

MAGYAR-FRANCIA KAPCSOLATOK, 1945-1990

FORRÁSOK



MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DIPLOMATARIA

Redigit PÁL FODOR

Hungaria in zona sovietica et
in tempore ordinis politici commutati

Redactor a quo subseries condita est FERENC GLATZ

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Academiae Scientiarum Hungaricae
Budapestini, 2013

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

Sorozatszerkesztő: FODOR PÁL

Magyarország a szovjet zónában
és a rendszerváltásban

Az alorozatot alapító szerkesztő: GLATZ FERENC

MAGYAR–FRANCIA KAPCSOLATOK

1945–1990

Források

Közreadja
KECSKÉS D. GUSZTÁV



MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Történettudományi Intézet

Budapest, 2013

A kötet elkészítését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta



© Kecskés D. Gusztáv, 2013

ISBN 978-963-9627-60-4

ISSN 2063-8485 (Magy. tört. emlékek. Okmánytárak)

ISSN 2061-313X (Mo. szovj. zónában rendsz. váltás)

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

A kötet elkészítéséhez hozzájárultak:

Benjamin Janicaud (2., 17.), Fejérdy Gergely (1., 5., 11., 21., 22., 28., 33., 38., 39., 44., 47., 51., 57.,
65., 67., 74.), Garadnai Zoltán (53., 79., 83.),
Holub Krisztina (10., 13., 14., 16.), Kiss András (49., 78.), Klenjánszky Sarolta
(4., 7., 15., 30., 36., 43., 45., 46., 54., 61., 69., 81.), Kozák Péter (8., 35.),
Macher Anikó (6., 9., 12., 18.), Müller Viktória (3.), Ritter László (20., 40.), Somlai Katalin (24.,
29.), Vincze Hajnalka (77.)

A névlexikont összeállította: Klenjánszky Sarolta és Kozák Péter
A bibliográfia elkészítésében közreműködött: Klenjánszky Sarolta

Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Történettudományi Intézet

Felelős kiadó: Fodor Pál

A könyvsorozat logóját Szakács Imre festőművész készítette

Nyomdai előkészítés:

MTA BTK Történettudományi Intézet

tudományos információs témacsoport

Vezető: Kovács Éva

Tördelés: Palovicsné Tihanyi Éva

Borító: Böhm Gergely

Készült az OOK-Press Kft. nyomdájában, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

TARTALOM

Köszönetnyilvánítás.....	9
Szerkesztői előszó.....	11
Franciaország, Kelet-Közép-Európa és Magyarország, 1945–1990.....	15
1945–1958.....	17
A francia külpolitika prioritásai a második világháború után.....	17
A biztató kezdet.....	20
A kapcsolatok megromlása a hidegháborús viszonyok kialakulásával.....	22
Az olvadás Sztálin halála után.....	31
Az 1956-os magyar forradalom példája.....	41
1958–1969.....	55
„Grandeur”? De Gaulle elnök külpolitikája.....	55
Közeledés és kapcsolatfelvétel, 1958–1963.....	59
A kapcsolatépítés felgyorsulása, 1964–1966.....	67
Tetőpont és visszaesés, 1966–1969.....	71
1969–1990.....	84
Gaulle-izmus De Gaulle nélkül: Pompidou, Giscard d'Estaing és Mitterrand....	84
Pompidou és Kelet-Közép-Európa.....	88
Giscard d'Estaing elnöksége.....	95
Mitterrand első hét éve.....	108
A kelet-közép-európai rendszerváltás és a francia külpolitika, 1988–1990.....	125
Dokumentumok.....	147
1. Új francia Kelet-Közép-Európa-politika felé (1945. január 6.).....	149
2. A magyar függetlenségi mozgalom kongresszusi jelentése (1945. március).....	159
3. A francia követség és a kolónia sorsa a hadszíntérré vált Magyarországon, 1944. október–1945. május (1945. június 15.).....	162
4. Egy parakommunista ernyőszervezet: a francia–magyar baráti társaság első évtizede (1946. február 7.).....	166
5. Egy elvetélt kezdeményezés: magyar gazdasági képviselő Párizsban (1946. március 20.).....	169
6. Kulturális egyezmény aláírás nélkül (1947).....	173
7. A fényes jövő felé. Kelet-Közép-Európa és Magyarország a Francia Kommunista Párt perspektívájában, 1945–1949 (1949. április).....	181
8. Százötven francia sportoló Budapesten (1949. augusztus 13.).....	190

9. A Rajk-per és a budapesti francia követség (1949. szeptember)	193
10. Francia újságíró a Rajk-per Magyarországon (1949. október 23–24.)	199
11. „Budapesti külképviseletünkkel általánosságban véve nem bánnak rosszul.” A magyarországi francia követség helyzetéről (1951. március 23.)	204
12. A budapesti Francia Intézet programja, 1951–1952 (1951. október 2.)	207
13. Rákosi 60. születésnapja a francia diplomata szemével (1952. március 10.)	211
14. A magyar kommunista rendszer fejlődése a budapesti francia követség látószögéből (1952. július 21.)	215
15. A nemzetközi békemozgalom és a magyar-francia pártközi kapcsolatok (1953. január 6.)	219
16. Nagy Imre első miniszterelnökségének mérlege a francia külügyben (1955. február 15.)	222
17. A francia rendőrség a magyar kolóniáról (1955. november)	230
18. Magyar követ a francia külügyminiszternél (1956. március 29.)	234
19. Magyar külpolitikai nyitás Franciaország irányában (1956. április 21.)	239
20. A francia hírszerzés magyarországi tevékenysége 1953 és 1956 között (1956. június 14.)	245
21. Az erjedés. A magyarországi helyzet 1956 nyarán a Quai d'Orsay-ról szemlélve (1956. július 21.)	253
22. A forradalom kitörése. Az első beszámoló (1956. október 24.)	259
23. A francia kormány hivatalos nyilatkozata (1956. október 26.)	261
24. Franciaország politikája az ENSZ-ben és a magyar forradalom (1956. október 27., 28., 29. és 31.)	263
25. A budapesti kulturális attasé reményei (1956. október 31.)	270
26. A francia közvélemény reakciója (1956. október–december)	274
27. Az „ikerválság”: Suez és Budapest (1956. november 1.)	280
28. Magyar kormányzati formációk a forradalom idején a párizsi központból tekintve (1956. november 2.)	286
29. „A forradalmat tudni kell befejezni.” A <i>Le Monde</i> helyzetelemzése (1956. november 3.)	290
30. A Francia Kommunista Párt és az 1956-os magyar „ellenforradalom” (1956. november 4.)	294
31. Hivatalos francia állásfoglalás a magyar forradalomról (1956. november 6.)	297
32. A francia nemzetgyűlés határozata (1956. november 7.)	302
33. A magyar forradalom hatása a szocialista blokkra – a párizsi külügyminisztériumból tekintve (1956. november 27.)	304
34. Franciaország és az 1956-os magyar politikai emigráció (1956. december 13.)	309
35. Yves Montand Magyarországon (1957. március 10. és 12.)	313
36. Az FKP és az MSZMP kapcsolatai a korai Kádár-korszakban (1957. június 6.)	317
37. A párizsi magyar követség és a magyar-francia kapcsolatok alakulása a forradalom leverése után (1958)	325
38. A Nagy Imre-per a francia külügy perspektívájában (1958. június 17.)	331
39. Úton a normalizálódás felé: a francia-magyar viszony Párizsból tekintve (1959. augusztus 17.)	336

40. Daróczy Tasziló (1959. november 18.)	338
41. Magyar „irányelvek” Franciaország kapcsán (1963. január 21.)	341
42. Az első látogatás. Magyar parlamenti küldöttség Franciaországban (1963. július 17.)	349
43. Az MSZMP és a Francia Kommunista Párt közti kapcsolatok az 1960-as években (1963. október)	354
44. A magyar–francia kapcsolatok újabb perspektívái (1963. december 21.)	359
45. Az MSZMP és az FKP. A pártközi, a tömeg- és társadalmi szervezeti kapcsolatok kiszélesednek (1964. december 22.)	362
46. A testvérvárosi mozgalom kibontakozása az 1960-as években (1964. december 29.)	369
47. „Fokozatos javulás.” Francia–magyar közeledés a francia külügyből tekintve (1965. január 8.)	375
48. Magyar külügyminiszter Párizsban (1965. január 22.)	378
49. A tizedik évforduló. Megemlékezések Franciaországban az 1956-os forradalomról (1966. november 1.)	387
50. A magyar–francia államközi kapcsolatok keresztmetszete – Budapestről nézve (1967. május 11.)	390
51. Állapotfelmérés a Quai d’Orsay-n. A magyar–francia kapcsolatok helyzete (1968. március 18.)	399
52. Az első magyar miniszterelnöki vizit. Fock Jenő Párizsban (1968. március).....	405
53. Franciaországról a magyar állampárt politikai bizottságában (1968. április 2.)	416
54. A francia–magyar baráti társaság az 1960-as években (1969. március 17.)	423
55. „Hozzuk előtérbe a magyar–francia gazdasági kapcsolatokat.” (1970. december 11.)	426
56. Az első francia miniszterelnöki látogatás (1973. július)	437
57. A francia nemzetgyűlési delegáció hivatalos magyarországi útja (1975. február 6.)	447
58. Puja Frigyes külügyminiszter párizsi látogatása (1975. június 11.)	452
59. Illúziók nélkül. A magyar–francia kapcsolatok budapesti nézetben (1976)	461
60. A francia Szocialista Párt első hivatalos küldöttsége Magyarországon (1976. május 31.)	468
61. A magyar kormányzat és a Francia Kommunista Párt kapcsolatai az 1970-es években (1976. július 8.)	479
62. A francia miniszterelnök és felesége Budapesten (1977. október 30.)	488
63. Kádár János első párizsi útja (1978. november 28.)	494
64. A magyar kapcsolatépítési szándék töretlen (1981. október)	505
65. A francia–magyar kapcsolatok a párizsi külügyből figyelve (1982)	514
66. Mitterrand újra Budapesten (1982. július 12.)	519
67. Magyarország a francia Szocialista Párt vezetőségének szemével (1984. október 8.)	528
68. A Franciaország irányában képviselendő magyar külpolitika (1985. november 26.)	532

69. A magyar kormány és a Francia Kommunista Párt viszonya az 1980-as években (1987. szeptember 18.)	539
70. Áttörés továbbra sincs. A magyar–francia viszony Budapestről (1987. december)	545
71. Francia külügyminiszteri vizit Budapesten a kelet-közép-európai változások küszöbén (1988. március 28.)	550
72. Magyar–francia kapcsolatok a rendszerváltás előestéjén (1988. november 8.)	561
73. A magyar állampárt utolsó vezetője Párizsban (1988. november 23.)	566
74. Laurent Fabius nemzetgyűlési elnök budapesti tárgyalásai (1989. március 6–7.)	575
75. Francia vélemények a magyar reformfolyamatról. A párizsi magyar nagykövet közvetít (1989. április 25.)	585
76. Magyar–francia kapcsolatok a Magyar Köztársaság kikiáltása után (1989. november 10.)	589
77. Korszakhatáron. Roland Dumas francia külügyminiszter és Jacques Delors, az Európai Közösségek Bizottsága elnökének budapesti látogatása, 1989. november 16–17. (1989. november 18.)	597
78. A Franciaországban élő magyarság a kelet-közép-európai rendszerváltások idején (1989. december 27.)	600
79. Egy rendszerváltás közelről. François Mitterrand köztársasági elnök ismét Magyarországra készül (1990. január 12.)	603
80. A francia jobboldali ellenzék és a kelet-közép-európai rendszerváltások (1990. február 6.)	614
81. A France–Hongrie és a magyarországi rendszerváltás (1990. március 7.)	620
82. Egy francia „gazdasági vélemény” az átalakuló Kelet-Közép-Európáról (1990. május 22.)	622
83. Antall József magyar miniszterelnök párizsi látogatása (1990. június 22–23.)	624
Függelék	629
Történeti kronológia	631
Kislexikon a kötetben szereplő fontosabb személyekről	690
Bibliográfia	777
Konzultációk, interjúk listája	809
Utószó. Franciaország és Kelet-Közép-Európa viszonya a 20. században	811
Földrajzinév-mutató	814
Személynévmutató	823



KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton fejezem ki köszönetemet mindazoknak, akik segítettek e könyv megszületését. Hálás vagyok a *Magyarország a szovjet zónában és a rendszerváltásban* című dokumentumkötet-sorozat főszerkesztőjének, Glatz Ferenc akadémikusnak, hogy felkért a magyar-francia kapcsolatokról szóló kötet szerkesztésére. Köszönetet mondok munkahelyem, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet vezetésének a mű elkészítéséhez biztosított kiváló szakmai és munkafeltételekért. Megköszönöm a munkámat támogató történészek tanácsait, különösen Békés Csaba, Borhi László, Stefano Bottoni, Csernus Sándor, Fejtő Ferenc, Garadnai Zoltán, Glatz Ferenc, Paul Gradwohl, Granasztói György, Janek István, J. Nagy László, Antoine Marès, Pók Attila, Pótó János, Pritz Pál és Sipos Péter segítségét. Nagyon hálás vagyok azoknak a magyar és francia diplomatáknak és politikusoknak, akikkel a kézirat előkészítése során konzultáltam. Külön köszönöm Gölöncsér Józsefnek és Kiss Gyula Andrásnak, hogy lehetőséget adtak az általuk gyűjtött értékes dokumentáció tanulmányozására.

Nagyon köszönöm a kutatásokat segítő intézmények, így a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és a Francia Külügyminisztérium Levéltára (Archives diplomatiques) támogatását, valamint a Magyar Tudományos Akadémia és az École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) együttműködése nyomán elnyert francia kutatási ösztöndíjat. Nagyon előre vitte munkámat a Külügyminisztérium Irattára és Könyvtára, annak vezetője, Cholnoky Olga, valamint a Francia Referatúra munkatársainak segítő hozzáállása.

Nagyon hálás vagyok a kötet elkészítésében szerepet vállaló kutatóknak – Fejérdy Gergelynek, Garadnai Zoltánnak, Benjamin Janicaud-nak, Holub Krisztinának, Kiss Andrásnak, Klenjánszky Saroltának, Kozák Péternek, Macher Anikónak, Müller Viktóriának, Ritter Lászlónak és Vincze Hajnalkának –, mivel az általuk írt dokumentumközléseken túl hathatós és önzetlen segítséget nyújtottak a kronológia, a névlexikon és a bibliográfia elkészítéséhez is.

Kecskés D. Gusztáv

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Az utóbbi évek örvendetes fejleménye, hogy a magyar-francia kapcsolatok 1945 és 1990 közti időszakának tanulmányozásához immár igen jelentős és egyre bővülő szakirodalom áll rendelkezésünkre. Kezdetben a legtöbb publikáció az 1956-os magyar forradalom franciaországi vonatkozásait érintette. Az erről szóló korábbi művek túlnyomó többsége a francia baloldal, elsősorban a kommunista értelmiség reakcióját mutatta be, ami bizonyára a Francia Kommunista Párt korabeli szellemi túlsúlyával magyarázható. A munkák egy másik csoportja a sajtót elemzi. Stéphan Dufoix, aki doktori disszertációjában a Közép-Európából Franciaországba irányuló, 1945 utáni bevándorlás (és a bevándorlók) történetét dolgozta fel, az 1956-os magyar menekültügy, valamint az ekkor alakult emigráns szervezetek vizsgálatához levéltári forrásokat is felhasznált. A magyar történészek közül elsőként Litván György gyűjtött dokumentumokat Franciaországban a tárgyra vonatkozóan a Külügyminisztérium és a Francia Kommunista Párt levéltárában, melyek tartalmát röviden ismertette. Garadnai Zoltánnak a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában és a francia Külügyminisztérium Levéltárában végzett kutatásai rávilágítottak a szóban forgó korszak francia-magyar diplomáciai kapcsolatainak egyes összefüggéseire is. Jómagam francia, magyar és belga külügyi anyagra, valamint a NATO Nemzetközi Titkárságának egykor titkos dokumentumaira alapozva készítettem doktori disszertációmát a francia diplomáciának a magyar forradalom kapcsán tanúsított magatartásáról.

A Magyarország és Franciaország közti viszonyoknak – 1956 mellett – az 1945 és 1949 közti időszakáról jelent meg több, levéltári forrásokra támaszkodó feldolgozás. E tanulmányok, melyek közül az első Annie Guénard francia történész doktori disszertációja, főként a francia külpolitika Magyarország irányában tanúsított magatartását mutatják be. Fejérdy Gergely doktori munkájában a nyugat-európai frankofon országok (Franciaország, Belgium, Svájc) és Magyarország 1945 és 1956 ősze közti kapcsolatait elemzi. Garadnai Zoltán PhD-értekezése De Gaulle Európa-politikájának kelet-közép-európai, s benne magyarországi összefüggéseit tárja fel. Garadnai megjelent forráskötetei (1957–1962, 1963–1968) kiindulópontul szolgálhatnak a későbbi kutatásokhoz is. További tanulmányai és doku-

mentumközlései a magyar–francia viszony 1970–1980-as éveire és a rendszerváltás időszakára is kitékintenek.

A több korszakot átfogó publikációk közül megemlíthető Thomas Schreiber magyar származású francia újságíró Franciaország 1945 utáni Kelet-Európa-politikájáról szóló, 2000-ben megjelent könyve, amely a francia szakirodalom mellett főként a sajtóban közzétett információkra és saját személyes tapasztalataira támaszkodik. Macher Anikó az 1945 és 1975 közötti francia–magyar kultúrdiplomáciai kapcsolatokról készíti doktori disszertációját. Klenjánszky Sarolta PhD-értekezésének témája a magyar kommunista rendszer és a francia baloldal viszonya 1945–1981-ben.

A magyar–francia kapcsolatok 1945 és 1990 közötti történetét feldolgozó kötetünk célja, hogy hozzájáruljon Magyarország jelenkori politikai történetének forrásokon alapuló, sokoldalú és árnyalt bemutatásához. A bevezető tanulmány (*Franciaország, Kelet-Közép-Európa és Magyarország, 1945–1990*) az eddigi kutatás eredményeit szintetizálva, a kétoldalú viszonyt a „Kelet” és a „Nyugat” közt folyó hidegháború, valamint Franciaország és Kelet-Közép-Európa kapcsolatainak szélesebb perspektívájában ábrázolja. Átfogó képet ad a francia külpolitika prioritásainak változásairól. Az állami közélet érintkezésein túl szól a pártközi kapcsolatokról is, különös tekintettel a magyar állampárt és a Francia Kommunista Párt viszonyára.

A *Dokumentumok* című részben elhelyezett iratok túlnyomó többsége magyar és francia külügyi dokumentum, főként a külügyminisztériumok külképviseletükkel folytatott diplomáciai levelezései, illetve a minisztériumokban fogalmazott, a döntéseket előkészítő feljegyzések. A Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt iratai a magyar külügyi dokumentáció szerves részei, tekintve hogy a Politikai Bizottság, különösen 1956 után, külpolitikai tekintetben is a legfontosabb döntéshozó szervnek számított. Tagjai rendszeresen kaptak előterjesztéseket a Külügyminisztériumtól és az MSZMP KB Külügyi Osztályától a magyar–francia viszonyra vonatkozóan, és tájékoztatták őket a legfelső szintű látogatásokról is. A kötetben szereplő francia pártiratok zöme az FKP-nak a magyar delegációkkal folytatott tárgyalásairól szóló beszámoló, de akad példa a francia Szocialista Párt Nemzetközi Titkárságának Magyarországról készített elemzésére is. A francia belügyi források közül megemlíthetők a francia rendőrségnek a magyar emigrációról írt tanulmányai és a prefektusok havi jelentéseinek belügyminisztériumi összefoglalói, amelyek a közvéleménynek az 1956-os magyar forradalom nyomán tanúsított magatartásáról kitűnő források. A magyar–francia viszony kevéssé ismert titkosszolgálati területéről ad ízelítőt két magyar belügyi anyag. Találunk a dokumentumok között nyilvános hivatalos állásfoglalásokat is: így a francia Nemzetgyűlés határozatát az 1956-os magyar tragédia kapcsán, vagy a magyar–francia közös közleményt, amelyet Raymond Barre francia miniszterelnök 1977-es hivatalos magyarországi látogatása alkalmából adtak ki. A közölt

sajtóanyag nagyobb része napilapokból származik, francia részről a *Le Monde*-ből és a *L'Humanité*-ből, míg a magyar oldalról a *Szabad Népből*, a *Népszavából*, a *Népakaratból* és főként a *Népszabadságból*. Az emigráns magyar sajtót az *Irodalmi Újság* képviseli.

A *Történeti kronológiában* a magyar-francia viszony diplomáciai, politikai és gazdasági eseményein túl a kulturális érintkezés tényei és ennek részeként a sportkapcsolatok is bőséges helyet kaptak. A névlexikon a bevezető tanulmányban és a kronológiában előforduló fontosabb személyek életrajzi adatairól tájékoztat; a csak a dokumentumokban található jelentősebb személyek rövid életrajzeit – nevük első előfordulásakor – lábjegyzetben közöljük. A *Bibliográfia* szerkesztésekor a Franciaország és Magyarország közti viszony tekintetében a teljességre törekedtünk. A *Konzultációk, interjúk listája* a bevezető tanulmány előkészítése során megkérdezett személyek neveit sorolja fel. Az *Utószó* Franciaország és Kelet-Közép-Európa kapcsolatának meghatározó vonásait az 1860-as évektől felidézve a magyar-francia érintkezés 1945–1990 közti korszakát szélesebb távlatban helyezi el.



FRANCIAORSZÁG, KELET-KÖZÉP-EURÓPA ÉS MAGYARORSZÁG, 1945–1990

Ha Franciaország második világháború utáni nemzetközi pozícióját szeretnénk jellemezni, megállapítható, hogy egyszerre voltak jelen a gyengeség és az erő jelei. Az ország külpolitikai helyzetét rontotta, hogy az 1940-ben a németektől elszenvedett katasztrofális vereség még inkább világossá tette katonai teljesítőképességének a nagyhatalmi fellépés igényéhez mérten szűk határait. Tekintélyének csökkenését jól mutatták azok a nehézségek, amelyekkel De Gaulle tábornoknak kellett szembenéznie a „három nagy” közé kerülésért vívott küzdelmében. A világháború pusztításai nyomán az ország gazdasága mintegy a felére zsugorodott a háború előttihez képest, az infrastruktúra jelentős része romokban hevert. Az anyaország el volt vágva a gyarmati erőforrásoktól. Franciaország katonai ereje, noha jelentős fejlődésen ment keresztül – az 1942. novemberi megsemmisülés után újjáéledve 1944 szeptemberében 560 000, 1945 májusában pedig már 1 300 000 főt számlált – aligha volt összemérhető a 12 milliós amerikai vagy a 22 milliós szovjet hadsereggel. Még a világháború folyamán erőteljes gazdasági, politikai és katonai függőség alakult ki az Egyesült Államok irányában. Párizs nemzetközi mozgásterét számottevően csökkentették a gyarmati rendszer felbomlásából fakadó konfliktusok (Indokína, Algéria, Suez). A végrehajtó hatalom rendkívüli instabilitása és gyakori döntésképtelensége akadályozta a határozott külpolitikai vonalvezetést az 1946-ban létrejött IV. Köztársaság idején.¹

1 Jean Doise–Maurice Vaisse: *Diplomatie et outil militaire 1871–1991*. Paris, Imprimerie Nationale – Seuil, 1992. 477. Az 1945 utáni francia külpolitikáról lásd uo. 479–651.; Sylvie Monnet: *La politique extérieure de la France depuis 1870*. Paris, Armand Colin, 2000. 124–195.; Alfred Grosser: *La IVe République et sa politique extérieure*. Paris, Armand Colin, 1972; uó: *Affaires extérieures. La politique de la France, 1944–1989*. Paris, Flammarion, 1989; Jacques Dalloz: *La France et le monde depuis 1945*. Paris, A. Colin, 1993; Anne Dulphy: *La politique extérieure de la France depuis 1945*. Paris, Nathan, 1994; Frédéric Bozo: *La politique étrangère de la France depuis 1945*. Paris, La Découverte, 1997; John W. Young: *France, the Cold War and the Western Alliance*. Leicester, Leicester UP, 1990; Marie-Claude Smouts: *La France à l'ONU. Premiers rôles et second rang*. Paris, FNSP, 1979; Gérard Bossuat: *La France, l'aide américaine et la construction européenne 1944–1954*. Paris, Comité pour l'histoire économique et financière de la France, 2 volumes, 1992; Georges-Henri Soutou: *L'Alliance incertaine. Les rapports politiques et stratégiques franco-allemands 1954–1996*. Paris, Fayard, 1996.

Franciaország ugyanakkor középhatalmi státusában számos erősséggel rendelkezett. A győztes nagyhatalmakkal való egyenjogúsítás De Gaulle-i kísérletének voltak bizonyos sikerei: országa megszállási zónát kapott Németországban és Ausztriában is, állandó tagságot és ezzel járó vétójogot szerzett az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Fejlett európai hatalomként nagyszámú, jól képzett elittel, szilárd adminisztratív hagyománnyal rendelkezett. Így nem okozott számára problémát az ENSZ-ben és más nemzetközi fórumokon való aktív részvétel. Gazdasága a Marshall-segélynek köszönhetően rendkívül dinamikus fejlődött az 1950-es évek második felétől („francia csoda”). De Gaulle 1958. évi újabb hatalomra kerülésével, illetve az V. Köztársaság elnöki rendszerének létrejöttével megerősödött a végrehajtó hatalom, és számos gyarmati kérdés is megoldást nyert. Az atomtűzterő kifejlesztése hozzájárult az Egyesült Államoktól való politikai és katonai függetlenedéshez.

Franciaország külpolitikájának lehetőségeit mindazonáltal döntő mértékben a nemzetközi rendszer szerkezetében végbement változások, vagyis a második világháború nyomán 1945-re kialakult európai *status quo*, majd az amerikai és a szovjet szuperhatalom által meghatározott kétpólusú világ érdekszféra-rendszere, a hidegháború logikája határozta meg. A francia külügyi vezetés a kelet-közép-európai kommunista rendszerek 1989–1990-es összeomlásáig pontosan betartotta ennek játékszabályait. Ezért mondhatjuk, hogy e periódus nemcsak a nemzetközi kapcsolatok, hanem a francia külpolitika történetében is önálló egységet alkot.² Franciaország és Kelet-Közép-Európa, benne Magyarország viszonyát a vizsgált korszakban – az általános francia külpolitika fő csomópontjait tekintetbe véve – három fő szakaszra osztva mutatjuk be: 1945–1958-ig Franciaország meghozza stratégiai fontosságú döntéseit az atlanti szövetség és az európai integráció irányában, miközben a szovjet befolyás alá került Kelet-Közép-Európával való viszonya a hidegháború, majd az enyhülés következtében nagymérvű változá-

2 A hidegháború-történet francia szakirodalmának néhány fontosabb monográfiája: André Fontaine: *Histoire de la Guerre froide I-II*. Paris, Fayard, tome I: De la révolution d'octobre à la guerre de Corée, 1966; tome II: De la guerre de Corée à la crise des alliances 1950–1967, 1967; uő: *Un seul lit pour deux rêves. Histoire de la 'détente' 1962–1981*. Paris, Fayard, 1981; Alfred Grosser: *Les Occidentaux. Les pays d'Europe et les États-Unis depuis la guerre*. Paris, Point-Seuil, 1981; Charles Zörgbibe: *Les relations internationales*. Paris, PUF, 1983. (coll. Thémis) (3^e édition); René Girault–Robert Frank–Jacques Thobie: *La Loi des géants 1941–1964*. Paris–Milan–Barcelone–Bonn, Masson, 1993. (coll. Histoire des Relations Internationales Contemporaines); Jean-Baptiste Duroselle: *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*. Paris, Dalloz, 1993; Pierre Grosser: *Les Temps de la Guerre froide. Réflexions sur l'histoire de la guerre froide et les causes de sa fin*. Bruxelles, Complexe, 1995; Elisabeth du Réau: *L'idée de l'Europe au XX^e siècle*. Bruxelles, Complexe, 1996; Georges-Henri Soutou: *La guerre de Cinquante Ans. Les relations Est-Ouest, 1943–1990*. Paris, Fayard, 2001; Maurice Vaïsse: *Les relations internationales depuis 1945*. Paris, Colin-Cursus, 2002.

sokon megy keresztül (1). De Gaulle tábornok 1958-tól 1969-ig tartó elnöksége idején a nyugati szövetségesek, a gyarmatpolitika és a Kelet-Közép-Európához való viszony tekintetében egyaránt fontos kezdeményezéseket tett (2). Végül az 1969 és 1990 közti időszakról szólva De Gaulle elnöki utódjainak régióink, s benne hazánk irányába tett lépéseit, illetve a szovjet blokk országainak Franciaország-politikáját tekintjük át (3).

1945-1958

A francia külpolitika prioritásai a második világháború után

A IV. Köztársaság francia külpolitikájának több megoldhatatlannak tűnő dilemmával kellett szembenéznie: hogyan egyeztethető össze a legyőzött Németország helyzetének a konszolidálása és a szuverenitáshoz való visszatérése annak hatékony ellenőrzésével? A nyilvánvalóan középhatalmi jellegűvé vált Franciaország hogyan tudja a szuperhatalmakkal való egyenlő státusát biztosítani, amikor gazdasági és – először Németországgal, majd a Szovjetunióval szemben – katonai támogatásra van szüksége? S végül, a gyarmatbirodalmak korának lejártával hogyan lesz képes Párizs a gyarmati népek önállósági törekvéseit úgy kielégíteni, hogy közben azok mégis francia befolyás alatt maradjanak?

1944-1945-ben a francia külpolitika legfőbb prioritása a németkérdés rendezése, a német veszély elhárítása volt. E törekvessel, valamint az angolszász szövetségesek és Moszkva közti „egyensúlyszereppel” magyarázható a francia-szovjet szövetségi szerződés megkötése 1944. december 10-én. A hidegháború bipoláris rendszerének kialakulásával azonban a Kelet és a Nyugat közti hídszerép nem volt tartható. 1947 tavaszától Franciaország gyorsan beépült az Egyesült Államok által vezetett nyugati blokkba. E folyamat fontos állomása volt a kommunista miniszterek eltávolítása a francia kormányból 1947. május 4-én, valamint az 1947 júniusában meghirdetett Marshall-segély elfogadása, melynek nyomán fokozódott Franciaország gazdasági és politikai függősége Washingtontól. A növekvő amerikai jelenlét nagy hatással volt a francia társadalomra és kultúrára is. A szovjet veszély kibontakozásával összefüggésben Párizs arra törekedett, hogy az Egyesült Államok kötelezze el magát Nyugat-Európa védelmére. Az 1949. április 4-én aláírt Washingtoni Szerződés, az Észak-atlanti Szövetség létrejötte megpecsételte Franciaországnak a nyugati blokkhoz tartozását. A francia katonai függőséget tovább erősítette az indokínai háborújukhoz 1950-tól nyújtott jelentős amerikai hozzájárulás. 1953-ban például az indokínai háború francia katonai költségeinek 43 százalékát Washington állta.

A francia kormányzat és a közvélemény figyelmének és az ország gazdasági és katonai erőforrásainak jelentős részét kötötték le a gyarmati problémák, különösen az 1946-tól 1954-ig tartó indokínai háború és a Franciaország tengerentúli megyéjének tekintett Algériában 1954 és 1962 között lezajlott háború. Az utóbbi kérdés 1955-től az ENSZ Közgyűlésének napirendjén is szerepelt. Az algériai háború ideiglenes mellékhadszínterének tekinthető – Franciaország számára – az Egyiptom ellen brit-izraeli szövetségben 1956. október–novemberben vívott szuezi háború. Az Egyiptomot támogató amerikai fellépés következtében a katonai siker ellenére a „szuezi ügy” Párizs szempontjából nagymérvű kudarccal zárult. E tapasztalat nyomán fokozódott a francia vezetők elégedetlensége a szerintük túlságosan amerikai befolyás alatt álló NATO-val szemben, megerősödött az önálló francia atomműterő kifejlesztésének szándéka, valamint egyre nagyobb igény mutatkozott a német–francia kapcsolatok megerősítésére, és ezzel összefüggésben az európai integráció felgyorsítására. Számos francia vezető számára ugyanis a nyugat-európai összefogás tűnt az amerikai függőség és a dekolonizáció által egyaránt érintett, középhatalommá vált Franciaország számára a kibontakozás útjának.

Az európai összefogás, amely már a Marshall-segély folyósításának is amerikai részről támasztott alapfeltétele volt, az 1940-es évek második felében nagy érdeklődést váltott ki a francia politikai elitben és a közvéleményben egyaránt. A fő cél kezdetben Németország ellenőrzése volt. A katonai együttműködés végül elvetélt kísérletként tartják számon a René Pleven francia miniszterelnök által 1950 októberében meghirdetett Európai Védelmi Közösség tervét, amely zászlóalj szinten kívánta integrálni az NSZK haderejét egy közös európai hadseregbe. Az elgondolást óriási belpolitikai viták után végül a francia Nemzetgyűlés bukatta meg 1954 augusztusában. A gazdasági integráció viszont tartós sikernek bizonyult. 1950 májusában hozták nyilvánosságra Robert Schuman francia külügyminiszternek a francia és a nyugatnémet nehézipar egyesítésére vonatkozó javaslatát. 1951. április 18-án került sor az Európai Szén- és Acélközösség létrehozására. Az 1955–1956-ban szakértői szinten folyó tárgyalások után az 1957. március 27-én megkötött római szerződésekkel létrejött a Közös Piac.

Amint az 1945 utáni francia külpolitika prioritásainak áttekintéséből is kiderül, az 1940-es évek második felében szovjet befolyás alá került Kelet-Közép-Európa nem szerepel a francia kormányzat számára kiemelten fontos relációk között. A két világháború közti időszak alatt Németország jelentette a francia biztonságpolitika számára a döntő kihívást. A hagyományos orosz szövetséges kiesése, valamint az angolszász garancia hiánya értékelte fel egy időre térségünket a francia külügy illetékeseinek szemében. A régiónkra alapozott biztonságpolitika illuzórikussága azonban az 1930-as évekre nyilvánvalóvá vált. Noha 1944–1945-ben a francia kormányzat a poten-

ciális német veszély miatt a Szovjetunióra próbált támaszkodni, illetve ezt kiegészítve egy konszolidált Kelet-Közép-Európára³ [→ 1. dokumentum], 1947-től – a hidegháború nemzetközi viszonyainak kialakulásával, illetve a szovjet veszély tudatosításával összefüggésben – az Egyesült Államok vezetete nyugati tömb mellett kötelezte el magát. A francia biztonságpolitika számára a nyugati katonai szövetségi rendszerrel, a NATO-val, mindenekelőtt pedig az Egyesült Államokkal fenntartott kapcsolatok váltak fontossá. Mindennek következtében Kelet-Közép-Európa leértékelődött a francia kormánypolitika külkapcsolatainak koordináta-rendszerében. Sőt mint a Nyugattal ellenséges szovjet blokk része, inkább biztonságpolitikai kockázatot jelentett. Amikor Franciaország régiókkal, s benne hazánkkal kapcsolatos 1945 utáni politikáját vizsgáljuk, e korlátokat mindvégig figyelembe kell vennünk. Ezzel párhuzamosan jelentkező új vonás a pártközi kapcsolatok felértékelődése, nevezetesen a jelentős szavazóbázissal rendelkező, erős belpolitikai szereplőként számon tartott Francia Kommunista Párt intenzív kapcsolata térségünk kormányzati pozícióba került kommunista pártaival, köztük a magyar mozgalommal. A nyugati kommunista és munkáspártok között vezető szerepet játszó FKP-t Moszkva a francia külpolitikát befolyásoló nyomásgyakorló eszközként használta. A francia párt és a csatlós államok „testvérpártjai” közti viszony kereteit ugyancsak a szovjet intenciók jellemték ki. Korszakunkban a magyar párt hozzáállását az FKP-hoz nagyrészt óvatosság jellemezte. A visszafogottság abból fakadt, hogy Budapesten nem kívántak beleavatkozni a többi párt belső ideológiai küzdelmeibe, továbbá igyekeztek megőrizni a jó kapcsolatokat Moszkvával is.⁴

Az 1958-ig terjedő első vizsgálandó időszakunk jelentőségét az adja, hogy ekkor alakultak ki Franciaország és Kelet-Közép-Európa viszonyának 1989–1990-ig érvényes keretei.

3 Fejérdy Gergely: „Magyarország a Quai d’Orsay szemével (1944–1949)”. *Külföldi Szemle*, 2007. (6. évf.) 1–2. sz. 153–154.; uő: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d’Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. Thèse en cotutelle pour obtenir le grade de Docteur de l’Université Paris IV et l’Université Catholique Pázmány Péter, 2009. Tome I. 101–108.

4 Klenjánszky Sarolta: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. Mémoire de DEA d’Histoire Contemporaine sous la direction de Didier Musiedlak. Université Paris X Nanterre. École Doctorale „Économie, Organisations, Sociétés”. Paris, 2004. 13., 15–16. Az FKP és a Magyar Dolgozók Pártja, illetve a Magyar Szocialista Munkáspárt viszonyáról lásd még: Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Thèse d’histoire soutenue en 2013 à l’Université Eötvös Loránd – Institut d’études politiques de Paris sous la direction d’István Majoros et Marc Lazar, volumes I–II.

A biztató kezdet

Franciaország második világháború utáni Kelet-Közép-Európa-politikáját két fő tényező határozta meg: Párizs súlyvesztése a nemzetközi porondon, valamint a szovjet hadsereg katonai és politikai jelenléte a régióban. A térség befolyásolására a Quai d'Orsay nagyon korlátozott eszközökkel rendelkezett: a franciák – aspirációik ellenére – nem képviseltethették magukat a náci Németország egykori csatlós államaiban létesített szövetséges ellenőrző bizottságokban és nem vehettek részt az ezen államok sorsáról 1946. július-októberben Párizsban lefolytatott béketárgyalásokon sem. A francia külügy – az első világháború utáni rendezés csődjére emlékezve – a győztesek békediktátuma helyett az érintett kisállamok bevonását kívánta a döntések előkészítésébe, és ennek érdekében közvetíteni próbált a „Három Nagy” között. A francia diplomácia kelet-közép-európai cselekvési lehetőségeinek korlátozott voltát jól mutatja az a tény, hogy Franciaország térségünk államaival fenntartott kapcsolatainak fejlődése teljesen alárendelődött a Szovjetunióval való viszonyának⁵ [→ 1. dokumentum].

A francia kormány minden gyengesége ellenére is sietett a háború végén kapcsolatait helyreállítani Kelet-Közép-Európával. A nyugati hatalmak közül elsőként küldött a térségbe diplomáciai képviselőket⁶ [→ 3. dokumentum]. Franciaország erőfeszítéseit mutatja, hogy rövidhullámú rádióadásokat indított Románia, Magyarország, Lengyelország, Csehszlovákia és Jugoszlávia irányába az adott országok nyelvein.⁷ Az érintett államok koalíciós kormányai kedvezően fogadták a francia kezdeményezéseket. A delegációk kölcsönös látogatásai és a kulturális programok egymást érték.⁸

5 Thomas Schreiber: *Les actions de la France à l'Est ou Les absences de Marianne*. Paris-Montréal, l'Harmattan, 2000. 23–66. (E könyv korábbi változata: *Les Relations de la France avec les pays de l'Est [1944–1980]*. Paris, La documentation Française, 1980); Fülöp Mihály: „Késői bűnbánat” Trianonért. Nagy-Britannia és Franciaország szerepe a magyar békeszerződés kidolgozásában 1945–1946-ban”. *Külpolitika*, 1997. (Új folyam, 4) 3. sz. 53.

6 Fejérdy Gergely: „Francia érdekképviselet nehézségei Magyarországon a II. világháború után az első követ megérkezéséig.” *Öt Kontinens. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2004. 61–72.

7 Schreiber: *Les actions de la France*. 24., 26–44.; Henri Froment-Meurice: *Vu du Quai. Mémoire 1945–1983*. Paris, Fayard, 1998. 69., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 27.

8 A második világháború után Kelet-Közép-Európa felé meginduló francia kultúrdiplomáciai expanzióról lásd Annie Guénard: „De la reconstruction à l'éviction. Entre 1944 et 1949, une politique culturelle française en Europe centrale et orientale confrontée à l'organisation du Bloc communiste”. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*. Édité par l'Association des Amis de la BDIC et du Musée, octobre-décembre 1994, n° 36, Champs nouveaux de recherche. 21–27.; uő: „La vision française de l'Europe centrale et orientale dans la construction d'une politique culturelle extérieure (1936–1940 et 1944–1951)”. *Bulletin*

Párizs jelentős gazdasági potenciál, katonai és politikai súly híján kultúrájának tekintélyét kívánta felhasználni befolyásának növelésére.⁹ A francia külpolitika Kelet-Közép-Európa iránti érdeklődésének bizonyos megújulása részben a Quai d'Orsay egyes fiatal diplomatáinak, például Jean Laloy és Jean-Marie Soutou fellépésének volt köszönhető, akik igyekeztek ráirányítani a francia vezetés figyelmét a szovjet veszélyre is.¹⁰

A térség egészéhez hasonlóan, 1945 és 1947 között a magyar–francia viszonyban is átmeneti közeledést figyelhetünk meg. Úgy tűnik, hogy – legalábbis 1946-ig – a Szovjetunió hagyott Franciaország számára bizonyos cselekvési teret főként a kultúra területén.¹¹ A Párizs és Budapest közti kapcsolatok fejlődését ugyanakkor sajátos tényezők is segítették. Magyarország, noha a hitleri Németország szövetségese volt, nem került hadiállapotba Franciaországgal. Több száz, a német táborokból menekült francia hadifogoly talált menedéket Magyarországon. Sok magyar emigráns részt vett a francia ellenállási mozgalomban¹² [→ 2. dokumentum]. 1945 tavaszától az egyes magyar kormányzati formációk különleges jelentőséget tulajdonítottak a Franciaországgal való kulturális kapcsolatoknak.¹³ Ortutay Gyula válás- és közoktatásügyi miniszter még 1947 márciusában is azt mondta a budapesti francia követnek, hogy Magyarország a második világháború után elsőként Franciaországgal kíván kulturális egyezményt kötni¹⁴ [→ 6. dokumentum]. 1946 áprilisában visszaállították a francia–magyar kereskedelmi kamarát, októberben pedig aláírták a két ország közötti kereskedelmi és pénzügyi egyezményt [→ 5. dokumentum]. Az 1947. márciusban

de l'Institut Pierre Renouvin. Université Paris I Panthéon-Sorbonne, printemps-automne 1996, n° 1–2. 29–50.

- 9 Fejérdy Gergely: „A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. *Külvügyi Szemle*, 2007. (10. évf.) 2. sz. 53–54.
- 10 Schreiber: *Les actions de la France*. 24., 26–44. Froment-Meurice: *Vu du Quai*. 69., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 27.
- 11 Fülöp: „Les relations franco-hongroises depuis 1945”. *Cahier d'études hongroises* (Sorbonne Nouvelle Paris III – CIEH, Balassi Kiadó, Institut Hongrois), 1994. 6. sz. 217.
- 12 Schreiber: *Les actions de la France*. 37. A mintegy 600-700 menekülő francia hadifogoly meleg fogadtatásban részesült Magyarországon. Lásd Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 133.
- 13 Macher Anikó: „La diplomatie culturelle entre la France et la Hongrie de 1945 à 1949, vue de Hongrie”. *Mélanges de l'école française de Rome: Italie et Méditerranée: MEFROM. La culture dans les relations internationales*, Vol. 1. n° 114. 2002. 251–262.; uő: „L'institutionnalisation de la présence culturelle occidentale en Hongrie de 1945 à 1963”. *Les relations culturelles internationales au XXe siècle. De la diplomatie culturelle à l'acculturation*. Sous la direction d'Anne Dulphy et al. Bruxelles, P.I.E. Peter Lang, 2010. 87.
- 14 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 239.

megkötött újabb megállapodás a kereskedelmi forgalom jelentős bővülését tette lehetővé.¹⁵

1945-ben a francia Külügyminisztérium – ellentétben az 1918–1919-es állapottal – már nem látta Magyarországot ellenséges hatalomnak, a németek potenciális szövetségésének. Sőt 1945 szeptemberében a francia diplomácia javaslatot tett a magyar–román határ Magyarország számára kedvező módosítására is, melynek keretében „az erdélyi fennsík Romániához csatolását és a Bánát román szuverenitás alatt tartását, a magyar Alföld keleti része Magyarországnak való visszaadását” szorgalmazták. E lépés egybeesett azzal az amerikai kezdeményezéssel, amely Magyarországnak kívánta juttatni a nagy Alföld határ menti régióját. A szovjetek azonban megghiúsították ezt a kísérletet, csakúgy mint a francia diplomaták azon tervét, hogy a román–magyar viták elsimítására kisebbségvédelmi rendszert vezessenek be.¹⁶ Francia tárgyalók Moszkva ellenkezése miatt a magyar béketárgyalásokon sem lehettek jelen. Georges Bidault francia külügyminiszter ezért mondta a Párizsba látogató Nagy Ferenc magyar miniszterelnöknek, hogy Franciaországnak nincs beleszólása a magyarokkal kötendő békeszerződésbe.¹⁷ Pedig Párizs a kelet-közép-európai országok között felismerte a Magyarország különleges helyzetében rejlő lehetőségeket: nyelvének egyediségét a szláv térségen belül, a Kelet és a Nyugat határmezsgyéjén fejlődő kultúráját, valamint Duna menti fekvését. A szovjet térfoglalás miatt azonban nem tölthette be a pánszláv eszmékkel szemben álló, szovjetellenes hídfőállás francia külügy által ráosztott szerepét.¹⁸

A kapcsolatok megromlása a hidegháborús viszonyok kialakulásával

1947-től, a hidegháborús szembenállás kialakulásával megnövekedett a feszültség a „Kelet” és a „Nyugat” között, megromlottak a szovjet–francia kapcsolatok, és végbement a kelet-közép-európai államok szovjetizálása. E folyamatok befagyasztották a Párizs és a „vasfüggöny” túloldalára került országok közt a háború után reményteljesen megindult kapcsolatépítést. Moszkva utasításainak megfelelően – a szovjet külpolitikai érdekek feltétlen kiszolgálása jegyében, a nemzeti érdekeket háttérbe szorítva¹⁹ – a

15 Uo. 243–244.

16 Fülöp: „Les relations franco-hongroises depuis 1945”. 217., 220.; uő: „Késői bűnbánat’ Trianonért”. 58–59. Lásd még Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d’Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 212–213.

17 Fülöp: *La paix inachevée*. 280., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 41.

18 Fejérdy: „Magyarország a Quai d’Orsay szemével (1944–1949)”. 166.

19 Borhi László: *Magyarország a hidegháborúban. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945–1956*. Budapest, Corvina, 2005. 231.

„népi demokráciák” hatóságai tudatosan rombolták a nyugati államokkal, köztük Franciaországgal fenntartott viszonyt.²⁰ 1947-től számos diplomáciai incidensre került sor.²¹ Igyekeztek teljesen elszigetelni, normális működésükben hátráltatni a nyugati diplomáciai képviselőket. A kulturális intézetek és információs irodák bezárása,²² a helyi lakossággal való érintkezés szisztematikus akadályozása, e külképviseletek létszámának és a nyugati diplomaták mozgásszabadságának korlátozása, az alacsonyabb rangú beosztottak elleni gyakori megfélemlítési akciók és fenyegetések (perrek, letartóztatások, kiutasítások), továbbá más hasonló barátságtalan és bosszantó intézkedések azt a célt szolgálták, hogy minél nehezebb legyen e külképviseletek fenntartása. Íme néhány jellemző példa a francia diplomáciai missziókat érintő esetek közül: a bolgár Külügyminisztérium Diplomáciai Ellátó Irodája – azzal az ürüggyel, hogy Bulgária és Franciaország között nincs semmiféle kereskedelmi vagy pénzügyi egyezmény – megtagadta, hogy a francia követségnek a szokásos diplomáciai áron adjon benzinutalványokat. Tiranában, ahol az olasz mellett a francia volt az egyetlen nyugati követség, a diplomaták állandó és rendkívül széles körű felügyelet alatt álltak. Csak Albánia négy fő közlekedési útját használhatták szabadon. Lengyelországban, ahol több kémper is zajlott, a francia nagykövetség személyzetét is felforgatótevékenységgel vádolták. Ezzel összefüggésben számos francia állampolgárt letartóztattak és kiutasítottak. Ez lett a sorsa a konzulátus több alkalmazotjának, továbbá tanároknak: 1950 januárjában nagyon rövid határidővel el kellett hagyniuk Lengyelországot.²³ Romániában a legsúlyosabb incidensre 1949 áprilisában került sor, amikor letartóztatták Serge Henri Parisot alezredest, francia katonai attasét, azzal vádolva őt, hogy tiltott területre ment a Kárpátokban.²⁴ A szovjet blokk országainak sajtójában, Franciaország felé közvetített rádióadásaiiban, a hatóságok által szervezett tömeggyűléseken, valamint az egyes kommunista rendszerek hivatalos képviselőinek megnyilatkozásaiban Franciaország

20 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944-1956*. 301.

21 Schreiber: *Les actions de la France*. 45-59.

22 Macher Anikó: „La diplomatie culturelle entre la France et la Hongrie de 1945 à 1949, vue de Hongrie”. 259. Guy Turbet-Delof egykori francia kulturális attasé szóbeli közlése szerint a budapesti Francia Kulturális Intézetet az mentette meg a bezárástól, hogy Rákosi Mátyás felesége ott tudott párizsi divatlapokhoz jutni...

23 Archives du Secrétariat International de l'OTAN (ASIO, Bruxelles): D-D (51)11.3. A Brüsszeli Szerződés Állandó Bizottsága főtitkárának feljegyzése a Tanács helyetteseihez (1951. április 23.).

24 A francia kormány közbenjárására Parisot alezredest végül nem börtönözték be, 1950-ben azonban kiutasították. Lásd Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944-1956*. 308.

gyakran vált propagandatámadások céltáblájává.²⁵ Noha ezek a rendkívül irritáló fejlemények felháborították a francia külügyet, mégsem kívánták a végső szakítást: „a francia diplomácia még a legkedvezőtlenebb körülmények közepette is igyekszik fenntartani minden olyan érintkezést, amelyet fenn lehet tartani, védelmezni korábbi pozícióit, és végül még a látszatát is elkerülni, hogy felelős lenne a nehézségekért”, szögezi le egy minisztériumi belső feljegyzés.²⁶ 1950-re mindazonáltal a kelet-közép-európai országok és Franciaország kapcsolata pusztán formálissá vált.²⁷

1947 nyarától a magyar-francia kapcsolatok is jelentősen visszaestek, Magyarországnak a többi nyugati országgal való kapcsolataihoz hasonlóan. A nagy váltás Nagy Ferenc miniszterelnök 1947. júniusi lemondásához és emigrációba kényszerítéséhez köthető.²⁸ Mindazonáltal a francia külügy ezt az eseményt, így a köztársaság-ellenes összeesküvésben való részvétel koholt vádját és annak következményeit nem csupán önmagában, hanem az 1945 óta tartó folyamatok szerves folytatásaként vette figyelembe.²⁹ A Független Kisgazdapárt főtítkárának, Kovács Bélának a szovjetek általi letartóztatása 1947. februárban még meglepetés volt a budapesti francia követ számára, aki – az angolszász hatalmakkal ellentétben – nem tulajdonított annak politikai jelentőséget.³⁰ 1948. januárra veszítette el a francia diplomácia a reményt, hogy Magyarország viszonylag kielégítő kapcsolatokat ápolhat a Nyugattal.³¹ Párizs növekvő távolságtartása abban is megnyilvánult, hogy csupán az egyházak elleni üldözések idején avatkozott be, igyekezve védeni a katolikusokat és információkkal segítve a Vatikánt. Magyarországon és Lengyelországban a katolikus egyházra, annak társadalmi súlya és a kommunista térfoglalással szembeni ellenállásban betöltött vezető szerepe miatt különösen figyelt. Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érseknek a kommunista hatalommal szemben hajthatatlan, az egyezkedést elutasító politikai álláspontját a francia diplomácia negatívan ítélte meg.³² Mindszenty 1948. decemberi letartóztatása, majd 1949. februári koncepcióos pere és elítélése miatt a francia kormány csak hosszas vívódás után, az amerikaiak kérelmére volt hajlandó hivatalosan tiltakozni. A laikusság elve, az esetleges

25 Archives du ministère des Affaires étrangères (AMAE, Paris): Europe 1944–1960, vol. 80. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *A népi demokratikus országok támadásai Franciaország ellen* (1954. február 13.).

26 AMAE, Secrétariat Général 1944–1966, vol. 16. Charpentier úr feljegyzése (1949. május 2.). Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 312.

27 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 561.

28 Uo. 245.

29 Uo. 323.

30 Uo. 196.

31 Uo. 302–303.

32 Uo. 304–305.

negatív francia belpolitikai következményektől való félelem és a magyarországi francia (főként kulturális) érdekek védelme magyarázza a visszafogott reakciót.³³ Párizs az egyre ellenségesebbé váló kétoldalú viszony szinte egyetlen működőképesnek látszó elemeként tekintett a kultúrára.³⁴

A magyar–francia kulturális egyezmény megkötésére irányuló tárgyalások Budapest halogató, majd elutasító magatartása miatt megfeneklettek: amikor 1948. januárban értesültek arról, hogy Franciaországban Auer Pál, kommunista ellenességéről ismert emigráns, egykori párizsi követ magas állami kitüntetésére készülnek, Károlyi Mihály akkori követ javaslatára felfüggesztették a további előkészítést³⁵ [→ 6. dokumentum]. Ez természetesen csak ürügyül szolgált. Egy ilyen szerződés aláírása az 1948. februári szovjet–magyar barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés árnyékában akár szovjetellenes provokációnak is tűnhetett volna...³⁶

Az 1947. novemberben aláírt kereskedelmi egyezmény és az 1948. februári pénzügyi megállapodás visszafogott bizakodásra adhatott okot a magyar–francia gazdasági együttműködés fejlődése tekintetében.³⁷ Francia részről igényt tartottak a háborús pusztítás és az államosítás okozta károk, valamint a háború előtti adósság megtérítésére egyaránt.³⁸ A szívélyes légkörben lefolytatott tárgyalások eredményeképpen a magyar fél elviekben vállalta egy olyan alap létrehozását, amely a jövőben lehetővé teszi a különböző francia igények kielégítését. A megállapodás a németek által a háború során elrabolt, és a másik szerződő ország területére vagy fennhatósága alá került javak – többek közt vagonok, gépkocsik és arany – kölcsönös visszaszolgáltatását is előírta.³⁹ A magyar kormányzat megbízhatóságát a kártalanítás tekintetében Párizs még 1952-ben is elismeri.⁴⁰ Szintén ígéretesnek

33 Uo. 416.

34 Fejérdy: „A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. 58.

35 Fejérdy: „Magyarország a Quai d’Orsay szemével (1944–1949)”. 164.

36 Macher: „La diplomatie culturelle entre la France et la Hongrie de 1945 à 1949, vue de Hongrie”. 257.

37 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d’Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 468–469.

38 Különösen nehéznek tűnt a Szovjetunió által elkobzott korábbi francia vagyon kérdésének megoldása. A szovjet kormányzat ugyanis a potsdami konferencia végzései alapján igényt tartott minden olyan vállalatra, amely a háború alatt német tulajdonba került vagy német kereskedelmi érdekeket jelenített meg. Lásd Fejérdy: „Magyarország a Quai d’Orsay szemével (1944–1949)”. 160.

39 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d’Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 363–364.

40 „A magyar kormány eddig mindig betartotta a Franciaországgal szemben vállalt pénzügyi kötelezettségeit, legyen szó az államosítások során vagyonukat veszített francia állampolgárok kártalanításáról vagy a háború előtti kölcsönök visszafizetéséről.” AMAE: Z-Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 40. folios 328–331. *Tanulmány Magyarországról*. Következtetései, részlet Jean Delalande budapesti francia követ Külügyminisztériumba küldött jelenté-

tűnt, hogy a francia vállalatok többségénél, a világháború vége óta 1947-ben először, profit keletkezett. A magyar gazdaság szovjet mintára történő átszervezése, így a vállalkozások egyre szélesebb körét érintő államosítások azonban már 1948 márciusától elérték a francia cégeket is: két francia érdekeltiségű textilüzem, a Dewavrin de Tourcoing részvénytársaság leányvállalatai nyomban állami tulajdonba kerültek. Az árak és az alapanyag-beszerezések növekvő állami szabályozásával – francia feltételezések szerint – rá akarták kényszeríteni a francia tulajdonosokat cégeik áron aluli eladására.⁴¹ A külföldi vállalatok képviselőit 1949 augusztusában kitiltották Magyarországról, mely intézkedés mintegy ötven francia vállalatot érintett.⁴² Az 1949. decemberi államosítási határozat megpecsételte a még működő magyarországi francia cégek sorsát.⁴³ A két ország közti kereskedelmi forgalom mindeközben nem csökkent, sőt enyhe növekedést mutatott. A magyar ipar ugyanis nagy érdeklődést tanúsított bizonyos nyersanyagok beszerzése iránt. Az 1947. novemberben aláírt kereskedelmi egyezményt többször meghosszabbították. A magyar külkereskedelem szoros állami ellenőrzés alá vonása azonban erősen rontotta a kilátásokat.⁴⁴

Az 1949 májusában kezdődő Rajk-per, amelynek kapcsán a magyar hatóságok francia alkalmazottakat utasítottak ki, valamint a két ország közti vízumháború ásta végleg alá a kétoldalú viszonyt⁴⁵ [→ 9. és 10. dokumentum]. A vádirat két ízben is utalt francia állampolgárokra kémkedéssel gyanúsítva őket. Egy héttel az ítélet kihirdetése után, 1949. október 1-jén a magyar hatóságok 24 órán belüli távozásra szólították fel François Gachot sajtóattasét. A francia követségen dolgozó Paul Marty századost szintén nemkívánatos személynek nyilvánították.⁴⁶ Egy 1951-es NATO-jelentés szerint a nyugati külképviseletekkel szemben foganatosított intézkedések Magyarországon – Romániához, Bulgáriához és Albániához hasonlóan – agresszívebbek voltak, mint Lengyelország és Csehszlovákia esetében.⁴⁷ 1950

séből [az 1944 ősztől bekövetkezett magyarországi gazdasági, politikai és társadalmi változások] (1952. július 21.). Az idézett szövegrészlet Holub Krisztina fordítása [→ 14. dokumentum].

41 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 468–469.

42 Uo. 471.

43 Uo. 468–469.

44 Uo. 471.

45 Fejérdy: „Magyarország a Quai d'Orsay szemével (1944–1949)”. 165., valamint uő: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 309.

46 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 439., 445–447.

47 ASIO: D-D (51)11.3. A Brüsszeli Szerződés Állandó Bizottsága főtítkáranak feljegyzése a Tanács helyetteseihez (1951. április 23.).

júniusában kiutasították Magyarországról Georges Barazer de Lannurien századost,⁴⁸ budapesti francia katonai attasét is. 1951. januártól a magyar kormány Budapeستől 30 kilométerre terjedő területre korlátozta a külföldi diplomaták mozgásszabadságát. Válaszul a Párizsban szolgáló magyar diplomaták utazási lehetőségeit 1951. februártól szintén behatárolták⁴⁹ [→ 11. dokumentum]. A hidegháborús szembenállás tipikus megnyilvánulása volt, amikor 1952 májusában Magyarország tiltakozott a *L'Humanité* főszerkesztője, André Stil és a Francia Kommunista Párt titkára, Jacques Duclos letartóztatása ellen. Az ügy kapcsán, akárcsak két évvel később Jacques Denis-nek, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség főtitkárának a letartóztatása nyomán magyar részről propagandakampány indult. Ennek keretében 1952 júniusában Hajdúszoboszlón, Kecskeméten, Hajdúszálláson és Földesen utcát neveztek el Duclos-ról.⁵⁰ 1951 augusztusában viszont a francia külügyminiszter a magyarországi kitelepítéseket a magyar békeszerződés emberi jogokra vonatkozó záradéka megsértésének minősítette.⁵¹ A magyar kormányzat mindazonáltal nem kívánta a Franciaországgal való teljes szakítást: amikor a francia katonai attasé kiutasítása miatt Henry Gauquié francia követet visszahívták Párizsba, ügyvivőre bízva a követséget, utódjának viszonylag gyorsan adtak agrément-t.⁵² Az AFP hírügynökség budapesti tudósítójának a magyar hatóságok először nem akarták meghosszabbítani a tartózkodási engedélyét, Párizs ismételt fellépése nyomán azonban 1951 februárjában mégis megkapta a szükséges dokumentumot.⁵³ A francia külügy abból indult ki, hogy érdekében áll magyarországi missziójának fenntartása, ameddig méltósággal megteheti: „mivel – a diplomáciai képviselőt megfigyelői pozíciójának köszönhetően – legalább minimális szinten meg tudjuk őrizni a francia gazdasági, kulturális és – részben – ideológiai jelenlétet”, olvashatjuk egy 1952-ben készült tanulmányban⁵⁴ [→ 14. dokumentum].

48 Lannurien százados a budapesti francia katonai attasé hivatala mellett két francia titkoszolgálat, az SDECE (Service de documentation extérieure et de contre-espionnage) és a 2ème bureau helyi vezetője is volt. Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 306.

49 ASIO, D-D (51)11.3. A Brüsszeli Szerződés Állandó Bizottsága főtitkárának feljegyzése a Tanács helyetteseihez (1951. április 23.).

50 Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. I. 131–132.

51 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL, Budapest): XIX-J-1-j, Franciaország, 3. doboz, sz. n./1965. *Magyar–francia kapcsolatok* (1965. április 23.).

52 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 568.

53 Uo. 570.

54 AMAE, Z-Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 40., folios 328–331. *Tanulmány Magyarországról*. Következtetései, részlet Jean Delalande budapesti francia követ Külügyminisztériumba küldött jelentéséből [az 1944 őszétől bekövetkezett magyarországi gazdasági, politikai és társadalmi változások] (1952. július 21.). Az idézett szövegrészlet Holub Krisztina fordítása [→ 14. dokumentum].

Rákosi Mátyást, aki a Magyar Kommunista Pártot majd a Magyar Dolgozók Pártját főtítkárként irányította, a francia diplomácia már 1945–1948 időszakában is az ország meghatározó politikusának tartotta. Megítélését árnyalta, hogy úgy vélték, vezető szerepét – a szovjet haderő támogatásán túl – személyes tehetségének is köszönheti. Ideológiáját és módszereit természetesen elítélték. A budapesti francia követség véleménye szerint Rákosinak Mindszenty József bíboros volt az egyetlen érdemi ellenfele a magyar belpolitikában, így az ő kiiktatását tartották a pártvezér egyik legnagyobb sikerének⁵⁵ [→ 13. dokumentum].

A „két tábor” közti szembenállásból következett, hogy az FKP és a Magyar Dolgozók Pártja közti kapcsolattartást a francia kormányzat igyekezett akadályozni. A francia párt kongresszusaira készülõ magyar delegációk tagjaitól ugyanis rendszeresen megtagadták a beutazási vízumot. Az FKP 1950. áprilisi XII. kongresszusa idején például az MDP-t képviselő Vas Zoltán, Lajti Tibor és Horváth Márton volt kénytelen távol maradni. Ennek következtében a francia és a magyar párt közti közvetlen érintkezést a francia küldöttek magyarországi útjai biztosították. 1946. szeptemberben a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusán Marcel Cachin, a *L'Humanité* főszerkesztõje jelent meg. A Magyar Dolgozók Pártja 1948. június 12–14. között tartott egyesülési kongresszusára Jacques Duclos jött el. Az MDP 1951. február 25. és március 2. között lezajlott II. kongresszusának francia vendége François Billoux, a Politikai Bizottság tagja volt. Az április 4-i felszabadulási ünnepekre is rendszeresen érkeztek Budapestre magas rangú vendégek a francia pártból.⁵⁶ További közvetlen kontaktusra adtak lehetõséget a párizsi magyar követ által a francia kommunista vezetõknek adott vacsorák. E bizalmas légkörûnek szánt eszmecsereék egyik fő témáját a kommunista befolyás alatt álló franciaországi magyar szervezetek helyzete adta. Az FKP fõtítkára, Maurice Thorez és Szántó Zoltán követ 1950. júliusi megbeszélései során is jórészt ez volt terítéken. A magyar Külügyminisztériumnak ugyanis elhatározott szándéka volt kapcsolatainak erõsítése e csoportokkal. A szovjet intencióknak megfelelõen Budapest ily módon próbálta szélesíteni franciaországi propagandájának társadalmi támogatottságát.⁵⁷ A Magyar Béketanács és a Békevilágatanácson

55 Holub Krisztina kutatásai alapján.

56 Az FKP és az MDP vezetésének szoros együttmûködésérõl: Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*, volume I. 116–128.

57 Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 24. Az MDP propagandájának hatékony célba juttatása érdekében felvette a kapcsolatot az FKP mellett mûködõ kiadó- és terjesztõvállalatokkal is. A magyar vonatkozású kiadványok megismertetésére is egyedül a kommunista sajtó kínálkozott. Lásd Klenjánszky: Rákosi Magyarországnak irodalomdiplomáciája a francia kapcsolatok tükrében. *Múltunk*, 2009. (54. évf.) 2. sz. 133., 158.

belül nagy tekintéllyel rendelkező, a kommunistákon kívül a progresszívet és az úgynevezett „útitársakat” is a soraiba hívó Francia Béketanács együttműködése szintén hasonló célokat szolgált. 1949 és 1953 között ugyanis a magyar kormányzat franciaországi propagandatevékenysége szorosan összefüggött a nemzetközi békemozgalommal [→ 15. dokumentum]. A France–Hongrie Társaság és a kommunista orientációjú magyar emigráns szervezetek 1949–1950-ben csatlakoztak a Francia Béketanács-hoz⁵⁸ [→ 4. dokumentum]. Mivel a francia és a magyarországi békemozgalom közti közvetlen érintkezést a francia hatóságok megtiltották, a párizsi magyar követségen, illetve a magyar Külügyminisztériumon keresztül folyt a kapcsolattartás. A francia értelmiségi és egyházi körök megnyerése érdekében a magyar diplomáciai misszió – a Békevilágtanács 1951 novemberében Bécsben tartott találkozóján született határozattal összhangban – magyarországi utazásra hívta a békemozgalomhoz újabban csatlakozott „békeharcosokat”. E program keretében érkezett hazánkba 1952 szeptemberében Maurice Droerch katolikus pap. A progresszista irányzathoz tartozó Gilbert de Chambrun saját bevallása szerint azért jött Magyarországra, hogy adatokat gyűjtsön a népi demokráciákban működő egyházakról. Ernest Petit tábornok, a moszkvai francia katonai misszió egykori vezetője, a France–Hongrie Társaság elnöke több utazást is tett. A Franciaországba visszatért vendégekkel való további kapcsolattartással a párizsi követséget bízták meg.⁵⁹ 1951-től a Békevilágtanács, a Szovjetunió nyugati kulturális előretörését segítő, nagy jelentőséget tulajdonított a kulturális csereprogramoknak. A magyar és francia értelmiségiek és tudósok kölcsönös látogatásai ennek következtében valóban sűrűbbé váltak. A Kulturális Kapcsolatok Intézetének (KKI) meghívására Magyarországra látogattak például Roger Vailland és Janine Bouissounouse írók, André Wurmser újságíró és Pierre Seghers költő. 1952-ben Lukács György javaslatára a Magyar Béketanács tiszteletbeli tagjává választotta Louis Aragont.⁶⁰ A két ország közti hivatalos kulturális érintkezés viszont elérte mélypontját, amikor a budapesti Francia Intézetnek előírták, hogy kizárólag a KKI-n keresztül tarthat fenn kapcsolatokat bármely más intézménnyel. A megkeresésekre azonban a hivatalos magyar kulturális szerv nem válaszolt, és nem is tájékoztatta a Francia Intézetet semmilyen általa szervezett rendez-

58 A France–Hongrie Társaság tevékenységéről részletesen lásd Klenjánszky: „Culture et propagande dans la guerre froide: le cas de l'Association France-Hongrie (1945–1975)”. *Őt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2006. 211–234.

59 A békemozgalom égisze alatt folytatott utazásokról: Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. I. 146–151.

60 Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 44., 46–51.

vényről, így francia előadók látogatásáról sem.⁶¹ Mivel a magyar hatóság nem tudta teljesen ellátni a magyar kultúrát elszigetelő feladatát, akadémiai és tudományos intézményeken keresztül fennmaradt bizonyos informális kapcsolat Franciaországgal is.⁶² A hivatalosan el nem ismert, de tevékenységében tolerált Francia Intézet – nyelvtanfolyamai, filmvetítései, koncertjei és könyvtára révén – így is tudott biztosítani egy szerény francia kulturális jelenlétet⁶³ [→ 12. dokumentum].

1950 júniusában magyar–francia megállapodást írtak alá Párizsban az államosítások és a háború okozta károk megtérítése ügyében. Francia részről viszonylag elégedettek voltak, hiszen Párizs 486,5 millió francia frank kifizetésére kapott ígéretet, amiből 149 milliót rögtön az aláírás után átutaltak, míg 320 millióra a magyar fél ötéves haladéket kapott. Az egyezmény részeként francia állami tulajdonba került a követség és a rezidencia minden tartozékával együtt. A magyar kormányzat megértő hozzáállása azzal volt magyarázható, hogy a feszített ütemű ötéves terv megvalósításához szüksége volt bizonyos nyersanyagokra és termékekre, amelyeket a Sanders-ügy miatt többé nem tudott Nagy-Britanniából beszerezni.⁶⁴ Az 1950. szeptemberi kereskedelmi és pénzügyi egyezményben a magyar vezetés kérte egy új kénsav- és szuperfoszfát-üzem kialakítását is Szolnokon.⁶⁵ Az 1951 márciusában aláírt magyar–francia gazdasági szerződésből kiderül, hogy Magyarország főként mezőgazdasági termékeket szállított (kukorica, libamáj, növényi olaj, olajos magvak) nyersanyagokért és ipari termékekért cserébe.⁶⁶ Még szerződésen kívüli megállapodásra is találunk példát. A szovjet gazdasági modell mechanikus követése és a világháborúra való Sztálin által előírt felkészülés jegyében a többi csatlós államhoz hasonlóan Magyarországon is erőltetett ütemű iparosítás zajlott. Mivel hiányoztak az ehhez szükséges belső feltételek, egyes termékeket Nyugatról kellett importálni. Így 1951-ben az előírt árucere-forgalom felett 750 millió frank értékű búza és cukor ellenértékeként Franciaország vas- és acél-

61 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 563.

62 Macher: „L'institutionnalisation de la présence culturelle occidentale en Hongrie de 1945 à 1963”. 94.

63 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 570.

64 Uo. 613. 1949 novemberében a magyar hatóságok kémkedés gyanújával letartóztatták Edgar Sanders brit állampolgárt. 1949. december 19-én a britek bejelentették, hogy megszakítják a Londonban éppen folyó brit–magyar kereskedelmi és pénzügyi tárgyalásokat, amíg a konzul nem találkozhat Sandersszel. Lásd Szörényi Attila: „A brit–magyar diplomáciai kapcsolatok és a Sanders-ügy, 1949–1953”. *Valóság*, 2006. (49. évf.) 6. sz. 74–92.

65 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 614.

66 Uo. 615.

termékek, acélötvözetek és egy kénsavgyártó üzem szállítását vállalta. Párizs abba is beleegyezett, hogy egyes „ritka cikkekből”, például különleges fémekből is többet ad el.⁶⁷

Az olvadás Sztálin halála után

Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halála után, a szovjet külpolitikai nyitással, az enyhülés és a békés egymás mellett élés elveinek meghirdetésével összefüggésben javulás kezdődött a szovjet-francia kapcsolatokban is. Ennek korai jele volt, hogy 1953. áprilisban egy Rouenban horgonyzó szovjet hajó tizennyolc matróza parancsnokával együtt engedélyt kapott, hogy meglátogassa Párizst. Molotov szovjet külügyminiszter gesztusa, hogy a moszkvai francia Nagykövetség által adott fogadáson személyesen megjelent, valamint a Franciaországgal aláírt kereskedelmi megállapodás megerősítette az új irányvonalat. Bonyolította azonban a kétoldalú kapcsolatok fejlődését, hogy a szovjet diplomácia közeledési szándékra utaló lépései nem kizárólag a kelet-nyugati feszültség oldását szolgálták. Arra kívánták ugyanis rábírní a francia vezetést, hogy vétózza meg a Német Szövetségi Köztársaság csatlakozását a nyugati katonai rendszerhez, és távolodjon el szövetségeseitől. A párizsi egyezmények 1954. októberi megkötése, melyek az NSZK-t a NATO-ba integrálták, a szovjet külügy részéről élénk reakciókat váltottak ki. A francia-szovjet szerződés megkötésének tizedik évfordulóján Molotov kijelentette, hogy e szerződés összeegyeztethetetlen a párizsi egyezményekkel. Egy valószínűleg Jean Laloy által fogalmazott és a moszkvai francia nagykövetségre küldött minisztériumi belső feljegyzés tanúsága szerint a Quai d'Orsay tisztában volt a Szovjetunió céljaival. Utasította a képviselő vezetőjét, hogy emlékeztesse a szovjet kormányzatot, Franciaország mindig is a nyugati táborhoz tartozott. A Szovjetunióban zajló desztalinizációt és annak a külpolitikára gyakorolt hatását illetően a francia diplomácia nem ringatta magát illúziókban: „A sztálini módszerek és bizonyos elvek elítélése, az egyszemélyi diktatúra elvetése, a rendőrség mindenre kiterjedő hatalmának megszüntetése, a párton belüli kritika és vita újra elfogadottá tétele és bizonyos demokrácia visszaállítására irányuló erőfeszítések különböző szinteken kétségkívül még nem jelentik a nyugati elvekhez hasonló koncepciókhoz való visszatérést; mindazonáltal előrelépésnek tekinthetők Sztálin engesztelhetetlen zsarnokságához képest. Az is tagadhatatlan, hogy az új vezetői kör erőfeszítéseket tesz, hogy kiragadja a Szovjetuniót abból a teljes elszigeteltségből, amely helyzetét 1953 márciusában jel-

67 Borhi: *Magyarország a hidegháborúban*. 231-232., 268. A szerző francia levéltári forrásokra hivatkozik. AMAE, Z-Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 40. *Tanulmány Magyarországról* (1952. július 21.).

lemezte, leszerelje a bizalmatlanságot, és megsokszorozza a külvilággal való érintkezést... A szovjet vezetők ezzel párhuzamosan arra törekcsenek, hogy megosztó és csábító akcióval megrendítsék a nyugati világ kohézióját...”, írta táviratában Maurice Dejean, Franciaország moszkvai nagykövete, aki korábban azt is megjegyvezte, hogy „a szovjet vezetőknek egyáltalán nem áll szándékukban feladni a Sztálin által épített birodalom legkisebb darabját sem, sem pedig befolyásukat lazítani a népi demokráciák felett, amelyek a birodalom folytatásának tekinthetők”.⁶⁸

A két ország közti kulturális kapcsolatok mindazonáltal fokozatos fejlődésnek indultak. 1956 májusában Guy Mollet miniszterelnök által vezetett francia kormánydelegáció látogatott Moszkvába. A tárgyalások során Hruscsov elővette a szovjet külpolitika ekkoriban gyakran alkalmazott érvét, mely szerint egyedül a francia-szovjet szövetség képes visszaszorítani az Európára leselkedő német veszélyt. Ezáltal akarta ugyanis leválasztani Franciaországot az Egyesült Államokról. A találkozóról fennmaradt dokumentumokból kiviláglik, hogy a szocialista párti (SFIO) Guy Mollet és a francia küldöttség tagjai nem ismerték kellő mélységben a szovjet totalitárius rendszer természetét, és a látogatás programjain részt vevő Henri Froment-Meurice visszaemlékezése szerint a francia tárgyalók többször úgy nyilatkoztak, mint akik a szovjetek cinkosságát keresik az amerikaiakkal szemben.⁶⁹

A Quai d’Orsay iratai alapján úgy véljük, hogy a francia diplomácia, noha igen korlátozott számban voltak szakértői a népi demokráciákban, viszonylag pontos ismeretekkel rendelkezett a Szovjetunióban és Kelet-Közép-Európában kialakult helyzetről. „Kérjük, gyűjtsenek össze a Minisztérium számára minden információt, amely lehetővé teszi, hogy felbecsüljük, mekkora esélye van, hogy a népköztársaságok nagyobb fokú önállóság felé” fejlődnek, írta Jean Laloy, a Külügyminisztérium Európai Osztályának vezetője, amikor 1956 májusában vizsgálatot kezdeményezett a csatlós államok politikai helyzetéről.⁷⁰ Ahogyan az 1947-től megfigyelhető „befagyás”, úgy az 1953-tól kezdődő „olvadás” is hasonló jelenségeket eredményezett Párizs és a csatlós államok viszonyában. Szoros összefüggésben a francia-szovjet

68 Maurice Dejean moszkvai francia nagykövet 1316–1350. számú távirata (1956. április 9.). *Documents diplomatiques français, 1956*. Tome I (1^{er} janvier – 30 juin). Paris, Imprimerie Nationale, 1988. 562–563.

69 Schreiber: *Les actions de la France*. 59–65.; Froment-Meurice: *Vu du Quai*. 164., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 65.

70 Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (CADN, Nantes): Budapest – Ambassade, n° 23. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának 509/EU számú információkérése a népi demokráciákban lévő francia külképviseletekhez, *A népköztársaságok politikai fejlődése* (1956. május 20.). Ez a vizsgálat valószínűleg a Szovjetunió csatlós államai felé képviselendő új nyugati politika NATO-beli kidolgozását volt hivatva előkészíteni.

kapcsolatok javulásával, Kelet-Közép-Európa szovjet blokkhoz tartozó államai is nyitottabbak lettek a Nyugat felé. Az első apróbb jelek már 1953-ban megmutatkoztak: a varsói francia nagykövetség által rendezett július 14-i fogadásra olyan nagy számban érkeztek lengyel személyiségek, amelyekre 1949 óta nem volt példa. A bukaresti francia követ 1953 júliusában annak örvendezhetett, hogy egy röplabdamerkőzés kapcsán olyan hivatalnokokkal is találkozhatott, akik nem a román külügyminisztérium állományához tartoztak.⁷¹ Jól illusztrálják a kibontakozó folyamatot a parlamenti delegációk utazásai (1953. decemberben francia küldöttség látogatott Lengyelországba; 1956. novemberben francia képviselőket láttak vendégül Bukarestben), vezető politikusok kölcsönös látogatásai (1956 májusában Marcel Popescu román külkereskedelmi miniszter Párizsban tárgyalt; Christian Pineau francia külügyminiszter Prágában járt), valamint a kulturális és gazdasági kapcsolatok felújítása (1954 márciusában kereskedelmi egyezményt írtak alá Bulgáriával).⁷² Az Észak-atlanti Tanács francia delegációja részletes feljegyzést nyújtott be Franciaországnak a Szovjetunióval és a szovjet blokk államaival 1956 második felében lebonyolított csereprogramjairól. A dokumentumból kitűnik, hogy a Lengyelországgal és Csehszlovákiával való kapcsolat különösen intenzívvé vált.⁷³ 1954 és 1956 ősze között Párizs ennek a Németország keleti határainál fekvő két csatlós államnak különös figyelmet szentelt.⁷⁴ A francia Külügyminisztériumban az a vélemény is megfogalmazódott, hogy Európa blokkokra osztottsága már nem tarthat hosszú ideig. Támogatták a Kelet-Közép-Európával való érintkezés megerősítését annak érdekében is, hogy ezáltal megjelenjen és megerősödjön a szovjet blokkon belüli széttagolódás.⁷⁵ A francia NATO-nagykövet, Alexandre Parodi az Észak-atlanti Tanács ülésén 1955 októberében így érvelt a Nyugat nyitott hozzáállása mellett: „A Nyugatnak hajlékonyságot kell mutatnia... A Nyugatnak nincs félnivalója attól, ha a vasfüggöny országaiból jött látogatók összehasonlítást tesznek Kelet és Nyugat között, hiszen ez nem lesz az utóbbi számára előnytelen... A csatlós országokból jövő látogatásokat bátorítani kellene...”⁷⁶

A Sztálin halála után a szovjet pártvezetésben fellángoló hatalmi harc bizonyos mérsékletre intette ugyan a Rákosi-kormányzat külpolitikáját a

71 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 674–675.

72 Schreiber: *Les actions de la France*. 70–73.

73 ASIO, AC/52–D/190/6. Az Észak-atlanti Tanácshoz delegált francia küldöttség feljegyzése a Tájékoztatói és Kulturális Kapcsolatok Bizottságához (1956. december 20.).

74 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 695.

75 Uo. 682.

76 ASIO, C–R (55) 46. A[z Észak-atlanti] Tanács Párizsban tartott ülésének jegyzőkönyve (1955. október 19.). Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 682.

nyugati országok irányában, alapvető változás azonban ekkor még nem figyelhető meg. 1953 első hónapjaiban továbbra is csupán az FKP képviselői és szimpatizánsai utazhatnak Magyarországra. A francia diplomácia az enyhülés első megnyilvánulásai közt tartotta számon, hogy az új katonai attasé viszonylag gyorsan kapott agrément-t, Jean Delalande követnek engedélyezték, hogy a Balatonhoz kiránduljon, sőt az április 4-i hivatalos ünnepek során néhány szót válthatott Rákosival is.⁷⁷

A Quai d'Orsay Magyarországon is élénk érdeklődéssel figyelte a Sztálin halála után a szovjet blokkban meginduló társadalmi és politikai liberalizálódás, az úgynevezett olvadás folyamatát. 1947 és 1958 között kulturális attasé és a Francia Intézet igazgatója, Guy Turbet-Delof, aki kiváló magyarnyelv-tudásával és széles körű társadalmi kapcsolataival a korabeli budapesti francia követség legjobb helyismerettel rendelkező diplomatája volt, egy interjú során azt nyilatkozta, hogy – a közöny éveitől – éppen Nagy Imre első kormánya (1953–1955) idején kezdett a francia Külügyminisztérium aktívabban foglalkozni Magyarországgal⁷⁸ [→ 16. dokumentum]. A budapesti francia diplomáciai misszió nagyszámú táviratot és jelentést küldött a desztalinizáció jelenségeiről, és a külügyi vezetés is kifejezte, hogy bővebb információt kér a kérdéstről. Nagy Imre kormányának 1953. júniusi megalakulása meglepte a francia külügy illetékeseit, és jelentős változásokban reménykedtek. A budapesti francia külképviselet megítélése szerint Nagy miniszterelnöki kinevezése a vezetésen belüli mérsékelt irányzat megerősödését jelezheti. Azt is hangsúlyozták azonban, hogy az új kormányfő a szovjetek bizalmi embere, és Rákosi befolyása továbbra sem elhanyagolható.⁷⁹

A francia diplomácia pozitív jelzésnek tekintette, hogy 1953 augusztusában a budapesti kormányzat enyhítette a diplomáciai missziókat sújtó utazási korlátozásokat, amit Párizs néhány héttel később hasonló intézkedéssel viszonzott. A kulturális kapcsolatok is lassan megélénkültek: a magyar hatóságok a korábbinál nagyobb számban engedtek be nem marxista művészeket és tudósokat, továbbá tágabb teret engedtek a francianyelv-oktatásnak is. A francia kulturális attasé egyik 1954. januári jelentése szerint a budapesti Francia Intézet működési lehetőségei jelentősen javultak.⁸⁰ A francia külügy pedig hozzájárult a kulturális intézet pénzügyi

77 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 589.

78 Kecskés D. Gusztáv: „De l'autre côté du 'rideau de fer'. La révolution hongroise de 1956 et la politique étrangère française à la lumière de quelques entretiens avec d'anciens diplomates”. *Specimina Nova. A Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Történeti Tanszékeinek Évkönyve*. Szerk. Majoros István. Pécs, 1999. 162.

79 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 709.

80 Uo. 710–711.

lehetőségeinek bővítéséhez.⁸¹ A kétoldalú viszony enyhülését mutatta, hogy Jean Delalande, nyugati követtársaival ellentétben, gyakorlatilag minden hivatalos meghívást elfogadott. Hosszú évek után először a Quai d'Orsay több magas rangú hivatalnoka részt vett a párizsi magyar követség fogadásán. A francia diplomaták mindazonáltal úgy vélekedtek, hogy a szívélyes gesztusok ellenére a kétoldalú kapcsolatok alapvetően nem változtak. Kutas Imrének, a politikai rendőrség egykori magas rangú munkatársának a követi kinevezését 1954 augusztusában erre utaló negatív jelnek tartották. A magyar sajtóban megszaporoedtak a Franciaország elleni támadások is különösen annak vietnami politikája és az Európai Védelmi Közösség (CED) gondolata kapcsán. Nagy Imre miniszterelnök egy 1954. januári parlamenti felszólalásában az utóbbit bűnös tervnek minősítette. Ezen megnyilvánulások mögött Párizsban Moszkva utasításait sejtették. Az enyhülést mutatta viszont, hogy a francia követség 1954. július 14-i fogadásán nagyszámú hivatalos személy, sőt több miniszter is részt vett.⁸²

Az algériai háború megindulása és a Rákosi-féle ortodox vonal újra erősödése azonban a kedvezőtlen tendenciákat erősítette fel. 1954 novemberében a francia Nemzetgyűlésben több képviselő élesen támadta Magyarországot, amiért annak területéről arab nyelvű rádióműsort sugároznak Észak-Afrika irányába, hozzájárulva szerintük az algériai erőszak fokozódásához. A francia követ tiltakozásai ellenére a titkos rádióadó 1955. októberig működött.⁸³ „Úgy véljük, hogy Rákosi visszatérése a politikai színtérre és a jelentőség, amit neki tulajdonítanak, a magyar politika irányvonalának általános megkeményedését jelzi” – írta a francia diplomata 1954. december végén.⁸⁴ Noha 1955 februárjában a francia követségen még úgy gondolták, hogy Nagy Imre háttérbe szorításának főleg a belpolitikában lesznek következményei, meg kellett látniuk a lehülés jeleit a kétoldalú kapcsolatokban is: a Francia Intézet egyik tanárát 1955 márciusában váratlanul letartóztatták, és Franciaországnak való kémkedés vádjával életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. A francia diplomáciai misszió szerint Nagy Imre 1955. áprilisi leváltása a miniszterelnökségről nem jelenti a párton belüli harc végét, viszont erősíti a rendszer diktatórikus vonásait. Röviddel ezután a magyar

81 Macher: „L'institutionnalisation de la présence culturelle occidentale en Hongrie de 1945 à 1963”. 101.

82 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 718–720.

83 Lásd J. Nagy László: „Relations franco-hongroises à l'époque de la guerre d'Algérie (1954–1962)”. *Revue d'histoire diplomatique*, 2003, n° 1, 3–12. Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 722–723.

84 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 46., a magyarországi francia nagykövet 688. számú távirata (1954. december 23.). Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 724.

hatóságok letartóztatták a Francia Intézet magyar állampolgárságú könyvtárosát. A kétoldalú kapcsolatokban újra a bizalmatlanság vált uralkodóvá.⁸⁵ A francia külügy megfigyelése szerint Hegedüs András miniszterelnöki kinevezése nyomán a magyar politika még inkább megmerevedett. A magyar kormányzat azonban bizonyos jelzésekkel igyekezett tudtul adni, hogy az enyhülés mégsem ért véget: a francia követségen a nemzeti ünnep alkalmából, július 14-én adott fogadáson Rákosi és Hegedüs is megjelentek.⁸⁶ A magyar kormány 1955 októberében megszüntette az arab nyelvű rádióadások sugárzását Észak-Afrika felé, mely gesztussal Franciaország támogatását kívánták megszerezni Magyarország ENSZ-be való felvételéhez.⁸⁷ Még 1955. februárban a budapesti Külügyminisztérium engedélyt adott a Francia Intézetnek, hogy közvetlenül érintkezzen magyar kulturális intézményekkel.⁸⁸

1956 elejétől válik újra nyilvánvalóvá az olvadás a magyar–francia kapcsolatokban. A magyar külügyminiszter utasította a párizsi magyar követséget, hogy tegyen meg mindent a Franciaországgal való viszony megelégnítésére [→ 19. dokumentum]. A magyar követ egyik legfontosabb feladata a franciaországi exportcélok megvalósítása volt. Továbbá gazdasági témájú jelentéseket vártak tőle, és – a magyar gazdaság fejlődésének előmozdítása céljából – be kellett számolnia a francia műszaki és tudományos kutatások állásáról is. A magyar külügy turistautak szervezését is kívánatosnak tartotta (1955-ben mintegy 1000 francia turista járt Magyarországon). Ami a kulturális kapcsolatokat illeti, főként a műszaki és a tudományos szférában igyekeztek csereprogramokat szervezni. A magyar diplomácia arra törekedett, hogy a kulturális együttműködésnek hivatalos jelleget adjon (például kulturális egyezmény, filmes delegációk hivatalos cserelátogatásai).⁸⁹ A magyar Külügyminisztérium értékelése szerint egyébként az 1956. januártól hivatalban lévő Guy Mollet-kabinet „fokozottabb megértést látszik mutatni” a békés egymás mellett élés elveit illetően.⁹⁰ Egy párizsi magyar követjelentés szerint Christian Pineau francia külügyminiszter „Számít a nemzetközi helyzet enyhülésének és a békés együttélés fokozódására [sic!], és talán azzal is kísérletezik, hogy Franciaországból lényegében, ha nem is hivatalos formá-

85 Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 726.

86 Uo. 734.

87 Uo. 738.

88 Fejérdy: „A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. 60.

89 MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország (1945–1964), 1. doboz, 00776/4/1956. *Féléves irányelvek megküldése* (1956. április 21.).

90 MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország (1945–1964), 5. doboz, 004079/1956. Fóti István osztályvezető-helyettes levele a párizsi magyar követnek, *A Guy Mollet-kormány külpolitikája* (1956. május 15.).

ban, olyan semleges országot formáljon, amely képes közvetítőként fellépni Kelet és Nyugat között”⁹¹ [->18. dokumentum].

Az 1956 júniusában Magyarországra érkezett új budapesti francia követ, Jean Paul-Boncour tájékoztatta a Quai d'Orsay-t a magyar hatóságoknak a kétoldalú kapcsolatok javítására irányuló erőfeszítéseiről. A diplomaták mozgásszabadságát korlátozó rendszabályok fokozatos eltörlése világosan mutatta, hogy a mélyebb desztalinizáció immár elérte a külpolitika területét is: 1956 júniusában a budapesti francia követség személyzete többszöri ki- és beutazásra feljogosító, hat hónapig érvényes vízumot kapott.⁹² Szeptemberben a magyar hatóságok a külképviseletek személyzete számára tiltott zónák jelentős csökkentését tartalmazó térképet adtak át a francia katonai attasénak.⁹³ Október 23-án pedig, vagyis a magyar forradalom kitörésének napján a francia követ a magyarországi diplomáciai kirendeltségek számára előírt utazási korlátozások teljes eltörléséről számolhatott be párizsi feletteseinek.⁹⁴ A magyar vezető körök megváltozott magatartásáról tanúskodott, hogy a francia követség által 1956. július 14-én adott fogadáson a teljes magyar kormány és személyesen Rákosi Mátyás is megjelent.⁹⁵ A kétoldalú kapcsolatok enyhültebb légkörét mutatta, hogy a budapesti francia kulturális attasé ösztöndíjasok be- és kiutazásáról tárgyalhatott.⁹⁶ Több kulturális csereprogram is megvalósult. Így például 1956 augusztusában a magyar Központi Statisztikai Hivatal elnöke járt Párizsban; szeptembertől novemberig a Budapesti Cirkusz tartott ott előadásokat. Augusztusban magyar-francia-osztrák együttműködésben filmet forgattak Magyarországon. Több fiatal francia zongorista részt vett az 1956. szeptemberben Budapesten megrendezett nemzetközi Liszt-versenyen.⁹⁷

A francia külügy tisztában volt azzal, hogy a népi demokráciáknak a nyugati országok felé tett közeledő lépéseit a szovjetek ösztönzik,⁹⁸ és érzékelték a diplomáciai kapcsolatok „desztalinizációjának” határait is: a

91 MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország (1945-1964), 5. doboz, 311/1956. Kutas Imre franciaországi magyar követ jelentése, *A Guy Mollet-kormány külpolitikája* (1956. március 31.).

92 AMAE, Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 870. számú jelentése (1956. szeptember 6.).

93 AMAE, Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 931. számú jelentése (1956. szeptember 26.).

94 AMAE, Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 614. számú távirata (1956. október 23.).

95 AMAE, Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 87. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 274. számú távirata (1956. július 16.).

96 AMAE, Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 605. számú jelentése (1956. június 14.).

97 ASIO, AC/52-D/190/6. Az Észak-atlanti Tanácshoz delegált francia küldöttség feljegyzése a Tájékoztatói és Kulturális Kapcsolatok Bizottságához (1956. december 20.).

98 CADN, Budapest - Ambassade, n° 23. A budapesti francia követség 613/EU számú feljegyzése, *A népköztársaságok politikai fejlődése: Magyarország* (1956. június 10.). A budapesti

budapesti francia misszióvezető nem volt meggyőződve arról, hogy a diplomaták mozgásának megfigyelése Magyarországon valóban véget ért volna. Úgy vélekedett, hogy a rendőrség túlhatalma egyik napról a másikra romba döntheti a túlzottan optimista jóslatokat.⁹⁹ A francia diplomácia mindazonáltal kedvezően fogadta a magyar kormányzat baráti gesztusait.¹⁰⁰ Ezzel magyarázható, hogy az új francia követ, Jean Paul-Boncour megbízólevelének átadása alkalmából békülékeny hangú beszéd elmondására kapott felhatalmazást. A beszéd magyar hatóságokkal egyeztetett és általuk készségesen elfogadott szövegének fő témája „a Kelet és a Nyugat közti viszony olvadása, valamint Magyarország és Franciaország közt mindennemű kapcsolatok megújítása” volt, különös tekintettel a személyes kapcsolatok újrafelvételére.¹⁰¹

A forradalmat megelőző hónapokban a Szovjet Kommunista Párt XX. kongresszusa, a személyi kultusz elítélése, Rákosi Mátyás sorsa, a rehabilitálások, az írók és maga az Írószövetség mellett a Petőfi Kör és a Nagy Imre körül kialakuló ellenzéki csoport, valamint Nagy hatalomba való visszatérése számítottak a diplomáciai levelezés legfontosabb témáinak. A francia elemzőknek a magyarországi politikai helyzet alakulásáról tett megállapításai többségükben megalapozottnak bizonyultak. Helyesen ismerték fel a hatalmon lévő magyar sztálinista vezető csoport dilemmáját: hogyan lehet úgy demokratizálási és jóléti politikát folytatni, hogy közben megerősítik az ideológiai fegyelmet és biztosítják a rend fennmaradását?¹⁰² [→ 21. dokumentum.] Világosan rámutattak a liberalizálás (Sztálin hibáinak és a személyi kultusznak a kritikája stb.) és a „kézbevetel” (például az a tény, hogy Rákosit a szovjetek a párt első titkári posztján tartották 1956 júliusáig) egymással ellentétes folyamataira. Felhívták a figyelmet arra is,

francia diplomaták véleményének helyességét az újabb levéltári kutatások is alátámasztják. Lásd Békés Csaba: „Titkos válságkezeléstől a politikai koordinációig. Politikai egyeztetési mechanizmus a Varsói Szerződésben, 1954–1967”. *Múlt századi hétköznapiak. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának időszakáról*. Szerk. Rainer M. János. Budapest, 1956-os Intézet, 2003. 15–17.

99 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 605. számú jelentése (1956. június 14.); uo. 870. számú jelentés (1956. szeptember 6.).

100 A szocialista párt által vezetett francia kormánynak a nemzetközi enyhüléssel kapcsolatos magatartásáról lásd Elisabeth du Réau: „Les socialistes français, l’Europe et la Hongrie (1956–1957)”. *Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára*. Szerk. Fischer Ferenc, Majoros István és Vonyó József. Pécs, University Press, 2000. 511–520.

101 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 85. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 605. számú jelentése (1956. június 14.).

102 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 87. A francia Külügyminisztérium Kelet-Európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Változások Magyarországon* (1956. július 21.). (*Documents diplomatiques français, 1956*. Tome II (1^{er} juillet – 23 octobre). Paris, Ministère des Affaires étrangères, 1989, 143–146.)

hogy az olvadás jelenségei mögött bizonyos párton belüli erők húzódnak meg: „nemzeti elemek eddig nem ismert lelkesedéssel szállnak szembe a kizárólag Moszkvának engedelmessé sztaálinisták tekintélyével és uralmával”, írta a budapesti francia követség 1956 júniusában a magyarországi politika alakulásáról készített összefoglalójában.¹⁰³ Rákosi Anasztasz Mikojan látogatásával összefüggő bukása, az új pártvezető, Gerő Ernő sajátos helyzete (meggyőződéses sztáálinistaként kellett Nagy Imre korábbi programjához hasonló politikát megvalósítania¹⁰⁴) és Nagy hatalomba való visszatérésének hosszú folyamata egyaránt terjedelmes elemzés tárgyát képezte. Érdekes, hogy a francia követség nemcsak Mikojan július 13. és 21. között szinte inkognitóban tett magyarországi látogatásáról tudott, hanem Nagy Imrének a szovjet vezetővel folytatott tárgyalásáról is jelentett.¹⁰⁵ A Magyarország nemzetközi helyzetét meghatározó tényezők közül a Szovjetunió álláspontjára, Joszíp Broz Tito szerepére és a június végén a lengyelországi Poznańban lezajlott események következményeire helyezték a hangsúlyt a francia diplomaták. A szovjet külpolitikát illetően azt látogatták, hogy „vajon Moszkva őszinte-e akkor, amikor hagyja, hogy csatlósai maguk válasszák meg a szocializmus felépítéséhez vezető saját útjukat, s vajon a szovjetek vállalják-e annak kockázatát, hogy a budapesti rendszer a kommunizmus magyar változatának irányában fejlődik majd tovább”.¹⁰⁶ Tito jelentőségét nem csupán Rákosi félreállítására kapcsán, de Magyarország későbbi fejlődési irányára szempontjából is kiemelték. Dalibor Soldatic budapesti jugoszláv követség Jean Paul-Boncour francia követség előtt 1956 szeptemberében megerősítette, hogy „optimista a jövőbeni liberális fejlődést illetően, mely Kádár vagy Nagy Imre alatt fokozatosan kivezeti majd Magyarországot a szovjet hatalmi szférából”.¹⁰⁷

A Francia Kommunista Párt és a Magyar Dolgozók Pártja közötti viszony 1953 utáni alakulására az államközi kapcsolatokban megfigyelhető változásokkal ellentétben a folyamatosság volt jellemző. Vagyis a pártközi kapcsolatok ekkor is a Kominform utasításainak megfelelő mederben zajlottak. Folytatódtak a protokolláris programok: az FKP küldöttei továbbra is eljöttek a „felszabadulási” ünnepekre és az MDP kongresszusára. Üzeneteket

103 CADN, Budapest – Ambassade, n° 23. A budapesti francia követség 613. számú feljegyzése, *A népköztársaságok politikai fejlődése: Magyarország* (1956. június 10.).

104 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 87. A francia Külügyminisztérium Kelet-Európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Változások Magyarországon* (1956. július 21.). (*Documents diplomatiques français 1956*. Tome II. 143–146.).

105 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 87. Jean Paul-Boncour, budapesti francia követség 756. számú jelentése (1956. július 27.).

106 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 87. Olivier Deleau, budapesti francia követség 480. számú jelentése (1956. május 9.).

107 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 87. Jean Paul-Boncour budapesti francia követség 912. számú jelentése (1956. szeptember 19.).

és üdvözlőleveket küldtek egymásnak a felek. A két párt ez időben is azonos véleményt képviselt nemzetközi kérdésekben, elsődlegesnek tartva a szovjet külpolitikai érdekek támogatását. E nézetazonosságot hivatalosan is megerősítették 1954 májusában az MDP III. kongresszusán. A francia párt-delegáció vezetője, Étienne Fajon felszólalásában inkább külpolitikai témákat érintett, mivel óvatosan el kívánta kerülni a desztalinizáció magyarországi jelenségeinek említését.¹⁰⁸ A francia párt 1954. júniusi XIII. kongresszusáról a szokásoknak megfelelően nagy terjedelemben tájékoztatott a magyar sajtó.¹⁰⁹ A Békevilágtanács felhívására a magyar illetékesek ekkoriban is szerveztek tiltakozó kampányt a francia kormány FKP-t sújtó intézkedései ellen. Annak dacára, hogy a nemzetközi békemozgalom nagy találkozóin, így 1954-ben Berlinben és Stockholmban, 1955-ben Helsinkiben az enyhülésre való tekintettel a kulturális csereprogramok további erősítését tűzték ki célul, magyar–francia relációban visszaesésnek lehetünk tanúi. Az értelmiségi és tudományos delegációk számának erőteljes csökkenése, a magyar külügy érdeklődésének lanyhulása vélhetően azzal magyarázható, hogy a nemzetközi békemozgalom jelentős késéssel követte a nemzetközi helyzet megváltozását, a „békés egymás mellett élés” jelszavának megjelenését. A világtanács 1956. júniusi Párizsban tartott ülésén meg is fogalmazódott ez a kritika, az október–novemberi lengyel és magyar események okozta zavarok azonban két évre felfüggesztették az új utak keresését.¹¹⁰

A francia diplomácia – akárcsak a többi nyugati ország külpolitikai vezetése – rokonszenvezett a desztalinizációs folyamatokkal, nem kívánt viszont azokba közvetlenül beavatkozni. Párizs is tisztában volt azzal, hogy a szovjet érdekszférában való túlságosan aktív fellépés az atomháború kockázatával járna. A Quai d'Orsay tehát óvatosan járt el. Kedvezően fogadta a népi demokráciák kezdeményezéseit a kétoldalú kapcsolatok javítására, ugyanakkor viszonylag passzív maradt: kezdeményezés helyett inkább reagált. Mindazonáltal 1955–1956 folyamán láthatjuk az enyhülés jeleit a magyar–francia kapcsolatokban is, különösen kulturális területen. Arra nincs adat, hogy a francia külügy vagy általában a nyugati diplomácia számított volna fegyveres felkelés kirobbanására Magyarországon, noha valószínűnek tartották,

108 Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 25–26. Az MDP és az FKP kapcsolatáról 1953–1956 időszakában lásd Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*, volume I. 225–244.

109 Rubin Péter: „Franciaország a nemzetközi kérdések gyújtópontjában. Az FKP 13. kongresszusa”. *Társadalmi Szemle*, 1954. 6. sz. 124–134., idézi Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 26.

110 Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 51–52.

hogy gyökeres változások fognak rövidesen bekövetkezni.¹¹¹ Az 1956-os magyar forradalom kitörése így váratlanul érte a nyugati kormányokat, köztük a franciát is. Az október 23-án kezdődő magyarországi események egyetemes történeti jelentőségét az adja, hogy világossá tette a nemzetközi kapcsolatok fő résztvevőinek – a Szovjetunióknak, valamint az Egyesült Államoknak és fő szövetségeseinek – Kelet-Közép-Európa térségéhez való hozzáállását.¹¹² A Szovjetunióról kiderült, hogy minden békés egymás mellettélést és a szocialista országok egyenjogúságát hirdető szólam ellenére, ha térségbeli érdekeit fenyegetve látja, könyörtelenül fegyveresen beavatkozik. A „rab nemzetek békés felszabadítását” zászlajára tűző amerikai kormányzat ellenben nem mozdult. Pedig erőteljes propagandatevékenysége nyomán a világ közvéleménye úgy vélte, Washington nem nézné tétlenül, ha egy „kelet-európai” nép felkelne a szovjet uralom ellen. A francia külpolitikának a magyar forradalomra adott válasza szintén példaértékű: megmutatja ugyan is a francia kormányzat korabeli Kelet-Közép-Európa-politikájának lényegét, lehetőségeit és motivációit is.

*Az 1956-os magyar forradalom példája*¹¹³

Az *olvasás*, a Szovjetunióban Sztálin halálát követő liberalizálódás, amely később a szovjet blokk más országaira is áttért, mint láttuk, kedvező fogadtatásra talált a nyugati diplomácia egyes köreiben, így a francia Külügyminisztériumban is. Mivel azonban a külpolitikai döntéshozók tökéletesen tisztában voltak a második világháború befejezése nyomán kialakult európai *status quo*, illetve a szovjet–amerikai szembenállással jel-

111 Ezt bizonyítja a szovjet politika tendenciáit vizsgáló NATO-munkacsoport 1956. szeptember 24-re dátumozott *Le dégel en Europe orientale* [Az olvasás Kelet-Európában] című jelentése is. Lásd „Az olvasás Kelet-Európában a Nyugat szemével. A NATO Nemzetközi Titkárságának belső dokumentuma”. Közli és fordította Kecskés D. Gusztáv. *Évkönyv VIII. 2000. Magyarország a jelenkorban*. Budapest, 1956-os Intézet, 2000. 369–391.

112 Az 1956-os magyar forradalomnak erre a „tesztjellegeré” Gyáni Gábor hívta fel a figyelmet.

113 Az 1956-os magyar forradalom franciaországi visszahangjáról lásd Kecskés D. Gusztáv: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956*. Sous la direction de Sándor Csernus et Paul Gradwohl. Paris–Budapest–Szeged, Publications de l’Institut hongrois de Paris en collaboration avec École doctorale Espace Européen Contemporain (EEC) de l’Université Paris III Sorbonne Nouvelle, 2005. 457. (série: Dissertationes, vol. III), amely az azonos című doktori disszertáció (Sorbonne Nouvelle Paris III – Pécsi Tudományegyetem, 3 volumes, Paris, 2003. 749.) publikált változata. Ennek következtetéseiről lásd uő: „A francia diplomácia és az 1956-os magyar forradalom”. *Történelmi Szemle*, 2002. (44. évf.) 1–2. sz. 99–114. Monográfia magyar nyelven uő: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956*, Budapest, História-MTA Történettudományi Intézete, 2007. (História Könyvtár, Monográfiák, 22.)

lemezhető bipoláris világrend biztosította szűk mozgástérrel, a nyugati kormányok – köztük a szocialista párti Guy Mollet vezette francia kabinet – nem kívánták túl energikus lépésekkel gyorsítani ezt a folyamatot. Ezt az óvatos és passzív politikát alkalmazták a magyar forradalom 1956. október 23-i kitörése után is, amely egyébként ugyancsak meglepte Párizst, mint ahogy a többi nyugati fővárost is [→ 22. dokumentum]. Mint ismeretes, 1956. július 26-án Gamal Abd en Nasszer egyiptomi elnök bejelentette a Szezei-csatorna államosítását. A britekkel közösen szervezett katonai válaszcsoport néhány nappal később megindult előkészítése, majd Izrael Egyiptom elleni október 29-i támadása tovább szűkítette a francia kormány magyar válsággal kapcsolatos cselekvési terét, és fokozta a főként a Közel-Keletre összpontosító párizsi vezetés ez irányú passzivitását.¹¹⁴ Amikor a francia kormányzat képviselői szimpátiájukat fejezték ki a felkelés iránt, és elítélték Magyarország Szovjetunió általi elnyomását, gondosan ügyeltek arra, hogy nyilatkozataik semmiképpen ne okozzanak túlzott feszültséget a Szovjetunióval fenntartott viszonyukban [→ 23. dokumentum]. Az ENSZ ideális terepe volt e politika megvalósításának¹¹⁵ [→ 24. dokumentum]. Később viszont mégis kívánatosnak tűnt a magyar ügy előtérbe helyezése a világszervezet fórumain, hiszen a szezei ügy kipattanása után Franciaország Nagy-Britanniával együtt a politikai támadások keresztútjába került Egyiptom elleni akciójuk miatt. A két szövetséges azt szerette volna elérni, hogy a szezei háború tárgyalása végett november 1-jén összehívott rendkívüli ENSZ Közgyűlés vegye fel napirendjére a magyar ügyet is, hogy ekként megossza és részben el is terelje a szezei válságra irányuló nemzetközi figyelmet [→ 27. dokumentum]. Az Egyiptommal szolidáris harmadik világbeli országok szimpátiájának a megnyerésére törekvő amerikaiak ellenállása azonban meghíúsította ezeket a próbálkozásokat, így a magyar forradalom kérdését csak annak leverése után, november 4-én kezdték hivatalosan is tárgyalni a Közgyűlésen. A francia kormány óvatossága és be nem avatkozási politikája nyilvánult meg abban is, hogy a francia diplomácia semmilyen kezdeményezést sem tett a szovjet blokkban zajló forradalmi események érdemi befolyásolására. Tevékenysége csupán információk gyűjtésére, továbbítására és értelmezésére szorítkozott [→ 28. dokumentum]. Bár a francia diplomaták jó munkát végeztek e téren, következtetéseik nem

114 1956. október 22. és 24. között a franciaországi Sèvres-ben angol-francia-izraeli titkos egyeztető tárgyalásokra került sor, amelynek során véglegesen rögzítették a szezei háború forgatókönyvét. A szezei akció és az 1956-os magyarországi események kapcsolatáról lásd Kecskés D. Gusztáv: „A szezei válság és az 1956-os magyar forradalom”. Denis Lefebvre *A szezei ügy* című könyvének (Budapest, Osiris, 1999) Utószava. 135–148.

115 A francia diplomáciának a magyar forradalommal kapcsolatos ENSZ-beli tevékenységéről lásd Kecskés D. Gusztáv: „Franciaország politikája az ENSZ-ben a 'magyar ügy' kapcsán: 1956–1963”. *Századok*, 2000. (134. évf.) 5. sz. 1171–1194.

befolyásolták érzékelhető módon a francia kormány Magyarországgal kapcsolatos döntéshozatalát. Az európai *status quo* fenntartása és a szuezi háború kaptak tehát prioritást.¹¹⁶

De vajon milyen hatást gyakorolt a magyarországi válság a francia belpolitikára és társadalomra?¹¹⁷ A hidegháború viszonyai között a IV. Köztársaság Franciaországában a külpolitika elválaszthatatlanul összefonódott a belső ideológiai harcokkal.¹¹⁸ A kommunizmus és a „szabad világ” értékeiről folytatott ideológiai vita éppen a magyar tragédia kapcsán ért tetőpontjára.¹¹⁹ A magyar forradalom hatása ilyen okokból a francia társadalmi és politikai élet minden szféráját egyaránt érintette. A politikai, társadalmi, sőt kulturális és vallási csoportosulások nagy része gondosan ügyelt rá, hogy nyilvánosan is állást foglaljon a témáról [→ 32. dokumentum]. Emiatt a magyar ügy a látszat ellenére is inkább belső, mint nemzetközi politikai kérdés volt Franciaország számára. Annál is inkább, mivel Magyarország kívül esett Párizs megszokott ható- és érdekkörén. Külpolitikai tekintetben az algériai háborút, a szuezi válságot és az európai integráció megalapozását tekintették fontos ügynek. Meglepő tehát a lakosság és a politikai osztály reakciójának a rendkívüli intenzitása, amely több tényezővel is magyarázható. A hidegháború átpolitizált légkörének köszönhetően a francia közvélemény élénk figyelemmel követte a „vasfüggöny” túloldalán élő magyar nép harcát, és a sajtó tovább erősítette ennek társadalmi visszhangját. A francia lakosság túlnyomó többsége felháborodott a szovjetek brutális magyarországi fellépése és az azt helyeslő Francia Kommunista Párt állásfoglalása miatt¹²⁰ [→ 26. és

116 A francia külpolitikának az 1956-os magyar forradalom előzményeivel és magukkal a forradalmi eseményekkel kapcsolatos reagálásával doktori disszertációm első részében foglalkozom (I. kötet. 24–193.). Ennek lábjegyzeteiben részletesen utalok a felhasznált forrásokra.

117 Az 1956-os magyar forradalomnak a francia társadalomra és belpolitikai életre tett hatásáról doktori disszertációm második részében írok részletesen (I. kötet. 194–311.).

118 Grosser: *La IV^e République*. 35.

119 Jean-Pierre Bernard: „Novembre 1956 à Paris”. *Vingtième siècle*, n° 30, avril-juin 1991. 80.

120 A Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának 1956. november 4-i nyilatkozatát lásd *L'Humanité*, 1956. november 5. A párt vezetésének válságáról és taktikájáról lásd Philippe Robrieux: *Histoire intérieure du Parti communiste*. Tome II. 1945–1972. De la Libération à l'avènement de Georges Marchais. Paris, Fayard, 1981, valamint Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*, volume I. 276–294; Uő: „Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja a francia kommunista mozgalomban”. *Aetas*, Szeged, 2006. 1. sz. 18–35., valamint uő: „L'impact de la révolution hongroise de 1956 et de sa répression sur le mouvement communiste en France”. *Communisme*. Revue du centre d'étude d'histoire et de sociologie du communisme, n° 88/89. 2006. 185–204. Levéltári források a témáról a Francia Kommunista Párt Levéltárában (Paris): III Archives „papier”, Archives de direction, Archives du Secrétariat et du Bureau politique (1944–1971); Décisions du Secrétariat (1956–1958); Décisions du Bureau politique (1956–1958). Enregistrements audio des réunions du Comité Central du Parti Communiste Français de 1952 à 1962.

30. dokumentum]. A magyar forradalom fegyveres leverése egyrészt, a francia kormányzat aktív szerepvállalásával zajló szuezi háború másrészt alkalmat és további érveket adott a már régóta egymással szemben álló anti-kommunista és kommunista politikai tábor újabb összeütközéséhez. Ráadásul a magyar ügy kapcsán kitűnő lehetőség kínálkozott nem lebecsülendő politikai előnyök megszerzésére is. A szocialista SFIO és a befolyása alatt álló CGT-FO szakszervezet erőteljes kampánya az FKP és a CGT ellen különösen jó példa erre. A szocialisták ugyanis, élesen elítélve a magyar tragédia folytán kompromittálódott kommunista erőket, igyekeztek elhódítani jelentékeny szavazóbázisukat. Sőt komoly erőfeszítéseket tettek aktivistáik átcsábítására is.¹²¹ Minden valószínűség szerint ilyen belpolitikai szempontokkal is magyarázhatók a szocialista párt vezetése alatt álló kormány magyar menekülteket segítő nagyszabású szolidaritási intézkedései. A Guy Mollet-kabinet igyekezett tehát belpolitikai eszközként hasznosítani a magyar kérdés által keltett heves reakciókat.

Nem tagadhatók ugyanakkor a magyar események franciaországi visszhangjának határai sem. 1956. december végére a közvélemény érdeklődése érezhetően csökkent a magyar tragédia iránt. A francia politikai erők sem igyekeztek az ügyet a továbbiakban is napirenden tartani. A különlegesen heves reagálás ellenére a magyar válság franciaországi visszhangja végül nem idézett elő alapvető és tartós változást sem a közvéleményben, sem az ország politikai életében. A Francia Kommunista Párt taglétszámát és szavazóbázisát a néhány válságos hónap így alig érintette.

Megfigyelhettük tehát, hogy a francia kormány hogyan használta fel Magyarország ügyét a nemzetközi politikában annak érdekében, hogy lehetőleg elterelje a figyelmet a szuezi háborúról. A Guy Mollet vezette francia kormány ráadásul belpolitikai téren is eszközként használta fel a magyar kérdést.¹²² A Belügyminisztérium által országos szinten megszervezett gyűjtési akciókkal és megemlékezésekkel, valamint a sajtó (elsősorban a rádió) adta lehetőségekkel élve a kormány is hozzájárult a francia közvélemény mozgósításához. Legnagyobb szabású akciója a november 18-ára, „a magyar lakosság érdekében” meghirdetett „nemzeti nap” volt.¹²³ Nincs azonban an-

121 A francia szocialista párt levéltárában több irat foglalkozik az SFIO vezetősége és Kéthly Anna kapcsolatával: Office universitaire de recherche socialiste (OURS, Paris): Archives d'organisations, PS-SFIO (1944–1969). Sténographie des réunions du Comité directeur de l'SFIO. Tome 13., juillet 1956 – 21 juin 1957. Gyorsírásos jegyzőkönyv az SFIO Igazgatóbizottsága 1956. november 7-i és az 1957. március 13-i üléséről.

122 Robert Frank előadása. Jegyzőkönyv a *Les intellectuels et l'opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956* című konferenciáról, amely 1996. október 17–19-én volt a magyarországi Francia Kulturális Intézetben, Csapodi Csaba átírásában, 2000. (kézirat) 173.

123 Archives nationales (AN, Paris): F1 C III 1350: Vœux et motions concernant la Hongrie (extraits de presse, secours à la Hongrie; journée nationale du 18 novembre). 1956, vol.

nak semmi nyoma, hogy a nagy intenzitással reagáló társadalom és belpolitika bármiféle hatással lett volna a diplomáciai döntéshozatal folyamatára. A magyar forradalom leverésének erőteljes franciaországi visszhangja végül maga is puszta eszközzé vált, amikor a francia diplomácia vezetői a különböző nemzetközi fórumokon, mindenekelőtt az Egyesült Nemzetek Szervezetében elmondott beszédeikben érveik alátámasztására hivatkoztak rá.

A francia diplomácia Magyarországgal kapcsolatos magatartása a magyar forradalom leverése utáni időszakban is tökéletesen illeszkedett a nyugati tömb politikájába. Tevékenységének legfontosabb része továbbra is az információk gyűjtése, továbbítása és értelmezése volt, és a valódi (konkrét) lépés ebben az időszakban is ritkának számít [→ 33. dokumentum]. Idézzünk fel közülük néhányat, hogy bemutathassuk a Quai d'Orsay álláspontját meghatározó tényezőket!¹²⁴

A helyzetet továbbra is a bipoláris nemzetközi rendszer határozta meg. Franciaországnak a „nyugati táborhoz” való kötődését látva természetesen tekinthető, hogy a francia kormány nyilvánosan is kifejezte rosszallását a szovjetek magyarországi politikájával és a Kádár-kormánnyal szemben. Ez a magatartás a közvélemény várakozásainak is megfelelt. A francia diplomácia kinyilvánította nemtetszését az ENSZ Közgyűlésének vitáiban és határozatai révén, valamint azáltal, hogy a Szovjetunióval és Magyarországgal fenntartott kétoldalú kapcsolataiban a NATO-országok diplomáciai bojkottjához csatlakozott, továbbá a magyar menekültek tömeges befogadásával és a magyar politikai emigráció támogatásával egyaránt. Mindazonáltal a francia döntéshozók ennél nem mentek tovább. Ezután is akkurátusan betartották a hidegháború játékszabályait, nevezetesen az érdekszférák sérthetetlenségének az elvét. Ez az óvatosság a Quai d'Orsay egész magatartásában megmutatkozott. Kísérletet sem tettek a magyar események lényegi befolyásolására. Következésképpen a francia kormány diplomáciai lépéseinek többsége a válság által közvetlenül érintett térség határain kívül – az ENSZ-ben és a NATO-ban – realizálódott.¹²⁵

A francia külpolitika célja az ENSZ Közgyűlésén több mint hat évig, 1962 decemberéig napirenden lévő magyarkérdésben egyre világosabbá vált: az amerikaiakkal karöltve hatni kívántak a világ közvéleményére, főként az úgynevezett harmadik világ országaira úgy, hogy bemutatták a befo-

Secours à la Hongrie. A belügyminiszter távirata (politikai ügyek) a nagyvárosi, köztük a szajnai prefektusokhoz, *Nemzeti nap a magyar lakosságért* (1956. november 10.).

124 A francia diplomáciának az 1956-os magyar forradalom leverésével és a berendezkedő Kádár-rendszerrel kapcsolatos politikáját doktori disszertációm harmadik részében mutatam be részletesen (II. kötet, 313–473.).

125 A NATO szerepéről a magyar forradalom kapcsán a NATO Nemzetközi Titkárságának levéltári dokumentumai alapján lásd Kecskés D. Gusztáv: „A NATO és a magyar forradalom”. *A magyar forradalom eszméi. Eltíprásuk és győzelmük*. Szerk. Király Béla és Lee W. Congdon. Budapest, Atlanti Kutató és Kiadó Társulat-Alapítvány, 2001. 106–129.

lyási övezetét kiterjeszteni szándékozó Szovjetunió „igazi” arcát. Igen jellemző, hogy a párizsi kormány, noha lelkesen részt vett a Moszkva és Budapest ellen a NATO-országok által a magyar forradalom leverése után foganatosított diplomáciai bojkottban, a magyar tragédiáért elsősorban felelős Szovjetunióval szemben már 1957 januárjában feloldotta a retorziókat, egyáltalán nem törődve országa közvéleményével.¹²⁶ A Kádár-kormányt viszont, melyről pedig jól tudták, hogy egyszerű bábkormány, jóval tovább „karanténban” tartották. A hivatalos Magyarországgal szembeni bojkott természetesen sokkal kevésbé tűnt kockázatosnak és ártalmasnak a francia kormány szemében, s ennek révén bizonyos mértékig kielégíthették a francia közvélemény elvárásait is. Minden „visszafogottsága” ellenére azonban a Quai d’Orsay a hivatalos Magyarországgal sem akart teljes szakítást. Gondosan kerültek minden olyan lépést, amely veszélybe sodorhatta volna Franciaország magyarországi követségének a működését és/vagy a létét.¹²⁷ Ezért nem is meglepő, hogy a budapesti francia diplomáciai misszió a Kádár-rendszerrel szemben ellenállókkl és ellenzékiekkel fenntartott kapcsolatainak nagyrészt csak információszerzési célból tulajdonított jelentőséget. Valódi együttműködésre inkább csak a forradalom leverését követő hónapokban találni néhány elszigetelt példát (például Bibó-féle „Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására”). Óvatosság nyilvánult meg a magyar politikai emigráció kezelésében is¹²⁸ [→ 34. dokumentum]. A francia hatóságok bár lehetővé tették, hogy a Magyar Forradalmi Tanács 1957. január elején Strasbourgban megtartsa alakuló konferenciáját, mindazonáltal egyértelműen leszögezték: nem engedélyezik az emigránsok számára fegyverek felhalmozását vagy szállítását francia területen.¹²⁹ Egy ilyen gesztus ugyanis a Szovjetunióval való nyílt konfliktushoz vezethetett volna. Végül, a francia NATO-képviselő következetesen ellenezte, hogy bármilyen formában nyilvánosságra hozzák, miszerint a szövetség foglalkozik a magyarkérdéssel.¹³⁰ A francia Külügyminisztérium a magyar egyetemistáknak szánt se-

126 AMAE, Services des Pactes, carton 210. Alexandre Parodi, a NATO Tanácsához rendelt állandó francia képviselő 50 012. számú távirata, *Az atlanti országok képviselőinek részvétele a szovjet fogadásokon* (1957. január 9.).

127 A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Diplomáciai kapcsolatok Magyarországgal* (1957 eleje?). *Documents diplomatiques français, 1957*. Tome I (1^{er} janvier – 30 juin). Paris, Ministère des Affaires étrangères, 1990. 2–4.

128 A francia hatóságoknak az 1956-os forradalom utáni magyar politikai emigrációval kapcsolatos lépéseiről lásd Kecskés D. Gusztáv: „A forradalmi Tanács és a francia diplomácia”. *Iratok az emigrációról*. Szerk. Király Béla, Balogh Piroska és Vitek Tamás. Budapest, Atlanti Kutató és Kiadótársulat Közalapítvány (ARP), 2003. 105–117., 126–129.

129 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 97. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése a Külügyminisztérium főtitkárához, *Magyar „Nemzeti Forradalmi Bizottság” létrehozása Nyugaton* (1956. december 13.).

130 AMAE, Nations Unies et Organisations Internationales, carton 242. Alexandre Parodi, a NATO Tanácsához rendelt állandó francia képviselő 50 408. számú távirata (1956. október 27.).

gélyekkel kapcsolatban is kinyilvánította: „Kívánatos elkerülni minden közvetlen NATO-akciót.”¹³¹ A francia kormányzat tehát mindvégig tiszteletben tartotta az európai *status quo* íratlan szabályait.

Az előbbiekkal összefüggésben, az, ami még befolyásolta a francia diplomácia magatartását, azon törekvés volt, hogy szoros multilaterális együttműködésben alakítsa politikáját a NATO keretében, és rendszeresen egyeztessen főként az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával. A Kádár-kormányral ápolandó viszonyral kapcsolatos döntéseket, a magyar menekültek befogadását és a magyarországi lakosság humanitárius segélyezésére irányuló akciókat alaposan megvitatták szövetségeseikkel. Amikor pedig a többi NATO-ország nem támogatta Franciaország valamelyik kezdeményezését, a Quai d'Orsay inkább lemondott terveiről: ez történt például a Magyarország gazdasági megsegítését célzó francia elképzeléssel is 1957 első hónapjaiban.¹³²

Hiába kezdődtek meg 1956. október 31-én az Egyiptom elleni francia-brit légitámadások, és dobtak le a szövetségesek november 5-én ejtőernyősöket Port-Szaídban, majd hajtották végre 6-án a partraszállást, az amerikaiak nyomására még aznap be kellett fejezniük a hadműveletet. Kénytelenek voltak elfogadni az ENSZ által felállított nemzetközi fegyveres erő Egyiptomba küldését, melynek első kontingensei november 15-én már meg is érkeztek. A francia és brit erők december 22-ig elhagyták Egyiptom területét. A szuezi válság lezárulásával e tényezőnek a francia döntéshozókra tett hatása fokozatosan csökkent, átadva a helyet az 1962-ig tartó algériai háború kérdésének. Az Algériában folytatott politika ugyanis bizonyos mértékig szűkítette Franciaország mozgásterét az ENSZ-ben. Megállapíthatjuk, hogy az 1956-os magyar forradalom leverését követő időszakban a bipoláris világrend rendszere továbbra is erőteljesen befolyásolta a francia diplomácia Magyarországgal kapcsolatos magatartását. Ez tehát hosszú távon ható stratégiai tényező volt, ugyanakkor Franciaország közel-keleti érdekei időleges, taktikai jellegű tényezőnek bizonyultak.

Összefoglalásként azt mondhatjuk tehát: a Quai d'Orsay Magyarország és a szovjet blokk irányában folytatott politikáját a vizsgált időszakban nagy stabilitás jellemezte. A francia álláspontot mindenekelőtt az Egyesült Államok és a Szovjetunió szembenállásával jellemezhető kétpólusú világrend szabályai határozták meg. Ez a nemzetközi környezet a be nem avatkozás politikáját, sőt a passzivitást írta elő számára. A csatlós államok békés *fellazításának*

131 ASIO, AC/52-R/67. Jegyzőkönyv a Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottságának 1956. december 18-án 15 órától tartott üléséről (1957. január 8.).

132 AMAE, Services des Pactes, carton 210. Alexandre Parodi, a NATO Tanácsához rendelt állandó francia képviselő 50 132. számú távirata, *Segítség Magyarországnak* (1957. március 6.).

koncepciója – vagyis a Szovjetuniótól függetlenedő külpolitika és az egyre liberálisabb belpolitika követésére való ösztönzés gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatok által¹³³ – ez volt az a keret, amelyből soha nem lépett ki Franciaország. E program lényegi elemei már az 1956. őszi lengyel és magyar válság előtt megfogalmazódtak a NATO-országok kelet-európai politikájában.¹³⁴ Sem a magyar forradalom kitörése, sem annak leverése nem változtatt érdemben ezen az irányvonalon, a francia kormányzat ugyanis nem vett tervbe semmilyen energikusabb intézkedést. A magyar semlegesítés elfogadása a forradalom alatt, vagy Christian Pineau francia külügyminiszter Magyarország semlegesítésére vonatkozó javaslata, melyet 1956. december 18-án a francia Nemzetgyűlésben jelentett be,¹³⁵ nem tekinthető ilyeneknek. Franciaország nemzetközi súlya nem is tett volna lehetővé bármiféle hatékony fellépést egy ekkora horderejű nemzetközi kérdésben. Így azután Jean Paul-Boncour magyarországi francia követ hasonló tárgyú felvetése, amit a Budapestre látogató Csou En-laj kínai miniszterelnöknek adott elő 1957 januárjában, szintén egyszerű próbálkozásnak tűnik csupán.¹³⁶

A többi tényező, nevezetesen a szuezi válság és hosszabb távon az algériai háború, szintén gyakorolt némi befolyást a francia kormányra a magyar eseményekkel kapcsolatos politikájára, főként az Egyesült Nemzetek Szervezetében. Ezek a körülmények azonban csak időlegesen és taktikai jellegűek voltak az európai *status quo* elsőrendű szempontjához képest. A francia társadalom és politikai élet rendkívül heves reakciója elenyészően kevésbé nyomott a latban a Quai d'Orsay döntéshozatalában. Annyi bizonyos, hogy a francia diplomaták a közvélemény egészéhez hasonlóan nagy szimpátiával figyelték a magyar forradalom eseményeit (például Jean Lloy, Étienne Manac'h, Fernand Rouillon, Guy Turbet-Delof).¹³⁷ A fokozott érzelmi azonosulás és a kétségtelen szimpátia egyéni megnyilvánulásai azonban aligha módosították a végső döntések meghozatalát.

A magyar válság kívül esett Franciaország hatalmi érdekkörén. Ennek bizonyítására elég felidézni azt a tényt, hogy a francia külpolitika magyar

133 Békés Csaba: *Az 1956-os forradalom a világpolitikában. Tanulmány és válogatott dokumentumok*. Az amerikai, angol és francia dokumentumokat fordította és a szerkesztésben közreműködött Somlai Katalin. Budapest, 1956-os Intézet, 1996. 77.

134 Ezt bizonyítja a szovjet politika tendenciáit vizsgáló NATO-munkacsoport 1956. szeptember 24-re dátumozott fentebb idézett (111. jegyzet) jelentése is. Lásd „Az olvadás Kelet-Európában”. 369–391.

135 Journal Officiel de la République Française. Débats parlementaires, Assemblée Nationale. Compte rendu in extenso des séances, questions écrites et réponses des ministres à ces questions. Troisième législature, Session ordinaire de 1956–1957, 1^{re} séance du 18 décembre 1956. 6090.

136 Jean Paul-Boncour, budapesti francia követ 65–69. számú távirata (1957. január 18.). *Documents diplomatiques français, 1957*. Tome I. 104–105.

137 A francia diplomatáknak a magyar forradalommal kapcsolatos szimpátiájáról lásd Kecskés D.: „De l'autre côté du 'rideau de fer’”. 155–171.

üggyel kapcsolatos cselekvési területei Budapesttől igen távol estek. A francia kormány képviselői az ENSZ-ben, a NATO-ban vagy éppen a menekültek befogadása révén magában Franciaországban léptek fel közvetlen módon. Párizs tehát oda koncentrálna erőfeszítéseit, ahol a Szovjetunióval való közvetlen konfrontáció nélkül is cselekedhetett. Így a NATO-tagállamok által a Kádár-kormányval szemben érvényesített bojkott lehetővé tette a francia kormány számára, hogy bírálja a hivatalos Magyarországot a nyugati politikai liberalizmus nevében, anélkül hogy veszélyes mértékben szembekerült volna Moszkvával. Természetesen éberrel figyelték a szovjet politika legcsekélyebb rezdüléseit is, jól tudván, hogy ezek döntő jelentőségűek a nemzetközi enyhülés szempontjából. Márpedig a francia diplomácia elsőrangú kérdésként kezelte az enyhülés és a leszerelés folytatásának a problémáját. Emiatt a Szovjetunióval való párbeszéd fenntartását fontosabbnak ítélték, mint a közép- és kelet-európai népek emancipációs törekvéseinek a támogatását. Ez az álláspont világosan kifejeződött Nagy Imre és társai 1958. júniusi kivégzésekor: „... helyes, ha nem keverjük össze a kérdéseket. A Kelet és a Nyugat közötti dialógus más lapra tartozik, aminek a tétje túl súlyos ahhoz, hogy e téma megítélésében csupán érzelmeink vezessenek bennünket. A közvélemény, amely ma talán megértené, ha megszakítanánk Moszkvával a párbeszédet Nagy kivégzése miatt, néhány hónap elteltével viszont minden bizonnyal megróna minket ezért. Nem szabad túlságosan sietnünk, és nem szabad visszafordíthatatlan döntéseket hoznunk. [...] Mi tehát nem vagyunk hívei a szakításnak...” – szögezte le Etienne de Crouy-Chanel, Franciaország állandó képviselője a NATO Tanácsában 1958. június 20-án¹³⁸ [→ 38. dokumentum].

A ma hozzáférhető források alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar ügy nem volt elsődleges probléma Guy Mollet kormánya számára sem belpolitikai, sem nemzetközi vonatkozásban. A magyar forradalommal egy időben tartott minisztertanácsi ülések során mindössze egyetlen alkalommal került elő a téma. A magyar válsággal foglalkozó első döntést november 7-én hozták, amikor a menekültek befogadásáról intézkedtek. A francia kormány természetesen bőségesen tárgyalta a nemzeti érdekeket közvetlenül érintő kérdéseket, mint például az algériai felkelőknek szánt fegyvereket szállító egyiptomi hajó, az Athos ügyét, az algériai FLN vezetőit szállító repülőgépet elfogását vagy a szuezi háború fejleményeit.¹³⁹ Ha

138 AMAE, Services des Pactes, carton 241. Etienne de Crouy-Chanel, a NATO Tanácsához rendelt állandó francia képviselő 57. számú távirata (1958. június 20.).

139 Nem volt lehetőségem tanulmányozni a minisztertanácsi ülésekről készített jegyzőkönyveket. Megállapításaim Patricia Gillet-nek, a Nemzeti Levéltár (Párizs) XX. Századi Szekciója illetékes levéltárosának közlésein, valamint a Nemzeti Levéltár következő dobozainak anyagán nyugszanak: F60 2766 (Ordre du jour du Conseil des Ministres, 1956-1958,

figyelemmel kísérjük Franciaország legfontosabb szövetségeseivel 1956. november–decemberben folytatott tárgyalásait, ugyanerre a megállapításra jutunk. A legmagasabb szinten folytatott megbeszélések során a magyar ügy alig vagy egyáltalán nem került terítékre. Guy Mollet és Konrad Adenauer nyugatnémet kancellár híres november 6-i találkozásán az európai integráció volt a fő téma.¹⁴⁰ Hervé Alphand washingtoni francia nagykövet Dwight David Eisenhower amerikai elnöknel november 8-án tett látogatása során főként annak fontosságát húzta alá, hogy meg kell szilárdítani a szövetséget az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország közt a szuezi válság után, amely megrendítette a korábbi kölcsönös bizalmat.¹⁴¹ Végül, a francia–brit tárgyalásokon szinte kizárólag a szuezi háború és annak a következményei voltak napirenden.¹⁴² Kétségtelen tehát, hogy sem Párizsban, sem a nyugati döntéshozó központokban általában nem ítélték a magyarkérdést elsődlegesen fontosnak. Kiterjeszthetjük e megállapítást a Nyugat-európai Unió (UEO) Tanácsának december 10-i¹⁴³ és a NATO Tanács december 11–14-én Párizsban megtartott miniszteri szintű üléseire is.

Ha a Quai d'Orsay magyar üggyel kapcsolatos politikáját a nemzetközi kapcsolatok történetébe ágyazva vizsgáljuk, kitűnik, hogy az általa követett álláspont és magatartás tökéletesen illeszkedett a nyugati diplomácia általános irányvonalába. Akárcsak a Mollet-kabinet, a többi nyugati kormányzat is – saját közvéleményükkel ellentétben – tisztában volt azzal, hogy mennyire szűk mozgástér áll rendelkezésére a magyarországi forradalmi események befolyásolására. A szovjet blokkal szembeni katonai beavatkozás vagy energikusabb politikai fellépés nem is vetődött fel e körökben. Nemcsak a franciákra, hanem a nyugati vezetőkre általában is igaz, hogy a Kelet és Nyugat közti enyhülési folyamat továbbvitelét kívánták, és ezért nagy jelentőséget tulajdonítottak a Szovjetunióval folytatott párbeszéd fenntartásának. Ami Magyarországot illeti, Párizs folyamatosan egyeztetette álláspontját partnereivel a NATO fórumain és a kétoldalú konzultációk során. Az egyező geostratégiai helyzeten túl az állandó érintke-

dossier: janvier 1956 – décembre 1956) és F60 2772 (Communiqués de Presse des Conseils des ministres, dossier: janvier 1956 – décembre 1959).

140 Guy Mollet és Konrad Adenauer 1956. november 6-i tárgyalásainak jegyzőkönyve. *Documents diplomatiques français, 1956*. Tome III. (24 octobre – 31 décembre). Paris, Ministère des Affaires Étrangères, 1990. 231–238.

141 Hervé Alphand, washingtoni francia nagykövet 7028–7038. számú távirata (1956. november 8.). *Documents diplomatiques français, 1956*. Tome III. 251–253.

142 AMAE, Secrétariat général (1945–1971), „Entretiens et message”, 3 septembre 1956 – septembre 1957. Jean Chauvel londoni francia nagykövet 278/SGL számú jelentése (1956. december 4.).

143 Összefoglaló a Nyugat-Európai Unió Tanácsának 1956. december 10-i üléséről. *Documents diplomatiques français, 1956*. Tome III. 512–518.

zés tette lehetővé a NATO-országoknak a közös diplomáciai irányvonal kialakítását. Franciaországnak a Nagy-Britanniához és az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatai voltak ekkor nyilvánvalóan a legerősebbek.

Az 1956-os magyar forradalom, valamint annak leverése nem váltott ki tényleges konfliktust a nyugati és a keleti blokk között, mivel a Szovjetunió a válság során a saját befolyási övezetén belül cselekedett. A kortársak benyomása azonban az volt, hogy a magyar válság és az általa keltett veszélyek a két blokk közti ideológiai szembenállásból következnek. Mindenesetre ilyen következtetést sugallt az amerikaiak által finanszírozott rádióállomások – a Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja – által Kelet-Európa felé sugárzott propaganda. Még az 1956-os év folyamán is arról esett itt szó, hogy az Egyesült Államok nem nézné ölbe tett kézzel, ha egy csatlós állam népe fellázadna szovjet elnyomói ellen. A nyugati közvélemény különlegesen élénk reagálása szintén azt a látszatot keltette, hogy rendkívül veszélyes helyzetről van szó. Valójában azonban a magyar forradalom nem ilyen jellegű válság volt, mivel nem idézte elő a világháború kitörésének a kockázatát. 1956 őszén Magyarország esetében más volt a helyzet, mint például a koreai háború, a két berlini válság, a kubai rakéta-válság, a vietnami háború vagy az afganisztáni szovjet invázió esetében, ahol a két tábor ténylegesen szembekerült egymással. A magyar forradalom sokkal inkább az 1953-as kelet-berlini felkelésre, az 1968-as prágai tavaszra és az 1980–1981-es lengyel mozgalomra látszott hasonlítani, hiszen ezen események a szovjet érdekszférán belül zajlottak le. Ezek a „válságok” megrekedtek a polémia, a propaganda és a közvélemény szintjén, és nem rendítették meg komolyan a kelet–nyugati kapcsolatokat.¹⁴⁴ S bár a magyar forradalom átmenetileg megnövelte a két blokk közt a feszültséget, hosszú távon nem gyakorolt jelentős befolyást a két tábor közötti viszony alakulására.¹⁴⁵

Mi a helyzet végül a magyar forradalomnak a magyar–francia kapcsolatokra tett hatásával? Az 1955–1956 folyamán megfigyelt fokozatos javulást nemcsak hogy megállította, de durván vissza is vetette a NATO-országok diplomáciai bojkottja, amit a forradalom leverése, illetve a Kádár-kormány hatalomra kerülése miatti tiltakozás nyílt kifejezésére vezettek be: „A nyugati képviseltekre tekintve visszatért a Rákosi-korszak” – panaszkodott Henri Quioc, a budapesti francia követség tanácsosa 1957 januárjában.¹⁴⁶ Mindazonáltal 1957 őszétől már a lassú felmelegedés jeleit lehet érzékelni, ami az ezt követő egy évben fokozatosan tovább terjedt. Néhány éven

144 Békés Csaba: „Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom”. *Évkönyv V. 1996/1997*. Budapest, 1956-os Intézet, 1997. 204.; uő: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában*. 70–71.

145 Békés: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában*. 70–71.

146 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 89. Henri Quiocnak, a budapesti francia követség tanácsosának 157/EU számú jelentése, *Helyzet és távlatok* (1957. január 31.).

belül pedig, amint ezt a későbbiekben részletesen bemutatjuk, a kapcsolatok szívéllyessége jelentősen meghaladta forradalom előtti szintet is: 1959 áprilisában kereskedelmi egyezményt [→ 39. dokumentum], 1960 nyarán légügyi egyezményt, 1961 októberében pedig kulturális csereprogramot írtak alá a két ország kormányai; 1961 március–áprilisában, majd 1963 április–májusában francia parlamenti küldöttség járt Magyarországon; 1963 júliusában magyar parlamenti delegáció látogatott Franciaországba [→ 42. dokumentum]; végül 1963 decemberében nagykövetségi szintre emelték a magyar és a francia diplomáciai képviselőket.¹⁴⁷ A két ország közti viszony javulásához hozzájárult a kelet-nyugati párbeszéd újbóli megélnkülése 1957 tavaszán, a fellazítási politika gyakorlati alkalmazása a francia oldalról, a Kádár-rendszer megszilárdulása, továbbá a magyar diplomácia erőfeszítései a nyugati hatalmakkal való viszony rendezésére, és nem utolsósorban a forradalom utáni megtorlások enyhülése, főként pedig az 1963-as nagy amnesztia.

A korszak magyar-francia kapcsolatait több évtized távlatából vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az 1956-os magyar forradalom – minden látszat ellenére – nem gyakorolt lényegi hatást e viszony további alakulására. Charles de Gaulle elnöknek az új magyar nagykövet látogatásakor, 1964-ben mondott szavai jól illusztrálják megállapításunkat: „Nem volt népeink között a múltban semmi olyan zavaró ügy, ami meggátolhatná kulturális és gazdasági kapcsolataink állandó fejlődését.”¹⁴⁸ Érdekes megfigyelni, hogy a két ország közti kapcsolatok nem minden területét érintették egyenlő mértékben a forradalom utáni gyors változások. Míg a politikai, diplomáciai és kulturális kapcsolatok esetén komoly kilengéseket regisztráltunk, a gazdasági kapcsolatok ennél nagyobb stabilitást mutattak.¹⁴⁹ A többéves diplomáciai bojkott ellenére a francia–magyar kapcsolatok végül nemcsak normalizálódtak, de az 1960-as években az 1956. októberi szintnél is jóval magasabb fokúvá váltak.

Az 1956-os magyar forradalom igazi hatása a francia–magyar viszony történetében így nem annyira a diplomáciai, politikai, gazdasági vagy kulturális szférában lelhető fel, hanem a közvéleményben. A franciák tudatának a mélyén csaknem fél évszázadon át megőrzött emlékek ugyanis sokkal tartósabbnak bizonyultak. A „mártír Magyarországnak” nyújtott segítség és a magyar menekültek befogadása ma is sokakban elevenen él.

147 MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország 1945–1964, 3. doboz, sz. n./1965. *Magyar-francia kapcsolatok* (1965. április 23.). Vö. Garadnai Zoltán: „A magyar-francia diplomáciai kapcsolatok története, 1945–1966”. *Külpolitika*, 2001. (7. évf.) 1–2. sz. 115–119., 142–145.

148 MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország 1945–1964, 2. doboz, 004588/1/1964. Valkó Márton párizsi magyar nagykövet jelentése (1964. július 13.), idézi Garadnai: „A magyar-francia diplomáciai kapcsolatok története”. 119. és 145.

149 AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 107. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése a főtítkárnak, *Magyar kérdések* (1958. május 18.).

A magyar nép történeti emlékezetébe viszont az '56-os tragédia kapcsán éppen hogy az íródott be, hogy a Nyugat magára hagyott bennünket a bajban. A történetírás ugyanakkor nem mulaszthatja el hangsúlyozni, hogy 1956-ban a franciák többsége – ha nem is fegyverrel a kézben, de a szívével – végig mellettünk állt.

A Franciaország és Kelet-Közép-Európa közti kapcsolat 1945–1947 után tehát a két világháború közti időszakhoz képest jelentősen meglazult. Térségünk Párizs számára főként a „vasfüggöny” megjelenése után sokat veszített jelentőségéből, és nem található a számára elsődlegesen fontos külpolitikai relációk között. A megváltozott szemléletet jól tükrözi, hogy a régió egyre inkább mint homogén tömb – „les Pays de l'Est”¹⁵⁰ – jelenik meg, melyben az egyes országok nagyrészt elveszítik egyéni arculatukat.

A francia kormánynak a szovjet blokk országaihoz való viszonyulását jelentős mértékben az 1953-ig a külügyminiszteri tisztséget viselő Robert Schuman koncepciója határozta meg. Eszerint ahhoz, hogy a csatlós államok egyszer felszabadulhassanak a szovjet fennhatóság alól, szükséges a határozott nyugati álláspont, az Egyesült Államokhoz kötődő európai integráció, a németkérdés megoldása a francia–német megbékélés által és a Német Szövetségi Köztársaság szerves beépülése Nyugat-Európába. A francia külügy ebből következően az 1950-es évek első felében nem tartotta időszerűnek, hogy gesztusokat tegyen a térség országai felé a megromlott viszony javítása érdekében. Úgy vélte ugyanis, hogy ezáltal ütőkártyát adna a szovjetek kezébe a nyugati államok gyengítésére.¹⁵¹ A Quai d'Orsay inkább az Észak-atlanti Szövetség államaival való együttműködésre helyezte a hangsúlyt, igen óvatos magatartást tanúsított a szovjet tömb országaival kapcsolatos lépések tekintetében, és tartózkodott az egyéni akcióktól. Párizs csupán a kölcsönösség elvét szem előtt tartva nem utasított vissza minden olyan kezdeményezést, amely Kelet-Európa irányából érkezett a feszültség enyhítése és a kapcsolatok javítása érdekében. Ez a beállítódás Sztálin halálával felerősödött. A külügyminiszteri tárcát 1953-tól kezében tartó Georges Bidault ezen a francia irányvonalon nem változtatott.¹⁵²

150 Vagyis: „a keleti országok” – a szovjet tömb európai államaira utalva.

151 Soutou, Georges-Henri: „La place de la Pologne dans la politique extérieure française pendant la Guerre froide”. *La Pologne et l'Europe: Du partage à l'élargissement (XVIIIe–XXIe siècles)*. Sous la direction d'Isabelle Davion, Jerzy Kloczowski, Georges-Henri Soutou. Paris, Presse de l'Université de Paris Sorbonne, 2007. 255–256. Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 539.

152 Soutou, G.-H.: „La perception de la menace soviétique par les décideurs de l'Europe occidentale: le cas de la France”. *L'Europe de l'Est et de l'Ouest dans la Guerre froide, 1948–1953*. Sous la direction de Saki Dockrill, Robert Frank, Georges-Henri Soutou, Antonio Varsori. Pa-

A francia külpolitika ismerte és elismerte a Kelet-Közép-Európa feletti szovjet uralmat, bár a fellazítási politika keretében hosszú távon reménykedett az itt élő népek felszabadulásában. A hidegháborús nemzetközi rendszert, az érdekszféra-politika gyakorlati működését, valamint Franciaországnak a térségünkben rendelkezésre álló hatalmi eszközeinek korlátozottságát szemléletesen bizonyította az 1956-os magyar forradalomra adott francia válasz. Az enyhülés és a leszerelés globális problémáival kapcsolatban éppúgy, mint Kelet-Közép-Európa szűkebben vett ügyeiben a többi nyugati ország diplomáciájához hasonlóan a francia is a Szovjetuniót tekintette tárgyalópartnernek. Mindennek ellenére kimutatható a Moszkvával szembeni indirekt fellépés igénye is.

A Szovjetunióval szemben Kelet-Közép-Európában felbukkanó önállósodási törekvések francia támogatásának korai példája a Jugoszláviának nyújtott gazdasági és katonai segély, amelyet az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával együtt határoztak el 1951-ben.¹⁵³ A Quai d'Orsay-n e politika sikereként könyvelték el, hogy a Szovjetunióknak a szovjet-jugoszláv megbékélés idején el kellett ismernie – legalább formálisan – a jugoszláv szocializmus sajátos jellegét. Ezután a szovjet blokk kommunista pártjai is megfogalmazhattak hasonló igényeket, ami francia értékelés szerint hozzájárult a Moszkva által vezetett tömb változatosabbá válásához, így az 1956. őszi lengyel és magyar válság kirobbanásához is.¹⁵⁴ A szovjet blokk kohéziójának csökkentése volt a célja a francia külpolitikának a Władisław Gomułka vezette Lengyelország gazdasági támogatásával is. 1957 elején az Észak-atlanti Tanácsban felvetették, hogy a NATO-államok dolgozzanak ki közös segélyprogramot a lengyel gazdaság megerősítésére. Így kívánták ugyanis stabilizálni az 1956 őszen hatalomra került új lengyel vezetést, amelyről feltételezték, hogy függetlenedni kíván Moszkvától.¹⁵⁵ Nagy-Britannia és az Egyesült Államok azonban nem támogatta ezt a kezdeményezést.

Magyarországnak Franciaországhoz való viszonyulása, a többi kelet-közép-európai állam attitűdjével egyezően, a szovjet hatalmi zónába ke-

ris, Presse de l'Université de Paris Sorbonne, 2002. 31–39. Idézi Fejérdy: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. 539.

153 Schreiber: *Les actions de la France*. 57–58. 1951. április–júniusban az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország konferenciát tartott Londonban, melynek során elhatározták, hogy gazdasági és katonai segítséget nyújtanak Jugoszláviának. 1952 elején Párizs és Belgrád tisztázta a francia hozzájárulás módját. 1951. augusztus 27-én kötötték meg az amerikai-brit-francia gazdasági segélyegyezményt Jugoszláviával.

154 AMAE, Service des Pactes, carton 210. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Franciaország álláspontja a kelet-európai államokkal kapcsolatban* (1957. február 22.).

155 AMAE, Service des Pactes, carton 39. Feljegyzés a miniszterelnöknek, *A lengyelkérdés* (1957).

rülés nyomán, mint láttuk, gyökeresen megváltozott. A két világháború közti időben számos esetben megfigyelhető, hogy a nemzeti célok érvényesítésére tett gyakori önálló kezdeményezések helyett – a térség szovjetizálásával párhuzamosan – a szovjet külpolitikához való szoros igazodás vált jellemző magatartássá Párizs vonatkozásában is. Ennek megfelelően 1947-től a Nyugathoz való viszony szándékos rontásának részeként a Franciaországgal fennálló kapcsolatokat is igyekeztek leépíteni. 1953-1955-től viszont, szintén szovjet ösztönzésre kapcsolatépítési kampányba kezdtek főként a kultúra területén. A szovjetek által vérbe fojtott 1956-os magyar forradalom a nemzetközi enyhülés légkörében kibontakozó kelet-nyugati közeledési folyamatot egy időre megakasztotta ugyan, de annak fejlődésére hosszabb távon nem volt érdemi hatással.

Franciaország és Kelet-Közép-Európa kapcsolatának 1947-ben megvont hidegháborús keretei az „olvadás” jelei ellenére mindvégig érvényben voltak. A francia külpolitika térségünk irányában mutatott passzivitása De Gaulle elnök 1958. évi újbóli hatalomra kerülése nyomán változik majd.

1958-1969

„Grandeur”? De Gaulle elnök külpolitikája

„Szükséges, hogy Franciaország védelme valóban francia legyen... Egy olyan országnak, mint Franciaország, ha háborúznia kell, szükséges, hogy az a háború az ő háborúja legyen. Hogy erőfeszítései az ő erőfeszítései legyenek” – jelentette ki Charles de Gaulle 1959. november 3-án a Hadtudományi Akadémián (IHEDN) tartott beszédében.¹⁵⁶ E néhány sor jól illusztrálja az 1958 májusában újra hatalomra került tábornok egyik legfőbb külpolitikai törekvését, Franciaország nemzeti függetlenségének biztosítását, valamint az önálló védelmi politika kitüntetett szerepét e cél megvalósításában. „Franciaország valójában csak elsőrendű szerepben önmaga... Röviden, szerintem Franciaország nem lehet Franciaország nagyság [grandeur – K. D. G.] nélkül, írta *Háborús emlékiratainak* elején,¹⁵⁷ hangsúlyozva az általa döntő fontosságúnak tartott másik célt: országa „nagyságának” helyreállítását, vagyis nemzetközi pozícióinak megerősítését. A nemzeti függetlenség és nagyság gondolatához társult – azokkal szoros összefüggésben – a szuperhatalmak, a „Két Nagy” hegemoniájának leleplezése, továbbá az igény, hogy Franciaország erőteljesen jelen legyen az egész világon.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Doise-Vaïsse: *Diplomatie...* 602. IHEDN: Institut des hautes études de Défense nationale.

¹⁵⁷ Monnet: *La politique extérieure...* 151.

¹⁵⁸ Doise-Vaïsse: *Diplomatie...* 602.; Monnet: *La politique extérieure...* 151.; Bozo: *La politique étrangère...* 31.

Az V. Köztársaság elnöki rendszerében De Gaulle szoros irányítása alatt álló francia kül- és biztonságpolitika lépései e célok megvalósulását szolgálták. Az önálló francia atomtőerő kifejlesztésének 1954-ben elhatározott programját az elnök kezdetől fogva erőteljesen támogatta. A jelentős anyagi eszközöket igénylő fejlesztés eredményeként 1960. februárban felrobbantották az első francia atombombát, 1968. augusztusban pedig az első hidrogénbombát. 1965. novemberben fellőtték az első francia mesterséges holdat. 1967-től vízre bocsátottak több, rakéták indítására alkalmas atom-tengeralattjárót. E sikerek nyomán, melyeket önállóan, az amerikaiak segítségével nélkül ért el, Franciaország a világ harmadik számú nukleáris hatalma lett, jelentősen megnövelve nemcsak védelmi képességeit, hanem külpolitikai súlyát is.¹⁵⁹ De Gaulle ugyancsak Párizs nemzetközi mozgásterének bővítését tartotta szem előtt a hatalomra kerülésekor még függőben lévő gyarmati kérdések, mindenekelőtt az egyre több emberi és anyagi áldozatot követelő, Franciaországot saját szövetségeseitől és a harmadik világ országaitól egyaránt elszigetelő algériai dráma lezárása során. Az 1962. március 18-án Evianban megkötött megállapodások ratifikálása nyomán Algéria független állam lett, Franciaország pedig megszabadult egy évek óta nyomasztó tehertételtől. A fekete afrikai gyarmatok függetlenségének biztosítása már vérontás nélkül, népszavazás útján ment végbe.¹⁶⁰ A tábornok önállósági törekvései az Egyesült Államoktól való függetlenedés politikájában is megnyilvánultak.

A Washingtonnal szembeni autonómia vágya motiválta az amerikaitól független nukleáris elrettentő erő kifejlesztését és rendszerbe állítását. Ugyancsak ez az igény érhető tetten az Egyesült Államok vezetése alatt álló Észak-atlanti Szövetség katonai integrációjából való fokozatos kivonulás esetében. Ennek jele volt, hogy 1959 márciusában De Gaulle visszahívta a földközi-tengeri francia flottát a közös NATO-parancsnokság alól, majd 1963 júniusában az atlanti-óceáni és La Manche csatornai francia tengeri erőt is. 1964. áprilisban visszarendelték a szövetséges tengeri vezérkarokban szolgáló francia tiszteket. 1965 májusában De Gaulle tábornok értesítette szövetségeseit, hogy Franciaország legkésőbb 1969-ben kivonul a NATO katonai integrációjából. A folyamat betetőzéseként 1966. február 21-én az elnök sajtóértekezleten bejelentette, hogy az összes francia katonai egységet kivonják a NATO integrált parancsnokságának kötelékéből. Továbbá elrendelte, hogy ki kell üríteni minden francia földön lévő külföldi támaszpontot.¹⁶¹ Az amerikaiaktól való elhatárolódás technológiai, gazdasági és pénzügyi téren is megnyilvánult. A SECAM színes-televíziós rendszer választása, az urándúsítás sajátos módszerének alkalmazása vagy az 1966-ban induló

159 Doise-Vaisse: *Diplomatie...* 595–622.; Monnet: *La politique extérieure...* 167–168.

160 Monnet: *La politique extérieure...* 152–154., 179.; Bozo: *La politique étrangère...* 33.

161 Doise-Vaisse: *Diplomatie...* 602–607.; Monnet: *La politique extérieure...* 170–173.

számítógép-fejlesztési program mutatta, hogy a technika világában szintén külön utakat keresnek. A franciaországi amerikai tőkebefektetések korlátozása, a Bretton Woods-i pénzügyi rendszer megkérdőjelezése és a Közös Piacba áramló amerikai mezőgazdasági export csökkentésére irányuló törekvés a gazdasági tekintetben meglévő szembenállást példázta.¹⁶² Nemzetközi politikai vonatkozásban pedig szinte minden kérdésben az amerikaitól eltérő álláspontot fogalmazott meg és igyekezett érvényre juttatni De Gaulle. Így 1962-ben ellenezte a multilaterális atomműterő, majd a NATO-beli nukleáris egyeztetés megteremtésére irányuló amerikai tervet. A kubai rakétaválság nyomán fogant „hajlékony válasz” (flexible response) nukleáris elrettentést csökkentő teóriáját szintén visszautasította. 1961-ben és 1963-ban is megvétózta Nagy-Britannia Washington által támogatott csatlakozását a Közös Piachoz. 1964 januárjában Franciaország – a többi nyugati országot évekkal megelőzve – hivatalosan elismerte a Kínai Népköztársaságot. De Gaulle számos esetben igen élesen elítélte az amerikaiak vietnami háborúját. 1964-es latin-amerikai tárgyalókörútja során vendéglátóit az Egyesült Államokkal szembeni függőség megszüntetésére biztatta...¹⁶³ A tábornok Amerika-ellenessége az európai integrációval kapcsolatos politikájában is megnyilvánult.

De Gaulle ugyanis nemcsak politikailag és katonailag erős és cselekvőképes, hanem minden egyéb nemzetközi tényezőtől, mindenekelőtt az Egyesült Államoktól független európai egységet képzelt el. A nemzeti, illetve állami önállóság védelmében ellene volt annak, hogy az európai integráció nemzetek feletti intézményei, így a „technokrata, hazátlan és felelőtlen Areiopagosznak” nevezett Bizottság a kormányközi szervek rovására megerősödjön. Az európai egység kiindulópontjává a Párizs-Bonn tengelyt kívánta tenni, mely törekvésében szintén jelen van az Egyesült Államokkal szembeni szövetségeskeresés mozzanata. Az 1963. január 23-án megkötött Élysées-szerződés mérőföldkőnek számít az NSZK és Franciaország közti kapcsolatokban a két nép közötti megbékélést illetően, valamint a szoros, hosszú távú partneri együttműködés intézményesítése tekintetében (gyakori, rendszeres állam-, illetve kormányfői, valamint miniszteri találkozók stb).¹⁶⁴

Fontos azonban leszögezni: De Gaulle-nak a világpolitika fennálló rendjét megkérdőjelező álláspontja nem jelentette azt, hogy a francia kormányzat nem tartotta volna be a bipoláris nemzetközi rendszer íratlan játékszabályait. A De Gaulle-i Franciaország Egyesült Államok melletti elkötelezettségének szilárdságát mutatta, hogy a hidegháborús korszak legválságosabb pillanaiban – így az 1958-1961-es második berlini válság

162 Monnet: *La politique extérieure...* 160-161.

163 Uo. 157., 160., 163-164.; Bozo: *La politique étrangère...* 42-43., 50.

164 Bozo: *La politique étrangère...* 38-39.; Monnet: *La politique extérieure...* 158-159.

és az 1962 októberében zajló kubai rakétaválság idején – nyíltan és teljes szilárdsággal kiállt amerikai szövetségese és a nyugati világ érdekei mellett. A NATO integrált katonai szervezetéből való kilépés sem jelentett szakítást a nyugati blokkal, mivel Franciaország a későbbiekben is a szövetség teljes jogú tagja maradt. Sőt a tábornok továbbra is igényelte a szoros együttműködés fenntartását legfőbb NATO-beli szövetségeseivel. Ezt bizonyítják az Ailleret tábornok, francia vezérkari főnök és az amerikai Lemnitzer tábornok, a NATO európai haderőinek főparancsnoka által 1967 augusztusában aláírt máig titkos egyezmények.¹⁶⁵

Az önálló francia atomütemterő megteremtése, az algériai háború lezárása, az Egyesült Államoktól való katonai, politikai és gazdasági függetlenedés, az európai integráció erősítése és a francia–német közeledés egyaránt Franciaország önállóságát, külpolitikai cselekvőképességének növelését, az általa „jaltainak” nevezett blokkpolitika meghaladását volt hivatva biztosítani. De Gaulle-nak a Szovjetunió és általában a szovjet blokk irányában 1964–1965-től tett közeledő lépései, melyekkel az alábbiakban részletesen foglalkozunk, szerves részét képezik e külpolitikai lépéssorozatnak. A nyitás időzítése nem tekinthető véletlennek. Az elnök 1958–1959-től 1961–1962-ig főként az angolszász hatalmakkal való kapcsolat megerősítésén fáradozott, háromoldalú egyeztetési rendszert javasolva a nukleáris stratégia kidolgozására és a világ különböző pontjain felmerülő válságjelenségek kezelésére.¹⁶⁶ Az amerikai és brit vonakodás láttán kezdett De Gaulle nagyobb figyelmet szentelni az európai integráció elmélyítésének és a francia–német viszony megerősítésének. Majd miután a Közös Piacban a szupranacionalitást és a hangsúlyozott atlanti elkötelezettséget védő hollandok és belgák ellenállásába ütközött, az NSZK-val ígéretesen megindult kapcsolatépítés pedig a német vezetésben felülkerekedő Amerika-párti erők ellenállása miatt átmenetileg megfeneklett, kezdett a tábornok nagyobb jelentőséget tulajdonítani a szovjet blokk országainak.¹⁶⁷ Ezt az új orientációt erősítette a kubai rakétaválság megoldásának francia olvasata is, mely szerint ezentúl fennáll a veszély, hogy az elrettentés egyensúlyában élő „Két Nagy” az európai országok kárára egyezsége jut. A francia vezetés így értelmezte a nukleáris kísérletek részleges betiltását előíró 1963 augusztusában, Moszkvában megkötött egyezményt is. De Gaulle tehát közeledni kívánt a Szovjetunióhoz, hogy megakadályozzon egy újabb „Jaltát”, vagyis a két szuperhatalom közötti „újabb” osztozkodást.¹⁶⁸ Az európai problémákat, vélekedett, az európaiaknak kell megoldaniuk. Így szerinte a németkérdés rendezésébe európai

165 Monnet: *La politique extérieure...* 173–174.; Bozo: *La politique étrangère...* 34–35., 51.

166 Bozo: *La politique étrangère...* 34–37.

167 Uo. 41–45.

168 Uo. 46.

hatalomként a Szovjetuniót is be kell vonni. Innen származik az „Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa” formulája.¹⁶⁹ A szovjet–francia viszonynak, amint fentebb is jeleztük, Kelet-Közép-Európa francia percepciójában 1944 óta döntő jelentősége volt.

A De Gaulle-i Franciaország Kelet-Közép-Európa, s ennek részeként Magyarország irányában folytatott politikáját az alábbiakban három szakaszban tekintjük át: az 1958 és 1963 közti időszakot a közeledés és a kapcsolatfelvétel jellemzi, 1964–1966-ban a kapcsolatépítés nagy lendületet vesz, 1966–1969-ben eléri tetőpontját, és bekövetkezik a hanyatlás.

Közeledés és kapcsolatfelvétel, 1958–1963

A szovjet blokk kormányai Charles de Gaulle újabb hatalomra kerülését nagyrészt ellenséges gyanakvással fogadták. A tábornok rögtön a propagandatámadások keresztútjába került. A *Pravda* úgy vélekedett, hogy Franciaországban katonai diktatúra létrehozása zajlik. Hruscsov egy interjújában De Gaulle-t Hindenburggal azonosítja, aki mintegy „megágyaz a fasizmusnak”. A szovjet vezetők kritikája tovább élesedett a francia–német közeledés és De Gaulle-nak a második berlini válság idején az NSZK melletti határozott kiállása láttán. A szovjet befolyás alatt álló kelet-közép-európai országokban, így Magyarországon is hasonló sajtókirohánásokot intéztek Franciaország új vezetője ellen. Felrötták neki, hogy nem ismeri el a Német Demokratikus Köztársaságot. De Gaulle ugyanis az NDK-t a szovjetek által mesterségesen létrehozott államnak tartotta, melynek hosszú távú fennmaradásában kételkedett. Az algériai háború is számos támadó cikknek lett témája.¹⁷⁰ Az észak-afrikai és a németkérdés zsarolászerű összekapcsolását is megfigyelhetjük: a párizsi lengyel nagykövet kifejezte De Gaulle-nak, hogy amennyiben nem áll ki az Odera–Neisse-határ mellett, Lengyelország el fogja ismerni az algériai FLN-t.¹⁷¹

169 Maurice Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. Paris, Fayard, 1998. 419.

170 Schreiber: *Les actions de la France*. 76–80. Vö. Wolton: *La France sous influence*. Paris, Grasset, 1996; Maxime Mourin: *Les relations franco-soviétiques 1917–1967*. Paris, Payot, 1967. Az V. Köztársaság Kelet-Közép-Európa-politikájáról magyarul: Fülöp Mihály: „Franciaország és Kelet-Közép-Európa”. *Külpolitika*, 1981. (8. évf.) 5. sz. De Gaulle elnök és Kelet-Közép-Európa viszonyáról újabb munka: Garadnai Zoltán: *Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában. A francia „détente-entente-coopération” politika lehetőségei, külső és belső korlátai*. PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Program, Budapest, 2005.

171 Garadnai: „Kelet-Európa helye De Gaulle tábornok Európa-koncepciójában (1958–1962)”. *Külgügyi Szemle*, 2010. (9. évf.) 2. sz. 159.

A francia „fasizmus” megjelenését ostromozó hangulatkeltés főként a Francia Kommunista Párt érdekében zajlott.¹⁷²

1959 tavaszától azonban francia kezdeményezésre a közeledés megindulásának lehetünk tanúi. 1959. március 25-én tartott sajtóértekezletén De Gaulle kijelentette, hogy Franciaországnak lehetnek közös érdekei a Szovjetunióval. Arról is beszélt, hogy ha egyszer létrejön a német egység, akkor sem szabad megváltoztatni Németország mostani határait. Ez az állásfoglalás az Odera–Neisse-határ újabb elismerését jelentette francia részről, és nagyon pozitív reakciókat váltott ki lengyel hivatalos körökben. A *Tribuna Ludu* szerkesztőségi cikkében Lengyelország határainak első nyugati megerősítéseként méltatta a tábornok szavait. Mintegy viszonzásképpen, a lengyel vezetés hivatalos lapja utalt rá, mennyire örülnek, hogy e „nyilatkozat éppen egy olyan állam vezetőjétől származik, amelyhez Lengyelországot a hagyományos barátság szálai fűzik”. Ettől kezdve a többi kelet-közép-európai országban is – különösen Magyarországon – árnyaltabb cikkek kezdtek megjelenni Franciaországról. A tábornok térségünk országai iránt éledő érdeklődését az is táplálta, hogy lehetőséget látott azok révén az NSZK újfajta körbekerítésére egy egységes európai rendszerben.¹⁷³ A francia közeledés újabb jeleként 1959 októberében De Gaulle párizsi látogatásra hívta meg Hruscsovot, melyre alapos előkészületek után 1960. március 23. és április 3. között került sor. Bár az őszinte légkörűnek mondott tárgyalások során nem született megállapodás semmilyen lényeges nemzetközi kérdésben, maga a látogatás ténye, a másik fél jobb megértése volt a fontos. Az újra hatalomra került De Gaulle számára ez jelentette az első közvetlen kapcsolatfelvételt a szovjet blokkal, így Kelet-Közép-Európával is. Lendületet adott a kulturális kapcsolatok fejlesztésének Lengyelországgal és Magyarországgal, mely államokkal megkezdődött a politikai tárgyalások előkészítése is.¹⁷⁴

172 Uo. 156.

173 Andrzej Szeptycki: *La place de l'Europe Centre-Orientale dans la conception européenne du général de Gaulle*. Paris, Université de Paris-Sorbonne (Paris IV), 2002. 62–69., 102–150.; Alain Larcain: „L'Europe de l'Atlantique à l'Oural”. *De Gaulle et la Russie*. Sous la direction de Maurice Vaisse. Paris, CNRS-Fondation Charles de Gaulle, 2006. 181–198. E műveket idézi Garadnai: „Kelet-Európa helye De Gaulle tábornok Európa-koncepciójában (1958–1962)”. 154., 171.

174 Schreiber: *Les actions de la France*. 80–84. Vö. Voyage de Nikita Khrouchtchev en France (23 mars – 3 avril 1960). *Notes et études documentaires*. La documentation Française, 15 mai 1960. A magyar–francia diplomáciai kapcsolatok 1958–1969-es időszakáról megjelent publikációk: Garadnai: „A magyar–francia diplomáciai kapcsolatok története”; uő: „Péter János külügyminiszter franciaországi útja (A De Gaulle-i Európa-politika magyarországi értelmezései)”. *Levéltári Közlemények*, 2003. (74. évf.) 1–2. sz. 135–158.; uő: „A 'békés egymás mellett élés értelmezése'”. *Közel-Múlt. Húsz történet a 20. századból*. Szerk. Majtényi György és Ring Orsolya. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2002. 65–73., uő: „Magyarország egy francia diplomata szemével. Pierre Francfort követ 'első benyomásai' (1962. április 11.)”. *ArchívNet*, 2003. (3. évf.) 3. sz.

Franciaország és a kelet-közép-európai országok közeledését az algériai háború lezárulása is elősegítette: az itteni hivatalos körök nagy megelégedéssel vették tudomásul De Gaulle bejelentéseit az algériaiak önrendelkezéséről, majd a tűzszünetről és a függetlenség megadásáról. A francia fél együttműködési készségét tovább növelte, hogy a kubai rakétaválság – amint fentebb láttuk – felerősítette De Gaulle-ban a „Két Nagy” által meghatározott blokkpolitika megszüntetésének igényét. Ennek megvalósítására új esélyt látott a szovjet–kínai konfliktus kibontakozása nyomán. A francia vezető ugyanis arra számított, hogy ez tápot fog adni a Moszkvával szembeni függetlenségi törekvéseknek Kelet-Közép-Európában.¹⁷⁵ Látható is ennek első jeleit Romániában. De Gaulle ezeket a tendenciákat erősíteni kívánta, remélve, hogy térségünk országai a teljes szuverenitásig eljutnak majd.¹⁷⁶ A szovjet csatlós államok önállósági törekvéseinek támogatása már a IV. Köztársaság idején is megfigyelhető volt, most azonban e politika látványosabb lett, és nagyobb nyomatékot kapott. E célkitűzések óvatos, de sikeres megvalósítása volt a kultúra területén a Magyarországon 1959. október–novemberben megrendezett francia nyelvű könyvkiállítás, amely látogatóinak számát a budapesti francia követ negyvenezerre becsülte. Az ideológiai fellazítás hatékony eszközének bizonyuló kulturális jelenlét hivatalos kereteit erősítette meg a kétoldalú kulturális együttműködési egyezmény aláírása 1961 októberében, rendezve az oktatási, tudományos és művészeti kapcsolatokat.¹⁷⁷

A hivatalos magyar–francia közeledés fontos eleme volt a magyarkérdés ENSZ-beli tárgyalásának befejezése is, amely Washington indítványára következett be: az 1960 óta a Kádár-kormányzattal folytatott titkos tárgyalások eredményeként 1962 decemberében amerikai javaslatra a Közgyű-

www.natarch.hu/ArchivNet/; Chantal Morelle: „La Pologne et la Hongrie dans la diplomatie française (1958–1969)”. *Cahiers de la Fondation Charles de Gaulle*. 1999. n° 6. 134–144.; uő: „A francia–magyar kapcsolatok De Gaulle elnöksége idején”. *Magyar Szemle*, 1999. (Új folyam, 8) 3–4. sz. 63–77.

Hruscsov 1960-as Párizsba érkezésének fontos előkészülete volt, hogy a francia hatóságok katonai repülőgépeken Korzikára szállítottak több száz, kelet-európai országokból származó és Franciaországban politikai menedékkjogot kapott emigránst, nehogy megzavarják a látogatás rendjét. Az „internáltakat” rendőri őrizet alatt luxusszállókban helyezték el.

175 A szovjet–kínai konfliktusnak a kelet-közép-európai csatlós államokra gyakorolt hatását rendszeresen vizsgálta a francia külügy. Lásd például: AMAE, Europe 1961–1965, URSS, carton 1938. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Kelet-Európa és a németországi szovjet zóna helyzetének alakulása* (1965. április 9.).

176 Schreiber: *Les actions de la France*. 86., 89–90. Vö. Maurice Couve de Murville: *Une politique étrangère*. Paris, Plon, 1971. 183–194.

177 Garadnai: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez (1957–1962)* (Magyarország és a világ, Diplomáciatörténet sorozatban, melynek szerkesztői Ormos Mária, Gecsényi Lajos, Vida István). Budapest, Magyar Országos Levéltár, Gondolat Kiadó, 2011. 186–187., 267.

lés levette napirendjéről hazánk ügyét. Ellentételezéseképpen 1963 márciusában Magyarországon általános amnesztiában részesítették az 1956-os forradalomban való részvételükért elítéltek döntő többségét. A francia ENSZ-delegáció számára készített utasítások tanúsága szerint Párizs 1962 nyarán még ellene volt annak, hogy lezárják a magyarkérdést a Nyugat számára szerintük előnytelen körülmények között, mivel úgy értékelték, hogy „Magyarországon folyamatosan megsértik az emberi jogokat, és a jelenlegi magyar hatóságok és a szovjet kormány viselik ezért a felelősséget”,¹⁷⁸ mégis amikor Washington előállt a magyar ügyet lezáró határozati javaslatával, csatlakoztak szövetségesükhöz. Az ENSZ Közgyűlésének 1963 májusában kezdődő IV. rendkívüli ülészakától kezdve a nyugatiak nem vitták többé a magyar delegáció képviseleti jogát.

Bár a szovjet blokk sajtója kritizálta, hogy De Gaulle elutasította Hruscsovnak a nukleáris kísérletek befagyasztására vonatkozó javaslatát, továbbá hogy 1962 szeptemberében nagy sikerű látogatást tett az NSZK-ban, és hogy olyan határozottan kiállt az amerikaiak mellett a kubai rakétaválság idején, mindez azonban nem vetette vissza lényegesen a kapcsolatok épülését [→ 41. dokumentum]. Ezt jelezte magyar vonatkozásban, hogy a magyar-francia diplomáciai kapcsolatokat 1963 decemberében nagyköveti szintre emelték¹⁷⁹ [→ 44. dokumentum]. A röviddel ennek bejelentését megelőzően a Quai d'Orsay-re látogató magyar tanácsos is kifejezte, hogy kormánya a kultúra, a tudomány, a mezőgazdaság és az ipar területén egyaránt szívesen látná a kapcsolatok fejlesztését Párizssal, amire a francia illetékesek nyitottsággal reagáltak.¹⁸⁰ Pierre Francfort követ már 1963 májusában, a francia diplomáciai misszióvezetők konferenciáján kijelentette, hogy „Magyarország az az ország, ahol a desztalinizáció a leglátványosabb módon ment végbe. A változás kétségtelenül a Kádár által csendben bevezetett politikának köszönhető, akinek sikerült – nem kis ügyességgel – 1956 után toleráns légkört teremtenie.”¹⁸¹ A levett forradalom után Moszkva által a magyar nép nyakára ültetett rezsim képe tehát ekkorra megváltozott a francia külügy illetékesek tudatában. A későbbi évek-

178 Bibliothèque du ministère des Affaires étrangères: Utasítások a francia delegációnak az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének XVII. ülészakára (1962).

179 Schreiber: *Les actions de la France*. 86–87., 89–90. Garadnai: „A magyar-francia diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése 1963-ban”. *Archivnet*, 2001. (1. évf.) 2. sz. www.archivnet.hu.

180 AMAE, Europe 1961–1965, Hongrie, carton 1764. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Francia-magyar kapcsolatok* (1963. december 21.).

181 „Vigyázó szemüket Budapestre vetették” (A Magyarország-kép alakulása a francia diplomáciai iratok tükrében, 1963–1968)”. Közli Garadnai Zoltán. *Történelmi Szemle*, 2008. (50. évf.) 4. sz. 569. A francia nagykövet és Kádár János egy későbbi találkozásjáról lásd Garadnai: „A békés egymás mellett élés 'értelmezése'. Kádár János és Pierre Francfort francia nagykövet négy szemközti beszélgetése (1964. január 24.)”. *Archivnet*, 2002. (2. évf.) 5. sz. www.archivnet.hu.

ben a magyar kormányzatról alkotott vélemény a szovjet blokk többi államával összehasonlítva szabadabb társadalmi légkör és magasabb életszínvonal, valamint a nyugati partnerek irányában tett pozitív gesztusok, a barátság és az elismerés tudatos hangsúlyozása nyomán egyre pozitívabb lesz.¹⁸²

Az 1956-os magyar forradalom leverése óta eltelt években a magyar állampárt és a Francia Kommunista Párt közti kapcsolatokban is új szakasz kezdődött. A nemzetközi politikában megfigyelhető enyhülés, a Kádár-rendszer kezdeti belső nehézségei és külpolitikai elszigeteltsége [→ 37. dokumentum], majd konszolidációja és erőteljes törekvése a Nyugattal való kapcsolatok rendezésére hatással voltak a két párt viszonyára is. De Gaulle 1958. májusi hatalomra jutása és a szovjet–kínai konfliktusnak az 1950-es évek végén kezdődő kiéleződése szintűgy. Mindezek eredőjeként a Magyar Szocialista Munkáspárt és az FKP közti érintkezés sűrűbbé és érdemibbé vált. A folyamatot elősegítette, hogy mindkét párt szorosan alárendelte magát Moszkvának a kommunista világmozgalom újabb kihívásai során is: elítélték a nemzeti kommunizmust, és a Szovjetunió mellett foglaltak állást a szovjet–kínai vitában.¹⁸³

1957. május 30. és június 5. között került sor a Raymond Guyot PB-tag vezette FKP-küldöttség magyarországi látogatására [→ 36. dokumentum]. Az esemény jelentőségét növelte, hogy az 1956-os forradalom leverése óta elsőként jött nyugati kommunista pártdelegáció hazánkba. A forrásokból kitűnik, hogy nem a Moszkva által a kommunista pártoknak előírt szokásos udvariassági gesztusról volt szó. Noha mindkét oldalról siettek leszögezni, hogy közös célnak tekintik a nemzetközi kommunista mozgalom egységének és erejének demonstrálását. Az FKP érveket kívánt gyűjteni a magyar „ellenforradalom” elítélésére a polgári sajtó „vádjaival” szemben. Thorez pedig meg akart bizonyosodni, hogy Magyarország nem lép ki a szocialista táborból. Az MSZMP főként belső propagandára igyekezett felhasználni a látogatást. E célkitűzések nagyrészt megvalósultak: a tárgyalások során Marosán György előadta az MSZMP hivatalos verzióját a magyar forradalomról, amit hazatérésük után a francia küldöttek intenzív propagandatevékenységükben fel is használtak. A magyar vendéglátók ugyancsak kiaknázták a látogatásban rejlő propagandalehetőségeket. A francia küldöttek részt vettek több tömeggyűlésen Budapesten és vidéken, szerepeltek a Parlamentben és a Kossuth Klubban. A magyar sajtó hatalmas terjedelemben írt a francia felszólalásokról, míg Guyot hosszú interjút adott a Magyar Rádióknak.

182 Pierre Bouillon: „Egy párbeszéd kezdete: magyar–francia kapcsolatok az enyhülés hajnalán”. *Múltunk*, 2011. (56. évf.) 3. sz. 123.

183 Klenjánszky: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970)*. 31., 33., 38.

Mindezek során, ahogyan a közös közleményben is, hangsúlyozták az 1956-os „ellenforradalom” azonos megítélését, és bőven méltatták a magyar kormányzat azóta elért politikai, gazdasági és szociális eredményeit. A tárgyalások során terítékre került a France–Hongrie Társaság és az emigránsok között végzendő munka is, melyek újraindítása a magyar kormányzat fontos célja volt. Amint a közös közlemény leszögezte, mindkét párt tenni kívánt azért, hogy a Franciaország és Magyarország közti politikai, gazdasági, kereskedelmi és kulturális kapcsolatok megerősödjenek. A francia külügy fel is figyelt erre a passzusra. El akarták ugyanis kerülni, hogy a Quai d’Orsay ellenőrzése alól kicsússzon a két ország közti viszony. Nem kizárt, hogy a nyugati diplomáciai bojkott lazításán munkálkodó magyar külügy a Francia Kommunista Párttal való kapcsolatépítés fokozásával is igyekezett nyomást gyakorolni a francia kormányzatra.¹⁸⁴ A pártközi kapcsolatok és az államközi kapcsolatok viszonyának kérdése később is felvetődött. Az MSZMP 1962 novemberében tartott VIII. kongresszusán felszólaló francia delegátus, az imént említett Guyot szintén leszögezte: „Mindent megteszünk, hogy javítsuk az országaink közötti viszonyt, fejlesszük a gazdasági és kulturális cserekapcsolatokat, s ezáltal erősítsük a francia–magyar barátságot.” Mivel azonban e gondolatokat a De Gaulle vezette francia vezetés erőteljes kritikája közepette fejtette ki, feltételezhető, hogy szintén a francia kormányzatra igyekezett hatással lenni.¹⁸⁵

A francia–magyar pártközi kapcsolatok intenzívebbé válását jelezte, hogy 1957 novemberében az FKP újabb magas szintű küldöttsége érkezett Budapestre. Új fejlemény, hogy a francia párt 1959 júniusában tartott XV. kongresszusára induló MSZMP-küldöttek kaptak beutazási vízumot, ami az államközi viszony enyhülését mutatja. Az a tény viszont, hogy a francia hatóságok először visszautasították a vízumkérelmet, s csak a magyar követség tiltakozására adták végül meg, arra utal, hogy a francia kormányzat továbbra is igyekezett erőteljesen felügyelni a két „testvérpárt” kapcsolatát. A magyar párt nevében a kongresszuson felszólaló Kállai Gyula újra megköszönte az FKP szolidaritását 1956-tal kapcsolatban, és hangsúlyozta, hogy Magyarország újra „a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom erős láncszeme” lett. Az MSZMP 1959. november végén kezdődő kongresszusán szintén a Kádár vezette magyar kormányzat eredmé-

184 Uo. 27–32. Vö. Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. I. 335–344. A France–Hongrie Társaság 1956 utáni elszigeteltségéről és újraindulásáról lásd Klenjánszky: „Culture et propagande dans la guerre froide: le cas de l’Association France–Hongrie (1945–1975)”. 221–223.

185 Uo. 38.

neyeiről hallhattak a Francia Kommunista Párt küldöttei. E sikerekről azután bőven beszámolt a francia kommunista sajtó is.¹⁸⁶

Az FKP vezetése és a párizsi magyar követség közti együttműködés a korábbinál szintén jóval tartalmasabb lett. Az FKP igyekezett nyomást gyakorolni a magyar követségen keresztül, hogy a hivatalos Magyarország fokozza franciaországi propagandáját. Érdekes megfigyelni, hogy noha a magyar követjelentések az 1956-os magyar forradalom előtti időben gyakran kritizálták az FKP-t, 1957-től már teljes mértékben helyeslik annak belpolitikáját és a párton belül alkalmazott stratégiát is. A magyar kormány a moszkvai intencióknak megfelelően 1958-ban magáévá tette az FKP De Gaulle-ellenes politikáját. 1962–1963-ban a két párt közötti kontaktus egy időre még intenzívebbé válik. Számos illusztris kommunista vezető, így Maurice Thorez és felesége, Jeannette Vermeersch a párizsi magyar követségre látogat. A megbeszéléseken főként a De Gaulle-i francia kormányzatot bírálják, de már növekvő óvatossággal. Thorez 1963. januári vizitje során támogatásáról biztosította az MSZMP által annak VIII. kongresszusán meghirdetett „nemzeti egység” programját – „Aki nincs ellenünk, velünk van” – párhuzamba állítva az FKP által egyes francia politikai erőkkel megvalósítandó „akcióegységgel”. Ezt hangsúlyozta a francia pártfőtitkár a *Népszabadságnak* adott interjújában 1963. áprilisi magyarországi útja során is. A pártközi tárgyalásokon továbbá felmerült az értelmiséggel fenntartandó viszony kérdése, a gazdasági tapasztalatcsere, valamint magyar települések és kommunisták vezetete francia települések közti kapcsolatok kiépítésének ügye is¹⁸⁷ [→ 46. dokumentum].

A Francia Béketanács az 1956-os magyar események nyomán, az FKP-hoz hasonlóan, több hónapra elszigetelődött a közvéleményben, noha csak néhány intellektuel hagyta el sorait véglegesen. A kommunistáknak kemény viták árán sikerült megakadályozniuk, hogy a vezetőség nyilatkozata elítélje a Szovjetuniót. 1958-tól figyelhetjük meg a magyar és a francia békemozgalom közti kapcsolatok újrafelvételét. A párizsi magyar követség, érzékelve a Francia Béketanács társadalmi bázisának kiszélesedését, javasolta a Külügyminisztériumnak, hogy hívjanak meg újra „békeharcost” Magyarországra. A francia békemozgalom vezetéséből kitett, ortodox kommunista Jean Boulrier abbé látogatása végül nem hozta meg a várt propagandasikert: a francia lapok ugyanis nem közölték írásait, a Magyar Intézetben tartott úti beszámolójára pedig csak nagyon szerény hall-

186 Uo. 33–36. Vö. Klenjanszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. II. 4–6.

187 Uo. 34., 36–37., 39.; Klenjanszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. II. 17–27.

gatóság volt kíváncsi. 1959-ben Fernand Vigne érkezett Budapestre, hogy részt vegyen Joliot-Curie mellszobrának leleplezésén, melyet a róla elnevezett téren állítottak fel. A két mozgalom közti kapcsolat csak az 1960-as évek elejétől élénkült meg. 1964-ben, az atomfegyverkezés elleni kampány részeként, a Magyar Béketanács delegációja utazott Franciaországba. Újrakezdődtek az értelmiségi és tudományos küldöttségek cserelátogatásai. Sartre és Vercors is felvette az érintkezést a kádári Magyarországgal. Vercors 1962 szeptemberében látogatott Budapestre. 1963-ban a Magyar Írószövetség küldöttsége ment Franciaországba, a Magyar Békemozgalom elnökének, Darvas Józsefnek a vezetésével. Mindazonáltal az államközi tudományos és egyetemi csereprogramok által kínált lehetőségek ekkorra már messze meghaladták a békemozgalom kereteit.¹⁸⁸

A két ország között 1962-ben megszűnt „vízumháború” nyomán lehetővé vált, hogy magyar pártdelegációk is rendszeresen Franciaországba látogassanak. Az MSZMP első tanulmányi küldöttsége 1963 októberében utazott Gáspár Sándor, a párt budapesti elsőtitkára vezetésével [→ 43. dokumentum]. Főként kommunisták által vezetett önkormányzatokat látogattak meg, és vállalati bizottságok működésével ismerkedtek. E vizit – bár a vendégek turistavízummal érkeztek, az FKP sajtója nem adott hírt róluk, és a francia külügy sem figyelt fel az eseményre – mégis jelentőséggel bír, mivel új szakaszt jelez a pártközi viszonyban. A szakdelegációk gyakori kölcsönös látogatásainak időszakát. A francia pártvezetéssel folytatott tárgyalásai során Gáspár erre javaslatot is tett. Az FKP titkársága pedig meghatározta az 1964-ben Magyarországra küldendő delegációk számát és összetételét. Nem valósult viszont meg az a magyar felvetés, hogy az FKP hívja meg Kádár Jánost Franciországba. A Francia Kommunista Pártban az 1960-as évek első felében végbement ideológiai-politikai változások iránti magyar érdeklődést mutatta, hogy az FKP 1964. májusi, XVII. kongresszusára küldött delegációt Kállai Gyula miniszterelnök-helyettes vezette. E kongresszust tartják az „aggiornamento”, vagyis a politikai és gazdasági realitásokhoz való alkalmazkodás kezdetének a francia pártban. Az eseményről a magyar sajtó is bőven beszámolt.¹⁸⁹

Az 1956 és 1964 közti időszak tűnik a magyar-francia pártközi kapcsolatok legdinamikusabb időszakának [→ 45. dokumentum]. Magyar részről a forradalom nyomán megrendült kommunista rendszer belső és külső megszilárdításához reméltek és kaptak az FKP-től propagandatámogatást. Később a francia pártban felbukkanó új ideológiai kérdések keltettek figyelmet Budapesten. A Kádár-kormányzat mellett kezdettől fogva nyíltan kiálló francia kommunista vezetőknek pártjuk belpolitikai helyzete miatt

188 Uo. 53., 55–57.

189 Uo. 39–40. Lásd még uő: „Az MSZMP és az eurokommunizmus. Párbeszéd a francia kommunistákkal”. *Régió*, Teleki László Intézet, Budapest, 2006. 4. sz. 141–163.

is érdekében állt a magyar konszolidáció sikere. A magyar gazdaság fejlődése iránt szintén érdeklődést mutattak. Az FKP és az MSZMP közti kapcsolatok további fejlődését az 1960-as évek közepére azonban határok közé szorította egyfelől az MSZMP közeledése az FKP nagy riválisához, az Olasz Kommunista Párthoz, másfelől a magyar-francia államközi kapcsolatok nagyarányú fejlődése.¹⁹⁰

A kapcsolatépítés felgyorsulása, 1964-1966

A francia kormányzat és Kelet-Közép-Európa közti kapcsolatok további épülését számos tényező segítette. De Gaulle, illetve az általa irányított francia diplomácia részéről egyre erősödött a politikai akarat a szovjet blokk országai felé való intenzív és tudatos közeledésre. Térségünk kommunista országainak nyitottságát növelte Franciaország nyugati blokkon belüli önállóságának gyakori hangoztatása. Párizs e politika gyakorlati tanújelét is adta, amikor 1964. januárban hivatalosan elismerte a Kínai Népköztársaságot. A szovjet kormányzat e gesztust – Kínával való viszálya ellenére – realista és nagyon pozitív döntésnek nevezte. De Gaulle-nak az amerikai befolyás megszüntetésére vonatkozó igényéről és az Egyesült Államok kritizálásáról szóló gyakori állásfoglalásain felbátorodva a szovjetek igyekeztek is Franciaországot mind Washingtontól, mind Bonntól eltávolítani. A szovjet tábor fogadókészségét az is fokozta, hogy a francia külügy nem csupán a csatlós államokkal, hanem magával a Szovjetunióval is fejleszteni kívánta kapcsolatait. Ezt jelezte Konsztantyin Rudnyev szovjet miniszterelnök-helyettes 1964. januári párizsi látogatása, melynek során tudományos és műszaki kérdésekről tárgyalt; továbbá Moszkva részéről Valéry Giscard d'Estaing francia gazdasági és pénzügyminiszter meghívása az új kereskedelmi szerződés megvitatására. 1964. februárban Nyikolaj Podgornij vezetésével szovjet parlamenti küldöttség érkezett Párizsba. A tárgyalások során közös pontként emlegették a különböző társadalmi rendszerű országok közti békés egymás mellett élés fontosságát. 1965 áprilisában Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter utazott a francia fővárosba. A németkérdésben továbbra is meglévő ellentétek dacára, a Franciaország felé való politikai közeledésének jeleként 1965 márciusában Moszkva, később annak kelet-közép-európai szövetségesei is a SECAM francia színes-televíziós rendszert honosították meg.¹⁹¹

Az egyre magasabb szintű és mind gyakoribbá váló tárgyalások eredményeként Párizs számos egyezményt köt a kelet-közép-európai országok-

190 Uo. 41-42.

191 Schreiber: *Les actions de la France*. 91-92., 97.

kal is. Először általában kulturális, tudományos és műszaki kérdésekben állapodnak meg, majd kereskedelmi és gazdasági területen haladnak előre, míg végül a politikai témák is sorra kerülnek. Ez utóbbiak közül a leggyakrabban a németkérdés vetődött fel. Az egyes csatlós államok delegációi – a szovjetek által is képviselt álláspontnak megfelelően – arra igyekeztek rávenni a francia kormányzatot, hogy ismerje el az NDK-t. A De Gaulle-i vezetés azonban ezt továbbra is kategorikusan visszautasította. Ennek megfelelően zajlottak Václav David csehszlovák külügyminiszter 1964. novemberi párizsi megbeszélései, melyeket rövidebb korábban kulturális egyezmény aláírása előzött meg. Ivan Basev bolgár külügyminiszter franciaországi vizitje során szintén a kulturális kapcsolatok fejlesztése és a németkérdés került terítékre.¹⁹² Mindeközben számos francia miniszter és magas beosztású tisztviselő kereste fel Kelet-Közép-Európát.

A magyar diplomácia vezetője, Péter János 1965 januárjában tárgyalt a francia fővárosban [→ 47. és 48. dokumentum]. Az NDK elismerését ugyancsak szóba hozta. Beszélt azonban a Közös Piacról és annak a szovjet blokk országainak külkereskedelmét hátrányosan érintő következményeiről is.¹⁹³ A szovjet tömb többi államához hasonlóan, a magyar vezetés is támogatta a gaulle-ista külpolitikai nyilatkozatokat. Kádár János az 1963. márciusban a *Le Monde*-ban megjelent interjújában arról beszélt, hogy Magyarország „nagyra értékeli De Gaulle tábornok függetlenségi politikáját”.¹⁹⁴ Péter János 1964. novemberi parlamenti beszédéből az illetékes francia diplomaták azt vélték kiolvasni, hogy a magyar kormány bizonyos prioritást ad a Franciaországgal való kapcsolatnak.¹⁹⁵ A magyar külügyminiszter párizsi útja során tudatta vendéglátóival, mennyire érdeklik őt De Gaulle koncepciói a „független Európáról”, az „európai Európáról” és a „kibővített Európáról”.¹⁹⁶ A francia kultúra iránt mutatkozó magyarországi

192 Uo. 95.

193 Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 435. Péter János franciaországi útjával kapcsolatban lásd még Garadnai: „Péter János külügyminiszter franciaországi útja (A De Gaulle-i Európa-politika magyarországi értelmezései)”. *Levéltári közlemények*, 2003. (74. évf.) 1–2. sz. 135–158. A látogatással foglalkozó francia diplomáciai, valamint magyar külügyi és pártdokumentumokat közöl Garadnai: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez (1963–1968)*. (Magyarország és a világ. Diplomáciatörténet sorozatban, melynek szerkesztői Ormos Mária, Gecsényi Lajos, Vida István). Budapest, Magyar Országos Levéltár, Gondolat Kiadó, 2008. 146–205.

194 Schreiber: *Les actions de la France*. 95–96.

195 AMAE, Europe 1961–1965, Hongrie, carton 1764. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Francia–magyar politikai kapcsolatok* (1965. január 8.).

196 Péter János különleges érdeklődéséről a francia diplomáciai iratok is beszámolnak. Lásd AMAE, Europe 1961–1965, URSS, carton 1938. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *A kelet-európai országok képviselőinek közelmúltbeli látogatásai Franciaországban* (1965. március 3.).

érdeklődésre és a javuló hatósági környezetre jellemző, hogy 1964-re már mintegy háromezren kívántak a Francia Intézet nyelvtanfolyamára beiratkozni. Az 1965. évi kulturális egyezmény aláírása újabb lehetőségeket kínált.¹⁹⁷

A Quai d'Orsay tisztában volt azzal, hogy a Magyarországot és Franciaországot összekötő, a kapcsolatépítés kiindulópontját képező közös politikai hagyomány hiányzik. Ezen a távoli, a francia nagyközönség számára szinte ismeretlen szövetségek felidézése – mint a Rákóczi-szabadságharc idején a XIV. Lajossal való együttműködés, vagy az 1848-as forradalomra ható francia gondolatok felemlítése – aligha segítenek. Sőt a szemben álló katonai tömbök részeként vívott két világháború, különösen pedig a trianoni békével kapcsolatos francia szerepvállalás jelentős tehertétellel járt. A francia illetékesek tudták, hogy a Franciaország felé magyar részről kifejezett nyitás politikai döntés eredménye, amely „erőteljes történelmi... tradíciókba ütközik”.¹⁹⁸ Úgy vélték ugyanakkor, hogy Párizs kiválasztása a Nyugat felé való nyitás megkezdésére magyar részről szükségszerű volt: mivel Franciaország Moszkvához is közeledett, nem érhetette Magyarországot szovjet részről az a vád, hogy az ellenséggel barátkozik, ahogyan ez az Egyesült Államok vagy Nagy-Britannia esetében lett volna. A logikusan adódó, természetes partner, az NSZK ekkor még nem rendezte teljesen viszonyát a Szovjetunióval és a blokk többi országával. Ausztria viszont csupán regionális szereplő volt, és szorosan véve nem volt része a nyugati tömbnek.¹⁹⁹

A Francia Kommunista Párt és a magyar pártvezetés közti érintkezések legfőbb témáját ekkoriban a Kínai Kommunista Párt „szakadár” tevékenységével szembeni egység megteremtése jelentette. Mindkét párt ezért nagy jelentőséget tulajdonított a kommunista pártok soron következő moszkvai értekezletének, és igyekezett együttműködni annak előkészítésében. Magyar részről érdeklődéssel követték az FKP-nak a párton belül és kívül jelentkező maoista irányzatok ellen folytatott harcát. Budapesten szintén komoly figyelmet keltett a francia párt törekvése a baloldal egységprogramjának megteremtésére. A *Népszabadság* 1965 októberében és 1966 júliusában is közzétette Waldeck Rochet pártfőtitkár ezzel kapcsola-

197 Fejérdy: „A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. 64–65. A Franciaország felé is nyitó magyar kormányzat törekvéseinek megjelenítője az 1964-ben induló *Magyarország* című hetilap, amely rendszeresen beszámolt a „Kelet” irányában egyre aktívabb De Gaulle-i külpolitikáról. Lásd Majoros István: „Magyarország, hebdomadaire politique et l'image de la France dans les années 1960”. *Őt Kontinens. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2011. 113–119.

198 Bouillon: „Egy párbeszéd kezdete: magyar–francia kapcsolatok az enyhülés hajnalán”. 122.

199 Uo. 126.

tos nyilatkozatait. Az FKP és az FGDS²⁰⁰ között 1966 decemberében megkötött egyezség után három nappal a párizsi magyar nagykövetség már részletes tájékoztatást kapott. A Francia Kommunista Pártban az 1960-as évek közepétől megjelenő ideológiai nyitottság és az ennek nyomán kezdődő viták az MSZMP ideológusainak figyelmét is felkeltették. Sőt a főbb tételek a magyar sajtóban ugyancsak megjelentek. A magas szintű kapcsolattartás fennmaradását jelzi, hogy Waldeck Rochet pihenéssel egybekötött „baráti látogatáson” járt családjával együtt Budapesten, ahol fogadta őt Kádár János is.²⁰¹

Térségünkön belül két reláció volt, amelynek a francia diplomácia ekkor különösen nagy figyelmet szentelt: Románia és Lengyelország. Ami Romániát illeti, Ion Gheorghe Maurer miniszterelnök volt az első a kelet-közép-európai csatlós államok kormányfői közül, aki – 1964 júliusában – hivatalos látogatáson Párizsban járt. Az igen szívélyesnek jellemzett tárgyalási légkört a francia illetékesek a két nép közös kulturális gyökereivel és a két ország között Románia létrejötte óta meglévő kötődésekkel magyarázták. A Bukarest iránti francia érdeklődés megélelnkülésében ugyanakkor a román vezetés kezdődő új, függetlenebb külpolitikai vonalvezetésének is szerepe lehetett.²⁰² A látogatás kevés kézzelfogható eredményénél – így egy tudományos és műszaki együttműködési vállalat aláírásánál és a kulturális együttműködést előkészítő tárgyalások bejelentésénél – jóval fontosabb volt, hogy ettől kezdve hosszú ideig Románia kiemelt helyet foglalt el Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájában. A francia külügy az ország jellemző vonásaként tartotta számon a nacionalizmust, amelyet 1962–1963-tól megerősödni láttak a külfölddel és a belső kisebbségekkel szemben egyaránt.²⁰³ Az 1964. novemberben francia földön vendé-

200 FGDS, Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste [Demokratikus és Szocialista Baloldali Szövetsége]. Az Ötödik Köztársaság rendszerével szemben álló nem kommunista baloldali erők által alkotott pártkoalíció 1965 és 1968 között François Mitterrand vezetésével.

201 Klenjanszky: Rapport de recherche (décembre 2004 – mai 2005). 7–10. Az MSZMP és az FKP közös erőfeszítéseiről a kommunista világmozgalom egysége érdekében lásd Klenjanszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. II. 62–87.

202 A szovjet bloktól való tudatos elhatárolódását a román külpolitika nyíltan tudtára is adta a francia Külügyminisztériumnak. 1965 januárjában például a párizsi román nagykövetség tanácsosa közölte a Quai d’Orsay-n a román kormány döntését, mely szerint a Varsói Szerződés vezérkari főnöke, Grecsko marsall ezután nem adhat közvetlen parancsot a román védelmi miniszternek. Lásd AMAE, Europe 1961–1965, URSS, carton 35. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Román állás-pontok* (1965. január 28.).

203 Garadnai: „Kelet-Európa helye De Gaulle tábornok Európa-koncepciójában (1958–1962)”. 162.

geskedő újabb román delegáció a kereskedelmi egyezményről tárgyalt, melyet 1965 elején Valéry Giscard d'Estaing írt alá Bukarestben.²⁰⁴

A francia külügy Lengyelországot szintén privilegizált partnerként kezelte térségünkön belül. 1964. februárban került sor kulturális megállapodás aláírására a lengyelekkel. 1965 júniusában jelentős, hosszú távra szóló kereskedelmi egyezményt kötöttek a két ország képviselői, amelyet ipari kooperációs megállapodással is kiegészítettek. A kétoldalú kapcsolatok kiemelkedő eseménye volt József Cyrankiewicz lengyel miniszterelnök 1965. szeptemberi párizsi útja. A megbeszélések során lengyel részről nagy jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy Franciaország elismeri és támogatja Lengyelország új nyugati határait. De Gaulle pedig azt hangsúlyozta, hogy a politikai rendszerek különbözősége nem akadályozhatja meg a két fél megállapodását, és erőteljesen kifejezte együttműködési készségét.²⁰⁵

A De Gaulle-i diplomácia tudatos erőfeszítéseinek eredményeként 1965 végére Franciaország normalizálta a térség szovjetizálása és a hidegháború beállta miatt megromlott kapcsolatait Kelet-Közép-Európával.²⁰⁶

Tetőpont és visszaesés, 1966–1969

1968 őszéig Franciaország és Kelet-Közép-Európa viszonyában az előző időszakban megfigyelt tendenciák folytatódtak. Változatlanul erőteljesen hatottak a kapcsolatok épülését elősegítő tényezők. A francia politikai akarat továbbra is töretlennek mutatkozott a térségünk országai felé való közeledésben. Párizs ekkor is mindent megtesz a folytatódó kontaktusok jó légkörének megteremtése érdekében. A francia tárgyalók ekkor sem vitájkák régióink országainak kommunista társadalmi-politikai berendezkedését. A Varsói Szerződés kormányai meglelégedéssel nyugtázzák, hogy a francia külpolitikai önállóság és az amerikaiakkal szembeni fellépés újabb konkrét formát öltött: a szovjet blokk sajtója lelkesen üdvözölte De Gaulle 1966. februári bejelentését Franciaország kilépéséről a NATO integrált katonai szervezetéből.²⁰⁷ A francia vezetés pedig e periódusban sem feledkezik meg a Szovjetunióval való kapcsolatok ápolásáról.

Ennek megfelelően a francia külügyminiszter 1966 januárjában jelezte a párizsi szovjet nagykövetnek, hogy De Gaulle elnök az év júniusában kész

204 Schreiber: *Les actions de la France*. 92–94., 97. Vö. Murville: *Une politique...* 202.

205 Uo. 91., 97–98.

206 Franciaországnak a szovjet blokk irányában folytatott tudatos kapcsolatépítő politikájára a magyar diplomácia is felfigyelt. Lásd MNLOL, XIX–J–1–j, 1966, 47. doboz, Franciaország, IV–14, 005935/1966. *Anyag a regionális értekezlethez magyar–francia viszonylatban* (1966. december 3.).

207 Schreiber: *Les actions de la France*. 101. Vö. Maurice Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 424.

Moszkvába látogatni. A tábornok június 20-án tíznapos vizitre valóban a Szovjetunióba érkezett, ahol mindenütt győzelmes fogadtatásban volt része. Az 1964-ben Hruscsov helyére került Leonyid Brezsnjevvel folytatott tárgyalások azonban igen nehéznek bizonyultak. De Gaulle ugyanis, ellentétben a Nyugaton őt kritizálók feltételezéseivel – és a szovjetek várakozásaival – határozottan kiállt a német egység mellett, és nem kívánta siettetni az Európából való amerikai kivonulást sem, még ha hosszú távon ezt látta volna szívesen. Elérkeztünk tehát a francia-szovjet közeledés határához. Mindazonáltal a szovjetek és nyomukban kelet-közép-európai szövetségeseik egészében pozitívan értékelték a látogatást. A francia és a szovjet küldöttség műszaki, tudományos és gazdasági megállapodást írt alá. Egyezményt kötöttek a világűr békés célú felhasználásának tanulmányozásában való együttműködésről. Sőt közös politikai nyilatkozatot is tettek, amelyben leszögezték: „Franciaország és a Szovjetunió számára is elsődleges cél, hogy a kapcsolatok minden európai ország között normalizálódjanak, majd folyamatosan fejlődjenek...” A magas szintű francia-szovjet kapcsolattartás további folyamatosságát jelzi, hogy 1966 decemberében a francia kormány több befolyásos tagja, így Michel Debré gazdasági és pénzügyminiszter a Szovjetunióba utazott. Ugyancsak 1966. decemberben Alekszej Koszigin szovjet miniszterelnök egy hetet Franciaországban töltött, ahol többször is fogadta őt De Gaulle. 1967 első felében Koszigin néhány héten belül kétszer is megfordult Párizsban. Georges Pompidou francia miniszterelnök pedig 1967. júliusban hivatalos látogatáson járt Moszkvában.²⁰⁸

A francia diplomácia a kelet-közép-európai országok irányában is folytatta a kapcsolatépítés előző időszakban megfigyelt politikáját, amit a gyakori, kölcsönös látogatások és – a főleg kereskedelmi és kulturális területen megkötött – további kétoldalú megállapodások is jeleztek. A francia külügy egyedül Albániával tett kivételt, vélhetően azért, hogy ne irritálja a Tiranával közben ellenséges viszonyba került Moszkvát. Az általában szívéllyes légkörben zajló találkozókön továbbra is fontos tárgyalási témát jelentett a németkérdés. A Franciaország és Magyarország között kibontakozó kapcsolatokat jelezte, hogy 1966 februárjában francia műszaki és ipari dokumentációs központ megnyitására írtak alá megállapodást.²⁰⁹ 1966. júliusban Maurice Couve de Murville Budapestre látogatott.²¹⁰ A francia

208 Uo. 100., 103–104., 108–110. Vö. *Les relations franco-soviétiques 1965–1976. Textes et documents*. Paris, La documentation Française; Bozo: *La politique étrangère...* 52.

209 Uo. 102–103.

210 A látogatásról lásd Garadnai: „Maurice Couve de Murville francia külügyminiszter magyarországi tárgyalásai (1966. július 28. – július 30.) (Magyarország helye és a külügyminiszter kelet-európai látogatássorozatának szerepe a francia nyitási politikában 1966-ban)”. *Levéltári közlemények*, 2004. (75. évf.) 2. sz. 75–92. Magyar és francia külügyi dokumentumok a témáról lásd Garadnai: *Iratok a magyar-francia kapcsolatok történetéhez (1963–1968)*. 285–323.

külgügyminiszter visszaemlékezésének tanúsága szerint igen jó benyomásokat szerzett a kádári Magyarországról. Úgy érzékelt, hogy a szovjet blokk országai közül nálunk a legjobbak a gazdasági és politikai feltételek, amit Kádár érdemének tulajdonított.²¹¹ A magyar vezetővel folytatott tárgyalásainak francia jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy Kádár határozottan kifejezte támogatását az európai béke és az enyhülés, valamint a kapitalista és szocialista országok közötti együttműködés iránt: „Ez nem taktikázás részünkről, hanem valóban ezt akarjuk!”, mondta.²¹² A nyugat felé való nyitás magyar politikáját Párizsban óvatosabbnak látták a románál. Megfigyelésük szerint Magyarország helyzetét rendszerspecifikus sajátosságai (1956 következményei és kádári konszolidáció), földrajzi elhelyezkedése a germán és a szláv tömb között, valamint ideológiai összetevők (mérsékelt magatartás a kommunista világon belül) egyaránt befolyásolták. A Kádárról és kormányzatáról kialakult kedvező kép tehát tovább javult. Az egyre merevebbnek tartott Gomułka vezette lengyel kommunista rendszerrel szemben a francia külpolitika érdeklődése mindinkább a gazdasági és politikai reformokat átélő Csehszlovákia és Magyarország felé fordult. Az 1960-as évek közepére a magyar–francia viszony legnagyobb figyelmet élvező területévé a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok váltak. Franciország külkereskedelmi partnereinek sorában ekkor Magyarország az ötvenedik helyen állt, míg a magyar fél importjából csupán 2 százalékkal részesedett, ami a magyar–nyugatnémet relációhoz képest igen szerénynek mondható. Mindazonáltal az 1966-os kereskedelmi szerződés értelmében magyar és francia nagyvállalatok (Alstom, Renault) együttműködésbe kezdtek. A magyar export kétharmadát ekkoriban élő állat (marha és sertés), valamint hús képezte²¹³ [→ 50. dokumentum].

1968 márciusában Fock Jenő magyar kormányfő öt minisztere társaságában utazott Párizsba [→ 51., 52. és 53. dokumentum]. A kommunista rendszer magyarországi bevezetése óta ez volt az első nyugati országba tett miniszterelnöki szintű látogatás. A tárgyalásokon De Gaulle elnök arról beszélt, hogy a kulturális és a tudományos kapcsolatokon túl a gazdasági és műszaki kooperációt is fokozni kívánja. A baráti légkörben lezajlott találkozó eredményeként De Gaulle magyarországi látogatásra szóló meghívást fogadott el. A külgügyminiszterek között tartandó rendszeres

211 Murville: *Une politique...* 215. Idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 105.

212 AMAE, Europe 1944–1970, Hongrie, vol. 202, Couve de Murville úr 1966. július 28–30-i látogatása Magyarországon. Tárgyalási jegyzőkönyv Couve de Murville úr és Kádár úr, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára közötti megbeszélésekről (1966. július 30.). Idézi Garadnai: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez (1963–1968)*. 310–316.

213 Garadnai: „A magyar–francia kapcsolatok története De Gaulle tábornok elnöksége alatt (1958–1969)”. *Külgügyi Szemle*, 2011. (10. évf.) 4. sz. 162–164.

konzultációkban is megállapodtak.²¹⁴ Fock Jenő, többi Párizsba látogató kelet-közép-európai politikustársához hasonlóan, nem hagyta említés nélkül a németkérdést.²¹⁵ A megbeszélések fontos eleme volt, hogy De Gaulle szóba hozta a két ország közti történelmi ellentéteket annak érdekében, hogy kísérletet tegyen azok meghaladására: „Az első világháború után a trianoni szerződésnél nem bántunk valami jól a magyarokkal. A valóság azonban az, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháború alatt ellenünk harcolt. A második világháború idején Magyarországot belerángatták a háborúba, és ez alkalommal is ellenségeink táborába tartozott és harcolt ellenünk. Szeretném hangsúlyozni – mondotta De Gaulle –, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy nem az egész magyar nép állt ellenségeink oldalára, hanem az akkori államapparátus harcolt ellenünk. Magyarország akkori szereplése földrajzi és politikai helyzetével magyarázható a táborok szerint.”²¹⁶ Vagyis a francia elnök elismerte, hogy az első világháború után túl keményen bántak Magyarországgal. Enyhíteni kívánta a szembenállást azáltal, hogy hangsúlyozta: ezekbe a konfliktusokba a két országot belekényszerítették.²¹⁷

Az államközi kapcsolatok javulása mellett a magyar vezetés továbbra is baráti viszonyt ápolt a Francia Kommunista Párttal. Ezt jelezte, hogy 1967-ben az FKP beleegyezett a Párizsi Kommün idején munka- és kereskedelemügyi bizottságot vezető Frankel Leó hamvainak Magyarországra szállításába. Ennek érdekében így a magyar külügy a Quai d’Orsay-hez fordulhatott. 1967. decemberben magas rangú francia kommunista vezetők a párizsi magyar nagykövetségre látogattak, hogy megvitassák még az 1968. februárra Budapestre összehívott előkészítő értekezlet előtt a kommunista pártok tervezett konferenciájának céljait és menetét. 1967. december végén az MSZMP KB meghívására Budapesten tartózkodott Raymond Guyot, az FKP PB tagja, és ugyancsak erről tárgyalt. Komócsin Zoltán, az MSZMP KB titkára 1968 áprilisában szintén e témáról értekezett Párizsban. Az FKP és az MSZMP közti jó viszony fennmaradásának kedvezett, hogy az FKP szocialistákkal való választási együttműködése idején is propagandájában a szocialista országok mellett állt, míg az olasz és a spanyol párt már kritikát is kezdett megfogalmazni a szovjet blokk országai kapcsán. Ma-

214 Schreiber: *Les actions de la France*. 114–115. Fock Jenő franciaországi útjáról francia diplomáciai, valamint magyar külügyi és párt dokumentumokat lásd Garadnai: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez (1963–1968)*. 386–446.

215 AMAE, Europe 1966–1970, Hongrie, carton 2416. *Pompidou úr eszmecseréje Fock úrral, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnökével 1968. március 25-én a Matignon Palotában* (1965. január 8.).

216 MNLOL, XIX-J-1-j, 1968, Franciaország, 36. doboz, 00745/35/1968. Jelentés Fock Jenő miniszterelnök 1968. március 25–30-i franciaországi látogatásáról (dátum nélkül).

217 Bouillon: „Egy párbeszéd kezdete: magyar–francia kapcsolatok az enyhülés hajnalán”. 127–128.

gyarország jelentőségét a Francia Kommunista Párt számára különösen megnövelte, hogy a többi szocialista államhoz képest a Kádár-rendszer nyugati megítélése jelentősen javult.²¹⁸

A francia–bolgár és a francia–csehszlovák kormányközi kapcsolatokban is előrehaladás figyelhető meg. 1966. februárban jelentették be, hogy Franciaország fellendíti kereskedelmi kapcsolatait Bulgáriával. Áprilisban a francia külügyminiszter Szófiába látogatott; míg októberben Todor Zsivkov, a Bolgár Kommunista Párt első titkára, miniszterelnök Párizsban De Gaulle vendége volt. A tárgyalások vélhetően különösen szívélyes légkörben zajlottak. 1967. novemberben Maurice Schumann kutatásügyi miniszter az atomenergia békés hasznosításáról szóló együttműködési egyezményt írt alá Szófiában. 1968 júniusában pedig francia tudományos és műszaki dokumentációs központot avattak fel a bolgár fővárosban.²¹⁹ Csehszlovákiával kisebb lemaradással, de lényegében azonos lépésekben ment végbe a kapcsolatok bővítése: 1967 októberében Jozef Lenárt csehszlovák miniszterelnök nagy létszámú küldöttség élén Párizsba látogatott. Ott-tartózkodása során kulturális megállapodásokat írtak alá egy prágai francia dokumentációs központ létesítéséről, valamint a tudományos és műszaki együttműködésről. Az 1968. júniusban Párizsban tárgyaló csehszlovák küldöttek pedig az atomenergia békés célú hasznosítására vonatkozó szerződés megvalósításának módjáról jutottak egyezsége Franciaország kollégáikkal. Csehszlovákia tehát 1968 nyarára Franciaországhoz fűződő kapcsolatainak intenzitásában elérte térségünk többi országának szintjét.²²⁰

A francia külpolitikának az előző időszak tárgyalásánál jelzett kelet-közép-európai prioritásai – vagyis a Lengyelországhoz és Romániához fűződő viszony – De Gaulle elnök jelzésértékű látogatásaival még nagyobb nyomatékot kaptak. Az első főként a Franciországhoz fűződő hagyományos kivételes kapcsolattal, míg a második a kinyilvánított önállósági törekvésekkel magyarázható.²²¹ Az elnöki vizitet megelőzően 1966 májusában Couve de Murville külügyminiszter ment Varsóba, ami újabb kulturális és tudományos együttműködési megállapodás megkötésére adott alkalmat. A németkérdésnek ezúttal is nagy figyelmet szenteltek. Adam Rapacki lengyel külügyminiszter nagy hangsúllyal szólt a francia–lengyel szolidaritás fontosságáról. A lengyel diplomácia vezetője 1967 januárjában viszonzta a látogatást. Párizsban újra csak a német veszélyt emlegette, és sürgette, hogy hozzanak létre európai kollektív biztonsági rendszert. Apórlékos előkészületek után 1967 szeptemberében került sor De Gaulle lengyelországi látogatására. A francia elnök ennek alkalmával főként azt

218 Klenjánszky: Rapport de recherche. 7., 12–14.

219 Schreiber: *Les actions de la France*. 102., 107–108., 113., 119.

220 Uo. 113–114., 119.

221 Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 436.

kívánta a lengyel vezetők tudtára adni, hogy Franciaország semmilyen más országtól nem függ, és jó kapcsolatra törekszik minden szóba jöhető partnerével. Igyekezett továbbá Gomulkaékat rávenni, hogy javítsák kapcsolataikat a Német Szövetségi Köztársasággal. A lengyel tárgyalódelegáció mondanivalójának középpontjában újra csak a német veszély hangsúlyozása állt. A Szovjetunióval való szövetség alapvető fontosságát is ezzel magyarázták. A közös nevezőt végül az jelentette, hogy mindkét fél hangsúlyozta a francia–lengyel viszony különleges jelentőségét éppen a Németországgal összefüggő közös történelmi tapasztalatok kapcsán is. Bár nem születtek látványos eredmények, a közös pontok kölcsönös keresése és a baráti légkör miatt mégis mindkét fél elégedett volt a tárgyalásokkal. A magas szintű párbeszéd sem állt le: 1968 májusában Varsóban az ipari kooperáció kiszélesítéséről folytattak eszmecserét.²²²

1966-ban a francia külügyminiszter Bukarestet is felkereste. Nicolae Ceaușescu, a Román Kommunista Párt első titkára, az Államtanács elnöke és a többi román vezető részéről különlegesen meleg fogadtatást kapott, ami igen mély benyomást tett rá: „Ceaușescu a természet erejével, Maurer miniszterelnök bár kissé körülményesebben, de ugyanakkora határozottsággal állították, tiszteletben tartva ugyan szövetségi és baráti elkötelezettségeiket, hogy a függetlenséget akarják, és reménykednek a blokkok szétesésében” – írta memoárjában Couve de Murville. De Gaulle 1968. májusi romániai látogatására éppen a híres párizsi diákmegmozdulások megindulása idején került sor. A Franciaországból jövő aggasztó hírek ellenére a tábornok rendíthetetlenül végigcsinálta szinte az egész előre meghatározott programot. A francia elnök nagy jelentőséget tulajdonított az eseménynek. A pozitív közös történelmi emlékek, a latin nyelvcsalád közössége, a két ország külpolitikai vonalvezetésének látszólagos hasonlósága – vagyis a blokkon belüli önállósági törekvések – mindkét részről fokozták a várakozásokat. De Gaulle értékelte a román vezetés függetlenségre utaló lépéseit,²²³ így a diplomáciai kapcsolatok 1967-es felvételét az NSZK-val és semleges álláspontját a szovjet–kínai konfliktusban. E tények, valamint Ceaușescu Romániának Franciaországhoz való közeledését hangsúlyozó nyilatkozatai nyomán kezdték a román vezetőt egyes francia, főként jobboldali körökben „a Kelet De Gaulle-jaként” számon tartani. A francia küldöttséget mindenütt meleg fogadtatásban részesítették. A tárgyalások alkalmával a francia elnök ismét szokásos témáit fejtegette: annak az óha-

222 Schreiber: *Les actions de la France*. 103., 109., 111–113., 119. Vö. *Les relations franco-polonaises 1945–1972. Notes et études documentaires*, n° 3922. La documentation Française, septembre 1972; *Discours, textes et notes, Pologne*, n° 216. La documentation Française.

223 A román függetlenségi politika támogatása a látogatás elhatározásának döntő eleme volt De Gaulle részéről. Lásd Väisse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 440.

jának adott hangot, hogy Európa szabaduljon fel a szuperhatalmak gyámködása alól; kritizálta az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót; a Kelet-Közép-Európához, és ezen belül első helyen Romániához való közeledésének céljaként a blokkpolitika meghaladását jelölte meg. Ezúttal is tartózkodott a kommunista rendszer bírálatától, és hangsúlyozta, hogy a Szovjetunióval is jó kapcsolatban kíván maradni. Kifejezésre juttatta továbbá, hogy helyesli vendéglátója függetlenségi politikáját. Ceaușescu leginkább arról beszélt, hogy Románia külpolitikája mennyire eltér a Varsói Szerződés többi államának irányvonalától. Az egészében igen csekély gyakorlati haszonnal záruló államfői vizit egyetlen említhető eredménye végül a bukaresti francia könyvtár megnyitására szóló bejelentés volt.²²⁴

Mint ismeretes, 1968. augusztus 21-én a Csehszlovákiában állomásozó szovjet csapatok, keletnémet, lengyel, bolgár és magyar egységek bevonásával elfojtották a „prágai tavaszt”. A francia vezetés, akárcsak a többi nyugati kormányzat, tisztában volt azzal, hogy mennyire csekély reakálási lehetősége van egy ilyen szovjet érdekszférán belüli eseményre. Michel Debré francia külügyminiszter a Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságában „incident de parcours”-ról beszélt. A Köztársasági Elnökség közleménye a történetek kapcsán a következőket tudatta: „Franciaország tudomásul veszi, ugyanakkor sajnálja, hogy a prágai események – túl azon, hogy egy baráti nemzet jogait sértik és sorsába gázolnak – ellenére vannak az európai enyhülésnek is.” De Gaulle-t egyértelműen felháborították a történetek. Szeptember 9-i sajtóértekezletén különösen amiatt tartotta elítélendőnek a csehszlovákiai beavatkozást, „mert abszurd az enyhülés perspektívájából nézve”.²²⁵ Egy minisztertanácsi ülésen azonban erőteljesen leszögezte, hogy szerinte egyedül „a blokkok felbomlasztására” irányuló politikának van távlata a jövőre nézve.²²⁶

A De Gaulle által annyiszor kárhoztatott blokkpolitika hatóerejét oly látványosan demonstráló intervenció jelentős fordulatot hozott Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájában. A De Gaulle által kezdeményezett és az 1950-es évek vége óta növekvő ütemben térségünk irányában folyta-

224 Murville: *Une politique...* 214. Idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 102. Uo. 115–119. Vö. Stolojan: *Avec De Gaulle en Roumanie. Mémoire de l'interprète du général*. Paris, Edition de l'Herne, 1991. 39–40., 129–149.; Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 142.

225 Schreiber: *Les actions de la France*. 119–120. A francia diplomácia reakcióját az 1968-as csehszlovákiai eseményekre levéltári forrásokra alapozva és részletesen lásd Antoine Marès: „Notre objectif fondamental demeure la détente”. France-Tchécoslovaquie, 1961–1968”. *Le Printemps tchécoslovaque 1968*. Sous la direction de François Fejtő et Jacques Rupnik. Complexe, Paris, 1999. 246–266. Vö. Marès: „Munich dans les relations franco-tchécoslovaques 1938–1968”. *Mythos München. Le Mythe de Munich. The Myth of Munich*. Sous la direction de Fritz Taubert. München, R. Oldenbourg Verlag, 2002. 203–218.

226 Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 447.

tott kapcsolatépítés ekkor hirtelen leállt. Az elnök 1969. áprilisi lemondásáig Franciaország és régióink államainak politikai jellegű kapcsolatai igen korlátozottak voltak. Az egyetlen említésre méltó mozzanat a francia diplomácia reagálása volt a Varsói Szerződés országainak 1969. márciusi felhívására, amelyben európai biztonsági konferencia összehívását javasolták. A NATO Tanácsa éppen a francia képviselő fellépése nyomán lett inkább tartózkodó, aki úgy vélte, hogy egy ilyen találkozót kétoldalú megbeszélések révén kell előkészíteni. De Gaulle ugyanis attól tartott, hogy a blokkok közötti tárgyalások jelentősen korlátoznák Franciaország mozgásszabadságát.²²⁷ Márpedig a francia külügy értelmezése szerint „nem a blokkok közötti”, hanem „a nemzetek közötti” enyhülésre van szükség.²²⁸

Az 1968-as csehszlovák események – az eltérő értékelés és a jelentős franciaországi visszhang ellenére – nem voltak érdemi hatással a Francia Kommunista Párt és a magyar párt közti kapcsolatokra. Ezt bizonyítja, hogy a magyar külügy már 1969 végén újra javasolta az FKP-nak, hívja meg Franciaországba Kádárt. A kommunista és munkáspártok konferenciájának kérdése mindazonáltal kissé háttérbe szorult a kétoldalú megbeszéléseken a „prágai tavasz” témájához képest, s csak röviddel annak megnyitása előtt, 1969. május elején került újra elő. Az 1969. június 5-én kezdődő moszkvai tanácskozáson a magyar és a francia delegáció teljes egységben támogatta a maoizmussal szemben éles kirohanásokat intéző szovjeteket. A magyar és a francia párt közötti jó kapcsolatok fennmaradását mutatta, hogy – a szovjet blokk többi országától eltérően – Magyarország nem mondta le az FKP által kiadott lapok előfizetését. Különösen szívélyes viszony alakult ki egyes vezető francia kommunista értelmiségiek, így Roland Leroy, Louis Aragon és az MSZMP fő kultúrpolitikusának és ideológusának számító Aczél György között. A francia kommunista sajtó ebben az időben is a franciaországi magyar propaganda legfőbb fóruma volt. A Roger Garaudy által igazgatott Marxista Tanulmányi és Kutatási Központ pedig jelentős számú magyar értelmiségit fogadott. Az FKP kongresszusain a magyar párt magas szinten képviseltette magát. A pártkapcsolatok további szélesítését a magyar diplomácia az államközi kapcsolatoknak a csehszlovákiai beavatkozás nyomán bekövetkezett átmeneti lehülése miatt is kívánatosnak tartotta.²²⁹

227 Uo. 450.

228 AMAE, Europe 1966–1970. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *A Szovjetunió és az európai biztonsági konferencia* (1970. szeptember 8.).

229 Klenjánszky: Rapport de recherche. 7–8., 11–16. Az FKP-nek és az MSZMP-nek az 1968-as csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatos eltérő értékeléséről és ennek következményeiről lásd Klenjánszky: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Vol. II. 90–110. A moszkvai tanácskozáson megfigyelhető együttműködésről lásd uo. 87–90.

Az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején a magyar kormányzat nagy súlyt helyezett rá, hogy a magyar békemozgalmak és a Szakszervezetek Országos Tanácsa megerősítse kapcsolatait a megfelelő francia szervezetekkel. A Békevilág Tanácsban és a Szakszervezeti Világszövetségben egyaránt jelentős befolyással rendelkező Francia Kommunista Párt hasznos támogatójának számított az e szervezetekben pozícióit erősíteni igyekvő Magyarországnak. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet előkészítése – amely a kommunista pártok legutóbbi moszkvai konferenciáján fontos prioritásként lett megfogalmazva – szintén aktuálissá tette a stratégiai szempontú Franciaország befolyásolását. A franciákhoz való magyar közeledést Moszkva is támogatta, különösen az 1968-as csehszlovákiai események után. A beavatkozásban marginális szerepet játszó, a kompromisszumot kereső magyar vezetés alkalmasnak látszott, hogy közvetlenül e nemzetközi szervezetekben a szovjetek és a velük szemben állást foglalók, különösen a franciák között. A magyar illetékesek 1969 februárjában utaztak békítő célzattal Bécsbe, Brüsszelbe és két ízben Párizsba is. A francia delegációval folytatott tárgyalások során először igyekeztek felmérni a csehszlovák ügy hatását. Arra is törekedtek, hogy rávegyék a francia vezetést, ne engedje a világ Tanács ülésein és az 1969. júniusra Berlinbe összehívott világkonferencián a kérdés napirendre tűzését. Bár ezt nem sikerült elérnie a magyar tárgyalóknak, abba mégis beleegyeztek partnereik, hogy akadályozni próbálják majd a szuverenitás és a be nem avatkozás témájának felvetését a biztonsági konferenciáról folytatandó viták során. Roland Leroy francia kommunista vezető röviddel később arra is ígéretet tett, hogy igyekszik megváltoztatni a Francia Béketanács irodájának korábbi elítélő határozatát is.²³⁰

A csehszlovákiai események miatt Kelet-Közép-Európában megtorpant francia diplomácia figyelme ekkor egyrészt újra a Szovjetunió, másrészt Jugoszlávia felé fordult. A francia közvélemény és politikai osztály rendkívül heves reakciója ellenére a francia-szovjet kormányközi kapcsolatok – ahogyan ezt az 1956-os magyar forradalom leverése után is megfigyelhetjük – rendkívül gyorsan „normalizálódtak”. 1969 januárjában Kirillin szovjet miniszterelnök-helyettes párizsi látogatásakor De Gaulle immár úgy nyilatkozott, hogy „Európánk és világunk mostani helyzetében bátorító, hogy a Szovjetunió és Franciaország szorosra fűzik egymással békés kapcsolataikat”. Ami Jugoszláviát illeti, Tito már hosszú idő óta közeledni igyekezett a külpolitikai önállóságát hangsúlyozó és a szuperhatalmak blokkpolitikáját leleplező De Gaulle-i Franciaországhoz: be kívánta ugyanis vonni az el nem kötelezettek mozgalmába. A tábornok azonban nem vállalta az együttműködést Titóval. Felrótta neki, hogy 1946-ban kivégeztette Draža Mihajlović ezredet, az egykori jugoszláv partizánmozgalmak

230 Uo. 27-29.

nacionalista szárnyának vezetőjét. Mindazonáltal 1966 szeptemberében Couve de Murville francia külügyminiszter Belgrádba látogatott. Az igazi áttörés a francia–jugoszláv kapcsolatokban a Csehszlovákia elleni invázió után kezdődött. Ekkor ugyanis Jugoszlávia Kelet-Közép-Európán belül jelentősen felértékelődött a francia külpolitika számára. Várható volt, hogy a Szovjetunió Csehszlovákia elleni agresszív fellépése nyomán Ceaușescu Romániája is visszafogja majd függetlenségi ambícióit. Úgy tűnt, Jugoszlávia maradt az egyetlen térségbeli partner, amellyel folytatódhat a kapcsolatépítés. Ezzel az új helyzettel függött össze, hogy az 1969. januárban Párizsba látogató Mika Spiljak jugoszláv kormányfőt – „a bizalom és a szívéllyesség légkörében” – többször is fogadta De Gaulle, és tárgyalhatott a kormány fontosabb minisztereivel is. A találkozó során elhatározták, hogy rendszeres és magas szintű konzultációkat fognak tartani a két ország külpolitikájának az összehangolására. Ez volt az első eset, hogy az el nem kötelezett mozgalomhoz tartozó Jugoszlávia ilyen megállapodást köt egy nyugati hatalommal.²³¹

Charles de Gaulle külpolitikájának előterében, amint fentebb láttuk, Franciaország világhatalmi szerepének, nagyságának, rangjának helyreállítása állt, mely magában foglalta az önálló, független és erőteljes nemzetközi fellépés igényét is. Ennek megvalósítása során az önálló atomtűzterő megteremtésének, az európai integráció elmélyítésének, az NSZK-val való kapcsolatok megerősítésének és a Szovjetunióval folytatott párbeszéd megélénkítésének adott prioritást. Kelet-Közép-Európa e tényezőkhöz képest mindvégig alárendelt jelentőséggel bírt, bár 1964-től néhány évig a francia diplomácia a korábbiaknál jóval intenzívebben kezdett foglalkozni a térséggel.²³² E próbálkozások azonban nem vezettek egyik érintett állammal sem a kétoldalú kapcsolatok valóban tartós és mélyreható megerősödéséhez. Kelet-Közép-Európa továbbra sem tartozott a francia diplomácia legfontosabb relációi közé. E megállapítást jól illusztrálja, hogy az 1968-as csehszlovákiai események hatására Párizsban a régióbeli államokkal intenzíven fejlődő kétoldalú kapcsolatai azonnal lendületüket veszítették. A „prágai tavasz” elfojtásában – Romániát leszámítva – egyöntetűen részt vevő kelet-közép-európai csatlós államok Szovjetunió mögötti felsorakozása De Gaulle blokkok megszüntetését célul kitűző politikájának a kudar-

231 Schreiber: *Les actions de la France*. 35., 107., 120–121. A Mihajlović-üggyel kapcsolatban lásd Alain Peyrefitte: *C'était de Gaulle*. Tome II. Paris, Fayard, 2000. 209. Vö. *Les relations franco-yougoslaves. Notes et Études Documentaires*, n° 3773. La documentation française, mars 1971.

232 1967 folyamán például tizenkilenc miniszter által vezetett, a szovjet blokk országaiból érkezett delegációt fogadtak Párizsban, míg tizenhét francia küldöttség utazott térségünkbe. Lásd Vaïsse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 436.

cát jelentette. A De Gaulle-i külpolitika ambiciózus céljainak kelet-közép-európai megvalósítása során azonban már ezt megelőzően is gyakran a bipoláris világrend korlátaiba ütközött. A térség kormányai ugyanis minden nyitottságuk és fogadókészségük ellenére lépten-nyomon jelezték francia tárgyalópartnereiknek, hogy elkötelezett szövetségesei a Szovjetunióknak. A gaulle-ista diplomácia több relációjához hasonlóan Kelet-Közép-Európában is a nagyra törő tervek, de a viszonylag szerény eredmények sajátos kettőssége jellemezte Franciaország külpolitikai mérlegét.

A térségünk irányában folytatott francia politika De Gaulle révén megjelent új vonása az aktivitás. Az 1947 óta megfigyelhető óvatos távolságtartást, kiváráó passzivitást energikus kezdeményezőkészség váltotta fel. A tábornok új vonalvezetése azonban nem Kelet-Közép-Európa időben változó és országonként is eltérő realitásait vette alapul, hanem az elnök sajátos külpolitikai eszméiből, háborús visszaemlékezéseinek tanúsága szerint már a második világháború végére kialakult elképzeléseiből indult ki.²³³ Ezzel magyarázható, hogy a De Gaulle-i vezetésnek a régió kormányaival létrehozott kontaktusai szinte teljesen azonos forgatókönyv alapján mentek végbe. A francia fél mindig ugyanazt az üzenetet közvetítette: hangsúlyozták Franciaország függetlenségét, a blokkpolitika meghaladásának szükségességét, kifejezték, hogy készek az illető állammal való kapcsolataikat minden téren fejleszteni, bátorítottak a Szovjetuniótól való függetlenedésre, de nem bujtogattak Moszkvával szemben és nem kritizálták a kommunista rendszert. A mind gyakoribbá váló és egyre magasabb szinten folyó tárgyalások fontos eleme volt az érzelmi fűtöttség, a megbeszélések „légköre”, melyhez képest rendre elmaradtak a gyakorlati eredmények.

A régió belüli prioritások meghatározásánál is az érzelmi szempont dominált. De Gaulle ugyanis meg kívánta újítani Franciaország erőteljes, két világháború közti kelet-közép-európai jelenlétének hagyományát.²³⁴ „A zűrzavar, amelynek létrejöttéhez az én politikám is hozzájárult, nincs ellenemre. A kisanant – Románia, Lengyelország, Csehszlovákia – újjászületik” – mondta a francia elnök szárnysegédjének a romániai látogatáskor.²³⁵ Az érzelmi közösség hangsúlyozására az egykori szövetségeseik közül különösen alkalmasnak tűnt a több évszázados múltra visszatekintő kölcsönös szimpátia miatt Lengyelország, és a közös latin gyökereket idéző, erősen frankofil országgént számon tartott Románia, melynek Szovjetuniótól függetlenedő külpolitikai vonalvezetése csak erősítette kiválasztottságát.

233 *Mémoire de guerre*. Tome III. 179–180. Már itt szó van Kelet és Nyugat együttműködéséről, valamint az egységes Európáról, amely a világ harmadik nagyhatalma lehet az Egyesült Államokkal és a Szovjetunióval szemben. Idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 75.

234 Bozo: *La politique étrangère...* 52.

235 Vaisse: *La Grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958–1969*. 444. A kisanantnak valójában nem Lengyelország, hanem Jugoszlávia volt a harmadik tagja.

A még szóba jöhető Csehszlovákia konzervatív, szovjethű csatlós állam hírében állt. Az első világháború után dominánsan megfigyelhető, az egykori győztesek és vesztesek között éles választó vonalat húzó francia külpolitikai paradigmától eltérően Párizs ekkor már minden térségbeli kisországnak egyenlő esélyt kínál az együttműködésre. A történelmi hagyományok és a geopolitikai helyzet csupán a lehetőségeknek szabtak határt.²³⁶ Magyarország esetében arra is láthattunk példát, hogy De Gaulle Fock Jenő miniszterelnök 1968-as látogatása során kísérletet tett a múlt „meghaladására”, amikor a közös jövő érdekében relativizálta és történelmi összefüggésbe helyezte a két népet szembeállító ellentéteket.

Ami a kelet-közép-európai államok, s benne Magyarország Franciaországhoz való viszonyulását illeti: továbbra is döntően a szovjet politikával teljes összhangban cselekszenek.²³⁷ A Párizssal való kapcsolatépítés is nagyrészt azonos ütemben megy végbe. Tárgyalásaik során a francia partnerhez eljuttatandó üzeneteik is többnyire megegyeznek. A kétoldalú kapcsolatok bővítésére vonatkozó készség általános hangoztatásán túl igyekeznek leválasztani Franciaországot az amerikai és a nyugatnémet szövetségről, és rávenni De Gaulle-t, hogy ismerje el a Német Demokratikus Köztársaságot. „Franciaország jelenlegi külpolitikáját az össz imperialista ellenes harcunk és az egész szocialista tábor szempontjából kell vizsgálnunk. A szocialista országok számára az összes nyugat-európai országok közül jelenleg Franciaország a legjelentősebb, mert külpolitikájával kiélezi az imperialista hatalmak ellentéteit, és számos területen érintkezési felületet biztosít számunkra. Ha nem lenne USA, NSZK és Anglia, akkor lehet, hogy De Gaulle lenne a fő ellenség. Mivel azonban fő ellenségünk az amerikai imperializmus, és annak az európai szálláscsinálója, az NSZK, ezért a NATO, az Egyesült Államok és az imperializmus elleni harcunkban fel kell használnunk a jelenlegi francia önálló külpolitikai vonalvezetés adta lehetőségeket” – fogalmazta meg kissé nyersen a magyar Külügyminisztérium hozzáállását egy 1966-ban készült feljegyzés.²³⁸ E törekvésektől eltért a külpolitikai önállóságát hangsúlyozó Ceaușescu vezette Románia. A Szovjetuniótól való függőség azonban Bukarest esetében is határt szabott a Párizshoz való közeledésnek. A Franciaországgal való külkereskedelmi forga-

236 Salgó László: „De Gaulle Európa-(tér)képe”. *Társadalmi Szemle*, 1990. (45. évf.) 11. sz. 42–50. Idézi Garadnai: „Kelet-Európa helye De Gaulle tábornok Európa-koncepciójában (1958–1962)”. 155., 171.

237 Amivel a francia diplomácia is teljesen tisztában volt. Lásd például: AMAE, Europe 1961–1965, Organismes internationaux et grandes questions internationales, carton 1530. A Francia NATO-delegáció által benyújtott jelentéstervezet [bizonyára a francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatósága készítette], *Kelet-Európa és a németországi szovjet zóna helyzetének alakulása* (1964. április 10.).

238 MNLOL, XIX-J-1-j, 1966, 47. doboz, Franciaország, IV-14, sz. n./1966. *Az V. Francia Köztársaság helye a Magyar Népköztársaság külpolitikájában* (1966. június 28.).

lom kiszélesítésére és a magas szintű francia ipari technológiák átvételére viszont térségünk szinte minden országa igényt tartott.²³⁹

Noha a De Gaulle vezette francia külpolitika egyik legfőbb célkitűzését, a szuperhatalmak által dominált szemben álló hatalmi blokkok felszámolását nem érthette el, számos területen jelentős eredményeket mutathatott fel: Párizs a dekolonizáció sikeres lezárása után a harmadik világ országaival egyre bővülő kapcsolatokra tett szert. Franciaország jelenléte, tekintélye és befolyása világszerte megerősödött. Külpolitikai mozgástere – különösen nukleáris fegyvereinek kifejlesztése nyomán – számottevően megnövekedett. Kelet-Közép-Európa azonban a látványosan megindult kapcsolatépítés dacára sem tartozott az igazi sikerek közé. Az 1968-as csehszlovákiai beavatkozás után megfigyelt gyors francia visszahúzódás nem tette lehetővé, hogy a korábbi évek gazdasági, kulturális és tudományos kezdeményezéseinek eredményei beérjenek, és Párizs tartós jelenlétét megalapozzák a térségben.

Franciaország kelet-közép-európai befolyásának maradandóságát az is aláásta, hogy a nyugati hatalmak, így az amerikaiak, különösen pedig a nyugatnémetek a korábbinál intenzívebben kezdtek érdeklődni térségünk iránt. Párizs e két legfontosabb nyugati partnere ugyanis egyre nagyobb jelentőséget tulajdonított az enyhülésnek a kelet-nyugati kapcsolatokban. Washington előrehaladást remélt ettől a vietnami válság megoldásában és a stratégiai fegyverek ellenőrzése terén; Bonn pedig – a szociáldemokrata párti Willy Brandt külügyminiszter hatására – az NDK-val való párbeszéd alapjait próbálta annak révén lerakni. Csakhogy az Egyesült Államok és az NSZK megközelítésében az enyhülés nem a blokkpolitika meghaladásának, az érdekszférák megszüntetésének politikája volt, mint De Gaulle esetében, hanem – ahogyan ez az 1967 decemberében a NATO-ban elfogadott, úgynevezett Harmel-jelentésben leírtakból is következik – a blokkok közti dialógus programja. A francia diplomácia csak passzív szemlélője lehetett a nyugatnémet „Ostpolitik”-nak, vagyis az NSZK nyitásának és tudatos kapcsolatépítésének a szovjet blokk felé. De Gaulle azonban nemcsak attól félt, hogy elveszíti a kelet-közép-európai országok és Nyugat-Németország közti közvetítő kiváltságos helyzetét, hanem attól is tartott, hogy a német sietségnek negatív következményei lesznek. Bizalmasai körében annak a véleményének is hangot adott, hogy a „prágai tavasz” levevése részben az NSZK túlzottan lendületes kelet-közép-európai, különösen csehszlovákiai „előretörésének” tudható be.²⁴⁰

Felmerül végül a kérdés: az új német keleti politika megindulása után marad-e még tér Kelet-Közép-Európában De Gaulle elnök örököseinek?

239 AMAE, Europe 1961–1965, Hongrie, carton 1764. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Magyarország kapcsolatai a nyugati országokkal és a harmadik világgal* (1965. január 8.).

240 Bozo: *La politique étrangère...* 54–55.

1969-1990

Gaullé-izmus De Gaulle nélkül: Pompidou, Giscard d'Estaing és Mitterrand

A De Gaulle 1969. áprilisi lemondásával kezdődő, majd a kelet-közép-európai kommunista rendszerek 1989-1990-es összeomlásával és a Szovjetunió térségünkből való katonai visszahúzóásával végződő e fejezetben vizsgált időszak francia védelmi és külpolitikáját nagyfokú folytonosság és stabilitás jellemezte. Az 1969 és 1974 között az elnöki hatalmat gyakorló jobboldali gaullé-ista Georges Pompidou, az 1974-1981-ben Franciaország élén álló centrista és liberális elveket valló Valéry Giscard d'Estaing és az 1981-től 1995-ig az Élysées Palotát lakó szocialista párti François Mitterrand – bizonyos egyéni stílusbeli eltérésekkel és a változó nemzetközi körülményekhez alkalmazkodva – egyaránt a De Gaulle-i diplomácia által kijelölt úton haladtak. Az V. Köztársaság elnöki rendszerének megfelelően a külpolitika irányítását és az atomtűzvesztés alkalmazása feletti döntési jogot mindhárom államfő szilárdan a kezében tartotta. A francia külpolitika fő irányai szintén változatlanok maradtak: a nemzeti függetlenség fenntartásának és hangsúlyozásának igénye; a nyugati szövetségesekkel, így az Egyesült Államokkal való szolidaritás különösen a Szovjetunióval való viszony kiéleződése idején; ugyanakkor távolságtartás a NATO irányában és a blokkpolitika elutasítása a két szuperhatalom lépéseit egyaránt gyanakvással kísérve; továbbá a francia nemzeti érdekek erőteljes képviselésével az európai integráció továbbépülésének támogatása és ezzel összefüggésben erősödő kapcsolat az NSZK-val; végül kezdeményező szerepvállalás a fejlődő országokkal, különösen Afrikával, valamint az arab világgal való kapcsolatépítésben.²⁴¹ Mielőtt megvizsgálánk, hogy milyen helyet foglalt el Kelet-Közép-Európa időszakunk francia külpolitikájában, tekintsük át röviden a Párizs által kiemelten kezelt relációk alakulását (a Szovjetunióval való viszonyra a Kelet-Közép-Európával foglalkozó alfejezetekben térünk majd ki).

Ami az Egyesült Államokkal kapcsolatos francia politikát illeti: amellett hogy igyekezett megőrizni Franciaország függetlenségét a szuperhatalmakkal szemben és a Szovjetunió felé való nyitottság irányvonalát, Georges Pompidou-nak szándékában állt a Washingtonnal 1966 óta alacsony szinten stagnáló viszony megerősítése. 1969 és 1972 között francia-amerikai közeledés figyelhető meg, amelynek azonban a nemzetközi pénzügyi rendszer válsága gyorsan véget vetett. A párizsi illetékeseknek továbbá szemet szúrt, hogy az amerikai kormányzat a vietnami háború

241 Doise-Vaisse: *Diplomatie...* 622-626.; Monnet: *La politique extérieure...* 181.; Bozo: *La politique étrangère...* 57., 70., 82.

lezárása után újra határozottan meg kívánta erősíteni vezető pozícióját Nyugat-Európa felett. A francia diplomáciának az is ellenére volt, hogy – értékelése szerint – az 1972. májusi SALT-megállapodással és az 1973. júniusi szovjet–amerikai egyezményvel az enyhülés egyre inkább „bilaterálissá” vált, vagyis az Európában szemben álló katonai blokkok további megszilárdulását eredményezte. Pompidou-nak az 1973-as arab–izraeli háborúban az izraelieket támogató amerikai álláspont, illetve az „olajfegyvert” bevető arab országokkal szembeni nemzetközi kartell létrehozásának Washington által inspirált terve sem tetszett.²⁴² Valéry Giscard d’Estaing szintén fontosnak tartotta az amerikaiakkal való viszony normalizálását: 1976 januárjában Franciaország elfogadta a Nemzetközi Valutaalap reformját, amely megszüntetett minden utalást az aranyalpra és törvényesítette az árfolyamok lebegtetésének gyakorlatát. Öröködött ugyanakkor országa függetlenségének megőrzésén is. Ennek jele volt, hogy Párizs nem csatlakozott az első olajárrobbanás nyomán Washington által létrehozott, a fogyasztó országok érdekeit védeni kívánó Nemzetközi Energiaügynökséghez, sőt azt sem engedte, hogy az Európai Közösség mint intézmény képviseltesse magát benne. A kölcsönös közeledési szándékot mutatta viszont, hogy Giscard d’Estaing elfogadtatta Gerald Ford elnökkel a kőolajtermelő országokkal való egyeztetés szükségességét. Továbbá az 1974. júniusi ottawai nyilatkozat elismerte, hogy a francia elrettentő erő is hozzájárul a „globális elrettentéshez”. A szintén 1974-ben kötött Valentin–Ferber-egyezmények pedig megszilárdították a Franciaország és a NATO közti együttműködést. Az 1970-es évek végén Európában megnövekedett feszültségek és a Carter-adminisztráció egyes bizonytalanságra utaló lépései viszont arra ösztönözték a francia elnököt, hogy megerősítse országa távolságtartását a blokkpolitikával szemben.²⁴³ François Mitterrand államfőként ugyancsak közeledett Washingtonhoz, az általa hegemónikusnak vélt amerikai lépésekkel azonban elődeihez hasonlóan szemben állt. Így amikor az 1970-es évek végén az új lendületet kapott szovjet fegyverkezés, az SS–20 szovjet rakéták Kelet-Közép-Európába telepítése és az 1979-ben kezdődő afganisztáni szovjet beavatkozás nyomán újra kiéleződött a kelet–nyugati viszony, Mitterrand teljes egyértelműséggel kiállt szövetségesei mellett. Vagyis határozottan támogatta Ronald Reagan elnöknek a Pershing rakéták NSZK-ba telepítésével kapcsolatos döntését. Mindemellett azonban hasonló következetességgel utasította vissza, hogy csatlakozzon a Moszkvával szemben az amerikai kormány által 1982-ben foganatosított „technológiai szankciók-

242 Monnet: *La politique extérieure...* 184–185.; Bozo: *La politique étrangère...* 60., 63., 65–68.

243 Uo. 187–188.; Bozo: *La politique étrangère...* 71–74., 78–81.

hoz”. 1986. áprilisban pedig nem engedélyezte, hogy a Líbia elleni légi csapásra készülő amerikai gépek használják a francia légteret.²⁴⁴

A két szuperhatalommal szembeni egyensúlykeresés fontos eszköze volt De Gaulle lemondása után is a francia külügy számára az európai integráció, melynek megvalósításában továbbra is döntő tényező maradt az NSZK-val való egyre mélyülő együttműködés. Georges Pompidou már 1969. december 1-jén a hágai csúcstalálkozón meghirdette erre vonatkozóan a befejezés, elmélyítés és bővítés hármas jelszavát. Vagyis: teljessé kívánta tenni a Közös Piac kiépítését, melyben nagy hangsúlyt helyezett a francia mezőgazdasági érdekek érvényesítésére. Az 1969. decemberi megállapodás 1978-ra előírányozta a saját forrásokkal rendelkező igazi közösségi költségvetés megteremtését. Az 1970. áprilisi luxemburgi szerződés pedig növelte az Európai Parlament ellenőrzési jogát a költségvetés felett. Pompidou De Gaulle-hoz hasonlóan az európai intézményrendszer továbbfejlesztése során gondosan ügyelt rá, hogy Franciaország nemzeti érdekei a konszenzusos döntéshozatal fennmaradásával biztosítva legyenek. Elődjéhez hasonlóan idegenkedett ugyanis a nemzetekfelettség eszméjétől. Miután a brit kormányzat is hasonló elveket vallott, a Pompidou-vezette Franciaország is hozzájárult Nagy-Britannia, Írország, Dánia és Norvégia felvételéhez.²⁴⁵ Valéry Giscard d’Estaing szintén prioritásként kezelte az európai integráció megerősítését. Az 1974. decemberi párizsi csúcstalálkozón francia kezdeményezésre határozták el az évente háromszor állam-, illetve kormányfői szinten ülésező Európai Tanács intézményének létrehozását, amely a korábbinál nagyobb lehetőséget adott, hogy a tagállamok egyetértésre jussanak fontos nemzetközi kérdésekben, és közös nyilatkozataikkal növeljék Nyugat-Európa szavának súlyát. Franciaország elfogadta, hogy az Európai Parlament tagjait általános választásokon válasszák meg, és kiterjesszék annak hatáskörét. A francia kormányzat az ország közösségen belüli központi helyének megerősítése és a szervezet déli kiegyensúlyozása végett támogatta a belépni szándékozó mediterrán országok, főként Görögország felvételét. A nemzetközi pénzügyi nehézségek elleni védekezésképpen, Franciaország és az NSZK közös kezdeményezésére az 1978. áprilisi koppenhágai csúcstalálkozón elhatározták a Közös Európai Pénzrendszer (SME) megteremtését, amely 1979 márciusában lépett életbe az ECU (European Currency Unit) bevezetésével.²⁴⁶ Mitterrand elnök 1983-tól – a nyugatnémet vezetéssel szoros együttműködésben – szintén aktív, kezdeményező szerepet vállalt az európai integráció továbbvitelében. Ennek keretében az 1984. júniusi fontainebleau-i csúcson bizottságot

244 Uo. 190–191.; Bozo: *La politique étrangère...* 82–85., 91–92.

245 Bozo: *La politique étrangère...* 58–60., 64., 67–68.; Monnet: *La politique extérieure...* 183–184.

246 Monnet: *La politique extérieure...* 186–187.; Bozo: *La politique étrangère...* 73–74., 79–80.

hoztak létre, hogy javaslatokat dolgozzon ki „egy igazi politikai entitás, vagyis egy Európai Unió létrehozására”. Ennek eredményeként a Tizenketek 1986. februárban új közösségi szerződést írtak alá (Acte Unique européenne), amely az Európai Tanácsban kiterjesztette a minősített többséggel hozható döntések lehetőségét, és erőteljesen megnövelte az Európai Parlament hatalmát is. A megállapodás 1993. január 1-jére írta elő a belső határok eltörlését, vagyis az emberek, a tőke, a termékek és a szolgáltatók szabad áramlását.²⁴⁷

A francia külpolitika harmadik – szintén a De Gaulle-i korszakból örökölt – prioritása a harmadik világ országaival, különösen Afrikával és a Közel-Kelettel folytatott kapcsolatépítés. Pompidou elnök továbbítte és elmélyítette elődjének az 1967-es arab-izraeli háború óta követett közel-keleti politikáját, amely növekvő figyelmet szentelt az arab világ igényeinek. Különös fontosságot tulajdonítottak az Irakkal és a Szaúd-Arábiával kiépítendő kapcsolatoknak, nem hanyagolva ugyanakkor el a Mediterráneum térségét, főként Líbiát, Tunéziát, Marokkót és Algériát sem. Pompidou a fejlődő országokkal való együttműködés globális politikáját kívánta ily módon egy Franciaország számára prioritást jelentő térségben megvalósítani. E stratégia logikus folytatásaként az 1973-as arab-izraeli háború idején Washingtonnal és a többi nyugati partnerével ellentétben Izraellel szemben foglalt állást.²⁴⁸ Giscard d’Estaing közel-keleti politikája szorosan elődeinek nyomdokait követte: Izraellel szemben egyértelműen az arab érdekeket támogatta. Ő maga sohasem látogatott Izraelbe. Külügyminisztere, Jean Sauvagnargues 1974 októberében ugyan elment, de előtte Bejrútban találkozott Jasszer Arafáttal, a Palesztin Felszabadítási Szervezet elnökével. Sőt a PFSZ 1975-ben irodát is nyithatott Párizsban (Moszkva és Delhi után ez volt a harmadik külföldi iroda). 1976 januárjában a francia kormány támogatta az ENSZ Biztonsági Tanácsának a palesztin államot megnevező határozatát. E lépések erősítették Franciaország pozícióját az arab világban, ami a kölajigényeinek kielégítésén túl a térségbe irányuló francia fegyverexport előmozdítása miatt is nagy jelentőséggel bírt. Párizs ekkoriban vált Irak privilegizált partnerévé, ahova nemcsak hadianyagot, hanem nukleáris technológiát is szállított. A palesztin ügy támogatása maga után vont az Izraellel való kapcsolatok további romlását.²⁴⁹ Giscard d’Estaing kitüntetett figyelmet szentelve a harmadik világ országainak, kezdeményezőként lépett fel az Észak-Dél-párbeszéd megindítása érdekében. Különösen nagy hangsúlyt helyezett a gazdasági együttműködésre. Személyes vonzódása, a gazdasági érdekek és stratégiai megfontolások egyaránt szerepet játszottak abban, hogy az elnök kiemelt térségként kezelte Afrikát. Az együttműködés elmélyítését szolgálták az afrikai országok

247 Bozo: *La politique étrangère...* 87-90., 92.; Monnet: *La politique extérieure...* 193-194.

248 Uo. 62-63., 67.; Monnet: *La politique extérieure...* 182-183.

249 Monnet: *La politique extérieure...* 189.; Bozo: *La politique étrangère...* 76-78.

és Franciaország közötti gyakori csúcstalálkozók és az államfő utazásai. A Szovjetunió harmadik világbeli terjeszkedése is hozzájárult ahhoz, hogy a francia kormánynak a *status quo* védelmében több ízben be kellett avatkoznia: így 1976-ban Mauritániát és Marokkót támogatta a Polisario Front csapataival szemben. Tunéziát a líbiai kommandók elleni harcában segítette. 1978-ban pedig Zairében avatkoztak be győztesen a francia ejtőernyősök.²⁵⁰ Mitterrand elődjéhez hasonlóan nagy fontosságot tulajdonított a harmadik világgal való kapcsolatok megerősítésének. Ennek jegyében fel kívánta emelni a fejlődő országoknak Franciaország által nyújtott gazdasági támogatás mértékét a bruttó hazai termék 0,36 százalékáról 0,7 százalékára. Giscard d'Estaing Afrika-politikájának egyenes folytatásaként a francia haderő 1983-ban és 1986-ban is visszavetette a líbiai előrenyomulást. Az elnök Algériával és Marokkóval is igyekezett javítani Franciaország viszonyát. Még Afrikánál is nagyobb érdeklődést tanúsított Mitterrand a Közel-Kelet iránt. Amellett hogy a zsidó állam felé is közeledett – első francia államfőként 1982 márciusában hivatalos látogatást tett Izraelben –, mindenképpen meg kívánta tartani a jó viszonyt a térség arab országaival is. Ennek hangsúlyozásaképpen a Knesszetben elmondott beszédében nemcsak Izraelnek „az élethez való csorbíthatatlan jogát” ismerte el, de „az azt körülvevő népeket”, vagyis a palasztinokét is. Az arab-izraeli konfliktusba való közvetlen francia katonai beavatkozásnak gyorsan véget vetett az 58 francia ejtőernyős halálát okozó, 1983. október 23-i bejrúti öngyilkos merénylet.²⁵¹

Az 1969 és 1990 közti időszak francia kormányzatai tehát az ország függetlenségének, önállóságának megőrzése és nemzetközi súlyának növelése érdekében – a De Gaulle-i érához hasonlóan – nagyfokú aktivitást fejtettek ki a nyugati szövetségesekkel, főleg Washingtonnal fenntartott kapcsolataikban, az európai integráció folyamatának felgyorsításában és a harmadik világ államainak vonatkozásában is. Különösen az első két területen jelentős sikereket is felmutathattak. A kelet-közép-európai szocialista országok e prioritásként kezelt relációkhoz képest a francia külügy részéről jóval kisebb figyelmet kaptak, jóllehet a fejezetünkben szereplő elnökök térségünkkel kapcsolatban is nagyrészt De Gaulle örököseinek vallották magukat.

Pompidou és Kelet-Közép-Európa

De Gaulle kudarca az 1969. áprilisi népszavazáson, majd ezt követő lemondása megdöbbenést keltett a szovjet blokk országainak kormányzati köreiből. A tábornok függetlenségi politikájának és térségünk irányában tett

250 Uo. 204–205.; Bozo: *La politique étrangère...* 75–76.

251 Uo. 192–193.; Bozo: *La politique étrangère...* 86–87.

gesztusainak ugyanis nagy jelentőséget tulajdonítottak. A Szovjetunió és a csatlós államok propagandaszervei hangot is adtak a folytatás iránti kétségeiknek. Ezért nem meglepő, hogy örömmel kommentálták a gaulle-ista elveket valló Georges Pompidou győzelmét az 1969. júniusi elnökválasztáson. Pompidou ugyanis a folytonosságot képviselte számukra.²⁵² A magyar külügy például az elnöki hatalomváltást követő néhány hónap térségünk irányában mutatott teljes francia passzivitását is megértéssel fogadta.²⁵³

A kelet-közép-európai államok és Franciaország kapcsolatában több tényező is a folytonosságot ígérte. A régió országainak vezetőivel folytatott tárgyalások során a francia vezetők nyomatékosan hangsúlyozták, hogy a De Gaulle-i aktív „keleti politika” továbbra is fennmarad. Még az 1968-as csehszlovákiai eseményeket közvetlenül követő időben sem adták jelét annak, hogy a kapcsolatok tudatos rontására törekednének. Sőt minden lehetséges fórumon hangsúlyozták, hogy a kelet–nyugati kapcsolatok fejlesztésében érdekeltek.²⁵⁴ A korábbi külpolitikai irányvonal továbbvitelének tekinthető, hogy Franciaország a szovjet blokk országaival továbbra is kétoldalú alapon igyekezett fejleszteni kapcsolatait, és ellenére volt a NATO és a Varsói Szerződés, illetve a Közös Piac és a KGST közötti közvetlen tárgyalásoknak.²⁵⁵ Ezért hangsúlyozták Párizsban az 1968. márciusi budapesti felhívással induló európai biztonsági konferencia tervéről, hogy „azt alaposan elő kell készíteni”. A francia fél még 1973 júliusában, a konferenciát megelőző külügyminiszteri találkozáson is erőteljesen hangsúlyozta fenntartásait.²⁵⁶ Párizs ugyanis továbbra sem tudott azonosulni az enyhülés szovjet megközelítésével, amely az európai megosztottság felszámolása helyett éppen a kialakult érdekszférarendszert kívánta a konferencia révén nemzetközi jogilag kodifikálni. Így a francia kormány – noha 1969 októberében a nyugati országok közül elsőként fogadta el az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet megtartására vonatkozó szovjet javaslatot – ezt csak azzal a feltétellel tette, hogy ott meg fogják tárgyalni az emberi jogok kérdését is.²⁵⁷

252 Schreiber: *Les actions de la France*. 123.

253 MNLOL, XIX-J-1-j, 1969, 38. doboz, Franciaország, 1-00769/3/1969. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *A magyar–francia politikai kapcsolatok* (1969. december 8.).

254 Lásd például Valéry Giscard d'Estaing pénzügyminiszterként 1970. januárban Bukarestben folytatott megbeszéléseit Ceaușescuval. AMAE, Europe 1966–1970, Organismes internationaux et grandes questions internationales, carton 2033. Pelen, bukaresti francia nagykövet távirata, *Giscard d'Estaing úr beszélgetése Ceaușescu úrral. II. A nemzetközi helyzet* (1970. január 14.).

255 MNLOL, XIX-J-1-j, 1969, 38. doboz, Franciaország, 1-00769/1969. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *A magyar–francia kapcsolatok helyzete, feladataink a kapcsolatok fejlesztése terén* (1969. február 4.).

256 Schreiber: *Les actions de la France*. 140–141.

257 Bozo: *La politique étrangère...* 61.

Franciaország és Kelet-Közép-Európa viszonyát erőteljesen befolyásoló új fejlemény volt a szociáldemokrata Willy Brandt hatalomra kerülése nyomán beinduló német „Ostpolitik”, melyet a francia külügy már ekkor gyanakvással szemlélt. Mint ismeretes, 1970. augusztus 12-én az NSZK barátsági és együttműködési szerződést kötött a Szovjetunióval, novemberben normalizálta kapcsolatait Lengyelországgal, 1972-ben pedig az NDK-val. A rövidesen megfigyelhető német gazdasági térhódítás sikeressége annál inkább figyelemreméltó, hogy a régió országai közül az induláskor még csak Romániával volt szabályos diplomáciai kapcsolatban.²⁵⁸

A francia külpolitika számára az európai szocialista országok közt De Gaulle idején kialakított prioritási rend lényegében fennmaradt. Legfontosabb partnerének továbbra is a Szovjetuniót tekintette. Ennél kisebb, de még érzékelhető figyelmet kapott Lengyelország, Románia és – amint láttuk az 1968-as csehszlovákiai események nyomán – Jugoszlávia. A régió többi országa, köztük a szovjet tábor államai közül a francia megítélés szerint is legnyitottabb és „legliberálisabb” Magyarország iránt viszont alig mutatott érdeklődést a párizsi külügyi adminisztráció.²⁵⁹

A francia–szovjet párbeszéd Pompidou elnöksége idején a korábbinál is intenzívebb lett. A közeledést segítette, hogy számos külpolitikai témában – így az arab–izraeli konfliktus, a vietnami háború és a németkérdés megítélésében is – hasonló véleményen volt Párizs és Moszkva. A rendszeres legfelső szintű egyeztetést az is megkönnyítette, hogy Pompidou és Brezsnyev jól megértették egymást. A francia kormányzat főként azért tartotta fontosnak a szovjetekkel való gyakori kontaktust, mert meg kívánták akadályozni, hogy az Egyesült Államok és az NSZK a Szovjetunióval együtt kisajátítsák az enyhülési folyamat alakítását. Ugyanakkor Pompidou, bár De Gaulle-nál nagyobb politikai jelentőséget tulajdonított a szovjet kapcsolatnak, világosan jelezni kívánta a közeledés határait is: kereken visszautasította barátsági egyezmény aláírását, és azt sem fogadta el, hogy a NATO és a Varsói Szerződés között tartandó fegyverzetcsökkentési tárgyalások során beszámítsák a francia fegyveres erőket is.²⁶⁰ Mindazonáltal az 1969 és 1974 közti évek a francia–szovjet felső szintű érintkezés egyik legintenzívebb időszakának tekinthetők. 1969. októberben az új francia külügyminiszter, Maurice Schumann Moszkvába utazott, majd 1970 júniusában Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter Párizsba. 1970 októberében került sor Pompidou állami látogatására a Szovjetunióba. A szovjet

258 Martens: *La politique à l'Est de la République fédérale d'Allemagne depuis 1949. Entre mythe et réalité*. Paris, PUF, 1998. 244., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 125–126.

259 MNLOL, XIX-J-1-j, 1970, 37. doboz, Franciaország, 14-002929/2/1970. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése Miniszterhelyettesi értekezletre, *Magyar–francia kapcsolatok* (1970. december 11.).

260 Bozo: *La politique étrangère...* 61.

blokk országai közül elsőként Moszkvát felkereső francia elnök még a látogatás előtt hangsúlyozta, hogy a francia kormányzat számára a Szovjetunióval való kapcsolatot nem konjunkturális események, hanem hosszú távú tényezők határozzák meg. A Brezsnyevvel folytatott hosszú beszélgetések alatt azonban Pompidou arra is emlékeztette partnerét, hogy Franciaország a nyugati oldalhoz tartozik, és alapvető fontosságúnak tartja a gazdasági integrációt és a politikai együttműködést a hozzá közel álló európai államokkal. 1971 októberében zajlott le Brezsnyev első állami látogatása Franciaországban, melynek során a kiadott közlemény szerint „a párbeszéd és az együttműködés politikája” állt a középpontban, ezúttal is elhatározva a politikai konzultációk, valamint a gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlesztését. A tervezés alatt álló európai biztonsági és együttműködési konferencia megítéléséről a fentebb jelzett ellentétek azonban továbbra is fennmaradtak, s ezen az 1973. januári moszkvai és a júniusi párizsi Pompidou-Brezsnyev-találkozó sem változtatott. A francia elnök 1974-ben néhány héttel halála előtt még egyszer meglátogatta a szovjet pártfőtitkárt.²⁶¹

A francia diplomácia számára a Szovjetunió után fontossági sorrendben Lengyelország és Románia következett. Románia esetében a Szovjetunióval szemben egyre markánsabban kibontakozó független külpolitikát méltányolták leginkább. Ceaușescu 1970. júniusi párizsi tárgyalásai során is kinyilvánították, hogy a két ország hasonló álláspontot foglal el számos nemzetközi kérdésben. Francia részről azt hangoztatták, hogy a francia-román együttműködés példaértékű lehet a Nyugat és a Kelet közti kapcsolatokban. Megállapították ugyanakkor, hogy Románia Franciaországgal folytatott kereskedelmének szintje jóval alatta marad az NSZK-val vagy Olaszországgal lebonyolított forgalmának. Ebből következett, hogy a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztését az egyik legfontosabb feladatnak tekintették. Így megállapodást írtak alá harmadik piaci együttműködésről, mely szocialista és kapitalista ország között az első ilyen egyezmény volt. 1971. novemberben Corneliu Mănescu külügyminiszter, majd decemberben a román vezérkar főnöke járt Párizsban. Vendéglátóik újra csak kinyilvánították, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonít a francia vezetés Romániának. 1973. január végén Maurice Schumann francia külügyminiszternek volt alkalma hasonlókat mondani Bukarestben. Az utóbbi látogatás során kiadott közös közleményben „a nemzeti függetlenségről”, „az erő alkalmazásáról való lemondásról” és a „más országok belügyei-be való be nem avatkozásról” volt szó. Francia részről örömmel nyugtázták az ilyen tartalmú román megnyilatkozásokat. Az egyre elnyomóbbá váló Ceaușescu-rendszer belpolitikai sajátosságait a francia admi-

261 Schreiber: *Les actions de la France*. 124., 127-129., 131-132., 139-140., 142.

nisztrácó jelentős része nem vette figyelembe. Sőt számos magas beosztású hivatalnok továbbra is „a Kelet De Gaulle-ját” látta Ceaușescuban.²⁶²

A francia diplomácia – a De Gaulle-i irányvonal folytatásaként – a Lengyelországgal való kapcsolatok ápolására – a térség többi államához képest – szintén nagyobb súlyt helyezett. Jacques Chaban-Delmas francia miniszterelnök 1970 novemberében főként azért ment Varsóba, hogy megnyugtassa a lengyel kormányzatot a De Gaulle utáni francia vezetés szándékait illetően. Az aláírt közös közlemény le is szögezte, hogy mindkét ország kívánja az együttműködés fejlődését „minden területen”. A deklaráció súlyát azonban némileg csökkenti, hogy hasonló elveket már az 1967. szeptemberi közleményben is lefektettek – különösebb folytatás nélkül. 1972 októberében Edward Gierek volt a francia főváros vendége. Az egykor Franciaországban bányászként dolgozó, franciául beszélő és frankofil lengyel vezető látogatásakor is született egy „barátságról és az együttműködésről szóló nyilatkozat” – a jelentősebb gyakorlati következmények azonban újra csak elmaradtak.²⁶³ A szintén relatív prioritásnak számító francia–jugoszláv kapcsolatok legfontosabb eseménye Tito 1970. októberi párizsi látogatása volt. A jugoszláv vezető főként arra akarta Pompidout emlékeztetni, hogy a blokkpolitikáról, valamint az európai együttműködésről és biztonságról mennyire hasonló elveket vallanak.²⁶⁴ A francia külpolitika tehát az általa Kelet-Közép-Európán belül kiemelten kezelt Romániával, Lengyelországgal és Jugoszláviával való viszonyában Pompidou elnökségének idején sem mutathat fel érdemi előrehaladást jelentő eredményeket.

A régió többi államára a francia diplomácia irányítói még a „prioritásoknál” is kevesebb figyelmet fordítottak. Voltak ugyan kétoldalú konzultációk, ezek azonban – a francia fél tudatos politikájának eredményeként – nem emelkedtek a nagyobb elismertséget jelentő államfői szintre. Így 1971 szeptemberében Maurice Schumann francia külügyminiszter ellátogatott Szófiába, ahol a bolgár vezetőktől főként az európai biztonsági konferencia mielőbbi összehívásának fontosságáról hallhatott. 1973 júliusában Pierre Messmer francia miniszterelnök és Michel Jobert külügyminiszter jártak Bulgáriában. Csehszlovákia helyzete az 1968-as intervenció következtében, jóval enyhébb formában ugyan, de a kádári Magyarország 1956 utáni diplomáciai elszigeteltségére emlékeztetett. A francia illetékesek tudatták a csehszlovák vezetéssel, hogy különösebben nem neheztelnek rá, de egy ideig nem vállalják a magasabb szintű érintkezést. A De Gaulle által el nem ismert Német Demokratikus Köztársasággal viszont a kapcsolatok látványos bővülésének lehetünk tanúi. 1973. február 9-én a

262 Uo. 126., 132., 139.

263 Uo. 129–130., 138.

264 Uo. 129.

francia kormány hivatalosan elismerte az NDK létét. Párizs és Kelet-Berlin között már ezt megelőzően is volt hivatalos érintkezés, hiszen 1970-ben hosszú lejáratú kereskedelmi egyezményt is kötött a két ország. A politikai és kulturális kapcsolatok fejlesztése azonban nagyobb nehézségbe ütközött. 1974 januárjában a francia Nemzetgyűlés elnöke, Edgar Faure tett hivatalos látogatást az NDK-ban. 1974. február 22-én agrément-t kapott az NDK első franciaországi nagykövete, majd néhány nappal később Franciaország első kelet-németországi nagykövete mutatta be megbízólevelét Erich Honeckernek, a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) első titkárának.²⁶⁵ Az önmagát a szovjet blokktól is elszigetelő Albániával a francia külügynek alig volt kapcsolata.

Magyarországról az 1970-es évek elején viszonylag pozitív kép élt francia kormányzati körökben. Úgy ítélték meg, hogy bár a Szovjetunió egyik leghűségesebb szövetségese a nemzetközi politikában, igyekszik egyre tartalmasabb kapcsolatokat kiépíteni a Nyugattal, belpolitika tekintetében pedig a szovjet blokkon belül a legliberálisabb állam. Gérard Amanrich budapesti francia nagykövet jelentése szerint a nyelvoktatás, a filmvetítések és a zene révén igen erőteljes az országban a francia kulturális jelenlét. 1973-ban Franciaország egymillió-nyolcszázezer francia nyelvről fordított eladott könyvvel megelőzte a Szovjetuniót is.²⁶⁶ Mindennek ellenére Magyarország nem került Párizs Kelet-Közép-Európán belüli prioritásai közé. A kapcsolattartás folyamatossága a magyar vezetés számára már önmagában is jelentős eredménynek tűnt [→ 55. dokumentum]. 1971. április végén és május elején Tímár Mátyás miniszterelnök-helyettes Franciaországban tárgyalt. 1971 szeptemberében Maurice Schumann francia külügyminiszter jött hivatalos látogatásra Magyarországra. A legmagasabb szintű kontaktus Pierre Messmer francia miniszterelnök és Michel Jobert külügyminiszter magyarországi útja volt 1973 júliusában [→ 56. dokumentum]. Az ennek alkalmából folytatott tárgyalások egyik legfontosabb mozzanata volt, hogy Jobert visszatért az 1973 júliusában a helsinki külügyminiszteri értekezleten elmondott beszédére, és pontosította azt. Ott ugyanis erőteljesen hangsúlyozta Európa megosztottságát. Budapesten viszont azt is hozzátette, hogy a béke és az együttműködés megteremtéséhez jelenleg ebből az adottságból kell kiindulni. Arról beszélt, hogy a termékek, emberek és gondolatok szabad mozgása lehetővé teszi, hogy fejlődjön a népek közötti együttműködés. Annak a véleményének is hangot adott, hogy e területeken valóban lehetséges az előrelépés, hiszen a megvalósításhoz nem kell sem a határokat, sem az

265 Uo. 130., 141., 140-142.

266 AMAE, Europe, Hongrie, carton 3347. Gérard Amanrich magyarországi francia nagykövet jelentése a szolgálati idő végén (Budapest, 1974. június). Idézi Fejérdy: „A francia kultúr-diplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. 66., 74.

egyes államok politikai rendszerét módosítani. Vagyis – a félreértések elkerülése végett – megerősítette Helsinkiben mondott beszédét: a francia kormányzat a kommunista rendszerek megváltoztatását nem szabja a kooperáció feltételéül.²⁶⁷

A helsinki tárgyalásokra később visszatekintve a francia diplomácia úgy látta, hogy azokon Magyarország nem játszott elsőrendű szerepet. Szerintük a magyar küldöttség mindig szilárdan támogatta a szovjet állásponthoz. A szovjet blokk országai közti munkamegosztás alapján Magyarország az NDK-val együtt a gazdasági kérdésekre vonatkozó közös állásponthoz ismertetését és védelmét kapta, amelynek teljesítésében „valódi érdeklődést mutatott a nemzetközi együttműködés fejlesztése iránt, de egyáltalán nem távolodott el a Moszkva által meghatározott »vonaltól«”.²⁶⁸

A magyar diplomácia, helyesen, Magyarországot nem sorolta a Franciaország által viszonylag kiemelten kezelt térségbeli országok közé, amit részben a magyar–francia történelmi kapcsolatok hátrányos hagyományaival magyarázott (Trianon, kisantant). Párizs visszafogottságát mutatta például, hogy az állami szervek nem ösztönözték hatékonyan a francia üzleti köröket magyarországi befektetésekre; de a Magyarországról tanulmányútra érkezőknek folyósított ösztöndíjak igen alacsony összege is az érdektelenség benyomását keltette.²⁶⁹ Mindennek ellenére a magyar vezetés nagy jelentőséget tulajdonított a Franciaországgal való kapcsolatoknak. Úgy ítélték meg, hogy Párizs önálló atomtűőerővel rendelkező befolyásos nagyhatalom, melynek a nyugati szövetséget megosztó önálló külpolitikai törekvései számos ponton találkoznak a szocialista országok nemzetközi érdekeivel: például a Közel-Kelet vagy Vietnam esetében. A budapesti külügyi illetékesek úgy látták továbbá, hogy Magyarországnak érdekében áll, hogy az „iparilag fejlett”, a „tőkés világ élenjáró technikáját, gazdasági módszereit” alkalmazó Franciaországgal minél szorosabb gazdasági kapcsolatokat alakítson ki. A cél elérésére a politikai, a gazdasági és a kulturá-

267 Schreiber: *Les actions de la France*. 130–131., 141.

268 AMAE, Europe, Hongrie (1971–1976), carton 3345. Relations politiques entre France et Hongrie. A francia Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának 26. számú feljegyzése, *Magyarország és a Helsinki Záróokmány* (1976. március 8.). A dokumentum másolatát Garadnai Zoltán bocsátotta a rendelkezésemre, amit ezúton is hálásan köszönök. Magyarországnak a helsinki folyamatban való részvételéről lásd Garadnai: „La Hongrie de János Kádár et le processus d’Helsinki”. *Vers la réunification de l’Europe. Apports et limites du processus d’Helsinki de 1975 à nos jours*. Sous la direction d’Élisabeth du Réau et Christine Manigand. Paris, L’Harmattan, 2005. 123–139.; Békés Csaba: „A helsinki folyamat hatása a magyar külpolitikai gondolkodásra”. In: *Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században. A VI. Hungarológiai Kongresszus szimpóziumának anyaga*. Szerk. Sipos Balázs és Zeidler Miklós közreműködésével Pritz Pál. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 2006. 251–271.

269 MNLOL, XIX-J-1-j, 1974, 43. doboz, Franciaország, 142-004189/1974. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Beszámoló jelentés* (1974. június 27.).

lis területet egyaránt felölelő komplex terveket dolgoztak ki²⁷⁰ [→ 55. dokumentum]. Még Kádár János nem hivatalos látogatásra „küldésének” lehetőségét is mérlegelték.²⁷¹

Pompidou elnöksége idején tehát az egyes kelet-közép-európai államok közötti prioritásbeli eltérés fennmaradt, sőt a térség iránti általános francia érdektelenség növekedésével még markánsabbá vált. Franciaország gazdasági és politikai jelenléte a térség államainak erőteljes közeledési szándékai ellenére érezhetően csökkent. Feltételezhetően szintén régióink leértékelődésének irányában hatott, hogy az amerikai-szovjet fegyverzet-csökkentési megállapodások és a szovjet-nyugatnémet közeledés – Párizs Moszkva irányában mutatott kapcsolatépítési erőfeszítései ellenére is – másodlagossá tették a Franciaországgal való viszonyt a szovjetek számára. Noha a magas szintű kontaktus, mint láttuk, mindvégig megmaradt, a francia-szovjet dialógus elvesztette korábbi példaszerű, különleges jellegét.²⁷² A német „Ostpolitik” hatása egyre erősebben érződött Kelet-Közép-Európában is. Bonn Párizsnál gazdaságilag sokkal erőteljesebben jelen volt még a „francia orientáltságúnak” tartott Romániában és Lengyelországban is. Bár a „német előretörés” a francia külügyet kezdettől fogva zavarta, Párizs mégsem érezte magát ösztönözve, hogy lényegileg módosítsa Kelet-Közép-Európa-politikáját. Pedig a „német veszélyre” régióbeli tárgyalópartnerei is számos esetben figyelmeztették. Maguk a kelet-közép-európai országok is előnyösebbnek tartották a maguk számára az NSZK gazdasági befolyásának kiegyensúlyozását.²⁷³ A francia kormányzat aktivizálására irányuló erőfeszítései azonban igen csekély eredménnyel jártak.

Giscard d'Estaing elnöksége

1974 áprilisában hosszú betegség után elhunyt Georges Pompidou. Teme­tésén a szovjet blokk számos vezető politikusa részt vett. A francia kormányzat már ekkor igyekezett megnyugtatni őket, hogy Franciaország „keleti politikája” továbbra is a De Gaulle által meghatározott vágányokon halad. A szovjeteket a francia elnökválasztás kimenetele, Valéry Giscard

270 MNLOL, XIX-J-1-j, 1970, 37. doboz, Franciaország, 14-002929/2/1970 (1970. december 11.). A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése miniszterhelyettesi értekezletre, *Magyar-francia kapcsolatok* (1970. december 11.).

271 MNLOL, XIX-J-1-j, 1969, 38. doboz, Franciaország, 1-00769/3/1969. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *A magyar-francia politikai kapcsolatok* (1969. december 8.).

272 Bozo: *La politique étrangère...* 66.

273 MNLOL, XIX-J-1-j, 1970, 37. doboz, Franciaország, 14-002929/2/1970. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése miniszterhelyettesi értekezletre, *Magyar-francia kapcsolatok* (1970. december 11.).

d'Estaing választási győzelme is megnyugvással töltötte el a francia politika folytonosságát illetően.²⁷⁴ Számításuk be is igazolódott: Franciaországnak a szovjet blokk irányában és ezen belül Kelet-Közép-Európa felé képviselt politikája Giscard d'Estaing elnöksége idején valóban elődei nyomdokait követte. A régió ezután sem tartozott a francia külpolitika kiemelt relációi közé. A térség egyes országainak rangsorolása is fennmaradt. A megállapított prioritási rend továbbra is főként a felső szintű kölcsönös látogatások szintjének és intenzitásának a megválasztásában öltött testet. A politikai örökség esetleges átértékelésére készítő újabb kihívásokkal Giscard d'Estaing csak elnökségének utolsó időszakában, az afganisztáni szovjet beavatkozás megindulása és Lengyelország kezdődő belpolitikai destabilizálódása nyomán szembesült.

Valéry Giscard d'Estaing elnökségének kezdetétől megegyezést keresett a szovjet blokkon belül továbbra is első számú partnerének tekintett Szovjetunióval, és az enyhülést a francia külpolitika állandó célkitűzésévé tette. Ennek az irányvonalnak a kialakításában az „atlantizmus” gyanújának távol tartásán túl a kelet–nyugati kapcsolatokról vallott személyes koncepciója is szerepet játszott. Még pénzügyminiszterként 1974-ben a Szovjetunióban tett látogatása nyomán Giscard d'Estaing-ben az a meggyőződés érlelődött meg, hogy a gazdasági kapcsolatok nagy szerepet játszhatnak a szemben álló hatalmi blokkok meghaladásában. A Moszkvával való párbeszédet a Kelet és a Nyugat közti feszültség kieleződéseként időszakában is fenn kívánta tartani.²⁷⁵

A felső szintű találkozások sűrűségét tekintve az 1974-től 1981-ig tartó elnöki hét év a Párizs és Moszkva közti kapcsolatok egyik legintenzívebb időszaka volt. Röviddel az új elnök megválasztása után, 1974 júliusában Jean Sauvagnargues francia külügyminiszter már Moszkvába látogat. Breznyev 1974. decemberben tett párizsi munkalátogatása jelentette a legfelső vezetők közti közvetlen kapcsolatfelvételt. Ennek során megállapodást írtak alá az 1975 és 1979 közti együttműködésről és parafáltak egy pénzügyi egyezményt is. Giscard d'Estaing ígéretet tett Breznyevnek, hogy elnöksége idején törekedni fog a Szovjetunióval való megegyezésre. Ennek első jeleként elviekben elfogadta egy Helsinkiben megtartandó csúcstalálkozóknak a szovjetek által támogatott gondolatát, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a többi, még húzódozó nyugati ország is a beleegyezését adja. 1975-ben Jacques Chirac miniszterelnök látogatott Moszkvába, ahol környezetvédelmi és mezőgazdasági együttműködési egyezményt írt alá. 1975. októberben érkezett Giscard d'Estaing elnökként először hivatalos látogatásra a Szovjetunióba. Az enyhülés jegyében első nyugati államfőként megkoszorúzta a Lenin-mauzóleumot, kifejezve, hogy felül kíván emelkedni az ideo-

274 Schreiber: *Les actions de la France*. 142.

275 Bozo: *La politique étrangère...* 71.

lógiai szembenálláson. Az „ideológiai enyhülést”, vagyis az ideológiai harc megszüntetésének gondolatát nem fogadták megértéssel a moszkvai partnerek. A magas szintű találkozókban ekkor kisebb szünet állt be, melynek végét az új francia külügyminiszter, Louis de Guiringaud moszkvai látogatása jelezte. 1977 júniusában Brezsnyev újra Párizsba ment, ahol megnyitotta a szovjet nagykövetség új épületét. A francia kormányzat felé tett gesztusként a *Le Monde*-nak adott nyilatkozatában arról beszélt, hogy „az ideológiai harcnak nem szabad politikai és katonai szembenálláshoz vezetnie”. Giscard d'Estaing értette és értékelte a célzást. A tárgyalások végén kiadott közös közlemény a helsinki záróokmánnyal összhangban leszögezte: „az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása az államok által az egyik alapját képezi egymás közti kapcsolataik jelentős megjavításának.” Csakhogy az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok fogalmát Moszkvában és Párizsban másképp értelmezték... A francia-szovjet viszony további javulását jelezte Raymond Barre francia miniszterelnök 1978. szeptemberi moszkvai útja és Andrej Gromiko októberi párizsi látogatása. 1979. április végén a francia államfő újra Moszkvába ment, ahol vendéglátói Franciaországnak és a Szovjetunióknak az enyhülési politikában játszott úttörő szerepét éltették.²⁷⁶

A Giscard d'Estaing által irányított francia külpolitika az európai szocialista országok közül a Szovjetunió után továbbra is Lengyelországnak, Romániának és Jugoszláviának adott prioritást. Lengyelország volt az első kelet-közép-európai ország, amelybe az új elnök hivatalba lépése után francia kormánytag utazott: 1974. szeptemberben Michel Poniatowski francia államminiszter Giscard d'Estaing személyes levelét vitte Varsóba Edward Giereknek. 1975. február végén Jean Sauvagnargues külügyminiszter volt a lengyel főváros vendége. Varsó kiemelt fontosságát mutatta, hogy térségünk országai közül ide vezetett Giscard d'Estaing elnök első útja is. A francia államfő 1975-ös látogatása során kiemelte, hogy ahogyan a nyugati országok közül Franciaország elsődlegesen fontos Lengyelországnak, úgy Lengyelország is jelentős szerepet tölt be Franciaország számára a szocialista országok között. 1976 májusában Piotr Jaroszewicz lengyel miniszterelnök tárgyalt Párizsban. 1977. szeptemberben Edward Gierek kereste fel újra Franciaországot. A szokásos közös közlemény így szólt: „szükséges, hogy a kontinens minden állama között egyenlőképpen közvetlen, szabad és nyitott párbeszéd létesüljön, amely a függetlenség, a nemzeti személyiség, az államok szuverenitása és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján áll.” 1978-ban Emil Wojtaszek lengyel külügyminisztert fogadták Párizsban. 1978. szeptemberben zajlott Giscard d'Estaing újabb magánlátogatása Lengyelországban, amelynek egyik központi programja a

276 Schreiber: *Les actions de la France*. 143., 145., 147-148., 150-151., 153., 155-157.

közös vadászat volt Edward Gierekkel. A látogatás végén kiadott közleményben fontosnak tartották, hogy megemlékezzenek a két vezető közti „személyes barátság és mély bizalom légköréről”. 1979. júliusban Jean François-Poncet külügyminiszter volt Lengyelország vendége, míg szeptemberben Edward Gierek járt munkalátogatáson Franciaországban. Az utóbbi találkozón főként a helsinki konferencia madridi utótalálkozójának sikere érdekében közösen teendő erőfeszítésekről értekeztek. 1979. szeptemberben nyílt meg a párizsi lengyel intézet, a varsói és a krakkói olvasótermeket pedig ünnepélyes keretek között, a lengyel kormány több tagjának jelenlétében Francia Intézet rangjára emelték. A két ország közti kapcsolatok fejlődésének illusztrálására különlegesen nagyszabású francia kulturális rendezvényekre került sor Lengyelországban.²⁷⁷

A Ceaușescu vezette Románia Giscard d’Estaing számára is kiemelt partnernek számított. A francia vezetők egy része továbbra is élénken szimpatizált a „conducător” külpolitikájával. Jacques Chirac miniszterelnök 1975. júliusi látogatása Bukarest függetlenségi törekvéseit volt hivatva támogatni. 1976. decemberben Manea Manescu román miniszterelnök párizsi útjára került sor. 1977. júniusban Jean Sauvagnargues francia külügyminiszter járt Bukarestben. A látogatás eredményeként kiadott közös közlemény arról tudósít, hogy a két ország „számos nemzetközi kérdésben” „párhuzamos lépéseket” tesz: nem pontosítják azonban, hogy melyekben, ami már a Ceaușescu megítélésével kapcsolatban kezdődő elbizonytalanodást vetítheti előre. 1979 októberében látogatott a francia elnök Romániába, ahol Ceaușescuval a franciák által 1977 óta javasolt leszerelési konferencia összehívásáról tárgyalt, de volt alkalmá a Kárpátokban medvére is vadászni!²⁷⁸

Jugoszlávia jelentőségét szintén magas szintű látogatások bizonyítják. Giscard d’Estaing 1975. decemberben utazott Belgrádba. A közös közleményt ezúttal is a szokásos De Gaulle-i tematika vonatkozó elemeiből állították össze: vagyis sürgették a dialógust minden állam között a függetlenség és a szuverén egyenlőség alapján, elítélték a blokkpolitikát és az érdekszférarendszereket; követelték, zárják ki a nemzetközi kapcsolatokból, hogy valamely állam nyomást gyakoroljon és kényszerítsen egy másikat korlátozva annak önrendelkezési jogát... Tito 1977. októberi franciaországi látogatása során egyedülállóan pompás és tiszteletteljes fogadtatást kapott: érkezésére a köztársasági elnökön kívül a kormány összes minisztere és államtitkára is megjelent. Giscard d’Estaing biztosította Titót, hogy Franciaország nagy jelentőséget tulajdonít egy erős és fejlődő Jugoszlávia fennmaradásának. A jugoszláv külügyek vezetője, Josip Vrhovec 1979 márciusában folytatott megbeszéléseket Párizsban, teljes egyetértésben

277 Uo. 143., 145–146., 149., 152–153., 156–157.

278 Uo. 146., 149–150., 155.

vendéglátóival, hogy minden államnak joga van a szabad és független fejlődésre. Kelet-Közép-Európa többi államára, így Bulgáriára, Csehszlovákiára, az NDK-ra és Magyarországra a giscard-i francia külpolitika jóval kisebb figyelmet összpontosított. A kapcsolatok fejlesztése helyett inkább azok szinten tartását irányozta elő. Bulgária esetében Olivier Stirn francia külügyi államtitkár 1979. áprilisi vizitjét említhetjük. 1979 októberéből pedig Petar Mladenov bolgár külügyminiszter párizsi tárgyalásait, melynek során leszerelési konferencia összehívását sürgették a felek.²⁷⁹ Ami a francia-csehszlovák kapcsolatokat illeti, a francia diplomácia 1968-as eseményekkel összefüggő visszafogottsága 1974–1975-től szűnt meg, amit néhány miniszteri és egy miniszterelnöki vizit igazol. 1974 őszén Norbert Ségard francia külkereskedelmi államtitkár utazott Prágába. 1974-ben Bahyl csehszlovák általános gépipari miniszter és Valek szlovák kulturális miniszter kereste fel Párizst. 1975. januárban Barczák csehszlovák külkereskedelmi miniszter, áprilisban Chnoupek csehszlovák külügyminiszter folytatott tárgyalásokat Franciaországban.²⁸⁰ 1975. novemberben Strougal miniszterelnök tíz évre szóló gazdasági együttműködési egyezményt írt alá Párizsban.²⁸¹ Jean François-Poncet francia külügyminiszter viszont *sine die* elhalasztotta 1979-ben esedékes prágai útját a csehszlovák ellenzékiek ellen indított perek miatt. Ez volt az első ilyen jellegű lemondás az V. Köztársaság történetében. A francia-keletnémet kapcsolatokból szintén csak kevés kontaktus idézhető fel: 1975. februárban az NDK parlament elnökét, míg 1976-ban Oscar Fischer NDK külügyminisztert fogadták Párizsban. 1979. júliusban François-Poncet volt Kelet-Berlin vendége.²⁸² Albániával a francia külügynek alig volt kapcsolata.

Magyarországnak az utóbbi országcsoporthoz tartozva Giscard d'Estaing elnöksége idején sem volt privilegizált helyzete. Puja Frigyes külügyminiszter 1975. júniusi franciaországi tárgyalásain sem került szóba a magyar részről régóta szorgalmazott elnöki látogatás [→ 58. dokumentum]. Lázár György miniszterelnök 1976-os párizsi útja már jelentős eseménynek számított a reláción belül. Lázár kezdeményezte a kétoldalú kapcsolatok további fejlesztését, a kereskedelmi forgalom megduplázását és magas szintű találkozókat szervezését²⁸³ [→ 59. dokumentum]. Noha a francia külügy szerint

279 Uo. 149., 152., 155., 157.

280 MNLOL, XIX-J-1-j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal* (1975. április 28.).

281 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/11/1976. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország helyzete*. III. rész: Franciaország külpolitikája (1976. április 5.).

282 Schreiber: *Les actions de la France*. 145., 150., 156–157.

283 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/12/1976. A Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, *Magyarország és Franciaország kapcsolatai*.

a magyar hatóságok álláspontja a helsinki konferencián tárgyalt „harmadik kosárral”, az emberi jogok kérdésével kapcsolatban a szovjetnél nyitottabb volt, mégsem láttak a záróokmány aláírása óta az egyéni szabadságjogok tekintetében semmilyen érdemi előrelépést. A magyar külügyminiszternek a *Külpolitika* című folyóiratban megjelent cikke alapján Párizsban úgy vélték, hogy a magyar vezetés a Kelet és a Nyugat közti viszonyt – a francia látásmódtól eltérően – blokkok közötti kapcsolatként, végső soron a Szovjetunió és az Egyesült Államok párbeszédének értelmezi. A belügyekbe való be nem avatkozás elvét pedig Budapest a franciák szerint csupán a Kelet és a Nyugat közti viszonyra nézve tekinti érvényesnek, míg szocialista országok egymás közti kapcsolataira nem vonatkoztatja.²⁸⁴

Raymond Barre francia miniszterelnök 1977. októberi magyarországi látogatása során – magyar származású feleségére való tekintettel – különlegesen meleg fogadtatásban részesült, ami nagy visszhangot váltott ki a magyar és a francia sajtóban egyaránt [→ 62. dokumentum]. Kádár János, az MSZMP első titkára 1978. novemberben járt Franciaországban [→ 63. dokumentum]. Az esemény jelentőségét emelte, hogy hatalmat gyakorló első számú magyar vezető hivatalos minőségében ekkor folytathatott először tárgyalásokat a francia fővárosban. A látogatás pusztá tényét – az 1956 utáni megtorlások emlékét figyelembe véve – a magyar diplomácia nagy sikerként könyvelhette el. Sőt a francia külügy számára a magyar be rendezkedés a legszilárdabbnak tűnt a térség szocialista országai közül. Kádár, akinek személye iránt a látogatás során kifejezett tiszteletet tanúsítottak, immár 22 éve állt országa élén. Az életszínvonal fenntartásának politikája és a viszonylagos nyitottság rokonszenvet váltott ki Párizsban.²⁸⁵ A magyar mellőzöttség enyhítése is közrejátszhatott, hogy a vendéggel való tárgyalásra készülve a francia Külügyminisztérium feljegyzése így fogalmazott: „Szeretnénk kihangsúlyozni a magyarok számára, hogy mi is azt akarjuk, hogy Franciaországot [országuk] kiemelten kezelje. Szeretnénk tehát elmondani nekik, hogy minden eszközzel e cél érdekében járunk el azért, hogy erőteljesebbé tegyük a [velük folytatott] dialógust, és kormányzati szinten fejlesszük a kapcsolatokat.”²⁸⁶ A kulturális együttműködés kérdései közül a francia fél különösen a francia nyelv oktatásának magyarorszá-

Idézi Garadnai: „A francia–magyar kapcsolatok története 1975 és 1985 között”. *Külügyi Szemle*, 2011. (10. évf.) 2. sz. 39., 49.

284 AMAE, Europe, Hongrie (1971–1976), carton 3345. Relations politiques entre France et Hongrie. A francia Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának 26. számú feljegyzése, *Magyarország és a Helsinki Záróokmány* (1976. március 8.). A dokumentum másolatát Garadnai Zoltán bocsátotta a rendelkezésemre, amit ezúton is hálásan köszönök.

285 Uo. 40., 49.

286 AMAE, Europe, Hongrie, carton 4489. Feljegyzés a francia–magyar politikai kapcsolatokról (1978. november 10.). Idézi Garadnai: „A francia–magyar kapcsolatok története 1975 és 1985 között”. 41., 49.

gi fellendítését szorgalmazta.²⁸⁷ 1979 novemberében Lázár György újra Párizs vendége volt, ahol tárgyalópartnerei nagy meglepedéssel szóltak a magyar rendszer liberalizálásának folyamatáról. A felek főként a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését tűzték ki célul.²⁸⁸

A francia külpolitikára tehát továbbra is jellemző volt, hogy erőteljes prioritási rendet állít fel az európai szocialista országok között együttesen ható politikai és gazdasági szempontok alapján. A magyar diplomácia korabeli értékelése szerint politikai téren főként a partnerországok világhatalmi súlya, illetve a francia fellazítási politikában remélt hatásosság szerint volt érzékelhető a rangsorolás. Gazdasági síkon pedig aszerint mérlegeltek, hogy milyen nyersanyag- és energiaforrásokkal rendelkezik valamely ország, és milyen mértékben tud Franciaország szállítója lenni; piaca mennyire képes fogadni a francia exportot, elsősorban a franciák által szállítandó komplex ipari nagyberendezéseket; és végül, hogy esetleges kooperációs lehetőségek révén harmadik országok piacán hogyan tehet szert jelentős exportszállításokra.²⁸⁹

A Szovjetunió hatalmas nyersanyagkészletei és felvevőpiaca miatt igen vonzó gazdasági tényezőnek számított. Hasonló gazdasági szempontok magyarázzák Lengyelország és részben Románia, valamint Jugoszlávia kiemelését is.²⁹⁰ A szovjet és a lengyel partner különleges jelentőségét mutatta Norbert Ségard francia külkereskedelmi államtitkár 1975-ben tett kijelentése, mely szerint Franciaország a térség államaival folytatott gazdasági kapcsolataiban arra törekszik, hogy annak 50 százalékát a Szovjetunióval, 25 százalékát Lengyelországgal, a többi 25 százalékát pedig a fennmaradó szocialista országokkal együttesen bonyolítsa le. A Franciaországhoz hasonló árucserestruktúrával rendelkező – vagyis ipari termékek kivitelében és nyersanyagok behozatalában érdekelt – Csehszlovákia, NDK és Magyarország viszont a francia gazdasági elképzelésekben szük-

287 A francia illetékesek főként az 1980-ban bevezetendő tanügyi reform hatásától tartottak, mivel már az 1978-as állapotot is nehezményezték. Az ő kimutatásaik szerint ekkor a középiskolások 9 százaléka, míg a felsőoktatásban részt vevők 4 százaléka tanult Magyarországon francia nyelvet. Fejérdy: „A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között”. 66., 74. A szerző ugyancsak az előző lábjegyzetben említett dokumentumra hivatkozik.

288 Schreiber: *Les actions de la France*. 149., 152–154., 157. AMAE, Europe, Hongrie, carton 4489. 61. számú beérkező távirat, *Búcsúkihallgatás Kádár J. úrnál* (1980. március 29.). Idézi Garadnai: „A francia–magyar kapcsolatok története 1975 és 1985 között”. 41., 50.

289 MNLOL, XIX-J-1-j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal* (1975. április 28.).

290 Például 1976-ban Lengyelország 2,8 milliárd frank értékű műtrágyagyárat rendelt Franciaországból, ami Varsó addigi legnagyobb tőkés üzletének számított. Lásd MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/60/1976. A Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, *Tájékoztató Franciaország külpolitikájáról*.

ségekppen hátrább sorolódott. Bulgária és Albánia esetében szinte egyáltalán nem beszélhetünk francia gazdasági érdekeltségről. A velük való, igen alacsony szintű kapcsolattartást főként csak politikai megfontolások indokolták.²⁹¹

A szovjet blokk államainak a De Gaulle-i korszakra visszamenő politikai szempontú rangsorolásában, amint már fentebb többször jeleztük, Giscard d'Estaing elnöksége idején is a Szovjetunió maradt a francia külpolitika legfontosabb térségbeli partnere. Franciaország nemzetközi politikai céljainak megvalósítása – így az európai integráción belüli vezető szerep elérése, az Egyesült Államokkal szembeni önállóság növelése, az NSZK elensúlyozása, valamint a közel-keleti és az indokínai ügyekben való aktív részvétel – érdekében igyekezett Moszkvát felhasználni. Lengyelország áll itt is a második helyen: a hagyományos történelmi kapcsolatok, a mintegy 400 ezer fős franciaországi lengyel emigráció közelítő hatásához adódott a Giscard d'Estaing és Edward Gierek között kialakult kiváló személyes kapcsolat. Románia és Jugoszlávia kiemeltebb szerepét egyrészt szintén a pozitív közös történelmi emlékekkel (első világháborús fegyverbarátság, kisantant), másrészt a két ország Szovjetunióval szembeni önállóságra törekvő külpolitikájának francia megbecsülésével magyarázhatjuk.²⁹²

Csehszlovákia és az NDK Franciaországgal való kapcsolatai az 1970-es évek közepén a németkérdés átmeneti rendeződése és az európai biztonsági konferencia végzései nyomán – a korábbi igen alacsony szint normalizálása jegyében – viszonylag gyorsan fejlődtek. A francia fél részéről továbbra is megnyilvánuló tartózkodást azonban világosan jelezték a következők: Strougal miniszterelnök 1975. novemberi párizsi tárgyalásai idején a franciák nem járultak hozzá, hogy Giscard d'Estaing csehszlovákiai meghívásának ténye szerepeljen a közös közleményben; az 1976-ban Párizsba látogató Oscar Fischer NDK külügyminisztert az ilyenkor szokásosnál alacsonyabb szintű protokolláris külsőségekkel fogadták. A későbbiekben Prága iránt megnyilvánuló francia tartózkodás az ellenzékiek elleni perek miatti tiltakozás propagandisztikus gesztusa volt. A keletnémet–francia kapcsolatok fejlődését pedig az NSZK igyekezett visszafogni. A magyar diplomácia korabeli megfigyelése szerint Csehszlovákia, az NDK, Magyarország és Bulgária körülbelül azonos helyet foglalt el a francia külügy látómezejében; és csak árnyalatnyi különbséget tettek közöttük bizonyos témák szerint.²⁹³ Ezekkel az országokkal a francia diplomácia fenntartotta ugyan a „folyamatos párbeszédet”, de nem engedett előrelépést a politikai kapcsolatok tar-

291 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/11/1976. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország helyzete*. III. rész. Franciaország külpolitikája (1976. április 5.).

292 Uo.

293 Uo.

talmát illetően. Párizs e kormányoknak a francia elnök meghívásával kapcsolatban általában nem adott határozott választ illetve időpontot, és kerülte legfelső vezetőik meghívását is. A miniszterelnöki találkozó jelentette a kapcsolatok felső határát, s annak is igyekeztek „technikai”, gazdasági jelleget adni, és a politikai tartalom arányát csökkenteni, a nagyobb jelentőségű egyezmények aláírását kerülni és a közös nyilatkozatok súlyát kisebbíteni.²⁹⁴

Franciaország kelet-közép-európai gazdasági tevékenysége továbbra is jóval elmaradt az NSZK-étól, de több tekintetben az osztrák, svéd, olasz és brit aktivitástól is.²⁹⁵ Példaként említhetjük, hogy a magyar–francia kereskedelmi forgalom volumene 1978-ban a magyar–nyugatnémet összforgalomnak csupán valamivel több mint egyhatoda volt.²⁹⁶ A Bonn által továbbra is gyakorolt „keleti politika” sikereit viszont a francia külügy továbbra sem nézte jó szemmel. Jaroszewicz lengyel miniszterelnök 1976. májusi párizsi látogatása során például többször, nagy hangsúllyal felvetették, hogy aggasztja őket az NSZK növekvő befolyása az európai szocialista országokban, és ennek korlátozásához lengyel támogatásra is számítanak.²⁹⁷ Mindez azonban továbbra sem ösztönözte a francia diplomáciát erőteljesebb szerepvállalásra Kelet-Közép-Európában. Ellenkezőleg: a térségünkben jövő gazdasági együttműködésre felhívó impulzusokat Párizs – a látványos, nagy volumenű exportlehetőségeket leszámítva – továbbra is nagyrészt válasz nélkül hagyta. Az ilyen „nagy vásárlások” elmaradását „egyébként” Magyarország esetében a francia fél az 1970-es évek végétől több ízben diplomáciai úton szóvá is tette.²⁹⁸ A politikai viszony javítására vonatkozó, régióinkból jövő igényekre csak a prioritásként kezelt államok kaptak pozitív visszajelzést. Így a kádári Magyarország, amelynek francia külügyi megítélése még kedvezőbb lett, minden igyekezete ellenére is csak Raymond Barre miniszterelnöksége idején – annak magyar feleségére való tekintettel – érezhette úgy, hogy Párizsban nyitott kapuk fogadják.²⁹⁹ A francia kormányzat nagyobb érdekelt-

294 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/12/1976. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Magyarország és Franciaország kapcsolatai* (1976. április 9.).

295 MNLOL, XIX-J-1-j, 1975, 60. doboz, Franciaország, 1-00410/1975. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1975. január 15.).

296 MNLOL, XIX-J-1-j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979. A Külügyminisztérium által készített *Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar–francia kapcsolatokról*.

297 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/60/1976. A Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, *Tájékoztató Franciaország külpolitikájáról*.

298 MNLOL, XIX-J-1-j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979. A Külügyminisztérium által készített *Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar–francia kapcsolatokról*.

299 Bényi József nagykövet ezt írta erről: „Raymond Barre miniszterelnöksége talán soha vissza nem térő alkalmat nyújt számunkra. Távozása esetén ugyanolyan messze kerülünk a Matignon Palotától, mint a többi szocialista ország ez idő szerint van.” Lásd MNLOL, XIX-J-1-j, 1980, 55. doboz, Franciaország, 142-004860/1980. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország, magyar–francia kapcsolatok (nagyköveti jelentés)* (1980. július 15.).

ségének hiányát jelezte a szovjet blokk államainak irányába sugárzott nemzeti nyelvű francia rádióadások megszüntetése Brezsnyev 1974. decemberi párizsi látogatását követően, mely döntés szintén hozzájárult Franciaország további kelet-közép-európai térvészteséhez.³⁰⁰

A Franciaország és térségünk közti gazdasági kapcsolatok alacsony szintjét mutatja, hogy például 1974-ben a francia exportnak mindössze 3,49 százaléka irányult a KGST-országokba (vagyis ebben már a Szovjetunióba irányuló kivitel is szerepel!), míg a KGST-államok Franciaország összehozatalának csupán 2,52 százalékát szállították. A szovjet csatlós államok közül Párizs számára a legjelentősebb kereskedelmi partnernek számító Lengyelország piaci pozícióját jellemzi, hogy 1974-ben Franciaország szállítói közül a 28., vevői közül pedig a 20. helyen állt.³⁰¹ Magyarország részesedése a francia kereskedelmi forgalomban az 1970-es évek közepén mintegy 0,2-0,3 százalék volt, amivel az európai szocialista országok közül a Szovjetunió, Lengyelország, Románia és az NDK után következett, csaknem azonos helyen Csehszlovákiával. Párizs számára azonban Magyarország értékét némileg növelte, hogy a csekély volumenű forgalom ellenére a rendszeres magyar kereskedelmi passzívum miatt a francia kereskedelmi aktívumhoz való hozzájárulás 15-20-szorosan meghaladta a kereskedelmi forgalomban való magyar részesedést. Néhány exportágazat számára (vegyipar, elektronikai ipar, számítógépipar, építőipar) Magyarország közepes nagyságrendű partnernek számított.³⁰²

A francia féllel bonyolított felső szintű találkozók folyamán a Varsói Szerződés tagállamai, a korábbi időszakhoz hasonlóan, igyekeztek bizonyos nemzetközi politikai kérdésekben hatni francia tárgyalópartnereik álláspontjára. Megpróbálták meggyőzni őket az Európai Biztonsági Konferencia mielőbbi befejezésének, majd intézményesítésének fontosságáról, a német határok békés megváltoztatásának és a Nyugat-Berlinről vallott nyugatnémet felfogásnak a helytelenségéről, az arab–izraeli konfliktus rendezésének általuk javasolt módjáról. Arra ösztönözték továbbá a párizsi kormányzatot, hogy foglaljon állást Kambodzsa és Dél-Vietnam vonatkozásában, vegyen részt a bécsi haderő-csökkentési tárgyalásokon és korlátozza a sajtó Szovjetuniót és a szocialista országokat kritizáló megnyilvánulásait.³⁰³

300 A szovjet blokk irányában a rövidhullámon sugárzott francia rádióadások megszüntetésének körülményeiről lásd Schreiber: *Les actions de la France*. 143–145.

301 MNLOL, XIX-J-1-j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal* (1975. április 28.).

302 MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/12/1976. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Magyarország és Franciaország kapcsolatai* (1976. április 9.).

303 MNLOL, XIX-J-1-j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal* (1975. április 28.).

Valamennyi európai szocialista ország – Albániát leszámítva – fokozatosan törekedett a Franciaországgal való kapcsolatok építésére. Ennek megalapozása céljából hosszú távú gazdasági és műszaki-tudományos megállapodásokat kötöttek Párizssal. Ezek a megállapodások azonban nem hozták létre az együttműködést ténylegesen fejlesztő mechanizmusokat, csupán a felek együttműködési óhaját demonstrálták, és bizonyos fontos elveket fektettek le. A megvalósítás azonban továbbra is a két oldal igyekezetétől, kezdeményezőkézségétől függött.³⁰⁴ A magyar vezetés szintén erőteljesen törekedett a Franciaországgal való viszony javítására. Figyelembe vették, hogy Magyarország változatlanul Párizs Kelet-Közép-Európa-politikájának másodlagos relációi közé tartozik, és kisebb az érdekeltsége a kétoldalú viszony javítására.³⁰⁵ Ezért továbbra is fontosnak tartották, hogy a kapcsolatok fejlesztése érdekében a magyar fél kezdeményezzen, és elsősorban gazdasági téren. Budapest igyekezett megeleveníteni a nagyrészt csak papíron létező kétoldalú gazdasági „kooperációkat”, és újabb együttműködési programjavaslatokat tett. Több francia kooperációs delegációt fogadtak Magyarországon, és a magyar illetékesek felvették a kapcsolatot a francia Külügyminisztérium gazdaságpolitikai főosztályával a harmadik országban együttesen megvalósítandó közös fellépés érdekében.³⁰⁶ Mindennek ellenére nem sikerült jelentősebb előrehaladást elérni. Az első – szerény – eredmények csak az 1970-es évtized végén jelentkeztek a francia gazdasági körök érzékelhetőbb érdeklődésével. A folytatódó magyar erőfeszítéseket jelzi, hogy a külkereskedelmi szervek szorgalmazták magyar vállalatok piaci szervezetének franciaországi bővítését (például HUNGAROTEX, ARTEX), a Magyar Kereskedelmi Kamara feladatul kapta magyar gazdasági napok rendszeres szervezését Franciaországban, a Magyar Tervhivatal együttműködést épített ki a francia tervezési főbiztossággal, megnyílt a Magyar Műszaki Ismeretek Tájékoztatói Központja Párizsban...³⁰⁷

A szovjet blokkal kapcsolatos francia politikát Valéry Giscard d'Estaing elnökségének utolsó éveiben több erőteljes kihívás érte, melyek közül a legjelentősebb az Afganisztán elleni szovjet katonai beavatkozás megindulása volt 1979 decemberében. A francia kormányzat határozottan elítélte az akciót, hangsúlyozta ugyanakkor, hogy az enyhülés eredményeinek

304 Uo.

305 A magyar diplomácia Magyarországnak ezt a hátrányos megkülönböztetését részben a francia Külügyminisztériumban még az 1970-es években is megfigyelhető „kisantant”-vonásokkal magyarázta. Lásd MNLOL, XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/59/1976. A Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról*.

306 MNLOL, XIX-J-1-j, 1974, 43. doboz, Franciaország, 142-004189/1974. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Beszámoló jelentés* (1974. június 27.).

307 MNLOL, XIX-J-1-j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979. A Külügyminisztérium által készített *Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar-francia kapcsolatokról*.

megtartása érdekében kész a Moszkvával való folyamatos párbeszédre. E magatartást fejezte ki az 1980. január 9-i francia kormánynyilatkozat: „Az Afganisztánban végbement események ellentétben állnak a nemzetközi kapcsolatokat és Franciaország politikáját meghatározó alapvető elvekkel... Ezek az események csapást mérnek az enyhülés politikájára, amelyhez Franciaország őszintén, de nem minden feltétel nélkül ragaszkodik. Franciaország a maga részéről nem kíván lemondani az enyhülés elősegítéséről, amely közös érdek, és amelynek elmaradása a hidegháborúhoz való visszatérést vonja maga után. Franciaország ugyanakkor nélkülözhetetlennek tartja, hogy az afgán nép önrendelkezési jogát érintő pozitív gesztusokkal az enyhülés továbbviteléhez szükséges bizalom helyreálljon.” A francia külügyminiszter másnap parlamenti képviselők előtt mondott beszédében pontosította, hogy Franciaország nem tervezi a Szovjetunióval szemben olyan intézkedések megtételét, amelyek „újraindítanák a hidegháborút”. Kérte ugyanakkor Moszkvát, hogy tegyen „pozitív intézkedéseket” az afgán nép irányában.³⁰⁸

1980 februárjában François-Poncet francia külügyminiszter Belgrádban és Moszkvában is megerősítette: az afganisztáni invázió elfogadhatatlan a francia kormányzat számára, és tart a kelet–nyugati kapcsolatok általános megromlásától. A kelet-közép-európai szovjet csatlós államok vonatkozásában ugyanakkor a francia diplomácia nem kívánta addig képviselt álláspontját módosítani. Olivier Stirn francia külügyi államtitkár 1980. márciusi, Lengyelországban tett látogatása során többször megerősítette, hogy nemcsak a példaszerűnek mondott francia–lengyel együttműködést, hanem általában Franciaországnak a kelet-közép-európai államokkal folytatott kapcsolatait sem szabad hogy érintse az afganisztáni ügy. Általánosabban fogalmazva: a De Gaulle által megkezdett „keleti” nyitási politikát nem befolyásolhatják a blokkok közti kapcsolatok átmeneti kilengései. Ugyanezt az állásfoglalást francia diplomataik röviddel később az NDK vezetői előtt is megerősítették.³⁰⁹ François-Poncet 1980. július végén tett magyarországi látogatása szintén ezt az üzenetet hordozta, amire magyar illetékesek is az enyhülés továbbvitelének szükségességét hangoztatták.³¹⁰

A külügyminiszter 1980. április 17-én a Nemzetgyűlés előtt elmondott beszédében viszont a Szovjetunió irányában keményebb hangot ütött meg, hangsúlyozva, hogy az afganisztáni invázió súlyosan érinti a béke alapjául szolgáló kapcsolatokat és egyensúlyt. Megerősítette ugyanakkor, hogy Franciaország továbbra is nyitott a Moszkvával való párbeszédre,

308 Schreiber: *Les actions de la France*. 158.

309 Uo. 159.

310 AMAE, Europe, Hongrie, carton 4490. Beszámoló a miniszter és Kádár János úr közötti beszélgetéséről (1980. július 31. 11 órától 12 óráig). Idézi Garadnai: „A francia–magyar kapcsolatok története 1975 és 1985 között”. 43., 50.

ami annál is inkább fontosnak tűnt, mert, mint mondta: „ha a válságon nem sikerül gyorsan felülemelkedni, a nemzetközi kapcsolatok Helsinkiben és Belgrádban tizenöt év alatt türelmesen felépített egész épülete összedőlhet.” E közléssel összefüggésben 1980. április 23-án Párizsban fogadták Andrej Gromikót, aki többórás sikertelen tárgyalást folytatott François-Poncet külügyminiszterrel és Giscard d’Estaing elnökkel. Ugyanakkor a francia kormányzat valódi „nyitottságát” jelezte, hogy a moszkvai francia nagykövet – egyedül a NATO-országok Szovjetunióba akkreditált diplomáciai misszióvezetői közül – utasítást kapott, hogy vegyen részt a Vörös téren hagyományosan megrendezett május 1-jei ünnepségen. Szintén ezt az üzenetet hordozta, hogy Giscard d’Estaing elfogadta Edward Gierek meghívását, hogy Varsóban tárgyaljon Brezsnyevvel. A szinte titokban lezajlott 1980. május 19-i találkozó végül semmilyen értékelhető eredményt nem hozott. A néhány nappal később bejelentett afganisztáni szovjet haderőcsökkentés nem bizonyult jelentős lépésnek. Ugyancsak az enyhülés nevében számos nyugati országgal ellentétben a párizsi kormány nem ellenezte, hogy francia sportolók részt vegyenek a moszkvai olimpián.³¹¹

A Szolidaritás Szakszervezet akcióinak megindulásával 1980-ban kezdődő lengyel belső válság fejleményeire a francia külpolitikának szintén reagálnia kellett. Párizs főként arra törekedett, hogy elhárítsa a várható szovjet beavatkozás veszélyét. Ezt a célt szolgálta Giscard d’Estaing-nek az új párizsi lengyel nagykövet megbízólevelének átadásakor 1980 novemberében mondott beszéde: kifejezte ugyanis, hogy a francia kormányzat figyelemmel kíséri a Lengyelországban végbemenő folyamatokat, és hangsúlyozta: Lengyelországnak magának, egyedül saját magának kell megtalálnia a megoldást problémáira, amivel félre nem érthető módon a Varsóra nehezédő szovjet nyomásra utalt. Ezzel csaknem egy időben a madridi biztonsági és együttműködési konferencián a francia delegáció vezetője afeletti örömeinek adott hangot, hogy a helsinki záróokmány aláírása óta minden európai ország joga, hogy külföldi beavatkozástól mentesen, saját maga intézhesse belső ügyeit, el lett ismerve és mindaddig tiszteletben volt tartva – amely célzás nyilvánvalóan a Szovjetunióknak lett címezve.³¹²

Az afganisztáni és a lengyel ügghöz társult még a Szovjetunióval folytatott kereskedelemben 1980-ban megjelent jelentős francia deficit; valamint az emberi jogok romániai helyzete miatt a Ceaușescu-kormányzat felé Párizsban fokozatosan kialakuló bizalmatlanság, amelyet a román vezető 1980. júliusi látogatásának langyos légköre már világosan jelzett. Továbbá Jugoszlávia fokozódó gazdasági nehézségei, amelynek megoldásában Belgrád Franciaországtól is pénzügyi segítséget várt.³¹³ Mindeközben

311 Schreiber: *Les actions de la France*. 158–163.

312 Uo. 164–165.

313 Uo. 163–165.

a párizsi illetékeseknek változatlanul szembe kellett nézniük országuk folyamatos kelet-közép-európai pozícióvesztésével és az NSZK befolyásának növekedésével. Ezekre a régi és új kihívásokra az 1981. májusi elnökválasztás eredményeként hatalomra kerülő új elnök, François Mitterrand próbálja majd megtalálni a választ.

Mitterrand első hét éve

François Mitterrand választási győzelme csalódást okozott a szovjet vezetőknek, akik Giscard d'Estaing újraválasztását remélték. A francia jobboldal antikommunizmusa ugyanis – az államérdekre és a francia–orosz történelmi barátság hagyományára való tekintettel – gyakran nem jelentett egyben szovjetellenességet is. Mitterrand-ra viszont, mint a nyugati szociáldemokratákra általában, gyanakvással tekintettek. Kelet-Közép-Európa szocialista országainak vezetői, Magyarország és Jugoszlávia kivételével, a szovjetekhez hasonlóan vélekedtek.³¹⁴

Kádár János ugyanis a kommunista és munkáspártok 1969-es moszkvai konferenciáján elfogadott stratégia – „az összes imperialistaellenes erő akciógysége” – alapján nyitást indítványozott a nyugati szociáldemokrata pártok irányába. A kezdeményezésnek, tekintettel e pártok gyakori kormányzati pozíciójára, Magyarország külkapcsolatai tekintetében is nagy jelentősége volt. A magyar diplomáciai képviselőket is utasították, hogy rendszeresen adjanak hírt e pártok tevékenységéről. A kádári vezetés magyarországi látogatásra hívta meg François Mitterrand-t, a francia Szocialista Párt főtitkárát, amelyre annak 1975. áprilisi szovjetunióbeli utazása után, 1976 májusában került sor [→ 60. dokumentum]. A magyar és a francia pártvezető közti szívélyes hangulatú tárgyalások után hivatalos közleményt is kiadtak. Mitterrand-nak ezt követően a magyar kül- és belpolitikáról adott igen kedvező nyilatkozatai nagyban elősegítették az MSZMP tekintélyének növekedését a nyugat-európai szociáldemokrata pártok körében. A két politikus közti személyes kapcsolat tovább erősödött annak nyomán, hogy Kádár 1978. novemberi párizsi hivatalos látogatása során a magyar nagykövetségen újra találkozott az ekkor még mindig ellenzékben lévő Mitterrand-nal [→ 63. dokumentum]. A magyar–francia államközi kapcsolatok későbbi alakulása szempontjából is nagy jelentőségű, amit az eljövendő köztársasági elnök ekkor mondott: „Franciaországban megdöbbenően keveset tudnak Magyarországról. Sajnos, részükről többnyire szép szavakban, bókokban merül ki a két ország jó és sokoldalú kapcsolata, amely pedig távolabbra tekintve fontos lenne Franciaországnak... Ha a

314 Schreiber: *Les actions de la France*. 167.

Szocialista Párt kormányon lenne, Franciaország érdekében Magyarország irányában külön politikát dolgozna ki és folytatna...”³¹⁵

Mitterrand térségünkkel kapcsolatos magatartásában az előzményekhez képest változatlanul tekinthető, hogy Kelet-Közép-Európa Franciaország külpolitikáján belül ekkor sem súlyponti kérdés. Továbbra is vannak favorizált országok: e kiemelt csoport összetétele azonban az előző időszakhoz képest módosult, sőt a most vizsgálandó korszakon belül is változni fog. Az új kihívások és feltételek figyelembevételével ugyanis módosította a prioritásképzés szempontjait. A francia külügyi vezetésnek számolnia kellett a kelet-nyugati kapcsolatokban az elnöki periódus első időszakában meglévő feszültséggel (Afganisztán, közép-hatótávolságú rakéták telepítése); a kelet-közép-európai országok között eddig is meglévő fejlődési különbségek további felerősödésével különösen Mihail Szergejevics Gorbacsov szovjetunióbeli hatalomra kerülése után; a térség több országában kialakuló válságos vagy válságközeli gazdasági és politikai helyzettel (Lengyelország, Románia, Jugoszlávia), számos ország adósságproblémáinak növekedésével; valamint az NSZK és más nyugati hatalmak erőteljes aktivitásával régióinkban. Mitterrand-nak és vezetőtársainak tekintetbe kellett venniük továbbá a Franciaországban is jelentkező gazdasági nehézségeket (kereskedelmimérleg-hiány, a nemzetközi versenyképesség romlása, munkanélküliség növekedése), valamint azt a tényt, hogy a jobboldal 1986-os választási győzelmének következtében – első ízben az V. Köztársaság történetében – politikai társbérlet alakult ki. Ennek nyomán a más pártállású miniszterelnök is megjelent, mint külpolitikai tényező.

A Szocialista Párt már hatalomra kerülése előtt rendelkezett a szovjet blokk országaira vonatkozó, a De Gaulle-i hagyománytól gyökeresen eltérő koncepcióval, amit a hatalom megszerzése után meg kívánt valósítani. Eszerint a Szovjetunióval való kapcsolatok nem kapnának elsőbbséget, hanem „párhuzamosságra”, „azonos szintre” törekednének a különböző szocialista relációkban. Fel kívánták ugyanis számolni azt a korábbi szemléletet, amely a csatlós államokhoz fűződő viszonyt a Moszkvával való kapcsolatnak rendelte alá.³¹⁶ 1981-től megfigyelhető új fejlemény, hogy a szocialista országok felé képviselt külpolitika kialakításánál egyre nagyobb súllyal estek a latba a francia gazdaság szükségletei.³¹⁷ A kiemelten keze-

315 M. Szebeni Géza: „Kádár János és François Mitterrand három találkozója”. *Múltunk*, 2009. (54. évf.) 1. sz. 5-10., 14. Az MSZMP és a nyugati szociáldemokrácia kapcsolatairól lásd Simon István: *Bal-kísértés. A kádári külpolitika és a nyugati szociáldemokrácia*. Budapest, Digitalbooks.hu, 2012.

316 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 103-003676/1/1981. A párizsi magyar nagykövetség rejteltávirata, *A francia Külügyminisztérium tájékoztatója a szocialista kormányokkal való kapcsolatokról* (1981. november 12.).

317 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 103-006805/1981. A párizsi magyar nagykövetség rejteltávirata (1981. november 18.).

lendő partnerek megválasztásánál fontos szemponttá vált az illető ország hitelképessége, illetve eladósodottságának mértéke. Franciaország elsősorban a fizetőképes, nem eladósodott térségbeli államokkal kívánta a kapcsolatépítést (ekkoriban az NDK és Bulgária); míg az erősen eladósodott országokkal (Lengyelország, Románia, Jugoszlávia) való további gazdasági együttműködéstől húzódozik. Az adóssághelyzettel is összefüggő szempont volt az adott ország általános gazdasági stabilitása, és hogy gazdasági partnerként mennyire bizonyult megbízhatónak. Az NDK ebben a tekintetben is élenjáró országnak számított, ellentétben Lengyelországgal és Romániával.³¹⁸ A gazdasági tényező fontosságát tovább növelték Franciaország energiahordozó- és nyersanyag-beszerzési, valamint értékesítési gondjai. Ez erősen ösztönözte a francia kormányzatot a Szovjetunióval való gazdasági kapcsolatok erősítésére még a francia–szovjet politikai kapcsolatok lehülése idején is.³¹⁹ A kőolajvásárlás volt Románia esetében az egyetlen gazdasági elem, ami felkeltette a franciák érdeklődését.

Újdonságnak számított, hogy az egyes szocialista relációk differenciálásában nagyobb jelentőséget kapott az egyes országok belső helyzete. Magyarország belpolitikai stabilitása is szerepet játszott az alábbiakban részletesen bemutatandó kiemelt helyzetének kialakulásában, szemben Lengyelországgal és Romániával.³²⁰ A magyar külügy megfigyelése szerint a Kelet-Közép-Európa szocialista országait hagyományosan differenciáltan kezelő francia külpolitikának az 1980-as évek első felében megjelent új vonása volt, hogy külön-külön alkalmazott megkülönböztetést a politikai és a gazdasági szempontok szerint. Magyarország esetében például a politikai kapcsolatok nagymérvű fejlesztését nem kísérte a gazdasági kapcsolatok hasonló mértékű felfutása. Az NDK esetében ellenben a gazdasági viszony jelentős fejlődése nem járt együtt a politikai kontaktusok kiterjedésével.³²¹ Az új prioritásképző tényezők megjelenése nem jelentette a korábbiak teljes megszűnését: Lengyelország és Jugoszlávia esetében megfigyelhetjük a hagyományos affinitások tovább élését is.

318 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. május 30.). Valamint uo. 103-00710/2/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok* (1983. október 17.).

319 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. május 30.).

320 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. január 12.).

321 MNLOL, XIX-J-1-j, 1984, 61. doboz, Franciaország, I-21-004168/1984. A Külügyminisztérium által készített feljegyzés, *Alaputasítás Palotás Rezső, párizsi nagykövetség részére*.

Mindeme szempontok figyelembevételével a szovjet blokk és tágabban Kelet-Közép-Európa országait három csoportra oszthatjuk: a francia diplomácia által kiemelten kezelt országok közé tartozott a Szovjetunió, Magyarország, Lengyelország és Jugoszlávia; a „középmezőnyben” helyezkedett el az NDK, Bulgária és Csehszlovákia; míg a „periférián” találjuk Romániát és azon kívül Albániát. Ezen államok és Franciaország kapcsolatainak fő vonásait ebben a csoportosításban tekintjük át.

Noha a kelet-nyugati katonai erőegyensúlyban bekövetkezett átmeneti zavar és a francia Szocialista Párt külpolitikai koncepciója következtében a Szovjetunió átmenetileg látszólag háttérbe szorul Franciaországnak a szovjet blokk irányában folytatott politikájában, az egyensúly helyreállításával újra érvénybe lép a Moszkvával való szoros kapcsolatot előíró De Gaulle-i örökség. Az 1981-es hatalomváltás után a Szovjetunió tehát egy időre elveszítette korábbi domináns helyét Franciaország szocialista relációiban. Mitterrand az SS-20 rakéták kelet-közép-európai telepítésével a szovjetek javára billent katonai egyensúly visszaállítása érdekében több mint két évig tartó „méregtelenítési kúrát” vezetett be a szovjet-francia viszonyban, vagyis – fenntartva ugyan a kapcsolatokat a szovjet vezetőkkel – nem vállalta a Pompidou óta rendszeressé tett legfelső szintű találkozókat.³²² Miután azonban a bonni Bundestag 1983 novemberében elfogadta, hogy amerikai atomrakétákat telepítsenek az NSZK-ba, és így visszaállt a nukleáris erőegyensúly, a francia kormányzat késznek mutatkozott a „normális” kapcsolatok helyreállítására a Szovjetunióval, ahova 1984 júniusában Mitterrand elnökként is ellátogatott. A francia–orosz szövetségi hagyományokat újra felidéző, a Washingtonnal szembeni ellensúlyt kereső mitterrand-i vezetés a Moszkvához való közeledéssel nem kívánta a nyugati szövetség egységét csökkenteni. Sőt a Konsztantyin Csernyenkóval tartott pohárköszöntőjében – a helsinki folyamatban az emberi jogok fontosságát mindvégig hangoztató nyugati álláspontnak megfelelően – Szaharov nevét is megemlítette. 1984-től az enyhülés újra a francia diplomácia központi témája lett, ami csak erősödött Mihail Gorbacsov 1985-ös hatalomra kerülésével. Az új szovjet pártfőtitkár első nyugati útja Párizsba vezetett. Az 1986–1987-ben Reagan és Gorbacsov találkozóiban is kifejeződő amerikai-szovjet közeledés, amely elvezetett az eurorakéták ügyét lezáró 1987. decemberi washingtoni szerződéshez, Mitterrand-ban nem váltotta ki a De Gaulle-i külpolitikára jellemző bizalmatlansági reflexeket. A francia diplomácia ezúttal támogatta a két szuperhatalom dialógusát, remélve, hogy az enyhülési folyamat el fog majd vezetni Európa megosztottságának felszámolásához is.³²³

Ami szűkebb régióinkat illeti, a francia külpolitika Kelet-Közép-Európával kapcsolatos érdeklődése és aktivitása nem volt egyenletes intenzitású

322 Bozo: *La politique étrangère...* 83–84.

323 Uo. 87–88., 92.

Miterrand első elnöksége idején sem. 1981. májustól e relációk felértékelődnek, és – legalábbis a koncepció szintjén – Moszkvával azonos szintre kerülnek. 1981 ősze a régiókkal való viszony aktív szakaszának számít, amit a miniszteri kontaktusok nagy száma jelzett. 1983 elején a magyar diplomácia értékelése szerint csökkent a szocialista országok szerepe, és nagyobb súlyt kapott a NATO-szövetségesekhez fűződő viszony. Az 1980-as évek közepén Párizsban a szovjet blokk és benne Kelet-Közép-Európa iránti érdeklődésének alacsony szintjét jelezte, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet folytatásaként 1985-ben Budapesten megrendezett Európai Kulturális Fórumra érkezett francia delegációban mindössze 7 diplomata volt, míg a nyugatnémetben 22, a szovjetben 31. A Quai d'Orsay küldötteinek felkészületlenségét mutatta, hogy a konferencián felszínre került, régiókat érintő jelentős problémákról (például az erdélyi magyar kisebbséggel kapcsolatos magyar–román konfliktus) a francia delegáció nem tudta kifejezni Franciaország hivatalos álláspontját – ellentétben az NSZK delegációjával.³²⁴ Jacques Chirac 1986-os kormányra kerülése után a szocialista országokkal való kapcsolatban a gazdasági szempontok jelentősége még inkább megnövekedett. A francia kormány legfőbb célja az exportpiac bővítése lett, ami Franciaország világpiacon pozícióinak meggyengülését volt hivatva ellensúlyozni.³²⁵ Mitterrand elnök érdeklődését az 1980-as évek közepétől erősen magára vonta, hogy a Gorbacsov által a Szovjetunióban bevezetett reformok hatására tovább növekedtek a kelet-közép-európai szocialista országok között már korábban is meglévő különbségek. Helmut Kohl kancellár határozottan fel is hívta a figyelmét különösen a liberalizálásban oly előrehaladt Magyarországra és Lengyelországra. 1986. októberi találkozásukon Kohl készségét fejezte ki, hogy Magyarország és Lengyelország gazdasági segítséget kapjon, és nyíltan értésre adta, hogy az NSZK fokozni fogja tevékenységét a térségben, és nem fog csak a gazdasági szférában maradni. A párizsi külügyi vezetés viszonylagos érdektelenségét mutatja ugyanakkor, hogy a francia adminisztráció nem dolgozott ki a kelet-közép-európai térséggel való viszony fejlesztésére vonatkozó átfogó, hosszabb távra szóló terveket.³²⁶

A régiókkal kapcsolatos francia prioritási rendszer Mitterrand elnöksége idején végbement átalakulásának egyik legfontosabb mozzanata volt Magyarország egyértelmű és jelentős felértékelődése a francia diplomáciában.³²⁷ Mitterrand elnökként tartott első sajtóértekezletén utalt már rá, hogy van

324 Schreiber: *Les actions de la France*. 182–183.

325 MNLOL, XIX-J-1-j, 1987, 48. doboz, Franciaország, 45-10-001995/5/1987. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Franciaország külpolitikája* (1987. november).

326 Schreiber: *Les actions de la France*. 189–190.

327 M. Szebeni Géza, a párizsi magyar nagykövetségen ekkoriban másodtitkárként dolgozó egykori magyar diplomata visszaemlékezése szerint a Szocialista Párt vezetőivel, parlamenti képviselőivel korábban kialakult szívélyes viszony a párt hatalomra kerülése után

Franciaország számára olyan szocialista viszonylat, amely fellendítésre szorul. A francia Külügyminisztériumnak a párizsi magyar nagykövetség részére adott tájékoztatása szerint az elnök Magyarországra gondolt. Úgy tudni, a Quai d'Orsay-n Magyarországról ekkor viszonylag sok szó esett, ami Lengyelország és Románia „ázsiójának” leértékelődésével is összefüggött. Varsó a bizonytalan belpolitikai helyzet miatt nem tűnt érdemi partnernek, míg a bukaresti kormányzat „független külpolitikájáról” az a kép kezdett kialakulni, hogy azt „csupán minden irányból előnyök szerzésére kívánja felhasználni”.³²⁸ Magyarország kiválasztottságában viszont szerepet játszott az ország stabil belpolitikai állapotáról, gazdasági eredményeiről, a szovjet blokkon belül liberálisnak mondható berendezkedéséről Nyugaton ekkorra több éve kialakult kép.³²⁹ A „magyar tapasztalatok” iránti nagyfokú érdeklődés a francia Szocialista Párt legfelső köreiből is érzékelhető volt.³³⁰ Magyarországnak a francia külügy számára „kivételezett” helyzetét a mitterrand-i vezetés többször nyíltan értésre is adta.³³¹ Maga a francia Külügyminisztérium is javasolta a Magyarországhoz való közeledést politikai okokból: „Azt kell hát mondanunk, hogy noha problematikus múltbeli kapcsolataink, a magyar külpolitika tartózkodó magatartása és a két gazdaság egymást kevésbé kiegészítő jellege aligha tesz lehetővé nagy volumenű kapcsolatokat, mégis fontos politikai okaink vannak, hogy foglalkozzunk Magyarországgal. Az egyik ok maga Kádár úr személye, a másik az a nagy jelentőség, amit annak tulajdonítunk, hogy Kelet-Európát mérsékelt hatalmi csoportok kormányozzák”, olvashatjuk a Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának a szocialista párthoz is eljutott feljegyzésében.³³² Egy 1984-ben készült külügyi irat a magyar kül-

is megmaradt. Jellemző mozzanatként említi, hogy a nemzetgyűlési választások után a Külügyminisztériumban létrejött új vezetés a szovjeteket is megelőzve a magyar illetékes miniszterhelyettest hívta konzultációra. M. Szebeni: „Kádár János és François Mitterrand három találkozója”. 18-19.

328 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 103-003676/1/1981. A párizsi magyar nagykövetség rejtjeltávirata, *A francia külügyminisztérium tájékoztatója a szocialista kormányokkal való kapcsolatokról* (1981. november 12.).

329 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. január 12.).

330 MNLOL, XIX-J-1-j, 1982, 52. doboz, Franciaország, 14-002353/1982. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia szocialisták és a kelet-európai szocialista országok* (1982. március 12.).

331 MNLOL, XIX-J-1-j, 1985, 59. doboz, Franciaország, 14-00399/6/1985. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztálya által készített szigorúan titkos tájékoztató anyag, *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról* (1985. december 30.).

332 Fondation Jean-Jaurès (FJJ, Paris): dossier Hongrie, 1982. A francia Külügyminisztériumban készített irat, ami a szocialista kormányzás idején a párt anyagai közé került, és jelenleg a párt levéltárában kutatható (feltehetőleg a Külügyminisztérium – akkori elnevezéssel Ministère des Relations extérieures [Külkapcsolatok Minisztériuma] – Kelet-európai Aligazgatósága által készített, dátumot nem tartalmazó feljegyzés, *A francia-magyar politikai kapcsolatok*.)

politika egyik legfőbb sajátosságának nevezi a Nyugat iránti nyitottságot, megemlítve, hogy kereskedelmi forgalmának 40 százaléka a nyugati országokkal bonyolódik, és találkozókat folytat magas szintű nyugati partnerekkel (Thatcher, Craxi, Kohl).³³³ A magyar diplomácia megfigyelése szerint Magyarország gazdasági megítélése terén 1987-ben jelennek meg „bizonyos kérdőjelek”.³³⁴

A francia illetékesek kedvezőnek ítélték az 1968-as magyar gazdasági reform hatását, amely növekvő mértékben nyúlt a makroökonómiai ellenőrzés módszereihez (árak, árfolyamok), és amelynek hatására a magyar gazdaság 1978-ig gyorsan fejlődött. Úgy látták azonban, hogy közben 1974 és 1978 között súlyos kiegyensúlyozatlanságok keletkeztek annak nyomán, hogy a magyar hatóságok az első olajárrobbanás kapcsán szerintük túlzott optimizmust mutattak. Így a folyó fizetési mérleg hiánya 1978-ban 1,2 milliárd dollár volt, míg a külső adósság 1974 és 1978 között a háromszorosára növekedett. Az 1983–1984-re megfigyelt átmeneti javulást követően 1985–1986-ra a fizetési mérleg tekintetében újabb jelentős romlást regisztráltak. Párizsi hivatalos vélemények szerint az ország 1984 és 1987 között megduplázódott külső konvertibilis valutában való eladósodottsága 1987-re „kritikus szintre” jutott: „Így Magyarországnak van az egy lakosra jutó legmagasabb adósságrátája Kelet-Európában”, vonták le a következtetést.³³⁵

A magyar–francia államközi viszony alakulását az általunk vizsgált korszakban a francia fél fogadókészsége alapján két szakaszra bonthatjuk. Az 1980-tól 1984-ig tartó periódus során a kapcsolatok dinamikusan fejlődtek, rendszeresek voltak a miniszteri szintű találkozók. A reláció fejlesztésére irányuló magyar kezdeményezések találkoztak a részben gazdasági, részben politikai megfontolásokból táplálkozó francia érdekeltséggel³³⁶ [→ 64. dokumentum]. A kétoldalú viszony kiemelkedő eseményei mutatták Magyarország fontosságát a francia külpolitika számára: 1982 júliusában Mitterrand köztársasági elnök – számos miniszter kíséretében – a szovjet blokk országai közül elsőként Magyarországra látogatott [→ 65. és 66. dokumentum]. Hivatalban lévő francia államfő ezt megelőzően

333 FJJ, dossier Hongrie: documentation (1984. július 2.). A Külkapcsolatok Minisztériuma Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése, *Magyarország – Magyar külpolitika*.

334 MNLOL, XIX-J-1-j, 1987, 49. doboz, Franciaország, 45-14-0056/4/1987. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1987. május 25.).

335 AMAE, Europe, Hongrie (1986–1990), carton 6339. A Gazdasági, Pénzügy- és Privatizációs Minisztérium Államkincstári Igazgatóságának (Nemzetközi Ügyek Szolgálat) feljegyzése, *Magyarország gazdasági és pénzügyi helyzete* (1988. március 8.). A dokumentum másolatát Garadnai Zoltán bocsátotta a rendelkezésemre, amit ezúton is hálásan köszönök.

336 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1988. január 4.).

nem járt hazánkban. Beérett a kádári vezetésnek a nyugati szociáldemokrácia, különösen Mitterrand irányában gyakorolt kapcsolatépítési politikájának gyümölcse. A francia elnök még elutazása előtt a sajtónak dicsérte Kádár személyiségét és törekvéseit. Kifejezte azon véleményét, hogy „ami Magyarországon kibontakozik, az egyik legeredetibb és legérdekesebb gyakorlati tapasztalat Európában”.³³⁷ A Kádárral folytatott négy szemközti megbeszélések során a korábbi francia magatartás meghaladásának igényével kifejezte: „Franciaország a megértés folyamatát kívánja elindítani Magyarország irányába.” A magyar államadósság egyre aggasztóbb mértékét ismerve Mitterrand igyekezett megnyugtatni beszélgetőpartnerét: „A nemzetközi pénzügyi kapcsolatok területén azért szállt sikra, hogy Magyarország jó fogadtatásban részesüljön a Nemzetközi Valutaalapban...” Továbbá: „A francia bankok utasítást kaptak, hogy maximális könnyítéseket biztosítsanak Magyarországnak számára.” A korszak feszült kelet-nyugati, és ezen belül francia-szovjet viszonyának sajátos epizódja volt a mindkét oldal számára elfogadott Kádár közvetítése. A francia elnök a magyar vezetőt keresztül üzent Brezsnyevnek, hogy amennyiben Párizsba kíván látogatni, „szívesen látott vendég lesz”.³³⁸ Gromiko szovjet külügyminiszter pedig arra kérte a magyar vendéglátót, hogy érdeklődjön Franciaország álláspontjáról a libanoni válságot illetően.³³⁹ Az államfői vizit egy időre valóban felpörgette a kétoldalú miniszteriális kapcsolatokat: a kormánytagok utazásai közül kiemelkedett Pierre Mauroy miniszterelnök hivatalos budapesti látogatása 1983 júliusában.

1984. októberben került sor Kádár János újabb párizsi tárgyalásaira, ahol Mitterrand-on kívül találkozott a miniszterelnökkel, a Nemzetgyűlés és a Szenátus elnökével, a külügyminiszterrel... A szocialista párt vezetőivel tervezett megbeszélésekre francia oldalról készített tárgyalási tematika három fő célt határozott meg: meg kívánták erősíteni, hogy fontosnak tartják a „Kelettel” és azon belül Magyarországgal folytatott kétoldalú kapcsolatokat. Diszkrét formában ki akarták fejezni Magyarországnak felé rokonszenvüket és Kádár iránti tiszteletüket. Végül jelezni szándékozták, hogy valóban szeretnék a párbeszédet³⁴⁰ [→ 67. dokumentum]. Szintén a magyar reláció-

337 *Népszabadság*, 1982. július 3. Idézi M. Szebeni: „Kádár János és François Mitterrand három találkozója”. 19.

338 MNLOL, KS, 288. f. 5. cs. 858. ó. e. (az 1982. július 20-i MSZMP KB PB ülésre). *Jelentés François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke magyarországi látogatásáról*, összeállította Puja Frigyes külügyminiszter, jóváhagyta Kádár János (1982. július 12.).

339 M. Szebeni: „Kádár János és François Mitterrand három találkozója”. 24. A szerző a következő iratra hivatkozik: MNLOL, KS, 288. f. 5. cs. 858. ó. e. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1982. július 20-án megtartott üléséről.

340 FJJ, 432 RI 6 - Hongrie. A Szocialista Párt Nemzetközi Titkárságán készített tárgyalási tematika, *Kádár látogatása Párizsban: F. Mitterrand 1982. júliusi látogatásának viszonya* (1984. október 11.).

nak tulajdonított fontosságot mutatta, hogy Mitterrand több, Párizsban vendégeskedő magyar vezetőt fogadott: így 1982. áprilisban Aczél Györgyöt, 1983. áprilisában Marjai Józsefet és 1987. februárban Szűrös Mátyást. A magyar fél ebben az időben úgy értékelte, hogy a francia kormányzat a többi nyugati tőkés országhoz képest kiemelkedően kedvező magatartást tanúsított a kulturális együttműködésben. Hosszú ideig Franciaország fogadta a legtöbb magyar ösztöndíjast. Az oktatási és a tudományos kapcsolatok egyaránt jól működtek.³⁴¹ Ennek jele volt, hogy 1984. októberében megkezdődött a Magyar Tanulmányok Egyetemközi Központjának (CIEH) működése a Sorbonne Nouvelle Paris III Egyetem épületében.³⁴²

1984-től azonban megtorpanás figyelhető meg a magyar-francia kapcsolatokban. 1984 és 1987. augusztus között francia miniszter nem járt Magyarországon. Chirac 1986. évi kormányra jutásakor e negatív tendencia megerősödött. Hangsúly-eltolódás ment végbe a francia fél Magyarországhoz való hozzáállásában: a gazdasági szempontok aránytalanul előtérbe kerültek, ami fékezően hatott a kétoldalú kapcsolatok általános fejlődésére.³⁴³ A francia külkereskedelmi mérleg jelentős hiánya arra ösztönözte ugyanis a Chirac-kormányt, hogy az export fokozása érdekében diplomáciai úton is erőteljesen beavatkozzon. Így a Magyarországon világbanki kölcsönökkel induló versenytárgyalások kapcsán a francia ajánlatok mindegyikének elutasítása esetén a politikai kapcsolatok megromlását vetítették előre. Sőt a magyar-EGK-tárgyalásokon a francia fél támogató magatartását „látványos” franciaországi magyar vásárlásokhoz kötötték (például polgári repülésben használt radarrendszerek, a paksi atomerőmű további építése, metrókorszerűsítés, repülőgépek vásárlása stb.). A magyar Külkereskedelmi Minisztérium értékelése szerint: „Úgy tűnik, hogy a franciák aktivitásuk és versenyképességük hiányát magyar állami döntésekkel szeretnék kompenzálni.”³⁴⁴ Megfigyelhető volt továbbá az a francia törekvés, hogy „a felső szintű találkozókot konkrét üzleti mederbe tereljék”. Pierre Méhaignerie francia építésügyi miniszter 1987. augusztusi magyarországi látogatását például a francia atomerőmű-építő ipar magyar piac iránti érdeklődése motiválta³⁴⁵

341 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 14-005387/5/1981. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Miniszeri értekezletre: Jelentés a Politikai Bizottságnak a magyar-francia kapcsolatok alakulásáról, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelveiről az új helyzetben* (1981. október).

342 Garadnai: „A francia-magyar kapcsolatok története 1975 és 1985 között”. 46., 59.

343 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1988. január 4.).

344 MNLOL, XIX-J-1-j, 1987, 49. doboz, Franciaország, 45-14-0056/10/1987. Veres Péter külkereskedelmi miniszter levele Várkonyi Péter külügyminiszterhez. Tárgy: *Magyar-francia gazdasági kapcsolatok* (1987. szeptember 30.).

345 MNLOL, XIX-J-1-j, 1987, 49. doboz, Franciaország, 45-14-0056/15/1987. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1987. december).

[→ 70. dokumentum]. 1984-től a kulturális, főként a műszaki-tudományos együttműködés területén egyre erőteljesebb francia visszafejlesztési törekvés jelentkezett. Drasztikus mértékben visszafogták az ösztöndíjascseréket. 1986-ban bejelentették, hogy be kívánják zárni a párizsi magyar és a budapesti francia Műszaki Tájékoztatói Központokat. A magyar külügy fellépése nyomán végül a budapesti intézmény bezárásától elálltak. E döntéseknél főleg finanszírozási gondokra hivatkoztak.³⁴⁶ A párizsi magyar nagykövetség értékelése szerint a francia oldal az államközi kulturális kapcsolatoknak még a szinten tartását sem tekintette ekkor érdekének. Az érdeklődés hirtelen csökkenése azzal függött össze, hogy a francia kormányzat főként az európai integrációs folyamatok erősítésére kívánta erőforrásait összpontosítani³⁴⁷ [→ 72. dokumentum].

Magyarországnak a francia külpolitikában megfigyelt előtérbe kerülése tehát ellentmondásos és időleges jelenségnek tűnik. A későbbiekben azonban majd látjuk, hogy mégsem múlt el nyomtalanul!

Bár a francia–lengyel államközi kapcsolatok jelentős romlásának lehetünk tanúi az 1981-es szükségállapot bevezetése után, a francia kormányzat, a politikai osztály és a közvélemény erőteljes figyelme, amivel a lengyel eseményeket kísérte és a kapcsolatok helyreállításának gyorsasága jól mutatja, hogy a kelet-közép-európai országok között Lengyelország a francia külpolitika számára továbbra is nagy jelentőséggel bírt.

A szükségállapot 1981. decemberi bevezetése előtt a francia külpolitika legfontosabb kelet-közép-európai partnereként tekintett Lengyelországra. A Quai d'Orsay tisztviselői 1981 őszen a hagyományokra, a francia–lengyel történelmi kapcsolatokra hivatkozva Varsó „különleges”, „privilegizált” helyzetéről beszéltek. Ezért mondta a francia külügy szóvivője Claude Cheysson külügyminiszter 1981. októberi lengyelországi látogatásakor: „szimbolikus az a tény, hogy az új francia kormány egyik tagjának első külföldi útja Kelet-Európában éppen a megújuló Lengyelországba vezet.” A gazdasági kapcsolatok fejlesztését azonban gátolta a Franciaországgal szemben is kialakult súlyos lengyel adósság.³⁴⁸

Az 1980-ban kezdődött lengyel belső destabilizálódás kapcsán a még Giscard d'Estaing vezette francia külpolitika fő törekvése, mint fentebb láttuk, a várható szovjet beavatkozás megelőzése volt. Mitterrand hatalom-

346 MNLOL, XIX-J-1-j, 1986, 57. doboz, Franciaország, 14-00925/10/1986. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1986. december 22.).

347 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/8/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1988. november 8.).

348 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 103-006715/1981. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és az európai szocialista országok* (1981. november 16.).

ra kerülése után ez a cél megmaradt. Az elnök megítélése szerint a szovjet intervenció bekövetkezése attól függ, hogy a lengyel kommunista erők képesek-e ellenállni a Szolidaritás nyomásának: „amíg a kommunista párt tartja magát, nem fenyeget a szovjet beavatkozás veszélye” – mondta Mitterrand Margaret Thatcherrel folytatott, 1981. szeptemberi tárgyalásai során. Az október elején Varsóba látogató Cheysson külügyminiszter a kormány képviselőivel és Lech Walęsával egyaránt találkozott. Rossz előérzetei ellenére bejelentette, hogy a francia kormány támogatja a lengyel adósságok átütemezését, és további 300 millió frank hitelt nyújt.³⁴⁹

A szükségállapot 1981. december 13-i bevezetésére a francia közvélemény és a politikai osztály igen hevesen, óriási felháborodással reagált. A kormányzat viszont, amely pontosan tudta, hogy a hidegháborús korszak bipoláris világrendjében számára mennyire szűk mozgástér áll rendelkezésre valamely szovjet blokkon belüli esemény befolyásolására, igen visszafogottan kommentálta a fejleményeket. A francia vezetők mindenképpen el akarták kerülni, hogy magatartásukkal a Szovjetuniót provokálják. A francia hivatalos reagálásban három szakasz különíthető el. A december 13-i bejelentés utáni napokat, vagyis az első fázist, igen enyhe nyilatkozatok jellemzik. Az első kormánynyilatkozat mindössze arról tudósított, hogy „a francia kormány rendkívüli figyelemmel kíséri a Lengyelországban zajló súlyos eseményeket”, és sajnálatát fejezi ki a szakszervezeti vezetők letartóztatása miatt. Vagyis nincs benne egyértelmű és határozott elítélés. Cheysson külügyminiszter újságírói kérdésre válaszolva, amikor megkérdezték tőle, hogy Franciaországnak szándékában áll-e cselekedni, ezeket a híressé vált szavakat mondta: „Egyáltalán nem. Természetesen semmit nem fogunk csinálni.” Pierre Mauroy miniszterelnök azt erősítette, hogy a francia kormány nem kíván beleavatkozni Lengyelország belügyeibe. Az események ugyanis szerinte egyelőre a belügy kategóriájába tartoznak. A francia miniszterek nem kaptak engedélyt a párizsi lengyel nagykövetség előtti tüntetésen való részvételre. A második fázis december 16-án kezdődött: az ekkor kiadott kormánynyilatkozat ugyanis a közvélemény igen élénk reakciójára való tekintettel, határozottabban foglalt állást. Kinyilvánította, hogy az egyéni és kollektív szabadságjogok felfüggesztése mindenképpen elítélendő, akár külső beavatkozás, akár belső elnyomás eredményezi. Részben ennek a kijelentésnek a szovjeteket esetleg bántó élet tompítandó, Mauroy miniszterelnök aznapi nemzetgyűlési beszédében újra visszatért a kérdésre, és megfogalmazta a francia hivatalos álláspont lényegét: „Megállapíthatjuk, hogy az események jelenleg lengyel nemzeti keretek közt vannak. Azt várjuk, hogy abban is maradjanak. A lengyel válság nemzetközivé válása súlyos következményeket vonna maga után. Segíteni szeretnénk a lengyeleket, hogy szembe tudjanak

349 Schreiber: *Les actions de la France*. 169.

nézni helyzetükkel.” A Mauroy által kinyilvánított állásfoglalás vált a francia külpolitikai lépések alapjává: Mitterrand ellenére volt az amerikaiak által javasolt Lengyelország elleni gazdasági szankciók bevezetésének. A „nép” és a „rendszer” között különbséget téve nem kívánta az élelmszer-szállítások leállítását. 1982. januártól figyelhető meg a francia álláspont megmerevedése. Január 22-én ugyanis a lengyel eseményektől felkavart közvéleményben bombaként robbant a hír a francia–szovjet gázegyezmény aláírásáról. Mintegy az erőteljes tiltakozások ellensúlyozására, a francia kormányzat megkeményítette álláspontját a hivatalos Lengyelországgal szemben. Cheysson az FKP kongresszusa miatt éppen Párizsban tartózkodó Józef Czyrek lengyel külügyminiszterrel tárgyalva kissé udvariatlanul hirtelen félbeszakította a beszélgetést, amikor lengyel partnere „szélsőségesnek” nevezte Walesát. Ez az incidens a kezdetét jelentette a hivatalos találkozások felfüggesztésének, ami 1985 decemberéig tartott. Vagyis a szükségállapot 1983. júliusi megszüntetése ellenére feszült maradt a két ország hivatalos viszonya.³⁵⁰ Államközi szinten csak a párizsi lengyel nagykövetség és a francia Külügyminisztérium érintkeztek egymással. A gazdasági kapcsolatokban csak a minimális kötelezettségeket teljesítették. Párizs azonban – a lengyelországi francia jelenlét fenntartása érdekében – továbbra is kész volt folytatni a kulturális és műszaki együttműködést.³⁵¹

A két ország közti „mini hidegháború” megszüntetésének első lépése a Lengyelországban minden kulcspozíciót a kezében tartó Wojciech Jaruzelski tábornok (nemzetvédelmi miniszter, miniszterelnök, a Lengyel Egyesült Munkáspárt KB első titkára, a Nemzetvédelmi Bizottság elnöke) Mitterrand-nal 1985. december 4-én lefolytatott „titkos” párizsi tárgyalása volt. A találkozót kezdeményező lengyel vezető tudta, hogy párizsi fogadásának ténye nemzetközileg legitimálni fogja helyzetét, és megerősíti hazai pozícióit is. Tárgyalni kívánt a 10 milliárd frankra nőtt lengyel adósságról is. Mitterrand főként azzal vetett számot a francia közvélemény és a politikai osztály heves nemtetszését kiváltó döntésének meghozatalakor, hogy Franciaország a távolságtartás éveiben korábbi lengyel piacainak jelentős részét elveszítette: míg Párizs 1981-ben Varsó második számú kereskedelmi partnere volt, 1985-re a hatodik helyre került. A korábbi francia pozíciók nagy részét az NSZK szerezte meg. Jaruzelski ekkorra már felvette a kapcsolatot Kohllal, járt már nála a nyugatnémet, az osztrák, az olasz és a brit külügyminiszter is... A francia elnök tehát nem akart lemaradni. Egy óra húsz perces találkozásuk során főként az emberi jogokról és az

350 Uo. 170–173.

351 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. május 30.).

1981-es szükségállapotról beszéltek. A tárgyalások eredményeként Mitterrand a lengyel kormányzattal való kapcsolatok felújítása mellett döntött. 1986. januárban a közeledési szándék jeleként Jean-Michel Baylet francia külügyi államtitkár – első francia kormánytagként a rendkívüli állapot kihirdetése óta – Lengyelországba látogatott. Varsó jelentőségét a francia politikai osztály számára az is mutatta, hogy négy fő áramlatának képviselőjében Chirac, Barre, Jospin és Mauroy 1986. februárban levelet intéztek a lengyel vezetéshez a politikai foglyok szabadon bocsátása érdekében. Erre a lengyel kormányzat hivatalosan ugyan nem válaszolt, de az év közepétől észrevehető volt az emberi jogok helyzetének javulása. A politikai okokból bebörtönzöttek nagy része kiszabadult, ami jó hatással volt a kétoldalú kapcsolatok fejlődésére is. Jean-Bernard Raimond 1987. júniusi lengyelországi útja – noha a francia külügyminiszter még megemlítette, hogy Franciaország mennyire fontosnak tartja az emberi jogok tiszteletben tartását – a kétoldalú államközi kapcsolatok normalizálásának befejezését jelentette.³⁵²

A történelmi tradíciók hatásán túl az el nem kötelezettek mozgalmában betöltött jelentős szerepe miatt is fontosnak tartotta a francia külügy Jugoszlávia kiemelt kezelését. Belgrád – fokozódó gazdasági nehézségeivel nyilván szoros összefüggésben – továbbra is nagy hangsúlyt kívánt adni a gazdasági együttműködés fejlesztésének. Jugoszlávia fontosságát Mitterrand 1983. decemberi látogatása is bizonyította.³⁵³ A tárgyalások során a jugoszláv fél az el nem kötelezettek szövetségeseinek nevezte Franciaországot, és további együttműködést javasolt Párizssal a harmadik világ érdekében. A francia elnök megerősítette Jugoszlávia jelentőségét a francia külpolitika számára, és fontosnak nevezte egységének fennmaradását. Milka Planinc jugoszláv miniszterelnök 1985 januárjában utazott Párizsba, ahol kérte a jugoszláv államadóságok átütöztetését és Franciaország támogatását a Jugoszlávia egységét fenyegető nacionalista mozgalmak ellen.³⁵⁴

A francia diplomácia kelet-közép-európai fontossági hierarchiájában a középmezőny első államaként kell említeni a Német Demokratikus Köztársaságot, amely – mint fentebb láttuk – fizetőképesség és a gazdasági együttműködésben mutatott megbízhatóság tekintetében térségünkön belül Franciaország számára kiváló partnernek bizonyult. Jelentős kooperáció volt például a Citroën gépkocsialkatrészeket gyártó üzemének felépítése Zwickauban. Növekvő kereskedelmi forgalom mellett a kétoldalú viszony homlokterében a gazdasági kérdések álltak. A problémamentes,

352 Schreiber: *Les actions de la France*. 184–187., 191.

353 MNLOL: XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. május 30.).

354 Schreiber: *Les actions de la France*. 176–177., 180.

gördülékeny kapcsolatokat a gyakori szakminiszteri tárgyalások is jelezték.³⁵⁵ A legmagasabb szintű politikai érintkezést Cheysson külügyminiszter 1984. januári és Laurent Fabius miniszterelnök 1985. júniusi hivatalos látogatásai jelentették.³⁵⁶ A kulturális kapcsolatokban való előrelépés szándékát mutatta, hogy a két fél kulturális intézeteket kívánt nyitni a másik fővárosában. A bolgár-francia kapcsolatokat Mitterrand hatalomra kerülésekor szinte teljes francia érdektelenség jellemezte. A viszony később javulni látszott, még Mitterrand elnök látogatása is szóba került, de a pápa elleni merénylet kapcsán Bulgáriával szemben megfogalmazódó vádak nyomán a kapcsolatok újra mélypontra kerültek. Bulgária értékét a francia külpolitika számára bizonyos mértékben növelte, hogy nem volt eladósodva, így a franciák potenciális gazdasági partnerként tekintettek rá.³⁵⁷ Ami Csehszlovákiát illeti, a gazdasági és kulturális kapcsolatok viszonylagos zavartalansága mellett a francia vezetés az emberi jogok megsértéseként rossz néven vette az ellenzékiek ellen időről időre indított pereket, ami fékezőleg hatott a kétoldalú kapcsolatok fejlődésére. Magasabb szintű találkozók továbbra sem kerültek napirendre.³⁵⁸

A hagyományosan jó és De Gaulle óta kiemelten kezelt francia-román viszony már Giscard d'Estaing elnökségének végére, mint láttuk, hűvösebbé vált. Mitterrand hatalomra kerülése után pedig a francia külügy határozott jelét adta, hogy nem kívánja a kapcsolatok fejlesztését a Ceaușescu vezette Romániával. Mitterrand tervezett bukaresti látogatását ezért bizonytalan időre elhalasztották. Románia nagymérvű leértékelődése gazdasági és politikai tényezőkkel egyaránt összefüggött. A francia fél úgy ítélte meg, hogy a gazdasági együttműködés – például a gépkocsi-kooperáció – nem vált be, és az ország túlságosan nagy adósságot halmozott fel. Másrészt feszültnek látták a román belpolitikai helyzetet, és elképzelhetőnek tartották a lengyelországihoz hasonló válság közeli kialakulását.³⁵⁹ A román kormányzat ugyan szorgalmazta a „latin rokonságon” alapuló különleges kapcsolatok visszaállítását Franciaországgal, a francia fél azonban nem fogadta a közeledést. A francia Szocialista Párt vezetői kifogásolták a Ceaușescu által gyakorolt személyi kultuszt, az emberi jogok korlátozását és a nemzetiségek elnyomását. Cheysson külügyminiszter 1983. április 20-i bukaresti tárgyalásain is az ellentétek domináltak: a román kívánsá-

355 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/2/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok* (1983. október 17.).

356 Schreiber: *Les actions de la France*. 178, 182.

357 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/2/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok* (1983. október 17.).

358 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. január 12.).

359 Uo.

gok ellenére sem állapodtak meg államfői találkozásban. A román tárgyalók viszont nem fogadták el, hogy a francia atomtűzért ne számítsák be a nyugati atomfegyverek közé, és elutasították az emberi jogok megsértésére vonatkozó felvetéseket is.³⁶⁰

Albánia a Franciaországgal való kapcsolatok bizonyos élénkülése ellenére továbbra is Párizs kelet-közép-európai kapcsolatrendszerén kívül helyezkedett el. Enver Hodzsa halála után néhány hónappal, 1985 szeptemberében Jean-Michel Baylet francia külügyi államtitkár Tiranába utazott. 1946 óta ez volt az első eset, hogy francia kormánytag Albániában járt. 1988. februárban pedig Didier Bariani külügyi államtitkár látogatott az albán fővárosba. Az utóbbi vizit tapasztalatai szerint az albán vezetők nyitottnak mutatkoztak egy korlátozott francia–albán közeledés iránt. Érdeklődve figyelték Franciaországnak az Észak-atlanti Szövetségen belül képviselt függetlenségi politikáját. Mindazonáltal e látogatások igen minimális politikai eredménnyel zárultak.³⁶¹

Ami Kelet-Közép-Európa államainak Franciaország irányában képviselt politikáját illeti, továbbra is a térség minden országa – a korszak vége felé már Albánia is – törekszik a viszony megerősítésére. A kapcsolatfejlesztési igény jórészt gazdasági okokra volt visszavezethető, és az egyes országok gazdasági nehézségeinek fokozódásával erősödött. Ceaușescu és Jaruzelski esetében a belső és a nemzetközi legitimáció biztosítása is nagy szerepet játszott. Az előző időszakhoz hasonlóan továbbra is voltak bizonyos nemzetközi kérdések, amelyekben a szovjet blokk országai tárgyalásaik alkalmával igyekeztek hatni a franciákra: ekkoriban főként a leszerelés, az európai biztonság, az európai rakétatelepítés és Afganisztán ügye volt napirenden.

A magyar vezetés Mitterrand hatalomra kerülésétől kezdve érzékelte az elnök Magyarország iránt megnyilvánuló különös figyelmét: többször hivatkozott a magyar példára, a korábbiakban szerzett személyes tapasztalataira. Mindazonáltal magyar oldalról továbbra is érvényben tartották azt a megállapítást, hogy a magyar–francia kapcsolatok továbbfejlesztése érdekében a magyar félnek kezdeményezőleg kell fellépnie³⁶² [→ 64. dokumentum]. Úgy tapasztalták, hogy a magyar indítványokra egy ideig a korábbiaknál nagyobb fogadókészséggel reagált a francia kormányzat. A francia fél részéről a Chirac-kormány hatalomra kerülése után megfigyel-

360 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 53. doboz, Franciaország, 103-00710/1/1983. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a szocialista országok kapcsolatai* (1983. május 30.).

361 Schreiber: *Les actions de la France*. 182., 192.

362 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 14-005387/5/1981. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Miniszteri értekezletre: Jelentés a Politikai Bizottságnak a magyar–francia kapcsolatok alakulásáról, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelveiről az új helyzetben* (1981. október).

hető szűkítő, az exportcélokat egyoldalúan előtérbe állító magatartás ellenére a magyar külügy továbbra is a kapcsolatok fejlesztését, magas szintű találkozók szervezését szorgalmazta már csak a kétoldalú viszonyban jelentkező problémák tisztázása céljából is.³⁶³

A magyar vezetés ugyanis továbbra is kiemelt helyet szánt Franciaországnak a magyar külpolitikában. Célul tűzték ki, hogy a két ország között Kádár János párizsi és François Mitterrand budapesti látogatásával a legfelsőbb szintig kiépült személyes kontaktusok fennmaradjanak és lehetőleg rendszeressé váljanak. A gazdasági és kulturális viszony fejlesztésére is igyekeztek felhasználni a Magyarországot aktuálisan politikai szempontból pozitívan megkülönböztető bánásmódot. A kooperációkban, vegyes vállalatokban és a harmadik piaci közös fellépésben megnyilvánuló együttműködésen túl a magyar fél erőteljesen szorgalmazta a pénzügyi és banki kapcsolatok fejlesztését is. Egy 1985-ben készített magyar tervezet egyenesen azt javasolta, hogy segítsék elő „a francia működő tőke magyarországi beruházásait, ami gazdasági kapcsolataink bővülését hivatott előmozdítani”.³⁶⁴ A francia tőkebefektetéseket kívánta ösztönözni az 1986 novemberében aláírt magyar–francia beruházásvédelmi megállapodás is. Tehát a magyar diplomácia számára is a francia reláció fejlesztésének egyik alapvető területe a gazdaság volt: a párizsi magyar nagykövetség tevékenységének is súlyponti részét képezte. A rendszeres, változatos eszközöket felvonultató erőfeszítések ellenére sem sikerült azonban érdemben növelni a franciák gazdasági aktivitását Magyarország tekintetében.

Politikai vonatkozásban, nemzetközi politikai téren – a szovjet elképzelésekkel összhangban – a magyar tárgyalók is igyekeztek francia partnereiket a kelet–nyugati párbeszéd, az „enyhülés” folytatására ösztönözni, elensúlyozni próbálva az „amerikaiak befolyását”.³⁶⁵ Az 1980-as években továbbra is hangsúlyos feladat volt, hogy a magyar külügyi szervek a Francia Kommunista Párton kívül más francia pártokkal, így a francia Szocialista Párttal is igyekezzenek elmélyíteni a kapcsolataikat. E törekvést jelezte a Szocialista Párt Lionel Jospin első titkár által vezetett delegációjának 1982. áprilisi magyarországi látogatása az MSZMP KB meghívására, amit a Havasi

363 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/5/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1988. szeptember).

364 MNLOL, XIX-J-1-j, 1985, 59. doboz, Franciaország, 14-003936/2/1985. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Irányelvek a magyar–francia kapcsolatok fejlesztésére (1986–90 között)* (1985. november 26.).

365 MNLOL, XIX-J-1-j, 1981, 55. doboz, Franciaország, 14-005387/5/1981. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Miniszteri értekezletre: Jelentés a Politikai Bizottságnak a magyar–francia kapcsolatok alakulásáról, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelveiről az új helyzetben* (1981. október).

Ferenc vezette magyar MSZMP-küldöttség 1983. decemberi párizsi tárgyalásai viszonzotak.³⁶⁶ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a magyar diplomácia ebben az időben már a jobboldali pártokkal és azok vezetőivel (Barre, Chirac, Giscard d'Estaing) is rendszeres kapcsolatok kiépítésére törekedett, akik szintén igen kedvező véleménnyel voltak a magyarországi politikai fejlődésről. Így a francia belpolitikai élet változásai a francia-magyar kapcsolatokat lényegesen nem befolyásolták.³⁶⁷

A Franciaország és Kelet-Közép-Európa közti gazdasági kapcsolatok erőssége, intenzitása Mitterrand elnökségének első hét évében a korábbi időszakban regisztrált alacsony szinten maradt. Franciaország gazdasági jelenléte Kelet-Közép-Európában és térségünk szerepe Franciaország gazdaságában továbbra is igen csekély mértékű volt. A párizsi kormányzat hozzáállását továbbra is az jellemezte, hogy „érdeklődött”, követte a fejleményeket, „szimpatizált”, de nem dolgozott ki hosszabb távra szóló, átfogó koncepciót térségünkkel kapcsolatban,³⁶⁸ ami világosan mutatja régióink másodlagos fontosságát a francia külpolitika prioritásaihoz képest.

A magyar-francia gazdasági kapcsolatok szintje Magyarország többi „fejlett tőkés” relációjával összehasonlítva továbbra is igen kis volumenű volt. Vagyis a politikai viszony jelentős fejlődése nem volt érezhető a gazdaság területén. 1983-ban például Franciaország a magyar árucserében mindössze 2 százalékos részarányt képviselt, ami a fejlett tőkés országokkal lebonyolított forgalom alig több mint 5 százalékát jelentette. Magyarország részaránya a francia külkereskedelemben pedig továbbra is mindössze 0,2 százalék volt.³⁶⁹ 1985-ben Franciaország Magyarország 15., tőkés relációban a 7. számú partnere volt.³⁷⁰ Az állandó magyar, de időről időre francia oldalról is felmerülő, a gazdasági kapcsolatok bővítésére vonatkozó igény megvalósulását akadályozta az általános recesszió, a nyomasztó francia külkereskedelmi hiány, valamint a két ország gazdaságának nem komplementer jellege. A francia belső piac érzékenysége nem tette lehetővé bizonyos hagyományos magyar termékek bevitelének növelését (például libamáj,

366 MNLOL, XIX-J-1-j, 1985, 59. doboz, Franciaország, 14-00399/6/1985. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztálya által készített szigorúan titkos tájékoztató anyag, *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról*.

367 MNLOL, XIX-J-1-j, 1987, 49. doboz, Franciaország, 45-14-0056/15/1987. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1987. december).

368 Schreiber: *Les actions de la France*. 189–190.

369 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 54. doboz, Franciaország, 145-003944/1983. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról* (1983. június 17.).

370 MNLOL, XIX-J-1-j, 1986, 57. doboz, Franciaország, 14-00925/10/1986. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1986. december 22.).

textil). Másfelől a magyar vásárlóképeség csökkenése miatt nem lehetett fokozni a francia exportot Magyarországra...³⁷¹

Franciaország tehát a többi nyugati hatalomhoz, főként az NSZK-hoz képest gyenge gazdasági jelenléttel, szórványos, csak néhány országgal erőteljesebb politikai kapcsolatokkal és a régiót illető hosszabb távú elképzelések nélkül érkezett a kelet-közép-európai rendszerváltások küszöbére.

*A kelet-közép-európai rendszerváltás és a francia külpolitika, 1988–1990*³⁷²

Az 1988 májusában újra a Francia Köztársaság elnökévé választott François Mitterrand államfői hatalmának gyakorlására kedvező feltételt teremtett, hogy a Szocialista Párt győzött a júniusi törvényhozási választásokon, s ennek következtében megalakult a második Rocard-kormány. Vagyis megszűnt a korábbi politikai társbérletből fakadó rivalizálás, és maradéktalanul érvényesülhetett az elnök kormány által is támogatott irányító szerepe a külpolitikában. Mitterrand személyes döntései meghatározóak lesznek Franciaország 1988 és 1990 közti Kelet-Közép-Európa-politikájának kialakításában is, amely korszak, mint ismeretes, térségünk és általában a

371 MNLOL, XIX-J-1-j, 1983, 54. doboz, Franciaország, 145-003944/1983. A Külügyminisztérium XI. Területi Főosztálya által készített szigorúan titkos tájékoztató anyag, *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról* (1983. június 17.).

372 A francia külpolitika és az 1989–1990-es magyarországi rendszerváltás összefüggéseiről francia külügyi dokumentumokat gyűjtött Garadnai Zoltán, aki kutatásának eredményeit részben Thomas Schreiber magyar származású francia újságíróval közösen publikálta. Lásd Garadnai Zoltán–Thomas Schreiber: „A magyarországi rendszerváltás a Quai d’Orsay szemével”, *Külügyi Szemle*, 2008. (7. évf.) 2. sz. 129–149.; „Antall József miniszterelnök külpolitikai törekvései francia szemmel (1990–1991)”, *Archivnet*, 2009. 3. sz. www.archivnet.hu; „François Mitterrand elnök második budapesti útja – 1990. január 18–19.”, *Archivnet*, 2009. 2. sz. www.archivnet.hu; „A rendszerváltás Magyarországon és Lengyelországban”, *Archivnet*, 2009. 1. sz. www.archivnet.hu. Továbbá: Garadnai: „A magyarországi rendszerváltás dokumentumai a francia Külügyminisztérium levéltárában”, *Levéltári Szemle*, 2009. (59. évf.) 1. sz. 3–12.; „Francia vélemények a magyarországi átalakulásról (1988–1990)”. *Levéltári Közlemények*, 2011. (82. évf.) 1. sz. 161–180. A témakörrel nemzetközi újságíróként szerzett személyes tapasztalatok alapján ír Schreiber: *Les actions de la France à l’Est ou Les absences de Marianne*, Chapitre 4: Les années Mitterrand; *J’ai choisi la France. L’odyssée d’un journaliste qui a traversé trois quarts de siècle*. Chaintreaux, Éditions France-Empire Monde, 2010, Chapitre 10: L’accouchement d’une nouvelle Europe. A magyarországi rendszerváltás nemzetközi összefüggéseiről: Békés Csaba: *Európából Európába. Magyarország konfliktusok keresztjében, 1945–1990*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2004. 275–330. (Fejezet: Vissza Európába. A magyarországi rendszerváltás nemzetközi háttere, 1988–1990); Borhi László: „Magyarország kötelessége a Varsói Szerződésben maradni”. *Külügyi Szemle*, 2007. (6. évf.) 2–3. sz. 255–272. Mitterrand elnök szerepéről lásd Frédéric Bozo: *Mitterrand, la fin de la guerre froide et l’unification allemande. De Yalta à Maastricht*. Paris, Odile Jacob, 2005.

kelet–nyugati kapcsolatok viharos gyorsaságú átalakulását hozta. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió által dominált bipoláris világrend a maga európai érdekszféra rendszerével 1990-re megszűnt: a Szovjetunió politikailag, majd katonailag fokozatosan visszahúzódott, a kelet-közép-európai kommunista rendszerek összeomlottak, és létrejött a német egység. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogyan viszonyult a francia kormányzat régióinkhoz és benne Magyarországhoz e világtörténelmi jelentőségű eseménysorozat idején.

Míg Mitterrand első elnöki periódusának második felét a Kelet-Közép-Európa irányában tanúsított viszonylagos érdektelenség jellemezte, az újabb hét év a térségünk iránti fokozott figyelem jegyében kezdődött: „Induljunk merészen Kelet-Európa felé. Magyarországon nemrégiben a megújulást célzó igazi hatalomátvétel ment végbe, amit fontos, hogy sürgősen megerősítsünk. Javasolnunk kell, hogy kössön velünk nagy jelentőségű pénzügyi és politikai egyezményt, és nem szabad hagynunk, hogy a [Német] Szövetségi Köztársaság egyedül lépjen ott fel” – mondta az elnök egy héttel újraválasztása után különleges tanácsadójának, Jacques Attalinak.³⁷³ Számos forrás arra utal, hogy Mitterrand-ban ekkor tudatosodott: Franciaország és az NSZK egymás versenytársai Kelet-Közép-Európában. Az elnök ezért felkérte közeli munkatársait, hogy elemezzék Franciaország fokozott térségbeli jelenlétének lehetőségeit. Az új francia külügyminiszter, Roland Dumas ettől kezdve minden lehetséges alkalommal – diplomaták és újságírók előtt egyaránt – kifejezte, Franciaország készen áll, hogy lemaradásait behozva növelje erőfeszítéseit a régióban. 1988 nyarán az elnökség és a miniszterelnökség együttes munkával ki is dolgozta a „Kelet” felé való nyitás új politikáját, melynek fő mozzanataként elnöki látogatást terveztek Kelet-Közép-Európa minden országába, a szalonképtelenné vált Ceașescu-féle Romániát kivéve.³⁷⁴ Az új koncepció lényegét a *Le Monde*-nak adott interjújában Dumas a következőképpen fejtette ki: „Ma egyrészt ha nem is az enyhülés korszakában, de ahhoz nagyon hasonló szituációban élünk, másrészt a kelet-európai országokban végbement változások következtében köztük erős diverzifikálás mutatható ki. Ezeket az új tényezőket figyelembe kell vennünk. 1985 óta a Szovjetunióban is érzékelhető a Nyugat-Európához való közeledés. E tényezők lehetővé teszik, hogy Franciaország újra elfoglalja azt a helyet, amely korábban ezen országokkal való kapcsolatában történelmileg kialakult, s a kulturális és gazdasági kapcsolatok mellett a politikai dialógus fejlesztésére is törekedjék. Ma a szocialista országok irányában más-más módon kell közeledni, mivel azok gazdasági és egyéb területen

373 Jacques Attali: *Verbatim*. Tome III. Paris, Fayard, 1993., 1995. 26., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 192.

374 Schreiber: *Les actions de la France*. 192–193.

megmutatkozó különbözőségei ezt indokoltá teszik.³⁷⁵ Vagyis az interjú tanúsága szerint a francia vezetés jelentős nyitást határozott el a szovjet blokk országai felé. A korábbi visszafogottság helyébe a kapcsolatok minden területén érvényesítendő fejlesztési szándék lépett, melynek megvalósulásában nagy szerepet szántak a szovjet-francia viszony kibontakoztatásának is.³⁷⁶

Az 1988. szeptember közepétől meginduló – alább ismertetendő – hatalmas külpolitikai aktivitás nyomán a szovjet blokk, s benne Kelet-Közép-Európa a francia külpolitika prioritásai közé emelkedett. E jelentős váltás azzal magyarázható, hogy Franciaország erőteljesen törekedett Európán belüli politikai vezető szerepének megtartására. E cél megvalósítása érdekében szükségesnek tűnt, hogy ledolgozza fő európai partnereinek, az NSZK-nak, Olaszországnak és Nagy-Britanniának a szovjet blokk országai-val való kapcsolatépítésben politikai, gazdasági és kulturális téren egyaránt megmutatkozó előnyét.³⁷⁷ Szerepet játszhatott még annak felismerése is, hogy az NSZK-val közösen tervezett „keleti politika” nem valósul meg. Helmut Kohl kancellár még 1988. januárban javasolta, hogy az NSZK és Franciaország hangolja össze a térséggel kapcsolatos politikáját, és dolgozzanak ki közös lépéseket. Az eltérő érdekek és országprioritások miatt azonban a tervből csak kevés valósult meg. Az új koncepció melletti további érvként fogalmazódott meg, hogy a „keleti nyitás” révén Franciaország az Egyesült Államokkal és Japánnal szemben is stabilizálhatja helyzetét, főként ha gazdasági befolyása is nő a régióban. A párizsi magyar nagykövetség értékelése szerint a francia kormányzat tervei közt az is szerepelt, hogy a blokkpolitika meghaladása jegyében a kelet-közép-európai országokat eltávolítsa, sőt a későbbiekben leválassa a Szovjetunióról a francia politikai, kulturális és ideológiai befolyás erősítése révén. A Mitterrand környezetében lévő szocialista politikusok térségünkkel kapcsolatos elképzeléseiben nagy hangsúllyal szerepelt az ideológiai elem is: azt várták ugyanis, hogy régióink társadalmi lassan egyfajta „szociáldemokrata színezetű társadalommá” alakulnak. A francia Szocialista Párt vezetése úgy vélte, hogy a szocialista országokban zajló reformok lehetővé teszik majd annak bizonyítását, hogy a szociáldemokrata társadalmi szerveződés jelent

375 *Le Monde*, 1988. szeptember 9. Idézi: MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 40. doboz, Franciaország, 45-10-004044/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai társadalmi mozgások francia értékelése* (1988. október 3.).

376 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-1-001071/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Franciaország külpolitikája* (1989. február).

377 AMAE, Europe, Hongrie, Politique étrangère (1986-1990), Carton 6319, Hongrie. A francia Külügyminisztérium feljegyzése a magyar-francia kapcsolatokról. 1988. év eleje. Közli Garadnai: „Francia vélemények a magyarországi átalakulásokról (1988-1990)”. 171-173.

megoldást a zsákutcába jutott kommunista modell helyett.³⁷⁸ Vagyis hogy a piacgazdaság és a szocialista értékek összeegyeztethetőek.³⁷⁹ A francia kulturális behatolással főként a térség országainak fiatalságát kívánták elérni, míg az emberi jogok hangoztatását leginkább az értelmiségnek címezték.³⁸⁰

A francia külpolitika kelet-közép-európai aktivizálása mellett szólt még az Európai Gazdasági Közösség 1992-re előírt egységes belső piacára való felkészülés, a pozíciószerezés kényszere is.³⁸¹ A megnövekedett francia jelentéssel továbbá bátorítani kívánták az átalakulás folyamatát a még viszonylag mozdulatlan szocialista országokban, így Bulgáriában és Csehszlovákiában.³⁸² A térségünkkel való gazdasági együttműködés révén a nyomasztó francia külkereskedelmi hiány szintén mérsékelhetőnek látszott. S végül a szovjet blokkal való kapcsolatok erősítése révén a francia kormányzat be kívánt kapcsolódni a kelet-nyugati viszony döntő elemévé vált szovjet-amerikai párbeszédbe is.³⁸³

Ami a gyakorlati lépéseket illeti, az 1988. szeptember közepén kinyilvánított új politikának megfelelően a francia külügy Románia kivételével minden szovjet blokkbeli országgal a legmagasabb szinten kívánt párbeszédet folytatni: Dumas külügyminiszter Prágába látogatott. Fogadták a szovjet, a jugoszláv és a lengyel külügyminisztert. 1988. novemberben Grósz Károly magyar miniszterelnök és pártfőtitkár érkezett Párizsba, ahol ismertette vendéglátóival a magyar vezetés társadalmi-gazdasági reformtörekvéseit és nyitási politikáját [→ 73. dokumentum]. Mitterrand 1988. novemberben Moszkvában, míg decemberben Prágában tárgyalt. A francia elnök 1989-re előirányzott tervei között szerepelt Bulgária, NDK, Lengyelország és Magyarország meglátogatása, valamint 1989 első felében

378 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/10/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia külpolitika „keleti nyitása” – lehetőségei kétoldalú kapcsolatainkban* (1988. december 9.).

379 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/8/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Bianco a magyar-francia kapcsolatokról* (1989. november 17.).

380 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001613/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország új keleti politikájának határai – a kelet-európai folyamatok francia megítélésének tükrében* (1989. március 7.).

381 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 40. doboz, Franciaország, 45-10-004044/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai társadalmi mozgások francia értékelése* (1988. október 3.).

382 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 40. doboz, Franciaország, 45-10-004880/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Francia elképzelések az Európai Közösség kelet-európai politikájára* (1988. december 9.).

383 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-1-001071/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Franciaország külpolitikája* (1989. február).

Mihail Gorbacsov párizsi útja.³⁸⁴ A régióink addigi történetében példátlan francia államfői látogatássorozat a kortársak számára Párizs „keleti politikájának” radikális megváltozását jelezte. A magyar diplomácia is úgy érzékelte, hogy Párizsban a szocialista országok helyzetét, elképzeléseit a korábbinál fokozottabb figyelemmel kísérik. S 1988 őszétől a magyar-francia politikai kapcsolatok is sűrűbbé váltak. A francia kulturális jelenlét magyarországi erősítését szolgálta a francia nyelvoktatás terén nyújtott francia segítség a magyarországi két tannyelvű gimnáziumok beindításában és nyelvtanárok képzésében.³⁸⁵ A magyarországi tőkeberuházások és általánosan a gazdasági együttműködés iránt viszont a magyar illetékesek alig tapasztaltak francia érdeklődést.³⁸⁶

A francia kormányzat irányváltásával és a Kelet-Közép-Európában, főként Lengyelországban és Magyarországon folyó átalakulással összefüggésben a térségünk országaival kapcsolatos francia prioritásképzésben új szempontok jelentek meg. A kiemelés legfontosabb mércéjévé a régióban zajló gazdasági-társadalmi változásoknak az adott országban megfigyelhető mélysége vált. A francia vezetés által alkalmazott ideologikus retorikával megfogalmazva: Franciaország egy adott országgal való politikai, gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális együttműködését a helsinki harmadik kosár ajánlásainak, vagyis az emberi jogoknak a megvalósulásától tette függővé. Ennek a követelménynek az érvényesítését azonban – mint az NDK esetében látni fogjuk – bizonyos speciális szempontok módosíthatták. Az e kritériumrendszer alapján megállapított első csoportba a valóban jelentős gazdasági-társadalmi változásokat megelőző Magyarország és Lengyelország került. Ezen országokkal kívánta a francia külügy a legdinamikusabban fejleszteni kapcsolatait. Magyarországnak főként azt írták javára, hogy a reformok intézményes, törvényileg is szabályozott keretek közt zajlanak, ami gátat jelenthetett az esetleges visszarendeződés ellen. Úgy látták továbbá, hogy a piacgazdaság kialakításának irányában Magyarország ment a legmesszebb. Lengyelország esetében pozitívként esett a latba, hogy a francia külpolitika értékelése szerint Wojciech Jaruzelski, a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB első titkára, az Államtanács elnöke a gorbacsovi reform híve volt. Figyelembe vették a Szolidaritással való párbeszéd felújítását és Mieczyslaw Rakowsky miniszterelnökké választását is. A francia prioritási rend második vonalába tartozó Csehszlovákia és az NDK az előbbieknél alacsonyabb szintű, de stabil kapcsolatra számíthatott

384 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/10/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia külpolitika „keleti nyitása” – lehetőségei kétoldalú kapcsolatainkban* (1988. december 9.).

385 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/8/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1988. november 8.).

386 Uo.

Franciaországgal. Csehszlovákiában bizonyos előrelépéseket tapasztalt a francia diplomácia a gazdaság és az emberi jogok területén. Azt várták, hogy Prágában a gorbacsovi peresztrojkát felvállaló hatalom fog kialakulni. Az NDK-ban ugyan nem mutatkoztak a reformok jelei, a két német állam különleges helyzetéből eredően mégis nagyobb figyelmet kapott Párizs részéről. A harmadik csoporthoz tartozó Bulgáriával és Romániával Franciaország kapcsolatai alacsony szinten stagnáltak. Francia értékelés szerint Bulgáriában a kormányzat által hangoztatott reformok ellenére merev a hatalmi struktúra, és nincs változás a gazdaságban sem. A román vezetés pedig mindenfajta változtatási törekvést elutasított.³⁸⁷

A francia külügy által az európai szocialista országokra vonatkozóan kidolgozott új koncepciót Párizs tágabb körnek, az Európai Gazdasági Közösségnek ajánlotta. Sőt az elgondolás alapját éppen az EGK-országoknak javasolt szoros kelet-közép-európai együttműködés jelentette. A francia kormányzat úgy vélte, amint ezt Mitterrand Margaret Thatcher brit miniszterelnökkel folytatott tárgyalásai során meg is jegyezte, hogy az európai integrációnak szüksége van közösségi szintű külpolitikai egyeztetésre, melynek első megnyilvánulása éppen a közös „keleti politika” lehetne. Azzal érveltek ugyanis, hogy a szovjet blokkban végbemenő változások gyors válaszokat követelnek. Az elgondolás szerint bár tudomásul kell venni a kelet-közép-európai realitásokat, így a szovjet csapatok jelenlétét a térségben, de emellett azt is tudatosítani kell, hogy a cél éppen a demokratikus változások előtt álló akadályok ledöntése, a szabadságjogok biztosítása. A javaslat „átfogó jellege” abban nyilvánult meg, hogy leszögezték: a biztonsági kérdések csak az emberi jogok helyzetével együtt oldhatók meg. Szorgalmazták továbbá a kelet-nyugati határok átjárhatóvá tételét annak érdekében, hogy az emberi és szabadságjogok kérdése a régióban ismertté váljon. Nem kívánták azonban a kapcsolatok leblokkolását a Szovjetunióval és azon szövetségeseivel, amelyek nem biztosítják az emberi jogok gyakorlását. Óvtak továbbá attól, hogy nyugati segítséggel felszínen tartsanak az emberi jogokat elutasító rendszereket.³⁸⁸

E politika prioritásként kezelte a Kelet-Közép-Európával való gazdasági együttműködést, melyen belül javasolták, hogy az egyes KGST-országok és az EGK közti egyezmények tartalmát az adott ország sajátosságai alapján állapítsák meg. A KGST és az EGK közti tárgyalásokat az általánosságok szintjén kívánták hagyni. Célszerűnek látták ugyanakkor, hogy rögzítsék

387 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 40. doboz, Franciaország, 45-10-004044/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai társadalmi mozgások francia értékelése* (1988. október 3.).

388 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 40. doboz, Franciaország, 45-10-004880/1988. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Francia elképzelések az Európai Közösség kelet-európai politikájára* (1988. december 9.).

az EGK és az egyes KGST-országok közti szerződések alapelveit a rögtönzés és az EGK-államok közötti érdekelletétek érvényesülésének megelőzésére. Fontosnak tartották továbbá az azonnali koordinációt a pénzügyi segély, illetve a hitelek, valamint a technológiai együttműködés terén az EGK-országok közti konkurencia elkerülésére. Végül a gazdasági együttműködést olyan területekre igyekeztek koncentrálni, amelyek elősegíthetik a személyek és eszmék szabadabb mozgását (például összeurópai közlekedés és távközlés). A kulturális együttműködés kapcsán szorgalmazták a közös kulturális örökség felelevenítését, de ezen a téren is hangsúlyozni kívánták az emberi jogok fontosságát. A politikai párbeszéd és a biztonságpolitika tekintetében sürgették, hogy egységes közösségi válaszokat dolgozzanak ki a Szovjetunió és a Varsói Szerződés javaslataira. Sőt azt óhajtották, hogy maga az EGK is fogalmazzon meg saját „európai” javaslatokat. A biztonságpolitikai egyeztetés lehetséges színhelyéül a koncepció francia összeállító a Nyugat-európai Uniót nevezték meg. Utolsó pontként a környezetvédelem is szerepet kapott.³⁸⁹

Az 1989-es év Kelet-Közép-Európa gazdasági és politikai térképének, valamint biztonságpolitikai viszonyainak gyors és radikális átalakulását hozta. Lengyelországban 1989 januárjában Jaruzelski tábornok javasolta a Szolidaritás szakszervezet legalizálását, és megkezdődtek a tárgyalások a hatalom és az ellenzék között. A „vasfüggöny” szimbolikus megszűnését jelképezte, amikor 1989. május 2-án Horn Gyula magyar külügyminiszter osztrák kollégája társaságában ünnepélyesen átvágott néhány szögesdrótot a két ország határán. 1989. júniusban zajlottak az első „felszabad” választások Lengyelországban, a Szolidaritás hatalmas sikerét hozva. 1989 augusztusában Tadeusz Mazowieckit, a Szolidaritás egyik alapítóját Lengyelország miniszterelnökévé nevezték ki. A magyar kormány szeptember 10-én engedélyezte, hogy keletnémet menekültek ezrei az NSZK-ba távozhassanak. Gorbacsov október 6-i kelet-berlini látogatása nyomán tüntetések kezdődtek az NDK-ban, és hamarosan lemondott Erich Honecker. November 9-10. éjjelén leomlott az 1961 augusztusában emelt berlini fal, majd kevesebb mint egy év múlva, 1990. október 3-án helyreállt Németország egysége. 1989. november 10-én leköszönt a Bulgáriában 1954 óta hatalmon lévő Todor Zsivkov, és megkezdődött az ország demokratizálódása. 1989. december 21-én Romániában megdőlt a Ceaușescu-rendszer. A december 10-én létrehozott csehszlovák koalíciós kormányban kisebbségbe került a Csehszlovák Kommunista Párt; december 29-én a csehszlovák parlament államfővé választotta Václav Havelt.

A francia kormányzatot és a politikai osztályt egyaránt váratlanul érték az 1989-ben drámai gyorsasággal zajló kelet-közép-európai események. Az átalakulásban élenjáró Lengyelország és Magyarország megkülönböztetett

389 Uo.

figyelmet kapott. Párizsból nézve a lengyel fejlődés 1989 tavaszán megnyugtatóbbnak tűnt. Stabil, kiszámítható átmenetnek látszott: a francia Szocialista Párt egyik vezetője a párizsi magyar nagykövettel beszélve ezt úgy fogalmazta meg, hogy a lengyel esetben a kormány és a Szolidaritás ellentétes, de jelentős erővel rendelkező tárgyaló felekként jutottak meg egyezésre a hatalom fokozatos, kiszámítható megosztásáról.³⁹⁰ A magyarországi fejleményeket ezzel szemben a francia kormányzat és a pártok is sokkal több bizonytalansággal szemlélték ekkor. Így 1989 februárjában a Quai d'Orsay és a Miniszterelnökség köreiből származó információk szerint a hivatalos francia szervek aggodalommal figyelték a magyarországi események felgyorsulását. Nem látták sem az események kimenetelét, sem a kormány kibontakozási programjának a hatását.³⁹¹ Sőt 1989 áprilisában a hivatalos francia megfigyelők a magyar átalakulási folyamatot már egyenesen irányíthatatlannak találták: az MSZMP taglétszámának csökkenése mellett az új pártokat és mozgalmakat még nem tartották koalícióképes szervezeteknek. Francia megítélés szerint egy mérsékeltebb ütemű, de következetes, a külföld által is kiszámítható reformfolyamatra lett volna szükség. Attól is tartottak, hogy az infláció és a vásárlóerő csökkenése miatt megnövekednek a társadalmi feszültségek, és elszaporodnak a munkabeszüntetések³⁹² [→ 75. dokumentum]. Az ellenzékben lévő RPR³⁹³ és a kormányon lévő Szocialista Párt vezetése egyaránt óvott az ellenőrizhetetlen, krízisszerű folyamatoktól, és kiszámítható, fokozatos, békés átmenetet ajánlott.³⁹⁴ A Quai d'Orsay elemzői attól is tartottak, hogy a szovjet uralom évei során lefojtott nemzeti-nemzetiségi ellentétek annak megszűnése után hirtelen a felszínre törnek majd (például román–magyar, cseh–szlovák ellentétek). A Szovjetunió várható reagálása az újabb és újabb kelet-közép-európai fejleményekre François Mitterrand számára is az 1989-es év folyamán állandó bizonytalansági tényezőt jelentett. Noha az

390 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-002255/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a kelet-nyugati együttműködés* (1989. április 25.).

391 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001104/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Francia vélemény a magyarországi fejleményekről* (1989. február 17.).

392 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001104/1/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Francia vélemények a magyar reformfolyamatról* (1989. április 25.).

393 RPR, Rassemblement pour la République [Tömörülés a Köztársaságért]: a gaulle-izmus örökségére hivatkozó francia jobboldali párt 1976 és 2002 között, amely Jacques Chirac kezdeményezésére jött létre. A brit Konzervatív Párt francia megfelelőjének tartották.

394 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-1104/4/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *RPR véleménye hazánkról* (1989. november 14.). Uo. 1104/6/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *J. Attali hazánkról* (1989. november 17.).

elnök tanácsadója, Hubert Védrine közlése szerint Gorbacsovval júliusban Párizsban folytatott megbeszélései során Mitterrand meggyőződött arról, hogy a szovjet vezető nem fog ellenállni a kelet-közép-európai politikai változásoknak.³⁹⁵ Azt azonban, hogy Gorbacsov a helyén marad-e, nem látták előre...

Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájának 1989 tavaszán jelentkező új vonásaként a Gorbacsov nyomán megindult szovjet belső fejlődést a francia kormányzat elemzői visszafordíthatónak látták: a gazdasági nehézségek, a nemzetiségi problémák és egyes kelet-közép-európai országokban végbemenő változások, különösen pedig a két német állam újraegyesülésének irányában tett lépések szerintük – növelve a feszültséget – Gorbacsov bukásához vezethetnek. Ebből következett a kiváráó álláspont, az óvatosság és az éberség, amely azonban nem zárta ki a kétoldalú kapcsolatok fejlesztését, de azokat gondosan ellenőrzés alatt kívánta tartani, hogy rugalmasan módosíthassa a Szovjetunió belső fejlődése és a kelet-közép-európai államokhoz való viszonya alapján. Vagyis a francia külügy illetékesei nem tudták, hogy érvényben vannak-e még a hidegháború játékszabályai. A térségünk irányában folytatott politika nagyobb mérvű módosításáról a korabeli francia álláspont szerint csak akkor lehetett szó, ha Moszkva „elengedi” a régió államait, vagyis ha valóban egyenlő, szabad partneri kapcsolatra törekszik az érintett országokkal, lemond katonai fölényéről Európában, megszünteti állampolgárainak mozgáskorlátozását, és gazdasági rendszerét a piacgazdasághoz közelíti.³⁹⁶

Részben a Szovjetunióval kapcsolatos biztonságpolitikai kockázatokkal függtek össze a francia diplomácia kelet-közép-európai prioritásképzésének új jelenségei. 1989 első hónapjaitól ugyanis a gazdasági-politikai átalakulás mélysége helyett inkább annak ellenőrizhetőségére, kiszámíthatóságára helyezik a hangsúlyt: ennek alapján, amint az imént láttuk, Lengyelországot Magyarországnál előbbre sorolták. A másik új szempont a gazdasági behatolás, illetve a befolyásszerzés érvényesíthetősége volt, melynek alapján Varsó szintén Budapest elé került. Magyarországon ugyanis behozhatatlannak látták az NSZK gazdasági előnyét. Francia külügyi források azt valószínűsítették, hogy az NSZK Magyarországot tekinti a térségben privilegizált partnerének. A régebbi és újabb prioritási szempontok együttes figyelembevételével ekkorra érvényes sorrend kiemelt első csoportjába továbbra is a

395 Pierre Favier-Michel Martin-Roland: *La décennie Mitterrand*. Tome III: *Les Défis (1988-1991)*. Paris, Le Seuil, 1996. 173., idézi Schreiber: *Les actions de la France*. 173.

396 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-002255/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a kelet-nyugati együttműködés* (1989. április 25.). Békés Csaba szerint a kelet-közép-európai változásokkal kapcsolatban a szovjet vezetés tudatosan tartotta fenn az álláspontjával kapcsolatos bizonytalanságot, vagyis mintegy „lebegtette” a Breznyev-doktrínát. Lásd Békés Csaba: *Európából Európába*. 286-292.

Szovjetunió, Lengyelország és Magyarország tartozott. A Szovjetunióval való kivételes kapcsolat a francia gazdaság érdekei mellett Franciaország európai vezető hatalom jellegének fenntartásához is fontosnak látszott. Ami Lengyelországot illeti, francia vélemény szerint a lengyel átalakulás nyomán elhárultak a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének akadályai, lehetővé téve, hogy a történelmi-érzelmi affinitások akadálytalanul érvényesülhessenek. Számos francia kötelezettségvállalás, gesztus és ígéret – így például a lengyel adósságok átütemezése, Lengyelország gazdasági megsegítésének módját vizsgáló pénzügyi *ad hoc* bizottság tevékenysége – mutatta, hogy Lengyelország fokozatosan újra elfoglalta Párizs számára a Kelet-Közép-Európán belüli első helyet, amit az 1980-as évek elején átmenetileg Magyarország kapott meg. Magyarország „visszaesésének” okait már fentebb bemutattuk.³⁹⁷ A második vonalhoz tartozó NDK-val, Csehszlovákiával és Bulgáriával az elnöki látogatások ellenére sem tervezte a kapcsolatok látványos fejlesztését a francia külügy.³⁹⁸

A francia kormányzat fő törekvései – vagyis a kelet-közép-európai „le-maradás” ledolgozásának vágya, a „jaltai rendszer” túllépésének szándéka, a francia nyelvi-kulturális hagyomány felélesztésének és a szociáldemokrata alternatíva propagálásának gondolata – 1989 őszén is változatlanok voltak. A Kelet-Közép-Európa egyre több országát elérő látványos politikai változások nyomán azonban feltűntek új elemek is Franciaország térségünkkel kapcsolatos magatartásában. Az NDK közeli felbomlását sejtető események megindulása nyomán módosultak a magyar és a lengyel átalakulási folyamattal kapcsolatos hivatalos francia reagálások is:³⁹⁹ a németkérdés került a régiókkal kapcsolatos francia figyelem középpontjába.⁴⁰⁰ Már 1989 tavaszán úgy érzékelték, hogy – a kelet-európai fejleményekkel

397 A magyar külügyi vezetés tartott attól, hogy Magyarország újra leértékelődik a francia Kelet-Közép-Európa-politika számára, amivel a párizsi külügy is tisztában volt. Lásd AMAE, Europe, Hongrie, Politique étrangère (1986–1990), Carton 6341. A köztársasági elnök úr állami látogatása Magyarországon (1990. január 18–19.), összefoglaló dosszié (1990. január 12.). Közli Garadnai: „Francia vélemények a magyarországi átalakulásokról (1988–1990)”. 177–184.

398 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-002255/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország és a kelet-nyugati együttműködés* (1989. április 25.).

399 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-004175/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai folyamatok francia megítélése, különös tekintettel hazánkra* (1989. november 7.).

400 A francia Külügyminisztérium a berlini fal leomlásának 20. évfordulója alkalmából 2009. novemberben Kutathatóvá Tette A Minisztérium Európai Igazgatóságának „Sous-Série Allemagne” elnevezésű irategyüttesét. A Francia Diplomáciai Dokumentumokat Kiadó Bizottság ebből kiválogatott összeállítása a minisztérium honlapján elérhető: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-ministres-et-le-ministere/archives-et-patrimoine/chute-du-mur-de-berlin-ouverture> / Az alábbiakban hivatkozott francia külügyi dokumentumok erről a honlapról tölthetők le.

összefüggésben – „1989 Németországa a második világháború nyomán kialakult politikai és stratégiai keretek között nem talál dinamikus választ új ambícióira. A keleti helyzet cseppfolyóssága tovább növeli arra irányuló türelmetlenségét, hogy a nemzetközi kapcsolatok teljesen egyenjogú résztvevője legyen.”⁴⁰¹ Ezzel összefüggésben biztonságpolitikai okból felértékelődött Párizs számára a Szovjetunióval és a Lengyelországgal való kapcsolat. Új prioritásképző szempont jelent meg tehát a francia diplomácia számára: a Németország(ok)hoz való viszony. A francia illetékesek félelemmel gondoltak Mitteleuropa esetleges feltámasztására is. Az 1989. november 3-án tartott francia–nyugátnémet csúcstalálkozón Kohl megpróbálta eloszlatni a francia vezetés aggodalmait, mondván, hogy nem a nyugátnémet kelet-középeurópai aktivitást kell csökkenteni, inkább a franciát növelni. A kancellár korszerű gazdasági együttműködési formákat javasolt Mitterrand-nak, és közös pénzügyi támogatásra hívott fel. Párizs ezzel szemben az EGK-országok együttes fellépését és régióink irányában kifejtett politikájuk összehangolását ajánlotta. Vagyis a német aktivitást a közösség politikájában kívánta feloldani.⁴⁰² Magyarországot a párizsi illetékesek az NSZK és Ausztria érdekszférájában látták.⁴⁰³ „A kiterjedt német jelenlét (az NSZK és Ausztria mellett az NDK-val fennálló jelentős gazdasági kapcsolatok) megfelelő ellensúlyok nélkül Magyarország számára hátránnyal is járhat. A politikai (köz)tudat változásának elmaradása, továbbá a német befolyás erősödése eredőjeként Magyarország egy esetleges európai német újjászületés melléknyúlványává válhat. Ez nem kedvező sem a magyar, sem más európai ország érdekei szempontjából. Franciaország is részt vállalhat a szükséges ellensúly biztosításában, főleg politikai, kulturális, nyelvi-civilizációs téren, de a gazdasági együttműködésben is” – hangsúlyozta a Quai d’Orsay egyik vezetője a magyar nagykövet előtt 1989 novemberében.⁴⁰⁴ A kelet-középeurópai országok német hegemoniától való félelmére Fejtő Ferenc is felhívta a köztársasági elnök közvetlen munkatársának figyelmét.⁴⁰⁵

401 AMAE, Europe, Allemagne, *A francia–német kapcsolatok*, az Elemző és Tervező Központ feljegyzése, amelyet aláírt Jean-Marie Guehenno, n/89-48 (1989. április 30.).

402 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-004175/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai folyamatok francia megítélése, különös tekintettel hazánkra* (1989. november 7.).

403 Uo.

404 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/9/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Blot francia KÜM főigazgató a francia–magyar kapcsolatokról* (1989. november 22.).

405 Archives nationales (Párizs): Archives de la Présidence de la République concernant les voyages de Mitterrand en Hongrie (1982 et 1990), 5AG4/EG 204. Hubert Védrine feljegyzése (1990. január 12.). Idézi Bernard Lachaise: „Le voyage de François Mitterrand en Hongrie en 1990”. *Öt Kontinens. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2009, 66.

1989 őszén a francia diplomácia számára Kelet-Közép-Európa vonatkozásában a német ügy alakulásán túl nyitott kérdést jelentett a térségünk jövőjének megtárgyalására soron kívül megszervezett szovjet–amerikai csúcstalálkozó és a szovjetunióbeli visszarendeződés lehetősége. Magyarország tekintetében a magyar politikai stabilizáció létrejöttét és a pártpolitikai erőviszonyok kibontakozását követték nagy figyelemmel. A sok bizonytalan elem kiváráásra készítette a francia kormányzatot.⁴⁰⁶ Nagy kockázati tényezőnek tartották az ellenzék gyengeségét: úgy látták, hogy sem befolyásuk, sem tapasztalatuk nem ér fel lengyelországi társaikéval. A kommunista kormányzat képviselőit kiszámíthatóbb partnereknek látták.⁴⁰⁷ A Szovjetunió kiemelt helyzete megmaradt, amit a kiváló Gorbacsov–Mitterrand-viszony nyilván csak erősített. Továbbra is érvényesült az a francia szemlélet, hogy az egyes kelet-közép-európai országokban végbemenő változások helyeslését a szovjet álláspont függvényévé tegyék. Ezért nem tartották például aktuálisnak, hogy Magyarország felvesse a Varsói Szerződésből való kilépést. Ekkor sem hiszik ugyanis el, hogy Moszkva valóban „elengedte” a térséget. A katonai-biztonságpolitikai bizalmatlanság Moszkva irányában tehát nem csökkent. A francia hivatalos megfigyelők Gorbacsov személyes helyzetéhez kötötték a peresztrojka sorsát, és 1989 őszén is lehetségesnek tartották a visszarendeződést.⁴⁰⁸ A szovjet tényező további jelentőségét mutatta, hogy Franciaország elfogadta a Szovjetunióknak Gorbacsov és Reagan 1989. december 2–3-i máltai találkozásán a kelet-közép-európai változások kapcsán támasztott feltételeit, melyek a szövetségi rendszerek fenntartására és az európai határok sérthetlenségére vonatkoztak. A francia illetékesek a magyar kormánnyal is e kereteken belül kívántak együttműködni.⁴⁰⁹

Annak ellenére, hogy francia elemzők a lengyel gazdaság helyzetét katasztrofálisnak minősítették, Lengyelország kivételezett helyzete a németkérdésben lehetséges hátvéd szerepe, a történelmi tradíciók, a franciaországi lengyel emigráció és a lengyel eladósodásban játszott francia szerep miatt a magyar külügyi források szerint tovább erősödött. E tényezők kényszerítették a párizsi vezetést, hogy – az esetleges francia bel-

406 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-004175/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai folyamatok francia megítélése, különös tekintettel hazánkra* (1989. november 7.).

407 Garadnai–Schreiber: „A magyarországi rendszerváltozás a Quai d’Orsay szemével”. 139. A hivatkozott francia külügyi dokumentum: AMAE, Europe, Hongrie, Politique étrangère (1986–1990), Carton 6319, 2381/EU. számú feljegyzés, *Magyarország belső helyzete* (1989. szeptember 8.).

408 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001071/3/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország külpolitikai törekvései* (1989. november 10.).

409 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/8. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Bianco a magyar–francia kapcsolatokról* (1989. november 17.).

politikai viharokat is megelőzendő – gazdasági segítséget nyújtson Varsonak.⁴¹⁰ A továbbra is kiemelt partnernek tekintett Magyarország francia megítélését viszont rontotta, hogy még mindig instabilnak látták politikai helyzetét.⁴¹¹ Az NDK-val kapcsolatos francia irányvonalat főként a németkérdés és az ország gazdasági-politikai helyzete határozta meg. A francia kormányzat azt szerette volna, ha Kelet-Németországban jelentős ideológiai-politikai liberalizálódás megy végbe, de destabilizálódás nélkül, és így az ország továbbra is piacul szolgálhat a francia termékek számára (például Airbus, gázturbinák). Csehszlovákia, Bulgária és Románia irányában a francia kormányzat részéről továbbra is passzivitás és kivárást volt tapasztalható. Ideologikus érvekkel a belső reformok szükségességét hangsúlyozták. Igyekeztek felhasználni Mitterrand csehszlovákiai és bulgáriai látogatásait a francia szerep bizonyítására,⁴¹² sőt a csehszlovák, illetve bolgár rendszer bomlasztására is. A francia elnök 1988. decemberben Prágában és 1989. januárban Szófiában is reggelire látta vendégül a legjelentősebb cseh és bolgár ellenzékieket.⁴¹³

Mitterrand 1989. október 25-én Strasbourgban az Európai Parlament előtt elmondott beszéde volt a francia vezetés részéről az első kísérlet a Kelet-Közép-Európában zajló átalakulási folyamat összefoglaló értékelésére. Az elnök a második világháború óta bekövetkezett legjelentősebb változásnak nevezte a történeteket, és azok elősegítésére szólította fel Nyugat-Európát. A korábbi francia törekvésekkel összhangban egyeztetett fellépést javasolt a beruházások, a környezetvédelem és a továbbképzés terén. Franciaország támogatásáról biztosította a „szabadság nevében megmozdult népek” „lendületét” és „reményeit”.⁴¹⁴

A gyakorlati lépéseket tekintve a francia külpolitika Kelet-Közép-Európa irányában igyekezett maximálisan kiaknázni azokat a lehetőségeket, amelyek Mitterrand-nak az Európai Gazdasági Közösség 1989 második félévében betöltött soros elnöki pozíciójából fakadtak. Így az EGK, majd a Lengyelország és Magyarország megsegítésére összeült huszonnégy ország

410 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001071/3/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország külpolitikai törekvései* (1989. november 10.).

411 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-004175/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai folyamatok francia megítélése, különös tekintettel hazánkra* (1989. november 7.).

412 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001071/3/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország külpolitikai törekvései* (1989. november 10.).

413 Schreiber: *Les actions de la France*. 193-195. E találkozók hangulatának érzékeléséhez lásd Schreiber: *J'ai choisi la France*. 284., 287.

414 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-004175/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A kelet-európai folyamatok francia megítélése, különös tekintettel hazánkra* (1989. november 7.). Valamint Schreiber: *Les actions de la France*. 199.

nevében közös akciókat sürgethetett,⁴¹⁵ ami nyilván az NSZK intenzív térségbeli jelenlétének ellensúlyozására is szolgált. Politikai tevékenységének alátámasztására Párizs gazdasági kapcsolatait is növelni próbálta térségünkben: új fejlemény, hogy a vállalatok egyszerű tájékoztatásán túl állami eszközökkel is ösztönözték az érdeklődést a francia vállalatok nagyfokú óvatosságának leküzdésére. Ennek első példája a lengyelországi tőkebefektetéseket támogató négy milliárd frankos francia kormánygarancia volt.⁴¹⁶

Érdemes itt röviden utalni arra, hogyan viszonyult 1989 őszén a francia kormányzat régióink országainak az EGK-hoz történő csatlakozásához. Mitterrand strasbourgi beszédében a tagság gyors megszerzése helyett átmeneti integrálódási formák keresését szorgalmazta. Ekkoriban a párizsi illetékesek a csatlakozás témájának a pusztá felvetését is korainak tartották. A későbbiekben viszont a kelet-közép-európai rendszerváltásokkal együtt járó társadalmi feszültségek és megrázkódtatások hatásainak mérséklésére mintegy „fájdalomcsillapító” gyanánt a diplomáciai csatornákon és a tömegtájékoztatásban egyaránt gondosan felszínen tartották a tagság lehetőségének, sőt szükségszerűségének témáját, kerülve azonban a csatlakozás időpontjának pontos megnevezését. Az „európai közeledés” mítosza a nyugati szolidaritás bizonyos gesztusaival karöltve a társadalmi robbanás és destabilizálódás elkerülésére a jelen nehézségeit volt hivatva csökkenteni, perspektívát adva a jövőre nézve. Ezt a célt szolgálta a későbbiekben Jacques Chirac köztársasági elnökként 1996–1997-ben tett nagyszabású kelet-közép-európai látogatássorozata is.

A francia vezetés által 1988 szeptemberében elindított keleti nyitás hatását a magyar diplomácia is érzékelte. A magyar–francia politikai kapcsolatok valóban sűrűbbé váltak: 1989. februárban Laurent Fabius a Nemzetgyűlés elnökeként Magyarországra jött [→ 74. dokumentum]. A francia parlamenti bizottságok küldöttségei gyakrabban látogattak Budapestre (például a Nemzetgyűlés pénzügyi és a szenátus jogi bizottságának delegációi). 1989 áprilisában az államtanács elnöke is Budapestre utazott. A mi-

415 1989. július 14–16-án Párizsban a világ hét vezető ipari hatalmának (G-7) csúcstalálkozóján megbízták az Európai Közösségek Bizottságát, hogy kezdje meg a reformokban leginkább élenjáró Magyarország és Lengyelország pénzügyi-gazdasági-technikai támogatásának előkészítését. Ennek kialakítására a bizottság 1989. augusztus-szeptemberben Brüsszelben tárgyalásokat szervezett a legfejlettebb „huszonnégyek” (G-24) részvételével. Megkezdődik a PHARE-program.

416 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/7/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Kétoldalú kapcsolataink helyzete, javaslat azok fejlesztésére*. A francia üzletembereket a magyar illetékesek a francia külügy szerint is „meglehetősen féltékenyeknek” tartották. Lásd AMAE, Europe, Hongrie, Politique étrangère (1986–1990), Carton 6341. A köztársasági elnök úr állami látogatása Magyarországon (1990. január 18–19.), összefoglaló dosszié (1990. január 12.). Közli Garadnai: „Francia vélemények a magyarországi átalakulásokról (1988–1990)”. 177–184.

niszteri tárcák közti kapcsolatok szintén megélnkültek: magyar miniszterek párizsi útjai mellett a francia külkereskedelmi, közlekedési és belügyminiszter is Budapest vendége volt. Az államtitkári és miniszterhelyettesi látogatások ugyancsak gyakoribbá váltak.⁴¹⁷ A párizsi magyar nagykövetség a Quai d'Orsay illetékesei részéről tapasztalható hozzáállás megváltozásáról tudósított. Francia oldalról a korábbiaknál sokkal erőteljesebb, minden területre, vagyis a politikai mellett a gazdasági-kereskedelmi, a műszaki-tudományos és a kulturális területekre egyaránt érvényes együttműködési szándék nyilatkozott meg: sűríteni kívánták a politikai találkozókat, és a küszöbönálló elnöki látogatás „utógondozására” szakminiszteri tárgyalásokat javasoltak. Kapcsolatfejlesztési törekvéseik bizonyítására Mitterrand látogatását is mielőbb realizálni kívánták. Kinyilvánították, hogy „szilárd elhatározásuk” a magyar és a lengyel reformfolyamatok támogatása, és hogy e két országot kiemelten kezelik.⁴¹⁸ Magyarország európai integrációs törekvéseinek francia támogatását ekkor már minden lehetséges alkalommal hangsúlyozták.⁴¹⁹ Különösen a gazdasági kapcsolatok fejlesztését szorgalmazták.⁴²⁰ Noha 1989 tavaszán a francia gazdasági körök aggodalma Magyarország esetleges destabilizálódása miatt csökkentette érdeklődésüket az együttműködés iránt, az őszi hónapokban a magyar külügy már növekedést regisztrált ezen a téren is, különösen a banki szférában. Úgy tűnt, hogy ezt ezúttal a francia állami adminisztráció is segíti: még 1988 novemberében Nemzetközi Bankárképző Központ nyílt Budapesten, és a korábban Magyarország iránt passzívan viselkedő Crédit Lyonnais bank is megmozdult. A tőkebefektetési lehetőségek iránti francia érdeklődés szintén növekedett, áttörés azonban ezen a téren ekkor még nem következett be.⁴²¹

A Ceaușescu-rendszer 1989. decemberi összeomlása a kelet-közép-európai átalakulási folyamat során eddig nem tapasztalt reakciókat váltott ki a francia kormányzat részéről. A korábbi „kivárás”, illetve a nyugati egyeztetés szorgalmazása helyett ekkor – nyilván az események drámaiságával is összefüggésben – azonnal, önállóan és erőteljesen léptek fel: nyomban

417 Uo.

418 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/6/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1989. október).

419 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-1104/7/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Stoleru hazánkról* (1989. november 29.).

420 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/5/1989. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Magyar-francia kapcsolatok aktuális kérdései* (1989. október 13.).

421 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/6/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar-francia kapcsolatok* (1989. október).

szervezni kezdték a humanitárius segítségnyújtást. A politikusok nyilatkozatai által és a tömegkommunikáció egyéb módszerei révén igyekeztek mozgósítani Franciaország közvéleményét. Dumas külügyminiszter december 24-én kijelentette: „Franciaország kész minden új helyzetre megfelelően reagálni, s ha egy külföldi fegyveres közbelépésre lenne szükség, az első sorban állna.” Az a tény viszont, hogy a humanitárius segítségnyújtáson túl a gazdasági-pénzügyi támogatásra való készség francia részről alig jelentkezett, beilleszthetővé teszi Románia esetét a francia külügy térségünkkel kapcsolatos eddigi politikájába. A minimális anyagi befektetésre való törekvés ugyanis Franciaországnak a régióknban zajló változásokhoz való hozzáállását általánosan jellemezte. A kaotikus helyzet következtében a francia diplomácia a román belpolitikai fejlemények alakulását meglehetősen bizonytalansággal szemlélte. Az erdélyi magyar kisebbség jogainak védelmében 1990. január 19-én Budapesten elhangzott Mitterrand-beszéd pedig maga után vonta a Ceaușescu utáni francia-román kapcsolatok első diplomáciai feszültségét.⁴²²

Az 1989 végén a Kelet-Közép-Európa politikai helyzetében abban az évben bekövetkezett, korábban hihetetlennek tűnő változások ellenére a francia vezetés továbbra is kétségekkel tekintett régióink jövőjére főként a szovjet belpolitika növekvő zavara miatt.

Az 1989. december 31-én elmondott televíziós köszöntőjében Mitterrand elnök meghirdette az általa – szakértők megkérdezése nélkül – kidolgozott Európai Konföderáció elnevezésű tervet. Ez az intézmény magában foglalta volna a kontinens összes országát, lehetővé téve „állandó kapcsolatokat, a békét és a biztonságot”. A belépés feltételeként az egyes országok pluralista és demokratikus intézményrendszere volt előírva. A francia elnök elképzelései szerint ez a konföderáció olyan politikai és intézményes keretet jelentett volna, melyen belül az Európai Gazdasági Közösség alapvető viszonyítási pontként szolgált volna olyan országok számára is, melyeknek teljes körű integrációjára csak a távoli jövőben kerülhetne sor. Az átalakuló kelet-közép-európai országok nagy része azonban elutasította a tervezetet, mivel nem kapott benne helyet a számukra referenciát jelentő Egyesült Államok. Továbbá a térség kormányai úgy érezték, az Európai Konföderáció csak egy módszer arra, hogy országaikat meghatározatlan ideig az EGK-n kívül tartsák.⁴²³

A Mitterrand-féle konföderációs terv a kelet-közép-európai térség stabilitását is növelni kívánta, hogy elkerülje a „robbanást és a visszatérést 1919 Európájához”... A francia külpolitika ugyanis, amint fentebb is jeleztük, tartott a kommunizmus éveit lefojtott nemzeti-nemzetiségi ellen-

422 MNLOL, XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-10-00799/1990. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia-román kapcsolatok új aspektusai* (1990. február 7.).

423 Bozo: *La politique étrangère...* 99–100.; Schreiber: *Les actions de la France.* 207.

tetek robbanásszerű feltörésétől. Ennek a veszélynek az elhárításához kívánt hozzájárulni Mitterrand 1990. január 19-én Budapesten elmondott beszédének következő passzusa: „a kisebbségek jogainak tiszteletben tartása meghatározó jelentőségű, ha el akarjuk kerülni azt, hogy megkérdőjelezzék a versailles-i szerződésből vagy a második világháború után létrejött megállapodásokból öröklött határokat – még ha ezek a szerződések és megállapodások tökéletlenek is. Ebben minden európai ország egyetértett a helsinki tanácskozáson. Magától értetődő, hogy ahol kisebbségek vannak, azoknak jogaik teljes birtokában kell lenniük.” E kijelentést a számos kérdésben igen megosztott román politikai élet egységesen visszautasította.⁴²⁴ A hatalmas román tiltakozást látva pedig a francia külügy később tartózkodott attól, hogy az erdélyi magyar kisebbséggel kapcsolatos Románia és Magyarország közötti vitában valamelyik fél mellett nyíltan kiálljon.⁴²⁵ Így az új magyar miniszterelnök, Antall József 1990. júniusi párizsi látogatásán a romániai magyar kisebbség problémájával kapcsolatban azt kívánták kifejezni, hogy „ezt az egyéni jogok tiszteletben tartásának elvén keresztül kell rendezni”⁴²⁶ [→ 83. dokumentum].

Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájának 1990-ben megragadható hangsúlyai, a térségben végbement hatalmas változások ellenére, a korábbi évekhez nagyrészt hasonlóan alakultak. Lengyelország és Magyarország továbbra is az élen állnak. Varsó felértékelődését a németkérdés kapcsán fentebb már jeleztük. A lengyel gazdasági helyzet miatt azonban a francia–lengyel viszony gazdasági alapjai továbbra sem voltak erősek. Magyarország tekintetében a francia diplomácia a korábbi erős bizonytalanság után meglepéssel nyugtázta a békés, kiszámítható, stabil, szélsőségtől mentes, demokratikus átmenetet. Kedvezően fogadták, hogy az 1990. áprilisi választások eredményeként erős parlamenti támogatottságot élvező, stabil kormány alakult. Mindez hozzájárult a francia külpolitikában Magyarországról mint kiszámítható, stabil partnerről az 1960-as évek óta formálódó kép megerősödéséhez. Párizs továbbra is újra és újra támogatásáról biztosította a magyar kormányzat európai integrációs törekvéseit. A francia gazdasági körök ekkor már egyik fő regionális célpontjuknak tekintik Magyarországot, ahol a korábbi „nagy üzletek” erőltetése helyett in-

424 MNLOL, XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-10-00799/1990. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia–román kapcsolatok új aspektusai* (1990. február 7.). Mitterrand elnök 1990-es budapesti látogatásáról lásd még: Bernard Lachaise: „Le voyage de François Mitterrand en Hongrie en 1990”. 63–74.

425 MNLOL, XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-10-0079/1/1990. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia külpolitikai törekvések alakulása* (1990. április 2.).

426 AMAE, Europe, Hongrie, Politique étrangère (1986–1990), Carton 6340. Antal [sic!] úr, Magyarország miniszterelnökének munkalátogatása (1990. június 22–23.), rendező feljegyzés (1990. június 20.). Közli Garadnai: „Francia vélemények a magyarországi átalakulásokról (1988–1990)”. 184–186.

kább a közvetlen vállalatközi együttműködésre helyezik a hangsúlyt. Ekko-riban úgy látták, hogy Magyarországon és Csehszlovákiában a legérettebbek a feltételek a piacgazdaságra. A fokozatosan az „élcsoporthoz” közelítő Prága esetében a francia külügy lehetőséget látott a gyors gazdasági modernizációra francia részvétellel. Csehszlovákia a német egyesülés miatt is új jelentőséget kapott. Románia viszont a Ceaușescu-rendszer bukása ellenére sem nyerte vissza korábbi privilegizált partneri státusát. Sőt a Mitterrand budapesti beszédére reagálva küldött román tiltakozó jegyzék hatására egy időre újra feszültté vált a két ország viszonya. Románia, valamint a korábban szintén különleges figyelmet kapott, és ugyancsak „frankofil” országgént számon tartott Jugoszlávia belpolitikai instabilitásuk miatt a francia kormány, az ellenzék és a pénzügyi körök hosszú távú elképzeléseiben egyaránt a bizonytalanság érzetét erősítették fel, miközben felértékeltek a magyar relációt⁴²⁷ [→ 82. dokumentum].

A hidegháború korszaka Európában 1990 novemberében az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia keretében aláírt párizsi kartával ért szimbolikusan véget, mely ceremónián a kelet-közép-európai országokat már új vezetőik képviselték.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy a Mitterrand második elnöki periódusának elején kezdeményezett keleti nyitási politika – a kelet-nyugati kapcsolatokban végbemenő korszakváltással együtt – nem módosította lényegesen a francia külpolitika addig meghatározó prioritásait (elkötelezettség a nyugati szövetségi rendszerben, az önálló atomműterő, az EGK-n belüli vezető szerep igénye stb.), csak bizonyos hangsúlyeltolódást hozott.⁴²⁸ Kelet-Közép-Európa jelentősége a francia külpolitika egészét tekintve a most vizsgált időszakban átmenetileg megnövekedett, mivel a szovjet blokkban végbement változások nagymértékben hatottak a francia kormány által egyértelmű prioritásként számon tartott kérdésekre, így a szovjet blokk ellensúlyszerepére az Egyesült Államokkal és Németországgal szemben. Az új keleti politika egyik deklarált célja volt, hogy a versenyképességi gondokkal küszködő francia ipar számára új piacokat szerezzen: vagyis a gazdasági kapcsolatok építése elvileg kiemelt hangsúlyt kapott.

427 MNLOL, XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-10-00799/1990. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia-román kapcsolatok új aspektusai* (1990. február 7.); uo. XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-10-0079/1/1990. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *A francia külpolitikai törekvések alakulása* (1990. április 2.); uo. XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-23-001638/1990. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Francia KÜM magyarországi választások eredményéről* (1990. április 11.); uo. XIX-J-1-j, 1990, 26. doboz, Franciaország, 45-50-002017/1990. A párizsi magyar nagykövetség távirata, *Francia GYOSZ elnök Kelet-Európáról* (1990. május 22.).

428 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001071/1/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Tájékoztató Franciaország külpolitikájáról* (1989. május).

A gyakorlatban azonban a francia külügy továbbra is túlnyomórészt politikai és nem gazdasági eszközökkel közelített régióinkhoz. Fellépése során az erőteljes diplomáciai, ideológiai és kulturális jelleg⁴²⁹ céljainak megvalósításához elégtelen pénzügyi háttérrel párosult. Újdonságnak számít az ideológiai töltés felerősödése, ami az emberi jogokra való gyakori hivatkozásban és a szociáldemokrata eszmék propagálásában nyilvánult meg.

Régióinkban világosan megmutatkozott a francia külpolitika más térségekben is gyakran megfigyelhető jellemzője: az ambíciók és a rendelkezésre álló eszközök közti feszültség. Az ellentmondás feloldására az olyan látványos, de nagyobb anyagi és energiabefektetést nem igénylő akciók tűntek alkalmasnak, mint Mitterrand 1988-1989-es látogatássorozata a kelet-közép-európai országokban.⁴³⁰ Az is valószínűsíthető, hogy az NSZK korlátozásának szándékán túl éppen a francia források szerény volta készítette a párizsi vezetést arra, hogy átalakuló térségünkben ne egyedül, hanem főként nyugati kormányközi szervezetek – így az EGK, a G-7 és a brüsszeli 24-ek – tagjaként hallassa hangját, és javasolja a nyugati erőfeszítések összehangolását.

A nagyrészt tehát továbbra is politikai és nem gazdasági jellegű kelet-közép-európai francia aktivitás kevéssé váltotta be a párizsi kormányzat kezdeti reményeit. A térségünk és Franciaország közti gazdasági kapcsolatokban alig figyelhető meg előrelépés. A francia vezetés így nem jutott közelebb az NSZK, Olaszország és Nagy-Britannia régióinkban már elért eredményeihez. Továbbá alig volt hatással a térségünkben lezajlott rendszerváltási folyamatra. A francia külpolitika változatlan elemének tekinthető a térség országaihoz való közeledés erősen szelektív jellege. A változatos és a rendszerváltás időszakában is többször módosuló szempontrendszer alapján kialakult prioritási sor állandó elemének tekinthető Lengyelország és Magyarország kiemelt helyzete.

Kelet-Közép-Európa többi államához hasonlóan Magyarország továbbra is nagy jelentőséget tulajdonított a Franciaországgal való kapcsolatok fejlesztésének. Egyre válságosabbra forduló gazdasági helyzetében Párizstól gazdasági-pénzügyi segítséget remélt, továbbá az immár önállóvá vált külpolitikai törekvéseinek, főként európai integrációjának és a határokon túli magyar kisebbségek védelme érdekében tett lépéseinek a támogatását. A magyar diplomácia változatlanul fontosnak tartotta a Franciaországhoz való közeledést, mivel továbbra is úgy látta, hogy Nyugat-Európa egyik ve-

429 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001613/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország új keleti politikájának határai – a kelet-európai folyamatok francia megítélésének tükrében* (1989. március 7.).

430 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-10-001071/3/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Franciaország külpolitikai törekvései* (1989. november 10.).

zető hatalmaként, nagy befolyással rendelkezik az európai integrációban és jelentős szerepet játszik a világpolitikában is. Ekkor is „elengedhetetlenül” fontosnak ítélték magyar részről a kezdeményező fellépést. A magyar fél által szintén elsődlegesnek tekintett gazdasági kapcsolatépítés főként a Franciaországgal folytatott kereskedelem fellendítésére, működő tőke behozatalára, ipari kooperációk megvalósítására (például Thomson–Videoon kapcsolat színestelevízió-család fejlesztésére és gyártására), magyarországi székhelyű vegyes vállalatok létrehozására és a francia régiókban való piacbővítésre irányult.⁴³¹ A parlamenti kapcsolatok elmélyítését is a gazdasági együttműködés fejlesztésének szolgálatába kívánták állítani. Magyarországnak a hidegháborús korszak lezárulásával kialakuló új nemzetközi környezetbe való beilleszkedését elősegítendő, a magyar kormányzat kifejezte igényét, hogy Párizs – EGK-beli befolyását felhasználva – segítse elő, hogy az Európai Gazdasági Közösségben és a 24-ek között a magyar reformok pénzügyi támogatásáról a magyar kormány igényeinek megfelelő döntés szülessen. Kérték továbbá az „állami kereskedelmű ország” minősítés megszüntetését, a COCOM-előírások enyhítését és az általános vámkedvezmények rendszerének megadását. A magyar külügy fontosnak tartotta Franciaország megnyerését az EGK-hoz, az OECD-hez és az EFTA-hoz való magyar kapcsolódás érdekében is. Kulturális téren pedig újabb ösztöndíjak felajánlását szorgalmazták Magyarországnak „Európához” való szorosabb kapcsolódásának előmozdítására.⁴³² Mindazonáltal a kelet-közép-európai országok a látványos francia diplomáciai gesztusok ellenére is valójában alacsony szintű francia érdekltség miatt igen kevésbé tudtak hatni a francia külpolitika alakulására. Amint Magyarország esetében láttuk, az 1988 ősztől jelentkező nagyobb francia fogadókészség kihasználásán, a kapcsolatfejlesztés diplomáciai szorgalmazásán, illetve az e cél előmozdítására alkalmasnak látszó személyek és csoportok meghívásán túl vajmi keveset tehettek.

Franciaország tehát a párizsi kormányzat meghirdetett céljai és a kelet-közép-európai partnerek kinyilvánított törekvései ellenére továbbra is igen csekély szerepet játszott térségünkben különösen az immár egyesülő Németországhoz és a régióinkban ez idő tájt megjelent Egyesült Államokhoz képest.

Az 1989–1990-ben lezajlott kelet-közép-európai rendszerváltások nyomán a térség iránti érdeklődését továbbra is hangsúlyozó francia kor-

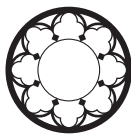
431 MNLOL, XIX-J-1-j, 1988, 41. doboz, Franciaország, 45-14-00180/5/1988. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1988. szeptember); uo. XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/6/1989. A Külügyminisztérium VII. Területi Főosztályának feljegyzése, *Magyar–francia kapcsolatok* (1989. október).

432 MNLOL, XIX-J-1-j, 1989, 35. doboz, Franciaország, 45-14-00724/7/1989. A párizsi magyar nagykövetség jelentése, *Kétoldalú kapcsolataink helyzete, javaslat azok fejlesztésére*.

mányzatnak új feltételekkel kellett szembesülnie. A Szovjetunió katonai és politikai visszahúzódnásával térségünk államainak – Németország erős és aktív jelenléte, valamint az Egyesült Államok megjelenése ellenére is – lehetőségük nyílt a korábbinál önállóbb külpolitika folytatására. Ezen országok mozgásterét azonban erőteljesen meghatározta, hogy Kelet-Közép-Európában a rendszerváltások eredményeként hatalomra került kormányzatok és az egyes országok közvéleménye túlnyomórészt a „Nyugathoz”, vagyis az európai integrációhoz (EGK, EU) és a NATO-hoz való csatlakozást kívánta. A régió államainak eltérő fejlődése továbbra is megmarad, sőt tovább fokozódik ezúttal az új nemzetközi gazdasági és politikai viszonyokhoz való adaptálódás sikerességével összefüggésben. Jugoszlávia pedig akut válsággóccá válik. Franciaország 1990 után is igen korlátozott politikai és gazdasági eszközökkel rendelkezett a térség fejlődésének tényleges befolyásolásához. Kelet-Közép-Európa pedig heterogenitásából és viszonylag gyenge gazdasági-katonai súlyából kifolyólag perspektivikusan sem töltheti be a szovjet blokknak, illetve a Szovjetunió-nak a francia külpolitikában játszott korábbi szerepét: vagyis nem lehet hatékony ellensúly az egyesült Németországgal, még kevésbé az Amerikai Egyesült Államokkal szemben.



Dokumentumok



1

ÚJ FRANCIA KELET-KÖZÉP-EURÓPA-POLITIKA FELÉ

1945. JANUÁR 6.

Maurice Dejeannak, a Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság meghatalmazott nagykövetének írógéppel írt francia nyelvű jelentése kísérlet tesz Kelet-Közép-Európa és Franciaország viszonyának újragondolására. De Gaulle tábornok kipróbált közeli munkatársaként nemcsak a kor szak francia külpolitikai elképzeléseit ismerhette és formálhatta behatóan, hanem az Európa jövője szempontjából különösen fontos londoni diplomáciai körök terveit is. A brit főváros ugyanis számos emigráns kormánynak adott otthont, és ezen túl a szövetséges hatalmak fontos központjaként a nemzetközi kapcsolatok megkerülhetetlen helyszíne is volt. Dejean azok egyike volt, akik nagy reményeket fűztek Franciaország jövő európai szerepéhez, legalábbis a Duna völgyét illetően. A francia diplomácia lehetőségeit kifejezetten jónak ítélte, különösen Csehszlovákia és Ausztria kapcsán. Németországgal szemben, némi módosítással, a hagyományos bekerítő elven alapuló védelmi stratégia kiépítését szorgalmazta, és emellett Franciaország számára egyfajta közvetítő szerepet szánt egyrészt a kis államok vitás ügyeit illetően, másrészt lehetőség szerint a nagyhatalmak között is.

A Quai d'Orsay néhány diplomatájával – így Jean Chauvellel, René Massigliel vagy Jean Laloy-val – ellentétben, a Londonban székelő szövetséges kormányok melletti francia küldöttség vezetője a Szovjetunió közép-európai politikájára többé-kevésbé bizakodóan tekintett. Moszkva külpolitikai törekvéseit illetően Dejean kizárólag Magyarország és a pánszláv propaganda vonatkozásában látott okot aggodalomra. Még később is, mint prágai követ, csak nagyon nehezen tudta elfogadni azt a tényt, hogy minden látszat ellenére a Szovjetunió Csehszlovákia függetlenségét is veszélyeztetheti.

A második világháború végén a francia diplomácia saját érdekeit szem előtt tartva mutatott bizonyos jóindulatot Magyarország irányában. A párizsi külpolitika tudatában volt ugyanis annak, hogy a térség stabilizációja, a német befolyás csökkentése szempontjából elengedhetetlen a kisebbségi kérdés és a határok módosításának megnyugtató rendezése. Dejean 1945 januárjában még abban reménykedett, hogy francia közvetítéssel némi eredményt lehet elérni ezen a téren. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a diplomata tanulmányából az is kiderül, hogy kizárólag a francia érdekek mentén és más nagyhatalmak jóváhagyásával

szándékozott a kérdésben eljárni. Így például szóba sem jöhetett a csehszlovák–francia vagy a szovjet–francia viszony esetleges veszélyeztetése a magyarok érdekében.

Noha Dejean tisztában volt azzal, hogy elemzésének következtetései a háború végső kimenetelével módosulhatnak, biztosan nem számított olyan radikális változásokra – különösen Franciaország szerepét illetően –, amelyek néhány hónapon belül bekövetkeztek.

Londonban székelő szövetséges kormányok melletti francia küldöttség¹
London, 1945. január 6.
1836. sz./A²

Feljegyzés

A Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság³ meghatalmazott nagykövete
Ő Excellenciája Georges Bidault Miniszter Úr részére, és a Párizsi Külügy-
minisztérium Politikai osztályának

Tárgy: A francia politika Közép-Európában.

1919 és 1938 között a francia Közép-Európa-politikát kizárólag az ország Csehszlovákiával, Romániával és Jugoszláviával kialakított kapcsolatrendszere határozta meg. Amíg a francia államférfiak szemében a kisantant elsősorban a Lengyelországgal kötött szövetség kiegészítésére szolgált, Németország tökéletes elszigetelésére, addig a cseh, a román és a szerb

1 A dokumentumokban úgy is megtalálhatjuk ezt a kifejezést, hogy a „Londonba menekült szövetséges kormányok”. A második világháború alatt a tengelyhatalmak által megszállt országok több kormánya Londonban talált menedéket, így például: Lengyelország kormánya (1939. szeptember 28.), a csehszlovák kormány (Anglia 1940 nyarán ismerte el a Beneš vezette Csehszlovák Nemzeti Bizottmányt mint ideiglenes emigráns kormányt), Norvégia (1940), Belgium (1940), Hollandia (1940), Luxemburg (1940), Jugoszlávia (1941). Maurice Dejean 1943-tól a Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság, majd 1944-től a megalakult Francia Ideiglenes Kormány megbízottja a felsorolt kormányokkal kapcsolatos ügyekben egészen 1945 őszéig.

2 Kézírtos feljegyzés a margón: másolatban eljuttatni Fouques-Duparc, Coulet, Remérand uraknak. Ez utóbbi kettő láttamozta a dokumentumot.

3 A Francia Nemzeti Felszabadító Bizottságot (Comité Français de la Libération National – CFLN) 1943. június 3-án De Gaulle tábornok és Giraud tábornok közösen hozta létre Algírban. A Londonban lévő Szabad Franciaország elnevezésű ellenállási mozgalom és az Algírban található francia ellenállási csoport egyesüléséből jött létre ez az új intézmény. 1944. június 2-án az ekkor már kizárólag De Gaulle tábornok által vezetett CFLN ideiglenes francia kormánnyá alakult Algírban.

vezetők a Habsburgok visszatérésének és országhatáraik felülvizsgálatának megakadályozását látták benne. El kell ismerni, hogy ez a felfogás ennek a szövetségi rendszernek természetes velejárója volt. Mindazonáltal a kisantant a Duna-völgy mesterséges megosztását idézte elő, két ellenséges tábornot hozva létre, ami végül csak Berlinnek és Rómának kedvezhetett. Franciaország feltétel nélküli támogatását élvezve a prágai, a bukaresti és a belgrádi kormányok szigorúan, szó szerint tartották magukat a rendelkezésekhez, amelyeket behajtottak saját ellenségeiken is. Ugyanakkor egyre inkább kívánatosnak látták a fegyveres konfliktus elkerülését a Német Birodalommal. A kisantant országok a Németországgal való konfliktus elkerülése végett hajlandónak látszottak akár Berlin Ausztria-ellenes politikáját is jóváhagyni, amit jól szemléltetett ez a jelmondat: „inkább az Anschluss, mint a Habsburgok”.

Ezzel szemben a francia kormánynak nem volt saját politikai elképzelése a Duna-völgyről. Ahelyett, hogy az újonnan kialakított államok vezetője lett volna, megelégedett azzal, hogy saját magatartását ez utóbbiak lépéseivel igazította. Franciaország rendkívüli jóindulata a szövetségeseivel szemben, súlyosbítva a közvélemény valóságos helyzetet illető tájékozatlanságával, nagymértékben hozzájárult a müncheni megállapodás⁴ sikerességéhez. Mielőtt meghatároznánk Franciaország jövődunai politikáját, mindenképpen fontos, hogy más nagyhatalmak elgondolásait jobban figyelembe vegyük, mint a múltban. Mindazonáltal nagy a valószínűsége, hogy a francia politikának fontos szerep fog jutni Közép-Európában. Franciaország az egyetlen ország, amelyik közvetlenül osztozott 1940-től a kontinens sorsában. Nem véletlen, hogy a felszabadított népek nagyobb megértést és különleges pártatlanságot várnak el tőle. Az okkal vagy ok nélkül nyugtalankodó szovjetek politikai szándékaik, míg az angolszászok gazdasági elképzeléseik támogatására előszeretettel fogják az elfogulatlan Franciaországot bizalmas közvetítőnek választani. Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió értékes segítségre találhat majd Franciaországban a dunai nemzetekkel való kapcsolat felvételekor, illetve mint esetleges közvetítő, ha nézeteltérések merülnének fel a térség államaival való viszonyukban. A szovjetek szemében nem leszünk olyan gyanúsak, mint Anglia vagy Amerika, mert a Német Birodalommal szembeni szándékaink biztosítékot jelentenek a számukra.

Nemzetközi helyzetünket meg fogja erősíteni az újjáépítésben vállalt közreműködésünk. Mindamellet, függetlenül a most kifejtett elgondolá-

4 Más néven „müncheni egyezmény”: az 1938. szeptember 29-én, a bajor fővárosban létrejött többoldalú nemzetközi megállapodás, ahol Németország, Anglia, Franciaország és Olaszország megállapodott Csehszlovákia felosztásáról.

soktól, Franciaországnak megvédendő érdekei vannak a Duna mentén, hiszen biztonsága függ e térségtől. Két kérdés érdemel ennek kapcsán különös figyelmet: Ausztria és Csehország kérdése.

Alapvetően fontos számunkra, hogy a cseh felföld, történelmi és természetes határai között, az 1938. augusztus előtti állapot⁵ szerint szilárdan a csehek kezében legyen. A Szudéták problémakörét alá kell rendelni ennek a szükségszerűségnek, függetlenül attól, hogy lakosság tömeges kitelepítésére sor kerül vagy nem. Franciaországnak fenntartások nélkül támogatni kell a csehszlovák nézőpontot Németország határát illetően, nagy valószínűséggel egyébként a londoni, a washingtoni és a moszkvai kormány is hasonlóan fog cselekedni.

Egy független Ausztria szintén elsőrendű érdekünk, mint a cseh kézben lévő Csehország. Mindkettőnek kulcsszerepe van Franciaország biztonsága szempontjából, hiszen nem lehet ezt a biztonságot csak a Rajnánál garantálni. Ausztriának tehát ugyanolyan garanciákat kell kapnia, mint amelyeneket Csehszlovákia kap. Ugyanakkor itt az újjáépítés problémaköre sokkal kényesebb, különösen pszichológiai szempontból. Minden bizonnyal Franciaország ugyanakkor más országoknál hatékonyabban tudna segíteni a megoldás keresésében. Felmérések egybehangzó tanúsága szerint a francia kezdeményezéseket kedvezően fogadná az osztrák közvélemény. Máskülönben a szovjetek már most elismerhetnék a nyugati hatalmak fontos szerepét ebben az ügyben. Ezenkívül, londoni szövetséges körökben, legalábbis amennyire meg tudom ítélni, a britek számon tartják, hogy különösen érdekelték vagyunk a kérdésben, és így biztosan figyelembe fogják venni javaslatainkat. Nem szabad tehát haboznunk, az adott pillanatban elő kell lépniünk. Úgy tűnik, anélkül hogy bármi nehézséggel is járna számunkra, a vállalkozás sikerét nagymértékben megkönnyítené aktív jelenlétünk.

Politikánkat nem a nemzeti elvre kellene alapoznunk, hanem arra a tényre, hogy az osztrák függetlenség Európa számára szükségszerű, úgy mint a svájci, a belga és a holland függetlenség. Mindazonáltal ügyelnünk kell arra, hogy az osztrák nép kívánságai hosszú távon egybeessenek ezzel a szükségszerűséggel, és hogy miután a bajokat sikerült megoldani, visszacserezzék önbizalmukat és a jövőbe vetett reményüket. Ennek a gondolatmenetnek kellene meghatároznia Ausztriával kapcsolatos politikánkat és nagymértékben a Dél-Tirol kérdésében elfoglalt álláspontunkat is. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy Sulzberger úr⁶ egy újabb cikkében

5 A 1938. szeptember 29-én aláírt müncheni egyezmény előtti állapotra utal, azaz Csehszlovákia 1920-ban meghúzott határainak visszaállítását szorgalmazza a francia diplomata.

6 Arthur Hays Sulzberger (1891–1968): amerikai sajtómágnás. 1918-tól társult a *New York Times* napilaphoz, majd apósa halála után átvette a kiadót, és 1935-től 1961-ig a vállalat el-

felhívja a figyelmet a State Departement⁷ szándékára, miszerint ebben a kérdésben támogatni kell az osztrák nézőpontot. Ez a megállapítás egyebek mellett arra kellene hogy sarkalljon bennünket, hogy tartózkodjunk minden olyan megnyilvánulástól, amely az osztrákokban – okkal vagy ok nélkül – azt a benyomást kelti, hogy szomszédjainak, különösképpen Prágának akarnánk alárendelni őt, amint azt már a német propaganda beharangozta. Ez az előfeltétele minden politikai és gazdasági együttműködésnek Ausztria és a környező kisállamok között, aminek fontosságára nem szükséges felhívnom a figyelmet.

Csehországon és Ausztrián kívül az egyetlen sajátos francia érdek Közép-Európában, hogy a Duna-medence népei között létrejöjjön a tartós kiegyezés. Mindenféle államszövetség létrehozásának kérdésétől függetlenül rendkívül fontos, hogy ezek a népek egységes frontot alkossanak a pángermán eszme esetleges újraébredésével szemben, és egyikük se támogassa a jövőben Berlin és Róma ármánykodását. Ahelyett, hogy újból felosztanánk a térséget a jogos követeléseikben mértéktelenül támogatott népek és az ennek érdekében feláldozott népek között, meg kellene hallgatnunk egyik és másik panaszait is. Ezen a ponton Franciaország érdeke egyezik minden nyugati nagy- és kishatalommal. Úgy tűnik, Oroszország és az „utódállamok”⁸ jól felfogott érdeke is ez.

Ugyanakkor továbbra is kérdés, hogy a szovjet államférfiak rendelkeznek-e elég éleslátással és valóságérzéssel ahhoz, hogy ezt felfogják. Háromféle dunai politika között választhatnak:

- Először, kialakíthatják a Nyugattal történő együttműködésre alapozott dunai politikát, amely Közép-Európa stabil egyensúlyának megteremtésére törekszik.
- Másodsor, megtarthatják Közép-Európát ebben a krónikusan megosztott állapotban, úgy, hogy a szlávokat némi előnyhöz juttatják, nem teljesen kielégítve az érdekelt országok követeléseit. Ez a lehetőség ingatag helyzethez vezetne, amely Moszkva számára lehetővé tenné, hogy széles körű befolyásra tegyen szert.
- Harmadszor, a pánszlávizmus eszméjére alapozva, teljes mértékben kielégítve a szláv népek követeléseit, a Kreml ez utóbbi államokra támaszkodva kizárólag saját védnöksége alá vonná a térség többi országát is.

nőke volt. A lap az új tulajdonos kezdeményezésére a tárgyalási időszakban Los Angelesben és Párizsban is megjelent.

⁷ Az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma.

⁸ Az Osztrák–Magyar Monarchia első világháború utáni felbomlásával, a Párizs környéki békeszerződések nyomán létrejött új államalakulatokról van szó.

Ez utóbbi politika, amely nagy vonzást gyakorol az orosz szellemre, nem szolgálná érdekünket. Közép-Európát ugyanis egyetlen nagyhatalom ellenőrzése alá rendelné, és ez Németország számára kedvező hatást válthatna ki, mert ez utóbbi, előbb vagy utóbb, mint egyetlen ellensúlyozó tényező jelenne meg a szovjet befolyással szemben. A Kreml vezetői minden kétséget kizárólag, nem fogják elvetni ezt az utolsó lehetőséget, amely sok előnnyel jár számukra. Noha a csehszlovák–orosz szerződés megkötése után úgy tűnhetett, hogy a szovjetek kizárólag ebbe az irányba tájékozódnak, mégis újabban, Közép- és Délkelet-Európa népeivel kapcsolatos magatartásukban bizonyos jelek arra utalnak, hogy felfogták, a másodikként felvázolt politika is előnyös lehet számukra, ha másért nem, rugalmassága miatt. Ez így már nem mond ellent érdekeiknek. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a Kreml nem fogja elkötelezni magát az elsőként említett politika mellett mindaddig, míg világos és időtálló megoldás nem születik a németkérdés megoldására, illetve amíg nem sikerül komoly biztosítókat kiharcolnia egy esetleges ellene irányuló új „cordon sanitaire”⁹ felállításával szemben.

Az „utódállamok” a maguk részéről nem fogják könnyen elfogadni azokat az áldozatokat, amelyeket bármilyen kompromisszumos megoldás érdekében hozniuk kell. A nagyhatalmaknak, és különösen Franciaországnak törekednie kellene arra, hogy megőrizze befolyását ezekben az országokban, annak érdekében, hogy rá tudja őket venni politikai és területi engedményekre, amelyek elengedhetetlenek egyfajta kibéküléshez.

Noha a „szlavizáló politika”, aminek gyakran volt szószólója Beneš elnök,¹⁰ s a németkérdéssel kapcsolatban ugyanazt a célt tűzte ki, mint mi,

9 „Cordon sanitaire” – francia kifejezés, amely eredetileg egészségügyi védelmi zónát jelent. Ezt az elzárással járó védekezési módszert fertőző betegségek elterjedésének megakadályozására alkalmazták. A kifejezést a francia miniszterelnök, Georges Clemenceau használta először metaforikus értelemben. A párizsi békekonferencia Legfelsőbb Tanácsának március 25-i ülésén Clemenceau azt javasolta, hogy a Gyenyikinnek küldendő, 100 ezer katonával felszereléséhez elegendő szállítmányt a román hadsereg kapja meg. A dél-oroszországi francia akció kudarca után Szovjet-Oroszország elszigetelésére a francia vezető körökben kidolgozott kisállami védőövezet koncepciójában Lengyelország mellett Romániára kívántak elsősorban támaszkodni.

10 A „szlavizáló politika” az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozó szláv nyelvet beszélő népcsoportok nemzeti önállóságának és testvéri összefogásának megteremtését tűzte ki célul. A közös történelmi, etnikai gyökerek hangsúlyozását a lengyelek és a csehek már a 19. században megpróbálták felhasználni nagyobb önállóság elérése és az Osztrák–Magyar Monarchia rendszerének megváltoztatása érdekében. Hitler hatalomra jutása után, a Harmadik Birodalom ellensúlyozására a szláv népek összefogásának ideológiája ismét nagyobb jelentőségre tett szert. Mindazonáltal Eduard Beneš csehszlovák elnök nem csupán külpolitikai tekintetben, hanem Csehország és Szlovákia kohéziójának megőrzése szempontjából

talán mégsem a legbiztosabb út a kívánt eredmény elérésére. Ha be szeretnénk vonni a Német Birodalom szomszédjait egy olyan tömbbe, amelynek célja egy új „Drang nach Osten” politika kialakulásának a megakadályozása, akkor el kell kerülnünk a rasszista tényező megjelenését, amely alkalmas arra, hogy viszonylag rövid időn belül éles reakciót váltson ki a nem szláv nemzetekből, akikkel az együttműködés nélkülözhetetlen, amint azt Ausztria és Románia esetében maguk a csehszlovák vezetők is elismerték. A „szlavizáló” megjelölés, úgy tűnik, azt a kívánságot fedi, amely bizonyos cseh politikai körökben látott napvilágot, azzal a céllal, hogy Prágát egy olyan csoportosulás központjává tegye, amely elkülönülne a moszkvai vezetésű pánszlávizmustól. Márpedig korai lenne kijelenteni, hogy a „szlavizáló gondolat” a Kreml urainak feltétlen támogatását élvezzi.

Ami a dunai államok szembenállását eredményező területi vitákat illeti, előnyös lenne véglegesen igazságot tenni a nagyhatalmak bíraskodásával, vagy legalábbis közvetítésével. Az ellenséges nemzetek saját törekvéseiket mind szeretik az elzász-lotaringiai kérdéshez hasonlítani, tudván, hogy az nem kisebbségi kérdés, és amiben így kizárt bármiféle köztes megoldás. Mindazonáltal az összehasonlítás nem kívánatos a számunkra, és biztosan nem érdekünk, hogy csupán egyszerűen visszaterjünk az 1919-es és az 1920-as szerződések szélsőséges megoldásához.¹¹

Ami a magyar határokat illeti, a csehszlovák kormány szívesen hangoztatja, hogy mindenekelőtt elvi kérdésről van szó, és miután a korábban szá-

ból is fontosnak tartotta. A Beneš-féle szlavizmusról lásd az általa írt *Úvahy o Slovanství?* című művet (London, 1944).

11 A Párizs környéki békeszerződésekre tesz utalást a francia diplomata, különös tekintettel az 1919. június 28-án Németországgal, szeptember 10-én Ausztriával és 1920. június 4-én Magyarországgal aláírt megállapodásokra. A francia kormányzat az ország biztonságának megőrzése érdekében az 1930-as évek közepéig – Nagy-Britannián kívül – elsősorban Kelet-Közép-Európa vele szövetséges országaira, így Lengyelországra és a kisantant államaira (Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia) próbált támaszkodni. Egységes, erős, Németországot Franciaországgal együtt ellensúlyozni képes tömb azonban nem jött létre. Ugyanakkor Franciaországnak a régió egyes államaival való kapcsolata, valamint a térség egészének a rendjéhez való viszonya fokozatosan megváltozott. Az 1920 óta időről időre felmerülő, az első világháború győzteseit és veszteseit egyaránt magában foglaló kelet-közép-európai integrációra irányuló törekvés az 1930-as évek második felében minőségileg új szakaszába lépett. A francia diplomácia jelentős körei és a katonai vezetés ugyanis felvetették, hogy Magyarország megbékítése és integrálása érdekében akár a trianoni határon is változtatni kell. Ezzel a régióinkhoz való viszony tekintetében egy 1944–1945-ig tartó ártértékelési folyamat vette kezdetét, amelyet a francia szövetségi politikának az 1930-as évek végére kiteljesedő csődje tovább érlelt, majd a második világháború drámai tapasztalatai tettek végérvényessé.

mára biztosított állapot helyreállt, kész a szükségesnek mutatkozó módosításokat végrehajtani. Ennek ellenére eddig a csehek egyetlen terület felülvizsgálatáról tesznek említést Magyarország esetében, egy „demokratus Magyarország” esetében, mégpedig a Komárom és Pozsony között elhelyezkedő sziget¹² átengedésére, melynek lakossága egyhatodát sem teszi ki a München¹³ előtti Szlovákiában lakó magyar népesség számának. A magyar népesség maradék öthatodát, akik leginkább a határövezetben alkotnak egységes csoportokat, vagy pusztán és egyszerűen kiutasítják, a leggyakrabban anélkül, hogy népességcsere szóba jöhetne, vagy pedig, ha hajlandóak kisebbségi jogaikról egyértelműen lemondani, akkor nem kényszerítik távozásra őket.¹⁴ A csehszlovák külügyminisztériumban elsősorban a stratégiai érdekekre hivatkoznak, ezenkívül a szlovákok hajlíthatatlanságát hozzák fel ürügyül. Noha mindenfajta igazságtételnél cseh szövetségésünket kell hogy előnyben részesítsük Magyarországgal szemben, ezek az érvek nem tűnnek meggyőzőnek ahhoz, hogy ennyire radikális döntések szülessenek.

A Románia és Magyarország között húzódó határ, amely Kelet-Európa és Közép-Európa határát jelenti majd, különösen érdeklí Oroszországot. Ez utóbbinak tehát döntő szava lesz ebben a témában.

Erdélyben csakúgy, mint Kárpátalján, a Szovjetunió biztosan nem fogja megengedni, hogy Magyarország a Kárpátok vonulatait megőrizze. Ezenkívül Moszkva bizonyosan előítéleteket táplál Magyarországgal szemben, részben meglévő társadalmi berendezkedése és a Lengyelországgal fenntartott hagyományos barátsága miatt, de leginkább annak a ténynek köszönhetően, hogy a 12 millió magyar az orosz befolyással szemben komolyabb ellenálló tényezőnek mutatkozik, mint bármelyik szomszédos nemzet.

12 Csallóközről van szó.

13 Lásd a müncheni egyezményről szóló 4. lábjegyzetet.

14 Az emigráns csehszlovák kormány 1942 és 1943 fordulóján összeállított programja - lényegében a kollektív felelősség elve alapján - az ország területén élő magyar nemzetiségű lakosság egyoldalú kitelepítésének szükségességét fogalmazta meg. Eduard Beneš kormányfő 1944. november 23-án hivatalosan is kérte a szövetségéseket, hogy a kitelepítési tervet végrehajthassa. Noha az illetékes nagyhatalmak hivatalosan nem adták beleegyezésüket, a csehszlovák kormány számos magyar és német rendelkezést fogadott el 1945-ben. Az úgynevezett beneši dekrétumok egy része a mai napig érvényben van. A potsdami konferencia a csehszlovák követelések ellenére sem fogadta el a lakosság kitelepítésére és cseréjére vonatkozó javaslatokat. Mindazonáltal a Szovjetunió nem gátolta Prága törekvéseit, s Magyarország és Csehszlovákia tárgyalásos úton történő megbékélését sürgette. Így született meg 1946. február 27-én a két ország közti lakosságcsere-egyezmény. 1948 áprilisáig megközelítőleg 73 ezer szlovák települt át Csehszlovákiába, s mintegy 80 ezer magyar Magyarországra. Prága azonban az országon belüli átköltöztetés módszerét is alkalmazta, hogy megváltoztassa a határ menti etnikai viszonyokat.

Mindazonáltal, ha az országba érkezésük után a szovjetek mégis váratlan lehetőségekre bukkannak, előítéleteik egy részét elvethetik, és felülvizsgálhatják magatartásukat. Még túl korai arról véleményt mondani, hogy ebben az irányban történő első lépésként értelmezhető-e a Magyarország felszabadított részében folytatott szovjet politika és a felállított ideiglenes kormány.¹⁵ (Vö. a múlt december 16-án küldött, 1771. számú sürgönyt és az AL/5–7 jelzésű táviratomat.) A németek magyarországi magatartásából következően, elég komoly lehetőség adódik a szövetségesek számára, hogy a magyarokat viszonylag könnyedén meg tudják nyerni, és be tudják illeszteni egy átalakított Közép-Európába. Egy ilyen politika egyezne érdekeinkkel, mert abban az esetben, ha Magyarország legindokoltabb kéréseit elutasítják, zavargási gócponttá válhat, amely annál is inkább veszélyes, mert az országot csak Ausztria választja el a Német Birodalomtól. A cseh vezetők tehetnének a legtöbbet ennek a megvalósításában. Azok a szálak, amelyek bennünket Prágával összekötnek az augusztus 7-i nyilatkozat óta,¹⁶ talán lehetővé tehetik számunkra, hogy ebbe az irányba befolyásoljuk őket.

Mielőtt befejezem, talán szükséges megjegyezni a közreműködés fontosságát, amit Franciaország a kisebbségek problémakörének megoldása kapcsán megvalósíthatna azzal, hogy kidolgozott emigrációs programot készít az ország sürgető benépesítése érdekében.¹⁷

Összefoglalva, korai lenne pontosan meghatározni Franciaország Közép-Európa-politikáját, mégis már most kiemelhetjük az alábbi pontokat:

- Csehország és Ausztria kérdése Franciaország saját biztonságát érinti. Franciaországnak tehát alapvető érdekeket kell megvédenie a Duna mentén. Párizs nem engedhet e témákban, az ideiglenes kormány tehát tökéletesen megalapozott módon nyilvánít véleményt ezekben a problémakörökben.

15 1944. december 22-én Dálnoki Miklós Béla elnökletével Debrecenben alakult meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány.

16 Az 1944. augusztus 22-i nyilatkozatról van szó, amelyben a csehszlovák és a francia kormány kijelentette, hogy a müncheni egyezményt (1938) semmisnek és meg nem történtnek tekintik és egyben megerősítik az 1924-ben aláírt szövetségi megállapodás érvényességét, illetve ez utóbbi módosítását kezdeményezik a hatékonyabb, szorosabb együttműködés érdekében.

17 A második világháború során Franciaország mintegy másfél millió főt veszített. Párizs számára óriási gondot jelentett a munkaerőhiány, így már 1944-ben felmerült a közép-európai kisebbségi kérdés kapcsán, hogy a kitelepítésre kijelölt családokat, elsősorban németeket és magyarokat, Franciaországba szállítsák. Erre a lépésre azonban csak 1946-ban került sor – csekély eredménnyel. A Felvidékről néhány száz magyar érkezett így Franciaországba, de többnyire ők sem telepedtek ott le.

- Franciaországnak ezenkívül általános érdeke Közép-Európa politikai stabilitása, melynek meghatározó elvként kell érvényesülnie minden egyes dunai állammal való kapcsolatában. Bármilyen fontos azonban ez az érdek, Franciaország más nagyhatalmak politikájának hatására részben vagy teljesen feladhatja azt. Mindazonáltal erre a lépésre csak végső esetben, az általános békerendezés pillanatában kerülhet sor. Mindenesetre Franciaországnak a kishatalmakkal kapcsolatban határozottnak kell lennie, és felül kell emelkednie azok vitás kérdésein. Csak ilyen áron őrizheti meg saját különleges helyzetét, amely ma még a sajátja a kontinensen. Úgy tűnik, csak így lesz képes Franciaország betölteni azt a fontos szerepet is, amelyet e sajátos helyzet számára előír.

Archives du ministère des Affaires étrangères (a továbbiakban AMAE), Z-Europe 1944–1960, Généralités, vol. 1. folios 1–9. (kiadta francia nyelven: *Document diplomatiques français, 1945*. Tome I., Paris, Imprimerie Nationale, 1998. 11–16.). Tárgy: A francia politika Közép-Európában, Maurice Dejean, a Francia Nemzeti Felszabadító Bizottságnak a londoni szövetséges kormányok melletti megbízottja által aláírt feljegyzés Georges Bidault külügyminiszternek és a párizsi Külügyminisztérium politikai osztályának, 1836. sz./A (London, 1945. január 6.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



2

A MAGYAR FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM
KONGRESSZUSI JELENTÉSE

1945. MÁRCIUS

A Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM) kommunista irányultságú szervezet volt, amely a francia ellenállási mozgalomban jött létre, és kezdetben ennek keretében működött.

A kommunistáknak az ellenállási mozgalomban betöltött jelentős szerepe okán a Francia Kommunista Párt tekintélye az egész francia társadalomban nagymértékben megnövekedett. Mivel a franciaországi magyar ellenállók szinte kizárólag a kommunisták közül verbuválódtak, a magyar kolónia a felszabadulás után döntően kommunista befolyás alá került. 1945-ben nem volt más magyar egyesület az MFM-en kívül.

A franciaországi magyar emigráció földrajzi megoszlása a két világháború közötti betelepedés öröksége volt. Az alábbi iratban közölt lista mindazonáltal csak részben tükrözi az emigráció „valódi” struktúráját. A listát ugyanis szervezeti szempontból állították össze, nem pedig a létszámarányok figyelembevételével. Toulouse-ban például kisszámú magyar élt, az ellenállásban azonban viszonylag fontos szerepet játszottak. Az emigráció Párizsban volt a legerősebb. Utána Észak-Franciaország, azaz Pas-de-Calais (bányák) és Roubaix (textilgyárak) következtek. Ide főként az 1920-as években költöztek magyarok. Az 1930-as évek kolóniái (Grenoble, Nizza, Algír) is jelentősnek tekinthetők. A magyar emigránsok többsége városokban élt, kevés volt közöttük a földművelő. Mint a forrásból is kitűnik, a baloldali dominancia vidéken is általános volt.

Az MFM valóban fontos szervezetnek tekinthető. Az emigráció teljes képviselőire irányuló célja csaknem meg is valósult. Az 1945-től, főként pedig az 1947-től érkező újabb emigrációs hullám megjelenésével, valamint a kommunisták és a nem kommunisták közötti konfliktus kiéleződésével összefüggésben az MFM tagsága lecsökkent. Utódszervezetének azonban még 1948-ban is 1500 tagja volt.

A közreadott dokumentum a Magyar Függetlenségi Mozgalom szervezeti jelentése, amelyet az MFM 1945. március 12–16-án, Párizsban tartott I. kongresszusa elé terjesztettek be. A mozgalom legfontosabb szervezési kérdéseit veszi sorra, és általános képet ad a korabeli franciaországi magyar kolóniáról.¹

1 A közléskor a szöveg nyelvi és helyesírási hibáit meghagytuk.

Az MFM kongresszusához szóló jelentés második része

Általános szervezeti jelentés

[...] Mozgalmunk történetének három fejlődési szakasza van. Az első a földalatti tevékenység és fegyveres munka időszaka mely az ország felszabadulásával zárul be. A második szakasz a törvényes állapot visszatérésekor kezdődik. Az új helyzet új lehetőségeket ad és új feladatok elé állít bennünket. Elsősorban az átszervezést kell végrehajtani és a mozgalmat tömegszervezetté építeni át. Ennek az átképzésnek alapját a földalatti hármas csoportok képezik. A német megszállás alól felszabadult városokban élő, demokratikus gondolkodású, tevékenykedni és harcolni akaró magyarok nagy számmal csatlakoznak szervezetünkhöz, ami sietteti a tömegszervezetté való átalakulást. Csoportok alakultak a nagyobb városokban és Párisban sikeresen folyik a kerületi csoportokra való átszervezés, mely átszervező munkával párhuzamosan a mozgalmunk megerősítését célzó szervező tevékenység erősödik. [...]

Az átépítés szakasza novemberben befejeződött. A szervezeti munka azonban tovább folyik az egész országban és a szomszédos államokban. [...]

Tagjain közül kevesen ismerik azt a nyilatkozatot melyet a MFM még a földalatti szervezkedés idején juttatott el a Francia Felszabadítási Bizottsághoz. Egy idézet ebből a nyilatkozatból mutatja, hogy Franciaország iránti kötelezettségeink még nem szűntek meg. „A Franciaországi MFM kijelenti hogy csatlakozik a Francia Nemzeti Felszabadítási Mozgalomhoz, elfogadva annak elveit és kötelezi magát, hogy minden rendelkezésre álló erővel segíti őt a francia nép teljes felszabadulásáig.”

De nem kevésbé áll fenn a magyar néppel szemben vállalt kötelezettségünk, melyre alapszabályaink első pontjának következő részlete utal: a franciaországi magyarok azért csoportosultak „hogy egyesült erővel harcolhassanak a magyar nemzet felszabadításáért”. [...]

A magyarság nagy része ma szervezetünk tagja. De lehetőségeink még mindig nagyok a szervező munkára, tekintve hogy mozgalmunk keretein kívül még mindég 1000-1200 oly magyar él Párisban és környékén akinek köztünk a helye. [...]

A MFM legerősebb szervezete a párisi. [...] A Magyar Szemle a MFM tagjainak a lapja. Egyetlen magyar nyelvű lap, mely Franciaország területén, a technikai és pénzügyi nehézségek dacára is megjelenik. [...] Bár a lap ma már 2000 példányban jön ki, a ráfizetés nem csökkent. [...]

Grenoble. A csoport szervezési munkája befejeződött, minthogy a MFM kerete kiterjed az ott élő magyarság összeségére. Megindult az aktív nevelő munka. Sikeres akciót hajtottak végre Budapest felszabadítása al-

kalmából: előre elkészített francianyelvű röpcédulákat szortak szét a városban a felszabadulás napján.

Toulouse. Szervezeti megerősödés, aktív nevelő munka. [...] Ők végzik a carmaux-i bányászok csoportjának szervezését is. Újabban pedig kezükbe vették a bordeaux-i csoport munkájának irányítását.

Lyon. Erőteljes fejlődésben lévő csoport. [...]

Marseille. Fejlődésének elején álló csoport, a lehetőségek nagyok. [...]

Clermont-Ferrand. Kis csoport. Fejlődési lehetőségei nincsenek, mert az ott élő magyarok száma kicsi. [...]

Pas-de-Calais. A Központi Bizottság határozata folytán a bányavidéken egy függetlenített titkárságot állít fel a mozgalom, hogy meggyorsítsuk az ott élő magyar bányászok megszervezését. Még nincsen megoldás mert a honfitársunk aki a legalkalmasabb volna erre a munkakörre, nem tudta elfoglalni a helyet. Mindazonáltal a csoport szervezése megindult. Eddig három csoport alakult. [...]

Roubaix. Itt is egy szervező titkár beállítása vált szükségessé. A szervezés szépen halad [...]

Nice. Mozgalmunk legfiatalabb csoportja. Működéséről és fejlődéséről nem sokat tudunk. [...]

Nevers-ben van egy kis csoportunk mely már az illegalitás idejében is működött. A magyarság kis számmal él ott, szervezeti megerősödére tehát nincs kilátás. [...] Egyes tagjaink vannak még elszórtan Annecy, Besançon, Lubernac, Monaco és hét más helységben.

Az alger-i magyarok szervezetével február első napjaiban sikerült felvenni az érintkezést. Az ott élő magyarok „Franciabarát Magyarok Egyesülete” néven alakítottak szervezetet, mely szervezet 130 tagot számlál. [...]

Mindezekből látható, hogy a MFM fejlődése nagylépésekkel haladt előre a decemberi értekezlet óta. Ez a fejlődés még nem állt meg és az elért eredmények birtokában ma már nem látszik messzinek az a fejlődési stádium sem, amikor majd a MFM valóban a franciaországi magyarság összességének szervezete lesz. [...]

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNLOL), A Magyar Függetlenségi Mozgalom kongresszusához szóló jelentés, második rész (1945. március pontos dátum megjelölése nélkül). K 708 fond (Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesülete), 9. cs. 54–57. A dokumentumot közli: Benjamin Janicaud.

3

**A FRANCIA KÖVETSÉG ÉS A KOLONIA SORSA
A HADSZÍNTÉRRÉ VÁLT MAGYARORSZÁGON,
1944. OKTÓBER–1945. MÁJUS**

1945. JÚNIUS 15.

A közzétett jelentés – melyen sem aláírás, sem bármiféle ceruzás megjegyzés nem szerepel – a magyarországi francia követség és a budapesti francia kolónia viszontagságairól számol be az ország 1944. márciusi német megszállásától a háború végéig. A szerző bizonyára a budapesti francia követség egyik tagja, feltételezésünk szerint Georges Deshusses kultúrattasé volt.

Francia jelenlét Magyarországon

Követség

A nyilasok hatalomra kerülése után a budapesti francia követség története igen mozgalmassá vált, aminek a részleteiről egyedül Charmasse úr¹ tudna pontosan beszámolni. Azon információk alapján, amelyeket össze tudtam gyűjteni, az események a következőképpen zajlottak le:

A követség és a kormány közötti előre látható konfliktus nem azonnal következett be. Az új külügyminiszter, báró Kemény,² a megbízott ügyvivővel folytatott első megbeszélése során a követség helyzetének meghatározására még egy mindkét felet kielégítő formulát is talált, nevezetesen kijelentette, hogy a követség a „Francia érdekek követsége Magyarországon”. Ennek köszönhetően nem kellett kinyilvánítani egyik vagy másik kormányhoz³ való tartozását sem. A németek viszont nem tudtak elfogadni egy ilyen megoldást. November 13-án a Honvéd⁴ közreműködésével be is avatkoztak. Elhatározták, hogy a két francia katonai attasét⁵ be-

1 Christian de Charmasse 1938-tól a budapesti francia követség első titkára, majd megbízott ügyvivő, aki Robert de Dampierre követ 1942. novemberi lemondása után a követi teendőket ellátta az új követ, Jules Brévié megérkezéséig (1943. június 10.), de szerepe utána is jelentős maradt. Bréviét a háború után elítélték, Charmasse-t igazolták Franciaországban.

2 Báró Kemény Gábor (1883–1948): 1944. október 16-tól a Szálasi-kormány külügyminisztere.

3 A Vichy „romjain” létrejött kormánybizottság, illetve a Szabad Franciaország Ideiglenes Kormánya.

4 A magyar hadsereg gyakori megnevezése a francia dokumentumokban.

5 André Hallier ezredes, katonai attasé (1942. szeptember–1945. május) és Retourna(t) parancsnok, légügyi attasé.

hívadják a Honvédelmi Minisztériumba, ahol közlik velük, hogy a diplomáciai mentességet megvonták tőlük; majd azonnal le is tartóztatják őket. Mivel magyar barátaik előre figyelmeztették Hallier ezredest és Retourna parancsnokot, időben el tudtak rejtőzni, és nem is találták meg őket. Az ügy következménye az lett, hogy a magyar kormány november 20-a körül nyilvánosságra hozta azon döntését, mely szerint meg kívánja szüntetni a francia diplomáciai missziót, személyzetét pedig az osztrák határ közelében óhajta ellenőrzés alá helyezni, hacsak az egyik tisztviselő vagy a francia kolónia bármely tagja nem vállalja, hogy Budapesten képviseli a Magyarországon egyedül elismert francia hatalmi szervet: a Brinon-féle⁶ kormánybizottságot. A megbízott ügyvivő hiába próbálta bizonyítani, hogy a magyar kormány döntése ellenkezik az emberi jogokkal, valamint egyáltalán nem felel meg a nemzetközi szokásjognak. Végül a Szálasi-kormány azt követelte, hogy a követség, de legalábbis a személyzet nagyobb része hagyja el Budapestet, és távozzon Magyarörszre.⁷ A követség épülete, melynek védelmét a svéd külképviselet visszautasította, a magyar kormány ortalma alá került. A követség azon tagjai, akik nem hagyták el Budapestet, magánszemélyként a követségen maradhattak.

A francia kolónia vezetőivel való egyeztetés után végül úgy döntöttek, hogy a megbízott ügyvivő⁸ és a kereskedelmi attasé⁹ Magyarörszre utazik, hogy viszonylagos védelmet biztosítson a francia kolóniának és ezáltal a követség budapesti épületének, ahol a konzul¹⁰ és a levéltáros¹¹ engedéllyel továbbra is tartózkodhatott. Néhány nappal azután, hogy a két diplomata Nyugatra utazott¹² (a kereskedelmi attasé megszökött Magyarörszről, és hamarosan visszatért Budapestre), a Gestapo megjelent a követségen. Ke-

6 1944 augusztusában – a francia–amerikai dél-franciaországi partraszállás után – a németek letartóztatták Pétaint, aki kénytelen volt a visszavonuló németeket Sigmaringenbe követni. Ott azonban megtagadta a Fernand de Brinon által létrehozott francia delegáció támogatását, melynek tetteiért nem vállalt kezesiséget.

7 Magyarörsz Veszprém megyében, Pápától 13 km-re északnyugatra található kisközség. A magyar kormány ezt a települést jelölte ki Christian de Charmasse, megbízott ügyvivő számára tartózkodási helyül.

8 Christian de Charmasse.

9 Malgrat.

10 Jean Sylvestre Nugues-Bourchat (1895–1985): 25 évet töltött Magyarországon (1921–1946), magyar felesége volt (Liszkay Alisz). 1944. március 19-től aktív résztvevője az ellenállási mozgalomnak. 1944. december 20-án a Gestapo letartóztatta, és „ellenállási tevékenységért” bebörtönözte. 1945. február 12-én a szovjetek szabadították ki. Magyarországi tevékenységéért megkapta a francia Becsületrend tisztí fokozatát (1951).

11 F. Caspar: franciatanár és követségi levéltáros.

12 Végül Celdömölkre utaztak.

vesebb, mint öt napra volt szüksége, hogy elvégezze munkáját (házkutatás, fosztogatás, letartóztatások). Egy hónappal később a követség épületét eltalálta két gyújtóbomba, és szinte teljesen romba dőlt.¹³

Kolónia

A budapesti francia kolónia, mely békeidőben nem volt túl népes, de amelynek létszámát igen jelentős mértékben megnövelte a Németországból menekülő katonák és tisztek áradata,¹⁴ sokat szenvedett a német megszállástól, majd pedig a harcoktól. A Gestapo március 19. után sorozatos letartóztatásokba kezdett. Először letartóztatták De Dampierre asszonyt (Robert de Dampierre¹⁵-nek sikerült elmenekülni és elrejtőzni a francia követségen), Paul Giraud gyárost; Grenet úr¹⁶ szegedi lektort; de la Rivière urat és jelentős számban internáltak katonákat is.¹⁷ Dampierre asszony¹⁸ egy, Giraud úr pedig két hónap elteltével szabadult; a többieket viszont Németországba szállították. A magyar nácik hatalomra jutásukkor¹⁹ letartóztattak néhány franciát, és csak kisebb-nagyobb bántalmazás után engedték őket szabadon. Ugyanakkor egy zsidó származású francia ékszerészt, Mochovits-

13 F. Caspar 1945. április 7-én Paul Giraud felkérésére részletes beszámolót készített a követség utolsó napjairól. Eszerint a tűzvész január 28-án volt.

14 A Magyarországra szökött francia katonák létszámáról sokféle adat jelent már meg. Ha pontosat nem is tudunk, az valószínűsíthető, hogy összesen ezerkétszáz katona talált itt menedéket, bár egyszerre hat-nyolcszáz főnél több nem tartózkodott az országban.

15 Robert de Dampierre gróf (1888–1967): 1940. augusztus 14-én érkezett Magyarországra mint követ. 1942 novemberéig, Vichy német megszállásáig töltötte be ezt a tisztséget. Lemondása után is Magyarországon maradt 1945 áprilisáig. A letartóztatások ideje alatt lányával és Hallier-val éppen egy misén vett részt, melyet a francia hadifoglyok tiszteletére tartottak. Dampierre két napig a svájci követségen talált menedéket, majd a francia követség épületében rejtegették. Később visszatérhettek budapesti lakásukba, de szigorú házi őrizet mellett. A magyar külügyminiszter közbenjárására végül elhagyhatták Budapestet, hogy Badacsonyba költözzenek egy villába. De Dampierre-t azonban rendszeresen a fővárosba rendelték kihallgatásra a Fő utcai börtönbe, ahol rendszerint 48 órára fogva is tartották. Forrás: Service historique de l'armée de terre (SHAT, Vincennes): fonds prévés T255 (Papiers Hallier).

16 Henri Grenet: tanár a szegedi egyetemen, a Horthy Kollégiumban és az esti francia tanfolyamokon; tanár a gödöllői francia gimnáziumban.

17 Hallier becslése szerint mintegy százötven francia katonát tartóztattak le Budapesten. Forrás: SHAT T255.

18 A követ felesége, a konstantinápolyi születésű Leila a közel öt hétig tartó szenvedéseinek történetét később megírta és megjelentette. Lásd: Comtesse Robert de Dampierre: *De l'Ambassade au bagne nazi*. Paris, Flammarion, 1946.

19 A jelentés szerzője bizonyára a nyilasok 1944. október 16-i hatalomátvételére gondol: Horthy Miklós kormányzó lemondott Szálasi Ferenc javára, aki mint miniszterelnök és „nemzetvezető” megalakította az új kormányt.

Mauvret urat a családjával együtt megölték. Budapest ostroma alatt és után a franciák sem menekülhettek a mindenkire váró sors elől, ők is ki voltak téve a fosztogatásnak és mindenféle kegyetlenségnek, amelyek még elviselhetetlenebbé tették a harcokat. Közülük sokan elveszítették otthonukat, illetve minden vagyonukat. Az áldozatok száma szerencsére nem volt magas. Ugyanakkor sajnálattal tudomásul kell vennünk Birtsch kisasszony,²⁰ a követség titkárnője, továbbá Paulin úr, a gödöllői gimnázium korrepetitorának halálát. A két francia szövőüzem (Pamutipar és Danubia) szinte teljesen romba dőlt. Az oroszok megérkezése után a franciák a De Gaulle-bizottság köré csoportosultak, melynek élére Paul Giraud gyáros került. A bizottság első feladatai közé tartozott, hogy igazoló iratokkal²¹ lássa el a kolónia tagjait, rendezze a viszonyát az orosz hatóságokkal, és minél előbb megoldja az élelmezés kérdését is, ami életbevágó volt mindazok számára, akik mindenüket elvesztették. Két hónap elteltével az orosz hatóságok úgy döntöttek, hogy feloszlatják a bizottságot, ami a francia kolóniát mind anyagi, mind erkölcsi téren nagyon bizonytalan helyzetbe hozta. A kolónia egy kis csoportját, köztük a követség tagjait Isztambulon át szállították haza, míg az internált katonákat összegyűjtötték, majd Odesszán keresztül küldték vissza Franciaországba.²² De mindazok helyzete rendkívül nehéz, akik bármiféle védelem, illetve Franciaországgal való kapcsolat nélkül maradtak Magyarországon.

Archives du ministère des Affaires étrangères (Párizs), Z-Europe (1944–1960), Hongrie, vol. 1. folios 143–145. Francia jelenlét Magyarországon (1945. június 15.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Müller Viktória.

20 A követség titkár- és gépírónőjét, Geneviève Birtsch kisasszonyt is letartóztatták, és Budán bebörtönözték. A sok nélkülözésbe belebetegedett, és ennek következtében hunyt el.

21 Id. Macskásy Pál (aki 1944. november 20-án maga is francia iratokat kapott Paul Martin néven) haláláig kiterjedt levelezést folytatott a volt francia hadifoglyok jelentős részével. Az ő gyűjteményében nagy számban fennmaradtak ilyen dokumentumok.

22 A leírt eseményekre 1945. április–májusban került sor. A francia kolónia nagy része 1945. április 22-én indult Turáról Odesszába, onnan pedig 11 napos utazással Marseille-be. Halier május 25-én szállt vonatra minden formalitás, búcsúbeszéd nélkül, hogy Bukaresten és Isztambulon keresztül hazatérjen Franciaországba.

**EGY PARAKOMMUNISTA ERNYŐSZERVEZET:
A FRANCIA–MAGYAR BARÁTI TÁRSASÁG
ELSŐ ÉVTIZEDE**

1946. FEBRUÁR 7.

A Francia–Magyar Baráti Társaságot 1945. szeptember 11-én hozták létre Budapesten. Az alapítók célja az volt, hogy elősegítsék az értelmiségi és művészeti cserekapcsolatok és tágabban mindennemű kulturális kapcsolat fejlődését a két ország között. Magyarország és Franciaország kulturális kapcsolatai az első államközi kulturális egyezmény megkötéséig, vagyis 1961-ig e társaságon keresztül folytak. A szervezet azonban alkalmatlannak bizonyult nagyszabású rendezvények lebonyolítására és nagy tömegek mozgósítására. Egyrészt költségvetése meglehetősen szűk volt – 1956-ig megközelítően a párizsi magyar sajtóiroda büdzséjével egyezett meg. Másrészt befolyási köre a francia kommunisták és a „haladó keresztények” körére korlátozódott. Így legfőbb tevékenysége a propagandaanyagok terjesztése volt saját tagjai között vagy vándorkiállítások formájában.

A baráti társaság alapító okiratában rögzített alapszabályát adjuk közre, amelyet egy, a szervezetről 1946-ban készített francia rendőrségi jelentés tartalmaz. A szabályzatban lefektetett alapelvek nem módosultak lényegesen a későbbiekben, így akkor sem, amikor a társaságot a Magyarországon bekövetkezett kommunista hatalomátvétel után, 1949-ben újra alapították.

**A Francia–Magyar Baráti Társaság alapszabálya
és vezetőségének összetétele
a párizsi rendőrség 1946-os jelentése alapján**

1945-ben alapították, 1946. január 7-én jelentették be hivatalosan a rendőrfőkapitányságon, ahol a 7595. számon jegyezték be. Székhelye átmenetileg titkárának, Petit tábornoknak a lakásán van.

Az alapszabály értelmében a társaság célja:

- hogy megvalósítsa és megerősítse a francia és a magyar nép egymással való intellektuális és erkölcsi szolidaritását,
- hogy elősegítse és továbbfejlessze az értelmiségi és művészeti csereket, és általában mindenfajta kulturális kapcsolatot a két ország között.

A társaság semmiképpen nem foglalkozik politikai kérdésekkel; minden ilyenemű kérdés lényegében tiltott a társaság keretein belül.

A társaság cselekvési lehetőségei a következők: újságok és folyóiratok kiadása; konferenciák, kiállítások, koncertek, színházi és művészi előadások, filmvetítések, utazások stb. szervezése; megyei bizottságok létrehozása Franciaországban és Franciaország külföldi gyarmatain, mindezt a különböző tevékenységeire vonatkozó szabályozás és törvények keretein belül.

A társaság egyszerű tagokból, adományozó tagokból, alapítótagokból és tiszteletbeli tagokból áll. A társaság évi tagdíját 100 frankban állapították meg az egyszerű tagok, 200 frankban az adományozó tagok és 500 frankban az alapítótagok számára.

Az igazgatóbizottság által felkért tiszteletbeli tagok nem kötelesek tagdíjat fizetni.

Minden tag, függetlenül attól, melyik kategóriába tartozik, egyenlő jogokkal rendelkezik és kötelezettségei is azonosak.

Csak abban az esetben lehet valaki a társaság tagjává, ha született vagy honosított francia állampolgár, vagy harcolt a francia hadseregben. Továbbá akkor, ha a társaság egyik tagja mutatja be, és ha jelölését az igazgatóbizottság elfogadja.

A társaság anyagi forrásait a tagdíjak, az adományok és a neki kiutalható támogatások képezik.

A társaságot az igazgatóbizottság irányítja. Az igazgatóbizottság nyolc tagját a közgyűlés titkos szavazással, egy évre választja meg.

Az igazgatóbizottság titkos szavazással választja meg tagjai közül az Igazgatóságot. Ennek összetétele jelenleg a következő:

Elnök: Martin-Chauffier, Louis
Alelnök: Pourchet, Maurice Édouard
Titkár: Petit, Robert¹
Pénztárnok: Gosset

Martin-Chauffier: jelenleg a *Libération* irodalmi igazgatója, a *Bref* hetilap szerkesztőbizottságának tagja.

Pourchet: ügyvéd.

Valamennyien részt vettek az ellenállásban.

¹ Petit, Ernest, Émile (1888–1971): francia katona és politikus volt. 1928-tól a közel-keleti francia vezérkarban, majd 1934-től a párizsi régió vezérkarában szolgált. 1938–1940-ben a katonai misszió vezetője volt Paraguayban, majd 1942–1945-ben a Szovjetunióban. 1948-ban szenátorrá választották. A haladó irányzathoz tartozott, s 1954-től elnökölte a Francia-Magyar és a Francia-Szovjet Baráti Társaságokat. 1968-ban vonult vissza a politikai közéletből.

DOKUMENTUMOK

A begyűjtött információk alapján úgy véljük, hogy a Francia–Magyar Baráti Társaság a jövőben alapszabálynak megfelelő tevékenységet fog folytatni.

Párizsi Rendőr-főkapitányság Levéltára, Személyekre vonatkozó megfigyelések, Fond Louis Martin-Chauffier. Tárgy: A Francia–Magyar Baráti Társaság és vezetőségének tagjai, a párizsi rendőrség jelentése (1946. február 7.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Klenjánszky Sarolta.



5

**EGY ELVETÉLT KEZDEMÉNYEZÉS:
MAGYAR GAZDASÁGI KÉPVISELET PÁRIZSBAN**

1946. MÁRCIUS 20.

A Franciaországgal való diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele során a magyar külpolitika legfőbb célja az volt, hogy biztosítsa jelenlétét az 1946. április 25-én megnyíló béketárgyalások helyszínén. Ebben az összefüggésben kivételesnek számított a magyar pénzügyminiszternek, Gordon Ferencnek a következőkben közzétett levele. Ez a Gyöngyösi János külügyminiszternek küldött részletes terv ugyanis Párizssal kapcsolatban hosszú távú és nem kizárólag a béketárgyalásokhoz illeszkedő elképzeléseket is tartalmazott. Gordon Ferenc, aki a levél megírása után néhány nappal utazott hivatalosan a francia fővárosba, elsősorban gazdasági szempontból vizsgálta a francia–magyar diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének lehetőségeit. Mindazonáltal e sajátos szemponton keresztül is felhívta a figyelmet arra, hogy Franciaország földrajzi, politikai és történelmi adottságaival különösen fontos helyszín a magyar érdekek nemzetközi képviseletére.

A magyar gazdasági és pénzügyi kirendeltség felállítása azonban több okból sem valósulhatott meg a Gordon Ferenc által elképzelt módon. Magyarország 1946 tavaszán nem volt olyan helyzetben, hogy hasonló kezdeményezés kizárólag a külügyminiszter támogatásával rövid idő alatt végrehajtható lett volna. Budapest szűk nemzetközi mozgásterre, a kommunista párt kezében lévő legfőbb gazdasági-pénzügyi szerv, a Gazdasági Főtanács és a Franciaország részéről következetesen alkalmazott viszonyosság elve egyaránt akadályozta az elképzelés megvalósítását.

14/1946. Res. P.M.¹

**Gordon Ferenc pénzügyminiszter levele
Gyöngyösi János külügyminiszternek**

Tárgy: Állandó gazdasági és pénzügyi képviselet létesítése Párizsban.

1 A szöveget eredeti formában közöljük, a nyelvi és helyesírási hibákat vagy elütéseket nem javítottuk.

Magyar Külügyminiszter Úrnak,
Budapest

Kapcsolatban a Magyarország és Franciaország között megszakadt diplomáciai viszony újrafelvétele tárgyában jelenleg folyamatban lévő tárgyalásokkal, kötelességemnek tartom Miniszter Úr és az összkormány figyelmét felhívni arra az életbe vágóan fontos szerepre, amely nézetem szerint az elkövetkezendő időkben gazdasági és pénzügyi szempontból Párizsra, mint állomáshelyre vár. Bármennyire csökkent ugyanis a francia pénzpiacnak, mint olyannak a jelentősége a világgazdaság és a pénzügyi újjáépítés szempontjából, az a centrális pozíció, amit Párizs a világ diplomáciai életében a történelem során állandóan betöltött, ezt a helyet a jövőben is különösen alkalmassá fogja tenni arra, hogy diplomáciáján keresztül igen fontos, bonyolult, sőt életbe vágó jelentőségű gazdasági és pénzügyi problémák felvethetők és oldhatók legyenek. Párizs valószínűleg mindig a legmozgékonyabb gazdasági és pénzügyi diplomaták találkozó helye lesz.

Ez a szerepe nyilvánvalóan megkezdődik, mihelyt megindul a nagyarányú nemzetközi élet a békekonferencia előkészítése idején, fontossága növekszik és a béketárgyalások ideje alatt is nagy lehetőségekre fog alkalmat adni hosszú ideig a békekötések után is. Az első világháború után a románok, a csehek és a jugoszlávok gyorsan felismerték a nemzetközi pénzügyi diplomáciával való központi érintkezésnek vitális előnyeit, és siettek Párizsba igen nagy létszámú állandó gazdasági és pénzügyi képviselőt felállítani, amelynek vezetését kiváló pénzügyi tárgyalóikra bízta.

Azok a súlyos érdekek, amelyek a békeszerződés gazdasági és pénzügyi vonatkozású rendelkezéseinek megfelelő diplomáciai előkészítéséhez, maguknak a béketárgyalásoknak a során az „an marge” folytatott megbeszélésekhez, a Párizsban jelen lévő külföldi hitelezői érdekeltségek megfelelő atmoszférában történő megvitatásához, és egy esetleges nemzetközi akció megszervezéséhez fűződnek, parancsoló kötelességemmé teszik, hogy a miniszter úrral karöltve gondoskodjam arról, hogy Párizsban mindezekre a célokra az ország gazdasági erejéhez mért szerény, de erőteljes pénzügyi diplomáciai szervezet álljon rendelkezésre. Maga a követség ugyanis ennek a munkának az ellátására semmiképpen sem látszik alkalmas apparátusnak, még akkor sem, ha a követséghez megfelelő pénzügyi tanácsadó nyerne beosztást. Nem vitás ugyanis, hogy az általam jelzett feladatot magasabb síkon kell elvégeznünk. A magam részéről egyedül célravezetőnek azt tartom, hogy létesítsünk a párizsi követséghez mellékelve és azzal legszorosabban együttműködésben

egy „délégation permanente Economique et Financière”, egy rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri címmel felruházott magasabb rangú pénzügyi tisztviselő vezetésével, és egyenlőre egész kis személyzettel: (legfeljebb három fogalmazási és két kezelési tisztviselő beosztására gondolok), amelyek diplomáciai státusza a fennálló lehetőségeknek megfelelően volna szabályozva. Ez a pénzügyi gazdasági küldöttség végeredményben egy olyan pénzügyi és gazdasági szervezetté volna kiépíthető, amely a kontinens, sőt a tengerentúli fővárosaiban is működő követségekhez beosztott gazdasági tanácsadók szervezete élén a kormánynak minden külföldiekkel való kapcsolatos gazdasági és pénzügyi kérdésben rendelkezésére állna és a nemzetközi pénzügyi tárgyalásokat megfelelő kompetenciával irányítaná.

Amidőn ezennel tisztelettel felkérem Miniszter Urat, hogy a francia kormánynál egy ily pénzügyi küldöttség felállítása iránt a megfelelő lépéseket megtenni szíveskedjék, egyben a magam részéről közlöm a Miniszter Úrral, hogy a delegáció vezetésével dr. Vásárhelyi Istvánt, a pénzügyminisztérium külföldi ügyeink adminisztratív államtitkárát kívánom megbízni, aki 25 év óta – a Sztójay- és a Szálasi-kormány alatti megszakítással – a pénzügyminisztériumban gazdasági és pénzügyi kérdések szakértőjeként működik, a trianoni békeszerződés végrehajtásával, a külföldi adóságok rendezésével és Magyarország külföldi érdekeinek védelmével kapcsolatos, csaknem valamennyi tárgyaláson részt vett, s úgy az európai, mint a tengerentúli pénzpiacokon, olyan hivatali és baráti összeköttetésekre tett szert, amelyek éppen a mai időkben az ország javára a legmesszemenőbb mértékben hasznosíthatók. Vásárhelyi államtitkár a fentiek szerinti megbízatását a francia pénzügyi és politikai körök egészen biztosan osztatlan örömmel fogadnák, így különösen számítani lehet M. Couve de Murville-nek, a francia külügyminisztérium politikai osztályának jelenlegi vezetőjének M. Guenday-jal a francia pénzügyminisztérium tőkemozgalmi osztályának² vezetője, M. Gauthier-nek a francia hitelező érdekvépviselet (Association Nationale és Caisse Commune) jelenlegi elnökének és ezekkel párhuzamosan számos más tényezőnek erőteljes támogatására.

Amidőn tisztelettel felkérem Miniszter Urat, hogy dr. Vásárhelyi István pénzügyi államtitkárnak a rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri címmel leendő felruházása iránt a minisztertanácshoz és illetőleg a köztársasági elnökhöz előterjesztést tenni és a fentiek értelmében tett egyéb in-

2 A hatékonyabb állami beavatkozást segítő a második világháború végétől 1974-ig a gazdasági és pénzügyi minisztériumhoz kapcsolódva tőkeáramlást ellenőrző osztály működött (contrôle de mouvements des capitaux).

tézkedéseinek eredményéről is engem mielőbb tájékoztatni szíveskedjék, egyben tisztelettel közlöm, hogy jelen átiratom másolatát megküldöm a magyar Miniszterelnök Úrnak is.³

Budapest, 1946. március 20.

Gordon
pénzügyminiszter

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, TÜK, Franciaország 1945-1964, 2. doboz, 3/b. /25res/1946. Gordon Ferenc pénzügyminiszter levele Gyöngyösi János külügyminiszternek. Tárgy: Állandó gazdasági és pénzügyi képviselő létesítése Párizsban (1946. március 20.).

A dokumentumot közli: Fejérdy Gergely.



³ Gordon Ferenc a levelet nemcsak a külügyminiszternek, hanem Nagy Ferenc miniszterelnöknek is elküldte.

6

KULTURÁLIS EGYZMÉNY ALÁÍRÁS NÉLKÜL

1947

A második világháború utáni években egyre több kétoldalú kulturális egyezmény született, melyek célja általában az volt, hogy a már meglévő kapcsolatoknak hivatalos keretet biztosítsanak. Ezek a szerződések a kultúra különböző területein lebonyolítandó államközi cseréket írtak elő, és a háború előtti egyezményekkel ellentétben nem csak az egyetemek közötti cserekapcsolatokra korlátozódtak. A legfontosabb elvvé a kölcsönösség vált. Az aláírandó kulturális egyezményhez készült javaslatokat az úgynevezett Vegyes Bizottságok vitatták meg rendszeres tárgyalásaik során. Újdonságnak számított, hogy a kulturális egyezményeket külön, s nem a politikai vagy gazdasági államközi szerződésekkel együtt kötötték meg. Franciaország például ilyen egyezményt írt alá Belgiummal, Nagy-Britanniával, de Lengyelországgal és Csehszlovákiával is. Magyarország, bár több szerződés előkészítését elindította – Franciaországon kívül például Nagy-Britanniával –, végül csak a „baráti országokkal” ratifikálta azokat, ezáltal is erősítve a keleti tömb egységét. A francia–magyar egyezmény elvetélt terve akár a hidegháború kezdetének parafrázisa is lehetne: az 1947–1948-ban fokozatosan, hosszú tárgyalások után ad acta tett dosszié történetét politikai illúziók, személyes ambíciók és diplomáciai incidensek egyaránt színezték.

Kulturális egyezmény¹ a Magyar Köztársaság és a Francia Köztársaság között²

A Magyar Köztársaság elnöke és a Francia Köztársaság elnöke Ő Excelenciája

-
- 1 A dokumentumot betűhű formában közöljük. A francia–magyar kulturális egyezmény 1947-es tervezetének francia nyelvű változata megjelent Georges Diener könyvében (*Une histoire de l'Institut Français en Hongrie 1947–1989*. L'Harmattan–Magvető, 1990. Annexe N. 4. 96–99.). A Nagy-Britanniával kötendő kulturális egyezmény tervezetét lásd: *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948*. Szerk. Gönyei Antal. Bp., Téka Könyvkiadó, 1988. 323–326.
- 2 Archives nationales (Paris): 312 AP 12, *La Convention intellectuelle franco-hongroise* [Francia–magyar értelmiségi egyezmény]. Az egyezmény szövegének modelljéül két dokumentum szolgált: az egyik az 1947 elején aláírt francia–lengyel kulturális egyezmény, a másik pedig az 1938-ban megkötött, de kizárólag az oktatásra vonatkozó cikkelyeket tartalmazó *Convention intellectuelle franco-hongroise* volt.

Egyaránt attól a kívánságtól vezetettve, hogy országaikban baráti együttműködéssel és művelődési értékeik cseréjével kölcsönösen előmozdítsák népeik szellemi, művészeti és tudományos tevékenységének minél teljesebb megértését, elhatározták, hogy Kulturális Egyezményt kötnek és e célból kinevezték meghatalmazottjaikat, és pedig

A Magyar Köztársaság elnöke

.....

a Francia Köztársaság elnöke Ő Excellenciája

.....

akik – miután helyes és kellő alakban talált meghatalmazásaikat kicserélték, – megállapodtak a következőkben:

I. Cikk

Mind a két Szerződő Fél töle telhetően arra fog törekedni, hogy a területén lévő egyetemeken és egyéb felsőoktatási intézményekben tanszékek, intézetek, előadássorozatok vagy előadások létesüljenek a másik Szerződő Fél országa nyelvén, irodalmának, történetének, művelődésének és egyéb kulturális kérdéseinek a bemutatására. Mindazok a tanszékek, intézetek, előadássorozatok és előadások, melyek már korábban létesültek, továbbra is fennmaradnak.³

3 MNLOL, XIX-I-1-e, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iratai, 41. külföldi kulturális egyezmények, Auer Pál franciaországi magyar követ jelentései és feljegyzései (1947. március 14., március 28. és április 10.); AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, dossier 29, Henry Gauquié 589–591. számú táviratai (1947. szeptember 15.); MNLOL, XIX-J-1-k, 23, 568/1948. Károlyi Mihály jelentése a Külügyminisztériumnak, Molnár Eriknek (1948. március 25.); AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, dossier 24, Jean Baillou 584/RC/3 számú jelentése (1948. november 2.). A francia–magyar kulturális egyezmény egyik legfontosabb magyar célkitűzése a Sorbonne-on felállítandó magyar tanszék ügye volt. 1947 áprilisától megkezdődtek a tárgyalások a Sorbonne ideiglenes rektora, Jean Cabannes és az akkor követként Párizsban küldetését teljesítő Auer Pál között. A franciák azonban gyorsan visszakoztak, attól tartva, hogy a magyar tanszék inkább „propaganda-tanszék” lesz, mint a magyar nyelv és irodalom tanszéke. Auer Pál realista véleménye szerint is csak egy magyar professzor meghívására lett volna esély. 1947 júliusától Ortutay Gyula kezdeményezte újra a magyar tanszék kérdésének felvetését. Ortutay a tanszék élére Gyergyai Albertet szánta, aki a VKM és a Minisztertanács megbízásából 1947 nyarán azzal a küldetéssel utazott Párizsba, hogy – személyes kapcsolatai segítségével – intenzívebbé tegye a két ország közötti kulturális, főként pedig irodalmi kapcsolatokat.

Bár a francia–magyar kulturális egyezmény ügye már 1947 szeptemberétől megkérdőjeleződött, figyelemre méltó, hogy a magyar tanszék létrehozása – változatlanul és függetlenül a kulturális egyezmény sorsától – továbbra is a tárgyalások fő témája maradt. Kérdését nem is akárhik vitatták meg: Louis Joxe, a francia Külügyminisztérium Kulturális Főosztályának igazgatója, André Cholley, a Sorbonne dékánja, Károlyi Mihály, franciaországi magyar követ és

II. Cikk

Mind a két Szerződő Fél kulturális intézeteket állíthat fel a másik Szerződő Fél területén, azzal a feltétellel, hogy betartja azokat a rendelkezéseket, amelyeket az illető ország törvényei az ilyen intézmények felállításánál előírnak.⁴

III. Cikk

A Szerződő Felek országaik között elő fogják mozdítani az egyetemi tanárok, az oktató személyzet egyéb tagjai, valamint az egyetemi és főiskolai hallgatók, tudományos kutatók és más foglalkozások képviselőinek cseréjét és biztosítani fogják számukra kutatóintézeteikben a tudományos munka lehetőségét.

Raymond Warnier, a francia Külügyminisztérium megbízottja. Károlyi 1948 márciusában az ügy érdekében még ebédet is adott Louis Joxe, Jean Baillou, Marcel Abraham és Jean Sarraillh, a Sorbonne rektora részére, de a francia válasz továbbra is elutasító maradt. Végül, 1948 novemberében, Louis Joxe és Szabó Zoltán kulturális attasé tárgyalásainak eredményeként az a döntés született, hogy magyar lektorátus létesülhet a Sorbonne-on. Lektorának Gyergyai Albertet nevezték ki, aki azonban nem tölthette be állását.

⁴ A budapesti Francia Intézet létrehozásának terve már jóval a kulturális egyezmény tárgyalásainak megkezdése előtt megszületett. Raymond Warnier, a francia Külügyminisztérium kulturális főosztályának megbízásából, 1946 decemberében érkezett Budapestre. Küldetése egy olyan intézet létrehozása volt, amely elsősorban a két ország közötti tanulmányi és tudományos cseréket bonyolítja. 1947 márciusában a Quai d'Orsay ígéretet tett arra, hogy biztosítja az intézet felállításához és működéséhez szükséges költségeket. 1947. április 2-án, amikor a budapesti hivatalos köröknek Raymond Warnier bemutatta az új intézményt, így fogalmazott: „A Francia Intézet annak a közös akaratunknak a szimbóluma lesz, amely a múltat, annak hiányosságait és annak hibáit akarja legyőzni.” Az intézet 1947. június 1-jén nyílt meg a nagyközönség számára – vagyis még azelőtt, hogy a kulturális egyezmény aláírása megvalósulhatott volna volna. Mindez azt bizonyítja, hogy 1947 tavaszán és nyarán még nem kérdőjeleződött meg az államközi szerződés sorsa. Az intézet végül nemcsak a francia nyelv oktatásával és tanulmányi kérdésekkel foglalkozott, hanem kulturális központként működött, könyvtárral, különösen gazdag periodikagyűjteménnyel, konferenciákat, kiállításokat és koncerteket szervezett. – Az 1927-ben nyitott párizsi Magyar Intézet igazgatói posztját az intézet újjászervezése után, 1946 októbertől, a budapesti egyetemen francia irodalmat tanító Lelkes István, egykori Eötvös-kollégista töltötte be. 1949 áprilisában Dobossy László vette át az intézet vezetését. 1949 októberében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium „átadta” a nyugati demokráciákban létesített kulturális intézetek felügyeletét (többek között a római és a párizsi magyar intézetekét) a Külügyminisztériumnak: ürügyként mindehhez az szolgálta, hogy ettől az évtől kezdődően már magyar diák nem tanult és magyar kutató nem folytatott tudományos munkát ezekben a városokban. 1950 májusától Koltai-Kovács Béla irányításával a párizsi Magyar Intézet továbbra is nyitva maradt, de elvesztette „kulturális központ” jellegét: a sztálini propaganda és a nemzetközi békemozgalom eszközüvé vált.

IV. Cikk

A Szerződő Felek tanulmányi és szünidei ösztöndíjakat fognak létesíteni, hogy a nemzetiségükhöz tartozók tanulmányokat végezhesenek, kutatókat folytathassanak és szakképzésüket kiegészíthessék a másik Szerződő Fél területén lévő iskolai, tudományos és szakmai intézményekben.⁵

V. Cikk

A Szerződő Felek a területükön működő tudományos társulatokat a leg-szorosabb együttműködésre fogják buzdítani abból a célból, hogy szelle-mi, művészeti, tudományos és társadalmi téren kifejtett munkájukban egy-mást kölcsönösen támogassák. A Szerződő Felek meg fogják könnyíteni a hivatalosan kiküldött tudósok, előadók, művészek és mindkét ország ösz-töndíjasai számára a vizum és tartózkodási engedélyek megszerzését.

VI. Cikk

A Szerződő Felek meg fogják állapítani azokat a feltételeket, amelyek mel-lett egyenértékűeknek lehet elismerni az egyik Szerződő Fél területén az egyetemi fokozatok elnyerése vagy elismertetése céljából letett vizsgákat a másik országban ezeknek megfelelő vizsgákkal, akár egyetemi tudomá-nyos fokozatok megszerzéséről, akár pedig – bizonyos meghatározott ese-tekben – ezeknek a fokozatoknak foglalkozás gyakorlása céljából való el-nyeréséről vagy elismeréséről van szó.

A XIII. Cikkben előírányzott Vegyes Bizottság a jelen egyezmény élet-belépését követő egy éven belül erre vonatkozó javaslatát az érdekelt kormányok elé terjeszti.

5 AMAE, Relations culturelles, dossier 197, 0.220.3, Henry Gauquié 113. számú jelentése (1946. október 25.); AMAE: Europe 1944-1960, dossier 29, Louis Joxe 374. számú távirata (1946. október 7.). Teleki Géza vallás- és közoktatásügyi miniszter (1944-1945) mindenben támogatta a francia diplomácia kulturális kezdeményező akcióit. Magyarország már az 1945-1946-os évadban küldött ösztöndíjasokat Franciaországba (15), az Egyesült Államokba (10), Nagy-Britanniába (10) és a Szovjetunióba (20). 1946-1947-ben tíz felkészült szak-ember utazott ki Párizsba, közöttük volt Köpeczi Béla történész, Bartha László festőmű-vész, Somlyó György író. 1948-ban a magyar kormány 139 ösztöndíjat osztott ki, ennek jelentős részét a népi demokratikus országokban tanuló diákok kapták, de még mindig utazhattak diákok Franciaországba (10), az Egyesült Államokba (10) és Nagy-Britanniába (6). 1949-től a magyar kormány nem folytatta ösztöndíj-politikáját, ettől az évtől nem ta-nult magyar diák Franciaországban.

VII. Cikk

Mind a két Szerződő Fél kölcsönösen elő fogja mozdítani szünidei tanfolyamok létesítését a másik ország egyetemeihez vagy bármely tanulmányi intézményeihez tartozó személyek, főiskolai hallgatók, iskolai tanulók, különböző mesterségbeliek és ifjúsági csoportok számára, ha a másik ország területén töltik szünidejüket.

VIII. Cikk

A Szerződő Felek elő fogják mozdítani a művelődési és szakmabeli együttműködést a másik Szerződő Féllel egyetértésben kiválasztott csoportok kölcsönös látogatásainak meghívásokkal segélyekkel való támogatása útján.

IX. Cikk

A Szerződő Felek elő fogják mozdítani ifjúsági szervezeteik és szabadművelődési szervezeteik kölcsönös együttműködését.

X. Cikk

A Szerződő Felek kölcsönösen támogatni fogják egymást annak érdekében, hogy a másik ország művelődése mindkét országban minél jobban ismeretessé váljék:

- a) könyvek, folyóiratok és egyéb kiadványok⁶
- b) előadások, hangversenyek,⁷

6 AMAE, Relations culturelles, dossier 54, Raymond Warnier feljegyzése Louis Joxe részére (1948. február 11.). Hasonlóan a budapesti Francia Intézet példájához, már a kulturális egyezményre vonatkozó tárgyalások előtt konkrét eredmények születtek a francia könyvek és folyóiratok importálását illetően, amely 1947 márciusában kezdődhetett meg a Francia Bank hitelszolgáltatása eredményeként. Az egyik leglátványosabb eseménye ennek a francia folyóirat-kiállítás volt. A több mint 400 folyóiratot felvonultató panorámát követően jelentősen megnőtt a folyóiratokra előfizetők száma. A Nemzeti Múzeumban 1948. december 20-án nyílt Ortutay Gyula miniszter védnöksége alatt a francia képzőművészeti albumokat bemutató kiállítás. A francia művek fordítására nem készült program. Az *ad hoc* lefordított irodalmi alkotások között Sartre, Camus, Anouilh, Giraudoux, Molière, Aragon és Anatole France könyveit találjuk.

7 Az egyezmény kudarca ellenére, 1948–1949-ben, a zenei élet rangos eseményei biztosították a francia–magyar kulturális kapcsolatok fennmaradását. Az 1948. október 10. és 21. között megrendezett Bartók Béla Nemzetközi Zenei Emlékversenyen 184 zenész vett részt szerte a világból, köztük 46 zongoraművész. A zeneszerzők második díját a francia Jean Martinon kapta. Ortutay Gyula elnökölt a díjkiosztó ünnepségen, és előadást tartott *Bartók: az ember és a zenész* címmel. Kodály Zoltán francia nyelven mondta el köszöntőjét.

- c) képzőművészeti és más kiállítások,⁸
 d) színházi előadások és előadó körutak, rádió,⁹ film,¹⁰ hangfelvételek és egyéb gépi eszközök útján.

XI. Cikk

A jelen egyezmény végrehajtása céljából állandó Vegyes Bizottság alakul 8 taggal. Ez a Bizottság két, egyenként négy-négy tagból álló tagozatra oszlik, az egyes tagozatokban 3 tag képviseli azt az országot, ahol a tagozat székel, egy tag pedig a másik ország képviselője. Az egyik tagozatnak Budapesten, a másiknak Párisban van a székhelye. A tagozatok magyar tagjait a magyar külügyminiszterrel egyetértésben a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter, francia tagjait pedig a francia külügyminiszterrel egyetértésben a francia nemzetnevelésügyi miniszter nevezi ki. A tagok névsorát hozzájárulás végett diplomáciai uton meg kell küldeni a másik Szerződő Félnek.

A Bizottság szakértőket is bevonhat munkájába, ezeknek azonban nincs szavazati joguk.

Szintén Bartók Béla tiszteletére megemlékezéseket tartottak Párizsban, 1948 októberében. A Francia Rádióban Aurélien Sauvageot beszélt a Bartók-életműről.

- 8 Képzőművészeti kiállításokat és koncerteket az Alliance Française és – megnyitása után – a Francia Intézet szervezett. Íme egy példa: az Alliance Française által bemutatott, s nagy sikert aratott 1946-os Bonnard- és Raoul Dufy-kiállítás. A magyar kulturális diplomácia az 1946-os évtől igyekezett megszervezni egy, a magyar művészetet bemutató retrospektív kiállítást Párizsban. Annak ellenére, hogy a francia partner ezt évről évre visszautasította, végül 1949 márciusában a Musée national d'Art moderne [Modern Művészetek Nemzeti Múzeuma] helyet adott a 20. századi magyar művészet remekeit, köztük Csontváry tíz festményét felvonultató panorámának. A kiállítás a múzeumot igazgató Jean Cassou szervezőmunkájának és elkötelezettségének, valamint Szabó Zoltán kulturális attasé erőfeszítéseinek köszönhetően jöhetett létre, a politikai-diplomáciai nehézségek, különösen a Mindszenty-ügy és a Kravcsenko-per visszhangja ellenére.
- 9 A Francia Rádióban létrehozott magyar szekció adásai 1944. december 19-én indultak, Aurélien Sauvageot, Schöngut László és Kelemen Imre vezetésével. A magyar kulturális diplomácia eredményeként a rádió magyar adásai folytatódhattak a súlyos pénzgondok ellenére is, amit az 1947 augusztusában aláírt francia–magyar rádióegyezmény garantált. A francia politika 1949. január 10-én rendelte el a magyar adás felfüggesztését, attól tartva, hogy az csupán a magyar propaganda szócsöve lesz. A magyar szekciót ezután magyar emigránsok vezették (Bolgár László és Dessewffy Gyula). A rádióegyezmény felbontására 1950. április 8-án került sor.
- 10 A francia filmek közül főleg a francia ellenállásnak emléket állító filmek jutottak el a magyar közönséghez (például a *Participation de l'Armée française au débarquement* [A Francia Hadsereg részvétele a partraszállásban] és a *Prise de Paris* [Párizs elfoglalása] című filmek). Radványi Géza *Valahol Európában* című filmjét (1947) sikerrel vetítették a francia közönség előtt.

XII. Cikk

A Vegyes Bizottságnak két tagozata, a szükséghez képest, de évenként legalább egyszer együttes ülést tart, felváltva Magyarországon és Franciaországban. Az együttes üléseken annak az országnak a közoktatásügyi minisztere vagy ennek képviselője elnököl, amelyik országban az ülést tartják.

XIII. Cikk

1. A Vegyes Bizottságnak a jelen egyezmény életbelépését követő első ülészaka folyamán ki kell dolgoznia a jelen egyezmény végrehajtásának megkönnyítésére szolgáló részletes javaslatokat. Munkájának alapjául a jelen egyezményhez mellékelte javaslatok szolgálnak.¹¹

Az érdekelt kormányok hozzájárulása után a Bizottság javaslatait a jelen egyezmény lényeges alkotórészének kell tekinteni. A kormányok hozzájárulásukat jegyzékváltás útján közlik.

11 A kulturális egyezmény mellékleteként készült az az összefoglaló, amely a vegyes bizottságok munkájának alapjául szolgáló konkrét javaslatokat tartalmazta. A javaslatok között prioritásként szerepelt a kulturális intézetek és a párizsi magyar tanszék felállítása vagy működésük biztosítása, valamint megbízott előadók kiküldése a két ország egyetemére. A lyoni és a lille-i magyar lektorátus sorsa, amellyel kiemelten foglalkozott még a melléklet, 1948–1949-ben dőlt el, amikor a magyar lektorok az emigrációt választották: ekkor ezek a lektorátusok bezártak.

Néhány példa a melléklet konkrét javaslatai közül: A melléklet 4. pontja biztosítani kívánta a kölcsönösség elve alapján, hogy mindkét ország kutatóintézeteiben a másik ország tudósai, tanárai, asszisztensei és kutatói tudományos munkát végezhesenek. Az 5. pont arra vonatkozott, hogy a két ország könyvtárai rendszeresen megkapják a másik ország könyvjáradóságait vagy általában a kiválasztott könyveket.

Külön pontban kapott garanciát a Champagnat-iskola és a gödöllői premontrei rend gimnáziumának keretében létesített Francia Líceum támogatása (teljes francia középiskolai oktatás biztosítására francia tanárok alkalmazásával). A Francia Líceum által az iskola különleges szabályzata szerint kiadandó középiskolai érettségi bizonyítványnak Franciaországban – a francia egyetemekre való beiratkozás szempontjából – teljes egyenértékűséget kellett volna élveznie a francia középiskolai érettségi bizonyítvánnyal. Szintén a kölcsönösség elve alapján, a magyar gyermekek számára létesítendő anyanyelvi oktatás kérdését, az óvodát is beleértve, a vegyes bizottságnak külön tanulmány tárgyává kellett volna tennie. A melléklet 8. pontja az évenkénti ösztöndíj-juttatást szabályozta, a 11. pedig a hangversenyek, kiállítások, színelőadások, filmbemutatók szervezését és a rádióállomásaik szórakoztató előadásainak sugárzását a másik ország történelméről, földrajzáról, irodalmáról, művészetéről, zenéjéről, szokásairól, vidékeiről és idegenforgalmi érdekű történelmi emlékeiről. A 12. pont a magyar–francia művészcsere-re vonatkozott, míg a 13. kikötötte, hogy a közoktatásügyi intézményeikben használatban lévő tankönyvek a másik országgal szemben ne tartalmazzanak téves vagy részrehajló megállapításokat.

2. A Vegyes Bizottság a későbbi együttes ülések folyamán vizsgálat alá veszi az egyezmény végrehajtásának eredményeit és a Szerződő Feleknek javaslatot tesz mindazokra a módosításokra nézve, amelyeket a mellékletben szükségesnek tart.

3. A Vegyes Bizottság ülészeitől is javaslatot tehetnek az egyes tagozatok a melléklet módosítására, ha ehhez a másik tagozat hozzájárul.

4. A mellékleten való módosítások az érdekelt kormányok jóváhagyása után lépnek életbe. A jóváhagyás közlése jegyzékváltással történik.

XIV. Cikk

A jelen egyezmény legalább öt éven át marad érvényben. Ennek leteltével önmagától ugyanennyi időre meghosszabbítottnak kell tekinteni, ha lejárt előtt legalább hat hónappal valamelyik Szerződő Fél fel nem mondja. Az egyik vagy másik Szerződő Fél által bejelentett felmondás időpontját követő hat hónap leteltével az egyezmény hatályát veszti.

Ennek hitelül alulírott meghatalmazottak a jelen egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két eredeti példányban magyar és francia nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Budapesten, 1947. évi hó napján.

MNLOL, XIX-J-1-e, VKM iratai, nemzetközi kulturális kapcsolatok osztálya, 41. doboz. *Kulturális egyezmény a Magyar Köztársaság és a Francia Köztársaság között* (1947).

A dokumentumot közli: Macher Anikó.



**A FÉNYES JÖVŐ FELÉ.
KELET-KÖZÉP-EURÓPA ÉS MAGYARORSZÁG A FRANCIA
KOMMUNISTA PÁRT PERSPEKTÍVÁJÁBAN, 1945–1949**

1949. ÁPRILIS

Az FKP a kelet-európai országok propagandájának fellendítése céljából 1947-ben létrehozott egy havonta megjelenő folyóiratot, a Démocratie Nouvelle-t [Új Demokrácia]. A folyóiratról itt közölt cikk az 1949. áprilisi számban, azaz a „fordulat” után, de még a Magyar Népköztársaság kikiáltása előtt jelent meg. Szerzője francia: a Kelet-Európával sokat foglalkozó és Magyarországon is többször megfordult befolyásos újságíró, Jean Baby. Az elemzés jellemző terméke a francia sztálinista propagandának, mely a Magyarországnak tulajdonított eredményeket, az életszínvonal emelkedését és a munkanélküliség felszámolását, igaz, itt csupán burkolt formában, a Marshall-tervnek úgymond kiszolgáltatott francia dolgozók nyomorúságával és munkanélküliségével állította szembe. Ez az „elfogult” szemlélet azonban nem korlátozódott az FKP szűken vett köreire, hanem ez idő tájt jellemző volt az erősen marxista ideológiai befolyás alatt álló francia egyetemekre is.

Magyarország ipari ország

Írta: Jean Baby

A legismertebb képek az egykori Magyarországról a nyáját a síkságon őrző, nagy subába takart pásztort ábrázolnak; vagy egy pusztán táborozó, nyomorgó cigánycsaládot; vagy tarka ruhájú, az ünnepekre összegyűlt parasztokat és paraszttasszonyokat. Szinte sohasem láttunk viszont ipari létesítményt. Ezért van az, hogy a franciák nagy része még ma is azt gondolja, hogy Magyarország olyan ország, ahol egyedül a mezőgazdaságnak van értéke.

François Maurette a két háború között kiadott *Általános földrajz* című könyvben a magyarországi ipar első lépéseivel kapcsolatban a következőket írta: „Még a magyar terület jelenlegi határai között elért biztató eredmények ellenére sem valószínű, hogy tüzelőanyag, érclepek, vízi energia hiányában az országnak érdekében állna elszántan harcba szállni az ipar területén ausztriai és csehszlovákiai, németországi, lengyel stb. szomszéd-

jaival. Kétségkívül jobban járna, ha csupán élelmiszereket szállítana nekik, melyeknek bővében van, és cserébe megkapná a hiányzó ipari termékeket.”

Mindez többé nem igaz. A magyar nép sokkal komolyabbnak bizonyult a francia földrajznál; az ipari termelés értéke ma már megelőzi a mezőgazdasági termelését, és a magyar ipar a lehető legreményteljesebb jövő előtt áll. Ez a szerencsés átalakulás, mely lehetővé teszi, hogy Magyarország gyorsan szakítson múltjával, melyre a nyomor és az elnyomás sötét árnyékot vetett, a népi demokratikus kormányoknak köszönhető.

Hogyan fejlődött az ipar?

Köztudott, hogy 1867-ig csak az osztrák birodalom létezett, melyen belül Magyarország egy függetlenségétől megfosztott provincia volt. Az Ausztria által 1866-ban a poroszoktól Sadowánál elszenvedett vereség jelentős belső átalakulást indított el. Ez volt az 1867-es kiegyezés, mely létrehozta az Osztrák–Magyar Monarchiát. A két ország, Ausztria és Magyarország „függetlenné” váltak, de mindketten Ferenc Józsefet ismerték el uralkodójuknak.

Az ipar 1867-től lassan fejlődésnek indult Magyarországon, mely mind ez ideig Ausztriának tulajdonképpen egyfajta mezőgazdasági félgyarmata volt csupán. Ez az ipari fejlődés a főleg hazai mezőgazdasági termékeket feldolgozó másodlagos ágazatokat érintette. A feudális tulajdonrendszer, a tőkehiány, a jobb felszereltséggel rendelkező osztrák ipar versenye azonban gátat szabott a magyar ipar fejlődésének.

Az első világháború után Magyarországtól elszakították valamennyi idegen népek által lakott területét. A Népköztársaság [sic!] leverését követően a reakciós Magyarország segítséget keresett és kapott is a kapitalista hatalmaktól, melyeket az ország kizárólag mint kizsákmányolandó terület érdekelt. Jelentős külföldi tőkét fektettek be a bányákba, a bankokba, a textiliparba stb., ami bizonyos ipari fellendülést is eredményezett, ennek azonban a magyar nép nem látta semmi hasznát. Az angolszász, német, francia stb. társaságok a bányák részvényeinek 35 százaléka, a bankok részvényeinek 25 százaléka felett rendelkeztek. A magyar és a külföldi kapitalistákat egyazon érdek kötötte össze: kihajtani a továbbra is nyomorgó magyar népből a lehető legnagyobb hasznot.

Hitler idején megnőtt a német befolyás; végül pedig Horthy kormányzó nemzetáruló politikájának eredményeként a magyar hadsereg a hitleri seregekhez csatlakozott, és megtámadta a Szovjetuniót. Ez példa nélküli katasztrófába sodorta az országot, melynek főképpen az ipar látta kárát. A 4800 gyár háromnegyede többé-kevésbé súlyos károkat szenvedett, a termelőképesség háromnegyedére esett vissza, ám a hidak és vasútvonalak

lerombolása és a nyersanyaghiány miatt a termelés 1945-ben alig fele volt a háború előttinek.¹

Már 1946-ra érezhető fejlődés ment végbe, de csak 1947-től vált visszafordíthatatlanná az ipar helyreállítása. Magyarország augusztus 1-jén hároméves terv megvalósításába kezdett, mely célul tűzte ki a háború előtti szint elérését és túlszárnyalását, valamint az egész nép életszínvonalának emelését.

A tervben előirányzottakat máris túlteljesítették, és a magyar ipari termelés jelenlegi értéke 10 százalékkal haladja meg az 1938-ast. Az 1948-as év ezen a területen döntő fordulatot hozott, és az elért sikerek fényében ma már bizonyosnak mondható, hogy a hároméves tervet még 1949 végére, azaz hét hónappal az eredetileg kitűzött időpont előtt befejezik. 1950. január 1-jén pedig elkezdődik a szocialista Magyarország szilárd alapjait megvető ötéves terv.²

A magyar ipar már ma is nagymértékben különbözik a régitől. A kormány a legnagyobb erőfeszítéseket az alapágazatok, így a termelőeszközök előállítása területén tette, annak érdekében, hogy az ország átfogó iparosítása lehetővé váljon. A szén-, az energia-, a kőolaj-, a kohászat, a gépipar azok az ágazatok, amelyek a legtöbbet fejlődtek, és gyakran 40 százalékkal is meghaladják a korábbi szintet.³ Ez a bölcs politika gyors léptékű fejlődést biztosít a jövőben. Bizton állíthatjuk, hogy szerény területi kiterjedése ellenére (Franciaország egyhatoda) Magyarországból fejlett iparú ország lesz.

Szériagyártás

Magyarországot általában olyan országnak tekintik, melynek közepes minőségű természeti erőforrásai vannak. Mindez viszonylagos. Rendelkezik szénnel, kőolajjal, gazdag bauxitbányákkal és jelentős hasznosítható hidraulikus energiával. A ma már 10 millió tonnát is meghaladó széntermelés csak 20 százalékkal marad el az egy francia lakosra jutó mennyiségtől. A kőolaj-kitermelés az angolszász trösztök kezében volt; a háború előtt nem volt jelentős, a németek erőfeszítései nyomán 1943-ra 837 ezer tonnára

1 Ez a megállapítás fedi a valóságot. A magyar gazdaság teljesítőképessége 1945-1946-ban az első világháború utáni alacsony szintre zuhant vissza.

2 A hároméves tervre vonatkozó adatok helyesek. A terv egészében sikeres volt, s az ipari termelés 1949-ben közel 40 százalékkal múlta felül az 1938-ast. Az életszínvonal emelésére vonatkozó célkitűzések azonban nem valósultak meg. 1949 végére nemcsak túlszárnyalni nem tudták a háború előtti szintet, hanem egyelőre elérni sem.

3 A hároméves terv valóban a nehézipari termelés nagyarányú, 66 százalékos növekedését eredményezte. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a könnyűipari termelés volumene csupán 20 százalékkal nőtt.

emelkedett. A németek távozása után az egykori külföldi tulajdonosok nem tettek semmit a termelés fejlesztéséért, és a havi teljesítmény 1948. februárra 40 ezer tonnára esett vissza. Ám a helyzet megváltozott az új, 1948. márciusban elhatározott államosítások óta, és a havi termelés ma meghaladja a 115 ezer tonnát is, vagyis az éves teljesítmény több mint 1 millió 300 ezer tonna. A villamosipar is gyorsan fejlődik. Hatalmas duzzasztógátát építenek a Mátra hegységben, és a villamosenergia-termelés 1949 végére 50 százalékkal fogja meghaladni a háború előtti szintet.

Magyarország már ma is viszonylag erős nehéziparral rendelkezik. 1949-ben közel 800 ezer tonna acélt fog előállítani (szemben a 647 ezer tonnával 1938-ban).⁴ A Ganz államosított nagy kohászati üzei, a Mávag, a Magyar Vagonok és Gépek, a Weiss Manfréd, a Rimamurány nemzetközi hírű gőz- és villanymozdonyokat, szerszámgépeket és gépalkatrészeket gyártanak.⁵ Már ma is a hazai berendezések gyártásához szükségesnél nagyobb mennyiségű, exportra alkalmas alapanyagot állítanak elő.

Fárasztó lenne sorra venni a magyar ipar valamennyi, nagyon különböző szektorát, mégis érdemes kiemelni a magyar gyártás néhány elemét.

Először is, a magyar ipar kiváló *minőségét*. A máris nagy hírű precíziós ipar rövid időn belül fényes sikereket hozott. A magyar technika igen előrehaladott az optika területén. Például a precíziós gép- és optikagyár Gamma-Duflex fényképezőgépek szériagyártását kezdte el, melyeknek sok újdonsága van. Ezek a reflektortükörrel ellátott készülékek hátul, egy átlátzó üvegen „álló”, azaz a tárggyal azonos irányú képet mutatnak, pedig mostanáig a készülékek keresőjén megjelenő kép a tárgy fordítottja volt. Továbbá a készülék nagy nyílású optikai keresővel rendelkezik, mely fehér kerettel mutatja a használt objektív által befogott teret. A sportfényképezéseknél a gyorsan mozgó tárgy így szemmel kísérhető, mielőtt elérné a befogott teret, ami által lehetővé válik, hogy a felvételt a kívánt pillanatban készítsék el. A gyártás 1949 júniusára eléri majd a havi ezer készüléket.

Most lássuk a hordozható írógépeket. A budapesti Danubia gyár szakértői egy teljesen új gép előállítását tervezték meg; a kezdetben havi kétezer példányszámú gyártás fokozatosan havi 10 ezerre fog nőni. A gép összehajtható és kisebb valamennyi eddig gyártottnál (30 cm hosszú, 15 cm széles, 5 cm magas). Automatikus felnyitása után a gép már normális mé-

⁴ Magyarország vas- és acéltermelése jelentős növekedésen ment át, s a fenti becslés megalapozottnak tekinthető.

⁵ A Ganz-Mávag Mozdony-, Vagon- és Gépgyár, a Weiss Manfréd Acél- és Féművek Rt. és a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. voltak ebben az időben a legnagyobb nehézipari komplexumok Magyarországon. Államosításukra 1946. december 1-jén került sor.

retű lesz, és univerzális klaviatúrával, tabulátorral, hátramenettel, margókkal, papírtartóval rendelkezik. A gép egyszerűbb, könnyebben kezelhető és tisztítható, mint bármely másik, és tartósabb is. És mivel nem hasonlít egyetlen külföldi termékre sem, nem volt hozzá szükség külföldi gyártási engedélyre.

Merész kezdeményezések

Rengeteg hasonló példát említhetnénk. Megjegyzendő, hogy nem gondos, művészi kivitelezésről, hanem a legmodernebb alkatrészeket használó szériagyártásról van szó. Ekképpen egy új üzem a villanykörték, neoncsöves lámpák és rádiócsövek gyártásával egyidejűleg előállítja a hozzájuk szükséges üvegeket is, ami a racionalizálás rendkívüli példája. Ebben a gyárban egy modern üvegfújó naponta 140 ezer villanykörtét képes előállítani.

Az 1948. júniusi Budapesti Vásáron láthatóak voltak e fellendülő magyar ipar elért eredményei és nagy választéka. A sok országból érkezett vásárlók rendelhettek fúró- és marógépeket, esztergákat, mozdonyokat, nagyfeszültségű elektromos gépeket, fa- és fémmegmunkáló eszközöket, mezőgazdasági gépeket, precíziós műszereket, vetítógépeket, órákat, bicikliket, sebészeti eszközöket, vegyipari termékeket stb.; nem is beszélve természetesen a textilről, mely a magyar ipar egyik jelentős ágazata. Rendkívüli újdonságként hatott az alumíniumbútor, melyre egy új eljárás szerint finom védőlemezelt ragasztottak. Ez a technika lehetővé teszi az ellenálló, többszínű és paraziták által kikezdehetetlen könnyűdarabok sorozatgyártását. Az angolok 200 ezer dollár értékben rendeltek belőle a gyarmataikon működő adminisztrációs irodák számára.

Hatalmas tudományos hálózat áll ennek az ipari gyártásnak a háttérben, melyben részt vesz számos intézet, úgymint a geofizikai intézetek, a technológiai, az anyagkutató, a normalizálást és racionalizálást tervező intézetek, melyek munkáját az Iparügyi Minisztérium hangolja össze.

Mivel többé nincs kiszolgáltatva a külföldi kapitalista érdekeknek, és a tervgazdálkodásnak köszönhetően nem kell többé félnie a gazdasági válságtól, Magyarország most szabadon kibontakoztathatja nemzeti kvalitásait, kezdeményezőképességét, találékonyságát, jó ízlését. A gazdagságnak szüntelen újabb forrásai bukkannak fel, melyek egykor ismertek voltak, azonban a kapitalizmus számos okból elhanyagolta őket, például hogy megakadályozza a magyar vegyipart uraló német-amerikai I. G. Farbennel szembeni konkurenciát. Így fedeztek fel 1938-ban az ország északkeleti részében, Bükkszéken, egy vasbikarbonátban, sóban és jódban gazdag artézi kutat. Az Országos Tervhivatal, mely az ország gazdagságának egyetlen forrását sem akarja kihasználatlanul hagyni, úgy számítja, hogy a jelenlegi napi ötezer köbméter vízadaggal kinyerhető e kútból a Magyarország

szükségeit fedező szódium, az országos fogyasztás 20 százalékát fedező sómennyiség, és nemcsak Magyarország, hanem egész Nyugat-Európa igényeit kielégítő jódadag.

A szovjet segítség

A magyar ipar csodálatos fellendülése csak a demokratikus erőknek a belső ellenségek és a velük szolidáris külső ellenségek feletti, küzdelmes harcban aratott győzelmének köszönhető. Nem szabad elfelejteni, hogy a kiszagdák pártjának hívei voltak eleinte többségben az országban; hogy e pártnak számos tagja reakciós volt, elsőként is a vezetője, Nagy Ferenc – miniszterelnök, az ország árulója –; hogy mindez kezdetben igen nehéz helyzetet teremtett, ami a katasztrofális inflációban tükröződött. A kommunista párt kezdeményezésére hajtották végre a pénzreformot és fogadták el a hároméves tervet. A kommunista pártnak köszönhetően egymás után küzdötték le a legdurvább akadályokat is, és neki köszönhetően ma felvirágozhat az ipar, megalapozva az egész magyar gazdaságot érintő még mélyrehatóbb átalakulásokat.

A reakciós erők minden egyes veresége újabb előrelépést hozott, és e sikerek növelték a demokratikus Magyarország ellenségeinek haragját és gyűlöletét. E győzelmek közül a legújabb Mindszenty bíboros elítélése,⁶ mely nagymértékben elősegítette a nemzeti egység megerősödését és következtetésképp az újabb gazdasági sikerek előkészítését. A magyar kommunista párt a nép éber vezetője volt, és elsősorban az ő érdeme, hogy a fent röviden áttekintett változások megvalósulhattak.

Ám mindez csak azért volt lehetséges, mert Magyarország eltökélten csatlakozott a demokratikus táborhoz, és mert minden körülmények között számíthatott a nagy szocialista köztársaság baráti segítségnyújtására. Nem kétséges, hogy a Szovjetunió nélkül az angolszász imperialisták által támogatott magyar reakciós erők győztek volna, és Magyarország ismét elveszítette volna függetlenségét. A Magyarország sorsára nézve meghatározó, alapvető szolgálatán túlmenően a Szovjetunió segítette és továbbra is segíti az ország gazdasági fejlődését.

Két példa: először is a háborús adósságok kérdésében. A békeszerződés kötelezte Magyarországot, hogy fizessen a Szovjetunió javára 200 millió dollárt, ami azonban csak csekély kárpótlás volt a hitleri seregek oldalán a Szovjetunió ellen indított támadás okozta károkhoz képest. Molotov

⁶ Mindszenty József hercegprímást és esztergomi érseket 1948. december 26-án tartóztatták le az egyházak hatalmának visszaszorítására és ellenállásuk megtörésére irányuló büntető-hadjárat részeként. Az 1949 februárjában lezáruló perben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. A házi őrizetből 1956 októberében szabadult.

1948. június 8-án arról tájékoztatta a magyar kormányt, hogy a szovjet kormány a neki kárpótlás címén járó összeget július 1-jétől a felére csökkentette. Magyarország ekkor még 135 millió dollárral maradt adós, ami így 67,5 millióra csökkent. Ez a háborús adósság pedig négy éven belül kifizetésre került. Magyarország nemzetközi pénzügyi kötelezettségei ennek az engedménynek köszönhetően az 1949-es költségvetésben csak 912 millió forintot, azaz az összkiadás 9,8 százalékát jelentik.⁷

A Szovjetunióval 1948. október 2-án kötött kereskedelmi szerződés szintén kiváló példája annak a segítségnek, melyet a független és bizalmas barátság által összekötött országok közti kereskedelmi kapcsolatok nyújthatnak közvetett módon. A 16 hónapra szóló egyezmény tág kereteit és gazdasági következményeit tekintve a legjelentősebb kereskedelmi egyezmény, melyet Magyarország valaha kötött. 150 millió dollár értékű árucseréről szól; a kivitel és behozatal nagy részét a nehézipari termékek képezik. Fedezi Magyarország szén-, érc-, nyersvas-, fém-, nyersgyapot- stb. szükségleteinek jelentős részét. Magyarország a nyersanyagokon kívül golyócsapágyakat, gépalkatrészeket, fűtőkészülékeket, a textilipar modernizálásához nélkülözhetetlen gépeket, trolibuszokat kap. Exportál mozdonyokat, vasúti darukat, különböző elektromos motorokat, textil- és számos könnyűipari terméket. Ehhez adódnak hozzá a változatos mezőgazdasági termékek.

De Magyarország ezen az egyezményen felül is kapott a Szovjetuniótól nagyon fontos megrendelést: gépek 1950 és 1954 között esedékes eladására. A hosszú lejáratú megrendelések előnye, hogy a magyar ipar technikailag felkészülhet a különböző gépek tömeggyártására, és így a gyártás ésszerűsítésével nagymértékben leszoríthatja a termelés költségeit.

A munkásosztály

Jelenleg az ipari munkások száma kb. 350 ezer, vagyis 50 ezerrel több, mint a háború előtt. A készülő ötéves terv által előirányzott hatalmas ipari fejlődés további 300 ezer új munkást igényel. A már ma is fölös munkaerővel rendelkező mezőgazdaság könnyen biztosíthatja ezt a többletet, főképpen mivel a mezőgazdaság növekvő gépesítése újabb és újabb munkaerőt szabadít majd fel. A régi rendszer és a háború nagyszámú munkanélkülit hagyott örökül a demok-

7 A fenti számadatok a jóvátételi teherre vonatkozóan megfelelnek a valóságnak. Az eredetileg kirótt 200 millióból „hivatalosan” végül csak 131 milliót fizetett a Szovjetuniónak Magyarország. Csakhogy a valóságos teher ennél jóval nagyobb volt. A szovjet csapatok és a SZEB ellátása, a szovjet tulajdonba került magyarországi német vagyon és a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának fizetett jóvátétel együttes összege megközelítette az 500 millió dollárt.

ratikus Magyarországnak. A munkásosztálynak ez a sebe hamarosan teljesen és végleg begyógyul. Máris hiány van képzett munkaerőben.

Nehézséget jelent viszont a modern iparhoz nélkülözhetetlen képezett munkaerő szakmai felkészítése; új szakmunkásképzők alakulnak egymás után, hogy kielégítsék ezt a szükségletet, és már is több mint 30 ezer munkás képzését teszik lehetővé.

Az 1948-as év döntő év volt a munkásosztályra nézve. Először is, az anyagi feltételek jelentős mértékben javultak. A fizetések a hároméves terv kezdetekor az ország szegénységéből és a lehető legnagyobb tartalék felhalmozásának szükségességéből kifolyólag alacsonyok voltak (a háború előtti szint 60 százalékát érték el). Ám a fejlődés gyors volt és a fizetések ma már jóval meghaladják a háború előtti szintet (az 1938-as szintnek legalább 110 százalékát jelentik).⁸ Másfelől, a könnyűipari és kereskedelmi magánszektor, legalábbis a múlt év márciusáig, sokkal fontosabb volt, mint az állami szektor. Az egy évvel ezelőtt végrehajtott államosítások teljesen új helyzetet teremtettek. Végül pedig a kommunista és a szocialista párt egyesülése is erősítette a munkásosztály egységét.⁹

Mindebből következik, hogy a munkások lelkesedése az utóbbi hónapokban egyre nő. A munkaverseny-mozgalmak gyors fejlődést tesznek lehetővé. 1948 végén hatezer munkást tüntettek ki példás eredményeikért. A kormány egy sor intézkedést hozott mindazok megjutalmazása érdekében, akik hasznos javaslataikkal hozzájárulnak a vállalati termelés javításához. A munkások nagy része jóval túlteljesítette a termelésben előírt normákat, aminek köszönhetően a kormány, a szakszervezetekkel egyetértésben, hozzáfogott a termelési normák általános felülvizsgálatához. Az új, 1949-re szóló kollektív szerződés az új normát ideiglenesen az 1948-as év 41. és 48. hetei között elért átlagos teljesítmény 105 százalékában jelöli meg. A fizetések folyósítása is eszerint fog történni.

Az 1949-re szóló kollektív szerződést 1949. január 15-én fogadták el és írták alá. Ez a szerződés a munkaügyek valóságos törvénykönyve és nagy jelentőséggel bír. Íme néhány lényeges pontja.

Napi nyolc óra munka (48 órás munkahét). Fizetett szabadság, mely elérheti az évi 25 munkanapot. 8 fizetett ünnepnap (ebből hét vallási ünnep, és egyike május 1.). Napi félórás fizetett ebédszünet. Progresszív munkabér a túlórákért. Azonos munkáért azonos fizetés. Megemelt munkabér az éjszakai munkáért. Forró italok és higiénikus élelmiszerek szolgáltatása szükség szerint. Árendedmény a vállalatok által biztosított étkezéseknél. Árkedvez-

8 Megjegyzendő, hogy ilyen arányú növekedés csupán bizonyos rétegek, például a munkások fizetését jellemezte. A parasztság életkörülményei sokkal kisebb mértékben javultak.

9 A Magyar Kommunista Párt IV. és a Szociáldemokrata Párt XXXVII. kongresszusa 1948. június 12-én kimondta a két párt egyesülését Magyar Dolgozók Pártja néven.

ményes vagy ingyenes üdülési szabadság. A munkaadó köteles magára vállalni valamennyi társadalombiztosítás és adó kifizetését. Köteles továbbá egy munkaórát és más előnyöket biztosítani, lehetővé téve, hogy munkásai részt vehessenek a továbbképzési tanfolyamokon, annak érdekében, hogy ágazatváltás nélkül szakosodjanak.

Az egyezmény egyik része a vállalat kötelezettségeit rögzíti. Az iparban és bányászatban a munkaadók kötelezettségei a következők:

Meg kell adniuk a munkásoknak minden lehetséges segítséget feladatuk elvégzéséhez. A vállalat terveit a dolgozók gyűlésein ismertetni kötelesek. Ezen a terven a szakvélemények és a dolgozók indokolt kérései alapján módosítaniuk kell. Kötelesek az elvégzett munkáról beszámolni a dolgozógyűléseken, és közzétenni az elért eredményeket, oly módon, hogy azokról a vállalat valamennyi dolgozója tudomást szerezzen. Technikai segítséget kell nyújtaniuk az újítóknak és a racionalizálóknak, időben gondoskodniuk kell az elfogadott módszerek és felfedezések alkalmazásáról és jutalmazásáról. A modern teljesítési normákat a termelési feltételek és technikák alapos felmérése után kell meghatározniuk, majd, mindent, ahol ez technikailag lehetséges, bevezetni a teljesítmény szerinti munkabért. Kötelesek bevezetni a munkások védelmét biztosító intézkedéseket. Megszorítás nélkül kötelesek elvégezni a kollektív szerződésben szereplő kulturális, egészségügyi, társadalmi feladatokat, és elősegíteni a szakértők és a technikusok esti oktatását és képzését.

Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára, a dolgozók összességéhez és az egyes dolgozókhoz külön-külön is szólva, a következőket mondta: „*Tiéd az ország, magadnak építed.*” Ez a csodálatos mondat napról napra jobban bevésődik Magyarország dolgozó tömegeinek tudatába; a már elért sikerek ezért nem múltékonyak, hanem romolhatatlanok, és megalapozzák a szocialista Magyarország fényes jövőjét.

Jean Baby: *La Hongrie, pays industriel. Démocratie Nouvelle*, 1949. 4. 193-197.

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Klenjánszky Sarolta.

SZÁZÖTVEN FRANCIA SPORTOLÓ BUDAPESTEN

1949. AUGUSZTUS 13.

A Nemzetközi Diák Sportszövetség (Confédération Internationale des Étudiants, CIE) egy francia, Jean Petitjean javaslatára alakult meg 1919-ben. Petitjean a diáksport-találkozókkal, azaz a főiskolai világbajnokságokkal (FVB) a világ egyetemistái és főiskolásai közötti kapcsolatokat kívánta elősegíteni.

A második világháború után a főiskolás sport vezetői – szintén francia javaslatra – új nemzetközi szervezetet hoztak létre, a Nemzetközi Diákuniót (Union Internationale des Étudiants, UIE). 1945-től az UIE bonyolította le a diáksport-találkozókat, melyek közül az elsőt 1947-ben, Párizsban tartották meg. Hamarosan azonban – a hidegháborús nemzetközi viszonyok kialakulásával összefüggésben – az UIE-n belül szakadás következett be: az új, népi demokratikus államok a főiskolai világbajnokságokat az akkor induló világifjúsági találkozókval kívánták összekapcsolni. A nyugat-európai országok politikamentes, úgynevezett egységplatformja viszont ellenezte, és a játékokkal összeegyeztethetetlennek tartotta, hogy az FVB-ken „antiimperialista demonstrációk” is helyet kapjanak. Így a legtöbb nyugati állam 1949-ben kilépett az UIE-ből.

Mivel 1949 augusztusára a nemzetközi diákmozgalom már kettészakadt, a Budapestre meghirdetett versenyeket a nyugat-európai diáksportszövetségek szinte egységesen bojkottálták. Az „ötletadó” Franciaország azonban nem maradhatott távol az általa életre hívott versenyektől, amelyek – a közölt dokumentum megfogalmazása szerint – „a világ ifjúságának nagy béketüntetései” voltak. A sportolókkal együtt több mint 1500 diák is érkezett Budapestre, tekintettel a szintén bejelentett Világifjúsági Találkozóra.

A budapesti X. FVB-t 1949. augusztus 14–21. között rendezték meg, a II. VII keretén belül. Amíg a VII-en 82 ország fiataljai vettek részt, addig a sportversenyeken csak 17 ország sportolói indultak (13 sportágban). A 17 ország között volt Franciaország is, amely szinte egyedül képviselte Nyugat-Európát, 150 versenyzővel. A magyar hatóságok irányukban megnyilvánuló kitüntetett figyelmének jele volt, hogy érkezésükről a Szabad Nép is külön cikkben beszámolt.

A budapesti világbajnokság minden eddiginél nagyobb jelentőségű. 150 francia sportoló vesz részt a főiskolai világbajnokság versenyén

Budapest pályaudvarain a Világifjúsági Találkozó (VIT) és a Főiskolai Világbajnokság (FVB) fogadóbizottságai szinte állandó szolgálatot teljesítenek. Csütörtök este [augusztus 11-én – K. P.], alig néhány órával a Szovjetunió küldöttsége után, újabb népes csoport érkezett a Keletire – Nyugatról. A francia sportolókat hozta a párizsi gyors, azokat a fiatal, haladó szellemű főiskolásokat, akiknek számtalan nehézséggel kellett megküzdeniük, mielőtt elindulhattak erre az útra. Párizsban nem mindenki nézte jó szemmel, hogy a francia sport képviselői elutazzanak Budapestre, mégis kiharcolták, hogy itt lehessenek a világ ifjúságának nagy békentetésén.

A kimerítő utazás után is boldogan szállnak le a kocsikból, hogy meghallgassák az üdvözléseket. A francia vendégek részéről Jacques Flouret válaszol: – Örömmel jöttünk Budapestre és meghatott az a meleg baráti fogadtatás, amelyben már a határtól minden állomáson részesítettek bennünket. Nagy létszámú gárdával jöttünk, mert tudjuk, hogy ez a találkozó nemcsak méreteiben, hanem céljaiban is sokkal nagyobb jelentőségű, mint az eddigiek.

Elsőnek az öt francia néger versenyző kapja a hatalmas virágcsokrokat, de a többieknek is jut éppen elég. A százötven Budapestre érkezett francia főiskolás között a legtöbb sportág képviselője megtalálható. Az FVB-n mindössze három sportágban: a tornában, a birkózásban és a súlyemelésben nem vesznek részt.

Későre jár már az idő, amikor kiérnek a pályaudvar elé. Csodálkozva nézik a kivilágított KÖZÉRT-üzleteket, amely éjjélkor is kiszolgálja vevőit. De csodálkozásuk nem ér véget. A Körút és a Rákóczi út sarkán, amikor egy másik, fényes kirakat elé érnek, az egyik francia labdarúgó az iránt érdeklődik, hogy mennyi a csokoládéból a havi fejadag? Mikor meghallja, hogy bármilyen mennyiségben szabadon vásárolhat, hitetlenül rázza a fejét. A legnagyobb meglepetés azonban a szállásukon éri őket: a gyönyörűen feldíszített teremben terített asztal és minden, amit csak szem-száj kíván várja a „világ fővárosából” Budapestre érkezett vendégeket.

Pénteken [augusztus 12-én – K. P.] rövid pihenő után már megkezdték az edzéseket. A labdarúgók a Postás sporttelepre mentek, Jean Prouff, az együttes edzője nagyon bízik abban, hogy megint ki tudják harcolni a döntetlen eredményt a magyar csapattal szemben, miként 1947-ben, Párizsban.

– Nagyszerű a fiúk hangulata, minden várakozáson felüli – mondja. – Éppen ezért, titkos reményünk, hogy jól szerepeljünk a VB-n.

DOKUMENTUMOK

Ezalatt a játékosok a pálya zöld gyepén könnyű mozgást végeznek, majd a labda is előkerül. Fél 7-kor fejeződik be az első edzés, és utána gyakorlat sétálnak vissza a szállásra, hogy ezt az időt is felhasználhassák Budapest megtekintésére.

Szabad Nép, 1949. augusztus 13.

A dokumentumot közli: Kozák Péter.



A RAJK-PER ÉS A BUDAPESTI FRANCIA KÖVETSÉG

1949. SZEPTEMBER

A francia Külügyminisztérium 1960–1970-es években készült összefoglalói, emlékeztetői és elemzései arról tanúskodnak, hogy a francia diplomácia a Rajk-per, valamint annak következményeit fordulópontnak tekintette a francia–magyar kulturális kapcsolatok történetében. Ez a vélekedés bizonyára azzal magyarázható, hogy a sztálini politikának és a zsdanovi ideológiának immár francia diplomaták és a francia kultúra oly aktív közvetítői, mint François Gachot is áldozatul estek: a Rajk-per során kémkedéssel vádolták meg, majd kiutasították őket az országból. A per és annak nemzetközi „publicitása” Franciaországot sem kímélte. A Rajk-per ebben az értelemben valóban cezúrát jelent: ettől kezdve Franciaország is a magyar sztálinista propaganda támadásainak nyílt célpontjává vált.

Amikor a korábban a Szociáldemokrata Párthoz kötődő Justus Pált nem sokkal Rajk László után, 1949. június 19-én letartóztatták, már felmerült a budapesti francia követség tagjaiban a gyanú: még nem tudni ugyan, hogy mivel fogják pontosan Justust vádolni, de az ő személyén keresztül, számos francia kapcsolata miatt, Franciaország is támadható lesz. Amikor az AFP szeptember 10-én elküldte a Rajk-per nagy hírveréssel nyilvánosságra hozott 34 oldalas vádiratát a budapesti francia követség részére, a francia diplomaták feltételezése beigazolódott. A dokumentum Franciaországot mint a magyar kormány megdöntésére szőtt összeesküvés egyik résztvevőjét szerepeltette. A francia követ, Henry Gauquié, szeptember 13-án tiltakozott az alaptalan vádak ellen a magyar Külügyminisztériumban – mindhiába.

A szeptember 16-án indított pernek nagy nemzetközi nyilvánosságot kívánt adni a magyar vezetés. A tárgyalóteremben a nemzetközi sajtón kívül diplomaták is jelen voltak, a nyugati követségek közül Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Franciaország két-két képviselője. Henry Gauquié szeptember 20-án Párizsba küldött jelentéséhez már mellékelte Justus Pál kihallgatásának rövid részletét, azokat a passzusokat, amelyekben Gachot-ról és Franciaországról esett szó. Ezen a napon az úgynevezett Kék Könyv (Rajk László és társai a népbíróság előtt. Budapest, Szikra, 1949.) még nem jelent meg. Henry Gauquié a szeptember 24-én hozott ítéletet is tartalmazó Kék Könyvet szeptember 30-án küldte el a Quai d’Orsay-nak. Valószínűsíthető tehát, hogy a szeptember 20-i

jelentés csupán a tárgyalások során jelen levő francia diplomaták jegyzete, a Kék Könyvben később közreadott jegyzőkönyvek töredéke és kivonata.

I.

A. Justus Pál 1905-ben született.¹ 1932 óta a magyar politikai rendőrség szolgálatában volt mint feljelentő és besúgó „J. 17” álnéven rendszeresen tájékoztatta a fasiszta rendőrséget a kommunista mozgalomról. Ebből kifolyólag, egy hivatalos fasiszta szervezet szolgálatában mint feljelentő működött, tehát népellenes büntetést hajtott végre.

B. Mivel Tsitsmil Obrad tábornok, a jugoszláv katonai képviselő vezetője és Yavorsky őrnagy, a képviselő tagja ismerte Justus politikai feljelentő szerepét, ezért beszervezték őt a jugoszláv kémiszolgálatba. Mint országgyűlési képviselő és a szociáldemokrata párt vezető tagja, valamint a Magyar Rádió alelnökeként, Justus információkat gyűjtött, s azokat eljuttatta a jugoszláv titkosszolgálatnak. Justus Pál, aki ezenkívül személyes kapcsolatot tart fenn nagyszámú nemzetközi trockista kémekkel, és ő maga is egykori trockista, bizalmas információkat közvetített a szociáldemokrata párt helyzetéről, a kommunista párt helyzetéről, és később a Magyar Dolgozók Pártjáról.² Az információkat írásban küldte el, vagy szóban közölte a jugoszláv kémiszolgálat ügynökével.

Tito emberei olyan nagy fontosságot tulajdonítottak Justus kémtevékenységének, hogy megtiltották a budapesti jugoszláv követségen működő kémeknek a vele való kapcsolattartást. Justustól minden alkalommal egy különleges ügynök, akit Rankovics³ küldött, vette át közvetlenül az információkat anyagot.

1 Justus Pál (1905–1965): költő, műfordító, 1945-ben a Szociáldemokrata Párt központi titkára, a *Szocializmus* szerkesztője. 1948–1949-ben a Magyar Rádió és az MTI alelnöke, az MDP központi vezetőségének tagja. 1954-ben az ellene emelt korábbi vádak nem nyertek bizonyítást, ugyanakkor a felülvizsgálat újabb bűncselekményt állapított meg. A Legfelsőbb Bíróság Különytanácsa 1955. november 28–29-én perújítási tárgyalást tartott. Ezen a tárgyaláson a bíróság Justust a korábban ellene emelt vádak alól bűncselekmény hiányában felmentette, viszont bűnösnek mondta ki igazgatás büntetésében, ezért nyolcévi börtönbüntetésre ítélte. Justus börtönbüntetésének hátralevő részét és mellékbüntetéseit az Elnöki Tanács közkegyelmi rendelete (1953. évi XI. törvényerejű rendelet) alapján elengedték, és Justust rehabilitálták. 1956-ban elrendelték szabadlábra helyezését. Börtönévei után, 1956-tól a Corvina Kiadó felelős szerkesztője volt.

2 A korszak legsúlyosabb bűnének számított, ha valakit trockizmussal vádoltak meg.

3 Aleksandar-Leka Ranković (1909–1983): szerb nemzetiségű jugoszláv politikus. 1928 óta a JKP tagja, 1937-től a JKP Szerbiai Bizottságának titkára, 1940-től a KB és a PB tagja. A legfelső vezetés tagjaként részt vett a népfelzabardító háborúban. 1948–1953-ban belügyminiszter, a titkosszolgálat főnöke, 1953–1963-ban miniszterelnök-helyettes, majd 1966-ig

A jugoszláv kémservezeten kívül, Justus Pál kémtevékenységet folytatót François Gachot,⁴ a budapesti francia követség kulturális attaséjának⁵ megbízásából is. A rendelkezésére bocsátotta a kémkedéssel a jugoszlávok részére összegyűjtött anyag nagy részét. Részletesen közölt bizalmas értesüléseket a Magyar Dolgozók Pártjának Központi Bizottságának üléseiről és a Magyar Rádió szervezetéről, adminisztrációjáról, műszaki felkészültségéről.

Justus Pál mint országgyűlési képviselő és mint a Magyar Rádió alelnöke, vagyis mint közéleti személyiség, titkos, a magyar állam elsődleges érdekeit, nemzetközi és gazdasági helyzetét érintő információkat szedett össze, hogy azokat idegen hatalmaknak átadja. E cselekedeteivel súlyosan megsértette az államérdekeket, a kémkedés, valamint a hazaárulás büntetéseit követte el.

C. Justus Pál trockista szemináriumokat szervezett a környezetében lévő embereknek, a demokrácia ellen képezte ki, s folyamatosan az irányítása alatt tartotta őket. Csoportja közvetlenül Rankovics, jugoszláv belügyminiszterhez tartozott.

közvéleményes alelnök. 1952–1966-ban a JKSZ VB tagja. 1966-ban a párt brioni plénumán hatalommal való visszaélés vádjával összes tisztségéből felmentették, majd a pártból kizárták.

4 François Gachot 1924-től dolgozott francia nyelvtanárként Budapesten. 1945-ben ideiglenesen betöltötte az 1943-ban, a budapesti bölcsészkaron létrehozott francia lektori állást. 1945. január 18-tól a francia érdekek képviseletében a kulturális szekció vezetője, valamint ettől az évtől az Alliance Française tanára és a budapesti Magyar–Francia Társaság titkára is volt. Egyúttal az Uj Idők Kiadónál *Magyar Művészet* címmel, képzőművészeti sorozatot szerkesztett. Kiterjedt baráti köréhez tartozott, többek között Ámos Imre, Anna Margit, Ferenczy Noémi, Czöbel Béla, Bernáth Aurél, Ignóus Pál, Illyés Gyula, Kassák Lajos és Déry Tibor. Ismeretsegeinek és hosszú magyarországi tartózkodásának köszönhetően gyorsan közvetítő szerepet vállalt a magyar hivatalos szervek, minisztériumok és a francia érdekképviseleti szervek között. Többször tárgyalt Teleki Géza és Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszterekkel. Az ő közbenjárására támogatta a magyar minisztérium a budapesti Alliance Française újraindítását. A háború utáni Magyarországon nagy szerepet játszott a francia kulturális jelenlét intézményesülésében. Ő szervezte például az 1946. júniusi francia könyvkiállítást az Alliance Française termeiben. Magyarországról való kiutasítása után, 1949-től a karlsruhei Francia Intézet igazgatója volt. Később Nizzába költözött. Lásd: François Gachot: „Egy elmúlt ország emlékei”. *Irodalomtörténet*, 1971/4. 910–925.

5 Mint említettük, Gachot nem volt kulturális attasé. 1946 februárjától a francia követség, majd 1947 márciusától a megnyitás előtt álló budapesti Francia Intézet sajtóval kapcsolatos teendőit intézte. Bár ideiglenesen valóban a sajtóattasé szerepkörét látta el, a francia követség sajtó- és információs szolgálatának [Service d'Information et de Presse] megnyitása sokáig eldöntetlen maradt. Végül a francia Külügyminisztérium válasza 1947 augusztusában érkezett meg: a költségvetési megszorítások miatt a minisztérium semmilyen anyagi támogatást nem adott a budapesti sajtószolgálat létrehozásához.

Justus Pál tehát bűnös, mert egy olyan szervezetet vezetett, amely erővel akarta megdönteni az 1946./I. számú törvénnyel létrehozott demokratikus rezsimet.

Forrás: *L'affaire Rajk*,⁶ Compte rendu sténographique complet des Séances du Tribunal du Peuple, à Budapest, du 16 au 24 septembre 1949, préface de Pierre Courtade [A Rajk-ügy. A népbíróság Budapesten 1949. szeptember 16-tól 24-ig zajló üléseinek teljes gyorsírásos jegyzőkönyve, Pierre Courtade előszavával]. Paris, Les éditeurs français réunis, 1949.⁷ Interrogatoire de Pál Justus, 283–285. (Az eredeti magyar változat: *Rajk László és társai a népbíróság előtt*. Bp., Szikra, 1949.)

II.

[...]

Elnök:⁸ Folytassuk talán rögtön azzal a megbízatással, amelyet Budapest felszabadítása után kapott francia hivatalos személyiségektől. Felvették valamelyik kémszervezetbe? Beszéljen erről.

Justus: A felszabadulás után a francia titkosszolgálat számára közvetítem információkat.

Elnök: Beszéljen erről részletesen! Hogyan találta magát ebben a helyzetben, hogyan létesültek kapcsolatai, mi volt a feladata, milyen információkat kértek a franciák és kinek, milyen információkat adott át?

Justus: A francia titkosszolgálat⁹ szervezett be, François Gachot, a Francia Követség attachéján keresztül, akit 1938-ban ismertem meg.¹⁰ Ismeretiségünk eredete arra az időszakra esik, amikor hosszú, több éves franciaországi tartózkodásom után visszatértem. A felszabadulás előtt kapcsolatunk

6 A Rajk-perről lásd François Fejtő: *La tragédie hongroise*. Paris, Horay, 1956. és 1996.; François Fejtő: „L'affaire Rajk est une affaire Dreyfus internationale”. *Esprit*, novembre 1949.; *Rajk László és társai a népbíróság előtt*. Szerk. Zinner Tibor. Bp., Magyar Eszperantó Szövetség, 1989.; Szász Béla: *Minden kényszer nélkül*. Zinner Tibor tanulmányával és jegyzeteivel. Bp., Európa-História, 1989.; Michel Winock: *Esprit. Des intellectuels dans la cité 1930–1950*. Paris, Édition du Seuil, 1996.; Michel Winock: *Le siècle des intellectuels*. Paris, Éditions du Seuil, 1997.

7 Justus Pál kihallgatásának teljes dokumentuma a kötet 277–304. oldalain olvasható. A *Kék Könyv* három nyelvre (angol, francia, német) történő lefordításáról és a Rajk-per körüli propagandáról Boldizsár Iván ír visszaemlékezéseiben. Lásd Boldizsár Iván: *Keser-édes*. Bp., Magvető, 1987.

8 Valószínűleg Alapi Gyula főügyésről van szó.

9 Az utalás a Deuxième Bureau-ra vonatkozik.

10 Justus és Gachot valójában csak 1945-ben találkoztak először. Utoljára pedig valószínűleg 1948-ban, a Magyar Rádió épületében, a Francia és a Magyar Rádió közötti műsoregyezmény aláírásának alkalmából.

felületes volt. A felszabadulás után szorosabb kapcsolatba kerültünk, François Gachot többször felkeresett a Szociáldemokrata Párt titkárságán. Eleinte csak kulturális kérdésekről beszélt, amelyek az én hatáskörömbé tartoztak a Szociáldemokrata Pártban. Később egyre több politikával kapcsolatos kérdést tett fel nekem, s kérdéseiből látszott, hogy ismeri trockista, antikommunista, szovjetellenes nézeteimet, hiszen főleg a két munkáspárt közötti kapcsolatokról, a köztük lévő ellentétekről és más politikai kérdésekről érdeklődött. Én megkérdeztem Gachot-t, hogy milyen okból érdeklik a sajtóattasét ilyen bizalmas belpolitikai kérdések. Gachot válaszában teljesen őszintén elmondta, hogy hivatalos munkáján kívül, információkkal látja el a francia titkosszolgálatot. Azt remélte, hogy mindennek tudatában, nem utasítom vissza további információk átadását. Két okból teljesítettem a kérését. Először is, mert korábban már közöltem vele bizalmas információkat, így a kezei közé kerültem. Továbbá, mert ezeket az információkat eszköznek és fegyvernek tekintetem a kommunista befolyás elleni harcban. Tény, hogy Gachot hivatalosan nem léptetett be a szervezetbe, soha nem köteleztem el magam neki, sem írásban, sem szóban; mint például ahogyan a Horthy-rendőrségnek; így kötelezettség és hivatalos csatlakozás nélkül, Gachot közvetítésével váltam a francia titkosszolgálat ügynökévé.¹¹

Az elnök: Mit tartalmaztak az átadott információk?

Justus: Már említettem, hogy főleg a két párt közötti kapcsolatokról és ellentéteikről szóltak, a felszabadulás előtt és a fúzió után...

11 AMAE, Z-Europe, Hongrie, 1944–1960, dossier 56, Henry Gauquié budapesti francia követ 362. számú távirata, *A Rajk-per* (1949. szeptember 20.). Hitelt adhatunk a francia követ e jelentésében leírtaknak. Eszerint, a vádirat megjelenése után, egy magánbeszélgetés alkalmával, Gachot megerősítette a francia követ előtt, hogy soha, semmilyen dokumentumot nem kapott Justustól. Az természetes, hogy találkozhattak a Szociáldemokrata Párt vagy a Magyar Rádió rendezvényein, de Jugoszláviáról nem esett szó közöttük. Justus kihallgatásainak jegyzőkönyvei az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában találhatóak. Az 1954. július 12-i kihallgatás során Justus a következőket vallotta: „Az igazság az, hogy soha semmilyen jugoszláv funkcionáriussal vagy ügynökkel kapcsolatomban nem volt... Szűcs és Farkas közvetlen a tárgyalás előtt megmagyarázta, hogy a rendőri besúgás és kémkedés vádjára a következő okokból van szükség: a per nemzetközi jelentőségű... és többek között demonstrálni kell, hogy a titoisták trockistákat és rendőrkémeket szerveztek be a magyar népi demokrácia ellen, és ezt kell az én vallomásommal bizonyítani... Gachot a felszabadulás előtt nem ismertem, 2-3 ízben tárgyaltam vele az SZDP központban, ahol mint franciául jól beszélő embert kerestem fel... a tárgy a francia nyelvoktatás, a magyar-francia kultúregyezmény, a francia intézet felállítása Budapesten és hasonló hivatalos ügyek voltak... Híryanagot neki át nem adtam. Semmi nem bizonyította, hogy francia kémek ügynöke voltam...”. (ÁBTL: Belügyminisztérium iratai, I. szerv/84. Justus Pál: V-142712 [1-4]).

Az elnök: A fúzió előtt?

Justus: A fúzió előtt. A fúzió után.¹² A Magyar Dolgozók Pártja központi bizottságának üléseire és egy sor többé-kevésbé bizalmas, előkészítés alatt álló kormányzati intézkedésre, valamint a párt döntéseire vonatkozó információkról van szó. Mindenre nem emlékszem pontosan, de a szövetkezetek kérdésének, a kulákok és a klerikális reakció ellen készülõ harcnak, valamint más kérdéseknek tárgyában.

Az elnök: Tehát bizalmas természetű, előkészítés alatt álló kormányzati intézkedésekről van szó?

Justus: Igen.

Az elnök: Hogyan szerezte meg ezeket az információkat?

Justus: A Magyar Dolgozók Pártja központi bizottságának tagja voltam, és így jutottam az információkhoz.

Az elnök: Kitől kapta ezeket az információkat? A magyar pártfunkcionáriusoktól? A kormányzati körökből?

Justus: Különböző helyekről. Egyrészt a kormányzattól, másrészt vezetõktől való adat...

Az elnök: Így tehát mindez nemcsak pártfunkcionáriusoktól, hanem kormányzati munkatársaktól is származott.

Justus: Egy részük igen. Ebben az időben átadtam Gachot-nak a jugoszlávok számára összegyűjtött anyagok egy részét is, végül felvilágosítottam a Magyar Rádió felépítéséről és politikai kérdésekről.

[...]

AMAE, Z-Europe 1944-1960, Hongrie, dossier 56, Henry Gauquié budapesti francia követ jelentése. Vádirat, 30-31. (1949. szeptember 10.).
A dokumentumokat közli: Macher Anikó.



12 Az utalás a két politikai párt egyesülésére vonatkozik, amelyet a Magyar Kommunista Párt IV. és a Szociáldemokrata Párt XXXVII. kongresszusán, 1948. június 12-én mondtak ki.

FRANCIA ÚJSÁGÍRÓ A RAJK-PER MAGYARORSZÁGÁN

1949. OKTÓBER 23-24.

*1949. október 21. és 27. között a Le Monde című francia napilap hatrészes cikksorozatát közölte Serge Karsky tollából „Budapesttől Belgrádig a Rajk-per után” címmel. Az újságíró Prágából érkezett Budapestre, majd folytatta útját Belgrádba, valamint a korabeli Jugoszlávia egyéb városai-
ba. A két „vasfüggöny mögötti” fővárost megtekintve érdekes összehasonlításokra jutott.*

A harmadik cikk, melynek teljes fordítását alább közöljük, a Rajk-perrel, valamint az ítéletnek a magyar társadalomra gyakorolt hosszú távú erkölcsi és politikai következményeivel foglalkozik, amelyeket a szerző súlyosnak tart.

A Rajk-per véglegesen leengedte a hazugság függönyét Magyarországra

Írta: Serge Karsky

Nem szerepelt terveinkben, hogy szót ejtünk a Rajk-perről, mely – sajnos – utóbbi magyarországi utunk ürügyéül szolgált. A per emléke még mindig nyomasztó. Azonban lehetséges-e 1949 októberében Magyarországról cikket írni anélkül, hogy szóba hoznánk az ügyet? Nyúlós árnyéka mindörökké rávetül majd erre a szerencsétlen országra, és valószínűleg bennünk is sokáig megmarad.

Mindenekelőtt fel kell fednünk egy aljasságot, egyet a sok közül, mely személyesen is érint bennünket. Az eljárás jellegzetes. E lap hasábjain beszéltünk a szocialista Justusról¹ és megjegyeztük, hogy „úgy tűnik, őt szemelték ki a hitvány bohóc szerepének eljátszására”. Ebben a komédiában, ahol a szocialista realizmus hagyományai szerint a per minden egyes marionettfigurájának megvolt a pontos szerepe (Rajk, a hivalkodó; Pálffy,² a

1 Justus Pál (1905–1965): társadalomtudományi író, költő és műfordító. 1945-től az MDP Központi Vezetőségének tagja, az agitációs és propaganda osztály vezetője. 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatták. 1955-ben rehabilitálták.

2 Pálffy Österreicher György (1909–1949): vezérkari tiszt a Horthy-hadseregben. 1945 márciusától a Honvédelmi Minisztérium katonapolitikai osztályának vezetője, 1948-tól honvédelmi miniszterhelyettes, az MDP Központi Vezetőségének tagja. 1949-ben Rajk Lászlóval együtt letartóztatták és kivégezték. 1955-ben rehabilitálták.

soviniszta; Korondi,³ a gyilkos), a valódi cél a következő volt: nevetségessé tenni a szocialista *értelmiséget*. Mindazonáltal ugyancsak elképedtünk, amikor a magyar Külügyminisztériumban tartott sajtókonferencián nekünk tulajdonították azt a kijelentést, mely szerint „Justus egy bohóc”. Természetesen tiltakoztunk. Ami – és ez is természetes – nem akadályozta meg sem a magyar lapokat, sem pedig Courtade⁴ urat a *L’Humanité* hasábjain, hogy a saját érvelésüknek megfelelő változatot közöljék le.

Még egy utolsó megjegyzés. Hazajövetelünk óta számtalanszor feltették már nekünk azt a kérdést, hogy hiszünk-e egy olyan titok létezésében, amely megmagyarázza ezeknek a spontán vallomásoknak a rejtélyét. Szerintünk nincs ilyen titok. Az atombomba esetéhez hasonlóan, ennek a bemutató előadásnak is csupán technikai jellegű titkai voltak: a kidolgozás és az összeillesztés. Rajk és Rubasov⁵ szerepére van magyarázat; de megfedelkezhetünk-e arról, hogy Rajk felesége és másfél éves fia jelenleg a Szovjetunióban tartózkodnak? Ezzel szemben Pálffy-nak, aki hivatásos tiszt volt, és akinek szédítő karrierje két alkalommal is derékba tört – túl sok ez egy ember életében! – nem sok köze volt Rubasovhoz. Hasonlóan a csupán elméleti szakember Justushoz, aki egyébként vesebeteg, valamint a rendőrpapancsnok Korondihoz. Ezek az emberek nagyon különbözően viselkedtek a tárgyalás során: Rajk egyre gögösebb lett, arca megnyúlt, míg Pálffy hangja megtört és tekintélyt parancsoló külsején is nyomot hagyott a per. Valójában mindössze egy dolog volt bennük közös: mindnyájan megkapták a szerepüket, mert a vizsgálóbíró – számos olyan eljárást közbeiktatva, amelyeket nem szeretnénk megismerni – lehetővé tette számukra, hogy eljuttassák azokat. Ha nem találtattak volna alkalmasnak, szerepeiket másokra osztják, vagy egyszerűen törölték volna a színlepról.

A per valódi célja – ez mindenki számára világos – az volt, hogy leleplezze a titóizmust, és igazolja egy esetleges Jugoszlávia elleni katonai akció létjogosultságát. Azonban – legalábbis a magyar politikai vezetés szemszögéből nézve – volt egy másodlagos célkitűzés is: elvágni azokat az egyre vékonyabb szálakat, amelyek még a Nyugathoz, azon belül is Franciaor-

3 Korondi Béla (1914–1949): mérnök, ezredes. 1946-tól a Belügyminisztérium karhatalmi osztályának vezetője. 1949. június 6-án letartóztatták, a Rajk-per egyik fő vádlottjaként 1949. október 16-án kivégezték. 1956-ban rehabilitálták.

4 Pierre Courtade (1915–1963): francia kommunista író és újságíró volt. 1946-tól 1963-ig a *L’Humanité* külpolitikai rovatát vezette. 1954-től a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja volt.

5 Arthur Koestler (1905–1983): 1940-ben megjelent *Darkness at Noon* (Sötétség délben) című, a hírhedt szovjet koncepciók perék lélektani hátterét elemző regényének főhőse. A történet Nyikolaj Szalmanovics Rubasov kihallgatásáról, peréről és haláláról szól, bemutatva az 1917-es orosz forradalom résztvevőinek gondolkodásmódját.

szághoz kötik Magyarországot. Franciaországra itt még mindig úgy tekintenek, mint a forradalmi gondolatok és a civilizáció szülőföldjére, és egyben – ezt is ki kell mondani – egy másodvonalbeli hatalomra. A François Gachot⁶ ellen felhozott neveltséges vádak is azt bizonyítják, hogy a vasfüggöny – amely egyben a hazugságoké is – végleg lehullott erre az országra.

Az elragadtatottságtól a kiábrándulásig

Hogy ne fokozzuk tovább azokat a kínos benyomásokat, amelyeket a per gyakorolt ránk, inkább lemondunk róla, hogy az egykori tulajdonosi rétegek szemszögéből mutassuk be a magyarországi életet. Ennek ellenére nem ismeretlen előttünk balsorsuk, illetve azok az ellenük hozott intézkedések, melyek segítségével megpróbálják őket véglegesen kiiktatni az ország életéből. Arra sajnos nem volt időnk, hogy érdemi kapcsolatot alakítsunk ki a parasztsággal, viszont számos információt gyűjtöttünk be a városi proletariátusról. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a felszabadulás után a munkásságot magával ragadta a lelkesedés, amiben az értelmiség egy része is osztozott. Mi maradt meg mára mindebből? A társadalmi reformok még okot adnak némi elégedettségre. A fiatalság egy része továbbra is rajong. A reálbérek azonban egyre csökkennek, a normák emelése pedig egyre kimerítőbb munkát követel. A nap végén számtalan politikai gyűlés – szakszervezeti, párt-, női vagy egyéb – rövidíti meg a szórakozásra fordítható időt, ráadásul ezekről nemigen ajánlott hiányozni. A szakszervezetek elsődleges feladata a termelés növelése.

A munkásnak ezt magyarázzák: „Abból adódóan, hogy az államnak dolgozol, vagyis a munkásosztálynak, azaz saját magadnak, többé már nem azal kell törődnöd, hogy megvédd magad az osztályellenségtől mint hajdánán, helyette a termelésre koncentrálhatsz.”

Ily módon a szakszervezeti hagyományok, melyek korábban azt célozták, hogy a munkást védjék a túlzottan kimerítő munkától, hogy a nap végétével emberhez méltó módon élhessen, mostanra csupán az osztályharc eszközüvé váltak, ez utóbbi létjogosultsága azonban elévült, mivel maga az osztály sem létezik többé. Egyetlen fontos szakszervezeti döntés sem született meg a párt jóváhagyása nélkül. A munkások panaszait csak a szakszervezeti delegáltakon keresztül nyújthatják be, akiknek többsége egyben párttag is.

Az eredmény? Egyeseknél a helyzet passzív elfogadása; sokaknál apátia, csüggedés. Egy olyan rendszerben, ahol egyedül a termelés számít (ezzel együtt számos munkanélküli van, akik semmilyen támogatásban nem részesülnek) a munkásnak nincs választása. Ha tud, akkor ellenáll: hallot-

6 François Gachot 1945 után a francia követség sajtóattaséja volt.

tunk olyan üzemekről, ahol – a dolgozók és a vezetés közösen – rendszeresen meghamisítják a termelési adatokat. Azonban az esetek nagy részében, mivel sztrájkra gondolni sem lehet, a proletariátusnak nem marad más választása, mint beletörődni sorsába.

Már személyes véleményük sem lehet. Számos kommunista esetében ez túlélési ösztönné vált, mint Huxley babáinak esetében a könyvektől való rettegés a *This brave new world*⁷ című műben. Két alkalommal is megkérdeztünk munkásokat – akik közül az egyik részt vett a tárgyaláson –, hogy mit szólnak az ítélethez. A kérdések hivatalos fórumon hangzottak el, a válaszok is a várakozásoknak megfelelőek voltak: „Teljes mértékben elégedettek vagyunk.” Azonban a következő kérdésünkre: „Hány halálos ítéletre számítottak közvetlenül az ítélet kihirdetése előtt?”, a válasz mind a két esetben az alábbi volt: „8-ra”, azaz minden vádlott esetében erre számítottak. Ezek az emberek, mint látható, nem vállaltak semmiféle kritikus felhangot, és ellenkezés nélkül elfogadtak egy olyan ítéletet, amelyet egy nappal korábban még túl enyhének tartottak volna.

Ez a feltétlen gondolati fegyelem, a fenntartás nélküli tekintélytisztelt az, ami mindannyiszor meglepett bennünket a kommunisták esetében Magyarországon éppúgy, mint a többi népi demokráciában. Azt is észrevettük, hogy ebben az országban szemmel láthatóan irtóznak a váratlan vagy éppenséggel kényes kérdésektől. Ez utóbbiak közül a legfontosabbak: a zsidó- és cigánykérdés, a koldusok léte (Budapest minden pontjára jut belőlük) és a prostitúció.

Egy nyomasztó árny

Nem fejezhetjük be napjaink Magyarországról szóló rövid cikkünket anélkül, hogy ne tennénk említést az ország szovjet őrének és védelmezőjének rá vetülő, kissé nyomasztó árnyáról. Erről itt nemigen beszélnek, orosz katonákat sem látni Budapest utcáin, és a Sztálin-portrék száma is kevesebb, mint Prágában. A szovjet jelenlét azonban mindenhol érzékelhető. Így a hivatalos költségvetésben háborús jóvátétel címén. Továbbá nem hivatalosan a nyolc szovjet–magyar vegyes vállalat és a további negyven, korábban német, a háborút követően pedig teljes egészében szovjet tulajdonba került vállalat létében, amelyek egyáltalán nem fizetnek adót. A kőolajkutatás területén, ahol az ország délkeleti részén feltárt új mezőket szintén szovjet–magyar közös tulajdonú vállalat aknázza majd ki. Végül a parasztságnál, a tízezres tömeget számláló, a mai napig haza nem tért

7 Aldous Huxley: *This brave new world* [Szép új világ] című könyve 1931-ben jelent meg. A szerző satirikus formában próbálta meg bemutatni az emberiség jövőjét, élesen kritizálva a gyakran túlzásba vitt fejlődés következményeit.

hadifoglyok miatt, akiknek zöme földművelő... „Ki számít manapság reakciónak Magyarországon? – tette fel a költői kérdést egy korábbi kommunista, aki azóta már más véleményen van. – Mindenki, aki nem szereti az oroszokat.”

A Rajk-per után egy jugoszláviai utazás várt rám. Elhagytam hát Budapestet Belgrád irányába, a hevenyészve kiutasított jugoszláv képviselő nyomdokain haladva. A vagonban én voltam az egyetlen utas. A határon a magyar vámós elkobzott tőlem egy Budapest-térképet, amelyik egyébként bármelyik könyvesboltban megvásárolható. Semmi kétség: ellenséges országba utaztam.

Serge Karsky, III. Le procès Rajk a abaissé définitivement sur la Hongrie le rideau du mensonge. *Le Monde*, 1949. október 23–24. 3.

A dokumentumot francia nyelvről fordította és közli: Holub Krisztina.



**„BUDAPESTI KÜLKÉPVISELETÜNKEL ÁLTALÁNOSSÁGBAN VÉVE
NEM BÁNNAK ROSSZUL.”
A MAGYARORSZÁGI FRANCIA KÖVETSÉG HELYZETÉRŐL**

1951. MÁRCIUS 23.

1951 januárjában a francia Külügyminisztérium egységes kérdőívet küldött a vasfüggöny mögött található külképviseleteinek vezetőihez. A Quai d'Orsay európai főosztályának elsődleges célja az volt, hogy pontos képet kapjon a szovjet fennhatóság alatt álló országok és Franciaország kapcsolatairól. Az 1948. februári prágai puccs után ugyanis egyre több befolyásos francia diplomata szorgalmazta a térség országaira vonatkozó információk és intézkedések körültekintő összehangolását annak érdekében, hogy Párizs lehetőség szerint meg tudja védeni saját érdekeit a Moszkva által ellenőrzött régióban. Nem véletlen, hogy a kérdések általánosságban a nyugati államok diplomáciai képviseleteinek helyzetére és nem csupán a francia követségekre vagy a kétoldalú kapcsolatokra vonatkoztak. Egy általános számvetés, a párhuzamok, illetve eltérések beható elemzése lehetőséget adott Franciaország pontos helyének meghatározására a térségben.

A közölt dokumentum a budapesti francia követség vezetőjének részletes válasza a Quai d'Orsay kérdőívére. Jean Delalande követ számára különleges jelentőségű volt a kérdések alapos, ugyanakkor lényegre törő megválaszolása, hiszen budapesti szolgálatának kezdetén, alig öt hónappal magyarországi állomáshelyének átvétele után, személyesen is érdekelte volt a kétoldalú kapcsolatok értékelésében.

118. számú távirat az Európai Igazgatóság részére
Központba érkezett: 1951. március 25-én

**Jean Delalande budapesti francia követ távirata
a francia Külügyminisztériumhoz**

Megtiszteltetés számomra a főosztály 60. számú (1951. I. 12. keltezésű), a szovjet befolyás alatt lévő országokban található nyugati külképviseletek helyzetével kapcsolatos körlevelére hivatkozva válaszolni:

1. A magyar kormány részéről a mai napig nem vetődött fel probléma az általunk vezetett külképviselet taglétszámával és összetételével kapcsolo-

latban. Ebben az ügyben eddig nem érkezett figyelmeztetés, és vízumkérelem elutasítására vagy kiállításának késleltetésére sem került sor.

Francia diplomata-útlevelel rendelkező és a diplomáciai testület listáján szereplő személyek kiutasítására két alkalommal került sor:

a) A követség sajtószolgálatának megbízott vezetőjét, Gachot urat, a Rajk-per idején, mint az egyik vádlott személyes jó barátját kérte fel a budapesti kormány 1949. október 1-jén Magyarország 24 órán belüli elhagyására.

b) De Lannurien őrnagyot, ideiglenes katonai és légügyi attasét 1950. június 5-én kérték fel Magyarország területének szintén 24 órán belüli elhagyására.

A helyszínen felvett, magyar nemzetiségű alkalmazottak közül alábbi személyeket tartóztatták le:

a) Tauski [Tauszki] kisasszonyt, Gachot úr titkárnőjét 1949. szeptember 12-én az utcán tartóztatták le a Rajk-per megkezdése előtt néhány nappal.

b) 1950. október 31-én tartóztatták le otthonában Szelényi Editet, a kereskedelmi tanácsos gépíróőjét.

2. Eddig nem került sor a tájékoztatási és értesítő szolgálat vagy az olvasóterem stb. időleges, illetve végleges megszüntetésére.

Mindazonáltal megjegyzendő, hogy a magyar kormány tudatosan Gachot urat, tájékoztatási szolgálatunk kulcsembert – aki több mint húsz éve élt Magyarországon és tökéletesen beszéli a magyar nyelvet, fontos kapcsolatokat tartva fenn a legkülönbözőbb társadalmi körökkel és pártokkal – „iktatta ki”.

3. Pénzügyi korlátozások. – Eleddig a Magyar Nemzeti Bank minden esetben kiadta a követség dolgozói által kért, egyébként jelentéktelen nagyságrendű külföldi valutát.

4. Közlekedési korlátozás. A magyar Külügyminisztérium 1951. január 19-én jegyzékben tudatta minden diplomáciai képvisellel, hogy a követségek alkalmazottjai különleges engedély nélkül nem utazhatnak 30 kilométernél tovább Budapeستől.

A Bécs felé vagy külföldre történő utazás esetén az engedélyt általában 48 óránál hamarabb nem adják ki. Magyarország repülőgéppel engedély nélkül is elhagyható.

5. A második világháború alatt elpusztult követségi épület helyett a külképviselet rendelkezésére bocsátott helyiségek (követségi és konzuli iroda, illetve követi rezidencia) tökéletesen megfelelőek, és bérleti díjuk is méltányos. Ezek az ingatlanok egyébként a francia állam tulajdonába fognak kerülni, amint a mi parlamentünk is jóváhagyja a francia-magyar megállapodást. (A magyar jóváhagyásra 1950 júliusában került sor.)

6. Hivatali akadékoskodások. Eleddig a követség alkalmazottjait a hivatali akadékoskodás nem érintette. A vezetői jogosítvány és a vadászengedély minden gond nélkül megkaphatók.

7. A közlekedési korlátozások elvileg minden diplomatára vonatkoznak; az engedélyek kérvényezésére szolgáló űrlapokat, amelyeket a Külügyminisztériumban kell leadni, három nyelven nyomtatták ki: magyarul, oroszul, franciául.

Eddig a nyugati követek közül senki sem kért engedélyt. Most értesültem, hogy a svájci követ kérelmét, hogy húsvétkor egy régóta bérelt vidéki kis házhoz utazhasson, magyarázat nélkül visszautasították.

8. A megszegés esetén várható szankciókkal kapcsolatban semmi megjegyezni valóm nincs.¹

Budapesti külképviseletünkkel általánosságban véve nem bánnak rosszul. Az elődöm által adott tájékoztatás (157. sz. jelentés, 1950. április 16-án), a szabad közlekedést leszámítva, továbbra is érvényes. Hozzá kell még tennem, noha az ellátás a magyar lakosság számára napról napra nehezebb, a protokoll osztály azonban mindent megtesz, hogy az élelmezéssel kapcsolatos minden kérésem teljesüljön.

Delalande²

AMAE, Z-Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 32. folios 118–120. Jean Delalande budapesti francia követ távirata a francia Külügyminisztérium Európai Igazgatóságához [a francia–magyar kapcsolatokról a Quai d’Orsay-ról küldött kérdőív alapján], n° 118 (Budapest, 1951. március 23.; a központba érkezett 1951. március 25-én).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

1 A követ nem tudott nyilatkozni a közlekedési korlátozások esetleges megszegésének következményeiről, erről ugyanis nem adott tájékoztatást az 1951. január 22-én hatályba lépő magyar kormányrendelet.

2 Valószínűsíthető, hogy a francia külügy vizsgálatára a nyugati szövetség összehangolt politikájának keretében került sor, melynek eredményét lásd Archives du Secrétariat International de l’OTAN (ASIO, Bruxelles): D-D (51)11.3 (1951. április 23.). A Brüsszeli Szerződés Állandó Bizottsága főtítkárának feljegyzése a tanács helyetteseihez. (A szerk.)

A BUDAPESTI FRANCIA INTÉZET PROGRAMJA, 1951–1952

1951. OKTÓBER 2.

A budapesti Francia Intézet 1951–1952-es évadának programjában jól felismerhető az igazgató, Guy Turbet-Delof koncepciója. Mivel nagy volumenű rendezvények, előadások és kiállítások szervezése nehézségekbe ütközött, inkább a filmvetítések és a koncertek kaptak helyet a programban. A magyar centralizáló kultúrpolitika intézménye, az 1949-ben alapított Kulturális Kapcsolatok Intézete és az átszervezett Magyar Tudományos Akadémia monopolizálták a külföldi személyiségek meghívását. A Francia Intézet nem, vagy csak nehezen láthatott vendégül francia művészeket Budapesten. Ezt a problémát lemezfelvételek segítségével rendezett, előadásokkal egybekötött koncertekkel igyekeztek áthidalni. A filmvetítések során dokumentumfilmeket is bemutattak, s a népszerű szolgáltatások közé tartozott a lemez- és filmkölcsonzés. Ezek a tevékenységek, továbbá a tudományos, technikai dokumentációk, valamint a politikai semlegesség szellemében alakított műsorpolitika jelentették azt az óvatos taktikát, amelynek segítségével a budapesti Francia Intézet biztosítani igyekezett a túlélését.

Az intézet működéséről azonban az árul el a legtöbbet, ami abból ki-maradt: nincs tömegrendezvény és nincs műsorokat népszerűsítő reklám. Nincs közvetlen kapcsolat a magyar tudósokkal, értelmiségiekkel, művészekkel. Ahogyan Guy Turbet-Delof megfogalmazta: jobb húsz specialistának gregorián muzsikát játszani, mint olyan népszerű énekeseket felléptetni, mint például Ninon Vallin; jobb sebészeknek dokumentumfilmet, mint nagyközönségnek játékfilmet levetíteni; jobb meghívni egy régészt vagy egy nyelvészt, mint egy Goncourt-díjas francia író. Ugyanakkor a programból az is kiderül, hogy a magyar párt által vendégül látott francia kommunista írók vagy a Francia Kommunista Párt tagjai nem keresték fel az intézetet – igaz, nem is látták volna ott őket szívesen.

Francia Intézet

Károlyi utca 12. II., Budapest¹

– A Titkárság minden nap 10 és 14 óra között fogad.

1 A Francia Intézet címe 1947–1949-ben: Budapest, Szende Pál utca (az egykori Wurm utca), 1949–1961-ben: Ferenczy István utca (az egykori Károlyi utca).

- A könyvtár² minden délelőtt 11 és 14 óra között, valamint hétfő és csütörtök délután 16 és 19 óra között látogatható.

- A hanglemeztár és a filmtár katalógusai különleges engedéllyel megtekinthetőek. Programjai mellett az intézet szervezhet koncerteket és filmvetítéseket társaságok és szakértők külön kérésére.³

*Alliance Française*⁴

Galamb utca 7., Budapest

- A Titkárság csütörtök kivételével minden délelőtt 11 és 13 óra között, valamint hétfőn, szerdán, pénteken 15.30 és 17.30 között fogad.

- A könyvtár a Titkárság nyitva tartásának megfelelően látogatható.

*Esti nyelvtanfolyamok*⁵

- A Titkárság délelőtt és este tart nyitva.

2 Centre des Archives diplomatiques de Nantes (Nantes, a továbbiakban CADN): Ambassade de Budapest, 173, Guy Turbet-Delof jelentése *az 1954-es év eseményeiről* (1955. január 5.); CADN: Ambassade de Budapest, 173, *A Francia Intézet működésének felélnkülése* (1954. március 31.).

Az intézet könyveinek száma a következőképpen alakult: 1949-ben 3514 darab, 1950-ben 4677, 1951-ben 5070, 1952-ben 5508, 1953-ban 6396, 1954-ben 6700. Vagyis a könyvvállomány folyamatosan bővült, elsősorban tudományos kiadványokkal és szakkönyvekkel. Az olvasójeggyel rendelkezők száma szintén növekedett: 1948-ban 15, 1949-ben 103, 1950-ben 170, 1951-ben 174, 1952-ben 267, 1953-ban 267, 1954-ben 274. Az intézet szigorúan vette a könyvkölcsönzés feltételeit. A kölcsönzők száma így általában kevesebb: 1949-ben 30, 1950-ben 53, 1951-ben 30, 1952-ben 79, 1953-ban 84 és 1954-ben 103.

Az intézet 1950-ben 104 frankofón folyóirat teljes anyagát kapta meg, és a különféle intézetek és társaságok részére 172 folyóirat előfizetését közvetítette. A folyóiratot járató magyar szervek száma: 1951-ben 77, 1952-ben 37, 1953-ban 34, 1954-ben 32. Az ingyen elküldött folyóiratok száma: 1951-ben 143, 1952-ben 100, 1953-ban 137, 1954-ben 102.

3 Az intézet falain kívül a következőképpen alakult az előadások száma: 1949-ben 3, 1950-ben 13, 1951-ben 26, 1952-ben 59, 1953-ban 80 és 1954-ben 175. A kikölcsönzött filmek száma: 1951-ben 61, 1952-ben 175, 1953-ban 232 és 1954-ben 535.

4 Az Alliance Française 1937-ben egy kölcsönkönyvtárral nyitotta meg budapesti irodáját. Nem sokkal később már népszerű nyelvtanfolyamokat szervezett. A háború után, 1944 decemberében indult újra a nyelvoktatás, az Alliance Française két szekciójában, Budapesten és Szegeden. Könyvtárában körülbelül 6000 könyv kapott helyet, elsősorban a francia irodalom klasszikusai és művészettörténeti albumok.

5 CADN: Ambassade de Budapest, 173, Guy Turbet-Delof jelentése *az 1954-es év eseményeiről* (1955. január 5.). Az úgynevezett *esti nyelvtanfolyamok* (*Cours du Soir*) 1921-ben indultak a francia követség nyelvkurzusaiaként. A második világháború után azonban, jogi problémák miatt, a Francia Intézet lett a nyelvtanfolyamok gazdája. Ezt az 1950. július 28-i közgyűlés szentesítette. 1950 októberében több mint 500 hallgató iratkozott be a nyelvtanfolyamokra, 1951-ben 493, 1952-ben 514, 1953-ban 566 és 1954-ben pedig 703 jelentkezőt regisztráltak. Guy Turbet-Delof szerint számos érdeklődőt vissza kellett utasítaniuk, hiszen

– A tanulmányok megszervezése:

Első trimeszter: szeptember 17-től december 21-ig

Második trimeszter: január 7-től április 11-ig

Harmadik trimeszter: április 15-től június 27-ig

A kurzusok 16 óra után kezdődnek. A francia nyelv oktatása alapfokú, középfokú és felsőfokú szinten folyik, valamint felkészítő tanfolyamok megrendezésére kerül sor a párizsi Alliance Française felsőfokú vizsgájára.⁶ Ez utóbbihoz, melyre a Francia Egyetemi Szolgálat⁷ tagjai készítenek fel, és a francia irodalom megismertetését is magában foglalja, az Alliance Française biztosítja a helyszínt.

Az állandó kurzusokon kívül többféle nyelvtanfolyam indul: gyermeksekción,⁸ kereskedelmi levelezés és gyorsírás francia nyelven.

*Koncertek*⁹

Ebben az évadban a francia zenét bemutató koncertek, *A francia zene és a zenei műfajok fejlődése* címmel, felvételtől és ismertető szöveggel, mindig a hónap utolsó előtti szombatján 17 órakor, a Francia Intézetben hallhatóak.¹⁰ A belépés ingyenes.

Október 20. A sanzon és a dallam

November 17. A kórusének

December 22. A hangszerszóló

az intézet kapacitása nem engedte meg további kurzusok indítását. A statisztika jól érzékelteti, hogy nő a franciául tanulók száma. Ez összefügg a magyar állami oktatásban megjelenő változásokkal: 1952-től folyamatosan újra megengedetté vált a francia nyelv tanítása különböző intézményekben és az oktatás különböző szintjein. Ehhez segédanyagot a Francia Intézettől reméltek az oktatók.

6 Az ötvenes évek elején évente átlagosan hárman tették le a sikeres vizsgát és nyerték el a párizsi Alliance Française által kiállított bizonyítványt (*Diplôme Supérieur d'Etudes Françaises Modernes*). 1954-ben 12-ről már 28-ra emelkedett a vizsgára készülőök száma.

7 Súlyos gondot jelentett, hogy több francia munkatárs és nyelvtanár kényszerült távozni Budapestről (például 1949 decemberében Raymond Warnier és 1950 júliusában Paul Bouteiller). 1950-ben a Francia Egyetemi Szolgálatnak (*Mission universitaire française*) mindössze három képviselője maradt Magyarországon: Henri Grenet, a szegedi egyetem lektora, a már említett Guy Turbet-Delof, a Francia Intézet megbízott igazgatója és Louis Bargès, az intézet titkára és az Alliance Française vezetője.

8 Körülbelül száz gyermek tanult az esti nyelvtanfolyamokon. Hogy sikerüljön kijátszani a magyar hatóságok mondva csinált kifogásait (például a higiénia állítólagos hiányának vádját), a gyermekkurzusokat egy magánlakásban rendezték meg.

9 Az intézet éveken keresztül havonta egy koncertet rendezett. A Tátrai-kvartett koncertjeit mindig nagy siker fogadta.

10 Az 1949–1950-es évadban, szintén nagy sikerrel, *A francia zene rövid története*, az 1950–1951-es évadban *Híres mesterek, híres művek*, 1953–1954-ben pedig *A francia opera és operett* címmel rendeztek előadás-sorozatot.

- Január 19. A kamarazene
 Február 16. A zenekar
 Március 22. A hangszerszóló vagy vokál zenekarral
 Április 19. A kórusmű zenekarral (oratóriumok stb.)
 Május 17. Az opera

Mozi¹¹

Ebben az évadban a filmvetítések, ismertető szöveggel, *A francia középkori építészet* címmel, minden hónap utolsó szombatján, 17 órakor a Francia Intézetben láthatóak. Január és május hónapban azonban, kivételesen, szintén dokumentumfilmek vetítésére kerül sor.

- Október 27. A román művészet (Bourgogne)
 November 24. A román művészet (Auvergne, Poitou, Saintonge, Périgord)
 December 29. A román művészet (Ile-de-France, Champagne, Alsace)
 Január 26. A programot később pontosítjuk
 Február 23. A chartres-i Notre-Dame (a templombelső és a nyugati homlokzat)
 Március 29. A chartres-i Notre-Dame (a déli és az északi homlokzat, az üvegablakok)
 Április 26. A párizsi Notre-Dame (a templombelső, a homlokzat, a szobrok)
 Május 24. A programot később pontosítjuk

Kiállítások¹²

Victor Hugo születésének százötvenedik évfordulója. A költő életét és munkáit, valamint számos eredeti dokumentumát bemutató kiállítás 1952. február 26-tól március 29-ig az Alliance Française termeiben (Galamb u. 7.) lesz megtekinthető, a könyvtár nyitvatartási időpontjai szerint.

AMAE, Z-Europe 1944–1960, Hongrie, dossier 82, Jean Delalande budapesti francia követ 542. számú jelentése a külügyminiszternek, *A Francia Intézet programja az 1951–1952-es évadban* (1951. október 2.).
 A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Macher Anikó.

11 A végleges program kibővült néhány filmvetítéssel. A *Pármái kolostor* (Christian-Jaque, 1947), bár hivatalosan nem szerepelt a programban, mégis szenzációt okozott néhány szombati bemutatójával.

12 Az intézet 1949-ig több kiállítást rendezett, s ezek közül sokat vidéken. Az 1949 nyarán a „francia hetek” keretében bemutatott könyvkiállítás olyan sikert aratott, hogy a hatóságok 1950-től betiltották. Ekkor, a franciák a visszafogott műsorpolitika jegyében megelégedtek egy fotókiállítással.

RÁKOSI 60. SZÜLETÉSNAJPA A FRANCIA DIPLOMATA SZEMÉVEL

1952. MÁRCIUS 10.

Az alább közzétett követi jelentés – amint a dátumozásból is kiderül – Rákosi Mátyás 60. születésnapja alkalmából íródott, és arról tájékoztatta a francia külpolitika irányítóit, hogy milyen reakciókat váltott ki a hazai, illetve a nemzetközi politikai élet kiemelt és kevésbé fontos szereplői körében a nevezetes születésnap.

A budapesti francia követség által csokorba gyűjtött idézetek önmagukért beszélnek: a hangzatos és sematikus dicshimnuszok a korszak jellegzetességei. A szovjet csatlós államokban ugyanazon séma szerint ünnepelték a politikai vezetők születésnapját, így az ott állomásozó diplomaták hasonló beszámolókat küldtek az őket delegáló külügyi szerveknek. A közölt összeállítás érdekessége, hogy hangsúlyt helyez az ügy francia vonatkozásaira is.

Rákosi esetét kissé különössé tette, hogy korábban, a koalíciós években, bizonyos elismeréssel nyilatkoztak róla a kor francia diplomatái. Az 1945 és 1948 közötti időszakban már benne látták Magyarország szinte teljhatalmú urát, akit a szovjet hadsereg „támogató jelenlétében” túlmenően, személyes intellektuális képességei is alkalmassá tettek erre a szerepre. Az általa képviselt ideológia, illetve az ennek nevében alkalmazott módszerek természetesen ellenérzéseket váltottak ki a polgári értékrendhez szokott nyugati diplomatákból. Rákosiban mindazonáltal nem csupán egy – az eszme mindenhatóságához makacsul ragaszkodó – Moszkvához hű bábót láttak, hanem egy olyan politikust, aki személyes kvalitásainak is köszönhette karrierjét. Az 1940-es évek második felében Magyarországon szolgáló francia diplomaták véleménye szerint a kommunista pártvezérnek egyetlen méltó ellenfele volt a magyar politikai élet porondján: Mindszenty József esztergomi érsek, hercegprímás. Az utóbbi félreállítása és a történelmi egyházak „behódoltatása” jelentette szerintük Rákosi karrierjének egyik csúcspontját.

Magyarországi Francia Követség
150/EU.¹

Jean Delalande követ jelentése a külügyminiszternek

Tárgy: Rákosi 60. születésnapja.

A Magyar Népköztársaságban március 9-én, vasárnap ünnepelték meg Rákosi Mátyás – a Magyar Dolgozók Pártja (kommunista párt) főtitkárának, miniszterelnök-helyettesnek – Magyarország jelenlegi urának születésnapját.

A magyar Külügyminisztérium hivatalos közleményt adott ki (lásd a mellékelt példányt),² amely tartalmazza az ünnepelt életrajzát. A közlemény szerint Kun Béla egykori népbiztosa tizenhat esztendő teltétöltött börtönben a Horthy-rendszer idején (a tárgyalás alatt – mint az a közleményben is olvasható – „a kommunista kitartás és a marxista-leninista tisztánlátás modelljéül szolgált”), míg végül a szovjet diplomáciának köszönhetően, 1940 októberében visszanyerte szabadságát, és a Szovjetunióba távozott, ahonnan majd 1944-ben tér vissza a Vörös Hadsereg páncélosaival együtt.

A magyar sajtóban közöltek szerint Magyarországon és Franciaországban egyaránt számos szimpátiamegnyilvánulásra került sor Rákosi születésnapja alkalmából.

A *Szabad Nép* kommunista napilap leköszölte a *L'Humanité* Rákosit dicsőítő cikkét (szerzője Marcel Villard „világhírű jogász”), mely szerint a magyar pártfőtitkár mosolyában „ott ragyog a világ ifjúsága”. A születésnap alkalmából a párizsi Magyar Intézet fogadást rendezett, ahol számos üdvözlőbeszéd is elhangzott.

A *Világosság* című lap hosszú levelet tett közzé, amelyet „egy egyszerű párizsi kőműves”, a XI. kerületben lakó André Metayer írt, aki szakmájához képest meglehetősen jó stílusú készségről tesz tanúbizonyságot: „Amikor hazamegyek sötét, nedves és nyomorúságos otthonomba, olyan fáradt vagyok, hogy inkább aludnék, mintsem tollat vegyek a kezembe, azonban az újságot olvasva megtudom, hogy az új Magyarország éppen most ünnepli Rákosi Mátyás 60. születésnapját. Nem tudom megállni, hogy megírjam Önöknek, milyen sokat jelent a francia munkások számára Rákosi Mátyás...”

1 A jelentést továbbították a Sajtó és Információs Osztályra, a Kulturális Kapcsolatok Főigazgatóságára, továbbá a Levéltár részére.

2 A dokumentumot nem közöljük.

A *Népszava* bejelentette, hogy Párizsban a Les Editions Sociales „A fasiszta bíróság előtt” címmel közölte Rákosi perének anyagát francia nyelven.

Jacques Duclos táviratot küldött a Francia Kommunista Párt nevében, amelyben az alábbiakat írta: „Köszöntünk Téged, harcos forradalmár, Lenin és Sztálin hűséges tanítványa, aki 1920 és 1924 között, a Kommunista Internacionálé titkáraként komoly szerepet játszottál abban, hogy számos országban létrejöhettek és megerősödtek a kommunista pártok, többek között a Francia Kommunista Párt.”

A jókívánságaikat elküldő kommunista pártok között megtalálhatjuk a Vietnami Munkapártot [sic!] is, amelynek táviratát a főtítkár Truong Chinh³ írta alá, illetve a Popivoda tábornok⁴ által képviselt jugoszláv Kominform-hű pártot is.

A *Kis Újság*ban Benjámín László költő az alábbi dicsőítő verset írta: [...]

A Magyar Nemzeti Béketanács az alábbi üdvözlő táviratot küldte: „Sok boldogságot és hosszú életet annak, aki oly boldoggá tette népünket... Hazánk békéje, szabadsága és függetlensége egyértelműen Rákosi nevéhez köthető!”

A Szakszervezeti Tanács ígéretet tett, hogy a munkások szocialista munkafelajánlásokkal, a munka frontjának új fegyvertényével, „az ajándékok legszébbikével” fogják megünnepelni szeretett vezérük születésnapját.

Az Elnöki Tanács táviratban üdvözölte „bölcst fiaát, vezérét és tanítómesztérét”, és ezen alkalomból a Népköztársaság Érdemérmének első fokozatával tüntette ki.

A Magyar Református Egyház Szinódusa, illetve a Békepapok Országos Tanácsa szintén táviratot küldtek Rákosinak. („Köszöntjük a nagy államférfiút, akinek bölcsessége ugyanolyan hatékonysággal mutatkozott meg az Állam és az Egyház viszonyának rendezésekor, mint a többi probléma megoldásánál... Kérjük Istent, hogy adja áldását életére és munkájára”), továbbá a Magyar Katolikus Püspöki Kar is kifejezte jókívánságait („Kívánjuk Önnek, hogy fáradhatatlanul folytassa sikeres erőfeszítéseit országunk

3 Truong Chinh (eredeti nevén Dan Xuan Khu) (1907–1988): vietnami politikus. Az Indokínai Kommunista Párt alapító tagja, a központi bizottság titkára (1941–1951), a Vietnami Dolgozók Pártja főtítkára (1951–1956).

4 Pero Popivoda: Crna Gora-i katonatiszt, vezérőrnagy. Pályafutását a Jugoszláv Királyi Hadseregben vadászpilótaként kezdte. 1941-ben csatlakozott a partizánokhoz. 1945 után a jugoszláv hadsereg légierejének egyik parancsnoka. 1948 nyarán repülőgéppel Romániába szökött. 1949 és 1954 között ő a Tito-ellenes, sztálinista jugoszláv emigráció vezetője, amely a sokatmondó „Jugoszláv Hazafiak Szövetsége Jugoszlávia népeinek felszabadítására a Tito-Rankovics klikk fasiszta igája és az imperialista rabszolgaság alól” nevet viselte.

jólétéért, a béke megőrzéséért és az emberiségnek a háború borzalmaitól való megóvásáért”).

Ezzel szemben a felszín alatt továbbra is ott feszül a Rákosi–Vas–Farkas és a Gerő–Révai klánt egymással szembeállító ellentét.

Ráadásul a magyar kommunisták figyelmét nem kerülhette el az sem, hogy bár Rákosi igen komoly szerepet tölt be a Kommunista Internacionálé – vagyis a Kominform – szervezetén belül,⁵ ennek ellenére magától Sztálintól semmilyen üdvözlő táviratot nem kapott.

Ugyanakkor némi vigaszként szolgált a *Magyar Nemzet* március 12-iki híradása,⁶ amely szerint „A Rákosi Mátyás nevét viselő szovjet hajó az első helyen végzett a Dnyeper folyón megrendezett munkaverseny”.

AMAE, Z–Europe 1944–1960, Hongrie, vol. 44. (Politique intérieure), folios 17–18. Tárgy: Rákosi 60. születésnapja, Jean Delalande budapesti francia követ jelentése a külügyminiszternek, 150/EU (1952. március 10.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Holub Krisztina.



5 Pontatlanság: a Kommunista Internacionálé, vagyis a Komintern a kommunista pártok és a forradalmi munkásmozgalom nemzetközi szervezeteként 1919 és 1943 között állt fenn. A Kominform, tehát a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája 1947 és 1956 között működött a kommunista pártok kölcsönös tájékoztatásának, szervezeti kapcsolataik és tevékenységük összehangolásának meghirdetett céljával.

6 Itt némi ellentmondás figyelhető meg, mivel a jelentést Delalande március 10-ére keltezte.

A MAGYAR KOMMUNISTA RENDSZER FEJLŐDÉSE A BUDAPESTI FRANCIA KÖVETSÉG LÁTÓSZÖGÉBŐL

1952. JÚLIUS 21.

1952. július 21-én Jean Delalande követ egy 330 oldalas elemző tanulmányt küldött a francia Külügyminisztériumba, melyben az 1944 ősztől bekövetkezett magyarországi gazdasági, politikai és társadalmi változásokat kísérelte meg bemutatni. Az irat azt követően készült el, hogy 1952 májusában konferenciát tartottak Párizsban a vasfüggöny mögötti országokban szolgáló francia követek részvételével. A tanulmányt 14 példányban továbbította szerzője, melyekből a Quai d'Orsay eljuttatott a számára kiemelten fontosnak tartott állomáshelyekre is, így Washingtonba, Londonba, Moszkvába, Varsóba, Prágába, Bukarestbe, Szófiába, Belgrádba, Bécsbe, a New York-i ENSZ-misszióba, valamint Bernbe és Berlinbe.

Az alábbiakban a tanulmány végén található következtetéseket közöljük, melyben Delalande nem csupán összegzi a korábban már leírtakat, hanem megpróbálja felvázolni az egyre kisebb mozgástérrel rendelkező francia-magyar kapcsolatok jövőbeni perspektíváit is, melyeket a nehézségek ellenére igyekszik pozitív színben ábrázolni.

A követi jelentés konklúziója

A jelentés végén három fő kérdésre próbálunk választ adni:

1. Mennyire népszerű, hatékony, illetve szilárd a magyar politikai rendszer?
2. Milyen távlati lehetőségek kínálóznak a francia-magyar kapcsolatokban?
3. Jelenthet-e háborús veszélyt a magyarországi politikai helyzet?

1. A rendszer szilárdsága

Az 1945-ös, a Vörös Hadsereg által végrehajtott felszabadítást követő években a kommunista párt – a baloldali koalíciós kormány tagjaként – még élvezte a lakosság szimpátiáját, mely egyetértett vele abban, hogy szükséges a háború előtti rendszer megreformálása, mivel Magyarország – a politikai, gazdasági és társadalmi fejlettség szempontjából – elmaradott volt a nyugati államokhoz képest. Amikor a kommunista párt – a reformokat továbbfejlesztve – szovjet típusú politikai berendezkedést kívánt megvalósí-

tani, szembe találta magát addigi politikai partnereivel, akiket egymás után kellett erőszakos úton eltávolítani a hatalomból. Mindezt csupán a szovjet katonai jelenlétnek köszönhetően tudta véghezvinni. Az 1949-ben bekövetkezett fordulat után az ország szovjetizálása felgyorsult. Az azóta eltelt időszakban csupán a népesség elenyésző hányada sorakozott fel a kommunista politika mögött.

Az újjáépítés, az erőltetett iparosítás és a nagyberuházások látványos eredményeket produkáltak, és mindenképpen elismerésre méltóak, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a Szovjetuniónak fizetendő jóvátételek nagyon súlyosak voltak; az ország teljes exportkapacitásának mintegy harmadát az oroszországi ingyenes kiszállítások tették ki.

Ugyanakkor az elért eredményekért drága árat fizettek. Gazdasági szempontból – a túlburjánzó bürokrácia, a pazarlás és az egyéni haszon elvének hiánya miatt – a kommunista rendszer kevésbé hatékonyan működik, mint a kapitalista, politikai szempontból viszont erősebb annál, mert nagyobb erőfeszítésekre készíti a lakosságot, miközben alacsonyabb életszínvonalat nyújt számára.

Az elégedetlenség általános. A magyarság számára azért is terhes az orosz gyámság és katonai megszállás, mert nem tartozik a szláv népek családjába. A Szovjetuniót megjárt katonák, illetve az onnan visszatért hadifoglyok – személyes tapasztalataik alapján – megmosolyogják a hivatalos propagandát, amikor az dicshimnuszokat zeng arról, hogy a szovjetek a gazdasági és technikai fejlettség tekintetében világszereplők lennének.

A munkások rosszul tűrik az élelmiszerhiányt, mivel hajdanán – amikor Magyarország még agrárország volt – olcsón és megszorítások nélkül táplálkozhattak; nehezen viselik a rájuk erőltetett felgyorsult életritmust és a szórakozási lehetőségek államosítását. Ami a parasztságot illeti, ők is ellenállnak a kollektivizálásnak, az egykori mezőgazdasági munkások pedig, akik az agrárreform következtében tulajdonossá váltak, szintén elszántan próbálják megőrizni javaikat. A termelészövetkezetekben és az állami gazdaságokban (ahol a nemtörődömség általános), de a termőterületek 75 százalékát birtokló egyéni gazdaságok esetében is (melyeket a beszolgáltatási és árszabályozási politika kellőképpen elbátortalanított) elmondható, hogy a termelés alatta marad a háború előttinek. Ebben az országban, ahol az üzemekben mindenhol növelik az erőfeszítéseket, ahol igen nagy számban foglalkoztatnak nőket az iparban, a parasztság összességében kevesebbet dolgozik, mint régen: amit a réven nyernek, azt elveszítik a vámon. Az életszínvonal 1949 óta folyamatosan csökken, jelenleg az 1939-es alatt van.

A lakosság jelentős része katolikus, akik nem nézik jó szemmel, hogy a kommunista rezsim meghurcolja az egyházi vezetőket és az alsó papságot.

Bár az itteni sajtóban erről nem esik szó – 1952. december 31-én le fognak járni a Szovjetunióknak fizetendő jóvátételi kötelezettségek, ami enyhítené a költségvetésre háruló terheket, azonban a tervgazdálkodás ambiciózus célkitűzései és a növekvő fegyverkezés továbbra is az össztermelés jelentős részét teszik ki.

A Szovjetunió katonai jelenléte és földrajzi közelsége miatt a rendszer szilárdnak mondható. A folyamatos politikai tisztogatások eredményeképpen pedig elképzelhetetlen egy Titóéhoz hasonló szakadár mozgalom kibontakozása. A Kremlben tapasztalható antiszemita tendenciák magyarországi megjelenése nem várható, mivel a kommunista vezetés egytől egyig izraelita származású: Rákosit eredetileg Rosenfeldnek, Gerőt Singernek, Farkast Wolfnak, Vast pedig Weinbergernek hívták.

Várható esetleg egy külföldről, emigránsok által irányított akció, ami legfeljebb a szabotázsok számának növekedését idézné elő, jelenleg azonban a tehetetlenségi erőben rejlik az ellenállás lényege.

2. A francia–magyar kapcsolatok

Addig, amíg Magyarországnak szüksége lesz a fejlettebb nyugati ipari, illetve tudományos forrásokra és technológiákra, nem valószínű, hogy felégetné a hidakat, mivel elveszítené minden kapcsolatát a kinti magyarsággal, valamint a nyugati országok kommunistaival.

A Magyar Dolgozók Pártja egyfelől akadályokat emelt a liberális tendenciák beáramlásának kiküszöbölésére, ezzel párhuzamosan azonban igyekezett megsokszorozni kapcsolatait a nyugati kommunistákkal, akik közül kiemelten fontos szerepet tulajdonított a Francia Kommunista Pártnak.

A magyar kormány eddig mindig betartotta a Franciaországgal szemben vállalt pénzügyi kötelezettségeit, legyen szó az államosítások során vagyonukat vesztett francia állampolgárok kártalanításáról vagy a háború előtti kölcsönök visszafizetéséről.

Nem szabad alábecsülnünk magyarországi diplomáciai jelenlétünk értékét. Mindaddig meg kell őriznünk azt, amíg nem jár tekintélyvesztéssel Franciaország számára, mivel – a diplomáciai képviselő megfigyelői pozíciójának köszönhetően – legalább minimális szinten meg tudjuk őrizni a francia gazdasági, kulturális és – részben – ideológiai jelenlétet.

3. A háborús veszély

Tény, hogy Magyarország az 1947-es békeszerződésben foglaltaknál régóta nagyobb fegyverkészlettel rendelkezik.

Az ötéves terv elsődleges célja azonban a termelés általános növelése és nem az ország újrafelfegyverzése. A nagyszabású beruházások jelentős munkaerőt és anyagszükségletet igényeltek, viszont nem feltétlenül jártak

a termelés azonnali növekedésével. A tervgazdálkodás kidolgozói az elkövetkező évekre inkább a hosszú távú gazdasági potenciálnövelést helyezték előtérbe az öncélú erőfitogtatás helyett.

A külpolitikát illetően Magyarország a gyakorlatban semmilyen önállóságot nem élvez, teljes mértékben a Szovjetunió irányítása alatt áll, az ottani külpolitikának csupán a visszhangja.

Bármiféle konfliktus Jugoszláviával kizárólag a Kreml szándékai szerint alakulna.

Németország újbóli felfegyverzésének megakadályozása „a világbéke zálogaként” merül fel; a magyar sajtó az állítja, hogy a haladó népek „nem várják majd ölbe tett kézzel, hogy a béke ezen demarkációs vonalát bárki is átlépje”.

AMAE, Z-Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 40. folios 328-331. *Étude sur la Hongrie* [Tanulmány Magyarországról]. Következtetések, részlet Jean Delalande budapesti francia követ Külügyminisztériumába küldött jelentéséből [az 1944 ősztől bekövetkezett magyarországi gazdasági, politikai és társadalmi változások] (1952. július 21.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Holub Krisztina.



A NEMZETKÖZI BÉKEMOZGALOM ÉS A MAGYAR–FRANCIA PÁRTKÖZI KAPCSOLATOK

1953. JANUÁR 6.

A Magyar Dolgozók Pártja Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya 1949 és 1953 között figyelemmel kísérte a nemzetközi és a francia békemozgalom által szervezett kampányokat. Ezek sikere vagy kudarca ugyanis meghatározó volt a francia kommunista befolyású tömegszervezetekkel fenntartott kapcsolataikra nézve. Az 1950. márciusban közzétett és az atomfegyverek teljes betiltását követelő „Stockholmi felhívás”, majd az 1952. decemberben, Bécsben összehívott „Népek Békekongresszusa” hatalmas tömegeket mozgósított Európa-szerte, így Franciaországban is. E rendezvények kiváló lehetőséget kínáltak az MDP-nek, hogy nyugati kapcsolatait szélesítse. A párt politikai bizottsága a békekongresszus után egy héttel írásban utasította a Külügyminisztériumot és a külföldi magyar képviselőket, köztük a párizsi követséget, a kongresszus teremtette lehetőségek maximális kihasználására. Az alábbiakban közöljük a levelet, amely ezeket az utasításokat tartalmazta.

Tárgy: A Népek Békekongresszusával kapcsolatos feladatok.

A Külügyminisztérium feladatai a Népek Békekongresszusának határozataival kapcsolatban

Ez a békekongresszus olyan személyeket, pártokat, rétegeket mozgat meg, akik eddig távol tartották magukat a mozgalomtól, és lehetőséget nyújt a kapcsolatok szélesítésére. Figyelembe véve, hogy a békemozgalom a nemzetközi helyzet egy fontos tényezője, a követség és a Külügyminisztérium feladatait a következőkben állapítottuk meg:

A követségeknek fokozottabban kell figyelniük és tájékoztatniuk a mozgalomról; tervszerűen szélesíteni kapcsolatainkat az újonnan bevont rétegek felé. Nagyobb súllyal, minél szélesebb néprétegek számára készült kiadványokban, cikkekben kell ismertetni a magyar nép őszinte béketörekvéseinek legkülönbözőbb megnyilvánulásait, kulturális eredményeinket, *függetlenségi tradícióinkat*,¹ más népek függetlenségi harcával való szolidaritásunkat.

¹ Dólt betű a szövegben.

Szükséges személyes kapcsolatok kiépítése az új rétegekkel és részükre adekvát propagandakiadványok juttatása.

- Javaslatok a követség felé (lásd alább).
- Javaslatok a Külügyminisztérium felé:

1. A Külügyminisztérium gyűjtsön információkat a béketanács küldött-ségeitől arra vonatkozóan, hogy kik, milyen szervezetek közeledtek az MND² felé (minden, gazdasági, kulturális területen) (határidő: január 20.).

2. A Magyar Rádió idegen nyelvű francia adásainak ellátása béke-mozgalmi hírekkel.

3. A Magyar Rádióban heti egyszer magyar és nemzetközi békeszemle.

4. A követségeket propagandaanyagokkal ellátni.

5. Több katolikus vonatkozású anyagra van szükség. A katolikus papok béke-mozgalmá adjon ki külföldi tájékoztatóanyagot.

6. A Népek Békekongresszusán részt vett delegátusok írjanak a külföldi sajtóba.

7. Jobb propaganda a Magyarországon forgalmazott nyugati haladó kulturális alkotásokról.

8. „Magyar írók a békéért” c. antológia kiadása.

9. A március 15-ről és április 4-ről a követségeknek küldött tájékoztatósi anyagban legyen szó a béke-mozgalomról.

10. A magyar sajtóban, kultúrában más népek függetlenségi harcairól.

A párizsi magyar követség feladatai:

- A követség a SZOT,³ DISZ,⁴ MNDSZ⁵ felé irányuló meghívási javaslatnál fokozottabban vegye figyelembe azokat az újonnan feltűnt béke-harcosokat, akiknek további munkájában segítséget nyújthat egy magyarországi meghívás.

- Szerezze be a kongresszuson részt vett franciák névsorát, vizsgálja meg a delegáció összetételét és azok számára, akikkel ez ideig nem volt kapcsolata, küldjön egy *Új Magyarországot*,⁶ különösen a magyar béke-mozgalmat ismertető anyagot.⁷

2 Magyar népi demokrácia.

3 Szakszervezetek Országos Tanácsa.

4 Demokratikus Ifjúsági Szövetség.

5 Magyar Nők Demokratikus Szövetsége.

6 Korabeli propagandaújság.

7 Megjegyzendő, hogy a Népek Békekongresszusa után kötelezte el magát Jean-Paul Sartre az FKP mellett, valamint újította fel kapcsolatát a párttal Vercors, aki a Rajk-per után ideiglenesen hátat fordított a kommunista mozgalomnak.

- Számoljon be a francia békemozgalom alakulásáról, különös tekintettel arra, hogy a kongresszus milyen hatással van a különböző Amerika-ellenes, pacifista, semleges elemekre és körökre. Legyen figyelemmel a gátló tényezőkre is: milyen hatással van Marty és Tillon⁸ eltávolítása Franciaországban a békemozgalom fejlődésére?

- Rendszeresen tájékoztasson a reakciós kormány esetleges megtorló intézkedéseiről a békekongresszuson járt küldöttekkel szemben, a magyar sajtóban való ismertetés végett. A követség létesíthet kapcsolatot azokkal a személyekkel, akiknek részvételét a békekongresszuson megakadályozták.

- Terjessze fel a francia békemozgalom kiemelkedő személyeinek fényképeit és életrajzát.

- Szélesítse ki kapcsolatait francia tudósokkal, sokkal aktívabban segítse a francia-magyar tudósok kapcsolatait.

- A Sajtóiroda fokozza tevékenységét a gyarmati országok békemozgalomban részt vevő szervezetei és személyiségei felé. Igyekezzen az iroda új kapcsolatokat létesíteni és küldjön az eddigénél több tájékoztatási anyagot a gyarmati és félgymati területekre.

- A követség szélesítse kapcsolatait a békemozgalommal szimpatizáló egyházi személyiségekkel és a szokásos tájékoztató anyagon kívül rendszeresen küldje meg részükre a *Hungarian Church Presst*. A békemozgalomba bevont értelmiségi rétegek felé is szélesítse kapcsolatait a magyar tudományos szakirodalom terjesztésével.

MNLOL, XIX-J-1-k, 1945-1964, Franciaország, 12. doboz, 0063/1953. Tárgy: A Népek Békekongresszusával kapcsolatos feladatok. A Külügyminisztérium feladatai a Népek Békekongresszusának határozataival kapcsolatban, az MDP PB levele a Külügyminisztériumhoz és a párizsi magyar követséghez (1953. január 6.).

A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.

8 A „Marty-Tillon ügy” a kelet-európai országokban lezajlott sztálinista pereknek sajátosan francia visszhangja volt. A kommunista pártvezetés 1952. szeptemberben azzal vádolta André Martyt és Charles Tillont, hogy összeesküvést szerveztek a főtitkár ellen; mindkettőjüket kizárták a PB-ből, majd Martyt, aki megtagadta, hogy önkritikát gyakoroljon, párttagságától is megfosztották. Az „ügy” valódi okai azonban a háttérben folyó hatalmi harcban keresendők: Thorez főtitkár ezen az úton tudott megszabadulni két elismert múltú, bevált pártvezetőtől, akiknek tekintélye az övével vetekedett.

NAGY IMRE ELSŐ MINISZTERELNÖKSÉGÉNEK MÉRLEGE A FRANCIA KÜLÜGYBEN

1955. FEBRUÁR 15.

Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halála után felerősödött a francia diplomácia érdeklődése a kelet-közép-európai régió országai iránt, mivel mindenki kíváncsian várta, hogy mi lesz a generalisszimusz eltávozása utáni hatalmi harcok kimenetele, illetve a változások milyen hatással lesznek a csatlós államokra.

A fordulatot Magyarországon Nagy Imre 1953. július 4-én történt miniszterelnöki kinevezése és az általa meghirdetett „új szakasz politikája” jelentette. Az addig kissé közömbös és nem túl sűrű francia diplomáciai jelentések ettől kezdve gyakoribbá váltak. Szintén új jelenségnek tekinthető, hogy Nagy Imre első miniszterelnökségétől kezdve a francia követ havonta-hathetente kronológiai jelentést küldött a magyar kormány „enyhítő intézkedéseiről”.

A közölt követi jelentés a lehetőségekhez mérten pontosan számol be arról, hogy milyen hatással volt az ország életére a Nagy Imre által megkezdett új irányvonal, hogyan rivalizált az új miniszterelnök Rákossival, és mi volt e játszmában a szovjetek szerepe. Mivel a magyar állampolgárok külföldiekkel való érintkezésének tiltása, illetve a külföldiek mozgásának korlátozása miatt viszonylag csekély mennyiségű információ állt a diplomaták rendelkezésére, gyakran arra kényszerültek, hogy a korabeli magyar sajtó híreiből – a sorok között olvasva – kapjanak tájékoztatást. A magánemberektől beszerzett információkat bizalmas értesülésként kezelték, gondosan ügyelve arra, hogy ne okozzanak „kellemetlenséget” annak, aki a híreket szolgáltatta.

A korabeli francia diplomaták egyfajta száналommal vegyes szimpátiával kísérték figyelemmel a rezsim „emberközelivé” tételének kísérletét, de – mint a közölt forrásból is kiviláglik – valójában nem sok reményt fűztek a sikerhez. Azzal ugyanis mindenki tisztában volt, hogy a magyar politikának csupán annyi mozgástere van, amennyit Moszkva engedélyez számára. A „túlzott” liberalizáció a rendszer összeomlásához vezetett volna, amit sem a szovjet, sem a magyar politikai vezetés nem engedhetett meg magának.

Magyarországi Francia Követség
Európai Igazgatóság
191/EU.

Tárgy: a magyar belpolitikai élet alakulása
1953. június–1955. február.
(Továbbítva a Főtitkárság részére)

Jean Delalande budapesti francia követ jelentése Edgar Faure külügyminiszternek

Mindenki emlékszik rá, hogy 1953 júniusában Magyarország hirtelen megváltoztatta politikai irányvonalát: míg az előző négy évre a túlzott iparosítás és államosítás programja volt jellemző, most szinte egyik napról a másikra új politikába kezdtek, amely minden területen enyhülést hozott.

Most, amikor úgy tűnik, hogy a szovjet világ történelmének új szakaszába lép,¹ talán érdemes visszatekinteni és nagy vonalakban elemezni az utóbbi hónapok magyar belpolitikai életét.

*

1953 júniusában, abban az időszakban, amikor Sztálin halálát követően jelentős változások történtek Moszkvában, a magyarországi vezetők – vagy moszkvai főnökeik – számára nyilvánvalóvá vált, hogy az 1949 óta megkövetelt erőfeszítések meghaladják az ország lehetőségeit és erőit. Alig négy esztendő alatt véghezvittek egy társadalmi forradalmat (megsemmisítették a korábbi uralkodó osztályokat a kisajátítások, államosítások, kitelepítések által), egy gazdasági forradalmat (földosztás, a mezőgazdaság részleges kollektivizálása, a nehézipar megteremtése, a kisipar és kiskereskedelem megszüntetése), valamint egy politikai forradalmat (kommunista „államgépzet” felállítás, amely egy csaknem feudális [sic!] politikai rendszert váltott fel, a kelet és Oroszország felé fordulás egy olyan ország esetében, amelyik ezer év óta a nyugati világ védőbástyájának tekintette magát).

Ez minden kétséget kizárólag túl sok volt az ország számára. Rákosi, a párt főtitkára és erős embere, aki ezt a nem csekély feladatot teljesítette, ekkor kénytelen volt – nehéz szívvel ugyan – átengedni a miniszterelnöki tisztséget Nagy Imrének, akit nem csupán azért helyeztek előtérbe, hogy

¹ Nem lehet tudni, hogy a jelentés szerzője mire céloz. Talán a Varsói Szerződés megalakulására, amelyet már Nagy Imre utódja, Hegedüs András írt alá 1955. május 14-én.

az új politikát megvalósítsa, hanem azért is, mert jelenléte egyfajta pszichológiai sokkot jelentett a közvélemény számára.

Kétségtelen, hogy Nagy Imre sokban különbözik Rákositól: jóságos és lomha megjelenése, mezőgazdasági kérdésekben való jártassága olyan embernek láttatták őt, aki a moszkoviták közül a leginkább alkalmas rá, hogy elnyerje egy megkeseredett és kimerült nép bizalmát. Bejelentette, hogy felhagynak a túlzott iparosítással, amely szinte elviselhetetlen terheket rótt a magyar munkásokra és – önként vagy erőszakkal – a városok és az üzemek felé terelte a parasztok jelentős részét, lelassítják a téészesítés folyamatát, csökkentik a beszolgáltatások mértékét, bizonyos engedelményeket tesznek a kisipar és a kiskereskedelem irányában, növelik az életszínvonalat.

„Új gazdaságpolitika” lépett tehát életbe: a mezőgazdaság javára hozott intézkedések csökkentették a parasztságra nehezedő terheket, bizonyos feltételek mellett lehetőséget teremtettek a téeszektől való kilépésre, valamint azzal is megkönnyítették a földművelők munkáját, hogy több munkaeszközt, trágyát, vetőmagot bocsátottak a rendelkezésükre; egyszóval megpróbálták elnyerni a gazdák bizalmát, és arra ösztönözték őket, hogy több fogyasztási terméket állítsanak elő. Ismét engedélyezték a kisipart és a kiskereskedelmet, lelassították az iparosítás ütemét, az ipart átállították a fogyasztási javak termelésére, és megpróbálták csökkenteni a megélhetési költségeket.

Véget vetettek a kitelepítéseknek, számos bebörtönzött személyt szabadon bocsátottak; a rendőri elnyomás enyhült. Javultak a külügyi kapcsolatok mind a nyugati államok, mind pedig Jugoszlávia felé.

Ez az enyhülési politika jellemezte 1953 második felét és az 1954-es esztendő. Célja kétségkívül az volt, hogy megnyerje a rendszer számára a városok és a vidék elégedetlen lakosságát, valamint csökkentse az állami kiadásokat, amelyek már nem bírták fedezni a beruházások túlzott költségeit.

*

A júniusi politika hozott némi eredményt. A mezőgazdasági termelés – amely korántsem mondható jónak – csekély fejlődést mutatott: növekedett a megművelt területek nagysága, megsaporodott az állatállomány, megfelelő lett az ellátás. Az életszínvonal emelkedésének mértékét nehéz ugyan megállapítani, az utcát járva annyi változás tapasztalható, hogy bár a tömeg továbbra is nyomorúságos látványt nyújt – a tavalyi évhez képest –, azért akad néhány jobban öltözött nő és gyermek is közöttük; a kialakult kézműipar lehetővé teszi a kisebb javítási és karbantartási munkálatok elvégzését.

Az ipar viszont nehéz helyzetben van; a figyelmeztetések, tanácsok és a meghozott intézkedések ellenére sem sikerül megfékezni a termelés csökkenését, az előállítási költségek növekedését, a pazarlást, a csalást, a minden mindegy elvének elharapózását, sem pedig a – továbbra is csak közepesnek mondható – minőséget javítani, ami a gyáripar és a bányászat összes ágazatának termékeire jellemző.

Minek tudhatók be ezek a nehézségek? Nagy Imre és követői azt állítják, hogy a múlt – vagyis az 1949 és 1953 közti időszak – hibáinak következményei. A párt „keményvonalasai” viszont – akik rossz szemmel nézik az eszmével gyakran összeegyeztethetetlen intézkedéseket – az új politikai irányvonalat okolják: veszélyesnek tartják a visszatérést a magánkézen lévő kisiparhoz, kiskereskedelemhez és a privát ingatlantulajdon egyes formáihoz.

Nem kétséges, hogy az 1953 előtti politika hatásai nem szűntek meg egyik pillanatról a másikra, és ezek gyengítették Nagy Imre intézkedéseinek hatékonyságát; ugyanakkor az sem vitatható, hogy az új politika életbe lépése illúziókat keltett, és hibás értelmezéseket eredményezett még a párt kebelén belül is: a rendszer rugalmasabbá tétele olyan elvek feladását engedte sejtetni, ami Nagy Imrének valószínűleg eszébe sem jutott. A tömeg azt hihette, hogy ezentúl kevesebb erőfeszítést kell tennie, kisebb feyelmet követelnek tőle, visszakapta szabadságát; az enyhülésben a gyengeség jelét látták.

Bár az új politika elméleti szempontból egészségesebb volt, mint az azt megelőző, és inkább összhangban állt Magyarország lehetőségeivel, el kell ismerni: korántsem javított a helyzeten oly mértékben, mint amennyire szükség lett volna rá, hogy beigazolódjon Nagy Imre kezdeményezéseinek jogossága. Bár a kereskedelemben a fogyasztási javak aránya kicsivel magasabb lett, és egyesek élete könnyebbé vált, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy mindenütt káosz uralkodik. Az ipar katasztrofális körülmények közepette termel, az agrárválságot nem sikerült megoldani, és továbbra is pénzügyi csőd fenyeget.

Mindezek a nehézségek csak elmélyítették a két irányvonal közti ellentétet, illetve szembenállást.

Nem tűnik azonban úgy, hogy ezek a szemléletbeli különbségek élesen kiütköztek volna az 1954 áprilisában megtartott pártkongresszuson: akkoriban úgy látszott, hogy a kongresszus – anélkül hogy bármiféle szenzációt keltő intézkedést hozott volna – csupán megerősítette a központi bizottság döntését, miszerint a párt elfogadja az 1953. júniusi határozatokat, és egyhangúlag támogatja azok végrehajtását. Rákosi maga is kritikával illette a korábbi időszakot, mintha nem vállalná fel annak felelősségét, és dicshimnuszokat zengett az új szakasz eredményeiről.

Ráadásul 1954 augusztusában a kormány – programjához híven – valódi gazdasági átalakítást hajtott végre, munkásokat és hivatalnokokat bocsátott el, majd a mezőgazdaság, a kézműipar és a feldolgozóipar egyes ágazataiba irányította át őket. Ugyanakkor – hogy felhívják a lakosság egészének figyelmét a nemzeti újjáépítésben való részvétel fontosságára – megalapították a Hazafias Népfrontot, amelynek feladata – a párt mindenhatóságának látszólagos ellensúlyozásával – a kormány által tett erőfeszítések széles körű támogatása lett.

Végezetül pedig, hogy helyrehozzák a brutális erőszak korszakának túlkapásait, elkezdtek szabadon engedni a néhány évvel korábban bebörtönzött és elítélt politikai foglyokat, némelyeket pozíciójukba is visszahelyeztek.

Ezzel egyidejűleg azonban a párton belül fokozódott az ellenállás. Október közepe táján megtudtuk, hogy a hónap elején viharos viták zajlottak le a központi bizottságban a két irányvonal képviselői között, amelyekből Nagy Imre került ki győztesen. A miniszterelnök maga jelentette be elméletének sikerét a *Szabad Nép* október 20-i számába írt vezércikkében: ekkor mindenki úgy gondolta, hogy Nagy Imre végre szabad kezet kapott politikája végigviteléhez, melynek irányvonalát számos alkalommal kijelölte az elmúlt tizenöt hónap során, megvalósítása azonban némi elővigyázatosságot igényelt, mivel számolnia kellett a régi irányvonal követőivel is. A diadalt megerősítendő, Rákosi egyik pillanatról a másikra eltűnt a politikai élet színpadáról.

A győzelem azonban rövid életű volt: Rákosi – akit november első napjaiban Farkas a nyilvánosság előtt is a védelmébe vett – 29-én visszatért két hónapos szovjetunióbeli tartózkodásáról, és december elején tiltakozott az ellen a javaslat ellen, hogy a párt ifjúsági szervezetei felett gyakorolt ellenőrzést a Hazafias Népfront vegye át. December 23-án Debrecenben megtartott beszédét – melyben a pártfegyelem helyreállítása mellett szállt síkra – valóságos ováció fogadta. Januárban már nyíltan követelte a nehézipar támogatását.

Ugyanakkor azt is meg kell állapítani, hogy bár Nagy Imre maga mögött tudhatja a Hazafias Népfrontot, a parasztságot és a mérsékeltebb kommunisták – egyébként viszonylagos – szimpátiáját, Rákosit támogatja a pártapparátus, a hadsereg és a rendőrség.

*

A tények fenti bemutatása, amelyet a magyar belpolitikai viszonyok vizsgálata előzött meg, nem tükrözné teljes egészében a valóságot, ha nem vennénk számba a népi demokráciák életének egyik meghatározó elemét: a szovjet tényezőt.

Az 1953 júniusában meghirdetett változásokat – annak ellenére, hogy a magyarországi helyzet hívta életre őket – csakis Moszkva rendelhette el, ahová a fontos döntéseket megelőző hetekben a magyar vezetőket kirendelték,² és ahol egyébként is kedvező volt a légkör ahhoz, hogy az addigi módszereken változtassanak.

Úgy tűnik, az egyes nemzetek vezetői szabad kezet kapnak ahhoz, hogy a moszkvai direktívák végrehajtásánál figyelembe vegyék a helyi sajátosságokat. Magyarország esetében ez a szabadság valószínűleg elég nagy; egyrészt azért, mert vezetői (Rákosi, Gerő, Nagy) kipróbált, régi moszkoviták, másrészt pedig azért, mert az európai csatlós államok között Magyarország az egyetlen nem szláv és nem is elszlávosított ország, ami magyarul szolgál a szovjet térnyeréssel szembeni ellenállásra, amely passzív ugyan, de mégiscsak erősebb, mint a többi állam esetében.

Az 1953. júniusi fordulat a belső helyzet nyomására ment végbe egy olyan időszakban, amikor a nemzetközi politika is az enyhülés irányába mutatott. Úgy látszik, hogy a magyar belpolitika jelenlegi szigorodását elsősorban külső tényezők okozzák: a Szovjetunió belüli változások³ és a párizsi szerződések⁴ ratifikálása következtében fellépő nemzetközi feszültség számottevő támogatást jelent a Rákosi-féle irányvonalnak, szemben a Nagy Imre által képviselt ideológiával, amely belpolitikai szempontokra támaszkodik.

Az utóbbi néhány hét során némi kompromisszumkészség volt tapasztalható mindkét tábor részéről: a minisztériumok, illetve az Országos Tervhivatal élén történt személycserék valóságghűen tükrözik a rivalizálás bonyodalmaival, melyek során mindkét csoport gyűjteni akarta a jó ponto-

2 1953. június 13–14-ére magyar pártdelegációt hívtak Moszkvába, ahol Malenkov miniszterelnök élesen bírálta Rákosi korábbi politikáját, és azt javasolta neki, hogy adja át a miniszterelnöki tisztet Nagy Imrének, saját magának pedig a pártfőtitkári posztot tartsa meg. Mivel ebben az időben a Szovjetunióban – a kollektív vezetés szellemében – a miniszterelnöki poszt magasabb beosztást jelentett a pártfőtitkárinál, a magyar küldöttség számára úgy tűnt, hogy a szovjet vezetés szemében Nagy Imre lett az „első ember” Rákosi helyett. 1955 februárjára azonban Hruscsov pozíciója annyira megerősödött, hogy leváltotta Malenkovot, és nem sokkal később ismét egy kézbe összpontosította a pártfőtitkári és a miniszterelnöki tisztségeket.

3 Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halála után – a kollektív vezetés fontosságát hangsúlyozandó – hárman osztoztak a hatalmon: Georgij Malenkov a miniszterelnöki, Nyikita Hruscsov a pártfőtitkári, Lavrentij Berija pedig a belügyminiszteri és a miniszterelnök-helyettesi posztot töltötte be. Utóbbit azonban már júliusban félreállították árulás vádjával, Malenkov azonban 1955 februárjáig hivatalában maradt. A hatalmi harcokból végül Hruscsov került ki győztesen.

4 1954. október 20–23.: az 1949-ben megalakult Német Szövetségi Köztársaságot integrálják a Nyugat-európai Unióba, 1955 májusában az NSZK a NATO-ba is belép.

kat; míg az 1954-es esztendőt Nagy Imre évének tekinthetjük, az 1955-re előirányzott tervek inkább Rákosi nehézipar-fejlesztési politikáját helyezik előtérbe.

Melyikük lesz az erősebb? A válasz valószínűleg Moszkvából érkezik majd és nem Budapestről, Hruscsov – egyelőre csupán pillanatnyi – sikere pedig Rákosi befolyását fogja megerősíteni.

Ugyanakkor nem kell túlzásba esni a pozíciók felosztását és időtartamát illetően. A cári Oroszország – amely ebből a szempontból Bizánc örökösének tekinthető – intézményi szintre emelte a palotában folyó cselszövéseket: a szovjet rendszer, úgy látszik, tiszteletben tartja ezt a hagyományt, és szívesen átadta csatlós államainak is, mert általa lehetővé vált számukra, hogy – a marxizmus-leninizmus homályos szókincse és bonyolult filozófiája segítségével – egyfajta rugalmassággal értelmezzék a szocializmus tanait. Ezért lehetséges, hogy ugyanazok a szereplők hol így, hol úgy magyarázzák az egyes politikai irányvonalakat, és ugyanaz a politikus anélkül folytathat bizonyos politikát, majd válthat az ellenkezőjére, hogy az ebből fakadó ellentmondás a legkevésbé is zavaró lenne számára: 1953-ban ugyanazt a Nagy Imrét választották a magyar mezőgazdaság megmentőjéül, aki a vesztét okozta,⁵ holnap pedig Rákosi lesz az, aki – miután több mint egy éven át nyilvánosan is megtagadta elveit – ismét köpönyeget vált. Az a rugalmasság, engedelmesség és alázat, amelyet Moszkva urai megkövetelnek a jelenlegi magyar vezetőktől, még számos meglepetést tartogathat, így hiábavaló és kockázatos lenne jóslatokba bocsátkozni, mivel sohasem biztos, hogy egy adott személy valóban egy adott politikát képvisel, illetve egy bizonyos irányvonal szükségszerűen egy bizonyos személyhez köthető.

Valószínűbb, hogy egy konkrét név említése feltételezésekre ad alkalmat, ami azt sugallja, hogy Malenkov bukása után az eddig az ő irányvonalát képviselő Nagy Imre-kormány különösen meggyengül majd.⁶ Ebben az esetben Magyarországra ismét komoly erőfeszítések hárulnak a munka, a fegyelem és a tervgazdálkodás folytatása terén, amire sem természeti erőforrásai, sem népének temperamentuma, sem pedig anyagi lehetőségei nem teszik alkalmassá. Ezt a próbatételt csak további – a korábbiaknál súlyosabb – áldozatok árán lesz képes elviselni, mivel ezúttal a rendőri ter-

5 A szerző itt valószínűleg arra céloz, hogy Nagy Imre agrárminiszterként komoly szerepet vállalt a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálásában, ráadásul a hírhedt „padlássöprések” is az ő nevéhez köthetők.

6 Malenkov 1955. februári bukása után, a központi vezetőség márciusi ülésén Rákosi ellentámadásba lendült, és élesen bírálta Nagy Imrét annak „jobboldali elhajlása” miatt, majd áprilisban leváltatta a miniszterelnöki posztról és kizárta a pártból.

ror, ami az ismételten feszült helyzet szükségszerű velejárója, illetve a diktatúra súlya, nem csupán egy - immáron letűnt - arisztokrata és polgári kisebbségre nehezedik majd, hanem az ellenszegülő parasztság és a túlhajszolt munkásság tömegeire is.

Az elmúlt másfél év történéseiből annyi vonható le tanulságképpen, hogy az enyhülés és a legcsekélyebb liberalizmus sem egyeztethető össze a rendszerrel. A sztálini kommunizmus semmiféle engedményt nem fogad el: ahhoz, hogy fennmaradhasson, mindenképpen könyörtelennek, brutálisnak és embertelennek kell lennie.

AMAE, Z-Europe 1944-1960, Hongrie, vol. 47. folios 43-51. *A magyar belpolitikai élet alakulása 1953. június-1955. február*, Jean Delalande budapesti francia követ jelentése Edgar Faure külügyminiszternek, 191/EU [vagyis a Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának] (1955. február 15.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Holub Krisztina.



A FRANCIA RENDŐRSÉG A MAGYAR KOLÓNIARÓL

1955. NOVEMBER

A közölt dokumentum a francia rendőrség hírszerző szolgálatainak (Renseignements généraux) jelentése. A terjedelmes beszámoló – melynek a legfontosabb részleteit közöljük – 1956 februárjában jelent meg a szolgálat dokumentációs közlönyének (Bulletin de documentation) 9. számában. A kutatások szerint az irat 1955 novemberében keletkezett. A dokumentum – „A franciaországi magyar kolónia” címmel – áttekintő képet ad a franciaországi magyarság politikai és egyesületi helyzetéről, szerkezetéről. Leírja az egyes magyar egyesületek tevékenységét, csoportokba rendezve azokat. Megtudhatjuk belőle, milyen volt a franciaországi magyar kolónia helyzete az 1956-os forradalom előtt, azaz egy új emigrációs hullám érkezését megelőzően. Szó esik az emigránsok politikai életéről is.

Noha általánosságban a jelentés jól tükrözi a magyar kolónia körülményeit, egy-egy egyesület helyzetének leírása több esetben pontatlan vagy hibás. Az „ellenzékinek” nevezett kommunistaellenes egyesületek besorolása szintén vitatható. A párizsi Magyar Katolikus Misszió például az „Auer-irányzat”-ba került – Auer Pál egykori párizsi magyar követ nevééről –, holott vegyes összetételű volt. Az 1926-ban alapított Világosság elnevezésű szociáldemokrata csoportot pedig nacionalista egyesületként tartották számon. Valószínűsíthető, hogy a tanulmány készítésével megbízott rendőrségi alkalmazott nem tudott magyarul, így magyar, azaz emigráns informátoraitól függött.

A szerző pontos, részletes, pozitív hangú leírást közöl az erősen jobboldali Magyar Harcosok Bajtársi Közösségéről (MHBK). Az MHBK valóban a legnépszerűbb magyar szervezet volt a korabeli Franciaországban.

A külföldiek politizálásának tilalmára hivatkozva, minden magyar kommunista egyesületet betiltottak Franciaországban. A jelentésből azonban egyértelműen kiderül, hogy több jobboldali beállítottságú emigráns egyesület és szervezet viszont működött akkoriban. Sőt mint említettük, az MHBK-t kedvező színben tüntették fel. Az Auer-féle irányzattal kapcsolatban viszont ironikusabb hangot ütöttek meg.

A jelentés piszkozatán találunk néhány kézzel írt jegyzetet. Ezekből kiviláglik, hogy több jobboldali egyesülettől visszavonták a működési engedélyt. A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségétől azonban nem. Valószínű-

nek látszik, hogy az MHBK együttműködött a francia rendőrséggel, illetve a titkosszolgálatokkal. Lehetséges tehát, hogy a tanulmány legfőbb forrása éppen ennek a szervezetnek egyik tagja volt.

A franciaországi magyar kolónia

A legutóbbi népszámláláskor, 1955. január 1-jén a Franciaországban élő magyar állampolgárok, valamint a magyar származású menekültek és hontalanok száma 12 497 főre rúgott. Ebből 8020 nem minősült menekültnek, 4039 rendelkezett menekült státussal, és 438 volt a magyar származású hontalan személyek száma.

E magyar kolóniának több mint a fele Seine megyében lakik. A többiek főleg Lille, Roubaix, Tourcoing, Lens, Rombach, Mulhouse, Sochaux, Grenoble, Marseille, Nizza és Bordeaux városokban találhatók.

Mivel a magyar emigránsok nagy többsége munkás, ezért sokféle mesterséget űznek különféle iparágakban. Sokan közülük bórdíszművesként, szűcsként vagy a szörmekereskedelemben dolgoznak.

Az 1914–1918-as háború után kezdődött a franciaországi magyar kolónia kialakulása. Nagyszámú munkás és értelmiségi (művész) telepedett le ez idő tájt területünkön a magyarországi munkanélküliség miatt vagy politikai okokból. A legtöbb magyar, közel 23 ezer, 1930-ban élt Franciaországban.

A második világháború után a kommunista rendszer bevezetése több ezer magyart űzött nyugatra, elsősorban Franciaországba. Ez az új emigráció konzervatívabb volt, mint a háború előtti, s emiatt élesen elütött attól. Az IRO¹ ezért több száz menekültet irányított a tengerentúli országokba.

A Franciaországban élő 12 497 magyarból jelenleg 1500 ítéli meg többé-kevésbé kedvezően a kommunista rendszert. Négyezren vesznek részt aktívan a kormányellenes szervezetek munkájában vagy kapcsolódnak hozzájuk szimpatizánsként. A magyar kolónia többi tagja tökéletesen közönyt tanúsít származási országának politikai élete iránt.

I. A jelenlegi magyar rezsimmel rokonszenvező körök

[Itt néhány hivatalos, a Magyar Házban székelő egyesületről van szó, valamint néhány francia egyesületről, amely rendelkezik magyar tagozattal, mivel a külföldi kommunista egyesületeket betiltották – B. J.]

1 International Refugee Organization (Nemzetközi Menekült Szervezet).

II. Az ellenzéki rétegek

1. Emigráns magyar pártok [Itt az Emigráns Szociáldemokrata Pártot említik – B. J.].

2. Szervezetek és csoportosulások.

Ezek között a szervezetek és csoportosulások között két nagy irányzat áll szemben egymással.

a) Az Auer-féle irányzathoz igazodó szervezetek. Ezek többé-kevésbé a New York-i Magyar Felszabadítási Bizottságtól² függenek, amelynek franciaországi képviselője Auer úr, és amelyet olyan frissen érkezett menekültek alkotnak, akik bizonyos ideig a magyar kommunista kormányt szolgálták. b) A régi rendszer nacionalista elemeit képviselő, Habsburg Ottó támogatásával büszkélkedő szervezetek. Ehhez az irányzathoz sorolhatjuk a jelenlegi magyarországi rezsimmel szembeni tényleges ellenállás legnagyobb szervezetét, az MHBK-t.

Ezzel egy időben néhány olyan ellenzéki szervezet is működik, amelyik egyik irányvonalat sem vallja magáénak. Végül említsük meg, hogy egyes francia szervezeteknél is alakult magyar szekció.

„Auer” irányzat

[Több egyesületet említenek, többek között a Magyar Menekült Irodát és a Magyar Katolikus Missziót – B. J.]

Nacionalista irányzat

– A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének francia szekciója.

1952 márciusában alapított, 1952. október 3-án a francia belügyminiszter által engedélyezett szervezet. [...]

Cél: A magyar menekültek, különösen a volt katonatisztek és altisztek, valamint a volt csendőrök kommunistaellenes mozgalomba tömörítése.

Az MHBK a világszerte élő aktív magyar emigránsok majd 60 százalékát tömöríti, körülbelül 11 ezer tagot számlál, ebből ezerkétszázat Franciaországban. Az innsbrucki székhelyű szervezetnek önálló szekciói vannak Franciaországban, Angliában, az USA-ban, Dél-Amerikában, Belgiumban és Kanadában. E csoportosulás „*Hungaria Veteran*” címen havilapot jelentet meg angolul, melyet a különböző szekciókban terjesztenek. Igazgatóbizottsága a következő tagokból áll: Farkas tábornok (Németország),³ titkár: Zákó tábornok (Németország).⁴ [Majd hat további egyesületet említenek – B. J.].

2 A Magyar Nemzeti Bizottmányról van szó.

3 Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc (1892–1980): 1942-től főcserkész, 1940. szeptember 1-jétől tábornok, 1943. február 1-jétől altábornagy, 1944. november 1-jétől vezérezredes. 1947-ben a bajorországi Altöttingben emigráns kormány alakítására tett kísérletet. Az MHBK egyik alapítója.

4 Zákó András (1898–1968): katonatiszt, vezérőrnagy, majd emigráns politikus. 1943 őszén a marosvásárhelyi 27. székely könnyű hadosztály parancsnoka lett, és 1944. március 21-én

Független csoportok

[Többek között a magyar református egyházat említik – B. J.]

Francia szervezetek magyar szekciói

- A Force Ouvrière szakszervezet⁵ magyar tagozata.
- A CFTC szakszervezet⁶ magyar tagozata.
- A Emberi Jogokat Védő Liga magyar tagozata.

[...] 1924. november 15-én alapították [...] Noha több alkalommal is segítségére sietett izraelita vallású vagy munkaszolgálatra behívott tagjainak, a szervezet jórészt szüneteltette tevékenységét a megszállás idején. 1945 decemberétől kezdett ismét normálisan működni. Újraéledése azonban nem tartott sokáig, és alighogy bekövetkezett a politikai rendszerváltás Budapesten, a Liga gyakorlatilag teljesen beszüntette működését, hogy elkerülje tagjai Magyarországon élő hozzátartozóinak zaklatását. [...]

Archives nationales, centre des archives contemporaines, fonds 19820599, article 77. Direction des renseignements généraux, *Bulletin de documentation*, Bulletin numéro 9, février 1956. La colonie hongroise en France [A magyar kolónia Franciaországban].

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Benjamin Janicaud.



hadosztályával felvonult az előrenyomuló szovjet csapatok ellen az Északkeleti-Kárpátokban. 1948. október 23-án megalapította a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségét. Haláláig az MHBK fő szervező egyénisége volt.

5 A CGT-Force Ouvrière-t (Confédération générale du travail – Force ouvrière, azaz Általános Munkaszövetség – Munkáserő) 1948-ben alapították. A CGT szocialista szakszervezet tagságának egy része, akik nem fogadták el a növekvő kommunista befolyást, kiléptek a szervezetből, és másik szervezetet hoztak létre.

6 Confédération française des travailleurs chrétiens (Keresztény Munkások Francia Szövetsége), 1919-ben hozták létre.

MAGYAR KÖVET A FRANCIA KÜLÜGYMINISZTERNÉL

(1956. MÁRCIUS 29.)

A kelet–nyugati kapcsolatok nagy fordulópontjai, így az 1955-ös genfi találkozók, átírták a francia kulturális diplomácia érdekeit és szerkezetét is: 1955 októberében a francia Külügyminisztériumban döntés született a Kelet–nyugati Kapcsolatok Osztályának [Échanges Est-Ouest] létrehozásáról. Franciaország egyrészt – a NATO Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottságának tagjaként – a szervezet összehangolt kulturális politikájának egyik legfontosabb kidolgozója, másrészt a népi demokráciák nemzetközi kulturális politikájának egyik legkiemeltebb célországga lett. Magyarország pedig, a többi népi demokratikus országgal együtt, a szovjet irányelveket követte. Ez az új, 1953-tól körvonalazódó, kezdeményező diplomácia elsősorban a nyugati demokrációkkal lebonyolítandó tudományos-technikai csereprogramok aláírását tűzte ki céljául. Mindehhez az SZKP XX. kongresszusa új impulzust adott. A békés egymás mellett élés politikája az általános kelet–nyugati kapcsolatok javításán túl hozzájárult a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséhez is. A desztalinizáció folyamata Magyarországon is a nyugati tömb felé való „nyitást” jelentette. Ehhez szolgált képlékeny, ezért alkalmas eszközül a kulturális kapcsolatok kérdése.

Ebben a nemzetközi kontextusban jöhetett létre 1956 márciusában az a találkozó Christian Pineau francia külügyminiszter és Kutas Imre párizsi magyar követ közt, amelynek során elsősorban a kulturális kapcsolatok bővítéséről esett szó. A kivételes alkalomnak köszönhetően Kutas Imre alább közölt jelentése rendkívül derűlátó. Lelkes túlzásai azonban főként a magyar vezetésnek szóltak: 1956 tavaszán a Külügyminisztérium Kollégiuma több ízben foglalkozott a francia–magyar kulturális egyezmény tervével és a franciaországi magyar kulturális tevékenység újragondolásával. Pineau pozitív hozzáállása viszont őszintének tűnik. 1956 márciusában–áprilisában a francia Külügyminisztériumban szintén felmerült a francia–magyar kulturális kapcsolatok államközi egyezményben történő rendezésének gondolata.

Magyar Népköztársaság Követsége¹
Légation De La République Populaire Hongroise

Készült: 3 példány
2 pld.: Budapest.
1 pld.: követség

Tárgy: Látogatás Pineau külügyminiszternél
Szig[orúan] titk[os]
278/szig. titk./1956.

Paris, 1956. március 29.

F. év március 29-én kérésemre fogadott Pineau külügyminiszter.² A csupán udvariassági látogatásnak szánt találkozáson a beszélgetés mindkét fél részéről közvetlen, mondhatni barátságos hangnemben folyt. Mikor a miniszternek megköszöntem, hogy látogatási szándékom bejelentése után ilyen gyorsan fogadott – azt válaszolta, hogy a maga részéről ebben nem lát semmi különöset, sőt a jövőben is bármikor a legrövidebb időn belül rendelkezésemre áll.³

A két ország kapcsolataira terelődve a szó, Pineau egyetértett azzal a véleménnyel, hogy a nemrégiben megkötött francia–magyar kereskedelmi szerződés⁴ mindkét fél részére kölcsönösen előnyös, s hozzátette, hogy az akkori időszakban nem lehetett többet elérni.

1 A dokumentumot betűhű formában közöljük.

2 Christian Pineau (1904–1995): 1956. február 1. és 1958. május 14. között Franciaország külügyminisztere. Lásd: Jean-Frédéric Desaix: *Christian Pineau de la Résistance à l'Europe*. Paris, Bruno Leprince, 2003.; *Christian Pineau de Buchenwald aux traités de Rome*. Sous la direction d'Alya Aglan et Denis Lefebvre. Paris, Bruno Leprince, 2004.

3 Hasonló magas szintű találkozó azonban 1956 nyarán és kora őszén nem jött létre.

4 A világháború után számos kereskedelmi szerződést írt alá a két ország, például 1946-ban, 1947-ben és 1949-ben. Az 1954. augusztus 15-én megkötött kereskedelmi megállapodás 1955. október 31-ig volt érvényben. Ennek a szerződésnek a megújításáról már 1955. szeptember végétől tárgyaltak Párizsban, aláírására pedig 1956. február 8-án, tehát az SZKP XX. kongresszusa előtt került sor.

A külügyminiszter élénk érdeklődéssel hallgatta arra vonatkozó kijelentésemet, milyen hagyományai vannak a magyar-francia kulturális kapcsolatoknak s hogy Magyarországon jelenleg is mennyire népszerű a francia irodalom, színház- és film-művészet.⁵ Teljes mértékben egyetértett azzal a nézetemmel, hogy a kulturális kapcsolatokat a jövőben még tovább lehet fejleszteni, s e téren külön is jelentőséget tulajdonít a két ország közötti könyv-cserének, melyet úgy állított be, hogy annak kifejtése lehetővé tenné a magyar könyvek szélesebb franciaországi terjesztését is.⁶ Megjegyezte még, hogy az ösztöndíjasok cseréjével szintén lehetne a kapcsolatokat bővíteni. Megvizsgálendő szerinte, hogy ez milyen formában (néhány hónapos tanulmány ut stb.) bonyolódhatnék.⁷

Pineau külön is felhívta a figyelmemet a kulturális kapcsolatoknak egy szerinte igen fontos formájára, melyet az eddiginél jobban ki kellene fejleszteni, ez pedig a magyar és francia mérnökök és technikusok cseréje. Egyet értettünk abban, hogy ennek kibontakozása mind a két ország részéről nagyon előnyös lehetne. Itt példának felhoztam Szijártó elvtárs építészeti miniszter tavalyi látogatását, – megjegyezte, hogy Szijártó elvtárs

5 AMAE, Relations culturelles, dossier 268. Jean Delalande budapesti francia követ 241. számú jelentése Christian Pineau francia külügyminiszternek (1956. március 1.). Vö.: Liebner János kritikája, *Szabad Nép*, 1956. március 1. A budapesti Francia Intézet komolyzenei koncertjei 1956 márciusában kaptak hosszú évek után először elismerő kritikát, ráadásul éppen a *Szabad Nép* hasábjain. A magyar Külügyminisztérium júliusban levélben értesítette a francia követséget, hogy mindenben támogatja a Francia Intézet zenei programjait, azért, hogy a francia-magyar kulturális kapcsolatok minél gyorsabban konkrét formát öltsenek. 1956 tavaszán a magyar színházak bemutattak néhány francia darabot, főleg Molière-től (*A fősvény*, *A mizantróp*), a mozik pedig sikerrel játszottak több francia filmet, például áprilisban Fernandel főszereplésével az *Ali Babát* (Jacques Becker, 1954.), májusban pedig a *Vörös és feketét* (Claude Autant-Lara, 1954.).

6 MNLOL, XIX-J-1-k, Franciaország (1945-1964), 18/i, 16. doboz, 005850/3/1956; 631/szig. titk./1956. Kutas Imre párizsi magyar követ jelentése Horváth Imre külügyminiszternek (1956. szeptember 29.). A francia-magyar könyvkiállítás megszervezésének terve már 1956-ban napirenden volt, de végül nem valósult meg. Szeptemberben a francia Külügyminisztérium tájékoztatta Kutas követet, hogy bár egyetértenek a könyvkiállítás gondolatával, a költségvetési problémák miatt a kulturális osztály nem tudja azt megszervezni. A kiállítást, Párizsban és Budapesten, 1959 őszén rendezték meg.

7 CADN, Ambassade de Budapest, dossier 60, Jean Paul-Boncour budapesti francia követ 858/RC számú jelentése Christian Pineau francia külügyminiszternek (1956. augusztus 31.). Az időszak egyetlen megvalósult tanulmányútja a montpellier-i gimnázium huszonhat öregdiákjának magyarországi látogatása volt augusztus 12. és 22. között. A szegedi tudományegyetem meghívására létrejött utazásról a sajtó részletesen tudósított. A diákok tiszteletére rendezett fogadás augusztus 16-án, Budapesten alkalmat adott arra, hogy Kónya Albert oktatásügyi miniszter biztosítsa Jean Paul-Boncourt: a magyar kormány elvi beleegyezését és támogatását adja ahhoz, hogy a két ország között újra lehetővé váljon a tanulmányi ösztöndíjak kiosztása. Erre azonban csak az 1960-es évtől kezdődően került sor.

igen meg volt elégedve a francia hivatalos szervek által részére biztosított fogadtatással és azzal, hogy lehetővé tegyék részére a francia építészeti módszereinek és eredményeinek tanulmányozását, amelyről annakidején elismerőleg nyilatkozott.⁸

Tekintve, hogy ezek a kérdések ilyen könnyen és szinte „önként” vették fel, /egyébként eredeti szándékomnak megfelelően/ felbátorítva éreztem magam, hogy a külügyminiszternek felvessem: mindezek a szép és hasznosnak látszó dolgok könnyebb megvalósítást nyerhetnének, ha bonyolításukat, szervezési módjukat kulturális egyezményrel rögzíthetnénk. Pineau ezzel tökéletesen egyetértett. Megjegyeztem, hogy véleményem szerint az illetékes magyar szervek akár magas sikon is képesek volnának egy francia–magyar kulturális egyezményre vonatkozó tárgyalásokat kezdeni. Semmi akadály nincs – mondta Pineau, „akár máris” és félig tréfásan utalt arra, hogy bizonyára ismerjük az ő gyors munkamódszerét és akciókészségét.

Miután kétségkívül tisztázottnak látszott ez a kérdés, megkérdeztem, hogy válaszát úgy tekinthetem-e, hogy ezekután Budapestnek jelenthetem, hogy Franciaország kész kulturális tárgyalások megkezdésére. Pineau erre világos igennel válaszolt s késznek nyilatkozott a megfelelő magyar kulturális vezetőszemélyek fogadására.

Ezután néhány szóval megköszöntem udvariasságát. Elváláskor biztosított, hogy bármikor, bármilyen üggyel ugyanilyen készséggel fogad. A látogatás 15 percig tartott.

Meg kívánom jegyezni, hogy a fentiekkel kapcsolatban a Központ előzetes tájékoztatására és utasítások kérésére fizikailag nem volt lehetőségem. A Quai d'Orsay előző este közölte, hogy Pineau másnap reggel fogad. Ugyanakkor – tekintettel a francia külügyminiszter gyakori utazásaira és rendkívüli elfoglaltságára – megvárva az alkalmas pillanatot, találkozási szándékom bejelentését nagyon gyorsan el kellett döntenem. Figyelembe kellett vennem Pineau diplomáciai aktivitásának azt a felfokozott ütemét is (erre egyébként ő maga is célzott), amely egy évtizeden át nem volt tapasztalható a francia diplomácia részéről.

A külügyminiszterrel való beszélgetés során az adott helyzetben választanom kellett: vagy csak homályos frázissal reagálok közeledésére, vagy pedig megragadom a konkrétan kínálkozó alkalmat, mely így a legfelső sikon adó-

8 Szijártó Lajos építésügyi miniszter (1951–1956) az építésügyi eszközök nemzetközi kiállítása alkalmából 1955. június 25. és július 10. között tartózkodott Párizsban, Szacski János, az Építésügyi Minisztérium munkatársa és Miskolci László mérnök kíséretében. A küldöttség csak képviselte Magyarországot, hiszen az ország kiállítóként nem vett részt a nemzetközi eseményen.

dott. A fentiekén kívül erre indítottak a Külügyminisztériumunk kollégiumának legutóbbi irányelvei, Boldoczki elvtárs utmutatásai és a nem régen itt járt Köpeczi elvtársnak, a Kiadói Tanács vezetőjének az a tájékoztatása,⁹ miszerint szóba jöhetne Darvas elvtárs népművelési miniszter kulturális egyezmény tárgyalására való kiutazása is.¹⁰

Ilyen tárgyalások megkezdésére – az itteni körülmények ismeretében és Pineau ennyire pozitív reagálása után – a helyzetet érettnek és jelenleg különösen alkalmasnak tartom. Ismeretes, hogy román barátaink a múlt év végén még a Faure–Pinay kormányral¹¹ (középsíkon és nagyjából félhivatalosan): az azóta történt események alakulásának tükrében úgy tűnik, a dolgot kissé elsiették, figyelemre méltó vagy maradandóbb eredményt nem is sikerült elérniük, felemás egyezményt kötöttek, melynek terheit ugyszólván teljesen ők viselik. Kétségtelen, hogy a francia diplomáciával jelenleg összehasonlíthatatlanul könnyebb nekünk is megfelelő érintkezési pontokat találnunk, a békés együttélés megvalósítására irányuló politikánkat velük szemben is határozottabb, nyomatékosabb és meggyőzőbb gesztussal alátámasztanunk s a francia külpolitika új orientációját a rendelkezésünkre álló eszközökkel bátorítanunk.

Boldoczki János
Külügyminiszter elvtárs
Budapest

Kutas Imre¹² [aláírás kézzel]
követ

MNLOL, KüM, XIX-J-1-k, Franciaország (1945–1964), 16. doboz, 18/i, 003905/1956, 278/szig.titk./1956. Kutas Imre párizsi magyar követ jelentése, *Látogatás Pineau külügyminiszternél* (1956. március 29.).

A dokumentumot közli: Macher Anikó.

9 1956. március–áprilisban magyar könyvkiadók tárgyaltak Franciaországban és Nagy-Britanniában. A küldöttség tagja volt Köpeczi Béla, a Kiadói Főigazgatóság vezetője és Rákos Ferenc, az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója is.

10 A rendelkezésünkre álló levéltári források alapján valószínűsíthető, hogy Darvas József nem tárgyalt a kulturális egyezmény ügyében francia diplomatákkal.

11 Edgar Faure (1908–1988) 1955-ben alakított kormányt. Miniszterelnöksége ideje alatt (1955. február 23–1956. február 1.) a külügyminiszteri posztot Antoine Pinay (1891–1994) töltötte be.

12 Kutas Imre (1906–1985) eredeti foglalkozása asztalos volt. 1945-ben lépett be az MKP-ba. 1950 és 1972 között állt a Külügyminisztérium szolgálatában. Diplomataként 1953–1958-ban a berni, majd a párizsi követségen dolgozott, 1958–1960-ban pedig brüsszeli követ volt.

**MAGYAR KÜLPOLITIKAI NYITÁS FRANCIAORSZÁG
IRÁNYÁBAN**

1956. ÁPRILIS 21.

A Sztálin halála után kezdődő új szovjet külpolitika részeként 1955-től Moszkva a nyugati országokkal való erőteljes kapcsolatépítésre ösztönözte kelet-közép-európai szövetségeseit. Az a törekvés, hogy rugalmasabbá s egyben szabályozottabbá tegyék csatlósaikhoz fűződő viszonyukat, lassú minőségi változáshoz vezetett. Ebben a folyamatban az 1955. május 14-én megalapított Varsói Szerződés keretté és egyre inkább katalizátorrá vált. Az „aktív külpolitika” koncepciójának meghirdetésével egyidejűleg a Szovjetunió arra buzdította szövetségeseit, hogy Moszkvától kapott önállóságukat minél hatékonyabban használják ki a nemzetközi politikában a „béketábor” tekintélyének és befolyásának erősítése érdekében. Az 1955. júliusi genfi csúcstalálkozó, valamint az NSZK és a Szovjetunió közti diplomáciai kapcsolatok rendezése 1955 szeptemberében kedvező légkört teremtett e politikához. Az 1956. januárban Moszkvában megtartott kommunista csúcstalálkozón a szovjetek kifejezetten felszólították a blokkbeli vezetőket az „aktív külpolitikára”. A kitágult nemzetközi mozgástér – az újabb levéltári kutatások szerint – találkozott a magyar külügy igényével a Nyugat felé történő nyitásra. A magyar gazdaság nyugati technológiával való fejlesztésének koncepciója és az ehhez szükséges gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatépítés tehát már az 1950-es évek közepén megfogalmazódott.

Noha Magyarország elsősorban az Ausztriával fennálló viszony fejlesztését kapta a szovjetektől feladatul, a magyar diplomácia Franciaország felé is nyitni kívánt. Amint a Külügyminisztériumnak a párizsi magyar követséghez küldött alább közölt jelentéséből is kitűnik, az előző évekhez képest jelentős szemléletváltás ment végbe. Kulcsszavá vált a gyakorlatorientáltság, és elsődleges külpolitikai cél lett a külkereskedelem elősegítése. A Magyarországra irányuló turistautak szervezésének támogatása, a követség személyi kapcsolatainak kiszélesítése a kommunistaszimpatizáns baloldali körökön túlra, elsősorban a szociáldemokraták felé, a tudományos-műszaki kapcsolatok kibővítése, valamint a harmadik világ országainak párizsi diplomatái felé előírt közeledés szintén a nyitás irányában hatott.

Szigorúan titkos!
Féléves irányelvek megküldése.
Készült: 2 pld.
Követség
Párizs

Kállai József külügyminisztériumi osztályvezető instrukciói a párizsi magyar követségnek

Csatoltan megküldjük a külügyminisztérium és a külképviseltek 1956. II. és III. negyedévi munkájára vonatkozó irányelveket.¹

A mellékelt irányelvek „Általános feladatok” c. része (1. 15. oldal) egyes pontjaihoz a következőket kívánjuk hozzáfűzni:

ad 1. Külpolitikánk eredményeivel nem lehetünk megelégedve, elért sikereink nem állnak arányban lehetőségeinkkel és külpolitikánk gyakorlati végrehajtása során nem sikerült teljesíteni minden célkitűzésünket. E viszonylagos lemaradás fő oka nem annyira elvi célkitűzéseink helytelenségében rejlik, hanem inkább abban, hogy mind a központban, mind pedig követségeinken többet beszéltünk a „sajátos magyar lehetőségek tekintetbevételéről” és az „aktívabb külpolitikáról”, mint amennyit ennek érdekében a valóságban cselekedtünk. Az elvek állandó ismételtetése helyett a jövőben nagyobb súlyt kell fektetnünk azok gyakorlati végrehajtására. Jelen rendeletünkkel komoly lépést szeretnénk tenni ezen a téren.

ad 3. Általános érvényű elvvé vált, hogy külpolitikai munkánk egyik legfontosabb feladata külkereskedelmünk célkitűzéseinek maximális támogatása. Külkereskedelmünk kedvező alakulása erősíti népgazdaságunkat és segíti kormányunkat a nép jólétének emelésére irányuló törekvésében – ezért napjainkban a kérdés döntő fontosságú számunkra.

A közelmúltban megkötött új, magyar–francia kereskedelmi megállapodás alapja a két ország között fejlődő kereskedelem volt, és az új megállapodás a két ország közötti kereskedelem volumenének további növelésére nyújt módot.² Követ elvtárs egyik legfontosabb feladata az elkövetkezendő időkben: befolyásának politikus latbavetése franciaországi külkereskedelmi célkitűzéseink megvalósítása érdekében (pl. az egyik legutóbb felmerült akadály, a licencek rendkívül lassú kiadásának elhárítása érdekében). A követségnek, s személy szerint követ elvtársnak fokozottabban kell kézben

1 A dokumentumot nem közöljük.

2 Az 1956. február 8-i sajtó közölte, hogy magyar–francia árucserre-forgalmi megállapodást írtak alá Párizsban.

tartania külkereskedelmi célkitűzéseink támogatását. Ezt a munkát a jövőben nem tekintjük olyan rezort-feladatnak, melyet eddig a gazdaságpolitikai beosztottnak kellett volna elvégezni. Ebben a munkában a jövőben a gazdaságpolitikai beosztottat csak mint segítő munkatársat tekintjük. Természeteszerű, hogy követ elvtárs személyének nagyobb fokú igénybevételeivel nem gondolunk arra, hogy követ elvtárs elaprózza magát külkereskedelmi kérdésekben, és különösen nem gondolunk arra, hogy üzletszerzési és üzletkötési feladatokat végezzen. Elképzelésünk szerint adott esetekben, bizonyos akadályok felmerülésekor (mint pl. amilyen a licencek késedelmes kiadása) követ elvtársnak minden tudását és tekintélyét fel kell használnia elvi síkon az akadályok elhárítására, magasabb politikai szerveknél történő interveniálás által. Emellett rendkívül fontos, hogy a követség további személyi kapcsolatai kiépítésénél különös fontosságot tulajdonítson a gazdasági szakemberekkel történő ismeretségeknek. Javasoljuk követ elvtársnak, hogy fokozza meghívásainak számát a francia pénzemberek, orvosok, gyárosok, nagy üzletemberek és egyéb gazdasági szakemberek irányában.

Mint követ elvtárs azt évi jelentésében megemlítette, a kereskedelmi kirendeltség az elmúlt évben a követségtől inkább csak adminisztratív segítséget kapott. Szaporítani kell az olyan alkalmakat, amikor követ elvtárs a külkereskedelmi kirendeltség vezetőjével közösen lát vendégül gazdasági szakembereket, közösen old meg külkereskedelmünk célkitűzéseinek megvalósulását eredményező elvi problémákat stb. A két szerv közötti, eddig inkább adminisztratív jellegű kapcsolatot az aktív kooperációnak kell felváltania, amely nyilván hamarosan fogja éreztetni gyümölcsöző hatását.

A külügyminisztérium és a külkereskedelmi minisztérium közötti kapcsolatok tovább javítására mi is elkövetünk minden tőlünk telhetőt. A két minisztérium a közeljövőben közösen elkészíti hazánk Franciaországgal kapcsolatos külkereskedelmi célkitűzéseit, a problémák és nehézségek megoldására irányuló javaslatokat, amelyeket illetékes párt- és kormány-szerveink jóváhagyása után megküldünk a követségnek.

A fenti kérdéssel azért foglalkoztunk ilyen behatóan, mert – mint ezt követ elvtárs is megállapította évi jelentésében – az elmúlt évben a követség gazdaságpolitikai tevékenysége volt a leggyengébb, és szeretnénk, ha ezen a téren ebben az évben gyökeres fordulat történne.

ad 4. Különösen 0010678/szig.titk./1955. számú,³ de más, később kiküldött rendeletünkben részletesen meghatároztuk a követségre a műszaki-tudományos tapasztalatok hazafelé közvetítése terén háruló igen fontos feladatokat, külön megjelölve, hogy francia viszonylatban milyen területekről várunk segítséget (gépipar, alumíniumipar, villamosmozdony-gyártás, elektro-

3 E jelentést nem közöljük.

mosipar, vegyi- és műanyagipar, építőipar, dízelesítés, élelmiszeripar, fahelyettesítés, munkaszervezés kérdései stb.). Kaptunk is eddig néhány hasznos jelentést, melyeket kezdetnek tekintünk – mivel e területen még sokkal fokozottabb erőfeszítéseket és eredményeket várunk a követségtől. A központ által megjelölt feladatokon kívül a követség megítélése szerinti fontosabb területekről öntevékeny, kezdeményező jelentéseket remélünk; figyelembe véve, hogy sokszor jelentéktelennek látszó kis újítások, műszaki eredmények hatalmas anyagi haszonnal járhatnak népgazdaságunk számára.

ad 5. E ponttal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy ezen a területen eddig igen bátortalanul mozogtunk, s úgy látjuk, hogy a meghívások jelentősége és értelme gyakran még elvileg sem eléggé világos. Ezért mindenekelőtt le kívánjuk szögezni, hogy aktív külpolitikánk végrehajtása során nem a meghívásokat tartjuk az egyetlen eszköznek. Nem tekinthetjük azért sem, mert a kívánt célt gyakran nem is éri el, másrészt, mert anyagi helyzetünk is bizonyos határokat szab meg.

Az esetleges meghívásokra vonatkozó javaslatkészítés a következő szempontok figyelembevételét teszik szükségessé:

a) Alapos megfontolások alapján a sajátos magyar szempontok és kívánások figyelembevételével kell az egyes személyekre szóló javaslatot megtenni.

b) Más államok meghívásai saját javaslatunk kialakításánál nem befolyásolhat bennünket.

c) Nem ragaszkodunk ahhoz, hogy a meghívandó személy a legmagasabb vezetői köréből kerüljön ki, mert meggyőződésünk, hogy sokszor úgynevezett kisebb vezető személyek meghívása hasznosabbnak bizonyulhat, és a meghívás személyi hiúságának is jobban imponálhat.

d) A meghívandó személyek kiválasztásánál számításba kell venni a Franciaországban előttük álló perspektívákat.

e) Vizsgálni kell azt is, hogy egy személy meghívása más személynél vagy személyeknél, vagy abban a szakmai körben, melyhez a meghívandó személy tartozik – esetleg sértődést ne okozzon.

Vagyis minden téren gondot kell fordítani arra, hogy e meghívások hazánk számára érdemesek legyenek. Úgy véljük, a fenti szempontok ismeretében követ elvtárs előtt is világosabb lesz, miért kérjük, hogy Gamarra⁴ helyett számunkra megfelelő személyiséget javasoljon meghívásra.

⁴ Gamarra, Pierre (1919–?): baszk származású francia regényíró, költő. Az *Europe* című folyóirat szerkesztője. Kommunista szemlélettel írt regényeivel a francia irodalom realista hagyományait folytatja. A délf francia paraszti élet nehézségeit ábrázoló *La maison du feu* (Tűzház, 1947) című regényével elnyerte a nemzetközi Charles Veillon-díjat.

Ehhez a ponthoz tartoznak a turistautazások szervezésének kérdései is. Hazánk megismerésének igen jó módszere a turistautazások szervezése és e téren értünk el francia viszonylatban már bizonyos eredményeket, a tavalyi mintegy ezer francia turista magyarországi látogatásával. E téren további jelentős segítséget kell nyújtani az IBUSZ-nak. Mindamellett azonban ügyelni kell arra, nehogy az ilyen jellegű szervezőmunka végzésével akár a követség, akár a referatúra túlterhelődjék.

A követség kulturális személyi kapcsolatai túlnyomó részben a régi baloldali vagy baloldalhoz közel álló kulturális ismeretségek köréből adódnak. Néhány esettől eltekintve azonban nem sikerült olyan kapcsolatok szerzése, mint a béke kérdésében velünk egyetértő vagy álláspontunkhoz közeledő neves francia polgári személyiségek. Különösen fontos lenne a tudományos-műszaki kapcsolatok szélesítése és úgynevezett csereutazások létrehozása e körök francia és magyar képviselői között (ezek ugyanis nem kerülnének devizába). Ez utóbbira elsősorban a követségtől várunk kezdeményező javaslatot.

ad 6. E pont jelentőségét külön emeli francia viszonylatban az a tény, hogy az SFIO a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban jelentős befolyással, tekintéllyel bír. Az SFIO felé irányuló kapcsolatok felvételénél követ elvtárs tartózkodjék attól, hogy esetleg a magyarországi vezető szociáldemokraták szabadon bocsátásának tényét helyezze előtérbe.

ad 7. E téren a nemzetközi diplomáciai élet olyan központjában, mint Párizsban, a követségre az a feladat hárul, hogy igyekezzék szorosabb kapcsolatot kiépíteni azon országok diplomátaival, amelyekkel nem állunk diplomáciai kapcsolatban; gondolunk itt elsősorban latin-amerikai, afrikai és ázsiai országokra. Követ elvtárs jó személyi kapcsolatai ezen országok diplomátaival elősegítheti diplomáciai kapcsolataink szélesítésére irányuló törekvéseink esetleg Párizsban történő realizálását. Idetartozik az is, hogy követségünknek szorosan figyelemmel kell kísérnie a marokkói és tuniszi függetlenség tartalmi változásait (elsősorban, ami Marokkó és Tunisz saját diplomáciai képviseletének ügyét illeti) és megfelelő időben javaslatot tennie a diplomáciai kapcsolatok felvételére és ennek módjára kormányunk számára.

ad 8. E pont figyelembevétele alapján Követ elvtárs igyekezzék megfelelő kapcsolatokat kiépíteni elsősorban SFIO- és radikális körökkel, tekintettel e pártok Franciaországban jelenleg betöltött szerepére. A Magyar Intézetnek és a sajtóirodának is a befolyásos kulturális és sajtószemélyiségek felé kell kapcsolatszerző munkáját orientálni.

Guy Mollet és Pineau moszkvai útjára és a népfront-gondolat erősödésére való tekintettel fokozott figyelemmel kell kísérni a francia belpolitikai élet változásait, az SFIO és az FKP közeledésének jeleit.

ad 9. Ezen a téren elsősorban a magyar–francia kulturális kapcsolatok hivatalos síkra terelésének (kulturális egyezmény, rádióműsorcsere-egyezmény megkötése, filmdelegációk hivatalos síkon történő cseréje stb.) feladata hárul a követségre és a központra.

Úgy gondoljuk, hogy a fentebb kifejtettek az elkövetkezendő fél év munkájához elég széles alapot adnak. Kérjük követ elvtársat, hogy a követség az irányelvekkel és jelen rendeletünkkel alaposan foglalkozzék. Követ elvtárs kiegészítő javaslatait és észrevételeit jelentés formájában kérjük velünk közölni. Kívánatos lenne, hogy követ elvtárs e jelentésében megjelölne, hogy a fentiekkel kapcsolatban mely kérdések részletesebb kifejtését kéri. Egyébként egyes kérdésekre a jövőben még visszatérünk.

Budapest, 1956. április 21.

Kállai József
osztályvezető

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, Franciaország (1945–1964), 1. doboz, 1/a, 00776/ 4/1956. *Féléves irányelvek megküldése*, a Külügyminisztérium Kállai József osztályvezető által küldött instrukciói a párizsi magyar követségnek (1956. április 21.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



**A FRANCIA HÍRSZERZÉS MAGYARORSZÁGI TEVÉKENYSÉGE
1953 ÉS 1956 KÖZÖTT**

1956. JÚNIUS 14.

A rákosista diktatúrával foglalkozó munkák többsége akarva-akaratlanul azt sugallja, hogy a korszak „kémügyeinek” mindegyike koholt volt, amelyeket hamis bizonyítékok és erőszakkal kicsikart beismerő vallomások alapján fabrikáltak össze. Tény, hogy a sztálinista vezetés permanens ellenségkeresése a kémelhárítás munkájában is súlyos törvénytelen-ségekhez vezetett, és számtalan ártatlan áldozatot követelt. Az amerikai és más nyugati levéltárak dokumentumai azonban nyilvánvalóvá teszi, hogy az eluralkodó kémhíztériának volt valódi alapja: az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország az emigrációra támaszkodva aktív hírszerző és felforgatótevékenységet folytatott Magyarország ellen. Ebben a titkos háborúban Franciaország két okból is különleges szerepet játszott. Egyrészt a francia követség olyan, még a második világháború idején kiépült szerteágazó információs csatornákkal rendelkezett, amelyeket a magyar állambiztonság sohasem tudott teljesen felszámolni. Másrészt 1947 és 1952 között a francia hírszerzés minden vetélytársánál eredményesebben működött együtt a magyar emigrációval.

Az itt közölt irat az 1953 és 1956 közti időszak francia hírszerző tevékenységét mutatja be – pontosabban azt, hogy erről milyen információkkal rendelkezett a magyar állambiztonság. A jelentésből kiderül, hogy meglehetősen kevéssel. Ezekből az évekből sem francia hírszerzők Magyarországra telepítéséről, sem ügynökök és informátorok beszerzéséről és tevékenységéről nem volt a magyar szerveknek ellenőrzött, hálózati forrásból származó információja. Ebben az említettek mellett szerepet játszott az is, hogy az újabb és újabb ügyeket produkálni kénytelen magyar kémelhárítás több alkalommal olyan erőszakos információszerző módszereket alkalmazott, hogy a franciák jelentősen megerősítették a követség épületének és munkatársainak biztonságát. A jelentés ezért szinte csak a követség tagjainak megfigyelésére és a követség beszerezett magyar munkatársainak jelentéseire támaszkodhatott. A sikertelenség magyarázza azt is, hogy a vizsgált időszak egyetlen valóban említésre méltó „ügyét” a jelentés éppen csak jelzi. Az AFP francia hírügynökség állandó budapesti tudósítóját, René Blachier-t és két magyar munkatársát az állambiztonság 1953-ban kémkedéssel gyanúsította, és tervebe vette letartóztatásukat.

A kémelhárítás egyik ügynöke azonban figyelmeztette Blachier-t, aki először kiszöktette az országból egyik kollégáját, majd szabadságra utazott Franciaországba, ahonnan már nem tért vissza.

Belügyminisztérium¹ Szigorúan titkos!

Összefoglaló jelentés

a hazánk elleni francia aknamunka utóbbi három évről

Anyagunk értékeléséhez elkerülhetetlen a rövid történelmi visszapillantás.

A két világháború között az angol és amerikai, de különösen a német tőke befektetéséhez viszonyítva a francia eredetű investíciók hazánkban eltörpültek. Ennek oka elsősorban az a nacionalista irredenta politika volt, amelyet a horthyzmus a környező kisantant államok – Csehszlovákia, Románia, valamint Jugoszlávia – ellen következetesen folytatott. Így a kisantant mögött álló francia politika sohasem láthatta biztosítva magyarországi befektetéseit.

Ilyen gazdasági és politikai előzmények után a felszabadulást követő években mégis egyre nőtt a francia aknamunka hazánk ellen és 1952-re a Népköztársaságunk belügyeibe avatkozó egyéb imperialista hatalmak élvonalához zárkózott fel. Ennek elsősorban magyarázata, hogy az MHBK (nyugati emigráns magyar fasiszta katonai szervezet) megalakulásától kezdve fokozatosan francia titkos szervek vezetése alá került.

Tehát a MHBK felső irányításában, 1953-ban beállott változás következtében – miszerint részben közvetlenül az USA titkos szervei, részben a nyugatnémet, illetve a NATO szervek befolyása alá került – törvényszerűen csökkent a francia titkos szervek érdeklődése területünkön. Ebben természetesen olyan tényezők, mint a francia titkos szervek más irányú elkötelezettsége (Vietnam, Marokkó, Algír, Tunisz stb.) is szerepet játszik.

A tárgyalt időszakban – csak úgy, mint korábban – hazánk ellen a francia aknamunka lényegében két eltérő támpont csoporttól nyert támogatást. Aktívabb a határainkon belüli – a legális francia szervek fedése alatt Népköztársaságunk ellen irányuló francia aknamunka és másodrendű a francia titkos szervek nyugatról ellenünk folytatott tevékenysége.

Hazánk területéről irányított francia aknamunka lényegében három fődíszerv rejtése mögül funkcionál (a negyedik – a AFP Agence France

¹ A dokumentumot betűhú formában közöljük.

Presse hírügynökség budapesti működése 1953 tavaszán megszűnt. Az iroda volt vezetőjét – Blanchier René sajtótudósítót – mint francia hírszerzőt és kiutasítását megelőzve hagyta el országunkat.)² E fedőszervek a következők:

Budapesti Francia Követség

Budapesti Francia Intézet és Könyvtár, valamint

Nyugatnémet Utazási Iroda /volt Trizóniai Hivatal/

A Budapesti Francia Követség /Bp. VI. Ker. Lendvai u 27 szám/ beosztottak száma 32 fő, ebből 9 diplomata – 12 szolgálati útleveles francia állampolgár és 11 magyar állampolgár. A követség szervezetszerűen diplomáciai, -konzulátusi, -katonai, -kereskedelmi és sajtó, valamint kultúrosztályra tagozódik.

A követség kultúrosztályának mindenki vezetője (kulturattasé) egyben a francia kultúrintézet (Bp. V. ker. Ferenczi István u 12. sz I, II. em) és könyvtár (Bp. V. Galamb u 47 sz. I em) igazgatója is, aki 3 követségi státuszú és 10 – a követségtől független – részben magyar, részben kettős állampolgárságú beosztottjával látja el hivatalát. Jelentős forgalmú könyvtárát és főleg értelmiségi köröket mozgósító, klasszikus tárgyú hangversenyeit egyre szélesíti. (nyilvános filmelőadásokat nem rendeznek, bulletinjuk nincs.) Nyelvtanfolyamaikon a részvétel egyre nő.

A Nyugatnémet Utazási Iroda (Bp. II Ady Endre u. 18 sz. földszint) volt Trizóniai Hivatal – 1954 augusztusáig előző néven, olyan szervezési körülmények között működött, miszerint vezetője a mindenkori francia katonai attasé helyettese volt. Átszervezés után engedélyügyi attasé elnevezéssel külügyi státuszú, de katonai rendfokozat nélküli vezetőt küldtek Párizsból Georges Verbavatz személyében. Az irodának 1, esetenként 2 beosztottja van, ezek magyar állampolgárok, és a Német Szövetségi Köztársaság, -be és átutazó vízumaival kapcsolatos adminisztrációt bonyolítják le. (Az utóbbi időben különböző nyugatnémet szervek egyre gyakrabban követelik az ilyen irodák kormányzatuk alá helyezését.)

E 3 szerv fedése alól funkcionáló ellenséges aknamunka illegális működése során az alábbi bázisokra támaszkodik: Hivatalos kapcsolataik egyre szélesebb hálózatára, kultúrrendezvényeik látogatóira, hazánkban élő francia sorkatona- és légiós veteránjaikra, végül a szocialista táborral a legkülönbözőbb okok miatt szembenálló egyéb csoportokra.

Az elmúlt három évben nincs teljes értékű anyagunk, csak ellenőrizhetetlen jelzésünk arról, hogy a francia titkos szervek hazánk területén

2 A Blachier-ügyről részletesen lásd ÁBTL 3.2.5. O-8-92/1. *A francia hírszerzőszervek szervezeti felépítése, ellenséges tevékenységük formái és módszerei a Magyar Népköztársaság ellen. Ideiglenes Tananyag.* 28.

ügynököket szerveztek be. Fent irt kategóriák elsősorban nem ügynöki bázisok ma már, hanem velük, mint a sötét hírszerzés alanyaival kell számolnunk.

Ellenünk folytatott aknamunkájuk fajtái közül élvonalban áll hírszerzésük, mely kiterjed a politikai, gazdasági, katonai és kulturális vonalra. Másodrendű ellenséges propaganda tevékenységük. Gazdasági bűncselekményeik egyre ritkábban ismétlődnek.

Rendelkezésünkre álló adatok alapján hírszerző tevékenységük során közéletünk valamennyi fontosán anyaggyűjtésre törekszenek. Nagy figyelmet szentelnek Néphadseregünk helyzetével összefüggő valamennyi kérdés tanulmányozására. Igyekeznek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége és a Minisztertanács belső életének felderítésére. A követség különböző osztályain elhelyezkedő hírszerzőtiszték általában a legális tevékenységükkel összefüggő területeket igyekeznek átfogni és bizonyos mértékig a hírszerzés egyik, vagy másik területére specializálják magukat.

A beszámolási időszakban a franciák, hírszerző tevékenységük során elsősorban a sötét hírszerzés módszerét és más imperialista társaikkal az anyagcserét alkalmazzák, az előző időszakhoz viszonyítva sokkal aktívabban végeznek személyes felderítést.

Az újabban előtérbe került hírszerzési módszereiknek megfelelően hatékonyabban támaszkodnak társadalmi és hivatali kapcsolataikra, valamint kultúr rendezvényeikre járók véleményére, végül a Nyugatnémet Utazási Irodát hivatalos ügyekben felkeresők részletes kikérdezésére, – mely szükséges határokon jóval túl megy. – Ezt bizonyítja az Irodáról felfektetett objektum dossziében található „Nyilatkozat a Német Állampolgárságra vonatkozóan” és „Meghatalmazás előzetes kiutazási engedélyre” című nyomtatvány, mely hét, illetve harminc kérdést tesz fel a kiállítónak. Ezen túlmenően is intéznek kérdéseket a kiutazni szándékozókhoz. Erről az 1955. november 9-én kelt összefoglaló második oldalán a 3. és 4. bekezdésében az alábbiakat olvashatjuk:

„... Dubois ... Maus kapitánytól olyan megbízást kapott, hogy a hivatalt felkereső személyeket alaposan kérdezze ki a magyarországi helyzetre vonatkozóan és a megszerzett adatokat neki adja át. Az ilyen módon megszerzett anyagot Maus a budapesti francia attachénak továbbította.” (Annak idején Dubois a Trizóniai Hivatal beosztottja, Maus pedig a vezetője volt.)

A híryanycserét – mely alkalmanként mindhárom imperialista nagyhatalom budapesti követsége katonai hírszerzésének vezetői között fennáll – katonai attachéjuk Lafon de Lageneste őrnagynak sikerült elsőnek rendszeressé tenni a budapesti Olasz Követség sajtóattachéjával – Sablich Antoni-ó-val – és Osten Lundborg hazánkba akkreditált svéd ügyvivővel. A katonai attaché korábban beszerzett ügynöksége szabadon maradt

tagjaival sem tart kapcsolatot. Valószínű, hogy az említett két diplomatának adta át tartásra. A „Titkár” fedőnevű ügynökkel történt találkozásról 1955. november 15-én kelt jelentés 5-dik oldalának 2. bekezdése így szól:

„Lageneste a Budapesti Francia Követség katonai attachéja közvetlenül ügynökséggel nem rendelkezik. Rendszeres kapcsolatot tart fenn az olasz sajtóattachéval – nevét nem tudja közölni, de pontos személyleírást adott, amely azonos Sablich Antonióval és a svéd ügyvivővel Osten Lundborggal, akitől értesülést kap. Állítása szerint ez a két személy kapcsolatot tart a bécsi francia hírszerző szervekkel és onnan kapnak irányítást.”

Minden valószínűség szerint a személyes felderítés további fokozása érdekében szervezték át munkaidejüket a közelmúltban úgy, hogy délutánjukkal szabadon rendelkezzenek. Az utóbbi időben egyre nő a főváros külterületeire – az ipari kerületekbe – és vidékre történő utazásaik száma. Vidéki útjaik céljának jelentéktelen községeket és távoli kirándulóhelyeket jelölnek meg. Az oda és visszautazásra általában olyan különböző útvonalakon, ahol fontos hadiipari és mezőgazdasági objektumaink szemrevételezhetőek. Ezeket konspiráltan lefotózzák. A Budapesti Francia Követségen elhárító illetékes operatív szervünk 1955 IV. 26-án összefoglaló jelentést készített, melynek második oldala hetedik bekezdése a következőket tartalmazza:

„A Francia Követség hírszerzőtisztjei az elmúlt évben közel 100 esetben utaztak az ország különböző területeire, különösképpen az ország keleti és északi része felé. Az utazásaik vég céljaként megjelölt helységeinket valamennyi esetben olyan útvonalon közelítették meg, ahol az utak mentén laktanyák, repülőterek, fontos katonai dokumentumok vannak elhelyezve. Gépkocsijaikat legtöbb esetben maguk a hírszerzőtisztiek vezették. Az objektumok közelében lépésben haladva, alaposan megszemléltek az objektumok környékét. Utazásaik során esetenként fényképeket készítettek. Deleau Olivére (sic!) követségi tanácsos pl. Kecskemét környékén egy katonai gyakorlóteret, Delalande követ pedig Debrecen környékén hidakat fényképezett. – A vidéki felderítések tekintetében a legaktívabbnak a kereskedelmi és katonai attasék bizonyulnak.”

Ugyancsak a személyes felderítés fokozódásáról számol be „Boros Lajos” fedőnevű ügynökünk 1954. szeptember 4-ei jelentése, mely idevonatkozó része így szól:

„1954 augusztus 29-én 10.30 órakor a Rooswelt téren Lestocquoy találkozott a Debean családdal és együtt mentek kirándulásra. Soroksáron keresztül az 5-ös úton Kecskemétre, onnan Bugac felé. Útközben az út mentén erdős részen elhagyott katonai gyakorlótábort találtak amit érdeklődéssel néztek meg. Az Orgovány felé elágazásnál az út mentén ebédeltek, itt fényképeztek...”

A határainkon belül irányított francia hírszerzés fent vázolt módszereinek megállapításában követségi vonalról beszervezett ügynökeink vallo-másaira, valamint újonnan létesített technikai rendszabályaink útján nyert adatainkra és kiemelt dokumentációkra alapoztunk.

Ellenséges propagandaterjesztés terén különösen aktív tevékenységet fejt ki Turbet Deloff Guy vezetése alatt álló Francia Intézet.³ Kulturális vonalon egyre több magyar intézménnyel veszi fel a kapcsolatot, melyek aktívait a legkülönbözőbb értekezésekre hívja meg. Ilyen alkalmakkor tartott beszédekben és nyelvtanfolyamaik fordítási anyagának szövegezésében gyakran találunk antidemokratikus tartalmú, a francia életformát dicőítő részeket.

A Szovjetunió vezetőinek londoni, illetve a francia miniszterelnök moszkvai tárgyalásai óta Turbet egyre aktívabban követeli intézete helységeinek bővítését. Ezzel párhuzamosan olyan átszervezést tervez végrehajtani, melyeknek következtében nyelvtanfolyamaik tanári karát Franciaországból érkező szakemberekkel kívánja növelni.

A Francia Intézetten kívül a követség más beosztottainak egy része rendszeresen terjeszt rémhíreket és ellenséges propagandát. Ilyen tevékenységben élénjár Lestocquoy Eugéne – a kereskedelmi osztály vezetője – és helyettese: Anna Maria Durand.⁴ Módszerük az, hogy társadalmi és hivatalos kapcsolataik körében főleg gazdasági életünkkel kapcsolatos nagyjelentőségű Párt és Kormányhatározatot a kritika fátyla mögé rejtve rágalmazzák. Adataik vannak arra is, hogy Lestocquoy és Durand „jóléretsültjei” munkahelyeiken és baráti társaságukban az ilyen rejtett, gúnyos lejáratast, mint objektív véleményt továbbítják.

3-4 évvel ezelőtt a francia követség több vezető beosztottja nagymértű árú és valutacsempészést folytatott. Egyik-másik havonta kétmillió forint értékű csempészárút is beszállított az országunkba. Csempésztevékenységük rendszabályozására francia szervek hoztak intézkedéseket, mert beosztottaik általuk történő kompromittálásáról és a hivatalos hírszerzők visszafordításától tartottak.

Az utóbbi években egyre kisebb mértékben Boucher René, Turbet, Lestocquoy és Durand követ el üzérkedést. Illegális valutaüzleteket kötnek, be-

3 Érdekes, hogy Balázi Béla államvédelmi alezredes a Belügyminisztérium Kollégiumának 1955. február 1-jei ülésén előadott jelentésében még „aktív kémtevékenységgel” vádolta Guy Turbet-Deloffot és a budapesti francia „nyelviskolát”. Lásd *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Második kötet. Az 1954. július 13. és 1955. december 9. közötti ülések.* (Szerkesztette Kajári Erzsébet, Gyarmati György és S. Varga Katalin. Bp., Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005), 291.

4 Anna-Marie Durand állítólagos kémtevékenységéről lásd *Államellenes bűncselekmények.* Bp., BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, 1967. 246–248.

felé (főleg óra és nylon) árut csempésznek, még ellenértékként műkincseket (főleg festményeket) és főleg aranyat juttatnak határon túlra.

Szükséges végül érzékeltetnünk a hazánk területéről, fedőszervek rejtése mögül működő francia titkos szervek konspirációját. És itt nemcsak a titoktartást technikai részéről (új biztosító berendezések felszerelése, néhány követségi vezető tisztviselő páncélszekrényére, egyre bonyolultabb rejtjelezési eljárások beiktatása és rövid időközönkénti cseréje stb.) van szó, hanem, hanem olyan jelenségekről is, mint a Philips házaspár lefigyelése. A férj, mint francia diplomata szolgált fővárosunkban. Amint vezetői előtt kérdéssé vált hűsége, hazarendelték, de az útvonalon is végig figyelte őket a Deuxieme Bureau⁵ megbízottja. Ennek ellenére említésre méltó eredményeink vannak a budapesti követség csúcsaiba történt beépüléseinknél.

A francia titkos szervek nyugatról irányított ellenünk folyó hírszerzésének értékelésénél tudni kell, hogy ilyen támaszpontokról a beszámolási időszakot megelőző években számos ügynököt dobtak át területünkre. Ezt az ügynöki káderállományt úgyszólván kizárólag az MHBK tagjaiból verbuválták. Feladataik között súlyjal hírszerzés szerepelt, de az aknamunka egyéb fajtája is előfordult.

Az elmúlt 3 évben azonban ilyen kategóriájú ügynököt őrizetbe nem vettünk, sőt még arról sincs ellenőrzött operatív anyagunk, hogy ilyen bázisról hazánkba francia titkos szervek egyáltalán telepítettek volna.

Ellenőrzött anyagaink szerint négy Nyugaton élő magyar emigránst a Deuxieme Bureau beszervezett, illetve visszafordított, majd hazatelepülésüket elősegítette. Valószínűnek tartjuk, hogy hazatérésük után csak a - francia titkos szervektől kapott kioktatásnak megfelelően - bizalomkeltés céljából mondtak le a Deuxieme Bureau által történt beszervezésüket, illetve visszafordításukat.

Ezideig előttünk ismeretlen módszerrel próbálták a nyugati emigrációból származó egyik ügynöküket brazíliai felderítésre alkalmazni. Kivándorlását előkészítették és Dél-Amerikába való utazását segítették. A szóban forgó személyt offenzív részlegüknek sikerült is beszervezni.

Az elmúlt években állandóan nő nyugati és közel-keleti államokban kereskedelmi, kulturális, valamint sport ügyekben legálisan utazók száma. A rendszeresen kiutazók közül a Deuxieme Bureau egyre többet igyekszik

5 A magyar állambiztonsági iratokban a francia hírszerzést gyakran - és hibásan - *Deuxième Bureau*-nak hívják, holott az csak 1940-ig létezett a francia vezérkar hírszerzéssel foglalkozó részlegként. A vizsgált időszakban Magyarországon és Magyarországgal kapcsolatban az 1946-ban létrehozott *Service de Documentation Extérieure et de Contre-espionnage* (SDECE) folytatott hírszerző tevékenységet.

ügynöki munkára beszervezni. Ezt több tókés országból hazatért szakemberek bejelentése igazolja. Elképzelhető, hogy a rendszeresen kiutazó különböző szakemberek közül eddig is többet sikerült a francia titkos szervezetek ügynöki munkára bírni. Nincs anyagunk, hogy az ilyen feltételezett ügynökökkel megbízóik hazánkban bármiféle kapcsolatot tartanának. Valószínű, hogy csak a legközelebbi kiutazásukkor – előre megbeszélte virágnyelves – távirati, vagy telefonhívásra lépnek velük ismét érintkezésbe és honoráriumukat jelszóval helyezik bankba Nyugaton.

Nem ellenőrzött értesülésünk szerint gr. Pálffy József – aki 1946 óta a Deuxieme Bureau ügynöke – Innsbruck, Müller Strasse-i lakhelyéről folyó év márciusában a Bécs melletti Pressbaum helységbe költözött, minden valószínűség szerint azért, hogy ellenünk aktívabb tevékenységbe kezdjen. Ezt a feltevést látszik alátámasztani az a tény is, hogy Jean Grand a Deuxieme Bureau beosztottja ausztriai útja során Pálffyt is felkereste, és az egyik leépített ügynökétől elvett rádiólehallgató készüléket segítségével szándékszik ismét munkába állítani.

A francia titkos szervezetek Nyugaton élő ügynökeik kívül még a francia B.M. is energiát fordít annak megállapítására, hogy a területén élő magyar emigránsok közül kik próbálnak repatriálni. Azon személyek, akiknek visszatérési kérelmét illetékes szerveink elutasították, érdeklődési körükből azonnal kiesnek. Tudomásuk van arról, hogy az emigránsok hazatérésével kapcsolatban nyugati diplomáciai szerveiknél beszerezhető nyomtatványainkat lefotózták. Mindezek arra engednek következtetni, hogy ügynökeiket is a repatriánsok közé próbálják csempészni.

Az a korábban is aktív híryanagcsere, mely Nyugaton hazánk politikai, gazdasági, katonai és kulturális adataival valamennyi imperialista hírszerzőszerv részéről fennáll a franciáknak is honos, sőt egyre fokozódik.

A francia elhárítószervek mind erőteljesebben fogják át országukban lévő legális szerveinket. Ez év elején két ügy felszámolását kezdték meg, melyekről nyugati diplomáciai és emigráns berkekben az a hír terjedt el, hogy hivatalos szerveink álltak a letartóztatások mögött. Demonstratív politikai per megtartására azonban a jelenlegi nemzetközi politikai légkört – úgy látszik – alkalmatlannak tartják, de – és ez a mi megállapításunk – arra nagyon vigyáznak, nehogy új keletű anyagokkal maguk is kompromittálhatók legyenek.

Budapest, 1956. június 14.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 3.2.5. O-8-092/1. 23-30. Belügyminisztérium. *Összefoglaló jelentés a hazánk elleni francia aknamunka utóbbi három évéről* (1956. június 14.).

A dokumentumot közli: Ritter László.

21

AZ ERJEDÉS. A MAGYARORSZÁGI HELYZET 1956 NYARÁN
A QUAI D'ORSAY-RÓL SZEMLÉLVE

1956. JÚLIUS 21.

A francia diplomácia 1956 nyarán különös érdeklődéssel követte nyomon a Sztálin halálát követően a Szovjetunióban, majd a népi demokráciákban megfigyelhető új jelenségeket, a korlátozott liberalizálódást és demokratizálódást, amit összefoglalóan az olvadás szóval illettek. A Quai d'Orsay, noha igen korlátozott számban voltak szakértői a népi demokráciákban, viszonylag pontos ismeretekkel rendelkezett a kialakult helyzetről. Jean Laloy, az Európai Igazgatóság vezetője 1956 májusában körlevélben kérte a térség francia követeit, hogy „...gyűjtsenek össze a minisztérium számára minden információt, amely lehetővé teszi, hogy felbecsüljük, mekkora esélye van, hogy a népköztársaságok nagyobb fokú önállóság felé” fejlődnek. Ez a vizsgálat valószínűleg a Szovjetunió csatlós államai felé képviselendő új nyugati politika NATO-beli kidolgozását készítette elő. A minisztérium magyar ügyekben illetékes Kelet-európai Aligazgatóságának alább közölt feljegyzése – a zömmel a budapesti követségről kapott információk és a nyugati sajtó alapján – helyesen elemzi a magyarországi belpolitikai helyzetet, Szuszlov 1956. júniusi és Mikojan júliusi látogatását, Rákosi helyzetének gyengülését és az MDP központi vezetőség őt leváltó júliusi ülésének következményeit, valamint a Petőfi Kör tevékenységét. A feljegyzés szerzői pontosan állapítják meg, hogy „Rákosi lemondása nem más, mint belföldön a közvéleménynek, külföldön Titónak tett engedmény”. Gerő Ernő lehetőségeivel kapcsolatban a párizsi szakértőkben is felmerül az alapvető kérdés: „Milyen formában lesz képes az új pártvezér demokratizáló és jóléti politikát folytatni, miközben szigorúan ügyel ideológiai téren a fegyelemre és a fennálló rend megőrzésére?”

68. sz.

A Kelet-európai Aligazgatóság feljegyzése

Párizs, 1956. július 21.

Június 7-én Budapestre érkezett Szuszlov Andrejevics,¹ a szovjet kommunista párt központi bizottságának elnökségi tagja, aki, Moszkva már 1955 februárjában Nagy Imre eltávolításának előkészítésével bízott meg.

¹ Mihail Andrejevics Szuszlov (1902–1982): szovjet politikus. 1947–1982-ben az SZKP KB titkára, 1941-től a KB, 1952–1953-ban és 1955–1982-ben a PB, ill. a KB Elnökségének tagja.

A XX. kongresszus² óta Magyarországon egyfajta tartós nyugtalanság tapasztalható, amit egyesek válságként értékelnek. A nehézségek két területen is fokozódtak:

- A párton belül az egyre nagyobb nyilvánosságnak örvendő ellenzék, a „desztalinizáció” hívei és ezt az irányvonalat vonakodva elfogadó első titkár, Rákosi közötti feszültség okozza a gondokat. (Rákosi a múltbeli hibáival kapcsolatban csak nagyon tartózkodó önkritikát gyakorolt. Kun Bélát, majd március 29-én, Rajkot is rehabilitálta ugyan, de mindezt feltűnés nélkül tette.³ Ez utóbbi személy özvegye kártérítés érdekében harcol. Más rehabilitációk, és szabadon bocsátások is történtek. Az év eleje óta megközelítőleg 20 000 személyt engedtek szabadon. Mindazonáltal Rákosi elutasította Nagy elítélésének felülvizsgálatát.)

- A rendszerrel való általános elégedetlenség az országban Rákosi személye körül összpontosul. „Az írók és újságírók egyesülete” anélkül, hogy nyíltan megkérdőjelezné a kommunista alapelveket a „szabadságért” küzd.⁴

Nyilvános gyűléseiken, a sajtóban egyre nyíltabban támadják a kommunista közigazgatás visszaéléseit.

Végül, a külpolitika területén, az 1955. június 2-i belgrádi nyilatkozat óta Tito marsall azon az állásponton van, hogy a Bulgaryin és Hruscsov által megfogalmazott elvek alapján Rákosi távozása szükségszerű.

Ez utóbbi személy már májustól kettős akciót folytat: az értelmiségiek figyelmét arra hívja fel, hogy csak „építő kritikának” van helye, és a pártot a fegyelem megtartására figyelmezteti. Ugyanakkor a legalacsonyabb fizetések megemelésére, néhány területen a munkaidő lerövidítésére, a kulákokkal szembeni szigor enyhítésére és a „Hazafias Népfront” újjáélesztésére történtek intézkedések.

A feszültség azonban nem szűnt meg, és a Rákosi-ellenesség tovább erősödött, egyesek már párton belüli szakadásról beszélnek.

Nagy Imre és átmeneti kormányzásának népszerűsége újból fellendülőben van. Ehhez az általa fémmjelzett korszak tapasztalatai – az életkörülmé-

2 Az utalás a Szovjetunió Kommunista Pártja 1956. február 14–25-én tartott XX. kongresszusára vonatkozik.

3 Helyesen: Rákosi Mátyás 1956. március 27-én ismerte be a Rajk-per koncepciót voltát Egerben egy Heves megyei pártaktíván. Kijelentette, hogy a per provokáción alapult, de a rehabilitálás szerinte megtörtént.

4 Helyesen: a Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ). Bizonyára az írószövetség pártszervezetének 1956. március 30-i taggyűlésére utalhatnak, amelyet a felszólalások rendkívül éles kritikai hangja miatt a pártfunkcionáriusok fellépésére felfüggesztettek, és amelyet április 13-án, 16-án és 18-án változatlanul feszült légkörben folytattak.

nyek javulása, különös tekintettel a parasztság érdekében tett intézkedésekre, mint a mezőgazdasági termékek árának növelése, a termelősövetkezetekből való kilépés joga, illetve a kisiparosok számára tett engedmények: néhány munkás alkalmazásának a joga és egyes jóléti fogyasztói iparágak számára megadott elsőbbség – szolgáltatnak megfelelő alapot.

Június végén két olyan esemény is történt, amely a magyarországi történések felgyorsulását idézte elő: egyrészt a Petőfi Kör június 27-i gyűlése – amin 6000 fős hallgatóság előtt több szónok, Déry Tibor és Tardos Tibor írók lelkesítő szavára, az értelmiségiek és a sajtó részére nagyobb szabadságot, az életkörülmények javulását, illetve Rákosi távozását és Nagy hatalomba való visszatérését követelte⁵ –, másrészt a poznańi zavargások június 28-án.⁶ Ezen kívül Tito marsall a Szovjetunióból való visszatérésekor, június 27-én a belgrádi pályaudvaron mondott beszédében nekitámadt a csatlós államok egyes vezetőinek, akik állandóan rosszindulattal vannak iránta.

Rákosi már június 30-tól, minden bizonnyal abban reménykedve, hogy hasznot tud húzni a poznańi zavargások kapcsán kialakult helyzetből, még egyszer utoljára megpróbálta kézbe venni az eseményeket. A központi bizottsággal elfogadtatott egy olyan határozatot, amely az ő politikai elképzeléseit támogatta, és amely Déry Tiborral és Tardos Tiborral szemben szigorú büntetést foganatosított. Július 4-én Nagy Imrét kizárták a pártból.⁷ Mindeközben a *Szabad Nép* számos cikkben a szakszervezetek „demokratizálása”, a fizetések növelése és a munkaidő csökkentése mellett szállt síkra. Máskülönb, Rákosi, Moszkvából való hazatérte után, ahol más népi demokratikus államok vezetőivel járt,⁸ a gyárakban, a szakszervezeti és helyi pártrendezvényeken, egy jugoszláv újságíró kifejezésével élve, „népsza-

5 A Petőfi Körnek a sajtó és a tájékoztatás kérdéseiről a Központi Tiszti Házban, mintegy 7000 résztvevővel tartott vitáján Tardos Tibor sajtószabadságot követelt. Déry Tibor először vetette fel a szocialista rendszer strukturális átalakításának szükségességét.

6 1956. június 28-án Poznańban mintegy százezer munkás vonult az utcára az élet- és munkakörülmények javítását, valamint szabad választásokat követelve. A lengyel biztonsági erők fegyverrel verték szét a tüntetést, melynek így mintegy száz halálos áldozata és több száz sebesültje volt.

7 Téves adat. Nagy Imrét valójában 1955. december 3-án zárták ki a Magyar Dolgozók Pártjából.

8 1956. június 22–23-án a Jugoszláviához való közeledés jegyében a szovjet blokk országainak vezetői találkozót tartottak Moszkvában. Június 24-én a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának Elnöksége a nyilvánosság teljes kizárásával tájékoztatta a kelet-európai országok vezetőit a jugoszlávokkal folytatott tárgyalásokról. Rákosi Mátyás külön-tárgyalásokat is folytatott a szovjetekkel. Tito jugoszláv elnök június 2-án érkezett húsznapos látogatásra a Szovjetunióba.

vazási” kampányt folytatott. Az eredmény kiábrándító: megmutatkozott ugyanis, hogy az ellenzék, amely a párt éléről el akarja őt távolítani, az országban széles körű támogatottságot élvez.

*

Július 18-án Rákosi beadta lemondását,⁹ és helyét Gerő Ernő foglalta el. Három új tagot neveztek ki a párt központi bizottságába és négyet a politikai bizottságba.¹⁰

A miniszterelnök-helyettes Gerő, mint elődje, hosszú éveket töltött a Szovjetunióban, és szovjet állampolgársággal is rendelkezik. 1945 óta tagja minden magyar kormánynak, amelyekben sorra gazdasági feladatokkal bízták meg. Sztálin haláláig szorosan együttműködött Rákosival, kézjeggyével látta el a Kominform két, Tito-ellenes nyilatkozatát is. A Gerő-féle nehézipari politikát 1954-ben Nagy Imre bírálta. 1954-től újra befolyásos személy lett a pártban és a kormányban. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a későbbiekben Rákositól különálló vonalat akart követni.

A központi bizottság három új tagja, Kádár, Kállai és Marosán, alig valamivel liberálisabb felfogásúak. 1950-ben „titoizmusuk” miatt Rákosi mind a hármukat letartóztatta. Ezek a személyek a közelmúltban többé-kevésbé nyíltan ellenségesek voltak a párt első titkárával szemben. (Marosán a szociáldemokrata párt balszárnyának volt a vezetője, és mint ilyen a kommunistákkal való egyesülést támogatta.)

A Politikai Bizottság új tagjai Kádárral és Kállaival, Kiss és Révai. Kiss egyike azoknak a ritka kommunista vezetőknek, aki munkásszármaszása, és úgy tűnik, Nagy-„szimpatizáns”. Révai, mint kultuszminiszter, a nonkonformista írókkal szemben türelmetlen politikát folytatott, és aktívan részt vett a Tito-ellenes kampányban is, de ugyanakkor úgy tűnt, hogy a XX. kongresszus után helyeselte az írók ellenzékiségét.

*

Rákosi lemondása nem más, mint belföldön a közvéleménynek, külföldön Titónak tett engedmény. Azt mutatja, hogy a magyar kommunista párt és a moszkvai vezetés nem akar vagy nem tud a poznaí zavarások másnap-

9 Rákosi lemondása érdekében szükség volt Mikojan személyes közbelépésére és gyors Budapestre utazására.

10 Az MDP KV 1956. július 18–21-i ülésén a PB-be visszakerült Kiss Károly és Révai József, továbbá bekerült a rehabilitált Kádár János és Marosán György, és póttagként Gáspár Sándor és Rónai Sándor. A KV-ba kooptálták Mező Imrét, Kállai Gyulát, Földes Lászlót, Hazai Jenőt és másokat.

ján - amire Gerő kinevezése alkalmával egyenesen utalt is - a régi keménység visszatérésével válaszolni a lakosság elégedetlenségeire és az értelmiség lázongására. Bárki is legyen az új első titkár, a közvélemény számára biztosan nem lehet Rákosinál sztálinistább.

Gerő Ernő, Rákosi utódja - aki számos szakértő szerint a bizonyos államférfiúi adottságokkal is rendelkező magyar kommunista vezetők egyike - a párton belül a kemény vonal képviselőjeként ismert. Mindazonáltal már első nyilatkozataiban hangsúlyozta az életkörülmények javításának szükségességét, engedményekkel ösztönözve többek között a szabad parasztság termelésének növelését. Megállapította továbbá, hogy az „első és legfontosabb az ország folyamatos demokratizálásának biztosítása”, és ehhez a parlament és a helyi tanácsok szerepének fejlesztése elengedhetetlen. Hozzátette azonban, hogy szükséges „a párt és egyes értelmiségi körök közötti szálak megerősítése”. Hegedüs, a miniszterelnök a maga részéről „a Nagy körül csoportosuló jobboldali elemeket” arra figyelmeztette, hogy ne próbálják meg Rákosi eltávozását zavargások előidézésére felhasználni. E nyilatkozatok, és a központi bizottságba, illetve a politikai bizottságba történt kinevezések is jól mutatják, hogy ezek az intézkedések a pártot megosztó különböző irányzatok közötti kompromisszumok eredményei, amint erről a nyugati sajtó is egységesen megemlékezik.

Minden úgy történik, mintha a szovjet vezetők elismerve gazdasági és társadalmi téren az enyhülés szükségességét, illetve a „demokratizálás” érdekében elengedhetetlen új intézkedések bevezetését - a fő akadályozó tényező, Rákosi személyétől való megszabadulás után - egy erős kormányra, és elődjéhez hasonló, tekintélyuralmi eszközöket lelkesen támogató, a Szovjetunióhoz való hűségben kipróbált kommunista vezérre akarták volna bízni a felsorolt kérdések megoldását. Azt is gondolhatjuk, hogy Nagy eltávolítása 1955 márciusában és Rákosi visszatérése a „desztalinizáló” politika és az általa okozott párton belüli zavargások előrelátott következményeinek megelőzése érdekében történt.

Gerő nyilatkozatai olyan gondolatokat is tartalmaznak, amelyek nem állnak messze Nagy Imre elképzeléseitől, vagy legalábbis arra engednek következtetni, hogy abban az esetben, ha a politikai és társadalmi körülmények szükségessé teszik, a Rákosi elődje által 1954-ben bevezetett intézkedésekhez hasonló program megvalósítására kerül majd sor. Ennek a politikának a próbaköve a nehézipar és a fogyasztókat figyelembe vevő jóléti ipar fontossági sorrendjének a felcserélése, de erről még szó sincs. Elég csak a Gerő által emlegetett szlogenre emlékeznünk: „Magyarország a vas és acél országa lesz.” Mindazonáltal nem zárhatjuk ki egészen, hogy ha szükséges, Poznań után, újra a Nagy-féle politikát fogják alkalmazni Gerő vezetésével. Az azonban kizártnak tűnik, hogy maga Nagy térjen vissza a

hatalomba, hiszen ő pártonkívüli. Ez a tény talán Rákosi Moszkva által inspirált vagy támogatott utolsó politikai lépése?

A néhány hónapja Magyarországon zajló viták ugyanakkor pontosan azt mutatják, hogy a párt igen nagy része és a népesség széles tömegei nemcsak a Nagy-féle politika áldásaiban akarnak részesülni, hanem a hatalomba való személyes visszatérését is kívánják. Miközben ezek a viták különösen rávilágítanak, hogy a nép nagyobb szabadságra vágyik, a pártvezetés ígéretet tesz elsősorban a kenyér és talán a parlamenti, illetve szakszervezeti játékok biztosítására is.¹¹ Hogy milyen formában lesz képes az új pártvezér demokratizáló és jóléti politikát folytatni, miközben szigorúan ügyel ideológiai téren a fegyelemre és a fennálló rend megőrzésére? Ez az alapvető kérdés, amely Magyarországon, akár csak a többi népi demokráciában is, felmerül. Nem tudjuk most még megmondani, hogy a magyar nép kész lesz-e alkalomadtán ugyanolyan bátorságról tanúságot tenni, mint a poznaí munkások.

Documents diplomatiques français, 1956, tome II (1^{er} juillet-23 octobre). Paris, Imprimerie nationale, 1989. 143-146. *Changements en Hongrie* [Változások Magyarországon], a francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1956. július 21.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



¹¹ Utalás a *panem et circenses* római szólásra. Jelentése: „kenyeret és cirkuszi játékokat” (vagyis a tömeget, hogy nyugodtan maradjon, élelemmel és olcsó szórakozással kell megnyerni).

A FORRADALOM KITÖRÉSE. AZ ELSŐ BESZÁMOLÓ

1956. OKTÓBER 24.

Az alább közölt távirat a budapesti francia követségről a párizsi központba küldött első tudósítás az 1956. október 23-i forradalmi eseményekről. A Quai d'Orsay felső vezetése, így Christian Pineau külügyminiszter hírügynökségi jelentések nyomán még 23-án este tudomást szerzett a fejleményekről. Erre utal, hogy a Párizs melletti Sèvres-ben október 22–24-én tartott titkos angol–francia–izraeli egyeztető tárgyaláson, melynek során véglegesen rögzítették a szuezi háború forgatókönyvét, az izraeliek megnyugtatóására Pineau már 23–24-én éjjel említette a Szovjetunió lekötöttségét a lengyel és magyar válság miatt.

Noha a francia külügy élénken figyelte a magyarországi desztalinizáció jelenségeit, a magyar forradalom híre nagy meglepetést okozott Párizsban, akárcsak a többi nyugati fővárosban.

Franciaország budapesti követe, Jean Paul-Boncour úr
Pineau külügyminiszter úr részére

622–624. számú távirat¹

Budapest, 1956. október 24., 2 óra
(megérkezett: 13.32, 12.50)
Sürgős

A Petőfi Klub öt hónappal ezelőtt keltett lármájától különbözik az a mai diáktüntetés, amelyhez a lakosság...² tömegesen csatlakozott, és amely egy olyan fájdalmat juttat kifejezésre, ami az egész magyar nemzetben belülről robbanáshoz vezethet.

Kulturális attasém³ beszámolója nyomán csak most értesültünk róla, hogy a múlt héten ezer fő részvételével és Háy Gyula elnökletével – aki

1 Ezt a táviratot a „kijavított példány” megjegyzéssel látták el.

2 A pontozás a rejtjeltávirat megfejtésekor keletkezett hibát jelöli.

3 Guy Turbet-Delof, aki 1947 és 1958 között a budapesti francia követség kulturális attaséja és a Francia Intézet igazgatója volt, kiváló magyar nyelvtudásával és széles körű társadalmi kapcsolataival a korabeli budapesti francia követség legjobb helyismerettel rendelkező diplomatajának számított.

nek vezető szerepe ismert a központ számára a nemrég megtartott nemzeti írókongresszus kapcsán – gyűlést szerveztek Győrben.⁴

A vidéki lakosság lelkiállapotát jól jellemzi az a tény, hogy felteszik a szónokoknak azt a kérdést, hogy valóban lehetséges-e nyilvánosság előtt kifejezni azt, amit mindenki kíván vagy követel.

Ugyanazokról a kívánságokról van szó, amit ma nagy lármával az egyetemi diákság közzétesz a főváros utcáin.

De ezekhez a követelésekhez kapcsolódik többek között Mindszenty bíboros prímási feladatkörébe való visszahelyezése; feltűnő, hogy a budapesti tömeg egészen a mai napig semmit sem mondott; ráadásul, amikor a tüntetők kifütyülik a parlamenti palota tetején világitó vörös csillagot, a tömegben többen rosszállóan leintik őket.

Documents diplomatiques français 1956. Tome III (24 octobre–31 décembre). Paris, Ministère des Affaires étrangères, 1990. 1–2. Jean Paul-Boncour budapesti francia követ 622–624. számú távirata Christian Pineau külügyminiszternek (1956. október 24.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



⁴ Háy Gyula (1900–1975): drámaíró és műfordító. 1932-től a KMP tagja. 1935–1945-ben a Szovjetunióban emigrációban élt. 1955–1956-ban az ellenzéki írócsoport egyik vezetője, mely tevékenységéért 1957-ben hatévi börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban szabadult, 1964-ben Svájcban telepedett le. – Háy 1956. október 19-én írói estet tartott Győrben. A vita során szó esett a független magyar bel- és külpolitikáról, a többpártrendszer visszaállításáról és a szovjet csapatok kivonásáról. Minderről másnap a helyi sajtó is beszámolt.

A FRANCIA KORMÁNY HIVATALOS NYILATKOZATA

1956. OKTÓBER 26.

A közölt rövid nyilatkozatot Christian Pineau külügyminiszter tette Párizsban a Latin-amerikai Ház sajtóebédjén. A francia kormány – angol-szász szövetségeseivel tökéletes összhangban – a szovjetek értésére adta, hogy nem kíván beavatkozni a lengyelországi és a magyarországi fejleményekbe. Üzenete ugyanakkor mérsékeltebb volt, mint John Foster Dulles amerikai külügyminiszter október 27-én Dallasban mondott beszéde, melyben kifejtette, hogy „mi nem tekintjük ezeket a nemzeteket potenciális katonai szövetségeseinknek”. A néhány nappal későbbre tervezett szuezi háború Párizst Londonnal együtt fokozott óvatosságra intette: a brit kormánynak „semmiképp sem áll szándékában, hogy a kelet-európai eseményeket kihasználja a Szovjetunió biztonságának aláásására”, jelentették ki Anthony Eden miniszterelnök nevében november 1-jén egy parlamenti kérdésre válaszolva.

A budapesti francia követség Pineau beszédét stencilezett változatban eljuttatta a magyar kormányhoz, a külképviselőkre és Mindszenty József bíboroshoz is. Egy rövidített verziót Jean Paul-Boncour követ utasítására Guy Turbet-Delof kulturális attasé személyesen vitt el az Értelmi-ség Forradalmi Bizottságához november 2-án.

A szovjet kormány súlyos hibát követett el, amikor elküldte hadseregét a magyarországi parasztok és munkások leverésére. Nem szabad, mindazonáltal, visszaélni a jelenlegi helyzettel. Ha a történelem és a földrajz arra kötelez is egyes országokat, így Franciaországot, hogy szolidáris maradjon a Nyugattal, veszélyes lenne, ha azt akarnánk, hogy más országok, mint Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia feladják a Szovjetunióhoz fűződő kötelekeiket. Ez ugyanis ürügyet szolgáltatna a Szovjetunióknak és ezen országok egyes politikai vezetőinek, hogy visszavonják a desztalinizációt. Sztálin mítoszának összeomlása elkerülhetetlen következményekkel jár, először is a csatlós országokban. E következmények egy napon magában a Szovjetunióban is megjelenhetnek. Létezik Kelet-Európában a kommunista pártokban egy olyan irányzat, amely függetlenedni kíván a moszkvai „központtól”. E jelenség meghatározó jelentőséggel bír. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a kommunista pártok nem lennének többé kommunisták. Nem vagyok meggyőződve róla, hogy egyes államfér-

fiak, így Eisenhower elnök, akik iránt egyébként a lehető legnagyobb tisztelettel vagyok, helyesen járnak el, amikor arra utalnak, hogy a Nyugatnak a szovjet befolyás helyébe kellene lépnie ezekben az országokban. Veszélyes lenne túlságosan hamar felvetni a Nyugat és a kelet-európai országok közti kapcsolatok kérdését. Franciaország nem kíván állást foglalni a kelet-európai országokban zajló eseményekről. Mindazonáltal segítenie kell a barátait, hogy felülemelkedjenek gazdasági nehézségeiken. Továbbá intenzívebbé teheti kulturális kapcsolatait, és ennek révén terjesztheti eszméit. Semmi okunk azt gondolni, hogy a kommunista ideológia erősebb lenne a demokratikus ideológiánál.

Le Monde, 1956. október 28–29. 5.

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



FRANCIAORSZÁG POLITIKÁJA AZ ENSZ-BEN ÉS A MAGYAR FORRADALOM

1956. OKTÓBER 27., 28., 29. ÉS 31.

Két fő terület volt, ahol a francia vezetés aktívan léphetett fel a magyar forradalom kérdésében: a közvélemény és ezzel összefüggésben az Egyesült Nemzetek Szervezete. A világszervezet nyilvános fórumain előadott állásfoglalások is főként a közvélemény befolyásolását szolgálták. Az egyes ENSZ-beli lépéseket hosszas egyeztető tárgyalások előzték meg, amelyek egy része a világszervezet székhelyén zajlott, így a forradalom napjaiban különösen fontos francia–brit–amerikai titkos tárgyalások, a határozati javaslatokat előkészítő több vagy kevesebb partnert bevonó egyeztetések, az ENSZ főtitkárával folytatott megbeszélések, valamint a bizonyos célok eléréseért a világszervezet „folyosóin” tartott agitációk. A döntések nemzetközi előkészítésének az ENSZ-en kívüli lehetőségeit jelentették a külügyminisztériumok közötti konzultációk, amelyek a szuezi események időszakában különösen Párizs és London között voltak gyakoriak, de Washington is fontos viszonyítási pontnak számított. A nyugati érdekegyeztetés állandó intézményes keretét jelentette a NATO Párizsban székelő Tanácsa, ahol ugyancsak több ízben szóba került a magyarkérdés ENSZ-beli kezelése. A francia külpolitika a magyarkérdés kapcsán mindezeket az egyeztetési lehetőségeket aktívan kihasználta.

Franciaországnak a magyar ügyben való fellépését megkönnyítette a kitűnő diplomáciai kar és a külügyi rendszer olajozott együttműködése. A New York-i ENSZ-misszió hatékony munkáját elősegítette, hogy a budapesti francia követség információit rendszeresen elküldték számára, s maga a követség a helyi viszonyok ismeretében javaslatokat is tett az ENSZ-beli fellépésre. A francia külügyminisztériumban a világszervezettel kapcsolatos ügyek koordinálását végző Konferenciák Titkársága gyakran támaszkodott a Kelet-európai Aligazgatóság szakszerű jelentéseire, de időről időre kikérték az ENSZ-delegáció véleményét is. Franciaországnak a magyar ügygel kapcsolatos politikájára döntő hatással voltak az országot közvetlenül érintő nemzetközi események. Az 1954 óta folyó algériai háború miatt Párizs az egész vizsgált korszakban az ENSZ-beli támadások kereszttüzeiben állt. Ezért a döntések meghozatalakor gondosan mérlegelték az algériai kérdés alakulására gyakorolt várható hatást: emiatt ellenezték például egy ideig vizsgálóbizottság felállítását vagy az ENSZ főtitkárának Magyarországra utazását. Tartottak

ugyanis attól, hogy ezáltal kellemetlen precedenst teremthetnek Algériával kapcsolatban. Máskor a „túlzottan” aktív fellépés az észak-afrikai ügyekről való figyelemelterelés vádját vagy a Szovjetunió esetleg káros hatással járó provokálását vonhatta maga után. A magyar forradalom és a szuezi válság ENSZ-beli kölcsönhatásának vizsgálatakor megfigyelhetjük, hogy 1956 őszének kritikus heteiben a magyarkérdéshez való francia hozzáállás teljesen alárendelődött a közel-keleti konfliktus fejleményeinek. Ezzel magyarázhatók a francia magatartás cikcakkjai: a szuezi háború kitörése előtti napokat a csendes visszafogottság jellemezte, majd a fegyveres konfliktus kirobbanása és az ennek nyomában járó nemzetközi felháborodás teljes taktikai fordulatot eredményezett: a francia diplomácia minden erejével a magyarkérdés előtérbe állítását szorgalmazta, hogy ezáltal elterelje és megossza a közel-keleti események miatt ráirányuló figyelmet. A szuezi válság lezárulásával viszont csökkenni látszik a francia kezdeményezőkedv.

Párizsnak a magyar ügygel összefüggésben megfogalmazott politikájára a leírt közvetlen érdekeltségeken túl döntő hatása volt a világpolitikai erőviszonyoknak is. Franciaország ugyanis a Szovjetunióval és az Egyesült Államokkal ellentétben nem számított szuperhatalomnak. Korlátozott érdekérvényesítési lehetőségeit mutatja, hogy csak azoknál a magyar ügygel kapcsolatos ENSZ-beli szavazásoknál állt a győztes oldalon, amelyeknél céljai egybeestek Washington érdekeivel. Konfliktushelyzetekben viszont – mint a szuezi kérdés alakulása nyomán – rendre alulmaradt tengerentúli szövetségeseivel szemben.

Megállapíthatjuk, hogy a francia döntéshozókat elsősorban külpolitikai tényezők befolyásolták. Bár a francia Külügyminisztérium levéltára különféle szervezetektől és egyénektől származó számos beadványt őriz, amelyekben kifejtették álláspontjukat vagy igyekeztek cselekvésre ösztönözni a kormányzatot – például egyes ifjúsági szervezetek, szakszervezetek, a francia ENSZ Társaság, valamint a magyar politikai emigráció képviselői –, ezeknek a kezdeményezéseknek azonban nem mutatható ki érdemleges hatása a francia kormány politikájára.

Mivel a magyar felkelés, illetve annak leverése kapcsán nem került sor a szuperhatalmak, az Egyesült Államok és a Szovjetunió összeütközésére, a kelet–nyugati viszony történetében a magyarországi események nem okoztak lényeges fordulatot. Nem számított a magyar ügy központi jelentőségű kérdésnek az ENSZ-ben sem, mivel Szuezzel ellentétben nem érintette közvetlenül a Közgyűlésben többségben lévő harmadik világbeli országokat, és nem ennek az ügynek adott prioritást az Egyesült Államok sem. A Szovjetunióval szemben egyébként is fegyvertelennek érezte magát a világszervezet. Ebben az összefüggésben nem meglepő, hogy a magyar-

országi válsággal a francia külpolitika sem foglalkozott elsőrendű kérdés-ként. Inkább egyrészt a közvéleményre való tekintettel elvi jelentőséget tulajdonított neki, másrészt bizonyos időleges külpolitikai célok (Algéria, Szuezi) elérése érdekében taktikai eszközként jött számításba.

A Quai d'Orsay-nak a New York-i Állandó ENSZ-misszióra küldött alábbi négy távirata jól érzékelteti a magyar ügy kapcsán a világszervezetben képviselt francia politikát.

I.

A Külügyminisztérium távirata Franciaország New York-i ENSZ-képviselőtének¹

1956. október 27.

Azonnal továbbítandó.

Titkos és bizalmas.

Elk.: Párizs, 1956. október 27. 23 óra

3282. sz.

1 A francia külpolitikának a magyarkérdéssel kapcsolatos ENSZ-beli szerepéről változatos és bőséges forrásanyag áll rendelkezésünkre. A korabeli francia sajtó jelentős lapjai közül a *Le Monde* és a *Le Figaro* rendelkezett a világszervezethez akkreditált állandó tudósítóval, rendszeresen informálva olvasóikat az ENSZ fejleményeiről. Más újságok csak a fontosabbnak ítélt eseményekről adtak hírt. Márpedig a magyar-szuezi „ikerválság” ilyen volt. Ezeknél az eleve a nyilvánosság számára készült dokumentumoknál jóval nagyobb jelentősége van a francia kormányzat motivációinak és tényleges lépéseinek megismerésében a Külügyminisztérium levéltárában őrzött iratoknak. Az ENSZ-szel és más nemzetközi szervezetekkel foglalkozó külügyi szekció bőséges iratanyagából külön dobozokban helyezték el a magyar ügyre vonatkozó dokumentumokat részben tematikus, részben kronologikus egységekben (Nations Unies et organisations internationales, 242., 243. és 244. doboz). Az anyagok bősége és rendezettsége lehetővé teszi, hogy nyomon kövessük a magyar ügy útját az ENSZ-ben 1956-tól 1963-ig. Nagy számban vannak a francia ENSZ-misszió jelentéseit és a Külügyminisztérium által gyakran küldött instrukciókat tartalmazó táviratok, a Quai d'Orsay illetékes osztályain készített helyzetértékelések, a budapesti francia követség információi és tanácsai, valamint a más országokban lévő diplomáciai képviselők anyagai, amelyek bepillantást engednek a nagyhatalmi egyeztetés titkos mechanizmusába. A NATO-országok budapesti követségeinek az ENSZ ügyeivel kapcsolatban gyakran megnyilvánuló együttműködését ismerhetjük meg az Európával kapcsolatos 1956 és 1960 között keletkezett külügyi anyag Magyarországra vonatkozó egyes dossziéiból. A Külügyminisztérium könyvtárában őrzik a francia ENSZ-delegáció munkáját az egyes közgyűlési időszakokra előzetesen szabályzó instrukciókat, amelyek segítenek a francia álláspont változásainak tanulmányozásában. Szintén itt helyezték el a Külügyminisztérium ENSZ-ügyekben illetékes osztálya által a lezárult közgyűlési periódusok után készített összefoglaló jelentéseket, melyek ismertetik és értékelik az egyes kérdések előrehaladását.

Cornut-Gentile úrnak² továbbítandó: A magyarkérdésben a Biztonsági Tanács elé terjesztendő határozati javaslat semmi esetre sem tartalmazhat olyan rendelkezést, ami algériai tevékenységünket és Marokkóval, valamint Tunéziával fenntartott kapcsolatainkat zavarhatná.³ Különösen ellemezzük vizsgálóbizottság felállítását.

Másfelől, minél tömörebbre és frázismentesebbre sikerül a határozat, annál nagyobb hatást fog gyakorolni a világ és Magyarország közvéleményére.

II.

A Külügyminisztérium távirata Franciaország New York-i ENSZ-képviselőének

1956. október 28.

Azonnal továbbítandó.

Bizalmas.

Elk.: Párizs, 1956. október 28. 16.20 óra

3326–3327. sz.

Hivatkozással arra a táviratomra, amelyik a magyarkérdésben a Biztonsági Tanács elé terjesztendő határozati javaslattal foglalkozott, a továbbiakban egy szöveget kap tőlem. Ez néhány olyan témát említ, amit a javaslat szövegezésékor figyelembe vehetnek. Tekintse egyszerű, pusztán indikatív javaslatoknak, amelyeket felhasználhat az amerikai és brit kollégájával folytatandó megbeszéléseken.

Nem talál közöttük utalást az emberi jogok megsértésére. Meglehet ugyanis, hogy ennek az érvnek az alkalmazása inkább kellemetlenséggel, semmint haszonnal járna, lévén, hogy erre hivatkoztak ellenünk az algériai kérdésben, az angolok ellen pedig a ciprusi ügyben.⁴ Az emberi jogokra

2 Cornut-Gentile, Bernard (1909–?): francia diplomata. 1956 októberében Franciaország ENSZ-képviselője és a Biztonsági Tanács soros elnöke.

3 A Franciaországot érintő legfontosabb téma az ENSZ-ben az 1950-es évek második felében és az 1960-as évek elején az algériai háború kérdése volt. 1955 óta szerepelt a Közgyűlés napirendjén. Párizs álláspontja szerint Algéria a Francia Köztársaság integráns része, ezért a belügyekbe való beavatkozásnak minősítették az ügy tárgyalását. Az 1958-ban újra hatalomra kerülő Charles de Gaulle is a leghatározottabban visszautasította az ENSZ-ben megfogalmazott vádakat. A francia kormánzatnak minden diplomáciai eszközt be kellett vetnie, hogy elkerülje a számára kínos határozati javaslatok elfogadását, így 1960-ban az Algériában ENSZ-ellenőrzés alatt megtartandó népszavazás tervét. A francia delegáció csak az algériai függetlenség megadása után, 1962-től került ki a támadások keresztüzből. Az egykori francia protektorátusok, Marokkó és Tunézia 1956. áprilisban nyerték el függetlenségüket.

4 Az 1878-as berlini kongresszus óta brit fennhatóság alatt álló, 1914-től formailag is Nagy-Britanniához tartozó Cipruson a második világháború kirobbanásától lendült fel a

való hivatkozással esélyt adnánk arra, hogy a vita más irányba terelődjék, valamint kellemetlen és felesleges viták előtt nyitnánk szabad utat.

III.

A Külügyminisztérium távirata Franciaország New York-i ENSZ-képviseletének

1956. október 29.

Azonnal továbbítandó.

Elk.: Párizs, 1956. október 29. 16 óra

3330-3334. sz.

A jelenlegi körülmények közepette és mivel nem tartozunk a magyar békeszerződés aláírói közé, az alábbiakban vázoltak szerint szíveskedjék fellépni:

a) Távol áll tőlünk, hogy beavatkozzunk az ország belügyeibe. Ellenkezőleg, azt kell leszögeznünk, hogy a beavatkozás egy másik ország részéről történt.

b) Minden alapot nélkülöz az az állítás, hogy a szovjet csapatok a Varsói Szerződés értelmében avatkozhattak be. Az ugyanis egyetlen cikkelyében sem jogosít fel hasonló lépésre.

c) Ha a szovjet fél azzal érvelne, hogy Magyarországon a szovjet erők pusztán felvonulási vonalaik védelmét biztosították, hangsúlyozza azt, hogy nem defenzív akciók zajlanak, hanem erőteljes katonai megszállás. Egyedül ennek elhúzódásában rejlik a jelenlegi tragédia oka.

d) Ha szovjet részről azt állítják, hogy a Nagy-kormány kérésére cselekedtek, szálljon vitába ezzel a kijelentéssel, hívja fel a figyelmet arra, hogy bizonyos információk szerint a beavatkozásra október 23-24. éjszakáján került sor, még a Nagy-kormány megalakulása előtt. Az sem bizonyított továbbá, hogy a kormánynak lett volna-e erre jogalapja. Másfelől ugyanez a kormány ígéretet tett a felkelőknek, hogy kezdeményezi a szovjet csapatok 1957. január 1. előtti kivonását Magyarországról.⁵

függetlenségi mozgalom. 1953-ban III. Makariosz érsek a helyi görögök támogatását maga mögött tudva megkísérelte az ENSZ elé vinni a ciprusi kérdést. Az 1954. augusztusi tömegmozgalmak után Görögország ismét Ciprus-vitát javasolt az ENSZ-ben. 1955-ben a Ciprusi Szabadságharc Nemzeti Szervezete (EOKA) megkezdte a fegyveres harcot a brit gyarmati közigazgatás ellen. John Harding kormányzó 1955. november 26-án kihirdette a rendkívüli állapotot, amit csak 1959-ben szüntettek meg. Az ENSZ-vita során 1957-ben Nagy-Britannia elutasította Ciprus függetlenségét.

⁵ Utalás Nagy Imrének a Magyar Rádióban 1956. október 28-án 17 óra 25 perckor elhangzott nyilatkozatára, amelyben bejelentette, hogy a magyar kormány tárgyalásokat kezdeményez

e) Végezetül, követelje, hogy haladéktalanul vessenek véget a vérontásnak, tegyék lehetővé a lakosság ellátását, és állítsák helyre a magyar nép szuverenitását.

f) Abban az esetben, ha a szovjet fél azzal érvelne, hogy imperialista ügynökök szították a felkelést, hagyja, hogy amerikai kollégája cáfolja meg ezeket a vádakot. Ön szorítkozzék arra, hogy felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy általános népi felkeléssel állunk szemben, amelyet – amint azt a magyar kommunista párt hivatalos lapja, a Szabad Nép is elismerte október 26-i számában – a múlt hibái és a munkásosztály elkeseredettsége váltott ki.⁶

g) Nem tudom innen megítélni, hogy tanácsos-e azonnali tüzszüneti felhívást intézni, és a Biztonsági Tanács elé idézni a magyar kormány egy képviselőjét, aki beszámolhatna a valóságos helyzetről. Javaslatunk, amely nem tartalmaz egyetlen egy utalást sem a vizsgálóbizottságra vonatkozóan – amelynek felállítását határozottan ellenezzük –, mindenesetre azonnali megkönnyebbülést eredményezhet a lakosság számára.

IV.

A Külügyminisztérium távirata Franciaország New York-i ENSZ-képviselőjének

1956. október 31.

Azonnal továbbítandó.

Bizalmas.

3421-3423. sz.

A szuezi kérdés, ha nem vigyázunk, háttérbe szoríthatja a magyarkérdést. Fontos, hogy elkerüljük a dolgok ilyen alakulását, ami csak ellenfeleink malmára hajtaná a vizet, mi több, azt a benyomást keltené a közvéleményben, hogy a Tanács⁷ közömbös a magyarkérdés iránt. Kétségtelenül az ottani helyzet szemmel látható fordulata elővigyázatosságra kell készítsen minket, hogy elkerülhessünk mindent, ami veszélyeztetheti a fejleményeket. Mindeközben a jelen helyzetben a Tanácsnak nemcsak a magyarországi politikai helyzet vizsgálatára és a felkelés kitörése óta elhangzott kije-

a Szovjetunióval a szovjet csapatok kivonásáról. A beszédben ugyanakkor a miniszterelnök ezzel kapcsolatban semmilyen határidőt nem említett; az 1957. január 1-jei dátum a különböző forradalmi követelésekben szerepelt csupán.

6 A *Szabad Nép* 1956. október 26-i számának *Nyugalom és rend kell, elég volt a vérontásból* című vezércikkéről van szó.

7 Vagyis az ENSZ Biztonsági Tanácsa.

lentések mérlegelésére kellene szorítkoznia, hanem hasonló mértékben a kérdés humanitárius oldalával is foglalkoznunk kéne, különösen ami a lakosság megsegítésére hozott intézkedéseket illeti.

Következésképpen, egy olyan átmeneti jellegű határozati javaslat vitája, amit Nagy-Britannia is javasol, valószínűleg hasznos lehet, és több ülés idejét is lekötheti. Egy ilyen jellegű javaslatot ki lehetne egészíteni az amerikai határozati javaslat negyedik és ötödik pontjának szellemében, amelyet egészében egyébként részünkről nem fogadhatunk el a második pont miatt.⁸

Végezetül, ha a Biztonsági Tanács a szuezi kérdésben egy rendkívüli Közgyűlés összehívása mellett foglalna állást, ne szalassza el az alkalmat, hogy amerikai és brit kollégájával egyetértésben kezdeményezze a tanácsban a magyarkérdésnek ugyanazon közgyűlési ülészak napirendjére való tűzését.

Békés Csaba: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában. Tanulmány és válogatott dokumentumok.* Bp., 1956-os Intézet, 1996. 149–153. A dokumentumközlés lábjegyzeteit is átvettük. Az eredeti dokumentumközlést lásd *Documents diplomatiques français 1956. Tome III.* 49., 62., 65., 122. A francia Külügyminisztérium 3282., 3326–3327., 3330–3334. és 3421–3423. számú táviratai a francia ENSZ-képviselőnek (1956. október 27–31.).

A dokumentumok bevezetőjét írta: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Somlai Katalin.



8 A New York-i ENSZ-delegációnak október 29-én megküldött amerikai határozati javaslat 4. és 6. pontja a magyar lakosság megsegítését célzó élelmiszer- és gyógyszersegély-szállítmányok megszervezését és helyszínre juttatását irányozta elő, míg a 2. pont helyszíni ENSZ-megfigyelőbizottság felállítását helyezte kilátásba. (National Archives, Washington D. C. Department of State, Central Decimal Files, 764.00/10-2956)

A BUDAPESTI KULTURÁLIS ATTASÉ REMÉNYEI

1956. OKTÓBER 31.

Guy Turbet-Delof budapesti francia kulturális attasé Jean Paul-Boncour követhoz írt feljegyzésében a magyar–szovjet kapcsolatok pszichológiai vetületét vizsgálta. Az 1947 óta Budapesten szolgálatot teljesítő és Magyarországot második hazájának tekintő diplomata írásával a magyar forradalom és szovjetellenes szabadságharc sikerét kívánja elősegíteni. „Vajon nem lenne-e célszerű valamilyen módon azt sugalmazni a Szovjetunióknak, hogy nem is remélt megoldásként hívja vissza magyarországi csapatait, amivel magyar földön bizonyos népszerűséget szerezhetne magának, és egyúttal pontot tehetne a két nép közötti hagyományosan ellenséges viszony végére?” – tette fel a kérdést feletteseinek. A szovjet csapatok és a magyar lakosság helyenként megfigyelhető barátkozására alapuló érvei mindazonáltal nem győzték meg sem Paul-Boncour követhet, sem a párizsi illetékeseket. Így a feljegyzésben kifejezett üzenet inkább egy Magyarország iránt rajongó francia értelmiségi vallomásának tekinthető, mint „hideg” diplomáciai elemzésnek. Feltételezhető, hogy Turbet-Delof ekkoriban elmélyülő munkahelyi ellentétei hozzájárultak a külügyi szolgálatból való 1958-as elbocsátásához.

Guy Turbet-Delof magyarországi kulturális attasé feljegyzése

Tárgy: a magyar–szovjet kapcsolatok lélektana

1. Azok az események, amelyeknek Magyarország október 23. óta színtere, mindenképpen felgyorsíthatják a történelem menetét. Talán nem haszontalan dolog megvilágítani a minisztérium előtt a magyar–szovjet kapcsolatok természetét nem annyira politikai, gazdasági vagy katonai, mint inkább lélektani szemszögből.

Az, hogy Budapesten október 23-án, 24-én és 25-én a szovjet katonák beelöltek a fegyvertelen tüntetőkbe és a fegyverbe szólított csoportokba, kétségkívül a kapott parancs alapján történt, de ugyanakkor azért is, mert a közkatonák és a tisztek meg voltak győződve arról, hogy fasiszta puccsal állnak szemben. Megtévesztették őket a hivatalos közlések, amelyeket azután október 28-án Nagy Imre [miniszter]elnök helyesbített, felismervén a felkelés alapvetően népi és demokratikus jellegét. Ugyanazon a napon

Moszkva, még egyre hangoztatva a felkelés fasiszta jellegét, elismerte, hogy abban a munkásság is részt vett (párizsi rádió).

A későbbiekben pedig azt, hogy az amnesztia határidejét a felkelők kedvéért sorozatosan későbbre tolták, valamint azt, hogy a fegyverletételt többször is meghirdették, ami egyesekben azt a hitet kelthette, hogy a demokratikus és reakciós elemek szétválasztása megtörtént, és mindazok, akik továbbra is folytatják az ellenállást, javíthatatlan ellenforradalmárok.

2. Majdnem biztos, hogy Budapesten kívül a szovjet hadsereg egyetlen esetben sem indított jelentős, emberéleteket követelő akciót. Október 30-án Győrben a magyar tankok két kilométerre voltak a védekezésre berendezkedett szovjet tábortól. Komáromban a szovjet helyőrség elsáncolta magát a laktanyákban, ugyanakkor a katonák kis csoportokban jöttek-mentek az utcákon. Veszprémben a szovjet helyőrség és a magyar csapatok mindössze egy kilométeres látótávolságban voltak egymástól, mégsem dördült el közöttük egyetlen lövés sem. Szombathelyen a szovjet csapatok körülvették ugyan, de nem fenyegették a várost, és amikor a nép megnyitotta a börtönöket, és kiűzte az Államvédelmi Hatóságot, megelégedtek annyival, hogy a levegőbe lőttek. 29-én Győrben 11 szovjet tank vonult fel, de semmilyen incidens nem történt.

3. Budapesten különösen október 25-én délelőtt egyes szovjet katonák fraternizáltak a felkelőkkel, elfogadták az ajándékba kapott élelmet és cigarettát, sőt még tankokat is adtak át a lázadóknak (két alkalommal magam is szemtanúja voltam ilyen jelenetnek). Egyesek véleménye szerint a gyalogság nélküli orosz páncélosok hátrányos helyzetben voltak, és rákényszerültek a fraternizálásra. Nem áll módomban, hogy vitassam ezt a technikai jellegű megítélést, mindazonáltal meg kell állapítanom,

- hogy az október 26-án és 27-én útnak indított (egyesek szerint magyarországi helyőrségekből, mások szerint Romániából, sőt Ukrajnából is), erősítésként küldött egységek között nem voltak gyalogosegységek;

- hogy az október 26-i Népszava az első oldalon közölte a Mezőgazdasági Gépészeti Főiskola hallgatóinak és tanárainak kiáltványát, amelyben egyebek mellett azt kéri, hogy Magyarország adjon menedékjogot a szovjet katonaszökevényeknek;

- hogy az október 29-i Szabad Nép közölte a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságának kiáltványát, amelyben köszönetet mondanak azon szovjet katonáknak, akik nem lőttek a tömegre.

4. És bármilyen paradoxonnak tűnjék is, a Budapesten és a tucatnyi vidéki településen teremtett kapcsolataim, akárcsak a máshonnan kapott tanúvallomások, mind azt mutatják, hogy ezekben a napokban a lakosság érzelmeiben hirtelen változás állt be a „megszállók”-kal kapcsolatban.

Valójában – évek óta, amióta az oroszok Magyarországon tartózkodnak, mindennapi érintkezésben a vidéki és a városkörnyéki lakossággal, az embereknek volt idejük ítéletet formálni róluk, kölcsönösen segítők, baráti, olykor érzelmi kapcsolatokat kialakítani velük;

- az emberek bizonyos mértékig hálásak az oroszoknak, hogy nem léptek közbe kegyetlenebbül, ahogyan azt kétségtelenül megtehették volna;

- a nép főként a magyar vezetőkre haragszik, akik segítségül hívták őket, és legfőképpen Gerőre;

- a lakosság gyűlölete az Államvédelmi Hatóság ellen kristályosodott ki (számos lincselés történt);

- az emberek nem akarnak ártani az oroszoknak, csak arra kérik őket, menjenek haza, hogy Magyarország visszanyerhesse függetlenségét, önérzetét, nemzeti becsületét.

Végkövetkeztetés

Vajon nem lenne-e célszerű valamilyen módon azt sugalmazni a Szovjetuniónak, hogy nem is remélt megoldásként hívja vissza magyarországi csapatait, amivel magyar földön bizonyos népszerűséget szerezhetne magának, és egyúttal pontot tehetne a két nép közötti hagyományosan ellenséges viszony végére? Mert érdemes emlékeztetni arra, hogy a magyar lovas nép, nem felejt el, ha jót tesznek vele.

Kétségtelenül túl korán van még ahhoz, hogy megtudjuk, vajon győzelmeskedett-e a magyar felkelés vagy sem. Kezdetben kommunista körökben ellenforradalomnak minősítették. De maga a mozgalom forradalminak tekintette magát, és végül a kormány is elfogadta ezt az önmeghatározást. Tény az, hogy általános és spontán népi mozgalomról van szó, amely az alábbi jellemzőkkel bír:

1. mentes minden „fasiszta provokációtól”, még akkor is, ha megalapozottnak látszik, hogy „fasiszta” elemek csatlakoztak a felkeléshez;

2. kétségbevonhatatlan kommunistaellenesség;

3. igény arra, hogy megőrizzen egynémely olyan demokratikus és szocialista vívmányt, amelyek megvalósításában mind a szovjet megszállás, mind a kommunista mozgalom közrejátszott. (Ilyenek: agrárreform, a mezőgazdaság lassú és önkéntes szocializálásával; a gazdasági, ipari és kereskedelmi ágazatok szocializálása, kivéve a kisipart, úgy, hogy a munkásirányítás titói rendszerére támaszkodnak; az oktatás reformja; az állam és az egyház szétválasztása.)

Ennélfogva hajlok arra – nem számolva a helyzet későbbi alakulásával –, hogy a magyar felkelésnek teljesen eredeti, neorevolucionista jelleget tulajdonítsak, még ha, egyes részleteiben az 1848–1849-es hagyományokhoz kapcsolódik is.

Egy fontos pont vitathatatlannak tűnik: Moszkvának és a magyar kommunistáknak nem azért kellett meghátrálniuk, mintha a felkelők fegyveres ereje komoly fenyegetést jelentett volna számukra, hanem a következők miatt:

1. a katonák rokonszenvvel közeledtek a felkeléshez, vagy kivártak, ami már önmagában is sokatmondó tény;

2. az általános sztrájk miatt, amelynél tökéletesebbet talán egyetlen ország sem látott még, s amelyet két szempontból kell értékelni:

- megbénítja a gazdasági életet,
- kinyilvánítja a tömegek – idesorolva a munkástömegeket is – elhidegülését egy olyan rendszertől, amely azt hirdette magáról, hogy belőlük való.

Akkor, amikor a Szovjetunió – lévén erősen érdekelt Ázsia, Afrika és Dél-Amerika fejletlen területein – minden eddiginél jobban szeretne az elnyomottak bajnokának szerepében fellépni, bizony kétséges, hogy – ha csak nincs szó valamilyen parancsoló katonai indokról – belenyugszik-e abba, hogy a cárok politikájának örököséiként ítélik meg. Ha csakugyan ilyen lelki beállítottságú a Kreml vezetőinek egy része, vagy éppen mind-egyikük, akkor talán van esély arra, hogy az ennek a fejezetnek az elején tett javaslatot Moszkvában fontolóra vegyék, különösen, ha mellékelve van – amint azt őexcellenciája, Christian Pineau külügyminiszter úr egy október 26-i sajtóebéden elmondott beszédében bejelentette – a biztosíték, hogy Franciaország sohasem fogja támogatni a magyarországi politikai reakciót.

Egy francia diplomata a forradalomban. Guy Turbet-Delof 1956-os naplója. Szerkesztette, a fordítást az eredetivel egybevetette és az előszót írta Litván György (fordította Havas Fanny, H. Major Rita és Litván Katalin). Bp., Francia Intézet – 1956-os Intézet – A Francia Nagykövetség Kulturális, Tudományos és Együttműködési Osztálya, 1996. 60–63.

A dokumentum bevezetőjét írta: Kecskés D. Gusztáv.



A FRANCIA KÖZVÉLEMÉNY REAKCIÓJA

1956. OKTÓBER–DECEMBER

Az itt közölt dokumentumok – összhangban más forrásokkal – arról tanúskodnak, hogy az 1956-os magyar forradalom és annak vérbefojtása a szovjet csapatok által különlegesen intenzív hatást gyakorolt a francia lakosságra. A közvélemény reakciója egyrészt a Magyarország és a magyarok iránti szolidaritás, másrészt a Szovjetunió akciója és az azt helyeslő Francia Kommunista Párt magatartása miatti felháborodás kifejezése volt. A magyar nép felé megnyilvánuló mély szolidaritás a felkelés kitörésétől kezdve – a magyarországi áldozatoknak nyújtott segítségben, pénz-, ruha- és élelmiszergyűjtésben, valamint különféle szervezetek által irányított véradásban – megnyilvánult. A november 4-i szovjet katonai beavatkozás után a francia lakosság rokonszenve a menekültek érdekében tett számos kezdeményezésben öltött testet. Ruhákat és élelmiszereket gyűjtöttek számukra.

A prefektusi jelentéseknek a Belügyminisztériumban készített 1956. októberi, novemberi és decemberi alább közölt összegzései nagy forrásértékű dokumentumok. A Franciaország egész területéről módszeresen gyűjtött és rendszerezett információk elemzései ma is jól hasznosítható megállapításokat tartalmaznak. Az iratok négy fő részből állnak. Az első rész a közvélemény állapotáról számol be az egyes hónapokban. Ezt követően a politikai pártok tevékenységéről, majd a gazdaság helyzetéről, végül pedig a szakszervezetek aktivitásáról olvashatunk. Csak a közvéleménnyel foglalkozó első fejezeteket közöljük.

A prefektusok 1956. október hónapról készített havi jelentéseinek összefoglalása (részlet)

I. A közvélemény fő reakciói

A nemzetközi események erőteljes visszhangot váltottak ki a közvéleményben, és háttérbe szorították a belső problémákat.¹

¹ 1956. október–novemberben rendkívüli intenzitással követték egymást a Franciaországot érintő nemzetközi események: az 1954 óta folyó algériai háborúval összefüggésben, 1956. október 16-án a francia haditengerészet az algériai felkelőknek szánt fegyvereket talált az Egyiptomból indult Athos nevű hajón. Október 22-én a francia titkosszolgálat sikeres akciója nyomán elfogták az algériai Nemzeti Felszabadítási Front (FLN) vezetőit szállító repülőgépet. Október 29-én pedig Izrael Egyiptom elleni támadásával kezdetét vette a „szuezi válság”, amelybe másnapról már Franciaország és Nagy-Britannia is bekapcsolódott...

1945 óta nem volt esemény, melyet ennyire heves érdeklődéssel követtek volna.² Szintén 10 éve nem fordult elő, hogy újabb általános konfliktus veszélye ennyire közelinek tűnt volna.

Magyarország

A magyar felkelés brutális leverése a felháborodás hullámát indította el egész Franciaországban, és nagyon élénk reakciókat váltott ki a közvéleményben a szovjet vezetőkkel szemben. Ugyanakkor megindította a rokonszenv hatalmas áradását is a magyarok irányában: az érdekükben szervezett gyűjtések sikere mutatja, hogy ügyük mennyire meghatotta a nép érzéseit.

A KP [vagyis a Francia Kommunista Párt] vezetőinek képmutatását szenvedélyesen megbélyegezték. Vidéken a kommunista vezetőket többnyire kínosan érintette a magyarok irányában megnyilvánuló érzelmi támogatás, és elszigeteltnek érezték magukat a közvélemény egyöntetű reakciójával szemben (beleértve sok választójukat is).

Szuezi

A kormánynak a szuezi beavatkozásra vonatkozó döntése³ széles körű helyeslésre talált, noha bizonyos aggodalom is igen hamar megjelent a hadműveletek következményeit illetően. [...]

E Franciaországot közvetlenül befolyásoló nemzetközi fejlemények okozta feszült légkörben érkeztek Párizsba a magyar forradalomról és annak szovjetek általi brutális leveréséről szóló értesülések.

2 Bernard Michel francia professzor szerint 1945 óta semmilyen más esemény nem gyakorolt ekkora hatást a francia közvéleményre, mint az 1956-os magyar forradalom. Úgy vélte, hogy az erkölcsi tudat ebben az esetben erősebb volt, mint az osztály- vagy csoportreflexek. Minden társadalmi osztályt érintett, az egyetemistákat és a széles értelemben vett értelmiségieket éppúgy, mint a szakszervezetek – főként a kommunista irányultságú CGT szakszervezet – által nagymértékben beszervezett munkásokat.

3 1956. július 26-án Gamál Abd en Nasszer egyiptomi elnök bejelentette a Szuezi-csatorna átlamosítását. A francia kormány a britekkel közösen már néhány nappal később megkezdte a katonai válaszcsepés előkészítését. 1956. október 22. és 24. között a franciaországi Sèvres-ben angol-francia-izraeli titkos egyeztető tárgyalásokra került sor, melyeknek során véglegesen rögzítették a szuezi háború forgatókönyvét. Elhatározták, hogy október 29-én az izraeliek megtámadják Egyiptomot, mire Nagy-Britannia és Franciaország ultimátumban követeli a harcok befejezését, majd a feltételezett egyiptomi elutasítás után – arra hivatkozva, hogy biztosítani kívánják a szabad hajózást – katonailag megszállják a Szuezi-csatorna térségét. Minderről azonban csak a beavatottak szűk köre tudott. Guy Mollet francia miniszterelnök október 30-án 22 óra után ismertette a Nemzetgyűlés előtt a kormány közleményét az előző nap Egyiptom és Izrael között kirobbant háborúba történő francia-brit beavatkozásról. Georgette Elgey elemzése szerint a magyarországi események, a brit reakcióval ellentétben, megerősítették a francia lakosság kötődését a Guy Mollet vezette kormányhoz és annak

Észak-Afrika

Az észak-afrikai események, bár az utóbbi hetekben hátrább szorultak, továbbra is jelen vannak a közvélemény gondolkodásában.⁴

Az algériai lázadás vezetőinek elfogása, legalábbis néhány napra, a kormány számára nagyon kedvező reakciókat váltott ki. [...]

A prefektusok 1956. november hónapról készített havi jelentéseinek összefoglalása (részlet)

I. A közvélemény fő reakciói

November folyamán a közvélemény szokatlanul nagy fogékonyságot tanúsított nemzetközi kérdések iránt, melyeknek jelentősége kétségkívül minden figyelmét lekötötte. Az algériai ügyek⁵ és a belső problémák így másodrendűvé váltak számára.

Magyarország

A magyarországi események nagy visszhangot váltottak ki a közvéleményben, melyet felháborított a szovjet megtorlás brutalitása és mélyen meghatott a felkelők reménytelen ellenállása. A lakosság rokonszenve valóban spontán, és tekintélyes eredményeket hozó gyűjtések szervezésében, valamint a menekültek minden irányú megsegítése érdekében tett kezdeményezésekben fejeződött ki.

Ezek az események, a másik következményként, erősen megrendítették a kommunisták és a CGT köreit. Egyes kommunista képviselők nem féltek nyilvánosan a párt országos vezetőivel ellenkező és a Szovjetunióval élesen ellenséges álláspontot kifejteni.

Mindazonáltal a kommunista párt, mely rövid időre megzavarodott, úgy tűnik, már összeszedte magát: szinte mindenütt ellentámadásba lendült, és választóinak köre, mely úgy látszott, néhány napra az események

egyiptomi beavatkozási szándékához. Jean-Pierre Rioux árnyaltabb képet festett a Szezzel kapcsolatos nemzeti egységről: az IFOP (Institut français de l'opinion publique) vizsgálatára támaszkodva (*Sondage*, 1956. 4. sz.) leszögezte, hogy a Szezi-csatorna ügyének diplomáciai megoldását a közvélemény erőteljesen és folyamatosan szorgalmazta, és november 3-án a párizsiaknak csak 44 százalék, 37 százalék ellenében, helyeselte a hirtelen támadást. Szerinte csak a sajtó izgatásai és az információk kormányzati ellenőrzése miatt lehetett az a benyomás, hogy népszerű volt a háború.

4 Az 1954 és 1962 között zajló algériai háború a korabeli francia belpolitikai élet egyik legfontosabb témája volt.

5 A Franciaország tengeren túli megyéjének tekintett Algéria ügyét hivatalosan belügynek és nem nemzetközi kérdésnek tekintették.

hatása alá került, végső soron valószínűleg alig fog csökkenni. Mindenütt óvatos, de hatékony kézbevételel észlelünk; a kommunista és CGT-vezetők-től való, az utóbbi hetekben megfigyelt elhidegülés vélhetően nem lesz tartós.⁶

Szuez

A közvélemény általában nagyon kedvezően fogadta a szuezi katonai beavatkozásra vonatkozó döntést, és örült a megkezdett akciónak; a hadműveletek váratlan leállítása annál nagyobb csalódottságot és keserűséget okozott.⁷

A közvélemény e balszerencse miatt a felelősséget nem a kormányra hárította, melynek ritkán rótták fel hibaként, hanem az Egyesült Államokra és az ENSZ-re.

Főként az amerikai politikát ítélik meg nagyon kritikusan, és igen keserű kommentárokat hallani. Az elszigeteltség benyomása, mely ennek nyomán jelent meg, és a bizonytalanság érzése az atlanti szövetség törekény-sége láttán, ellenhatásként egy erős Európai Unió felépítését támogató irányzat megjelenését váltotta ki egyes térségekben. [...]

Gazdasági helyzet

A szociális légkör⁸ nyugodt maradt: a CGT-nek, melyet meglehetősen megrendített a magyar ügy, akadt elég tennivalója, hogy helyreállítsa tekintélyét, anélkül is, hogy sztrájkmozgalmakat szervezve újabb kockázatokat vállalt volna. [...]

6 A jelentés megállapítása helytálló. A Szovjetunió és a Francia Kommunista Párt tekintélyvesztése valóban átmeneti jelenségnek bizonyult. Egy évvel az 1956. október-novemberi magyar események után a közvélemény-kutatások lényegében ugyanazokat a népszerűségi adatokat mutatták a Szovjetunióval kapcsolatban (a franciák 39 százalékának rossz vagy nagyon rossz véleménye volt, 26 százalékának átlagos és 11 százalékának jó vagy nagyon jó), mint az egy évvel a forradalom előttiék (*Sondage*, 1958. 1. sz.). Az FKP továbbra is az ország első számú pártja maradt.

7 Hiába kezdődtek meg 1956. október 31-én az Egyiptom elleni francia-brit légitámadások és dobtak le a szövetségesek november 5-én ejtőernyősöket Port-Szaídra, majd hajtották végre 6-án a partraszállást, az amerikaiak nyomására még aznap be kellett fejezniük a hadműveleteket. Kénytelenek voltak elfogadni az ENSZ által felállított nemzetközi fegyveres erő Egyiptomba küldését, melynek első kontingensei már november 15-én meg is érkeztek. A francia és brit erők december 22-ig elhagyták Egyiptom területét.

8 Az itt szociálisnak fordított 'social' szó ebben az összefüggésben a társadalmi osztályok, így a „tökések” és a „munkások” közti kapcsolatokra utal.

A prefektusok 1956. december hónapról készített havi jelentéseinek összefoglalása (részlet)

I. A közvélemény fő reakciói

Míg a magyarországi események és Szuezi emléke elhalványult a közvéleményben, az algériai kérdés és a közel-keleti helyzetből adódó belső természetű nehézségek előtérbe kerültek.⁹

Szuezi

A közvélemény aggódik az Egyiptomban elszenvedett erkölcsi vereség miatt: a szuezi hadműveletek leállítása, továbbá a francia-brit csapatok kivonása általában igen érzékenyen érintette a lakosságot, mely nem annyira a kormányt, mint inkább az Egyesült Államokat teszi felelőssé ezekért az eseményekért, melynek magatartását egyöntetűen kritikával illetik.

A közvéleményt még inkább az ENSZ magatartása irritálja, melynek tehetetlensége és részrehajlása mélyen keserű indulatokat váltott ki: a lakosság ennek nyomán elvesztette minden bizalmát ebben az intézményben, melynek hatékonysága már korábban is kétségesnek tűnt számára.¹⁰

De még a lélektani vereségnél is jobban nyugtalanítja a csatorna szabaddá tételének kesése a lakosságot, mely közvetlenül érdekelt a munkála-

9 A sajtóanyagokra támaszkodó újabb kutatások szerint „a mártír Magyarország” mintegy tíz nappal november 4. után már eltűnt a – közvélemény változásai iránt érzékeny – napilapok hasábjairól. A *France-Observateur* című francia hetilapban 1956. december 6-án közölték, a *Témoignage Chrétien* által végzett közvélemény-kutatás adatai szerint, a fiatal olvasókat leginkább foglalkoztató bel- és nemzetközi politikai témák a következőképpen alakultak: 34 százalék az észak-afrikai eseményeket tartotta a legfontosabbnak, csak 17 százalék a kelet-európai országokból érkező híreket, 13 százalék a közel-keleti fejleményeket és 12 százalék a bér- és lakásügyeket.

10 1956. november 4-én a francia külügyminiszter, Christian Pineau a következő rádiónyilatkozatot tette: „Egész Franciaország, csakúgy mint a francia kormány, fejet hajt annak a népnek a bátorsága és vértanúsága előtt, amely kész volt vállalni a halált függetlenségéért. Sajnáljuk viszont, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete és egyes kormányok az utóbbi napokban inkább a többszörös agressziót elkövető és szent háborút emlegető egyiptomi diktátor megmentésére szentelték a drága időt, ahelyett hogy támogattak volna egy bátor népet, amely csupán a semlegesség és a szabadság iránti vágyát fejezte ki.” (AMAE Nations Unies et Organisations Internationales, carton 242. 1956. november 4. 86. számú körlevél, távirat.) Franciaországban a közvélemény túlnyomó többsége is erre az aspektusra helyezte a hangsúlyt: azt nehezményezték, hogy míg az ENSZ a Magyarországon beavatkozó Szovjetuniót csak szavakban ítélte el, addig Nagy-Britannia és Franciaország szuezi akciója nyomán ENSZ-haderő felállítására került sor.

tok elvégzésében, tekintve, hogy azok kihatnak az ország kőolajtermékekkel való ellátottságára is.¹¹

Magyarország

Noha a magyarországi események keltette erős érzelmi reakció lecsillapult, a franciák rokonszenve a felkelők iránt számos szolidaritási akcióban továbbra is megnyilvánul, és a menekültek általában igen jó fogadtatásban részesültek.

A magyar ügy által a kommunista párt és a CGT soraiban kiváltott lapangó feszültség nem tűnt el teljesen: az utóbbi időben a vállalatoknál végbement szavazások során még megfigyelhettük, hogy a dolgozó tömegekre gyakorolt kommunista befolyás kisebb mértékben visszaesett, és főként a CGT a megyék többségében elszigeteltnek tűnik, annak ellenére, hogy erőfeszítéseket tesz a többi szakszervezettel való kapcsolat újrafelvétele érdekében, a bérek felülvizsgálatára vonatkozó egyes vállalatoknál beterjesztett kérelmeket legtöbbször külön nyújtják be az egyes szakszervezetek.

Algéria

A közép- és közel-keleti események által kiváltott érzelmi hatás csökkenésével párhuzamosan a figyelem újra Algériára összpontosul, ahol a terrorcselekmények nagy lendülettel kiújultak. [...]

Archives nationales (Párizs): Synthèses des rapports mensuels des préfets (le ministère de l'Intérieur), F1 C III 1235: 1956, août à décembre, mois d'octobre-décembre 1956.

A dokumentumokat közli és francia nyelvről fordította: Kecskés D. Gusztáv.



11 A szuezi háború és annak folyamánai csökkentették a Franciaországba érkező kőolaj mennyiségét. A francia kormánynak ezért szabályozni kellett a folyékony üzemanyagok felhasználását.

AZ „IKERVÁLSÁG”: SZUEZ ÉS BUDAPEST

1956. NOVEMBER 1.

A korabeli magyar sajtó, a napilapok és a Magyar Rádió október 29-től rendszeresen tájékoztatott a háborús konfliktussá alakult szuezi válság fejleményeiről. A magyar forradalom külföldi visszhangja mellett a külföldi hírek közül ezzel a témával foglalkoztak a legnagyobb terjedelemben. Amint a Népszava 1956. november 1-jén megjelent alábbi összeállításából is láthatjuk, hírügynökségi jelentések és lapértésülések alapján éberren követték a szuezi ügy fordulatait. Nagy figyelmet szenteltek az ezzel kapcsolatos – részben a magyarkérdéssel is összefüggő ENSZ-beli vitáknak. Később a közvéleményben a felkelés idején úgy várt nyugati katonai segítség elmaradása, és, minden valószínűség szerint, a Kádár-rendszer propagandája miatt mélyen meggyökeresedett az az elitélő értékelés, hogy a franciák és az angolok, önző érdekeiktől vezettetve, Magyarországgal mit sem törődve, Egyiptom elleni támadásra használták fel a Szovjetunió lekötöttsége nyomán létrejött számukra kedvező helyzetet.

Légi bombázással megkezdődtek a brit–francia hadműveletek Egyiptom ellen

Párizs, október 31.

A France Soir jelentése szerint az Egyiptom ellen indított brit–francia hadműveletek szerdán reggel 5.30 órakor bombázással elkezdődtek. A bombázásokat több száz francia vadászbombázó hajtotta végre. A France Soir nem írja kifejezetten, hogy vannak már brit és francia csapatok Egyiptomban, csupán azt állítja, hogy a két nyugati hatalom haderői szürkületkor a Szezi-csatorna övezetében együttes hadműveleteket indítottak el. A lap feltevése szerint a legfőbb katonai akciókra később kerül sor.

Az egyiptomi köztársasági hivatal Izrael támadásáról

A kairói rádió közreadta az egyiptomi köztársasági elnöki hivatal kommunikéját. Izrael a fegyverszüneti megállapodások, a nemzetközi egyezmények és az Egyesült Nemzetek alapokmányának szemmel látható megsértésével nagyszabású katonai hadműveleteket indított az egyiptomi terület ellen – mondja a kommuniké. – Az egyiptomi kormány ezeket a hadműveleteket Egyiptom és biztonsága ellen irányuló agresszív cselekménynek tekinti, következésképpen fenntartja magának mindazokat a jogokat, amelyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya reá ruház, köztük

az önvédelem jogát. A kairói rádió a többi között kedden éjfélkor közölte az egyiptomi katonai főparancsnokság közleményét, amely szerint az egyiptomi fegyveres erőknek sikerült feltartóztatni az izraeli csapatokat, amelyek 24 órája behatoltak egyiptomi területre és a Szezei-csatorna felé vonultak.

Guy Mollet: A franciák és angolok megszállják a csatorna kikötőt

Párizs, október 31. (AFP)

Guy Mollet francia miniszterelnök kedd este a nemzetgyűlésben bejelentette, hogy a közép-keleti helyzetről megbeszélést folytatott Londonban Sir Anthony Edennel¹ és Selwyn Lloydal.²

Sürgős intézkedésre van szükség, hogy szembenézzünk a legutóbbi órák fejleményeivel – mondotta –, ezeket az intézkedéseket közösen kidolgoztuk, és a kormány elhatározta, hogy erről nyomban tájékoztatja a parlamentet.

Az Egyesült Nemzetek alapokmányát tiszteletben tartva, támogattuk az amerikai kérelmet, hogy forduljanak a Biztonsági Tanácshoz.

Az előkészületben lévő harcok a Szezei-csatorna övezetében fognak lezajlani.

Az átkelés biztonsága és a szabad forgalom forog kockán. Legfőbb gondunk az volt, hogy ezeket olyan feltételek mellett garantáljuk, amelyek előmozdítják a nyugalomhoz való visszatérést.

Éppen ezért a francia és brit kormány ma délután 17 órakor ünnepélyes felszólítást intéz az izraeli és egyiptomi kormányhoz, amelyben felkéri mindkettőt, szüntessenek be minden hadműveletet haladéktalanul és vonják vissza csapataikat a Szezei-csatornaövezet mindkét oldalán. Egyben az egyiptomi kormány hozzájárulását kérték, hogy a francia–brit fegyveres erők átmenetileg megszállják Port-Szaídot, Izmalıát és Szezet, hogy garantálják a hajók szabad átkelését.

Egyiptomnak és Izraelnek 12 órán belül válaszolniuk kell. Ha nem tesznek eleget a felhívásnak e határidőn belül, a francia–brit fegyveres erők biztosítani fogják az ily módon hozott rendelkezések végrehajtását.

A francia és brit kormány teljes mértékben tájékoztatta az Egyesült Államokat szándékairól és döntéseiről.

1 Sir Robert Anthony Eden, *Earl of Avon* (1897–1977): angol konzervatív politikus. 1935–1938-ban, 1940–1945-ben és 1951–1955-ben külügyminiszter, 1955–1957-ben miniszterelnök.

2 John Selwyn Brook Lloyd, *Baron Selwyn-Lloyd* (1904–1978): angol konzervatív politikus. 1951–1954-ben külügyi államminiszter, 1954–1955-ben ellátási miniszter, 1955-ben hadügy-, 1955–1960-ban külügy-, 1960–1962-ben pénzügyminiszter.

Selwyn Lloyd: Nem várhatunk a Biztonsági Tanács döntésére

London, 1956. október 31. (AFP)

Selwyn Lloyd brit külügyminiszter az angol alsóház keddi ülésén kijelentette: „sohasem mondtuk, hogy mi, franciák és britek az Egyesült Államokkal egyetértésben jártunk el. Franciaország és Nagy-Britannia együttesen intézkedéseket tett, amelyeknek – ebben bizonyosak vagyunk – biztosítaniuk kell a békét Közép-Keleten. Lehetetlen biztosítékot adnunk, hogy ne avatkozzunk be a Biztonsági Tanács döntése előtt”.

Selwyn Lloyd hangoztatta, hogy az izraeli csapatok néhány kilométerre vannak Szueztől, és arra tartanak. A légitévékenység megélénkülése a csatorna felett és a nemzetközi vízi út melletti harcok veszélye nagyobb, mint valaha. A Biztonsági Tanács hathatóságát csökkenti a vétójog, így nem tud haladéktalanul cselekedni, ezért minden országnak joga van megvédenie válságos időkben saját állampolgárai érdekeit.

Ezután az alsóház 270 szavazattal 218 ellenében elfogadta a kormány elnapolási indítványát. A munkáspárti csoport szavazásával ki akarta mutatni, hogy nem ért egyet Eden miniszterelnök bejelentett intézkedéseivel.

A szó most már az illetékes fővárosoké

New York, október 31. (AFP)

A Biztonsági Tanács történetében első ízben fordult elő, hogy Nagy-Britannia élt vétójogával, és ezt éppen az Egyesült Államok ellen használta fel. Franciaország már két ízben élt ezzel a joggal régebben, de keddi vétója az amerikai javaslat ellen mélységes izgalmat keltett az ENSZ körében. Az amerikai javaslat ugyanis azonnali tűzszünetet sürgetett és az izraeli csapatok visszavonását indítványozta. A határozat Franciaország és Nagy-Britannia vétója következtében visszautasításban részesült. A visszautasítás elhomályosította azt a tényt, hogy a Szovjetunió az USA álláspontját támogatta. Az ENSZ-ben mindenki egyetért abban, hogy a szó most már nem a Biztonsági Tanácsé, hanem az illetékes fővárosoké.

A közép-keleti válság ügyében Eisenhower elnök kedden „sürgető személyes üzenetet” küldött Nagy-Britannia és Franciaország miniszterelnökének. Kérte, hogy a közép-keleti válságot „igyekezzenek békés eszközökkel megoldani”.

A világsajtó a közép-keleti eseményekről

Moszkva

A szerdai moszkvai lapok számos cikke foglalkozik az Egyiptom ellen irányuló izraeli agresszióval. V. Nyekraszov, a Pravda londoni tudósítója az angol sajtó jelentéseit kommentálva megállapítja: Az angol gyarmatosító

körök kedvezően ítélik meg a helyzetet ahhoz, hogy fegyveres erők segítségével kíséreljék meg a beavatkozást Egyiptom belügyeibe. V. Borovszkij a Pravdában rámutat: mindenki előtt világos, hogy Izrael sohasem mert volna agressziót indítani az egyiptomi köztársaság ellen, ha nem állna háta mögött az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország.

Belgrád

A Borba és a Politika szerdai számában, az Egyiptom elleni izraeli támadást értékelve hangoztatja, hogy ez kétségtelenül a nemzetközi békét veszélyeztető agresszió. Teljesen tarthatatlan az a kísérlet, hogy az Egyiptom területére való megfontolt és jól előkészített benyomulást „megtorlasként” vagy „a támadás megelőzéseként” tüntessék fel. A Borba kommentátora ezeket írja: A Szezei-csatorna újabb megszállása, mégpedig Nagy-Britannia és Franciaország által közösen, mindenképpen újabb súlyos válságok kezdetét jelentené a Közép-Keleten és Afrikában, s kétségtelenül komolyan veszélyeztethetné a világ békéjét.

Párizs

A francia sajtó vezető helyen foglalkozik az egyiptomi angol-francia katonai beavatkozás híreivel. A Franc Tireur szerint most alkalom kínálkozik arra, hogy a franciák és angolok megfizessenek Nasszernek a szezei ügyért. A Libération és a L'Humanité élesen elítéli az angol-francia akciót. A két lap emlékeztet arra, hogy itt van hát az a „diplomáciai titok”, amelyről Guy Mollet a nemzetgyűlésben beszélt. Szerdán délelőtt egyébként a Le Figaro, a Parisien Libéré és a Libération különkiadást adott ki. A különkiadások közlik, hogy az angolok és franciák megkezdték a partraszállást Egyiptomban.³

London

Az angol lapok vezércikkekben behatóan foglalkoznak a kirobbant közép-keleti válsággal. A vezércikkírók véleménye megoszlik a brit kormány lépését illetően. A Times azt írja, hogy a brit kormány akkor követett volna el hibát, ha nem tett volna semmiféle lépést. A kormánynak le kell szögeznie, hogy a csatorna megszállása csak átmeneti intézkedés, pusztán a jelenlegi veszély elhárítása érdekében. A Daily Telegraph szerint Edennek és Molletnek nem volt más választása, mint hogy gyorsan és erélyesen cselekedjék. A Daily Mail, akárcsak a többi konzervatív lap, szintén támogatja a kormány lépését, és ezt azzal indokolja, hogy ha megengednék a harcok továbbfolytatását és elharapózását, azok az egész Közép-Keletre kiterjednének, sőt még a Közép-Keleten túl is. A Daily He-

3 1956. október 31-én az Egyiptom elleni francia-brit légitámadások kezdődtek meg, a szövetségesek november 5-én dobtak le ejtőernyősöket Port-Szaídra, és 6-án hajtották végre a partraszállást.

rald elítéli a kormány lépését. Eden döntése a lap szerint az egész arab világot Nagy-Britannia és Franciaország ellen fogja ingerelni és szétzúzza a közép-keleti brit befolyás utolsó maradványait is. A Manchester Guardian „örült cselekedetnek” nevezi az Egyiptomhoz intézett angol-francia ultimátumot. Lehet, hogy egy időre elhallgattatják vele a fegyverek dörögését a Közép-Keleten, de valószínű, hogy végül is közvetlen háborúba sodorja Angliát Egyiptommal és talán az arab világgal.

Rendkívüli állapot Jordániában

Az AP jelentése szerint a jordániai kormány 14 óra hosszat tartott minisztertanács után október 30-tól rendkívüli állapotot rendelt el Jordánia egész területére. A minisztertanácsban Husszein király is részt vett.

Újdelhiből érkezett jelentés szerint Nehru indiai miniszterelnök szerdán sürgős tanácskozásra hívta össze kormányának vezető tagjait az izraeli-egyiptomi összecsapás megvitatására.

Általános mozgósítás Szaúd-Arábiában

Szaúd király rendeletére Szaúd-Arábiában általános mozgósítást hajtanak végre - jelentette Jeddahból a közép-keleti hírügynökség.

Hazatelepítik az amerikai és a nyugatnémet állampolgárokat

Az amerikai Külügyminisztérium szóvivője bejelentette, hogy csaknem ezer amerikai állampolgár már eltávozott a Közel-Keletről. Az asszonyok és gyermekek elsőbbséget részesülnek az elutazásnál. Az amerikai hatóságok a franciaországi Nice városát választották ki az amerikai hazatelepülők befogadási központjának. Az izraeli-egyiptomi ellenségeskedések kirobbanásának időpontjában 6600 amerikai állampolgár volt Egyiptomban, Izraelben, Jordániában és Szíriában.

A DPA bonni jelentése szerint a nyugatnémet szövetségi kormány utasította a szövetségi köztársaság kairói, ammani és damaszkuszi nagykövetségét, hogy szólítsa fel a hazatérésre a Közel-Keleten tartózkodó német állampolgárokat.

Nasszer elnök fogadta a kairói jugoszláv nagykövetet

A TANJUG tudósítója jelenti Kairóból, hogy Nasszer elnök kedden a késő esti órákban fogadta Joszip Gyergya kairói jugoszláv nagykövetet és tájékoztatta őt az Egyiptom-ellenes francia és angol kormánydöntésekről.

Brit repülők szerda éjjélkor Alexandriát is bombázták

Kairó. Az egyiptomi katonai főparancsnokság közli, hogy brit repülőgépek a késő esti órákban bombázták Port-Szaíd, Izmalia és Alexandria városát.

Népszava (77. évf. 1. szám) 1956. november 1. 3. (megjelent: *1956 a sajtó tükrében. 1956. október 22–november 5.* Összeállította és szerk. Izsák Lajos és Szabó József. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1989. 203.).

A dokumentum bevezetőjét írta: Kecskés D. Gusztáv.



MAGYAR KORMÁNYZATI FORMÁCIÓK A FORRADALOM IDEJÉN A PÁRIZSI KÖZPONTBÓL TEKINTVE

1956. NOVEMBER 2.

A budapesti francia követségről érkező hírek mellett a francia Külügyminisztérium más forrásokból is kapott értesüléseket a magyarországi eseményekről. A többi országban működő francia diplomáciai missziók, a hírügynökségek és a nemzetközi sajtó jelentései is sok érdekes adalékot szolgáltatottak. A híreket általában a szovjet tömbbel foglalkozó szakszolgálat, a Kelet-európai Aligazgatóság rendszerezte.

A francia Külügyminisztérium levéltárában folytatott kutatások során a Kelet-európai Aligazgatóságnak hat olyan belső feljegyzése került elő, amelyet a minisztérium vezetésének készítettek az 1956. október 23. és november 6. közti időszakban. A tömör feljegyzések helytállóan elemzik az eseményeket, így megfelelő alapul szolgálhattak a magyarországi válság ügyében hozott francia döntésekhez.

Ha az információk összegyűjtését, továbbítását és átvizsgálását, illetve ha az események természetének kezdeti megítélését nézzük, azt mondhatjuk, hogy – amint az a következő dokumentumból is kiderül – a francia diplomácia összességében jól tájékozott volt, annak ellenére, hogy a budapesti követségnek voltak kommunikációs nehézségei, és az ilyen típusú tömegmozgalmakat mindig rendkívül zavaros helyzet jellemzi.

A Kelet-európai Aligazgatóság feljegyzése

A magyarországi helyzet. Az új „szűk körű kabinet”¹

Sz. n.²

Párizs, 1956. november 2.

Az október 27-én átalakított kormány miniszterelnöke, Nagy Imre és Tildy Zoltán, a kisczardapárt elnöke, valamint államminiszter, október 31-én bejelentették a budapesti rádióban, hogy a „kormányon belül” a magyar „demokratikus pártok” képviselőinek részvételével „szűk körű kabinetet” hoznak létre.

1 Valójában az október 30-án, a Minisztertanácson belül, kormánykabinet néven létesült szűkebb körű testületről van szó.

2 Hivatkozási szám nélküli dokumentum.

A magyar kormány az október 27-i formula alapján, nagyrészt „nemzeti” kommunistákból és néhány nem kommunistából áll. Így Tildy Zoltánból,³ akit Gerő bukása előtt már rehabilitáltak, sőt ez utóbbi maga kérte, hogy a „Demokratikus Népfront” keretei között működjön együtt a kommunista párttal, illetve Kovács Bélából,⁴ aki szintén, mint Tildy, a kisgazdapárt tagja, de ő nem mutatott hajlandóságot a népi demokrácia rendszerével való együttműködésre október 23-a előtt.

Ugyanakkor a „szűk körű kabinet” magában foglalja a nemzeti kommunisták (Nagy, Kádár – Gerő távozásától a párt első titkára –, Losonczy⁵) és a kisgazdapártot képviselő két személy (Tildy és Kovács Béla) mellett, a Nemzeti Parasztpárt volt elnökét, Erdei Ferencet⁶ és a szociáldemokrata párt egy képviselőjét, akit még október 31-ig nem jelöltek ki.

*

Ennek alapján, a Nagy Imre-beszéd kifejezésével élve a magyar kormány „a demokratikus pártok 1945-ös koalíciós korszakának alapjain” alakul újjá, és amint azt Tildy Zoltán kiemeli, ezzel az egypártrendszer időszaka is lezárul.

Sokan emlékeznek még arra, hogy amikor 1944-ben a németek elfoglalták Magyarországot, a két legjelentősebb párt, a kisgazdapárt és a szociáldemokrata párt megegyeztek a kommunista párttal és a szélsőséges, akkor még kis létszámú parasztpárttal, az úgynevezett „Nemzeti Parasztpárttal”, hogy együttesen alkotják meg a „Nemzeti Függetlenségi Frontot”.

3 Tildy Zoltán (1889–1961): politikus, református lelkész. 1945–1948-ban a Független Kisgazdapárt elnöke, 1945–1946-ban miniszterelnök, 1946–1948-ban köztársasági elnök volt. 1948 júliusában lemondatták, és 1956-ig házi őrizetben tartották.

4 Kovács Béla (1908–1959): politikus. 1941-től a Magyar Parasztszövetség főtitkára, 1944–1945-ben belügyi államtitkár, 1945–1946-ban és 1956-ban földművelésügyi miniszter. 1945–1947-ben a Független Kisgazdapárt főtitkára. 1947. február 25-én a szovjet hatóságok letartóztatták, majd bírósági tárgyalás nélkül húszévi kényszermunkára ítélték. 1955 őszén szállították haza a Szovjetunióból, és 1956 áprilisában szabadult. 1956-ban az újjáalakult Független Kisgazdapárt Intéző Bizottságának elnöke, a Nagy Imre-kormányban földművelésügyi, majd államminiszter.

5 Losonczy Géza. (Életrajzát lásd a kötet végén a névlexikonban.)

6 Erdei Ferenc (1910–1971): politikus, író, agrárközgazdász. 1948-tól az MTA tagja, 1957–1964-ben és 1970–1971-ben főtitkára, 1964–1970-ben alelnöke. 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója, 1945–1949-ben alelnöke, majd főtitkára. 1944–1945-ben belügyi, 1948–1949-ben állam-, 1949–1953-ban, valamint 1954–1955-ben földművelésügyi és 1953–1954-ben igazságügy-miniszter, 1955–1956-ban miniszterelnök-helyettes, 1964–1970-ben a Hazafias Népfront főtitkára, 1965–1971-ben az Elnöki Tanács tagja. A falukutató mozgalom egyik vezető egyénisége; a népi írók mozgalmának baloldalához tartozott.

Ez az összeállítás egyébként rövid életű volt, mivel a kommunista pártnak, annak ellenére, hogy az 1945-ös választásokon a három nem kommunista párt sokkal nagyobb százalékos eredményt ért el (85 százalékot), sikerül semlegesítenie az ellenzéki pártokat, anélkül hogy hivatalos megszüntetésükre kényszerült volna. Ezt azzal érte el, hogy beépült a rendőrségbe és a honvédségbe, illetve, mint ahogy később Rákosi bevalotta, „a Vörös Hadsereg jelenlétének” köszönhetően. Pontosan Tildy Zoltán volt az, aki Nagy Ferenc magatartásával szemben, gyengesége és ügyetlensége következtében közreműködött ebben a műveletben.

*

Így tehát Nagynak az 1945-ös tapasztalatokra való hivatkozása egyáltalán nem bátorítja az ország függetlenségének és a demokráciának a híveit. Október 31-én egyébként még nem volt egyértelmű, hogy Nagy őszintén csatlakozni fog-e a mérsékelt követeléseket megfogalmazó felkelőkhöz. A hatalmi tényezők bizonytalanok voltak, és az a mendemonda is elterjedt, hogy Mindszenty bíborost fogják megbízni azzal, hogy közvetítsen a felkelés különböző irányzatai között, vagy hogy ő fog új kormányt alakítani. Máskülönben, a magyar honvédség kitartott amellett, hogy nem hagyja a forradalom eredményeit elveszni, míg vidéken, különösen Győrben több forradalmi bizottság egyre inkább kommunistaellenességének adott hangot. (Nagy október 31-én tartott beszédében bejelentette, hogy elismeri „a nemzeti kormány nevében, azokat az önálló helyi szervezeteket, amelyek demokratikus úton, a forradalom eredményeként jöttek létre”, és azt is hangsúlyozta, hogy „a kormány munkájában rájuk támaszkodik, illetve működésüket jóváhagyja”.)

Így természetes volt, hogy a szociáldemokrata párt, régi vezetőin, Kéthly Annán és Kelemen Gyulán⁷ keresztül, Kovács Bélához hasonlóan, némiképp habozott a felállított szűk körű kabinetben való részvételt illetően.

*

⁷ Kelemen Gyula (1897–1973): politikus. Műszerésznek tanult. 1918-ban belépett a Vasas Szakszervezetbe és az MSZDP-be, 1937-től a párt országos vezetőségének tagja. 1945. áprilistól az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője, 1945. novembertől nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, a koalíciós kormányban az Iparügyi Minisztérium politikai államtitkára. 1948. januárban koholt vádak alapján letartóztatták, és életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték. 1956. júniusban kegyelemmel szabadult. 1956. október 31-én az újjáalakult szociáldemokrata párt főtitkárává választották. 1956. november 2–4-én Nagy Imre kormányában államminiszter. A forradalom leverése után pártját újra betiltották. Haláláig visszavonultan élt.

A helyzet azonban nagyon gyorsan megváltozott, és november elsején a Szovjetunió követének Nagy bejelentette, hogy a magyar kormány felmondja a Varsói Szerződést és kikiáltja az ország semlegességét. Azt is tudatta vele, hogy az ENSZ-hez fordult azzal a kéréssel, hogy a négy nagyhatalom garantálja a magyar semlegességet.

Mindeközben különböző értesülések szovjet csapatok Magyarországra történő beáramlását jelzik. Bizonyos hírek szerint, mostantól egyes helyeken újra felveszik a harcot a felkelőkkel szemben.

Ezek az új tények mennyiben járulnak hozzá ahhoz, hogy a régi demokratikus pártok Nagyhoz csatlakozzanak? Ma, november 2-án este ezzel kapcsolatban még nem tudhatunk semmi biztosat. Újra felmerült Nagy Imre lemondása és egy kiscgazda-nemzeti parasztpárti kormány megalakulásának a lehetősége. Mindemellett, semmilyen jele sem látszik annak, hogy a forradalmi bizottságok és a magyar haderő hajlandó lenne együttműködni a budapesti kormánnyal.

Documents diplomatiques français 1956. Tome III. 153–155. La situation en Hongrie. Le nouveau „Cabinet restreint”. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1956. november 2.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



**„A FORRADALMAT TUDNI KELL BEFEJEZNI.”
A LE MONDE HELYZETELEMZÉSE**

1956. NOVEMBER 3.

Az 1956-os magyar események óriási visszhangot váltottak ki a francia sajtóban. Így a napilapok közül a Le Monde különleges figyelemmel és napi szinten követte a magyar válság fejlődését. Csak a szuezi ügynek tulajdonítottak ezzel összemérhető jelentőséget. A lap október 23-tól bőségesen közölt információkat a magyarországi eseményekről. 25-én került a téma az első oldalra, röviddel ezután azonban a szuezi háború hírei kiszorították innen. Ennek következtében november 1-jén Magyarország a 6. oldalra került. Nagy Imre kormányának az ország semlegeségére vonatkozó nyilatkozatát azonban a november 2-i számban újra az első lapra tették. A szerkesztőségi cikkek több napon át szintén a magyar üggyel foglalkoztak. Annak ellenére, hogy a magyarországi viszonyokat jól ismerő, magyar származású újságíró, Thomas Schreibert küldték tudósítónak Budapestre, a zűrzavaros helyzet miatt pontos helyi információk szerzése még a Le Monde-nak is nagy nehézséget okozott. Október 26-án például a felkelés leveréséről írtak, másnap viszont éppen ellenkezőleg, a mozgalom terjedéséről számoltak be. Az október 30-i vezércikk a felkelők győzelmét jelentette be. „A második szovjet beavatkozás hírére katasztrófaként éltük át. Hideg zuhanyként ért minket, mivel valóban reménykedtünk” – mondta André Fontaine, a lap külföldi szolgálatának vezetője a szerkesztőség hangulatáról. Hagyományaihoz híven a Le Monde igyekezett a lehető legteljesebb információs tablót felvázolni. A magyarországi események ismertetésén túl rendszeresen tájékoztatott a magyar felkelés nemzetközi és franciaországi visszhangjáról is. A kelet-európai és a nyugati kommunista pártok állásfoglalásairól éppúgy beszámolt, mint a francia pártok és értelmiségiek reakcióiról. Az újságban közölt igen árnyalt elemzések általában helytállóan bizonyultak. Így Maurice Duverger november 3-án megjelent, alább közölt cikke a magyar forradalom sorsa szempontjából a legdöntőbb kérdést latolgatta: meddig tolerálhatja a szovjet vezetés a magyar önállósági törekvéseket? A szerző világosan láttatta a magyar forradalom nemzetközi helyzetét, tehát a Szovjetunió korlátlan hatalmát a saját érdekszférájának tekintett Magyarországon, és a nyugati hatalmaknak a kelet-nyugati nukleáris szembenállásból és az érdekszféra-politikából következő eredendő tehetetlenségét a szovjet „stratégiai védelmi zóna” ügyeit illetően. Helyesen feltételezte a ma már levéltári forrásokkal – fő-

ként az úgynevezett Malin-feljegyzésekkel – bizonyítható kemény vitákat a Szovjetunió Kommunista Pártja Elnökségében, és a szovjet vezetés elbizonytalanodását a magyar válság láttán. Ma is sokan osztják Duverger megállapítását, mely szerint a felkelés sikerének egyetlen, elméletileg lehetséges módja az volt, ha a magyar vezetés kapcsolatban marad és kiegyezik Moszkvával.

A határok

Az oroszoknak csak akarniuk kellene, és megsemmisíthetnék a magyarországi forradalmat. Bármily hősiek legyen is, a magyar nép nem tudna hosszú ideig ellenállni az országot a közös határon át előzőnlő Vörös Hadsereg félelmetes erejének. A nyugati demokráciák pedig, bármi legyen is a vágyuk, nem segíthetik őt másképpen, mint platonikus elítélő szavakkal, hiszen egy világháború kirobbanását kockáztatnák azzal, ha más formában beavatkoznának. A Szovjetunió materiálisan véres győzelmet arathatna. Miért nem tette hát ezt eddig?

Magyarország a Szovjetunióval szemben azonos helyzetben van, mint Lengyelország: a szovjet határok biztonságát szolgáló „stratégiai védelmi zóna” részét képezi. Oroszország tehát semmiképpen nem tolerálhatja kilépését a befolyási övezetből. A Nyugat a lengyel és a magyar válságok idején tanúsított magatartásával ugyanakkor azt bizonyította a szovjetek előtt, hogy tudatában van e ténynek. A nyugati nemzetek, miközben előnyszerzés céljával természetesen megkísérelnek hasznot húzni a Szovjetunió nehézségeiből, mind mostanáig nagy óvatosságnak adták tanújelét. A békés egymás mellett élés doktrínáját e döntő pillanatban valóban alkalmazták. Ez pedig nagy horderejű tény, hiszen csökkenti a tisztán katonai megfontolások jelentőségét. Mivel pedig a védelmi zónák az atomfegyverek fejlesztése nyomán leértékelődnek, érthető, hogy a szovjetek végül úgy ítélik, a magyar felkelés leverése több hátránnyal, mint előnnyel járna a számukra.

A stratégiai védelmi zóna megléte igen eltérő belpolitikai helyzetekkel is összeegyeztethető a részét képező területeken, feltéve hogy azok diplomáciai irányultsága azonos. Maga Sztálin is elnézte a szovjet védelmi zónába tartozó Finnországnak, hogy megőrizze nyugati típusú demokratikus rendszerét. Miért ne fogadnának hát el a „desztalinizált” vezetők hasonló helyzeteket más országokban is? Mindent egybevetve, ez megfelelőbb lenne a Vörös Hadsereg számára, mint az, hogy a megszálló csapatok egy elenséges néppel néznek farkasszemet és az általuk hatalomra emelt kormány csupán az ő jelenlétükben gyakorolhat hatalmat: az 1944-es partraszállás megmutatta az ilyen védelmi zóna gyengeségét.

A politikai megfontolások is ebbe az irányba billentik a mérleg nyelvét. A magyar forradalom leverése rövid távon bizonyos időre konszolidálná a sztálinista vezetőköröket Prágában, Bukarestben és Berlinben. De milyen áron? A felszabadító és egyenjogúsági törekvéseket hirdető, a népek függetlenségét és nemzeti mozgalmát támogató Szovjetunió mítosza szerte-foszlana e kaland nyomán, vele együtt semmivé válna a szovjet befolyás Ázsiára és Közép-Keletre való kiterjesztésének kulcsfontosságú eszköze.¹ A magyarországi visszavonulás kétségtelenül súlyos presztízsveszteséget jelentene, ám a művelet hosszú távon kifizetődőnek bizonyulhat. Valóban kényes dolog a felszabadítás kártyáját megjátszani, pedig jó kártyalap.

A belső diktatúra és Moszkva dominanciája tíz éve fékezi a kommunizmus kibontakozását nyugaton. A helyzet megváltozhat, ha e tényezők valóban eltűnnek. Ha hiteles Gomulák lépnének a Francia Kommunista Párt Gerőinek és Rokosszovszkijainak a helyére, az „olvadás” bekövetkezhetne

1 A következtetés logikus, de nem vált valóra. A szovjet kormány a szuezi ügyben számára rejlő propagandalehetőségeket kihasználva gyors ellentámadást indított: a harmadik világ országainak megnyerése érdekében továbbra is „a béke és a népek szabadságának bajnokaként” lépett fel az ENSZ-ben és azon kívül is. November 5-én Dmitrij Sepilov szovjet külügyminiszter levélben kérte az ENSZ Biztonsági Tanácsának összehívását abból a célból, hogy vizsgálja meg a helyzetet, amely amiatt állott elő, hogy Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael nem hajtották végre a november 2-i ENSZ-határozatot (tűzszünet, az izraeli és az egyiptomi csapatok visszavonása, a tagállamok tartózkodása attól, hogy hadianyag-szállítással vagy bármilyen segítségnyújtással késleltessék a határozat végrehajtását). A diplomáciai akció folytatásaként még aznap este Nyikolaj Bulganyin szovjet miniszterelnök több üzenetet küldött a konfliktusban érdekelt hatalmaknak: Eisenhower amerikai elnöknek, Anthony Eden brit, Guy Mollet francia és David Ben Gurion izraeli kormányfőknek. Az Izraelnek és Nagy-Britanniának szánt üzenet kifejezetten fenyegető hangnemű volt, nukleáris rakéták bevetésének lehetőségét is megemlítette, ami jelentősen megnövelte Moszkva tekintélyét az Egyiptommal szolidáris harmadik világbeli országok között.

A magyar ügy ENSZ-beli története éppen a fejlődő országok megnyeréséért vívott propagandaháború miatt nyúlt váratlanul hosszúra. A kérdés 1962 decemberéig nem került le az ENSZ Közgyűlésének napirendjéről. Az 1950-es évek második felében az Egyesült Államoknak még döntő befolyása volt a világszervezetben. A magyar felkelés témájának felelevenítése és a Szovjetunió ismételt elítélése – a forradalom véres leverése és az azt követő megtorlások miatt felháborodott nemzetközi közvélemény kielégítésén túl – mindenekelőtt Washington politikai érdekeit szolgálta. Egyrészt ezáltal próbálták csökkenteni a magyarországi események idején tanúsított be nem avatkozási politikájuk által okozott tekintélyvesztést, másrészt igyekeztek gátat vetni a harmadik világban terjedő szovjet befolyásnak. Moszkvának a szuezi válságban tanúsított magatartása – Bulganyin jól időzített rakétafenyegetései –, valamint a szovjet tudományos-technikai fejlettséget mutató szputnyik 1957. szeptemberi fellövése ugyanis jelentősen megnövelte a Szovjetunió tekintélyét az afrikai és ázsiai országok között. Az Egyesült Államok és a többi nyugati hatalom az ENSZ Közgyűlésének magyar ügyben folytatott vitái által főként ezt a tendenciát kívánta visszafordítani, bemutatva Moszkva „igazi” arcát.

a kommunistákra leadott szavazatokban is, melyek 1946 óta 25 százalékra estek vissza. Igaz, ezek gyenge lábon álló feltevések. Moszkva érezhetően hezitál, kemény összecsapások folynak az ottani vezetőségán belül, amely még bizonytalan a követendő magatartást illetően. Ezt az értelmezést valójában a szovjet politikának az utóbbi tizenöt napban tetten érhető ellentmondásai sugallják. Azonban a végső döntés meghozatalának mozgástere egyre szűkül. A visszatérés a sztálinizmushoz és az erőszak alkalmazásához Lengyelországban és Magyarországon egyre kevésbé elképzelhető. Minden kétséget kizáróan illuzórikus azt hinni: elérhető, hogy „a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon”. Hogy megengedhető a rendszer liberalizálása Varsóban és Budapesten, ugyanakkor pedig a sztálini vezetők és módszereik fenntartása Bukarestben, Prágában és Berlinben. A szabadság fertőző, és immár bizonyított, hogy a forradalom kifizetődő. A határidők kitolása azzal a kockázattal jár, hogy nehezebb lesz betartani őket. Lengyelország sietett, és ezért ott a nemzeti és liberális kommunizmusnak minden esélye megvan. A magyarországi késedelem azonban jelentős mértékben kompromittálta a szándékokat.

Az új orosz politika Közép-Európában egyébiránt már nem csupán a szovjetek döntésén múlik: a népek akaratától is függ ezentúl. Az 1956-os októberi forradalmak jelentősége éppen ebben áll. Ám a népek akarata kétféleképpen hathat. Vagy rákényszeríti a Szovjetuniót arra, hogy egyezzen vele, ahogy ez történt tegnap Varsóban, ma pedig Budapesten, vagy arra kényszeríti, hogy semmibe vegye, és erőszakot alkalmazzon, mert – bármekkora hátránya is származzon ebből –, semmilyen engedelményt nem tart elfogadhatónak. Ez utóbbi abban az esetben valószínű megoldás, ha a lengyelek és a magyarok minden kapcsolatot megszakítanak Moszkvával, hogy átálljanak a nyugati táborba. Kelet-Európában a jelenlegi körülmények között elérhető szabadság e két határ közötti mezsgyén valósítható meg. A forradalmat tudni kell befejezni. Minden szabad ember, aki aggodalommal vegyes lelkesedéssel figyelte a budapesti harcosokat, szenvédeleyesen azt kívánja, hogy bölcsességük is olyan nagy legyen, mint hősiességük.

Maurice Duverger

Le Monde, 1956. november 3. 6.

A dokumentumot francia nyelvről fordította: Somlai Katalin, a bevezetőt írta: Kecskés D. Gusztáv.

**A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT
ÉS AZ 1956-OS MAGYAR „ELLENFORRADALOM”**

1956. NOVEMBER 4.

A Francia Kommunista Párt az 1956-os magyarországi eseményekkel kapcsolatban teljes mértékben a szovjet állásponttal azonosult: elítélte a felkelést mint a kapitalista rendszer restaurálására irányuló ellenforradalmat, s feltétel nélkül támogatta az október 23-i és a november 4-i szovjet fegyveres beavatkozást egyaránt. A sztálinista vezetőség 1956 nyarán aggodalommal figyelte a magyar belpolitikában zajló változásokat, Rákosi lemondatását és Nagy Imre visszahívását a Magyar Dolgozók Pártjába, majd annak politikai bizottságába. Megkönnyebbülve vették tudomásul Moszkva erőskezdő fellépését, amely a Molotov vezette „keményvonalasok” győzelmét mutatta a szovjet vezetésen belül. Noha a párt napilapja, a L'Humanité már október 25-én sem habozott a magyarországi felkelést „ellenforradalmi zendülésnek” nevezni, a párt politikai bizottsága csak a november 4-i szovjet beavatkozás után, az alább közreadott nyilatkozatban foglalt testületileg állást.

Ezért a nyilatkozatért a francia kommunista mozgalom súlyos árat fizetett. A Francia Kommunista Párt (FKP) történetében először fordult elő, hogy a kommunista és a párttal szimpatizáló „útitárs” értelmiségiek egy jelentős csoportja élesen szembefordult a vezetőséggel, és nyilvánosan is bírálta magatartását. Számosan, közöttük neves történészek és filozófusok az események hatására szakítottak a párttal. Hasonló méretű tiltakozási és eltávozási hullámot később csak Csehszlovákia 1968-as lerohanása váltott ki a francia marxista értelmiségiek körében. Az 1956. november 4-i nyilatkozat után az FKP átmenetileg elszigetelődött a francia közvéleményben is. A második szovjet invázió hatására Franciaországban elszabaduló indulatok esetenként szélsőséges kommunista-ellenes megnyilvánulásokhoz is vezettek. Ezek közül a legsúlyosabbra november 7-én és 8-án került sor, amikor felfegyverzett tüntetők megtámadták a pártnak és a párt napilapjának, a L'Humanité-nek a székházát, és súlyos károkat okoztak berendezéseikben. A párizsi utcai harcoknak három halálos áldozata volt, mindhárman szakszervezeti tagok, közülük ketten kommunisták voltak. S hasonló összecsapásokra került sor a párt és a kommunista befolyás alatt álló CGT szakszervezet vidéki központjainál is.

A magyarországi események után. A Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának november 4-i nyilatkozata

Két hét politikai zűrzavar után a szocializmus ügye győzedelmeskedik Magyarországon.

A gazdag forradalmi hagyománnyal bíró magyar proletariátus, aki az után, hogy a szovjet csapatok legyőzték a hitleri fasizmust, diadalmasan hozzáfogott, hogy felépítse a szocializmust hazájában, rádöbrent arra, hogy az általa jogosan támasztható követelések leple alatt az ellenforradalmi és a fasiszta erők már-már visszavették a hatalmat és restaurálták a kapitalizmust Magyarországon.

A magyar munkásosztály útját állta Hitler egykori szövetségeseinek, a reakció és a Vatikán képviselőinek, azoknak, akiket az áruló Nagy Imre emelt a kormányba, és váratlan feltámadt tetterővel megalakított egy munkás- és parasztkormányt, mely kezébe vette az ország ügyeit. Ez a proletárkormány, a szocializmus ügyéért, a jövőért, a haza függetlenségéért és a világ békéjéért vívott harc jelentőségének tudatában, és a potsdami egyezmények, az 1947-es békeszerződés, valamint a Magyarország által aláírt nemzetközi egyezmények értelmében a szovjet hadsereg segítségét kérte a belső béke helyreállításához.

A Francia Kommunista Párt a legteljesebb mértékben helyesli Magyarország munkáskormányának eljárását.

A magyar proletariátus ügye az egész nemzetközi proletariátus ügye, és ekképpen a francia proletariátus ügye is.

A szocialista vívmányok szilárd megőrzése egy olyan országban, amely éppen csak lerázta magáról a kapitalizmus igáját, drága az egész világ dolgozói szívének, és természetesen drága a szovjet dolgozók szívének, akik mindenki másnál többet szenvedtek azért, hogy élő valósággá tegyék a kiszákmányoltak régi álmát, a szocializmust.

Felfoghatatlan lett volna az, ha a Szovjetunió parasztokból és munkásokból álló hadserege nem válaszolt volna a hozzá intézett hívó szóra, amikor a fasiszták és szövetségeseik, az Egyház fejedelmei dühödt és ádáz támadást indítottak azért, hogy visszaállítsák a terrorista Horthy-rendszert Magyarországon, s amikor a magyar munkásosztály legjobb fiait lemészárolták, felakasztották, kegyetlen módon megkínózták.

Franciaország dolgozói fenntartás nélkül foglalnak állást a magyar proletariátus és a szovjet katonák mellett, akik azért harcolnak, hogy megakadályozzák a fasiszta restaurációt és hogy megszilárdítsák a szocialista hatalmat.

Ezenkívül nemcsak a munkásosztály, de Franciaország minden demokratája és hazafia tudja, hogy annak a rendszernek a visszaállítása Magyarországon, amely szabad utat enged a fasizmusnak, és megnyitja az országha-

tárokat az idegen beavatkozás erői előtt, komoly fenyegetést jelentene a Szovjetunió és a szocialista tábor országai számára. S magára a világbékére is, melyet már a revánsvágyó bonni Nyugat-Németország, az atlanti paktum fő pillérének újrafelfegyverzése is súlyosan veszélyeztet.

A franciák túlságosan jól tudják, milyen árat fizetett azért Franciaország és a világbéke, hogy nem gátolták meg, sőt megkönnyítették Hitler számára a Rajna-vidék visszafoglalását és a Mussolini-féle fasizmus (sic!) számára a spanyolországi berendezkedést, hogy lehetővé tették és megkönnyítették a hitleri fasizmus számára a müncheni kapitulációt, semhogy a haza és a béke érdekeit figyelmen kívül hagyva helytelenítsék a magyar munkásosztály és a szovjet hadsereg tetters intézkedéseit.

A szocializmus vívmányainak megőrzését szem előtt tartó proletárok,

A demokraták, akik tudják, hogy a reakció és a fasizmus, a föld bármely pontján tűnjenek is fel, mindig ellenségei a népek szabadságának,

A hazafiak, akik nem látnák szívesen azt, ha Hitler Gauleiterei¹ visszatérnének a hatalomba, és veszélybe sodornák a világbékét, a magyar dolgozók mellett foglalnak állást, akik a Szovjetunió segítségével küzdenek szocialista vívmányaik megőrzéséért és egyúttal a szabadságért és a békéért.

Párizs, november 4.

Politikatörténeti Intézet Levéltára, MM/35/23, „Après les événements de Hongrie. Déclaration du Bureau Politique du Parti Communiste Français”. *La situation internationale. Les événements de Pologne et de Hongrie.* [A nemzetközi helyzet. A lengyelországi és a magyarországi események] 30–31. (1956. november 4.)

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Klenjánszky Sarolta.

¹ A Gauleiter a Német Nemzetiszocialista Munkáspártban (NSDAP), azaz a náci pártban 1925-től 1939-ig létező rang volt. Viselője a Német Birodalom vezetője, azaz Hitler után a leghatalmasabb birodalmi tisztviselő volt, és teljhatalommal rendelkezett a rábízott megyében vagy régióban.

HIVATALOS FRANCIA ÁLLÁSFOGLALÁS A MAGYAR FORRADALOMRÓL

1956. NOVEMBER 6.

A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatósága által a magyar forradalmi eseményekről készített alább közölt feljegyzést Christian Pineau külügyminiszter a Nemzetgyűlés 1956. november 7-i második ülésén olvasta fel. Az irat ennek megfelelően nem a francia kormányzat valós szemléletét tükrözi, inkább a nyilvánosság felé képviselt propagandisztikus állásfoglalásnak tekinthető. A magyar válság tömör és árnyalt elemzése mellett ugyanis homályban maradnak a francia diplomácia tényleges motivációi és a kulisszák mögött tett lépései. Nem szólnak a hidegháborús érdekszférerendszerből eredő be nem avatkozási politikáról, valamint az algériai és különösen a szuezi háborúnak Párizs hozzáállására tett intenzív hatásáról. A franciák számára rosszul végződő közel-keleti konfliktusról mindössze a következő utalást találjuk: „túlságosan sok hatalom nem tudta – vagy nem akarta – meglátni, hogy elsősorban Magyarországon forgott kockán a szabadság sorsa”. Az alábbi feljegyzést olvasva azt hihetnénk, hogy a francia diplomácia az elsők között és egyértelműen támogatta, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa tárgyalja a magyarkérdést. Valójában Párizs, a szuezi beavatkozásra készülve, Londonnal együtt csak kényszerűségből csatlakozott az amerikaiak javaslatához, mivel nem kívánta felvilágosítani őket háborús terveiről. A dokumentumban nagy hangsúllyal esik szó a francia társadalomban a magyar tragédia kapcsán valóban megfigyelhető élénk és együttérző reakciókról. Fontos azonban megjegyezni, hogy a közvélemény erőteljes érzelmi azonosulása semmilyen kimutatható hatással nem volt a francia kormány magyar válsággal összefüggő döntéseinek meghozatalára.

A Kelet-európai Aligazgatóság feljegyzése a külügyminiszternek a magyar eseményekről

A felkelt magyar nép tizenkét napon át hőiesen küzdött a szabadságért. Szovjet tankok százai kellettek ahhoz, hogy mozgalmát leverjék.

I.

A forradalmárok október 24-e óta szabad választásokat és egyenlőségen alapuló kapcsolatokat követeltek a Szovjetunióval. A magyar hadsereg nagy nemzeti egységmozgalomban egyesült a néppel és minden politikai osztállyal.

Bármi volt is kezdetben a budapesti kormány szándéka, a mozgalom népi erejénél fogva spontán módon a befolyása alá vonta azt. Megkapó élmény ma látni, hogy az ország legkülönbözőbb részeiben, a munkások, a parasztok és az értelmiségiek által megfogalmazott követelésekben milyen nagyfokú egyezés tapasztalható. Az akcióprogramokban mindenütt az ország függetlensége, a belső szabadság és az életkörülmények javítása szerepelt az első helyen. A társadalmi vívmányokat, amelyek Magyarországnak annyi nyomorúságot okoztak a háború óta, nem kérdőjelezték meg: a felkelők távol álltak attól, hogy visszaadják a földeket a régi nagybirtokosoknak vagy visszaszolgáltassák az üzemeket a korábbi vállalatoknak, mint ahogyan ezt Moszkvában állították, ehelyett kérték, hogy osszák fel a földeket a parasztok között, és mozdítsák elő a szakszervezetek és a munkás-tanácsok tevékenységét.

A népi demokrácia keretein kétségkívül túlléptek. De annak ellenére, hogy voltak tüntetések, amelyek a szabadság váratlan visszanyerésével magyarázhatók, a Szovjetuniót mint nemzetet nem érte támadás a budapesti kormány részéről, amelyet egyébként egy kommunista vezetett, és számos tanúságtétel bizonyítja, hogy az első napokban még magukat a szovjet katonákat sem kezelték kifejezetten ellenséges érzülettel. Egyes falvakban a lakosság nyilvánosan köszönetet mondott közülük azoknak, akik nem használták fegyverüket.

II.

A konfliktus békés megoldása tehát lehetséges volt, úgy tűnik, még a szovjet érdekek figyelembevételével is. November 2-áig egyedül a külföldi csapatok kivonását követelték: Magyarországnak a Varsói Szerződéshez tartozását nem kérdőjelezték meg. A Szovjetunió – ha megígéri, hogy tiszteletben tartja az ország függetlenségét és véget vet gazdasági kizsákmányolásának – ekkor még abban a helyzetben volt, hogy normális együttműködést alakíthatott volna ki a Magyar Köztársasággal. De még ha a moszkvai kormánynak november 2. után el is kellett volna fogadnia, hogy Magyarország semleges lett,¹ ez a semlegesség biztosítékot jelentett a

1 Pontosabban: 1956. november 1-jén mondta fel a Nagy Imre vezette kormány a Varsói Szerződést, és nyilvánította ki Magyarország semlegességét.

Szovjetunió számára afelől, hogy Budapest nem fog belépni a nyugati hatalmak védelmi szövetségébe.

Belpolitikai téren létrejöhetett volna egy demokratikus szocialista berendezkedés; sőt ez már éppen kialakulóban is volt. Az egypártrendszerhez való visszatérés az egyetlen alternatíva, ami kizártnak tekinthető, ha meghagyták volna a magyar nép szabadságát.

III.

A Szovjetunió azonban éppen ezt nem akarta. Október 30-ai nyilatkozatában elismerte ugyan a magyar munkások törekvéseinek jogosságát, sajnálta, hogy vérontás történt Magyarországon, és elfogadta, hogy tárgyaljon a magyar hatóságokkal, valamint a Varsói Szerződés más tagállamaival a szovjet csapatok jelenlétéről. De amikor leszögezte, hogy „a szocialista országok népei nem engedhetik meg a reakciónak, hogy megingassa a népi demokratikus rendszer alapjait”, a Kreml pontosan és teljes egyértelműséggel meghatározta a tervezett engedmények határát.

A szovjet csapatok pedig, amelyek október 29-étől november 3-ig elhagyták Budapest területét,² amíg a tárgyalások rendezését készítették elő, mégis hatalmas erővel tértek vissza, hogy leverjék a forradalmat, amikor kiderült, hogy Nagy felhívást intézett minden demokratikus politikai csoportosuláshoz, „mint 1945-ben”, megszüntette az egypártrendszert, és közölte szabad választások rendezésére irányuló szándékát. A moszkvai kormányzat ugyanis csak az erővel kikényszerített kommunizmus keretein belül kívánta tiszteletben tartani a népek függetlenségét és szuverenitását. A szabadság, főként a választási szabadság nevében tört azonban ki a magyar forradalom, és e miatt az alapvető követelés miatt kapta a Vörös Hadsereg³ azt a feladatot, hogy leverje a felkelést.

A Kádár vezette új kormány, amelyet a moszkvai rádió a „forradalmi, paraszt és munkás” jelzőkkel illet, nem utalt programjában arra, hogy tárgyalások kezdődnének a szovjet csapatok azonnali kivonásáról – ami pedig Nagy programjának egyik lényegi alapját képezte. Éppen ellenkezőleg, ki nyilvánította, hogy ilyen tárgyalásokra csak „a rend helyreállítása” esetén kerülhet sor, és készséggel elismerte, hogy segítséget kért a szovjet csapatok parancsnokságától a „nyugalom megteremtése” érdekében.

2 Téves adat. Valójában: 1956. október 31-én dél körül hagyták el az utolsó szovjet tankok Budapest Belvárosát, és ezzel befejeződött a szovjet tankok kivonulása a fővárosból.

3 A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg 1918-tól volt a Szovjetunió (1922. decemberig Szovjet-Oroszország) hadseregének hivatalos elnevezése. 1946-ban nevét Szovjet Hadseregre változtatták.

Sőt: a Magyarország Varsói Szerződésből való kilépéséről tárgyaló, Nagy Imre által kiküldött magyar katonai delegáció csapdába esett és eltűnt. És amíg a hét végén a Pravda fasizmusellenes kritikája láthatóan a katonai beavatkozás lélektani hátterét volt hivatva előkészíteni, az orosz képviselők Budapesten és New Yorkban összehangolt módon olyan híreket terjesztettek, amelyek a tárgyalások sikeréről igyekeztek meggyőzni, abból a célból, hogy kijátsszák a magyar nép és az ENSZ éberségét. Ez nemcsak a felháborító cinizmus jele, hanem nyilvánvalóan bizonyítja az előre megfontolt szándékot is.

IV.

A francia kormány október 26-án kérte, hogy tűzzék a Biztonsági Tanács napirendjére a szovjet csapatok magyarországi beavatkozása nyomán kialakult helyzetet. A tanács október 28-ai ülésén a szovjet ellenzés és a jugoszláv tartózkodás dacára helyt adott ennek az indítványnak. De a Magyarországról szóló vitát sajnos nem tudták rögtön megkezdeni. Ezt a késést részben a magyar felkelők és a szovjet erők közti harcban október 28-ától beállott átmeneti nyugalom és az október 30-ai szovjet nyilatkozat magyarázza. De szerepet játszott ebben az a tény is, hogy túlságosan sok hatalom nem tudta – vagy nem akarta – meglátni, hogy elsősorban Magyarországon forgott kockán a szabadság sorsa.

November 2-án Franciaország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kérésére a Biztonsági Tanács újrakezdte a kérdés vizsgálatát, ezúttal a Nagy Imre-kormány felhívására is. Egy újabb ülés zajlott le november 3-án: a Biztonsági Tanács amerikai határozati javaslat alapján kérte a Szovjetuniót, hogy vonja vissza csapatait Magyarországról.

November 3-áról 4-ére virradó éjszaka, amint a hatalmak értesültek a szovjet csapatok fegyveres beavatkozásáról, a Biztonsági Tanács sürgősséggel összeült.⁴ Elfogadták az amerikai határozati javaslatot kilenc szavazattal egy, a szovjet szavazat ellenében, mely hatalom ezáltal vétót emelt. A Közgyűlés azonban nyomban tárgyalni kezdte az ügyet. És ötven szavazattal, nyolc ellenszavazattal és tizenöt tartózkodás mellett (köztük számos ázsiai ország, például India) elfogadta az Egyesült Államok által betervezett határozati javaslatot, amelyet egy francia módosító indítvány is megerősített: ennek értelmében követelték a szovjet erők haladéktalan kivonását, és megbízták az ENSZ főtitkárát, hogy a lehető leghamarabb javasoljon olyan módszereket, amelyek alkalmasak lesznek rá, hogy véget vessenek a külföldi beavatkozásnak.

⁴ 1956. november 4-én 4.15-kor indult meg a szovjet csapatok általános támadása Magyarországra ellen. Ezért esett az ENSZ Biztonsági Tanácsának összehívása New York-i idő szerint november 3-4-e éjszakájára.

A francia kormány szilárdan eltökélte, hogy továbbra is fellép az ENSZ-ben annak érdekében, hogy noha nyers erővel tiportak le egy fegyvertelen nemzetet, Magyarországnak és hősiek népének sorsa ne titokban, a jog és a szabadság elveivel ellentétben dőljön el.

A francia kormány és az egész francia nép a felkelés első óráitól fogva mindent megtett, hogy megsegítse a súlyos helyzetbe került magyar népet, annak sebesültjeit, családait. Öt szállító repülőgépet küldtünk húsz tonna gyógyszerrel és élelmiszerrel megrakva Bécsbe, ahonnan a - csodálatra méltóan együttműködő - osztrák Vöröskereszt segítségével elindították a segélyeket a szomszédos ország felé. További hatvan tonna szállítmányt küldtünk vasúton. A rádióban közreadott felhívások nyomán összesen mintegy kétszázötven tonna legkülönbözőbb fajta élelmiszer, gyógyszer és felszerelés gyűlt össze. A rendelkezésünkre álló szállítóeszközök és a felmerülő szükségletek szerint szállítjuk a készleteket napról napra Magyarországra, hogy ezáltal megkíséreljük enyhíteni népének nyomorúságát.

Documents diplomatiques français 1956. Tome III. 227-230. (Magyar kiadás: „Vigyázó szemetek Budapestre vessétek...” A francia Külügyminisztérium belső irata az 1956-os magyar forradalomról. Fordította és közli Kecskés D. Gusztáv. *Rubicon*, 1999. október-november.) *Au sujet des événements hongrois.* A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése a miniszterhez (1956. november 6.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Kecskés D. Gusztáv.



A FRANCIA NEMZETGYŰLÉS HATÁROZATA

1956. NOVEMBER 7.

A magyar forradalom fegyveres leverése egyrészt, a francia kormányzat aktív szerepvállalásával zajló szuezi háború másrészt alkalmat és további érveket adott a Franciaországban már régóta egymással szemben álló antikommunista és kommunista politikai tábor újabb összeütkezéséhez. Az 1946-ban megalakult IV. Köztársaság politikai életének legfontosabb színtere, a Nemzetgyűlés szintén éles szócsatáknak adott helyet. A Francia Kommunista Párt hozzáállását nagy többséggel elítélte a Nemzetgyűlés. A támadásokra reagálva a kommunisták a kormányt gyarmatosító politikája miatt marasztalták el, különösen nagy figyelmet szentelve a szuezi francia–brit beavatkozás kérdésének. Az indulatok hevességét jelzi, hogy november 7-én a Nemzetgyűlés elnökének 15 percre fel kellett függesztenie az ülést a nagy hangzavar miatt. A régi érvek hangoztatása – a francia kommunisták gyakran utaltak a második világháborúra: „Hitler”, „kollaboráns”, „Gestapo” stb. bekiabálásaikkal – bizonyítja, hogy mélyebben gyökerező konfliktusról van szó, melynek a magyar ügy csak újabb megnyilvánulása volt. A nemzetgyűlési képviselők többsége ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy a közölt határozatban kifejezze a magyar néppel való szolidaritását is. A 453/81 arányban megszavazott határozati javaslatot a Nemzetgyűlés külügyi bizottsága november 6-i ülésén fogadta el.

Határozat

A Nemzetgyűlés tisztelettel fejet hajt azok előtt, akik Magyarországon hazájuk függetlenségéért, valamint a szabadság és az ember szent jogainak védelméért adták életüket; Csodálatát fejezi ki a mártír magyar nemzetnek rendíthetetlen bátorságáért, melyről tanúbizonyságot tett, mikor az igazi politikai és társadalmi demokráciáért fellázadt egy olyan elnyomóval szemben, melynek tettei emberiségellenesek; Felkéri a kormányt, hogy a szabad nemzetekkel karöltve tegyen meg mindent az országukban maradt vagy menekült magyarok sürgős megsegítéséért; Különösen arra kéri a kormányt, tegye meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a szabad nemzetek fellépjenek a felkelt magyarok bárminemű deportálása ellen, hűek maradva a nürnbergi ítélet szelleméhez, mely elítélte és emberiség elleni bűntettnek minősítette a deportálást...

A FRANCIA NEMZETGYŰLÉS HATÁROZATA

Journal Officiel de la République Française, Débats parlementaires, Assemblée Nationale, Compte rendu in extenso des séances, questions écrites et réponses des ministres à ces questions, Troisième législature, Session ordinaire de 1956-1957, séance du 7 novembre 1956. 4525.

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Kecskés D. Gusztáv.



**A MAGYAR FORRADALOM HATÁSA A SZOCIALISTA BLOKKRA –
A PÁRIZSI KÜLÜGYMINISZTERIUMBÓL TEKINTVE**

1956. NOVEMBER 27.

A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése az 1956. november második felében Magyarországot jellemző sajátos átmeneti helyzetben keletkezett. Noha november 11-ére a szovjet csapatok leverték a fegyveres ellenállást, 12-én az Elnöki Tanács felmentette a Nagy-kormányt és megválasztotta a Kádár-kormányt, továbbá 22-én elrabbolták a jugoszláv nagykövetségről távozó Nagy Imrét és társait, az új hatalom még ingatag alapokon állt. November 14-én megalakult a Nagy-budapesti Központi Munkástanács és 21-én a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa. A belső ellenállás további erősödését lehetett jósolni. A Quai d'Orsay-n felvetődött a kérdés: a magyar helyzet milyen hatással lesz a szocialista blokkon belüli viszonyokra? Az alább közölt dokumentum tanúsága szerint a francia diplomaták helyesen figyelték meg a Szovjetunió és Jugoszlávia közti ellentétek további elmélyülését, a lengyel közvéleménynek a magyar forradalom melletti kiállását, és az október 30-i szovjet kormánynyilatkozatnak a csatlós államok Moszkvával szembeni nagyobb függetlensége irányában ható üzenetét, valamint a szocialista országok között várható csoportképződést. A későbbiek fényében mindazonáltal túlzónak tűnik az a megállapítás, hogy veszélybe került volna „az ezek között az országok között létrejött viszonyrendszer” és „a kommunista világban kialakult erőegyensúly”. Az irat továbbra is a tárgyilagosságra törekvő távoli szemlélő nézőpontját tükrözi: a francia külügy nem kívánt aktívan beavatkozni a vasfüggöny túloldalán zajló folyamatokba.

FR/AL

Európai Igazgatóság

Kelet-európai Aligazgatóság

Párizs, 1956. november 27.

Feljegyzés

Tárgy: A magyarkérdés.

A magyar forradalom, amely fegyveres harc nélkül, sztrájkokkal és politikai zavargásokkal folyik tovább, a Szovjetunió és a kelet-európai országok

számára egyaránt számos olyan problémát vet fel, amelyek az ezek között az országok között létrejött viszonyrendszert és magát a kommunista világban kialakult erőegyensúlyt is veszélyeztetik.

1. *A szovjet kormány számára*, mely eltökéltséget mutat, Magyarország csatlós államként való megőrzésének e szándéka kétféle nehézséget is jelent: – A katonai beavatkozás véget tud vetni a nyílt fegyveres ellenállásnak, de ez nem fogja csökkenteni sem a felkelők, sem pedig a magyar nép politikai ellenállását. Az internálások bármennyire is tömegesek, jelen pillanatban nem befolyásolják a szovjetek és a népi demokratikus rendszer visszaállítása ellen küzdő magyarok harci kedvét.

A Kádár-kormány bebizonyította, hogy nem képes megnyerni a lakosság bizalmát. A valóságos hatalom a helyi „forradalmi bizottságok” és a sztrájk fegyverével rendelkező szakszervezetek kezében van. Kádár részben kompromittálta magát a magyarok szemében azzal, hogy a szovjetek támogatását élvezzi, ugyanakkor talán önmaga is ellenzi a Moszkvának való teljes kiszolgáltatottságot, már csak azért is, hogy az ország közvéleményét meg tudja nyerni. Hangsúlyozta ugyanis, hogy szándékában áll lépésről lépésre elérni a szovjet csapatok kivonását. Ezenkívül jóváhagyott a forradalom alatt megfogalmazott számos követelést, sőt a legkülönbözőbb forradalmi tanácsok követelésére válaszolva említést tett a többpártrendszerrel is.

Egyébként pedig több jel is arra enged következtetni, hogy Kádár legalább november 23-ig, Nagy letartóztatásáig¹ kapcsolatban állt a jugoszlávokkal.

Bármi is legyen az oka ennek a letartóztatásnak, lehetetlen, hogy Moszkva jóváhagyja, akár minimális formában is a Nagy-féle programot, vagy ez utóbbi túlságosan is szoros jugoszláviai kapcsolatait. Belgrádban egyesek úgy gondolják, hogy a szovjetek kezdetben szerették volna elkerülni Nagy Jugoszláviába menekülését, de valószínűleg tudatosan mondtak le a közvetítőről, amely által jobb lehetőség lett volna a magyarkérdés politikai megoldására.

Vajon szükségük van-e tehát a szovjeteknek, hogy a teljesen alkalmatlan Kádár-kormányt, a közigazgatást és a hadsereget féltreve bevezessék a katonai közigazgatást? Ennek megvalósítása óriási nehézségeket vet fel.

2. *Belgrád számára*, amely október 23. előtt bátorította a Nagy-szimpatizánsokat, és egészen az egypártrendszerrel történő szakítás pillanatáig

¹ Nagy Imrét és társait valójában 1956. november 22-én hurcolták el. A csoportot a budapesti jugoszláv nagykövetségről elszállító szovjet katonai autóbust a szovjet hatóságok az Ajtósi Dürer soron lévő szovjet parancsnokságra irányították, majd a kísérő jugoszláv diplomatákat erőszakkal eltávolítva Mátyásföldre, a KGB-parancsnokságra hajtottak. Miután a csoport tagjai a politikai átállás lehetőségét elutasították, repülőgépen Romániába vitték őket.

helyeselte annak cselekedeteit, Kádár jelenlegi hatalma, legalábbis pillanatnyilag egyfajta, és talán a legkevésbé rossz megoldást jelenti a magyar-kérdéssel kapcsolatban. Tito, még november 11-én, pulai beszédében is Kádárt támogatta.²

Azóta azonban fennáll a veszély, hogy magyarországi hatalmának elfogadtatása terén megmutatkozó alkalmatlansága, illetve Nagy letartóztatásakor a szovjet erőkkal szemben megmutatkozó tehetetlensége miatt a jugoszláv vezetők szemében Kádár mint megoldás elveszti minden jelentőségét.

Milyen magatartást tanúsítson tehát Magyarország irányában Belgrád, amikor Moszkva annak alapján ítéli meg az egyes kommunista országok hűségét és a Szovjetunióval való együttműködési szándékát, hogy azok hogyan viszonyulnak Budapesthez (lásd a csehszlovák, a német és a román küldöttségek magyarországi útját³)? Nehéz ezt a jelen pillanatban előre látni.

3. A magyar forradalom alapvető következményekkel járt a kelet-európai országok egymás közötti és a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolataira. Ez a hatás egyre inkább fokozódni fog abban az esetben, ha Moszkva – és ez tűnik a legvalószínűbbnek – az erő politikájához folyamodik Budapesten, de akkor is, ha a szovjet kormány politikai választ keresne a kérdés megoldására.

Maga Tito marsall november 11-i beszédében, már csak a jugoszláv közvélemény miatt is, jónak látta, hogy felidézze alapvető álláspontját más országok belügyeibe való bármilyen jellegű beavatkozással szemben, illetve hogy emlékeztessen saját „nemzeti kommunista” tanára. Annak ellenére, hogy Tito visszafogott megfogalmazásokat használt, és a magyarországi szovjet beavatkozást „tárgyilagos” feloldozásban részesítette, a Kreml vezetőinek azonnali reakcióját váltotta ki, mert megnyilatkozásaiban felfedte, hogy különböző irányzatok léteznek a kommunizmuson belül. Noha nem látszik előre, hogy sor kerül-e egy 1948-hoz hasonló szakításra,⁴ mindazon-

2 Tito a JKSZ aktíváján Pulában elmondott beszédében ugyan élesen bírálta a magyarországi szovjet katonai beavatkozást, és a körülmények kényszerével magyarázta a jugoszláv vezetés beleegyezését, a Kádár-kormány tagjairól mégis úgy nyilatkozott, hogy azok „Magyarország legbecsületesebb törekvéseit képviselik”.

3 A csehszlovák kormányküldöttség 1956. november 16-án, az NDK-delegáció november 20-án, míg a román párt- és kormányküldöttség november 22-23-án tárgyalt Budapesten.

4 1948. június 29-én a Kominform közleményt adott ki a június második felében Romániában tartott értekezletéről. Ebben elítélték a Jugoszláv Kommunista Párt politikáját, és kizárták a szervezetből. A történetek nyomán több évre megromlott a kapcsolat Jugoszlávia és a szovjet blokk között.

által megállapítható, hogy teljes bizalmatlanság uralkodik Moszkva és Belgrád között. Egyáltalán nem látszik összeegyeztethetőnek az ideológiai nézetkülönbség, Magyarország lett a viszálykodás almája a két párt, sőt a két állam között.

Ugyanez a helyzet Lengyelországgal kapcsolatban is. A lengyel közvélemény reakciója a szovjetek magyarországi megtorlásával és Nagy Imre eltávolításával kapcsolatban próbára tette a Lengyelország és a Szovjetunió közötti kapcsolatok kérdésében Gomułka által Moszkvában november 18-án elért egyezséget.⁵

Ugyanakkor, ha Budapesten megállapodás születik a szovjet csapatok kivonásáról, akkor az nehézséget okozhat a lengyel kormánynak, amely beleegyezett az orosz katonai jelenlétké. (Mindazonáltal a Kreml nemcsak a Varsói Szerződéssel indokolja csapatainak lengyelországi jelenlétét, hanem a potsdami megállapodással és a német-lengyel határ biztosítására vállalt kötelezettségeivel is.)

*

Így a Szovjetunióknak a népi demokráciákkal és Jugoszláviával felálló kapcsolatrendszer a magyar forradalom következtében megingott, illetve megkérdőjeleződött. Az október 30-i szovjet nyilatkozat,⁶ amely a Gomułka hatalomba való visszatérése (október 19.⁷) és a budapesti események (november eleje)⁸ közötti időszakra esik, inkább a kelet-európai országoknak a nemzeti függetlenség irányába történő fejlődésével számol, feltéve hogy megmaradnak kommunista államoknak. Vajon Moszkva már megfogalmazásakor úgy tekint erre a kijelentésre, hogy az a magyar forradalom miatt többé-kevésbé hosszú távon alkalmazhatatlan lesz? Jelen pillanatban meg kell elégednünk a kérdés pusztá felvetésével. Meglehet ugyanakkor,

5 Az 1956. november 15-én Władisław Gomułka, a LEMP KB első titkára és Józef Cyrankiewicz miniszterelnök vezetésével Moszkvába látogató lengyel párt- és kormányküldöttség a szovjet vezetéstől jelentős engedményeket kapott.

6 „A Szovjetunió és a többi szocialista ország közötti baráti kapcsolatok és együttműködés fejlesztésének és további erősítésének alapjairól” címet viselő, 1956. október 30-án kiadott szovjet kormánynyilatkozat szerint a Szovjetunió kész megvitatni a szocialista országok kormányaival kapcsolatainak a szuverenitás, a kölcsönös előnyök és az egyenjogúság alapján történő továbbfejlesztéséhez szükséges intézkedéseket, így mérlegeli csapatainak kivonását Magyarországról, Lengyelországból és Romániából.

7 Gomułkát a LEMP 1956. október 19–21-én tartott VIII. plénuma választotta a KB első titkárává.

8 1956. november 1-jén délután a kormánykabinet Jurij Vlagyimirovics Andropov szovjet nagykövet jelenlétében felmondta a Varsói Szerződést, és kinyilvánította Magyarország semlegességét. A döntésről szóbeli jegyzéket adtak át.

hogy a választ nem csupán Moszkvában kell keresni, hiszen látható, hogy Gomułka Lengyelországát Kína is egyfajta erkölcsi támogatásban részesíti. Úgy tűnik, hogy mostantól fogva különleges szálak fognak kialakulni a szocialista táboron belül Jugoszlávia és Lengyelország, esetleg Magyarország között, és talán viszonylag erős kapcsolat fog létrejönni az előbbi országok és Kína között is. Ezekkel szemben a következő, Szovjetunió körül csoportosuló államok maradnak: Bulgária, Románia, Csehszlovákia és Albánia, amelyhez a Francia Kommunista Párt csatlakozik még. Valójában a magyar forradalom egyfelől láthatóvá tette a Szovjetunió erejét, amikor erőszakhoz folyamodik, illetve annak korlátait, amikor megpróbál a meggyőzés hatékony eszközével élni.

Mindez mély válságot okozott a Szovjetunió Kommunista Pártjának Elnökségében, amit Molotov nemrég történt kinevezése⁹ is jelez. Hruscsovnek a XX. kongresszuson elmondott beszédét túlzott optimizmus jellemezte. Ha hinni lehet neki, semmi sem tudja megállítani a szocializmus fejlődését, aminek nincs többé szüksége fegyveres forradalomra, sem pedig háborúra. Az 1956. őszi események megmutatták, hogy lekicsinylő kijelentéseit okolhatja amiatt, hogy „alábecsülte” a szocialista mozgalom erejét.

Úgy tűnik, itt az ideje a szigorú kiértékelésnek, illetve a fegyelemhez és az éberséghez való visszatérésnek. Természetesen ezt a kérdést meg fogják vitatni a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának következő ülésén decemberben.

Documents diplomatiques français 1956. Tome III. 419–422. Problème hongrois. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1956. november 27.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

9 Vjacseszlav Mihajlovics Molotovot 1956 őszen nevezték ki az úgynevezett állami ellenőrzés miniszterévé.

FRANCIAORSZÁG ÉS AZ 1956-OS MAGYAR
POLITIKAI EMIGRÁCIÓ

1956. DECEMBER 13.

1957. január 5–7-én a franciaországi Strasbourgban lezajlott az 1956-os forradalom leverését követő időszak legfontosabb emigrációs politikai eseménye, a Magyar Forradalmi Tanács első és egyetlen kongresszusa.

Ennek előkészületei során a francia hatóságok dilemma elé kerültek. Ha túrik külföldi emigránsok politikai tevékenységét államuk területén, akkor előbb-utóbb állást kell foglalniuk, hogy elismerik-e hivatalosan szervezeteiket mint képviseleti intézményeket. Amennyiben igen, a normális diplomáciai kapcsolatok a menekült politikusok ellenfelének számító kormánnyal, vagyis jelen esetben a Kádár-rezsimmel szükségszerűen megszakadnak. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának alábbi feljegyzése összefoglalja a francia külügynek és az új emigrációt képviselő Raksányi Árpádnak, valamint a régieket képviselő Auer Pálnak e kérdésekkel kapcsolatos megbeszéléseit. A francia Külügyminisztérium főtitkárához benyújtott állásfoglalás-tervezetben egyszerre van jelen a jövő befolyásolásának igénye és az óvatosság. Önmagában az a tény, hogy a francia hatóságok nem akadályozták, vagyis engedélyezték magyar emigráns szervezet létrejöttét az ország területén – vállalva ezzel, hogy feszültség keletkezik a Magyarországgal fenn tartott diplomáciai kapcsolatokban –, már nagy változásnak számított. A politikai menekültekkel kapcsolatos korábbi visszafogottságot 1956 őszétől aktív, kezdeményező magatartás váltotta fel. Mindazonáltal a francia kormány – minden közeledő gesztus ellenére – soha nem ismerte el hivatalosan a Magyar Forradalmi Tanácsot a magyarság képviseleti szerveként a Kádár-kormánnyal szemben.

MM/AL
Politikai Főigazgatóság
Európa
Kelet-európai Aligazgatóság¹
1956. december 13.
Sz. n.

Feljegyzés a főtitkár részére

Bizalmas.

Tárgy: Magyar „Forradalmi Nemzeti Bizottság” felállítása Nyugaton.

Raksányi Árpád² úr tájékoztatta a Kelet-európai Aligazgatóságot a legújabb magyar emigráns körök által kigondolt tervről és arról, hogy ezek a személyek egy magyar bizottság Európában történő felállítását kezdeménye-

1 A Belügyminisztérium és a Külügyminisztérium az a két fő állami szerv, amely Franciaországban a politikai menekültekkel foglalkozik. Az első az engedélyezés és a felügyelet munkáját látja el, míg a második a menekültek eredeti hazájával tart fenn kapcsolatot. A Quai d'Orsay számít az emigráns politikai csoportok első számú tárgyalópartnerének. A szovjet blokk országaiból érkező, kommunistaellenes nézeteket valló emigránsok ettől az intézménytől várhattak támogatást törekvéseik megvalósításához. Ezért különböző csoportjaik versengtek is egymással a Külügyminisztérium befolyásolásáért. A közép- és kelet-európai országokból jött emigráns politikusok gyakran juttattak el feljegyzéseket eredeti hazájuk fontosnak tűnő ügyeivel kapcsolatban, megpróbálva meggyőzni a francia külügyi hatóságokat, elsősorban a minisztérium illetékes Európai Igazgatóságát és Kelet-európai Aligazgatóságát nézeteik helyességéről. A kérdés levéltári anyagának vizsgálatából úgy tűnik, hogy a Quai d'Orsay-n alaposan foglalkoztak az ilyen jellegű beadványokkal, és – kiegészítve ezeket a külföldi francia diplomáciai missziók beszámolóival – pontos ismeretekkel rendelkeztek a francia területen működő emigráns szervezetek nézeteiről. Voltak továbbá az egyes kelet-európai emigrációk tagjai közül kiválasztott olyan privilegizált személyek, akikkel a francia külügyi szervek rendszeres kapcsolatot alakítottak ki. Időről időre megvitatták velük egykori hazájuk politikai helyzetét és az emigrációval összefüggő kérdéseket. A Külügyminisztérium vezető tisztviselőihez közel álló nézeteik okán úgy tekintettek rájuk, mint az antikommunista ellenzék legitim képviselőire, szervezeteikre pedig mint a legrepresentatívabb emigráns politikai alakulatokra. A franciaországi magyar emigrációban ezt a szerepet Auer Pál töltötte be.

2 Raksányi Árpád 1948-ban érkezett Franciaországba a szintén menekülésre kényszerült Varga Béla, a magyar országgyűlés elnöke személyi titkáraként. Azon kevés emigráns politikus között volt, akik a forradalom idején hazalátogattak. Ez a tény, valamint az 1956-os forradalmat megelőzően már Nyugaton élő emigránsokhoz képest viszonylag fiatal kora miatt a forradalom után megjelenő új emigráns generáció maga közül valónak érezte őt. Raksányi tagja volt a Bécsben megalakuló Magyar Forradalmi Bizottmánynak, amely hamarosan a Magyar Forradalmi Tanács nevet vette fel. Párizsi tapasztalatai birtokában pedig vállalta,

zik. Ennek az intézménynek a székhelye Európában (talán Brüsszelben) lenne, és benne minden olyan lényeges politikai mozgalom képviseltetné magát, amelyik részt vett a magyar forradalomban (így a kisgazdapárt, a szocialista párt,³ a kereszténydemokrata párt, a Petőfi Kör, és esetleg a Nagy-féle irányzat is, és végül 4 vagy 5 ifjúsági és értelmiségi szervezet stb.). Ennek előkészítésére december 20-a körül, Strasbourgban értekezletet fognak tartani. A résztvevők névlistáját haladéktalanul el fogják juttatni a párizsi Külügyminisztérium Európai Igazgatóságára.

Auer Pál, volt párizsi magyar követ és az Egyesült Államokban lévő Magyar Nemzeti Bizottmány tagja,⁴ Manac'h úrnál tett látogatása alkalmával elegendőnek látta megjegyezni, hogy a régi emigránsok tartózkodóak az újakkal szemben. Auer úr fenntartotta véleményét, mely szerint azok a „fiatalok”, akik „Forradalmi Tanács” néven új bizottság felállítását kezdeményezték, „semmilyen tapasztalattal sem rendelkeznek”. Megjegyezte, hogy Kéthly Anna minden bizonnyal vissza fogja utasítani, hogy részt vegyen ebben a tanácsban. Hangsúlyozta, hogy a két magyar szervezet közötti rivalizálás szörnyű következményekkel járna. Hangsúlyozta továbbá, hogy többet érne, ha inkább az Egyesült Államokban található régi szervezetet „frissítenék fel”, két túlságosan konzervatív személyt újakkal váltanának fel, illetve az amerikai magyar központi intézmény egyik ágaként egy fajta magyar európai bizottság létrehozására szorítkoznának. Ezzel az új szervezettel felingerelhetjük az amerikaiakat, jegyezte meg Auer úr.

hogy megszervezi a testület alakuló kongresszusát Franciaországban. Sztáray Zoltán közlése szerint Raksányi kapcsolatban állt Robert Buron miniszterrel és Monique Fatrasszal, a Centre d'Information Internationale (Nemzetközi Információs Központ) befolyásos munkatársával. Az ő segítségükkel nyerte el az Európa Tanács támogatását ahhoz, hogy a kongresszust Strasbourgba hívják össze.

3 Vagyis a Szociáldemokrata Párt.

4 Auer Pálról 1945-ben történt párizsi magyar követté való kinevezése óta igen pozitív kép alakult ki francia diplomáciai körökben, aminek köszönhetően a Quai d'Orsay Európai Igazgatóságának vezetője úgy döntött, hogy 1947-es visszahívása, illetve emigrációba vonulása után is megtarthatja követi kiváltságait. Az általa képviselt, 1947-ben az Egyesült Államokban alakult Magyar Nemzeti Bizottmányt (Hungarian National Council), amely Magyarország kommunista uralom alóli felszabadításának előmozdítását tűzte ki célul, a francia diplomácia a legautentikusabb magyar emigráns politikai képződménynek tekintette. Jelentős támogatást azonban sem ez, sem más magyar politikai menekültszervezet nem kapott. Auer Pál a magyar forradalommal összefüggő kérdések megvitatása céljából többször is járt a francia Külügyminisztériumban 1956. november–december folyamán. Így néhány nappal a november 4-én kezdődő magyarországi szovjet katonai beavatkozás után a Magyar Nemzeti Bizottmány nevében javaslatokat terjesztett elő Franciaországnak a magyarkérdésben kialakítandó álláspontjára vonatkozóan.

Az Egyesült Államok Nagykövetsége egyébként tegnap elküldte egyik tisztviselőjét a Kelet-európai Aligazgatósághoz. Kaufman úr értésünkre adta, hogy az új emigránsok tervbe fogják venni, hogy támadják a „Szabad Európa Rádiót”, továbbá kritizálni fogják az Egyesült Államok magyar üggyel kapcsolatos politikáját. Az amerikaiak ellenezni fognak mindenfajta együttműködést az új szervezet és az általuk finanszírozott Magyar Nemzeti Bizottmány között. Kaufman úgy tudta, hogy a tanács elnök-asszonya és a Munkásinternacionálé Francia Szekciója (SFIO) támogatja az új Magyar Tanácsot.

*

A Kelet-európai Aligazgatóság a maga részéről úgy véli, hogy nem áll érdekében megakadályozni az új szervezet megalakulását. Ez az intézmény ugyanis olyan mozgalmakat egyesít, amelyek jelentős szerepet játszottak és játszanak még ma is Magyarországon, és meglehet, hogy egy napon ezek közül kerülnek majd ki az ország vezetői. Magyarországi befolyásunkról van szó. Mégis jó lenne vigyázni (lásd az 1956. december 12-én kelt bécsi értesítést⁵), hogy az új szervezet semmilyen, a forradalmároknak küldendő fegyverekkel kapcsolatos tevékenységet a francia állam területén ne folytasson.

Az újból megkérdezett Raksányi úr úgy nyilatkozott, hogy a Szocialista Párt [sic!] hivatalosan is tagja a Forradalmi Tanácsnak, és már három személyt ki is jelölt, akik képviselni fogják ebben a szervezetben. Ha Kéthly Anna nem fog tudni részt venni a strasbourgi gyűlésen, annak csak az lehet az oka, hogy éppen ebben az időpontban készült New York-ba utazni.

Az új szervezet az elmúlt évek magyarországi fejleményeiből okulva fog cselekedni. Megpróbál mindenekelőtt az európai szintéren megalakulni, és egyben szeretné elérni, hogy bizonyos fokig független legyen az Egyesült Államoktól is.

AMAE, Europe 1944–1960, Hongrie, dossier 97. *Création en Occident d'un „Comité national révolutionnaire” hongrois*. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1956. december 13.). A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Kecskés D. Gusztáv.

⁵ A dokumentumot nem közöljük.

YVES MONTAND MAGYARORSZÁGON

1957. MÁRCIUS 10. ÉS 12.

Yves Montand és felesége, Simone Signoret színésznő – a világ őszinte megdöbbenésére – 1956 őszén indult kelet-európai turnéjára. A közismerten kommunista meggyőződésű művész a Szovjetunióban és szinte valamennyi szocialista országban fellépett. Magyarországon többször is járt: 1957 februárjában átutazóban Bukarest és Szófia felé a Ferihegyi repülőtéren is megfordult. Majd 1957. március 11-én, 12-én, 13-án és 14-én négyszer is telt házas koncertet adott a budapesti Erkel Színházban. Amint a következő két Népszabadság-cikkből is kiderül, Magyarországon valóságos Yves Montand-hisztéria tört ki. A művész önéletrajza, a „Csupa napfény a szívem” címmel először 1956-ban jelent meg magyar nyelven. Meghökkenítő, hogy a könyvet 1957 elején még kétszer kiadták közel százezer példányban. Már néhány óráig Budapest-Ferihegyi látogatásáról fotót közölt az akkori egyetlen országos napilap, a Népszabadság. A néhány hete megindult új rejtvényűjság, a Füles életrajzi képregénnyel (!) tisztelgett a művész előtt. A vendégszereplésről nagy interjúban és képriportban tudósított a Nők Lapja is.

**Yves Montand szombaton megérkezett Budapestre.
A világhírű művész ma kezdi négynapos vendégszereplését**

Írta: Gábor István

Már hetek óta „Yves Montand-láz” hevíti a sanzon, a dal rajongóit, főként a „szép nem” képviselőit. Ismerősök és ismeretlenek ostromolják a Filharmoniót, napok alatt szétkapkodták Montand könyvének második kiadását, s mindenki vágyakozva nézi a plakátot, mely a népszerű énekes négynapos vendégszereplését hirdeti.

A Montand-láz azokra is átragad, akik szombat délben a repülőtéren várakoznak, hogy riportban, fényképben, a hang és film segítségével örökítsék meg a világhírű párizsi előadóművész Budapestre érkezését. A nagy izgalomban tucatnyi fényképész és filmriporter gyűrűje veszi körül a földre érő repülőgépet – és kilépnek a gépből – józan kereskedők, és egyéb, Yves Montand-nal nem azonos foglalkozású „civiliek”. Nevetés, tréfás megjegyzések a tévedés miatt, de elül hamar a zaj, mert percek múlva megérkezik az „igazi” repülőgép, és kilép az ajtaján a fényképekről is-

mert könnyed testtartással, s széles mosollyal az arcán a kitűnő énekes, nutriabundában érkező feleségével együtt. Mindjárt néhány ismerőst köszönt, autogramokat oszt, ahogyan ez ilyenkor szokásos. És a néhány mondatos üdvözlésre üdvöző szavakkal válaszol. Ez is így szokás.

De amikor az étteremben néhány percig beszélgetünk vele, nem szokványos az, amit mond. Arról szól, miért is jött most Budapestre.

- Varsóban jártam, amikor értesültem a tragikus magyar eseményekről. Találkoztam a Magyar Rádió egyik munkatársával és közöltem vele, hogy szívesen jönnék most szerepelni Magyarországra. Csak ... Nem tudom, örömet okoz-e a magyar népnek, talán az események után nem lesz kedvük meghallgatni engem. Megnyugtattak, hogy szívesen látnak, csak jöjjenek. Nos, akkor én elhatároztam, hogy ingyen szerepelek, s a fellépti díjat a Vöröskereszt részére ajánlom fel, a magyar népnek. Ez az én részem, amit megtehetek a magyarokért.

- Honnan ismeri a magyarokat?

- Már 1947-48-ban láttam a „Valahol Európában” című filmet, s ez nagyon megragadott. Aztán sokszor énekeltem a magyar Joseph Kozma dalait.

- Hol járt mostanában?

- A Szovjetunióban és több népi demokratikus országban léptem fel. Műsoromban ugyanaz szerepelt, mint amit Párizsban adtam elő két hónapon át, az Etoile színházban és a Champs Elisée-n [helyesen Champs Élysées] naponta 1400-1500 ember előtt. Kétszázezren hallgattak meg egy fél év alatt.

- Tervek?

- Négy napig Pesten maradok, azután Párizsba utazom és áprilisban Olaszországba, Szardíniában filmezek, a Szardíniai halászok című filmet készítjük, olasz-francia közös produkcióban.

Nem egyszerű a riporter dolga, mert Yves Montand közben udvariasan felesége szavaira is figyel, többfelé válaszol, s emellett kedves mosollyal autogramot oszt - ki tudja, hányadikat? - és dedikál. A saját könyvét. Meg is kérdezzük:

- Hány nyelven jelent meg ez a kötet?

- A világ valamennyi nyelvén, még japánul is.

Búcsúzunk, mert sok dolga van még, s végtére pihenni is szeretne.

Népszabadság, 1957. március 10. 13.

Valóban, csupa napfény a szíve!

V. J. aláírással

Nők regimentje sóhajt mélyet, amikor először hangzik el a színpadról az egyik kis dalban: „Szeretlek...” (De sokan értenek Budapesten franciául!) És ki tudná megszámolni, hányan igazgatják izgatottan frizurájukat, amikor a barnainges, barnanadrágos párizsi férfi kezét a szeméhez emelve, huncutul, kutatóan néz szét a nézőtéren.

Hétfő délután, Erkel Színház, Yves Montand hangversenye.

Az érdeklődés óriási. Tele minden, a széksorok, a páholyok, a nézőtéri utak, sőt még a zenekari „pince” is. Az előadás előtt a tér tele volt jegyvadászokkal, akik minden reményüket összeszedve cirkáltak a színház környékén, hiába. Azt lehetne hinni, hogy e hangverseny a bakfisok ünnepe. Lehet, hogy elsősorban az övéké, de az Yves Montand-lázat már „megkapták” az idősebbek is. Figyeltünk egy nőt a színészbejáráznál, a Filharmónia embereivel vitatkozott: – Én láttam Budapesten a Zeppelint, kint voltam a magyar-angol futballmeccsen. Most lemaradjak az Yves Montand-hangversenyéről?! Van maguknak szívük?

Szívük az talán van, de jegyük az bizonyosan nincs. Se mára, se a többi napra.

A napokban egy svájci lap azt írta, hogy „a sanzon: francia nemzeti ipar”. Ha ez igaz, akkor Yves Montand legalább is főrésztvevő ebben a francia nemzeti iparban. Talán azzal lehetne legjobban jellemezni a hangversenyét, hogy a közönség a végén úgy érzi, többet kapott, mint amennyit várt. Az „Erkel” már sok forró estét látott, de most veszélyben forog minden eddigi sikerrekord. Hallatlanul népszerű nálunk a kiváló francia művész. Nem csoda, Montand az első pillanattól kezdve megtalálja a kapcsolatot a közönséggel, adakozó kedvében csak úgy ontja az elragadónál elragadóbb francia, párizsi dalokat (tizenkilenc sanzont énekelt, nem számítva a „ráadásokat”). Művészetének méltatását rábízom az arra hivatottabb műbírálóra. De annyit meg lehet állapítani, hogy így előadni, dalolni csak olyan művész tud, aki szereti embertársait, aki boldogan nyújtja át hallgatóinak a művészetét, s akinek – mint azt könyvének címében írja, és most mi hitelesítjük – valóban, csupa napfény a szíve.

Melyik dalnak volt a legnagyobb sikere? Nehéz eldönteni. Talán mégis a nálunk már nagyon megszeretett Kozma-dal („Hervadó falevél”, ismeretebb nevén „A két szemét még most is látom...”) után dübörgött a leginkább s legtovább a taps. Kijutott az ünneplésből Montand öttagú zenekarának is, amelynek minden tagja mestere hangszerének.

DOKUMENTUMOK

Hozzátartozik a délután eseményeihez, hogy az autogramkérők, felhasználva a ritka alkalmat, valóságos „rohammal” igyekeztek Montand-lemezeket, -fényképet vagy -könyvet dedikáltatni a rendkívül készséges, szerény művésszel. Azután elindul mindenki hazafelé. Vidáman, felvillanyozva, egy igen szép, maradandó művészi élménnyel gazdagabban. A napfény belopózott a mi szívünkbe is. Yves Montand most már nemcsak a budapesti nők kedvence, a férfiaké is.

Népszabadság, 1957. március 12. 9.
A dokumentumokat közli: Kozák Péter.



AZ FKP ÉS AZ MSZMP KAPCSOLATAI A KORAI KÁDÁR-KORSZAKBAN

1957. JÚNIUS 6.

1957. május 30. és június 5. között francia kommunista pártküldöttség tartózkodott Magyarországon. A látogatás célja mindenekelőtt a nemzetközi kommunista mozgalom egységének megőrzése és megerősítése volt, ám szimbolikus jelentéssel is telítődött azáltal, hogy először érkezett Magyarországra nyugati delegáció a forradalom óta. A francia küldöttek Budapestre jövetelüket megelőzően a lengyel és a csehszlovák pártok vezetőivel tárgyaltak. A megbeszéléseket lezáró közös nyilatkozatokban a pártok legteljesebb támogatásukról biztosították az újonnan alakult Kádár-kormányt. A francia pártvezetőség mindazonáltal személyes találkozás során kívánt meggyőződni arról, hogy az új magyar vezetés nagyobb politikai-ideológiai szilárdságot tanúsít, semhogy hozzájáruljon Magyarország kilepéséhez a szovjet blokkból. Fontos feladata volt ezenkívül az „ellenforradalom” okainak és körülményeinek felderítése, azaz a fasiszta restaurációs kísérlet mellett szóló érvek begyűjtése, annak érdekében, hogy sikerrel verje vissza a francia média párt ellen irányuló támadásait. A magyar kormány is jelentőséget tulajdonított a látogatásnak. Kiváló alkalmat látott benne arra, hogy megszilárdítsa belpolitikai és a kommunista mozgalomban elfoglalt pozícióját egyaránt. Az alábbiakban az 1957. júniusi pártközi tárgyalásokat lezáró közös nyilatkozatot közöljük.

A Francia Kommunista Párt és a Magyar Szocialista Munkáspárt küldöttségeinek közös nyilatkozata

1957. május 31. és június 4. között tárgyalások folytak a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának küldöttsége és a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának küldöttsége között. A tárgyalásokon francia részről *Raymond Guyot*¹ és *Gustave Ansart*,² a politikai bizottság

1 Guyot, Raymond (1903–1986): francia politikus volt. 1921-től a Francia Kommunista Párt tagja, 1935 és 1945 között a Komintern Végrehajtó Bizottságának és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé főtitkárságának a tagja volt. 1945-től az FKP Politikai Bizottságának a tagja és Szajna megye első titkára volt. 1957-től 1972-ig a KB külügyi osztályát vezette.

2 Ansart, Gustave (1923–): francia politikus. 1956-tól a Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának póttagja, 1964-től rendes tagja volt.

tagjai, *Juliette Dubois*,³ *Fernand Grenier*,⁴ *Lucien Lanternier*⁵ és *Georges Marchais*,⁶ a központi bizottság tagjai vettek részt.

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága küldöttségének tagjai magyarországi tartózkodásuk alatt több nagyüzemet látogattak meg Budapesten és vidéken. E látogatások alkalmából baráti beszélgetéseket folytattak a dolgozókkal és a helyi pártmunkásokkal. Ugyancsak barátságos beszélgetésre került sor írók, művészek és tudósok részvételével. A delegáció tagjai a fővárosban és vidéken rendezett nagygyűléseken is részt vettek.

A két küldöttség a barátság és a testvéri szolidaritás szellemében megtárgyalta a két pártot érdeklő valamennyi lényeges kérdést. A tanácskozáson teljes nézetazonosság jött létre az 1956. október–novemberi események, a nemzetközi helyzet, népeinknek a béke megőrzéséért folytatott harca, a nemzetközi munkásmozgalom, a Francia Kommunista Párt és a Magyar Szocialista Munkáspárt közötti kapcsolatok fejlődése értékelésében.

I.

A két küldöttség hangsúlyozta a magyarországi ellenforradalom leverésének nemzetközi jelentőségét. Az ellenforradalom célja a tőkés és a földbirtokosok régi rendszerének visszaállítása volt, amely fasiszta diktatúrához, a magyar népi demokrácia összes szocialista vívmányainak megsemmisítéséhez, Európában egy veszélyes tüzfészek létrejöttéhez vezetett volna.

Az ellenforradalom fő erejét a tőkés rendszer kiváltságaiktól megfosztott haszonélvezői képezték, akiket az imperialista erők, elsősorban az amerikai imperializmus gondosan felkészített, támogatott és felfegyverzett; ezeket segítették az általuk már az első napokban a börtönökből kiszabadított gyilkosok, közönséges bűnözők és háborús bűnösök.

Az imperialisták és a reakciós erők céljaik érdekében felhasználták a néptömegek körében meglévő elégedetlenséget, amely a régi pártvezetés

3 Dubois, Juliette (1911–1990): francia politikusnő. 1950-től a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja, 1956-tól 1964-ig rendes tagja volt.

4 Grenier, Fernand (1901–1992): francia politikus volt. 1945 és 1964 között a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1946-tól 1958-ig Szajna megye 6. számú választókerületének kommunista képviselője volt.

5 Lanternier, Lucien (1919–1994): francia politikus. A Francia Kommunista Párt Nyugat-Szajna Megyei Federációjának titkára, 1954-től 1976-ig a Központi Bizottság tagja volt.

6 Marchais, Georges (1920–1997): francia, munkásszármasú politikus volt. 1955-től a Francia Kommunista Párt Dél-Szajna Megyei Federációjának első titkára, 1959-től a Politikai Bizottság és 1961-től a titkárság tagja volt. A párt főtitkára volt 1972-től 1994-ig. Vezetése idején valósult meg a kommunista–szocialista együttműködésen alapuló Baloldali Egység, és csatlakozott a Francia Kommunista Párt az eurokommunizmus mozgalmához.

súlyos hibáiból, különösen a szocialista törvényesség megsértéséből eredt. Kedvező talajt teremtett az ellenforradalom számára a marxista-leninista elvek mellőzése, a fegyelem és egység hiánya a pártban.

A Nagy Imre–Losonczy⁷-csoport antimarxista, revizionista, nacionalista, szovjetellenes nézeteinek terjesztésével nagyban hozzájárult az ideológiai zűrzavar növeléséhez, a párt, az állam és a szocializmus erői megbénításához és árulásával kaput nyitott az ellenforradalomnak.

Ebben a súlyos helyzetben a Kádár János elvtárs vezette forradalmi munkás-paraszt kormány megalakulása, határozott fellépése és a Szovjetunió fegyveres segítségének kérése megmentette Magyarországot nemzeti függetlenségét és felbecsülhetetlen szolgálatot tett a szocializmus és a világbéke ügyének.

A szovjet hadsereg felvette a harcot a dühödt támadást indító, a magyar nép legjobb fiait állati módon gyilkoló fasisztákkal, megmentette a szocialista forradalom vívmányait és a békét. Figyelembe véve azt a súlyos háborús veszélyt, amelyet a revánsvágyó bonni Nyugat-Németország újrafelfegyverzése jelent, egy fasiszta diktatúra megteremtése Magyarországon veszélyeztette volna az európai biztonságot és sovinizmusa, irredentizmusa révén közvetlenül fenyegette volna Romániát, Csehszlovákiát és Jugoszláviát.

II.

A Magyar Szocialista Munkáspárt küldöttsége a legnagyobb meglepéssel vette tudomásul a Francia Kommunista Párt szilárd állásfoglalását, amely a hősi tradícióihoz hűen és a proletár nemzetköziség szellemében habozás nélkül a magyar munkásosztály és pártja mellé állt.

A magyar munkásosztály és pártja nagyra értékelte a Francia Kommunista Párt politikai bizottságának november 4-i felhívását, amely többi között hangoztatja: „Franciaország dolgozói fenntartás nélkül foglalnak állást a magyar proletariátus és a szovjet katonák mellett, akik a fasiszmus megakadályozásáért, a szocialista hatalom megerősítéséért harcolnak.”

A Magyar Szocialista Munkáspárt üdvözölte Párizs népének a november 7-i és 8-i harcát, amelynek során szétverték azt a fasiszta támadást, amelyet a Francia Kommunista Párt központi bizottságának székháza és a *L'Humanité* helyiségei ellen intéztek.

⁷ Losonczy Géza a „hazai kommunisták” egyike volt. 1954-ben szabadult Rákosi börtönéből. Az 1956-os forradalomban Nagy Imre oldalán vett részt, és a forradalom leverése után vele együtt menekült a jugoszláv követségre. Romániába hurcolták, majd visszahozták Budapestre, de még mielőtt elítélték volna, a börtönben meghalt.

E nagy harcok során a francia munkásosztály kifejezésre juttatta a magyar kormány és a szovjet hadsereg iránti szolidaritását. Ugyanakkor a Francia Kommunista Párt megsemmisítette a francia burzsoázia és a szocialista vezeték próbálkozásait, hogy felhasználják a magyarországi eseményeket a párt sorainak megbontására és a néptől való elszigetelésére.

A Magyar Szocialista Munkáspárt üdvözi a Francia Kommunista Párt jelenlegi sikereit, különösen azokat, amelyeket a munkásegység fejlesztésében, valamint a demokratikus erők tömörítésében elért.

A két küldöttség úgy véli, hogy a Francia Kommunista Párt határozott és helyes állásfoglalása elősegítette a magyar népnek a szocializmus megőrzéséért és a Magyar Szocialista Munkáspárt megerősítéséért folytatott harcát: ugyanakkor a francia dolgozók felvilágosításával hozzájárult a Francia Kommunista Párt tekintélyének növeléséhez.

A Francia Kommunista Párt és a Magyar Szocialista Munkáspárt meghajtja a közös harc vörös zászlóit azon elvtársak sírja előtt, akik a fasiszta kísérlet elleni harcban életüket veszítették: Budapesten *Mező Imre*, a Budapesti Pártbizottság titkára, *Kállai Éva*, pártmunkás, *Kalamár József*, munkás, a csepeli tanács elnöke, *Sziklai Sándor*, a Hadtörténeti Múzeum igazgatója és más hős magyar elvtársak; a Párizsban november 7-én és 8-án elesett *Albert Ferrand* szerelő, *François Le Guennec* nyomdaipari munkás, kommunista harcosok és a szociáldemokrata *Daniel Beaucourt* postás sírja előtt. Meghajtjuk zászlónkat a szovjet harcosok és tisztek sírja előtt, akik a magyar nép segítségére sietve, a népek szabadságáért, a béke és szocializmus ügyéért folyó harcban estek el.

III.

A Francia Kommunista Párt nagyra értékeli azokat a jelentős sikereket, amelyeket a magyar dolgozók értek el az ellenforradalom leverése óta. Hangsúlyozza, hogy az ellenforradalmi erők elleni szakadatlan harcával, a Magyar Dolgozók Pártja régi vezetése által elkövetett súlyos hibák folyamatos kijavításával, a több mint 300 ezer tagot számláló Magyar Szocialista Munkáspárt kiérdemli a magyar nép, a nemzetközi kommunista munkásmozgalom megbecsülését.

Az ideológiai harc, amelyet a revizionista, antimarxista, szovjetellenes nézetek – mint például a „nemzeti kommunizmus”, „magyar semlegeség” stb. – különböző megnyilvánulásai ellen folytat és az október-novemberi események helyes értékelése megerősíti a párt ideológiai és politikai egységét. E pártegység nélkül lehetetlen megvalósítani azokat a nagy feladatokat, amelyek a magyar munkásosztály, a parasztság és az értelmiség előtt állnak.

A Magyar Szocialista Munkáspárt harcol mind a proletárdiktatúra következetes gyakorlásáért, mind a demokráciának a népi tömegek részvételével történő kiszélesítéséért.

Az MSZMP vezetése alatt az elmúlt hat hónapban végzett munka sikeres volt: erős és egységes párt megeremtése, a tömegszervezetek újraalakítása, a rend helyreállítása, szilárd államhatalom létrehozása, az országgyűlés alkotmányos működése, a fegyveres erők újjászervezése és a munkásőrség felállítása, a helyi tanácsok munkájának fellendítése, a mezőgazdaság és az ipar (különösen a bányászat) termelésének emelkedése, a gazdasági élet helyreállítása, számos, a lakosságot szolgáló intézkedés, a közélet demokratizálása, a kulturális tevékenység megindítása, a munkásparaszti szövetség megerősítése, a Hazafias Népfront fellendülésére (sic!) irányuló törekvés stb. Ezek a lépések napról napra növelték a néptömegek bizalmát és politikailag elszigetelték az ellenforradalmat. A Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság, a Csehszlovák Köztársaság, a Román Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság és a szocialista tábor más országai által nyújtott segítség nagymértékben megkönnyítette a magyar dolgozó nép harcát a gazdasági nehézségek leküzdésében.

A Francia Kommunista Párt ezeket az öröndetes tényeket, amelyeket a francia sajtó és rádió elhallgat, a francia dolgozók tudomására hozza a köztük és magyar elvtársaik között fennálló szolidaritás további fejlesztése érdekében.

IV.

A két küldöttség, miután megvizsgálta a nemzetközi helyzetet, megállapítja, hogy az utóbbi hónapok eseményei igazolták a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának helyes értékelését:

Léteznek és fejlődnek olyan erők, amelyek képesek az agresszorokkal sikeresen szembeállni; ilyen az egyre erősödő szocialista világrendszer; ilyen a mind jobban szélesedő nagy békeövezet és a béke hatalmas világmozgalma.

A háborús, reakciós erők kudarcot szenvedtek a világ békéje elleni kísérletekben. Ezt bizonyítja az Egyiptom elleni agresszió kudarca és a magyarországi ellenforradalom leverése, amely az imperializmus szakadatlan gyengülésére mutat.

A két küldöttség egyetért abban is, hogy rendkívüli éberségre van szükség a háború megakadályozására. Egy sor tény igazolja az imperialista államok agresszív törekvéseit: a NATO léte; egy széles provokációs, diverziós és kémkedési vállalkozás rendszeres és kormányzervek általi megszervezése a szocialista tábor országai ellen; a revánsvágyó Nyugat-Németország újrafelfegyverzése; a náci Speidel tábornok kinevezése a NATO

közép-európai szárazföldi erőinek parancsnokává; határozott erőfeszítések a közös európai piac és az Euratom felállítására; az amerikai imperialista intrikák és az „Eisenhower-doktrína” a Közép-Keleten és Észak-Afrikában azzal a céllal, hogy biztosítsák az angol és francia imperialisták felváltását az amerikaiakkal.⁸

A két párt képviselői megvizsgálták azt az új helyzetet, amelyet Afrika és a Közép-Kelet népeinek politikai és gazdasági függetlenségükért folyó harca teremtett. Úgy vélik, hogy nincs olyan erő, ami képes lenne megakadályozni ezt a hatalmas mozgalmat, melynek egyetlen megoldása: elismerni a népeknek függetlenségükhöz való elidegeníthetetlen jogát.

A Magyar Szocialista Munkáspárt küldöttsége helyesli a Francia Kommunista Pártnak az algériai kérdés békés rendezésére irányuló politikáját, amely megfelel az algériai nép és Franciaország érdekeinek.⁹

A két küldöttség úgy véli, hogy a különböző társadalmi berendezkedésű államok békés egymás mellett élésének politikája megfelel a békeszerető francia és a magyar nép érdekeinek, megfelel az egész emberiség érdekeinek, és teljes mértékben megvalósítható e jogok egyenlősége, a belügyek tiszteletben tartása, a be nem avatkozás alapján. A Szovjetunió a leszerelésre, az európai biztonsági egyezmény megkötésére, a nukleáris kísérletek és atomfegyverek betiltására vonatkozó javaslatai ebből a szempontból szilárd alapot nyújtanak a kérdések helyes megoldására.

8 A nyugati nagyhatalmak által 1955. május 9-én Párizsban aláírt egyezmények értelmében sor került az NSZK újralfelfegyverzésére és a NATO-ba történő integrálására. Hans Speidel (1897–1984) német tábornok, aki részt vett az új Bundeswehr megszervezésében, majd NATO-parancsok lett, a francia kommunisták szemében egyszerűen náci katona volt, tekintet nélkül arra, hogy részt vett a Hitler elleni merénylet tervezésében. A nyugati nagyhatalmak tárgyalásai az európai gazdasági integrációról az 1958. január 1-jén Rómában aláírt és az Európai Gazdasági Közösséget megalapozó egyezménnyel zárultak. Az FKP hevesen támadta a római egyezményt, és csak az 1964-es XVII. pártkongresszuson fogadta el az európai Közös Piac létezését. Az Eisenhower elnök által 1957. január 5-én az amerikai Kongresszus előtt felvázolt doktrína az arab országok számára fenntartott katonai és gazdasági segítségnyújtásról hathatós eszköz volt annak megakadályozására, hogy a Szovjetunió destabilizálja és befolyása alá vonja ezeket az országokat.

9 Az FKP az algériai háború kitörésétől kezdve gyanakvással figyelte az algériai nacionalisták tevékenységét és elutasította Algéria függetlenségének gondolatát. A konfliktus békés megoldását kívánta, de tartózkodott attól, hogy konkrét javaslatot tegyen. Így amikor 1956. február 1-jén jóváhagyta Guy Mollet beiktatását, teljhatalmat szavazott az új kormánynak az algériai kérdés rendezésében. Igaz, a külpolitika eredménytelensége, mely a háború elmélyülésében tükröződött, és nem utolsósorban a népfrontos politika kudarca miatt már 1956 nyarán megvonta bizalmát a kormánytól, és egyúttal támogatta az „algériai nemzeti tény” jogosultságát. Az algériai nép függetlenségre való jogát azonban csak 1961-ben ismerte el.

A békéért, a szabadságért és a társadalmi haladásért nemzetközi síkon folyó harcukban a Francia Kommunista Párt és a Magyar Szocialista Munkáspárt azt hangsúlyozzák, hogy ehhez a munkásosztály akcióegységére van szükség.

V.

Mindkét párt jól tudja, hogy az imperialisták állandó kísérleteket tesznek a szocialista tábor egységének aláásására, sovinszta kampányhoz folyamodnak, felhasználják a nacionalista szemléletet, a „nemzeti kommunizmusról” szóló elméleteket.

A két párt teljes tudatában van a kommunista világmozgalom egysége parancsoló szükségességének, annak az egységnek, amely a marxizmus-leninizmus elveihez való törhetetlen hűség alapján jön létre. Kijelentik, hogy a Szovjetunió volt és marad a nemzetközi kommunista mozgalom központja, az összes kommunisták és munkáspártok számára a közös tapasztalatok gazdag forrása, a nemzetközi munkásmozgalom és a világszocializmus döntő ereje. Helyes a nemzeti sajátosságok, a gazdasági és politikai viszonyok, valamint az egyes országok munkásmozgalma sajátos hagyományainak figyelembevétele, azonban a Szovjetunió tapasztalatai alapvetően érvényesek.

A dicsőséges Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának méltó megünneplése novemberben annak a törhetetlen szolidaritásnak lesz bizonyítéka, amely a munkásosztályt és a világ összes dolgozóit a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségéhez fűzi.

VI.

A két párt képviselői megállapodtak abban, hogy szükséges a köztük fennálló együttműködés szorosabbá tétele. Ezért feltétlenül biztosítani kell, hogy Franciaországban ismertessék a magyar testvérpárt értékelését az október–novemberi események különböző vonatkozásairól, valamint tevékenységét, eredményeit.

A Francia Kommunista Párt küldöttséget indít az év őszén Magyarországra, hogy tanulmányozza a Magyar Népköztársaságnak az élet különböző területein elért eredményeit.

A magyar népi demokrácia ellenségeinek a „nyugati paradicsomról” szóló hadjáratával szemben szükséges Magyarországon ismertetni a tőkés rendszer dolgozóinak életét és nagyfokú kizsákmányolását, valamint a Francia Kommunista Párt következetes harcát az általános elnyomorodás ellen, a francia dolgozók életkörülményeinek megjavításáért.

A két küldöttség egyetért abban, hogy megfelelő lépéseket kell tenni Magyarország és Franciaország kapcsolatainak fejlesztése érdekében poli-

DOKUMENTUMOK

tikai, gazdasági, kereskedelmi és kulturális téren is. Egyetért végül abban, hogy erősíteni kell a két nép közötti barátság szálait a béke és a szocializmus ügye érdekében.

A Magyar Szocialista Munkáspárt küldöttségének megbízásából: Marosán György, a Magyar Szocialista Munkáspárt Intézőbizottságának tagja

A Francia Kommunista Párt küldöttségének megbízásából: Raymond Guyot, a Francia Kommunista Párt politikai bizottságának tagja

Népakarat, 1957. június 6. 1. és 5.

A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.



**A PÁRIZSI MAGYAR KÖVETSÉG
ÉS A MAGYAR–FRANCIA KAPCSOLATOK ALAKULÁSA
A FORRADALOM LEVERÉSE UTÁN**

1958

A párizsi magyar követség alábbi jelentése feltehetően az 1957-ről szóló rendszer évi követi beszámoló része. A diplomáciai misszió munkájának sikereit kidomborítva megvilágítja azokat a nehézségeket, amelyekkel a magyar forradalom szovjetek általi leverése és a berendezkedő Kádár-kormány terrorintézkedései által Franciaországban kiváltott felháborodás nyomán voltak kénytelenek szembesülni. A hirtelen ellenségesé váló társadalmi és politikai környezet megváltoztatására egy ideig csak a személyes „felvilágosítást”, vagyis az „ellenforradalom” fikciójáról való egyéni meggyőzést tartották lehetségesnek. Az iraton erőteljesen átsüt a sajátos hivatali nézőpont: az informálás jellemző terminológiáján (például „ellenforradalom”, „disszidens”) túl is igyekszik a jelentés szerzője mindenben megfelelni a központ ideológiai elvárásainak: „ebben a nagy harcban követségünk és barátaink értek el eredményeket, de a lehetőségek kis töredékét sem merítettük ki, különösen figyelembe véve a Pártunk és Kormányunk által otthon minden téren elért eredmények nagyságát, fontosságát”.

**A követség munkájának eredményei
és hiányosságai 1957-ben**

Az elmúlt év során a követségi munka egésze valamilyen formában vonatkozásban állt az 1956. évi ellenforradalmi eseményekkel, ill. az ezt követő gyors konszolidációval.

Az ellenforradalmat követő első hónapokban a legfontosabb feladat a követség és kereskedelmi kirendeltség együtt tartása, a normális munka zökkenő nélküli folytatásának biztosítása volt. Az előbbi teljes egészében, ez utóbbi nagyobbrészt sikerült. Ez az időszak, ha fizikailag nem is, idegileg és szellemileg „ostromállapotot” jelentett. Az ellenséges sajtó rágalomtengerében láboltunk, a tiltakozó vagy gyalázkodó levelek tömege érkezett, olykor küldöttségek fogadása elől sem lehetett kitérni, a hazakívánczó új

disszidensek ellepték a követséget is.¹ Ilyen körülmények között kellett helytállni, barátainkat napról napra tájékoztatni, eszmei ellentámadásunk megszervezéséhez az első intézkedéseket megtenni, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt nyugodt méltósággal és büszkén képviselni. Összefoglalóan erről túlzás nélkül azt mondhatom, hogy az elvtársak a követségen kivétel nélkül megértették ennek fontosságát és megfeleltek a feladatnak. Komolyabb hiba annyiban jelentkezett mégis, hogy a központ részünkről való tájékoztatása átmenetileg csökkent, de egy-két futárforduló után a jelentőmunka is normalizálódott. A fenti eredményhez a munkatársak politikai érettségén kívül az is hozzájárult, hogy – szemben az otthoni átmeneti helyzettel – munkájukat itt nyugodtabb anyagi és életkörülmények közt végezheték, ugyanakkor a hivatalos francia szervekkel is aránylag normális volt a kapcsolat, kerülték a provokációkat.

Ebben a közvetlenül az ellenforradalmat követő időszakban (1956. november–december–1957. január) a követség társadalmi kapcsolatai sajátosan alakultak. Polgári baloldali értelmiségi kapcsolataink egy része „leszakadt”, egyesek nyilvánosan is élesen szembekerültek velünk (Rousselot,² Vercors, Villefosse, J. Bouissounouse stb.). Ennél nagyobb számú volt az a réteg, amely egy időre visszahúzódott tőlünk, 1957. április 4-én megragadták az alkalmat és felújították a kapcsolatot, amire természetesen pozitívan reagáltunk, másrészt magunk is kezdeményeztük ezt.

Itteni barátainkkal ekkor vált kifejezetten szorossá az érintkezés, amit részben az magyaráz, hogy segítségükre kellett lennünk felvilágosító munkájukban, másrészt, többnyire a személyes érdeklődés is megnyilvánult ebben irántunk. Ez utóbbi motívum polgári személyeknél is közrejátszott: sokan keresték az alkalmat, hogy az ellenforradalomról és az otthoni helyzetről saját véleményünket megismerjék, vagy hogy a francia sajtónál hitelesebb forrásból tájékozódjanak (Dupont, Provechere, Bernardic, chrmoniki (sic!) konferencia résztvevői stb.). Itt jegyzem még meg, hogy az UNESCO és a többi itt székelő nemzetközi szervezet tisztviselőivel az ellenforradalmi események semmit sem rontottak kapcsolatainkon.

A felvilágosító munkát a követség kezdettől fogva mostanig egyik legfontosabb feladatának tartotta. Sajnos, az első hónapokban ez főként csak személyes beszélgetések révén folyt, mivel akkor más eszközzel nemigen

1 A magyar követség szerint mintegy 300-400 ember jelent meg náluk 1957. január végéig Magyarországra való hazatérés céljából.

2 Jean Rousselot (1913–2004): francia költő, író, műfordító. Pályáját a szürrealizmus vonzásában kezdte, később a mindennapi életet formába öntő, ember- és természetközeli lírát akart művelni. A francia írószövetség elnöke, majd főtítkára lett. Több magyar író és költő (Madách Imre, József Attila, Illyés Gyula) alkotását fordította franciára.

rendelkeztünk, a sajtóiroda teljesen személyzet nélkül maradt, több mint fél éven át nem működött. Végül erre átmeneti szükségmegoldást találtunk, de ez alkalommal is szeretném felhívni illetékeseink figyelmét arra, hogy most már nem késhet tovább alkalmas vezető kiküldése a sajtóiroda élére, különben a körülöttünk folyó ideológiai, politikai küzdelemben olyan előnyöket biztosítunk továbbra is az ellenségnek, amelyet ha csak kicsit is belegondolunk, nem szabadna megtennünk.

A másik fontos területen, a kulturális tevékenységben a párizsi Magyar Intézetre, ismert okok miatt, még kevésbé támaszkodhattunk. Az intézet botrányos állapotával legújabban odahaza a kollégium is foglalkozott. Világosan kell látni, hogy a világ nyilvánossága előtt itt Párizsban tomboló ideológiai-kulturális harcban az egyik „fő téma” ma is Magyarország, és előreláthatóan még jó ideig az marad. Ebben a harcban az intézeti kérdések megoldatlanul hagyásával, felelőtlenségünkkel, mi magunk ütünk ki itteni barátaink kezéből egy fontos fegyvert. Egyébként tudomásom szerint a velük Budapesten, múlt év nyarán történt megegyezés is arra kötelezett volna bennünket, hogy ezt a kérdést mielőbb megoldjuk. Nem hiszem, hogy azok az illetékeseink – kilétüket nem ismerem –, akik ezt mégis elmulasztották, továbbra is vég nélkül elháríthatják a felelősséget magukról a valóban nagyon súlyos nehézségekre utalva.

A fentebb ismertetett átmeneti időszak után a követség munkája – számos személyi változás ellenére – hamarosan a rendes kerékvágásba lendült. Április 4-e megünneplésének sikeres előkészítése és lebonyolítása már ennek az új periódusnak a kezdetét jelezte. A nemzetközi helyzetben ekkorra más kérdések kerültek előtérbe, ez a körülmény is a követség politikai, gazdasági, kulturális feladatainak normális mederben, nyugodtabb ütemben és több tervszerűséggel való intézését tette lehetővé.

Ettől kezdődően a fő feladatot – a szokásos követségi munka biztosítása mellett – végig abban láttam, hogy most már széles fronton, jól felkészülve indítsuk meg és folytassuk az eszmei ellentámadást az ellenforradalom leleplezésére. Közben ellenségeink is változtattak részben harcmodorukon: mivel már a polgári közönség jó része is szinte csömört kapott a hónapokon át ránk szórt rágalmaktól és gyalázkodástól, az ellenséges lapok első oldalairól lekerültünk, s csak időnként tűzték a „magyar-kérdést” újra napirendre, másrészt a harc nagyobb hévvel húzódott át kulturális területre, változatosabb, rugalmasabb taktikát igényelve.

Összefoglalva a múlt évi munkát, ebben a nagy harcban követségünk és barátaink értek el eredményeket, de a lehetőségek kis töredékét sem merítettük ki, különösen figyelembe véve a Pártunk és Kormányunk által otthon minden téren elért eredmények nagyságát, fontosságát.

Itt szeretném megállapítani, hogy a régi évek „mindent szájbarágó” irányítási módjával szemben a követség jó irányban tapasztalt változást a központ részéről. Úgy tapasztaltuk, vezetőink jobban megbíznak bennünk, több lehetőség nyílt a tőlünk kiinduló kezdeményezésre, sok kérdésnek a helyzet itteni konkrét ismeretében való elbírálására. Számos fontos ügyben való döntés előtt igényt tartottak a követség véleményének ismertetésére is, ezt legtöbbször figyelembe is vették, és észrevehető erőfeszítés történt az otthoni és a nemzetközi helyzetről való gyakoribb tájékoztatásunkra. Ha az együttműködésnek ez az új stílusa közvetlen, azonnali eredményekben sajnos nem is tükröződött egyelőre eléggé a követség munkájában, a jövőre nézve ez az irány már ebből a szempontból is biztatóbbnak látszik.

A fentebb ismertetett helyzetben magának a követségnek kellett úgyahogy elvégeznie a sajtóiroda, a Magyar Intézet és a szintén szünetelő *France–Hongrie* munkáját, vagyis e tevékenység irányítása és ellenőrzése helyett a tájékoztatási és kulturális munkát gyakorlatilag bonyolítanunk. A munkaszervezési hibák és nehézségek mellett ez a fő oka a gazdasági és a jelentőmunka gyengeségének.

Sok kényes, nehéz feladatot kellett végrehajtanunk (a nyugat-európai követségek közt valószínűnek tartom, hogy Béccsel együtt messze a legtöbbet) – de az erről hazafelé adandó tájékoztatásra időből, erőből, gyakran technikai okokból (gépíróhiány) nem futotta. Mindezt a hiba feltárásának és nem mentésének szánom.

A követség diplomáciai tevékenységét röviden jellemezve, ezt elég aktívnak lehet tekinteni, különösen reprezentációs szempontból: egyetlen alkalmat sem szalasztottunk el a fogadásokon és más rendezvényeken való részvételre, felismervén, hogy ennek a múlt évben a szokásosnál még hangsúlyozottabban politikai jelentősége is volt. Emellett ezen a téren sok érdemi jellegű munka is akadt: részvétel a francia és tuniszi kereskedelmi tárgyalásokban, a Kopácsy-üggyel (sic!) kapcsolatos provokáció visszavétele,³ az itteni külügyminisztériumban, a Tuniszba meghívott magyar kormánydelegáció körüli bonyodalmak elhárítása, az FKP-delegáció útjának

3 Kopácsi Sándor (1922–2001) 1952-ben Budapest rendőrfőkapitánya lett. Az SZKP XX. kongresszusa után egy rendőrségi pártértekezleten felszólalt Rákosi Mátyás ellen. A poznańi események hatására a honvédség és a rendőrség főtisztjeinek értekezletén több társával együtt kijelentette, hogy nem ló a népre. Ehhez 1956. október 23-án is ragaszkodott. 1956. október 25-én a tüntetők képviselőivel folytatott tárgyalás után szabadon engedte az őrizetében lévő felkelőket. November 1-jén beválasztották az MSZMP Intézőbizottságába. A forradalom alatt a felkelő csapatok bizalmát megnyerve november 3-án a Kilián laktanyában a Nemzetőrség helyettes parancsnokává választották. 1956. november 5-én Szerov, a KGB elnöke letartóztatta, majd életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult.

előkészítése,⁴ sorozatos tárgyalások írókkal a Gáli-Obersovszky⁵ és a Déry-ügyben,⁶ aktív részvétel és megbeszélések a nemzetközi szervezetekben, gyakori tárgyalások a Quai d'Orsay-n a disszidensek ügyében⁷ stb., hogy csak néhányat említsek.

Az ellenforradalom után a rendezetlen apparátus hézagait kihasználva magyar kulturális személyek, főleg művészek, magánosan vagy csoportosan nagy számban áramlottak ki Franciaországba. Ezek egy része Párizst és az itteni életet kívánta megismerni, hogy hosszabb-rövidebb idő után visszatérjen családjához, másik részük zavaros politikai állásfoglalással a nyugati életben való elhelyezkedés lehetőségeit kutatja. Mivel nem állt érdekünkben, hogy a Magyar Intézet foglalkozzék ezekkel az elemekkel – egyébként sem tudta volna megtenni –, ezeknek az embereknek a gondja-baja is a követség nyakába szakadt. A követség munkatársaitól ez mérhetetlen sok időt vett el, elvont sokszor bennünket más, fontosabb feladatoktól, mégsem lehetett és lehet ma sem elkerülni, mivel a típus ismeretében tudott dolog, hogy „lerázhatatlanok”, sok esetben pedig kötelességünknek is tartottuk felkarolásukat vagy áldozatok árán is a mi oldalunkon tartásukat.

4 Bizonyára az 1957. május 30–június 4-én az MSZMP és az FKP Raymond Guyot PB-tag vezette küldöttsége közötti budapesti tárgyalásokra utalnak, melyek során az 1956. október–novemberi eseményekről, a nemzetközi helyzet és a nemzetközi kommunista mozgalom kérdéseiről, valamint a két párt kapcsolatáról folytattak eszmecserét.

5 Gáli József (1930–1981): író, dramaturg. 1956. december 5-én „ellenforradalmi” tevékenységéért letartóztatták, 1957. júliusban halálra ítélték. Büntetését a nemzetközi tiltakozás hatására 15 évi börtönbüntetésre mérsékeltek. 1961. áprilisban amnesztiával szabadult. Obersovszky Gyula (1927–): író, költő, újságíró. 1956 végén őrizetbe vették, Gálihoz hasonlóan 1957-ben halálra ítélték, de a nemzetközi tiltakozás megmentette az életét. 1963-ban közkegyelemmel szabadult.

6 1959. április 17-én Párizsban Déry Bizottság alakult a bebörtönzött Déry Tibor író kiszabadítására.

7 A párizsi magyar diplomaták szerint a magyar menekültek tömeges hazatérése előtti legnagyobb akadály a francia hatóságok halogató politikája volt. A magyar diplomáciai misszió a következő lépéseket tette a hazatérések felgyorsítása érdekében. 1957. január 25-én a követség konzuli osztálya kapcsolatba lépett a francia Külügyminisztérium Adminisztratív és Szociális Ügyek Igazgatóságának helyettes vezetőjével. Másnap a magyar követség jegyzéket küldött a francia külügybe, amelyben kérték a franciaországi menekülttáborok címeit, és hogy engedélyezzék azok meglátogatását a menekültek tájékoztatása céljából. Úgy tűnt azonban, hogy a francia hatóságok halogató taktikát folytattak, főleg a kiskorúakkal kapcsolatban. Íme néhány példa. Az 1957. február 2-ra a francia illetékesekkel kitéüzött megbeszélés az egyik francia tisztviselő „meghülése miatt” hiúsult meg! Ezután azzal az ürüggyel utasították vissza a tárgyalásokat, hogy a január 26-i magyar jegyzékre adandó válasz „elemei még nem gyűltek össze”. Április 23-án a Quai d'Orsay még mindig nem válaszolt a január 26-án küldött jegyzékre, sőt a február 8-i és 19-i, az április 1-jei és 8-i jegyzékekre sem.

(Az ilyen „egyéni foglalkozást” igénylő vagy érdemlő kiutazott magyar egyéneknek a száma az elmúlt évben századra rúgott, s a követség egyes munkatársait egész nap szinte kézről kézre adták.)

És az otthonról arányaiban és összetételében cseppet sem szabályozott és nem ellenőrzött párizsi zarándoklat kultúrpolitikai szempontból is nagyon kétes értékűnek tekinthető, mivel számtalan esetben politikailag el-lenséges, művészileg vagy szakmailag értéktelen egyének ügyeskedtek ki maguknak, akik nem képviselhették a magyar kultúrát, és megjelenésükkel és itt folytatott „tárgyalásaikkal” inkább ártottak, mint használtak tekintélyének.

A fentiekben megkíséreltem vázlatosan ismertetni a követség múlt évi munkájának fontosabb problémáit és jellemző vonásait.

Befejezésül szeretném megjegyezni, hogy a követség jelenlegi összetételében olyan kollektívának bizonyult, amely sok nehéz feladatot megoldott. Céltudatosabb munkaszervezéssel, a központtal való még szorosabb együttműködéssel ezt a kollektívát a jövőben még nehezebb feladatok megoldására is alkalmasnak tartom. A követség gyenge pontjait magunk is látjuk, ezeken változtatni akarunk és fogunk is. Emellett az 1958. évi munka megjavításának leglényegesebb feltétele a párizsi magyar intézményeink legsürgősebb személyzeti megerősítése.

MNLOL, XIX-J-1-j, Franciaország (1945–1964), 4. doboz, 5/a, 001652/1958. *A követség munkájának eredményei és hiányosságai 1957-ben*, feltehetően a párizsi magyar követ 1957-es évről szóló jelentésének része (1958, pontosabb dátum nélkül).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



A NAGY IMRE-PER A FRANCIA KÜLÜGY PERSPEKTÍVÁJÁBAN

1958. JÚNIUS 17.

A francia diplomácia Nagy Imre iránti érdeklődése a forradalom leverése, illetve a politikus jugoszláv menedékjogi kérelme, majd november 22-i elrablása és Romániába hurcolása után sem szűnt meg. Mivel Nagy és társainak pere és kivégzése a forradalom utáni megtorlás legfontosabb ügye volt nemzetközi és belpolitikai téren egyaránt, Párizsban kitüntetett figyelemmel kísérték az egykori miniszterelnök sorsának alakulását. A budapesti francia követnek a tragikus események után küldött, az alábbiakban közölt távirata egyszerre mutatja felháborodását, valamint a külső és belső okokra egyaránt figyelő elemzés igényét.

Paul-Boncour, budapesti francia követ
Couve de Murville Külügyminiszter úr részére

591–599. számú távirat

Budapest, 1958. június 17., 20 óra 12., 18-án 17 óra 47.
(megérkezett 18-án, 0.13., 20.01.)
Az 522. számú táviratomra hivatkozom.¹

A Nagy-csoport ellen meghozott ítélet megerősíti, amit a fent idézett táviratomban jelentettem a per folytatásával kapcsolatban. Az érintettek, Nagy Imre, Maléter Pál² és Szilágyi József³ (halálbüntetés), Kopácsi Sán-

1 A francia követ az 1958. május 20-án küldött 522–523. számú táviratában rámutatott arra, hogy a Moszkva és Belgrád közötti feszültség kiújulása és az ennek következtében a magyar–jugoszláv kapcsolatokban újra megjelenő válság hatással van a Nagy Imre-csoport pereire. A készülő büntetőeljárásban Nagy Imre és Maléter Pál is érintett.

2 Maléter Pál (1917–1958): katonatiszt. 1944-ben partizánosztagnak, 1952-től vezérkari tiszt. 1956. október 25-én öt harckocsival a Kilián laktanya felmentésére indult, de harc helyett felsőbb jóváhagyással tűzszüneti megállapodást kötött a környéken harcoló felkelőkkel. November 3-tól Nagy Imre kormányának honvédelmi minisztere. Tagja volt a szovjet hadvezetessel a Parlamentben tárgyaló magyar delegációnak. Este a tóköli szovjet bázison a tárgyalás folytatására érkezett küldöttség többi tagjával együtt Szerov tábornok, a KGB elnöke tartóztatta.

3 Az eredeti szöveg helytelenül „Szilagi” nevet használ. Szilágyi József (1917–1958): politikus. 1944 végén Debrecen rendőrkapitánya, majd a kommunista párt megbízta az országos

dor, képviselő és rendőr ezredes (életfogytiglan), Donáth Ferenc,⁴ Rákosi régi munkatársa, volt mezőgazdasági miniszterhelyettes (12 év), Jánosi⁵ (8 év), Tildy (6 év), Vásárhelyi,⁶ a kultuszminisztériumban szolgálatot teljesítő igazgató (5 év).⁷

Az ellenállók azon kis csoportja, akikkel kapcsolatba léptem, semmi hírrel sem rendelkezem három társukról: Haraszi Sándorról,⁸ Lukács⁹ nagybátyjáról, Tánzos Gáborról,¹⁰ a Petőfi Kör titkáráról és Farkas

rendőrkapitányság megszervezésével. 1947–1949-ben a pártközpont karhatalmi osztályának vezetője. Mivel 1949-ben kétségbe vonta a Rajk és társai ellen felhozott vádak megalapozottságát, leváltották. 1953 után csatlakozott Nagy Imre köréhez, ezért kizárták az MDP-ből. A forradalom idején 1956. október 28-a után Széll Jenővel közösen megszervezte és vezette Nagy Imre miniszterelnöki titkárságát. November 4-én családjával együtt a jugoszláv követségre menekült. Később őt is Romániába hurcolták. Az ellene indított büntető eljárást törvénytelennek tartotta, éhségsztrájkot folytatott, ezért ügyét elkülönítve tárgyalták. Halálra ítélték, és 1958. április 24-én kivégezték.

4 Donáth Ferenc (1913–1986): jogász, agrárközgazdász, politikus. 1934-től a KMP tagja, 1936-ban a Márciusi Front egyik szervezője. 1945 elején a földreform-előkészítő bizottság tagja, majd a végrehajtás egyik irányítója volt. 1948-tól az MDP KV Titkárságának munkatársa. 1951-ben koholt vádak alapján 15 évi börtönbüntetésre ítélték, 1954-ben rehabilitálták. 1956. november 1-jétől az MSZMP ideiglenes intéző bizottságának tagja. November 4-én ő is a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába internálták.

5 Jánosi Ferenc (1916–1968): lelkész, tanár, politikus. Nagy Imre veje. 1951-től a népművelési miniszter első helyettese, 1954. októbertől 1955. májusig a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára. 1956. októberben Nagy Imre közvetlen munkatársa a miniszterelnökségen. Tagja a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába deportált csoportnak.

6 Az eredeti dokumentumban a név tévesen „Vásárhelyi” formában szerepel.

7 1958. június 9–15-én folytatták a korábban elnapolt büntetőper Nagy Imre és társai ellen. A szigorúan titkosan lebonyolított eljárásban Nagy Imrét halálra, Donáth Ferencet 12 évi börtönre, Gimes Miklóst halálra, Tildy Zoltánt 6 évi börtönre, Maléter Pált halálra, Kopácsi Sándort életfogytiglani börtönre, Jánosi Ferencet 8 évi, Vásárhelyi Miklóst 5 évi börtönre ítélik. Június 16-án a Kozma utcai Budapesti Országos Börtönben hajnalban kötél által kivégezték Nagy Imrét, Gimes Miklóst és Maléter Pált. Holttestüket a börtönudvaron betonba ágyazták, majd 1961-ben titokban átvitték a 301-es parcellába. Június 17-én hozták nyilvánosságra az Igazságügyminisztérium közleményét a „Nagy Imre és társai ellen lefolytatott büntető eljárásról és az ítéletről”. A közlemény a korábban kivégzett Szilágyi Józsefet megtevesztően itt említi. Ekkor jelentik be Losonczy Géza halálát is.

8 Az eredeti dokumentumban a név tévesen „Harastgi” formában szerepel. Haraszi Sándor (1897–1982): politikus. 1948-ban az MKP majd az MDP KV Propaganda Osztályának helyettes vezetője. 1951-ben konstruált perben halálra ítélték, de az ítéletet nem hajtották végre. 1954-ben szabadult. A Nagy Imre-csoport egyik vezető személyisége lett. A forradalom leverésekor a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába szállították.

9 Az eredeti szöveg tévesen „Lukacz” nevet használ.

10 Az eredeti szövegben a név tévesen „Tancos” formában szerepel. Tánzos Gábor (1928–1979): tanár. 1955–1956-ban a DISZ Petőfi Köre titkára volt. 1956-ban Nagy Imre köréhez tartozott. November 4-én a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába hurcol-

Györgyről¹¹. Attól tartanak, hogy a kínzások következtében meghaltak vagy titokban ölték meg őket.

A hivatalos közlemény megerősíti Losonczy halálát is (lásd 546. számú táviratom).¹²

A Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsának határozata az elítéltek „vallomásai” és a kihallgatott 29 tanú, illetve a ma reggeli közleményben felsorolt számos további bizonyíték alapján legfőbb vádpontként az állam ellen irányuló olyan titkos szervezet létrehozását jelöli meg, amelynek célja a hatalom megszerzése és a Népköztársaság megdöntése.

A beszélgetőpartnereim tudtak a per folytatásáról, de úgy vélték, hogy ezt a lépést valószínűleg a Hruscsov és Tito közötti súlyosbodó nézeteltérés siettetette. Tény, hogy Gimes Miklós¹³ édesanyja még tegnap este sem tudott semmiről, a kivégzések helyszínét sem ismerte.

Talán magát Kádárt is csak az utolsó pillanatban értesítették, hiszen június 11-én még egy egészen békéltető beszédet tartott, többek között kezdet nyújtott a szociáldemokratáknak. (Lásd a 341. számú beszámolómat, amit a mostani postával küldök.)¹⁴

Egyszóval, a fent említett ellenállási csoport, okkal vagy ok nélkül úgy véli, hogy ez az ítélet valószínűleg a tömeges megtorlás végét jelzi. Gimes Ádám és Péter perét törölték a törvényszéki ügyek listájáról.

ták. A Haraszi Sándor és társai elleni perben 1958-ban 15 évi börtönrre ítélték. 1962-ben amnesztiával szabadult.

11 A név valószínűleg tévesen szerepel, és Fazekas Györgyre vonatkozik. Fazekas György (1914–1984): újságíró. 1955-ig a *Szabad Nép*, a *Népszava* és a *Magyar Nemzet* munkatársa. 1955-ben, mint a Nagy-csoport tagját, kizárták az MDP-ből. 1956. szeptemberben rehabilitálták. A forradalom idején Nagy Imre mellett a fegyveres erők referense. 1956. november 4-én a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába internálták. 1958-ban 10 évi börtönrre ítélték, 1962-ben kegyelemmel szabadult.

12 Ezt az 1958. május 31-én küldött táviratot nem közöljük.

13 Gimes Miklós (1917–1958): újságíró. 1945-től a *Szabad Nép*, majd a *Magyar Nemzet* munkatársa. A Nagy Imre körül kialakult pártellenzék tagja. 1955. májusban egy taggyűlésen felvetette a Rajk-per felülvizsgálatának szükségességét, ezért kizárták a pártból, és állásából elbocsátották. 1956 nyarán visszavették az MDP-be. 1956. október 30-tól a *Magyar Szabadság*, november 4-e után az illegális *Október Huszonharmadika* című könyv szerkesztője. A Kádár-kormányval szembeni szellemi ellenállás egyik szervezője, a Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom egyik megalapítója. 1956. december 5-én letartóztatták.

14 A június 18-i keltezésű beszámoló a tavasz végén fennálló magyarországi belpolitikai helyzetet mutatja be. Ebben a követ említést tesz egy a *Népszabadságban* megjelent cikkről, amelyben Kádár úgy vélekedett, hogy a szociáldemokrata és kommunista párt erőltetett egyesítése 1948-ban Rákosi súlyos hibája volt, és egyben különbséget tett a szociáldemokrata jobbszárny és balszárny között, mondván, hogy az előbbieket az „ellenforradalom” előkészítői, míg az utóbbiak a „megbízható hűségesekek”.

A lakosság meg van döbbenve, de a rendőrség sorait nem erősítették meg. Ez az ítélet meg fogja hiúsítani a Kádár által nagy nehézségek közepette felvázolt enyhülési politika esetleges hatásait (lásd a fent idézett jelentésemet).

A magyar liberális kommunista szárny eltávolítása – tizenhat hónapos habozás után, radikális módszerekkel – véleményem szerint elsősorban a moszkvai intézkedésekre jellemző módon...¹⁵ Magyarországon. Azon a napon, amikor Kádár hívei a Nagy Imre-csoport tagjainak rehabilitálását követelték, hogy így semlegesítsék a Rákosi-féle csoport hatalomba való visszatérését (lásd a 393. számú táviratom),¹⁶ a volt miniszterelnöknek és társainak tragikus sorsa megpecsételődött. Kádár látogatása Karagyorgyevón,¹⁷ ami K. urat a feltűnően ingatag erkölcsi alapokon nyugvó hatalmára figyelmeztette, nem akadályozta meg Münnich¹⁸ urat abban, hogy a döntő „bíróági eljárást” megkezdjék és felgyorsítsa (lásd 522. számú táviratom), egészen az aljas ítélet meghozataláig és annak végrehajtásáig.

Mellesleg ez a tragédia Moszkva Belgrád ellen folytatott jelenlegi kampányába illeszkedik, és bejelentésére a libanoni polgárháború által kiváltott nemzetközi válság¹⁹ kellős közepén került sor. Nagy Imre kivégzését valójában nem csak az orosz kommunisták és a titoisták közötti március óta egyre hangsúlyozottabb szakadás magyarázza, a pillanat úgy lett meg-

15 A számjel megfejtésére visszavezethető hiányosság.

16 Ez az április 24-i távirat jelezte, hogy Rákosi és Gerő kivételével a forradalom előtti rendszer összes politikai személyisége visszatért Magyarországra, ahol újra elfoglalták a hivatalos körökben vagy a közigazgatásban korábban meglévő pozícióikat. A sztálinisták visszatérését ellenzők a gyárak pártcsoportjaiban, akárcsak a központi bizottságban, egyre inkább hajlottak a párt Nagy Imre és társai által egykor megtestesített liberálisabb szárnya felé.

17 1958. március 27–28-án Karagyorgyevón magyar–jugoszláv pártközi tárgyalásokra került sor, amelyeken az MSZMP részéről Kádár János, a JKSZ részéről Joszip Broz Tito is részt vett. A bizalmas megbeszéléseken nem sikerült ugyan egyezsége jutni az 1956-os felkelés okainak meghatározása és Nagy Imrécék sorsa tekintetében, de a Nagy Imre-per bejelentése nem borította fel a látszólag rendeződő kapcsolatokat. Úgy tűnt, Titóék számára valóban az a legfontosabb, hogy valóra váljon a magyar ígéret, és a pernek ne legyen jugoszlávellenes éle.

18 Münnich Ferenc (1886–1967): politikus. 1946–1949-ben Budapest rendőrfőkapitánya. 1949–1956-ban helsinki, szófiai és moszkvai nagykövet, majd 1956. augusztus 8-tól október 25-ig belgrádi követ, illetve nagykövet. Október 27-től november 2-ig a Nagy Imre-kormány belügyminisztere. 1956. november 4. után a Kádár-kormányban miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztere. 1956–1967-ben az MSZMP KB, 1966-ig a PB-nek is tagja. 1958–1961-ben miniszterelnök.

19 Jean Paul-Boncour az 1958 májusában kezdődő libanoni belpolitikai zavarok által kiváltott válságra utalt. Emiatt került sor július 14-én Irakban államcsínyre, és ezért érkezett 10 000 amerikai katona július 15-én Libanonba és 2500 brit ejtőernyős július 17-én Jordániába.

választva, hogy kihasználják a magyar ügyben a világ közvéleményének tompultságát, ami furcsamód felidézi a szovjet páncélosok Budapestre vonulását 1956. november 4-én a szuezi válság kellős közepén. Moszkva újra remélheti, hogy a Közel-Kelet fegyvereinek zaja elnyomja majd a volt magyar miniszterelnök „jogi” vértanúsága miatti nemzetközi tiltakozás hangjait.

Documents diplomatiques français 1958. Tome I (1^{er} janvier–30 juin). Paris, Ministère des Affaires étrangères, 1992. 796–798. Jean Paul-Boncour budapesti francia követ 591–599. számú távirata (1958. június 17.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



**ÚTON A NORMALIZÁLÓDÁS FELÉ:
A FRANCIA–MAGYAR VISZONY PÁRIZSBÓL TEKINTVE**

1959. AUGUSZTUS 17.

A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának alább közölt feljegyzése jól tükrözi a francia–magyar kapcsolatokban 1958 ősztől megfigyelhető gyorsuló ütemű javulást. A diplomáciai, gazdasági és kulturális szférát egyaránt érintő rövid áttekintés optimista hangvételű: áthatja a vitás kérdések megoldásának reménye. Az egyetlen akut problémát az jelentette, hogy a „magyarkérdés” 1956 ősze óta a nemzetközi szervezetekben, főként az ENSZ Közgyűlésének napirendjén szerepelt. A francia külpolitika pedig teljes erővel támogatta az amerikai propagandataktikát, amely a magyar forradalmat leverő Szovjetuniót igyekezett a harmadik világ országai előtt a világszervezetben rendszeresen megbélyegezni.

JT/AB

Politikai főigazgatóság

Európa

Kelet-európai Aligazgatóság

Sz. n./EU

1959. augusztus 17.

Feljegyzés

Tárgy: A Franciaország és Magyarország közötti kapcsolatok helyzete.
 1. *A párizsi magyar követség.* Az 1956. októberi események óta Magyarországot csak egy követségi tanácsos, Rácz Pál úr képviseli mint ideiglenes ügyvivő. A francia kormány ugyanis nem fogadta el, hogy a budapesti hatóságok új személyt nevezzenek ki az éppen üresen álló párizsi magyar követi posztra. Egészen múlt októberig szinte a legtöbb nyugati fővárosban ez volt a helyzet, mindazonáltal Nagy-Britannia, Belgium és Hollandia 1958-ban már hajlandóak voltak elfogadni a meghatalmazott új magyar követeket.¹

¹ A magyar forradalom leverése óta a francia diplomácia szorosan egyeztetette a Kádár-kormánnyal kapcsolatos lépéseit NATO-beli szövetségeseivel. A brutális szovjet katonai fellépés és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakítása elleni nyugati tiltakozás kifejezésére bevezetett diplomáciai bojkott jegyében, a hivatalos Magyarország nemzetközi mozgásterének szűkítése céljából az Északatlanti Tanácsban időről időre megvitatták a magyar diplomáciai misszióvezetők NATO-országokba való kinevezésének ügyét.

1959 áprilisában a francia kormány is úgy döntött, hogy hozzájárulását adja az új párizsi magyar követ, Vincze József úr kinevezéséhez, akinek szeptemberben kell átadnia megbízólevelét.

2. *Franciaország és a magyarkérdés a nemzetközi szervezetek előtt.* Franciaország az Egyesült Nemzetek Szervezetében, mint a többi nyugati hatalom, különös tekintettel az Egyesült Államokra, hajlíthatatlan magatartást tanúsított a magyarkérdéssel kapcsolatban. Így az ENSZ Közgyűlés legutóbbi ülésén (1958 decemberében) kértük, hogy e nemzetközi szervezet továbbra is tartsa napirenden a magyar ügyet. Múlt júniusban a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetben küldöttségünk az ellen szavazott, hogy a magyar küldöttség érvényesíthesse képviseleti jogát ebben a szervezetben.

3. *Francia-magyar vitás ügyek.* Az egyetlen fontos függőben levő kérdés a francia vagy a francia és magyar kettős állampolgárságú személyek tulajdonában lévő ingatlanok 1952-es államosításának ügye. Franciaország szeretné elérni, hogy minden egyes érdekeltet kárpótlásban részesítsenek, míg Magyarország, miután a kettős állampolgárságú személyek ügyét elutasította, általános költségtérítést szorgalmaz. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy a tárgyalások olyannyira előrehaladott állapotban vannak, hogy talán megállapodás születhet a kérdésben az év vége előtt.

A magyar hatóságok ezt az ügyet össze akarják kapcsolni a párizsi magyar követségnek és a budapesti francia követségnek helyet adó épületek kérdésével. Mindkét ország ugyanis a jelenleginél tágasabb épületet keres diplomáciai képviselők számára. Ezt a bonyolult kérdést az illetékes külügyminisztériumi osztály tanulmányozza.

4. *A gazdasági kapcsolatok* a politikai nehézségek ellenére meglehetősen kedvezően fejlődnek a két ország között. 1959. április 17-én kereskedelmi megállapodást írt alá a két érdekelt fél. Október 1-jén Párizsban újabb tárgyalások fognak kezdődni, melyeknek során megvizsgálják a magyar kormány hosszú távú, két vagy három évre szóló kereskedelmi megállapodásra, valamint új kereskedelmi szerződés megkötésére vonatkozó igényeit.

5. *A kulturális kapcsolatok terén,* úgy tűnik, hogy Magyarország a Szovjetunió és a népi demokráciák által folytatott bizonyos fokú liberalizációs folyamatot követve, a szovjet tömb és a nyugati demokráciák közötti kulturális cserekapcsolatokat szorgalmazza.

AMAE, Z-Europe, 1944-1960, Hongrie, vol. 121. fólió 235-237. *État des rapports entre la France et la Hongrie.* A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1959. augusztus 17.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

DARÓCZY TASZILÓ

1959. NOVEMBER 18.

Az 1915-ben született Daróczy Tasziló bécsi és zürichi tanulmányai után a Pester Lloyd újságírójaként kezdte pályafutását. 1942-től a Külügyminisztériumban, majd a vezérkar sajtó és propaganda osztályán (6. vkf.) dolgozott francia-német-magyar fordítóként. Miután 1944. október 15-e után nem volt hajlandó Szálasira felesküdni, André Hallier francia katonai attaséval együtt bujkált a szovjet csapatok megérkezéséig. A háború után magántisztviselőként dolgozott a Kereskedelmi, majd a Nemzeti Banknál. Egy ma még nem ismert időpontban a HM Katona Politikai Osztály (Katpol) mint francia hírszerzőt letartóztatta. Daróczy alkut kötött: szabadulásáért cserébe vállalta, hogy segít a francia hírszerzés magyarországi tagjainak és informátorainak felderítésében. Tevékenységéről a Katpol „saját erőt ismertető” összefoglalója a következőt írta: „Kényszerből dolgozik, azonban munkáját megszerette és a kényszeren kívül ma már kedvvel látja el. Leleményes. Feladatait az elmúlt hónapban teljesítette. Munkaterülete a Gauzer-féle francia hírszerző vonal.” A Katpol-lal való konzultáció nélkül 1947. április 21-én a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) is letartóztatta, de miután felfedte ügynöki tevékenységét, a két szerv „közös megegyezés alapján, megfelelő fedőügy letárgyalása során” szabadon bocsátotta. Hogy tevékenysége a hírszerző hálózat lebuktatása után se lepleződjön le, a Katpol segítségével Ausztriába emigrált. Ott azonban mind a francia hírszerzéssel, mind a magyar állambiztonsággal megszakadt a kapcsolata, és a továbbiakban üzletemberként tevékenykedett. 1956-ban azonban a Forumhülfe osztrák segélyszervezet vezető tisztviselőjeként a magyar menekülteket segítette.

A közölt irat akkor készült, mikor a magyar állambiztonság 1959-ben ismét „felfigyelt” Daróczy Taszilóra, és tájékoztatást kért személyéről a Katpol Elhárító Csoportfőnökségének egykori helyettes vezetőjétől, Kardos Györgytől. A dokumentum több okból is figyelmet érdemel. Egyrészt Kardos beszámolója első kézből és hitelesen tudósít a Katpol beépülési taktikájáról, amelyet igen eredményesen alkalmazott a magyar emigráció és a Magyarországon működő külföldi hírszerző hálózatok ellen. Kardos megjegyzése, miszerint a „francia hírszerzőt – állítólag DB ezredes volt – a szovjet elvtársak a Szovjetunióba vitték”, azt mutatja, hogy a szovjet katonai elhárítás tanácsadóin keresztül nemcsak a nyo-

mozást felügyelte, de az ítélet-végrehajtásban is részt vett. A rendelkezésre álló iratok alapján nem azonosítható személyt valószínűleg az ausztriai Baden bei Wienben hallgatták ki, és az ott székelő Szovjet Katonai Törvényszék ítélte el – a több mint kétszáz, többnyire kémkedési ügyekben letartóztatotthoz hasonlóan. Daróczy Tasziló további sorsáról nem tudunk. A rendelkezésre álló iratokból csak az derül ki, hogy 1966-tól ismét a magyar állambiztonságnak dolgozott.

Belügyminisztérium II/3-b alosztály¹
Szigorúan titkos!

Feljegyzés Daróczy Tasziló ausztriai lakosról

Budapest, 1959. november 18-án.

Korábban megbeszélést tartottam Kardos ezredes elvtárral,² aki jelenleg a HM II. Fcsfűg. h. vezetője. A beszélgetés közben az alábbi kérdésekről is szó esett:

Kb. 1948–49-ben a Katona Politikai Osztály³ intenzív munkát végzett az egyik rezidentúra feldolgozásában. Munkájuk eredménnyel járt, az egész rezidentúrát feldolgozták, dokumentálták ellenséges tevékenységüket és őrizetbe vették csaknem az egész kémcsoportot, még a rezidentst is,

1 A Belügyminisztérium II/3 főosztálya, azaz a hírszerzés.

2 Kardos György (1918–1985): pályáját kereskedősegédként kezdi. Újságíró lesz, majd a második világháború alatt zsidó származása miatt munkaszolgálatot teljesít. 1945 augusztusától Pálffy György pártfogoltjaként a HM Katona Politikai Osztályán lesz nyomozó. 1949 februárjától a HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség, majd 1950 elejétől az Államvédelmi Hatóság elhárításért felelős részlegének az alezredese. Pálffyhoz fűződő kapcsolata miatt elbocsátják, és rövid időre a *Friss Újság* olvasószervezője lesz. 1950. októberben letartóztatják, és hét és fél évi börtönre ítélik. 1954-ben rehabilitálják. Az 1956-os forradalmat követően ezredesi rangban a HM II. Főcsoportfőnökség (Katonai Hírszerzés) helyettes vezetője lesz. 1961-től haláláig a Magvető Kiadó igazgatójaként dolgozik.

3 A Katpol tevékenységéről lásd: Okváth Imre: „Sziget egy reakciós tenger közepén”. Adalékok a Katpol történetéhez, 1945–1949. In: *Államvédelem a Rákosi korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Szerk. Gyarmati György. Bp., Történeti Hivatal, 2000. 57–96. és Zsitnyáni Ildikó: Egy „titkos háború” természete. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárásai gyakorlat. 1948–1950. *Hadtörténeti Közlemények*, (115. évf.) 2002/4. sz. 1093–1096.

aki illegálisan – újságíró papírokkal, diplomáciai mentesség nélkül – tartózkodott Magyarországon, és irányította a kémcsoport munkáját.

A francia hírszerzőt – állítólag DB ezredes volt – a szovjet elvtársak a Szovjetunióba vitték, míg tagjait a magyar bírói szervek különböző börtönbüntetésre ítélték.

Az ügyben alaposan kivette részét Daróczy Tasziló, aki a K.P.O. ügynöke volt. Lényegében az ő munkája során került felszínre sok ellenséges ügynök.⁴

Az ügyből Daróczyt nem tudták kivonni, ezért „disszidáltatták”, hogy esetleg külföldön „még valami hasznát látják”. Daróczy ezt a feladatot szívesen vállalta.

Később Kardost is, de a többi /K.P.O./ beosztottját letartóztatták és a Daróczy-ügy feledésbe ment.

Kardos elvtárs véleménye szerint érdemes lenne újból kapcsolatba kerülni Daróczyval, de nem vág az ő profilukba, és náluk nem engedélyezik, hogy az ügygel foglalkozzanak.

Szabó Gyula fhdgy
Operatív beosztott

ÁBTL 3.2.5. O-8-092/1 83. Belügyminisztérium II/3-b alosztály. Feljegyzés Daróczy Tasziló ausztriai lakosról (1959. november 18.).

A dokumentumot közli: Ritter László.



⁴ A kérdésről részletesen lásd ÁBTL 4.1. A-2126/8. Daróczy Tasziló.

MAGYAR „IRÁNYELVEK” FRANCIAORSZÁG KAPCSÁN

1963. JANUÁR 21.

A Külügyminisztériumban, vélhetően annak francia referatúráján készült feljegyzés átfogó képet ad Franciaország stratégiai helyzetéről, fő külpolitikai törekvéseiről, a magyar–francia kapcsolatok állásáról és fejlesztésének lehetőségeiről. A helytálló információkra alapozott, színvonalas és kiegyensúlyozott áttekintés jelentőségét növeli, hogy alapvonalaiban tükrözi az V. Köztársaság nemzetközi helyzetéről és Magyarországhoz fűződő viszonyáról a magyar diplomáciában az 1990-es évekig élő képet. A dokumentum a francia relációra alkalmazza a realizmus, pragmatizmus kulcsszavakkal jellemezhető kádári magyar külpolitika elveit és gyakorlatát.

Irányelvek

Franciaország irányában folytatandó külpolitikánkhoz¹

Franciaország nemzetközi szerepét döntően NATO-tagsága és a Közös Piacban elfoglalt helye határozza meg. A francia külpolitika fő célja az, hogy nagyhatalmi szerepét visszaszerezve helyet biztosítson magának a NATO vezetésében, ugyanakkor a Közös Piacot saját nagyhatalmi céljai elérésére használja fel. Létre akar hozni egy – az Egyesült Államok és a Szovjetunió között álló – európai harmadik nagyhatalmi erőcsoportosulást, amelynek élén állva egyenrangú félként, sőt döntőbíróként léphetne fel a vitás nemzetközi kérdésekben. Ennek a francia nagyhatalmi törekvésnek politikai magvát a Párizs–Bonn tengely képezi, amelyet De Gaulle és Adenauer kölcsönös látogatásai kovácsoltak össze.

Franciaország NATO-n belüli törekvései, a francia elképzelés szerint, a szövetség megerősítését célozzák Franciaország aktívabb és nagyobb súlyú közreműködésével, valójában azonban az ún. „francia nagyság” politikája ellentéteket szül egyrészt Franciaország és az angolszász hatalmak között, másrészt Franciaország és közöspiaci partnerei között. A Közös Piacon belül a francia törekvések Nyugat-Németországnak, mint gazdaságilag erősebb államnak az ellenállásába ütköznek, bár pillanatnyi politikai törekvéseik igen sok ponton találkoznak.

1 A dokumentumot betűhú alakban közöljük.

Franciaország az algériai háború felszámolása után teljes súlyával az európai politikai, gazdasági és katonai problémák felé fordult, emellett azonban továbbra is törekszik neokolonialista pozícióinak megőrzésére és erősítésére volt afrikai gyarmatterületein. Törekszik továbbá arra is, hogy újra visszaszerezze pozícióit azokon a területeken, ahonnan a második világháború után kiszorult, s amelyek visszaszerzését akadályozta az algériai háború, illetve a szuezi agresszióban játszott szerepe (befolyás az arab keleten). Egyes jelek szerint Franciaország szeretne gazdaságilag behatolni a latin-amerikai országokba is.

A két ország jelenlegi viszonya:

Franciaország az 1956. évi magyarországi ellenforradalom után megkülönböztetetten ellenséges magatartást tanúsított a Magyar Népköztársasággal szemben, a nemzetközi szervezetekben az ún. „magyar kérdésben” következetesen támogatta az amerikai álláspontot. Bár a francia politika hazánk iránt lényegében továbbra is ellenséges, és a nemzetközi szervezetekben továbbra is az amerikai álláspontot támogatja, az utóbbi két esztendőben a két ország viszonyában jelentős javulás következett be. Ennek magyarázata egyrészt a Magyar Népköztársaság nemzetközi tekintélyének megszilárdulásában, másrészt Franciaország önálló európai politikájában keresendő. Az utóbbi két év során a francia külügyminisztérium és párizsi követségünk közötti érintkezések gyakoribbá váltak, a francia hivatalos szervek irántunk tanúsított magatartása, az érintkezés hangneme barátságosabb, korrektebb, mint a korábbi években. A jelek szerint az elsorvadt „magyar kérdésben” tanúsított francia magatartás mindinkább Franciaország általános külpolitikai törekvéseinek következménye (mindaddig merev akar maradni a kelet-nyugati kapcsolatokat érintő kérdésekben, amíg újjáéledő nagyhatalmi szerepével önálló tényezőként nem léphet fel), több francia külügyi tisztviselő kijelentése szerint a „magyar kérdést” már ők sem tekintik fontos kérdésnek. A francia sajtó hangja – a polgári sajtóé is – az utóbbi két év során alapjában megváltozott, a Magyarországra ellátogató újságírók és lapjaik igyekeznek tárgyilagosan írni hazánkról, egyre több kifejezetten pozitív cikk jelenik meg a francia sajtóban, ugyanakkor az érdeklődés francia újságírói körökben nagy hazánk iránt. A budapesti francia követség két-három évvel ezelőtt folytatott kifejezetten ellenséges tevékenysége – amivel kapcsolatban annak idején emlékeztetőt adtunk át a francia külügyminisztériumban – lényegében megszűnt, tudomásunk szerint a francia követség jelenlegi tevékenysége nem különbözik attól, amit általában a kapitalista követségek folytatnak Magyarországon. A budapesti Francia Intézet tevékenységét a két ország közti kulturális kapcsolatok egyezményes rende-

zése² óta ellenőrizhetőbb keretek között tudjuk tartani, lényegesen korlátozni tudjuk az „ideológiai fellazításra” irányuló törekvését. A két ország viszonyának javulását jelzi az egyezményes kapcsolatok fejlődése is: kulturális csereprogramot, rádió-televízió egyezményt kötöttünk az elmúlt két év során.

Célkitűzéseink:

I. Politikai téren:

Törekedni kell az utóbbi két év során kialakult korrektebb, barátságosabb viszony erősítésére, ezen a téren kezdeményezőként kell fellépünk. Szélesítenünk kell kapcsolatainkat a francia külügyminisztérium és más hivatalos francia szervekkel, befolyásos politikusokkal, képviselőkkel, szenátorokkal, az ún. „baloldali gaullistákkal”,³ PSU⁴ vezetőkkel, a jelentős polgári lapok befolyásos újságíróival.

Továbbra is vissza kell vernünk azokat a francia kísérleteket és lépéseket, amelyek ellenségesek, barátságtalanok és veszélyeztetik a javuló kapcsolatokat, ugyanakkor az ilyen jelenségeket konkrétan, esetenként kell elbírálnunk, tartózkodnunk kell az általánosítástól és az ellenintézkedések repressziós jellegétől, lehetőséget kell hagynunk a francia félnek, hogy a kifogásolt esetekben korrekciókat hajtson végre (ilyen két ízben is

2 1961. júniusban magyar–francia kulturális tárgyalások folytak Budapesten a Kulturális Kapcsolatok Intézetében. 1961. október 16-án szintén Budapesten magyar–francia tudományos együttműködési egyezményt írtak alá. 1961. október 25-én Párizsban befejezték az öt napig tartó magyar–francia kulturális tárgyalásokat, és aláírták az 1962. évre szóló kulturális csereprogramot.

3 Az Union démocratique du travail (UDF) [Munka Demokratikus Uniója] egy 1958 és 1962 között létező baloldali gaulle-ista mozgalom, amely Algéria függetlenségét és De Gaulle-t egyaránt támogatta; gazdasági és szociális kérdésekben a szocialistákhoz állt közel. Legismertebb képviselői René Capitant és Louis Vallon. Az UDT 1962-ben összeolvadt az UNR-rel, létrehozva az UNR-UDT elnevezésű formációt. Az Union pour la Nouvelle République [Unió az Új Köztársaságért] 1958. októberben De Gaulle politikájának támogatására létrehozott politikai párt. Az UNR 206 képviselői helyet nyert (579 közül) az 1958. novemberi nemzetgyűlési választásokon. Az 1962. évi nemzetgyűlési választásokon az UNR-UDT 233 képviselői helyet szerzett 482 közül. A „baloldali gaullistákkal” való hivatalos magyar kapcsolatépítésre példa: 1964 márciusában Léo Hamon jogászprofesszor, az UNR-UDT vezetőségének tagja a kulturális csereprogram keretében a KKI vendégként tíznapos látogatásra Magyarországra érkezik.

4 A PSU, vagyis a Parti Socialiste Unifié [Egyesült Szocialista Párt] 1960. áprilisban az algériai háborúval és az SFIO szocialista pártnak De Gaulle 1958-as hatalomra jutását támogató politikájával szembeni ellenállás kifejezésére jött létre. Keretében három politikai csoport egyesült: az SFIO-ból kivált Autonóm Szocialista Párt (PSA), a Szocialista Baloldali Uniója (UGS) és egy, az FKP-t elhagyó csoport. Megkísérelték megszerezni az FKP és az SFIO közti politikai mezőt. Antikolonialista nézeteket vallottak, és támogatták a baloldal egységét.

történt az utóbbi két év során: kívánságunkra az ellenséges tevékenységet folytató Boncour követet idő előtt hazarendelték,⁵ fellépésünkre engedélyezték Kádár elvtárs könyvének franciaországi terjesztését.⁶)

A diplomáciai kapcsolatok területén törekednünk kell a reciprocitás érvényesítésére, az arányok figyelembe vételével. Szorgalmaznunk kell a két ország közötti egyezményes kapcsolatok fejlődését, törekednünk kell hosszabb lejáratú egyezmények kötésére, a meglévő egyezmények fokozatos bővítésére, új egyezmények kötésére mindazokon a területeken, amelyekhez érdekünk fűződik.

Erősítsük a megindult parlamenti kapcsolatokat, törekedjünk arra, hogy magyar parlamenti delegációt hívjanak meg Franciaországba, valamint arra, hogy ezek a kapcsolatok a jelenlegi nem hivatalos szintről hivatalos szintre emelkedjenek. Törekednünk kell francia szenátusi delegáció meghívására.

A jobb kapcsolatok kialakítása érdekében használjuk fel egyes francia gazdasági, kulturális, közéleti személyek, körök irántunk megnyilvánuló érdeklődését, anyagi lehetőségeinkhez mérten fokozzuk a francia tömeg- és társadalmi szervek képviselőinek Magyarországra történő meghívását, elsősorban a követség javaslatai alapján.

Erősítsük a testvérváros-mozgalmat, segítsük elő a már „ikresített” városok állandó gyümölcsöző kapcsolatát, közöttük delegációk cseréjét.

Állandóan figyelemmel kell kísérnünk Franciaország belpolitikai és külpolitikai törekvéseit, nyugati partnereivel támadó ellentéteit, s ha lehetséges, azokat használjuk ki a magunk javára.

II. Gazdasági téren:

Állandóan figyelemmel kell kísérnünk Franciaország integrációs törekvéseit, a Közös Piacban betöltött szerepét, az ebből fakadó ellentéteit, s ha lehetséges, gazdasági kapcsolatainkban használjuk ki azokat.

Törekednünk kell arra, hogy külkereskedelmi forgalmunk növelése mellett javítsuk meg az export-import arányt, hosszabb lejáratra keres-

5 1962. február 28-án Vincze József párizsi magyar követ emlékeztetőt adott át a francia Külügyminisztériumnak Jean Paul-Boncour budapesti francia követ és felesége „meg nem engedhető tevékenységéről”.

6 1962. november 13-án Vincze József követ emlékeztetőt adott át a francia Külügyminisztérium főtitkárnak Kádár János könyve ügyében. Ezt követően „barátságos beszélgetést folytattak”, amelynek során szóba került, hogy a franciák a „magyarkérdést” az ENSZ-ben már nem tekintik fontosnak. 1962. november 27-én Pierre Francfort budapesti francia követ telefonon közölte, hogy az illetékes francia szervek hozzájárulnak Kádár János könyvének franciaországi terjesztéséhez.

sünk árucserre-forgalmi megállapodást, kíséreljünk meg új kereskedelmi szerződést kötni, használjuk fel a francia piac nyújtotta előnyöket, hosszabb lejáratú ügyleteknél szerezzünk előnyös hiteleket.

Gazdasági kapcsolatainkban támaszkodnunk kell a velünk való gazdasági kapcsolatokban közvetlenül érdekelt tőkés rétegekre, befolyásukat igénybe kell venni a kapcsolatok javítása érdekében. Így pl. jó kapcsolatok fenntartására kell törekednünk a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatokat szorgalmazó francia bizottsággal és a hazánkban is járt Max Fléchet volt gazdasági miniszterrel, aki e bizottság egyik vezetője.⁷

Kereskedelmi tárgyalásaink során maximálisan arra kell törekednünk, hogy elhárítsuk a nyugat-európai integráció ránk nézve káros hatását, az ebből fakadó diszkriminatív eljárásokat, törekedjünk továbbra is a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazására, illetve az ilyen módon keletkező problémák megoldására új gyakorlati lehetőségeket keressünk.

III. Sajtópropaganda terén:

Politikai célkitűzéseink megvalósításában jelentős szerepe van a jól irányított sajtópropaganda munkának. Ennek érdekében erősíteniünk kell a már javuló sajtókapcsolatainkat.

1. Párizsi Sajtóirodánkön keresztül fokoznunk kell tevékenységünket a Magyar Népköztársaság eredményeinek ismertetésére. Törekednünk kell arra, hogy a hazánkkal kapcsolatos francia cikkek hangja tovább javuljon, még több tárgyilagos és pozitív cikk jelenjék meg. Törekedjünk arra, hogy a francia vidéki sajtóban is bekövetkezzen olyan pozitív fordulat, mint a párizsi sajtóban. Ennek érdekében fokoznunk kell az újságírók meghívását, azokat jól elő kell készíteniünk, valamint biztosítanunk kell az újságíró kapcsolatok és a párizsi Sajtóirodánk megfelelő dokumentációval és alpanyaggal való ellátását.

A megjelenő rágalmak megcáfolására és visszaverésére a pártsajtó mellett használjuk fel a haladó baloldali és a polgári sajtóorgánumokat is.

Erősítsük a rádió-televízió kapcsolatokat, a megkötött rádió-televízió egyezményt használjuk ki maximálisan propaganda tevékenységünk céljaira,

7 1961. május 16-án Max Fléchet külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár ebédet adott Vincze József párizsi magyar követ, valamint a francia-magyar kereskedelmi tárgyalásokon részt vevő magyar küldöttség tiszteletére. 1964. május 23-án Budapesten megalakult a Magyar Kereskedelmi Kamara francia tagozata. Ennek alkalmából Magyarországra érkezett Max Fléchet, volt külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár és Hubert Rousselier, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke. 1965. május 29-én pedig a Magyar Kereskedelmi Kamara meghívására a francia munkáltatók szövetsége magyar szekciója szervezésében 36 tagú francia ipari küldöttség érkezett Budapestre. A delegáció egyik vezetője Max Fléchet.

házánk tárgyilagos megismertetésére. Törekedjünk a számunkra előnyös műsorcserekre.

2. Kellő figyelmet kell fordítanunk arra, hogy a magyar sajtó Franciaországról szóló közleményei a Magyar Népköztársaság külpolitikai célkitűzéseit tartsák szem előtt, tovább kell javítani a Franciaországgal kapcsolatos tájékoztató munkát.

IV. Kulturális téren:

Törekednünk kell az érvényes kulturális csereprogramból adódó lehetőségeink maximális kihasználására, érvényesítenünk kell, hogy a francia fél az előírásoknak megfelelően eleget tegyen a csereprogramban vállalt kötelezettségeinek, meg kell javítani itthoni társszerveink ezzel kapcsolatos tevékenységét, főleg azon a téren, hogy kellő időben gondoskodjanak a megfelelő jelöltek kiválasztásáról. A csereprogramból adódó lehetőséget egyrészt kulturpropagandánk érdekében, másrészt hasznos külföldi tapasztalatok szerzése érdekében kell hasznosítanunk.

Ugyanígy kell hasznosítanunk az MTA-CNRS egyezményt tudományos kapcsolatainkban,⁸ ezen a téren is törekednünk kell arra, hogy a francia fél eleget tegyen kötelezettségeinek – jobban, mint eddig.

Erősítenünk kell az egyetemközi kapcsolatokat, az ELTE–Sorbonne lektorcsere után el kell érniünk, hogy lektorcsere kerületre kerüljön sor a Debreceni Egyetem és a Dijoni Egyetem között. Törekedjünk vidéki műszaki egyetemeink franciaországi kapcsolatainak erősítésére, illetve ilyen kapcsolatok létesítésére.

A párizsi Magyar Intézet munkakörét – kultúrpolitikánk általános irányelveinek megfelelően – terjessze ki tudományos, egyetemi, műszaki területekre is. Ennek megfelelően létesítsen minél több kapcsolatot tudományos és gazdasági szakemberekkel, a kulturális élet tekintélyes személyiségeivel, különös tekintettel arra, hogy ezek egyben politikai kapcsolatok is. Törekednünk kell részben visszaállítani az Intézet tanulmányi központ jellegét, ennek érdekében lehetővé kell tennünk, hogy a különösen jelentős tanulmányágakban az ösztöndíjasok támaszkodhassanak az In-

8 CNRS: Centre national de la recherche scientifique [Tudományos Kutatás Országos Központja]. 1961. március 16-án Michel Lejeune, a CNRS igazgatóhelyettese levélben bejelentette, hogy a francia hivatalos szervek részéről nem górdítenek akadályt a Magyar Tudományos Akadémia és a CNRS közötti szerződés megkötése elé. 1963. április 4-én a *Népszabadság* közölte, hogy Jean és Françoise Aubin iranisták az MTA és a CNRS közötti egyezmény alapján két hónapos tanulmányútra Magyarországra érkeztek. Továbbá, hogy A. Brion professzor, az alforti École Nationale Vétérinaire klinikájának igazgatója és Marc Ancel professzor, büntetőjogász, az MTA meghívására néhány napot Magyarországon töltött.

tézetre. Az Intézet megfelelő időpontban tegyen javaslatot a magyar nyelvoktatás visszaállítására.

A France-Hongrie (Francia–Magyar Baráti Társaság) tevékenységét fel kell használnunk annak érdekében, hogy minél szélesebb francia tömegek ismerkedjenek meg a Magyar Népköztársaság eredményeivel, kultúrájával. A Társaságnak lehetővé kell tenni továbbra is, fokozottabban, mint eddig, hogy előadásokat, filmbemutatókat, csoportos utazásokat, kiállításokat rendezzen, ehhez szükséges anyaggal a Társaságot el kell látni. Törekedni kell arra, hogy a Társaság vezetőségét polgári haladó értelmiségiekkel kiszélesítsük, ezen keresztül szélesítsük a Társaság munkájának hatóterületét. Nagyobb gondot kell fordítani a társaság vidéki tevékenységére. Lehetővé kell tennünk, hogy 1963. év folyamán a Társaság kongresszust tarthasson megalakulásának 15. évfordulója alkalmából, ez alkalom felhasználható a tevékenység javítására és fokozására.⁹

Szorgalmaznunk kell a magyar–francia koprodukciónak a könyvkiadás és a filmgyártás terén, valamint a magyar zene propagálását és művészeink franciaországi fellépését impresszáriós alapon.

Mind a Külügyminisztérium, mind a párizsi követség nyújtson hathatós támogatást a haladó tömegszervezetek (szakszervezetek, békemozgalom, nő- és ifjúsági mozgalom stb.) magyar és francia tanácsai közötti kapcsolatok, delegációcserék stb. fejlesztéséhez.

V. Emigrációval kapcsolatos feladatok:

A Franciaországban élő magyar emigráció körében végzendő munkával kapcsolatos feladatokat az MSZMP 1959. évi PB határozata¹⁰ pontosan rögzíti. A munkát továbbra is ennek szellemében kell végezni.

9 1963. november 23-án a Francia–Magyar Baráti Társaság kongresszust tartott Párizsban. A kongresszus újra Ernest Petit tábornokot választja meg a társaság elnökévé, Louise Mamia-cot főtitkárává.

10 Részlet „A Politikai Bizottság 1959. február 3-i határozata az emigráció felé irányuló agitáció és propaganda munkáról” című dokumentumból: „A békéért és a szocializmusért folyó nemzetközi harcnak a szocialista tábor és általában a haladó erők érdekeinek megfelelően, a propagandában figyelemmel kell lenni az emigráció rétegződésére. Törekedni kell arra, hogy az emigráció kijózanítható és becsületes rétegeit bizalmatlanná tegyék az imperialista propaganda szervekkel és az emigrációs kalandorpolitikusokkal szemben, a jószándékkal hazatérni akarók útját egyengessük, a végleg külföldön letelepedőkkel pedig, a különböző rendszerek békés egymás mellett élésének elve alapján, az óhaza jó kapcsolatait ápoljuk. A reakciós emigráns szervezetek ellentéteinek növelését, bomlásának fokozását, az emigráns vezérek ellentéteinek mélyülését nemcsak propaganda útján, hanem minden fellelhető személyes kapcsolat révén is elő kell segíteni. Idegennyelvű kiadványokban a befogadó országok politikai és sajtóköréi előtt az emigrációs kalandorok visszaéléseit le kell leplezni.” (MNLOL, 288. f. 5. cs. 116. ó. e.)

A párizsi Kölcsönös Segélyező Magyar Egyesületre támaszkodva használjuk ki még jobban a Magyar Népköztársaság tulajdonában lévő Magyar Házat a franciaországi emigráció körében kifejtett kulturális propaganda-munkánkba. (Filmvetítések, kiállítások, előadások, magyar iskola.)

A disszidensek között tevékenységünk elsősorban arra irányuljon, hogy leválasszuk a lojális rétegeket és propaganda-tevékenységünkkel magunk mellé állítsuk őket. Ugyanakkor le kell lepleznünk a Magyar Népköztársaság ellen Franciaországban élénk tevékenységet folytató emigráns szervezeteket.

Budapest, 1963. január 21.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, Franciaország (1945-1964), 3. doboz, 4/b, 003407/ 2/1960. [Az iktatási számban található, az évre utaló 1960 szám bizonyára téves. Helyesen: 1963.] *Irányelvek Franciaország irányában folytatandó külpolitikánkhoz*, feltehetően a Külügyminisztérium francia referatúráján készült feljegyzés (1963. január 21.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



AZ ELSŐ LÁTOGATÁS. MAGYAR PARLAMENTI KÜLDÖTTSEG FRANCIAORSZÁGBAN

1963. JÚLIUS 17.

A francia Nemzetgyűlés francia–magyar baráti csoportjának meghívására 1963 júliusában Franciaországba látogató magyar országgyűlési képviselők útja szervesen illeszkedett a Magyarország és Franciaország közti hivatalos viszony folyamatos javulásának folyamatába. A közeledés a két ország törvényhozása közti kapcsolatokra is kiterjedt. 1961. március–áprilisban Rónai Sándornak, az Országgyűlés elnökének meghívására tizenegy tagú francia parlamenti küldöttség tartózkodott Magyarországon. 1962. július 16-án a francia Nemzetgyűlés Elnöksége jóváhagyta a francia–magyar parlamenti csoport megalakításáról szóló javaslatot. Magyar oldalról, 1962. október 10-én létrejött a magyar–francia parlamenti baráti csoport. 1963. februárban a francia Nemzetgyűlésben megalakult a francia–magyar parlamenti csoport, amelyhez több mint 60 képviselő csatlakozott a jobboldali UNR (Egyesülés az Új Köztársaságért), az FKP, a Függetlenek és Parasztok Pártja, valamint a Radikális Párt tagjai közül. A csoport elnökévé Edmond Bricout UNR-képviselőt választották meg. 1963. április–májusban a francia Nemzetgyűlés Kulturális és Szociális Bizottságának nyolctagú küldöttsége tartózkodott Magyarországon. 1963 júliusában zajlott le a magyar parlamenti képviselők első franciaországi látogatása, melynek eseményeiről az alábbi dokumentum részletesen beszámol.

A magyar küldöttség vezetőjének, Pesta Lászlónak a jelentése az „apróbb kellemetlenségeket” leszámítva egyértelműen pozitív benyomásokat rögzít. Ennek tanúsága szerint a magyar képviselők elégedettek voltak a francia vendéglátók szívélyességével, a programok gondos, színvonalas szervezésével és szállodai elhelyezésükkel egyaránt. Negatív ideologikus közhelyek nélkül, elismeréssel szóltak a francia gazdaság eredményeiről is.

Jelentés

**magyar országgyűlési képviselők Franciaországban tett látogatásáról
1963. július 4–13.**

A Francia Nemzetgyűlés francia–magyar baráti csoportjának (groupe de l'amitié) meghívására 1963. július 4-én magyar országgyűlési képviselők-ből álló delegáció utazott Franciaországba, dr. Pesta László országgyűlési

képviselő, a Magyar Országgyűlés magyar–francia baráti csoportjának elnöke vezetésével.¹ A delegáció tagjai voltak: Pullai Árpád, Vas-Witteg Miklós, dr. Dési Frigyes, Kerkai Andorné, Nagy Károlyné, Simon István, Hunyadi Károly országgyűlési képviselők, továbbá Rejtő Rezső, a delegáció titkára és Faragóné tolmács. A delegáció Franciaország területén az 1963. július 5–12-ig terjedő 8 napot töltötte. Fogadtatásukra és búcsúztatásukra egyaránt megjelentek a francia–magyar baráti csoport elnöke: M. Edmond Bricout, Robert Ballanger és Pierre Comte-Offenbach nemzetgyűlési képviselők, a baráti csoport tagjai, Vincze József párizsi magyar követ, valamint a delegáció útjának szervezésével foglalkozó beosztottak.² Ezek közül M. Bonneffant,³ a baráti csoport „titkárának” szerepét töltötte be. Ő a Nemzetgyűlés adminisztrációjának hivatalnok, igen nagy felelőtlenséggel kezdte meg feladatát, rosszul készített elő néhány rendezvényt. (Látogatásunk negyedik napján kifecamította lábát, feladatkörét más vette át, és attól kezdve az apróbb kellemetlenségek megszűntek.) Ilyen előkészítési hibák voltak: a párizsi főpolgármester hivatalában nem volt előre bejelentve látogatásunk, megjelenésünkkel megkérdezték: kik vagyunk, és ezt francia vezetőinktől, a Nemzetgyűlés háznapjától is megkérdezték; részben talán ennek tudható be, hogy nem a főpolgármester személyesen, hanem helyettese fogadott – bár igen szívélyesen –, terjedelmes üdvözlőbeszédet mondott, értékes albumot és rézkarcokat osztogatva; pongyola előkészítés miatt a Rennes-be való utazásunk zavarosan indult, más vonatra kerültünk mi és másra a francia kísérők egy része; a programpontok ésszerűtlen zsúfolása miatt elmaradt a szajnai motoros kirándulásunk; egy felvonással lekéstük az operaelőadást, ahol közben elfoglalták helyeink egy részét – bár ez utóbbi hiba pillanatok alatt elmúlt –; a Diadalív alatt az „Ismeretlen katona” sírjának megkoszorúzása az illendőnél kisebb koszorúval történt, és mind e felsorolt hibákat M. Bonneffant⁴ titkár követte el.

Látogatásunk programja egyébként ha zsúfolt és emiatt igen fárasztó is volt, a meglátogatott intézmények sokfélesége és fontossága miatt igen nagy gondosságra, körültekintésre és jó ízlésre vallott. A programot nyilván a házigazdák magas szintű szervekkel megbeszélték és készítették elő. Erre vall, hogy M. Chaban-Delmas, a Francia Nemzetgyűlés elnöke hivata-

1 Pesta László (1902–1998): politikus, orvos. 1950–1965-ben a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökhelyettese, 1954–1989-ben a Hazafias Népfrent (HNF) Országos Tanácsának tagja, 1954–1979-ben a HNF budapesti bizottságának alelnöke, 1955–1990-ben az Országgyűlés Szociális és Egészségügyi Bizottságának elnöke.

2 A szövegben a francia vezetéknevek előtt számos alkalommal előforduló „M.” bizonyára a francia Monsieur [úr] szóra utal.

3 Helyesen C. Bonefant.

4 Helyesen C. Bonefant.

los üdvözlő beszédében látogatásunk hatodik napján oly módon foglalta össze látogatásunk addigi eredményeit, amelyből nyilvánvaló, hogy a program előkészítéséről is tudnia kellett. Erre vall továbbá, hogy az egyik prefektus (Ille-et-Vilaine megye) üdvözlőbeszédében átadta a belügyminiszter üdvözlését. A látogatások során szerepeltek politikai személyiségek, akik a felszabadulás előtti Magyarország főispánjainak (préfet), főszolgabíróinak (sous-préfet), polgármestereinek (maire) felelnek meg, s a fogadásokon, díszbenedeken vagy díszvacsorákon a város vagy környék hivatalos társadalmának „előkelőségei” vettek részt. Az üdvözlőbeszéddek, a pohárköszöntők során a hivatalos személyiségek is kellemesen és udvariasan, sőt gyakran szívélyesen nyilatkoztak meg, bántó, leereszkedéshez hasonló magatartás csak a Seine et Oise megye prefektusának fogadása alkalmával volt tapasztalható, de itt is helyes kerékvágásba zökkenett a határozott hangon elmondott válaszbeszédem első része. (Hangsúlyozta, hogy ők mindenkit fogadnak és ezt a békés egymás mellett élés leereszkedő modorában fejezte ki.) A továbbiakban egyre szívélyesebb lett, és a főispáni lak pazar kertjében nemcsak megvendégelt bennünket, hanem kérette feleségét is és bemutatta nekünk.

A meglátogatott gazdasági jellegű intézmények között első helyen a Renault-gyár tökéletesen automatizált flynnel⁵ telepe említendő. A gyár igazgatója adott díszbenedet számunkra, igen szívélyes üdvözlőbeszédet tartva. A saint-brieux-i baromfi kísérleti telep részben gazdasági, részben magas színvonalú tudományos intézet. Bemutatták a vidéki lakótelep-építkezések kiváló példájaként a rennes-i építkezéseket, részletesen elmagyarázva a tervezés és kivitelezés kétségkívül magas színvonalú jellegzetességeit.

A szociális-kulturális intézmények bemutatása különösen gondos kiválasztással történt. Bemutatták és feltűnő részletességgel magyarázták el a saclay-i Kísérleti Atomkutató Központot, a Sorbonne Párizs környéki továbbfejlesztésével kapcsolatos nagyszabású egyetemépítkezések egyik legszébb, már teljesen kész és működésben álló kísérleti tudományos intézet csoportját, főként a Biológiai Intézetet, a bretagne-i partokon újonnan épített radome-i Telstar-vevő telepet.⁶ Ez intézményekben mindig a legmagasabb rangú személy (igazgatók, tanszékvezető professzor) fogadott és tartotta az előadást, melyet aztán hivatalos dokumentumfilmek vetítésével egészítettek ki és könnyítettek meg. Az Operában Wagner Tannhäuser-jét játszották, a francia énekesek németül énekelték szerepeiket. Az éjszakai

5 A település neve helyesen Flins.

6 A Telstar volt az első aktív kommunikációs mesterséges hold, amelyet telefonra és nagy sebességű adatátvitel közvetítésére használtak. Az első magántulajdonban lévő mesterséges hold.

könnyű műfajt a Lido káprázatos előadásán keresztül mutatták be. A Bretagne-i Perros-Guirec-ben adott díszebéden népviseletbe öltöztetett gyermekek adtak elő táncokat és dalokat tiszteletünkre. A már említett renes-i lakótelepen a szociális otthon megoldásának kétségtelenül legmagasabb színvonalú példáját mutatták be: új lakóház földszintjén kis lakásokban helyeztek el jó néhány idős házaspárt, közös társalgó- és szórakozóhelyiségekkel. Három és fél óras tengeri kirándulást szerveztek számunkra és ennek során bemutatták a „Madarak Szigetét”, amely Európában ornitológiai unikum.

Elhelyezésünk Párizsban az Ambassador szállodában, Bretagne-ban pedig a perros-cuirec-i⁷ Trestraou és Roseraie szállodákban, kellő színvonalon történt. Megérkezésünkkor és búcsúztatásunkkor autókaravánunk előtt 2 motard (fekete egyenruhás és csizmás, fehér bukósisakos motoros rendőr) tűzoltószirénával utat vágott a gépkocsik között.

Vendéglátóink közül a következők tűntek ki a várakozást messze meghaladó előzékenységükkel, kedvességükkel és fáradhatatlan rendelkezésre állásukkal: M. Bricout, M. Bourdeles, M. Comte-Offenbach, M. Montesquieu és – természetesen – Ballanger elvtárs. M. Bricout és Ballanger mindenhová elkísértek bennünket, és jobbról-balról arcon csókolva búcsúztak tőlem. M. Bourdeles pedig Bretagne-i tartózkodásunk három napját szervezte meg kitűnően, a legnagyobb barátsággal és előzékenységgel viszonzta a mi két év előtti budapesti vendégül látásunkat.

Bár látogatásunk és delegációnk nem lett volna százszázalékosan hivatalosnak tekinthető, és párizsi tartózkodásunk első napja, különösen a rosszul előkészített főpolgármesteri fogadás azt sejtette, hogy két baráti csoport magánügye marad, a továbbiak során egyre inkább hivatalos jelleget vett fel, és a Nemzetgyűlés elnökének fogadása már semmiben sem különbözött a teljesen hivatalos parlamenti delegáció fogadtatásának körülményeitől. Amint ezt Ballanger elvtárs elutazásunk előtti percekben mondotta: „Az Önök látogatása minden szempontból kitűnően sikerült, jóval a várakozáson felül és egyre inkább vált hivatalossá (devenu plus-en plus officiel) [helyesen: de plus en plus]”.

Ebben a tényben kétségtelenül játszott bizonyos szerepet delegációnk összetétele, tagjainak helyes magatartása, közvetlen házigazdánk őszinte szívélyessége és tekintélye, valamint a párizsi magyar követ személyes befolyása és fáradozásai is.

Vincze József elvtárs az egész látogatás során végig velünk volt, mindenben segített és így egy-két közvetlen munkatársával együtt joggal osztott a kétségtelen sikerben. A párizsi Magyar Követség július 12-én este

7 Helyesen Perros-Guirec.

megtartott fogadásán 156-an jelentek meg, közöttük olyan személyiségek, akik eddig még soha nem vettek részt a Magyar Népköztársaság rendezvényein. Ezek neveit csaknem kivétel nélkül felsorolta a Magyar Távirati Irodának a Népszabadságban megjelent közleménye.

A Magyar Követség útján kapott felhatalmazás alapján baráti látogatásunk viszonzására meghívtam a Francia Nemzetgyűlés Francia-Magyar Baráti Csoportjának küldöttségét magyarországi látogatásra, M. Bricout vezetésével, melyet ők örömmel elfogadtak. Mint közvetett módon tudomásra jutott, a legszívesebben október hónapban jönnének, remélve azt, hogy szarvasvadászati élményben is lesz részük.

Budapest, 1963. július 17.

dr. Pesta László

MNL0L, KüM, XIX-J-1-j, Franciaország (1945-1964), 6. doboz, 004504/3/ 1963, fólió 88-91. *A magyar országgyűlési képviselők Franciaországban tett látogatásáról. 1963. július 4-13.*, Pesta László által aláírt jelentés (1963. július 17.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



**AZ MSZMP ÉS A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT KÖZTI
KAPCSOLATOK AZ 1960-AS ÉVEKBEN**

1963. OKTÓBER

A magyar–francia pártkapcsolatok alakulását az 1960-as években nagymértékben meghatározta a pártoknak a kínai–szovjet konfliktussal szembeni állásfoglalása. Az eleinte inkább a keménykezű Maóval, mintsem Hruscsoval szimpatizáló francia vezetők is határozottan Moszkva mellett foglaltak állást 1960-ban, a Szovjetunió és Kína közötti szakadás nyilvánosságra kerülésekor.

A „vízumháború” lezárulása a hatvanas évek elején lehetővé tette, hogy a pártközi együttműködés új formájaként meginduljon a „szakmai küldöttségek” cseréje. Ezek a küldöttségek azonos érdeklődésű vagy felelősségű, esetenként megegyező foglalkozású kommunista párttagokból álltak (ilyenek az értelmiségi és íróküldöttségek, a mezőgazdasági szakemberek delegációi, ifjúsági és sportküldöttségek stb.). Idesorolhatók a nem kommunista tagokat is magukban foglaló francia szakszervezeti delegációk. Az alább közreadott dokumentum az első jelentősebb magyar pártküldöttség franciaországi látogatásáról számol be, melyre 1963-ban került sor. A delegációt a francia–magyar kapcsolatok fejlesztésében később is kulcsszerepet játszó Gáspár Sándor, a SZOT főtitkára vezette. A látogatás fontosságát mutatja, hogy a küldöttség tagjait az FKP Politikai Bizottsága és a főtitkár is fogadta. Ezeken a tárgyalásokon döntöttek a küldöttségcseréket az elkövetkező években meghatározó alapelvekről. A magyar részről felvetett javaslat, Kádár János franciaországi meghívása ekkor még nem valósulhatott meg.

**Jean Garcíanak, az FKP KB munkatársának a KB tagjai számára
készített beszámolója az MSZMP küldöttségének 1963. október
22. és 31. között Franciaországban tett látogatásáról**

A magyar küldöttség tagjai voltak: Gáspár Sándor (a politikai bizottság tagja, budapesti párttitkár); Gosztonyi János (Vas megye párttitkára, országgyűlési képviselő); Juhász János (Heves megye párttitkára) és Verók Edit (KB külügyi osztály munkatársa).

Mivel a küldöttség turistavízumokkal érkezett Franciaországba, látogatásukat nem reklámozhattuk. Tagjai megismerhették a franciaországi helyzetet és pártunk tevékenységét.

Az érkezésük után Raymond Guyot-val¹ és itt-tartózkodásuk végén a párt vezetőségével folytatott tárgyalásaik mellett sor került több látogatásra és beszélgetésre Párizs környékén és a Bouches-du-Rhône régióban.

A küldöttség a Párizsi Federáció Titkárságával, a Városháza csoportjával, egy 13. kerületi pártszervvel és a Regionális Nyugdíjpénztár vállalati bizottságával folytatott érdekes beszélgetéseket, melyek során megismerte a főváros problémáit. A delegáció különösen nagy érdeklődést mutatott a településjogok védelmében folytatott egység harc problémái iránt. Baráti beszélgetésre került sor Salles elvtárral, a szocialista csoport tagjával.

Megismerve, hogyan tevékenykedik a Regionális Nyugdíjpénztár vállalati bizottsága, melyben egymás oldalán dolgoznak a CGT,² a CFTC,³ az FO⁴ és az autonóm szakszervezetek aktívái, az elvtársak megismerkedhettek a szabadság vívmányainak megőrzéséért folytatott harccal. A magyarországi helyzettel kapcsolatos kérdéseikre kapott válaszokat a szakszervezeti dolgozók kielégítőnek találták.

A küldöttséget rendkívül érdekelte a települések kommunista igazgatása, St. Ouenben⁵ éppúgy, mint Givors-ban és Montigues-ban.⁶ Az elvtársak észrevételezték a beszélgetések során, hogy a kommunisták mennyi mindent megvalósítottak a néptömegek segítségével, a gaulle-ista hatalom ellenére.⁷ Ez a szempont mély benyomást tett rájuk [sic!].

Az elvtársak minden meglátogatott településen kérdéseket tettek fel a városok adminisztrációjának konkrét problémáiról (pénzügy, lakásügy, az utcák takarítása, iskolák). Az elvtársak a nekik adott válaszokból igyekeztek leszűrni, miképpen hasznosíthatják a tapasztalatainkat.

1 Guyot, Raymond (1903–1986): francia politikus volt. 1921-től a Francia Kommunista Párt tagja, 1935 és 1945 között a Komintern Végrehajtó Bizottságának és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé főtitkárságának a tagja volt. 1945-től az FKP Politikai Bizottságának a tagja és Szajna megye első titkára volt. 1957-től 1972-ig a KB külügyi osztályát vezette.

2 Confédération Générale du Travail.

3 Confédération Française des Travailleurs Chrétiens.

4 CGT-Force Ouvrière.

5 Település a Párizs körül húzódó, munkáslakta „Vörös Övezetben”.

6 Települések a dél-franciaországi Bouches-du-Rhône régióban.

7 Az FKP megítélése a gaulle-izmust illetően jelentősen módosult De Gaulle kormányfőként való beiktatása után, majd az 1960-as évek elején: a „fasiszta diktatúra” és „katonai diktatúra” helyett mind gyakrabban alkalmazta – 1966-ig – a „személyi diktatúra” kifejezést. Ez a szemléletváltozás a De Gaulle-i külpolitikának, a nemzeti függetlenségre törekvésben és a szovjet blokk felé nyitásban megnyilvánuló új külpolitikai tendenciának volt tulajdonítható.

Lefort elvtárrsal⁸ St. Ouenben meglátogatták az Alsthon egyik üzemét, az üzem igazgatójának kíséretében, aki nagyon korrektül viselkedett. Gáspár elvtárs ajánlotta neki, hogy látogassa meg Magyarországon a Ganz Alsthonéhoz hasonló gyárát. Az igazgató arról érdeklődött, milyen intézkedésekre lesz szüksége az utazás lebonyolításához. Az Alsthon pártszervével és a szekció vezetőjével folytatott beszélgetések hasznosan kiegészítették ezt a látogatást. Egyébiránt a pártnak a vállalatokon belül végzett munkája is érdekelt az elvtársakat. Kérdésükre kielégítő magyarázatokat kaptak a Nyugat-Szajnai Federációban és a Bouches-du-Rhône régióban a Margnane-i SNCASE⁹ példájával, valamint a Tömegszervezeti Osztály tagjainak gyűlésén.

Átadtunk nekik vállalati újságokat és szórólapokat, közöttük olyanokat is, amelyek a bevándorolt munkások számára készültek. Megjegyzésre érdemes, hogy az elvtársak megállapíthatták az október 22-i vasutasztrájk sikerét Párizsban, amikor a Szent Lázár pályaudvarra látogattak, mely, mondta Gáspár, „olyan, mint egy temető”, és hogy ellátogattak Marseille kikötőjébe is, a dokkmunkások és a tengerészek 24 órás sztrájkja idején. Nagyon érdekes beszélgetés folyt ebben a városban a dokkmunkások és a tengerészek szekcióiban a franciaországi és a magyarországi dolgozók helyzetéről és a nemzetközi kommunista mozgalom problémáiról (felidéztek az 1956-os magyar helyzetet és az akkori kínai állásfoglalást).

A Központi Pártiskola helyiségeinek megtekintése, az iskola igazgatójával folytatott beszélgetés a káderek képzéséről, az azt követő vacsora és esti összejövetel a diákok részvételével mély benyomást tettek az elvtársakra. Itteni tartózkodásuk alatt, főképpen Párizsban, sok kérdést tettek fel a káderek képzésével kapcsolatban. Kérdéseikre eleven válaszokat kaptak, és további magyarázatok hozzáfűzésével ismertettük velük annak az előadásnak a szövegét, melyet Léon Feix¹⁰ a központi bizottság előtt tartott ezekről a problémákról.

A parasztság problémái a Bouches-du-Rhône Federáció Irodájában, a parasztság körében végzett munka pártfelelőseivel folytatott beszélgetések alkalmával Nèves-ben, egy kapitalista típusú gazdaság látogatásakor Molliges-ban és egy gyümölcsültetvény megtekintése során, St. Andiolban

8 Lefort, Jean-Claude (1945–): francia politikus, eredeti szakmája rajzoló. 1963-tól a Francia Kommunista Párt tagja és a Seine-Saint-Denis Megyei Federáció munkatársa, 1976 és 1982 között Georges Marchais személyes titkárságának vezetője volt.

9 Société Nationale des Constructions Aéronautiques du Sud-Est. Francia állami repülőgépgyártó cég.

10 Feix, Léon (1908–1974): francia kommunista politikus volt. 1950-től a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1954-től a káderosztály vezetője, 1956-tól a politikai bizottság tagja volt.

kerültek elő. A mezőgazdasági termelés, az árak, a gépesítés problémái és a trágyák alkalmazása érdekelte az elvtársakat.

A gazdaság látogatásakor jelen levő néves-i elvtársak átadták a magyar elvtársaknak a szekciójuk által kiadott szórólapot, amelyben tiltakoznak az ellen, hogy a kormány a nagytermelők részére támogatást folyósítson.

Az elvtársak rendkívüli módon örültek annak, hogy Thorez és a politikai bizottság is fogadta őket, és elégedettek voltak a párt parasztok számára javasolt programjával, valamint az egység problémájával kapcsolatban feltett kérdéseikre adott válaszokkal.¹¹

Gáspár elvtárs kiemelte, milyen hasznos számukra ez a látogatás. Ugyan korábbról már ismerte a párt tömegekkel kiépített kapcsolatait, mondta, de e látogatás során megtapasztalhatta a párt tevékenységének számos aspektusát és a tömegekre gyakorolt befolyását is. Úgy véli, a magyar párt nem ismeri eléggé pártunk állásfoglalásait és tevékenységét, és véleménye szerint fejleszteni kell cserekapcsolatainkat.

Ezzel kapcsolatban Gáspár megkért arra, hogy tegyék megfontolás tárgyává Kádár esetleges franciaországi tartózkodásának kérdését, nyitva hagyva azt, hogy arra milyen formában kerüljön sor. Kádár számára egy franciaországi tartózkodás rendkívüli érdekléssel bírna. Gáspár a szakmai delegációk jövetelét is nagyon hasznosnak tartja. Úgy véli, egy nagyobb létszámú (20 fős) pártmunkásokból álló delegáció is utazhatna Magyarországra.

A magyar küldöttség mindenhol szerette volna megmagyarázni az 1956-os eseményeket. „Törlesztenünk kell az adósságunkat.” Az elvtársak mindenhol kiemelték azt a segítséget, melyet pártunk határozott és helyes állásfoglalásával nyújtott számukra.

A magyar elvtársak az iránt érdeklődtek, miképpen tájékozódtak a párttagok és általában a franciák a magyarországi helyzetről. Kétségtől hasznos lett volna megszervezni számukra egy találkozást a Francia-Magyar Baráti Társaság tagjaival, például egy vacsora keretében.

Határozatok: Megvizsgálni az elvtársak javaslatait:

– megvizsgálni, hogyan tölthetne el Kádár néhány napot Franciaországban,

11 A baloldali egység politikája, azaz a szövetségkötés a szocialistákkal az FKP hatalmi stratégiájának konstans eleme, mely a belpolitikai helyzettől függően hol előtérben, hol pedig háttérben volt. De Gaulle hatalomra kerülése természetesen ismét aktualizálta a baloldali pártok összefogását. Az FKP az 1964-ben összehívott XVII. kongresszusán hivatalosan is elővette a baloldali közös programot, mely a közvetlen jövőben a választásokra vonatkozó megegyezésekben valósult meg – sikerrel: az 1965. márciusi községtanácsi választásokon, majd az 1967. márciusi parlamenti választásokon a baloldal, s azon belül az FKP a korábbiánál jobb eredményt regisztrált.

DOKUMENTUMOK

- megvizsgálni szakmai delegációk Magyarországra küldésének lehetőségét,
- megvárni a hivatalos meghívást, és elvben elfogadni egy pártdelegáció Magyarországra küldését.

Archives du Parti Communiste Français, Fonds Gaston Plissonnier, Relations avec les partis frères, Hongrie, Pol. Ext. 9/11/63 10ex- AM. Jean Garcia, az FKP KB munkatársának beszámolója a KB tagjainak az MSZMP küldöttsége 1963. október 22. és 31. között Franciaországban tett látogatásáról.

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Klenjánszky Sarolta.



A MAGYAR–FRANCIA KAPCSOLATOK ÚJABB PERSPEKTÍVÁI

1963. DECEMBER 21.

1963. február 4-én Lakatos Emil, a párizsi magyar követség tanácsosa a francia Külügyminisztériumban tárgyalt Henri Froment-Meurice-szal, a Kelet-európai Aligazgatóság vezetőjével. Lakatosnak értésére adták, hogy a kétoldalú kapcsolatok további elmélyítésének feltétele, hogy általános amnesztiában részesítsék az 1956-os forradalommal összefüggésben elítélteket. Mint tudjuk, 1963. március 21-én, az új magyar országgyűlés alakuló ülésén Kádár János ezt be is jelentette. Továbbá enyhült az 1958-tól De Gaulle tábornok személye ellen irányuló magyarországi propagandakampány. 1963. december 17-én közzétették, hogy a két ország külképviseleteit nagykövetségi szintre emelik. A Kelet-európai Aligazgatóságnak a külügyminiszter kabinetirodájához címzett alábbi feljegyzésének aktualitását e lépésen túl Lakatos újabb látogatása adta. A vizit során a magyar–francia viszony további bővítésének lehetőségeit vették számba: magyar részről felvetették a francia kormány valamely tagjának magyarországi meghívását és újságírók kölcsönös cserelátogatását.

EM/bd

Külügyminisztérium

Szabadság – Egyenlőség – Testvériség

Francia Köztársaság

Politikai főigazgatóság

Európa

Kelet-európai Aligazgatóság

Párizs, 1963. december 21.

Feljegyzés a miniszteri kabinet részére

Tárgy: Francia–magyar kapcsolatok.

A magyar követség tanácsosa, Lakatos úr, a Kelet-európai Aligazgatóság helyettes vezetőjével folytatott megbeszélése alkalmával kormánya teljes megelégedését hangoztatta azzal a döntéssel kapcsolatban, amely a követségek nagykövetségi rangra emelését kezdeményezi. Lakatos úr, a maga

részéről, úgy vélte, hogy ez a döntés kifejezi a két ország közötti kapcsolatok fejlődését. Magyar részről különösen kedvezően állnak hozzá a különböző területeken meglévő csereforgalom növeléséhez. A Párizsban zajló legutóbbi kulturális tárgyalások¹ a korábban megkötött megállapodáshoz viszonyítva, amely pedig már komoly előrelépésként volt értékelhető, további fejlődést jeleznek. Lehetőség volt tehát a további haladásra.

Lakatos úr megemlítette annak a lehetőségét is, hogy a francia kormány egy tagja Budapestre látogasson. Ezt a felvetést már a magyar külügyminiszter is szóba hozta Francfort² úrral folytatott egyik megbeszélése alkalmával. Budapesten felmerült a kérdés, hogy egy ilyen jelentőségű látogatás, ha arról elvi megállapodás születik, milyen formában lenne a leggyümölcsözőbb. Ha Párizs kedvezően reagál a felvetésre, a magyar kormány készen áll tárgyalni velünk erről a kérdéstről. Lakatos úr ezzel összefüggésben megemlítette, hogy választási lehetőségként felmerülhet a kultúra, a tudomány, a mezőgazdaság és az ipar területe egyaránt.

A magyar tanácsossal közölték, hogy a francia kormány a maga részéről szintén kívánatosnak tartja, hogy a két ország között fennálló viszonyrendszer szintjét a legkülönbözőbb területeken a lehetséges mértékig növeljék. Hozzá tették, hogy a magyar javaslatot tanulmányozzák majd Párizsban.³ Mivel Lakatos úr többféle területet is megjelölt, ahol a jelenlegi helyzetet javítani lehetne, szükségesnek látszott, hogy felhívjuk a figyelmet arra, hogy itt Párizsban még mindig nem érzékeljük úgy, hogy a magyar sajtó a francia problémákat egészen pontosan értené és mutatná be.⁴ A magyar tanácsos tudomásul vette ezt, és felvetette annak a lehetőségét, hogy a jobb megértés érdekében a két ország újságíróit kölcsönösen hivatalosan hívják meg, amire eddig még nem volt példa.⁵ Ezenkívül, idézte

1 1963. október 23-án a francia Külügyminisztériumban magyar–francia kulturális tárgyalások kezdődtek. Ezt megelőzően 1962. november 2-án Budapesten a Kulturális Kapcsolatok Intézetében írták alá az 1963. évre szóló magyar–francia kulturális csereprogramot.

2 Pierre Francfort (1908–?): francia diplomata. 1962–1963-ban budapesti francia követ, 1963–1965-ben nagykövet.

3 Jacques Marette posta- és távközlési miniszter 1964. május 15–18-án – a francia kormány tagjai közül 1945 óta első ízben – látogatott Magyarországra.

4 A szovjet blokk többi államához hasonlóan, a magyar sajtó is támadta De Gaulle köztársasági elnök személyét és a Franciaország és az NSZK közti közeledésben kiemelkedően fontos, 1963. január 23-án kötött Élysées-szerződést.

5 1964 folyamán valóban megerősödött a Magyarország és Franciaország közti sajtókapcsolat: 1964. február 12-én Kádár János interjút adott André Fontaine-nek, a *Le Monde* külpolitikai rovatvezetőjének. 1964. február 28-án a Francia Rádió és Televízió háromtagú küldöttségének vezetője, Plaud és a Magyar Rádió és Televízió vezetője, Tömpe István kétéves megállapodást írtak alá. 1964. április 3-án a *Le Monde*-ban nyolcoldalas magyar melléklet jelent meg. 1964. április 21-én a Külügyminisztérium sajtóosztályának meghívására négytagú

Michel Gordeynek a „France-Soir”-ban, illetve Claude Bourdet-nek a „Témoignage Chrétien”-ben megjelent cikkét, mintegy elismerve, hogy francia részről fontosnak tartják a mai magyar valóság megismerését.

A találkozó során Lakatos úr jelezte, hogy az ősszel Franciaországban járt mezőgazdasági küldöttség különösen elégedett volt a létrejött kapcsolataival, nevezetesen a Pisani úrral való találkozással.⁶ Minden bizonnyal a magyar kormány szívesen fogadná Budapesten mezőgazdasági miniszterünket. Abban az esetben, ha ezt a gondolatot a miniszter elfogadná, és Pisani úr is egyetértene vele, kifejezhetnénk a magyar hatóságok felé kedvező hozzáállásunkat. Magyarország ugyanis az egyetlen olyan ország Kelet-Európában, ahova a második világháború vége óta egyetlen francia kormánytag sem látogatott.

AMAE, Europe, 1961–1965, Hongrie, carton 1764. *Relations bilatérales franco-hongroises*. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1963. december 21.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



francia újságíró-küldöttség érkezett Budapestre egyhetes látogatásra. 1964. július 21-én pedig Pierre Abraham, az *Europe* című lap főszerkesztője érkezett a Kulturális Kapcsolatok Intézete meghívására tíz napra Magyarországra.

6 Edgard Pisani (1918–2000): francia baloldali politikus. 1961–1966-ban földművelésügyi miniszter. 1963. szeptember 9–22-én Petőházi Gábor földművelésügyi miniszterhelyettes vezetésével magyar mezőgazdasági küldöttség járt Franciaországban, melyet szeptember 11-én fogadott Edgard Pisani francia földművelésügyi miniszter.

AZ MSZMP ÉS AZ FKP. A PÁRTKÖZI, A TÖMEG- ÉS TÁRSADALMI SZERVEZETI KAPCSOLATOK KISZÉLESEDNEK

1964. DECEMBER 22.

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1964. december 29-i ülésén Komócsin Zoltán, a KB külügyi osztályának vezetője mérleget vont azokról az erőfeszítésekről, melyeket az utóbbi két évben a párt- és a tömegszervezeti kapcsolatok területén kifejtettek, és határozattervezetet nyújtott be az 1965. év feladatairól. Ez a dokumentum az első átfogó elemzés, mely a kétoldalú kapcsolatok fejlődéséről készült az 1956-os forradalom óta. Amint a dokumentumból kitűnik, a forradalom után megszakadt kapcsolatokat erre az időre nemcsak sikerült helyreállítani, de jelentős mértékben meg is erősítették őket a delegációcserék rendszeressé tételével. Az MSZMP az 1960-as évek közepétől tervebe vehette kapcsolatainak kiterjesztését a francia szocialista pártmozgalomra és annak szervezeteire: ez a törekvés meghatározónak bizonyult az 1970-es és az 1980-as években egyaránt.

Előterjesztés az MSZMP KB Politikai Bizottságának az MSZMP és az FKP, valamint a magyar és francia tömeg- és társadalmi szervezetek közötti kapcsolatokról

(Jegyzőkönyv a PB 1964. december 29-én tartott üléséről, 2. napirendi pont. Előadó: Komócsin Zoltán. Jelen van: Puja Frigyes.)

I. Az FKP helyzete

Az FKP XVII. kongresszusa 1964 májusában a párt fő feladatákként jelölte meg a gaulle-ista személyi hatalom¹ felszámolását, a népre és demokratikus intézményeire támaszkodó szilárd köztársasági kormány megteremtését.

A párt politikájának középpontjában a demokratikus egységfront létrehozására irányuló munka áll. Az akcióegység a kommunista és a szocialista párt helyi szervezetei és még inkább a kommunista, illetőleg szocialista vezetés alatt álló szakszervezetek között helyi és területi szinten mind gyakoribb jelenség. A két párt vezetői között nincs hivatalos együttműködés,

¹ Az FKP De Gaulle hatalmát 1962 és 1966 között „személyi hatalomként” definiálta.

de kb. két év óta rendszeresen magas szintű kapcsolatok állnak fenn, melyeknek lényege bizonyos kölcsönös információ- és véleménycsere. Előrelépést jelenthet a két szervezet közti kapcsolatban a Francia Szocialista Párt Országos Vezetőségének november végén hozott határozata, mely lehetségesnek tartja a jövő év tavaszán sorra kerülő községtanácsi választásokon az FKP-val való együttműködést is.²

A párt nagy figyelmet fordít a szakszervezetekben, a haladó társadalmi és tömegszervezetekben végzett munkára. A szervezett munkásság többségét egyesítő Általános Munkás Szövetség (CGT) a párt befolyása alatt áll. A CGT taglétszáma közvetlenül a háború befejezése után megközelítette a három és fél milliót, a soraiban bekövetkezett szakadás után 1947-ben 1959-ig kb. hárommillió volt, jelenleg pedig valamivel több mint kétfélmillió.³ A CGT-ből történő kiválása óta a szocialista vezetés alatt álló „Munkás Erő” nevű szervezet változatlanul négy-ötezer tagot számlál, tagjai elsősorban az alkalmazotti rétegből kerülnek ki. A másik legjelentősebb szakszervezeti szövetség, a Keresztény Dolgozók Szövetsége hosszabb idő óta aránylag stabil, egymillió körüli tagsággal rendelkezik. A harcok során a három szakszervezeti irányzathoz tartozó dolgozók között szinte mindennapos az együttműködés, a közös fellépés. A CGT az esetek többségében könnyebben tud közös platformot kialakítani a keresztény szövetséggel – elsősorban annak területi és helyi szerveivel –, mint a „Munkás Erő” szervezeteivel.

Az FKP befolyása 1958 óta nőtt. Az 1962-ben tartott nemzetgyűlési választásokon 10-ről 41-re növelte parlamenti mandátumainak számát: a pártra leadott szavazatok száma 3,88 millióról (18,9 százalék) 3,99 millióra (21,8 százalék) emelkedett. Az 1964 márciusában lezajlott községi választásokon kétszeresére (51-ről 99-re) nőtt a helyi szervezetekben lévő képviselőinek száma az előző, 1958. évi községi választásokhoz viszonyítva. Jelentős befolyása van a pártnak a nagyüzemi munkások és az értelmiségiek között, növekedőben van a parasztságban is.⁴

A párt szervezeti problémái: a taglétszám alakulása nincs arányban a párt politikai befolyásának növekedésével (1953-ban 500 ezer, 1956 júliusában 430 ezer, 1958-ban 425 ezer, 1964-ben 430-450 ezer),⁵ viszonylag

2 Az 1965. márciusi helyhatósági választásokon az FKP és a Szocialista Párt (SFIO) több megyében, például Szajna megyében közös tagjelöltet állított.

3 A fenti adatok megközelítően helyesek. A CGT pontos taglétszáma 1955-ben 2 142 000; 1958-ban 1 624 000 és 1960-ban 1 932 194 volt.

4 A bekezdésben szereplő adatok megfelelnek a valóságnak.

5 A fenti adatok erősen túloznak. Valószínűleg a federációknak kiküldött tagkártyák és nem a felhasznált kártyák számát veszik alapul. Az FKP taglétszáma 1953-ban 351 400, 1954-ben 358 400; 1957-ben 330 000 és 1964-ben 340 000 volt.

alacsony az aktívák száma: még mindig tapasztalható a pártszervek befelé fordulása, a megfelelő szervezeti élet és a tömegkapcsolatok hiánya, szektás nézetek és módszerek megnyilvánulása. E problémák megoldása érdekében jelenleg a párt fő figyelmét a helyi szervezetek, elsősorban a párt-sejtek aktivizálására és azok vezetésének megerősítésére fordítja.

Az FKP a nemzetközi kommunista mozgalom vitájában a közös irányvonalat követi. Az elsők közt támogatta a kommunista pártok tanácskozásának és az előkészítő értekezletnek az összehívását. A KB határozottan fellép a kínai propaganda hatására helyenként jelentkező álbaldali állásfoglalások és irányzatok ellen, s kizárta a marseille-i pártszervezetből 3-4 tagját, akik nyíltan kiálltak a kínai álláspont mellett és megkísérelték annak terjesztését.⁶ A párttagság körében terjesztett nagy tömegű kínai irányzatú propagandaanyag általában nem talál visszhangra.

A francia és az olasz KP között hosszabb ideje folyik a vita a monopóliumok elleni harc taktikai kérdéseiben és ezzel szoros összefüggésben a szocializmusba való átmenet jellegéről, tartalmáról. Az olasz párt a demokráciáért folyó harc jegyében, strukturális reformokon keresztül a munkásosztály gazdasági és politikai pozícióinak kiépítésére törekszik még a burzsoá körülmények között, azzal, hogy e pozíciók meghódítása már a szocializmus elemeit jelenti.

A francia párt burzsoá körülmények között ezt a lehetőséget lényegében kizárja, a demokratikus vívmányokat csupán alkalmas talajnak tekinti a szocialista átalakuláshoz. A francia párt nagy súlyt helyez a hatalom jellegének meghatározására. Következésképpen hangsúlyozza, hogy a szocialista átalakulást csak a burzsoázia hatalmának megdöntésével és proletárdiktatúrával lehet megvalósítani.

A Közös Piac jellegének és hatásának megítélésében is van eltérés a két párt álláspontja között. Az olasz párt a Közös Piac pozitív vonásait, a francia párt annak negatív vonásait hangsúlyozza. Jelenleg bizonyos közeledés tapasztalható a két párt között, amennyiben a nézeteltérések mellett keresik a közös harc kibontakoztatásának lehetőségét.

II. Az MSZMP és az FKP kapcsolatai

Kapcsolataink szorosak, rendszeresek. A francia elvtársak nagy érdeklődést tanúsítanak pártunk tevékenysége iránt. Pártjaink kongresszusain kölcsönösen képviseltetik egymást (sic!).

1963-ban és 1964-ben a francia párt vezetői közül nálunk járt: Thorez és Jeannette Vermeersch. Rajtuk kívül a PB öt tagja, a KB hét tagja.

⁶ Lásd erre vonatkozóan az előző dokumentumot.

Fogadtunk egy sajtó-, egy veterán-, egy pártmunkás-, egy mezőgazdasági küldöttséget, valamint több kommunista újságíró. A *L'Humanité*től minden évben a lap terjesztőiből álló 10 főnyi csoport látogat hozzánk a *Népszabadság* vendégeként. Minden évben 25 főt fogadunk üdülésre.

1963-ban Gáspár Sándor elvtárs vezetésével magyar pártmunkásküldöttség járt Franciaországban.⁷ Kállai Gyula elvtárs vezetésével küldöttséggel vettünk részt a párt idei, XVII. kongresszusán.

A *Népszabadság* minden évben pavilonnal vesz részt a *L'Humanité* őszi ünnepségén. A XVII. kongresszus alkalmából rendezett kiállításhoz pártunk békeharcát bemutató kiállítási anyagot küldtünk. Ez év októberében megjelent a *Démocratie nouvelle*, az FKP havi folyóiratának magyar száma.

Pártjaink között rendszeresen kiadványcsere folyik. Az MSZMP KB francia nyelvű tájékoztatóját 60 példányban küldjük meg az FKP-nak és franciaországi címekre.

Az MSZMP és a francia Szocialista Párt között nincs kapcsolat. Francia szocialista vezetők parlamenti küldöttség tagjaiként vagy magánutazás keretében jártak Magyarországon.

III. A tömegszervezetek közötti kapcsolatok

1. A szakszervezeti kapcsolatok

a) A Francia Általános Munkásszövetséggel (CGT)⁸ a SZOT-nak⁹ hagyományos, jó kapcsolatai vannak. A SZOT minden évben 15 tagú tanulmányi küldöttséget fogad a CGT-től, melyben kommunista, szocialista, pártonkívüli és esetenként keresztény szakszervezeti funkcionáriusok is részt vesznek.

A SZOT szoros kapcsolatot tart fenn a Munkás Sportszövetséggel is, évente 8-8 csoport kölcsönös találkozókat bonyolítják le. A SZOT közreműködésével magyar sportolók rendszeresen részt vesznek a *L'Humanité* őszi mezei versenyén. A „Tourisme et Travail” munkásturista-szervezettel kötött megállapodás alapján a SZOT ez évben 15 tagú munkásturista-csoportot fogadott önköltséges alapon a Lyoni Autógyár munkásaiból. A SZOT francia nyelvű havi folyóiratából kb. 800 példányt küldenek rendszeresen franciaországi címekre.

Az egyes szakmai szervezetek között sokoldalú a kapcsolat. 1963-ban és 1964-ben 3-3 szakszervezet vett részt a francia testvérszervezet kongresszusán. Az Építők Szakszervezete minden évben 15-20 főnyi ifjúmun-

⁷ Lásd erről az előző dokumentumot.

⁸ Confédération Générale du Travail.

⁹ Szakszervezetek Országos Tanácsa.

kálcsoportot fogad, amely két hetet építkezésen, egy hetet pedig üdüléssel tölt. A Pedagógusok Szakszervezete széles körű kapcsolatokat épített ki, a CGT-hez tartozó műszaki oktatók szakszervezetétől 1963-ban és 1964-ben 8-8 tanár vezetett tanfolyamot francia szakos magyar tanárok részére nálunk. A Bányász Szakszervezet 1962-ben a nagy franciaországi bányászstrájk után 50 gyermeket üdültetett Magyarországon. Az Építők, a Helyi Ipari és Városgazdálkodási Dolgozók Szakszervezete, a Vasas Szakszervezet és a Diósgyőri Lenin Kohászati Művek Kultúregyüttesei nagy sikerrel vendégszerepeltek Franciaországban.

b) A szocialista és a keresztény szakszervezetekkel sem a SZOT-nak, sem az egyes szakszervezeteknek nincsenek közvetlen kapcsolatai.

2. Ifjúsági szervezetek közötti kapcsolatok

a) A KISZ-nek¹⁰ jó kapcsolatai vannak a francia párt négy ifjúsági szervezetét (KISZ, Kommunista Leányszövetség, Mezőgazdasági KISZ, Kommunista Diákszövetség) átfogó Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalommal. E mozgalmon belül az első 3 szervezet szilárdan követi a francia párt politikáját, a Diákszövetségben azonban különböző irányzatok („olasz”, „kínai”) alakultak ki, amelyek revizionista, illetve dogmatikus oldalról támadják a pártpolitika irányvonalát. A párt a XVII. kongresszusán határozatot hozott, hogy egységes politikai irányítás alá vonja az ifjúsági szervezeteket. A nagy ifjúsági szervezetek közül 3 elfogadta a párt döntését, a Diákszövetség pedig a jövő év februárjában tartandó rendkívüli kongresszusán dönt ebben a kérdésben.¹¹

A KISZ-nek nincs közvetlen kapcsolata a négy ifjúsági szervezettel. 1963-ban küldöttséget fogadott a Kommunista Ifjúsági Mozgalomtól. Ennek viszonzásaképpen 1964-ben KISZ-küldöttség utazott Franciaországba. A párt Úttörő Szövetségétől minden évben 11 fő vesz részt a Csillebérci Nemzetközi Táborban. A KISZ Központi Művészegyüttese két alkalommal vendégszerepelt Franciaországban (1957-ben és 1963-ban.)

b) Kapcsolatok más haladó ifjúsági szervezetekkel

Az Országos Diákbizottság több éve baráti kapcsolatban áll a jelentős szervezeti erőt képviselő haladó irányzatú Francia Nemzeti Diákszövetséggel (UNEF).¹² Az UNEF és a lengyel diákszervezet évenkénti közös rendezvényein magyar küldöttség rendszeresen részt vesz. 1963-ban és 1964-ben

10 Kommunista Ifjúsági Szövetség.

11 A Diákszövetség 1965. márciusi VIII. kongresszusán oly módon „döntött” ebben a kérdésben, hogy kiteszította soraiból a pártvezetéssel szembeszegülő és a szövetségnek nagyobb függetlenséget követelő, úgynevezett „olasz” csoport tagjait. (Abból az okból hívták „olaszoknak” őket, hogy az Olasz Kommunista Párttal rokonszenveztek.)

12 Union Nationale des Étudiants de France.

15-20 főnyi csoport kéthetes kölcsönös látogatását bonyolította le a budapesti ELTE, illetve a párizsi Sorbonne az UNEF-en keresztül.

3. Az Országos Béketanács kapcsolatai

a) Az OBT-nak rendszeres, jó kapcsolatai vannak a francia béketanáccsal. 1963-ban és 1964-ben a francia béketanáctól 11 békeharcos, közéleti személyiség volt a magyar szervezet vendége. A magyar béketanács küldöttsége részt vett a francia szervezet idei konferenciáján.

b) A béketanács 50-60 példányban eljuttatja francia nyelvű tájékoztatóját 9 francia pacifista szervezetnek is, amelyektől szintén kiadványokat kap.

4. A Magyar Nők Országos Tanácsának kapcsolatai

A Magyar Nők Országos Tanácsa rendszeres kapcsolatot tart az FKP befolyása alatt álló Francia Nőszövetséggel. A két szervezet között rendszeres a kiadványcsere.

1964-ben a Francia Nőszövetség kéttagú jogászküldöttsége Magyarországra látogatott. A Francia Nőszövetség kérésére a Magyar Nők Országos Tanácsa a francia szervezet rendelkezésére bocsátotta kb. 30 példányban Dr. Bokor Hanna „A nők és gyermekek védelméről” szóló nemzetközi vonatkozású tanulmányát, mely 1963-ban 500 példányban, 1964-ben javított kiadásban 300 példányban került terjesztésre francia nyelven a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség keretén belül.

5. A Szövetkezetek Országos Szövetsége franciaországi kapcsolatai

A SZÖVOSZ több franciaországi szövetkezeti központtal áll kapcsolatban. Legszorosabb a kapcsolata az FKP irányítása alatt álló Észak-Franciaországi Bányavidék Központi Fogyasztási Szövetkezetével. A SZÖVOSZ 100 ezer Ft értékű élelmiszersegélyt küldött e szervezeten keresztül a francia bányászstrájk résztvevőinek.

A SZÖVOSZ-nak régi kapcsolata van a részben kommunista befolyás alatt álló Délnyugat-Franciaországi Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetségével. Mik ennek a formái? Tanulmányutak szervezése, technikai tapasztalatok kicserélése, társadalmi kapcsolatok kiépítése.

Határozattervezet

A PB a jelentést tudomásul veszi, és célszerűnek tartja az alábbiak megvalósítását:

1. 1965-ben javasolni kell hivatalos magyar pártküldöttség kiutazását Franciaországba a két párt közti együttműködés még szorosabbá tétele céljából.

2. Az állami és társadalmi szervezetek vonalán történő látogatásokat fel kell használni a francia Szocialista Párt egyes vezetőivel már kialakított személyes kapcsolatok elmélyítésére.

Javasolni kell az FKP-nak, hogy megyei és alacsonyabb szinten, ahol együttműködés van a kommunisták és a szocialisták között, kíséreljék meg közös delegációk küldését Magyarországra.

3. A CGT-vel kialakított kapcsolat eddigi formáinak fenntartása mellett a SZOT tegyen javaslatot a CGT-nek hivatalos felső szintű küldöttségcserére a két szakszervezeti központ között.

Törekedni kell a szakmai központok közti kapcsolatok szélesítésére és rendszeresítésére is.

A „Tourisme et Travail” munkásturista-szervezeten keresztül szélesíteni kell a francia munkások önköltséges magyarországi csoportos látogatását. E célra a Szakszervezetek Világszövetsége Szociálturisztikai Bizottságában vállalt kötelezettségnek megfelelően 1965-ben 150 helyet kell biztosítani. A csoportos látogatások nyújtotta lehetőségek kihasználásával törekedni kell különböző irányzatú szakszervezetekkel, illetve helyi szervezeteikkel való kapcsolat kiépítésére.

4. A KISZ a francia elvtársak kívánságának megfelelően törekedjen a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalommal felső szinten már meglévő kapcsolatok továbbfejlesztésére és esetleg közvetlen kapcsolat kialakítására a mozgalmon belül működő egyes ifjúsági szervezetekkel. Az UNEF mellett a KISZ lépjen újból érintkezésbe más haladó ifjúsági szervezetekkel is.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1964, Franciaország, 47. doboz, iktatószám nélkül. (A PB 1964. december 29-i üléséről készített jegyzőkönyv 2. napirendi pontjának mellékleteként. Pártiratként forrás: MNLOL, M-KS, 288. f. 5. cs. 355. ó. e.). *A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Francia Kommunista Párt, valamint a magyar és francia tömeg- és társadalmi szervezetek közötti kapcsolatokról*, az MSZMP KB Külügyi Osztályának előterjesztése a Politikai Bizottsághoz, aláírta Puja Frigyes, Kü/2379 (1964. december 22.).

A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.

A TESTVÉRVÁROSI MOZGALOM KIBONTAKOZÁSA AZ 1960-AS ÉVEKBEN

1964. DECEMBER 29.

A testvérvárosi vagy más néven ikervárosi mozgalom az SZKP XX. kongresszusán meghirdetett békés egymás mellett élés elvének jegyében bontakozott ki az 1950-es évek második felében. A kétoldalú kapcsolatok kiépítésének fontos eszközévé vált nemcsak a szocialista táboron belül, hanem a szocialista és a kapitalista országok között is. A sokrétű – kulturális, gazdasági, politikai – kapcsolatokat a városi tanácstagok kezdeményezték, ám Magyarországon az MSZMP és a magyar kormány legfelsőbb szerveinek jóváhagyására volt szükség ahhoz, hogy a kapcsolatok testvérvárosi rangra emelkedjenek. A kapitalista országokban ezzel szemben semmiféle megkötés sem szabályozta a kommunista befolyású városi tanácsok kapcsolatépítését, s emiatt a francia Külügyminisztériumnak komoly nehézséget támasztott az „alsó szintű” cserekapcsolatok visszaszorítása.

Az MSZMP KB Külügyi Osztálya által a Politikai Bizottság számára készített alábbi dokumentum áttekintést ad a testvérvárosi mozgalom fejlődéséről, az annak keretében folyó tevékenységről, és javaslatot tesz a Magyarország által követendő magatartásra is.

Az MSZMP Központi Bizottság külügyi osztálya által a Politikai Bizottság 1964. december 29-i ülésén, 3. napirendi pontként előterjesztett határozatterv a magyar és külföldi városok kapcsolatairól

(Előadó: Puja Frigyes.¹ Meghívottak: Péter János,² Házi Vencel
és Garai Róbert.³)

1 Külügyminiszter 1973 és 1983 között.

2 1956. decembertől a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke, 1958-tól külügyminiszter-helyettes.

3 Garai Róbert (1921–): 1954-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1955–1959-ben Tel-Avivban beosztott diplomata, 1962–1964-ben djakartai nagykövet. 1964–1972-ben az MSZMP Külügyi Osztálya helyettes vezetője. 1972-től külügyminiszter-helyettes. 1985-ben nyugállományba vonul. A Magyar Külügyi Intézet tiszteletdíjas igazgatója. 1950-től az MDP, majd az MSZMP tagja, kétéves pártfőiskolát végzett.

A magyar városok kapcsolatai a külföldi városokkal két alapvető formában valósulnak meg, a Testvérvárosok Világszövetségén belül és ezen kívül.

A Testvérvárosok Világszövetségén belüli városközi kapcsolatok

A Testvérvárosok Világszövetsége 1957-ben alakult, jelenleg 50 ország 700 városát foglalja magában, döntően kapitalista országok városait. Vezető szervei a kongresszus, a 43 tagú végrehajtó tanács és a 22 tagú elnökség. Az utóbbi években ugrásszerűen megnövekedett [sic!] e szervezetben az afrikai (elsősorban a volt francia gyarmatok) száma. A világszövetségben hazánkon kívül még hét szocialista ország képviselteti magát. (A Szovjetunió, Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, NDK és Románia.)

A Testvérvárosok Világszövetsége haladó jellegű, ezt az is mutatja, hogy az USA „Városok Uniója” elnevezés alatt ellenszervezetet hozott létre, melynek feladata a „közös harc a kommunizmus veszélye ellen”.

A Testvérvárosok Világszövetségébe eddig 5 magyar város lépett be: Dunaújváros, Győr, Kecskemét, Szeged, Pécs (1962-ben). A tagsági díjat – összesen évi 480 dollárt – 1963-tól fizetik.

Ez ideig csak két magyar város kötött testvérvárosi szerződést. (Dunaújváros – Coventry, Dunaújváros – Dimitrovgrad, Dunaújváros – Terni, Dunaújváros – Villeneuve, Kecskemét – Coventry.)

Tevékenységünk a szervezetben nem elég aktív. Az olasz elvtársak több ízben szorgalmazták aktívabb részvételünket.

Ez ideig a Testvérvárosok Világszövetségének 5 kongresszusa volt. Hazánk első alkalommal az 1962-ben rendezett IV. kongresszuson képviseltette magát, ahol Tapolczai Jenő elvtársat, a Dunaújvárosi Tanács elnökét beválasztották a végrehajtó tanácsba. E kongresszuson megtárgyalták, hogy miként szolgálja a testvérvárosi mozgalom a béke ügyét, hogyan járulhat hozzá a Kelet–Nyugat közötti feszültség enyhítéséhez, hogyan nyújthatnak a fejlett országok segítséget a kevésbé fejlett, elmaradott városoknak.

Az 1964-ben szeptember 4-e és 7-e között Varsóban megtartott V. kongresszuson részünkről Sarlós István, a Fővárosi Tanács, dr. Biczó György, a Szegedi Városi Tanács, Tapolczai Jenő, a Dunaújvárosi Tanács, a VB elnökei vettek részt.

A kongresszus előtt, szovjet kezdeményezésre, a szocialista országok (Románia kivételével) városainak képviselői, valamint a francia és olasz városokat képviselő kommunisták koordinációs megbeszélésen vettek részt. Iszajev elvtárs, a Leningrádi Városi Szovjet elnöke bejelentette, hogy az eddigi 10 mellett újabb 20 szovjet város lép be a világszövetségbe. A csehszlovák és lengyel elvtársak is a várostagok számának növelését tervezik.

Az V. kongresszuson megtárgyalták: a béke és a testvérvárosi kapcsolatok szerepét a városok fejlesztésében, a világszervezet alapszabályainak

módosítását, megválasztották a Testvérvárosok Világszövetsége tisztségviselőit. Tapolczai elvtársat ismét megválasztották a végrehajtó tanács tagjává. Ezen a kongresszuson határozatot hoztak a következőkről: 1965 februárjában összeül a végrehajtó tanács, és konkrét javaslatokat dolgoz ki a világszövetség taglétszámának szélesítésére, 1965 nyarán összehívják az európai testvérvárosok regionális értekezletét Leningrádban, ahol a városok egészségügyi helyzetéről fognak tárgyalni (ezzel kapcsolatban kiállítást is terveznek). Összehívják Dakarban az afrikai testvérvárosok regionális értekezletét, minden országban szervezzék meg a világszövetség nemzeti szekcióját a tagvárosok részvételével, készítsenek a tagvárosok filmet a város életéről és ezt a testvérvárosok cseréljék ki egymással, ezzel is mozdítsák elő a Kelet és Nyugat közti békés egymás mellettélést. E határozatokon kívül Varsó felszabadulásának évfordulója alkalmából békedekrétumot fogadtak el.

Az 1964. áprilisban, Ljubljanában megtartott Testvérvárosok Világszövetsége végrehajtó tanácsa ülésén és az 1964. szeptemberi, varsói kongresszuson bírálták a szocialista országokat, hogy kevés szocialista város lép be a világszervezetbe, valamint azért, hogy a szocialista országok nem nyújtanak a szervezetnek kellő anyagi támogatást. (Emelni akarják a tagdíjat). A Testvérvárosok Világszövetségén belül olyan törekvések nyilvánulnak meg, hogy testvérvárosi kapcsolatokat csak a szövetségen belül lehetne létesíteni.

1964. szeptemberben látogatást tett hazánkban a Testvérvárosok Világszövetségének fődelegátusa és egyik alelnöke.

Az elmúlt időszakban sem a Testvérvárosok Világszövetsége vezető szerveinek ülésein részt vevő küldötteink, sem a városok közti cserében részt vevő delegációk politikai-tartalmi felkészítése nem volt megfelelő.

A világszövetségen kívüli városközi kapcsolatok

Tizenkilenc magyar városnak van kapcsolata, illetőleg testvérvárosi szerződése harminchét külföldi várossal. A külföldi városok megoszlása: 22 szocialista és 8 kapitalista (4 olasz, 3 finn, 1 osztrák).

Testvérvárosi kapcsolatokat létesítését a politikai bizottság, a titkárság vagy a Minisztertanács tanácsszervek osztálya engedélyezte. Vannak azonban olyan kapcsolatok is, amelyeket felsőbb szerv még nem hagyott jóvá.

A testvérvárosi kapcsolatok formái és tartalma

1. A szocialista országok városaival másfél, két évente egyszer tanács-funkcionáriusokból álló vagy vegyes összetételű delegációcsere. Ezenkívül sport- és művészegyüttesek cseréje, szakembercsere (pedagógusok, üzemi szakemberek), turistautak, úttörő- és ifjúsági találkozók az IBUSZ szervezésében, csereüdültetés (úttörők). A kapcsolatok tartalma: gazdasági, szak-

mai, városvezetési tapasztalatcsere, tervdokumentumok cseréje, kulturális és sporttapasztalatok cseréje, a két város életét bemutató szemléltetőanyagok, filmek, kiadványok, fotóanyagok cseréje, levelezési kapcsolatok stb. Esetenként kapcsolat létesül a két város pártbizottsága között is.

2. A kapitalista országok városaival általában másfél-kétévente egyszer tanácsfunkcionáriusokból álló delegációk tapasztalatcsereje, amelynek tartalma: városvezetési tapasztalatcsere, városrendezési tervek, elképzelések cseréje, személyi kapcsolatok kiépítése. A kapcsolatok politikai tartalma nem kielégítő.

A kapcsolatok formája és tartalma vegyes képet mutat. Vannak olyan kapcsolatok, amelyek még nem jutottak túl az egyszerű – esetenként öncélú – delegációcserén. Más esetekben a kapcsolatok sok formáját sikerült már kiépíteni és felhasználni a két város vezetői és lakossága közti baráti kapcsolatok ápolására. Vannak teljesen névleges kapcsolatok is (Szeged–Drezda, Szeged–Ploiești).

Az állami költségvetésből csak a delegációcserék költségeit fedezik. Az 1964-es évben az e célra fordított költség összesen ... Devizaforint és ... Ft.⁴ A kulturális és sportkapcsolatok esetenként a KKI⁵ és az MTS⁶ terveiben szerepelnek (ezek költségeit is e szervek fedezik), esetenként pedig az IBUSZ szervezésében bonyolódnak.

A kapcsolatok tartására jellemző az esetlegesség, a spontaneitás, a céltudatosság hiánya, a rendelkezésre álló sokféle forma kihasználatlansága. Különösen nem megfelelő a kapitalista országok városaival tartott kapcsolatok felhasználása politikai szempontból. (A békés egymás mellett élés eszméinek terjesztése, eredményeink ismertetése, annak dokumentálása, hogy a szocializmusban a városok vezetése nem a vagyonosok, hanem az egész lakosság érdekeit szolgálja.) Egyes városok sok külföldi várossal tartanak kapcsolatot (Dunaújváros 5 szocialista várossal és 3 kapitalista várossal, Szeged 5 szocialista várossal, bár ebből 3-mal csak névlegesen.)

A delegációk tartalmi felkészítése nincs megnyugtatóan megoldva. A kiutazó delegációk kevés politikai-tartalmi segítséget kaptak.

Határozattervezet

A politikai bizottság a jelentést tudomásul veszi. A további teendők szempontjából a következőket állapítja meg:

1. A városok közti kapcsolatokat úgy kell fejleszteni, hogy ezek eredményesen

⁴ A számösszegeket nem tüntették fel az eredeti dokumentumban sem.

⁵ Kulturális Kapcsolatok Intézete.

⁶ Magyar Torna- és Sportklub.

- szolgálják hazánk és ezen belül a szóban forgó város szocialista vívmányainak népszerűsítését
- segítsék szervezetek, testületek és személyek olyan barátságának kialakulását, erősödését, amely növeli a Magyar Népköztársaság tekintélyét.

A szocialista országok városaival tartott kapcsolatokon belül – a kulturális, tudományos és sportkapcsolatok mellett – előtérbe kell helyezni a gazdasági építés konkrét tapasztalatainak cseréjét.

A kapitalista országok városaival a kapcsolatot úgy kell építeni, hogy az ne legyen egyoldalú, s lehetőleg a városok legbefolyásosabb köreire, pártjaira stb. terjedjen ki. Különös figyelmet kell fordítani – a kommunista városi vezetők mellett – a szociáldemokrata pártok és más demokrata pártok helyi vezetőivel való barátkozásra. Ahol lehetséges, törekedjenek szakmai (ipari, mezőgazdasági stb.) tapasztalatcsere megvalósítására is.

2. Minden város, amely városközi kapcsolatokkal rendelkezik, az eddigi gyakorlatnak megfelelően a jövőben is készítsen éves tervet. E tervet – a KB párt- és tömegszervezetek osztálya és a KB külügyi osztálya egyeztetése után – a KÜM⁷ illetékes miniszterhelyetteseivel egyetértve a Minisztertanács tanácsszervek osztálya hagyja jóvá.

A névleges kapcsolatokat felszámolni vagy véglegessé fejleszteni.

A delegációk tartalmi és szakmai felkészítéséért a Minisztertanács tanácsszervek osztálya felelős. A szükséges segítséget ehhez a Külügyminisztérium biztosítsa.

A Szovjetunió és az NDK városaival tartott kapcsolatok éves tervét a KB külügyi osztálya koordinálja az SZKP, illetve az NSZEP⁸ külügyi osztályával. Mivel ezek a pártok megkívánják a centralizált egyeztetést.

3. Új városközi kapcsolatok létesítésének rendje és iránya a következő legyen:

Új városközi kapcsolat létesítésének kérését a városi tanács a megyei pártbizottság jóváhagyása után terjessze fel a Minisztertanács tanácsszervek osztályához, amely a Külügyminisztériummal és az illetékes miniszterelnök-helyettesével való konzultáció után a KB párt- és tömegszervezetek osztályához továbbítja. A párt- és tömegszervezetek osztálya a külügyi osztállyal együtt terjeszti a javaslatot a titkárság elé.

Új testvérvárosi kapcsolat létesítésénél nagyobb figyelmet kell fordítani olyan kapitalista országban lévő városokra, amelyek nem kommunista vezetés alatt állnak.

7 Vagyis a Külügyminisztérium.

8 Német Szocialista Egységpárt.

Egy magyar városnak a továbbiak folyamán legfeljebb 3 külföldi várossal lehet városközi kapcsolata.

Városközi kapcsolatok anyagi fedezetét a Minisztertanács tanácsszervek osztálya a Minisztertanács döntése alapján biztosítsa.

4. A Testvérvárosok Világszövetségével kapcsolatos irányelvek a következők legyenek:

A világszövetségbe magyar város tagként csak a KB titkárság engedélyével léphet. A jóváhagyás rendjére a 3. pont első bekezdés az irányadó.

A világszövetség magyar tagvárosai, melyek nem rendelkeznek testvérvárossal (Győr, Szeged, Pécs), a szövetségen keresztül lépjenek kapcsolatba kapitalista országokban lévő, megfelelően kiválasztott városokkal.

A Testvérvárosok Világszövetsége vezető szerveinek ülésein részt vevő küldötteink tartalmi felkészítéséért a Minisztertanács tanácsszervek osztálya felelős. Ehhez a Külügyminisztérium nyújtson segítséget.

A világszövetségben fel kell lépni a tagdíj emelése, valamint az olyan törekvések ellen, hogy csak a szövetség keretein belül lehessen városközi kapcsolatokat létesíteni és fenntartani.

MNLOL, M-KS, 288. f. 5. cs. 355. ő. e. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1964. december 29-i ülésén 3. napirendi pontként a KB Külügyi Osztálya által előterjesztett határozatterv a magyar és a külföldi városok kapcsolatairól. A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.



**„FOKOZATOS JAVULÁS.” FRANCIA–MAGYAR KÖZELEDÉS
A FRANCIA KÜLÜGYBŐL TEKINTVE**

1965. JANUÁR 8.

Péter János külügyminiszter a francia kormány meghívására 1965. január 11–13-án hivatalos látogatáson Párizsban járt. A francia Külügyminisztériumban, feltehetően annak Kelet-európai Aligazgatóságán készült alábbi feljegyzés a Magyarországgal és a magyar–francia kapcsolatokkal foglalkozó más, ekkor szerkesztett irattal együtt e vizitét volt hivatva előkészíteni. A kétoldalú államközi kapcsolatok főbb állomásait 1945-től áttekintő dokumentum az 1956-os forradalom okozta visszaesés utáni fokozatos javulásra helyezte a hangsúlyt. Az irat szerzője a francia diplomáciára magyar vonatkozásban jellemző óvatos, távolságtartó optimizmussal megállapította: „Jelen pillanatban politikai szinten a kapcsolatok jók, bár tartalmatlanok.”

Párizs, 1965. január 8.

Feljegyzés

Tárgy: Francia–magyar politikai kapcsolatok.

Magyarország felszabadulása után számos kapcsolódási pont alakult ki Franciaországgal. A Szovjetunió és az angolszász hatalmak között kibontakozó ellentétek miatt 1948 végéig a francia jelenlét kívánatosnak tűnt Budapesten.

1949-től azonban, amilyen mértékben a kommunizmus ráerőltette egyeduralmi rendszerét Magyarországra, olyan mértékben romlottak meg a franciaországi kapcsolatok. Magyarország csak a francia kommunista és haladó körökkel maradt aktív érintkezésben.

Már az 1956-os forradalom elleni első szovjet katonai beavatkozáskor a francia kormány kérte a magyarkérdés napirendre tűzését az ENSZ Biztonsági Tanácsában (október 26-án¹).

1 Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország ENSZ-képviselői valójában 1956. október 27-én kérték levélben a Biztonsági Tanács elnökét, hogy sürgősen hívja össze a tanácsot a magyarországi helyzet megvizsgálása céljából.

A szovjet vétó miatt azonban a Közgyűlésben került sor a magyarkérdés megvitatására,² ahol a francia küldöttség kezdeményezéseivel és felszólalásaival a nyugati hatalmak élén követelte a szovjet csapatok visszavonását, megfigyelők Magyarországra küldését, és a Szovjetunió elítélését az Egyesült Nemzetek Chartájának megsértése miatt.

Franciaország szélesre nyitotta határait az először Ausztriában és Jugoszláviában menedéket kereső magyar menekültek tömegei előtt.

Ezek miatt az események miatt a francia–magyar kapcsolatok az 1956 előtti helyzetnél is jobban megromlottak. 1956. október és 1959. április között a magyar kormányt ideiglenes ügyvivő képviselte a párizsi követség élén. Ez a diplomata számos alkalommal tiltakozott a francia kormánynál annak az ENSZ-ben és a szakosított intézményekben folytatott magatartása miatt, mivel küldöttségeink rendszeresen kétségbe vonták a magyar küldöttségek képviseleti jogait.

Amióta elültek a „magyarkérdés” egymást követő hullámai, és amióta a Kádár-kormány egyre nagyobb hajlandóságot mutatott a belügyek és a külügyek területén is a megbékélésre, a francia–magyar kapcsolatok fokozatos javulásnak indultak.

Jelen pillanatban politikai szinten a kapcsolatok jók, bár tartalmatlanok. A budapesti és a párizsi követségek nagykövetségi rangra emelése 1963-ban érzékelhető javulást hozott a két ország viszonyában.

A francia posta- és távközlésügyi miniszter, Murette úr³ – aki 1956 óta az első Magyarországra látogató miniszteri rangú nyugati személyiség – barátságos fogadása 1964-ben lehetővé tette, hogy a magyar hatóságok, szinte feltűnés nélkül, tanúságot tehessenek arról, kívánatosnak tartják a Franciaországgal való viszony fejlesztését. A francia nemzetgyűlés francia–magyar baráti csoportjának magyarországi tartózkodása,⁴ illetve a magyar postaügyi miniszter, Csanádi úr⁵ az azonos poszton lévő francia miniszternél tett látogatása⁶ egyaránt hozzájárultak a kapcsolatok enyhüléséhez.

2 Valójában 1956. október 28-án, november 2-án, 3-án és 4-én az ENSZ Biztonsági Tanácsában is megvitatták a magyar ügyet. A november 4-i BT-ülésem szavazásra bocsátották az előző nap beterjesztett amerikai határozati javaslat módosított változatát. A javaslatot a Szovjetunió megvétózta, majd a kérdést amerikai javaslatra az „egyesült erővel a békéért” eljárás keretében a Közgyűlés rendkívüli sürgősségi ülészaka elé utalták.

3 Jacques Murette (1924–1984): francia gaulle-ista politikus. 1962–1967-ben posta- és távközlési miniszter.

4 1964. június 26-án a francia Nemzetgyűlés francia–magyar baráti csoportjának nyolctagú küldöttsége érkezett egyhetes látogatásra Magyarországra.

5 Csanádi György (1905–1974): politikus, mérnök. 1963–1974-ben közlekedés- és postaügyi miniszter.

6 1964. október 27–30-án Jacques Murette francia posta- és távközlésügyi miniszter meghívására Csanádi György postaügyi miniszter Párizsban tartózkodott. Látogatása alatt fogadta

Péter úr⁷ a parlament előtt november 20-án elmondott külpolitikai beszédében, amelyben kitért a kapitalista országok és Magyarország viszonyára, bizonyos mértékben elsőbbséget adott a francia-magyar kapcsolatoknak, amelyekről nyíltan a következő formában szólt: „Pozitívan értékeljük azt az érdeklődést, amelyről Franciaország tanúságot tesz a kelet-európai országokkal kapcsolatban... A francia kormány egyik tagjának magyarországi látogatását és a magyar kormány képviselőjének párizsi útját hasznos kezdeményezésnek értékeljük, mert jól előkészítik a későbbi kormányközi érintkezéseket, amelyek célja a gazdasági és kulturális kapcsolataink fejlesztése.”

Végezetül, kisebb kivételektől eltekintve, a magyar újságok abbahagyták a Franciaországgal kapcsolatos barátságtalan megjegyzések megjelenítését. Politikánk „pozitív” jellemzőit elismerik, és ha az újságok kiemelik a francia kormány véleménykülönbségeit Washingtonnal és Bonnnal szemben, megállapíthatjuk, hogy ezek a megjegyzések talán nem annyira ellenünk, mintsem e két utóbbi fővárosnak szólnak. De Gaulle tábornok személye nagy tiszteletnek örvend Magyarországon, ez a megbecsülés a sajtóban is tükröződik, illetve a hivatalos személyek megnyilatkozásaiban is kifejezésre jut.

AMAE, Europe, 1961–1965, Hongrie, carton 1764. *Relations politiques franco-hongroises*, a francia Külügyminisztérium (feltehetően a Kelet-európai Aligazgatóság) feljegyzése (1965. január 8.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



öt Maurice Couve de Murville külügy-, Murette postaügyi és Marc Jacquet közmunka- és közlekedésügyi miniszter.

7 Péter János (1910–1999): magyar politikus, református püspök. 1961–1973-ban külügyminiszter.

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTER PÁRIZSBAN

(1965. JANUÁR 22.)

A francia–magyar kapcsolatok fejlődésének újabb állomása volt Péter János külügyminiszter 1965. január 11–13-i hivatalos párizsi látogatása. Vendéglátójával, Maurice Couve de Murville külügyminiszterrel három ízben is tárgyaltak: a Quai d'Orsay-n hivatalos megbeszélések keretében, az ott adott ebéden, és végül a magyar nagykövetség ebédje alkalmából. A magyar küldöttség tolmácsa, Klein Márton által készített szerkesztett jegyzőkönyv a külügyminisztériumi tárgyalásokról számolt be. A dokumentum tanúsága szerint a magyar és a francia miniszter egyaránt átadta a rábízott üzenetet: Péter János a Közös Piac Magyarországot is sújtó megkülönböztető intézkedéseit nehezményezte, az NDK francia elismerése mellett érvelt, és a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének fontosságát hangsúlyozta. Couve de Murville a magyar érdeklődésre válaszul kifejtette a De Gaulle-i francia külpolitika hitvallásának egyik legfontosabb elemét, a „Független, európai, kiszélesített Európa” fogalmát. A viszony további javításának kölcsönös szándékát mutatta, hogy elvi megállapodás született Couve de Murville magyarországi viszontlátogatásáról, hosszú távú gazdasági és kulturális, műszaki-tudományos, valamint konzuli egyezmény kidolgozásáról és hivatalos parlamenti küldöttségek cseréjéről is.

A látogatásról készített további magyar külügyi dokumentumok arra utalnak, hogy a vendégek elégedettek voltak a francia sajtó érdeklődésével: „Péter elvtárs megérkezésekor a francia Filmhíradó, a francia sajtó, a francia hírügynökség képviselői, valamint számos fényképész jelent meg a vasútállomáson. Több fényképész, újságíró, a televízió és a filmhíradó képviselői várták Péter elvtársat a francia Külügyminisztérium épülete előtt, érkezésekor és távozásakor egyaránt.” Protokolláris szempontból azonban kissé mellőzöttnek érezték magukat, amikor megjegyezték, hogy a francia Külügyminisztérium nem biztosított számukra állandó személygépkocsit, nem ajánlott fel szállodai szobát, s a magyar nagykövet által rendezett fogadáson a francia diplomácia legfőbb vezetői nem jelentek meg.

Jegyzőkönyv

Péter János elvtárs és Couve de Murville¹ 1965. január 12-i párizsi hivatalos megbeszéléseiről

Murville: Nem gyakran van magyar külügyminiszter Párizsban.

Péter et.: Megköszöni a meghívást és átadja az MNK [Magyar Népköztársaság] kormányának üdvözlését. Hivatkozik az országgyűlésben elhangzott külpolitikai beszédének a francia–magyar kapcsolatokra vonatkozó részeire. (Franciaország az utóbbi időben szélesíti kapcsolatait a szocialista országokkal, a kapcsolatok fejlesztésére további lehetőségeink vannak, a jelenlegi találkozó is egy új lehetőséget jelent.)

Közli, hogy ez az első hivatalos látogatása Franciaországban, magánemberként már volt Párizsban, tanulmányokat folytatott 1930 és 1931-ben.

Murville: Budapesti nagykövetük jelentett Péter úr külpolitikai beszámolójáról, azt meglepéssel tudomásul vették. Szélesíteni kívánják kapcsolataikat a szocialista országokkal, elsősorban Magyarországgal. Kapcsolataik a szocialista országokkal normálisak.

Amit Önök egymás mellett élésnek neveznek, mi a többi országok belügyeibe való be nem avatkozásként értelmezzük. E tekintetben különösen fontos a független Európa összes országainak kapcsolata.

Péter et.: Az európai Európa, a kiszélesített Európa, a független Európa alatt vajon mit kell érteni? Ez egy földrajzi, egy ideológiai, avagy egy történelmi fogalom?

Murville: Nyugat-Európa legyen független az Egyesült Államoktól, Kelet-Európa viszont a Szovjetuniótól. Ez ugyanaz a folyamat, tehát az európai országok legyenek maguk urai. Háború esetén a függetlenségi törekvéseket félre kell tenni.

Péter et.: Magyarország érdekelt a nemzetközi helyzet enyhülésében. Franciaországnak a szocialista országok felé való közeledése számunkra fontos. Ellentmondás mutatkozik viszont a kiszélesített Európa francia elképzelése és a Közös Piac között. A Közös Piac diszkriminációja nem könnyíti meg a gazdasági kapcsolatok fejlődését és ez igen lényeges.

Murville: Az ellentmondások ez a Közös Piachoz nem tartozó országok problémája. Célunk Európa megerősítése és egy bizonyos stabilizáció, egyensúly elérése. Ehhez viszont Nyugat-Európa bizonyos egysége szükséges. Okvetlen szükséges a nyugat-európai országok politikai és gazdasági megerősödése. Ha a nyugat-európai országok erősebbek, akkor függetle-

1 Maurice Couve de Murville (1907–1999): francia politikus, diplomata. 1958–1968-ban külügyminiszter.

nebb politikát folytathatnak az Egyesült Államoktól. Ilyen értelemben Kelet-Európában is szükséges egy bizonyos egyensúly elérése.

Nem igaz, hogy a Közös Piac létrejötte kárt okoz a többi országoknak. A Közös Piac és a többi országok között a kereskedelmi kapcsolatok fejlődnek. A Közös Piac a gazdasági kapcsolatok fejlődésének egyik tényezője. Gyakran hangoztatják, hogy a Közös Piac gazdasági diszkriminációt alkalmaz a többi országokkal szemben. Be tudják-e bizonyítani, hogy egy ilyen diszkrimináció létezik?

Péter et.: Igaz, hogy a kereskedelmi kapcsolatok fejlődnek, de mi azt szeretnénk, ha azok még jobban fejlődnének.

Murville: Az igazi probléma az, hogy perspektívában a Közös Piac és a KGST országai között globális kereskedelmi megállapodás jöjjön létre.²

Péter et.: A Közös Piacnak ki kell tárnia kapuit, érvényt kell biztosítani a legnagyobb kedvezmény elvének, meg kell szüntetni a vám-diszkriminációkat.

A nagy probléma a németkérdés. Önök nagyban segíthetnek nekünk, ha elismernék a Német Demokratikus Köztársaságot, mint ahogy elismerték a Kínai Népköztársaságot.

Murville: A helyzet merőben különbözik egymástól. A pekingi kormány Kína valódi képviselője, több mint 700 milliós országot képvisel. Emellett Formosa is létezik. A Kínai Köztársaság elismerésével ezt a realitást ismertük el. A Német Szövetségi Köztársaság a legnagyobb erőt képviseli, politikai, gazdasági, földrajzi szempontból egyaránt. A pankowi kormány³ állami léte igen kétséges. Ha a nyugati csapatok kivonulnának az NSZK területéről, az semmilyen változást nem eredményezne. Ha viszont a szovjet csapatok elhagynák az NDK területét, a jelenlegi rendszer ott megdőlné.

Nem komoly az Önök javaslata, mely szerint mindkét Németországgal békeszerződést írjunk alá.

Péter et.: A tendencia mindkét Németország elismerése. Ez nemcsak egy realitás, hanem ez történelmi szükségszerűség.

Murville: Szerintünk a jelenlegi státus quo sokáig fennmarad.

Péter et.: A két Németország problémájának megoldása nélkül lehetetlen a leszerelési kérdést megoldani.

2 A KGST és az európai integráció közti tárgyalásokra csak jóval később került sor. 1988. június 25-én Luxemburgban az EGK és a KGST képviselői közös nyilatkozatot írtak alá, amely megszüntette a KGST országok számára az EGK-val szembeni kapcsolatteremtési tilalmat.

3 Pankow: falu Potsdam porosz kerületben, Berlin közelében. De Gaulle ezzel a gúnynévvel illette a Német Demokratikus Köztársaságot.

Murville: A németkérdés csak a nemzetközi feszültség enyhítése közepette oldható meg, s ugyanakkor a németkérdés megoldása befolyásolja a nemzetközi feszültség enyhülését. Mivel kell kezdenünk?

Péter et.: Párhuzamosan kell mindkét problémát megoldani.

Murville: Az Önök javaslatai alapján a németkérdésről tárgyalni csak süketek párbeszéde lenne.

Péter et.: Sokat cikkeznek mostanában Franciaország és az NDK közötti kereskedelmi kapcsolatok fejlődéséről.

Murville: Franciaország összereszkedelmi forgalmában a keletnémet kereskedelmi forgalom igen elenyésző, és velük való kereskedelmi kapcsolatunk nem új keletű. Bonn az utóbbi időben igen ideges. Kereskedelmi kapcsolataink vannak Észak-Vietnammal és Észak-Koreával is, a diplomáciai kapcsolatok hiánya ellenére. Kereskedelmi megállapodásunkat a keletnémet kereskedelmi kamarával kötöttük.

Péter et.: Ismeretes bizonyára, hogy az NSZK-val hivatalos kereskedelmi kirendeltség felállítására írtunk alá megállapodást.

Murville: A különbség ott van, hogy Önök készek elismerni mindkét Németországot, mi pedig nem. Éppen ezért nincs szándékunkban hivatalos kereskedelmi kirendeltséget az NDK-ban nyitni.

Péter et.: Jelenleg csak.

Nem gondolja-e, hogy az MLF⁴ létrejötte megnehezítené a németkérdés megoldását?

Murville: Igen, ezt a bonni kormánnyal is közöltem, és nem nagyon örültek neki. Semmi sem enged arra következtetni, hogy az MLF létrejön. Érdeklődött, hogy az MLF létrejötte esetén vajon mi is valami hasonlót hoznánk-e létre.

Az MLF igen rossz a német egység szempontjából. Ez a legjobb érv, amit fel lehet használni a bonni kormánnyal szemben.

Péter et.: Kapcsolataink Ausztriával igen jól fejlődnek. Több mint valószínű, ez év február vagy márciusában Bécsbe utazom Kreisky⁵ budapesti

4 MLF: Multilateral Nuclear Force (Többoldalú Atomtőerő). Kennedy amerikai elnök és MacMillan brit miniszterelnök Nassauban (a Bahamákon) 1962. december 21-én tartott találkozójukon javasolták NATO nukleáris erő létrehozását, amelybe a stratégiai nukleáris erejük egy részét is integrálnák. Felvetették továbbá, hogy alakítsanak többoldalú NATO atomtőerőt, amelybe Polaris-rakétákkal felszerelt tengeralattjárókat állítanának hadrendbe. A kérdésről folytatott későbbi viták során igyekeztek meghatározni a NATO általános nukleáris politikáját, a nukleáris tervezésbe a lehető legnagyobb mértékben bevonni az atomfegyverekkel nem rendelkező tagállamokat, és felállítani egy ennek megfelelő konzultációs és döntéshozatali rendszert. A számos tervezet közül a legismertebb a Többoldalú Atomtőerő (MLF) elnevezésű amerikai javaslat, amelynek több változatát is kidolgozták. Végül egyik elképzelés sem valósult meg.

5 Bruno Kreisky (1911–1990): osztrák szocialista politikus. 1959–1966-ban külügyminiszter.

látogatásának viszonzásaként. A két ország közötti kapcsolat fontos tényező egész Közép-Európa számára.

Murville: Önök nem szeretnék, ha Ausztria csatlakozna a Közös Piachoz?

Péter et.: Nem. Érdekünk, hogy kereskedelmi kapcsolataink egészségesen fejlődjenek Ausztriával. Európa, így Közép-Európa biztonsága szempontjából igen lényeges Ausztria semlegessége.

Murville: Jelentős kereskedelmi forgalmuk van Ausztriával?

Péter et.: Igen.

Murville: Azt hiszem, hogy az igazi probléma itt az Anschluss.⁶ Félnek attól, hogy amennyiben Ausztria csatlakozna a Közös Piachoz, a Német Szövetségi Köztársaság befolyása jelentősen növekedne Ausztriában.

Péter et.: Igen.

Murville: Maguk az osztrákok sem egységesek a Közös Piachoz való csatlakozás kérdésében. Kreisky nem kívánja a csatlakozást, a másik párt viszont igen.

Péter et.: Szándékukban van-e részt venni a genfi leszerelési konferencián?

Murville: Nincs, a genfi leszerelési konferencia nevetséges. A moszkvai atomcsendegyezmény sem tekinthető mint egy leszerelési egyezmény. Kötelezettséget csak az atombombával nem rendelkező országokra ró.

Péter et.: Mi a véleménye arról a kínai javaslatról, mely világkonferenciát javasol az atomproblémák megoldására.

Murville: Az egy demagóg javaslat, semmi értelme, hogy kb. 120 ország összeüljön ilyen probléma megoldására, részünkről az atomhatalmak konferenciával értenénk egyet.

Péter et.: Nem gondolja-e, hogy más országok is érdekeltek? Így pl. India, Egyiptom.

Murville: Nem, mert ahhoz, hogy egy ország atombombával rendelkezék, egy bizonyos gazdasági színvonal elérése szükséges. Így tehát csak néhány ország jöhet számításba. Megemlítette Japánt és a Német Szövetségi Köztársaságot.

Péter et.: Érdekesek a Délkelet-Ázsiára vonatkozó francia javaslatok.

Murville: Önök ugyebár egyetértenek azokkal?

Péter et.: Igen.

Murville: A dél-vietnami helyzet nem katasztrofális, nem túl veszélyes, az csupán nem mondható jónak.

⁶ Anschluss (német): Ausztria Németországhoz való csatlakozását célul kitűző mozgalom. A 19. században indult, az első világháború után megerősödött, és Ausztriának a hitleri Németország általi bekebelezésével (1938. március) valósult meg. Az osztrák államszerződés tiltja.

Semlegesítési javaslatunk azt jelenti, hogy sem az Egyesült Államok, sem Kína ne tekintse Délkelet-Ázsiát befolyási területnek.

Péter et.: Hivatkozott Károlyi Mihály gróf, volt párizsi követünk⁷ 1948-ban írt jelentésére. Abban a jelentésében Károlyi gróf beszámolt Önnel folytatott beszélgetéséről és érdekes, hogy a mai francia politikának Európa-pára vonatkozó részei már akkor jelen voltak.

Mi a véleménye, az ENSZ Közgyűlése megkezdi-e újra munkáját?

Murville: Igen. Nem voltam a Közgyűlés első szakaszán, nem biztos, hogy ki fogok most utazni. Ha végrehajtják a 19. §-t, otthagyhajtuk az ENSZ-t.⁸

Péter et.: Mi is.

Murville: Melyek azok az országok, amelyek érdekeltek?

Péter et.: Szovjetunió, Franciaország, Magyarország.

Murville: Nézzük meg, hogy mit lehetne tenni a két ország közötti kapcsolatok fejlődésére. Mi a véleménye erről?

Péter et.: Beszélhetünk gazdasági és kulturális kérdésekről. Hosszú lejáratú kereskedelmi megállapodás jöhet számításba,⁹ kölcsönösen érdekelve vagyunk a kereskedelmi forgalom növelésében, a jelenlegi passzívum felszámolása mellett.

Murville: Nem nagyon ismerem a gazdasági kérdéseket, engedje meg, hogy behívassam a gazdasági főigazgatóság vezetőjét. (A főigazgató kb. 15 perc múlva jött be, mert helyén nem találták.)

7 Károlyi Mihály, gróf (1875–1955): politikus. 1947–1949-ben Magyarország párizsi, egyúttal 1948–1949-ben brüsszeli, illetve 1949-ben luxemburgi követe.

8 Az ENSZ Alapokmányának 19. paragrafusa megfosztja a Közgyűlésen való szavazás jogától azon államokat, amelyek befizetési tartozása a számukra előírt kétéves összegnél magasabb. Az Egyesült Államok 1964 szeptemberében kérte ennek alkalmazását. A Szovjetunió és Franciaország erőlyesen tiltakozott ellene. A konfliktus előzménye volt, hogy 1960-ban Dag Hammarskjöld ENSZ-főtitkár úgy döntött, hogy a kongói válságban bevetett ENSZ-haderő (ONUC) költségei az ENSZ szervezetének költségvetéséhez tartoznak, és így a szokásos ENSZ-kvóták szerint kell azokat a tagállamok között megosztani. Mivel a Szovjetunió és a népi demokráciák, valamint Franciaország nem értékelték egyet a katonai misszió céljaival, megtagadták a befizetést.

9 Ez a terv megvalósult: 1965. március 29–április 3-án Bacsoni Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes gazdasági megbeszéléseket folytatott Párizsban hosszú lejáratú kereskedelmi megállapodás előkészítéséről. Tárgyalt Maurice Bokanowski ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel és André Walsszal, a Pénzügyminisztérium külkereskedelmi igazgatóságának vezetőjével. 1965. november 17–19-én újabb magyar-francia kereskedelmi tárgyalások zajlottak a kérdéstről. Megegyeztek abban, hogy az 1965. december 31-én lejáratú kereskedelmi megállapodás érvényességét három hónappal meghosszabbítják. Végül 1966. február 15-én Budapesten írták alá a hosszú lejáratú magyar-francia kereskedelmi megállapodást.

Péter et.: Én nem kívánok részletkérdésekről tárgyalni, csupán elvi megállapodásról van szó.

Murville: Úgy tudom, hogy számításba jöhet hosszú lejáratú kereskedelmi és konzuli egyezmény¹⁰ kötése. Elvileg a kulturális megállapodás azonos lehetne a román-francia kulturális megállapodással.

A francia miniszter megkérdezte budapesti francia nagykövetüket: hogyan dolgozik a Francia Intézet Budapesten.

P. Francfort: Az intézet igen jól dolgozik, helyiségproblémák vannak. Munkánkhöz okvetlen szükséges egy nagyobb épület.

Murville: Javaslom, hogy a francia fél dolgozza ki a kulturális egyezmény tervezetét, és azt adja át a magyaroknak.

Péter et.: Tehát egyetértünk egy konzuli egyezmény megkötésében. Vállaljuk a tervezet kidolgozását.

*Valkó et.*¹¹: Közbeszól és felveti a jelenleg Magyarországon élő, de azelőtt Franciaországban dolgozók nyugdíjtutalásának problémáját.

Murville: Ezt a kérdést a konzuli egyezményben rögzítsük.

Péter et.: Kormányom nevében meg szeretném hívni Magyarországra.

Murville: Nagyon szépen köszönöm, azonban időpontot még nem tudok mondani.

Péter et.: Számíthatunk-e arra, hogy erre 1965-ben sor kerül?

Murville: Erre sem tudok pontos választ adni.¹²

Péter et.: Mi a véleménye arról, hogy hivatalos parlamenti küldöttség cseréjét hajtsuk végre?

Murville: Részünkről ezt üdvözlönnék, de mivel ez a kérdés a Nemzetgyűlés elnökének hatáskörébe tartozik, javaslom, hogy a párizsi nagykövetség útján vessék fel ezt a problémát a Nemzetgyűlés elnökénél.

Péter et.: Az elkövetkezendő időkben utazik-e valahova?

Murville: Februárban előreláthatólag látogatást teszek India, illetve Pakisztánban. Ugyanakkor gyakran leszek Brüsszelben a Közös Piac tanácsának különböző értekezletein, mert jelenleg Franciaországé az elnökség.

Péter et.: Mi a véleménye, történik-e valami az ENSZ Közgyűlés most kezdődő ülészakán?

Murville: Semmi az égvilágon nem fog történni. Kb. egy hónapig tart, s majd elnapolják.

10 A magyar-francia konzuli egyezményt Couve de Murville francia és Péter János magyar külügyminiszter 1966. július 28-án Budapesten írta alá.

11 Valkó Márton (1911–1996): politikus, diplomata, gazdasági vezető. 1964–1968-ban Magyarország párizsi nagykövete.

12 Couve de Murville 1966. július 28–30-án tett látogatást Magyarországon. Július 29-én Kálai Gyula miniszterelnök, július 30-án Kádár János, az MSZMP KB első titkára fogadta őt.

Péter et.: Ha jól tudom, most lesz Erhard–De Gaulle találkozó.¹³

Murville: Január 19-én és 20-án találkoznak. Ez egy rutintalálkozó, mint ahogy tudjuk, a német–francia szerződés alapján a két ország vezetői minden 6 hónapban találkoznak.¹⁴

Vannak olyan hírek, hogy Koszigin¹⁵ Londonba, Johnson¹⁶ pedig Moszkvába utazik. Utoljára 1947-ben voltam Moszkvában. Nevetve megjegyezte, hogy az egész francia kormány volt már Moszkvában, csak ő nem.

Francfort: 1965-ben ellátogatnak-e Magyarországra a Szovjetunió új vezetői?¹⁷

Péter et.: Semmilyen megállapodás e tekintetben még nincsen.

Murville: Átadja a szót a gazdasági főigazgatóság vezetőjének. (Wormser)

Wormser: Évi megállapodások vannak jelenleg, és nagy passzívum mutatkozik Magyarország kárára. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy Magyarország az utóbbi időben nagy mennyiségű mezőgazdasági cikket volt kénytelen vásárolni. Részünkről szeretnénk több beruházási javakat Magyarországnak eladni. Lehetségesnek tartjuk egy hosszú lejáratú kereskedelmi egyezmény megkötését.

Péter et.: A hosszú lejáratú kereskedelmi egyezmény előkészítésére a jelenleg érvényben lévő megállapodás lejáratá előtt helyes volna magas szintű küldöttség tárgyalása. Készek vagyunk miniszterhelyettes vezetésével küldöttséget küldeni Párizsba a közeljövőben.

Murville: Elvben egyetértek javaslatával. Helyes volna diplomáciai úton az előkészítő tárgyalások dátumát, illetve helyét megállapítani.

Valkó et.: Közbeszól. Arról beszél, hogy Kovács István kohó- és gépipari miniszter első helyettese vezetésével magyar gazdasági szakküldöttség

13 Ludwig Wilhelm Erhard (1897–1977): német (NSZK) kereszténydemokrata politikus. 1963–1966-ban szövetségi kancellár.

14 Az 1963. január 23-án megkötött Élysées-szerződésre utal, amely szoros, hosszú távú partneri együttműködést írt elő Franciaország és az NSZK között (gyakori, rendszeres állam-, illetve kormányfői, valamint miniszteri találkozók stb.).

15 Alekszej Nyikolajevics Koszigin (1904–1980): szovjet politikus. 1964–1980-ban a Szovjetunió Minisztertanácsa elnöke (miniszterelnök). 1948–1952-ben és 1964–1980-ban az SZKP PB tagja, 1952–1964-ben a KB Elnöksége tagja.

16 Lyndon Baines Johnson (1908–1973): demokrata párti amerikai politikus. Az USA 36. elnöke (1963–1969).

17 A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának 1964. október 13–14-i plénuma felmentette vezetői tisztségeiből Hruscovot. Az SZKP KB első titkára Leonyid Brezsnyev, a Szovjetunió új miniszterelnöke Alekszej Koszigin lett. 1965-ben az új szovjet vezetők nem jártak Magyarországon. Kádár János viszont három látogatást is tett a Szovjetunióban.

járt Franciaországban, majd kifogásolja, hogy a vaskohászati cikkek kontingense igen csekély.¹⁸

A két külügyminiszter nem reagált e kérdésre.

Péter et.: Javasolnánk részünkről egy műszaki-tudományos együttműködési egyezmény kötését is.¹⁹ Készek vagyunk a tervezetet kidolgozni.

Murville: Egyetért javaslatunkkal, majd Péter elvtársat meghívja ebédre.

Budapest, 1965. január 22.

Klein Márton²⁰

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1965, Franciaország, 47. doboz, iktatószám nélkül. *Jegyzőkönyv Péter János elvtárs és Couve de Murville 1965. január 12-i párizsi hivatalos megbeszéléseiről*, készítette Klein Márton (1965. január 22.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



18 1964. június 12-én utazott Kovács István, a kohó- és gépipari miniszter első helyettese vezetésével jószolgálati küldöttség Franciaországba a magyar exportlehetőségek növelésének tanulmányozása céljából.

19 A magyar-francia kulturális, műszaki-tudományos együttműködési egyezmény aláírására Couve de Murville budapesti látogatása alkalmával, 1966. július 28-án került sor.

20 Klein Márton (1931-): közgazdász, diplomata. 1956–1958-ban a Magyar Nemzeti Bank Devizaigazgatósága levelezési osztályán, majd intézőségén előadó; 1958. december 1-jétől a Külügyminisztérium munkatársa; 1959–1963-ban a párizsi magyar követség 3. osztályú attaséja; 1963–1967-ben a Külügyminisztérium francia referatúráján szaktanácsadó; 1967–1972-ben a párizsi magyar nagykövetség tanácsosa, I. beosztott; 1972–1978-ban a Külügyminisztérium francia referatúrájának vezetője, majd helyettes vezetője; 1978–1981-ben a párizsi magyar nagykövetség I. osztályú tanácsosaként a kulturális, műszaki és tudományos kérdésekkel foglalkozik, a Párizsi Magyar Kulturális Intézet igazgatója; 1981–1986-ban a Külügyminisztérium kulturális és tudományos főosztálya helyettes vezetője, majd vezetője; 1986–1990-ben Buenos Aires-i nagykövet. 1960–1986-ban valamennyi magyar–francia külügyminiszteri és miniszterelnöki tárgyaláson tolmács. (Garadnai Zoltán adatközlése.)

A TIZEDIK ÉVFORDULÓ. MEGEMLÉKEZÉSEK FRANCIAORSZÁGBAN AZ 1956-OS FORRADALOMRÓL

1966. NOVEMBER 1.

1966-ban, a forradalom és szabadságharc tizedik évfordulóján az egykori események ismét a világsajtó érdeklődésének fókuszába kerültek, főként azokban az országokban, ahol nagyszámú '56-os magyar emigráns tartózkodott. Megemlékezéseket tartottak az Egyesült Államokban (New York), Brazíliában, Ausztriában (Bécs), Németországban (München) és Ausztráliában (Sydney). A külföldi magyar folyóiratokban, lapokban többnyire az emigránsok fejtették ki véleményüket 1956-ról. Emlékünnepeket, utcai demonstrációkat rendeztek, tanulmányokkal, könyvekkel hívták fel a figyelmet az eseményre. A tizedik évforduló alkalmat adott arra, hogy a világ közvéleménye felidézze 1956 októberének jelentőségét.

A párizsi Irodalmi Újság alább közölt cikke az 1966-os franciaországi ünnepekről közöl színvonalas összefoglalót.

A tizedik évforduló visszhangjáról

A nagy francia napilapok és folyóiratok szinte kivétel nélkül megemlékeztek a magyar forradalom 10. évfordulójáról. A *Figaro* október 22-i számában Thierry Maulnier, a Francia Akadémia tagja írt vezércikket. „A történelemben gyakran előfordul – állapította meg –, hogy az elnyomottak heves megmozdulása fölött aratott győzelem nem a győző végleges nyugalomát biztosította, hanem egy lassú fejlődésnek vált kezdetévé, amely békésebb és hosszadalmasabb módon végül mégis a felszabaduláshoz vezetett. Így történt a rabszolgalázadások, így a középkori parasztfelkelések idején, így 1848-ban s később a Kommün leverésekor: mindez nem a véget, hanem a kezdetet jelentette... A mag, amely Budapest vérrel áztatott földjébe hullott, gyökeret vert benne.”

A *Le Monde* október 23–24-i számában 4 cikk is foglalkozik a magyar eseményekkel. Michel Tatu, a lap különtudósítója budapesti benyomásait ismerteti, Schreiber Tamás „A kommunizmus történetének nagy fordulópontja” címmel ír cikket, és külön kritikában számol be azokról a könyvekről, amelyek a 10. évforduló alkalmával jelentek meg Franciaország-

ban, egy érdekes összeállítás pedig azt mutatja meg: mi történt 10 év múlva a magyar forradalom főszereplőivel.¹

Megemlékezett az évfordulóról a népszerű *Parisien Liberé* és az *Aurore* is. Kiemelésre méltó, hogy a francia napilapok jelentős része nem elégedett meg egyetlen megemlékezéssel. A *Figaro* október 25-i számában közli munkatársának, J.-J. Leblond-nak helyszíni beszámolóját a mai Budapestről, október 26-án pedig Rémy Roure írt vezércikket. A *Le Monde* október 25-én Auer Pálnak, Magyarország volt párizsi követének cikkét közli „Tíz esztendeje” címmel. Az *Aurore* egész cikksorozatot kezdett, „Varsó, Budapest, Szuez” összefoglaló cím alatt, „arról az 56-os októberről, amely megrázta a világot”. Szerzője Philippe Bernert.

A hetilapok közül a *Paris Match* nem kevesebb, mint húszoldalas mellékletet publikált, Paul Matthias és Méray Tibor cikkeivel s rendkívül gazdag képanyaggal, amelynek nagy részét a lap hősi halált halt munkatársa, az a Jean-Pierre Pedrazzini készítette, aki a forradalom napjaiban Budapesten esett el. A *Figaro Littéraire* két teljes oldalt szentelt a forradalom emlékének. A Kádár-rendszer megpróbálkozott azzal, hogy a *Nouvel Observateur*-ben egy 8 oldalas fizetett mellékletet közöltetve mintegy elejét vegye a forradalmi megemlékezésnek, de az átlátszó kísérlet nem akadályozta meg a baloldali hetilapot abban, hogy Jean-Paul Sartre és Raymond Aron pozitív megállapításait ne idézze a forradalomról, október 26-i számában pedig ne közöljön egyik legismertebb munkatársa, Gilles Martinet tollából háromoldalas, illusztrált riportot a lengyel és a magyar október tizedik évfordulójáról. A két legnagyobb történelmi folyóirat közül a *Historia* Marcel-Edmond Naegelen, volt francia szocialista miniszter tanulmányát, a *Miroir de l'Histoire* pedig Dominique Auclairs meleg hangú írását publikálta. A *Preuves* Raymond Aron esszéjét közölte októberi száma élén. A Francia Televízió, az Állami Rádió és a különböző magánadó-állomások egész sor interjút és visszaemlékezést sugároztak. A televízió nyilatkozatot közvetített mindazoktól, akiknek könyve jelent meg a forradalom

1 A tizedik évforduló alkalmával szép számmal jelentek meg könyvek is a magyar októberről, melyek közül a legfontosabbak a következők: Christian Bernadac: *L'Exécution de Budapest*. Éditions France-Empire, 1966. 270 p.; Vincent Brugère-Trélet: *La Table Ronde*. 1966. 362 p.; Fejtő Ferenc: *Budapest 1956*. Collections Archives, Éditions Julliard, 1966. 287 p.; Feketekuly László: *1956. október*. Magyar Ház kiadása, 1966. 122. p.; Gosztanyi Péter: *Der Ungarische Volksaufstand in Augenzeugen berichten*. Karl Rauch Verlag, Düsseldorf, 1966. 461 p.; Marcel-Edmond Naegelen: *La Révolution assassinée Hongrie en octobre-novembre 1956*. Éditions Berger-Levrault, 1966. 254 p.; *Gloria Victis 1956*. Megjelent Münchenben a „Nemzetőr” kiadásában, Tollas Tibor szerkesztésében. A 422 oldalas gyűjtemény 47 ország majdnem száznegyven költőjétől közölt verseket eredetiben és magyar fordításban, amelyek 1956 hatására íródtak. Lásd bővebben: *Irodalmi Újság*, 17. évf. 16. szám, 1966. november 1. 5.

évfordulójára és 23-i esti híradásában megrázó dokumentumfilmet játszott '56-ról.

A párizsi szabad magyar egyesületek és szervezetek 23-án délelőtt a Rotonde filmszínházban emlékünnepelet rendeztek. A zsúfolásig telt óriási helyiségben az ünnepség Jules Romains-nek, a Francia Akadémia tagjának elnöklete alatt folyt le. Yves de Daruvar bevezető előadása után a tavalyi elnökválasztás két jelöltje, Jean Lecaunet és Pierre Marcihacy szenátor, valamint M.-E. Naegelen volt miniszter, Max Richard, az Európai Federalista Mozgalom alelnöke és Fónagy Dezső, a budapesti harcokban részt vett magyar munkás szólalt fel. Este a Párizsban élő magyarok az Arc de Triomphe-nál megkoszorúzták az Ismeretlen Katona sírját.

A tizedik évforduló visszhangjáról. *Irodalmi Újság*, 17. évf. 16. szám, 1966. november 1. 3–4.

A dokumentumot közli: Kiss András.



**A MAGYAR–FRANCIA ÁLLAMKÖZI KAPCSOLATOK
KERESZTMETSZETE – BUDAPESTRŐL NÉZVE**

1967. MÁJUS 11.

A Külügyminisztérium francia referatúrájának feljegyzése Franciaország nemzetközi helyzetének és külpolitikai törekvéseinek átfogó, tárgyszerű elemzését adja. Helyesen állapítja meg, hogy Párizs közeledése a Szovjetunióhoz és a kelet-közép-európai szocialista országokhoz 1963 táján kezdődött. A dokumentum jelentőségét az adja, hogy felvázolja a magyar–francia államközi kapcsolatok minden szférájának korabeli helyzetét, vagyis a diplomáciai-politikai, a gazdasági és a kulturális területet egyaránt érinti. Olvashatunk benne a két országot összekapcsoló, már megkötött és készülő egyezményekről is.

V. területi osztály

Francia referatúra

002716/67. V.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 5 példányban.

1./ Szarka et.¹2./ Házi et.²

3./ Tóth T. et.

4./ Referatúra

5./ Akta

Feljegyzés

Tárgy: A magyar–francia kapcsolatok.

I.

A nyugati fejlett tőkés országok közül Franciaország külpolitikájában tükröződik legjobban az imperialista hatalmak közötti ellentétek kiéleződése, ezen belül is különösen a francia–amerikai, francia–nyugatnémet ellenté-

1 Szarka Károly (1923–): politikus, diplomata. 1956–1968-ban külügyminiszter-helyettes.

2 Házi Vencel (1925–): diplomata. 1964–1968-ban a Külügyminisztérium fősztályvezetője (nyugati országok).

teké. Ugyanakkor – részben éppen ez okból – számos érintkezési felület mutatkozik Franciaország és a szocialista országok között. A jelenlegi francia külpolitika egyik alapvető vonása az amerikai politikai vonaltól való függetlenülés, önálló külpolitikai vonalvezetés, mely kifejezésre jut a NATO átszervezésére tett francia javaslatokban, Franciaországnak a NATO integrált katonai szervezetéből történt kilépésében, az amerikai dollár és font sterling elleni támadásokban, az USA vietnami agressziójának elítélésében, a dél-vietnami kérdés tárgyalások útján való rendezésének támogatásában, 1965-ben az USA dominikai katonai beavatkozásának elítélésében, a Kínai Népköztársaság diplomáciai elismerésében, az afrikai és latin-amerikai országokban a francia befolyás növelésére irányuló törekvésekben (pl. De Gaulle 1965. évi latin-amerikai körútja során), a többoldalú atomtőerő ellenzésében és az önálló francia atomtőerő létrehozását és megerősítését szolgáló intézkedésekben, az „európai Európa” gondolat hirdetésében, a szocialista országokhoz történt közeledésben.

Különösen 1963 óta tapasztalható francia részről a szocialista országokkal való kapcsolatainak fejlesztésére határozott törekvés. Ennek egyik legjelentősebb eseménye De Gaulle francia köztársasági elnök 1966 júniusában a Szovjetunióban tett hivatalos látogatása, 1967 nyarára Lengyelországba tervezett útja, francia miniszterek gyakori Szovjetunióba tett utazásai (francia pénzügyminiszter, tájékoztatási, tudományos és atomkutatás-ügyi miniszter stb.), a francia kormány tagjainak szocialista országokban tett látogatásai, szocialista országok minisztereinek és kormányfőinek meghívásai Franciaországba, e látogatások során kötött államközi szerződések (hosszú lejáratú kereskedelmi, kulturális, műszaki-tudományos, egészségügyi, konzuli stb. egyezmények).

Az önálló francia külpolitika nem a nyugati imperialista tömbből való kiválást, hanem azon belül a francia hegemoniáért folytatott harcot jelenti, a francia fináncsőke befolyásának növelésére való törekvést a világ különböző országaiban, különösen a gyengén fejlett, újonnan felszabadult országokban. Ez a realitásokra alapozott francia külpolitikai tevékenység effektíve az imperialista tábor egységének bomlása irányába hat, mélyíti a Közös Piac országai közötti ellentéteket, lazítja a NATO egységét, csökkenti hatékonyságát, potenciálisan segítheti a németkérdés megoldását.

II.

A francia külpolitikai helyzetre 1958, De Gaulle hatalomra jutása után hosszú ideig a viszonylagos stabilitás volt a jellemző. A De Gaulle által megteremtett egyszemélyi uralmi rendszer úgy kül-, mint belpolitikai téren a francia nagyburzsoázia érdekeit szolgálja. Az 1965. évi elnökválasztásnál megmutatkozott először ennek a hatalmi rendszernek a meg-

gyengülése, amikor az elnök a vártnál erősebb ellenzékkel találta magát szembe. Ez az ellenzék azóta is erősödött: a gaulle-ista párt az 1967. márciusi parlamenti választásoknál a különböző választási mesterkedések ellenére is csak nehezen tudta parlamenti többségét biztosítani. A baloldali erők megalakították a Demokratikus és Szocialista Baloldali Szövetséget. E szövetség fő erejét az FKP biztosítja, mely jelentősen növelte befolyását, erejét a francia politikai életben.

[...]

III. Kétoldalú magyar-francia kapcsolatok

1. A francia külpolitika „Kelet felé fordulása” első jeleként 1963-ban sorra nagykövetségi szintre emelték a szocialista országokban lévő külképviseletet. Hazánk viszonylatában erre 1963 decemberében került sor.³

A diplomáciai szintemelést szakminiszteri, majd külügyminiszteri és parlamenti látogatások, államközi szerződések követték.

- Először a parlamentek közötti kapcsolatfelvételre került sor: baráti csoportok alakultak a francia nemzetgyűlésben és a magyar országgyűlésben, ezek között küldöttségcsere jött létre 1963-64-65-ben.

- 1964 májusában - 50 év óta első ízben - francia miniszter, J. Marette posta- és távközlésügyi miniszter Bíró József et.⁴ meghívására Magyarországra látogatott.

- Ezt Csanádi et. közlekedés- és postaügyi miniszter párizsi látogatása követte 1964 októberében.

- Ezután került sor külügyminisztereink kölcsönös látogatásának első lépéseként Péter János elvtárs párizsi utazására 1965 januárjában.

- 1965 szeptemberében Csanádi et. meghívására M. Jacquet francia közmunka- és közlekedésügyi miniszter⁵ járt hazánkban.

- A francia külügyminiszter 1966 júliusában adta vissza Péter et. látogatását. Ez alkalommal 3 államközi szerződést írtak alá Budapesten (konzuli, kulturális és műszaki-tudományos együttműködési), és megállapodtak a két külügyminisztérium között kétoldalú politikai konzultációban.

- E fontosabb látogatásokon kívül több miniszterhelyettesünk tett tanulmányutat Franciaországban és folytatott megbeszéléseket francia miniszterekkel, vezető szakemberekkel, elsősorban szakmai kérdésekről.

3 1963. december 17-én egyidejűleg emelték nagykövetségi szintre a magyar-francia, a román-francia és a bolgár-francia diplomáciai kapcsolatokat.

4 Bíró József (1921-2001): politikus. 1963-1979-ben külkereskedelmi miniszter.

5 Marc Jacquet (1913-1983): francia politikus. 1962-1966-ban közmunka- és szállításügyi miniszter. 1950-1955-ben és 1958-1983-ban nemzetgyűlési képviselő.

– A két parlament közötti kapcsolatok fejlődésének újabb állomása lesz hivatalos francia parlamenti küldöttség ez év júliusában tervezett budapesti látogatása.⁶

– A látogatások és kapcsolatfelvételek közül megemlítendő még a párizsi városi tanács elnökének 1965. évi budapesti, és Sarlós et.⁷ 1966. évi párizsi tartózkodása és tapasztalatcseréje.

A magyar–francia politikai kapcsolatok tehát jók és állandóan fejlődnek. E fejlődés jelentős eseménye lesz a közeli hetekben előreláthatólag megvalósuló külügyminisztériumi konzultáció, melynek során a legfontosabb nemzetközi kérdésekről (vietnami háború, európai béke és biztonság, németkérdés) és a kétoldalú kapcsolatokról folytatnak majd eszmecsere-t a két külügyminisztérium képviselői.⁸

2. Egyezményes kapcsolatok

Elsőként a kulturális kapcsolatok szabályozása történt ún. kulturális csereprogrammal, melyet 1961-ben a KKI és a francia KÜM⁹ Kulturális Főigazgatósága kötött 1 évre, majd minden évben újabb, bővebb éves tervek készültek.

1962-ben a két *Rádió és Televízió* kötött írásbeli megállapodást, azután a *Magyar Tudományos Akadémia és a Francia Tudományos Kutatási Központ (CNRS)*.¹⁰

A két ország között magas szintű *államközi szerződés* aláírására 1966 júliusában került sor első ízben. A két külügyminiszter ez alkalommal hosszú lejáratú *kulturális, műszaki-tudományos együttműködési és konzuli* egyezményt írt alá. A kulturális szerződés a két ország kulturális, nevelésügyi szakembereinek cseréjét, ösztöndíjasok fogadását, kiállítások, hangversenyek rendezését, azaz a két ország kulturális életének jobb megismerését tűzte ki célul. A műszaki-tudományos egyezmény a két ország közötti műszaki kapcsolatok fejlesztését, egymás műszaki-tudományos eredményeinek kölcsönös kicserélését, közös kutatásokat, ipari együttműködés előkészítését irányozza elő, a két ország közötti gazdasági kapcsola-

6 1967. július 18-án az Országgyűlés meghívására egyhetes látogatásra valóban Magyarországra érkezett a francia Nemzetgyűlés hattagú küldöttsége.

7 Sarlós István (1921–2006): politikus. 1963–1970-ben a Fővárosi Tanács végrehajtó bizottságának elnöke. 1966–1989-ben az MSZMP KB tagja.

8 Ilyen eszmecsere-re került sor, amikor 1967. november 15-én Szilágyi Béla külügyminiszter-helyettes és Házi Vencel, a Külügyminisztérium főosztályvezetője a francia Külügyminisztériummal folytatandó konzultációs megbeszélésekre Párizsba utazott.

9 KKI: Kulturális Kapcsolatok Intézete, KÜM: Külügyminisztérium.

10 CNRS: Centre national de la recherche scientifique. Az elnevezés pontosabb magyar fordítása: a Tudományos Kutatás Országos Központja.

tok fejlesztése érdekében. A konzuli egyezmény pedig a konzulátusok feladatait, hatáskörét, működését szabályozza.

A hosszú lejáratú kereskedelmi megállapodást 1966 februárjában kötöttük meg a franciákkal, míg októberben Budapesten *közúti szállítás szabályozása* tárgyában a Közl.[ekedési] és Postaügyi Minisztérium képviselői írtak alá megállapodást a franciákkal.

1966-ban, decemberben, a magyar–francia légügyi egyezmény kibővítéséről jegyzőkönyv készült, az abban foglaltak alapján 1967 májusától hetenként háromszor MALEV, kétszer az AIR FRANCE indít járatot Budapest és Párizs között.

Megemlítendő még a két ország között a magyarországi házállamosítók következményeként felmerült francia kártalanítási igény rendezése tárgyában a *magyar–francia pénzügyi szervek között* 1965 januárjában és 1966 decemberében két jegyzőkönyvben történt megállapodás.

E magas szintű szerződéseken kívül több megállapodás született magyar és francia szervek, intézmények között. Itt említendő meg a kulturális és műszaki-tudományos egyezmények alapján kétévenként kidolgozásra kerülő konkrét munkaterv, majd az e szerződésekben foglalt ösztönzések nyomán egy együttműködési *megállapodás a Magyar Kőolaj- és Gázipari Tröszt és a Gaz de France között*.

Megállapodást kötött szakember- és tapasztalatcserére a *MTESZ és francia partnerszerve, az ANRT*.¹¹ *Az ELTE és a francia École Pratique des Hautes Études* szintén írásban fektette le elképzeléseit, közös terveiket.

Tárgyalások folynak *elektromos-ipari együttműködési megállapodás* kötéséről az illetékes magyar és francia szerv között.

1967 májusában a két rádió vezetői Párizsban új rádióegyezményt fognak kidolgozni. A magyar küldöttség vezetője Tömpe István elvtárs,¹² a Magyar Rádió és Televízió elnöke, francia partnere Dupont főigazgató.¹³

Mint e felsorolásból is látható, a magyar–francia kapcsolatok legkülönbözőbb területein, különböző szintű szervek között igen élénk kapcsolatok alakultak ki.

11 MTESZ: Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége.

12 Tömpe István (1909–1988): politikus. 1962–1974-ben a Magyar Rádió és Televízió, 1974–1983-ban az Állami Rádió és Televízió Bizottság elnöke. 1956–1988-ban az MSZMP KB tagja.

13 Jacques-Bernard Dupont (1922–1992): francia diplomata, főtisztviselő. 1963–1964-ben a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság (ORTF) igazgatóhelyettese, 1964–1968-ban vezérigazgatója, 1968–1969-ben az ORTF pénzügyi főellenőrzési osztályvezetője.

Az új rádióegyezmény kidolgozására valóban sor került: 1967. május 26-án Tömpe István, a Magyar Rádió és Televízió elnöke és Jacques-Bernard Dupont, a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság vezérigazgatója aláírta a két intézmény közötti együttműködési egyezményt, valamint az annak végrehajtását szolgáló 1967–1968. évi munkatervet.

3. Gazdasági kapcsolatok

A két ország közötti közvetlen forgalomban hosszú időn keresztül tartóan passzívum keletkezett. 1966-ban sikerült elérni, hogy majdnem teljesen kiegyenlítődött az import- és exportforgalom.

Év	Magyar import (millió devizaforint)	Magyar export
1963	470,3	129,1
1964	334,3	133,5
1965	237,4	177,7
1966	307,0	296,6

A fejlődés ellenére Franciaország össz-külkereskedelmi forgalmában Magyarország nem játszott nagy szerepet. 1966-ban részesedésünk a francia exportban mindössze 0,23 százalék volt. Hazánk Franciaország kereskedelmi vásárlópartnerrei között az 54. helyen áll.

1966. évi kivitelünk növekedése zömében a Terimpex szállításainak volt köszönhető. Mivel Franciaország felé irányuló kereskedelmi forgalmunk kb. 60 százalékban mezőgazdasági cikkekből áll, perspektívában meg kell oldani a Közös Piac mezőgazdasági politikájából adódó problémákat.

Az elmúlt időszakban mindkét fél részéről kifejezett törekvések voltak tapasztalhatók a gazdasági kapcsolatok kiszélesítésére. Több francia gazdasági, piackutató és bevásárló küldöttség járt Magyarországon, legutóbb 1967 februárjában 26 fő, a legnagyobb francia vállalatok részéről.

1966-ban a francia kormány három ízben is liberalizálta a szocialista országok felé irányuló forgalom árulistáit, s ez a magyar-francia viszonylatban a kontingensek mintegy 60 százalékát érintette, és elősegítette a forgalom növekedését.

1966-ban és 1967 első negyedében jelentős kötések történtek francia gépek és gépi berendezések vásárlására. Említésre méltó a turbina-, Renault-Mann-megállapodás, 10 000 Renault gépkocsi vásárlása 1970-ig.

Rendszeresen ülésezik a magyar-francia kereskedelmi vegyes bizottság. Jelenleg 1967. május 8-tól Párizsban folynak a bizottsági tárgyalások export-listánk megállapítása, kontingens-emelések, ill. új kontingensek listára vétele tárgyában.

A gazdasági kapcsolatok fejlesztését elősegítette a két ország *kereskedelmi kamaráin* belül *magyar-francia*, ill. *francia-magyar tagozat* létesítése, mely évente rendszeresen ülésezik, felváltva Párizsban és Budapesten, s ez alkalmakkal megvizsgálják a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokban mutatkozó problémákat, megoldásuk módjait és a fejlesztési lehetőségeket.

4. *Kulturális kapcsolataink* jelentősen fejlődtek az elmúlt években, valamennyi kapcsolat közül ezek voltak a legintenzívebbek.

A kulturális kapcsolatok nagyobb része a kulturális csereprogram, illetve magyar és francia kulturális intézmények közötti megállapodások szerint bonyolódik. Ennek alapján került sor olyan jelentősebb akciók szervezésére, mint pl. 1966 áprilisában Párizsban rendezett magyar-francia közgazdász találkozó. 1966 májusában Párizsban a két ország földrajztudósai tartottak kollokviumot. E találkozók rendszeresen fognak folytatódni az illetékes szakemberek között.

Folyamatban van a két ország történelemtankönyveinek felülvizsgálata, az ezzel foglalkozó vegyes bizottság is rendszeres üléseket tart.

Francia szakos tanáraink, egyetemi hallgatók nagy számban vesznek részt évente franciaországi továbbképző nyelvi tanfolyamokon.

A kulturális kapcsolatok eddigi legjelentősebb eseménye a 10 évszázad magyar művészetét bemutató párizsi kiállítás volt, mely minden elképzelést felülmúló sikert aratott 1966 áprilisában. A megnyitóra kiutazó Aczél György et. a műv. min. első helyettese [sic!], megjelent francia részről Malraux államminiszter¹⁴ is.

E kiállításunk viszonzásaként 1966 májusában Budapesten a mai francia festészetet bemutató kiállítást fogadtuk.

1967 áprilisában Budapesten Picasso grafikáiból rendeztünk kiállítást.

1966 tavaszán ugyancsak az államközi megállapodás alapján szerepelt Budapesten három napig a Comédie Française együttese.

Fellendültek filmkapcsolataink is. A „Szegénylegények” szép sikert aratott az 1966. évi cannes-i filmfesztiválon,¹⁵ de bilaterális szempontból még jelentősebb volt az egyezményen kívül, francia és magyar filmszervek közötti együttműködés eredményeként 1966 decemberében egy párizsi filmszínházban rendezett magyar filmhét.

Kulturális kapcsolatainknál megemlítendő, hogy egyezményes alapon három francia lektor működik magyarországi egyetemeken, két magyar lektor Franciaországban (a Sorbonne-on és a lille-i egyetemen).

Egyezményen kívül a franciák három éve fogadnak a Sorbonne-on magyar vendégprofesszort, sőt ez évben felmerült még magyar vendégprofesszor küldése vidéki francia egyetemre is.

14 André Malraux (1901–1976): francia író és politikus. De Gaulle híve. 1959–1969-ben kulturális miniszter.

15 Jancsó Miklós *Szegénylegények* című alkotása 1965-ben készült fekete-fehér magyar nagyjátékfilm. 1966-ban a cannes-i filmfesztiválon szerepelt.

Évente kölcsönösen fogadunk neves kulturális személyiségeket, így Budapesten 1966-ban Romain Garx,¹⁶ Pierre Laroque,¹⁷ Robert Escarpit,¹⁸ Maurice Beaumont, André Martinet¹⁹ és több más neves író, egyetemi tanárt és publicistát stb.

A műszaki-tudományos kapcsolatok a két ország között csak az elmúlt 3-4 év alatt indultak erőteljesebb fejlődésnek, s csak 1967-től kezdve kerültek külön megállapodásban szabályozásra. Ennek alapján nemcsak rövid műszaki-tudományos tanulmányutakra küldünk és fogadunk francia embereket, hanem évente 35 magyar mérnöknek biztosít a francia fél 6-8 hónapos továbbképzési lehetőséget francia gazdasági és ipari vállalatoknál, mi viszont 25 főt fogadunk hasonló céllal. Ezen kívül 10 műegyetemi hallgatót is küldhetünk továbbképzésre, valamint 20 szakembert nem ipari és kereskedelmi jellegű tanulmányútra, pl. mezőgazdasági, egészségügyi stb. területekről.

A műszaki-tudományos kapcsolatok fejlesztését hivatott elősegíteni a Budapesten 1967-től az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ keretében működő *Francia Műszaki Tudományos Dokumentációs Központ*, melynek fő célja a magyar gazdasági szervek dokumentációval való ellátása, kiutazó műszaki ösztöndíjasaink előkészítése, majd hazatérésük után további informálásuk szakterületük franciaországi eredményeiről.

1967. márc. 14-én *Francia Műszaki Hét* nyílt meg Budapesten a Technika Házában. Ennek keretében mintegy 100 előadás hangzott el és 30 műszaki filmbemutató zajlott le Budapesten és 4 vidéki városunkban, Miskolcon, Szegeden, Győrött és Székesfehérváron, a MTESZ rendezésében, nagy érdeklődés mellett.

Sajtókapcsolatok

Az utóbbi 4-5 évben jelentős változás következett be a francia sajtóban, hangja objektívebb lett. Több jelentős francia újságíró látogatott Magyar-

16 Valószínűleg az írásmód hibás. Helyesen Romain Gary (1914–1980): francia író, filmrendező és diplomata. 1952-től a New York-i francia ENSZ-delegáció titkára, 1956-tól Los Angeles-i francia főkonzul. 1956-ban a *Les racines du ciel* [Az ég gyökerei] című regényéért Goncourt-díjat kapott.

17 Pierre Laroque (1907–1997): francia jogász és politikus, a francia társadalombiztosítás „alapító atyja”. 1964–1980-ban az Államtanács Szociális Részlegének elnöke, 1953 és 1967 között két ízben az Országos Társadalombiztosítási Pénztár elnöke.

18 Robert Escarpit (1918–2000): francia egyetemi oktató, író és újságíró. A Francia Kommunista Párt „útítársa”. 1951–1970-ben a Bordeaux-i Egyetem Bölcsészettudományi Karának angol szakos tanársegédje, majd az összehasonlító irodalomtudomány tanára.

19 André Martinet (1908–1999): francia nyelvész. 1955-től az École pratique des hautes études tanulmányi igazgatója és a Sorbonne, majd a Paris V Egyetem általános nyelvészet tanszékének vezetője; 1966–1999-ben az Európai Nyelvészeti Társaság elnöke.

országra, közte pl. a *Le Monde* főszerkesztője, J. Fauvet,²⁰ külpolitikai szerkesztője, André Fontaine.²¹ Jelentős lapok, mint pl. a *Le Monde*, az *Expressz*²² c. hetilap, valamint több kisebb vidéki és nagyobb gazdasági szaklap magyar mellékletet jelentetett meg 1966-ban a magyar szervek közreműködésével.

Hivatalos újságíró küldöttség cseréjére is sor került: 1965 őszén Barcs Sándor et.²³ vezetésével 4 magyar újságírót fogadott Párizsban a francia külügyminisztérium, míg 1966 májusában a magyar minisztérium sajtóosztálya látott egy hétig vendégül 4 francia újságírót.

Budapest, 1967. május 11.

Szuhácsné²⁴

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1967, Franciaország, 38. doboz, 14-002716/1967. *A magyar-francia kapcsolatok*, a Külügyminisztérium V. területi osztálya, francia referatúra feljegyzése, aláírta Szuhácsné (1967. május 11.). A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

20 Jacques Fauvet (1914–2002): francia újságíró. 1963–1969-ben a *Le Monde* főszerkesztője.

21 André Fontaine (1921–): francia újságíró. 1947-től a *Le Monde* munkatársa, 1951-től a külpolitikai rovat vezetője, 1969–1985-ben főszerkesztője.

22 Helyesen: L'Express.

23 Barcs Sándor (1912–): politikus, újságíró, sportvezető. 1950–1980-ban az MTI vezérigazgatója, 1965–1975-ben a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MUOSZ) elnöke, 1962–1978-ban az Európai Labdarúgó Szövetség (UEFA) alelnöke. 1947–1990-ben országgyűlési képviselő, 1953–1975-ben és 1978–1989-ben az Elnöki Tanács tagja.

24 Szuhács Jánosné (leánykori neve Zavilla Katalin vagy Elza): Külügyi Akadémiát végez, majd 1959-ben diplomázik a Jogi Egyetemen is. 1951–1953-ban a Külügyminisztérium előadója, 1953–1954-ben a varsói nagykövetség attaséja, 1955–1957-ben (?) a Külügyminisztérium ENSZ-részlegének munkatársa, 1960–1962-ben a berni követség irodafőtisztje, 1962–1963-ban ugyanott irodavezető. 1963-ban II. osztályú titkári rangot kap. 1968-tól a Külügyminisztérium V. Osztály munkatársa, 1971–1975-ben a bukaresti nagykövetség I. osztályú titkára. 1976-ban tanácsosi kinevezést kap. 1979-től a párizsi nagykövetség II. osztályú tanácsosa. 1985-ben nyugdíjba vonul.

**ÁLLAPOTFELMÉRÉS A QUAI D'ORSAY-N.
A MAGYAR-FRANCIA KAPCSOLATOK HELYZETE**

1968. MÁRCIUS 18.

A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának a magyar-francia kapcsolatokról szóló feljegyzését Fock Jenő magyar miniszterelnök 1968. március 25-től esedékes párizsi látogatására való felkészülés jegyében készítették. Amint az ezekről a tárgyalásokról írt magyar összefoglalóból (lásd a következő dokumentumot) is kiderül, a francia külügy helyesen mérte fel a magyar küldöttség érdeklődésének várható területeit. Az iratban elsőként és legnagyobb terjedelemben a gazdasági kérdések szerepelnek: a kereskedelmi és ipari együttműködés erősítése, Magyarországnak az Európai Gazdasági Közösséggel kapcsolatos nehézségei, a magyar hiteligények és a SECAM-rendszer esetleges átvétele. A kulturális viszonyt érintő részben a gazdasági vonatkozásokat szintén hordozó tudományos-technikai kooperációra helyeződik a hangsúly. A konzuli-közigazgatási kapcsolatokat és a franciaországi magyar menekültek helyzetét problémamentesnek látják.

Külügyminisztérium
Politikai igazgatóság
Európa
Kelet-európai Aligazgatóság
Párizs, 1968. március 18.

Feljegyzés

Tárgy: A francia-magyar kétoldalú kapcsolatok.

A különböző tárgyalásokon, amelyeket Fock úr, Péter úr és a magyar küldöttség más tagjai folytatnak majd a köztársasági elnökkel, a miniszterelnökkel, illetve a külügyminiszterrel és további francia partnerekkel, a következő kérdések – amelyeket alább elkülönülő pontokba szedtünk – kerülhetnek megvitatásra a két ország közötti kétoldalú kapcsolatokat illetően.

A. Gazdasági kérdések

I. Kereskedelmi forgalom és együttműködés

Ezeket az 1966. februárjában hosszú távra megkötött kereskedelmi megállapodás szabályozza.

1. A magyarok jelezni fogják, hogy szeretnék *megnövelni a kereskedelmi forgalom mennyiségét*. Ez 1962-ben 166 millió frank volt, és 1967-ben már 250 millió frankra nőtt. Mindazonáltal Magyarország *nyugati* kereskedelmi partnerei között Franciaország csak a hatodik helyet foglalja el (messze a Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Ausztria, Nagy-Britannia és Svájc mögött). A Franciaországgal való kereskedelem alig 2 százalékát teszi ki Magyarországnak teljes külkereskedelmének.

2. A magyarok talán ki fogják emelni a Franciaországgal fennálló kereskedelmi mérlegük *deficitjének* a kérdését. A magyar statisztika szerint ugyanis importjukat *75 százalékos* arányban fedezte exportjuk 1967-ben. Ugyanakkor a mi adataink szerint ez az arány *90 százalék* körüli volt. (Az eltérés gyakori a mi statisztikai adataink és a kelet-európaiak között, ami részben a megvalósítás alatt álló szerződések eltérő könyvelési gyakorlatával magyarázható, ők ugyanis a tételeket a kereskedelmi mérleghez csatolják, amíg nálunk az a kifizetési mérleg része stb...)

Több éve ugyanakkor ez a deficit egyre inkább *csökkenő tendenciát* mutat, ami a magyar export érzékelhető növekedésével (vö. alább) és a franciaországi gabona vásárlásának csökkenésével egyaránt magyarázható. A magyar statisztikai adatokat figyelembe véve az export által fedezett import aránya az 1963-ban megállapított 36 százalékról 1967-re 75 százalékra növekedett.

3. Amint a többi kelet-európai ország vonatkozásában, Magyarországon esetében is a kereskedelmi forgalom növelése két nehézségbe ütközik:

a) A Franciaország felé irányuló magyar export növekedése:

Lehetővé tenné Magyarországnak számára a fizetési eszköz megszerzését, amivel többet tud tőlünk vásárolni. Még ha az utóbbi években a magyar export különösen érzékelhető módon megnőtt (40 millióról 120 millióra 1962 és 1967 között), jellegét illetően nem számottevő a különbség (alapvetően mezőgazdasági termékeket és néhány kevésbé megmunkált ipari terméket adnak el). Az Európai Gazdasági Közösség által bevezetett mezőgazdasági politika pedig már most nagymértékben megnehezíti ezeknek a termékeknek az értékesítését. A magyaroknak tehát *változatosabbá* kell tenniük exportkínálatukat azzal, hogy több ipari terméket adnak el a francia piacon. Úgy tűnik azonban, hogy sajnos nem sikerült kihasználniuk az elmúlt két évben általunk kínált lehetőségeket (a kvóta emelését és a keleti országokra vonatkozó újabb tehermentesítéseket).

b) Az általunk eladott felszerelési cikkek mennyiségének növekedése:

A fejlődés ezen a területen különösen kedvező. Ma már az általunk értékesített mezőgazdasági termékek aránya csak 20 százalék, szemben az elmúlt évek 30 százalékával. 1966 óta a magyarok által megkötött, felszerelési cikkekre vonatkozó vásárlási szerződések tétele 95 millióra növekedett (a kereskedelmi megállapodás öt évre előre 200 milliót irányoz elő ezen a téren).

Jelenleg az alábbi tervek tárgyalása folyik:

- cementgyár eladása (Fives-Lille-Cail)
- hűtőcső gyártási egység eladása (Samenor-Lorraine-Escaut)
- szerszámgép-műhely eladása (Renault-Somua).

4. A magyarok szeretnék egyébiránt megerősíteni gazdasági kapcsolataikat Franciaországgal az *ipari együttműködés* szorgalmazásával is.

- Az egyik terület, ahol ilyen együttműködést lehetne létrehozni, a számítógép-gyártás lenne. (Galley úr¹ 1967 decemberében járt Magyarországon ebben az ügyben.)

- A magyarok kifejezték együttműködési szándékukat a Péchiney-vel az alumíniumtermelés területén.

A tárgyalások folyamatban vannak.

II. *Az Európai Gazdasági Közösséggel fennálló kapcsolatok*

1. A magyarok először is hangsúlyozni fogják, hogy a közös mezőgazdasági politika akadályt jelent az ő exportjuk számára. Emlékeztetni fognak bennünket arra, hogy az általuk kivitt sertéshús (a Franciaországba szállított magyar exporttermékek 30 százaléka) beleesik a rendkívüli ún. pótleföložéssel sújtott termékek két kategóriájába.

Felhívhatjuk tárgyalópartnereink figyelmét arra, hogy Brüsszelben, részben a francia küldöttség magyar érdekek megvédésére tett lépéseinek köszönhetően, az általuk exportált sertéshúst ismét csak az egyszerű pótleföložés sújtja. Ehhez hozzátehetjük, hogy amint a sertéspiac lehetővé teszi, minden pótköltségtől mentesülnek, ha az árgarancia-megállapodást betartják.

2. Általánosabb szinten a magyarok hangot fognak adni azon kívánságuknak, hogy szeretnék a Brüsszeli Bizottsággal tárgyalni, a Hatokkal² folytatott kereskedelmi viszonyukban felmerülő egyedi problémákat illetően.

Jó tudnunk, hogy ebben a tárgyban, hosszú habozás után, a közelmúltban levélben fordultak a Bizottság elnökéhez, hogy tudassák vele kívánságukat. Ők az elsők Kelet-Európából (Jugoszláviát leszámítva), akik megtették ezt a hivatalos lépést.

III. *Magyarországnak nyújtott hitelek*

A magyarok minden bizonnyal emlékeztetni fognak bennünket arra, hogy szeretnék hosszú lejáratú pénzügyi segítséget kapni (többek között, hogy helyt tudjanak állni a gazdasági reformjuk okozta váratlan ne-

1 Robert Galley (1921-): francia mérnök, politikus. 1966-1967-ben a tervezési kormánybiztosság elektronikai bizottságának elnöke, 1967-1968-ban az Automatizálási és Informatikai Kutatóintézet igazgatója, 1968-1969-ben a tudományos kutatásokkal, atom- és űrkérdésekkel megbízott miniszter.

2 Az Európai Gazdasági Közösség ekkori hat tagállama: Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország, az NSZK és Olaszország.

hézségekkel szemben). Cserébe előnyben részesítenék a felszerelési cikkek franciaországi vásárlását. Külkereskedelmi miniszterük, Bíró úr, 1967 novemberi, párizsi útja alkalmával 250 millió frankos összegről beszélt.

A pénzügyminiszter úgy véli, hogy nem tudja figyelembe venni ezt a kérést, és azt javasolta a magyaroknak, hogy forduljanak a francia bankokhoz, amelyek arany- és valutaletéthez kötik a kölcsönt. A magyarok a maguk részéről nem tudták elfogadni ezt a megoldást.

Amennyiben Fock úr megemlíti ezt a kérdést, megoldást jelenthet az, ha Magyarország vonatkozásában felajánljuk *hitelbiztosítási kedvezményeink érzékelhető emelését*.

IV. SECAM-rendszer

Noha a magyarok folyamatosan kedvező nyilatkozatokat tesznek a SECAM-rendszerrel kapcsolatban, a német PAL-rendszert előnyben részesítő irányzat is jelen van náluk.³

A kormány legutóbbi, a SECAM-rendszert érintő rendelkezései lehetővé teszik számunkra, hogy gyorsan megbeszéléseket kezdeményezzünk ezekkel az országokkal, amelyek így kénytelenek lesznek világosabbá tenni valódi szándékaikat ebben a kérdésben.⁴

*

B. Kulturális, tudományos és technikai kapcsolatok

Az 1966 júliusában aláírt megállapodás szabályozza ezeket a kapcsolatokat, amelyek számára különösen kedvező a légkör. (A Budapesti Francia Intézet, a kelet-európai országokban található hasonló létesítményekkel ellentétben, soha nem volt bezárva. Ennek az intézménynek a beköltözése abba az épületbe, amelynek a felépítése már tervbe van véve, ki fogja fejezni fejlődését.)

Mindazonáltal:

1. *A francia nyelv csak kismértékben terjedt el.* A gimnáziumi oktatásban fakultatív módon választható nyelvként csak az angol és a német után következik. (Az orosz nyelv általánosan kötelező.)

3 A SECAM (francia *Système Électronique en Couleur Avec Mémoire*) Franciaországban kifejlesztett színestelevíziós rendszer. 1969. január 14-én az Elektroimpex, a Magyar Rádió és Televízió, valamint a Magyar Posta a szabadalom tulajdonosával és az Intersecam szervezettel Párizsban megállapodást írt alá, mely szerint Magyarország színestelevízió-programját a francia SECAM rendszerrel valósítja meg. PAL (angol *Phase Alteration Line*): Franciaország kivételével a nyugati országokban használt színestelevíziós rendszer.

4 A Franciaország felé való politikai közeledés jeleként 1965 márciusában Moszkva, később annak kelet-közép-európai szövetségesei is a SECAM francia színestelevíziós rendszert honosították meg.

2. *A tudományos és technikai együttműködés csak kezdeti stádiumban van.* A tudományos körök érdeklődése legnagyobb részben Németország és az angolszász országok felé irányul, és alig ismerik a francia technikai vívmányokat.

- Fontos lépés lesz ezen a téren az együttműködés fejlődése szempontjából tudományos és technikai dokumentációs központ közelgő budapesti megnyitása.⁵

- Ezenkívül, úgy tűnik, nagyra becsült gesztus lenne, ha a tudományos kutatásokkal megbízott államminiszter Magyarországra látogatna. 1967 novemberében Schumann úr Bukarestben, Szófiában és Prágában is járt, ez év áprilisában Jugoszlávia vendége lesz. A minisztérium kipuhathatná a miniszter véleményét az ügyben.⁶

*

C. *Konzuli és közigazgatási kapcsolatok*

Ezek nem okoznak semmiféle jelentős problémát.

*

D. *Magyar menekültek Franciaországban*

9500 magyar menekült van, akiknek a fele Párizsban és környékén él.⁷ Nem okoznak nehézséget a francia hatóságoknak. A magyar hatóságok, úgy tűnik, a maguk részéről, nem tartják sértőnek az emigránsok franciaországi jelenlétét.

*

E. *Személyiségek meghívásai*

Amióta újra felvettük ezzel az országgal a kapcsolatot, Péter úr (1964-es) párizsi és Couve de Murville (1966-os) budapesti útján kívül, csak Murette és Nungesser⁸ urak látogattak Magyarországra. A velük azonos poszton lévő magyar politikusok viszonzták látogatásukat.

5 1966 februárjában írtak alá megállapodást francia műszaki és ipari dokumentációs központ magyarországi megnyitásáról.

6 Maurice Schumann 1971. szeptember 8-10-én külügyminiszterként jár Budapesten.

7 A számadat az 1956-os forradalom után Franciaországba került magyar menekültekre vonatkozik.

8 Roland Nungesser (1925-): francia gaulle-ista politikus. 1966-1967-ben lakásügyi államtitkár, 1968. április-májusban nemzetközi ügyekkel megbízott gazdasági és pénzügyi államtitkár, 1968. május-júliusban ifjúsági és sportminiszter. 1958-1997-ben nemzetgyűlési képviselő; 1969-1974-ben és 1977-1978-ban a nemzetgyűlés alelnöke. Nungesser pénzügyi és gazdasági államtitkárként 1967. május 27-28-án látogatott Magyarországra.

A magyar nagykövetség éppen a napokban értesítette a Külügyminisztériumot, hogy a magyar kormány szeretné meghívni Edgar Faure urat.⁹ Az útra június vagy szeptember második felében vagy október elején kerülhetne sor. Erről a mezőgazdasági minisztert tájékoztatták, de ő még nem tudatta válaszát a Külügyminisztériummal.

Ezenkívül a magyar nagykövetségnek napokon belül el kell juttatnia Montjoie¹⁰ úrhoz a tervhivatal elnökének a meghívóját.

Mi, a magunk részéről, amint azt feljebb említettük, Maurice Schumann úr budapesti utazását tervezzük. Ezt a látogatást követhetné magyar kollégájának, Ajtai úrnak,¹¹ a tudományos kérdésekkel megbízott tanács helyettes elnökének franciaországi utazása.

A jövőben újabb miniszteri látogatásokra kerülhet majd sor. Például a mezőgazdasági kérdések területén illetékes Fehér Lajos miniszterelnök-helyettes úr,¹² illetve az ipari és technikai problémákkal foglalkozó magyar miniszterek meghívása kifejezetten érdekes lehet a francia–magyar kapcsolatok szempontjából.

AMAE, Europe, 1966–1970, Hongrie, carton 2416. *Relations bilatérales franco-hongroises*. A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságának feljegyzése (1968. március 18.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

-
- 9 Edgar Jean Faure (1908–1988): francia radikális, majd gaulle-ista politikus, jogász. 1966–1968-ban mezőgazdasági miniszter.
- 10 René Montjoie (1926–1982): francia jobboldali politikus. 1962–1967-ben Georges Pompidou miniszterelnök kabinetjének szaktanácsadója, 1967–1974-ben ügynevezett terv-kormánybiztos. 1968. június 15–20-án Párdi Imrének, az Országos Tervhivatal elnökének meghívására Magyarországon járt az általa vezetett francia delegáció, amely a népgazdaság- és a műszaki fejlesztés tervezésének tudományos módszereit tanulmányozta.
- 11 Ajtai Miklós (1914–1982): vegyész, politikus. 1945–1946-ban közellátási kormánybiztos, 1946–1947-ben a Népjeléti Minisztériumban osztálytanácsos, 1947–1948-ban népjeléti, majd iparügyi minisztériumi tanácsos. 1949-ben a Könnyűipari Minisztériumban politikai államtitkárrá, 1951-ben miniszterhelyettesé, 1955-ben a miniszter első helyettesévé nevezték ki. 1955. szeptemberben mint elnökhelyettes került az Országos Tervhivatalhoz, amelynek 1961–1967-ben elnöke volt. 1967–1974-ben a Minisztertanács elnökhelyettese. 1969–1974-ben a Tudománypolitikai Bizottság elnöke, 1974-től 1980-ig a MTESZ elnöke, 1981-ig al-elnöke, majd haláláig társelnöke volt. Továbbá 1970–1978-ban az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke és 1982-ben, rövid ideig a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetségének elnöke is volt. 1961–1982-ben az MSZMP KB tagja, 1962–1970-ben a PB tagja is.
- 12 Fehér Lajos (1917–1981): politikus. 1948–1954-ben a *Szabad Föld*, majd 1956–1959-ben a *Népszabadság* szerkesztője. 1958–1959-ben az MSZMP KB osztályvezetője, 1959–1962-ben titkára, 1962–1974-ben miniszterelnök-helyettes. 1956–1981-ben az MSZMP KB, 1956–1975-ben a PB tagja.

**AZ ELSŐ MAGYAR MINISZTERELNÖKI VIZIT.
FOCK JENŐ PÁRIZSBAN**

(1968. MÁRCIUS)

1968. március 25–30-án Fock Jenő miniszterelnök – 1945 óta első magyar kormányfóként – hivatalos látogatást tett Franciaországban. Útjára elkísérte Péter János külügyminiszter. Március 29-én megbeszéléseket folytattak Charles de Gaulle köztársasági elnökkel. Tárgyaltak Georges Pompidou miniszterelnökkel és Maurice Couve de Murville külügyminiszterrel is. Március 30-án a magyar küldöttség találkozott a párizsi magyar kolónia tagjaival.

A Fock Jenő franciaországi tárgyalásairól készített alábbi részletes összefoglaló, a De Gaulle elnökkel folytatott megbeszéléseken túl szól a magyar delegáció további eszmecseréinek tapasztalatairól is. A francia államfő, miután történelmi érvekkel alátámasztva kifejezte Magyarország iránti nagyrabecsülését és a baráti kapcsolatok kialakítására irányuló szándékát, meghökkentő nyíltsággal szólt a közeledés indokairól is: „Franciaországnak ugyanannyi oka van, hogy tartson Németországtól, mint Magyarországnak”, mondta. Majd a két világháború közti francia biztonságpolitikát felelevenítve hozzátette: „különösen fontos, hogy Kelet- és Nyugat-Európa államai között, de mindenekelőtt Franciaország és a kelet-európai országok között széles körű állandó együttműködés alakuljon ki annak érdekében, hogy Németországot megfelelően körülhatároljuk.” Külpolitikájának alaptémái közül De Gaulle nagy hangsúllyal szólt arról, hogy Franciaország Európa egységét kívánja megeremteni, de az egyes országok sajátos jellegének megőrzése mellett. A magyar résztvevők aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy a nyugat-európai integráció elmélyülése következtében 1969 végétől Magyarországnak esetleg nem lesz módja kétoldalú gazdasági megállapodást kötni Franciaországgal.

A nemzetközi témák megbeszélése során megállapították, hogy a vietnami háború összefüggéseit és az arab–izraeli konfliktust hasonlóan ítélik meg; míg az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia tárgyában és a német kérdésben távolabb állnak az álláspontok.

A francia kormány meghívására Fock Jenő elvtárs, a Minisztertanács elnöke,¹ 1968. március 25–30. között látogatást tett Franciaországban. A látogatásra elkísérte Péter János külügyminiszter és több más tárca vezető munkatársa. A látogatás az előre meghatározott program szerint bonyolódott le. Fock elvtársat fogadta De Gaulle köztársasági elnök. Több alkalommal hivatalos megbeszélésre került sor Fock elvtárs és Pompidou miniszterelnök,² valamint a két ország külügyminiszterei között.

Fock elvtársnak és kíséretének alkalma volt a francia kormány több tagjával, a francia gazdasági és kulturális élet több vezető személyiségével találkozni és hivatalos vagy kötetlen eszmecserét folytatni. Fock elvtárs külön alkalommal találkozott a francia Gyáripárosok Szövetsége és különböző bankok képviselőivel, valamint a francia és nemzetközi sajtó felelős munkatársaival.

Fock elvtársat De Gaulle elnök az Elysée³ palotában március 29-én fogadta. Az egyórás megbeszélés végig szívélyes hangnemben folyt. Ezt követően De Gaulle elnök ebéden látta vendégül Fock elvtársat, teljes kíséretével együtt, ahol folytatódott a megbeszélés. A De Gaulle elnökkel folytatott megbeszélések lényegét a következőkben lehet összefoglalni:

De Gaulle mindenekelőtt a két ország történelmi múltjára utalt. Kifejtette, hogy a francia nép mindig nagy megbecsüléssel és szimpátiával viseltette a magyar nép iránt. Az első világháború után a trianoni szerződésnél nem bántunk valami jól a magyarokkal. A valóság azonban az, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháború alatt ellenünk harcolt. A második világháború idején Magyarországot belerángatták a háborúba és ez alkalommal is ellenségeink táborába tartozott és harcolt ellenünk. Szeretném hangsúlyozni – mondotta De Gaulle –, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy nem az egész magyar nép állt ellenségeink oldalára, hanem az akkori államapparátus harcolt ellenünk. Magyarország akkori szereplése földrajzi és politikai helyzetével magyarázható a tábornok szerint.

A tábornok hangsúlyozta, hogy Franciaország ma igen nagyra becsüli Magyarországot, és őszintén kívánja baráti kapcsolatok kialakítását Magyarországgal. Tisztában van azzal – mondotta –, hogy Magyarországon a politikai és gazdasági helyzet nem könnyű, de azzal is tisztában van ugyanakkor, hogy ennek az országnak jelentősége és lehetőségei számottevőek. Franciaország őszintén kívánja a szorosabb kapcsolatok kiépítését Magyarország és Franciaország között.

1 Fock Jenő (1916–2001): politikus. 1967–1975-ben Magyarország miniszterelnöke. 1957–1980-ban az MSZMP PB tagja. 1956–1989-ben az MSZMP KB tagja.

2 Georges Pompidou (1911–1974): francia jobboldali politikus. 1962–1968-ban Franciaország miniszterelnöke.

3 Helyesen: Élysées.

De Gaulle az általános politikai irányvonaláról szólva kifejtette, hogy Franciaország Európa egységét kívánja megteremteni. Az a szándéka, hogy ez az egységes együttműködés az egyes országok sajátos jellegének megőrzése mellett alakuljon ki. Franciaország tisztában van azzal, hogy Magyarország igen jelentős történelmi hagyományokra alapuló sajátos jellegű ország, éppen ezért Magyarország a francia elképzelések szempontjából rendkívül jelentős. A gondolatkör befejezéseként De Gaulle annak fontosságát fejtegette, hogy az említett közeledés milyen célból és milyen alapon történik.

A francia elnök szerint Franciaországnak ugyanannyi oka van, hogy tartson Németországtól, mint Magyarországnak, és joga is van ugyanannyi – ha nem több – ahhoz, hogy a németkérdés megoldásába beleszóljon. Franciaország az első és a második világháború alatt fegyveresen harcolt a németek ellen, ma viszont szélesebb kapcsolatai vannak ezzel az országgal, mint Magyarországnak. Németország ma helyzetét tekintve egy legyőzött, kettészakadt, politikailag megtört ország, amely nem független. Politikailag az Egyesült Államok alárendeltje, gazdasági helyzete jónak mondható, de jelentős mértékű amerikai befolyás alatt áll. Franciaország véleménye szerint – mondotta De Gaulle tábornok – ma Németország nem jelent közvetlen veszélyt: nem tagadta azonban, hogy adott körülmények között veszélyessé válhat. Ennek megakadályozása érdekében tartja Franciaország szükségesnek, hogy szoros és kiterjedt kapcsolatokat tartsanak Franciaország mellett más európai államok is Németországgal. E széles körű kapcsolatok egyébként az NSZK haladóbb erőinek érdekét is szolgálják, mert e kapcsolatok hiánya az NSZK számára is veszélyes lehet. Ezt követően annak szükségességét fejtegette, hogy az összes érdekelt európai államok megegyezésre jussanak a németkérdésben, természetesen beleértve a Szovjetuniót, Lengyelországot, Csehszlovákiát, Magyarországot és Romániát is. Hangsúlyozta továbbá, hogy a németkérdés megoldása a németek kizárásával lehetetlen. E kérdés megoldásához okvetlenül szükségesnek tartja, hogy

- közösen oldjuk meg a határkérdéseket,
- akadályozzuk meg, hogy Nyugat-Németország bármilyen formában atomfegyverekhez jusson,
- különösen fontos, hogy Kelet- és Nyugat-Európa államai között, de mindenekelőtt Franciaország és a kelet-európai országok között széles körű állandó együttműködés alakuljon ki annak érdekében, hogy Németországot megfelelően körülhatároljuk.

Ha ez a körülhatárolás létrejön, lehetséges, hogy a két Németország az egyesített Európa keretein belül megállapodhat egymással. Ez a megállapodási folyamat azonban számunkra nem sürgős – mondotta a francia el-

nök. De Gaulle elismerte egyébként, hogy két német állam van, de e két állam lakói egy népet képeznek.

A Németországgal szemben javasolt politika másik okaként egy olyan egységes Európa kialakítására irányuló törekvést jelölt meg, amely elsősorban Nyugat-Európában jönne létre, de később természetesen magában foglalná a kelet-európai országokat is. Ez az egységes Európa létrejötte csakis a német probléma megoldása alapján képzelhető el. – Fock elvtárs a beszélgetés során az ismert magyar álláspontot fejtette ki.

Ezt követően Fock elvtárs a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és Kormánya nevében meghívta hivatalos magyarországi látogatásra De Gaulle tábornokot, aki a meghívást elvben elfogadta, de időpontjára vonatkozóan nem tudott nyilatkozni. Megjegyezte, hogy magyarországi látogatásával alá kívánja majd húzni kulturális, gazdasági és politikai kapcsolataink fejlődését. Külön megemlítette, hogy a francia kormány igen nagyra értékeli azt a tényt, hogy Magyarországon soha nem zárták be a Francia Intézetet.

A bilaterális kapcsolatok keretében szó volt a két ország gazdasági jelleghű kapcsolatai elmaradásáról. A francia elnök fejtegetései alapján arra lehetett következtetni, hogy a két ország gazdasági kapcsolatainak valóságos helyzetéről hiányos tájékozottsággal rendelkezik. Ezt követően felvetette Fock elvtárs azt az aggodalmunkat, hogy 1969 végétől esetleg nem lesz lehetőségünk bilaterális megállapodásokat kötni, hanem kénytelenek leszünk a Közös Piacal közvetlenül tárgyalni. De Gaulle erre úgy reagált, hogy 1969 után is közvetlen kereskedelmi kapcsolatok lesznek Magyarország és Franciaország között. Franciaország a Közös Piac keretében bonyolítja le külkereskedelmének 40 százalékát. A forgalom nagyobbik fele – azaz 60 százaléka – a Közös Piacon kívüli országokkal bonyolódik. Biztosította a francia elnök Fock elvtársat, hogy a jövőben is lesz lehetőség Magyarország és Franciaország között hosszú lejáratú kereskedelmi megállapodás kötésére. Szerinte a két ország külkereskedelmi kapcsolatai terén nagy lehetőségek vannak, amelyek kihasználásához az szükséges, hogy a két ország szakemberei jobban megismerjék egymást és megfelelő piacukat alakuljon ki. Kifejezte meggyőződését, hogy a magyar miniszterelnök párizsi látogatása jelentősen elősegíti a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok szélesedését a két ország között.

Nemzetközi kérdések

A hivatalos tárgyalások és különböző politikai vonatkozású megbeszélések eredményei azt mutatták, hogy a francia álláspont számos nemzetközi kérdésben valóban azonos vagy hasonló a magyar kormány álláspontjához, néhány kérdésben viszont jelentős eltérést mutat.

1. *A vietnami kérdésben*⁴ a francia álláspont alapvetően – a háború okai megítélésétől eltekintve – azonos a mienkkel. Szerintük is a vietnami háború további kiszélesedése és elhúzódása növeli a nemzetközi feszültséget és súlyosan veszélyezteti a világbékét. Megítélésük szerint nem sok lehetőség van arra, hogy akár Franciaország, akár Magyarország jelentősen elő tudná segíteni a békés megoldást. Elítélik és helytelenítik az USA délkelet-ázsiai politikáját, és békés megoldást e térségben csakis az esetben tartanak lehetségesnek, ha az USA beszünteti Észak-Vietnam bombázását, és így vissza lehet térni az 1954. évi genfi egyezmények⁵ érvényesítéséhez. Az ilyen kibontakozással kapcsolatban a franciák pesszimisták és úgy vélik, hogy csakis Johnson elnök bukása hozhat ilyen változást a helyzetben. A franciák kifejezésre juttatták, hogy bármennyire őszinte és ilyen értelmű a véleményük a délkelet-ázsiai helyzetről, különböző hivatalos nyilatkozatokban kénytelenek óvatosan fogalmazni nyugati szövetségeseikre való tekintettel.

2. *A közel-keleti válság* értékelésében a magyar és francia álláspont elvileg azonos, azonban a franciák hivatalosan és nyilvánosan nem hajlandók az izraeli agressziót⁶ elítélni, vagy legalábbis nem ezekkel a szavakkal. Egyetértenek velünk abban, hogy az agresszió következtében kialakult

4 Az 1954-es genfi egyezményt (lásd a következő lábjegyzetet) követően Vietnam déli részén USA-barát rendszer jött létre Ngo Dinh Diem vezetésével (1955–1963). Az északi részen a Vietnami Dolgozók Pártja vezetésével földreformot és más, a szocialista átalakulást segítő gazdasági-társadalmi reformot hajtottak végre. Dél-Vietnamban a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front vezetésével széles körű ellenállási mozgalom bontakozott ki. 1964-ben az Egyesült Államok támadást indított a Vietnami Demokratikus Köztársaság ellen, és 1965-ben amerikai csapatok kapcsolódtak be a DNFF elleni harcba. 1964–1969-ben az USA légiereje többször felújított légbombázásokat hajtott végre a VDK ellen.

5 1954. április 26-tól július 21-ig konferenciát tartottak Genfben a távol-keleti problémákról. Az indokínai kérdés vitájában részt vettek az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Szovjetunió és Kína, valamint a Vietnami Demokratikus Köztársaság, a Vietnami Köztársaság, Laosz és Kambodzsa külügyminiszterei. A konferencia határozata elismerte Laosz, Kambodzsa és Vietnam függetlenségét; Vietnamot a 17. szélességi fok mentén két részre osztották: az újraegyesítésről 1956-ig népszavazásnak kellett döntenie. Július 20-án aláírták a vietnami fegyverszüneti egyezményt.

6 Az 1967. június 5–10-én lezajlott harmadik, úgynevezett hatnapos arab–izraeli háború során, június 5-én hajnalban az izraeli légierő rajtaütésszerű támadást intézett az Egyesült Arab Köztársaság valamennyi repülőtere ellen, és az egyiptomi légierő repülőinek nagy részét a földön elpusztította. Ezután három irányban indították el páncélosaikat az egyiptomi fronton: a Sínai-félsziget északi partján, a sivatagi úton és az Akabai-öböl mentén. Június 6-án az izraeli csapatok a Szezei-csatorna közelébe értek. Izrael elfoglalta Jeruzsálem Jordánia által ellenőrzött arab negyedét. A szír fronton a határ mentén folytak a harcok. A jordániai fronton az izraeli egységek a Jordán folyóig nyomultak. Június 9-én tűzszünet jött létre az egyiptomi és a jordániai fronton. Június 10-én este fejeződtek be a harcok.

helyzet igen nagy veszélyeket rejt magában, ezért sürgősen békés megoldásra lenne szükség. Egyértelműen támogatják az 1967. november 22-i és az 1968. március 24-i biztonsági tanácsi határozatokat⁷ és azok megvalósítását sürgetik. Egyetértenek abban is, hogy valamennyi érdekelt felet kielégítő megoldásra van szükség, s ebben az ENSZ az eddigieknél nagyobb szerepet vállalhatna, és megoldás csak a Szovjetunió és az USA együttműködése, valamint ENSZ-erők részvétele révén képzelhető el. Nem titkolták azonban súlyos aggályaikat. Szerintük az USA nem támogatja most a békés megoldást, esetleg változás lehet az amerikai elnökválasztás után. Szerintük Izrael a megszállt területek egy részének bekebelezésére szánta el magát. Így valószínűnek tartják, hogy bizonyos feltételek mellett Izrael kész lenne csapatait visszavonni a Sínai-félszigetről, de nem úgy a jordániai területekről. Az izraeli álláspont merevsége miatt a franciák az USA politikáját bírálják elsősorban ebben a térségben. Úgy vélik, hogy USA-támogatás és biztatás nélkül Izrael magatartása engedékenyebb lenne. A jelen helyzetben francia értékelés szerint arra lehet számítani, hogy Izrael s az érintett arab országok között további incidensekre, fegyveres összeütközésekre kerül sor.

3. Az *Európai Biztonsági Konferencia*⁸ kérdésében a francia álláspont eltér a miénktől. Elvileg nem ellenzik ugyan a konferencia gondolatát, de

7 Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1967. november 22-én hozott 242. számú határozata felszólította Izraelt a megszállt arab területek kiürítésére és a palesztinok befogadására. Leszögezte továbbá, hogy a régió valamennyi államának – így az arab államok által el nem ismert Izraelnek is – joga van biztos, nemzetközileg elismert határokhöz. A Palesztin Felszabadítási Front elfogadhatatlannak tartotta a határozatot, mivel az nem utal a palesztin menekültek jogaira, csak általában foglalt állást a menekültkérdés „igazságos rendezése” mellett. Az 1968. március 24-i 248. számú határozatával a BT „1. Sajnálátát fejezi ki az emberéletben keletkezett veszteségek és a súlyos anyagi veszteségek miatt; 2. Elítéli az Izrael által indított katonai akciót, amely nyilvánvalóan megsérti az Egyesült Nemzetek Alapokmányát és a tűzszünetre vonatkozó határozatokat; 3. Sajnálátát fejezi ki a tűzszünetet megsértő minden erőszakos incidens miatt, és kinyilvánítja, hogy ilyen katonai megtorló akciók és a tűzszünet más súlyos megsértései tűrhetetlenek, és hogy a Biztonsági Tanácsnak meg kell vizsgálnia új és az Alapokmányban előírtnál hatékonyabb rendelkezéseket annak biztosítása érdekében, hogy hasonló cselekmények többé ne fordulhassanak elő; 4. Kéri Izraelt, hogy mondjon le ezekről a cselekményekről vagy tevékenységekről, amelyek megsértik a 237. határozatot (1967); 5. Felkéri a főtitkárt, hogy kövesse nyomon a helyzetet és – amikor megfelelőnek tartja – számoljon be róla a Biztonsági Tanácsnak.” (Az ENSZ Biztonsági Tanácsa az 1967. június 14-i 237. számú határozatával felkérte az izraeli kormányt, hogy szavatolja a hadműveletek által érintett területek lakosságának biztonságát és jólétét, és könnyítse meg a harci cselekmények kezdete óta e területekről elmenekült lakosság visszatérését.)

8 Az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia 33 európai ország (Albánia kivételével), valamint az Egyesült Államok és Kanada legfelső szintű vezetőinek részvételével – a helsinki (1972–1973) és genfi (1973–1975) előkészítő szakasz után – megrendezett

egyelőre nem tartják azt időszerűnek. Szerintük Európa biztonságát a lefegyverzésen, a Kelet és Nyugat közötti jó kapcsolatok kialakításán és a németkérdés megoldásán keresztül lehet csak elérni, ez pedig még igen hosszú időt igényel. Egyetértettek a franciák a magyar állásponttal annyiban, hogy még számos további eszmecserére van szükség ebben a kérdésben. Előkészítő bizottság alakítására vagy egy ilyen csoport munkájában való részvételre ez idő szerint nem gondolnak.

4. A németkérdést tartják a franciák Európán belül a legfontosabbnak és a legnehezebbnek. A részletesen ismertetett magyar álláspontra ebben a kérdésben francia részről úgy reagáltak, hogy szerintük az Odera–Neisse határ⁹ elismerése és véglegesnek tekintése nem lehet vitás, mivel az a második világháború után kialakult helyzetben végleges álláspontot tükröz. Nem tekinthető véglegesnek ugyanakkor Németország kettéosztottsága, mert bármennyire két német állam alakult ki a második világháború eredményeként, a német nép egy és oszthatatlan. Németország egyesítését

értekezlet (Helsinki, 1975. július 30–augusztus 1.). A résztvevők által aláírt záróokmány öt részben foglalja össze: 1. az európai biztonsággal összefüggő kérdéseket; 2. a gazdasági, tudományos, technikai és környezetvédelmi együttműködést; 3. a földközi-tengeri biztonsággal és együttműködéssel összefüggő kérdéseket; 4. az együttműködést humanitárius és egyéb területeken; valamint az értekezletet követő intézkedéseket. A konferenciasorozat előzménye volt a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete bukaresti ülésének 1966. július 5-én elfogadott nyilatkozata, amely kimondta: „Az európai biztonság és együttműködés kérdéseivel foglalkozó értekezlet összehívása elősegítené a kollektív biztonsági rendszer megteremtését Európában, jelentős mérföldkő lehetne Európa jelenkori történelmében.”

9 Az Odera folyó Közép-Európában, Csehországban, Észak-Morvaországban ered, majd keresztülfolylk Lengyelország délnyugati részén; a Neissével egyesülve határfolyó Németország és Lengyelország között, a Szczecini-öbölbe (Balti-tenger) torkollik. A jaltai és a potsdami konferencián (1945) a szövetségesek úgy határoztak, hogy a német békeszerződés megkötéséig az Odera és a Neisse folyóktól keletre eső német területek a lengyel állam igazgatása alá kerülnek, onnan a német lakosságot áttelepítik a németországi szovjet megszállási zónába. Ezzel a második világháború előtti német–lengyel határ *de facto* több mint 150 kilométerrel nyugatabbra került. Amikor világossá vált, hogy aligha lesz hamarosan német békeszerződés, és 1949-ben megalakult az NDK, szükségessé vált a határkérdés rendezése. Az 1950. július 6-án aláírt német (NDK)–lengyel szerződés megállapította, hogy az Odera–Neisse határ a második világháború eredményeként kialakult területi realitások kifejezője, és azt a két ország a „sérthetetlen béke és barátság” határának tekinti. A nyugati országok nyomban tiltakoztak, a Bundestag pedig külön nyilatkozatban vitatta el az NDK jogát, hogy ilyen szerződéseket kössön. Ugyanakkor az NSZK a katonai erőszakról való lemondó nyilatkozatában (1950. október 3.) közvetve lemondott a határok erőszakos megváltoztatásáról. A szovjet blokk országai azonban még hosszú ideig az NSZK-val való kapcsolatok normalizálásához egyik előfeltételnek tekintették az Odera–Neisse határ elismerését. Az NSZK végül az *Ostpolitik* keretében a német (NSZK)–szovjet szerződésben (1970) és a német (NSZK)–lengyel szerződésben (1970) elismerte az Odera–Neisse határt.

ugyanakkor egy hosszú folyamat eredményeként képzelik el és nem titkolják, hogy számukra nem sürgős. Az NSZK politikájára vonatkozó bírálattunkat csak részben fogadják el. Pompidou miniszterelnök például úgy vélekedett, hogy egyetlen néppel sem könnyű egy vesztes háború következményeit elfogadtatni; így bizonyos fokig az NSZK jelenlegi vezetőinek magatartását is meg lehet érteni. A francia kormány bízik az NSZK jelenlegi vezetőiben, de az esetleges újabb német veszélytől legalább annyi oka van félni, mint a magyar kormányoknak.

A franciák alapkérdésnek tekintik európai politikájukban, hogy jó viszonyt tartsanak fenn a jelentős USA-befolyás alatt lévő NSZK-val, mert csakis így látják biztosítottak, hogy befolyásolhatják a fejlődés menetét Nyugat-Németországban. Ebből fakad, hogy bármennyire egyetértenek velünk több tekintetben a németkérdés megítélésében, nem hajlandók olyan lépésre elszánni magukat, amely viszonyukat rontaná az NSZK-val. Az NDK elismerését egyelőre nem tartják lehetségesnek, és az NDK-val való hivatalos kapcsolataik fejlesztését még kereskedelmi téren sem tartják időszerűnek. Elismerik, hogy az NSZK-nak az eddiginél bátrabban kellene előrelépnie az európai realitások elfogadásában, így mindenképp előtt az Odera–Neisse határ kérdésében. A faszizmus újjáéledésének veszélyét még nem tartják olyan lehetőségnek, mint mi, de ismételten leszögezik, hogy az NSZK revansista törekvéseit – így például bármilyen formában az atomfegyverhez jutást – tőlük telhetően igyekeznek megakadályozni.

A tárgyalások során egyetértés alakult ki a tekintetben, hogy a németkérdés megoldása és az európai biztonság megteremtése csakis az összes érdekelt fél egyetértésével, az erőszak alkalmazásáról való lemondás, valamennyi ország szuverenitásának, területi sérthetetlenségének és más államok belügyeibe való be nem avatkozás elveinek alapján lehetséges.

5. *Az ENSZ-ben és a nemzetközi szervezetekben* való szorosabb együttműködésünket a franciák helyeslik és igénylik. E célból hasznosnak tartják, hogy időről időre magyar–francia konzultációra kerüljön sor nemcsak fővárosainkban, hanem a nemzetközi szervezetek ülésein részt vevő delegációink között is.

6. *A Közös Piac*cal kapcsolatos álláspontunk kifejtése a megbeszélések során több alkalommal napirendre került. A franciák több tekintetben megértést tanúsítottak irányunkban, azonban az általunk szükségesnek vélt közös piaci magatartásról vagy érdekeinknek a Közös Piac keretein belüli támogatásáról nem biztosítottak. Ugyanakkor érezhetően arra törekedtek, hogy egyoldalú francia lépésekkel, vagy kilátásba helyezett intézkedésekkel próbáljanak megnyugtatni bennünket további gazdasági és ke-

reskedelmi kapcsolatainkat illetően. Többször hivatkoztak például a sertéshúsexportunk pótleföldrzése vonatkozásában hozott legutóbbi, számunkra kedvező közös piaci intézkedésre – éreztetve, hogy ez nem kis mértékben a francia álláspont eredménye. Ez alkalommal nem vállalták ugyan a franciák, hogy 1969 utánra újabb kétoldalú, hosszú lejáratú kereskedelmi egyezményt kötnek velünk, de biztosítottak arról bennünket, hogy kereskedelmi kapcsolataink 1969 után is érdemben ugyanígy folytatódnak. Álláspontunkra, hogy tudomásunk szerint a Közös Piac országai 1969 után esetleg nem lesznek hajlandók bilaterális alapon megállapodni kívülálló országokkal a kereskedelmi forgalomra, Pompidou miniszterelnök úgy nyilatkozott, hogy ilyen határozata a Közös Piacnak még nincs, és francia beleegyezés nélkül nem is lehet, márpedig Franciaország nem törekszik a jelenlegi bilaterális viszonyt a szocialista országokkal multilaterális alapokra helyezni.

Francia részről helyesléssel fogadják a Közös Piacca kapcsolatban tanúsított magatartásunkat, hogy a Közös Piac létezését figyelembe véve, a nekünk megfelelő szinten keressük a kapcsolatot a szervezettel a felmerülő nehézségek megoldására.

Mint a Közös Piac okozta károsodásunk bizonyos ellensúlyozásának lehetőségét jellemezte Fock elvtárs a GATT¹⁰ munkáját, illetve a GATT keretén belüli vámcsökkentéseket. Fock elvtárs tájékoztatta Pompidou miniszterelnököt, hogy jelenleg megfigyelői státusszal veszünk részt a GATT munkájában, de készek vagyunk megfontolni, hogy felvételünket kérjük a GATT-ba, ha megfelelő mértékű vámcsökkentésekre számíthatunk annak keretében. Pompidou miniszterelnök helyesléssel fogadta e közléseket és elképzelhetőnek tartja, hogy francia részről esetleg majd támogatják a magyar belépési törekvést.

Kétoldalú kapcsolatok

1. *Politikai téren.* Kedvezően hatott a francia vezetőkre az a felvetésünk, hogy egyezményes kapcsolataink továbbfejlesztéseként megfontolás tárgyává kellene tenni az országaink közötti barátsági szerződés megkötését. Couve de Murville külügyminiszter érdekesnek és újszerűnek nevezte e gondolatot és megállapodtunk, hogy azt alaposan tanulmányozni kell.

10 GATT: General Agreement on Tariffs and Trade (Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény). Az ENSZ genfi székhelyű szakosított szervezete, amely a kereskedelmi kapcsolatokra vonatkozó, 1947-ben aláírt többoldalú nemzetközi szerződés alapján jött létre. Célja a nemzetközi kereskedelmet gátló korlátozások felszámolása, a vámok csökkentése. Magyarország 1973 óta rendes tagja.

A tárgyalások során mindkét fél fontosnak és eredményesnek értékelte a két külügyminisztérium között a múlt évben megkezdett politikai konzultációt. Ennek alapján elhatározták, hogy e konzultációt tovább folytatják, illetve rendszeressé teszik.

2. *Gazdasági téren.* A tárgyalások kezdetén francia részről az utóbbi évek eredményeit mint jelentős előrehaladást értékelték országaink között. Később, a magyar érvek hatására, egyetértés alakult ki a tekintetben, hogy az országaink közötti gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok messze elmaradnak a politikai és kulturális téren elért eredményeinktől. Mindkét fél lehetségesnek és szükségesnek tartja, hogy gazdasági kapcsolatainkat az eddiginél sokkal ütemesebben kell fejleszteni.

Fock elvtárs értékelése kereskedelmi kapcsolataink bővítési lehetőségéről, hogy az elkövetkezendő 4 év alatt a forgalom kétszeresére emelkedhet, beleértve az ipari kooperációt is, nagy érdeklődést váltott ki a francia vezetők körében. A Gyáriparosok Szövetsége és francia bankok képviselői előtt adott ismertető a közeljövőbeni nagyberuházási vásárlási szándékunkról adatszerűen is alátámasztotta e lehetőségeket. A francia illetékesek egyetértéssel fogadták Fock elvtársnak azon javaslatait, hogy gazdasági kapcsolataink fejlesztését és kereskedelmi forgalmunk növelését csakis olyan hathatós francia intézkedésekkel lehet érdemben elősegíteni, mint további vagy teljes liberalizálással, a kontingensek emelésével, magyar-francia termelési és kereskedelmi vegyes vállalatok létrehozásával, valamint jelentős termelési kooperáció alapján harmadik piacokon történő közös fellépéssel.

Magyar javaslat alapján megállapodásra került sor egy *magyar-francia vegyes bizottság* létrehozására miniszteri vagy miniszterhelyettesi szinten a két ország ipari, műszaki és tudományos együttműködésének elősegítésére. A két miniszterelnök megállapodott, hogy e vegyes bizottság gyakorlati megalakulására és első ülésére ez év májusában kerüljön sor.

A tárgyalások során a francia fél belátta és elfogadta, hogy a kereskedelmi forgalom növelésére országaink között csakis az esetben kerülhet sor, ha a forgalom az eddiginél kiegyensúlyozottabbá válik. Francia részről vállalják, hogy hathatós intézkedéseket foganatosítanak Magyarországról származó importjuk fokozására, mivel franciaországi vásárlásaink növelése csakis ennek alapján lehetséges. A Fock elvtárs kíséretében lévő szaktárcákat képviselő elvtársak a fenti elgondolások szellemében folytattak megbeszéléseket francia partnereikkel.

Fock elvtárs - a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és Kormányának nevében - *meghívta De Gaulle elnököt* magyarországi látogatásra. A meghívást De Gaulle elnök elvben elfogadta, de a látogatás időpontjára nem tudott ígéretet tenni. Más francia tárgyaló partnereink célzásai alapján

arra lehet következtetni, hogy az elnök látogatására legkorábban 1969-ben kerülhet sor.¹¹

Ugyancsak meghívta Fock elvtárs a magyar kormány nevében *Pompidou miniszterelnököt* és *Couve de Muville külügyminisztert* magyarországi látogatásra. A meghívást mindketten örömmel elfogadták. Látogatásuk időpontját diplomáciai úton kell meghatározni. Feltehető, hogy a francia miniszterelnök és külügyminiszter esetleg még ez év őszére tervezi magyarországi látogatását.¹²

Személyes beszélgetések során ugyancsak szóba került *Schuman államminiszter*¹³ meghívása, valamint *Malraux kulturális ügyek miniszterének* korábbi meghívása.¹⁴ A látogatások időpontjának rögzítésére ez esetekben sem került sor.

A látogatás sajtóvisszhangja kedvező volt. A francia sajtó, rádió, televízió magatartása nemcsak korrekt volt, hanem figyelmes is. Ez különösen abban mérhető le, hogy a látogatás első napjait követően nem csökkent, hanem fokozatosan növekedett a sajtó érdeklődése a látogatás eseményei iránt egészen a közös közlemény nyilvánosságra hozásáig, és a sajtókonferenciát ismertető beszámolóig.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1968, Franciaország, 36. doboz, 00745/35/1968. Jelentés Fock Jenő miniszterelnök 1968. március 25–30-i franciaországi látogatásáról (dátum nélkül).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



11 De Gaulle magyarországi látogatása nem valósult meg.

12 Pompidou és Couve de Murville nem látogattak később Magyarországra.

13 Helyesen Maurice Schumann (1911–1998): francia jobboldali politikus. 1946–1973-ban a Nemzetgyűlés tagja. 1945-ben a Republikánus Népi Mozgalom (MRP) alapító tagja, 1968-ban a szociális ügyek államminisztere, 1969–1973-ban külügyminiszter. 1971. szeptember 8–10-én tartózkodott hivatalos látogatáson Budapesten.

14 André Malraux kulturális miniszter nem járt Magyarországon.

**FRANCIAORSZÁGRÓL A MAGYAR ÁLLAMPÁRT
POLITIKAI BIZOTTSÁGÁBAN**

1968. ÁPRILIS 2.

Fock Jenő miniszterelnök franciaországi hivatalos útjával (1968. március 25–30.) lezárult a politikai közeledés 1963–1968 között tartó időszaka, és magyar részről megvalósult az 1956-ban hatalomra juttatott rendszer nyugati elfogadtatásának politikai célja. Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1968. április 2-án a magyar kormányküldöttség útjáról szóbeli beszámolót hallgatott meg, amelyet később a Külügyminisztériumban készített jelentés egészített ki. A Politikai Bizottság ülésén Fock Jenő a franciaországi látogatás hatása alatt erősen személyes hangvételű beszámolót tartott. Értékelése szerint a magyar küldöttség franciaországi fogadtatása sokkal jobb volt, mint ahogy azt Budapesten korábban elgondolták: a tárgyaló felek minden kérdésről nyíltan tudtak beszélni. A francia partnerek magatartása magyar vélemény szerint korrekt és tárgyilagos volt, és francia részről igyekeztek mindent megtenni azért, hogy a látogatás sikeres legyen, és a két ország közötti kapcsolatok politikai téren is a többi szocialista országéhoz hasonló szintre jussanak. Párizsban a látogatás kapcsán kiemelték, hogy Fock Jenő útjával magyar részről elmúlt az 1956-os forradalom után tapasztalt kirekesztettség érzése, és a magyar vezetők megkönnyebbülten tapasztalták, hogy a forradalom leverése miatt kritikákat, megjegyzéseket nem kaptak. A dokumentum tárgyilagos összefoglalását adja a Minisztertanács elnöke franciaországi útjának.

A Politikai Bizottság 1968. április 2-ai ülése

Szigorúan bizalmas!
Készült: 3 példányban

Jegyzőkönyv
a Politikai Bizottság 1968. április 2-án tartott üléséről

Jelen vannak: Apró Antal, Biszku Béla, Fehér Lajos, Fock Jenő, Gáspár Sándor, Kádár János, Kállai Gyula, Komócsin Zoltán, Nemes Dezső, Szirmai István, továbbá Ajtai Miklós, Czinege Lajos, Ilku Pál, Németh Károly, vala-

mint Aczél György, Brutyó János, Gosztonyi János és Méhes Lajos elvtársak. Az ülésen nem vettek részt: szolgálati okból távol volt Nyers Rezső elvtárs, nem vett részt továbbá Pullai Árpád elvtárs.

Napirend

[...]

2. Beszámoló kormányküldöttségünk franciaországi tárgyalásairól

Fock Jenő elvtárs:

Az írásos beszámoló készül a szokott módon. Péter elvtárs készíti, s én fogom jóváhagyni. Holnap kész lesz.

Szóban a következőket mondanám el. A fogadtatás – ahogy a sajtóvisszhangból is látszik – megfelelő volt, én hozzáteszem: sokkal jobb volt, mint azt itthon elképzeltük. Minden kérdésről, amiről csak beszélni kívántunk, nyílt, őszinte, érdemi tárgyalást lehetett folytatni. A rádió, a televízió, a sajtó magatartása nemcsak korrekt és pozitív, hanem baráti hangú is volt. Az ottani sajtós emberek szerint is sok mindent megtettek – különösen a televízióban –, amit más, hasonló látogatásoknál nem tettek meg.

A munkát a Politikai Bizottság és a Kormány által elfogadott irányelvek szerint igyekeztük végezni. A megadott felhatalmazást nem léptük túl, sőt néhány vonatkozásban nem mentünk el odáig, amíg a Politikai Bizottság felhatalmazása szól. Ez összefügg a drezdai tanácskozással, azon belül a csehszlovákiai helyzettel.¹ Különösen Willi Stoph elvtárs, akinek megküldtük az írásos tájékoztatót, kérte, ne menjünk el addig, amiről a tájékoztató szól. Végül is megígértem, hogy nem beszélek olyan rugalmas fogalmazásban a németkérdésről, mint ahogy ezzel kapcsolatban a Politikai Bizottságban állást foglaltunk, s nem beszélek a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozó tárgyalásokról, hanem elsősorban az NDK elismeréséről és az Odera-Neisse határról ejtünk szót. Így vázoltam egy sajtótájékoztatón ezt a dolgot, illetve így válaszoltam az erről elhangzott kérdésre. Persze, belső tanácskozáson mélyebben érintettük a kérdést.²

1 A Varsói Szerződés tagállamainak első titkárai 1968. március 23-án Drezdában ültek össze, hogy szovjet kezdeményezésre megvitassák a prágai tavasz eseményeit. Moszkva ugyanis egyre inkább aggódott a csehszlovákiai reformok, az erősödő szólásszabadság miatt. Kádár János ezen a konferencián, és annak előkészítése során közvetítő és békítő szerepet próbált betölteni.

2 A megbeszélésen tolmácsként részt vevő Klein Márton diplomata visszaemlékezése szerint a francia vezetők ezzel a témával kapcsolatban nagyon óvatosak voltak, és „mint a macska a

Külpolitikáról, Vietnamból, Közel-Keletről nem sok szót kellett váltani – itt azonos álláspontunk van. Kicsit az állapítható meg, hogy a francia hivatalos szervek De Gaulle-tól Couve de Murville-ig pesszimistábbak a kérdést illetően, mint voltak. A németkérdésről behatóbb eszmecsere folyt.

A kétoldalú kapcsolatokról: a barátsági szerződés gondolatát megemlégettük, s a visszhang sokkal élénkebb volt, mint hittük. Péter elvtárs tett először említést Couve de Murville-nél, egészen belementek a tárgyalásba, a sajtó is felkapta ezt a gondolatot, s tetszett. Lehet, hogy ha kicsit tovább vittük volna, még többet lehetett volna kihozni, de mi megijedtünk a váratlan, gyors sikertől.

A közös nyilatkozatról annyit, hogy nekünk is, nekik is volt írott elképzelésük. Jelentős mértékben sikerült a szöveget változtatni, a miénk jelentősebb, pozitívabb, mint a lengyel-francia vagy a cseh-francia volt. Egyébként ezt mindenki összehasonlította.

A vegyes bizottság létrehozását örömmel üdvözlötték. Nem tudtunk ilyent létrehozni a rövid idő miatt, de májusig megtartja a bizottság első ülését. Igen komolyan veszik ennek a munkáját.³

A Közös Piacról beható tárgyalás folyt, a GATT-tal kapcsolatban azt mondtuk, hogy megfigyelők vagyunk, továbbra is figyelünk, s kérjük, ha be akarunk lépni, támogassák ezt a szándékunkat, illetve felvételünket. Ők is megismételték, hogy ez sokkal pozitívabb szerepet tölthetne be, mint most és majd támogatnak minket.

Az IMF, Világbank kérdésében azt hittük, ők kezdeményeznek, de a helyzet közben alaposan megváltozott a pénzügyi helyzettel kapcsolatban, így ők szóba sem hozták, sőt a sajtótájékoztatón sem kérdezték.

A beszélgetések egyik központi kérdése külkereskedelmi forgalmunk volt. Mi élesen szóvá tettük a Közös Piac mellett, hogy háromszor akkora a liberalizáció a Benelux országokban, mint Franciaországban. Azután bizonyítottuk ezt a tárgyalásoknál, s ezzel védekező álláspontba szorítottuk őket. Ígéretet vettünk ki anélkül, hogy most konkrétan tettünk volna valamit. Ugyancsak szóvá tettük a beviteli kontingensek emelését. Erre is tettek félig-meddig kötelező ígéretet. Ezt is sikerült részletesebben megvitatni, elsősorban a miniszterhelyettesek szintjén. Szóba került a beruházás és a két ország ipari kooperációja. Erről főleg a Gyáriparosok Szövetsége ebédjén és a különféle gyárlátogatásoknál esett szó, s a miniszterhelyettesek partnereikkel vitatták ezt a kérdést. Megfelelő visszhangja van ennek, de bizonyos korlátai is vannak, éppen a monetá-

forró kását” kerülték azt, hogy nyílt kérdést tegyenek fel a drezdai megbeszélésen elhangzottakkal kapcsolatban. (Interjú Klein Mártonnal, 2006. április 5.)

³ A francia-magyar vegyes bizottság 1968. május 3–10. között ülésezett Budapesten.

ris vállalatokkal kapcsolatban kihelyezett pénzükért kapnak annyit, mint amennyit beruháznának. Úgy fejezhető ki álláspontjuk, hogy a kihelyezett pénzüknek urai, vagy mesterei akarnak lenni, s olyan megoldásokra törekszenek, ahol beleszólásuk van a műszaki fejlesztésbe. Esetleg technikai igazgatójuk legyen, aki a különböző technikai kérdéseknél döntő szóval rendelkezik, mert különben azt a francia céget, amely velünk közösködik, lejárattják a világpiacon.

A De Gaulle-lal folytatott megbeszélésnél elsősorban a németkérdésbe mentünk be és fordítva, mint itthon gondoltuk. Arra voltunk felkészülve, majd francia részről kezdeményezik, hogy az NSZK kormányával vegyük fel a kapcsolatot. Pont fordítva történt. Én tettem szóvá De Gaulle-nál a németkérdést mint Európa békéje, biztonsága stb. szempontjából problémát jelentő dolgot. Azt mondtam, értjük, hogy nem tudja levonni a vesztes háborúból adódó körülményeket, de segíteni kell, hogy a helyzetet elfogadja. Azt mondtam: mi büszkék vagyunk arra, hogy Németország jobbik része a mi szövetségünk, ahol már a fasizmust elfojtották, revánsvágyó törekvések nincsenek, ezzel szemben van egy másik Németország, amely ezt a Németországot nem akarja elismerni, s ezzel hátráltatja az európai népek békéjét. És De Gaulle volt az, aki defenzív álláspontról magyarázta, hogy ők miért szövetségesei az NSZK-nak. De egy jó mondata nem volt az NSZK-val szemben. Pompidou annyit mondott, hogy nekik szövetségünk és bíznak benne. De Gaulle-nak ennyi jó szava sem volt, csak annyit mondott: azért tartunk velük szövetségi kapcsolatot, hogy éppen az ilyesmit megakadályozzuk, vagy megakadályozzuk, hogy atomfegyverhez jusson, és ez maguknak is érdeke. Azt mondta: az Odera–Neisse határ elismerése ügyében nem vagyunk szövetségesei az NSZK-nak; nem sürgős nekünk a két Németország egyesítése; nekünk is van félnivalónk az NSZK revansista törekvéseitől legalább annyi, mint a magyaroknak.

Igen érdekes volt a Közös Piac ügyében folytatott beszélgetés. A gyanú, hogy De Gaulle-t nem megfelelően informálják, bevált. Lehetőséget adott arra De Gaulle, hogy ezt szóvá tegyem. Említette ugyanis a két ország kapcsolatát, s ott is félrevezették.

De Gaulle-nak elmondtam, hogy 1969-ben lejár a szerződés, s itt volna az új 4-5 éves szerződés előkészítésének ideje, s az a furcsa helyzet van – mondtam –, hogy ön hirdeti az európai Európa gondolatát, Franciaország szuverenitását, ugyanakkor, ha önökkel tárgyalni akarunk a francia–magyar gazdasági kapcsolatok bővítéséről, akkor Brüsszelbe kell mennünk. Azt mondta, hogy erről szó sincs. Azt mondtam, ha velünk akarnak tárgyalni, mi nem mondjuk, hogy menjenek el Moszkvába, s ott a második emeleten, hátul egy szobában folytassák a tárgyalást. Azt mondtam, ilyen nálunk soha nem lesz.

Az ebédnél azután elmondtam Couve de Murville-nak, hogy De Gaulle nincs megfelelően informálva. Csak annyit mondott, hogy mindent el fog-nak követni a francia–magyar kapcsolatok további javítása érdekében.

De Gaulle szóvá tett olyan kérdést, amely a két ország kapcsolatát visszamenőleg elemezte, s szóba hozta: mi nagyon kegyetlenek voltunk Magyarországhoz Trianonnál, de ez nem abból fakadt, hogy nem szeretjük a magyarokat, hanem a kisantant nyomást gyakorolt ránk. Visszatértem erre, amikor a meghívást szóba hoztam. Azt mondtam: sajnós, önök min-dent elkövettek Trianonnal, hogy minket a németek karjaiba lökjenek, s ez nagyrészt sikerült is, de a magyar nép mégiscsak a francia haladó moz-galmakhoz akarta kapcsolni életét, s ennek hangot is tudott nehéz körülmények között is adni. Azt mondta: erről meg van győződve, s nem is a magyar népet hibáztatja azért, hogy Hitler mellett volt a második világháborúban, hiszen tudja, hogy voltak egészséges erők az országban.

De Gaulle a magyarországi látogatásról szóló meghívást elfogadta azzal, hogy annak későbbi időpontban tesz majd eleget. Én elnézést kértem, s azt mondtam: gondoljon arra, amit ön mondott Trianonnal kapcsolatban, s arra is, hogy a következő útja Romániába vezet. Ön nagyon jól tudja, hogy ott jelentős számban magyarok élnek. Mi ezt a kérdést nem szoktuk a külvilág előtt emlegetni, de a magyarok egyharmada él Romániában, és ha ön romániai látogatását követően sok idő múlva látogat hozzánk, ezzel a helytelen nézetek erősödnének meg. Másik dolog: ön tudja, hogy a Varsói Szerződésnek Románia nem a legszilárdabb tagja. S ön nem akarhatja, hogy az ön romániai látogatása kielezze Románia és Magyarország, vagy Románia és a Varsói Szerződés más országa közötti viszonyt, s ezzel nem-kívánatos feszültségeket erősítene meg Európában. Azt válaszolta: érti a dolgot, tudomásul is veszi, de én is vegyem tudomásul, hogy a mi meghívásunk sorban az utolsó meghívás, sok meghívása van, s azok nagy részé-nek eleget kell tennie, mielőtt a mi meghívásunkat elfogadja, illetve látogatásunkat viszonozza. Ezzel összefüggésben elmonda, hogy a Szovjetunióban tett látogatást és Lengyelországban. Szovjetunióbeli látoga-tásáról azt mondta: ott olyan légkörrel találkozott, amivel még soha.

Pompidou és Couve de Murville nemcsak örömmel, hanem minél gyorsabban szeretnék eleget tenni a meghívásnak, különösen Pompi-dou, aki még mielőtt meghívtam volna, olyan sűrűn emlegette, mennyi szépet hallott Magyarországról, és 34 évvel ezelőtt volt itt utoljára, hogy már a lépcsőn menve meghívtam.

Pompidou és Couve de Murville a különféle megbeszéléseken erőtelje-sen kihangsúlyozták a két ország kapcsolatát illetően a politikai, diplomá-ciai és kulturális kapcsolatokat és nagyon érdeklődtek a mi gazdaságirá-nyítási reformunk iránt. Ez érdekes, mert nem egy formális érdeklődés

volt, hogy csak beszéljünk valamiről, s inkább erről, mint kényes kérdésekről. Couve de Murville amellet, hogy külügyminiszter, jelentős gazdasági szakembernek számít, tanulmányainál fogva is az. Igen pozitív az értékelésük a gazdaságirányítási reformmal kapcsolatban. Couve de Murville nagyon jól van informálva nemcsak a mi reformunkról, hanem a szovjet, a csehszlovák, az NDK, a jugoszláv gazdasági reformokról is, és úgy fogalmazta meg, hogy a mienk a legmélyebb, legszélesebb körű reform, s az a tény, hogy 2-3 hónappal a bevezetés után semmiféle megrázkódtatás nem volt, önmagában is jelentős pozitívum. Ők ebben azt látják – és persze helyesen –, hogy a közvetlen kapcsolatok a forgalmat növelik, s új formákat alakíthatnak ki. Emellett – különösen a miniszterek és államtitkárok – elmondták: azért is érdekli ez őket, mert Franciaországban jelentős nagyságrendet képvisel az állami ipari szektor, és az a véleményük, hogy ott sokkal több a megkötöttség, mint nálunk.

[...] ⁴

Röviden beszélgettem Zorin elvtárssal, a Szovjetunió nagykövetével. Ezt azért említtem meg külön, mert érdeklődött a tárgyalásról, s én elmondtam azt neki. Inkább az előbbi témával összefüggésben: úgy látom, hogy Zorin a francia politika, külpolitika fő vonalát, különösen a mostani magatartást illetően nem egészen jól látja a dolgot, s tartok tőle, hogy ilyen jelentést ad haza. Azt magyarázta, hogy a francia politika meghirdetett fő vonalát nem következetesen viszik, s talán ennek az az oka: félnek attól, hogy Johnson megbukik. Mondtam, hogy én ezt nem így látom, hanem inkább úgy, hogy néhány helyes kezdeményezésük nem talál kellő visszhangra. Inkább bátorítani kell őket.

Szirmai István elvtárs:

Ahhoz a gondolathoz, amivel Fock elvtárs befejezte: én is úgy érzem, hogy nagyon sok komoly francia nemzetközi kezdeményezést nem támogatunk megfelelően. Ez az európai Európa, amelynek támogatásában valami részünk van, lassan elsikkad, s megfeledkezünk arról, hogy a De Gaulle-i pozíció, amely amellet hogy egy kapitalista nagyhatalom politikáját fejezi ki, végeredményben mégis a legagresszívabb hatalom, az USA Európát nyúzó és kizsákmányoló politikájával szemben álló erőként jelentkezik. És ez a politika a szocialista országok részéről nem kapja meg a szükséges támogatást. Ezért örülök annak a beszélgetésnek, amit Fock elvtárs folytatott De Gaulle-lal. Talán kicsit bátorítani kell, a francia politika egy-egy Amerika-ellenes vagy Európát védő elemével bátrabban kell foglalkoznunk, jobban kell népszerűsíteniük.

⁴ A Francia Kommunista Párt képviselőivel folytatott megbeszélésre vonatkozó részt nem közöljük.

Nemes Dezső elvtárs:

Én a látogatást nagyon sikeres útként értékelem, s gondolom, ebben teljes egyetértésben vagyunk. Megmutatkozott a Magyar Népköztársaság külpolitikai tekintélyének lényeges növekedése, s ez az út hozzájárult a további növekedéshez. Ennek az útnak nagyon pozitív tartalma véleményem szerint a belpolitikai hatás is. És ezt megfelelően hasznosítani kell. Attól óvni, hogy túlságosan idealizáljuk a francia politikát, mert azért vannak árnyoldalai is, de a reális kereteken belül támogatni és népszerűsíteni kell.

Kádár János elvtárs:

Véleményem szerint is eredményes volt a találkozás. Javaslom a Politikai Bizottságnak, vegye tudomásul azzal, hogy pótlólag írásos tájékoztatót is kapunk. S talán azt is tudomásul vehetnénk, hogy az operatív ügyekben a Minisztertanács megfelelő határozatot hoz és kijelöli a felelősöket.

És gondolni kell bizonyos tájékoztatásra is. A Szovjetunió rendszeresen tájékoztat bennünket fontosabb nemzetközi kérdésekről, politikai lépésekről vagy tárgyalásokról, különösképpen ha kapitalista viszonylatról van szó, s bár nem vagyunk azonos súlyúak velük, én célszerűnek tartanám, hogy az SZKP Központi Bizottságát és a szovjet kormányt alkalmas formában tájékoztassuk. És a német elvtársak is kapjanak bizonyos tájékoztatást az őket érintő kérdésekről.

Jegyzőkönyvezte:

Fehér Margit

/Fehér Margit/

MNL-OL-M-KS-288. f. 5/452. ó. e. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1968. április 2-án tartott üléséről. 1., 27–33. Géppel írt tisztázata, aláírással hitelesítve.

A dokumentumot közli: Garadnai Zoltán

Korábbi közlés: Garadnai Zoltán: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez (1963–1968)*. Budapest, Gondolat Kiadó–Magyar Országos Levéltár, 2008, 429–434.



A FRANCIA-MAGYAR BARÁTI TÁRSASÁG AZ 1960-AS ÉVEKBEN

1969. MÁRCIUS 17.

A baráti társaságnak a Francia Kommunista Párt, valamint a párizsi Magyar Intézet által nyújtott segítséggel az 1960-as évek elejére sikerült kitörni az 1956-os forradalom utáni elszigeteltségéből. Az 1961-től évenként, majd 1966-tól hosszú távra megkötött államközi kulturális egyezmények jelentős mértékben fellendítették a tevékenységét, mivel a különböző vidéki településeken szerzett helyismeretéből és személyes kapcsolataiból kovácsolt tőkéjét rendszerint jól tudta kamatoztatni a hivatalos rendezvények szervezése alkalmával. A társaság szerepe különösképpen felértékelődött az 1960-as évek második felében, amikor a hivatalos kulturális egyezményekkel elégedetlen magyar vezetők a „kisebb ellenállás” elvét követve Párizs helyett vidéken kívánták szélesíteni a kulturális programok skáláját. A Francia-Magyar Társaság ez idő tájt a 100-200 legfontosabb szocialista propagandaszervezet között helyezkedett el Franciaországban; csak a szocialista országok baráti társaságainak mezőnyében pedig a Francia-Szovjet Baráti Társaság után és a Francia-Csehszlovák Társasággal megosztva a második helyet foglalta el. A párizsi nonprofit egyesület mellett ebben az időben működött egy részvénytársaságként bejegyzett és többek között a társaság folyóiratát, a Revue France-Hongrie-t gondozó kiadóvállalat, valamint egy utazási iroda is.

A társaság státusa azonban továbbra is ellentmondásos volt. E tekintetben igen tanulságos a szervezet hovatartozásának kérdésében a Külügyminisztérium és a Kulturális Kapcsolatok Intézete (KKI) között 1968–1969-ben kialakult vita. A konfliktust a Külügyminisztériumnak az a nagykövetséggel egyetértésben hozott döntése váltotta ki, hogy a KKI gyakoroljon kizárólagos felügyeletet a társaság felett. Ennek az intézkedésnek az indokait a nagykövetség a minisztériumhoz 1969. márciusban intézett levelében alaposan kifejtette: a következőkben ezt a levelet közöljük. Rosta Endre, a KKI akkori igazgatója azonban mindezek ellenére úgy ítélte meg, hogy a baráti társaság nem kulturális szervezet, és ezért nem volt hajlandó a finanszírozását átvenni.

**A Francia–Magyar Baráti Társaság hovatartozásának kérdése
a párizsi magyar nagykövetség és a Külügyminisztérium
levélváltásában: a párizsi nagykövetség 1969. március 17-i
keltezésű levele a Külügyminisztériumhoz**

Miután véglegesen kialakult a PMI¹ munkakollektívája – az igazgatón kívül még 3 munkatárs dolgozik az intézetben – a Külügyminisztérium és a Kulturális Kapcsolatok Intézete közötti ismert megállapodás végérvényesen életbe lépett, azaz a jövőben minden kulturális jellegű feladattal a PMI foglalkozik.² Ezt közös munkamegbeszélésen Lőrinc (sic!) elvtárrsal³ teljes egyetértésben rögzítettük. Mindössze két kérdés maradt függőben: a *France–Hongrie* hovatartozása és a nagykövetségi filmkészlet sorsa, amelyet a PMI-ben létesítendő filmtár vet fel. Az otthoni illetékesek döntésének velünk való közléséig mindkét munkaterülettel továbbra is a nagykövetség foglalkozik.

A France–Hongrie hovatartozása

A *France–Hongrie* eddig teljes mértékben a nagykövetséghez tartozott. A *France–Hongrie* és a nagykövetség kapcsolatainak jellege elsősorban és döntő többségében kulturális vonatkozású volt, az ma is. Eddig ez azért nem okozott átfedést, keresztbe szervezést, mert a nagykövetségen is volt egy kulturális beosztott, aki a kulturális munka azon területeivel foglalkozott éppen, ahol a legintenzívebb volt az együttműködés a *France–Hongrie*-val. Az új helyzetben azonban, amikor minden kulturális munka a PMI-hez tartozik, illogikusnak és furcsának tűnhet, mindenekelőtt a *France–Hongrie* vezetősége számára, hogy a kapcsolatok gyakorlati megnyilvánulása tekintetében az esetek 90-95 százalékban a PMI-hez tartoznak, s csak elenyésző részben a nagykövetséghez. Ennek kifelé olyan optikája lesz, hogy a *France–Hongrie* felett a nagykövetség valamiféle politikai ellenőrzést vagy befolyást gyakorol. S ha van is ilyen, véleményünk szerint ezt elsősorban inkább a mindennapi munkakapcsolat során lehet effektíven, eredményesen megtenni, egyébként eredménytelen, sőt előbb-utóbb feltűnő lehet. Tulajdonképpen a pénzügyi „ellenőrzés”, illetve a finanszírozás maradna a nagykövetségre, ami eddig is csak abból állt, hogy a *France–*

1 A Párizsi Magyar Intézet.

2 Az 1968. augusztus 1-jével hatályba lépett szerződésről van szó. Ennek értelmében a francia–magyar kulturális kapcsolatokat teljes egészében a Párizsi Magyar Intézet hatáskörébe utalták. Az intézetet a Kulturális Kapcsolatok Intézetének általános fennhatósága alá helyezték és autonóm igazgatási szervvé nyilvánították.

3 Lőrincz Tamást 1968. áprilisban nevezték ki a Párizsi Magyar Intézet igazgatójává.

Hongrie vezetősége benyújtotta költségvetési igényét, az otthoni illetékek pedig jóváhagyták. A jövőben sem lesz ez az aktus több, mert hisz a *France-Hongrie* vezetősége, önálló szervezetnek tekintve magát, nem fog aprólékos elszámolásba beleegyezni, de ilyet nem is igényelhetünk tőle. A *France-Hongrie* minden egyéb vonatkozásban is a KKI-vel tartja a közvetlen levelezési kapcsolatot, a KKI-n keresztül és segítségével bonyolítja ügyeit. Éves munkatervét is vele egyezteti. A KKI éves munkatervében is részletesen szerepel a *France-Hongrie*-val való foglalkozás kérdése; a KKI 1969-es Franciaországra vonatkozó munkatervében még az benne van, hogy „erkölcsi és anyagi támogatást nyújtunk a Baráti Társaságnak”.

A jelenlegi objektív helyzet, a célszerűség, a munka gördülékenysége egyértelműen azt kívánna meg, hogy a *France-Hongrie* teljes mértékben és minden tekintetben a PMI-hez tartozzék. Ez a *France-Hongrie* vezetősége számára sem jelentene nivócsökkenést, hiszen egyrészt a PMI végső soron a nagykövetség politikai felügyelete alá tartozik, másrészt pedig a helyes, új gyakorlat szerint az intézet igazgatója egyben a nagykövetség kulturális tanácsosa is. Az egész elhatározás dolga tehát, amely mindenkinek, de mindenekelőtt a munkának tenne jót.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, Franciaország, 1969, 39. doboz, 001740/1969. A Francia-Magyar Baráti Társaság hovatartozásának kérdése és filmtár létesítése a Párizsi Magyar Intézetben, a párizsi magyar nagykövetség jelentése a Külügyminisztériumnak (1969. március 17.). Kivonat. A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.



**„HOZZUK ELŐTÉRBE
A MAGYAR–FRANCIA GAZDASÁGI KAPCSOLATOKAT”
A KÉTOLDALÚ VISZONY FEJLESZTÉSÉNEK
MAGYAR SZÁNDÉKA**

1970. DECEMBER 11.

A magyar diplomáciának a Nyugattal kapcsolatos általános törekvései – vagyis az elkötelezettség a kelet–nyugati viszony további javítására a gazdasági kapcsolatok elmélyítése céljából – tetten érhetők a Külügyminisztérium XI. területi osztályán, feltehetően annak francia referatúráján készült alább közölt feljegyzésben is, amely a külügyminiszter-helyettesi értekezletnek a magyar–francia viszonyral kapcsolatos tárgyalásait volt hivatva előkészíteni. A szakmailag egyre felkészültebb magyar külügy már nem csak a francia kül- és belpolitikát elemezte behatóan, hanem a francia külpolitika egészét vizsgálva igyekezett kiemelni a magyar–francia kapcsolatok szempontjából lényeges összefüggéseket. A kétoldalú viszony fejlesztésének Budapesten elsősorban gazdasági szempontból tulajdonítottak jelentőséget a fejlett gazdasági módszerek és technika átvételének céljával, és az ekkorra már kiterjedt nyugatnémet kapcsolatok kiegyensúlyozását is szem előtt tartva.

Jellemző, hogy a nyugati „fellazítástól” tartva a kulturális kapcsolatokról a Külügyminisztériumban így vélekedtek: „Kapcsolataink elérték az általunk kívánt szintet, szélesítésük nem időszerű. E kereteken belül megindult az átszervezés a műszaki kapcsolatok javára.” Az ideologikus elemek továbbélésére utal, hogy a magyar külügy pozitívan ítéli meg az önállóságra törekvő francia külpolitikát, mert „az növeli a tőkés világrendszer belső ellentmondásait”. Az irat szerint a Francia Kommunista Párt és a kommunistaszimpatizáns erők támogatása „internacionalista érdek”.

002929/2/1970.

Szigorúan titkos!

Készült 22 példányban.

[...]

Miniszterhelyettesi értekezletre

A magyar külpolitika Franciaország irányában tartós jelleggel a politikai, gazdasági, kulturális és tudományos műszaki kapcsolatok fejlesztésére irá-

nyul. E törekvésünknek a békés együttélési politikához való magyar hozzájáruláson túlmenő, országunk érdekeivel összefüggő indítékai vannak.

I.

Franciaország belső helyzete és külpolitikája

1. Franciaország jelenlegi társadalmi-politikai szerkezetét az 1958-ban létrejött gaulle-ista V. Köztársaság alkotmánya foglalja össze. De Gaulle a zilált francia bel- és külpolitikai viszonyokat, a szétaprózott és alig versenyképes gazdasági életet ellentmondásokkal terhes egységbe foglalta. Az állam erőforrásainak fokozott felhasználásával a nagy francia monopoltársaságok fokozatosan versenyképesé váltak a gazdasági fejlődést befolyásoló alapvető ágazatokban, az elektronika, a repülőgépgyártás, az atomipar, a rakéatechnika, a vegyipar stb. területén.

A nagyméretű gazdasági átalakulás ugyanakkor szociális konfliktusokat és bizonytalanságot eredményezett. Az 1968 tavaszán kirobbant szociális, majd belpolitikai válság megrendítette a gazdasági helyzetet és 1969 áprilisában, De Gaulle lemondásával érte el mélypontját.¹ Közel kétéves időszakon át lecsökkent Franciaország nemzetközi súlya és külpolitikai akcióképessége. A Pompidou köztársasági elnök² köré tömörült gaulle-ista erők 1969 végére rendeződtek. A jelenlegi francia belpolitikai életben csupán két számottevő erő van: a hatalmon lévő gaulle-izmus és a Francia Kommunista Párt.

2. Azokat a francia külpolitikai törekvéseket, amelyek egyrészt a gaulle-ista csoportosulás diplomáciai hangsúlyeltolódásait fejezik ki, másrészt hatást gyakorolnak a magyar-francia kapcsolatok alakulására, az alábbiakban ismertetjük:

- Pompidou tompította a korábbi francia külpolitika Amerika-ellenes élet, de a francia-USA ellentét továbbra is fennáll a Közel-Kelet, a Földközi-tengeren való amerikai jelenlét, a vietnami kérdés és általában az amerikai hegemon törekvések tekintetében.

1 1968 márciusában a nanterre-i egyetem bölcsészkarán zömmel szélsőbaloldali diákok egy csoportja radikális reformok bevezetését követelte az egyetem vezetésétől. A gyorsan szélesedő tiltakozó mozgalom májusra érte el csúcspontját, amikor a diákok mellett megmozdultak a nagy baloldali politikai és társadalmi szervezetek is. Május végére a sztrájkok szinte egész Franciaországot megbénították. A spontán események irányítását egyetlen politikai alakulat sem tudta kézbe venni. De Gaulle, miután tárgyalta a hadsereg vezetőivel, bejelentette a parlament feloszlatását és új választások kiírását. Az 1968. június végi választásokon a gaulle-ista párt és szövetségesei tovább növelték többségüket. Mindazonáltal a saját táborának elégedetlenségével és értetlenségével szembeszülő elnök - miután 1969. áprilisban egy népszavazáson leszavazták - lemondott.

2 Georges Pompidou (1911-1974): francia jobboldali politikus. 1969-1974-ben a Francia Köztársaság elnöke.

- Párizs és London között közeledés állt be. A franciák elsősorban az NSZK befolyás ellensúlyozására, továbbá egy Franciaország rovására bekövetkező NSZK-angol összehangolódás megelőzése érdekében támogatják Anglia közeledését a Közös Piachoz.

- A francia-nyugatnémet viszony, számos ellentét ellenére, reálian tekintve most jobb, mint az évszázad során bármikor volt. Az 1963-as német-francia megbékélés óta évenként kétszer rendszeresen megtartják a legfelsőbb szintű politikai konzultációt. Gyorsul a két ország gazdasági összefonódása. Franciaország rendkívül érzékenyen reagál azonban az NSZK minden önálló külpolitikai akciójára, ideértve annak keleti politikáját is.

- A földközi-tengeri térségben, különösen annak nyugati felében új francia politika bontakozik ki, amit Franciaország a parti államok kétoldalú szerződéses kapcsolatainak hálózatának létrehozása érdekében folytat. A Maghreb-országokkal³ való szorosabb együttműködés biztosítását újabban ezek gazdag természeti kincsei (olaj, foszfát) teszik fontossá Franciaország számára.

- Az új francia vezetés nyilatkozataiban számos esetben hangsúlyozta a szocialista országok irányában, hogy a francia külpolitika változatlanul a De Gaulle által kijelölt utakat követi. Franciaországnak saját nemzetközi szerepe biztosításához a szocialista országok jó partnerek, esetenként jobbak, mint számos nyugati szövetségesük, miután nézeteink néhány kérdésben közel állnak egymáshoz. Franciaországnak szüksége van a szocialista országok piacaira, a gaulle-isták pedig belpolitikai megfontolásból sem adhatják fel a függetlenség és a kelet-nyugati közeledés jelszavait. A gaulle-ista történelemszemlélet szerint a nemzetközi kapcsolatok egyedüli tényleges tényezői a nemzeti államok. Az ideológiai alapon létrejött tömbök átmeneti jelenségek. A francia diplomácia a szocialista országokat a felfogáson belül aszerint mérlegeli és rangsorolja, hogy van-e különleges érdeke és melyikkel a kiemeltebb foglalkozásra. Első számú partnerének a Szovjetuniót tekinti, vele nagyhatalmi kapcsolatokat kíván fenntartani. Jelentősebb figyelmet szentel - eltérő okokból - Lengyelországnak, Romániának és Jugoszláviának. A fennmaradó szocialista országokkal kapcsolataiban többnyire partnereinek kezdeményezésére, ösztökélésére hagyatkozik.

A moszkvai szovjet-nyugatnémet szerződés aláírásával a franciák keleti politikája új tartalmat kapott. A francia aggályok az NSZK súlyának növeke-

3 Maghreb: Észak-Afrika Földközi-tenger menti muszlim-arab lakta területeinek (Marokkó, Észak-Algéria, Tunézia) a középkor óta használatos arab eredetű elnevezése (az arab világ nyugati része).

dése miatt a szovjet és francia kormány közötti politikai konzultációkat intézményesítő jegyzőkönyvben jutottak kifejezésre. Ezzel a franciák – úgy érzik – jelentős lépéssel megelőzték az NSZK–szovjet kapcsolatok szintjét.

Összefoglalva: Franciaország az 1968-as belpolitikai válságtól napjainkig gazdaságilag, bel- és külpolitikailag egyaránt normalizált viszonyok közé került, ami a magyar–francia kapcsolatok alakítása szempontjából is lényeges körülmény.

II.

A magyar–francia kapcsolatok, Magyarország érdekeltsége

1. A két ország viszonya a második világháború után azzal a sajátságos vonással követte a békés egymás mellett élés világtendenciáját, hogy kapcsolataink javulása általában kisebb-nagyobb mértékben mindig elmaradt Franciaország és a fontosabb európai szocialista államok viszonyának javulásától. Ebben szerepük van a magyar–francia történelmi kapcsolatok hátrányos hagyományainak. A két állam érdekei a történelem folyamán politikai és katonai téren is számos esetben közvetlenül ütköztek. Franciaországnak kulcshelyzete volt a trianoni döntésben. A közép-európai francia szövetségi politika (kisantant) következtében a két állam között nem alakult ki erőteljes, hagyományt teremtő politikai és gazdasági együttműködés.

2. Franciaország nagyhatalom, amely önálló atomerejére, imperialista történelme során megalapozott nemzetközi befolyására támaszkodva önálló nemzetközi szerepre tör, saját politikai és katonai szövetségi rendszert kíván létrehozni, s ezzel növeli a tőkés világrendszer belső ellentmondásait.

3. Franciaország De Gaulle elnöksége idején az ún. kelet-nyugati kapcsolatok és az enyhülés politikájának úttörő tőkés országává vált. Több nagy nemzetközi kérdésben és konfliktusban a szocialista országok külpolitikai elgondolásaihoz közelálló magatartást tanúsít. (Közel-Kelet, Délkelet-Ázsia, német újrafelfegyverzés stb.)

4. A magyar–francia kapcsolatok fejlesztése nem feszültségkeltő tényező más szocialista országgal való kapcsolatainkban.

5. Franciaországban dolgozik a tőkés világ második legnagyobb kommunista pártja. A francia társadalom más haladó erői is jelentősek. Támogatásuk internacionalista érdek.

6. Franciaország iparilag fejlett állam, amelynek gazdasági stratégiája az ország teljes nemzetközi versenyképességének elérésére irányul. Alkalmazza a tőkés világ élenjáró technikáját, gazdasági módszereit. Politikai és kisebb mértékben gazdasági megfontolásból hajlandóságot mutat a tartós gazdasági és ipari együttműködésre Magyarországgal is. E készségének ki-

használásával változatosabbá tehetjük hagyományos német orientálódású nyugati gazdasági piacainkat, s ezáltal biztonságosabbá válnak gazdasági építőmunkánk külső feltételei.

7. Franciaország a nemzetközi kulturális és tudományos élet egyik nagy vonzási és szétsugárzási központja, amelynek hasznosítása országunknak érdeke.

A politikai kapcsolataink 1956 után 1960-tól indultak fokozatos fejlődésnek. Miniszterhelyettesi, majd különböző szakminiszteri látogatások után Péter János külügyminiszter 1965 januári hivatalos párizsi látogatása volt az első kiemelkedő politikai érintkezés a két kormány között a háború után. Ezt Couve de Murville külügyminiszter 1966. évi magyarországi hivatalos látogatása követte. Politikai kapcsolataink eddigi csúcspontjukat Fock Jenő miniszterelnök 1968 márciusában tett franciaországi hivatalos látogatásával érték el. A De Gaulle-lal és Pompidou-val folytatott tárgyalásokon mindkét részről kinyilvánították azt a szándékot, hogy országaink kapcsolataiban konstruktív új szakasz nyíljon meg, amely magában foglalja a politikai együttműködést is. A francia féllel elvben és gyakorlatilag megállapodtunk a legmagasabb szintű hivatalos látogatások rendszeresítéséről. Magyarországi meghívást fogadott el De Gaulle, Pompidou és Couve de Murville.

A magas szintű látogatások folytatására 1968 közepétől az elkezdődött franciaországi belső eseménysorozat miatt nem számíthattunk, de szakminiszteri szinten történt néhány, a politikai irányvonalnak megfelelő kölcsönös látogatás: Bíró József⁴ és Bondor József⁵ miniszterek Franciaországban, Bettencourt miniszter⁶ és Comiti államtitkár⁷ Magyarorszá-

4 1970. január 5-én Bíró József (1921–2001) külkereskedelmi miniszter (1963–1979-ben töltötte be ezt a tiszteket, 1966–1980 között az MSZMP KB tagja volt) és Valéry Giscard d'Estaing francia gazdasági és pénzügyminiszter öt évre szóló magyar–francia hosszú lejáratú kereskedelmi és gazdasági megállapodást írt alá Párizsban.

5 Bondor József (1917–1981): politikus. 1968–1977-ben építésügyi és városfejlesztési miniszter. Vezetésével 1970. szeptember 4–9-én magyar építésügyi küldöttség hivatalos látogatást tett Franciaországban.

6 André Bettencourt (1919–): francia pártönkívüli politikus. 1968–1969-ben iparügyi miniszter, 1969–1972-ben ügynevezett terv- és területrendezési miniszter. 1965–1989-ben Saint-Maurice-d'Ételan polgármestere. 1970. március 19–23-án hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodott.

7 Joseph Comiti (1920–2000): francia politikus. 1968–1981-ben Bouches-du-Rhône nemzetgyűlési képviselője, 1969–1972-ben a miniszterelnök mellé rendelt ifjúsági, sport- és szabadidő-ügyekkel megbízott államtitkár.

gon tett hivatalos látogatást. Említést érdemel Földes,⁸ Baczoni⁹ és Kazareczki¹⁰ miniszterhelyettesek franciaországi útja, a De Beaumarchais¹¹ külügyminisztériumi politikai igazgató részvételével Budapesten folytatott külügyi konzultáció, valamint a Bencsik István¹² vezetésével hivatalosan Franciaországban járt magyar országgyűlési küldöttség utazása.

1970 elején írásban megújítottuk Pompidou, Chaban-Delmas¹³ és Schuman¹⁴ nevére a korábban Fock elvtárs által átadott meghívásokat. Ezeket írásban is elfogadták. Schuman 1971 szeptemberét jelölte meg magyarországi utazásának időpontjául. Elfogadott magyarországi meghívással rendelkezik a francia kormány több tagja. A francia fél nem hivatalosan jelezte, hogy Tímár miniszterelnök-helyettest¹⁵ rövidesen franciaországi látogatásra szándékoznak meghívni. Gyakorlatilag a magyar félen múlik, mikor lesz konzultáció a két külügyminisztérium között az európai biztonsági értekezletről.

A magyar–francia politikai kapcsolatokra tehát éppúgy, mint korábban, továbbra is jellemző maradt a kapcsolatok szintjének viszonylagos elmaradása a fontosabb európai szocialista országokhoz képest. A Fock elvtárs látogatásakor elhatározott politikai vonal csak részben valósult meg, bár kétségtelen, hogy a politikai érintkezések változatossága, a megbeszélések jó légköre és tartalmassága előkészítik a későbbi magasabb szintű politikai eszmecseréket is.

-
- 8 Földes László (1914–2000): politikus. 1964–1972-ben az Erdészeti Főigazgatóság vezetője, 1967–1971-ben mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterhelyettes. 1956–1970-ben az MSZMP IKB majd a KB tagja.
 - 9 Baczoni Jenő (1907–1996): politikus. 1968–1973-ban a külkereskedelmi miniszter első helyettese. 1970. május 7-én a párizsi vásáron magyar napot tartottak, melynek keretében Hubert Roussellier, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke megbeszélést folytatott a vásár megtekintése céljából Párizsban tartózkodó Baczoni Jenővel.
 - 10 Kazareczki Kálmán (1932–1994): agrárközgazdász. 1967–1975-ben mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterhelyettes.
 - 11 Jacques Delarue Caron de Beaumarchais.
 - 12 Bencsik István (1910–1998): politikus, felsőoktatási vezető. 1948–1953-ban és 1963–1975-ben országgyűlési képviselő, az országgyűlés mezőgazdasági bizottságának elnöke. 1962–1965-ben, valamint 1968–1970-ben a debreceni Agrártudományi Főiskola, később Egyetem rektora. 1970–1974-ben a Hazafias Népfrent vezetőtitkára. A Nemzeti Parasztpárt, az MDP, majd az MSZMP tagja.
 - 13 Jacques Chaban-Delmas (1915–2000): francia politikus. 1967–1976-ban a Demokraták Szövetsége a Köztársaságért vezetőségi tagja. 1958–1969-ben a Nemzetgyűlés elnöke. 1969–1972-ben miniszterelnök. 1944–1977-ben Bordeaux polgármestere.
 - 14 Helyesen Schumann, Maurice (1911–1998): francia jobboldali politikus. 1946–1973-ban a Nemzetgyűlés tagja. 1969–1973-ban külügyminiszter.
 - 15 Tímár Mátyás (1923–): gazdaságpolitikus. 1967–1975-ben a minisztertanács elnökhelyettese. 1971. április 28–május 3-án Valéry Giscard d'Estaing francia gazdasági és pénzügyminiszter meghívására Franciaországba látogatott.

A gazdasági kapcsolatok

Miniszterelnökünk a francia vezetőkkel folytatott tárgyalásait értékelve kijelentette Pompidou elnöknek: „Gazdasági területen nem vártam, hogy konkrét eredmények szülessenek. Ha sikerült a francia kormánykörök érdeklődését és hajlandóságát felkelteni, az már eredmény.” – A látogatás után gazdasági téren mindkét fél részéről intenzív munka indult meg:

1. 1968 őszén megalakult a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság magyar tagozata.

2. 1968 decemberében megalakult az együttműködési vegyes bizottság is, és első ülésén aláírták a kormányközi gazdasági és ipari együttműködési megállapodást. A magyar tagozat megalakulása óta 14, a vegyes bizottság pedig 3 ülést tartott. Az elektronika, a gépkocsiipar, a kohászat, a gépipar, az elektromos berendezések, számítógépek, gyógyszeripar, vegyipar, mezőgazdasági és élelmiszeripar, építőipar, könnyűipar, idegenforgalom, a pénzügyi és bankügyek terén indult meg együttműködés, illetőleg jelentkezett különböző szintekig eljutott kölcsönös érdeklődés.

3. 1969-ben 60 tagú magyar küldöttség folytatott 165 kooperációs témáról tárgyalást francia partnerekkel. 1970 elején 40 tagú francia bevásárló küldöttség tartózkodott Magyarországon.

4. A fent említett vegyes bizottság 1970 őszén tartott párizsi ülésén 14 megkötött vállalkozói kooperációs megállapodás, 34 kooperációs szerződés létrehozására irányuló konkrét szándékot és 17 egyéb, sikerrel kecsgetett kooperációs tárgyalást regisztrált.

5. 1969-ben mintegy 3000 szakmai kiutazás történt Franciaországba gazdasági területről, szemben az 1968 előtti néhány év átlag 6-800 fős kiutazói létszámával.

6. 1970. január 5-én 5 évre szóló kereskedelmi és gazdasági megállapodást kötöttünk Franciaországgal. Kereskedelmi forgalmunk az utóbbi évek során az alábbiak szerint alakult:

Érték M Df¹⁶

Év	Export	Import	Összforgalom	Egyenleg
1965	177,7	237,5	415,1	-199,7
1966	306,2	350,2	656,4	-44,0
1967	282,2	336,2	618,4	-54,0
1968	231,2	355,8	587,0	-124,6
1969	347,6	526,3	837,9	-178,7
1970. X. hóig	233,3	487,0	720,3	-253,7

¹⁶ Érték millió devizaforint.

A magyar export 63 százalékát mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek alkotják. Behozatalunkban anyagok és félkész termékek szerepelnek az első helyen. Jelentősen megnőtt – 1969-ben megkétszereződött – a gépek és berendezések importja. Az árucere-forgalom alapvető problémája a kereskedelmi mérleg passzív szaldóhelyzete, aminek egyik fő oka a magyar áru-alaphiány. Kivitelünkben továbbra is igen alacsony a gépszektor részesedése.

Franciaország súlya kereskedelmi kapcsolatainkban az alábbi számadatokkal érzékeltethető:

Érték M D Ft

Magyarország teljes kereskedelmi forgalma (behozatal és kivitel)

	1960	1965	1968	1969
NSZK	1173,7	1842,1	1962,0	2337,0
Olaszország	558,6	1215,4	1548,4	2021,7
Ausztria	781,9	1069,4	1253,2	1583,8
Anglia	574,3	915,7	1092,7	1251,0
Franciaország	456,2	415,1	587,0	837,9

7. Budapesten két és fél év óta 10 fővel magyar-francia gazdasági dokumentációs és tájékoztatási központ működik.

8. Párizsban állandó kiküldöttet tart a Magyar Nemzeti Bank, a Kereskedelmi Kamara, a MALÉV, az IBUSZ és egyre nagyobb számú különböző magyar vállalat.

Összefoglalva: az elmúlt két és fél év során létrejöttek a széles körű és tartós gazdasági kapcsolatok keretei. A két ország gazdasági élete sok lényeges területen érintkezésbe és részben kölcsönhatásba került, az állami szinttől a vállalatokig bezárólag.

III.

Politikai, gazdasági, kulturális és tudományos kapcsolataink fejlesztésének terve

Miniszterelnökünk látogatása óta megteremtettük a továbblépés alapjait és kereteit. Egy-két év múlva kapcsolataink új, intenzívebb szakaszba kerülhetnek. Az új időszak feladatait miniszterelnöki szinten kellene kijelölni a francia miniszterelnök hivatalos magyarországi viszontlátogatása alkalmából.¹⁷ A látogatást a fokozatosság betartásával az alábbi jelentősebb eseményekkel készítsük elő:

17 Pierre Messmer francia miniszterelnök 1973. július 18–20-án tett hivatalos látogatást Magyarországon.

1. Politikai téren

- párizsi nagykövetünk jelentse be De Beaumarchais főigazgatónak, hogy Marjai külügyminiszter-helyettes elvtárs 1971 első negyedében Párizsba utazna a nemzetközi helyzetről és a két ország kapcsolatairól való konzultáció céljából.¹⁸

- A konzultáció során ismertessük a francia féllel a kapcsolatokra vonatkozó részletes magyar elgondolásokat és ütemtervet. Tegyük javaslatot látogatási naptárra, amelyben helyezük 1971 őszére Chaban-Delmas miniszterelnök magyarországi viszontlátogatását. Ha ez nem lehetséges, akkor erősítsük meg erre az időpontra Schumann idelátogatását.¹⁹

- Újítsuk fel elvben a kétoldalú barátsági okmány gondolatát, emlékeztetve arra, hogy erről Fock elvtárs látogatásakor szó volt, továbbá, hogy tulajdonképpen a politikai konzultációk intézményesítésére gondolunk. Közöljük, hogy az okmány elfogadását miniszterelnöki szinten gondoljuk.

- Megfelelő formában helyezük el törekvéseinket a német-francia rivalizálás kereteibe. Mutassunk rá az NSZK súlynövekedése ellensúlyozásának szükségességére, valamint arra, hogy a Fock-látogatás utáni alapozó időszak lezárult, és meg kell határoznunk kapcsolataink intenzív szakaszának feladatait.

2. Tímár elvtárs feltételezett franciaországi látogatása során találkozzék a francia miniszterelnökkel és - mondanivalójától függően - a köztársasági elnökkel is. Megbeszélésein ugyancsak fejtse ki a fenti gondolatokat.

3. A Magyarországra látogató francia kormánytagokkal az előrelépés szellemében folytassunk politikai megbeszéléseket külügyminiszteri, esetleg miniszterelnöki szinten. Ilyen szellemben beszéljünk kapcsolatainkról a párizsi nagykövetségünk útján a francia Külügyminisztérium tisztviselőivel, valamint a budapesti francia nagykövetség tagjaival is.

Gazdasági téren

- Tímár elvtárs feltételezett franciaországi látogatása köré csoportosítva főként a gazdasági vegyes bizottság magyar tagozatának mozgósításával hozzuk előtérbe a magyar-francia gazdasági kapcsolatokat és serkentsük a folyamatban lévő kooperációs ügyek előrehaladását.

18 Marjai József (1923-): politikus. 1970-1973-ban külügyminiszter-helyettes. 1971. március 23-án Párizsban megbeszéléseket folytatott Jacques de Beaumarchais-val, a francia Külügyminisztérium főigazgatóságának vezetőjével.

19 Chaban-Delmas miniszterelnök budapesti látogatása nem valósult meg. 1971. szeptember 8-10-én Maurice Schumann francia külügyminiszter hivatalos látogatáson valóban Magyarországon volt.

- Az NGKB²⁰ tűzze napirendre a magyar–francia kapcsolatokat.
- Tartsuk ébren Duhamel,²¹ Chalandon²² miniszterek és Vivien államtitkár²³ magyarországi látogatását. – Illetékes szerveink alakítsák ki elképzeléseiket egy párizsi magyar gazdasági, műszaki-tudományos dokumentációs és tájékoztatási központ létrehozásáról és azt haladéktalanul ismertessék a francia féllel.²⁴
- A Külügyminisztérium támogassa nagyméretű párizsi magyar ipari kiállítással egybekötött magyar–francia gazdasági napok szervezését.²⁵

Kulturális téren

Kapcsolataink elérték az általunk kívánt szintet, szélesítésük nem időszerű. E kereteken belül megindult az átszervezés a műszaki kapcsolatok javára.

Műszaki-tudományos téren

A politikai feltételek megvannak a nagy volumenű és intenzívebb munkamegosztásra. A Külügyminisztérium kérje fel illetékes hatóságainkat, vizsgálják meg a nagyobb arányú fejlesztés lehetőségeit. Ennek függvényében fontoljuk meg Ajtai elvtárs franciaországi látogatásának kezdeményezését.

Propaganda téren

Jelentősen megnövekedtek lehetőségeink. Érdeklődés van Franciaországban gazdasági mechanizmusunk és kultúrpolitikánk iránt. Az FKP szövetségi politikájához jelentős támogatást tudunk adni a magyarországi politi-

20 NGKB: Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága.

21 Jacques Duhamel (1924–1977): francia jobboldali politikus. 1969–1971-ben földművelésügyi miniszter, 1971–1973-ban kulturális miniszter. Látogatása elmaradt.

22 Albin Chalandon (1920–): francia gaulle-ista politikus. 1968–1972-ben építés- és lakásügyi miniszter. 1971. október 21–23-án Magyarországra látogatott.

23 Robert-André Vivien (1923–1995): francia gaulle-ista politikus. 1962–1995-ben az UNR, az UDR majd az RPR nemzetgyűlési képviselője. 1959–1982-ben Seine, majd Val-de-Marne megye főtanácsosa. 1969–1972-ben lakásügyi államtitkár.

24 1979. áprilisban kezdte meg működését a párizsi Magyar Dokumentációs Központ.

25 1972. október 15-én Bordeaux-ban Jacques Chaban-Delmas volt miniszterelnök, Bordeaux polgármestere és Mód Péter párizsi magyar nagykövet védnökségével magyar gazdasági, műszaki és kulturális hetek kezdődnek. Kiállítást rendeztek Bordeaux legnagyobb áruházában, valamint élelmiszer-áruházában, amelynek során száz különféle magyar könnyűipari terméket és fogyasztási cikket mutattak be. 1972. október 24-én magyar műszaki napok kezdődtek. Idegenforgalmi napot is tartottak. 1979. április 23-án a párizsi Kereskedelmi Kamara dísztermében nyílt meg ünnepélyes keretek között a Raymond Barre francia és Lázár György magyar miniszterelnök védnöksége alatt rendezett Magyar gazdasági és műszaki napok rendezvénysorozata. Ekkor Lyonban szintén tartottak magyar gazdasági és műszaki napokat.

kai helyzet ismertetésével. (Louis Aragon magyarországi látogatása,²⁶ a magyar tv „Fórum” c. műsoráról, mint a demokratizált tájékoztatás példájáról lezajlott franciaországi vita, a magyar választójogi törvény és pártkongresszusunk²⁷ egy-egy alkalmat adott az FKP-nak, hogy politikai propagandájában offenzívába kerüljön.)

Az FKP-val összehangolva fordítsunk figyelmet az FKP szövetségi politikája szempontjából fontos francia politikai személyek magyarországi meghívására és kedvező befolyásolására.

Figyeljünk fel politikai propagandánk növekvő lehetőségeire (ellenfel-lazítás), módszertanilag tökéletesítsük propagandamunkánkat. A sajtófőosztály, figyelembe véve a párizsi magyar sajtóiroda folyamatban lévő át-szervezését, dolgozza ki propagandánk elveit és határozza meg az ezzel kapcsolatos teendőket.

Párizsi magyar szervek

Következetesen érvényesítsük, hogy minden párizsi hivatalos képviselő-nél a folyamatos cserék minőségi javulást biztosítsanak.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1970, Franciaország, 37. doboz, 14-002929/2/1970. *Magyar-francia kapcsolatok*, a Külügyminisztérium XI. területi főosztályának feljegyzése miniszterhelyettesi értekezletre (1970. december 11.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



26 1970. szeptember 21–25-én az FKP küldötteként járt Magyarországon Roland Leroy, az FKP PB tagja és Louis Aragon, a KB tagja.

27 1970. november 21–27-én zajlott le az MSZMP X. kongresszusa.

AZ ELSŐ FRANCIA MINISZTERELNÖKI LÁTOGATÁS

1973. JÚLIUS

1973. július 18–20-án Pierre Messmer francia miniszterelnök hivatalos látogatást tett Magyarországon. Személyében a második világháború óta először járt Budapesten francia kormányfő. Útjára elkísérte Michel Jobert külügyminiszter. Messmert fogadta Kádár János és Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke is.

A francia miniszterelnök látogatásáról vélhetően az MSZMP Politikai Bizottsága és a kormány tájékoztatására készített jelentésből kiderül, hogy a magyar fél törekvései Franciaország vonatkozásában az 1960-as évek első fele óta semmit sem változtak. Amint a magyar vendéglátó, Fock Jenő miniszterelnök is kifejtette: „Gazdasági kapcsolataink lemaradtak a lehetőségek és más relációkban elért fejlődés mögött. Változatlan problémánk a kereskedelmi passzívum, amelynek csökkentéséhez, exportunk növeléséhez kérjük a francia kormány segítségét is.” Majd az európai gazdasági integrációval kapcsolatos eddigi rossz tapasztalatokra kissé borúlátóan visszaemlékezve hozzátette: „A közös piaci rendtartás továbbra is nagyban akadályozza mezőgazdasági exportunkat. Tapasztalataink szerint Franciaország e kérdésben nem segít nekünk és féltő, hogy ezt most is hiába kérjük.” A kétoldalú gazdasági kapcsolatok tartalmasabbá tételének igénye magyar részről ismét megerősítést nyert. Újra levonhatták Budapesten a következtetést, hogy „a magyar–francia kapcsolatok fejlesztését a jövőben is nekünk kell szorgalmaznunk, mivel a francia fél ebben kevésbé érdekelt”. Új elem viszont, hogy Kádár János felvetette Trianon kérdését, amelyre későbbi francia látogatóinak is rendszeresen felhívja majd a figyelmét.

Szigorúan titkos!

Készült 53 példányban.

003476/18/1973.

Jelentés a Francia Köztársaság miniszterelnökének hivatalos magyarországi látogatásáról. (1973. július 18–20.)

Fock Jenő elvtárs, a Minisztertanács elnökének meghívására Pierre Messmer, a Francia Köztársaság miniszterelnöke¹ 1973. július 18–20. kö-

¹ Pierre Messmer (1916–2007): francia gaulle-ista politikus, diplomata. 1972–1974-ben miniszterelnök.

zött hivatalos látogatást tett a Magyar Népköztársaságban. Elkísérte Michel Jobert külügyminiszter² is.

Pierre Messmert fogadta Kádár János és Losonczi Pál³ elvtárs.

Messmer tárgyalásokat folytatott Fock Jenő elvtárrsal.

I.

A fontosabb *nemzetközi kérdésekben* elfoglalt francia álláspontot Jobert külügyminiszter ismertette. Az általa kifejtettek főbb elemei:

A nemzetközi helyzet egészét a korábbi francia állásponthez képest kevésbé kedvezően, egyes problémáit pesszimistán értékelte. Több kérdésnél célzott arra, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió érdekei, az egymás közötti nyílt vagy hallgatólagos megállapodásaik milyen nagy szerepet játszanak. E megnyilatkozásaiból nem hiányzott a két nagyhatalom elleni él. Másrészt igyekezett kidomborítani Franciaország önálló politikáját és pozitív, esetenként közvetítő szerepét.

A *délkelet-ázsiai és az indokínai helyzet*⁴ kapcsán hangsúlyozta, hogy Franciaország érdekelt a térség békéjében. Utalt Franciaország közvetítő szerepére, kijelentve, hogy Franciaország mind a két félnél jelen van, a problémákban közvetlenül érdekelt államok álláspontja ismert előtte. Aláhúzza, hogy a térségben sok partner van jelen. Francia részről ennek ellenére nem ítélik meg pesszimistán a kilátásokat, úgy vélik, hogy az indokínai népek elérik a léthez való jogukat és nem lesznek a különböző rendszerek játékszerei.

2 Michel Jobert (1921–2002): francia jobboldali politikus. 1973–1974-ben külügyminiszter.

3 Losonczi Pál (1919–2005): politikus. 1967–1987-ben az Elnöki Tanács elnöke. 1957–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1954–1989-ben a Hazafias Népfront (HNF) Országos Tanácsának tagja, 1968–1989-ben a HNF elnökségi tagja.

4 1973. január 27-én Párizsban aláírták a fegyverszüneti egyezményt a Vietnami Demokratikus Köztársaság, az Egyesült Államok, a Vietnami Köztársaság és a Dél-vietnami Köztársaság Ideiglenes Forradalmi Kormányá között. Az egyezmény értelmében január 28-tól kezdve Dél-Vietnam egész területén életbe lép a tűzszünet. Az Egyesült Államok és a vele, illetve a Vietnami Köztársasággal szövetséges többi állam hadseregét 60 napon belül kivonják az országból. A felek kicserélik egymás fogságba esett katonáit és polgári személyeit. „A két dél-vietnami fél a tűzszünet után haladéktalanul konzultációkat fog tartani a nemzeti megbékélés és egyetértés, a kölcsönös tisztelet és az egymás megsemmisítésének kölcsönös elkerülése szellemében, hogy létrehozza a nemzeti megbékélés és egyesítés három egyenjogú összetevőből álló országos tanácsát... Vietnam újraegyesítését békés eszközökkel, fokozatosan kell végrehajtani... Kényszer vagy annektálás... és külföldi beavatkozás nélkül. Az újraegyesítés időpontjában Észak-Vietnam és Dél-Vietnam fog megegyezni... A párizsi Vietnam-konferencián részt vevő felek kötelezik magukat arra, hogy Kambodzsa és Laosz területét nem használják fel egymás szuverenitása és biztonsága ellen irányuló cselekedetekre.”

Kínával kapcsolatban hangsúlyozta: A francia–kínai viszony jó. Ezt fogja demonstrálni Pompidou szeptember 10–18. közötti kínai látogatása is. Kínát valóságos helyzetében, a vele szomszédos nagyhatalmakkal való viszonyával összefüggésben lehet és kell vizsgálni. Franciaország a kapcsolatok fejlesztésével segíteni akarja Kínát problémái megoldásában.

A *közel-keleti helyzet*⁵ kapcsán hangsúlyozta, hogy két irányból várható megoldás. Egyrészt a szemben álló felek közötti közvetlen dialógusból. Egyelőre erre semmi jel nem mutat, mert csak az egyik félnél van e tekintetben fejlődés. Másrészt a megoldás a nagyhatalmaktól függ, amelyek azonban még nem határozták el magukat a konfliktus megoldására. Előbb más problémákat akarnak megoldani és a Közel-Keleten inkább egyensúlyra, egyforma nyomás kifejtésére törekednek, hogy ne álljon elő olyan helyzet, hogy közbe kelljen lépniök. Vigyáznak, hogy aduikat ne tárják fel. Franciaország attól tart, hogy a Közel-Keleten olyan fejlemények következhetnek be, amelyeket a nagyhatalmak nem lesznek képesek a kezükben tartani. Van egy harmadik megoldási lehetőség is: az ENSZ. Ez tehetetlennek bizonyult, de vitafórumot tud ajánlani, s le tudja vezetni a feszültsé-

5 Az utalás az arab–izraeli konfliktusra vonatkozik. A harmadik arab–izraeli háborút követően, 1967. július 1-jén kezdte meg Egyiptom a Szezei-csatorna mentén felállított izraeli állások lövését. Nasszer egyiptomi elnök célja, a tetőpontját 1969–1970-ben elérő kifulladásztó háborúval, Izrael tartalékainak kimerítése volt. A harcok a Szezei-csatorna teljes hosszában folytak, a palesztinai arabok pedig Szíria és Jordánia területéről támadták Izraelt. Egyiptom számára a Szovjetunió biztosított utánpótlást, míg Izrael az Egyesült Államoktól kapott segítséget. 1969. december 9-én Rogers amerikai külügyminiszter több elemből álló megoldási javaslatot terjesztett elő a közel-keleti helyzet rendezésére. A terv hangsúlyozta, hogy tartós béke csak Izrael és az arab államok közvetlen tárgyalásai révén érhető el; követelte Izrael kivonulását az 1967-ben megszállt területekről; felvetette annak lehetőségét, hogy az 1949-es tűzszüneti határok végleges politikai határrá váljanak; kiemelte, hogy a menekültprobléma és a jeruzsálemi kérdés megoldása nélkül nem lehetséges a közel-keleti rendezés. A kezdeti elutasító nyilatkozatok után 1970 nyarán Egyiptom és Izrael is bejelentette, hogy kész elfogadni Rogers fegyverszüneti felhívását. Augusztus 8-án életbe lépett a három hónapos tűzszünet. A csapatszétválasztásra, illetve a Szezei-csatorna használatára vonatkozó átmeneti megállapodási kísérletek azonban eredménytelenek maradtak. Miután a Szadat egyiptomi elnök által 1971. február 4-én előterjesztett béketervet (Izrael formális elismerése és a palesztin menekültek visszatérése a megszállt területekért, illetve a Szezei-csatornán való szabad hajózásért cserébe) Izrael elutasította, az egyiptomi elnök novemberben bejelentette, hogy „nincs többé remény a békés megoldásra; döntésünk értelmében harcolni fogunk”. Ezt és hasonló kijelentéseit a nemzetközi környezet nem vette komolyan, Szadat pedig valóban elhatározta, hogy Izraelt egy további (korlátozott) háborúval kényszeríti arra, hogy tárgyaljon a megszállt területekről. Egyiptom és Szíria összehangolt és meglepetésszerű támadása 1973. október 6-án – jom kippur ünnepén – mindkét fronton egyszerre indult meg. A negyedik arab–izraeli háború október 24-én Izrael győzelmével ért véget.

get. Amikor kiéleződik a helyzet, a Biztonsági Tanácshoz lehet fordulni, hogy mindenki tisztességes vereséget szenvedjen és senki se győzzön.

Európa helyzetét optimistán lehet megítélni olyan értelemben, hogy nincs háború. Európa fokozott tevékenységben él, de nyugtalan, nem látja biztosnak a jövőjét. Jobert kommentálta az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencián tartott beszédét, hangsúlyozva, hogy az nem volt pesszimista, csak pontos akart lenni, mert nem helyesli a közvélemény befolyásolását célzó és a valóságot szép szavakkal elfedő beszédeket. Ehelyett a helyzet alapos elemzésére, realista szemléletére van szükség. Franciaország alapvető hozzájárulást tett, amikor a konferencia elé tárta elképzeléseit. A továbbiakban Jobert azt fejtegette, hogy az észak-afrikai országokat nem lehet elvonatkoztatni Európától, részvételük szükséges Európa számára. Továbbá, hogy az ideológiai rendszereken túl minden boldog jövő az emberek, eszmék, áruk cseréjén keresztül valósul majd meg.

Franciaország nem vesz részt *a közép-európai haderő-csökkentési tárgyalásokon*,⁶ mivel – szerinte – a csapatcsökkentések Közép-Európában olyan speciális helyzetet eredményezhetnek, amely akadályozza az összeurópai együttműködés kiépítését. Franciaország attól tart, hogy Európában két olyan földrajzi zóna alakul ki, amelyekben az államok védelmi szempontból nem szuverének, hanem kívülálló nagyhatalmaktól függnék. A másik ok az, hogy Franciaország maga akar dönteni nemzeti védelméről és annak eszközeiről, beleértve a nukleáris fegyvereket is. Amíg az Egyesült Államok és a Szovjetunió nem mutat jó példát és óriási összegeket fordít fegyverkezésre, Franciaország szkepticizmussal fogadja a neki adott jó tanácsokat. Jobert a francia atomrobbantás elleni nemzetközi tiltakozást nevetségesnek és groteszknek nevezte. Töretlenek maradnak, de érzékenyek is. Nyugtalanítja őket és megjegyzi maguknak, ha valaki tiltakozik. Ezt megmondták azoknak is, akik Ausztrália és Új-Zéland panaszát fogadták és nekik továbbították.

Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közeledését nagy fontosságú eseménynek nevezte, amelyen el kell gondolkodni, de nem szabad elsietett véleményt formálni. Úgy tűnik, hogy a két nagyhatalom együttműködése olyan mélyreható átalakulást eredményezhet, amelyet ma még nem tudunk felbecsülni.

6 Az MBFR-tárgyalások (Mutual and Balanced Force Reduction, vagyis kölcsönös és kiegyensúlyozott haderő-csökkentési tárgyalások) korabeli közkeletű elnevezése „közép-európai haderő-csökkentési tárgyalások” volt. E tárgyalások Bécsben kezdődtek 1973. október 30-án a Varsói Szerződés és a NATO tagállamai között a közép-európai hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek kölcsönös csökkentéséről. Ezeken a tárgyalásokon Franciaország valóban nem vett részt.

Fock elvtárs – álláspontunkat kifejtve – hangsúlyozta, hogy a két fél logikájában van bizonyos különbség, de meg tudjuk érteni egymást. Nem tudjuk osztani a francia külügyminiszter által elmondottakban megnyilvánult pesszimizmust. Az elmúlt évek fejleményei egyértelműen az enyhülés kiszélesedését bizonyítják. Fock elvtárs külön aláhúzta, hogy lehet különféle gondolat, de a szovjet–francia és a szovjet–amerikai csúcstalálkozók pozitív események,⁷ úgyszintén a szovjet–amerikai egyezmények a nukleáris háború elhárításáról és az együttműködés szélesítéséről.⁸ A helsinki konferencián⁹ nemcsak szép beszédek hangzottak el. Nem helyeseljük a leegyszerűsítést, hogy semmi nem történik. Sok fontos kérdésben (környezetvédelem, európai vízi utak, energiaprobléma) egyaránt érdekeltel vagyunk és jogos az a remény, hogy a későbbiekben ilyen konkrét problémákról fogunk tárgyalni.

Értékeljük Franciaországnak az európai biztonsági konferencia előkészítésében betöltött pozitív szerepét. Úgy látjuk azonban, hogy az utóbbi időben csökkent a francia aktivitás és kezdeményezőkézség, aminek okai nem világosak előttünk.

Ismertette kapcsolataink alakulását az NSZK-val. Kérte, hogy Franciaország adjon pozitív választ a nyugat-berlini főkonzulátusunk felállítására vonatkozó kérésünkre.¹⁰

Kifejtette véleményünket a nagyhatalmak és a kis országok viszonyának kérdéseiről, az európai haderő-csökkentési tárgyalásokról, a közel-keleti és a vietnami helyzetről, s a francia fél által érintett többi nemzetközi kérdésről.

Megemlítette, hogy az USA kétoldalú kapcsolataink rontásának kilátásba helyezésével igyekszik nyomást gyakorolni ránk, hogy a vietnami

7 1973. július 18–25-én Brezsnyev az Egyesült Államokba látogatott. A rendkívül szívélyes légkörű tárgyalásokon dokumentumot írtak alá az atomháború elkerüléséről, a SALT-II-tárgyalások gyorsításáról, valamint az atomenergia békés felhasználásáról. Július 25–27-én Brezsnyev Franciaországban tárgyalt.

8 Az 1969. november 17-én az USA és a Szovjetunió között kezdett SALT-tárgyalások (Strategic Arms Limitation Talks, vagyis a stratégiai fegyverzetkorlátozási tárgyalások) Helsinkiben és Bécsben felváltva folytatódtak, egyfelől az interkontinentális atomtöltetű hadászati támadórakéták (ICBM), másfelől az ezek elhárítását célzó ABM-rendszerek kiépítésének korlátozásáról. A SALT-tárgyalások alapelve az egyenlőség és a kölcsönös biztonság volt. A tárgyalások eredményeképpen 1972. május 26-án Moszkvában aláírták az első SALT-szerződést.

9 1973. július 3–7-én 33 európai ország, valamint az Egyesült Államok és Kanada részvételével Helsinkiben külügyminiszteri szinten megtartották az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia első szakaszát.

10 A nyugat-berlini magyar főkonzulátus 1973-ban valóban megnyílt. A főkonzuli tisztséget elsőként Surányi László töltötte be (1974–1977).

NEFB-ben¹¹ neki megfelelőbb magatartást tanúsítsunk. E kérdésben is elvi alapon állunk és visszautasítjuk az amerikai nyomást. Kapcsolataink rendezését az USA-val őszintén akarjuk. Őszinteségünkre őszinteséget várunk. Sajnos, csalódtunk bennük.

Kétoldalú kapcsolatainkat Fock elvtárs kedvezően értékelte. Politikai kapcsolataink fejlődnek, a két külügyminisztérium között rendszeressé váltak a konzultációk. Sor került több szakminiszter kölcsönös látogatására. Szeretnénk, ha a francia parlamenti küldöttség eleget tenne korábbi meghívásunknak.¹²

Gazdasági kapcsolataink lemaradtak a lehetőségek és más relációkban elért fejlődés mögött. Változatlan problémánk a kereskedelmi passzívum, amelynek csökkentéséhez, exportunk növeléséhez kérjük a francia kormány segítségét is. Mi tudatosan segítjük elő a francia exportőrök magyarországi üzleteit.

A közös piaci rendtartás továbbra is nagyban akadályozza mezőgazdasági exportunkat. Tapasztalataink szerint Franciaország e kérdésben nem segít nekünk és féltő, hogy ezt most is hiába kérjük.

Pierre Messmer általánosságban egyetértett Fock elvtárs értékelésével. Kapcsolataink jók, de azokat tovább lehet fejleszteni.

Egyetértett a francia parlamenti küldöttség magyarországi látogatásával. Megbeszéli ezt a francia Nemzetgyűlés elnökével. Úgy látja, hogy a küldöttség látogatására 1974-ben sor kerülhetne.

Gazdasági kapcsolatainkat értékelve úgy nyilatkozott, hogy ők is kedvőtlennek tartják a kereskedelmi egyensúly hiányát. Ugyanakkor igyekezett a magyar passzívum problémájának súlyát csökkenteni és annak okait részben ideiglenes tényezőkre, a korábbi magyar gabonavásárlásokra vezette vissza.

Egyetértett azzal a magyar véleménnyel, hogy legnagyobb lehetőségek az ipari kooperációk kiszélesítése területén vannak. Hibáztatta a francia ipari köröket, amelyek korántsem olyan aktívak, mint a nyugatnémetek vagy az olaszok. A kormány igyekszik ösztönözni a francia ipari köröket. Komoly vizsgálatra érdemesnek minősítette Fock elvtárs felvetését harma-

11 A párizsi egyezmény aláírása után felállított Nemzetközi Felügyelő és Ellenőrző Bizottság (NEFB, angol rövidítés: ICCS, vagyis International Commission for Supervision and Control in Vietnam) feladata volt a megállapodás végrehajtásának ellenőrzése. Az egyezmény 18. cikkelye arról is rendelkezett, hogy a bizottságnak Kanada, Magyarország, Indonézia és Lengyelország képviselőiből kell állnia. A vietnami tüzszünet életbelépésétől (1973. január 27.) Saigon elestéig (1975. április 30.) több száz magyar katonatiszt és diplomata teljesített szolgálatot az NEFB képviselőjeként Dél-Vietnamban.

12 1975. január 28–február 4-én járt francia parlamenti küldöttség hivatalos látogatáson Magyarországon.

dik országban való együttműködésre, esetleg további szocialista országok bevonásával.

Fock elvtárs azon kérdésére, hogy De Gaulle kijelentései ellenére 1974 után kétoldalú gazdasági kapcsolataink ügyében is Brüsszelben leszünk-e kénytelenek tárgyalni, azt válaszolták, hogy a Közös Piac a kereskedelmi szerződésekből illetékes, míg az ipari és műszaki kapcsolatok a tagországok kezében maradnak. Ezért megoldást jelenthet, ha ipari és műszaki együttműködési szerződést kötünk egymással. A kérdés lényegét azonban megkerülték. Egyrészt – most első ízben – határozottan kijelentették, hogy eleget tesznek vállalt kötelezettségüknek és 1974 végéig minden mennyiségi korlátozást megszüntetnek a magyar ipari termékekkel szemben. Másrészt hangsúlyozták, hogy ragaszkodnak a Közös Piachoz, nem mérhetnek rá csapást. Jogilag nekik is probléma, hogy mi lesz 1974 után, de ezt majd elintézik a Közös Piacca, úgy hogy gazdasági kapcsolataink fejlődjenek. Valószínűleg senkivel sem kell majd tárgyalni 1974 után, de a francia Külügyminisztérium rövidesen felvilágosítást fog adni ez ügyben.

A magyar és a francia fél egyetértett abban, hogy a gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság tevékenységét tartalmasabbá kell tenni.

Kulturális és tudományos kapcsolataink fejlődését mindkét fél megfélelőnek értékelte.

Messmer – Pompidou és a francia kormány nevében is – meghívta Fock elvtársat hivatalos franciaországi látogatásra. Eddig ők tartoztak a miniszterelnöki látogatással, ezért nem tudták korábban átadni a meghívást. Fock elvtárs a meghívást elfogadta.¹³

A francia fél eredetileg csak néhány soros közös közleményt akart kiadni a látogatásról. A hivatalos tárgyalások után részben saját kezdeményezésükből, részben a mi szorgalmazásunkra készek voltak kibővíteni az eredeti tervezetet.

II.

Látogatás Kádár János és Losonczi Pál elvtársnál

Kádár elvtárs a kormányzó párt¹⁴ és maga nevében üdvözölte a francia miniszterelnököt és kíséretét, hangsúlyozva, hogy jelentősnek tartja a látogatást.

Elmondta, hogy reálisan és nyíltan szeretne beszélni kapcsolatainkról, amelyekkel történelmileg bonyolult kérdések is összefüggnek. Politikai kapcsolataink az elmúlt 6-7 évben jók. Régebbre tekintve bizonyos kérdé-

13 1976. június 13-16-án Lázár György miniszterelnök tett hivatalos látogatást Franciaországban.

14 Vagyis a Magyar Szocialista Munkáspárt.

seket figyelembe kell venni. A magyar-francia kapcsolatok történetével Trianon is összefügg, ahol Franciaország döntő szerepet játszott. Ehhez kapcsolódik, hogy a két világháború között Magyarország kizárólag Németország befolyása alá került. Mi levontuk ebből a tanulságot, de Franciaországnak is le kell vonnia bizonyos következtetéseket. A francia miniszterelnök magyarországi látogatása kifejezi a mostani szándékot.

Kádár elvtárs kifejtette, hogy élő kapcsolatokat akarunk a nyugati országokkal. Nemzeti érdekünk, hogy a Nyugattal való gazdasági kapcsolatunk ne legyen NSZK-monopólium. Ezért is szorgalmazzuk a fejlesztést Olaszországgal és Franciaországgal. Bizonyos adottságok miatt ez nehéz. A kulturális területtel ellentétben, a Magyarországgal való gazdasági kapcsolatoknak nincs tradíciójuk Franciaországban. Lenne értelme, ha a francia kormány szorgalmazná a gazdasági kapcsolatok fejlesztését hazánkkal.

A nemzetközi politikára áttérve Kádár elvtárs kifejtette, hogy vannak közöttünk találkozási pontok, de vannak speciális kérdések is. Reméljük, szaporodni fognak azok a kérdések, ahol egyetértünk.

Végezetül Kádár elvtárs kifejezte reményét, hogy a magyar-francia kapcsolatok reális, szolid alapokon fejlődni fognak, elkerülve a hullámszókat.

Messmer kifejezte örömét, hogy találkozhatott Kádár elvtárral. Kifejtette, hogy budapesti látogatását politikai gesztusnak tekintik Magyarországra. A látogatás Pompidou elnök kifejezett kérésére jött létre. Abból a szempontból is politikai gesztusról van szó, hogy Messmernek ez az első külföldi útja miniszterelnöksége óta.

Öszinte és mély szándék vezeti őket kétoldalú kapcsolataink fejlesztésében. Tudják, hogy Trianon beárnyékolta kapcsolatainkat. 1945 után egyetlen francia kormány sem vállalt közösséget a két háború közötti kormányok bel- és külpolitikájával.

Kádár elvtárs megjegyzésére reagálva elismerte, hogy a Közös Piac mezőgazdasági rendtartása problémát okoz a két ország kapcsolatában. Valószínűleg beválnak azok a prognózisok, hogy nem lesz mezőgazdasági túltermelés a világban, hanem a túlnépesedés miatt nő a kereslet a piacokon. Ez megkönnyíti a közöttünk fennálló probléma megoldását is.

Messmer hangsúlyozta, hogy ma Franciaországban senki sem ellenzi a kormány politikáját. Ez szilárd partnerré teszi őket a nemzetközi kapcsolatokban. Ehhez kapcsolódva Jobert külügyminiszter megjegyezte, úgy érzi, hogy Helsinkiben mások nevében is beszélt, Magyarország nevében is.

A Losonczi Pál elvtársnál tett látogatás során a kétoldalú kapcsolatok kérdései kerültek szóba. Losonczi elvtárs megállapította, hogy a két ország kapcsolatai fejlődnek, kormányaink nézetei sok nemzetközi kérdésben azonosak vagy igen közel állnak egymáshoz.

Rámutatott, hogy a gazdasági terület az, ahol a kapcsolatok fejlesztésének lehetőségei nincsenek kihasználva, sőt még feltárásuk sem történt meg teljesen. Véleménye szerint kölcsönösek a feladatok és érdekek ebben a tekintetben.

Messmer egyetértett a Losonczi elvtárs által elmondottakkal és kétoldalú kapcsolataink jövőjét, a fejlesztés lehetőségeit illetően megismételte azokat, amelyeket a korábbiak során is kifejtett.

III.

A francia miniszterelnök és kísérete értékelte a budapesti megbeszélések őszinte és nyílt légkörét. Látszott, hogy nem készültek behatóbb tárgyalásokra, de ügyeltek arra, hogy pontosan kifejtsék a francia álláspontot a legfontosabb kérdésekben. Nagyon megütötte a fülüket az a magyar vélemény, hogy a francia álláspont az utóbbi időben pesszimistábbá vált, aktivitásuk csökkent.

A francia fél ezt a szokatlanul rövid idő alatt szervezett látogatást – amint nyíltan meg is mondták – elsősorban politikai demonstrációnak szánta. Valószínűleg összefügg ezzel a szovjet–amerikai közeledésről vallott francia vélemény, a francia–kínai viszony javulása esetleges negatív hatásának ellensúlyozására irányuló francia törekvés az európai szocialista országokban, az NSZK keleti politikájában elért és rövidesen várható eredmények, valamint a francia atomrobbantások elleni nemzetközi tiltakozás. (A mostani sorozat első robbantására Messmer bulgáriai tartózkodása idején került sor.) Nem tekinthető véletlennek, hogy Messmer első külföldi útja Magyarországra és Bulgáriába vezetett, s hogy Jobert külügyminiszter július 25-én – röviddel Brezsnyev¹⁵ és Gromiko¹⁶ párizsi látogatása után – Moszkvába utazott konzultációra.

A francia miniszterelnök magyarországi látogatása egészében véve hasznos volt. A megbeszélések lehetőséget adtak arra, hogy jobban megismerjük a francia fél álláspontját a legfontosabb nemzetközi kérdésekben, s hogy részletesen kifejtsük saját álláspontunkat. A megbeszélések tükrözték a francia magatartásban bekövetkezett negatív változásokat is.

Kétoldalú kapcsolataink fejlesztésére a francia fél nem tett konkrét javaslatokat. Pozitívum, hogy több ízben hangsúlyozták a gazdasági kapcsolataink, az ipari kooperációk fejlesztésére irányuló készségüket, s hogy

15 Leonyid Iljics Brezsnyev (1906–1982): szovjet politikus. 1964–1966-ban az SZKP KB első titkára, 1966–1982-ben főtitkára.

16 Andrej Andrejevics Gromiko (1909–1989): szovjet politikus. 1957–1985-ben a Szovjetunió külügyminisztere. 1973–1989-ben az SZKP PB tagja.

első ízben tettek határozott ígéretet a mennyiségi korlátozások megszüntetésére vállalt kötelezettségük betartására 1974 végéig.

A látogatás és a megbeszélések tapasztalatai azt mutatják, hogy a magyar–francia kapcsolatok fejlesztését a jövőben is nekünk kell szorgalmaznunk, mivel a francia fél ebben kevésbé érdekelt.

A francia miniszterelnököt 22 újságíró kísérte. Cikkeik, a televíziós és rádiótudósítók – a Pham Van Dong elvtársnak¹⁷ és a Messmernek nyújtott fogadtatás, illetve a budapesti és a szófiai fogadtatás összehasonlításai ellenére – ráirányították a francia közvélemény figyelmét Magyarországra és végső soron jó hírverést jelentettek országunkra nézve.

A jelentést összeállította: Nagy János külügyminiszter-helyettes¹⁸

A jelentést jóváhagyta: Fock Jenő, a Minisztertanács elnöke

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1973, Franciaország, 46. doboz, 13-003476/18/1973. *Jelentés a Minisztertanácsnak a Francia Köztársaság miniszterelnökének hivatalos magyarországi látogatásáról (1973. július 18–20.)*, összeállította Nagy János külügyminiszter-helyettes, jóváhagyta Fock Jenő, a Minisztertanács elnöke.

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



17 Pham Van Dong (1906–2000): vietnami politikus. 1949–1955-ben a Vietnami Demokratikus Köztársaság miniszterelnök-helyettese, 1954–1961-ben külügyminisztere. 1955–1976-ban a VDK, majd 1976–1987-ben a Vietnami Szocialista Köztársaság miniszterelnöke. Vezetésével 1973. július 16–23-án járt vietnami párt- és kormányküldöttség „hivatalos, baráti látogatáson” Magyarországon.

18 Nagy János (1928–): politikus, diplomata. 1971–1980-ban külügyminiszter-helyettes.

**A FRANCIA NEMZETGYŰLÉSI DELEGÁCIÓ
HIVATALOS MAGYARORSZÁGI ÚTJA**

1975. FEBRUÁR 6.

1975. január 28–február 4-én a francia Nemzetgyűlés Hivatalának küldöttsége hivatalos látogatáson Magyarországon járt. Az eseményről jelentésben számolt be Raymond Bressier, budapesti francia nagykövet: „Parlamenti küldöttségünk látogatása, amellyel kapcsolatban annak tagjai is elégedetten nyilatkoztak, újból lehetővé tette, hogy lemérhessük, mekkora jelentőséget tulajdonít a magyar fél az ilyen találkozásoknak”, írta a francia diplomata. A Franciaországgal való viszony fejlesztésében önmagát különösen érdekeltnek valló magyar kormányzat újra igyekezett célba juttatni szokásos üzeneteit. A vendéglátók nyugtalanságukat kifejezve a Közös Piac élelmiszer-behozatali korlátozásai miatt, ismét nagy hangsúllyal szóltak a gazdasági kérdésekről. A magyar szívéllyesség azonban a hivatalos francia politika érdeklődésének hiányát aligha pótolhatta.

Franciaország Magyarországi Nagykövetsége
60. sz. EU.¹

**Raymond Bressier, Franciaország magyarországi nagykövete²
Őexcellenciája Jean Sauvagnargues külügyminiszter úr³ részére
– Európai Igazgatóság –**

Tárgy: A Nemzetgyűlési Hivatal küldöttségének hivatalos látogatása.

-
- 1 A margón a következő információ található: „A dokumentum elküldve: Köztársasági Elnök Hivatala, Miniszterelnök, CM [Cabinet du ministre, vagyis a külügyminiszteri kabinetiroda], SGL [Secrétariat général, vagyis a Külügyminisztérium főttkársága], COP, Belgrád, Berlin, Kelet-Berlin, Bukarest, Moszkva, Peking, Prága, Szófia, Tirana, Varsó részére.” A dokumentumhoz három, általunk nem közölt függelék tartozik: I. a delegáció tagjainak listája protokolláris sorrendben. II. A Nemzetgyűlés Hivatala küldöttségének tiszteletére 1975. február 3-án a nagyköveti rezidencián adott vacsora magyar meghívott személyiségeinek listája. III. A Francia Köztársaság Nemzetgyűlési Hivatala küldöttségének programja (1975. január 28–február 4.).
 - 2 Raymond Bressier (1919–1989): francia diplomata. 1974–1980-ban Franciaország budapesti nagykövete.
 - 3 Jean Sauvagnargues (1915–): francia politikus, diplomata. 1974–1976-ban külügyminiszter.

A Nemzetgyűlési Hivatal küldöttsége az első elnökhelyettes, Le Douarec úr⁴ vezetésével, január 28. és február 2. között első alkalommal tett hivatalos látogatást Magyarországon. A delegációt nagyon szívélyes fogadtatásban részesítették a magyar hatóságok, akik múlt szeptemberben különösen sajnálták ennek a látogatásnak az elhalasztását. Mindent megtettek annak érdekében, hogy ez a magyarországi tartózkodás sikeres legyen, és az esemény nagy nyilvánosságot kapott az írott és hangzó sajtóban egyaránt, hangsúlyozva ezzel, hogy mekkora jelentőséget tulajdonít a látogatásnak Budapest. Ezt a benyomást erősítette az a tény is, hogy a francia parlamenti képviselők magas rangú személyiségekkel tárgyalhattak, illetve hogy különleges figyelmesség vette őket körül.

Honfitársainkat fogadta Apró Antal, a magyar Országgyűlés elnöke,⁵ ezenkívül találkoztak Losonczy úrral, az Elnöki Tanács elnökével⁶ és a miniszterelnök-helyetessel, Huszár úrral.⁷ A végig szívélyes légkörben zajló megbeszélések során a magyar vezetők nagy vonalakban felvázolták országuk bel- és külpolitikai törekvéseit, illetve mindnyájan határozottan hangsúlyozták a kétoldalú kapcsolatok élénkítésének fontosságát, hogy így a két állam viszonyában egyre kevésbé legyen jellemző a múltban tapasztalható rendszertelenség és gyengeség. Minden indulat nélkül több alkalommal is sajnálatukat fejezték ki, hogy számos francia számára „Magyarország fehér folt Európa térképén”. Apró úr szerint a kapcsolatok fejlődését, elsősorban gazdasági téren, egyedül az egymás iránti jóakarathiánya fékezheti. Bár ezeket a kijelentéseket parlamenti képviselőink tudomásul vették, kissé megdöbbenek tárgyaló partnereiknek a marhahús behozatalának felfüggesztésével kapcsolatos visszatérő célzásain. Az egyik francia képviselő reményét fejezte ki, hogy ez a helyzet viszonylag rövid időn belül rendeződhet, amit a vendéglátók örömmel nyugtáztak. A jelenlegi legfontosabb nemzetközi kérdésekkel kapcsolatos magyar álláspont vonatkozásában semmi új nem hangzott el, ami kiegészítené ebben a tárgyban isme-

4 François Le Douarec (1924-): francia ügyvéd és politikus. Az UDR (Union des démocrates pour la République, vagyis a Demokraták Uniója a Köztársaságért, francia gaulle-ista politikai párt, 1971–1976) tagja. Ille-et-Vilaine képviselője, a Nemzetgyűlés első alelnöke.

5 Apró Antal (1913–1994): politikus. 1971–1984-ben az Országgyűlés elnöke. 1956–1988-ban az MSZMP KB tagja, 1957–1980-ban a PB tagja.

6 Losonczy Pál.

7 Huszár István (1927-): közgazdász, politikus. 1969–1973-ban a KSH elnöke, államtitkár; 1973–1980-ban miniszterelnök-helyettes, 1975–1980-ban az Országos Tervhivatal elnöke, 1980–1985-ben az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatója, 1985–1988-ban a Párttörténeti Intézet igazgatója, 1988. július–1989. októberben a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára, illetve elnök-főtitkára. 1970–1989-ben az MSZMP KB, 1975–1980-ban a PB tagja.

reteinket. Ismét megerősítették, hogy az enyhülési politika folytatását kívánják, de egyeseket észlelhető aggodalommal tölt el, hogy ezt a folyamatot számos akadály hátráltatja. Losonczi úr fejezte ezt ki a legnyíltabban, amikor egyértelműen elismerte, nyugtalanítja a szovjet–amerikai kereskedelmi megállapodás megkérdőjelezése,⁸ amely kudarcot a Nyugaton megjelenő „negatív erők” hatásának tulajdonított. Szerinte azok a nyugati országok – mint például Franciaország –, amelyek őszintén kitartanak a béke mellett, fontos lenne, hogy fellépjenek e hatások ellen.

A francia képviselők és magyar kollégáik között szervezett kevésbé hivatalos tárgyalások lehetővé tették a különösen nyílt eszmecserét Magyarországon szociális és kultúrpolitikájáról. Ezekben a megbeszéléseken kiemelkedő személyiségek voltak jelen, így többek között az akadémikus Ortutay,⁹ Molnár Ferenc úr, a kulturális minisztérium államtitkára, Pesta László úr, az egészségügyi bizottság elnöke,¹⁰ Medve László úr egészségügyi miniszterhelyettes,¹¹ illetve a Központi Statisztikai Hivatal elnökhelyettese és a Demográfiai Intézet igazgatója, a világhírű szakember, Szabadi [sic!] Egon úr.¹²

A hatékony, de nem túlságosan merev szervezésnek köszönhetően a kelet-magyarországi kirándulás egyszerre lehetett tanulságos és oldott hangu-

8 1973-ban megduplázódott a szovjet–amerikai kereskedelmi forgalom, és elérte az 1,4 milliárd dollárt. Nixon amerikai elnök 1974. június 27–július 3-i moszkvai látogatása során, június 29-én, 10 évre szóló szovjet–amerikai gazdasági egyezményt írtak alá. Mindazonáltal 1974. december 20-án az USA Szenátusa átfogó kereskedelmi törvényt fogadott el (Trade Reform Act). Eszerint el lehet törölni a fejlődő országokból érkező áruk vámtarifáit a kommunista országokból származóak kivételével, ami nem vonatkozik Jugoszláviára és Romániára. A Szovjetunió csak abban az esetben kaphat kereskedelmi engedményeket, ha megkönnyíti a kivándorlást, főként a szovjet zsidók számára. A Jackson–Vanik néven ismert törvény a kivándorlás liberalizálásától tette függővé a „legnagyobb kedvezmény elvének” alkalmazását. Továbbá az amerikai törvényhozás maximálta a Szovjetunióknak adható Exim Bank-hitel mennyiségét.

9 Ortutay Gyula (1910–1978): etnográfus, politikus. 1967–1978-ban az MTA Néprajzi Kutatócsoport igazgatója. 1945-től az MTA levelező, 1958-tól rendes tagja. 1949–1978-ban a Magyar Néprajzi Társaság elnöke. 1964–1978-ban a TIT elnöke. 1964–1978-ban a Hazafias Népfront alelnöke. 1958–1978-ban az Elnöki Tanács tagja. 1970–1978-ban az Országgyűlés kulturális bizottságának elnöke. 1975-ben Állami Díjat kapott.

10 Pesta László (1902–1998): politikus, orvos. 1954–1989-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja, 1954–1979-ben a HNF budapesti bizottságának alelnöke. 1955–1990-ben az Országgyűlés szociális és egészségügyi bizottságának elnöke.

11 Medve László (1928–): orvos, politikus. 1952–1954-ben a lengveltóti tüdőkórház segédorvosa; 1954–1963-ban az Egészségügyi Minisztérium főelőadója, 1963–1967-ben osztályvezetője, 1967–1970-ben párttitkára. 1970–1974-ben az MSZMP KB alosztályvezetője. 1974–1981-ben egészségügyi miniszterhelyettes, 1981–1984-ben államtitkár, 1984–1987-ben egészségügyi miniszter.

12 Szabady Egon (1917–1999): demográfus. 1940–1953-ban a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) munkatársa, 1953–1963-ban a népesedésszociológiai főosztály vezetője, 1963–

latú. Az út első állomásán, Miskolcon a francia képviselők – akiket erre az útra az Országgyűlés titkára, Pesta úr és a parlament külügyi felelőse¹³ kísérték – két tolmács segítségével Magyarország második legnagyobb városának választott helyi előjáróival, önkormányzati és országgyűlési képviselőivel is tárgyalhattak, ezen túl meglátogathattak egy jó állapotban lévő mezőgazdasági termelőszövetkezetet, aztán pedig az ország egyik legnagyobb vegyi vállalatát, a borsodi gyárat is. A vendégek tiszteletére az Országgyűlés alelnöke, Vargáné¹⁴ adott hivatalos ebédet. Az étkezés után a küldöttség megtekintette Eger barokk belvárosát, azután pedig a protestáns hagyományairól, illetve egyeteméről és kutatási központjairól híres Debrecent is. Ez a vidéki utazás a pusztában tett kirándulással, festői módon zárult. Itt mindenki megállapíthatta, hogy a lovas hagyományok, amire olyan büszkék a magyarok, még mindig elevenen élnek. A képviselőket fogadták továbbá a főváros közelében található martonvásári mezőgazdasági kutatóintézetben is, továbbá meglátogathatták Budapesten a lámpa- és elektronikus-eszköz-gyárat, a Tungstramot, amely az egyik legjelentősebb ilyen vállalat Európában. Minden ilyen látogatás lehetőséget adott a francia képviselőknek, hogy tájékozódjanak az alkalmazottak munkakörülményeiről, sőt a válalatok irányításáról is. A válaszok, melyeket időnként túlzott mértékben is számadatokkal illusztráltak, és az idézett általános statisztikák azt a benyomást keltették parlamenti képviselőinkben, hogy beszélgetőpartnereik egyáltalán nem akarnak optimista túlzásokba esni. A feltett kérdésekre a vendéglá-

1980-ban a KSH elnökhelyettese; 1962–1980-ban a KSH Népeségtudományi Kutatócsoport, illetve a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet alapító vezetője, illetve igazgatója. Az MKKE, illetve a BKE címzetes egyetemi tanára. A magyarországi népeségtudományi kutatások nemzetközileg is elismert képviselője, az első magyarországi demográfiai tankönyv és kézikönyv szerzője, számos új, addig Magyarországon ismeretlen tudományos módszer bevezetője. Kiemelkedő eredményeket ért el a társadalmi foglalkozási átrétegződési vizsgálatok magyarországi bevezetése terén. Vezetője volt az 1960. és az 1970. évi népszámlálás tudományos előkészítésének, a népszámlálások végrehajtásának, majd irányításával hajtották végre Magyarországon az első két mikrocenzust (1963, 1973). 1960–1967-ben az MTA Demográfiai Bizottság alapító tagja és titkára, 1967–1968-ban alelnöke, 1969–1980-ban elnöke. 1967–1980-ban az MTA Statisztikai Bizottság, 1969–1980-ban a szociológiai bizottság és a társadalmi beilleszkedési zavarok bizottsága tagja, a magyar család- és nővédelmi tudományos társaság alapító tagja, 1973–1980-ban a TIT Demográfiai és Szociológiai Választmányának elnöke.

13 Szurovszky Oszkár.

14 Varga Gáborné (szül. Zalán Mária Irén, 1921–1980): politikus, tanár. Középkolai és hegedűtanár. Nékosz-igazgató, 1958-ban a miskolci Herman Ottó Általános Leánygimnázium igazgatója, 1963-ban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács elnökhelyettese, 1968-tól a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke. 1958–1975-ben országgyűlési képviselő, 1962-től a BAZ megyei képviselőcsoport vezetője, 1963–1967-ben az Országgyűlés jegyzője, 1971–1975-ben az Országgyűlés alelnöke. 1945-től az MKP, 1958-tól az MSZMP tagja.

tók általában minden kertelés nélkül feleltek. A francia látogatókban jó benyomást hagyott azoknak a szakembereknek hozzáértése és komolysága, akikkel az útjuk során találkoztak.

Apró Antal úr, aki a látogatók tiszteletére ebédet adott a Parlamentben, és aki részt vett a nagykövetségi rezidencián tartott vacsorán is, olyan kedvességről és nyájas jóindulatról tett tanúságot, amit egyáltalán nem feltételeztünk róla. Így fontosnak tartotta megjegyezni, hogy ő egyáltalán nem csinált gondot abból, hogy vendégei elhalasztották jövetelüket. Mindazonáltal világosan kifejezte – amit a mindkét étkezésen jelen lévő Nagy János külügyminiszter-helyettes úr is hangsúlyozott – hogy a magyar vezetők örülnének, és megtisztelve éreznék magukat, ha a párizsi Nemzetgyűlés elnökét, Edgar Faure urat¹⁵ fogadhatnák ennek az évnek a második felében¹⁶ (az eljövendő hónapokat ugyanis leköti majd a Magyar Szocialista Munkáspárt márciusban megrendezésre kerülő kongresszusa,¹⁷ majd a május–júniusi országgyűlési választások¹⁸).

Parlamenti küldöttségünk látogatása, amellyel kapcsolatban annak tagjai is elégedetten nyilatkoztak, újból lehetővé tette, hogy lemérhessük, mekkora jelentőséget tulajdonít a magyar fél az ilyen találkozásoknak. Ezek az érintkezések részben lehetőséget nyújtanak a kapcsolatfelvételre, ugyanakkor arról is tanúskodnak, hogy milyen megbecsülésben részesül ez a „kis ország”, ahol ez utóbbi szempont különösen fontos, hiszen a magyarok minden feltűnés nélkül ugyan, de figyelmesen követik a szomszédos országok irányába megmutatkozó külföldi magatartást.

Assemblée nationale – Paris, Service des Archives et de la recherche historique parlementaire, dossier Mission du Bureau de l'Assemblée nationale française en Hongrie de 28 janvier au 4 février 1975. *Visite officielle de la délégation du Bureau de l'Assemblée Nationale*, Raymond Bressier, budapesti francia nagykövet 60/EU. számú jelentése (1975. február 6.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

15 Edgar Faure (1908–1988): francia radikális, majd gaulle-ista politikus, jogász. 1973–1978-ban a francia Nemzetgyűlés elnöke.

16 Ez a látogatási terv nem valósult meg. Apró Antal a magyar országgyűlési küldöttség 1977. május 16–23-án Franciaországban tett hivatalos látogatása során találkozott Edgar Faure-al, a francia Nemzetgyűlés elnökével.

17 1975. március 17–22-én tartották az MSZMP XI. kongresszusát.

18 1975. június 15-én került sor az országgyűlési képviselő-választásokra.

PUJA FRIGYES KÜLÜGYMINISZTER PÁRIZSI LÁTOGATÁSA

1975. JÚNIUS 11.

1975. június 5–7-én Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos látogatást tett Franciaországban. Noha a Minisztertanács részére készített jelentés tanúsága szerint a magyar tárgyalókban az a benyomás alakult ki, hogy „kétoldalú kapcsolatok kérdésében a francia fél változtatni akar eddigi passzív magatartásán”, a szövegben ennek kevés jelét találjuk. A magyar fél által hosszú idő óta sürgetett elnöki látogatás továbbra sem került napirendre. A magyar–francia gazdasági kooperáció alig haladt előre. És a szokásos magyar felvetések: „a Közös Piac diszkriminációs intézkedései zavarják kereskedelmünket; különösen nehezítettem a marhahús-import korlátozását; az árucseré-forgalmat nem liberalizálták teljesen, pedig a francia miniszterelnök legutóbbi budapesti látogatása során is ígéretet tettek erre” – érvelt a magyar külügyminiszter. A kulturális kapcsolatok terén a franciák javára mutató „kiegyensúlyozatlanságot” szintén nehezítette. A nemzetközi helyzet áttekintése során viszont számos kérdésben – így az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, az arab–izraeli konfliktus megítélése és a ciprusi válság rendezése tekintetében – hasonló álláspont fogalmazódott meg.

Szigorúan titkos!

Készült 56 példányban.

001166/24/1975.

Jelentés a Minisztertanácsnak¹

1975. június 5–7. között Jean Sauvagnargues-nak, a Francia Köztársaság külügyminiszterének a meghívására hivatalos látogatást tettem Franciaországban. Két ízben tárgyaltam Jean Sauvagnargues külügyminiszterrel, s

¹ Tollal ráírva: „lássá Randé e.” (Randé Jenő elvtárs); valamint „PB + K” (az MSZMP KB Politikai Bizottsága és a kormány). Randé Jenő (1922–): újságíró, diplomata. 1946-tól a Magyar Rádió munkatársa, 1957-től főmunkatársa, 1957–1960-ban New York-i, 1960–1963-ban londoni tudósító. 1964–1967-ben a Magyar Televízió politikai adásainak főszerkesztője, 1968–1970-ben a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, 1970–1974-ben kairói, 1978–1985-ben bécsi nagykövet. 1985–1990-ben a Magyarok Világszövetsége főtítkára.

kérésére egy alkalommal négyszemközti beszélgetésre került sor. Fogadott Valéry Giscard d'Estaing, a Francia Köztársaság elnöke is.

I.

Giscard d'Estaing elnöknel hivatkoztam arra, hogy a Francia Köztársaság elnökének 1968-ban átadott meghívást mi ma is érvényesnek tartjuk, s a magyar vezetők szívesen látják őt Budapesten. Giscard d'Estaing üdvözlét küldte vezetőinknek, s kifejezte reményét, hogy magyarországi látogatására majd sor kerül.

Mindketten pozitívan értékeltük kapcsolataink alakulását, kiemelve, hogy gazdasági téren még van tennivaló. Sok lehetőséget látunk az ipari-kooperációs kapcsolatok fejlesztésében. Az elnök aláhúzta, hogy a harmadik piacokon való kooperációs együttműködésünk előfeltétele, alapja a kétoldalú kapcsolatok kifejlődése. Giscard d'Estaing értékelt az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletet. Szerinte megfelelő politikai szándék és elhatározás mellett az értekezletet még a nyáron, július végén be lehet fejezni. Nem érti, hogy miért törődik bele mindenki a dolgok lassú menetébe. A jelenlegi helyzetben egy rossz dolgot lát: ha nem jelentetük volna ki, hogy be akarjuk fejezni az értekezletet, befejezhetjük volna az év végére, mivel azonban bejelentettük és egyelőre nincs előrehaladás, az a látszat, mintha áthidalhatatlan problémák lennének. Ez pedig kihathat az európai országok közvéleményére. Leszögezte, hogy Leonid Brezsnyevvel folytatott legutóbbi beszélgetése szellemében a francia kormány kész tovább fáradozni az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet mielőbbi befejezése érdekében.²

A francia elnök befejezésül kijelentette, hogy nagy figyelemmel kísérik a magyarországi helyzet alakulását, s remélik, hogy erőfeszítéseink hozzájárulnak Magyarország felvirágzásához.

II.

A hivatalos tárgyalások és a beszélgetések azt mutatták, hogy kormányaink álláspontja számos nemzetközi kérdésben közel áll egymáshoz, néhány kérdésben viszont jelentős eltérés van.

2 1974. december 5-7-én Leonid Brezsnyev, az SZKP KB főtitkára Párizsba látogatott. A tárgyalások során Giscard d'Estaing elnök elviekben elfogadta egy Helsinkiben megtartandó csúcstalálkozó tervét, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a többi, még húzódozó nyugati ország is a beleegyezését adja. 1975. augusztus 1-jén Helsinkiben valóban sor került az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróülésére, amelyen 33 európai ország, valamint az Egyesült Államok és Kanada legfelsőbb szintű vezetői vettek részt.

1. A nemzetközi helyzet értékelése.

A nemzetközi helyzet általában pozitív értékelése mellett kitértem a kedvezőtlen tendenciákra is. Ráműtattam a vietnami vereséget követő amerikai külpolitika negatív vonásaira, hatására az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletre.

Szót ejtettem a kínai külpolitika aggasztó lépéseiről, európai céljairól. Aláhúztam, hogy a Német Szövetségi Köztársaságban és Nyugat-Berlinnel kapcsolatosan számos nyugtalanító jelenség tapasztalható. Elítéltem a portugál belügyekbe való külső beavatkozásokat. Elemeztem a nyugat-európai integráció törekvéseit, a tőkés országokban megmutatkozó válságjelenségek, valamint az energiaválság hatását a szocialista és a kapitalista országok viszonyára, az európai enyhülésre.

A francia külügyminiszter szerint az Egyesült Államok alapján véve folytatja korábbi politikáját, amely a két világhatalom egyetértésén alapszik. Valószínűtlennek tartja az Egyesült Államok katonai beavatkozását a Közel-Keleten. Kínát illetően nem volt ilyen egyértelmű. Hangsúlyozta, hogy nem osztják azt a kínai véleményt, mely szerint az enyhülés veszélyes, mert elaltatja a nyugati országok éberségét. Ellenkezőleg, az enyhülési politika biztosítja az egyes államok közötti kapcsolatok rugalmasabbá tételét és elősegíti azok fejlődését.

Kifogásolta, hogy országainkban előszeretettel bíráljuk a nyugati egységötörekvéseket (Politikai és Védelmi Unió) és keveset beszélünk arról, hogy a szocialista táboron belül már létezik a politikai, a katonai és gazdasági egység. Franciaország azért ragaszkodik a nyugat-európai politikai egység gondolatához, mert a németkérdés megoldása csakis úgy képzelhető el, ha a Német Szövetségi Köztársaságot bevonják egy szélesebb békés tömörülésbe. Elismerte ugyan a békés egymás mellett élés politikájának eredményeit, de az ideológiai harc megszüntetését ajánlotta. Portugália vonatkozásában elfogadta a belügyekbe való be nem avatkozás elvét, de hangsúlyozta: be kell tartani egy íratlan játékszabályt, nem szabad célul tűzni a másik fél felszámolását.

Vitába szállt velem Nyugat-Berlinre vonatkozóan, s hangsúlyozta, hogy ők a négyhatalmi megállapodást Berlin egészére vonatkoztatják.³ Végül

3 A Berlinről szóló 1971. szeptember 3-án megkötött négyhatalmi egyezmény megerősítette az aláíró négy egykori szövetséges hatalom, vagyis a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország Berlin feletti jogait. A megállapodás változatlanul hagyta Berlin státusát, de gyakorlatiasan szabályozta a feszültséget okozó vagy az életet különösen megnehezítő területeket. Az eltérő jogfelfogások ellenére a nyugati hatalmak elérték, hogy a Szovjetunió elismerte az NSZK és Nyugat-Berlin kapcsolatait, kötelezettséget vállalt továbbá arra, hogy figyelembe veszi a három nyugati hatalom egész Berlinre vonatkozó jogait és felelősségét.

egyértéktett azzal, hogy a KGST és a Közös Piac közötti közvetlen kapcsolatok mellett fenn kell tartani az egyes tagországok közötti kétoldalú kapcsolatokat is.

2. Az Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet.

Egyértéktettünk abban, hogy az értekezlet második szakaszát a leggyorsabb ütemben folytatni kell, hogy még július végén sor kerülhessen Helsinkiben az értekezlet harmadik szakaszára, a legmagasabb szinten. Az egyes részletkérdésekről az alábbiakat mondotta:

- Az első napirendi pontban véleményünk nagyon közel áll egymáshoz, s csupán egy-két kérdésben eltérő, például az alapelvek egyenlősége kérdésében. A berlini kérdésben még nehézségek vannak; biztosítani kell a Berlinre vonatkozó négyhatalmi jogok fennmaradását.

- A második napirendi pontban a tárgyalások előrehaladott stádiumban vannak. Kidolgozandók még a kooperációs elvek, valamint a külkereskedelmi áruforgalommal kapcsolatos problematika. Hivatkozva arra, hogy az Európai Gazdasági Közösség realitás, és külső vámtarifa létezik, kijelentette, hogy a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazása lehetetlen a Közös Piac és a KGST-országok között.

- A harmadik napirendi pont vonatkozásában közel járunk a megoldáshoz. A hátralévő, s még függőben lévő kérdésekben Franciaország igyekszik megfelelő megoldásokat találni.

- A francia fél nem ért egyet egy állandó szerv létrehozásával. Szerinte az Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet nem határozatokat, hanem ajánlásokat fogad el. Egy állandó szervben szakértők dolgoznának, hatáskör nélkül. Jobb a dán javaslat: 3 év múlva újra összejönni, s megvizsgálni egy újabb biztonsági értekezlet esetleges összehívását.

A magam részéről aláhúztam, hogy az Európai Biztonsági Értekezlet nemcsak nekünk, de a nyugati országoknak is fontos. Mi nem sietünk, de az értekezlet olyan előrehaladott stádiumban van, hogy nem lehet sokáig húzni anélkül, hogy ne hatna ki negatívan a nemzetközi helyzetre. Kezdetől fogva hangsúlyoztuk: az Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet által elfogadott dokumentumok csakis keretet adhatnak, azok alapján szükségesek a kétoldalú, konkrét megállapodások is az egyes országok között. Csak így képzelhető el a határozatok hatékony végrehajtása. Magától értetődik, hogy az aláírt dokumentumokat végre kell hajtani, biztosítani kell a folyamatosságot, új problémák kerülhetnek előtérbe, újabb értekezletet kell esetleg összehívni. Lényeges tehát, hogy legyen egy olyan szerv, amely állandó jelleggel ezekkel a kérdésekkel foglalkozik.

3. Közel-Kelet.

A megbeszéléseken kifejezésre jutott, hogy álláspontjaink közel állnak egymáshoz. A franciák ismételten hangoztatták, hogy a rendezés három

alapvető pontja: a megszállt területek kiürítése, a palesztin nép saját államhoz való joga és a határok – Izraelét is beleértve – biztonságának szavatolása.

Szerintük globális megoldást kell keresni a közel-keleti probléma megoldására. Erre a genfi értekezlet alkalmas, de nem zárkóznak el a részleges rendezés elől sem. Partnerem elismerte, hogy a Szovjetuniót nem lehet kizárni a közel-keleti kérdés megoldásából, de szerinte a Szovjetunió nem siettetni a genfi értekezlet összehívását. Vitába szálltam e kijelentésével, majd érdeklődésére tájékoztattam legutóbbi kairói látogatásom tapasztalatairól.⁴ Aggasztónak minősítettem az Egyiptomban tapasztalható szovjetellenes hangulatot.

A genfi értekezleten való részvételükkel kapcsolatos kérdésekre a francia külügyminiszter kijelentette, hogy a kérdés globális rendezéséhez, különösen ami a nemzetközi garanciát illeti, okvetlenül szükségesnek tartják Franciaország részvételét. Ugyanakkor ők nem kívánnak feltétlenül a genfi tárgyalások elején ott lenni, nehogy mások ennek ürügyén elhalaszták a konferencia megkezdését. Az Egyesült Államok és Izrael nem túl nagy lelkesedést mutat részvételüket illetően, a Szovjetunió sem nyilatkozott. Ők részvételükhöz nem ragaszkodnak.

Végül aggasztónak minősítettem a Perzsa-öböl helyzetét, ahol különböző amerikai törekvések arra irányulnak, hogy ellenőrzést gyakorolhassanak a kőolajtermelés felett. Erre a francia külügyminiszter nem reagált.

4. A ciprusi válság.⁵

A francia külügyminiszter tájékoztatott arról, hogy a legutóbbi NATO-csúcsértekezlet során Karamanlisz⁶ és Demirel⁷ találkozott. Ciprus kérdésében – főleg a törökök makacssága miatt – nem tudtak megoldáshoz jutni. A török miniszterelnök elzárkózott az elől, hogy a ciprusi török katonai jelenlét csökkentéséről tárgyaljanak, ez pedig minimális előfeltétele annak, hogy a görög kormány leüljön tárgyalni.

4 Puja Frigyes külügyminiszter 1975. május 1–4-én járt hivatalos látogatáson Egyiptomban.

5 Az 1974. július 20-án kezdődő hadműveletben török csapatok megszállták Ciprus északkeleti részét. Rauf Raşit Denктаş ciprusi török politikus vezetésével 1975. február 13-án kiáltották a sziget északi részén „az autonóm ciprusi török államot”.

6 Konsztantinosz Karamanlisz (1907–1998): görög politikus. 1950–1952-ben hadügyminiszter, 1955–1963-ban és 1974–1980-ban miniszterelnök, 1980–1985-ben köztársasági elnök. 1956–1963-ban a Nemzeti Radikális Párt, majd 1974–1980-ban az Új Demokrácia Párt elnöke. 1963–1974-ben Franciaországban élt.

7 Süleyman Demirel (1924–): török politikus. 1965–1971-ben, 1975–1977-ben és 1979–1980-ban miniszterelnök. 1964–1981-ben az Igazságpárt elnöke. Katonai puccs fosztotta meg hatalmától.

Aláhúztuk álláspontunk hasonlóságát: biztosítani kell Ciprus függetlenségét, önállóságát, területi integritását. Nem szabad megengedni az enoziszt, de a dupla enoziszt sem, azt, hogy a töröklakta részt Törökországhoz, a görögök által lakott részt Görögországhoz csatolják.

5. A Közös Piac.

Szová tettem a Közös Piac diszkriminatív rendelkezéseit, amelyek elmentések az enyhülési folyamattal, és nem segítik elő a szocialista és a tőkés országok kapcsolatainak fejlődését. A francia fél nem védelmezte a Közös Piac álláspontját.

Látogatásom időpontja egybeesett a Közös Piacal kapcsolatos angol népszavazással. A francia fél biztosra vette, hogy Anglia bennmarad a Közös Piacban.⁸ De Courcelnek, a francia Külügyminisztérium főtitkárának – aki tíz évig Franciaország londoni nagykövete volt – a véleménye szerint rövid távon Angliának súlyos gazdasági problémákkal kell szembenéznie, hosszú távon viszont gazdasági szempontból a Közös Piacban való bennmaradása előnyös lesz. Szerinte Nagy-Britannia sok politikai problémát okoz majd: az angol közvélemény megosztott, nem tudnak választani az Egyesült Államok és Európa között, s túl nagy a függősége az Egyesült Államoktól.

6. A vietnami kérdés.⁹

A francia külügyminiszter – miután rövid tájékoztatást adott arról, hogy milyen lépéseket tettek a Thieu-rendszer¹⁰ közvetlen bukása előtt – különösen azt a kérdést feszegette, hogy mikorra várható diplomáciai kapcsolatok konkrét realizálása Dél-Vietnamban. Hivatkozással legutóbbi belgrádi látogatása során hallottakra – mely szerint Hanoi és a DIFK kérni fogja az ENSZ-be való felvételét –, úgy értékelte, hogy egy átmeneti időszakra számolni kell a két önálló vietnami állam létevel. Vietnam egyesítésére csak néhány éven belül kerülhet sor.

8 Az 1975. június 5-én az európai közösségi tagság fenntartásáról rendezett nagy-britanniai népszavazáson a választáson részt vevők 67,2 százaléka a közösségi tagság mellett foglalt állást.

9 Az 1975. év eleje óta elért sikereinek betetőzéseként a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front elfoglalta Saigont. A dél-vietnami kormány feltétel nélküli megadásra kényszerült. Május elején a Dél-vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány (DIFK) megnyitotta a határokat Vietnam két része között, és bejelentette, hogy programja az ország újraegyesítése.

10 Nguyen Van Thieu (1923–): vietnami politikus. 1945-ben csatlakozott a Viet Minhhez, de hamarosan a franciák szolgálatába állt. A franciák távozása után Dél-Vietnamban maradt, és Ngo Dinh Diem kormányzása alatt a Vietnami Köztársasági Hadsereg egyik parancsnoka volt. 1965-ben részt vett a Ngo elleni államcsínyben. 1967. szeptemberben a Vietnami Köztársaság elnöke lett, mely tisztségre 1971-ben másodszor is megválasztották. Miután a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front és a Vietnami Demokratikus Köztársaság hadseregei körülvették Saigont, 1975. április 21-én lemondott. A Vietnami Köztársaság összeomlása előtt Tajvanba, majd Angliába emigrált.

Tájékoztatót adtam arról, hogy néhány emberünk jelenleg is Saigonban tartózkodik, de a nagykövetség felállításának tényleges realizálása egyelőre bizonytalan.

III.

A tárgyalások során nagy teret szenteltünk a magyar–francia kapcsolatoknak.

Politikai téren pozitívan értékeltük kapcsolataink fejlődését. Szükségnek minősítettük a magas szintű látogatások folytatását. Megerősítettem, hogy érvényesnek tartjuk azt a meghívást, amelyet miniszterelnökünk 1968. évi párizsi látogatása során átadott a Francia Köztársaság elnökének. Ezzel kapcsolatban a francia külügyminiszter négyesemközi beszélgetésünk során Kádár János elvtárs esetleges franciaországi látogatására utalt.¹¹ A plenáris ülésen kijelentette, hogy Jacques Chirac miniszterelnök bizonyára nagy örömmel fogadná a magyar miniszterelnököt Párizsban. Mivel Pierre Messmer volt miniszterelnök járt utoljára Budapesten, a magyar miniszterelnök párizsi látogatása van soron.¹² Sauvagnargues-t meghívtam magyarországi látogatásra, s kifejeztem reményemet, hogy látogatására a nem túl távoli jövőben sor kerülhet. A meghívást köszönettel elfogadta, s kijelentette, hogy annak 1976 elején eleget tesz. Egyetértettünk a magyar–francia külügyi konzultációk hasznosságában. Bejelentették, hogy a francia Külügyminisztérium politikai igazgatóságának vezetője ez év végén Budapestre utazik, konzultáció céljából.

Mindketten megállapítottuk, hogy gazdasági kapcsolataink szintje nem kielégítő, annak ellenére, hogy az elmúlt öt évben a két ország kereskedelmi forgalma majdnem megkétszereződött, és az utóbbi időben nagyobb érdeklődés tapasztalható francia részről a magyar piac iránt.

Szóvá tettem, hogy politikai szempontból azt tartanánk célszerűnek és jónak, ha Franciaországgal gazdasági kapcsolataink fejlettebbek lennének; a Közös Piac diszkriminációs intézkedései zavarják kereskedelmünket; különösen nehezményeztem a marhahúsimport korlátozását; az árucseréforogalmat nem liberalizálták teljesen, pedig a francia miniszterelnök legutóbbi budapesti látogatása során is ígéretet tettek erre.

Nagy jelentőséget tulajdonítottam az 1974. november 25-én aláírt 10 éves gazdasági ipari és műszaki együttműködési megállapodásnak és biz-

11 Kádár János, az MSZMP KB első titkára, az Elnöki Tanács tagja Giscard d'Estaing köztársasági elnök meghívására 1978. november 15–17-én tett hivatalos látogatást Franciaországban.

12 1976. június 13–16-án járt Lázár György miniszterelnök hivatalos látogatáson Franciaországban, ahol tárgyalta Jacques Chirac miniszterelnökkel és Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnökkel is.

tatónak minősítettem azt a haladást, amely az elmúlt időszakban kirajzolódott az ipari kooperáció terén.

A francia külügyminiszter, miután leszögezte, hogy kereskedelmi vonalon – a brüsszeli egyezmények miatt – nincs teljes cselekvési szabadságuk, különösen aláhúzta azt a perspektívát, amely az ipari együttműködés terén mutatkozik harmadik piacokon. A magyar autópálya építésére utalva aláhúzta, hogy ezt a kérdést nem szabad kizárólag árfeltételek alapján vizsgálni, ezt perspektivikusan kell szemlélni, különösen amennyiben a francia ajánlat elfogadása távlatban lehetőséget nyújt ipari együttműködésre harmadik országok piacain.

Christian d'Aumale,¹³ a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködés vegyes bizottságának francia elnöke igyekezett magyarízűt adni az általam szóvá tett konkrét kérdésekre, különösen a marhahúsimport korlátozásra és a kétoldalú forgalomra vonatkozó és be nem tartott teljes liberalizálási ígéretükre.

Kulturális kapcsolataink szintjét kielégítőnek minősítettük. Cáfoltam a francia fél felvetését, mely szerint nem elég elterjedt a francia nyelv oktatása Magyarországon, ugyanakkor szóvá tettem a kultúracsere egyoldalúságát, konkrét statisztikai adatokat közölve a könyvkiadás és a filmforgalmazás területéről. Kifogásoltam, hogy a francia fél a kulturális cserét kizárólag üzleti alapon kezeli, pedig a valódi kulturális értékek cseréje így aligha haladhat előre.

Partnerem elismerte, hogy a kulturális csere nem lehet egyoldalú, de igyekezett a kérdést azzal elhárítani, hogy Franciaországban a kulturális élet igazgatása nem állami feladat, s így állami dotációt nem áll módjukban adni.

A reciprocitásra való hivatkozással kértem, hogy 1976-tól kezdve biztossítsák egy – a budapesti Francia Tudományos és Dokumentációs Központ-hoz hasonló – magyar dokumentációs központ megnyitását Párizsban. 1973-ban hivatalosan bejelentettük erre igényünket, Pierre Messmer budapesti látogatásakor miniszterelnökünk hangsúlyozta e kérdés fontosságát, de ígéretük ellenére a kérést mostanáig nem teljesítették. Felvettem ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát.¹⁴

A francia miniszter elismerte, hogy kellemetlen helyzetben van, pozíciói gyengék, hiszen ígéretüket nem teljesítették. Mindent megtesz annak érdekében, hogy mielőbb megnyíljon központunk Párizsban.

13 Christian d'Aumale (1918–): francia diplomata. 1968–1978-ban a francia Külügyminisztérium gazdasági ügyekkel megbízott igazgatóhelyettese és a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság francia elnöke.

14 1979. áprilisban kezdte meg működését a párizsi Magyar Dokumentációs Központ, amely a francia üzletemberek és szakemberek számára nyújtott felvilágosítást a magyar iparról.

Szóvá tettem a francia vízumgyakorlat merevségét, mind a turisták, mind a hivatalos kihelyezések vonatkozásában. Rámutattam a két vízumrendszer különbözőségére és könnyítéseket javasoltam.

Partnerem elismerte, hogy a francia vízumrendszer merev. Konzultál Belügyminisztériumukkal, majd javasolta, hogy párizsi nagykövetségünk konzuli osztálya vegye fel a kapcsolatot a Külügyminisztérium illetékeivel tárgyalások céljából.

IV.

Párizsi látogatásom barátságos légkörben zajlott le, s a vártnál kedvezőbb eredményekkel járt. Az eszmecseréket őszinte, nyílt hangnem jellemezte. Az Európai Biztonsági Értekezlet kérdésében mind az elnök, mind a külügyminiszter azt a látszatot igyekezett kelteni, mintha a Szovjetuniónak az értekezlet befejezése nem lenne többé sürgős. Ezt cáfoltam.

Az volt a benyomásunk, hogy kétoldalú kapcsolatok kérdésében a francia fél változtatni akar eddigi passzív magatartásán. Pozitívan értékelendő, hogy kirajzolódott az elkövetkező évekre a magas szintű látogatások sorrendje, s a megbeszélések elősegíthetik a gazdasági kapcsolatok, elsősorban az ipari kooperáció terén biztató fejlődést. A francia fél ígéretet tett, hogy előmozdítja a párizsi Magyar Műszaki Tudományos Dokumentációs Központ mielőbbi megnyitását és készséget mutatott a francia vízumrendszer felülvizsgálására.

A látogatás sajtóviszshangja kedvező volt. A francia polgári sajtó magatartása korrektnek mondható. Kiemelendő ilyen szempontból a Le Monde, amelyben megjelent egy interjúm is. A látogatásról közös kommuniké jelent meg.

A Minisztertanács/1975. számú határozata

Puja Frigyes külügyminiszter franciaországi látogatásáról

A Minisztertanács

1. jóváhagyólag tudomásul veszi a külügyminiszter franciaországi látogatásáról készült jelentést.

2. utasítja a külügyminisztert, hogy az érdekelt miniszterekkel egyetértésben tartsa napirenden a francia külügyminiszterrel folytatott tárgyalásokból eredő teendőket.

Puja Frigyes

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1975, Franciaország, 60. doboz, 00116/24/1975. Tárgy: Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos látogatása Franciaországban (1975. június 5-7.), jelentés a Minisztertanácsnak Puja Frigyes aláírásával (1975. június 11.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

ILLÚZIÓK NÉLKÜL. A MAGYAR–FRANCIA KAPCSOLATOK BUDAPESTI NÉZETBEN

1976

A Külügyminisztérium francia referatúráján a magyar–francia kapcsolatokról 1976-ban készült tájékoztató realista szemlélettel igyekezett felmérni Kelet-Közép-Európa és benne Magyarország helyét a francia diplomácia látómezejében. A politikai, gazdasági és kulturális viszony helyzetét részletesen bemutató irat számos konkrét példával illusztrálta a francia külügynek a kétoldalú kapcsolatokban megmutatkozó érdektelenségét. Újra sérelmezték a Közös Piacban francia ösztönzésre született – Budapest számára hátrányos – mezőgazdasági importkorlátozásokat. A magyarországi francia és a franciaországi magyar kulturális jelenlét eltérő nagyságrendjét ismét helytelenítették.

001203/59.

Szigorúan titkos!

Tájékoztató a magyar–francia kapcsolatokról

Franciaország a kelet-európai szocialista országokkal fenntartott kapcsolataiban rangsorol, láthatóan három kategóriát különböztet meg:

– a *Szovjetuniót*, melyet döntő fontosságú világpolitikai szerepe és gazdasági súlya miatt kiemelten kezel;

– *Lengyelországot, Romániát, Jugoszláviát és Csehszlovákiát*, e négy ország felé ugyancsak megkülönböztetett figyelemmel fordul, hangsúlyozva a gazdasági megfontolásokat, tradicionális kapcsolatokat;

– *Magyarországot, Bulgáriát, az NDK-t*, ezeket az országokat többé-kevésbé azonos szinten kezeli, politikáját eddig jórészt passzivitás, közömbösség jellemezte.

E rangsorolás, benne helyünk gyökereit abban kell keresni, hogy a francia külpolitika fő törekvései térben kívül esnek Közép-Európán. A Giscard d'Estaing¹ hatalomra kerülésével megerősödött atlantista vonal a nyu-

1 Valéry Giscard d'Estaing (1926–): francia jobboldali politikus. 1974–1981-ben a Francia Köztársaság elnöke.

gat-európai politikai egységet és az USA-hoz való közeledést helyezte előtérbe. A francia politikai presztízs elsősorban a Közös Piacon belüli vezető szerep megszerzésére irányul. E mellett Franciaország világpolitikai fontosságát szeretné hangsúlyozni (Szovjetunió, Kína, Közel-Kelet, Dél-Afrika, Indokína stb.). A nyersanyag- és energiaválság² nyomán nagy fontosságot kapott a francia külpolitikában a fejlődő országokhoz fűződő viszony, az Észak–Dél problémája.

A kisebb szocialista országokra kevesebb figyelem jutott. Ezt Magyarország vonatkozásában még terhelték a francia Külügyminisztériumban máig is feltalálható „kisantant” vonások. Az elmúlt években államközi kapcsolataink lassan fejlődtek, de elmaradtak Franciaországnak a szocialista közösségekhez fűződő átlagos kapcsolataitól. A fejlesztésre irányuló törekvés elsősorban részünkről kapott hangot. Francia részről jelentősebb kezdeményezésre eddig nem került sor. De Gaulle Fock elvtársnak tett kijelentései az elnöknek a hatalomból való távozásával és a francia külpolitika azt követő módosulásával nem kerültek végrehajtásra, a kedvező nyilatkozatoknak nem volt folytatása.

Politikai kapcsolataink Fock elvtárs 1968. évi párizsi látogatásával és Messmer miniszterelnök 1973. évi budapesti útjával érték el a legmagasabb szintet. Viszonylag kevés miniszteri szintű találkozóra került sor az elmúlt években. Eredményes volt Puja Frigyes elvtárs tavaly nyáron Párizsban francia kollégájával folytatott tárgyalása.³

A magyar–francia gazdasági kapcsolatokat jelenleg az 1974. november 25-én Budapesten aláírt 10 éves gazdasági és ipari, műszaki együttműködési megállapodás szabályozza. E megállapodás előírja a két ország közötti kooperációs kapcsolatok fejlesztését, intézkedik albizottságok létesítéséről. A kooperációs kapcsolatok ma még nem számottevőek. A nem eléggé dinamikus módon fejlődő közvetlen kooperációkkal szemben újabban előtérbe került és némi eredményt mutatott fel a hosszú távon nagy lehetőségekkel kecsegtető, harmadik piaci együttműködés. Az elmúlt

2 1973. október 17-én az arab Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (OPEC) bejelentette, hogy nem szállít kőolajat azoknak az országoknak, amelyek a negyedik arab–izraeli háborúban támogatják Izraelt (úgynevezett jom kippuri háború, 1973. október 6–november 11.). Noha 1974. januárban feloldották az intézkedést, az addigi embargó következtében az olaj ára a hordónkénti 3 dollárról 12 dollár fölé emelkedett, és kirobbant az olajválság.

3 Puja Frigyes (1921–): politikus, diplomata. 1973–1983-ban külügyminiszter. 1966–1985-ben az MSZMP KB tagja. 1975. június 5–7-én hivatalos látogatást tett Franciaországban. Vendéglátójával, Jean Sauvagnargues külügyminiszterrel tárgyalásokat folytatott a kétoldalú kereskedelmi, gazdasági és ipari kapcsolatok fejlesztéséről, kiemelve az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet jelentőségét. Puja Frigyes fogadta Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök is. Lásd az 1975. június 11-i dokumentumot e kötetünkben.

néhány hónapban a francia kormány korábbi álláspontjával szemben nagyobb készséget mutat arra, hogy állami eszközökkel ösztönözze a francia gyárosokat kooperációs kapcsolatok létesítésére a magyar vállalatokkal.

A fejlett tőkés országokkal folytatott kereskedelmünkben Franciaország a 4-5. helyet foglalja el. Külkereskedelmi forgalmunk az elmúlt öt évben közel kétszeresére emelkedett, de egyenlege számunkra végig passzív maradt. A Franciaországból származó behozatal növekedése nem annyira a vásárolt áruk mennyiségének emelkedéséből, hanem inkább az áremelkedésből ered.

Magyarország részesedése a francia külkereskedelmi forgalomban csekély, 0,2-0,3 százalék körül van. Az európai szocialista országok közül Magyarország az ötödik helyet foglalja el a Szovjetunió, Lengyelország, Románia és az NDK mögött. A forgalom nagyságrendjénél fogva Franciaország számára Magyarország látszólag nem jelentős partner. A francia kormány is felismerte azonban, hogy a tényleges helyzet más, a francia külkereskedelmi mérlegben jelenlétünk – éppen krónikusan veszteséges áruforgalmi egyenlegünk folytán – meghaladja a forgalom előbb említett szerény adatait. A francia mérleg aktívumához való hozzájárulásunk kb. 5-6 százalékos, azaz 15-20-szorosa a forgalom nagyságrendjének. Ezenkívül néhány francia exportágazat számára (vegyipar, elektronikai ipar, számítógépipar, építőgépipar) Magyarország közepes nagyságrendű partner.

Gondot jelent számunkra, hogy Franciaország – különösen az utóbbi időkben – diszkriminatív kereskedelempolitikát folytat. A közös piaci marhahús-importzárlat egyik kezdeményezője és legfőbb haszonélvezője Franciaország. Újabb törekvése például, hogy az összes szocialista ország vonatkozásában négy érzékeny textilkontingensre a kontingens kihasználását veszélyeztető eljárást kíván bevezetni. Féltő, hogy ennek következtében tovább süllyed importunk exporttal való kiegyenlítésének százaléka, amely 1975. végére már amúgy is 52 százalékra esett vissza, jórészt éppen az ilyen fajta protekcionista kereskedelempolitikai intézkedések miatt.

Mindennek ellenére az árucseré-forgalom az előző évekhez képest 1975-ben 8 százalékkal növekedett. Figyelemre méltó változást mutat a magyar kivitel szerkezetében az, hogy az utóbbi 5-6 évben Franciaországba irányuló mezőgazdasági termékek aránya 70 százalékról 40 százalékra csökkent, ugyanakkor a fogyasztási cikkek aránya, beleértve a gépipari termékeket is, 17-20 százalékról 35 százalékra emelkedett.

A magyar importban a gépek aránya valamivel kisebb, mint néhány más szocialista ország importjában, ugyanakkor magas az anyagok, félkész termékek és alkatrészek hányada (65 százalék). Franciaországból elsősorban vegyipari termékeket, textilipari, gyógyászati, kohászati alapanyagokat szer-

zünk be. Látványos, nagy vásárlásaink az utóbbi években (kivéve a Gex műtrágyagyárat) nem voltak, azonban folyamatosan vásárolunk Franciaországból eredeti gépeket, kőolajtermelő és gázelőkészítő berendezéseket.

A két ország közötti árucere-forgalom 1975-ben (millió D Ft)

	Magyar export millió D Ft	Magyar import millió D Ft
Energiahordozók	0,4	0,4
Anyag, félkész termék, alkatrész	110,6	730,4
Gépek	38,0	288,8
Fogyasztási cikkek	210,5	64,8
Mezőgazdaság	238,8	67,4
Összesen (1975)	598,3	1152,0
1974	573,0	1048,0

A magyar kivittelt francia részről gátló tényezőket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a Közös Piac mezőgazdasági rendtartása;
- a fennálló mennyiségi korlátozás (kontingens) rendszere;
- a kedvezőtlen konjunkturális helyzet, amely nem teszi lehetővé, hogy Franciaországban bizonyos nagy volumenű félkész termékeket értékesítsünk (vegyi anyagok, hengerelt áruk);
- a francia kereskedők és iparosok kellő érdeklődésének és piaci munkájának hiánya, amely akadályozza a magyar export bővítését, az ezt szolgáló kooperációs kapcsolat kialakítását, továbbfejlesztését.

Magyar részről az alábbi tényezők gátolják exportbővítő törekvéseinket:

- gyakori az árualap elégtelensége;
- a francia piac igényeinek nem kielégítő ismerete, a magyar külkereskedelmi partnerek idegenkedése és nem mindig megfelelő tevékenysége.

Kulturális, műszaki-tudományos, sajtó-kapcsolataink

A két ország kölcsönös kulturális jelenlétét illetően aránytalanság mutatkozik. Hazánk jóval többet tesz az igazi francia kulturális értékek megismertetése érdekében, mint Franciaország.

1975-ben 64 francia szerző művét 2 076 100 példányban adtuk ki. Ezzel szemben Franciaországban csak 3 magyar mű jelent meg. (Déry Tibor, Lukács György, Nagy Péter⁴ könyveit adták ki). Ugyancsak a tavalyi évben a Magyar Televízió összesen 60 francia műsort vásárolt meg, míg a francia tv-társaságok 3 magyart.

⁴ Nagy Péter (1920–): irodalomtörténész, kritikus. 1945–1963-ban a Külügyminisztériumban, az MTA-n, az Oktatásügyi Minisztériumban, majd a Magyar Írók Szövetségében dolgo-

A helyzet a filmvásárlások terén sem sokkal biztatóbb. 1975-ben 15 francia nagyjátékfilmet vásároltunk, a franciák csupán kettőt, de ebből is csak egyet mutattak be.

Tavaly 13 633 darab francia könyvet importáltunk.

Magyarországon jelentős anyagi támogatással hozzávetőleg 20 ezren tanulnak franciául. 2 ezer hallgató látogatja a Francia Intézet nyelvtanfolyamait. Ennek ellenére francia részről erőteljesen szorgalmazzák a francia nyelv magyarországi oktatásának fejlesztését. Ezt mi nem tartjuk indokoltnak, mivel a francia nyelv jó helyzetet foglal el, a negyedik helyen áll az orosz, német, angol nyelv után.

Nem lehetünk elégedettek műszaki-tudományos kapcsolatainkkal sem. A francia hatóságok anyagi természetű nehézségekre hivatkozva már évek óta halogatják a párizsi Magyar Műszaki Dokumentációs Központ megnyitását. Ösztöndíjas lehetőségeink kihasználását évek óta akadályozza a franciák lassú és bürokratikus ügyintézése, s az is, hogy az ipari titkok védelme ürügyén elzárják szakembereink elől a legfontosabb területeket, az új technológiai eljárások megismerésének lehetőségeit. Az utóbbi években tapasztalható nagyfokú amerikai tőkebehatolás ugyancsak szűkíti az ösztöndíjasaink fogadására irányuló készséget. Francia részről újabban számítástechnikai és bizonyos automatizálási tudományos együttműködés kialakítását javasolják.

A Magyar Rádió és a Magyar Televízió 1975. január 1-jéig egyezményes kapcsolatot tartott fenn az ORTF-fel (Francia Állami Rádió- és Televízió). Ez a kapcsolat a fenti időpontban megszűnt az ORTF átszervezése következtében. Az ORTF megszűnése után 7 önálló vállalat jött létre. A Magyar Rádió 1976. április 9-én megállapodást írt alá a Radió France-szal, a Magyar Televízió megkezdte a TF1-gyel és az Antenne 2-vel aláírandó megállapodás előkészítését.

A francia sajtóval egyezményes viszony nincs. Évente kb. 20-25 francia újságíró hívnak meg magyarországi látogatásra hazai szerveink (MSZMP, KüM,⁵ MŰOSZ,⁶ Kereskedelmi Kamara, KKI, Idegenforgalmi Tanács). A francia Külügyminisztérium évente egy, esetleg két meghívást ad át.

zott. Később a Szépirodalmi Könyvkiadó irodalmi vezetője, az MTA Irodalomtörténeti Intézetének tudományos munkatársa. 1963–1966-ban a Corvina Könyvkiadó irodalmi vezetője. 1966-tól az ELTE tanára, 1970-től a világirodalmi tanszék vezetője, 1969–1971-ben a Sorbonne vendégtanára. 1978–1979-ben a Nemzeti Színház igazgatója. A 20. századi magyar és világirodalom történetével, irodalmi és színházi kritikával foglalkozik. 1973-tól az MTA levelező, 1983-tól rendes tagja.

5 KüM: Külügyminisztérium.

6 Magyar Újságírók Országos Szövetsége.

A francia rádiós és televíziós társaságok, lapok nem rendelkeznek Budapesten tevékenykedő, állandó tudósítóval. A tudósítói feladatokat részben a Bécsben működő munkatársak vagy pedig a Budapesten élő magyar állampolgárok látják el. Párizsban a Népszabadság, az MTI és a Magyar Rádió foglalkoztat állandó tudósítót.

A hazánk és Franciaország közötti konzuli kapcsolatokat részben kétoldalú egyezmények szabályozzák,⁷ másrészt a többoldalú nemzetközi egyezmények alapján kialakított gyakorlaton alapulnak.

A konzuli egyezmény végrehajtásában a francia tevékenység megfelelő. Egy területen támaszthatunk jogos kifogást: a szerintük politikai menekültnek tekintett személyek ügyében választ sem adtak megkeresésünkre, vagy csak annyit – a genfi egyezményre⁸ való hivatkozással –, hogy kérésünket nem teljesíthetik.

Állampolgáraink számára nem kevés gondot és kellemetlenséget okoz a francia vízumgyakorlat hidegháborús időkből fennmaradt merevsége. A francia hatóságok a magyar vízumokra kötelező határátlépő állomásokat jegyeznek be, és a vízum kibocsátása után általában csak hat nap elteltével lehet francia földre lépni.

A francia gyakorlat megváltoztatását eddig minden megfelelő alkalommal kértük. Sauvagnargues francia külügyminiszter Puja elvtársnak 1975 nyarán személyes ígéretet tett a gyakorlat módosítására. Ennek ellenére csupán annyi könnyítést vezettek be a francia hatóságok, hogy turistáinknak a vízumokat 15 nap helyett 6 nap alatt adják ki. A külügyminisztériumi konzultációk, államtitkári találkozók során vízummal kapcsolatos felvetésünkre azt a választ kapjuk, hogy az illetékes hatóságok vizsgálják a kérdést.

1973-ban idegenforgalmi egyezményt kötöttünk Franciaországgal, amely az idegenforgalmi szervek tevékenységének kereteit szabályozza. Az egyezmény nyújtotta lehetőségeket ki tudjuk használni, a francia ható-

7 1966. július 28-án írták alá a magyar-francia konzuli egyezményt.

8 A menekültekre vonatkozó, 1951. júliusban elfogadott genfi egyezmény két legnagyobb hatása és legmeghatározóbb rendelkezése az 1. cikk volt, amely meghatározta a „menekült” fogalmát, illetve a 33. cikk, amely kimondta a kiutasítás vagy visszaküldés („refoulement”) tilalmát. Az 1. cikk 2. bekezdés: „[Menekült az a személy, aki]... faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme következtében az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni...” A 33. cikk 1. bekezdés: „Egyetlen szerződő állam sem utasítja ki, vagy küldi vissza („refouler”) semmilyen módon a menekültet olyan területek határára, ahol élete vagy szabadsága faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása, avagy politikai nézetei miatt veszélyeztetve lenne.”

ságok, partnerek nem gördítenek akadályokat ilyen irányú tevékenységünk elé.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1976, Franciaország, 55. doboz, 1-001203/59/1976. *Tájékoztató a magyar-francia kapcsolatokról*, feltehetően a Külügyminisztérium francia referatúráján készült tájékoztató (1976, pontosabb dátum nélkül).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



A FRANCIA SZOCIALISTA PÁRT ELSŐ HIVATALOS KÜLDÖTTSEGE MAGYARORSZÁGON

1976. MÁJUS 31.

A kormányzati szerepvállalásra készülő, egyre befolyásosabb francia Szocialista Pártnak a magas rangú küldöttsége látogatott az MSZMP KB meghívására 1976. május 24–29-én Magyarországra. Az esemény jelentőségét növelte, hogy ekkor kezdődött az MSZMP és a francia Szocialista Párt, illetve annak két vezetője, Kádár János és François Mitterrand később egyre szívélyesebbé váló kapcsolata.

A francia szocialista pártküldöttség magyarországi tárgyalásairól az MSZMP KB külügyi osztályán készített jelentést a KB iroda tájékoztató anyagaként kívánták eljuttatni a politikai bizottság tagjaihoz és Puja Frigyes külügyminiszterhez is. A kérdés már a PB 1976. május 18-i ülésének napirendjén is szerepelt. Mindkét félnek érdekei fűződtek a találkozó sikeréhez. „A rohamosan erősödő és kormányzásra készülő francia Szocialista Párt számára ma fontos annak demonstrálása, hogy az enyhülés szellemében bővíti kapcsolatait a szocialista országok kommunista és munkáspártjaival és kész velük is együttműködni a békés nemzetközi viszonyok erősítése érdekében”, vélték magyar részről. Ennek kifejezéséhez Mitterrand messzire ment, amikor francia újságírók előtt is kijelentette, hogy: „1945-ben Magyarországon ő is forradalmár lett volna, vagyis, ha Franciaországban 1945-ben a magyarországihoz hasonló helyzet van, valószínűleg ugyanazt az utat teszik meg ott, mint Magyarország.” A taktikai megfontolások mellett mindazonáltal megfigyelhető a valódi rokonszenv és érdeklődés is a kádári magyar tapasztalatok iránt, amint a megbeszélésekről fennmaradt francia belső pártiratok is tanúsítják. A magyar pártot a szovjet blokk többi állampártjához képest már ekkor kiemelten kezelték. A magyar vezetés viszont ebben az időben igyekezett kiszélesíteni kapcsolatait a nyugat-európai szocialista pártokkal. Berecz János az MSZMP elméleti folyóirata, a Társadalmi Szemle 1976. februári számában úgy vélekedett, hogy a szocialista és szociáldemokrata pártok a munkásmozgalom integráns részét képezik.

A nemzetközi szövetségi kötelezettségek, a „nyugati”, illetve a „keleti” orientáció kölcsönös és határozott leszögezése ellenére érdemi és élénk párbeszéd alakult ki, amelyet az itt közölt magyar beszámoló a francia dokumentumokkal nagyrészt egyezően mutat be. Van azonban a Kádár és Mitterrand között május 26-án lezajlott mintegy kétórás tárgyalásnak

néhány olyan mozzanata, amelyet a magyar irat összeállítói nem említenek. Így nem szóltak arról, hogy a francia első titkár tudni szeretne volna, vannak-e a magyar vezetésnek generációváltási nehézségei. Annak sincs nyoma, hogy Kádár mennyire hangsúlyozta hazája kisország jellegét: „Magyarországot a világon bárki zsebre teheti”, fogalmazott. A magyar pártanyag azt sem rögzíti, hogy Kádár Magyarország nyersanyagokban és energiahordozókban való szegénységével összefüggésben szóba hozta Trianont is: „A trianoni szerződés előtt Magyarország 3-szor nagyobb volt, mint most” – szögezte le.

Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottság
Szigorúan bizalmas!
Készült: 30 pld-ban.
Látta: Gyenes András¹ elvtárs

Jelentés a francia Szocialista Párt küldöttségének látogatásáról²

Az MSZMP Központi Bizottságának meghívására május 24–29. között fogadtuk a francia Szocialista Párt első hivatalos küldöttségét François Mitterrand, első titkár³ vezetésével. A nyolctagú küldöttség a párton belül működő különböző irányzatok ismertebb képviselőiből, köztük a politikai bizottságnak megfelelő végrehajtó iroda négy, illetve a titkárság három tagjából állt; a küldöttség egészében véve a francia Szocialista Párt jelentősebb tényezőiből tevődött össze.

A küldöttség programjának kialakításában figyelembe vettük annak magas szintjét és aktív érdeklődését. A küldöttség, illetve Mitterrand és szűkebb kísérete két alkalommal találkozott Kádár János elvtárral, megbeszél-

1 Gyenes András (1923–1997): politikus. 1975–1982-ben az MSZMP KB tagja és külügyi titkára.

2 A vezető testületek tagjai számára összeállított információs anyagok az MSZMP KB egyes osztályai által készített előterjesztések alapján minden fontosnak tartott eseményt összefoglalva tükrözték az 1956. és 1989. közti időszak bel- és külpolitikai mozzanatait és az intézkedések visszhangját is. Ebben az állagban található a rádióhoz külföldről érkezett hallgatói levelek kivonatos tartalmi ismertetései és a *Népszabadság* levelezési rovatának jelentései is.

3 François Mitterrand (1916–1996): francia szocialista politikus. 1971–1981-ben az új francia Szocialista Párt (PS) első titkára. 1946–1958-ban és 1962–1981-ben nemzetgyűlési képviselő.

léseket folytatott Biszku Béla elvtárs⁴ vezette magyar tárgyaló csoporttal, melynek tagjai voltak: Gyenes András, Berecz János,⁵ Horn Gyula⁶ és Tóth Dezső⁷ elvtársak. A francia küldöttség Apró Antal⁸ elvtárssal tárgyalva megismerkedett a magyar törvényhozással és nem hivatalos vacsora keretében igen érdekes beszélgetést folytatott Aczél György⁹ elvtárssal. F. Mitterrand határozott kívánságára ellátogattak egy vidéki városba is (Székesfehérvárra). Ezenkívül a küldöttség tagjai – Mitterrand nélkül, aki május 27-én harmadmagával visszautazott Párizsba – több egyéb budapesti és vidéki programban vettek részt.

I.

Biszku Béla elvtárs tájékoztatását hazánk belső helyzetéről és az MSZMP tevékenységéről a francia küldöttség érdeklődéssel fogadta. A tájékoztatást a francia részről felvetett számos kérdés alapján élénk vita követte. Főként Mitterrand tett fel kérdéseket.

Választ kértek a mezőgazdaság szocialista átszervezésének elveire, módszereire (a központi elhatározást hogyan érvényesítettük, önkényes, vagy önkéntes módon); a tervgazdálkodás rendszerére (milyen tényleges, intézményesített beleszólási lehetőségük van az embereknek a gazdasági tervek kidolgozásába, a vezetők kinevezésébe); a szociális gondoskodásra (hogyan biztosíthatók a növekvő szociális igények kielégítéséhez szükséges anyagi eszközök); a nők társadalmi megbecsülésére (a gyermekgondozási segély bevezetése nem váltott-e ki elvi vitákat a nők helyzetéről és

4 Biszku Béla (1921–): politikus. 1966–1989-ben a Vas-, Fém- és Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezete KV tagja. 1956–1985-ben az MSZMP KB, 1956–1980-ban a PB tagja; 1962–1978-ban a KB adminisztratív és pártszervező titkára.

5 Berecz János (1930–): politikus. 1974–1982-ben az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője.

6 Horn Gyula (1932–): politikus. 1969–1983-ban az MSZMP KB külügyi osztályának politikai munkatársa, osztályvezető-helyettese, 1983–1985-ben osztályvezetője.

7 Tóth Dezső (1925–1985): kultúrpolitikus, irodalomtörténész. 1951–1956-ban az ELTE tanársegédje, 1956–1961-ben az MTA Irodalomtörténeti Intézet tudományos munkatársa, közben 1957–1962-ben a szegedi JATE oktatója. A Magyar Írók Szövetségének párttitkára, majd 1960–1962-ben a Magvető Könyvkiadó irodalmi vezetője. 1964–1977-ben az MSZMP KB tudományos, közoktatási és kulturális osztálya politikai munkatársa, majd osztályvezető-helyettese. 1977–1985-ben kulturális, majd művelődési miniszterhelyettes. Irodalomtörténészként szakterülete a reformkor. 1979-től az MTA levelező tagja.

8 Apró Antal (1913–1994): politikus. 1971–1984-ben az Országgyűlés elnöke. 1976–1989-ben a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnöke. 1956–1988-ban az MSZMP KB tagja, 1957–1980-ban a PB tagja.

9 Aczél György (1917–1991): politikus. 1974–1982-ben a Minisztertanács elnökhelyettese. 1956–1989-ben az MSZMP KB, 1970–1988-ban az MSZMP PB tagja. 1974–1976-ban és 1980–1982-ben az Országos Közművelődési Tanács elnöke.

szerepéről); valamint a tanulóifjúság közérzetére, magatartására (vannak-e köztük anarchisták, szélsőbaloldali csoportok, sokat tüntetnek-e); stb.

Érdeklődtek továbbá a KGST és a Közös Piac közötti tárgyalásokkal kapcsolatos véleményünk, a fejlett tőkés országokkal, köztük Franciaországgal folytatott kereskedelmünk és ipari kooperációnk konkrét helyzete, valamint a szocialista országok árpolitikájának néhány kérdése iránt (mennyivel növekedett pl. a Szovjetunióból Magyarországra behozott olaj ára).

Biszku elvtárs külpolitikai tájékoztatóját a francia küldöttség kérdések nélkül fogadta. F. Mitterrand részletesen ismertette pártja külpolitikai vonalát, annak általánosabb nemzetközi összefüggéseit, mindenekelőtt azonban az európai biztonsággal kapcsolatos nézeteit.

Kifejtette, hogy Franciaország – bár formailag kilépett a NATO katonai szervezetéből – ma is szervesen beleilleszkedik a nyugati világba és annak szövetségi rendszerébe. Ez olyan realitás, amelyen csak akkor lehet és érdemes változtatni, ha a jelenlegi szövetségi rendszer helyébe egy annál jobb és megbízhatóbb léphetne. Franciaországnak nem áll érdekében, hogy olyan szövetségi rendszer tagja legyen, amely az Egyesült Államok ellen irányul, mert nem kell tartania az USA közvetlen katonai beavatkozásától. Franciaországnak nem érdeke továbbá, hogy egy új, szovjet, illetve kommunista vezetés alatt álló szövetségi rendszerhez csatlakozzon, mert ez szakítást feltételezne Franciaország és az Egyesült Államok, Franciaország és az egész nyugati világ között. Ennek oka kézenfekvő. Ha Franciaországban lehet egyáltalán háborús félelelről beszélni, akkor azt még mindig „Oroszországgal szemben táplálják”.

Mitterrand hangsúlyozta: az FSZP¹⁰ részére mindenekelőtt Franciaország érdekei az irányadóak. Ezért is javasolta elsőnek, hogy Franciaország barátsági szerződést kössön Oroszországgal. Nyugat-Európában ugyanis ez az egyetlen módja annak, hogy Németország „egy ország maradjon a sok közül”. A német probléma a francia szocialisták számára a leglényegesebb európai kérdés.

A francia–szovjet viszonyról Mitterrand kifejtette, hogy az szerinte az európai biztonság kérdésének csupán egyik aspektusa. A francia szocialisták jelenleg még nem tudnak elképzelni egy olyan átfogó európai biztonsági rendszert, amely alkalmas és képes lenne az egyes európai államok függetlenségének biztosítására.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia tulajdonképpen a biztonságnak csak egy embrionális magját eredményezte, alapjaiban

10 Az FSZP a francia Szocialista Pártot jelöli. A párt hivatalos elnevezésében nem szerepel a „Francia” szó.

nem változtatta meg az európai helyzetet. A francia szocialisták „kifelé” pozitívan értékelik az EBK-t, de ezt nem gondolják teljesen komolyan.

Az EBK a Szovjetunióknak volt a legelőnyösebb, mert az lényegében szentesítette a második világháború után létrejött erőviszonyokat. („A Szovjetunió versailles-i szerződése¹¹ volt.”) Előnyös volt továbbá Nyugat-Európa számára, mert hozzájárult Európa politikai egyesítéséhez. A legfontosabb azonban, hogy Helsinki révén ismét egymásra talált az 1917 óta kettészakadt Európa.¹²

A biztonság tekintetében a legnagyobb gond a francia Szocialista Párt számára, hogy a Szovjetunió, bár bizonyosan nem akar háborút, ma is az az ország, amely a leggyorsabb ütemben fejleszti hagyományos haderőit Európában. Ebben nehezen megfejthető ellentmondást látnak. Felvetődik bennük a kérdés: „Oroszország, vajon lehetségesnek tartja még ma is, hogy háború törjön ki közte és az USA között?” Ez az a bizonyos nyitott kérdés, amely kitolja egy új biztonsági rendszer létrehozásának lehetőségét.

Mitterrand kijelentette: hiba volna a francia szocialistákról azt feltételezni, hogy a szovjetellenesség megszállottjai. Hatalomra kerülésük esetén, ami bizonyára bekövetkezik, első dolguk lesz, hogy tárgyaljanak a Szovjetunióval és folytassák vele is, mint baráttal a megkezdett vitát. Az FSZP híve a leszerelésnek, a kollektív biztonságnak, a katonai blokkok egyidejű felszámolásának, a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok sokoldalú fejlesztésének, az emberek és az eszmék szabad áramlásának, de nem találnak választ arra, hogy a mostani szövetségi rendszert milyen másik rendszer váltsa fel. Erre a kérdésre Mitterrand szerint „csak az oroszok képesek válaszolni”.

A tárgyalásokon az FSZP helyzetéről adott tájékoztatás során Mitterrand – érdeklődésünkre – kitért a baloldali egység időszerű kérdéseire is. Nyomatékosan érzékeltette pártja rohamosan növekvő súlyát a francia politikai életben és a baloldalon belül is. A kommunista pártról elmondotta, hogy az jelenleg olyan korszerűsítési lázban ég, hogy szinte fékezni kell. A jövő évi helyi jellegű választásokon követendő taktika kérdésében az FKP – az eddigi hagyományokkal szakítva – erőszakolja a közös fellépést már az első fordulóban. Mitterrand megjegyezte: „A francia kommunisták már túlságosan szeretnek bennünket és – egy klasszikus mondással élve – úgy akarnak megcsókolni, hogy közben megfojtsanak bennünket.” Az igazság

11 Utalás az 1919. június 28-án a Párizs melletti Versailles-ban Németország és a győztes antant hatalmak között megkötött, az első világháborút lezáró békére.

12 Az utalás bizonyára az 1917. novemberi oroszországi bolsevik hatalomátvételre vonatkozik.

az – mondotta –, hogy a kommunisták kissé dogmatikusak, a szocialisták pedig kissé pragmatikusak. Hozzátette, a politikai bölcsesség mindenképpen azt diktálja, hogy ahol csak lehet, együtt lépjenek fel és a jobboldallal semmiféle egyezkedés ne legyen a közös kormányprogram rovására.

II.

Kádár János elvtárs május 26-án több mint kétórás beszélgetést folytatott F. Mitterrand-nal, G. Defferre-rel, a párt legerősebb megyei szervezetének jobboldali szociáldemokrata nézeteiről ismert vezetőjével¹³ és R. Pontillon külügyi titkárral.¹⁴ Ennek során áttekintést adott hazánk és népünk történelmi útjáról, pártunk politikájának, illetve szocialista építőmunkáinknak legfontosabb, ma már megmásíthatatlan elveiről, a szocialista közösségekben vállalt kötelezettségeinkről és az előttünk álló teendőkről.

Kádár János elvtárs elmondotta, hogy népünk helyzetét, nehéz harcait évszázadokon keresztül két alapvető probléma határozta meg: a szociális elmaradottság és a nemzeti önállóság hiánya. Vázolta ezek történelmi alakulását. A felszabadulás után e két probléma a munkáshatalom kivívásával és nemzeti függetlenségünk elnyerésével megoldódott. 1956-ban újabb megpróbáltatások vártak ránk. Súlyos tapasztalatok árán tanultuk meg, hogy a hatalmat kiharcolni és megvédeni lehet fegyverrel, de a normális élethez, a szocializmus építéséhez a nép nagy többségének támogatása szükséges. Ez nálunk így is van, ahol a történelmi körülmények folytán egy politikai párt létezik.

Munkánkhoz szilárd támpontot, biztonságérzetet a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal való barátságunk és együttműködésünk adja; szocialista építőmunkánk békés feltételeit a bennünket egyesítő szövetség teremti meg és biztosítja. Ez történelmileg kialakult, visszafordíthatatlan szövetség, illetve politikai irányvonal. Ezzel úgy számoljanak, hogy nagy szenvedések árán született, ragaszkodunk hozzá és ezért tartós lesz.

Kádár János elvtárs kifejtette európai törekvéseinket, üdvözölte a francia baloldali erők együttműködését és sikereket kívánt a közös kormányprogram megvalósításáért folytatott harchoz.

Mitterrand elmondotta, hogy Magyarország nagy érdeklődést vált ki a nyugat-európai közvéleményben és a francia szocialisták között. Franciaországból szemlélve Magyarországot úgy tűnik, hogy korábban a feszültsé-

13 Gaston Defferre (1910–1986): francia szocialista politikus. 1944–1945-ben és 1953–1986-ban Marseille polgármestere. 1973–1986-ban nemzetgyűlési képviselő, 1973–1981-ben a Nemzetgyűlés szocialista frakciójának vezetője.

14 Robert Pontillon (1921–1992): francia szocialista politikus. A francia Szocialista Párt tagja, a párt nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője.

gek itt voltak a legérzékenyebbek, a legnagyobb változások is itt mentek végbe. 1941 és 1956 között Magyarország állandó mozgásban volt. Ezzel szemben 20 éve Európa legstabilabb országa. Messziről nézve az embernek az a benyomása, hogy ezt a stabilitást nem erőszak és nem diktatúra teremtette. A francia Szocialista Párt küldöttsége azért látogatott most Magyarországra, hogy közelebbről tanulmányozza ezt az érdekes, fontos példát. A Kádár elvtárs által elmondottakból érthetővé válik, hogy 1945 után az elmaradott Magyarországon forradalmi helyzet volt, amelyben erős politikai párt irányítására volt szükség. A forradalmat ez a párt végig is vitte. „Megértettük a történelmi tanulságokat – mondotta Mitterrand –, ezért nem lehet rossz a megítélésünk róluk.” Hozzátette – és ezt később a francia újságíróknak adott nyilatkozatában is megismételte –, hogy 1945-ben Magyarországon ő is forradalmár lett volna, vagyis, ha Franciaországban 1945-ben a magyarországihoz hasonló helyzet van, valószínűleg ugyanazt az utat teszik meg ott, mint Magyarország.

A francia belpolitikai helyzetről Mitterrand a következőket mondotta: Franciaországban a kizsákmányolás, az elnyomás kevésbé brutális formában nyilvánul meg, mint a társadalmi fejlődés korábbi szakaszaiban. Ezért a megoldás is kevésbé radikális, nem kell mindent ledönteni és mindent előlről építeni. A változásokhoz megérttek a szükséges feltételek. Most azokat az erőket kell megtalálni és egyesíteni, amelyek végigvizik ezeket a változásokat.

Franciaországban a nemzetközi nagytőkével szorosan összefonódó monopoltőkét kell megdönteni. Ezért az FSZP programja előírja a főbb termelési eszközök, hitelintézmények államosítását, a demokratikus tervezés bevezetését. Ebben eltérés mutatkozik a francia és a többi nyugat-európai szocialista, szociáldemokrata párt között. A francia szocialisták politikája, programja sok vitát vált ki soraikban. A francia szocialisták azonban vállalják a vitát és bírálóiknak nyíltan szemükre vetik, hogy bár hatalmon vannak, vagy voltak, a nagytőke erejének alapjait soha sehol nem döntötték meg.

A francia Szocialista Pártról Mitterrand kifejtette, hogy az a 60-as évek végén annyira összezsugorodott, hogy már eltűnőben volt. Most pedig befolyását tekintve ismét felülkerekedett a kommunista párton. A hullámvölgy abból adódott, hogy a második világháború után az FSZP kénytelen volt elfogadni az akkori adott külpolitikai feltételeket és a konzervatív társadalmi erővel kötött szövetséget. A mostani pártvezetés azonban visszavezette a Szocialista Pártot természetes társadalmi bázisára. Ehhez szövetségre kellett lépnie a kommunista párttal, amely végig kitartott a dolgozók érdekeinek védelme mellett. A két párt szövetsége ma erős, tartós; nagy népi tömegek állnak mögöttük. Egységük és befolyásuk ma szí-

lárdbb, mint az 1936-os Népfront idején volt. Az idei községi választásokon együttesen már a szavazatok többségéhez jutottak. Az egység és a harc útja azonban nem könnyű. „Nagy nehézségek elé nézünk” – mondta Mitterrand. A következő választások jelentőségüket tekintve rendkívüliek lesznek. Száz éve nem tapasztalt erőpróbát jelentenek majd. A nagy monopóliumok tisztában vannak azzal, hogy az ország történetében sorsdöntő időszak következik. Ezért mindenre felkészülnek. Normális körülmények között biztos a győzelmünk. De a helyzet abnormális lesz. A dolgozó tömegek állásfoglalása lesz majd a döntő.

Mitterrand ezután kitért arra, hogy Franciaországban még mindig tartanak a kommunistáktól. A francia kispolgári tömegek bizalmatlanul tekintenek rájuk és a Szovjetunióra is. Ezeket a félelmeket el kell oszlatni.

Végül megállapította, hogy most már nem csak otthonról szemlélve a magyarországi helyzetet, hanem az itteni tapasztalatok alapján is úgy ítéli meg, hogy a magyar gyakorlatban tükröződik a legjobban a demokráciának olyan alkalmazása, hogy a forradalom is megmarad. Elnézést kérve, hogy más szocialista országról is szót ejt, kifejtette: a román politikában rokonszenvesnek találják, hogy külpolitikai téren igen függetlennek tűnik. Tapasztalataik alapján azonban meggyőződtek arról, hogy Románia társadalmi és politikai rendszere 1945-nél rekedt meg. Magyarországon – az itt látottakból és hallottakból ítélve – figyelemre méltó fejlődés ment és megy végbe. Ennek tanulmányozását a továbbiakban is szükségesnek látják.

Kádár János elvtárs befejezésül aláhúzta, milyen fontosnak tartja, hogy a francia szocialisták reálisan értékelik a belső franciaországi helyzetet és nem kergetnek illúziókat. Helyeseljük, hogy a francia társadalom kérdéseinek megoldásában a kommunista és a szocialista párt együtt dolgozik. „Amit Önök csinálnak – mondotta – nem politikai trükk, hanem történelmi küzdelem. Mi Önök mellett vagyunk küzdelmükben.”

III.

Mitterrand és a küldöttség többi tagja részéről elhangzott véleményekből arra lehet következtetni, hogy a tárgyalások és különösen a Kádár János elvtárssal folytatott beszélgetések jó benyomást tettek a francia szocialista vezetőkre. Mitterrand, de a többiek is többször utaltak arra, hogy számukra újszerű és meglepő a magyar vezetők szemlélete és előadásmódja. Kinyilatkoztatásokra, kategorikus kijelentésekre, szögletes megfogalmazásokra, adathalmazra számítottak. Ehelyett messzemenően reális felfogást, elemzőkészséget, a jelenségek megértésére és megértetésére irányuló törekvést, s ezzel együtt átgondoltságot, nyugodtságot tapasztaltak. Mitterrand nagy elismeréssel beszélt pártvezetőink nyíltságáról, vitakészségéről.

Kádár János elvtársat bölcs, kiegyensúlyozott és emberséges vezetőnek jellemezte.

Émile-Loo,¹⁵ országos titkár pl. a következőket mondotta. Mitterrand rideg ember, mégis nagy hatást gyakorolt rá Kádár elvtárs közvetlensége és embersége. A magyar vezetők nem dicsekszenek; a valóságnak megfelelően akarják elemezni a helyzetet; keresik, kutatják a gyengeségeket és a megoldás módját. A tárgyalások során Mitterrand más tájékoztatásra készült, de a magyar vezetők közvetlen őszintesége arra készítette, hogy az FSZP politikájának hátterét és indítóokait mutassa be.

Emile-Loo többször visszatért Mitterrand-nak a román politikával kapcsolatos megállapítására. Szerinte az FSZP nem csak Nyugat-Európában, hanem a szocialista országokban is támpontokat keres politikájához, annak elfogadtatásához. Néhány évvel ezelőtt úgy látták, hogy a román politika áll legközelebb hozzájuk. Az alaposabb tapasztalat után megváltozott a véleményük. Magyarország teljes meglepetés a számukra. „Belpolitikája vonzó és talán még külpolitikájában is önállóbb, mint Románia.”

IV.

A látogatás tapasztalataiból az alábbi következtetések vonhatók le:

1. A Szocialista Párt küldöttsége és személy szerint Mitterrand elsősorban azért látogatott hozzánk, mert időszerűnek tartották, hogy néhány, általuk fontosnak tartott szocialista ország (a Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia, Kuba) után velünk is érintkezésbe lépjenek, illetve az MSZMP-vel is létesítsenek hivatalos kapcsolatot. Erre utalt Mitterrand-nak az a többször elhangzott megjegyzése, hogy más irányú nemzetközi kötelezettségeik rovására döntöttek e látogatás mellett.

2. Bár francia részről előzetesen is a Magyarország iránti érdeklődéssel indokolták látogatásukat – és a küldöttség aktivitása azt alátámasztotta – bizonyosra vehető, hogy belpolitikai érdekek is diktálták Mitterrand és a pártvezetés lépését. A rohamosan erősödő és kormányzásra készülő francia Szocialista Párt számára ma fontos annak demonstrálása, hogy az enyhülés szellemében bővíti kapcsolatait a szocialista országok kommunista és munkáspártjaival és kész velük is együttműködni a békés nemzetközi viszonyok erősítése érdekében.

Az a tény, hogy a francia küldöttség változtatás nélkül elfogadta az általunk készített közös közleménytervezetet – holott a tárgyalások során leki-csinyelték az EBK jelentőségét, kétségüket is kifejezték a Szovjetunió békepolitikájával szemben, saját szempontból elfogadják a NATO létezését

15 Helyesen Charles-Émile Loo (1922–): francia szocialista politikus. 1967–1968-ban és 1973–1978-ban Bouches-du-Rhône nemzetgyűlési képviselője.

és politikáját arra vall, hogy a francia szocialistáknak szükségük volt egy olyan dokumentumra, amellyel bizonyítani tudják saját politikai közvéleményük előtt jószándékaikat, pozitív törekvéseiket az európai biztonság kérdésében.

3. A látogatás során francia részről többször elhangzott, hogy a mostani kapcsolatfelvételt pártközi kapcsolataink első állomásának tekintik. Elfogadták továbbá a pártjaink közötti kontaktusok folytatására tett konkrét javaslatainkat. Ugyanakkor nem tartották szükségesnek, hogy vizontlátogatásra hívják meg Franciaországba az MSZMP küldöttségét. Ez is úgy fogható fel, hogy jelenleg nem állt szándékukban, esetleg időhöz kötött, konkrét kötelezettségvállalás a kapcsolatok folytatására. (Tudomásunk szerint az FSZP eddig még nem fogadott küldöttséget a szocialista országokból.)

4. A megbeszélésekből egyértelműen kitűnt, hogy a francia Szocialista Párt alapvetően reformista baloldali párt. A szocializmusról mint stratégiai célról sem a tárgyalásokon, sem a magánbeszélgetések során nem tettek említést. Hangsúlyozták, hogy csupán a nagy monopóliumok államosítására készülnek a jövőben. A szocialista országokat mindvégig kelet-európai vagy kommunista országgént említették. Szocialista országnak Svédországot fogadják el. A Szovjetuniót következetesen Oroszországnak, Szovjet-Oroszországnak mondták. Érvelésük a kommunistákkal és a Szovjetunióval szembeni beidegződött bizalmatlanságot tükrözte.

5. Nézeteltéréseink a francia részről méltányolt nyílt, jó légkörű vitákban jutottak kifejezésre. A francia küldöttség tagjai udvarias, többnyire barátságos magatartást tanúsítottak. Felfogásukat az egypártrendszerrel, a politikai pluralizmusról stb. minden sértő szándék nélkül fejtették ki. Nem kerültek általában a kényesnek minősíthető kérdéseket. Ezekről az esetek nagy részében maguk kezdeményeztek beszélgetést.

A küldöttség látogatásának legfontosabb eredménye, hogy a jelek szerint sikerült hazánkról, politikánkról olyan képet adnunk, amely elfogadhatóbbá vagy legalábbis érthetőbbé teszi a francia szocialisták részére a létező szocializmus rendszerét. Az itteni tapasztalatok akarva, nem akarva objektívabb ítéletalkotásra szorítja őket velünk és általában a szocialista közösséggel szemben.

6. Mitterrand magatartása udvarias, de a küldöttség tagjaival is mindvégig tekintélyt parancsoló volt. Fellépése egy rendkívül jól felkészült, kitűnő taktikai érzékkel rendelkező, ambiciózus reálpolitikusról vallott. Szemléletéből és megfogalmazásaiból kitűnt: a munkásmozgalomhoz az köti, hogy a francia Szocialista Párt élén áll, melyet vezetői képességével és a baloldali összefogás segítségével tett kormányzóképes nagy politikai párttá.

G. Defferre, a párt másik nagy vezéregyénisége a tárgyalások során megjegyezte, hogy a Szocialista Párt személy szerint Mitterrand-nak köszönheti mostani befolyását és Mitterrand-t Franciaországban a második legfontosabb emberként tisztelik a jelenlegi elnök után.

Azzal, hogy egy adott helyzetben Mitterrand felismerte a kommunistákkal való politikai szövetség fontosságát a Szocialista Párt számára és azt keresztül is vitte, nagy szolgálatot tett a francia munkásmozgalomnak, de mindenekelőtt pártjának. Ennek a politikai szövetségnek elsősorban konjunkturális háttere van, ennél fogva jövője még nem megingathatatlan.

7. A Mitterrand vezette küldöttség látogatása nagy visszhangot váltott ki Nyugat-Európában. Mitterrand a polgári sajtónak eddig adott nyilatkozataiban kedvezően értékelte itteni útjának tapasztalatait. Főképpen a szocialista demokrácia, a szabadság fejlődése terén elért eredményeinket hangsúlyozza. Ez a nyugat-európai munkás- és kommunista mozgalom jelenleg legvitatottabb kérdésében fontos állásfoglalás, ami e látogatás eredményességét is igazolja.

A jelentést összeállította:

Berecz János

Verók Istvánné¹⁶

Jóváhagyta:

Biszku Béla

MNLOL, KS, 288. f. 11. cs. 4136. ő. e. *Jelentés a francia Szocialista Párt küldöttségének látogatásáról*, összeállította Berecz János és Verók Istvánné, jóváhagyta Biszku Béla – az MSZMP KB iroda tájékoztató anyaga, inf/321 (1976. május 31.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

16 Verók Istvánné (Edit): 1962–1985-ben az MSZMP KB külügyi osztályának politikai munkatársa. 1985-ös nyugdíjazása után tovább alkalmazásban maradt a nyugat-európai kommunista pártok külpolitikai állásfoglalását figyelemmel kísérő társadalmi munkatársként.

A MAGYAR KORMÁNYZAT ÉS A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT KAPCSOLATAI AZ 1970-ES ÉVEKBEN

1976. JÚLIUS 8.

A Francia Kommunista Párt (FKP) az 1970-es években két teljesen új szövetség mellett kötelezte el magát a belpolitikában és a nemzetközi kommunista mozgalomban, s ez alapvetően meghatározta a kelet-közép-európai országokhoz fűződő kapcsolatainak alakulását. 1972. június 27-én Baloldali közös program néven ismertté vált közös kormányprogramot írt alá legfőbb riválisával, a François Mitterrand vezette francia Szocialista Párttal, melyhez a radikális mozgalom balszárnya is csatlakozott. A francia pártvezetés továbbá a kommunista pártok 1976-os berlini konferenciáján kifejezte kötődését az úgynevezett eurokommunista mozgalomhoz is. Ennek pártjai elutasították a Szovjetunió addig megkérdőjelezhetetlen hegemoniáját a kommunista mozgalomban, és élesen bírálták a kelet-közép-európai országok demokráciaellenes politikáját.

Kelet-Közép-Európa az eurokommunizmus jelenségének megítélését illetően két táborra szakadt: míg Románia és Jugoszlávia kezdettől támogatták a nyugati pártok reformtörekvéseit, addig a Szovjetunióhoz közel álló országok (Magyarország, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Kelet-Németország) radikálisan elutasították azokat mint az imperializmus manipulációjának termékeit. Am amiként a nyugat-európai pártok sem egyformán vettek részt a nemzetközi kommunista mozgalomban kialakult polémiaiban, a csatlós országok sem egyként támogatták a Szovjetuniót: Lengyelország és Magyarország – Csehszlovákiával és Kelet-Németországgal ellentétben – igyekeztek távol tartani magukat a vitától.

A hivatalos magyar állásfoglalás a legmérsékeltebb volt a szocialista országok viszonylatában, noha a bizonytalan és ellentmondásos nyilatkozatok (ilyenek a szovjetek részéről is elhangzottak) miatt ez nem tűnt egyértelműnek. Magyarországon is létezett egy mereven eurokommunista-ellenes irányzat, amelynek szószólója Nemes Dezső, a Politikai Főiskola rektora volt. Az álláspontokat és azok okait is jól megvilágítja az FKP belső használatra szánt alább közölt jelentése, amely az 1976 júniusában Budapesten lezajlott pártközi megbeszélésekről készült. A tárgyalásokra négy hónappal az FKP XXII. kongresszusa (február 4–8.) után került sor, amelyen a francia párt hivatalosan is elhagyta ideológiai fogalomtárából a proletárdiktatúrát, élesen bírálva a Szovjetunió és a szocialista országok politikáját. Az eseményről a kelet-európai országok viszonylatában a magyar pártsajtó adta a legteljesebb képet.

Tájékoztató az FKP és az MSZMP küldöttségeinek 1976. június 16–19-i megbeszéléseiről

(Az FKP küldöttségének belső használatra készült jelentése)

A magyar elvtársak ott-tartózkodásunk egész ideje alatt láthatóan kifejezésre kívánták juttatni, hogy az MSZMP nagy jelentőséget tulajdonít a két párt közötti kapcsolatok fejlesztésének.

A megbeszélések nagyon alaposak voltak. Elsőként hatóság munkamegbeszélésre került sor a két küldöttség között. Majd hosszú tárgyalás folyt le Kádár Jánossal. A megbeszélések mindenfajta formalizmustól mentesek és igen őszinték voltak.

Kádár János előadása, mely másfél órás volt, két kérdésnek igyekezett a mélyére hatolni:

- pártunk XXII. kongresszusán elfogadott politika által keltett problémáknak,
- nemzetközi kommunista mozgalom jelenlegi helyzetének.

Mi, a magunk részéről megmagyaráztuk pártunk belpolitikai és nemzetközi téren folytatott politikáját, és részletesen válaszoltunk a feltett kérdésekre, melyek valódi vitára adtak alkalmat.

A közös politikai nyilatkozat kérdése még a megbeszélések elején felmerült. A magyar elvtársak különösebb nehézség nélkül elfogadták azt a javaslatunkat, hogy érjük be egy sajtótájékoztatóval. (Ebben szerepe volt annak is, hogy nem tudták, milyen álláspontot fogunk képviselni Berlinben.¹)

I. Mit gondoljunk ezekről a megbeszélésekről?

Igyekeztünk a küldöttségünknek adott megbízást, a lényegét illetően, határozottan és világosan teljesíteni, és ugyanakkor biztosítani a pártjaink közötti kétoldalú kapcsolatok jövőbeni fejlesztését.

1. Először is pozitívan kell értékelnünk a magyar elvtársak reális és megfontolt beszámolóját az ország belső (gazdasági és politikai) helyzetének alakulásáról, valamint véleményüket a nemzetközi helyzetről.

2. Bizonyos, a XXII. kongresszuson, illetőleg a kongresszus után kifejtett állásfoglalások aggodalommal töltik el őket. Egyáltalán nem vitatják az FKP jogát, hogy meghatározza saját, a szocializmushoz vezető, demokratikus és nemzeti útját, és bizonyos megértési szándékot is tanúsítanak. Magyarázatot kérnek vagy vitát kezdeményeznek a proletárdiktatúra, a demokratikus út, a pluralizmus kérdéseiben és a demokratikus szocializmussal kapcsolatos magatartásunkról. Világos, hogy a XXII. kongresszus

1 Utalás a kommunista pártok tíz nappal később megnyíló berlini konferenciájára (1976. június 29–30.).

munkáját még vezetői szinten sem igazán tanulmányozták. De úgy tűnik, aggodalmuk legfőbb oka, hogy ilyen állásfoglalás kedvezőtlen hatást gyakorolhat Magyarország politikai fejlődésére, sőt zavart kelthet a szocialista országok viszonylatában is.

3. Az elvtársak az MSZMP-től – és különösképpen Kádár és Óvári² – több ízben kifejezésre juttatták, hogy meg kell érteni őket, nem élveznek teljes szabadságot politikai téren. Kádár előadásának bevezetője sokatmondó e tekintetben. Kádár a kubai kongresszust szóba hozva nyilatkozta, hogy nagyon értékelte, mennyire a dolgok mélyére hatoltak ott, és főképpen hogy nem hallgatták el a problémákat. Hozzáfűzte, hogy irigylitőlük ezt a lehetőséget.

4. Az elvtársak igyekeznek elhatárolni magukat az irányunkban tett csípős reagálásoktól, elsősorban az SZKP magatartásától, ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy szoros kapcsolatok fűzik őket a szocialista országok kommunista pártjaihoz. Szeretnék fenntartani, sőt fejleszteni a pártjaink közötti barátsági és együttműködési kapcsolatokat.

Ugyanakkor aggódnak amiatt, hogy kapcsolataink az SZKP-val megromlanak. Ez, úgy látszik, arra kényszerítené őket, hogy nagyobb diszkréciót tanúsítsanak irányunkban.

5. Berlinnel kapcsolatban nem titkolták aggodalmukat, attól féltek, hogy nem írjuk alá a dokumentumot. Figyelmeztettek, hogy a világkonferencia összehívásának terve mellett fognak állást foglalni.

6. Nyilvánvaló a szándék, hogy a politikai problémák nyíltan és nagyon őszintén kerüljenek megvitatásra, és éppúgy világos a magyar küldöttség elégedettsége a megbeszélések befejezésekor, nevezetesen annak okán, hogy e megbeszélések politikai magyarázatot adtak, és lehetővé tették a jobb megértést.

7. Az MSZMP érdekelt a barátsági és együttműködési kapcsolatok fejlesztésében. Mindazonáltal tapasztalható bizonyos tartózkodás, amely abból a törekvésből ered, hogy állásfoglalása ne különbözzön túlságosan a hozzá legközelebb álló szocialista országokétól (Szovjetunió, NDK, Bulgária, Lengyelország, Csehszlovákia). A magyar küldöttség több ízben szóba hozta politikai tartalmú közös nyilatkozat lehetőségét. Javasolta a két párt közti intenzívebb kapcsolattartást. Az együttműködési program megvalósításra fog kerülni.

2 Óvári Miklós (1925–): tanár, politikus. 1949-től 1953-ig és 1957–1958-ban pártfőiskolai tanár, 1958–1961-ben az MSZMP agitációs és propaganda osztályának egyik vezetője, 1961-től a tudományos és kulturális osztály helyettes vezetője, majd 1967-től 1970-ig vezetője. 1966-tól a KB tagja, 1970-től titkára, majd 1985–1988-ban irodavezetője. 1975 és 1988 között a Politikai Bizottság tagja.

II. Az MSZMP nemzetközi tevékenysége

Az elvtársak az MSZMP-től, miután igen realistán leírták a politikájuk sikerét tükröző magyarországi helyzetet, rátértek a nemzetközi problémákra.

Két alapelv irányítja az MSZMP külpolitikai tevékenységét: a békés egymás mellett élés és a proletár internacionalizmus.

Az MSZMP kapcsolatai az SZKP-val jók, együttműködése a többi szocialista országgal, Kína és Albánia kivételével, erősödik. A Románia által választott irány aggodalmat kelt. Az MSZMP a szocialista országok egységének megerősítéséért dolgozik.

A jelenleg folyó viták, sőt a nézeteltérések ellenére is az MSZMP fejleszteni kívánja a szolidaritást és a közös akciót a kapitalista országok munkásmozgalmával és a harcban álló népekkel.

Eszmecsereket tartanak a szociáldemokrata pártokkal. Ebbe a keretbe illeszkedik Mitterrand magyarországi látogatása.³ A megbeszélések barátságos és udvarias légkörben zajlottak. Mitterrand és társai nagy bizalmatlanságot tanúsítanak a Szovjetunióval és a szocialista országokkal szemben. Szkeptikusnak mutatkoztak a helsinki konferenciát illetően.⁴ Bár a francia szocialisták érdeklődtek a szocialista fejlődés teljesítményei iránt Magyarországon, és készséget mutattak arra, hogy a megbeszélések fonálát a későbbiekben ismét felvegyék, mindazonáltal nem hívtak meg MSZMP-küldöttséget franciaországi látogatásra. A politikai bizottság benyomása, hogy Mitterrand és pártja nem néhány hónapos távlatban cselekszenek. Az akcióegység a kommunistákkal számukra tartós tényező. Érett megfontolás után írták alá a közös programot. A szövetség kötelékében komoly riválisai lehetnek az FKP-nak. Mitterrand tetterős és tapasztalt politikusként jelenik meg. A békés egymás mellett élés előrehaladása valamennyi forradalmi erő közös sikerét jelenti. Sikerült elkerülni a harmadik világháborút. Az imperialista vezetők észrevették, hogy a hidegháborúnak már nincs értelme.

A békés egymás mellett élés nem jelentheti a status quót: a vietnami és az angolai népek győzelme is ezt tanúsítja.⁵ Nem jelenti a társadalmi haladás befagyását. Államok, nem pedig ideológiák közötti kapcsolatokra vo-

3 François Mitterrand, a francia Szocialista Párt első titkára pártküldöttség élén tartózkodott Magyarországon 1976. május 24. és 29. között.

4 A Helsinkiben megrendezett Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia 1975. augusztus 1-jén aláírt záródokumentumának harmadik „kosara” kiterjesztette az emberi és polgári jogok védelmét a szocialista országokra.

5 Miután az amerikai csapatokat kivonták az ország területéről és az észak-vietnami hadsereg elfoglalta Saigont, Vietnámot újraegyesítették, és 1976. június 24-én kikiáltották a Vietnami Szocialista Köztársaságot. A portugál gyarmat, Angola 1975-ben kivívta függetlenségét.

natkozik. A békés egymás mellett élés politikája szükségszerű az eltérő társadalmi rendszerű országok egyidejű létezéséből kifolyólag. Ám az ideológiáik ellentétesek maradnak. A burzsoázia együttélése és fegyverszünetéről beszél ideológiai téren, ami a gyengeség jele. Ez azt jelenti, hogy védekező pozícióba került az ideológiai összecsapásban.

Léteznek olyan politikai körök, melyek a hidegháború visszatérését kívánják, melyek nem törődnek bele az imperializmus meghátrálásába. Ezért résen kell lenni, és további erőfeszítéseket kell tenni a béke érdekében.

A békéért folytatott harc és a társadalmi fejlődés egymástól elválaszthatatlan célkitűzések. A békés egymás mellett élés és a proletár internacionalizmus elveinek egyidejű alkalmazása jelentős problémát állít.

Mint állam, Magyarország nagy jelentőséget tulajdonít a Franciaországhoz fűződő kapcsolatok fejlesztésének. Lázár⁶ miniszterelnök párizsi látogatása ennek a törekvésnek felel meg. Giscard d'Estaing⁷ meghívást kapott Magyarországra. Amikor hivatalos küldöttség látogat kapitalista országba, felkeresi az adott ország kommunista pártját is. Az államközi kapcsolatok fejlesztéséhez fűződő érdek nem juthat érvényre a pártok közötti szolidaritás kárára.

III. A nemzetközi kommunista mozgalom problémái

A helyzet a nemzetközi kommunista mozgalomban igen bonyolult. A tizennégy szocialista ország között komoly problémák állnak fenn, és nem csupán ami Kínát és Albániát illeti. Ez a jelenség a társadalmi haladás kísérője. Valamennyi ország rendelkezik saját történelmi hagyományokkal, csak rá jellemző adottságokkal. A problémák részben a nemzeti tényező újraéledéséből erednek. Ezt a kommunista pártoknak figyelembe kell venniük. Azok ugyanis egyszerre felelősek a társadalmi haladásért és a nemzeti kibontakozásért. Minden párt úgy véli, hogy a marxista igazságot birtozza. A nézeteltérések innen erednek. Akkor, amikor az imperializmus meghátrál, és mély gazdasági, politikai és kormányválsággal küzd, amikor a szocializmus kézzelfogható valósággá vált, a szocialista országok számára nem könnyű megtalálni a helyes utat az egymással való kapcsolatok terén.

gét, és egy évvel később az Afrikai Egység Szervezete (OUA) elismerte az Angolai Népköztársaságot.

6 Lázár György (1924–): technikus, műszaki rajzoló, kommunista politikus. 1961-től 1970-ig, majd 1973–1975-ben az Országos Tervhivatal elnöke, 1970–1973-ban munkaügyi miniszter, 1973–1975-ben miniszterelnök-helyettes, majd 1975-től 1987-ig miniszterelnök. 1970 és 1988 között az MSZMP KB és 1975-től 1988-ig a PB tagja.

7 Valéry Giscard d'Estaing (1926–): közgazdász végzettségű, mérsékelt jobboldali politikus. 1974-től 1981-ig a Francia Köztársaság elnöke.

A kérdések szaporodnak és sokszorozódnak a nemzetközi kommunista mozgalom szintjén. A kommunista pártok igen eltérő körülmények között tevékenykednek. Némely országban övék a hatalom. A kapitalista országokban harcolnak a hatalomra jutásért. Valamennyi ország sajátos adottságokkal rendelkezik.

A nyugat- és dél-európai kommunista pártok állásfoglalásai, a portugál, az olasz, a spanyol és a francia kommunista pártok sajtója felkeltik az MSZMP figyelmét. Némely esetben a nyilatkozatok pozitívnak tűnnek, más esetekben viszont aggodalomra adnak okot. De ami lényeges és döntő, hogy az átfogó mozgalom, amit tükröznek, pozitív. Hiszen nem másról van szó Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Koreában, mint a monopóliumok uralmának válságáról.

Érik az akarat a változtatásra. A kommunista pártok azért dolgoznak, hogy minél szélesebb tömegeket mozgósítsanak. Azért harcolnak, hogy megdöntsék a monopóliumok uralmát, és a munkásosztály és szövetségei uralmát állítsák a helyébe. Ezt a politikát tartalmazzák az olyan fogalmak, mint „Franciaország népének egysége” vagy a „történelmi kiegyezés”.⁸ Ez az átfogó mozgalom tehát pozitív. Csak azt kívánhatjuk, hogy a testvérpártok jelentős sikereket érjenek el ezen a téren.

Az MSZMP nagy érdeklődéssel figyeli a munkásmozgalom fejlődését az európai kapitalista országokban és különösképpen Franciaországban. Örül a sikereknek, habár tudja, hogy az ellenség – a burzsoázia – nagy tapasztalatokkal rendelkezik. Ez a fejlődés magában hordja következményként a viták elmélyülését a nemzetközi munkásmozgalmon belül. Ez a tény nem lenne negatív akkor, ha a viták az internacionalizmus és a bajtársiasság szellemében folynának. Ha a meggyőzés és nem a legyőzés a cél, és ha az eredmény nem az álláspontok megmerevedése és a nézeteltérések elmélyülése. Az érdemi viták elősegítik a politikai haladást. Ez nem mondható el az álvitákról, a keserű és szélsőséges állásfoglalásokról. Az egység a vitákon keresztül alakul ki. De a viták eljuthatnak egy olyan pontra, ahol már a szétválasztás tényezői.

IV. A berlini konferencia

A huszonnyolc párt jelentős munkát végzett a tizenhárom előkészítő ülészakon. Érdemi kérdésekről eshetett szó. A határozatterv megfelel a konferencia által felállított célkitűzéseknek. A dokumentum jó, ha figye-

8 A „történelmi kiegyezés” az Olasz Kommunista Párt és a Kereszténydemokrata Párt között 1976-ban kötött megállapodás neve, mely lehetővé tette, hogy a két párt közös kormányt alakítson. Az olasz koalíciós kormány 1979-ben bukott meg, azaz egy évvel élte túl a francia baloldali egységprogramot.

lembe vesszük a mozgalom valódi helyzetét. Semmi olyat nem tartalmaz, ami ellentmondana a marxizmus-leninizmusnak. Nem sérti egyik párt érdekeit sem.

Bizonyosan minden párt kívánhat, ítélni jobbnak másféle megfogalmazásokat. De a probléma az, hogy tekintettel kell lenni mind a huszonnyolc párt állásfoglalására. Megtaláltuk a legkisebb közös nevezőt. A dokumentum nagy horderejű lehet, mivel a különböző európai kommunista pártok közötti egyetértést tükrözi jelentős kérdésekben. A konferencia sikertelensége vagy elhalasztása káros lenne a mozgalomra nézve. A néptömegekre igen negatív hatással lenne.

Minden pártnak lehetősége van arra, hogy az általa helyesnek tartott módon mutassa be a dokumentumot. Annak nincs kötelező, kényszerítő jellege. Minden párt saját maga dönt politikájáról, és szabadon fejtheti ki álláspontját.

Az elvtársak szóba hozták küldöttségünk nyilatkozatát, melyet Kanapa olvasott fel a legutóbbi előkészítő ülészakon az MSZMP magatartása kapcsán, a proletár internacionalizmus fogalmának elhagyásáról a határozattervezetben. Ez céltévesztés. Nem az MSZMP-vel vannak különbözőségei az FKP-nak. A magyar elvtársak minden alkalommal, amikor csak lehetséges volt, támogatták a francia küldöttség álláspontját. Ám nem minden rajtuk múlik. Miért nem nevezték meg azokat, akik ezt a helyzetet előidéztek? Egyesek, mint az olaszok és a jugoszlávok, nem kívánják, hogy létrejöjjön a konferencia. Miután válaszoltunk, Gyenes⁹ furcsa módon kijelentette, hogy a magyar küldöttség célja a proletár internacionalizmusra való hivatkozás megtagadásával a fogalom téves és elfogadhatatlan meghatározásának elutasítása volt.

Kádár utalt arra, hogy a berlini konferencia háttérben lehetőség mutatkozik a pártok világkonferenciájának megtartására is. Például a latin-amerikai kommunista pártok szorgalmazzák ennek megszervezését. Nem azonnali perspektíváról van szó. Ha ez a kérdés napirendre kerül, az MSZMP támogatni fogja. Az MSZMP támogatja a gyakori regionális vagy magasabb szintű találkozásokat is. Ezek a találkozások képezik ugyanis a mozgalom egyetlen intézményes formáját. Lehetővé teszik az aktuálisan jelentkező, új problémák alaposabb megvizsgálását. Elképzelhető, hogy nem lehetséges hosszú dokumentum megfogalmazása. Ám a találkozásnak már akkor is van értelme, ha csak a közös célkitűzéseket és felhívásokat tartalmazó közös nyilatkozat fogadható el. Találkozni, és valamit közösen megfogalmazni, ez már önmagában is igen jelentős dolog.

9 Gyenes András (1923–1997): politikus, diplomata. Külügyminiszter-helyettes. 1975–1982-ben az MSZMP KB tagja és egyben külügyi titkára.

V. A XXII. kongresszus és az MSZMP és az FKP közötti kapcsolatok

Az elvtársak az MSZMP-től kiemelték a pártjaink között meglévő baráti kapcsolatokat. Miután a XXII. kongresszus elfogadta az új irányvonalat, az FKP álláspontját sokat vitatták a nemzetközi kommunista mozgalmon belül. Ami az MSZMP-t illeti, e kapcsolatokban nincs változás. Ámde hatékonyabbá kell válniuk a félreértések és értetlenségek elkerülése érdekében. Az MSZMP tartózkodik minden olyan nyilvános állásfoglalástól, amely az FKP politikájának ilyen vagy olyan, aggodalomkeltőnek ítélt aspektusát támadja.

A központi bizottság határozatban újra megerősítette szolidaritását. Ez jelentős politikai állásfoglalás, a Franciaországban folytatott küzdelemmel való szolidaritásuk tanúsága, mondta nekünk Kádár, hozzátéve, hogy más pártokra is hivatkoztak azért, hogy ne egyedül minket említsenek. A kongresszuson hozott némely, számukra váratlannak tűnő határozat bizonyos aggodalmat keltett.

A proletárdiktatúra kérdésében úgy ítélték meg, hogy az FKP által elfogadott álláspont összhangban van a franciaországi körülményekkel. A problémák akkor keletkeznek, amikor a proletárdiktatúra elvének általános megkérdőjelezése a cél.

Kádár, hangsúlyozva, hogy csupán személyes véleményének ad hangot, azt állította, hogy állásfoglalásunk nem volt haszontalan számukra. A kérdés alaposabb vizsgálatára készítette őket és annak belátására, hogy nem szorítkozhatunk az évtizedekig használt frazeológiára. A proletárdiktatúra a Marx és Engels által meghatározott formában egyetlenegyszer valósult meg, 1917-ben; meg kell állapítanunk, hogy azt követően nem a klasszikus formát vette fel. Ez a helyzet Magyarországon. Évekig intenzív küzdelmet vívtak a népi demokráciáért és a proletárdiktatúráért. Végül azt mondták, hogy a népi demokrácia a proletárdiktatúra funkcióit tölti be. Vagyis nem volt ugyanaz. Kádár odáig ment, hogy lehetségesnek tartja azt az állítást, miszerint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenethez szükség van egy hatalomra, mely betölti ezt a funkciót; ő nem „mehet messzebbre a jelen szakaszban”. Mindazonáltal szerinte ez egy rendkívül izgalmas kérdés. Említett példákat: Laosz, Afrika, ahol nem lehet proletárdiktatúráról beszélni, de ahol a szocializmus kérdése mégis felvetődik.

A pluralizmust illetően a magyar elvtársak számára természetesnek tűnik, hogy az FKP azt mondja, a politikai pluralizmus létezik, és nem szűnik meg a szocializmusban sem. Viszont problematikus arra következtetni, hogy nem létezhet szocialista demokrácia ott, ahol nincs pluralizmus.

Ami a szocialista demokráciát illeti, természetes, hogy minden párt kifejezheti nézeteit, sőt kritikáit. Viszont az már probléma, ha a bírálat nemcsak a szocializmus hibáitól, hanem a létező szocializmustól való elhatárolódáshoz vezet. Az probléma, ha e bírálatok az imperializmus által megfogalmazott kritikákat erősítik, vagy ha a szolidaritás ellen hatnak.

*

Az MSZMP küldöttsége hangsúlyozta, hogy az FKP küldöttsége által adott magyarázatok számos kérdést megvilágítottak, nagymértékben eloszlatták az aggodalmakat, és kiemelték, hogy korunk Franciaországáról van szó. Hangsúlyozták, és Kádár bővebben is visszatért rá, hogy érdemes lenne a XXII. kongresszus állásfoglalásait szélesebb körben megmagyarázni, tudniillik a szokásos politikai találkozók alkalmával.

Kádár előadása végén ismételten kiemelte, hogy a két párt közötti kapcsolatok kiválóak, pozitívak és hatékonyak, valamint hangsúlyozta, hogy a jobb megértés érdekében szükséges az együttműködés és a politikai megbeszélések folytatása. Kinyilvánította azt az óhaját, hogy az MSZMP és az FKP közötti kapcsolatok a jövőben is úgy alakuljanak, mint két testvérpárt között. Szerinte kívánatos lenne, hogy az FKP és az SZKP közötti nézeteltérések alapos megvitatásra kerüljenek, de hozzátette, hogy senki sem bízta meg közvetítéssel.

Archives Départementales de Seine-Saint-Denis, Archives du Parti Communiste Français, Fond Gaston Plissonnier, 264-J-10, SEC. GP. GV. 8./VII./1976. Tájékoztató az FKP és az MSZMP küldöttségeinek 1976. június 16–19-i megbeszéléseiről. (Az FKP küldöttségének belső használatra készült jelentése.)

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Klenjánszky Sarolta.



A FRANCIA MINISZTERELNÖK ÉS FELESÉGE BUDAPESTEN

1977. OKTÓBER 30.

1977. október 27–29-én Raymond Barre francia miniszterelnök hivatalos látogatást tett Magyarországon. Kíséretében Budapestre érkezett magyar származású felesége, Eve Barre is, akinek a vendéglátók a tárgyalások idejére külön programot szerveztek (a Szépművészeti Múzeum, séta a Belvárosban, a szentendrei Kovács Margit Múzeum). A látogatásról kiadott és a Népszabadságban megjelent hivatalos közleményből kitűnik, hogy – a magyar–francia felső szintű érintkezések során ekkor szokásos módon – „Lázár György és Raymond Barre megkülönböztetett figyelmet szentelt a magyar–francia gazdasági kapcsolatok vizsgálatának”. Továbbá: „Ismételten megerősítették, hogy az árucere-forgalom és az ipari kooperáció újabb bővítésére irányuló kitartó erőfeszítéseknek nagy jelentőséget tulajdonítanak.” A diplomatiszta megfogalmazás mögött szerény eredmények sejtethők: annyi év kapcsolatépítés után még mindig a gazdasági együttműködés és a meglévő lehetőségek kihasználásának kereteit keresik. A nemzetközi helyzet megítélésében viszont valóban sok a közös elem, főként az enyhülés és a leszerelés kérdésében, valamint a közkeletű és az afrikai ügyekben.

A Hilton Szállóban tartott nemzetközi sajtóértekezletén a francia miniszterelnök „igen őszintének, közvetleneknek és nagyon pozitívnak” minősítette budapesti tárgyalásait. Egykorú visszaemlékezések szerint Raymond Barre miniszterelnök feleségének magyar származása jelentősen növelte a látogatás szívéllyességét.

Magyar–francia közös közlemény

Kádár János franciaországi meghívást fogadott el

Lázár Györgynek, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnökének meghívására Raymond Barre, a Francia Köztársaság miniszterelnöke¹ 1977. október 27. és 29. között hivatalos látogatást tett Magyarországon.

¹ Raymond Barre (1924–2007): francia jobboldali politikus. 1976–1981-ben miniszterelnök, és 1976–1978-ban gazdasági és pénzügyminiszter.

A francia kormányfőt fogadta Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára és Losonczi Pál, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke.

Lázár György és Raymond Barre beható eszmecserét folytatott a magyar-francia kapcsolatok fejlesztéséről és a legfontosabb időszakú nemzetközi kérdésekről.

Egyidejűleg megbeszélések voltak dr. Bíró József külkereskedelmi miniszter² és André Rossi külkereskedelmi miniszter,³ Rácz Pál külügyminisztériumi államtitkár⁴ és Jean-François Deniau külügyi államtitkár,⁵ valamint Rónai Rudolf,⁶ a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke és Roger Vaurs, a Külügyminisztérium kulturális és műszaki-tudományos igazgatóságának főigazgatója között.

A megbeszélések a két ország kapcsolataira jellemző baráti légkörben és a kölcsönös megértés szellemében folytak.

A kormányfők elégedetten állapították meg, hogy a két ország kapcsolatai kedvezően fejlődnek; a politikai, a gazdasági, valamint a kulturális té-

2 Bíró József (1921–2001): politikus. 1963–1979-ben külkereskedelmi miniszter. 1966–1980-ban az MSZMP KB tagja.

3 André Rossi (1921–1994): francia politikus. 1958–1981-ben és 1986–1994-ben Aisne nemzetgyűlési képviselője, 1974–1976-ban a kormány szóvivője államtitkári rangban, 1976–1978-ban külkereskedelmi miniszter. A Valois-i Radikális Párt alelnöke.

4 Rácz Pál (1928–1986): politikus, diplomata. 1976–1980-ban a Külügyminisztérium államtitkára.

5 Jean-François Deniau (1928–): francia diplomata, politikus, újságíró. 1978–1980-ban külkereskedelmi miniszter és a Külügyminisztérium európai ügyekkel megbízott államtitkára.

6 Rónai Rudolf (1921–): főtisztviselő. 1946–1947-ben a Belügyminisztériumban a légi rendszet vezetője. 1948-ban hivatásos őrnagyként elvégezte a törzstiszti tanfolyamot, 1948–1950-ben a HM állományában repülőgép-vezetőként a különleges repülőszázad parancsnoka. 1950 novemberében politikai okokból – szociáldemokrata múltja miatt – a HM-ből leszerelték (1957. áprilisban rehabilitálták mint alezredest). 1950–1955-ben az ELTE orosz nyelv- és irodalom szakos hallgatója, majd 1955-ben egyetemi tanársegéd. 1955–1957-ben a Magyar Repülőszövetség főtitkárhelyettese és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa titkárságának vezetője. 1957–1965-ben – a HM-ből hivatásos ezredesként vezényelve – a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Légügyi Főigazgatóságának vezetője, 1965–1968-ban közlekedés- és postaügyi miniszterhelyettes. 1968–1976-ban helsinki nagykövet, 1972-től a diplomáciai testület doyenje. 1972–1975-ben a helsinki Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencián nagykövetként a magyar tárgyalódelegáció vezetője, a Záróokmány aláírásakor a magyar kormánydelegáció tagja. 1976–1981-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke, egyidejűleg a Magyar Népköztársaság Kulturális Kapcsolatok Tanácsa alelnöke. 1981-ben saját kérésére nyugdíjba vonul. 1976–1989-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke. 1978–1989-ben a Magyarok Világszövetsége Elnökségének tagja. 1978–1981-ben a Magyar–Finn Kulturális és Tudományos Együttműködési Bizottság magyar tagozatának elnöke. 1939–1948-ban a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja, majd az MDP, az MSZMP, később az MSZP tagja.

ren elért eredmények előnyös feltételeket teremtettek a magyar–francia együttműködés kibővítéséhez és elmélyítéséhez, valamint a meglévő lehetőségek jobb kihasználásához.

A felek megállapították, hogy a két ország kormányfőinek találkozói újabb lendületet adtak a magyar–francia kapcsolatoknak. Kifejezték óhajukat, hogy a felső szintű érintkezések a jövőben rendszeresen folytatódjanak.

A felek értékelése szerint a két kormány tagjai, valamint a minisztériumok között már meglévő kapcsolatok jótékony hatást gyakorolnak a magyar–francia együttműködés fejlődésére a legkülönbözőbb területeken. Megegyeztek abban, hogy ezt az együttműködést tovább erősítik a külügyminiszterek, a külkereskedelmi miniszterek, továbbá a külügyminisztériumok és a külkereskedelmi minisztériumok vezető munkatársai közötti rendszeres érintkezések révén is.

Lázár György és Raymond Barre megkülönböztetett figyelmet szentelt a magyar–francia gazdasági kapcsolatok vizsgálatának. Aláhúzták, hogy Lázár György franciaországi látogatása lendületet adott e kapcsolatoknak. Ismételten megerősítették, hogy az árucseré-forgalom és az ipari kooperáció újabb bővítésére irányuló kitartó erőfeszítéseknek nagy jelentőséget tulajdonítanak.

A két fél meglelégedéssel állapította meg, hogy az árucseré-forgalom az utóbbi évek során jelentősen növekedett, és e fejlődés figyelemre méltó meggyorsulását 1977-ben. Elismerték annak szükségességét, hogy folytassák erőfeszítéseiket az elért ütem fenntartására, sőt lehetőség szerint fokozása, valamint a jobb egyensúly kialakítása érdekében. Ezért megállapodnak abban, hogy ehhez a két ország rendelkezéseinek keretében a lehető legkedvezőbb feltételeket teremtik meg.

Megegyeztek abban is, hogy célul tűzik ki a kereskedelmi árucseré-forgalom megkészszerzését a lehető legrövidebb időn belül.

A két fél megvizsgálja az ipari együttműködés távlatait és mérlegét. Kölcsönösen üdvözölték a számítástechnika, a vegyipar és a gépipar (főként az építőipari berendezések) terén elért eredményeket. Elhatározzuk, hogy ezen ágazatokban elmélyítik kapcsolataikat, egyben kihasználják a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és a középítkezések, a villamosipar, az elektronika, a szerszámgépek, az ipari járművek és a mezőgazdasági gépek, a vasipar, a színesfémkohászat és alapanyagainak kitermelése terén levő együttműködési lehetőségeket.

A Lázár György franciaországi látogatása alkalmával létrejött megállapodásnak megfelelően a kormányfők szorgalmazták a két ország intézményeinek és vállalatainak érintkezéseit, hogy elősegítsék az együttműködési lehetőségek kölcsönösen jobb megismerését, beleértve a harmadik országokban megvalósuló együttműködésüket is. Elégedetten állapították meg,

hogy e találkozások és cserelátogatások, továbbá a két ország nagyvállalatainak fontos együttműködési keretmegállapodásai megsokszorozódtak. Elhárították, hogy folytatják ez irányú tevékenységüket, és kiterjesztik azt a kis- és középvállalatokra is.

Megelégedéssel szóltak a két ország tervezési intézményeinek fejlődő kapcsolatairól, amelyek azzal, hogy lehetővé teszik egymás gazdaságának kölcsönösen jobb megismerését, elősegítik az együttműködés lehetőségeinek feltárását.

A két kormányfő aláhúzta: nagy jelentőséget tulajdonít a vegyes bizottság és munkacsoportjai által megkezdett tevékenységnek, az árucseré-forgalom, valamint az ipari kooperáció szélesebb körű és kiegyensúlyozottabb fejlődésének biztosítása érdekében.

A felek eszmecserét folytattak a magyar–francia kulturális és műszaki tudományos kapcsolatokról. Kifejezték akarataikat, hogy e területeken is továbbfejlesztik a cseréket és az együttműködést.

A francia fél ezzel összefüggésben bejelentette, hogy 1978-ban megnyitja a párizsi Magyar Műszaki-Tudományos Tájékoztató Központot.

A két fél határozottan kijelentette: támogatja azokat az erőfeszítéseket, amelyek révén országaikban a magyar, valamint a francia kultúra értékeit – múltbelit és jelenlegit egyaránt – kölcsönösen még ismertebbé tehetik. Készségük különösen arra irányul, hogy támogatnak minden olyan intézkedést, amely alkalmas az e tekintetben mutatkozó hiányosságok orvoslására, így többek között kiadói és audiovizuális vonatkozásban. A felek ösztönzik a magyar nyelv franciaországi és a francia nyelv magyarországi oktatását. Ugyanakkor nagy gondot fordítanak a kölcsönös érdeklődésre számot tartó területeken a műszaki-tudományos együttműködés megerősítésére.

A két kormányfő úgy véli, a vegyes bizottság következő ülésén e célokkal összhangban álló konkrét intézkedéseket kell kidolgozni.

A nemzetközi helyzet vizsgálata számos kérdésben ismételten Magyarország és Franciaország nézeteinek nagyfokú közelségét mutatta.

A kormányfők hangsúlyozták országaik elkötelezettségét az enyhülési politika folytatásában, valamint a nemzetközi biztonság és együttműködés elmélyítésében. Attól a szándéktól vezérelve, hogy e folyamat a nemzetközi élet szerves részévé váljék és tartós legyen, aláhúzták, hogy ebben minden állam aktív részvétele szükséges, az egyenlőség, a szuverenitás, a függetlenség és a belügyekbe való be nem avatkozás elveinek szigorú betartása mellett. Emlékeztettek egyúttal arra, hogy az államok közötti jó viszonyban fontos jelentősége van a helsinki záróokmányban kinyilvánított minden elv – mind az alapvető egyéni szabadságjogok, mind az államközi kapcsolatok elvei – tiszteletben tartásának.

A két fél melegekedéssel szólt az európai helyzet kedvező alakulásában az utóbbi évek során elért biztató eredményekről, méltatta az európai biztósági értekezlet e folyamatra gyakorolt kedvező hatását.

A két fél ismételten megerősítette elhatározását, hogy a záróokmány összes rendelkezéseit a gyakorlatba ülteti át, kifejezte a rendelkezések maradéktalan megvalósítására irányuló mély elhatározását. Reményüknek adtak hangot, hogy a belgrádi tanácskozás⁷ teljesíti a helsinki záróokmányban előírt feladatát, hozzájárul a záróokmány rendelkezéseinek teljes végrehajtásához, következésképp az enyhülés megszilárdításához.

A felek határozottan állást foglaltak a szigorú és hatékony nemzetközi ellenőrzéssel megvalósuló tényleges, általános és teljes leszerelés elve mellett. E szellemben támogatják a konkrét eredmények elérésére irányuló erőfeszítéseket mind a nukleáris fegyverek, mind a hagyományos fegyverek terén. Megerősítették annak szükségességét, hogy megelőzzék az atomfegyverek további elterjedését.

Üdvözölték az ENSZ Közgyűlés rendkívüli ülészakáival a leszerelés terén megnyíló távlatokat.⁸ Mindkét fél aktívan, nyílt és építő szellemben kíván ezen részt venni, hogy az a tényleges leszerelés felé vezető út fontos állomása legyen. Érdekeltek a leszerelési világértekezlet tervében, kifejezték óhajukat, hogy a szükséges feltételek biztosításával, így minden nukleáris hatalom részvételével lehetővé váljék a konferencia összehívása.⁹

A kormányfők egyetértettek olyan nemzetközi gazdasági rend megteremtésének szükségességével, amely elősegíti az államok közötti gazdasági kapcsolatok kiegyensúlyozott és kölcsönösen előnyös fejlesztését, hozzájárul a fejlődő országok gyors ütemű gazdasági növekedéséhez, minden érintett állam érdekeinek és egyenlőségének tiszteletben tartása mellett.

A felek mély aggodalmukat fejezték ki a közel-keleti helyzet alakulása miatt.¹⁰ Ismételten megerősítették: a konfliktus igazságos és tartós rendezésének alapja csak az lehet, ha Izrael kiüríti az 1967 júniusában megszállt

7 Az 1977. október 4–1978. március 8. között Belgrádban tartott értekezlet a helsinki konferenciát követő első úgynevezett utótálcázó, amelyen a tagállamoknak a záróokmányban meghatározott feladatok végrehajtásáról és az együttműködés továbbfejlesztéséről kellett számot adniuk.

8 1978. május 23–június 30. között az ENSZ Közgyűlés rendkívüli ülészakot tartott a leszerelés tárgyában.

9 Az átfogó leszerelési célok érdekében az ENSZ világértekezleteket szervezett, melyek közül az első 1978. május 23-tól július 1-jéig tartott. Eredménye az „Államok nemzetközi közösségének átfogó leszerelési stratégiája” című dokumentum volt.

10 1977. október 13-án palesztin terroristák eltérítették a Lufthansa német légitársaság egyik gépét, a 91 túszerzt cserébe 11 német és 2 török társuk szabadon bocsátását követelték. Október 18-án egy német kommandó kiszabadította az utasokat.

területeket, elismerik a palesztin nép saját hazához és a térség minden államának – így Izraelnek is – a békés élethez való jogát, biztos, elismert és szavatolt határok között. A két fél kölcsönösen üdvözölte azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a békekonferencia rövid időn belüli felújítása érdekében jelenleg kifejtenek.

A felek véleményt cseréltek az afrikai helyzetről. Ismételten elítélték a Dél-Afrikában levő fajüldöző rendszert, állást foglaltak Namíbia és Zimbabwe népei önrendelkezési jogának haladéktalan érvényesítése mellett.

Az a véleményük, hogy az afrikai népek szabadon válasszák meg fejlődésük útját és külpolitikájuk irányát.

Az afrikai államok függetlenségének, szuverenitásának és területi sérthetlenségének fenntartása érdekében mindkét fél egyetért abban, hogy a vitás kérdések tárgyalásos rendezése felel meg az érintett népek érdekeinek és a béke megőrzése ügyének.

A kormányfők kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy tárgyalásaik jelentősen hozzájárultak a két ország barátságának erősítéséhez, közös szándékukhoz: Magyarország és Franciaország kapcsolatainak továbbfejlesztéséhez és szélesítéséhez.

Raymond Barre, a Francia Köztársaság miniszterelnöke – Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök nevében – franciaországi látogatásra szóló meghívást adott át Kádár Jánosnak, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága első titkárának. Kádár János a meghívást köszönettel elfogadta.

A francia miniszterelnök saját nevében franciaországi látogatásra hívta meg Lázár Györgyöt, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnökét, aki a meghívást köszönettel elfogadta. (MTI)

Népszabadság, 1977. október 30. 1-2. Raymond Barre francia miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon, 1977. október 27-29. „Magyar-francia közös közlemény. Kádár János franciaországi meghívást fogadott el” (1977. október 30.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



KÁDÁR JÁNOS ELSŐ PÁRIZSI ÚTJA

1978. NOVEMBER 28.

Kádár János 1978. november 15–17-én Valéry Giscard d'Estaing elnök meghívására Franciaországban tett látogatása volt az első legmagasabb szintű találkozó a magyar–francia kapcsolatok történetében. Amint az eseményről az MSZMP Politikai Bizottsága számára készített jelentésből kiderül, ezúttal is megfigyelhetők a kétoldalú viszonyt az 1960-as évek első fele óta jellemző témakörök: francia részről egyaránt hangsúlyozták az amerikaiakkal szembeni önállóságukat és szövetségi elkötelezettségüket. Ismét megállapították, hogy az enyhülés és a leszerelés kérdésében a két fél hasonló álláspontot képvisel. A kétoldalú kapcsolatok megvitatásánál ezúttal is nagy teret szenteltek a gazdaságnak. Magyar oldalon fontosnak tartották, hogy a „tőkés relációban” domináns nyugatnémet gazdasági orientációt a franciákkal való együttműködés növelésével kiegyensúlyozzák. A magyarok újra felvetették: „a magyar export növelésének meggyorsítása három ágazatban is (mezőgazdaság, textilipar és kohászat) a Közös Piac által kialakított mesterséges akadályokba ütközik.” Továbbá a jelentés ismét tudatosította, hogy a kapcsolatok fejlesztése érdekében szükséges a kezdeményező magyar fellépés. Ellenben a kétoldalú viszony új elemének számított, hogy Kádár személyében Magyarország első számú vezetője kapott meghívást Franciaországba, és a francia elnök magyarországi látogatását is meghatározott időponthoz kötötték. Ebben szerepe volt annak, hogy a Kádár-rendszer nyugati imázsa tovább javult. Giscard d'Estaing állítólag „Hangsúlyozta, nagyra értékeli a magyar párt és kormány vezetési stílusát”. A jelentés szerint „A program összeállításában és gondos lebonyolításában is érződött a vendéglátók tisztelete és előzékenysége”. Ekkor kezdődött a francia exportcélok érdekében a diplomáciai-politikai tárgyalásokon később gyakorivá váló lobbitevékenység. Szintén újdonságnak számított, hogy bár Kádár felvette a kulturális kapcsolatokban Franciaország javára mutakozó kiegyensúlyozatlanságot, és kérte az arányok módosítását, mégis elfogadta, hogy a francia elem a későbbiekben is meghatározó marad. A magyar pártvezető évtizedekre ható érvénnyel megfogalmazta a magyar külpolitika Franciaország irányában tanúsítandó magatartását, amikor tárgyalópartnerei előtt kijelentette: „A Magyar Népköztársaság megbízható és szolid partnere kíván lenni Franciaországnak.”

85/PF/1978. „C”
Szigorúan titkos!
Készült: 30 pld-ban.

JELENTÉS
a Politikai Bizottságnak
Kádár János elvtárs hivatalos franciaországi látogatásáról

Kádár János elvtárs, az MSZMP KB első titkára, az Elnöki Tanács tagja – Valéry Giscard d’Estaing köztársasági elnök meghívására – 1978. november 15-e és 17-e között hivatalos látogatást tett Franciaországban. Kíséretében volt Puja Frigyes külügyminiszter, Bíró József külkereskedelmi miniszter, Katona István, a KB osztályvezetője,¹ valamint Veress Péter párizsi nagykövet.²

A francia köztársasági elnökkel a hivatalos tárgyalásokra két alkalommal négyszemközt, egy alkalommal plenáris ülésen került sor. Giscard d’Estaing vacsorát, Barre miniszterelnök ebédet adott Kádár elvtárs tiszteletére, amit ő is ebéddel viszonzott.

A magyar nagykövetségben Kádár elvtárs találkozott Georges Marchais elvtárral,³ a Francia Kommunista Párt főtitkárával, továbbá François Mitterrand-nal, a francia Szocialista Párt első titkárával.

A párizsi városházán találkozott Jacques Chirac polgármesterrel, a gaulle-ista párt elnökével.⁴

A külügyminiszterek és a külkereskedelmi miniszterek külön megbeszélést tartottak.

Kádár elvtárs és a francia elnök november 17-én magyar–francia nyilatkozatot írt alá, majd Kádár elvtárs sajtókonferenciát tartott.

1 Katona István (1928–): politikus, tanár, újságíró. 1949-től a Magyar–Szovjet Baráti Társaság funkcionáriusa. 1952–1959-ben újságíró. 1961-től az MSZMP KB munkatársa, 1970–1974-ben a KB agitációs és propaganda osztályának vezetője, 1974–1977-ben a *Népszabadság* főszerkesztője. 1977-től a KB iroda vezetője. 1970-től a KB tagja.

2 Veress Péter (1928–): politikus, diplomata. 1974–1979-ben Magyarország párizsi nagykövete.

3 Georges Marchais (1920–1997): francia politikus. 1947–1994-ben az FKP KB tagja, illetve 1956–1959-ben a KB póttagja, 1961–1994-ben a PB tagja és a KB titkára; 1972–1994-ben főtitkára. 1973–1994-ben nemzetgyűlési képviselő.

4 Jacques Chirac (1932–): francia politikus, államférfi. 1976-ban a gaulle-ista Demokraták Egyesülése a Köztársaságért (UDR) pártból megalapította a Tömörülés a Köztársaságért (RPR) elnevezésű pártot, 1976–1994-ben az RPR elnöke. 1977–1995-ben Párizs főpolgármestere.

I.

A francia köztársasági elnökkel folytatott tárgyalásokon, továbbá a külügy- és külkereskedelmi miniszterek tárgyalásain az alábbiakról volt szó:

1. Kádár elvtárs tájékoztatást adott belső helyzetünkről és külpolitikai törekvéseinkről.

2. A *nemzetközi helyzet* megvitatása során Giscard d'Estaing hangsúlyozta, hogy Nyugat-Európában Franciaország ragaszkodik leginkább az enyhülés politikájához. Ez Franciaország és a Szovjetunió kezdeményezései nyomán indult meg, és a francia vezetésben történt személyi változásoktól függetlenül a francia külpolitika homlokterében áll. Tapasztalták, hogy a szocialista államok közül Magyarország tette a legtöbb erőfeszítést a záróokmány végrehajtására. Utalt arra, hogy állandó érintkezésben áll Leonyid Brezsnyevvel is. Súlyt helyeznek kapcsolataik fejlesztésére a kelet-európai szocialista országokkal. Lengyelországgal nagyon jók, hagyományosak a kapcsolataik. Romániával úgyszintén. Magyarországról ezt eddig kevésbé mondhatták.

Kádár elvtárs méltatta Franciaország szerepét az enyhülésben. Hangsúlyozta, hogy számos fontos nemzetközi kérdésben azonos vagy közeli az álláspontunk. Néhány kérdésben természetesen nézeteltérés is jelentkezik.

3. A Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolatairól az elnök kifejtette, az amerikaiak sokat beszélnek arról, hogy a szovjet fegyveres erők fejlődése úgymond veszélyezteti az Egyesült Államokat. Giscard d'Estaing szerint a Szovjetunió sokáig gyengébb volt, mint az USA, jelenleg arra törekszik, hogy hátrányát behozza. Az érthető igyekezet azt szolgálja, hogy kialakuljon a Szovjetunió biztonságérzete.

4. A francia elnök érintette a *leszerelés* jelentőségét, a bécsi és az egyéb leszerelési tárgyalások eredményességének fontosságát.⁵

A francia és nyugatnémet hadsereg között erőegyensúly áll fenn a szárazföldi haderők és a légierő vonatkozásában. A francia légierő azonban hazai repülőgépeket használ, az NSZK pedig amerikaiakat.

Nukleáris tekintetben Franciaország saját nukleáris ütőerővel rendelkezik, a nyugatnémeteknek nincs nukleáris fegyverzete. A szovjet és az amerikai rakéta-kilövőhelyek számát ezekben mérik, a francia kilövőhelyek

5 A Bécsben 1973. október óta zajló MBFR (kölsönös és kiegyensúlyozott haderő-csökkentési) tárgyalásokon a Varsói Szerződés és a NATO egyes tagállamai folytattak megbeszéléseket a közép-európai hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek kölsönös csökkentéséről. Az előrehaladás elősegítése érdekében 1976-tól a résztvevők rendszeresen adatokat cseréltek a fegyveres erőikről.

száma szerinte 140. Háborúban Franciaország saját lakosságával azonos számú embert, 55 millió főt tudna elpusztítani.

A köztársasági elnök szólt Franciaország és a NATO viszonyáról. Franciaország abból indul ki, hogy Európában nem fenyeget a konfrontáció veszélye, így bizonyos mértékig eltávolodott az Atlanti Szövetségtől. Ez nem okozott problémát a francia külpolitikában.

Háború idején Franciaország szövetségesei mellett állna, de békében nem kíván katonai együttműködést folytatni velük, az ország területén nem kerülhet sor külföldi hadseregekkel közös hadgyakorlatokra. Ez lényeges változás a múlthoz képest, amikor az amerikaiak szabadon jártak-keltek az országban.

Az elnök úgy foglalta össze, hogy a francia vezetés három témára helyezi a hangsúlyt:

- az enyhülési folyamat folytatására, ezzel összefüggésben a gyanakvás csökkentésére, az incidensek elkerülésére;

- a leszerelésre, amelyben újabb erőfeszítésekre van szükség, ennek kapcsán emlékeztetett a francia leszerelési javaslatokra, és kérte, hogy vizsgáljuk meg azokat;

- az európai egyensúly fenntartására, amit elősegíthet az, ha - az NSZK szerepére gondolva - nem keletkezik olyan helyzet, amely egy országnak túl nagy befolyást enged.

A külügyminiszteri megbeszéléseken Guiringaud⁶ részletesebben és néhány fontos részletet illetően más megfogalmazásban beszélt, mint az elnök. Szerinte Franciaország javaslatai kimozdíthatják az évek óta eredménytelen tárgyalásokat a mostani helyzetből, ahol „az elmélet és a propaganda dominál”. Puja Frigyes elvtárs megjegyzésére reagálva azt fejtegette, hogy javaslataik azért nem terjednek ki a nukleáris fegyverekre, mivel nukleáris egyensúly van, ezen nyugszik a béke, ezt nem szabad megbontani. A hagyományos fegyverzet terén viszont „egyensúlytalanság” van, a lakosság a fenyegetettség érzésében él.

A bécsi tárgyalásokhoz nem csatlakoznak, azokat terméketlennek ítélik. A javaslataik nem jelentenek párhuzamot Béccsel, ott csupán résztárgyalások folynak a két blokk között, korlátozott számú résztvevővel és a fegyverzetnek csak bizonyos kategóriáiról. Az ő javaslataik célja, hogy 35 ország tárgyaljon erről és foganatosítson „bizalomerősítő intézkedéseket”.

A leszereléssel kapcsolatos francia tevékenység szerinte három síkon folyik:

⁶ Louis de Guiringaud (1911–1982): francia diplomata, politikus. 1976–1978-ban külügyminiszter.

- Az ENSZ I. számú bizottságában,⁷ ahol különböző javaslatokat tettek. Kérik, hogy támogassuk, de legalább ne ellenezzük ezeket.

- A genfi Leszerelési Bizottságban.⁸ Egyetértének az algériai javaslattal, hogy a január 22–23-i ülést miniszteri szinten tartsák. Annak azonban szerintük sem lenne értelme, ha csak néhány ország képviseltetné magát miniszterrel.

- Javaslatot tettek egy európai leszerelési konferencia összehívására, a záróokmányt aláírt 35 ország részvételével. Kérte ezzel kapcsolatos véleményünket.

A francia leszerelési javaslatokról Kádár elvtárs megjegyezte, hogy azok figyelemre méltóak, tanulmányozzuk és visszatérünk rájuk. Új elemként értékelte, hogy pozitív értelemben változott Franciaország magatartása a leszerelési tárgyalások iránt. Hangsúlyozta, hogy jelenleg sok leszerelési fórum van és mindenekelőtt ezeknek a fórumoknak a sikeres tevékenységét kellene elősegíteni. El kellene kerülni a leszerelési tárgyalások számának felesleges szaporítását.

A külügyminiszterek megállapodtak, hogy a budapesti francia nagykövetség útján rövidesen feltesszük kérdéseinket a francia leszerelési javaslatokra vonatkozóan.

5. A francia elnök ajánlotta, hogy – Belgrád tapasztalatai nyomán – diplomáciai keretek között nagyobb erőfeszítéseket tegyünk a *madridi találkozó* megfelelő előkészítése érdekében.⁹ Erről szívesen folytatják velünk a már megkezdett külügyminisztériumi párbeszédet. Kádár elvtárs egyetértett ezzel.

6. A *kétoldalú kapcsolatok* fejlesztése mellett a francia elnök is és a külügyminiszter is határozottan állást foglalt. Egyetértés volt a magas szintű *po-*

7 Az ENSZ Közgyűlésének első főbizottsága politikai és nemzetközi biztonsági kérdésekkel, az utóbbi évtizedekben elsősorban a leszerelési és fegyverzetkorlátozási kérdésekkel foglalkozik.

8 A Leszerelési Bizottság (Disarmament Commission) az ENSZ Közgyűlésének békefenntartással és a leszerelés kérdéseivel foglalkozó szerve. 1978-ban alakult. Valamennyi ENSZ-tagállam részvételével működik.

9 A helsinki Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) első utókonferenciáját 1977. október 4. és 1978. március 8. között Belgrádban tartották. Ez a tanácskozás a két évvel korábbi helsinki konferencia hangulatánál jóval hűvösebb légkörben zajlott: részben az Afrikában történt szovjet intervenciók, részben a Carter-kormány az emberi jogokat hangsúlyozó politikája miatt. Gyakoriak voltak a kölcsönös vádaskodások. Végül mindössze háromoldalas dokumentum született, amely rögzítette a konferencia megrendezését, jelezte az eltérő álláspontokat, és leszögezte a helsinki folyamat továbbvitelére vonatkozó határozott szándékot. A következő konferencia helyszínéül Madridot, időpontjaként az 1980-as évet jelölték meg. Az EBEÉ második utókonferenciáját 1980. november 11-én nyitották meg Madridban.

litikai kapcsolatok folytatásának szükségességében. Giscard d'Estaing megköszönte, hogy Kádár elvtárs a saját maga és Losonczi Pál elvtárs nevében is megerősítette meghívását magyarországi látogatásra. Kijelentette, hogy annak a közeljövőben eleget kíván tenni. (Közelebbről 1979 őszét említette.) Hangsúlyozta, hogy Kádár elvtárs látogatása a magyar–francia kapcsolatok fontos állomása. Reményét fejezte ki, hogy kapcsolataink fejlesztése rendszeres jelleget ölt. Hangsúlyozta, nagyra értékelik a magyar párt és kormány vezetési stílusát. Szeretnék erősíteni a politikai párbeszédet a magyar vezetéssel. Egyetértett Kádár elvtárral, hogy kapcsolataink fejlődésének fokozatosan, nagy fordulatok és illúziók nélkül kell végbemennie.

Kádár elvtárs válaszában hangsúlyozta, hogy a magyar–francia kapcsolatok erősítése megfelel a két ország érdekeinek és nem irányul mások ellen. Beszélt a régi Magyarország német orientációjáról és az NSZK-val fennálló kapcsolatainkról. Törekvésünk az, hogy az NSZK-val meglévő kapcsolataink szélesítésével párhuzamosan fejlesszük és diverzifikáljuk kapcsolatainkat a fejlett nyugati államokkal. Szeretnénk, ha Franciaország is aktív részt vállalna ebből a folyamatból.

Gazdasági együttműködésünkről a francia elnök csak általánosságban szólt, mondván, hogy a szakemberek foglalkozzanak a részletekkel. Érdeklődött a gazdaságirányítási rendszerünk iránt. Miután Kádár elvtárs kifejtette álláspontunkat, ismertette a magyar központi gazdasági szervek és a vállalatok közötti kapcsolatok jellemzőit, Giscard d'Estaing kijelentette, ismeri a Közös Piac kereskedelempolitikájával kapcsolatos nehézségeket. Ígérte, hogy meg fogják vizsgálni a kölcsönösen előnyös megoldások lehetőségét. Hangsúlyozta, hogy az árucere-forgalom fejlesztése, mielőbbi megkétszerezése is fontos, de még fontosabb az ipari együttműködés fejlesztése. Közös termelést lehetne kialakítani Magyarországgal, s ez lehetővé tenné a fejlődő országokba irányuló exportot. Külön aláhúzta a számítástechnikai és az elektronikai együttműködésben rejlő lehetőségeket. Bízna benne, hogy a Magyar Tudományos Akadémia francia nagyszámítógépet vásárol.

A látogatás végén a magyar és a francia külkereskedelmi miniszter megegyezést írt alá a gazdasági, ipari és műszaki együttműködés fejlesztéséről. Ebben megjelölik azokat a területeket, ahol a két ország közötti kooperációs kapcsolatok fejlesztésére a legrealisabb lehetőségek vannak. Ezzel mindkét oldalon azt a célt kívánjuk szolgálni, hogy ráirányítsuk a két ország vállalatainak figyelmét azokra a területekre, ahol a lehetőségek minél nagyobb mértékű kihasználása céljából szükséges az erőket koncentrálni.

A megvalósítás figyelemmel kísérése, valamint a program új javaslatokkal történő kiegészítése a kormány szintű vegyes bizottság feladata lesz.

A tárgyalások során a két külkereskedelmi miniszter áttekintette az 1977 októberében lezajlott miniszterelnöki találkozó azon célkitűzését, hogy árucsereforgalmunkat minél rövidebb időn belül megkétszerezzük. Francia részről javasolták, hogy a megállapodást fejlesszük tovább olyan értelemben, hogy a megkétszerezés határidejéül 1981-et jelöljük meg. Magyar részről rámutattunk arra, hogy ezen célkitűzés megvalósítása nem kizárólag elhatározás kérdése, miután a magyar export növelésének meggyorsítása három ágazatban is (mezőgazdaság, textilipar és kohászat) a Közös Piac által kialakított mesterséges akadályokba ütközik. Hangsúlyoztuk, a forgalom megkétszerezését úgy tartjuk kívánatosnak, hogy közben a kereskedelmi mérleg negatív egyenlege ne emelkedjék.

Francia részről többször hangsúlyozták, hogy egy nagy volument képviselő magyar megrendelés komoly lökést adna a két ország közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztésének. Bíró József elvtárs rámutatott, hogy mind a megegyezésben foglalt területeken, mind pedig általában a magyar fejlesztések megvalósításának előfeltétele a kedvező kereskedelmi feltétel, ezen belül is az eddiginél előnyösebb hitelfeltételek kialakítása. Tárgyaló partnereink ezen lehetőség elől nem zárkóztak el, de megjegyezték, hogy a jelenlegi keretek túllépése nagy volumenű francia exportüzlet esetében lenne lehetséges.

Kulturális kapcsolatainkról a francia elnök elismeréssel szólt, a külügyminiszter viszont a lehetőségektől elmaradónak nevezte azokat. Giscard d'Estaing kijelentette, hogy készek segítséget nyújtani magyar kulturális rendezvényekhez Franciaországban.

Kádár elvtárs szorgalmazta a kulturális együttműködésben meglévő aránytalanság csökkentését, attól függetlenül, hogy a francia nyelv és kultúra a jövőben is jobban elterjedt lesz Magyarországon, mint a magyar nyelv és kultúra Franciaországban.

A francia külügyminiszter alacsonynak minősítette a franciául tanulók számát Magyarországon. Olyan választ kapott, hogy az e téren jelentkező igényt elsősorban a magyar–francia kapcsolatok alakulása határozza meg.

A plenáris ülésen mindkét részről elhangzott, hogy közös a szándék a kapcsolatok fejlesztésére, a mostani találkozó közös vonalat adott a megvalósításhoz. Giscard d'Estaing egyetértett Kádár elvtárssal, hogy a két külügyminisztériumnak és nagykövetségnek számon kell tartani a végrehajtás helyzetét, s meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket. Azzal is egyetértett, hogy a külügyminisztereknek gyakrabban kellene találkozniuk, de utalt az időegyeztetési nehézségekre.

Kádár elvtárs hangsúlyozta, hogy komolyan vesszük, amit mondunk és ezt a mindennapi munkában is érvényesítjük. A munkában a rendszeres,

szisztematikus jelleget kell fejleszteni. A Magyar Népköztársaság megbízható és szolid partnere kíván lenni Franciaországnak.

II.

A magyar nagykövetségen Kádár elvtárs találkozott *Georges Marchais* elvtárral, a Francia Kommunista Párt főtitkárával.

A jó légkörű beszélgetés középpontjában a párizsi látogatás előzményei, jelentőségének elemzése és addigi lefolyásának tapasztalatai álltak. Fontos témája volt a francia testvérpárt jelenlegi helyzete és a szocialistákkal kialakult viszony jellemzése.

Marchais elvtárs egyetért azzal, hogy Kádár elvtárs franciaországi látogatása hasznos és fontos, mind a kétoldalú államközi kapcsolatok fejlesztése, mind közös nemzetközi törekvéseink szempontjából. Osztotta Kádár elvtárs nézetét, hogy a látogatás nem lett volna teljes, ha nem kerül sor találkozásra az ellenzéki pártok vezetőivel is. Ily módon ugyanis a kormánypártok mellett szintén kifejezhették készségüket a két ország közötti kapcsolatok fejlesztésére, segítségére. Kinyilváníthatták elkötelezettségüket általában az államközi együttműködés támogatása mellett. Helyesléssel fogadta Kádár elvtárs megjegyzését, hogy a kommunisták hazafiakhoz méltón cselekednek, amikor szem előtt tartják azt, ami országuknak hasznos. A franciaországi látogatást pedig kölcsönösen hasznosnak tekinthetjük országaink számára.

A különböző híradásokat Marchais elvtárs úgy értékelte, hogy azok a vártnál pozitívabbak voltak. A látogatás jó légkörének kialakításához színter nagymértékben hozzájárult a *Le Monde*-nak adott interjúja, amelyet egyértelműen hasznosnak ítélt. Kádár elvtárs elmondta Marchais elvtárs érdeklődésére, hogy a program rendben folyik, francia részről korrektséget tapasztaltunk. Kiemelte a vendéglátókkal folytatott kötetlen beszélgetés két elemét. Az egyik: a francia köztársasági elnök nem hallgatta el, hogy a francia társadalom heterogén gondolkodása és a politikai élet egyik jelentős tényezője a lakosság 20 százalékának támogatását élvező kommunista párt. Chirac szerint „furcsa módon ma több kérdésben közel áll pártjának álláspontja a kommunistákéhoz”, amire Kádár elvtárs azt válaszolta, hogy még van elvárásunk a gaulle-istákkal szemben, számítunk pozitív fellépésükre ezután is.

Marchais elvtárs értékelte a francia belpolitikai helyzetet (a kommunistaellenes kampány hallatlan méreteket öltött, a válság mélyül, az elégedetlenség nő). A választási kudarc nem törte meg a munkásosztály harci kedvét, nem kis feladatot jelent azonban a Szocialista Párt leleplezése, amely feladva a korábbi közös programot, ma kétarcú politikával lép fel. A Francia Kommunista Párt nem változtatta meg politikai vonalát, a baloldal egy-

ségét változatlanul fontosnak tartja. Nem nézheti tétlenül ugyanakkor, hogy a szocialisták a jobboldal támogatásával nyugatnémet vagy angol típusú szociáldemokráciára kívánnak berendezkedni.

Kádár elvtárs hangsúlyozta: a tömegek mindennapi harcának támogatása alapvetően fontos, érzékeltetni kell a kommunisták pótolhatatlan szerepét, de egyben távlatokat is kell adni. Vigyázni kell az elszigetelődésre. Ezt saját történelmi tapasztalataink megerősítik.

Pártjaink viszonyáról Kádár elvtárs megállapította, hogy alapvetően szolidárisak vagyunk a francia testvérpárttal, gondjaikat értjük és osztjuk. Marchais elvtárs emlékeztette Kádár elvtársat, hogy érvényes meghívása van a Francia Kommunista Párt kongresszusára.

Kádár elvtárs megjegyzésére, hogy örömmel vennénk az FKP és az SZKP viszonyának rendezését, Marchais elvtárs csupán annyit mondott, hogy „ez nehéz dolog”. A közleménytervezetből Marchais elvtárs kívánságára kihagytuk a nemzetközi kommunista mozgalom egységére vonatkozó utalást.¹⁰

Kádár elvtárs ugyancsak a nagykövetségen találkozott *François Mitterrand-nal*, a francia Szocialista Párt első titkárával.

Kádár elvtárs utalt arra, hogy a magyar–francia kapcsolatokat nem tekintjük egyszerű pártügynek, ezért természetes a Magyar Szocialista Munkáspárt és a francia Szocialista Párt közötti találkozó. A francia kommunisták és szocialisták ügyeibe nem tudunk beleszólni, nem is akarunk. Ami korábban történt, annak örültünk, ami most történik, annak nem. Ez azonban nem zárja ki, hogy pártjaink továbbra is kapcsolatban álljanak egymással.

Mitterrand megköszönte a találkozás lehetőségét. A látogatást, a magyar–francia kapcsolatok erősítését ő is fontosnak tartotta. Emlékeztetett budapesti látogatására, amelyről mély benyomásokkal tért haza. Szerinte megdöbbenő, hogy Franciaország milyen keveset tud Magyarországról. Ma sajnós az ő részükről többnyire szép szavakban, bókokban merül ki a két ország jó és sokoldalú kapcsolata, amely pedig távolabbra nézve Franciaország számára fontos lenne.

Franciaországot a második világháború utáni események túlságosan a Nyugathoz taszították. Nem zárkózhat be viszont azokra a szűk területekre, ahová az Egyesült Államok nyomása szorítja. Ezt nem ellensúlyozzák a francia–nyugatnémet kapcsolatok. Európa nem érhet véget Ausztriánál.

10 Az 1976. február 4–8. között megrendezett XXII. kongresszusán a Francia Kommunista Párt hivatalosan is elhagyta ideológiai fogalomtárából a proletárdiktatúrát, élesen bírálva a Szovjetunió és a szocialista országok politikáját. Az 1979 tavaszán összehívott XXIII. pártkongresszuson térnek majd vissza az ortodox irányvonalhoz.

Ha a Szocialista Párt kormányon lenne, Franciaország érdekében Magyarország irányában külön politikát dolgozna ki és folytatna.¹¹

Franciaország atomhatalom, de ez nem old meg mindent, nem válasz mindenre. A második világháború előtt ezt gondolták a Maginot-vonalról, most az a veszély, hogy ugyanaz történik. Franciaországban a többség belpolitikai változást szeretne. Giscard d'Estaing értékes, de törekeny ember, tekintélye az ő személyes érdeme, nem pártjéé. A választásokon a baloldal sajnos nem kapta meg a népi támogatást. Akárhogy számolják, a kommunista párttal együtt 53 százalékot kaphattak volna, de az FKP úgy viselkedett, mint az a versenyló, amelyik sok versenyt már megnyert, mégis a cél előtt megtorpant, nem merte venni az utolsó akadályt. A Szocialista Párt ennek ellenére, bármit mondanak róla, hű maradt a baloldal összefogásának gondolatához. Amíg ő lesz a párt élén, soha nem lépnek szövetségre a konzervatív erőkkal. Meggyőződése, hogy néhány éven belül a Szocialista Párt lesz a legerősebb. Jellegét tekintve a szociáldemokrata és a kommunista pártok között helyezkedik el. A szocialista országok helyzetét megértik, korszerűen gondolkodnak és Magyarország nagyon érdekli őket.¹²

*

Kádár elvtárs tájékoztatta a francia köztársasági elnököt a két ellenzéki politikussal való találkozásról. Hozzáfűzte: a két párt képviselőivel történt találkozást a magyar-francia kapcsolatok általános fejlesztésének kereteibe kell helyezni, az e pártokkal való kapcsolatok fejlesztése nem pártügy csupán, hanem a két ország és a két nép javát szolgálja. Biztosította az elnököt, hogy magyarországi látogatása alkalmából szintén találkozhat különböző emberekkel, képet kaphat az ország életéről. Giscard d'Estaing kijelentette, hogy semmiféle kifogása sincs a találkozókkal szemben, számára ez nem jelent problémát.

III.

Kádár elvtárs párizsi látogatása igen eredményes volt, elérte célját. Önmagában is nagy jelentősége van annak, hogy ez volt az első legmagasabb szintű találkozó a két ország között. Eredménye elsősorban a Magyar Népköztársaság jó hírének gyarapításában, a békés egymás mellett élés politikájának elősegítésében várható, de számítani lehet arra, hogy a kétoldalú kapcsolatok alakulására is kedvező hatással lesz. Az erre irányuló kölcsönös szándékot jól demonstrálta a szívélyes fogadtatás, a tárgyalások korrekt légköre.

11 Mitterrand 1981. évi köztársasági elnökké választása után beváltotta ezt az ígérteét.

12 A francia Szocialista Párt vezetésében Magyarország iránt meglévő érdeklődést a párt belső iratanyaga is alátámasztja (Fondation Jean-Jaurès, Párizs).

A tárgyalások ugyanakkor azt is megmutatták, hogy – bár a francia vezetés érdeklődése Magyarország iránt nő – a jövőben is nekünk kell kezdeményeznünk a kétoldalú kapcsolatok számunkra fontos területeinek fejlesztése érdekében.

A látogatás külsőségei, Kádár elvtárs fogadtatása a vártnál szívélyesebb volt. Ez is mutatta, hogy francia részről szintén megfelelő fontosságot tulajdonítottak a találkozónak.

A francia köztársasági elnök is aláhúzta, hogy a látogatás teljes mértékben időszerű volt.

A program összeállításában és gondos lebonyolításában is érződött a vendéglátók tisztelete és előzékenysége. Zavaró körülmény nem volt, bántó vagy sértő viselkedésnek a legkisebb jelét sem lehetett tapasztalni.

A látogatás jelentőségét és eredményességét nagymértékben növelte, hogy Kádár elvtárs találkozott mind a Francia Kommunista Párt főtitkárával, mind pedig a Szocialista Párt első titkárával.

Kádár elvtárs sajtókonferenciája nagy visszhangot váltott ki a francia és a nemzetközi sajtóban. Sikere ez alkalommal is érzékelhető volt.

A francia hírközlés sokat foglalkozott a látogatással és – a francia politikai vezetés szándékát megerősítendő – hangneme néhány barátságosan kivételtől eltekintve tárgyilagos, sokszor elismerő és dicsérő volt.

IV.

Határozattervezet

A politikai bizottság

– jóváhagyólag tudomásul veszi a Kádár János elvtárs franciaországi látogatásáról szóló jelentést;

– ajánlja a Minisztertanácsnak, hogy tűzze napirendre a jelentést és határozza meg az abból eredő feladatokat;

– egyetért azzal, hogy a jelentést az Elnöki Tanács tagjai is megkapják.

Budapest, 1978. november

A jelentést összeállította:

Nagy János

külgügyminiszter-helyettes

Jóváhagyta:

Kádár János

MNLOL, KS, 288. f. 5. cs. 760. ó. e. *Jelentés a politikai bizottságnak Kádár János elvtárs hivatalos franciaországi látogatásáról*, Nagy János külgügyminiszter-helyettes által összeállított jelentés (1978. november, pontosabb dátum nélkül) (Külgügyminisztérium, 85/PF/1978. "C"), melyet jóváhagyott Kádár János, és az 1978. november 28-i PB-ülésen tárgyalták.

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

A MAGYAR KAPCSOLATÉPÍTÉSI SZÁNDÉK TÖRETLEN

1981. OKTÓBER

Az 1980-as évek elejére a magyar vezetés tekintélye tovább erősödött Nyugaton. Magyarország a keleti blokk legszalunképesebb országa lett: Lengyelország az 1981-es szükségállapot bevezetésével elveszítette a nyugati államok rokonszenvét. Románia pedig a Ceaușescu-vezetés elnyomó belpolitikája miatt vált népszerűtlenné. Magyarország kiemelkedő szerepet játszott a keleti és a nyugati tábor közti párbeszéd fenntartásában, az enyhülés eredményeinek megőrzésében Gorbacsov 1985-ös hatalomra kerüléséig. Az 1980-as évek elejétől folytatódott Magyarország nemzetközi kapcsolatainak erőteljes szélesedése: 1981-ben tárgyalások kezdődtek az Európai Gazdasági Közösséggel a kapcsolatok hivatalos felvétele céljából. 1982-ben Magyarország belépett a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba. Kádár újabb látogatásokat tett Nyugaton: 1982-ben Bonnban, 1985-ben Londonban járt. 1982-ben François Mitterrand francia elnök, 1983-ban George Bush amerikai alelnök, 1984-ben Helmut Kohl nyugatnémet kancellár, Margaret Thatcher brit és Bettino Craxi olasz miniszterelnök volt Budapest vendége. A magyar diplomácia Franciaország irányába is erőteljesen szorgalmazta a kapcsolatok bővítését.

Az 1981-es francia belpolitikai változások – Mitterrand köztársasági elnökké választása, valamint a baloldal győzelme a nemzetgyűlési választásokon – a magyar külügyi vezetést a magyar–francia kapcsolatok újragondolására készítették. A kérdés fontosságát jelzi, hogy a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztálya által a miniszteri értekezletre készített feljegyzés végső címzettje az MSZMP KB Politikai Bizottsága volt, amely szerv a pártállam legfőbb döntéshozó fórumának volt tekinthető külpolitikai ügyekben is. Budapesten is érzékelték Magyarország viszonylagos felértékelődését Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájában, és arra számítottak, hogy a viszony elmélyítésére irányuló magyar kezdeményezések ezúttal kedvező fogadtatásra találnak majd. Részletes programot készítettek a politikai, a gazdasági és a kulturális viszony javítására egyaránt. Új fejleménynek tekinthető, hogy megfogalmazódott az igény „az államközi viszonyt is erősítő kapcsolatok kialakítására” a baloldali pártokon túl az ekkor éppen ellenzékben lévő jobboldali pártokkal is. A magyar kapcsolatépítési törekvések súlypontja továbbra is a külkereskedelem volt.

KÜLÜGYMINISZTERIUM

XI. Területi Főosztály

005387/5/1981.

Szigorúan titkos!

Készült: 15 példányban.

[...]

MINISZTERI ÉRTEKEZLETRE

(Napirendre tűzésével Szarka elvtárs¹ egyetért)

Tárgy: Jelentés a Politikai Bizottságnak a magyar–francia kapcsolatok alakulásáról, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelveiről az új helyzetben.

I.

Az utóbbi években a Politikai Bizottság a magyar–francia kapcsolatok kérdéseivel 1978-ban Kádár elvtárs, 1979-ben pedig Lázár György elvtárs franciaországi látogatása kapcsán, majd 1980 decemberében a fejlett tőkés országokhoz fűződő kapcsolatok átfogó vizsgálata keretében foglalkozott.

1981-ben Franciaországban lényeges belpolitikai változás ment végbe. Szocialista párti politikus került a köztársasági elnök posztjára, a Szocialista Párt abszolút többséget szerzett a Nemzetgyűlésben. Az új kormányban helyet kaptak kommunisták, a baloldali radikálisok és a demokratikus mozgalom képviselői is.

Bár az új francia vezetés várhatóan követi az eddig folytatott külpolitikai vonalat, hangsúlybeli eltolódások, egyes kérdések megközelítésének módosulása tapasztalható.

Az új kormányzat tevékenységében az első időszakban a belpolitikai, gazdasági feladatok vannak túlsúlyban, és csak fokozatosan kap a külpolitika is nagyobb súlyt. Ez tükröződik a Mauroy miniszterelnök² által ismertett kormányprogramban is.

A miniszterelnök által vázolt külpolitikai koncepció az alábbiakban foglalható össze:

- Franciaország tiszteletben tartja valamennyi kötelezettségvállalását.

1 Szarka Károly (1923–2005): politikus, diplomata. 1974–1983-ban külügyminiszter-helyettes.

2 Pierre Mauroy (1928–): francia szocialista politikus. 1973–1981-ben és 1986–1992-ben nemzetgyűlési képviselő. 1979–1981-ben az Európai Parlament tagja. 1981–1984-ben miniszterelnök.

- Továbbra is hűség és barátság fűzi szövetségeseihez, elsősorban az USA-hoz és az atlanti szövetségbeli partnerekhez.

- A globális stratégiai egyensúly fenntartása.

- A kormány azon van, hogy a Szovjetunióval folytatott párbeszéd új lendületet kapjon. Ez felel meg a két ország közötti hagyományos baráti kapcsolatnak.

- A lengyel problémát³ a lengyeleknek kell megoldani, mindenféle külső beavatkozás nélkül.

- A Közel-Keleten tárgyalásos megoldást kell elérni, figyelembe véve a térség valamennyi államának törvényes érdekét, beleértve a palesztinok jogát egy saját hazához.

- Latin-Amerikában győzzön a társadalmi haladás, a demokratikus intézmények keretei között.⁴

A korábbi francia külpolitika sajátos arculatát meghatározó alapvető feltételek – önálló francia atomtűzterő, a NATO katonai szervezetétől való távolmaradás, a nagyhatalmi törekvések – továbbra is érvényben vannak.

Kelet-nyugati viszonylatban a kapcsolatok visszafogására kell számítani az első időszakban. Ez fokozottabban érvényesül a Szovjetunió irányába, mert olyan alapvető fontosságú kérdésekben ütközik a két fél álláspontja, mint a leszerelési tárgyalások, a közép-hatósugarú rakétarendszerek⁵ és Afganisztán.⁶

3 1980-ban a megoldatlan gazdasági és társadalmi feszültségek országos sztrájkmozgalomhoz vezettek Lengyelországban. Létrejött a Szolidaritás országos szakszervezeti mozgalom, amely demokratizálást és gazdasági reformot követelt.

4 Bolíviában 1980. július 17-én H. S. Zuazo, a baloldali Demokratikus és Népi Egység jelöltjének elnökké választását megakadályozta az L. G. Meza tábornok vezetésével végrehajtott katonai puccs. Chilében 1980. szeptember 11-én népszavazást tartottak az új alkotmányról, amelynek értelmében 1989-ig junta kormányozza az országot. Nicaraguában 1981. szeptember 9-én egy évre szóló szükségállapotot rendeltek el.

5 1977-ben a Szovjetunió megkezdte új, 5500 kilométer hatósugarú SS-20-as rakétáinak telepítését. Erre válaszként 1979. december 12-én elfogadták a NATO úgynevezett kettős határozatát, amely szerint, ha tárgyalások révén nem sikerül elérni a szovjet közép-hatósugarú fegyverek (Intermediate Nuclear Force – INF) felszámolását, a NATO modernizálja saját INF-potenciálját, és 1983 végétől 108 Pershing-II rakétát és 464 földi irányítású cirkáló-rakétát telepít Nyugat-Európába a diszparitás megszüntetésére.

6 1979. december 27-től Afganisztánt szovjet csapatok szállták meg, és megdöntötték Hafizullah Amin kormányát. A hivatalos szovjet magyarázat szerint a Hafizullah kormányát felváltó Babrak Karmal egy védelmi szerződés alapján hívta be a Szovjetuniót. 1980. január végéig mintegy 85 000 szovjet katona érkezett Afganisztánba. Az USA elítélte a beavatkozást, azonnal leállította a Szovjetunióba irányuló gabonakivitelét, és megtiltotta az olajfeltáráshoz szükséges modern technológiák exportját, valamint javasolták az 1980-ban esedékes moszkvai olimpia bojkottját.

II.

A magyar-francia kapcsolatok alakulása az utóbbi években

1. Politikai kapcsolataink egyenletesen fejlődnek, rendezetlen problémák nem zavarják.

Kádár János elvtárs 1978. novemberi párizsi látogatása jelentette a legmagasabb szintű érintkezést a magyar-francia kapcsolatok történetében.

A Francia Köztársaság elnökei 1968 óta rendelkeznek magyarországi látogatásra szóló meghívással, de ennek realizálására még nem került sor.

Kádár elvtárs Mitterrand-nal, mint a francia Szocialista Párt első titkárával, két alkalommal (1976, 1978) találkozott.

A magas szintű látogatások sorában Lázár György elvtárs 1979-ben látogatott Franciaországba, a következő évben pedig a francia külügyminiszter tett látogatást Budapesten.⁷

Gyakoriak a miniszteri szintű látogatások, és rendszeresek a két külügyminisztérium közötti, különböző szintű konzultációk.

Rendszeresek a két ország parlamentjei közötti kapcsolatok.

Államközi kapcsolatainkat 16 hosszú lejáratú megállapodás szabályozza.

A Franciaországban végbement politikai változás nyomán reálisan számolhatunk azzal, hogy a kétoldalú kapcsolatok további fejlesztésére irányuló erőfeszítéseink eredményesek lesznek. Szándékaink ebben a vonatkozásban találkoznak a jelenlegi francia vezetés elképzeléseivel.

Mitterrand elnök különös figyelmet szentel Magyarországra, többször hivatkozik a magyar példára, az eddigiek során szerzett személyes tapasztalataira.

Még e körülmények szem előtt tartása mellett is érvényes az a korábbi megállapítás, hogy a magyar-francia kapcsolatok érdekeinknek megfelelő fejlesztése, elmélyítése érdekében nekünk kell kezdeményezőként fellépni.

2. Gazdasági kapcsolataink szintje - összehasonlítva hagyományos tőkes partnereinkkel (NSZK, Ausztria, Olaszország) - még mindig jelentősen elmarad azoktól. Ez annak ellenére is így van, hogy jól működik a egyes bizottság és az azon belül dolgozó albizottságok rendszere.

Az árucseré-forgalom növelésére irányuló törekvéseinkben figyelembe vettük, hogy a francia reláció hagyományosan számunkra passzív egyenleget mutat. Erőfeszítéseink eredményeként az utolsó három évben átlagosan 10-15 százalékos volt a forgalom volumenének növekedése, miközben egyenletesen csökkent passzívumunk, javult a fedezetségi arány. 1980-ban az összforgalom nagysága 353 M\$ volt, 45 M\$-os magyar passzívummal, 77 százalékos exportfedezeti mutatóval. Az 1981-es év első hét hónap-

⁷ Jean François-Poncet francia külügyminiszter 1980. július 30-31. között tett hivatalos látogatást Magyarországon.

jának adatai kedvezőtlenebbek. Az export lassúbb, az import gyorsabb növekedése miatt a fedezeti arány 61 százalékra esett vissza.

A közös piaci agrárrendtartás⁸ életbelépésével és fokozatos kiterjesztésével mezőgazdasági exportlehetőségeink feltételei szükségszerűen romlottak Franciaországban. Ebben az utóbbi években nincs javulás. A kényszerű export-szerkezetváltásban kezdeti eredményeket értünk el új termékek bevezetésével, a kieső mezőgazdasági export pótlására.

Kedvezően alakultak a két ország közötti kooperációs kapcsolatok. 1980-ban összexportunk 6 százaléka már a kooperációs szerződésekből származó forgalom eredménye. Több magyar vállalat tartós kapcsolatokat eredményező együttműködési szerződést kötött francia nagyvállalatokkal.

Mind ezek ellenére Franciaország árucserénkben továbbra is csupán 2 százalék részarányt képvisel (a fejlett tőkés forgalom több mint 5 százalék), hazánk részaránya pedig a francia külkereskedelemben mindössze 0,2 százalék. Alacsony szintű a piacszerületünk és kevés vegyes vállalatunk van.

A jövőben várható, hogy a franciák a legfejlettebb technika és technológia átadását – az amerikai elképzeléseknek megfelelően – bizonyos területekre korlátozzák.⁹

8 Az Európai Gazdasági Közösséget alapító 1957-es Római Szerződés 38. cikkelye szerint a közös piac magában foglalja a mezőgazdaságot és a mezőgazdasági termékek kereskedelmét is. A 39. cikkely szerint a közös agrárpolitika céljai a következők: a mezőgazdaság termelékenységének növelése, a mezőgazdasági foglalkoztatottak méltányos jövedelemhez juttatása, a piacok stabilizálása, védelme, az ellátás biztosítása, az önellátás fokának a javítása, méltányos fogyasztói árak kialakítása. A 40. cikkely a közös célok megvalósítása érdekében közös piaci rendtartások (más néven piacszerzetek) létrehozását írta elő. A tagországok érdekellentéte miatt – szemben az ipari árukra vonatkozó vámunió sikeres bevezetésével – a közös agrárpolitika alapelveiben csak 1958-ban, a stressz értekezleten sikerült megállapodni, és a tényleges alkalmazása csak 1962-ben, az első közös piaci szerzetek felállításával kezdődött el. A közös agrárárak bevezetésére pedig 1968-ban került sor. A Közös Agrárpolitika (CAP: Common Agricultural Policy) három, egymáshoz szorosan kapcsolódó alapelven nyugszik: egységes közös piac megalkotása és fenntartása, a közösségi preferenciális rendszer elismerése és a tagállamok pénzügyi szolidaritása iránti elkötelezettség. A közösségi preferenciarendszer alapján a közösség piacán a tagállamok termékei elsőbbséget élveznek és minden tagállam a saját mezőgazdaságának elsőbbséget biztosít. Ez az elv tehát a tagállamok mezőgazdaságának védelmet biztosít az olcsóbb külföldi árakkal és világgpiaci áringadozásokkal szemben, amit vámok és lefoglalások alkalmazásával, a termelés támogatásával érnek el.

9 1980. január 4-én az afganisztáni szovjet intervenció nyomán Carter bejelentette, hogy az USA felfüggeszti a csúcstechnológiát képező cikkek eladását a Szovjetunióknak. Egy 1980. februári moszkvai amerikai nagykövetségi jelentés szerint megtagadták a vízumot két szovjet tudóstól, akik egy komputer technológiai konferencián kívántak részt venni. 1980. szeptember 19-én az Egyesült Államok tiltakozott egy 300 millió dolláros szerződés miatt, amelyet a francia Creusot-Loire cég kötött egy acélgyár építéséről a Szovjetunióknak. Az amerikaiak szerint a szerződés sértette a Moszkva ellen érvényben lévő kereskedelmi szankciókat.

A Közös Piacon belül folytatott „kétarcú” francia gazdasági politika miatt várható az is, hogy adott esetekben saját nemzeti érdekeit előtérbe helyezi a közös piaci előírásokkal szemben.

3. Kulturális kapcsolatainkban Franciaország számos vonatkozásban élenjáró szerepet tölt be a tőkés országok között. Hosszú évek óta ez az ország fogadja a legtöbb magyar ösztöndíjast államközi megállapodások keretében. Jól működnek oktatási kapcsolataink. Zenei jelenlétünk rendszeres, folyamatos, színvonalas. Kulturális tevékenységünket a francia hatóságok eddig sem korlátozták és várhatóan a jövőben sem fogják. Így franciaországi kulturális jelenlétünk volumenét jórészt saját lehetőségeink határozzák meg.

Eredményesnek mondhatók a különböző vidéki városokban egy évtized óta rendszeresen megrendezett magyar hetek.

Együtműködésünkben változatlanul nagy aránytalanságok mutatkoznak olyan területeken, mint a könyvkiadás, televíziós programok, filmek kereskedelmi forgalmazása, színművészet.

Tudományos, kutatási kapcsolataink megelőzték a kulturális egyezmény kötését és a tőkés országok között is úttörő jellegűek voltak. Az MTA koordinálásával sokrétű kapcsolatrendszer alakult ki. A mi érdekeltségünk e téren jóval nagyobb, mint a franciáké. A különböző és főleg anyagi jellegű nehézségek mellett tudományos kapcsolataink továbbfejlesztésének egyre inkább gátló tényezője a francia nyelvismeret hiánya tudósaink, kutatóink körében.

Sajtókapcsolatainkban számos egyezmény és munkaterv szabályozza a magyar–francia együtműködést. A rádiós kapcsolatok több évtizedes hagyományokra tekintenek vissza, a televíziós kapcsolatok az utóbbi években alakultak ki.

4. Konzuli kapcsolataink rendezettek, különös problémáktól mentesek.

5. Szerződéses kapcsolatainkban 1981 folyamán előbbre léptünk. Érvénybe lépett a kettős adóztatás elkerüléséről kötött megállapodás, és még az év vége előtt várhatóan a jogsegélyegyezmény¹⁰ francia megerősítésére is sor kerül.

III.

Következtetések, javaslatok

A nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepe alapján Franciaország változatlanul súlyponti reláció. Érdekünkben áll, hogy a kapcsolatok eddig

¹⁰ A jogsegélyszerződések rendszerint kétoldalú nemzetközi szerződések, amelyek alapján az egyik állam bíróságának a másik állam bíróságai vagy hatóságai többnyire eljárási jellelű támogatást nyújtanak.

elért szintjét megtartsuk és ahol lehetséges – elsősorban gazdasági területen – fejlesszük.

A fentiek figyelembevételével a következő célokat lehet kitűzni:

1. *A politikai kapcsolatok terén:*

- Törekedjünk az utóbbi másfél évtized alatt kialakult rendszeres politikai találkozások folytatására.

- Álláspontunk kifejtésével bátorítsuk a francia külpolitika azon állásfoglalásait, amelyek hozzájárulnak a nemzetközi légkör javításához, a keletnyugati párbeszéd folytatásához és amelyek ellensúlyozhatják a legreakciósabb imperialista erők – mindenekelőtt az Egyesült Államok – agresszív törekvéseinek érvényesülését.

- Szorgalmazzuk a francia köztársasági elnök esedékes látogatásának megvalósítását az 1982. év során.¹¹

- Lehetőleg évente (a legfelső szintű találkozók éveit kivéve) kerüljön sor a két ország miniszterelnökeinek találkozására. Legyenek rendszerek a miniszterelnök-helyettesi, miniszteri szintű kapcsolatok, és a két külügyminisztérium közötti konzultációk.

- Törekedjünk az államközi viszonyt is erősítő kapcsolatok kialakítására a legjelentősebb francia politikai pártokkal, mindenekelőtt testvérpártunkkal, az FKP-val, továbbá a Szocialista Párttal és a Baloldali Radikálisok pártjával. Megfelelő szinten célszerű fenntartani az érintkezést a legfontosabb ellenzéki pártokkal is.

- Ápoljuk a két parlament között kiépített kapcsolatainkat, a vezetők, a parlamenti bizottságok és a baráti csoportok szintjén.

- A szakszervezeti kapcsolatok terén maradjon továbbra is az Általános Munkás Szövetség (CGT) a fő partner, de törekedni kell az önálló Francia Demokratikus Munkás Szövetséghez (CFDT)¹² fűződő szálak erősítésére is. Az ágazati (szakmai) kapcsolatok szinten tartása mellett elsősorban az össz-szakszervezeti kapcsolatokat kell erősíteni.

- Törekedjünk a katonai diplomáciában eddig kiépített kapcsolatok fejlesztésére.¹³

11 François Mitterrand köztársasági elnök 1982. július 7-9. között tett hivatalos látogatást Magyarországon.

12 CFDT: Confédération Française Démocratique du Travail (a Munka Francia Demokratikus Konföderációja).

13 1975. szeptember 5-7. között a francia Szenátus külügyi és honvédelmi delegációja tartózkodott Magyarországon. 1978. június 4-10. között pedig magyar katonai küldöttség utazott hivatalos látogatásra Franciaországba Oláh István altábornagy, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke, honvédelmi miniszterhelyettes vezetésével.

2. A gazdasági kapcsolatok terén:

- Célunk a magyar-francia kereskedelmi forgalom további növelése. Az adott körülmények között ugyan jelentős nagyságrendi változásra nem lehet számítani, de a forgalom folyamatos növelésével, új együttműködési területek kihasználásával törekedni kell arra, hogy Franciaország jobban felzárkózzon a hagyományosan előtte lévő tőkés partnereink mögé.

- Ismerve exportstruktúránkat, adottságainkat és nehézségeinket (közös piaci agrárrendtartás, az acél- és textilmegállapodás szabta korlátok, mennyiségi kontingensek), törekedni kell a meglévő keretek kihasználására. Kivitelünk áruszerkezetének fokozatos átalakításával bővíteni kell exporttermékeink körét.

- Gyorsan és célratorően ki kell építeni az operatív együttműködést a külkereskedelmi, ipari, építési, mezőgazdasági, közlekedési és pénzügyi tárca új vezetőivel. Ki kell használni az erre irányuló francia hajlandóságot.

- Gazdaság- és kereskedelempolitikánkat újra meg kell ismertetnünk partnereinkkel úgy, hogy a reális bővítési lehetőségekre irányítsuk a figyelmet.

- Piacszervezetünk fejlesztésénél szükséges, hogy vállalataink folyamatosan tökéletesítsék képviseleti hálózatunkat. A már eredményesen működő vegyes vagy saját tulajdonú vállalatok példáján törekedjünk újabbak létesítésére.

- A gazdasági kapcsolatok fejlesztésének szervezője a jövőben is a vegyes bizottság legyen. Ez azért is fontos, mert az államosításra kerülő francia nagyvállalatokban növekszik az állam szerepe.

- Folytatni kell a francia kis- és középvállalatok és a magyar szövetkezeti szektor egységeinek részvételét az árucserében, az 1980-ban elfogadott kétéves programnak megfelelően.

Fenti gazdasági céljaink elérése érdekében kezdeményezően kell fellépünk. Ezt indokolja az is, hogy a francia érdekelttség a miénknél kisebb, valamint a francia gazdaság – energiahordozó és nyersanyagigényei miatt – figyelme várhatóan fokozottabban fog fordulni ezeknek a szállítói (a Szovjetunió, Lengyelország, Románia) felé.

3. Kulturális kapcsolatok terén:

Törekednünk kell a rendelkezésre álló anyagi lehetőségek, intézményes keretek hatékonyabb felhasználására. Csökkenteni kell a számos területen hátrányunkra megmutatkozó aránytalanságokat. Ennek érdekében:

- Mielőbb újra kell építeni a felső szintű személyi kapcsolatokat a francia kulturális és oktatási tárca vezetőivel.

- Fel kell venni a kapcsolatot a tömegkommunikációs szervek új vezetőivel és szorgalmazzuk, hogy biztosítsanak nagyobb teret a hazánk kulturális és tudományos eredményeit bemutató programoknak.

- Fejlesszük tovább a hagyományossá vált „magyar hetek” rendezésének gyakorlatát. Ehhez várhatóan kedvezőbb körülményeket fog teremteni a francia közigazgatás tervezett reformja, melynek következtében a megyék, vidéki városok nagyobb önállóságot kapnak kulturális téren is.

4. *Egyéb területeken:*

- A sajtó-, tájékoztatási kapcsolatok különböző területein (rádió, televízió, hírügynökségek) folytassuk a hagyományos kapcsolatokat, törekedve a fennálló aránytalanságok csökkentésére.

- Az ifjúsági kapcsolatok terén keresni kell a baloldali pártok ifjúsági szervezeteivel való együttműködés területeit, formáit.

- A konzuli kapcsolatok terén, valamint az idegenforgalom területén tegyünk erőfeszítéseket olyan francia intézkedések elérésére, amelyek további könnyítéseket, előrelépést jelentenek.

*

Határozati javaslattervezet

A Politikai Bizottság

1. tudomásul veszi a Magyar Népköztársaság és a Francia Köztársaság kapcsolatainak helyzetéről szóló jelentést, és jóváhagyja a kétoldalú kapcsolatok további fejlesztésére vonatkozó irányelveket;

2. ajánlja a Minisztertanácsnak, hogy a jelentés alapján tűzze napirendre a magyar–francia államközi kapcsolatok fejlesztésének feladatait.

3. Olyan konkrét akciókra, elképzelésekre, amelyek a Politikai Bizottság hatáskörébe tartoznak, készüljön konkrét javaslat a Politikai Bizottságnak.

Puja Frigyes

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1981, Franciaország, 55. doboz, 14-005387/5/1981. *Jelentés a Politikai Bizottságnak a magyar–francia kapcsolatok alakulásáról, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelveiről az új helyzetben*, a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztálya által készített feljegyzés miniszteri értekezletre (1981. október, pontosabb dátum nélkül).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

**A FRANCIA–MAGYAR KAPCSOLATOK
A PÁRIZSI KÜLÜGYBŐL FIGYELVE**

1982

A francia Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatóságán a magyar–francia politikai kapcsolatokról készült alábbi feljegyzés az éppen kormányon lévő francia Szocialista Párt nemzetközi titkárságának dokumentációjából került elő. Feltételezhető, hogy az irat François Mitterrand köztársasági elnök 1982. júliusi magyarországi útjának előkészítése jegyében született. A két ország kapcsolatai során első ízben jár francia államfő Magyarországon. Bizonyára ez a tény magyarázza a magyar vonatkozású francia diplomáciai dokumentumokban igen ritka történelmi visszapillantást: a kétoldalú viszony színvonalas, lényegre törő felidézése külső szakértő vagy a Külügyminisztériumban dolgozó, a történelmi kérdésekben illetékes tanácsos (conseiller historique) közreműködésére mutat. Ez utóbbi hivatalt 1981. augusztustól a közép-európai ügyekben jártas Jacques Bariéty, a Párizs IV Egyetem professzora töltötte be. Az irat szerzője 1965-től tekinti át részletesen a kétoldalú viszony fejleményeit, megállapítva, hogy a kapcsolat 1975-től megerősödött, az 1981-es franciaországi baloldali fordulat nyomán pedig még intenzívebbé vált.

Bizalmas!

**Feljegyzés
A francia–magyar politikai kapcsolatok**

A történelem Franciaországot és Magyarországot a kettőnél többször választotta el egymástól. Noha néha valós érdekeik összetalálkoztak (például XIV. Lajos támogatta II. Rákóczi Ferencet a Habsburgokkal szemben, Napóleon a magyar nemzeti érzést hívta segítségül), Magyarország önálló politikai súlya nem volt elegendő ahhoz, hogy Franciaország az ellenségét hátba támadni képes szövetségesként használja. Tündöklő másodikként az Osztrák Birodalomban és Németország szövetségeseiként a Magyar Királyság 1867 és 1944 között a velünk ellenséges táborban volt. Budapesten tovább él az a vélemény, hogy Franciaország egyike volt a Magyarországot 20. századi kényszerű területvesztéséért felelős nagyhatalmaknak.

A két ország ma ismét két külön táborban van, és elég kevésbé ismeri egymást. Két kivételtől eltekintve:

- A magyar liberálisok körében létezik ugyanis egyfajta fiúi csodálat a demokrácia és a nemzeti öntudat anyjával, az 1848-as Franciaországgal szemben. Még ma is, ha a szólásszabadságot követelik különösen a kultúra területén (humántudományok, színház, mozi), a francia nyelv ismerete elengedhetetlen.

- Az 1956-os magyar forradalom egyfajta tartós rokonszenvet ébresztett Franciaországban a magyarok iránt, amely azóta átalakult a Kádár úr vezetete fejlődő szocializmus kísérlete iránti különleges érdeklődéssé.

Kijelenthetjük tehát, hogy noha középszerű múltbeli kapcsolataink, a magyar külpolitika szerény érdeklődése, és a két gazdaság egymást kevésbé kiegészítő volta alig ad lehetőséget a kétoldalú kapcsolatok nagyszabású erősítésére, mégis fontos politikai okok sarkallnak bennünket arra, hogy fejlesszük Magyarországgal viszonyunkat. Az egyik érv Kádár úr személyisége, a másik pedig, hogy különösen fontos számunkra, hogy a kelet-európai kormányokat mérsékelt csoportok vezessék.

*

Ezen körülmények között Franciaország a különböző szinteken, beleértve a legfelsőbb szintet is, találkozások szervezésébe kezdett.

A közelmúlt francia-magyar kapcsolatait illetően két szakaszt kell megkülönböztetnünk (vö. mellékelt táblázat¹):

Az 1965 és 1975 közé eső tíz évet, amikor is csak egy alkalommal került sor miniszterelnökök kölcsönös látogatására (1968-ban Fock úr,² 1973-ban Messmer úr³), kétszer külügyminiszterek közötti és háromszor szakminiszterek közötti találkozóra. 1975 óta a köztársasági elnök meghívására Kádár úr is járt Párizsban (1978 novemberében). Barre úr⁴ 1977-ben látogatott Magyarországra, és Lázár úr⁵ kétszer járt Franciaországban (1976-ban és 1979-ben). Hat francia és hat magyar szakminiszter látoga-

1 A mellékelt táblázatot nem közöljük.

2 Fock Jenő (1916–2001): politikus. 1967–1975-ben Magyarország miniszterelnöke. 1957–1980-ban az MSZMP PB tagja, 1956–1989-ben az MSZMP KB tagja.

3 Pierre Messmer (1916–2007): francia gaulle-ista politikus, diplomata. 1972–1974-ben miniszterelnök.

4 Raymond Barre (1924–2007): francia jobboldali politikus. 1976–1981-ben miniszterelnök és 1976–1978-ban gazdasági és pénzügyminiszter is.

5 Lázár György (1924–): politikus. 1975–1987-ben Magyarország miniszterelnöke. 1970–1988-ban az MSZMP KB, 1975–1988-ban a PB tagja.

tott minisztertársa országába. Ezenkívül a külügyminiszterek (François-Poncet⁶ 1980 júliusában volt Budapesten, Cheysson⁷ és Puja⁸ urak 1981 szeptemberében New Yorkban találkoztak) és a magas rangú köztisztviselők között is rendszeres kapcsolat van: a politikai konzultációk, a gazdasági együttműködési vegyes bizottság és a francia–magyar kulturális bizottság keretei között.

Mindent egybevetve, a két ország között létrejött párbeszéd 1975 óta eredményesnek tűnik, még akkor is, ha a francia–magyar kereskedelmi kapcsolatok mennyiségi szempontból még nem kielégítőek, ezek a találkozások a jobb kölcsönös megértést segítik elő.

Kulturális és műszaki kapcsolataink kiemelkedően magas szintre jutottak: Intézetünk jelentkezőket utasít vissza (2000 tanulót), és a Budapesten felállított szakmai tájékoztató központok különösen értékesnek bizonyulnak. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy Magyarország Franciaországgal ápolandó kapcsolatainak fejlesztését a helsinki megállapodás eredményeként az enyhülés folyamatához illeszkedve kezeli, hasonlóképpen, de szerényebb módon, mint az Egyesült Államok és az NSZK esetében. (Schmidt kancellár⁹ 1979-ben viszonzta Kádár 1977-es bonni látogatását.) Ebből a szemszögből nézve a francia–magyar érintkezések csak Magyarország és a Nyugat közötti kapcsolatok egy részleteként lennének értelmezhetők. A valóságban azonban ennél többet jelentenek, ha figyelembe vesszük azt, hogy a budapesti vezetők Franciaországban egyfajta előfutárt látnak. Ez „fontosabb tényező, annak a Franciaországnak a gazdasági erejénél is”, amelyik gyakran az „észérvek hangján szól”. (Kádár ezeket a mondatokat intézte Bressier úrhoz¹⁰ 1980 márciusában.)

*

A francia–magyar kapcsolatok jelenlegi fejleményei a köztársasági elnök ebben az évben esedékes magyarországi látogatásának távlatába illeszkednek. A magyar első titkár 1978 novemberében tett látogatását viszonzozva Mitterrand elnök úr lesz az első francia államfő, aki hivatalosan Magyaror-

6 Jean François-Poncet (1928–): francia diplomata, szocialista politikus. 1978–1981-ben külügyminiszter.

7 Claude Cheysson (1920–): francia szocialista politikus. 1980–1984-ben külügyminiszter.

8 Puja Frigyes (1921–): politikus, diplomata. 1973–1983-ban külügyminiszter. 1966–1985-ben az MSZMP KB tagja.

9 Helmut Schmidt (1918–): német (NSZK) szociáldemokrata politikus. 1974–1982-ben az NSZK kancellárja.

10 Raymond Bressier (1919–1989): francia diplomata. 1974–1980-ban Franciaország budapesti nagykövete.

szágra látogat. A két vezető között fennálló személyes viszony elmélyítése Kádár számára lehetővé teszi, hogy úgy mutassa be a francia-magyar barátságot, mint örökségének egyik fontos tényezőjét. (Mivel Kádár hosszú távon a modern Magyarország alapító atyjaként fog fennmaradni.)

1981. május 10-től minden ebbe az irányba mutató kezdeményezést támogatottak a magyarok.¹¹

Meglepetés, rokonszenv és tárgyilagosság jellemezte a magyar sajtó kommentárjait az új francia kormány programjának összeállításával kapcsolatban.¹² A Magyar Szocialista Munkáspárt központi szerve „a magyarok szeretetteljes jókívánságait” tolmácsolta az új párizsi vezetésnek. Az újságok megjegyezték, hogy noha a francia külpolitika álláspontja számos területen eltér Magyarországtól, ez a tény nem akadályozhatja meg a párbeszédet, ellenkezőleg, inkább serkentheti azt. Ettől kezdve a magyar vezetés óvatos, jó szándékkal viszonyult a kelet-nyugati kapcsolatok területén tapasztalható komoly akadályok leküzdésére tett francia lépésekhez. A lengyel ügyel kapcsolatban Budapest a maga részéről a kádári Magyarország alapvető érdeke szerinti köztes megoldást keres, amely lehetővé tenné Lengyelország viszonylag liberális jellemzőinek megőrzését.

A francia államfő felé tett „gesztusok” is megmutatták a Franciaország irányában megmutatkozó magyar nyitottságot. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának nyári ülészakán Kádár felhívta a figyelmet a két ország közötti kapcsolatok konstruktív fejlődésére, belefoglalva ebbe az MSZMP és a francia Szocialista Párt közötti viszony fejlődését is (lásd¹³ a követség 1981. június 18-án kelt, 152-es számú táviratát).¹⁴ Külö-

11 Nem tudjuk, hogy a jelzett dátumot mi alapján választották ki. 1982. május 10–13-án Magyarországon tárgyalt François Ceyrac, a Francia Munkálatók Szövetségének tiszteletbeli elnöke, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara alelnöke, aki a Magyar Kereskedelmi Kamara francia tagozatának elnökével, Kovács Istvánval megállapodást írt alá. Ezzel újabb öt évre meghosszabbították a két kamara között 1976-ban kötött szerződést.

12 1981. május 22-én alakított kormányt a szocialista párti Pierre Mauroy. A *Nemzetközi Szemle* szerkesztőségi cikke így kommentálta az eseményt: „Franciaország jelenkori történetének új szakasza kezdődött F. Mitterrand-nak, a francia Szocialista Párt vezetőjének elnökké választásával. Európa egyik kulcsországában baloldali kormány és baloldali többségű parlament alakult, 23 év után a szocialistáknak és szövetségeseiknek abszolút többsége, a kormánynak 34 év után újból kommunista miniszterei vannak.”

13 A hivatkozott táviratot nem közöljük.

14 A dokumentumban eredetileg található lábjegyzet: „Tény, hogy a két párt közötti kapcsolat állandósult: 1981 szeptemberében Berecz úr, az MSZMP Központi Bizottságának külügyi osztályvezetője Portugáliából való hazatérésekor megállt Párizsban; egy évvel később októberben magyar küldöttség vett részt a valence-i kongresszuson; 1982. januárjában megbeszélésekre került sor Párizsban Berecz úr helyettese, Horn úr és Huntzinger úr között, és kis idővel később Korom és Berecz úr meghívta Jospin urat Magyarországra.”

nösen kedvezően nyilatkozott a Mitterrand-nal tartott 1976. május 28-i találkozójáról. Kis idővel később számunkra is hozzáférhetővé tették azt a hivatalos forrást, amelyben Kádár – miután elolvasta a találkozóról a „L’abeille et l’architecte-ben”¹⁵ (vö. mellékelt szöveget¹⁶) megjelent beszámoló lefordított szövegét – kijelentette, hogy ő és Mitterrand úr „jól kijönnék egymással”.

Archives de la Fondation Jean-Jaurès (AFJJ, Párizs), 432 RI 1–6 (carton) Hongrie, 6. dossier. *Les relations politiques franco-hongroises*, a francia Külügyminisztériumban készített feljegyzés, melyet a francia Szocialista Párt nemzetközi titkársága felhasznált (1982, pontosabb dátum nélkül). A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

Berecz János (1930–): politikus. 1974–1982-ben az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője, 1982–1985-ben a *Népszabadság* főszerkesztője. 1980–1989-ben az MSZMP KB tagja.

Horn Gyula (1932–): politikus. 1969–1983-ban az MSZMP KB Külügyi Osztályának politikai munkatársa, osztályvezető-helyettese.

Jacques Huntzinger (1943–): francia szocialista politikus, diplomata, egyetemi tanár. 1978–1986-ban a Párizsi Egyetem tanára. A francia Szocialista Párt VB tagja, 1981–1985-ben a párt nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője.

Korom Mihály (1927–1993): politikus. 1962–1963-ban az MSZMP KB póttagja, 1963–1989-ben rendes tagja; 1978–1985-ben a KB titkára és 1980–1985-ben a PB tagja.

Lionel Jospin (1937–): francia politikus. 1971-től a francia Szocialista Párt tagja, 1973-tól az országos titkárság tagja, 1979–1981-ben a külügyek felelőse, 1981–1989-ben a párt első titkára. 1981–1993-ban és 1997-től nemzetgyűlési képviselő.

15 A Mitterrand által írt, 1980-ban a Livre de Poche kiadónál megjelent kötetről van szó. A könyv magyar fordításban nem létezik. Címének jelentése: „A méh és az építész” (a fordító lábjegyzete).

16 A mellékletet nem közöljük.

MITTERRAND ÚJRA BUDAPESTEN

1982. JÚLIUS 12.

Magyarország Nyugattal folytatott legfelső szintű érintkezéseinek újabb állomása volt François Mitterrand francia köztársasági elnök magyarországi látogatása. Az utazás jelentőségét növelte, hogy ez volt francia részről a magyar–francia kapcsolatok történetének első államfői vizitje. Mindazonáltal az MSZMP KB Politikai Bizottsága számára a Külügyminisztérium által készített alábbi jelentésből is kiviláglik, hogy a politikai kapcsolattartás magas szintje ellenére a két ország közti gazdasági szálak továbbra is igen gyengék. Noha a tárgyaló felek újra hangoztatták kölcsönös érdekeltségüket a kétoldalú kapcsolatok javítására; a nemzetközi politikában, a külkereskedelemben és a kultúra területén újra keresték a lehetséges közös pontokat, a valódi áttörés ezúttal is elmaradt. A magyar külügyi vezetők ismét levonhatták a következtetést: „Az eszmecserek jó légköre és hasznos volta ellenére változatlanul fennáll az, hogy a magyar–francia viszony fejlesztéséhez továbbra is szükséges a kezdeményező fellépésünk.”

Külügyminisztérium
Szigorúan titkos!

Jelentés
François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke
magyarországi látogatásáról

Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára és Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke meghívására François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke¹ 1982. július 7–9. között hivatalos látogatást tett Magyarországon. Kíséretében volt Claude Cheysson külügyminiszter,² Michel Jobert külkereskedelmi miniszter,³ Jean Chevènement kutatásügyi és

1 François Mitterrand (1916–1996): francia szocialista politikus. 1981–1995-ben Franciaország köztársasági elnöke.

2 Claude Cheysson (1920–): francia szocialista politikus. 1980–1984-ben külügyminiszter.

3 Michel Jobert (1921–2002): francia jobboldali politikus. 1981–1983-ban külkereskedelmi miniszter.

technológiai, valamint iparügyi miniszter⁴ és Jack Lang kulturális miniszter,⁵ továbbá az elnöki hivatal és a Külkapcsolatok Minisztériuma több vezető munkatársa.

A látogatásról közös közlemény nem jelent meg.

Aláírásra került a harmadik piaci együttműködésre vonatkozó megállapodás.

I.

Kádár elvtárs két alkalommal négyszemközt tárgyalt Miterrand elnökkel.

Tájékoztatót adott hazánk fejlődéséről az elmúlt időszak során, jelenlegi helyzetünkről, gazdasági és pénzügyi gondjainkról. Kétoldalú kapcsolatainkkal összefüggésben hangsúlyozta, hogy e téren lemaradás van más nyugat-európai államokhoz viszonyítva.

Miterrand elnök válaszul kifejtette, hogy Franciaország a megértés folyamatát kívánja elindítani Magyarország irányába. A nemzetközi pénzügyi kapcsolatok területén azért szállt síkra, hogy Magyarország jó fogadtatásban részesüljön a Nemzetközi Valutaalapban és arra törekszik, hogy hozzájáruljon Magyarország gazdasági fejlődéséhez. Kapcsolatainkat fejleszteni lehetne az elektronikai együttműködés és az idegenforgalom területén. A francia bankok utasítást kaptak, hogy maximális könnyítéseket biztosítsanak Magyarországnak számára. Az e területen felmerülő nehézségeket elsősorban Lengyelország és Románia okozza, mivel azok kimerítették a francia részről nyújtható lehetőségeket. Magyarországon ugyanakkor komolyabb gazdasági vezetést látnak, és a jelenlegi helyzetet felülvizsgálva úgy döntöttek, hogy csak azokat segítik, akik saját magukon is segítenek.

Franciaország belső helyzetéről Miterrand elnök elmondta, hogy korábban 14 százalékos infláció volt, ez jelenleg 12,5 százalék. 1974 óta ez az első csökkenés ezen a téren. Korábban nem voltak támadások a francia frank ellen, jelenleg a lecsökkentett inflációs ráta körülményei között állandó támadásokkal kell szembenéznük a francia valuta ellen. A munkanélküliség növekedési ütemét is sikerült csökkenteni, habár a munka nélkül lé-

4 Jean-Pierre Chevènement (1939–): francia baloldali politikus. 1993-ig a Szocialista Párt alapító tagja, az Állampolgárok Mozgalmának alapítója. 1971–1975-ben és 1979–1981-ben a Szocialista Párt országos titkára, 1971–1981-ben és 1986–1993-ban a végrehajtó iroda és az igazgatóbizottság tagja; 1965–1971-ben a Szocialista Tanulmányi, Kutatási és Oktatási Központ (CERES) főtitkára. 1974–1988-ban Franche-Comté regionális tanácsosa. 1973–2002-ben nemzetgyűlési képviselő. 1981–1983-ban kutatási és technológiai ügyekkel megbízott államminiszter, 1984–1986-ban oktatásügyi miniszter, 1988–1991-ben honvédelmi miniszter, 1997–2000-ben belügyminiszter.

5 Jack Lang (1939–): francia szocialista politikus. 1981–1986-ban kulturális miniszter.

vők száma továbbra is emelkedik. A költségvetési deficit 3 százalékos, míg ez az NSZK-ban és az Egyesült Államokban 4 százalék, Japánban 5 százalék. Míg korábban a francia gazdasági tervezés rossz és a pénz erős volt, addig jelenleg fordított a helyzet. A 15 százalékos amerikai kamatrátá abszurditás és veszélyt jelent más gazdaságokra is. Elfogadhatatlan számukra az amerikai gazdaságpolitikai uralomra való törekvése.

A francia elnök további gondjaik közé sorolta, hogy a Nyugat és az Egyesült Államok ideológiai okokból nem fogadja el a Franciaországban bekövetkezett politikai változásokat. Ideológiai síkon szemben állnak a nagytőkével és a multinacionális nagyvállalatokkal. Az Egyesült Államok nyugtalankodik a francia helyzet alakulása miatt. Be akarja bizonyítani, hogy minden baloldali politika kudarcra van ítélve. A franciák számára elfogadhatatlan az amerikai gazdasági uralomra való törekvése. Ez a törekvés behatárolja a francia gazdaságpolitikai változtatás lehetőségeit.

Politikai stabilitással számolhatnak a következő négy évben. Mint elnök pedig, még hat ilyen esztendőre tekinthet előre. Számolni kell a korábbi uralkodó osztály ellenséges fellépésével. Gazdasági okokból a középosztályok is elbizonytalanok lehetnek. Fő feladatnak tekinti, hogy ezeket megnyerjék.

Mitterrand elnök kifejtette, hogy a francia szocialista kísérlet követésére számítanak Görögországban, Spanyolországban és Olaszországban.

Ami a kelet-nyugati konfrontáció kérdését illeti, a francia elnök elmondta, hogy bár ő személy szerint nem hisz a szovjet veszélyben – amire az amerikai stratégia épül –, ezzel együtt Franciaország nem hajlandó lemondani saját, független nukleáris erejéről. Nemrég adott utasítást arra, hogy kezdjék meg a hetedik francia nukleáris tengeralattjáró építését. E tengeralattjárókra telepített rakétáknak 4500 km-es hatókörrel és 500 méteres találati pontossággal kell rendelkezniük. Nem hajlandó elfogadni, hogy a francia nukleáris elrettentő erő az amerikaiaknak legyen alárendelve. Üdvözlö az azonban a Genfben megindult szovjet–amerikai megbeszéléseket.⁶

A szovjet–francia kapcsolatokról szólva megjegyezte, hogy a Szovjetunió európai katonai erőfölénye miatt e kapcsolatok hűvösek, de nem rosszak. Meggyőződése, Brezsnyev elnöknek békés szándékai vannak, hogy a Szovjetunió nem expanzionista hatalom. Készek a komoly tárgyalásokra a Szovjetunióval, mivel Franciaország történelme azt bizonyítja, hogy szüksége van keleti szövetségesre. Amennyiben Brezsnyev elnök Párizsba akar látogatni, szívesen látott vendég lesz.

6 1982. június 29-én Genfben szovjet–amerikai tárgyalások kezdődtek a hadászati fegyverzetek (5500 kilométernél nagyobb hatótávolságú fegyverek) korlátozásáról és csökkentéséről (START: Strategic Arms Reduction Talks).

A francia elnök aláhúzta, hogy a nemzetközi helyzet egyik fő kérdése a kelet-nyugati kapcsolatok alakulása, de ezektől külön kell kezelni az olyan felületi jelenségeket, mint a lengyelországi események. Franciaország szemben áll mindenfajta beavatkozással, ezért ítélték el az afganisztáni szovjet jelenlétet.

A helyi válsággócok igen gyorsan átalakulhatnak nemzetközi konfliktusokká. Ilyen veszélyekkel kell számolni a közép-amerikai térségben, a Közel-Keleten és Afrika különböző részein. Franciaországnak, mint közép-hatalomnak, részt kell vennie a válságok rendezésében. A Mitterrand elnökkel folytatott második négy szemközti találkozón Kádár elvtárs kezdeményezésére a kiélezett közel-keleti, ezen belül a libanoni helyzet és az azzal kapcsolatos álláspontok kifejtésére került sor.⁷

Kádár elvtárs a libanoni helyzettel kapcsolatban utalt azokra a hírekre, amelyek szerint francia csapatok szállnának partra Libanonban, rámutatva egy ilyen akció veszélyességére, és felhívta a francia elnök figyelmét a Libanonnal kapcsolatos amerikai szándékokra.

Franciaország szándéka – Mitterrand szerint –, hogy hosszú idő után helyreállítsa jó kapcsolatait Izraellel, ugyanakkor elismeri a palesztin állam létrehozásának szükségességét.⁸ Az arab államokkal Franciaország kapcsolatai általában jók, kivéve Szíriát. Francia csapatok küldése Libanonba csak látszatra hasonló az amerikai tervekhez, de a valóságban eltér tőlük. Franciaország csak akkor küld csapatokat, ha a libanoni kormány ezt írásban

7 A libanoni keresztények és muzulmánok közötti ellentétek 1970-től, a PFSZ központjának Libanonba helyezésétől kezdve jelentősen megnöttek, és 1975-ben újabb polgárháború tört ki számos kisebb-nagyobb csoport szembenállásával. Az Arab Liga 1976-ban elfogadott úgynevezett kairói terve alapján arab, döntően szír békefenntartók szétválasztották a polgárháborút vívó feleket, a harcok azonban tovább folytatódtak. Izrael először 1978-ban vonult be Dél-Libanonba. 1982. június 6-án – három nappal a londoni izraeli nagykövet ellen a Palesztinai Felszabadítási Szervezetnek tulajdonított merénylet után – izraeli csapatok hatoltak be Libanon területére, és június 14-re teljesen blokádnak alá vették Nyugat-Bejrútot, a palesztinok központját. Követelték a palesztin mozgalom lefegyverzését és távozását Libanonból. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa június 6-án felszólította Izraelt, hogy vonja vissza erőit Libanon nemzetközileg elismert határaihoz. Az amerikai vezetésű nemzetközi békefenntartó erők elérték ugyan a palesztinok és az izraeliek kivonulását (az Izrael számára hagyott 10 mérföldes biztonsági övezet kivételével), 1984-ben azonban a békefenntartók is távoztak. A különböző libanoni politikai és katonai csoportok közti harcok ezután újra megerősödtek.

8 Mitterrand élénk érdeklődést tanúsított a Közel-Kelet iránt. Amellett, hogy a zsidó állam felé is közeledett – első francia államfőként 1982. márciusban hivatalos látogatást tett Izraelben – mindenképpen meg kívánta tartani a jó viszonyt a térség arab országaival is. Ennek hangsúlyozásaképpen a Knesszetben elmondott beszédében nemcsak Izraelnek „az élethez való csorbíthatatlan jogát” ismerte el, de „az azt körülvevő népeket”, vagyis a palesztinokét is.

kéri, a PFSZ is elfogadja és ha az ENSZ főtitkára egyetért vele. A franciák ellenzik az amerikai tengerészgyalogosok libanoni partraszállását. Amikor értesültek az amerikai tervekről – a közvetlen amerikai beavatkozás lehetőségéről – Budapestről tiltakozó jegyzéket küldött az amerikaiaknak.

Kádár János és Losonczi Pál elvtárs, valamint a magyar tárgyaló csoport tagjai plenáris ülésen tárgyaltak Mitterrand elnökkel és a kíséretével.

Kádár elvtárs tájékoztatta a jelenlévőket a francia elnökkel folytatott négy szemközti megbeszéléséről. Mitterrand elnök egyetértett az elhangzottakkal és reményét fejezte ki, hogy a két ország politikai, gazdasági és kulturális területen gyümölcsöző módon fogja fejleszteni kapcsolatait a kölcsönös érdekek alapján.

A külügyminiszteri eszmecseréről adott tájékoztatásban felmerült az egyes tárcák vezetői gyakoribb találkozásának, az egymás nyelvei oktatója ügyének, valamint a turizmus fellendítésének kölcsönös igénye.

A gazdasági együttműködést érintő eszmecserén a francia fél elismerte a jelenlegi kereskedelem alacsony szintjét és ennek az egyedi szerződés alapján történő növelésére tett ígéretet. Szó esett pénzügyi kérdésekről is.

Az ipar és tudomány területén az illetékes miniszterek a kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeit tekintették át, s megállapították, hogy a komplementaritás alapján kell a közvetlen kapcsolatokat fejleszteni. Szükségnek ítélték, hogy a műszaki-tudományos együttműködés erősödjön, s lehetőség nyíljon a harmadik piaci közös fellépés erősítésére. Ez utóbbit kívánja szolgálni a látogatás alkalmával aláírt egyezmény is.

A két ország kulturális együttműködését érintő megbeszéléseket a szakminiszterek hasznosnak nyilvánították, ismertették a napirenden lévő témákat, kiemelve az aránytalanságok megszüntetésének szándékát, a kulturális csere konkrét területeinek további tennivalóit. (Kiállítás, könyvkiadás, koprodukciók stb.)

III. [sic!]

Marjai József elvtárs⁹ Jobert külkereskedelmi miniszterrel folytatott négy szemközti megbeszélést, majd Cheysson külügyminiszterrel világgazdasági kérdésekről folytatott eszmecserét. Ennek során áttekintették Magyarország és a Közös Piac kapcsolatainak problémáit. Marjai elvtárs kifejtette, hogy a legfontosabb tőkés partnereinknél folyamatosan tovább romlanak a magyar export piacra jutásának feltételei. Kölcsönösen körvonalazták a kapcsolatok javítását szolgáló, mindkét fél számára elfogadható megoldások kereteit és megállapodtak abban, hogy félhivatalos szakértői konzultá-

⁹ Marjai József (1923–): politikus. 1978–1988-ban miniszterelnök-helyettes. 1976–1989-ben az MSZMP KB tagja.

ciók keretében a kérdést tovább tanulmányozzák. Szakértői megbeszéléseket kezdenek a világ nyersanyagproblémáiról és az esetleges közös fellépés lehetőségeiről.

A külügyminiszterek eszmecseréi során a francia külügyminiszter vázolta nehézségeiket a Szovjetunióval a politikai kapcsolatok területén. Ennek okaiként Afganisztánt, Lengyelországot és a szovjet túlfegyverkezést sorolta fel. A Szovjetunióval fenntartják alacsonyabb szintű politikai, gazdasági, műszaki-tudományos kapcsolataikat, kivéve a katonai potenciált erősítő technológiai területeket. Külügyminiszteri találkozó az ENSZ-közgyűlések idején valósul meg. Puja elvtárs hangsúlyozta a szovjet-francia kapcsolatok fontosságát Franciaország világpolitikai szerepének fenntartása szempontjából. A francia külügyminiszter külön szólt a lengyelországi helyzetről, kifejtve az ismert francia álláspontot és rámutatott, hogy megítélésük szerint a szükségállapot bevezetése óta, Lengyelországban nincs lényeges változás.¹⁰

Véleményt cseréltek a leszerelés, a madridi konferencia¹¹ és a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés kérdéseiről.

A francia külügyminiszter részletesen kitért a közel-keleti és a közép-keleti válságócokra, kiemelve e térségekkel kapcsolatos francia diplomáciai tevékenység ismert négy alapelvét.

Kölcsönös aggodalmat váltott ki annak a lehetősége, hogy az iráni csapatok arab földre lépnek. Megítélés szerint ez felborítaná az egész térség egyensúlyát. Afganisztán kapcsán a francia álláspont új elemet nem mutatott. A külügyminiszter kifejezte, hogy az új ENSZ-főtitkár, aki mindkét fél bizalmát élvez, új vonást hozhat a kérdés rendezése irányában.

10 1981. december 13-án Lengyelországban Jaruzelski tábornok bejelentette, hogy az országot fenyegető anarchia, a Szolidaritás szakszervezet nyíltan hatalomra törő, szélsőséges erőinek fellépése miatt az Államtanács elrendeli a szükségállapotot. Jaruzelski tábornok, a LEMP első titkára, miniszterelnök vezetésével megalakult a Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa, amelynek feladata az ország kivezetése a válságból. A szükségállapot idejére lezárták Lengyelország határait, megtiltották a telefonálást, a postát ellenőrzés alá vonták, szigorú engedélyhez kötötték az országon belüli közlekedést, mindenfajta csoportos összejövetelt betiltottak. Este 10-től reggel 6-ig kijárási tilalmat léptettek életbe. Kimondták, hogy 17 év felett bárki internálható...

11 1980. szeptember 11-én Madridban megnyílt 35 ország részvételével az Európai Biztonsági és Együtműködési Konferencia. A viták eljárási kérdésekről és a napirendről folytak: a nyugat-európai országok, valamint az Egyesült Államok és Kanada az emberi jogok kérdését kívánták előtérbe állítani; a Szovjetunió és szövetségesei a leszereléssel kapcsolatos témáknak akartak nagyobb teret szentelni. A nyugati hatalmak továbbá bírálták a Szovjetunió afganisztáni jelenlétét. 1982. március 12-én főként a lengyelországi események feletti vita következtében olyan mértékben távolodtak el a keleti és a nyugati résztvevők álláspontjai, hogy az üléseket november 9-ig felfüggesztették.

A délkelet-ázsiai térség problémáit illetően kölcsönös aggodalomra ad okot a kínai törekvések miatti feszültség. A francia külügyminiszter a közeljövőben Kínába látogat és tárgyalásainak egyik fontos kérdése lesz a térség jövője. Francia megítélés szerint Kambodzsában olyan helyzetet kell teremteni, hogy mindegyik irányzat híve szabadon dönthessen helyzetéről. A vietnami csapatok kivonását francia részről szorgalmazzák, de szükségesnek tartják a Vietnammal való tárgyalásokat is. Nem értenek azal egyet, hogy a Pol Pot-rezsim foglalja el az ENSZ-ben Kambodzsa helyét. Ezt a szavazás során tartózkodással fejezték ki. Nemzetközi konferencia összehívásának gondolatát támogatják.¹²

Kölcsönös egyetértés alakult ki a külügyminiszterek között a kétoldalú kapcsolatok sokoldalú fejlesztésének szükségességéről.

Cheysson külügyminiszter meghívta Puja elvtársat 1983 elejére hivatalos franciaországi látogatásra.¹³ Megállapodás született a külügyminisztériumok közötti konzultációk gyakorlatának bővítésére, különös tekintettel a madridi konferenciára.

Marjai és Veress¹⁴ elvtárs a Jobert külkereskedelmi miniszterrel folytatott tárgyalásán rámutatott arra, hogy a katalitikus krakk-üzem¹⁵ francia részről történő szállításai szerződés szerinti teljesítése kiemelkedően fon-

12 1978. december 25-én a vietnami csapatok villámháborút indítottak Kambodzsa ellen, és 1979. január 7-én megdöntötték a vörös khmer hatalmát. Vezetőjük, Pol Pot külföldre menekült. A vietnamiak által támogatott kambodzsai erők 1979. január 10-én kikiáltották a Kambodzsai Népköztársaságot, amelynek kormánya 1979. február 18-án barátsági, együttműködési és védelmi egyezményt kötött Vietnammal. Ennek alapján vietnami katonaság maradt az országban. Vietnam, Laosz, a Szovjetunió és a kelet-európai szocialista országok elismerték az új rendszert, Kína és az ASEAN-országok továbbra is az elmenekült vörös khmereket tartották az ország törvényes képviselőinek. Kezdeményezésükre az ENSZ Közgyűlése 1979. november 14-én határozatot fogadott el, amelyben felszólította Vietnamt csapatainak kivonására. Az ENSZ BT-ben nem született határozat a Szovjetunió vétója miatt. Az 1981. július 13–17-én New Yorkban tartott nemzetközi konferencián kísérelték meg rendezni a kérdést. Az elfogadott megállapodás megerősítette az 1979. évi ENSZ-határozatot, továbbá ENSZ-békefenntartók jelenléte melletti szabad választásokat írt elő. A megállapodást azonban az érintett felek nem hajtották végre.

13 Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos franciaországi útjára 1983. február 9–11. között került sor.

14 Veress Péter (1928–): politikus, diplomata. 1979–1987-ben külkereskedelmi miniszter. 1980–1988-ban az MSZMP KB tagja.

15 Katalitikus krakkolás (görög–latin–angol eredetű szó): a nagy hőmérsékleten (350–650 °C-on), katalizátor jelenlétében végzett, a kiindulási anyag(ok) molekulatömegének csökkenésével járó ipari eljárások gyűjtőneve. A korábbi termikus krakkolással szemben ennek során a kedvező másodlagos folyamatoknak köszönhetően nagyobb forráspontú kőolajpárlatokból nagy oktánszámú benzinek nyerhetők. A motorbenzinek nagy hányadát ezzel az eljárással gyártják.

tos a francia ipari nagyberendezések jövőbeni magyarországi eladása szempontjából. Jobert közölte, hogy a látogatáshoz időzítve francia részről 200 millió francia frank összegű bankhitelt nyújtanak francia anyagok és félkész termékek vásárlására. Két francia nagybank továbbá együttesen 40 millió dollárral vesz részt a Magyarország számára nyújtott konzorciális hitelben. Magyar részről rámutattak, hogy örömmel vennénk, ha a további hitelfelvételi kérelmünket a francia bankok támogatnák.

Méhes elvtárs¹⁶ kifejtette Chevènement kutatásügyi, technológiai és ipari miniszternek, hogy lehetőséget lát az együttműködésre a hazánkon keresztül tranzitáló tervezett gázvezeték építésében, rézkincsünk kiaknázásában, a 100 eto/év kapacitású alumíniumkohó építésében. Fontos tényező, hogy a francia fél ajánlatai megfeleljenek a versenyképesség és az időbeni reagálás feltételeinek. További együttműködési területek lehetnek az elektronikai, valamint a gyógyszer- és növényvédőszer-iparban.

A Tétényi Pál elvtárssal¹⁷ folytatott megbeszélésén Chevènement miniszter hangsúlyozta, hogy a politikai feltételek javítására van szükség, mivel ez határozza meg a tudományos és műszaki kapcsolatok fejlesztését. Jelenleg elsősorban a matematikai-informatikai, fizikai, kémiai, biológiai és földtani alapkutatások terén látnak lehetőséget a gyors előrehaladásra.

A kulturális miniszterek tárgyalásain megállapodás született néhány fontos kulturális és oktatási együttműködési kérdésben. Ezek között jelentősebbek: 15 magyar könyv évenkénti megjelentetéséhez állami szubvenció, kölcsönös kiállítások rendezése, együttműködés filmgyártásban, színházi kapcsolatok fejlesztése, a Kodály-évforduló megünneplése, múzeumok közötti együttműködés, a nyelvoktatás ügyének kölcsönös előmozdítása.

A francia köztársasági elnök budapesti látogatásának az adott különös jelentőséget, hogy francia államfő első, szocialista országban tett hivatalos látogatására Magyarországon, a nemzetközi helyzet, a kelet-nyugati kapcsolatok feszültségektől terhes időszakában került sor.

A látogatás közvetlen, őszinte légkörben zajlott és jól szolgálta a két ország közötti politikai és gazdasági kapcsolatok erősítésének szándékát.

16 Méhes Lajos (1927-): politikus. 1963-1964-ben az MSZMP budapesti pártbizottságának titkára, 1962-1988-ban a KB tagja, 1980-1985-ben a PB tagja. 1964-1970-ben a KISZ KB első titkára. 1970-1978-ban a vasasszakszervezet főtitkára. 1978-1980-ban a budapesti pártbizottság első titkára. 1980-1983-ban ipari miniszter. 1983-1985-ben a SZOT főtitkára.

17 Tétényi Pál (1929-): kémikus. 1957-1958-ban a Központi Kémiai Kutatóintézet munkatársa, 1959-1970-ben a Magkémiai Osztály vezetője, és ugyanott 1975-1977-ben az Izotóp Intézet igazgatója, 1988-tól a SOTE kutatóprofesszora. 1980-1989-ben az MSZMP KB tagja. 1985-1989-ben az OMFB, 1985-1990-ben az Országos Atomenergia Bizottság elnöke. Kutatási területei: katalízis, izotópkémia, kutatáspolitikai. Az MTA tagja (levelező 1970, rendes 1979).

Kedvező feltételeket teremtett ahhoz, hogy e területeken jelentős előrelépés valósuljon meg.

Francia részről többször hangsúlyozták, hogy az előbbre lépéshez szükséges politikai akarat jelenleg adott. Az eszmecsere jó légköre és hasznos volta ellenére változatlanul fennáll az, hogy a magyar-francia viszony fejlesztéséhez továbbra is szükséges a kezdeményező fellépésünk.

Egyetértés mutatkozott abban, hogy a nemzetközi problémák megoldását és a kelet-nyugati kapcsolatok fejlesztését elősegíthetik a legfelső szintű találkozások.

IV.

Határozattervezet

A Politikai Bizottság

- jóváhagyólag tudomásul veszi Kádár elvtárs jelentését a francia köztársasági elnök magyarországi látogatásáról;
- ajánlja a Minisztertanácsnak, hogy tűzze napirendre a jelentést és határozza meg az abból eredő feladatokat;
- egyetért azzal, hogy a jelentést az Elnöki Tanács tagjai is megkapják.

A jelentést összeállította:
Puja Frigyes

Jóváhagyta:
Kádár János

MNLOL, KS, 288. f. 5. cs. 858. ő. e. (az 1982. július 20-i MSZMP KB PB ülésre). *Jelentés François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke magyarországi látogatásáról*, összeállította Puja Frigyes külügyminiszter, jóváhagyta Kádár János (1982. július 12.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



**MAGYARORSZÁG A FRANCIA SZOCIALISTA PÁRT
VEZETŐSÉGÉNEK SZEMÉVEL**

1984. OKTÓBER 8.

1984. október 15–16-án Kádár János, az MSZMP KB első titkára, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja hivatalos munkalátogatáson Franciaországban járt. Több négyszemközti tárgyalást folytatott François Mitterrand köztársasági elnökkel. Szeptember 15-én találkozott Georges Marchais-val, az FKP KB főtítkárával, valamint Lionel Jospin-nel, a francia Szocialista Párt első titkárával. Az utóbbi találkozóra való felkészülés jegyében született a francia Szocialista Párt nemzetközi titkárságának Magyarországról szóló összefoglaló feljegyzése, amely röviden áttekinti annak belpolitikai és gazdasági helyzetét, valamint külkapcsolatait, külön elemezve a francia–magyar viszonyt is. A Kádár Jánossal folytatandó tárgyalásokra készített témavázlat szerint a francia Szocialista Párt meg kívánta erősíteni, hogy érdekelt a kapcsolatok fejlesztésében Kelet-Európával és ezen belül Magyarországgal; diszkréten kifejezésre akarta juttatni rokonszenvét Magyarország iránt és tiszteletét Kádár felé, valamint érzékeltetni, hogy igényli a párbeszédet. Érdekes, hogy a pártközi tárgyalásokon is tervezték konkrét üzleti ügyek (mezőgazdasági helikopterek, alumíniumüzem) felvetését is. A magyar helyzetről szóló dokumentum mellett a Szocialista Párt levéltárában (Fondation Jean-Jaurès) található a Külügyminisztérium Kelet-európai Aligazgatósága által készített több, Magyarországgal kapcsolatos jelentést is, amelyeket a közölt pártirat készítéséhez erőteljesen felhasználtak.

Szocialista Párt
Nemzetközi Titkárság
Párizs, 1984. október 8.

Összefoglaló jelentés Magyarországról*Belpolitika*

A gazdasági helyzet és a Kelet-Európában legjobb életszínvonal miatt Magyarországon egyfajta megegyezés van a kormányzók és a kormányozot-

tak között. (Havasi úr¹ szerint Magyarország Csehszlovákia után a második. Mindazonáltal az életszínvonal jobb Magyarországon.)

A vezetők gyakorlatiassága elérte, hogy szinte nem létezik szervezett disszidálás, és hogy bizonyos fokig tiszteletben tartják az emberi jogokat. Mindemellett azonban vannak a hatalom által eltúrt „kritikus értelmiségiek”. Feljegyeztük például Demsky Tibor esetét, akit felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték.²

A vezetők elkötelezettséget mutatnak, hogy elmélyítsék a sajátos magyar jelleget mind politikai téren (választási reformmal, amely nagyobb jelentőséget és önállóságot ad a helyhatóságoknak),³ mind pedig gazdasági téren (a reformok felgyorsítása).

A reformokat támogató irányzat – miután takarékra állították őket 1972 és 1978 között –, úgy tűnik diadalmaskodott, és 1983 után meg is erősödött.⁴

Gazdaság

Úgy tűnik, hogy az 1981-ben a Nemzetközi Valutaalappal együttműködve bevezetett megszorító politika meghozta az eredményét. A mezőgazdasági termelés jó szinten van, nemcsak keleti, de nyugati viszonylatban is.

Az 1978-ban újraindított reform az árak nagyobb szabadságát, a nagy vállalatok kis és közepes egységekre való átalakulását, illetve a kis magán-

-
- 1 Havasi Ferenc (1929–1993): politikus. 1966–1988-ban az MSZMP KB tagja, egyúttal 1980–1988-ban a PB tagja. 1978–1987-ben a KB gazdaságpolitikáért felelős titkára. 1983. december 12–15-én látogatást tett Párizsban a francia Szocialista Pártnál.
 - 2 Helyesen: Demsky Gábor (1952–): jogász, szociológus, politikus. A demokratikus ellenzék, majd az SZDSZ tagja. 1990–2010 között Budapest főpolgármestere. 1972-ben egy maoista tüntetésen való részvételéért egy évre kizárták az egyetemről és a KISZ-ből. 1976 és 1981 között a *Világosság* munkatársa. 1979-ben részt vett a Szegényeket Támogató Alap létrehozásában. Egy nyilatkozatban szolidaritást vállalt a Charta 77-tel; ezután politikai tevékenysége miatt elvesztette állását, egy időre utazási és publikációs tilalom alá került. Ifj. Rajk Lászlóval együtt létrehozta az AB Független Kiadót. Megalapította és szerkesztette a *Hírmondót*, részt vett a *Máshonnan Beszélő* és a *Magyar Zsidó* szamizdat lapok kiadásában. 1983-ban hatóság elleni erőszakért fél év börtönt kapott, három évre felfüggesztve.
 - 3 1983. december 22–23-án az Országgyűlés törvényt hozott az országgyűlési képviselők és tanácsstagok választásáról (1983. évi III. törvény). Ez kimondta, hogy kötelező egy körzetben több jelöltet állítani, pótképviselő az, aki megszerzi az érvényes szavazatok 25 százalékát, 30–35 politikai vezető országos választási listán kerül be az Országgyűlésbe.
 - 4 A szovjet politika nyomására 1972-ben a magyar vezetés leállította az 1968-ban kezdett gazdasági reformlépéseket. Az 1973-as olajárrobbanás hatására végbement világgazdasági folyamatok, és az ennek nyomán a magyar gazdaságot sújtó cserearány-romlás miatt azonban újra napirendre került a megújulás igénye. A konzervatív felfogást képviselő vezetőket félreállították: Biszku Bélát és Pullai Árpádot eltávolították hivatalából, Németh Károlyt Havasi Ferenc váltotta fel az MSZMP KB gazdaságpolitikai titkári tisztségében.

vállalkozások (nevezetesen a kereskedelemben és a kézműiparban) fejlődését volt hivatva elősegíteni.⁵

Havasi úr 1983. decemberi látogatásakor a munkanélküliség növekedésének lehetőségéről folytatott vitáról számolt be. Az 1984 szeptemberében történt elbocsátások azt mutatják, hogy megtörtént a válaszadás erre a vitára.

Végül, a világgazdasági válsággal összefüggésben a magyar közgazdászok, úgy tűnik, az egyes gazdaságok és a gazdaság globalizációja közötti kölcsönhatás tételét vallják.

Külpolitika

A kelet-nyugati kapcsolatok

Magyarország megpróbálja a Nyugattal meglévő politikai és gazdasági kapcsolatait tovább fejleszteni. (Thatcher asszony, Craxi és Kohl úr a közelmúltban látogattak Magyarországra.) Mindazonáltal Magyarország, a hagyományokat tiszteletben tartva, mindenekelőtt Ausztriával és az NSZK-val igyekszik a legjobb viszonyt ápolni.

Az eurorakéták kifejlesztése óta Magyarország sokkal kevésbé agresszív és kifejezetten derűlátóbb, mint szövetségesei.

Mind a vezetők, mind pedig a lakosság egyik félelme az, hogy a két blokk közötti feszültség megnövekedése esetén a Szovjetunió rájuk fogja kényszeríteni rakétáinak Magyarország területére telepítését. Ez a telepítés lehetővé tenné a Szovjetunió számára, hogy megerősítse a magyar politikára gyakorolt befolyását.

E némiképp független hangnem ellenére, Magyarországnak nincs szándékában kitűnni nemzetközi téren, így a súlyos kérdések esetében mindig igazodik a fennálló rendhez. Úgy tűnik, hogy az ország elsődleges célja a számára biztosított „szabad terület”, a belső gazdasági reformok megóvása.

A Franciaországgal fenntartott politikai kapcsolatok kitűnőek. Mindazonáltal a gazdasági kapcsolatok nincsenek a remélt szinten. A szerény francia-magyar kereskedelem éppen azon a ponton van, amikor Franciaország számára deficitessé válik. Franciaországnak ugyanis igencsak nehéz hosszú távú gazdasági stratégiát kialakítania, a vállalatok tartózkodóak egyes vállalatok létrehozásával vagy valódi ipari együttműködés megvalósításával kapcsolatban. Egyszerűen Franciaország nem ismeri jól a magyar piacot. A felsorolt tényezőkön kívül, Havasi úr felhívta a figyelmet arra, hogy

5 1977. októberben az MSZMP KB újra visszatért a reformkonceptióhoz. Határozatban elismerték, hogy a világgiazi tendenciák „az elmúlt 30 év legsúlyosabb külgazdasági hatását váltották ki”.

Magyarország a nagyüzemek korszakából a kisebb egységek korszakába lépett, és ennek következtében a nagy volumenű szerződések kora lejárt.

Magyarország és „Szövetségesei”

Magyarország a nyersanyag és az energia terén óriási mértékű függésben van a Szovjetuniótól (30 százalék). Andropov⁶ halála kapcsán a magyarok gazdasági reformjuk jövőjét féltették. Úgy tűnik, számukra kedvező megoldás született.

Számos hivatalos szövegben a magyar vezetők hangsúlyozták, hogy a szocializmusnak különböző formái vannak, kiemelve azt, hogy az egyes országok érdeke nem mindig egyezik a közösség érdekével: Magyarország ugyan engedett az olimpiai játékok ügyében,⁷ de kifejezésre juttatta, hogy nem jó szívvvel tette. Támogatásáról biztosította Honeckert⁸ az NSZK-val fennálló viszonyával kapcsolatban, és sajnálta, hogy utazását elhalasztották.⁹

Megjegyzendő azonban, hogy Magyarország nem látja szükségesnek, hogy a nemzetközi kapcsolatokkal különösen sokat foglalkozzon, hiszen, akárcsak többi szövetségese, az ő szabadsága is ellenőrzött.

AFJJ, 432 RI 1–6 (carton) Hongrie. *Note de synthèse sur la Hongrie*, a francia Szocialista Párt nemzetközi titkárságának feljegyzése (1984. október 8.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.

6 Jurij Vlagyimirovics Andropov (1914–1984): szovjet politikus. 1953–1957-ben budapesti szovjet nagykövet. 1961–1967-ben és 1982-ben az SZKP KB titkára, 1967–1982-ben az Állambiztonsági Bizottság (KGB) elnöke. 1973-tól az SZKP PB tagja, 1982–1984-ben a KB főtitkára, 1983–1984-ben a Legfelső Tanács Elnökségének elnöke.

7 Az 1984. július 29–augusztus 13. között Los Angelesben tartott XXIII. olimpiai játékokra a szocialista országok közül csak Románia küldött csapatot.

8 Erich Honecker (1912–1994): NDK politikus. 1971–1976-ban a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) első titkára, 1976–1989-ben főtitkára, 1976–1989-ben az Államtanács elnöke (államfő). 1946–1989-ben az NSZEP KB tagja.

9 Az NSZK nem kívánta kockáztatni az NDK-val elért közeledés eredményeit, ezért 1984-ben még nem vállalta a diplomáciai képviselőre menekült NDK állampolgárok Nyugatra vitéletét. Helyette hitelgaranciával, az NDK politikai foglyainak „kivásárlásáról” kötött egyezményrel kísérletezett. Az NSZK és az NDK között folyó úgynevezett belnémet kereskedelem volumene is egyre nőtt. Mindazonáltal 1984 őszén ismét elhalasztották Honecker régóta tervezett NSZK-beli látogatását. Ebben szerepet játszott a Szovjetunió erős nyomása a két német állam további közeledése ellen, illetve az NDK vezetésének növekvő, Moszkvában aggodalmat keltő önbizalma, amely e közeledés előnyeiből táplálkozott.

A FRANCIAORSZÁG IRÁNYÁBAN KÉPVISELENDŐ MAGYAR KÜLPOLITIKA

1985. NOVEMBER 26.

A Külügyminisztérium francia referatúrája által készített feljegyzés előbb röviden áttekinti a magyar–francia kapcsolatok politikai, gazdasági, kulturális, konzuli és sajtóügyeinek helyzetét, majd öt évre szóló fejlesztési programot vázol fel. A kétoldalú viszony minden területét érintő, aprólékosan kidolgozott, hosszú távú terv készítésének ténye jól mutatja a magyar külpolitika elkötelezettségét a nyugati „relációk” fejlesztésére. Ideologikus megközelítésnek nyomát sem találni. Budapest pragmatizmusának további előretörését mutatja a kulturális együttműködés realista felfogása is: „A kulturális csere egyensúlya, aránytalansága kapcsán tudomásul kell vennünk Magyarország és Franciaország eltérő dimenzióit, a francia külpolitika prioritásait, s ennek alapján meghatározni reális lehetőségeinket.”

KÜLÜGYMINISZTERIUM

XI. Területi Főosztály

Francia Referatúra

003936/2/1985.

Szigorúan titkos!

Készült: 4 példányban.

Irányelvek a magyar–francia kapcsolatok fejlesztésére (1986–90 között)

I.

A magyar–francia kapcsolatok jelenlegi helyzete

Politikai kapcsolataink az elmúlt években jelentősen továbbfejlődtek. Mitterrand elnök 1982-ben tett budapesti látogatását Kádár János elvtárs 1984-ben viszonzta. 1983-ban Mauroy miniszterelnök¹ járt Budapesten.

¹ Pierre Mauroy (1928–): francia szocialista politikus. 1981–1984-ben miniszterelnök. 1984-től a Testvérvárosok Világszövetsége elnöke.

Gyakoriak a miniszteri szintű és a törvényhozó testületek közötti kapcsolatok.

Ennek során egyértelműen tapasztalható, hogy kiegyensúlyozott belső fejlődésünk, következetes bel- és külpolitikánk Franciaországban is tekintélynek örvend. Eredményeinket a jobboldal is elismeri, kapcsolataink javítása még a jobboldal kormányzása idejében vett lendületet. Kapcsolatainkról Kádár János elvtárs 1978. évi párizsi látogatásakor nyilatkozatot írt alá Giscard d'Estaing elnökkel. Az ellenzéki pártokkal és azok vezérégyéniségeivel (Barre, Giscard, Chirac) ma is megfelelőek kapcsolataink.

Kétoldalú kapcsolatainkat vitás kérdések nem terhelik, politikai kapcsolataink fejlesztését francia részről is szükségesnek tartják, amit Kádár et. 1984. októberi párizsi látogatásakor ismét megerősítettek a francia vezetők.

A két külügyminisztérium között 1970 óta rendszeres konzultációk néhány éve kibővültek szakértői konzultációkkal (NBO, KTEO, Külügyi Intézet).

Gazdasági kapcsolataink más tőkés partnereinkhez képest viszonylag kis volumenűek és a francia gazdaságban fokozódó gondok, az erősödő protekcionizmus, az éleződő nemzetközi gazdasági problémák (verseny a csúcstechnológia terén, COCOM-megszorítások² stb.) miatt stagnálást mutat.

Kulturális kapcsolatainkban Franciaország élenjáró helyet foglal el a fejlett tőkés országok között, de 1984 óta a francia fél – pénzügyi megszorításokra hivatkozva – jelentősen csökkentette a munkatervben vállalt ösztöndíjas fogadást.

Kulturális tevékenységünkben eredményes munkát folytat a párizsi Magyar Intézet. Kulturális kapcsolataink egyes területein tartós egyenlőtlenség tapasztalható a francia fél javára (könyvkiadás stb.). Az egyezményes kereteken kívüli kulturális tevékenységünket a francia hatóságok nem korlátozzák.

Konzuli kapcsolataink és a hozzá kapcsolódó területek szerződésekkal rendezettek, a francia vízumkiadási gyakorlat kérdését kivéve jelentősebb problémák nem jelentkeztek a gyakorlatban. A vízumkiadás ügyét magyar részről többször, különböző szinteken nehezményeztük, mindeddig eredménytelenül.

2 COCOM: Coordinating Committee for Multilateral Export Controls (Többoldalú Exportellenőrzést Koordináló Bizottság): a NATO-tagállamok (Spanyolország és Izland kivételével) és Japán részvételével működő, Párizsban székelő, 1950-ben alakult bizottság, melynek célja, hogy ellenőrzésével megakadályozza egyes termékek (főként katonai felszerelések, fejlett technikájú műszaki berendezések) exportját a szocialista országokba.

Sajtókapcsolataink összességében jónak mondhatók. A tv- és a rádiókapcsolatokat megállapodások szabályozzák. A TV1, az Antenne 2 és az FR3 állami tévéállomások vezérigazgatói 1985 elején meghívólevelet kaptak Kornidesz elvtárstól.³ 1985 szeptemberében az FR3 vezérigazgatójának látogatása megvalósult. Szorgalmazzuk az új munkatervek aláírását a televíziós társaságokkal, amely elősegítené a kiegyensúlyozottabb műsorcsereét is.

Aránytalanság tapasztalható továbbra is a tömegtájékoztatási eszközök híradása terén is. Az elmúlt évek felső szintű látogatásai, az MSZMP kongresszusa és a felszabadulás 40. évfordulójának eseményei valamelyest javították a hazánkról szóló hírek és cikkek számarányát a francia sajtóban is.

Idegenforgalmi kapcsolatainkat egyezmény szabályozza. Az IBUSZ párizsi képviselője 1985-től önálló utazási iroda jogot kapott, ami ritka kivételnek számít. Hozzájárulása a forgalom növekedéséhez egyelőre még nem értékelhető megbízhatóan. Folytatjuk erőfeszítéseinket (Juhár et.⁴ párizsi útja, részvétel a Dijoni Vásáron stb.) a hozzánk jövő francia turisták számának emelése érdekében.

II.

Elképzeléseink a kapcsolatok fejlesztésének fő irányairól

A fejlesztés fő irányainak meghatározásakor az alábbi fő szempontokra kell figyelemmel lennünk:

1. Az MNK-nak érdeke fűződik ahhoz, hogy a politikai kapcsolatok, vezetőink személyes és a legfelső szintig kiépült kontaktusai, a politikai dialógus fennmaradjon és lehetőleg rendszeressé váljék. Franciaország továbbra is kiemelt helyet kap külpolitikánkban. A francia külpolitika számunkra előnyös elemeit támogatnunk kell.

2. Fel kell készülnünk arra, hogy a jobboldal 1986 márciusa után előreláthatólag visszaszerzi a kormányhatalmat, de még inkább arra, hogy egy gyenge parlamenti többségre támaszkodó bal- vagy jobboldali kormány kerül hatalomra, ami a belpolitikai feszültségek fokozódása és a belső bizonytalanság miatt nem kedvezne kapcsolataink fejlődésének.

3. Francia részről számíthatunk arra, hogy hazánkat politikai szempontból a jövőben is megkülönböztetett bánásmódban részesítik, s ha a világ-

3 Kornidesz Mihály (1930-): politikus, pedagógus, neveléstörténész. 1983-1987-ben az MTV elnöke. 1980-1988-ban az MSZMP KB tagja.

4 Juhár Zoltán (1930-): politikus. 1982-1987-ben belkereskedelmi miniszter. 1982-1987-ben az Országos Idegenforgalmi Tanács elnöke. 1983. november 23-25. között Budapesten megbeszéléseket folytatott Roland Carraz francia idegenforgalmi államtitkárral a szervezett turistaforgalom növeléséről. 1985. október 2-6. között Juhár Zoltán Párizsban tárgyalta Michel Crépeau francia kereskedelmi, kézműipari és idegenforgalmi miniszterrel.

gazdasági helyzet és vele a francia gazdaság stabilizálódik, kulturális, gazdasági és egyéb területeken is jobb lehetőségünk nyílik a kapcsolatok fejlesztésére. Az európai integrációs folyamat előrehaladása eddigi tapasztalatok alapján továbbra is lassú és problematikus lesz, de nemzetközi és bilaterális kihatásait folyamatosan kell tanulmányoznunk, és a felmerülő gondokat (Euréka,⁵ COCOM stb.) politikai konzultációkon fel kell vetnünk.

Politikai kapcsolatok

- Szorgalmaznunk kell a legfelső szintű találkozók 2-3 évenkénti megtartását, s a közbeeső időben kormányfői látogatásokat.

- Folytatni kell a rendszeres kapcsolatokat a törvényhozó szervek között elnöki, bizottsági stb. szinteken egyaránt. A hangsúlyt az utóbbiakra helyezzük, mivel alkalmasabbak együttműködésünk konkrét előrevitelére.

- Folytassuk a rendszeressé vált kapcsolatokat külügyminiszteri szinten, a külügyminisztériumok közti konzultációk terén, a gazdasági, kulturális és más szakágazatok vonalán.

- Fejlesszük a polgári védelem terén kialakult együttműködést.

- Fejlesszük az államigazgatási kapcsolatot (ENA⁶ és IIAP⁷ ösztöndíj igénybevétele).

- Folytassuk, ha lehet, fejlesszük a katonadiplomáciai kapcsolatokat.

- Fejlesszük a HNF⁸ kapcsolatait a főbb francia politikai szervezetekkel és személyekkel.

- Fejlesszük az Országos Béketanács kapcsolatait a francia békemozgalommal.

- Folytassuk a SZOT kapcsolatait a francia szakszervezetekkel.

- Megfontolandó az egyházügyi kapcsolatok felvétele.

- Folytatni kell az egyezményes alapokon nyugvó ifjúsági cserekapcsolatokat. A KISZ bővítsé ki kapcsolatait az MRG ifjúsági szervezete irányába is.

Gazdasági kapcsolatok

- Folytatni kell erőfeszítéseinket a hagyományos kereskedelmi kapcsolatok továbbfejlesztése érdekében új, modern gazdasági együttműködési formák irányába (kooperációk, vegyes vállalatok, harmadik piaci együttműködés).

- A francia piacorientációt mind Budapesten, mind Párizsban az 5 éves terv fejlesztési irányelveinek megfelelően szükséges befolyásolni, esetleg

5 Euréka: Európai piacorientált kutatási és fejlesztési együttműködés. Célja, hogy segítse az észak-amerikai és a japán gazdasághoz való felzárkózást, mégpedig több ország együttműködésével megvalósuló programok révén.

6 ENA: École nationale d'administration (Országos Közigazgatási Főiskola).

7 IIAP: Institut international d'administration publique (Közigazgatás Nemzetközi Intézete).

8 Hazafias Népfrent.

irányítani. Fő célkitűzés ezért a vegyipar, az elektronika, energetika, anyagtakarékosság, az élelmiszer-feldolgozó ipar, a biotechnológia és az alumíniumfeldolgozás területén történő együttműködés fokozása.

- Franciaországnak az európai kutatásokban vezető szerepre való törekvése és az e területeken elért eredményei miatt a jelenleginél sokkal nagyobb hangsúlyt kell helyezni a K+F programokba való bekapcsolódás lehetőségeinek felkutatására, a különböző intézményközi együttműködés fokozására.

- Segítsük elő a műszaki-tudományos kapcsolatok fejlődését, hárítsuk el a technológiai forradalom eseményeinek megismerése elé állított és állítandó nyugati akadályokat. Dolgozzunk ki erre új formákat, módszereket, érveket.

- Bővíteni kell a párizsi Magyar Műszaki Tájékoztató Központ tevékenységét, el kell hárítani a bezárására irányuló esetleges francia kísérletet, hangsúlyozva a kölcsönös érdekeltséget.

- Különösen fontos ösztönözni a pénzügyi, banki kapcsolatok fejlődését, s elsősorban a francia működő tőke magyarországi beruházásait, ami gazdasági kapcsolataink bővülését hivatott előmozdítani.

- A pénzügyi munkabizottságban folyó együttműködéshez hasonlóan törekedni kell a kis- és közepes cégek, illetve vállalatok közötti kapcsolatok kialakításának előmozdítására.

- Gazdaságfeltáró munkánkban fokozni kell aktivitásunkat a harmadik piaci együttműködésben is a Világbank tendereken való közös részvételben érdekelt partnerek felkutatására.

- A francia terület igen alkalmas a magyar termékek hozzáadott értékének növelésére vonatkozó együttműködésre, ezért azt fokozni kell (élelmiszer-feldolgozás, csomagolás, márkahasználat, kikészítési eljárások).

- Gazdasági kapcsolataink fejlesztésének egyik igen fontos eszköze gazdasági propagandánk hatékonyságának növelése, melynek elengedhetetlen feltétele *megfelelő színvonalú francia nyelvű* gazdasági propagandaanyag jelentős mennyiségű, folyamatos biztosítása.

Kulturális kapcsolatok

- A kulturális csere egyensúlya, aránytalansága kapcsán tudomásul kell vennünk Magyarország és Franciaország eltérő dimenzióit, a francia külpolitika prioritásait, s ennek alapján meghatározni *reális* lehetőségeinket. Ugyanez vonatkozik a francia tömegtájékoztatási eszközökben való szereplésünkre is.

- Felmérés készül (PMI⁹-Művelődési Minisztérium), hogy milyen új lehetőségeket nyújt számunkra a jövő évben megnyitandó új PMI. Ezt az

9 PMI: Párizsi Magyar Intézet.

NKKT a közeljövőben vitatja meg, hagyja jóvá. A PMI tevékenységét ennek megfelelően kell megújítani.

- Kiemelt figyelmet kell fordítani a Hungarológiai Központ eredményes működésére.

- Folytatni kell erőfeszítéseinket a magyar könyvek franciaországi kiadásának emelése érdekében. Egyelőre 4-5 magyar mű kiadása reális célkitűzés.

- Valósítsuk meg Kádár elvtárs 1984-i párizsi látogatásakor felmerült elképzeléseket (díj kitűzése az év legjobb fordítójának stb.).

- Folytatni kell erőfeszítéseinket az aláírt műszaki-tudományos munkaterv kereteinek maximális kihasználására és a francia visszafogó törekvések elhárítására. Körültekintően fel kell készülni az 1987-től a következő évekre szóló munkaterv megtárgyalására, ahol a felső szinteken elhangzott francia nyilatkozatokat érvényre juttatva tartalmas csereprogramot kell elérni. Az egyezményes kereten *kívüli* lehetőségek feltárásával és kihasználásával kell megkísérelni kapcsolataink szélesítését. Ennek feltétele műszaki szakembereink francia nyelvtudásának javítása, a kutatók és kutatóintézetek közötti közvetlen kapcsolatok megteremtése, együttműködésük előkészítése.

- Az 1987-től érvénybe lépő új kulturális munkatervi tárgyalásokra szintén nagy körültekintéssel kell felkészülnünk, mivel az eddigi hagyományosan jó magyar-francia kulturális kapcsolatok terén is erősen jelentkezik a francia törekvés a csökkentésre. Itt is hivatkoznunk kell a felső szinteken lefolyt tárgyalásokra és érzékeltetni kell, hogy francia visszafogás esetén nem számolhatnak egyoldalú magyar gesztusokra a francia kulturális jelenlét esetén.

Egyéb

- Tartsuk napirenden egy magyar-francia konzuli konzultáció gondolatát - amelyre írásban adtunk át javaslatot.

- Vegyünk részt a Dijoni Nemzetközi Vásáron és használjuk ki a megvásárlásban közölt valamennyi kedvezményt politikai, gazdasági, kulturális, idegenforgalmi stb. kapcsolataink számunkra előnyös fejlesztése érdekében (nagyköveti javaslat).

- Gazdasági-kereskedelmi és idegenforgalmi propagandánkat terjesszük Párizson kívülre az eddiginél aktívabban, mivel ott jobbak a lehetőségek, mint a fővárosban - amint ezt a dijoni példa is mutatja.

- Folytassuk a magyar hetek rendezésének gyakorlatát Franciaország különböző régióiban, jelentősebb városaiban, ami szintén átfogó lehetőséget biztosít a politikai, gazdasági, kulturális, idegenforgalmi stb. propagandának (a nköv. idegenforgalmi bizottsága és az IBUSZ aktív részvételével).

- Írjunk alá új, tartalmaz együttműködési megállapodásokat a három francia állami tv-társasággal, törekedjünk jelenlétünk fokozására a francia elektronikus sajtószerveknél is.

- Aktivizáljuk az eddiginél jobban kapcsolataink fejlesztésében és gazdasági, kulturális, idegenforgalmi stb. propagandamunkánkban a nemzetgyűlési és szenátusi baráti társaságokat, illetve a France-Hongrie Társaságot.

- Szorgalmazzuk az egészségügyi egyezmény megkötését.

- Javítsuk az emigrációs rétegpolitikát, a gazdasági életben szerepet játszókat nyerjük meg kapcsolataink bővítésének előmozdítására.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1985, Franciaország, 59. doboz, 14-003936/2/1985. *Irányelvek a magyar-francia kapcsolatok fejlesztésére (1986-90 között)*, a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztály francia referatúra által készített feljegyzés (1985. november 26.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



A MAGYAR KORMÁNY ÉS A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT VISZONYA AZ 1980-AS ÉVEKBEN

1987. SZEPTEMBER 18.

Az MSZMP és az FKP közti kapcsolatokban az 1980-as években távolodás figyelhető meg. Ennek legfőbb oka a francia–magyar államközi kapcsolatok kiszélesedése volt. Ehhez járult az a tény, hogy a kádári vezetés addigra rendkívül jó viszonyt alakított ki a François Mitterrand vezette francia Szocialista Párttal. További feltételezhető ok az FKP súlyvesztése a francia belpolitikában, ami egyaránt tükröződött a taglétszám drasztikus csökkenésében – 1978 és 1987 között 520 ezerről 330 ezerre esett vissza –, és a parlamenti, önkormányzati és elnökválasztásokon sorozatban elszenvedett vereségekben.

Az FKP és az MSZMP közti kapcsolatok erre az időre politikailag és ideológiailag egyaránt tartalmukat veszítették és protokollárisá váltak. A párizsi magyar nagykövetség jelentése az MSZMP küldöttségének 1987. szeptemberben Franciaországban tett látogatásáról világosan mutatja a visszafejlődést. A küldöttség az FKP napilapja, a L'Humanité hagyományosan minden ősszel megrendezésre kerülő, nagyszabású ünnepségén vett részt, amelyen a Népszabadság ez alkalommal is külön standdal volt jelen. A magyar küldöttség az eseményt rendszerint kihasználta a francia pártvezetéssel és a többi szocialista ország küldöttségével való eszmecserékre, valamint a franciaországi magyar emigráció kommunista és a hivatalos Magyarországgal szimpatizáló tagjaival való találkozásra. Az 1987-ben zajló pártközi megbeszéléseknek azonban már nem volt jelentősebb tétje. A magyar küldöttség francia kommunista tárgyalópartnerei, noha egykor tekintélyes és nagy hatalmú pártvezetők voltak, ez idő tájt már a hatalom szélére szorultak, s a politikai bizottság mellőzött tagjainak számítottak.

A párizsi nagykövetség jelentése az MSZMP küldöttségének a L'Humanité ünnepsége alkalmából Franciaországban tett látogatásáról (1987. szeptember)

A franciaországi kommunista párt meghívására Lakatos Ernő elvtárs vezetésével szeptember 12-én és 13-án MSZMP-küldöttség vett részt a francia

kommunista sajtó hagyományos ünnepségén, a Párizs melletti La Courneuve-ben.

Az ország legimpozánsabb, legnépesebb politikai demonstrációjának tekintett ünnepség fontos eszköz a párt számára erejének, tömegbefolyásának felmérésére, a tagság előtt álló főbb feladatok sokoldalú megvilágítására és – e feladatok megoldása érdekében – a kommunisták minél szélesebb körű mozgósítására, aktivizálására. Ennek jelentőségét az idén külön növelte, hogy a rendezvény a december elejére összehívott XXVI. pártkongresszus és a jövő évben esedékes elnökválasztás egyidejű előkészítésének fontos állomása volt.

A francia elvtársak becslése szerint az ünnepségen csaknem egymillió kommunista, szimpatizáns, illetve érdeklődő vett részt (37 ezerrel több, mint az elmúlt évben), a párt központi lapjára most kétszer többen fizettek elő, mint tavaly, és nőtt a pártba újonnan belépők száma is.¹ E kedvező tendencia mellett az ünnepség jelmondatai, az elhangzott nyilatkozatok és beszédek mondanivalója és fogadtatása, különösen a nagygyűlés hangulata alátámasztja a pártvezetésnek azt az értékelését, hogy javultak a párt lehetőségei politikájának népszerűsítésére és elfogadtatására a tömegek körében.

A küldöttségünkkel folytatott beszélgetéseik során különösen Roland Leroy² és Henri Krasucki³ elvtárs, a PB tagjai érzékeltették velünk, hogy szerintük a párt nagyjából túljutott egyfajta mélyponton. Sikerült megállítani a párt tömegbefolyásának csökkenését, a korábbinál nagyobb az érdeklődés a kommunisták állásfoglalásai, a tömegeket érintő legégetőbb gazdasági és szociális problémák megoldására irányuló javaslatai iránt. Ezt igazolja Leroy elvtárs szerint, hogy a nyár folyamán a párt nyilvános rendezvényein 20 százalékkal többen vettek részt, mint tavaly.

Az ünnepség tömegpolitikai középpontjában a KB szeptember 9–10-i ülésén – két tartózkodás mellett – az elfogadott kongresszusi dokumentumtervezet leglényegesebb három eleme: a pártnak az igazság, a szabadság és a béke melletti elkötelezettsége állt [sic!].

1 Ezek az adatok nyilvánvalóan eltúlzottak. A párt taglétszáma és a *L'Humanité* előfizetőinek száma az 1980-as évek végén drasztikusan csökkent. Vö.: Stéphane Courtois–Marc Lazar: *Histoire du Parti communiste français*. Paris, PUF, 2000. 415–435.

2 Leroy, Roland (1926–): francia politikus. 1956-tól a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1960-tól 1979-ig a titkárság, 1964-től 1994-ig a Politikai Bizottság tagja volt. 1967 és 1974 között a párt értelmiségi osztályát vezette. 1974-től 1994-ig a *L'Humanité* igazgatója volt.

3 Krasucki, Henri (1924–2003): francia politikus volt. 1961-től a CGT szövetségi irodájának, 1964-től a Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja volt. 1964–1967-ben a párt értelmiségi osztályát vezette. 1982-től haláláig a CGT főtitkára volt.

A dokumentumtervezettel kapcsolatban Leroy elvtárs – kizárólag a magyar küldöttség számára rendezett beszélgetés során – a következőket fejtegette ki:

Az elmúlt évtizedben a párt tulajdonképpen rendhagyó helyzetbe került. 1971-ben – a baloldali egység megteremtéséért vívott küzdelem időszakában – kidolgozta ugyan saját programját, az azonban a szocialistákkal aláírt közös kormányprogram létrejötte után, tehát 1972-től kezdve jó ideig háttérbe szorult, majd a két párt közti összefogás felbomlása és különösen a baloldali kormányzás negatív tapasztalati nyomán el is vesztette időszerűségét, elavult. A párt már évekkal ezelőtt levonta a szükséges következtetéseket a szocialistákkal kialakított együttműködésből. Elvetette a közös kormányprogramot, mint a baloldali egység lehetséges eszközét, de nem fogalmazta meg programszerűen azt az utat, amelyet többek között e tekintetben követni kíván. Ezt a célt szolgálja a központi bizottság által most jóváhagyott és szeptember 14-én publikálásra, illetve a tagság körében három hónapos nyilvános vitára kerülő kongresszusi dokumentumtervezet.

A kongresszusi dokumentum – amely egyben a párt elnökjelöltjének, André Lajoine elvtársnak a választási programja lesz⁴ – hármas tagozódásban elemzi:

- a) az országban kialakult politikai, illetve társadalmi viszonyokat,
- b) a jelenlegitől eltérő kormányzati kül- és belpolitikát,
- c) egy másfajta társadalmi rend létrehozásának lehetőségeit,
- d) a változáshoz vezető új utakat.

A dokumentum leglényegesebb tételei – amelyeket nagygyűlési beszédekben Lajoine elvtárs hangsúlyozottan kiemelt – a következők:

– a tőkés rend nyilvánvaló válságából a francia jobboldal olyan politikával próbál kilábolni, amely együtt jár az ország gazdasági és szociális hanyatlásával, a tömegek növekvő elszegényedésével, létbizonytalanságával, jogfosztottságával, valamint változatlanul feszültségkeltő francia külpolitika okozta állandósult fenyegetettséggel,

– a párt elsődleges feladatának tekinti, hogy hozzásegítse az embereket egy igazságosabb, biztonságosabb, emberhez méltó élethez. Ennek alapvető feltétele, hogy közös harc folyjék a jobboldal és a tőkések ellen, de mindenképp a dolgozó legfőbb ellensége, a Le Pen⁵-féle szélsőjobboldal

4 Az 1988. április 24-én megtartott elnökválasztáson François Mitterrand-t újraválasztották. A kommunista jelölt, André Lajoine jelentős vereséget szenvedett.

5 Le Pen, Jean-Marie (1928–): francia politikus, 1956-tól 1958-ig a poujadista Francia Szövetség és Testvériség tagja volt, 1972-ben megalapította a szintén szélsőjobboldali Nemzeti Frontot. 1956 és 1962 között Szajna megye képviselője volt, s több ízben (1984, 1989, 1994, 1999, 2004) volt képviselő a Nemzetgyűlésben.

ellen. Csak a dolgozó tömegek egységes fellépése vezethet el ahhoz, hogy idővel kommunista részvétellel olyan kormány alakuljon, amely valóságos belső „változásra” törekszik és egyben a békét következetesebben szolgáló külpolitikára rendezkedik be.

Figyelemre méltó realizmusra utalt Lajoine elvtársnak az a megállapítása, hogy a pártvezetés kellő komolysággal veszi a kommunisták körében itt-ott hangoztatott nézetet, mely szerint a párt jó politikát hirdet ugyan, de sajnos „nincsenek meg hozzá a szükséges politikai feltételek”. Ennek kapcsán elismerte, hogy a szocialisták jelenlegi – a centristákkal kacérkodó – állásfoglalásai ma valóban lehetetlenné teszik, hogy a két párt megállapodásra jusson egymással, s ennél fogva úgy tűnik, mintha a politikai helyzet holtpontra jutott volna. Hozzátette azonban, hogy ezen változtatni lehet, mégpedig akkor, ha a dolgozók – kommunisták és szocialisták egyaránt – nem törődnek bele a jelenlegi állapotokba és együttesen lépnek fel az egyre romló életkörülményeik megjavításáért, a munkanélküliség enyhítéséért, demokratikus jogaik és szocialista vívmányaik védelmében, a szabadságot és a békét szolgáló baloldali politika kialakításáért.

Az ünnepség tömegpolitikai munkájában – a nemzetközi helyzet reménykeltő, új fejleményeinek jegyében – kiemelt figyelmet fordítottak a békéért és a nukleáris leszerelésért folytatott harc napirenden lévő kérdéseire. Maxime Gremetz⁶ elvtárs, a PB tagja, az ünnepség „nemzetközi városát” megnyitó beszédében az FKP egyértelmű támogatásáról biztosította a szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió leszerelési kezdeményezéseit, bírálta a francia kormány disszonans [sic!], az ország atlanti függőségét is erősítő kül- és katonai politikáját, ugyanakkor nagy elismeréssel szólt a Szovjetunióban megindult „forradalmi változásokról” és általában a szocialista országokban végbemenő pozitív folyamatokról.

A küldöttségünkkel folytatott másfél órás hivatalos, ugyanakkor szívélyes, kötetlen elvtársi beszélgetés során is visszatért ezekre a gondolatokra, amelyek nyomán élénk vita alakult ki közöttünk az ún. értéktöbbletadó szocialista értelmezéséről. Ennek kapcsán nyomatékosan értésünkre adta, hogy nem vonja kétségbe tervezett intézkedéseink létjogosultságát, de az FKP-nek konkrét és tartalmas érvekre van szüksége ahhoz, hogy kellőképpen megindokolhassa: miért tartja a kormányzópárt szükségesnek Magyarországon egy olyan adótípus bevezetését, amelyet Franciaországban a testvérpárt elutasít, mert mélységesen igazságtalannak tekinti, hiszen kivétel nélkül mindenkit egyformán érint, legfőképpen a legnehezebben élő milliókat.

6 Gremetz, Maxime (1940–): francia politikus. 1976-tól a Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja, 1978-tól a külügyi osztály vezetője és a Titkárság tagja volt.

A pártvezetőkkel – az említetteken kívül a többi között Charles Fiterman⁷ elvtárrsal, a PB tagjával – lezajlott beszélgetéseken nem kerültek szóba a párt belső problémái. Pártmunkások viszont utaltak arra, hogy bár jelenleg sok fiatallal erősödnek a párt sorai, a „régiek” közül bőven akadnak olyanok, akik nem értik a pártvezetés merev, elutasító magatartását az ún. újítókkal szemben és emiatt a passzivitás mellett döntenek.

Pártkapcsolatainkat és együttműködésünket Gremetz elvtárs is jónak ítélte. A pártunk iránti megbecsülésként értékelhető, hogy Leroy elvtárs ez alkalommal is csak az MSZMP és a perzsiai küldöttséget hívta meg – külön a *L'Humanité* székházába – baráti munkaebédre.

Átadtuk Kádár János elvtárs és pártvezetésünk üdvözlétét és jókívánságait George Marchais elvtársnak, aki azt köszönettel viszonzta, jelezve egyetértését azzal, hogy ténylegesen időszerűvé vált egy újabb magyarországi látogatása, melynek időponti lehetőségével már foglalkozik.

A Lakatos elvtárs vezette küldöttségünk – az MSZMP fesztiválhagyományait folytatva – baráti látogatás során találkozott a jelen levő szocialista országok: Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Kína, Szovjetunió, Vietnam és Mongólia pártküldöttségeinek vezetőivel, köztük Afaneszjev elvtárrsal, a *Pravda* főszerkesztőjével, és Mihajlov elvtárrsal, a Bolgár Kommunista Párt ideológiai titkárával. E találkozások erősítették, és jól szolgálták közös céljaink iránti elkötelezettségünket, szolidaritásunkat. Valamennyi találkozáson elismerően szóltak elvtársaink arról a lenini politikáról és gyakorlatról, amelyet az MSZMP folytat és amelynek keretében forradalmi választ keres a mai feladataink megoldására.

Az ünnepséget a szervezők kiemelkedően sikeresnek minősítették. A „nemzetközi város” vezetői elismerésüket és köszönetüket fejezték ki az eredményes magyar részvételért, így többek között a politikai kiállításért és információs munkáért és a művészeti vagy sportok közreműködéséért [sic!]. A párizsi nagykövetségünk pártszervezetének kérésére Lakatos elvtárs – a kolónia aktivistái részére – tájékoztatást adott a párt és az ország helyzetéről, az előttünk álló feladatokról és megoldásuk lehetőségeiről, szükségességükről. A tájékoztató és a konzultáción a kérdésekre adott válaszok iránymutató volta jól szolgált a párttagság érdeklődését, vitáinak tisztázását, a párt politikájának megértését, elkötelezett szolgálatát és védelmét. A magyar kolónia a nagykövettől a technikai munkatársakig – a pártszerv felhívására és kérésére – maximális segítséget adott az MSZMP eredményes

7 Fiterman, Charles (1933–): francia politikus. 1976-tól a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának, 1979-től a Politikai Bizottság tagja volt. Közlekedésügyi miniszter volt a második (1981. június–1983. március) és a harmadik Pierre Mauroy-kormányban (1983. március–1984. július).

DOKUMENTUMOK

részvételéhez. Külön is elismerést érdemelnek a több váltásban működő KISZ-aktivisták, akik a kolónia legfiatalabb tagjait is bevonták.

A jelentést készítette Verók Istvánné, jóváhagyta Lakatos Ernő. 1987. szeptember 18.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1987, Franciaország, 50. doboz. A párizsi magyar nagykövetség jelentése az MSZMP küldöttségének a *L'Humanité* ünnepe alkalmából Franciaországban tett látogatásáról (1987. szeptember 18.).

A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.



**ÁTTÖRÉS TOVÁBBRA SINCS. A MAGYAR–FRANCIA VISZONY
BUDAPESTRŐL**

(1987. DECEMBER)

A Külügyminisztérium francia referatúráján a magyar–francia kapcsolatokról 1987. decemberében írt tájékoztató fő megállapítása szerint „A magyar–francia gazdasági kapcsolatok intézményes és szerződéses keretei kialakultak. Ugyanakkor a gazdasági együttműködés fejlődési üteme a politikai kapcsolatok fejlődését nem követte megfelelő mértékben”. Vagyis a mindkét fél részéről aktuálpolitikai okokból erősített kapcsolatépítési szándék ellenére a kétoldalú viszony legfontosabb területén, a gazdasági szférában továbbra sem mutatkozott számottevő előrehaladás. A szocialista párti Mitterrand elnökkel „társbérletben” kormányzó Jacques Chirac vezette francia kabinet fő célja a kereskedelmi mérleg hiánya és a francia gazdaság versenyképességi gondjai miatt az export fokozása volt. A Grósz Károly által irányított magyar párt- és állami vezetés viszont „a gazdasági-társadalmi kibontakozási program” sikere érdekében vélte fontosnak, hogy a világpolitikai szinten jelentős tényezőként számon tartott Franciaországgal elmélyítse gazdasági kapcsolatait. Az előrelépés azonban továbbra is váratott magára.

Külügyminisztérium
VII. Területi Főosztály
0056/15/1987.

Magyar–francia kapcsolatok

Kapcsolataink a Giscard d’Estaing–Barre kormányzás idején bontakoztak ki; Kádár elvtárs és Giscard d’Estaing elnök 1978-ban nyilatkozatot írtak alá Párizsban. A kétoldalú kapcsolatok 1980–84. között lendületesen fejlődtek, rendszeresek voltak a miniszteri szintű találkozók. Kiemelkedő esemény volt Mitterrand elnök 1982. évi magyarországi és Kádár elvtárs 1984. évi párizsi látogatása. A magyar aktivitás a kapcsolatok fejlesztésében meghatározó szerepet játszott, de ez találkozott részben politikai, részben gazdasági megfontolásokkal motivált francia érdeklődéssel.

A kelet–nyugati kapcsolatok vonatkozásában a De Gaulle által meghirdetett politika óta továbbra is folyamatosság figyelhető meg, s ez kétoldalú

kapcsolatainkban is jelentős szerepet játszik. Ugyanakkor Franciaország külpolitikájában – különösen a Chirac-kormány¹ hatalomra jutása óta – hangsúlyeltolódás következett be, amely negatívan hatott a magyar–francia kapcsolatok fejlődési ütemére. Ez különösen a gazdasági együttműködés terén érezhető, de megmutatkozik a miniszteri szintű látogatások hiányában is (1984–87. augusztus között francia miniszter nem járt Budapesten).

Mindazonáltal a két ország politikai kapcsolatai folyamatosnak értékelhetők, mindkét fél részéről megvan a szándék a továbblépés lehetőségeinek keresésére. Ezt bizonyítja, hogy az 1987 februárjában az FKP meghívására Párizsban tartózkodó Szűrös Mátyás elvtárs² találkozott F. Mitterrand elnökkel is, akinek tolmácsolta Kádár elvtárs üzenetét, továbbá a jövő év januárjára tervezett budapesti külügyminiszteri találkozó.

Következetes bel- és külpolitikánk Franciaországban is tekintélynek örvend, annak ellenére, hogy gazdasági megítélésünk terén bizonyos kérdőjelek jelentek meg. A magyarországi gazdasági-társadalmi kibontakozási program felkeltette a francia politikai körök érdeklődését, bár a gazdasági együttműködés terén ez érezhetően még nem jelentkezett.

A politikai megbeszélésekre rendszeres külügyi konzultációk adnak alkalmat. Hagyományos a két külügyminiszter találkozója az ENSZ Közgyűlés ülészekain, amelyre ez évben is sor került. Legutóbb Kovács László külügyminiszter-helyettes elvtárs³ folytatott hasznos megbeszéléseket francia partnerével, amelynek eredményeképpen a francia fél ígéretet tett vízumgyakorlatának részleges könnyítésére. A megbeszélés alkalmat adott az EGK-val kapcsolatos magyar álláspont ismertetésére és Franciaország hátráltató álláspontjának mérséklésére.

Az alkotmányos pártokkal és a politikai vezéregyéniségekkel – a szélsőséges elemeket (pl. Le Pen⁴) kivéve – kapcsolataink megfelelőek, ily módon a francia belpolitikai változások a két ország viszonyát lényegesen nem befolyásolják.

1 Jacques Chirac (1932–): francia politikus, államférfi. 1974–1976-ban és 1986–1988-ban miniszterelnök.

2 Szűrös Mátyás (1933–): politikus. 1983–1989-ben az MSZMP KB külügyi titkára. 1985–1989-ben az Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke. 1978–1989-ben az MSZMP KB tagja.

3 Kovács László (1939–): politikus. 1986–1989-ben külügyminiszter-helyettes. 1987. október 30-án Párizsban megbeszéléseket folytatott a francia Külügyminisztériumban Jacques Blot-val, az Európai Igazgatóság vezetőjével. Tárgyaltak a magyar–francia gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális és idegenforgalmi kapcsolatok bővítéséről, a fegyverkorlátozás, valamint a helsinki folyamat időszerű kérdéseiről, továbbá a Magyarország és az EGK közötti megállapodásról.

4 Jean-Marie Le Pen (1928–): francia szélsőjobboldali politikus. 1972-től a Nemzeti Front alapító elnöke. 1986–1988-ban nemzetgyűlési képviselő és pártjának frakcióvezetője. 1984–2000-ben európai parlamenti képviselő.

Parlamenti kapcsolataink jól fejlődnek. A baráti tagozat küldöttségeinek cserelátogatásai rendszeresek. Az idén is több látogatásra kerül sor (pl. a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának delegációja, Goetschy szenátor,⁵ baráti tagozat látogatása).

A magyar-francia *gazdasági kapcsolatok* intézményes és szerződéses keretei kialakultak. Ugyanakkor a gazdasági együttműködés fejlődési üteme a politikai kapcsolatok fejlődését nem követte megfelelő mértékben. A kereskedelmi forgalom növekedése a két ország gazdasági adottságaitól is elmarad, és 1982 óta gyakorlatilag stagnál. Mindebben szerepet játszanak a francia gazdaságban is meglévő szerkezetátalakítási gondok, a protekcionizmus csakúgy, mint a francia és több esetben a magyar szervek érdeklődésének hiánya, a lehetőségeknek a szükségestől elmaradó arányú ismerete, s bizonyos pszichológiai tényezők. Kereskedelmi forgalmunk hagyományos tőkés partnereinkhez képest (NSZK, Ausztria) viszonylag kis volumenűek. A francia reláció helyezése 1986-ban az össz-forgalmon belül exportban a 13., importban a 11., a tőkés forgalomban egyaránt 6. volt.

A forgalom alakulása az utóbbi években (M USD)

	1983	1984	1985	1986	1987/első 9 hónap
Export	124	128	120	147,4	126,7
Import	150	137	146	174,7	135,4
Összesen	274	265	266	322,2	262,1

Kereskedelmi forgalmunk – annak ellenére, hogy 1987. első hét hónapjában az előző évhez viszonyítva a francia export 10 százalékkal csökkent, míg az import 10 százalékkal emelkedett – számunkra hagyományosan passzív képet mutat.

Kádár János elvtárs 1984. októberi látogatását követően jelentős erőfeszítések történtek a gazdasági kapcsolatok fejlesztésére mindkét részről, számottevő változást azonban eddig nem sikerült elérni. A változás abban állt, hogy megszűnt a kereskedelmi forgalom csökkenő tendenciája, és érezhetően megnőtt a francia érdeklődés a világbanki kölcsönökkel induló magyar versenytárgyalások iránt. A franciák különösen a látványos akciókat szorgalmazták, amelyek érdekében állami-politikai szinten is interveniálnak és sugallják a francia ajánlatok „objektívebb” elbírálásának szükségességét (pl. Alcatel, helikopter-vásárlás stb.).

5 Henri Goetschy (1926–): francia politikus, állatorvos. 1977–1995-ben a Szenátus tagja, a Centrista Unió tagja.

Az utóbbi időben megélenkült az érdeklődés a francia repülőgépgyártó és atomerőmű-építő iparban a magyar piac iránt. Az utóbbi érdeklődés nyilvánult meg P. Méhaignerie építésügyi miniszter⁶ 1987. augusztus 26–28. közötti budapesti látogatásakor. Megfigyelhető a francia fél azon törekvése, hogy a felső szintű találkozókat konkrét üzleti mederbe tereljék, mint pl. Urbán Lajos elvtárs⁷ f. év⁸ júniusi párizsi látogatásakor.

A Chirac-kormány gazdaságpolitikája, a Kelet-politikában jelentkező hangsúlyeltolódások, a francia-szovjet és a francia-lengyel kapcsolatok normalizálódása és a magyar gazdaságban jelentkező gondok csökkentőleg hatottak a francia gazdasági és politikai körök érdeklődésére Magyarország iránt. Ugyanakkor a francia gazdasági helyzet alakulása (részleges lemaradás a konkurenciával szemben, kereskedelmi mérleg deficitje, munkanélküliség stb.) a Chirac-kormányt arra kényszeríti, hogy a külkereskedelmi mérleg javítása, elsősorban az export fokozása érdekében jelentős erőfeszítéseket tegyen. Előtérbe kerül a diverzifikált közepes nagyságú piacok szerepe is, és ez Magyarország felé az érdeklődést növelve politikai aktivitást vált ki. Mindez a gazdasági és a politikai kapcsolatok kölcsönhatását fokozza, s az azonnali siker érdekében a francia fél a politikai fegyvertárát is felvonultatja (mint pl. a Magyar-Francia Gazdasági Együtműködési VB [Vegyes Bizottság] 1987. szeptemberi ülésén, vagy a magyar-EGK tárgyalások kapcsán).

A kapcsolatok alakításában abból indulunk ki, hogy Franciaország jelentős szerepet játszik a világpolitikában, s ugyanakkor Nyugat-Európa egyik vezető hatalma, ezért továbbra is elengedhetetlen a magyar kezdeményező fellépés. A társadalmi-gazdasági kibontakozási program sikeres és következetes végrehajtása is feltételezi a nemzetközi munkamegosztásban való fokozott részvételt. Ennek érdekében magyar részről most a kereskedelmi forgalom stagnálásának megszüntetését, fellendítését, működő tőke behozatalát, az együtműködés fejlettebb formáinak szélesítését szorgalmazzuk (ipari kooperáció, vegyes vállalatok, kutatás-fejlesztés-értékesítés teljes folyamatát felölelő együtműködés). A piacbővítés érdekében fokozzuk a regionális aktivitást is (Kereskedelmi Kamara Lyonba költözése, vidéki rendezvények – Dijon, Caeni Vásár).

6 Pierre Méhaignerie (1939–): francia jobboldali politikus. 1986-ban lakásügyi és területrendezési miniszter, 1987-ben építésügyi miniszter, 1988-ban közlekedésügyi miniszter. 1977-től Vitré polgármestere.

7 Urbán Lajos (1934–): politikus. 1984–1988-ban közlekedési miniszter, 1989–1990-ben a MÁV elnök-vezérigazgatója.

8 F. év: folyó év, 1987.

Kulturális kapcsolatainkban Franciaország kiemelkedő helyet foglal el. Kulturális és műszaki-tudományos együttműködésünket egyezmények, illetve háromévente aláírt munkatervek szabályozzák. Legutóbbi megújításukra 1986. december 5-én került sor.

Egyezményes kereteken kívüli kulturális tevékenységünket a francia hatóságok nem korlátozzák.

Franciaországi kulturális tevékenységünkben eredményes munkát folytat a párizsi Magyar Intézet. Aktivitása vidékre is kiterjed, hatékonyan biztosítja a magyar kultúra érdekeinek franciaországi megismertetését és bemutatását.

A francia fél az elkövetkezendő években kívánja megnyitni az új budapesti Francia Intézetet, amelynek építését a közeljövőben kívánják megkezdeni. A két fővárosban működő kulturális intézet helyzetét és jogállását kormányközi megállapodás keretében kívánjuk szabályozni, amelynek tervezetét a francia félnek átadtuk. A tárgyalásokra azonban várhatóan csak 1988-ban kerülhet sor a francia fél halogató magatartása miatt.

1985 decembere óta kulturális kapcsolatainkat gazdagítja a párizsi Sorbonne Nouvelle Egyetemen kormányközi megállapodás alapján megnyílt Hungarológiai Központ is.

Kulturális kapcsolataink egyes területein (film- és műsorcserek stb.) azonban továbbra is tartós egyenlőtlenség tapasztalható hátrányunkra. Ez sajtókapcsolatainkban is érezhető (még mindig kevés a hazánkról szóló cikk a francia sajtóban, tévében, rádióban). Mitterrand budapesti látogatásakor ígéretet tett évi 15 magyar mű kiadására, mit a végrehajtás szintjén a franciák megvalósíthatatlannak tartanak, ennek ellenére a kiadott magyar művek száma 1982 óta öröndetesen emelkedett.

Kulturális és különösen műszaki-tudományos együttműködésünk keretében 1985 óta egyre erősebb francia szűkítő, visszafejlesztő tendencia tapasztalható. Diplomáciai erőfeszítéseink eredményeként a francia fél elállt a párizsi magyar és a budapesti francia Műszaki Tájékoztatási Központok együttes bezárásától, de a párizsi központot 1987. január 1-jei hatállyal megszüntette. Francia részről mindezt főleg finanszírozási gondokkal indokolják, de nem kétséges a csúcstechnológiai verseny kieleveződésének hatása, a fejlettebb országokra való koncentráció.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1987, Franciaország, 49. doboz, 14-0056/15/1987. (a Mellékleteket nem közöljük). *Magyar-francia kapcsolatok*, feltehetően a Külügyminisztérium francia referatúráján készült tájékoztató (1987. december, pontosabb dátum megjelölése nélkül).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

FRANCIA KÜLÜGYMINISZTERI VIZIT BUDAPESTEN A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI VÁLTOZÁSOK KÜSZÖBÉN

1988. MÁRCIUS 28.

1988. március 24–25-én Jean-Bernard Raimond francia külügyminiszter hivatalos látogatást tett Magyarországon. Tárgyalt Várkonyi Péter külügyminiszterrel. Megbeszélést folytatott Marjai József miniszterelnök-helyettesel és kereskedelmi miniszterrel. Találkozott Szűrös Mátyással, az MSZMP KB titkárával, az Országgyűlés külügyi bizottságának elnökével. Fogadta őt Kádár János, az MSZMP főtitkára, valamint Grósz Károly, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke. A magyar külügyminiszter aláírásával a Minisztertanács számára készített jelentés – a magyar diplomácia nézőpontjából – részletesen beszámol a látogatás során folytatott tárgyalásokról. Az irat tanúsága szerint nagyrészt a francia–magyar államközi kapcsolatok szokásos témái kerültek újra elő: a magyar tárgyalópartnerek a gazdasági együttműködési szándékot hangsúlyozva az EGK-val folytatott alkudozást próbálták francia közbenjárással megkönnyíteni. Jean-Bernard Raimond pedig a francia vállalatok magyarországi piaci pozícióit igyekezett diplomácia eszközökkel is erősíteni. Francia szemszögből bizonyára értékes tapasztalatot jelentett a kibontakozó magyar gazdasági-politikai válsággal kapcsolatos legfelső szintű tájékozódás: „fejlődésünknek bonyolult, nehéz szakaszában állunk”, mondta Kádár.

Külügyminisztérium

0019/10/1988.

Szigorúan titkos!

Készült: 57 példányban.

Jelentés a Minisztertanácsnak

Jean-Bernard Raimond, a Francia Köztársaság külügyminisztere¹ 1988. március 24–25-én meghívásomra² hivatalos látogatást tett Magyarorszá-

1 Jean-Bernard Raimond (1926–): francia diplomata, politikus. 1986–1988-ban külügyminiszter.

2 Várkonyi Péter (1931–): politikus. 1983–1989-ben külügyminiszter. 1975–1989-ben az MSZMP KB tagja.

gon. Fogadta őt Kádár János, Grósz Károly,³ Szűrös Mátyás és Marjai József⁴ elvtárs. A francia külügyminiszter találkozott Paskai László esztergomi érsekkel.⁵

I.

Kádár elvtárs bevezetőben megköszönte Chirac miniszterelnöknek Raimond által átadott írásbeli üdvözlését és kifejtette, hogy nagyra értékeli azokat az elvi állásfoglalásokat, amelyeket a levél kétoldalú és nemzetközi vonatkozásban tartalmaz. A miniszterelnök nevében megköszöni a párizsi látogatásra szóló meghívást. A levélben érintett dolgokban azonos a véleménye Chirac kormányfővel. A francia külügyminiszter misszióját fontos lépésnek tartja a francia–magyar kapcsolatok fejlődésében.

Belső helyzetünkkel kapcsolatban Kádár elvtárs elmondta, hogy fejlődésünknek bonyolult, nehéz szakaszában állunk. A jelentkező problémák részben visszavezethetőek saját tevékenységünk hiányosságaira. Igazi nagy gondot a gazdasági fejlődés okoz, amelyben különböző szakaszok után megtorpanás következett be. Fejlettségi szintünk nem kielégítő, de ennek fenntartásához sem rendelkezünk elegendő energiával, nyersanyagokkal és bizonyos berendezésekkel sem. Helyzetünk nagyban függ a nemzetközi körülmények alakulásától, a nemzetközi gazdasági környezettől. Ez olyan adottság, amely nemcsak gazdaságpolitikánkat, hanem politikánkat is meghatározza. Tudatában vagyunk annak, hogy ez tartós állapot, nem tudunk és nem is akarunk magunkban létezni, ezért kapcsolatainkat minden irányban fejleszteni akarjuk. A gazdasági gondok között legnagyobb problémát az eladósodásunk okoz, ami elsősorban az olajárrobbanás következtében kialakult nemzetközi gazdasági helyzet rossz értékelése következtében keletkezett. Nem tudtunk és nem is akarunk lemondani a fejlődési ütemről, ezért olyan időben vettünk igénybe

3 Grósz Károly (1930–1996): politikus. 1987–1988-ban Magyarország miniszterelnöke, 1988–1989-ben az MSZMP KB főtitkára. 1980–1989-ben az MSZMP KB és 1985–1989-ben a PB tagja.

4 Marjai József (1923–): politikus. 1978–1988-ban miniszterelnök-helyettes, 1987–1988-ban kereskedelmi miniszter és a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottságának elnöke. 1976–1989-ben az MSZMP KB tagja.

5 Paskai László (1927–): római katolikus főpap. 1949-ben ferences fogadalmat tett, 1951-ben pappá szentelték. 1952–1955-ben püspöki szertartó Szegeden, 1955–1965-ben prefektus, majd spirituális. 1965–1969-ben a Központi Papnevelő Intézet spirituálisja. 1965–1967-ben a Hittudományi Akadémia előadója, 1967–1978-ban a filozófia tanszék vezetője, 1973–1978-ban a Központi Papnevelő Intézet rektora. 1978-ban püspökké szentelték, 1979–1982-ben veszprémi megyés püspök, majd 1982–1987-ben kalocsei koadjutor érsek. 1987–1993-ban esztergomi, 1993–2002-ben esztergom–budapesti érsek. 1987–2002-ben Magyarország prímása, 1988-tól bíboros. 1986–1990-ben a Magyar Püspöki Konferencia elnöke.

kölcsönöket, amikor nagy kínálat volt a pénzpiacon, közben viszont a kondíciók romlottak és eladósodtunk. Fizetési kötelezettségeinknek eddig is és a jövőben is eleget kívánunk tenni, még abban az esetben is, ha ez nem könnyű. Az elmúlt időszak alatt szélesítettük kapcsolatainkat nemzetközi gazdasági intézményekkel, így a Világbankkal, a GATT-tal és folyamatban vannak tárgyalásaink az Európai Gazdasági Közösséggel.

Politikánkról szólva Kádár elvtárs kifejtette, hogy törekvéseink nemzetközi viszonylatban ismertek. A Varsói Szerződés tagállama vagyunk, de normális kapcsolatot akarunk kiépíteni minden országgal, külön hangsúllyal Nyugat-Európára. Lehetőségeinken belül az enyhülő világért küzdünk, ez nem csak a mi érdekünk. Támogatjuk a Szovjetunió külpolitikai kezdeményezéseit, amelynek részét képezi a szovjet–amerikai dialógus. Törekvésünk az eltérő társadalmi rendszerű országok kölcsönös biztonságán alapuló, de mindenképpen a fegyverzetek alacsonyabb szintjén lévő együttélés. Üdvözlöttük az első washingtoni megegyezést,⁶ reméljük, hogy ez tovább folytatódik a kölcsönös érdekek fenntartásával, feltétlen hívei vagyunk a kontaktusok, tárgyalások folytatásának. Feszültebb helyzetben is ezt szorgalmaztuk, és a Magyar Népköztársaság lehetőségeihez mérten hozzá is járult ehhez a folyamathoz.

Ennek kapcsán szólt Kádár elvtárs a francia–magyar kétoldalú kapcsolatokról, amelyeket rendezettnek minősített és kihangsúlyozta, hogy szeretnénk fejleszteni gazdasági és kulturális együttműködésünket. A magunk részéről szilárd, tartós kapcsolatokra törekszünk, ennek összes lehetőségei nincsenek kihasználva. Ebben az értelemben is üdvözölte a francia külügyminiszter látogatását, mert értékelése szerint Franciaországnak az európai és a nemzetközi politikára jelentős befolyása van.

Raimond külügyminiszter megköszönve Kádár elvtárs értékelését, kihangsúlyozta Magyarország pozitív szerepét abban az időszakban, amikor a nemzetközi helyzetet több probléma terhelte. Aláhúzta, hogy Magyarország nemzetközi tárgyalásokon, így például Stockholmban,⁷ aktív, pozitív szere-

6 1987. december 8-án Washingtonban Gorbacsov szovjet pártfőtitkár és Reagan elnök aláírta az USA és a Szovjetunió közötti első valódi leszerelési megállapodást, az úgynevezett INF-szerződést (Intermediate-range Nuclear Forces). A dokumentumot kettős nullamegoldásnak is nevezik, mivel két fegyverrendszert számolt fel. A felek kötelezettséget vállaltak, hogy egyrészt három éven belül megsemmisítik a közepes hatótávolságú ballisztikus rakétákat, másrészt másfél éven belül a rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákat, valamint az ezekhez kapcsolódó teljes fegyverrendszereket. A felszámolást katonai műholdakkal és helyszíni látogatásokkal kölcsönösen ellenőrizték nemcsak az USA és a Szovjetunió területén, hanem azokban az országokban is, ahová ezeket a fegyvereket telepítették.

7 Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet 1980–1983-ban Madridban tartott utókonferenciáján a semleges országok javaslatára elhatározták egy európai biztonság- és

pet játszott. A maguk részéről ennek viszonzására törekednek, például az EGK-val folyó tárgyalások támogatása vonatkozásában. Ebben kompromisszumos megoldást szorgalmazznak. Javasolta, hogy az egyezményhez való közeledés időszakában Magyarország tegyen valamilyen kisebb gesztust, ami megkönnyítené a tárgyalásokat.⁸ Francia részről segítik az Európa Tanács és Magyarország közötti kapcsolatok⁹ fejlesztését. Köszönettel nyugtázta a francia nyelv tanítása érdekében tett erőfeszítéseinket.

A miniszter aláhúzta, Franciaország nyitott a Magyarországgal való ipari együttműködés fejlesztésében. Megismételte a külügyminiszteri tárgyalások során említett területeket, így az atomerőmű-építésben nyújtható francia hozzájárulást és az együttműködés olyan területeit, mint az informatika, elektronika, vegyipar és távközlés. Elmondta, hogy a vízumkérdésben interveniálni fog a belügyminiszternél, hogy a magyar állampolgárokkal szemben az eljárások során nagyobb rugalmasságot tanúsítsanak. Beszélt a francia állásponttól a leszerelés, illetve az atomfegyverek kérdéséről, kifejtve, hogy Európa biztonsága függvénye a minimális nukleáris elrettentő erőnek. A dialógus kezdeményezését pozitívan fogadják, nemcsak a szovjet politika megértése szempontjából, hanem minden kezdeményezést szívesen vesznek. Kádár elvtárs válaszában biztatónak minősítette Raimond kijelentését, amely szerint a kontaktusok fokozására biztat bennünket. Aláhúzta, hogy a gazdasági együttműködés lehetőségeit az eddigieknél jobban szeretnénk megteremteni. Elmondta, hogy a biztonság kérdésében a nukleáris fegyverek problematikájának megítélésében nem értünk egyet, de üdvözljük a kontaktusok fokozását.

A Grósz elvtársnál való látogatást Raimond az üdvözlés után azzal kezdte, hogy Chirac miniszterelnök nevében meghívja 1988-ban hivatalos párizsi látogatásra.

Grósz elvtárs megköszönve a meghívást elmondta, hogy annak természetesen eleget tesz.¹⁰ Kifejtette, hogy Franciaország nemzetközi politikai

bizalomerosító intézkedésekről és leszerelésről tartandó konferencia összehívását. Ennek első szakasza 1984. január 17-től 1986. szeptember 19-ig Stockholmban zajlott. Az itt elfogadott dokumentum rendelkezései a bizalomerosító intézkedések új generációját jelzik. Külön fejezet szól az erő alkalmazásának tilalmáról. A megállapodás továbbá előírásokat tartalmaz az információcserével, katonai megfigyelők kölcsönös meghívásával és a helyszíni ellenőrzéssel kapcsolatban.

8 A francia külügyminiszter feltehetően valamilyen Franciaország számára előnyös, nagyobb volumenű magyarországi üzletre gondolt.

9 Magyarország 1990. november 6-án – a volt szocialista országok közül elsőként – lépett be az Európa Tanácsba.

10 Grósz Károly, az MSZMP KB főtitkára, a Minisztertanács elnöke 1988. november 17–19. között tett hivatalos látogatást Franciaországban.

tevékenységét nagyra értékeli, ez azonos a magyar külpolitika vonalával, amelynek alapját az egyenjogú elismerés és a kölcsönös partnerség képezi. Minden olyan országgal, amely velünk partnerségre törekszik, bővíteni kívánjuk kapcsolatainkat, de ez nemcsak szándék kérdése, ezt a nemzetközi helyzet és a történelmi tradíciók is befolyásolják. Elmondta, hogy erős hagyományos kapcsolataink vannak a német nyelvterületű országokkal, ami viszonzásra is talál, ezeket nem csökkenteni, hanem erősíteni és ápolni akarjuk. Ugyanakkor itt nem akarunk megállni, szeretnénk más nyugat-európai országokkal is erősíteni, bővíteni kapcsolatainkat, köztük Franciaországgal. Hagyományos kapcsolataink nem ellentétesek azzal, hogy más irányban is a bővítésre gondoljunk. Ebben egyetlen feltételünk van, hogy jó szándék és kölcsönösség vezérelje partnereinket is.

Grósz elvtárs aláhúzta, hogy jó politikai kapcsolataink mellett a gazdasági kapcsolataink elmaradnak a lehetőségektől, kulturális kapcsolataink pedig meglehetősen egyoldalúak. Fontosnak tartjuk az együttműködés rendszerességét, ami nem ütközik különösebb nehézségbe, hiszen Franciaországnak rendkívül sok barátja van a Magyar Népköztársaságban. Szólt az EGK-val folyamatban lévő tárgyalásainkról. Megértéssel fogadjuk, hogy a megoldáshoz vezető út lassú, kellő türelemmel várjuk a megoldást, de egyben hálásak lennénk, ha francia részről segítséget kapnánk ebben. Véleménye szerint ebben a kérdésben bizonyára elvi problémáról van szó, hiszen nem valószínű, hogy gazdasági potenciálunk zavarná az EGK-országok egyensúlyát. Alapvető álláspontunk, hogy elvi egyenjogúságra törekszünk, nem pedig gyakorlatira. Ennek keretén belül nem tudjuk elfogadni a tartós diszkriminációt.

Raimond külügyminiszter az EGK-tárgyalásokkal kezdte válaszát. Szerinte Franciaország azt szeretné, ha minél hamarabb eljutnánk egy sikeres megállapodásra. Francia részről egyértelmű politikai állásfoglalás van a megegyezés érdekében. Szerinte közel vagyunk a célhoz, annak elérését segítené, ha Magyarország olyan gesztust gyakorolna, ami megnyitná a belső piacot az EGK felé. A tárgyalások során szoros együttműködést tartanak fenn az NSZK-val, közösen támogatják a megoldást.

Ismerik az NSZK-val fennálló kapcsolatainkat és francia részről osztják a diverzifikálással kapcsolatos gondokat. Hangsúlyozta, hogy az EGK-n belül sem a zártságra, hanem a nyitottságra törekszenek. Elmondta, hogy a kétoldalú kapcsolatokban az ipari együttműködés fokozására törekszenek, és részletesen felsorolta azokat a területeket, amelyekben úgy véli, hogy francia részről hathatósan segíthetnék a magyarországi fejlődést.

Grósz elvtárs a miniszter által említett gesztusokkal kapcsolatban elmondta, hogy három olyan intézkedést teszünk, ami feltétlen ebben az irányban való lépésként értékelhető:

- április 1-jétől egyharmadával csökkentjük a vámilletékeket,
 - a közösségi országoktól felvett hitelek 90 százalékát a származási országban költjük el, valamint
 - árrendszerünket fokozatosan közelítjük a nyugat európai árrendszerhez.
- Ezek ugyan rövid távú intézkedések, de hosszú távú politikánk is ebbe az irányba halad.

Tájékoztatást adott a gazdasági reformmal kapcsolatos már bevezetett és soron következő intézkedésekről, érintve a gazdasági rendszer korszerűsítésére vonatkozó programot is.

Marjai József elvtársnál a látogatás a gazdasági kérdések két témaköre köré csoportosult. Raimond külügyminiszter az Európai Gazdasági Közösséggel folytatott tárgyalásaink kapcsán elmondta, hogy francia részről szorgalmazták a megegyezés gyors megkötését. Jelezte, hogy francia részről számos mennyiségi korlátozást eltöröltek, ő személyesen is közbenjárt a szakminisztereknél, hogy a tárgyalások kérdését ne bürokratikusán kezeljék. Újra elmondta, hogy ha a magyar fél kisebb gesztust tenne kölcsönösségi alapon, ez lélektani tényezőként segíthetné a megoldást. A kétoldalú gazdasági együttműködés vonatkozásában felsorolta azokat a területeket, amelyek a kapcsolatok bővülése irányába hathatnának. Részletesen beszélt a folyamatban lévő gazdasági tárgyalásokról.

Marjai elvtárs kihangsúlyozta, hogy az egyes üzletek elnyerése versenyben jön létre, külön részletesen foglalkozott a paksi atomerőmű építésébe való francia bekapcsolódási lehetőségekkel. Francia részről a piacon való állandó jelenléttel, kezdeményezéssel és agresszivitással számolunk a jövőben, mert azok a partnereink, akik ezt felismerik, azok nagy előnyben vannak. A szerkezetváltás időszakában kiemelkedő nagy üzleteket nem tudunk felajánlani, de sok kis vagy közepes üzletet lehet kötni velünk, és ebben a francia fél nagyobb aktivitásával számolunk.

Az EGK-val való tárgyalásaink jelenlegi fázisában alapvető gondunk, hogy csak olyan megállapodást vagyunk hajlandók kötni, ami GATT-jogainkat nem csökkenti. A bizottság ilyen alapon kapta a mandátumot, de az a válasz, amely szerint 1998-ig készek leépíteni a diszkriminációs korlátokat és fenntartják a jogot, hogy egyes cikkekben további korlátozásokat vezetnek be, számunkra nem elfogadható. Olyan szerződést nem vagyunk hajlandók aláírni, amelyben csak a magyar fél ajánl fel könnyítéseket. Ez politikai problémát jelent számunkra, hiszen csak az EGK-tagországok nem hajlandók GATT-jogaink elismerésére.

Szűrös elvtársnál tett látogatása során Raimond külügyminiszter tájékoztatást adott eddigi tárgyalásainak tartalmáról.

Szűrös elvtárs áttekintést adott a francia-magyar kapcsolatok értékeléséről, kihangsúlyozva, hogy Franciaországgal tartós, komoly viszonyra törek-

szünk. A miniszter kérésére röviden elemezte hazai törekvéseinket, majd részletesen kitért arra, hogyan értékeljük a szocialista országok reformtörekvései közötti összefüggéseket. Elmondta, hogy a szocialista országok egésze az útkeresés stádiumában van, amelynek során két nagy gonddal találkozik, egyrészt, hogy a szocializmus eddig kevésbé fejlett országokban jött létre, a másik, hogy a társadalom építésében elejétől kezdve deformálódások történtek. Olyan új modern Magyarországot akarunk építeni, amely az ország adottságait figyelembe véve együttműködésre törekszik.

Részletesen szólt Szűrös elvtárs a kelet–nyugati viszonyról, aláhúзва, hogy az enyhülés kezdeti szakasza Franciaország nevéhez fűződik. Elmondta, hogy ugyan fordulat nem következett be, de az elmúlt két-három évben javult a nemzetközi légkör és ez a kelet–nyugati viszony jobbulásához is vezetett.

Raimond véleménye szerint jelenleg a nemzetközi politikában nem Európán van a hangsúly, de véleménye szerint az európai országok kötelessége, hogy az EBEÉ-folyamat fenntartásával párhuzamosan a fegyverzet-csökkentésre és az emberi jogok kiszélesítésére kell a fő figyelmet fordítani. Értékelése szerint a Szovjetunióban végbemenő folyamat jó hatással van a kelet–nyugati viszony fejlesztésére.

Szűrös elvtárs hangsúlyozta, hogy kapcsolatainkban minél kevesebb ideológiai vízióra van szükség, sokkal több pragmatikus elemet kell bevenni, ez segítheti a közeledést. A beszélgetés végén részleteiben kitért a szocialista országokban végbemenő reformfolyamatok összefüggéseire.

II.

Külügyminiszteri megbeszélésre két alkalommal került sor, egy szűkebb körű és egy plenáris tárgyalás keretében.

A magyar–francia politikai kapcsolatokat egybehangzóan kitűnőnek minősítettük, kiemelve a magas szintű találkozók jelentőségét. Ennek szellemében a francia külügyminiszter jelezte, hogy meghívást ad át Grósz elvtárs részére és tolmácsolta Somogyi László építésügyi és városfejlesztési miniszter¹¹ hivatalos meghívását is.

Egyetértettünk abban, hogy gazdasági kapcsolataink elmaradnak politikai kapcsolataink szintjétől és a lehetőségektől. Mindkét részről hangsúlyoztuk, hogy a gazdasági kapcsolatok lendületes fejlesztése határozott politikai szándékunk. Biztosítottam azon törekvésünkről, hogy Franciaország gyorsan és szorosabban zárkózzon fel hagyományos partnereink mögé.

Megállapítottuk, hogy a gazdasági együttműködés elmélyítésére főként az informatika, az elektronika, az energetika és a vegyipar területén van lehetőség. A francia külügyminiszter sajnálatát fejezte ki, hogy a Thomp-

11 Somogyi László (1932–): politikus, építészmérnök. 1984–1988-ban építésügyi és városfejlesztési miniszter.

son és a Bull francia cégek az elmúlt időben alulmaradtak a radarberendezések és az MNB-hálózatfejlesztés¹² tárgyában kiírt ajánlati felhívások során. Ugyanakkor hangoztatta a francia fél érdekeltségét több tárgyalás alatt álló, illetve folyamatban lévő ügy iránt, nevezetesen:

- Az atomenergetika területén a műszaki-tudományos együttműködés polgári-ipari területre történő kiterjesztésében, a Campenon Bernard cég részvételével a paksi atomerőmű építésében.

- A metró irányítótechnika továbbfejlesztésében a Matra-Transport cég részvételével.

- A gyógyszer- és vegyipar területén a Rhône-Poulenc céggel való sikeres együttműködés további elmélyítésében.

- Az energetika területén az Alsthom céggel történő harmadik piaci együttműködés gázturbina-berendezések szállítására Egyiptomba és Kínába, valamint hulladékfeldolgozó üzem létesítése Magyarországon.

- 2 db Falcon 200 típusú repülőgép vásárlása a Dassault cégtől.

Raimond aláhúzta a francia fél további érdekeltségét a világbanki tendereken való részvétel iránt, amelyeken a francia vállalatok eddig jelentős sikereket értek el. Reményét fejezte ki, hogy az MNB vidéki hálózatfejlesztési rendszerre kiírt pályázatán a Bull cég sikert ér el, valamint hogy a Renault céggel folytatódik az együttműködés a tehergépjármű-szállítás és mikrobuszgyártási kooperáció vonatkozásában.

Franciaország piaci jelenlétének fokozására irányuló erőfeszítéseikkel kapcsolatban aláhúztam, számolniuk kell azzal, hogy az fokozódó nemzetközi versenyfeltételek között történik. Felhívtam a miniszter figyelmét arra, hogy magyar részről a gazdasági együttműködés szélesítése érdekében az OMF¹³ közreműködésével kidolgoztuk és a francia ipari minisztériumba továbbítottuk konkrét javaslatainkat. Jeleztem, hogy készek vagyunk miniszterelnök-helyettesi szinten tárgyalni a gazdasági területen történő előrelépés lehetőségeiről. Raimond közölte, hogy Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettest¹⁴ szívesen látják Párizsban.

Az EK¹⁵ és a Magyar Népköztársaság közötti megállapodás előkészítésére vonatkozóan a francia külügyminiszter biztosított arról, hogy a francia

12 MNB: Magyar Nemzeti Bank; Magyarország központi bankja, jegybankja. A kétszintű bankrendszer kialakításával (1987) fő feladata a pénz-, hitel- és devizapolitika kidolgozása és érvényesítése, a pénzforgalom szabályozása, a kereskedelmi bankok és szakosított pénzüzetek tevékenységének irányítása.

13 Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság.

14 Medgyessy Péter (1942–): politikus. 1987–1990-ben miniszterelnök-helyettes. 1987–1989-ben az MSZMP KB tagja.

15 EK: Európai Közösségek (European Communities): az Európai Gazdasági Közösség, az Európai Szén- és Acélközösség, valamint az Európai Atomenergia-közösség gyűjtő elneve-

kormány a legnagyobb határozottsággal támogatja egy minden érintett felé kielégítő megállapodás mihamarabbi létrejöttét.

A műszaki-tudományos együttműködést érintve Raimond kifejezte a francia fél készségét, miszerint szívesen részt vennének a magyar gazdasági és irányító szakemberek képzésében. Ehhez megfelelő felkészültséggel és eszközökkel rendelkeznek, s készek még június előtt tárgyaló delegációt küldeni Budapestre. Az ösztöndíjascserék vonatkozásában a keretek jobb kihasználása és a lemaradások behozatala érdekében megállapodtunk a kérdés alapos vizsgálatáról. Raimond aláhúzta a francia fél javítási készségét. Hangot adtam sajnálkozásunknak a párizsi Magyar Műszaki Tájékoztatói Központ 1987. január 1-jei bezárását illetően és kijelentettem, hogy a budapesti Francia Központ működéséhez magyar részről továbbra is megadjuk a támogatást.

Hagyományos kulturális kapcsolatainkat egyaránt jónak ítéltük. Megelégedéssel szólt a francia nyelv magyarországi oktatásáról, s a viszonyosság alapján ígéretet tett a magyar nyelv franciaországi oktatásának további elősegítésére. Az újságírás területén felajánlotta évente egy magyar újságíró ösztöndíjas képzését a francia újságíró főiskolán. A kapcsolatbővítés szándékával vizsgálják a francia televízió-hálózat magyarországi műsorterjesztésének lehetőségét.

Megállapítottuk, hogy bár Mitterrand elnök 1982. évi budapesti látogatása óta a könyvkiadás területén történt bizonyos előrelépés, szükség van a magyar szerzők művei francia nyelvre történő fordításának hatékonyabb elősegítésére. A párizsi Hungarológiai Központ ebben is pozitív tevékenységet folytat.

A budapesti Francia Intézet építésével kapcsolatban kérte közbenjárómat annak érdekében, hogy az építkezéssel kapcsolatos gondjaik megoldódjanak. Felhívtam a figyelmet arra, hogy az építkezést előkészítő tevékenység felgyorsításához szükség van a francia fél együttműködési készségének fokozására.

Raimond megemlítette, hogy Bartók Béla hamvainak Magyarországra szállításában készek minden segítséget megadni. Méltó módon készülnek a francia részvételre, rendezvényre.

A szigorú francia vízumrendszerrel kapcsolatos kritikai felvetésemről szólva Raimond elmondta, hogy Magyarországgal szemben bizonyos könnyítésekre törekednek. Ezek közé sorolható a mintegy 300 főt tartalmazó lista összeállítása, amelyen olyan magyar személyiségek szerepelnek, akik automatikusan kapnak vízumot. Ígéretet tett továbbá arra, hogy a

zése. A három szervezet 1965-ben egyesítette vezető testületeit. Egységes szervezetként 1967 óta létezik.

francia belügyminiszternél személyesen jár közben annak érdekében, hogy Magyarországgal szemben a lehető legnagyobb rugalmasságot tanúsítsák vízumkérdésekben.

A nemzetközi helyzetet értékelve egyetértettünk abban, hogy a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti párbeszéd rendszeressé válása pozitívan hat a kelet–nyugati kapcsolatokra.

Raimond aláhúzta, hogy francia részről támogatják a szovjet–amerikai leszerelési tárgyalásokat, remélik, hogy sor kerül a stratégiai nukleáris fegyverek jelentős mértékű csökkentésére az ABM-szerződés¹⁶ betartása mellett.

Különösen fontosnak ítélte az EBEÉ-folyamat fenntartását, a bécsi tárgyalások¹⁷ mielőbbi befejezésének szükségességét, lehetőleg még nyár előtt. Különleges hangsúllyal szolt arról, hogy az európai hagyományos fegyverek leszereléséről csak EBEÉ-keretekben képzelhető el tárgyalás. Az európai hagyományos erők csökkentéséről szóló tárgyalásokkal kapcsolatban kiemelte, hogy francia részről azok színhelyéül Bécs helyett Genfet javasolják, mivel Bécs immár a tömbök közötti tárgyalások jelképévé vált.¹⁸ Nyomatékosan kijelentette, hogy Franciaország elutasítja a blokkszellemet, mert az a megosztottság elmélyítéséhez, nem pedig felszámolásához vezet. Aláhúzta, hogy a biztonság, a bizalom nemcsak katonai, hanem politikai kérdés, és kizárólag a harmadik kosár¹⁹ együttes tárgyalásaival lehet eredményt elérni. Sajnálattal állapította meg, hogy a harmadik kosár kérdéseiben lassú az előrehaladás. Az emberi jogi kérdések megvitatásáról

16 Az ABM-szerződés elnevezése az angol Anti-Ballistic Missile kifejezésből ered. A Szovjetunió és az USA között 1972. május 26-án Moszkvában kötött első SALT-szerződés részét képezi. A szerződésben a felek megállapodtak a hadászati rakétavédelmi rendszerek korlátozásában.

17 Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet harmadik utóértekezletére 1986. november 4. és 1989. január 19. között Bécsben került sor. A résztvevők arról döntöttek, hogy az EBEÉ keretében több speciális konferenciát tartanak majd a bizalom- és biztonságérősítő intézkedésekről, az Európában lévő fegyveres erőkről, a környezetvédelemlről és a földközi-tengeri térségről. Az emberi jogi kötelezettségek megvalósításának megvitatását az úgynevezett emberi dimenziós mechanizmussal egészítették ki.

18 Az európai hagyományos fegyverekről az EBEÉ keretében szervezett tárgyalásokat 1989. március 6-tól szintén Bécsben tartották.

19 Az 1973–1975-ben Helsinkiben rendezett konferencia 1975. augusztus 1-jén aláírt záróokmányának előkészítése során a megtárgyalt kérdéseket – az európai semleges államok javaslatára – „kosarakba” rendezték. Így az EBEÉ záróokmánya is három fő részből, „kosárból” áll: 1. a biztonságpolitikai és katonai kérdések; 2. a gazdasági, technológiai és környezetvédelmi együttműködés; 3. a „humanitárius és egyéb” területeken történő együttműködés, beleértve az emberi jogok és kapcsolatok kérdéskörét, a kulturális és oktatási együttműködést. Ez utóbbi „kosár” minden szerződő felet bizonyos konkrétan felsorolt alapvető emberi jogok gyakorlására és elősegítésére kötelezett.

tervezett moszkvai konferencia megtartását csak abban az esetben támogatnák, ha az egy tárgyalássorozat része lenne, más-más országokban egy-egy specifikus kérdés megvitatására. Egyetértettünk abban, hogy a külügyminisztériumi konzultációk hasznosak, rendszerét tovább kell fejleszteni és ki kell bővíteni. Kölcsönös megalázkodással rögzítettük, hogy bécsi delegációink között jó az együttműködés.

A leszerelési kérdésekben elfoglalt álláspontjaink alaposabb megismerésére külügyi leszerelési szakértői megbeszélést javasolt. Megállapodtunk abban, hogy az első találkozóra Párizsban kerül sor.

Biztonsági kérdéseket érintve kijelentette, hogy Franciaország továbbra is síkraszáll a nukleáris elrettentés fenntartása mellett, s nem támogatja az egy atommentes Európa kialakítását célzó erőfeszítéseket.

Tárgyalópartneremnek kifejtettem a magyar álláspontot a kelet-nyugati párbeszéd, a nemzetközi biztonság kérdésében. Kiemeltem, hogy most még fontosabb a dialógus intenzívebbé tétele, s nem szabad megengednünk, hogy az enyhülési folyamat az elért szinten megrekedjen. Aláhúztam az európai együttműködési folyamat fenntartásának, s mindhárom kósr egyensúlyának jelentőségét.

III.

A francia külügyminiszter látogatása lehetővé tette, hogy hangsúlyozzuk Franciaország sajátos felelősségét az európai biztonság megszilárdításában. Az álláspontjaink egyezőségének előtérbe helyezésére irányuló kölcsönös szándék lehetőséget biztosít kapcsolataink továbbfejlesztéséhez.

Sikerült megerősíteni a francia megértést az Európai Közösségekkel kapcsolatos törekvéseink iránt, elősegíteni kedvező nemzetközi megítélésünk fennmaradását.

Várható, hogy a tárgyalások eredményeként tovább erősödnek politikai kapcsolataink és elmozdulás következik be a gazdasági kapcsolatok fennállítására irányuló erőfeszítésekben.

Jean-Bernard Raimond hivatalos franciaországi látogatásra hívott meg, amit elfogadtam.

Dr. Várkonyi Péter s. k.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1988, Franciaország, 40. doboz, 135-0019/10/1988. Tárgy: Jean-Bernard Raimond francia külügyminiszter hivatalos látogatása Magyarországon, jelentés a Minisztertanácsnak Várkonyi Péter külügyminiszter aláírásával (1988. március 28.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

MAGYAR-FRANCIA KAPCSOLATOK A RENDSZERVÁLTÁS ELŐESTÉJÉN

1988. NOVEMBER 8.

A Külügyminisztériumban, feltehetőleg annak francia referatúráján keletkezett tájékoztató feljegyzés előbb röviden felvázolja a magyar-francia kapcsolatok második világháború óta eltelt évtizedeinek fő csomópontjait, majd részletesen bemutatja a kétoldalú viszony politikai-diplomáciai, gazdasági és kulturális vetületeit egyaránt. Noha a magyar külügy megállapítja, hogy – „Gazdasági együttműködésünk intézményes és szerződéses keretei” ellenére – a két ország közötti gazdasági kapcsolatok messze elmaradnak a lehetőségektől, mégis úgy vélekedik: „Mitterrand újraválasztása, a Rocard-kormány hatalomra kerülése a kelet-nyugati kapcsolatok francia újraértékeléséhez vezetett, s Magyarországra a francia Kelet-Európa-politikában különös szerepet kaphat.”

Külügyminisztérium
VII. Területi Főosztály
00180/8.

Magyar-francia kapcsolatok

A diplomáciai kapcsolatok második világháború utáni felvételét (1946), majd nagykövetségi szintre emelését (1963) követően a magyar-francia viszony a 60-as évek végén indult fejlődésnek. Kádár elvtárs 1978. évi párizsi látogatásakor politikai nyilatkozatot írt alá Giscard d'Estaing elnökkel.

A kétoldalú párbeszéd 1980–84 között a feszült nemzetközi helyzet ellenére sem szünetelt, rendszeresek voltak a miniszteri szintű találkozók. Kiemelkedő esemény volt Mitterrand elnök 1982. évi magyarországi, valamint Kádár János 1984. évi – immár második – hivatalos franciaországi utazása. A magyar kezdeményező szerep a kapcsolatok fejlesztésében meghatározó volt, s ez találkozott a részben gazdaságilag, részben politikailag motivált francia érdeklődéssel.

Az 1985–1987. közötti időszakot a francia érdeklődés változása jellemezte, amely kedvezőtlenül hatott a magyar-francia kapcsolatok fejlődési ütemére. Ez megmutatkozott egyrészt abban, hogy a gazdasági együttmű-

ködés a megfogalmazott szándékkal ellentétben nem mélyült, másrészt abban, hogy a politikai viszony sem fejlődött – francia miniszter nem járt Magyarországon. A francia érdeklődés csökkenésének oka az volt, hogy Európa-politikája alakításában Párizs a hangsúlyokat annak nyugati, integrációs dimenzióira helyezte.

Mindazonáltal a két ország kapcsolataiban nem keletkezett szakadás, a *politikai párbeszéd* folyamatos maradt, s ezt mindkét fél kiemelt fontosságúnak ítéli. 1987 februárjában az FKP meghívására Párizsban tartózkodó Szűrös Mátyást fogadta Mitterrand elnök is, a találkozó során tolmácsolta Kádár elvtárs üzenetét.

1987–88-ban megélné a hazánk iránti érdeklődés. Ennek okai között első helyen említhető, hogy a francia gazdasági helyzet alakulása (részleges lemaradás nyugat-európai versenytársaival szemben, kereskedelmi mérleg deficitje, munkanélküliség stb.), a francia kereskedelempolitika átütő sikereinek elmaradása következtében felértékelődött a kisebb és közepes nagyságú piacok szerepe is, és ez Magyarország felé politikai aktivitást váltott ki. A gazdasági jellegű gondok megoldására tett törekvések a politika érzékenységét eredményezték – a francia politikai gyakorlatól nem idegen módon. Ez különösen az 1987. szeptemberi Gazdasági Együttműködési VB¹ ülésen csúcsondott ki, de megfigyelhető volt a magyar-EGK tárgyalások során is. Kovács László külügyminiszter-helyettes 1987. októberi párizsi útja a félreértések eloszlátását, kapcsolatfejlesztési szándékunk megerősítését szolgálta.

1988 márciusában *Raimond külügyminiszter* Budapestre látogatott, s megbeszélései pozitívan hatottak a kétoldalú kapcsolatok alakulására. Konkrét eredmények születtek egyrészt politikai, másrészt gazdasági téren. Az előbbihez tartozik, hogy Grósz Károlyt a francia fél meghívta Franciaországba, valamint az is, hogy leszerelési szakértői megbeszélésről állapodott meg a két fél. Ennek során felmerült egy közös magyar-francia bizalomerősítési javaslat lehetősége. Ez a közös fellépés a katonai biztonság témájában egyedülálló lenne az EBEÉ-folyamat történetében. A gazdasági jellegű eredmények közül kiemelkedik az atomenergiái együttműködés és a gazdasági vezető szakemberek képzésének lendületet kapott kérdése.

Mitterrand újraválasztása, a Rocard-kormány² hatalomra kerülése a kelet-nyugati kapcsolatok francia újraértékeléséhez vezetett, s Magyarország

1 A „VB” itt egyes bizottságot jelent.

2 Michel Rocard (1930–): francia politikus. 1975–1981-ben és 1986–1994-ben a Szocialista Párt végrehajtó irodájának tagja. 1988–1991-ben miniszterelnök. 1969–1973-ban, 1978–1981-ben és 1986–1988-ban nemzetgyűlési képviselő. 1977–1994-ben Conflans-Sainte-Honorine polgármestere.

a francia Kelet-Európa-politikában különös szerepet kaphat. Következetes bel- és külpolitikánk, útkeresésünk tekintélynek örvend annak ellenére, hogy gazdasági megítélésünk terén bizonyos kérdőjelek merültek fel. Hazánk társadalmi-gazdasági kibontakozási programja, nyitási politikája felkeltette a francia politikai körök érdeklődését. A gazdasági együttműködésben ez érezhetően még nem jelentkezett, viszont az előrelépés szándéka egyre markánsabban megfogalmazódik.

Rendszeresek a *külgügyi konzultációk*. Hagyományos a két külügyminiszter találkozója az ENSZ Közgyűlés ülésszakain, bár ez évben időegyeztetési nehézségek miatt nem került erre sor. A külügyminiszter-helyettesi konzultációk (1987. október, 1988. szeptember 29., október 26.) hasznosak, s jól járulnak hozzá a magyar-francia kapcsolatok áttekintéséhez, fejlesztési lehetőségeinek feltárásához is.

Parlamenti kapcsolataink mind a Nemzetgyűléssel, mind a Szenátussal jók, aktívak. A magas szintű hivatalos delegációcsere rendszeres. Mindkét házban, s nálunk is működik baráti csoport. Bizottsági szinten is megtörtént a kapcsolatfelvétel. A Szenátus és a Nemzetgyűlés elnöke is rendelkezik érvényes magyarországi meghívással.

Az alkotmányos pártokkal és a politikai vezéregyeniségekkel – a szélsőséges elemeket, mint pl. Le Pen kivéve – kapcsolataink megfelelőek, s függetlenül attól, hogy kormányzó vagy ellenzéki erőről van szó, párbeszédünk folyamatos.

Gazdasági együttműködésünk intézményes és szerződéses keretei kialakultak. (A kettős adóztatás elkerüléséről szóló megállapodás 1982 óta, a beruházásvédelmi megállapodás pedig 1987 óta van érvényben.)

A gazdasági kapcsolatok *jellemzője*, hogy azokban nem tükröződik a politikai párbeszéd alakulása, s azok fejlődése messze elmarad a két ország lehetőségeitől. Ebben szerepet játszanak a francia gazdaságban is meglévő szerkezetátalakítási gondok, a protekcionizmus, a hagyományok és sok esetben a kölcsönös ismeretek hiánya.

Kereskedelmi forgalmunk hagyományos tőkés partnereinkhez képest (NSZK, Ausztria) viszonylag kis volumenű. Franciaország 1987-ben nem szocialista kereskedelmi összforgalmunkban exportban a 10., importban a 12., a tőkés forgalmon belül pedig exportban 5., importban 6. partnerünk volt. Magyarország Franciaországnak kb. 60. külkereskedelmi partnere úgy, hogy forgalmunk részaránya a 0,2 százalékot sem éri el, jelezve azt, hogy a francia reláció e téren meglévő gondjai csak nagy erőfeszítésekkel, hosszabb távon szüntethetők meg.

A forgalom alakulása az utóbbi években (M USD)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988. I-IX.
Export	124	128	120	147,5	190,4	135
Import	150	137	146	174,7	187,4	120
Összesen:	274	265	266	322,2	377,8	255

1987-ben hagyományosan passzív forgalmunk kisebb *magyar aktívum* mellett kiegyenlítettebbé vált, s ez a tendencia 1988-ban is fennmaradt. Idei mérlegünk várhatóan pozitív lesz – elsősorban libamáj- és sertés-húsexportunk növekedésének köszönhetően. Az 1988. I-VIII. havi forgalom az előző év megfelelő időszakához képest 11 százalékos exportnövekedést és 5 százalékos importcsökkenést mutat.

A forgalom *áruszerkezetét* tekintve nincs jelentősebb változás. Kivételünk összetétele a fejlett tőkés országok átlagánál kedvezőbb: a fogyasztási iparcikkek aránya magas (35 százalék – elsősorban hűtő- és vízmelegítő berendezések), míg importunkban az anyagok és félkész termékek dominálnak (75 százalék – vegy- és gyógyszeripari termékek).

Magyar részről a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének lehetőségét elsősorban a vállalati kapcsolatok élénkítésében, a mikroszférában látjuk, ugyanakkor növelve a kereskedelemfejlesztő tevékenység hatékonyságát. Ez utóbbi a kereskedelmi minisztérium, az MGK³ és franciaországi képviselői együttműködésével főleg a franciaországi rendezvények, a kiadványok készítése és terítése, a kirendeltségi kapcsolatfejlesztés és a gazdasági albizottságok keretében valósul meg, illetve üzlet- és szakember delegációk fogadásával. (Pl. a Caeni Vásár, 1989-re tervezett lyoni magyar kiállítás,⁴ illetve a Francia Gyáriparosok Szövetsége delegációja 1988. júliusban stb.).

A kooperációs megállapodások száma 40, ebből mintegy tucatnyi a mélyebb együttműködés. Ezek közül is kiemelkedik a Thomson-Videoton kapcsolat színes tv-család közös fejlesztésre és gyártásra. A legtöbb lehetőség ezen a téren az elektronika-számítástechnika, a mezőgépipar, az élelmiszeripar, vegyipar és korszerű építőipari technológiák cseréjében és átvetelében látszik.

Annak ellenére, hogy a két ország vállalatai több területen egymás konkurensei, számos lehetőség nyílik közös, harmadik piaci együttműködésre. Pozitívan értékelhető, hogy 1987-től kezdődően megnőtt a francia cé-

³ MGK: Magyar Gazdasági Kamara.

⁴ A Lyonban tartott magyar árubemutató és gazdasági napokat 1989. április 24-én Beck Tamás kereskedelmi miniszter nyitotta meg.

gek érdeklődése a magyarországi *világbanki finanszírozású* tenderek iránt, és sikereket értek el (pl. finomkémiai program, műanyagipar).

A tőkeberuházási lehetőségek iránti francia érdeklődés ez ideig csekély mértékű volt.

Kulturális együttműködésünket háromévenként (legutóbb 1986. december 5-én) aláírt munkatervek szabályozzák. A munkatervek megfelelő módon tükrözik az általános kétoldalú viszony alakulását, ennek megfelelően 1984–87. között a csökkenő tendencia uralkodott a végrehajtás során tapasztalt megszorításokkal együtt. Ez jellemezte az ösztöndíjas kapcsolatok alakulását.

A francia fél 1987. január 1-jei hatállyal megszüntette a párizsi Magyar Műszaki Tájékoztatási Központ finanszírozását, és ezzel a központot bezáratta. A budapesti francia központ bezáratásától – diplomáciai erőfeszítéseink következtében elállt, ám ily módon a finanszírozás egyoldalúvá vált.

Ugyanakkor pozitívumként említhető a *nyelvoktatás* terén nyújtott francia segítség, egyrészt a magyarországi két tannyelvű gimnáziumok beindításában és a nyelvtanárok képzésében, másrészt az 1985-ben megnyitott párizsi Hungarológiai Központ (Párizs III. Egyetem) fenntartásában.

Egyezményes kereteken kívüli kulturális tevékenységünket a francia hatóságok nem korlátozzák.

A fővárosban és vidéken egyaránt eredményes kulturális munkát végez a *Párizsi Magyar Intézet*. Az intézet 1986-ban új épületbe költözött, és ezzel működési feltételei jelentősen javultak.

Budapesten Francia Intézet működik, számára a francia kormány hamarosan új épületet emel.

A két kulturális intézet és munkatársai jogállását és helyzetét kormányközi megállapodásban kívánjuk szabályozni, amiről tárgyalásokat folytatunk.

Kapcsolataink gyakorlati bonyolítását bizonyos mértékig zavarják az 1986 őszén bevezetett francia vízumrendészeti szigorítások. Ezek hazánkkal szemben nem diszkriminatív jellegűek, ettől függetlenül az arra alkalmas fórumokon szorgalmazzuk állampolgárainkkal szembeni enyhítésüket.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1988, Franciaország, 41. doboz, 14-00180/8/1988. *Magyar-francia kapcsolatok*, feltehetően a Külügyminisztérium francia referatúráján készült tájékoztató (1988. november 8.) (a mellékleteket nem közöljük).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

A MAGYAR ÁLLAMPÁRT UTOLSÓ VEZETŐJE PÁRIZSBAN

1988. NOVEMBER 23.

Grósz Károlynak, az MSZMP főtitkárának, miniszterelnöknek az 1988. november 17–19-én Franciaországban tett látogatásáról a Politikai Bizottságnak és a Minisztertanácsnak címzett, de 67 példányban, vagyis viszonylag széles körben terjesztett beszámoló készült. Újdonság volt, hogy az első számú magyar vezető nemcsak a francia politikai élet legfontosabb szereplőivel és a gazdaság Magyarország szempontjából fontos képviselőivel tárgyalt, hanem a helyi magyar emigráció egyes tagjaival is. A Magyarországon zajló átalakulási folyamat mélységét jelezhette Mitterrand elnök számára, hogy a magyar kommunista vezető kijelentette: „szívesen vennénk a francia tőke, vállalkozók részvételét a magyar gazdaság szerkezetének korszerűsítésében.” Az erdélyi magyar kisebbség fokozódó elnyomása kapcsán a magyar és a román vezetés között elmélyülő konfliktus szintén élénk érdeklődést váltott ki Párizsban. A magyar tárgyalók figyelmét viszont a Kelet-Európa felé várható fokozott francia aktivitás terve kelthette fel.

Külgügyminisztérium

003344/26/1988.

Szigorúan titkos!

Készült: 67 példányban.

Jelentés**a Politikai Bizottságnak és a Minisztertanácsnak Grósz Károly elvtársnak¹ a Francia Köztársaságban tett hivatalos látogatásáról**

François Mitterrand köztársasági elnök meghívására Grósz Károly elvtárs 1988. november 17–19-én Franciaországba látogatott. Kíséretében volt Major László, az MSZMP KB Irodájának vezetője, az MSZMP szóvivője,² Bartha

1 Grósz Károly (1930–1996): politikus. 1987–1988-ban Magyarország miniszterelnöke, 1988–1989-ben az MSZMP KB főtitkára. 1980–1989-ben az MSZMP KB és 1985–1989-ben a PB tagja.

2 Major László (1944–): politikus, diplomata, újságíró. 1969–1971-ben a rádió szerkesztő-riportere, 1971–1979-ben a *Magyar Hírlap* külpolitikai rovatvezető-helyettese. 1979–1983-ban az MSZMP KB tájékoztatási alosztály munkatársa, 1983–1985-ben a külügyi osztály alosztályvezetője, 1985–1987-ben a Külügyi Intézet munkatársa és a *Külpolitika* főszerkesztője.

Ferenc államtitkár, a Magyar Nemzeti Bank elnöke,³ Gecse Attila,⁴ az MSZMP KB Külügyi Osztályának helyettes vezetője, Kovács László külügyminiszter-helyettes,⁵ Gombocz Zoltán kereskedelmi miniszterhelyettes,⁶ Kovács István, a Magyar Gazdasági Kamara francia tagozatának elnöke, a HUNGEXPO vezérigazgatója,⁷ valamint Palotás Rezső párizsi magyar nagykövet.⁸

Grósz elvtárs két alkalommal folytatott szűk körű megbeszélést vendéglátójával. Tárgyalt ezenkívül Michel Rocard miniszterelnökkel, találko-

tóje. 1987–1989-ben montevideói nagykövet. 1988–1989-ben az MSZMP KB Iroda vezetője, szóvivője, 1989. április–októberben a KB tagja. 1990–1994-ben Buenos Aires-i nagykövet, 1993–1994-ben Paraguayba is akkreditálva, 1994–1996-ban a Külügyminisztérium főosztályvezető-helyettese, 1996–2001-ben barcelonai főkonzul. 1977–1987-ben az ELTE BTK portugál tanszékének társalapítója és adjunktusa.

- 3 Bartha Ferenc (1943–): közgazdász. 1965–1969-ben az MTA Közgazdaságtudományi Intézet munkatársa. 1969–1971-ben a Külkereskedelmi Minisztérium közgazdasági osztály munkatársa, 1971–1980-ban a devizaosztály vezetője, 1980–1987-ben a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságának vezetője, 1987–1988-ban kereskedelmi államtitkár. 1988–1990-ben a Magyar Nemzeti Bank elnöke; az IMF Magyarországot képviselő kormányzója; 1991–1992-ben a Banque Indosuez Paris közép-európai képviselője, az Indosuez Vienna vezetője, 1992–1994-ben a Banque Indosuez Magyarország Rt. elnöke. 1994–1995-ben privatizációs kormánybiztos, 1994–1995-ben az Állami Vagyongyűjtemény igazgatótanácsának elnökhelyettese. 1995-től a Bartha Pénzügyi Tanácsadó Kft. ügyvezető igazgatója. 1996–1998-ban a Gránit-Pólus Rt. vezérigazgatója volt.
- 4 Gecse Attila (1949–): diplomata. 1971–1974-ben a Külügyminisztérium sajtófőosztályának munkatársa, 1974–1979-ben a lisszaboni nagykövetség munkatársa. 1979–1986-ban az MSZMP KB külügyi osztály politikai munkatársa, 1986–1989-ben osztályvezető-helyettese. 1989–1993-ban madridi nagykövet, 1993–1994-ben a Külügyminisztérium diplomáciai információs főosztálya munkatársa, 1994–1995-ben a dél-európai területi főosztály vezetője, 1995–1999-ben római nagykövet, akkreditálva Máltára és San Marinóba is, 1999–2002-ben a fegyverzet-ellenőrzési és biztonságpolitikai főosztály főtanácsosa, 2002-től gazdasági és igazgatási helyettes államtitkár.
- 5 Kovács László (1939–): politikus. 1986–1989-ben külügyminiszter-helyettes.
- 6 Gombocz Zoltán (1942–): közgazdász. 1982–1985-ben a Chemolimpex vezérigazgatója. 1985–1988-ban külkereskedelmi, 1988–1989-ben kereskedelmi miniszterhelyettes, 1989–1990-ben államtitkár, 1990–1992-ben a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztérium helyettes államtitkára, a Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Ügynökség vezetője. 1993-tól a Chemol Rt. vezérigazgatója.
- 7 Kovács István (1932–): külkereskedő. Párizsban született, 1947 óta Magyarországon él. 1956–1957-ben a Technoimpex, 1957–1960-ban a Külkereskedelmi Minisztérium tőkés államközi főosztályának munkatársa. 1960–1964-ben az athéni kereskedelmi kirendeltség titkára. 1964–1971-ben a Chemokomplex osztályvezetője. 1971–1976-ban athéni kereskedelmi tanácsos. 1976–1979-ben a Chemokomplex megbízott igazgatóhelyettese, 1979–1982-ben vezérigazgatója, a Magyar Kereskedelmi Kamara alelnöke. 1982–1988-ban a párizsi kereskedelmi kirendeltség vezetője. 1988–1994-ben a Hungexpo Rt. elnök-vezérigazgatója. 1994-től a világkiállítások párizsi irodájának magyar képviselője.
- 8 Palotás Rezső (1928–): diplomata. 1985–1989-ben párizsi nagykövet.

zott Laurent Fabius-szal, a Nemzetgyűlés,⁹ valamint Alain Poher-rel, a Szenátus elnökével,¹⁰ Roland Dumas külügyminiszterrel,¹¹ Pierre Mauroy-val, a Francia Szocialista Párt első titkárával,¹² André Lajoine-vel, a Francia Kommunista Párt KB titkárával, a párt parlamenti csoportjának elnökével,¹³ Jacques Chirac volt miniszterelnökkel, Párizs főpolgármesterével¹⁴ és Raymond Barre¹⁵ volt kormányfővel.

A programban ugyancsak szereplő találkozó Valéry Giscard d'Estaing volt köztársasági elnökkel, a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnökével¹⁶ a Mitterrand elnökkel folytatott zárómegbeszélés elhúzódása miatt végül elmaradt.

Grósz elvtárs a Francia Gyáriparosok Szövetségében üzletemberekkel találkozott. Látogatást tett a blois-i SLIGOS számítógép-központban. A nagykövetségén találkozott a franciaországi magyar emigráció képviselőivel.

A kíséret tagjai külön partnertárgyalásokat is folytattak.

Grósz Károly és François Mitterrand közös sajtókonferenciát tartott.

I.

François Mitterrand elnök hangsúlyozta a legfelső szintű találkozók folyamatosságának fontosságát, felidézte négyszeri találkozását Kádár János elv-

-
- 9 Laurent Fabius (1946–): francia szocialista politikus. 1976–1981-ben, 1988–1992-ben és 1995-től nemzetgyűlési képviselő, egyúttal 1988–1992-ben és 1997–1999-ben a Nemzetgyűlés elnöke is.
- 10 Alain Poher (1909–1996): francia jobboldali politikus. 1946–1948-ban és 1952-től a Szenátus tagja, 1968–1992-ben a Szenátus elnöke. 1958-tól európai parlamenti képviselő.
- 11 Roland Dumas (1922–): francia szocialista politikus. 1984–1986-ban és 1988–1993-ban külügyminiszter.
- 12 Pierre Mauroy (1928–): francia szocialista politikus. 1973–1981-ben és 1986–1992-ben nemzetgyűlési képviselő. 1981–1984-ben miniszterelnök. 1984-től a Testvérvárosok Világszövetsége elnöke.
- 13 André Lajoine (1929–): francia politikus. 1948-tól az FKP tagja, 1963–1976-ban a KB mezőgazdasági osztályának munkatársa, 1976-tól az osztály vezetője, egyúttal a PB tagja. 1988-ban az FKP köztársaságielnök-jelöltje.
- 14 Jacques Chirac (1932–): francia politikus, államférfi. 1976-ban a gaulle-ista Demokraták Egyesülése a Köztársaságért (UDR) pártból megalapította a Tömörülés a Köztársaságért (RPR) elnevezésű pártot, 1976–1994-ben az RPR elnöke. 1979–1994-ben az Európai Parlament tagja. 1977–1995-ben Párizs főpolgármestere. 1981-ben és 1988-ban köztársaságielnök-jelölt. 1974–1976-ban és 1986–1988-ban miniszterelnök.
- 15 Raymond Barre (1924–2007): francia jobboldali politikus. 1988-ban a Francia Köztársaság párton kívüli elnökjelöltje, 1988-tól az Európai Liberális és Szocialista Konvent elnöke. 1988-tól a Banque Paribas Budapest elnöke.
- 16 Valéry Giscard d'Estaing (1926–): francia mérsékelt jobboldali politikus. 1956–1962-ben, 1967–1989-ben és 1993-tól nemzetgyűlési képviselő, 1987–1989-ben és 1993–1997-ben a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke. 1988–1996-ban az UDF elnöke. 1974–1981-ben a Francia Köztársaság elnöke.

társsal. A történelmi előzményekkel indokolta, hogy a magyar-francia kapcsolatok „nem túl szorosak”. Ez szerinte azért is indokolatlan, mert Magyarországnak komoly nemzetközi tekintélye van, a sok történelmi vihar és „igazságtalanság”, a jelentős területi veszteségek ellenére is megőrizte önálló nemzeti arcukat. A gazdasági együttműködés alacsony szintje az elnök szerint azzal is magyarázható, hogy a franciák nem tudnak igazán kereskedni. Ugyancsak az okok közé sorolta Magyarország „hagyományosan erős német orientációját”.

Nagy nyomatékkal szólt Mitterrand elnök az európai együttműködés erősítésének szükségességéről. Szerinte végleg fel kell számolni a háború maradványait. Elérkezett az ideje „Jalta meghaladásának”, vissza kell adni a saját sorsukról való döntés jogát az európaiaknak. Ez a folyamat azonban csak párbeszéd útján képzelhető el, s nem járhat a nemzetközi feszültség újbóli megnövekedésével. Pozitívan szólt a Mihail Gorbacsov által többször felvázolt „közös európai ház” koncepcióról, ugyanakkor aláhúzta, hogy ennek közepén nem állhat egy fal.

Az európai együttműködés területein belül külön is kiemelte a francia elnök a kulturális kapcsolatok erősítésének fontosságát. Csak ily módon lehet szerinte ellensúlyozni a japán technika segítségével behatoló amerikai kultúra térnyerését. Hasonló szellemben nyilatkozott az EGK 1992-re tervezett egységes belső piacáról,¹⁷ hangsúlyozva, hogy az nem a kis országok, hanem Nyugat-Európa nagy gazdasági versenytársai ellen irányul.

A francia elnök úgy nyilatkozott, hogy országa nagymértékben érdekelt a leszerelésben. Elengedhetetlen, hogy a két vezető hatalom jelentősen csökkentse hadászati eszközeit, ebbe a folyamatba majd Franciaország is be fog kapcsolódni. A maguk részéről most elsőbbséget adnak a hagyományos fegyverek és haderők csökkentésének. A közel másfél évtizede eredmény nélkül folyó bécsi tárgyalások negatív példájára utalva¹⁸ hangsúlyozta, hogy erről összeurópai keretekben, a 35 ország részvételével kell megállapodni. A „kettős struktúra”, vagyis a 23, illetve 35 ország elkülöní-

17 1986. február 17-én Luxemburgban 9 EGK-állam képviselői aláírták az Egységes Európai Okmányt, amely 1992. december 31-re kitűzte az EGK egységes belső piacának létrehozását. Dánia, Görögország és Olaszország február 28-án Hágában csatlakoztak a megállapodáshoz.

18 Az 1973. október 30-tól Bécsben a Varsói Szerződés és a NATO tagállamai között a közép-európai hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek kölcsönös csökkentéséről folytatott úgynevezett MBFR (Mutual and Balanced Force Reduction) tárgyalások valóban eredmény nélkül fejeződtek be. Az 1982-ben elkészített szerződéstervezetet ugyanis a konferencia zárónapján, 1989. február 2-án nem írták alá. Nem sikerült megegyezésre jutni egyrészt a csökkentés által érintett terület nagyságáról, másrészt az erők és az eszközök számítási módjáról.

tése nem jó megoldás, mert Moszkva és Washington döntési szerepét növelné, amit ő személy szerint megengedhetetlennek tart.¹⁹

Franciaország a vegyi fegyverek végleges eltiltásában is érdekelt, ezért kezdeményezték egy ezzel foglalkozó konferencia összehívását 1989 januárjában, Párizsban. Mitterrand szerint a fő problémát az jelenti, hogy a Szovjetunió ezen a területen is fölényben van, s az Egyesült Államok előbb szeretne felzárkózni. Franciaország kevés vegyi fegyverrel rendelkezik, korábban felmerült, hogy előbb növelni kellene a készleteket egy bizonyos szintre, s aztán lehetne tárgyalni, de ez értelmetlen lenne.

Mitterrand a nemzetközi helyzet alakulása szempontjából pozitívnak minősítette a Szovjetunióban zajló változásokat. Várakozással készül közelgő moszkvai látogatására. Ellátogat Csehszlovákiába is. Régen széles körűek voltak a francia–cseh kapcsolatok, de most nem érznek elég nyitottságot a csehszlovák vezetés részéről. Hasonló a helyzet Lengyelországgal, amely a belső helyzete miatt nem megfelelő partner az intenzív együttműködésre. Sok szál köti össze Franciaországot Romániával, de a mostani román helyzet és politika miatt nincs lehetőség komolyabb kapcsolatokra. Magyarországgal példamutatóan jó a viszony. Támogatást ígért Magyarország és az Európa Tanács közötti kapcsolatok további fejlesztéséhez.

Grósz elvtárs vázolta a magyarországi reformfolyamat céljait, hátterét, eddigi tapasztalatait és soron következő lépéseit. Szólt arról, hogy hazai céljaink hogyan befolyásolják nemzetközi tevékenységünket, a kapcsolatépítés irányait és tartalmát. Aláhúzta, hogy nyugat-európai kapcsolatainkat nem szűkítjük le Ausztriára és az NSZK-ra, érdekeltek vagyunk az együttműködés fejlesztésében más országokkal, így Franciaországgal is. Változatlanul érvényesnek tekintjük az 1978-as közös politikai nyilatkozatban megfogalmazottakat.²⁰ Szívesen bekapcsolódnánk a francia fejlesztési programokba és szívesen vennénk a francia tőke, vállalkozók részvételét a magyar gazdaság szerkezetének korszerűsítésében. A Budapest–Bécs világkiállítás²¹ infrastrukturális beruházásai is jó lehetőséget kínálnak az együttműködésre.

19 Az európai hagyományos fegyverek csökkentésével foglalkozó, 1989. március 6-án Bécsben kezdődő kelet–nyugati tárgyalássorozaton (CFE) végül 23 állam (16 NATO- és 7 Varsói Szerződés-tagállam) vett részt.

20 1978. november 15–17. között Kádár János, az MSZMP KB első titkára, az Elnöki Tanács tagja Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök meghívására hivatalos látogatást tett Franciaországban. November 17-én magyar–francia nyilatkozatot írtak alá.

21 Franz Vranitzky osztrák kancellár 1987. szeptember 29–30-i magyarországi látogatása során jelentették be egy Bécs–Budapest szak-világkiállítás 1995-ben való közös megrendezésének tervét. 1987. november 11-én alakult meg a Minisztertanácsnak a világkiállítás megrendezésével foglalkozó tárcaközi bizottsága, melynek elnöke Marjai József kereskedelmi miniszter lett.

A francia elnök kérdésére válaszolva Grósz elvtárs tájékoztatást adott a magyar–román viszonyban jelentkező feszültségek okairól.²² Mitterrand hangsúlyozottan más területekről vett példákkal illusztrálva szólt arról, hogy milyen problémákat okoz a határok önkényes meghúzása. Elítélően szólt – általános jelleggel – a kisebbségek jogainak megsértéséről is. Hangsúlyozta, hogy Franciaország az ilyen kérdésekben rendkívül óvatosan foglalt állást. Más az NSZK esete, amely a romániai német kisebbség miatt közvetlenül is érintett. Hozzátette: ő személy szerint egyetért a Grósz elvtárs által kifejtett véleménnyel.

Michel Rocard miniszterelnök nyomatékosan hangsúlyozta a magyar–francia kapcsolatok fejlesztésének fontosságát minden területen. Szerinte azért is szükséges lenne Magyarország „német-orientáltságát” csökkenteni, mert túl nagy az NSZK súlya az európai együttműködésben. Grósz elvtárs felvetésére válaszolva úgy nyilatkozott, hogy szívesen nyújtanának nagyobb támogatást a magyarországi francianyelv-oktatáshoz, de a költségvetés ezt nem tudja fedezni. Az illegális bevándorlás, illetve a terrorizmus problémájára hivatkozva lényegében elutasítóan reagált a vízumkönnyítésre vonatkozó magyar felvetésre is.

II.

A többi francia politikussal lezajlott találkozókön Grósz elvtárs rövid áttekintést adott a magyar belpolitikai és gazdasági helyzetről, a tervezett további reformlépésekről és külpolitikai, külgazdasági törekvéseinkről.

Laurent Fabius, a Nemzetgyűlés elnöke tájékoztatást kért a magyar–román viszony problémáiról is. A magyar–francia kapcsolatokról szólva hangsúlyozta azt a véleményét, hogy Franciaország hibájából nincs előrelépés. Megjegyezte: Franciaország általában is lemaradt más nyugat-európai országokhoz képest a kelet–nyugati együttműködés ösztönzése terén.

Alain Poher, a Szenátus elnöke a nemzetközi helyzet javulását méltatta és azt a véleményét fejtette ki, hogy az Európai Közösségek nem bezárkózásra, hanem éppen ellenkezőleg, az összeurópai együttműködés erősítésére törekszik.

Roland Dumas külügyminiszter a francia Európa-politika új hangsúlyairól, a Kelet-Európa felé irányuló fokozott aktivitás motivációjáról adott áttekintést. Aláhúzta, hogy korábban a katonai szövetségi rendszerek merev

22 1988. április 29-én Nicolae Ceaușescu, a Román Kommunista Párt főtitkára, államelnök bejelentette, hogy 2000-ig végrehajtják a településszerkezet átalakítására kidolgozott programot, amelynek során közel kétezer falut számolnak fel. 1988. június 27-én a budapesti Hősök terén több tízezren tüntettek a romániai magyar kisebbséget súlyosan érintő intézkedések ellen. Románia válaszul bezáratta a kolozsvári magyar főkonzulátust.

szemben állása és az ugyancsak merev ideológiai ellentétek akadályozták a kelet-nyugati kapcsolatok építését, most azonban mindkét oldalon „új látásmód” érzékelhető, ami biztató. Külön is kiemelte az Európa Tanács szerepét a kelet-nyugati együttműködés új lehetőségeinek feltárásában és kiaknázásában.

André Lajoine, a Francia Kommunista Párt KB titkára, a parlamenti frakció vezetője átadta a külföldön lévő Marchais főtitkár²³ üdvözetét. Bírálóan szólt a francia kül-, különösen a katonapolitikáról, francia kezdeményezéseket sürgetett a nukleáris és hagyományos leszerelés területén. Elismerően szólt a Varsói Szerződés leszerelési javaslatairól.

Az FKP nevében sikereket kívánt a magyarországi reformokhoz és pártja támogatásáról biztosította a magyar-francia kapcsolatok fejlesztését. Az MSZMP és az FKP kapcsolatairól elégedetten nyilatkozott és azok további erősítése mellett foglalt állást.

Pierre Mauroy, a francia Szocialista Párt első titkára a szocialista értékek megőrzésének szükségességét hangsúlyozta. Kifejtette azt a véleményét, hogy a kormányzó párt stratégiai-politikai munkáját és a kormány napi tevékenységét el kell választani egymástól. Köszönettel elfogadta Grósz elvtárs meghívását magyarországi látogatásra.

Jacques Chirac volt miniszterelnök, Párizs főpolgármestere nyomatékosan hangsúlyozta, hogy Magyarország iránt érezhetően növekszik a franciák érdeklődése és rokonszenve. Ez szerinte jó alapot ad az együttműködés erősítésére. Új lehetőségként vetette fel nagyvállalatok megnyerését a kulturális együttműködés, közös akciók anyagi támogatására. Grósz elvtárs jelezte, hogy szívesen megismernék az 1989-es „Párizs, Európa Kulturális Fővárosa” rendezvényeinek tapasztalatait, mivel elképzelhető, hogy 1995-ben Budapest nyeri el ezt a címet.

Raimond Barre volt miniszterelnök a gazdasági versenyképesség fontosságát hangsúlyozta. Aláhúzta, hogy minden reformnak „ára” van, a nehézségeket nagy türelemmel kell leküzdeni. Érdeklődött a Szovjetunióban zajló folyamatok kilátásainak magyar megítéléséről.

III.

A Gyáriparosok Szövetségében az üzletemberekkel lezajlott találkozón mindkét oldalról indokolatlanul alacsonynak nevezték a gazdasági kapcsolatok szintjét. Egyetértés volt abban, hogy adottak az előrelépés lehetőségei, hiszen kölcsönös az erre irányuló politikai akarat, a magyar gazdaság

23 Georges Marchais (1920–1997): francia politikus. 1947–1994-ben az FKP KB tagja, illetve 1956–1959-ben a KB póttagja, 1961–1994-ben a PB tagja és a KB titkára; 1972–1994-ben az FKP főtitkára. 1973–1994-ben nemzetgyűlési képviselő.

szerkezetváltásában szükség van a külföldi, így a francia tőkére és technológiára. Biztató a növekvő francia aktivitás a Világbank által finanszírozott ügyletekben.

Magyar részről felvetették, hogy kevés a magyarországi termelő vegyes vállalat, s változatlanul fékezik az együttműködést az olyan adminisztratív akadályok, mint a kontingensek, a COCOM-korlátozások, vagy a nehézkes francia vízumgyakorlat.

A találkozón részt vevő francia vállalati vezetők az általában többéves együttműködés pozitív tapasztalatairól szóltak. 5–6 nagyvállalat jelezte vegyesvállalat-alapítási szándékát. Egyetértés volt abban, hogy mindenképp az elektronika, a számítástechnika, az energiagazdálkodás, az élelmiszer-, illetve mezőgazdasági gépgyártás, a vegyipar, a könnyűipar és a közlekedés területén van lehetőség az együttműködés bővítésére.

Tétényi,²⁴ Bartha és Gombocz elvtárs partnertárgyalásai jól egészítették ki a legfelső szintű, illetve kormányfői megbeszéléseket, tovább konkretizálták az együttműködési lehetőségeket a számítástechnika, a biotechnológia, az atomenergetika, illetve a kutatások területén, a gazdasági-kereskedelmi, valamint a pénzügyi kapcsolatokban.

A francia kereskedelmi miniszter egyetértett a COCOM-korlátozások enyhítésére, illetve a vízumgyakorlat egyszerűsítésére irányuló magyar törekvésekkel. A Banque de France elnöke – a Nemzetközi Valutaalap korábbi vezérigazgatója – személyes támogatást ígért az IMF-nél a hosszú lejáratú strukturális hitelmegállapodás megkötéséhez.²⁵

A kutatási-technológiai és a kereskedelmi miniszter magyarországi látogatásra szóló meghívást fogadott el. Az ipari miniszter jelezte, hogy meghívás esetén szívesen látogatna hazánkba.

IV.

A látogatás lehetőséget adott a francia külpolitika kelet-európai nyitási szándéka indítékainak, illetve komolyságának felmérésére. Bár nyilvánvaló, hogy Franciaország ezt elsősorban az NSZK-val folytatott hagyományos versengésének rendeli alá, a francia törekvés és a magyar politika iránti növekvő rokonszenv a jövőben valószínűleg jobb lehetőséget ad kapcsolatépítési törekvéseink érvényesítésére.

24 Tétényi Pál (1929–): kémikus. 1985–1989-ben az OMFB elnöke. 1985–1990-ben az Országos Atomenergia Bizottság elnöke. 1980–1989-ben az MSZMP KB tagja.

25 Jacques de Larosière de Champfeu (1929–): francia közgazdász, politikus. 1978–1987-ben az IMF vezérigazgatója, 1987–1993-ban a Banque de France kormányzója.

Figyelemre méltó ugyanakkor az eddig lényegében fenntartás nélkül támogatott Románia érzékelhető leértékelődése a francia politikai vezetésben.

A látogatás nyomán bizonyára erősödő érdeklődés és bizalom – megfelelő magyar vállalati aktivitás esetén – lehetőséget ad a gazdasági együttműködés bővítésére. Ehhez a francia kormányzat részéről a korábbinál ugyan nagyobb jóindulat várható, de áttörés jellegű fordulatra egyelőre nem lehet számítani.

A jelentést összeállította:
Kovács László
külügyminiszter-helyettes

Jóváhagyta:
Grósz Károly

MNL0L, XIX-J-1-j, 1988, Franciaország, 40. doboz, 13-003344/26/ 1988.
Jelentés a Politikai Bizottságnak és a Minisztertanácsnak Grósz Károly elvtársnak a Francia Köztársaságban tett hivatalos látogatásáról, összeállította Kovács László külügyminiszter-helyettes, jóváhagyta Grósz Károly (1988. november 23.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



LAURENT FABIUS NEMZETGYŰLÉSI ELNÖK BUDAPESTI TÁRGYALÁSAI

1989. MÁRCIUS 6-7.

1989. február 23–24-én Laurent Fabius, a francia Nemzetgyűlés elnöke parlamenti küldöttség élén látogatást tett Magyarországon. Tárgyalópartnere volt Stadinger István, az Országgyűlés elnöke, valamint Szűrös Mátyás, az MSZMP KB titkára, az Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke. Találkozott továbbá Pozsgay Imre államminiszterrel. Fogadta őt Grósz Károly, az MSZMP főttitkára és Németh Miklós, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke. A látogatás nagy újdonsága volt, hogy a hivatalos tárgyalópartnereken kívül Fabius a francia nagyköveti rezidencián találkozott a magyar politikai életben egyre növekvő szerepet játszó ellenzék fő irányzatainak képviselőivel is. Daniel Bernard „elnöki megbízott” feljegyzéseket készített a fontosabb megbeszélésekről, amelyek közül az alábbiakban hármat közlünk. A francia Nemzetgyűlés elnökének Szűrös Mátyással folytatott eszmecsereje során főként Magyarország nemzetközi helyzetéről esett szó. Németh Miklóssal elsősorban a magyar gazdasági és politikai átmenet sajátosságait vitatták meg. Az „alternatív mozgalmaknak” nevezett ellenzékiek politikai hitvallásuk mellett szervezeteik szerény anyagi helyzetére hívták fel a figyelmet.

Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése: *A Nemzetgyűlés elnökének látogatása Magyarországon. A Parlament külügyi bizottságának elnökével, Szűrös Mátyással¹ folytatott tárgyalások (1989. március 6.).*

A következő témákat vitattuk meg:

- Románia
- A Szovjetunió helyzete
- Magyarország Európával való kapcsolata
- Magyarország/Dél-Korea
- Magyarország/Izrael
- Magyarország külkereskedelmi kapcsolatai
- Lengyelország.

¹ Szűrös Mátyás (1933–): politikus. 1983–1989-ben az MSZMP KB külügyi titkára. 1985–1989-ben az Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke, 1989–1990-ben az Országgyűlés elnöke és ideiglenes államfő. 1978–1989-ben az MSZMP KB tagja.

1. Románia

Szűrös úr szerint nem beszélhetünk Románia és Magyarország között konfliktusról, ugyanakkor azonban Bukarest annak érdekében, hogy az ország nemzeti szempontból homogénné váljon, olyan politikát folytat, amiben a magyar, német és zsidó kisebbségnek nincs helye.

Az elkorcsosult szocializmus nyelvezetébe öltöztetett idejétmúlt, nepotista diktatúra különösen erősíti és bátorítja Romániában a nacionalizmust.

Európa érdeke is, hogy ezzel a helyzettel szemben egységes álláspontot képviseljen.

2. A szovjet–magyar kapcsolatok megtisztulóban vannak. A gorbacsovi Szovjetunió meghatározó támaszt jelent a gyorsan fejlődő, nyugtalan Magyarország számára. Hagyományosan Budapest áll a változások élén, „ugyanakkor, azonban bele kellett néznünk néha a visszapillantó tükörbe is, mert kis ország vagyunk”.

Büszkék vagyunk arra, hogy mind a Szovjetunió, mind pedig Kína a mi tapasztalatainkból merít ihletet. Magyarországon nincs szovjetellenesség, és ha mégis, akkor is csökkenőben van.

Megjegyzendő, hogy a Demokrata Fórum² gratuláló üzenetet küldött a Szovjetunióknak a szovjet csapatok Afganisztánból való kivonása kapcsán.

Azt kívánom, hogy Budapest kiegyensúlyozott kapcsolatokat építsen ki Moszkvával. „Ha Finnországnak sikerült, miért ne sikerülhetne nekünk is?”, tette hozzá Szűrös úr, akiről tudni kell, hogy majdnem tíz évig volt Magyarország nagykövete a Szovjetunióban.³

Szűrös úr szerint a peresztrojka és a glasznoszty⁴ visszafordíthatatlan folyamatok.

2 Magyar Demokrata Fórum: 1987. szeptember 27-én a lakiteleki találkozón létrehozott szellemi-politikai mozgalom, amely 1988. szeptember 3-án társadalmi szervezetté, 1989. június 25-én párttá alakult. A népi-nemzeti, a kereszténydemokrata-konzervatív és a nemzeti liberális értékeket egyesítette.

3 Szűrös Mátyás 1978–1982-ben volt Magyarország moszkvai nagykövete.

4 Gorbacsov pártfőtitkár az SZKP XXVII. kongresszusán, 1986. február 25-én hirdette meg a „peresztrojka” (átépítés, átalakítás) elnevezésű reformprogramját. A gazdaságban a „piaci szocializmust” tűzték ki célul, s megkezdték a központi irányítás lebontását. Engedélyezték a korlátozott szabadpiaci mechanizmusokat lehetővé téve a vállalkozást. E politika fontos összetevője volt a „glasznoszty” (nyíltság), amelynek bevezetésével Gorbacsov az SZKP keményvonalas konzervatívjait kívánta megtörni a „peresztrojka” elfogadtatása érdekében. Azt remélte, hogy a nyíltság különféle szintjein, a vitákon és a vitákon való részvételeken keresztül a szovjet nép támogatni fogja a meghirdetett átalakítási programot.

3. Magyarország kapcsolatai Nyugat-Európával

Az Európai Parlamenttel⁵ fennálló kapcsolataik jók. A strasbourggi gyűlés küldöttsége, Rudi Arnt, Lord Plumb⁶ és Willy Clercq⁷ vezetésével szintén látogatást tett Budapesten.

Az 1988-ban tíz évre megkötött szerződés Magyarország és az EGK között⁸ az első pozitív lépést jelenti, nem marad más hátra, mint hogy tartalommal megtöltsük. Budapest természetesen az egyes kényes termékek védelmét szolgáló vámok csökkentésére kitűzött határidők lerövidítését szeretné elérni. Magyarország ezzel a témával kapcsolatban egy 18 pontból álló tervezetet ismertetett. E tervezet egy újabb egyezmény megkötésének lehet alapja, amely már figyelembe veszi az 1992-es esztendő európai elképzeléseit (szabad kereskedelmi egyezmény vagy csatlakozási szerződés).

5 Az európai integráció öt fő intézményének egyike. Az Európai Parlament elnevezés 1962 óta hivatalos. A nemzeti parlamentektől eltérően nem törvényhozó szerv. Feladata főként a demokratikus ellenőrzés gyakorlása, illetve az integrációs szervek döntéshozatali folyamatainak ellenőrzése. Hivatalos székhelye Strasbourg, a bizottságok azonban Brüsszelben üléseznek, és a titkárság is megoszlik a két város között. 1979-től a képviselőket közvetlenül választják öt évre, az összes tagország területén egyidejűleg tartott választásokon.

6 Charles Henry Plumb, Baron Plumb (1925–): brit politikus. 1959-ben a Farmers Union Országos Tanácsának tagja, 1964–1965-ben alelnöke, 1966–1969-ben elnökhelyettese, 1970–1979-ben elnöke. 1975–1979-ben a Brit Mezőgazdasági Tanács elnöke, 1979–1982-ben a Mezőgazdasági Termelők Nemzetközi Szövetségének elnöke. 1979-től az Európai Parlament (konzervatív) tagja, 1979–1982-ben a Mezőgazdasági Bizottság elnöke, 1982–1987-ben az Európai Demokratikus Csoport (konzervatívok) elnöke, 1987–1989-ben az Európai Parlament elnöke.

7 Willy de Clercq (1927–): belga politikus. 1951–1952-ben a genti Fellebbviteli Bíróságon ügyvéd. 1952-től New Yorkban az ENSZ Titkárság munkatársa. 1958-tól parlamenti képviselő, 1966–1968-ban a költségvetésért felelős miniszterelnök-helyettes, 1973–1974-ben miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter, 1973–1977-ben pénzügyminiszter, 1981–1985-ben miniszterelnök-helyettes, pénzügy- és külkereskedelmi miniszter, 1985-től államminiszter. 1961-ben a Szabadság és Haladás Pártja elnökhelyettese, 1971–1973-ban és 1977–1981-ben elnöke. 1979–1981-ben és 1989-től az Európai Parlament tagja, a külgazdasági kapcsolatok bizottságának elnöke. 1980–1985-ben a Liberális és Demokrata Pártok Európai Szövetségének elnöke. 1983–1985-ben az IMF Ideiglenes Bizottságának elnöke. 1985–1989-ben az Európai Közösségek Bizottságának külkapcsolatokkal és kereskedelem-politikával foglalkozó biztosa.

8 1988. június 28-án Brüsszelben Magyarország kereskedelmi és együttműködési szerződést kötött az EGK-val, amely a legátfogóbb megállapodás volt az EGK és egy szocialista ország között. Könnyítette a magyar kivitelt az EGK országaiba, cserébe pedig kedvező feltételeket kínált az EGK üzletemberei számára Magyarországon.

4. Dél-Koreával fennálló kapcsolatok

Budapest egyszerűen a valós helyzetből és nem dogmákból kiindulva döntött úgy, hogy felveszi Szöullal a diplomáciai kapcsolatokat.⁹ Ennek a sok nehézséggel járó lépésnek a megtételében, amely élénk tiltakozást váltott ki Phenjanban, nem csak a gazdasági indítékok játszottak szerepet.

5. Hiba volt Magyarország és Izrael között megszüntetni a diplomáciai kapcsolatokat 1967-ben. Budapest a Tito által elindított mozgalmat követte ezzel.

Jelenleg 250 000 magyar származású izraeli polgár él Izraelben. Magyarországot Tel-Avivban egy állandó küldöttség képviseli.¹⁰

6. Magyarország a világ 150 országával tart fenn kereskedelmi kapcsolatot, amelynek egyik fele rubelben, a másik fele dollárban valósul meg.

A nemzeti bevétel fele a külkereskedelemből származik. Csak az NDK rendelkezik hasonló számadatokkal.

Budapest számára a nyugati kapcsolatok ugyanolyan fontosak, mint a keletiek. Szűrös úr szellemesen a következőképpen fogalmazta meg kívánását: „Magyarországnak úgy kell elhagynia a KGST-t, mint ahogy Franciaország kilépett a NATO egyesített szervezetéből.”¹¹

7. Magyarország más úton köteleződött el, mint Lengyelország, de egyik is és a másik is a parlamentáris demokrácia megteremtését szeretné elérni. Miután Lengyelország elhasznált számos kormányt, ma Rakowski úrban¹² egy hatékony, de politikai téren 8 évvel elmaradt miniszterelnökre talált. A LEMP-nek erős ellenséggel kell szembenéznie. Budapest nagyra becsüli Jaruzelski urat,¹³ aki 1981-ben képes volt küldetését teljesíteni.

9 1988. december 6-án a Magyar Népköztársaság állandó képviselőt nyitott a Koreai Köztársaság fővárosában, Szöulban.

10 A Magyar Népköztársaság és Izrael Állam között 1989. szeptember 18-án nagykövetségi szinten állították helyre az 1967-ben megszakított diplomáciai kapcsolatokat.

11 1966. február 21-én De Gaulle elnök sajtóértekezleten bejelentette, hogy az összes francia katonai egységet kivonják a NATO integrált parancsnokságának kötelékéből. Továbbá elrendelte, hogy ki kell üríteni minden francia földön lévő külföldi támaszpontot. E döntés nem jelentett szakítást a nyugati blokkal, hiszen Franciaország továbbra is a szövetség teljes jogú tagja maradt. Sőt a tábornok továbbra is igényelte a szoros együttműködés fenntartását legfőbb NATO-beli szövetségeseivel.

12 Mieczysław Rakowski (1926–): lengyel politikus. 1981–1985-ben a minisztertanács elnökhelyettese, 1985–1988-ban a szejm alelnöke, 1985–1989-ben a Társadalmi és Gazdasági Tanács elnöke. 1987–1990-ben a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB PB tagja és 1988–1989-ben a KB titkára, 1989–1990-ben első titkára. 1988–1989-ben Lengyelország miniszterelnöke.

13 Wojciech Jaruzelski (1923–): lengyel politikus. 1968–1983-ban nemzetvédelmi miniszter; 1981–1985-ben Lengyelország miniszterelnöke, 1981–1989-ben a LEMP KB első titkára. 1983–1990-ben a Nemzetvédelmi Bizottság elnöke és 1985–1989-ben az Államtanács elnö-

A magyarok másik utat választottak azzal, hogy többpártrendszert, új alkotmányt és 1990-ben országgyűlési választásokat terveznek.

A 800 000 taggal rendelkező MSZMP-nek nem kell félnie, mindazonáltal nem kétséges, hogy egypártrendszer esetén nem lehet megteremteni a demokráciát. Kádár szerepe fontos volt annak idején, ma azonban „egy terebélyes fa nagy árnyékkal”.

*

Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése: *A Nemzetgyűlés elnökének látogatása Magyarországon. Németh miniszterelnök úrral¹⁴ folytatott tárgyalások (1989. március 7.)*.

Németh úr, miután megállapította, hogy ma ő a legfiatalabb miniszterelnök Európában, hangsúlyozta, hogy a Magyarországon zajló jelenlegi események a kontinens egésze szempontjából fontosak. A miniszterelnök ugyan visszautasítja, hogy „magyar példát” emlegessünk, ugyanakkor elismerte, hogy azon az úton, amin Magyarország elkötelezte magát, eddig még senki sem járt. A magyarok úgy próbálnak felépíteni egy modern polgári demokratikus társadalmat, hogy nem akarják mindenben lemásolni Nyugat-Európát.

A politikai és gazdasági rendszer megreformálása példa nélkül áll a szovjet blokkban. Igaz ugyan, hogy elméletileg többpártrendszer létezik a Német Demokratikus Köztársaságban, Lengyelországban vagy Bulgáriában, de a magyar törekvések ettől teljesen különböznek.

Németh úr szerint az MSZMP meg fogja nyerni a választásokat. Véleménye szerint Spanyolország példáját¹⁵ kell követni ahhoz, hogy sikerüljön az átmenet a demokratikus rendszerbe.

Igaz ugyan, hogy Kádárt nem lehet Francóhoz¹⁶ hasonlítani, de mégis sok a hasonlóság.

ke (államfő), 1989–1990-ben Lengyelország köztársasági elnöke. 1964–1989-ben a LEMP KB, 1970–1989-ben a PB tagja.

14 Németh Miklós (1948–): politikus. 1987–1989-ben az MSZMP KB, 1988–1989-ben a PB tagja, 1989-ben az MSZMP négyfős elnökségi tagja és a PB helyett felállított Politikai Intéző Bizottság (PIB) tagja. 1989-ben az MSZP alapító elnökségi tagja. 1988–1990-ben a Minisztertanács elnöke (kormányfő).

15 A Franco spanyol diktátor 1975. novemberi halála után 1977. június 15-én tartott törvényhozási választások győztese a francóista rendszer elitjének 14 jobbközép, jobboldali és centrista politikai csoportját egyesítő laza pártszövetség, a Demokratikus Centrum Unió lett hatmillió szavazattal (165 mandátummal).

16 Francisco Franco Bahamonde (1892–1975): spanyol katonatiszt és politikus. 1934–1935-ben vezérkari főnök, 1936-tól a kormány ellen indított lázadás vezetője. A spanyol polgárháborúban német és olasz segítséggel győzelmet aratott a köztársasági hadsereg felett.

A legnagyobb nehézségek a gazdaság területén mutatkoznak. Az elképzelés az, hogy felgyorsítsák, és ne lelassítsák a reformokat, még akkor se, ha különösen nehéz a negyven éve gyakorolt szokásokat megváltoztatni.

A cél, hogy létrejöjjön egy vegyes gazdaság, ahol egymás mellett megfér az állami tulajon (szövetkezetek) és a magántulajdon. Még ha jobbról is és balról is kritizálják, csak ezen az áron lehet megváltoztatni a Magyarországról kialakított megszokott képet.

Kétoldalú kapcsolataink közismerten elégtelenek. Talán a befektetésről szóló új magyar törvény lehetővé fogja tenni, hogy viszonyunkat dinamikusabbá tegyünk.

Németh úr öröndetesnek tartja, hogy az együttműködés gyümölcseként megnyílt a banktechnikai képzési központ.¹⁷ Ragaszkodik ahhoz, hogy személyesen ő avassa fel. A miniszterelnök azzal kapcsolatban is örömet fejezte ki, hogy a francia miniszterelnök meghívta a hágai környezetvédelmi értekezletre.¹⁸

Visszatérve a magyar belpolitikára, Németh úr úgy látja, hogy a most megtett gazdasági intézkedések hatékonyságának kiértékelésére ebben a kezdeti időszakban nem lehet pontos határidőt adni. A magyar gazdaság beteg, és szerkezete egyáltalán nem felel meg a modern kritériumoknak. Ki kell fejleszteni a vállalkozói réteget. Ez ma a legfontosabb. Magyarország tagja a KGST-nek, ahol egyedül a politikai jelszavak domináltak. Ezen a szervezeten belül csak „kölcsonösen előnytelen” kapcsolat létezik. Magyarország számára tehát sürgető, hogy az óriási államadósság ellenére megnyíljon a Nyugat felé. A magyar nép, amely eddig tudatlanságra volt ítélve, kezd rádöbbsenni a valós helyzetre. Így még inkább felkészül a szenvedések elfogadására. A vállalkozások támogatásán túl a kormánynak meg kell küzdenie az inflációval. 3 vagy 4 éven belül mindenképpen szükséges lesz ebben az ügyben cselekedni. A szociálpolitikát (nyugdíjak, biztosítás) teljes egészében újra kell gondolni, mert ma a források túlságosan aránytalanul vannak elosztva. Ez az egyik oka annak, hogy a kormány kénytelen volt bevezetni a jövedelemadót.

Budapest régóta követeli a KGST megreformálását. Magyarország nem akar kilépni ebből a szervezetből, de szeretné megváltoztatni szerkezetét

1939-től Spanyolország diktátora. Mint államfő (caudillo) és 1973-ig kormányfő a hadseregbe, a római katolikus egyházra és a falangista pártra támaszkodva diktatórikus rendszert hozott létre.

17 1989-ben valóban Nemzetközi Bankárképző Központ nyílt Budapesten.

18 1989. március 10-11-én Németh Miklós miniszterelnök részt vett a 24 ország állam- és kormányfőinek jelenlétével Hágában tartott környezetvédelmi csúcskonferencián. Ennek során kétoldalú megbeszélést folytatott Michel Rocard francia miniszterelnökkel és Mitterrand köztársasági elnökkel.

és a működését. A nyárra tervezett prágai értekezlet döntő jelentőségű lesz ebből a szempontból. Némethnek azonban nincsenek illúziói.

Az EGK-val aláírt szerződés mutatja, hogy Magyarország szeretne beugrani az 1993-ban mozgásba jövő Európa területére. Budapest számára az egységes piac kihívást jelent. Mindenképpen el kell kerülni, hogy az 1993-as esztendő a tág értelemben vett Európán belüli szakadáshoz vezessen. Ellenkezőleg, fontos lenne, hogy a két gazdaság találkozzon. Miért ne lehetne elképzelni, hogy Magyarország a 90-es évek derekától társulási szerződést köt az EGK-val? Az igaz, hogy mezőgazdasági téren egymás versenytársai vagyunk, de ki lehetne alakítani a jövőben egyfajta együttműködést ipari területen (telekommunikáció, autóiipar).

A miniszterelnök kijelentette, hogy kész részletesen és pontosan a lehető leghamarabb levélben megfogalmazni azokat a területeket, amelyekben a francia–magyar együttműködés lehetséges és kívánatos.

*

Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése: *A Nemzetgyűlés elnökének látogatása Magyarországon. Az alternatív mozgalmakkal folytatott megbeszélések (1989. március 7.).*

A Nemzetgyűlés elnöke megbeszéléseket folytatott a francia nagykövet rezidenciáján a következő csoportok képviselőivel:

- A Szociáldemokrata Párt¹⁹
- A Demokraták Egyesülete²⁰
- A Kisgazda Párt²¹
- Fiatalkorú Demokraták Szövetsége (Fidesz)²²
- A Demokrata Fórum

19 A rendszerváltás lehetőséget adott a Szociáldemokrata Párt újjászervezésére, mely 1989. januárban indult el. A kezdeti sikereket a vezetésben mutatkozó ellentétek visszafogták. Az 1990-es választásokon a párt nem érte el a 4 százalékos, parlamentbe kerülési küszöböt.

20 A Kádár-rendszer „demokratikus ellenzékének” nevezett csoport – értelmiségiek, liberális és radikális demokraták – 1988. május 1-jén Szabad Kezdeményezések Hálózata néven hozták létre civil tömörülésüket. E szervezetből jött létre 1988. november 13-án a Szabad Demokraták Szövetsége, amely Kis János vezetésével a rendszerváltást aktívan elősegítő és sürgető párttá fejlődött.

21 1988. november 18-án alakult újjá a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt. A párt állást foglalt a semlegesség, a demokratikus jogállam és az európai orientáció mellett. Követelte a többpártrendszer biztosítását, szabad választásokat, alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását és a piacgazdaság megteremtését.

22 1988. március 30-án, az ELTE Bibó István Kollégiumában fiatal egyetemisták és már végzett értelmiségiek alakították meg a Fiatalkorú Demokraták Szövetségét. A Fidesz független ifjúsági szövetségként alakult meg, amely tömöríteni kívánta a radikális reformokat igénylő

Ez az első ilyen jellegű találkozásuk felelős nyugati politikussal. A magyar tv és a sajtó bőségesen beszámolt az eseményről.

A Nemzetgyűlés elnökének a kérdéseire a különböző pártok és egyesületek a következőképpen válaszoltak:

- A Szociáldemokrata Párt esetében a régi elnök, Rebesch úr²³ ragaszkodott ahhoz, hogy részt vehessen a megbeszélésen. Úgy mutatta be pártját, mint amelyik több mint száz éves múltra tekint vissza, és amely ma koldulni kényszerül. Rebesch [Révész] úr felhívta a figyelmet arra, hogy amikor a Szociáldemokrata Párt egyesülni kényszerült az MSZMP-vel,²⁴ több mint 500 000 tag elutasította ezt a lépést. Ma ennek a pártnak anyagi gondjai vannak. Reméli, hogy kapcsolatok létesülnek a Szocialista Internacionáléval.

- Az 1948 előtt a legfontosabb politikai csoportnak számító kiscgazdapárt szintén nem rendelkezik megfelelő anyagi bázissal. Célja liberálisabb gazdaság létrehozása szabad demokráciában. Szükségesnek tartják a magyar kulturális hagyományhoz való visszatérést. A Kiscgazda Párt elutasítja, hogy a szocialista fogalom bekerüljön az új alkotmányba. A „szociális” kifejezést ellenben elfogadná. A svéd és az osztrák modellt tartja példaértékűnek.

- A Demokrata Fórum 11 ezer taggal büszkélkedik. A szervezete természetesen semmilyen kapcsolatot sem tart fenn a lengyel Szolidaritás mozgalommal. Lényegében értelmiségieket gyűjt egybe. Mint ahogy a többi alternatív szervezet, ő is csak elégtelen pénzügyi és anyagi eszközökkel

fiatalokat. Kiálltak az egyéni és csoportérdekek szabad szerveződése mellett. Szorgalmazták a társadalmi esélyegyenlőséget. Célul tűzték ki olyan helyzet elérését, ahol a „magán-, az önkormányzati és állami tulajdon arányait a gazdasági racionalitás szabályozza”.

23 Helyesen: Révész András (1909–1996): politikus. 1929–1944-ben a budapesti polgármesteri hivatalban az árvaszék gyermekvédelmi osztálya, később a kórházi osztály munkatársa, közben 1936-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen jogtudományi doktori oklevelet szerzett. 1927-től az MSZDP, utóbb egyúttal a magánalkalmazottak szakszervezetének tagja. 1945–1947-ben a főpolgármesteri hivatal SZDP-szervezetének elnöke, 1947–1948-ban kinevezett főjegyzőként a szociálpolitikai osztály helyettes vezetője. 1948. februárban az MKP nyomására mint a két munkáspárt egyesülésének ellenzőjét kizárták az SZDP-ből, munkahelyéről is elbocsátották, 1948. decemberben nyugdíjazták. 1950-ben le tartóztatták, és koholt vádak alapján életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. 1955. novemberben szabadult. Az 1956-os forradalom idején részt vett az SZDP újjászervezésében, október 30-án a párt főtítkárhelyettesévé választották. A november 4-i szovjet beavatkozás után visszavonult a politikai élettől. 1956. szeptembertől a Budakalászi Textilművek jogtanácsosa, 1972-ben nyugdíjazták. 1989-ben részt vett az MSZDP újjáalakításában, 1989. február–júniusban a párt elnöke, június–októberben tiszteletbeli elnöke. Miután nem értett egyet a Petrasovits Anna irányította vezetéssel, kilépett a pártból. 1989 végétől a Független Szociáldemokrata Párt elnöke volt.

24 Helyesen: 1948. június 12-én a Magyar Kommunista Párt IV. és a Szociáldemokrata Párt XXXVII. kongresszusa kimondta a két párt egyesülését Magyar Dolgozók Pártja néven.

rendelkezik. A Demokrata Fórum 400 helyi szervezetből épül fel. Tetszetős példának tartja a spanyol demokratikus átalakulást. A fórum szerint a „szocializmus” szó jelentését teljesen elferdítették. Pol Pot²⁵ nem ezzel a koncepcióval büszkélkedett? A fórum célja egy demokratikus, szabad és semleges Magyarország.

- A Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz) kinyilvánította, hogy tevékenységéhez nem rendelkezik más eszközzel, mint „szegény fiatalokkal egy szegény országban”. Számára a szocializmus kifejezés a sztálinizmus szinonimája, amit a magyar történelem elmúlt negyven éve semmitmondóvá tett. A Fidesz támogatja Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből.

E találkozón szerzett általános benyomásunk, hogy e különböző mozgalmak csodálatot érdemelnek az általuk tanúsított határozottságért és bátorságért. Fontos megállapítani, hogy a beszélgetés végig franciául folyt. Ezen a nyelven (Rebeschts leszámítva) minden küldött folyékonyan beszélt.

Általánosságban mindegyikük egyetértett az elérendő véccélal: vagyis szabad, semleges és demokratikus Magyarország létrehozásával, ugyanakkor nyilvánvaló volt, hogy az egyes szervezetek más-más eszközökkel kívánják ezt megvalósítani.

Ahhoz, hogy ezek a mozgalmak valódi szervezett politikai pártokká alakuljanak, minden bizonnyal időre és olyan anyagi háttérre van szükség, amellyel ma még messze nem rendelkeznek.

Assemblée nationale – Paris, Service des Archives et de la recherche historique parlementaire, dosszié: Mission du Président de l'Assemblée nationale en Hongrie du 23 au 24 février 1989, aldosszié: Conclusion de la Mission: notes des entretiens rédigées par le secrétaire, lettre de remerciement (3 au 8 mars 1989). *Visite du Président de l'Assemblée nationale en Hongrie. Entretiens avec M. Matyas SZUROS, Président de la Commission des Affaires étrangères de l'Assemblée nationale*, Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése (1989. március 6.); *Visite du Président de l'Assemb-*

25 Pol Pot (eredeti nevén Szaloth Szár, 1925/28–1998): kambodzsai khmer politikai vezető. 1963-tól az 1960-ban alakult Kommunista Párt szervezője. A vörös khmerek élén 1975-ben megdöntötte Lon Nol rendszerét. 1976-tól a vietnami hadsereg 1979. januári bevonulásáig az új vörös khmer kormány miniszterelnöke. Radikális kommunista kormánya erőszakkal kiűritette a városokat, több millió embert, elsősorban értelmiségieket megölt vagy menekülésre kényszerített. Becslések szerint 1975–1979 között legalább egymillió ember halálát okozta a kényszermunka, az éhezés, a betegségek, a kínvallatás vagy a kivégzés. A vietnamiak bevonulása után a délnyugati hegyekbe vonult vissza, onnan irányította a vörös khmer csapatokat az új, Hanoi által támogatott phnompeni kormány ellen.

DOKUMENTUMOK

lée nationale en Hongrie. Entretiens avec M. Nemeth, Président du Conseil des Ministres, Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése (1989. március 7.); *Visite du Président de l'Assemblée nationale en Hongrie. Entretiens avec les mouvements alternatifs*, Daniel Bernard, elnöki megbízott feljegyzése (1989. március 7.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv, francia nyelvről fordította: Fejérdy Gergely.



**FRANCIA VÉLEMÉNYEK A MAGYAR REFORMFOLYAMATRÓL.
A PÁRIZSI MAGYAR NAGYKÖVET KÖZVETÍT**

1989. ÁPRILIS 25.

François Mitterrand köztársasági elnök 1988-ban megkezdett második periódusának elején a francia politikai körök fokozott figyelemmel fordultak Kelet-Európa felé. A párizsi magyar nagykövet alábbi jelentése igyekszik feltárni az érdeklődés okait, valamint a Magyarországgal kapcsolatban megfogalmazódó véleményeket és elvárásokat is. „Itteni vélemény szerint egy mérsékeltebb ütemű, de következetesen végrehajtott, a külföld számára is kiszámítható politikai reformfolyamatra lenne szükség”, jelentették a párizsi magyar diplomaták. Az irat közvetíti a francia gazdasági és politikai köröknek a magyar helyzet esetleges destabilizálódásától való félelmét. A színvonalas és szempontokban gazdag elemzés érdekessége, hogy szerzője a francia értékelések számbavételén túl magukról a magyarországi folyamatokról is véleményt nyilvánít.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége (Párizs)

1989. április 25.

Tárgy: Francia vélemények a magyar reformfolyamatról (46/1989).

001104/1

Külügyminisztérium

Dr. Várkonyi Péter elvtárs¹

külügyminiszter

Budapest

Mitterrand elnök második elnöki periódusa² külpolitikájának egyik deklarált új vonása a Franciaország és a szocialista országok közötti kapcsolatok javításának szándéka, a „Lettre à tous les Français” programnyilatkozatban foglaltaknak megfelelően. Franciaország igyekszik aktívabban bekapcsolódni az európai enyhülési folyamatba, különös tekintettel a fegyverkorlátozási és leszerelési tárgyalásokra, megfelelően ellensúlyozva – más-más

1 Várkonyi Péter (1931–): politikus. 1983–1989-ben külügyminiszter. 1975–1989-ben az MSZMP KB tagja.

2 François Mitterrand második köztársasági elnöki periódusa 1988-tól 1995-ig tartott.

területen – az USA, illetve az NSZK befolyását. Emellett a versenyképességi gondokkal küzdő francia iparnak égető szüksége van az új piacokra. Az együttműködési készség felerősödése szerencsésen egybeesett a Kelet-Európában kibontakozó reformfolyamatokkal.

A francia politikai és gazdasági diplomácia elsődleges célpontja a Szovjetunió, a második helyet már csak történelmi-érzelmi okokból is Lengyelország foglalja el. Grósz elvtárs 1988. novemberi párizsi látogatása³ és az elmúlt fél év hazai politikai eseményei kétségtelenül növelték a francia érdeklődést Magyarország iránt is.

A hazai reformfolyamat megítélését illetően megállapítható, hogy az többé-kevésbé részletekbe menően csupán a térséggel foglalkozó szakemberek előtt ismert. Konkrét megkeresés alapján ők alakítják az üzleti lehetőséget kereső francia vállalati illetékesek véleményét. Az is megfigyelhető, hogy a politikát (pl. KÜM⁴) avagy a gazdaságot (Banque de France, gazdasági minisztérium) figyelemmel kísérő partnereink megítélése nem minden kérdésben egységes. Nemzetközi környezetünket illetően elterjedt nézet, hogy az NSZK-val olyan privilegizált kapcsolatokat tartunk fenn, amelyek más nyugat-európai országnak nem nyújtanak játéklehetőséget. Külügyi források valószínűnek tartják, hogy a nyugatnémet kormány Magyarországot tekinti privilegizált partnerének a kelet-európai országok közül, ezért a gazdasági nehézségek súlyosbodása esetén kész lenne komolyabb segítségnyújtására is. Rendkívül kedvező Izrael-politikánk megítélése. Ugyanakkor az erdélyi magyar nemzeti kisebbség problémáját csupán az általános romániai belpolitikai-emberi jogi gondok egy részskérdésként kezelik – e téren komolyabb francia támogatásra nem számíthatunk.

A politikai reformok megítélése bizonytalan. Általánosságban támogatják és a gazdasági változások szükséges kísérőjelenségének tartják. A folyamatok befolyásolhatóságát és irányíthatóságát illetően azonban már vannak kétségek. Nem kerül el a francia megfigyelők figyelmét az MSZMP-taglétszám csökkenése, amelyet párhuzamba állítanak egy általános befolyásvesztéssel. Ezt a Grósz Károly nevével fémjelzett centrum és a Pozsgay Imre,⁵ valamint Nyers Rezső⁶ nevéhez kötött reformszárny szö-

3 Grósz Károly, az MSZMP KB főtitkára, a Minisztertanács elnöke 1988. november 17–19. között tett hivatalos látogatást Franciaországban.

4 Vagyis a francia Külügyminisztérium.

5 Pozsgay Imre (1933–): politikus. 1982–1988-ban a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára, 1988–1990-ben államminiszter. 1980–1989-ben az MSZMP KB, 1988–1989-ben a PB, 1989-ben az MSZMP négyfős elnöksége és a PB helyébe életre hívott Politikai Intéző Bizottság tagja.

6 Nyers Rezső (1923–): politikus, közgazdász. 1957–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1966–1975-ben és 1988–1989-ben az MSZMP PB tagja. 1988–1989-ben államminiszter. 1988–

vetsége sem képes ellensúlyozni. A keletkező új pártok és alternatív mozgalmak politikai befolyását a nagyvárosok értelmiségére korlátozzák, egyelőre nem tartják őket komoly, koalícióképes politikai szervezetnek. Néhány demagóg követelés erőltetése (VSZ-kilépés,⁷ Bős-Nagymaros⁸) francia megítélés szerint a nemzetközi összefüggések ismeretében kifejezetten káros a reformfolyamatra. A fentiek ismeretében nem értik, hogy – a lengyel példától eltérően – reális kényszer hiányában a kormány miért visszakozik rendszeresen az ellenzékkel szemben. Itteni vélemény szerint egy mérsékeltbb ütemű, de következetesen végrehajtott, a külföld számára is kiszámítható politikai reformfolyamatra lenne szükség.

A gazdasági reform kevesebb port ver fel a sajtóban, de annál pozitívabb a megítélése a régióval foglalkozó berkekben. Egyöntetű helyeslésre találnak a már megtett lépések (SZJA,⁹ ÁFA,¹⁰ bérezési gyakorlat részleges liberalizálása, támogatáscsökkentési program, értéktözsde, társasági törvény), de még nem elégségesek a konkrét üzleti forgalom fellendítésére. Bizonyos nyugtalanság érezhető a makrogazdasági problémákkal kapcsolatban. A Banque de France és a gazdasági minisztérium fenntartás nélkül bízik abban, hogy maradéktalanul eleget fogunk tenni fizetési kötelezettségeinknek, de kamattörlesztési terheinket elég magasnak tartják ahhoz, hogy a 90-es évek közepéig ne számíthassunk komolyabb francia hitelekre. (A magyar gazdaság általános helyzetét illetően az említett szervek a Nemzetközi Valutaalap által az 1988. év eredményeiről nemrégiben kiadott jelentést különösebb kritika nélkül elfogadják háttéranyagnak!)

Az adósságproblémán túlmenően van néhány olyan szűkebb körű probléma, amelyek megoldása francia vélemény szerint elengedhetetlen a kétoldalú gazdasági kapcsolatok és főleg a francia tőke kivitel fellendítéséhez.

1989-ben az MSZMP elnöke, egyúttal a párt négyfős elnöksége és a Politikai Intéző Bizottság elnöke. 1989–1990-ben az MSZP alapító elnöke.

7 VSZ: Varsói Szerződés.

8 A bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer: a Duna magyarországi és szlovákiai közös szakaszának komplex (folyamhajózási, víz- és energiagazdálkodási, területfejlesztési) hasznosítási tervjavaslata. Megépítését az 1952 óta tartó kétoldalú tárgyalások és a Minisztertanács által 1975. novemberben elfogadott beruházási program nyomán 1977. szeptember 16-án megkötött csehszlovák-magyar államközi szerződésben határozták el. A beruházás elleni magyarországi, elsősorban környezetvédelmi indíttatású, de politikai színezetűvé is váló tiltakozás hatására 1989. május 13-án Németh Miklós miniszterelnök felfüggesztette a munkálatokat, majd a parlament határozata nyomán 1989. október 31-én megszüntették az építkezést a nagymarosi vízlépcsőnél, elhalasztották a Duna lezárását (a mederáttöltést) Dunakilitinél. 1990 kora nyarára felfüggesztettek minden, a magyar fél feladatkörébe tartozó kivitelezési munkát.

9 SZJA: szja, vagyis személyi jövedelemadó.

10 ÁFA: áfa, vagyis általános forgalmi adó.

Ezek – nem fontossági sorrendben – a következők: egyre égetőbb gond az infrastruktúra fejletlensége, ami egyaránt igaz a tömegközlekedésre, közúti hálózatra, távközlésre. A jelenlegi jogszabályokat nem tartják elég biztosítéknak, amely helyettesíthetné a forint konvertibilitását. Francia vélemények szerint jelentős joghézagok vannak gazdasági szabályozásunkban, amelynek legékesebb példája az állami vállalatok külföldi értékesítésében tapasztalható nehézségek. Ésszerű tulajdonreform nélkül érdemben nem megoldható a francia tőke Magyarországra vonzása.

A francia vállalatokat kissé elbizonytalanítja a hazai külkereskedelmi decentralizáció is. Tudják és elfogadják, hogy a mindenható szakosodott külkereskedelmi vállalatok kora lejárt, de tapasztalataik szerint a frissen külkereskedelmi jogot kapott vállalatok még önállótlank ahhoz, hogy nemzetközi tárgyalásokon egyenrangú partnerek legyenek. Végezetül már fel-felmerül a társadalmi stabilitás kérdése is. Jól ismertek a jelenlegi magyarországi szociális feszültségek. Senki előtt nem titok, hogy – legalábbis rövid távon – az inflációs folyamatok és a vásárlóerő-csökkenés folytatódására kell számítani. E jelenség elleni tiltakozásként nem tartják kizártnak a munkabeszüntetések elszaporodását. Nem igényel külön magyarázatot, hogy ebben a helyzetben a külföldi – így francia – tőke számára nem vonzó perspektíva a magyarországi tőkebefektetés.

Palotás Rezső
nagykövet¹¹

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1989, Franciaország, 35. doboz, 10-001104/1/1989. *Francia vélemények a magyar reformfolyamatról*, Palotás Rezső párizsi magyar nagykövet jelentése (1989. április 25.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

11 Palotás Rezső (1928–2008): diplomata. 1985–1989-ben párizsi nagykövet.

**MAGYAR-FRANCIA KAPCSOLATOK
A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA UTÁN**

1989. NOVEMBER 10.

1989. november 16–17-én Roland Dumas francia külügyminiszter és az Európai Közösségek Miniszteri Tanácsának soros elnöke, valamint Jacques Delors, az Európai Közösségek Bizottságának (francia) elnöke Magyarországra látogatott. Tárgyalópartnerük Horn Gyula, az MSZP elnökségének tagja, külügyminiszter. A párizsi magyar nagykövetség jelentése e külügyminiszteri találkozó magyar tárgyalási tematikáját készíti elő. Az irat, melynek szerzője a Magyar Köztársaság 1989. október 23-i kikiáltását figyelembe véve nem alkalmazza többé az „elvtárs” kifejezést, részletesen bemutatja a magyar-francia politikai, gazdasági, kulturális, konzuli és idegenforgalmi kapcsolatok helyzetét, majd alaposan kidolgozott javaslatokat tesz fejlesztésükre.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége (Párizs)

Iktatás dátuma: 1989. november 10.

Kétoldalú kapcsolataink helyzete, javaslat azok fejlesztésére (97/1989)

Készítette: Robák Ferenc¹

00724/7.

Dr. Horn Gyula²

külügyminiszter

Budapest

A Grósz Károly vezette párt- és kormányküldöttség párizsi látogatása óta (1988. november 17–19.) elsősorban a megélenkült nyugati és francia ér-

1 Robák Ferenc (1953–): diplomata. 1976–1978-ban és 1983–1989-ben a Külügyminisztériumban referens, 1978–1983-ban algíri konzul, 1989–1994-ben a párizsi nagykövetség tanácsosa, 1994–1997-ben a Külügyminisztérium II. Európai Főosztályának vezetője, 1997–2001-ben tuniszi nagykövet, akkreditálva Gambiába és Szenegálba is, 2001–2004-ben a Külügyminisztérium II. Európai Főosztályának vezetője, 2004-től brüsszeli nagykövet.

2 Horn Gyula (1932–): politikus. 1985–1989-ben a Külügyminisztérium államtitkára, 1989–1990-ben külügyminiszter. 1985–1989-ben az MSZMP KB tagja, 1989-ben a PB feloszlata után megalakított Politikai Intéző Bizottság (PIB) tagja.

deklódésnek, az új francia keleti politikának köszönhetően a *politikai kapcsolatok* gyakoribbá váltak.

Laurent Fabius, a Nemzetgyűlés elnöke februárban tett eredményes látogatást hazánkban, s a különböző parlamenti bizottságok is egyre gyakrabban választják utazásuk színhelyéül Magyarországot (Nemzetgyűlés pénzügyi, Szenátus jogi bizottsága). Az Államtanács elnöke is felkereste áprilisban Budapestet.

A tárcák közötti kapcsolatok is megélénkültek: több miniszterünk járt Párizsban, s folytatott kétoldalú megbeszéléseket. Államtitkári és miniszterhelyettesi látogatások egészítik ki az előbbi felsorolást. Francia részről Rausch³ külkereskedelmi, Delebarre⁴ közlekedési, majd Pierre Joxe belügyminiszter⁵ utazott Budapestre.

A Magyarország iránti francia érdeklődés még inkább nőtt azóta, hogy Franciaország tölti be (1989. második félévé) az EGK soros elnöki tisztét. A francia vezetés felismerte, hogy az átrendeződő Európában nem maradhatnak a változások külső szemlélői, politikai súlyuk megőrzése érdekében az NSZK kelet-európai tevékenységének ellensúlyozására kell törekedniük. Ez egybeesett az EGK elnöki pozíciójának betöltésével, s így a „Tizenkettek”,⁶ majd a Lengyelország és Magyarország megsegítésére összeült 24 ország⁷ nevében is közös akciókat sürgethet a francia vezetés.

Politikai aktivitásának alátámasztásául keleti gazdasági kapcsolatait igyekszik erősíteni. E célból több esetben a figyelemfelhíváson kívül vállalatait hatósági eszközökkel is támogatja. A megfelelő kormánygarancia hiánya eddig hátráltatója volt a nagyobb kockázatú piacokra való szállításnak. A most Lengyelország számára meghirdetett 4 Mrd FF-os [4 milliárd francia frankos] csomagterv ösztönzést jelent a ma még mindig igen óvatosan mozgó francia vállalatok számára. Várható, hogy ha nem is ilyen összegű, de hasonló rendeltetésű tervvel hazánk esetében is kirukkol a francia fél, különösen, ha ennek bejelentését Mitterrand látogatásához akarja kapcsolni.

3 Jean-Marie Rausch (1929–): francia centrista politikus. 1988–1991-ben külkereskedelmi miniszter.

4 Michel Delebarre (1946–): francia szocialista politikus. 1989–1990-ben szerelvény-, lakás-, közlekedés- és tengerügyi miniszter. 1989–1995-ben Dunkerque polgármestere.

5 Pierre Joxe (1934–): francia szocialista politikus. 1988–1991-ben belügyminiszter.

6 Vagyis az Európai Közösségek akkori 12 tagállama. 1989. december 8–9-én az Európai Gazdasági Közösség állam- és kormányfői csúcskonferenciát tartottak Strasbourghban, ahol állásfoglalás született a kelet-európai reformok támogatásáról és a német kérdés ügyében.

7 1989. december 13-án Brüsszelben rendezték a Magyarország és Lengyelország reformját támogató 24 nyugati ország külügyminisztereinek értekezletét.

A megeléknült érdeklődésnek kétoldalú *gazdasági kapcsolataink*ban már jelentkeznek első eredményei. Erről szóló, kereskedelmi kirendeltségünk által készített átfogó anyagot mellékeljük.⁸

Több kezdeti eredmény mutat arra, hogy a francia gazdasági-pénzügyi körök a hagyományos árucserén túl érdeklődnek a tartósabb, mélyebb kapcsolatok iránt: szaporodnak a francia tőkebefektetések, egyre több egyes vállalat alakul, jelenleg számuk 22, összesen 250 millió FRF [francia frank] tőkebefektetéssel.

A világhiállítás megrendezése a magyar-francia gazdasági kapcsolatoknak is új lendületet adhat: több nagyvállalat is ajánkozott a kiállítással összefüggő infrastrukturális beruházások végzésére. Mivel tisztában vannak a magyar pénzügyi helyzettel, keresik a finanszírozás olyan módjait, amelyek Magyarország számára nem jelentenének újabb adósságterhet.

A magyar vállalatok is egyre inkább törekednek a francia piacon való jelenlét tartósítására, az eddig alapított francia bejegyzésű, magyar érdekeltségű vállalatok biztató eredményeket produkálnak. Ezzel bizonyítják, hogy az 1993-tól egységes közösségi piacra ezen a módon hatékonyan bejuthatunk.

A hatósági gazdasági kapcsolatok is próbálnak a változó igényeknek megfelelni: a vegyes bizottsági rendszert kölcsönös megegyezéssel átforgalmazzák, az elnökök találkozájára a tervek szerint az eddigieknél rendszerebben kerül sor, az albizottságok számát csökkentik, az ülésekre nem az állami adminisztráció, hanem az érdekelt vállalatok képviselőit várják. Az állami kapcsolatépítést jól egészítik ki a különböző érdekképviseletek (kamarak, egyesületek) közötti kontaktusok, amelyek elősegíthetik a kis- és középvállalkozások közötti együttműködést, valamint a fővárosokon kívüli területek felfedezését is.

Kulturális, oktatási és műszaki-tudományos kapcsolataink keretét az 1966-ban aláírt kulturális és műszaki-tudományos egyezmények adják. A konkrét programokat előirányzó munkatervek ez év végén járnak le, megújításukra előreláthatólag 1990 januárjában kerül sor Budapesten.

Franciaország kiemelt jelentőséget tulajdonít a francia nyelv magyarországi jelenlétének, terjesztésének. A két tannyelvű gimnáziumi oktatás fejlesztésével e téren komoly előrelépés történt. A magyar nyelv franciaországi oktatása terén sikerült elérni, hogy a magyar szak a párizsi egyetemen teljes értékű egyetemi kurzussá váljon. Középszintű szinten jelenleg változatlanul egy strasbourg-i gimnáziumban tanítják a magyart.

8 A hivatkozott mellékletet nem közöljük.

A kulturális csere területén a kölcsönösséget igen nehéz elérni a francia közeg gyenge fogadókészsége miatt.

Legelőkelőbb helyzete a kulturális ágazatok közül hagyományosan a magyar zeneművészetnek van. A régebben sikeres magyar filmművészet az utóbbi időben kevés eredményt ért el a francia filmek világában.

Műszaki-tudományos területen közös kutatómunka az MTA-CNRS-egyezmény keretében folyik. Ennek hatékonyságát növeli, hogy a kutató-sok önálló anyagi bázissal rendelkező, konkrét projektek kereteiben folynak. Ezek eredményét több esetben közvetlenül fel lehet használni a termelő szférában is. Kiemelkedő a neutronfizikai, a vízkutatási és a növénytermesztési együttműködés a különböző kutatóintézetek között.

A mindkét fél rendelkezésére álló 130 hónap kutatási ösztöndíjkeret kihasználtsága csak 60 százalékos, ezen a döntési-előkészítési mechanizmus átalakításával javítani kell. Politikai jelentőséggel is bírt hazánk meghívása az „audiovizuális Euréka” konferenciára,⁹ az abba való bekapcsolódásunk jelentősége túlnőhet az adott kereteken, s más hasonló programokban való részvételünkre is hivatkozási alapul szolgálhat.

Konzuli kapcsolataink jó alapokon nyugszanak, a megkötött egyezmények gyakorlati alkalmazására is egyre hatékonyabban kerül sor (pl. polgári és családjogi jogsegélyegyezmény).

A Franciaországban konzuli útlevelemmel¹⁰ letelepedett állampolgáraink száma egyenletesen emelkedik, 1989-re számuk elérte az 1500 főt.

Konzuli kapcsolataink továbbfejlesztésének akadályát a vízum- és idegenrendészet területén tapasztalható merev, számos jegyében diszkriminatív francia gyakorlat képezi. Kezdeményezéseinket kevés siker kísérte, bár az utóbbi időben bizonyos mértékig megnövekedett megértést és segítő szándékot lehet tapasztalni francia részről.

A magyar-francia idegenforgalomra az egyenletesen lassú fejlődés és a szerény méretek a jellemzőek. A bevezetett devizakorlátozások a viszonylag távoli Franciaországot a jövőben valószínűleg még kevésbé teszik elérhetővé és vonzóvá a magyar turisták számára.

Javasoljuk a külügyminiszteri tárgyalási anyag összeállításához az alábbiakat figyelembe venni:

9 1991-ben az európai média vezető képviselői a belgiumi Bruges-ben gyűltek össze, hogy az Audiovizuális Euréka program védnöksége alatt szervezetbe tömörítsék a műholdas közszolgálati televíziókat. A Bruges-csoport első közös kezdeményezése a HOT BIRD műholdcsalád létrehozása volt.

10 A külföldön élő magyar állampolgárok útlevele volt. Az 1989. évi XXVIII., a külföldre utazásról és az útlevelekről szóló törvény szüntette meg hatályát. (Miskolci Teréz közlése, Külügyminisztérium.)

Politikai téren

- Szorgalmazzuk a legfelsőbb szintű találkozókat rendszeressé tételét, Mitterrand látogatásának pontosítását.¹¹

- Nyilvánítsuk ki készségünket miniszterelnökünk párizsi utazására.

- Az utóbbi időben szorosabbá vált parlamenti kapcsolatok figyelembe vételével az új magyar parlament elnöke viszonzozza Fabius idejű látogatását.

- Támogassuk a különböző parlamenti bizottságok, a baráti csoportok közötti kapcsolattartást.

- Fogadjuk a francia Nemzetgyűlés magyar baráti csoportjának küldöttségét 1990 januárjában.

- Hívjuk meg a Nemzetgyűlés védelmi bizottságának küldöttségét magyarországi látogatásra (jelezték készségüket az utazásra).

- Fejtsük ki, hogy a kétoldalú, elsősorban gazdasági kapcsolatok alakulására jótékony hatással lenne, ha miniszterelnök-helyettesünk még az idén Párizsba látogatna.¹²

- Javasoljuk, hogy a külügyminiszterek közötti évenkénti találkozót tegyük rendszeressé, a minisztériumok közötti konzultációkat a kétoldalú érdekeltség figyelembe vételével előre tervezzük meg.

- Szorgalmazzuk az ez évi fogadási tervben előirányzott, de eddig még meg nem valósult szakminiszteri látogatásokat (francia ipari, pénzügyi, kutatási, kulturális és oktatási miniszter magyar részről, OT,¹³ ÁBMH,¹⁴ MNB elnöke, legfőbb ügyész).

- Javasoljuk magyarországi látogatásra meghívni Chevènement honvédelmi minisztert.¹⁵

- Javasoljuk, hogy a konkrét pártkapcsolatoktól függetlenül a kormány (KüM) hívjon meg magyarországi látogatásra neves pártpolitikusokat (Chirac, Giscard d'Estaing stb.).

Gazdasági téren

Reformprogramunk végrehajtásához szükségünk van a 24-ek, köztük az EGK-tagországok támogatására. Szorgalmazzuk, hogy Franciaország -

11 François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke és felesége 1990. január 18-19-én járt hivatalos látogatáson Magyarországon.

12 Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettes párizsi konzultációira 1990. február 5-7. között került sor.

13 Országos Tervhivatal.

14 Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal.

15 Jean-Pierre Chevènement (1939-): francia politikus. 1971-2002-ben a francia Szocialista Párt alapító tagja. 1988-1991-ben védelmi miniszter. 1990. december 18-án tett látogatást Magyarországon.

közös piaci súlyával is – segítse elő a memorandumban megfogalmazott igényeink teljesítését.

Konkréten kérjük:

- a magyar export piacra jutási feltételeinek javítását,
- az „állami kereskedelmű ország” minősítés megszüntetését,¹⁶
- a COCOM-előírások enyhítését – ellenőrzési garanciák megadásával,
- az általános vámkedvezmények rendszerének megadását, illetve a francia fél hatáskörében levő kérdésekben:

- az autonóm kontingens-rendszer teljes körű megszüntetését vagy legalábbis mindenkori szállítási lehetőségeink szintjére történő emelését,
- állami hitelbiztosítás nyújtását a magyarországi francia beruházásokra, jelezzük, hogy ezzel a francia ajánlatok versenyképessége javulna. Ezek elsősorban az infrastruktúrát érintenék (különösen a Világkiállítás megrendezése esetén) a következő főbb témákban:

- tömegközlekedés (metró, úthálózat, gyorsvasút Budapest és Bécs között),

- távközlés (vidéki telefonhálózat, mikrohullámú összeköttetés),
- műemlékvédelem, kastély-rekonstrukció, szállodaépítés.

Érdeklődünk a francia álláspontról, tervekről az alábbi kérdésekben:

- Magyarország kapcsolódási lehetőségei EGK-hoz, OECD-hez,¹⁷ EFTA-hoz.¹⁸

- Ausztria közös piaci felvételének esélyei.

- A Strasbourgban Mitterrand által előterjesztett – kelet-európai beruházási bank létrehozására vonatkozó – javaslat részletei.

- A 4 Mrd FF-os lengyel segélyterv egyes elemeinek átültetési esélyei Magyarországra vonatkozóan.

- A francia működő tőke fokozottabb magyarországi bevonásának lehetőségei, esélyei.

Kulturális, oktatási, műszaki-tudományos téren

- Az 1990 januárjában tárgyalandó új kulturális munkaterv kapcsán kérjük a francia felet, hogy ösztöndíj-felajánlásaival (amely a két ország eltérő helyzetéből fakadóan aszimmetrikus is lehet) segítse Magyarországnak az Európához való szorosabb kapcsolódását.

16 Az Európai Közösségek 1990. január 1-jén terjesztették ki Magyarországra és Lengyelországra az úgynevezett általános preferenciákat (GSP). Ezzel a lépéssel szűntek meg az addigi, az „állami kereskedelmű országok” besorolásból eredő korlátozások. Ekkor sem estek azonban a kedvezmények hatálya alá a magyar export olyan alapvető áruai, mint például az élő marha, a marhahús, a sertéshús, a csirke és a gabonafélék.

17 Organization for Economic Cooperation and Development (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet).

18 European Free Trade Association (Európai Szabad Kereskedelmi Társulás).

- Érdeklődünk, nem tervezik-e a lengyel reláció példájára francia-magyar alapítvány létesítését, amely állami és magánfelajánlások segítségével konkrét oktatási-szakképzési célokat szolgálna olyan ágazatokban, ahol a francia tapasztalatok különösen számottevőek (pl. szállodai tevékenység, ipari formatervezés, munkaszervezés-irányítás stb.).

- Kérjünk segítséget a francia nyelvoktatás hazai feltételeinek javításához, az orosz szakos tanárok francia nyelvi átképzéséhez, a két tannyelvű gimnáziumi oktatás fejlesztéséhez.

- Javasoljuk, hogy a diplomák egyenértékűségéről szóló megállapodás eléréséig ismerjük el kölcsönösen a gimnáziumi érettségik érvényességét az egyetemi felvétel alapjaként is (erre a két tannyelvű oktatás magyarországi gyakorlata kellő alapot ad).

- Jelezzük szándékunkat az ENA-n¹⁹ folyó képzésbe való bekapcsolódásunkra. Kérjünk támogatást esetleges jelöltjeinknek.

- Fejezzük ki érdekeltségünket egy komplex magyar kulturális rendezvény megtartására 1990-91. során, amely közös állami támogatást élvezhetne. Egy „Provence-i Magyar Tavasz” iránt a helyi szervek már érdeklődést mutatnak. Állami szubvenció esetén a magánszféra is megmozdulna.

- A Világkiállítás előkészítéseként olyan művészeti bemutatót lehetne Párizs egyik kiállítócsarnokában rendezni (pl. Pompidou-központ), amely később magához a Világkiállításához is felhasználható lenne.

Konzuli téren

- Szorgalmazzuk, hogy a helsinki folyamat ajánlásainak megfelelően a francia fél liberalizálja felénk alkalmazott vízumgyakorlatát, azaz: ismét vessük fel a vízumkényszer eltörlését a diplomata- és szolgálati útlevelekre (de legalább a kiadási határidők csökkentését), valamint a magánútvelelekre alkalmazott vízumkiadási határidő csökkentését a jelenlegi 3-4 hétről 3-5 napra. Próbáljuk tisztázni, létezik-e olyan - többször említett - lista, amelyen szereplő - a kétoldalú kapcsolatban vezető szerepet játszó - magyar személyeknek az átlagnál gyorsabban adnak vízumot. Javasoljuk, hogy egy közösen kidolgozott listán szereplőknek gyorsan és többszöri belépésre jogosító vízum kiadására kerüljön sor. (Ez utóbbira ajánljunk fel viszonyosságot!)

- Kezdeményezzük, hogy a magyar magánútlevéllel utazó állampolgáraink előtt nyitva álló francia határátkelőhelyek számát a francia fél jelentősen bővítse - e hátrányos megkülönböztetés távlati teljes felszámolása iránti igényünk változatlan fenntartásával.

19 ENA: Ecole nationale d'administration [a Közigazgatás Országos Iskolája].

- Kérjük a lektorok, vállalati kiküldöttek, egyéni munkavállalók tartózkodási engedélyével kapcsolatos francia rendőrhatalósági eljárás jelentős könnyítését is.

- Kérjük Dumas²⁰ személyes és elvi támogatását több jövőbeni tiszteletbeli konzuli képviselő felállításához. (Első - Nizza)

- Mielőbb vizsgáljuk meg Strasbourgban magyar főkonzulátus felállítási lehetőségét, s igenlő esetben annak feltételeiről hivatalosan tájékozódjunk a francia félnél.

Dr. Nagy Gábor
nagykövet²¹

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1989, Franciaország, 35. doboz, 14-00724/7/1989. *Kétoldalú kapcsolataink helyzete, javaslat azok fejlesztésére*, Nagy Gábor párizsi magyar nagykövet jelentése, készítette Robák Ferenc (1989. november 10. - az iktatás dátuma).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

20 Roland Dumas (1922-): francia szocialista politikus. 1984-1986-ban és 1988-1993-ban külügyminiszter.

21 Nagy Gábor (1934-): diplomata. 1959-1969-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem gyakorló tanársegéde, adjunktusa, közben 1968-ban aspiráns. 1969-1972-ben az MSZMP KB munkatársa. 1972-1975-ben Helsinkiben a Békevilágtanács magyar titkára. 1976-1984-ben az MSZMP KB külügyi osztályvezető-helyettese. 1984-1989-ben külügyminiszter-helyettes, 1989-1990-ben párizsi nagykövet és állandó UNESCO-képviselő, 1990-től oslói nagykövet. Joliot Curie Aranyérmét kapott.

KORSZAKHATÁRON.

Roland Dumas francia külügyminiszter és Jacques Delors, az Európai Közösségek Bizottsága elnökének budapesti látogatása, 1989. november 16–17.

1989. NOVEMBER 18.

1989 történelmi fordulatot hozó második felében az Európai Gazdasági Közösség (EGK) Tanácsának soros elnökségét az a Franciaország töltötte be, mely egyúttal Jacques Delors személyében 1985-től 1995-ig a brüsszeli bizottság elnökét is adta. Delors és Roland Dumas francia külügyminiszter 1989. november 16–17-én az EGK képviselőjében látogatott Budapestre, mindenekelőtt a hét vezető ipari ország (G7) által júliusban létrehozott és az európai bizottság hatáskörébe rendelt segélykoordinálási programhoz igyekeztek felmérni a magyarországi helyzetet. A vizitre döntő fontosságú pillanatban került sor: a berlini fal november 9-i lebontása és a Mitterrand francia köztársasági elnök által a „Keleten” zajló események megtárgyalására sebtében összehívott november 18-i informális EK-csúcsstalálkozó között. A Népszabadságban megjelent, alább közölt újságcikk a Delors és Dumas által reprezentált Európai Közösség, valamint a Németh Miklós miniszterelnök képviselte magyar kormányzat legaktuálisabb üzeneteit foglalta össze a közös sajtókonferencián szerzett értesülések alapján.

Különleges státust kapunk az EGK-ban?¹

Németh Miklós, Roland Dumas és Jacques Delors nemzetközi sajtótájékoztatója

Írta: Seres Attila

A Párizsban ma kezdődő közös piaci csúcsértekezleten szóba kerülhet, hogy Magyarország – Törökországhoz hasonlóan – különleges státust kap-

¹ Noha a Szovjetunió megtiltotta a KGST tagjainak, hogy az Európai Közösséggel (EGK) egyezményt kössenek vagy diplomáciai kapcsolatokat vegyenek fel, Magyarország az 1968-as gazdasági reform megindulásától szorgalmazta a kapcsolatok bővítését. Külgazdasági mozgásterének bővítése érdekében Budapest, Varsó példáját követve, technikainak nevezett megállapodást írt alá az EK-val egyes mezőgazdasági árucsoportokra. Magyarország a KGST-n belül szorgalmazta az Európai Közösséggel való kapcsolatfelvételt. Mihail Gorba-

jon az Európai Közösségekben – mondta pénteken a Parlamentben Jacques Delors, az EK Bizottságának elnöke, aki Roland Dumas francia külügyminiszter kíséretében tárgyalt Budapesten. A sajtótájékoztatót részt vett Németh Miklós miniszterelnök is.

A magyar kormányfő bevezető nyilatkozatában nagy jelentőségűnek nevezte a tárgyalásokat Magyarország és az Európai Közösségek kapcsolatában, s együttműködésünk új szakaszának nyitányáról beszélt. Hangsúlyozta, hogy az EK két vezető tisztségviselője együttműködési megállapodásunk végrehajtásának felgyorsításában állapodtak meg, sőt felvetődött a kapcsolatok új alapokra helyezésének igénye is. Célunk egy mielőbbi, aszimmetrikus szabad kereskedelmi megállapodás megkötése a közösséggel, együttműködésünk bővítése a mezőgazdaság, a környezetvédelem, a kultúra, az oktatás, a műszaki tudományok területén. A jövőben rendszeres politikai párbeszédre törekszünk a közösség tanácsával és bizottságával. Reméljük, hogy együttműködési megállapodásunk mielőbb konkrét gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, oktatási és más programokban ölt testet.

A továbbiakban Roland Dumas francia külügyminiszter elmondta, hogy a fejlett tőkés országok júniusi párizsi csúcsertekezletén ő, mint az EK Miniszteri Tanácsának soros elnöke és Jacques Delors kaptak megbízást a magyarországi és lengyelországi viszonyok tanulmányozására, a konkrét segítségnyújtási, együttműködési formák felkutatására. Ezt szolgálta a mostani megbeszélés a magyar vezetőkkel, s egyben lehetőségük nyílt közelről is megbizonyosodni a magyarországi átalakulások „szédítő sebességéről”. Dumas hangsúlyozta: a tárgyalásoknak külön jelentőséget adott, hogy ma Párizsban összeül az EK rendkívüli csúcsertekezlete, hogy megvitassa a kelet-európai változások hatását s az azokkal szemben tanúsított nyugat-európai magatartást. Mint elmondta, az nem lehet kétséges, hogy fokozni kell a segítségnyújtást Magyarország számára, s lehetővé tenni, hogy az itteni reformok sikerre jussanak. Ennél azonban többről van szó: már a mostani megbeszéléseken is keresték a jövőbeni új típusú kapcsolatok kialakításának lehetőségeit.

Jacques Delors elújságolta, hogy tárgyalásaikba bekapcsolódott az Európai Beruházási Bank vezetője is, aki szintén a delegációval együtt érkezett Budapestre, s akinek komoly szava lehet a kapcsolatok további ala-

csov már hatalomra kerülésének évében, 1985-ben kezdeményezte az érintkezést. 1988. júniusban parafálták a KGST és az EK közti viszony fejlesztését szorgalmazó szándéknyilatkozatot. Magyarország a szovjet blokkból elsőként, 1988. szeptember 23-án írt alá Brüsszelben az Európai Gazdasági Közösséggel kereskedelmi és gazdasági megállapodást, mely a kereskedelmi kapcsolatokat a legnagyobb kedvezmény szerinti elbánás alapjára helyezte. Az egyezmény 1988. december 1-jén lépett hatályba.

kulásában. Elmondta azt is, hogy a magyar miniszterelnök átadott neki egy javaslatcsomagot arról, hol, milyen területeken reméli Magyarország az együttműködés bővítését. Az EK vezető tisztségviselője hangsúlyozta: a közösség és Magyarország között létrejött együttműködési megállapodást már a közeljövőben ki kell szélesíteni, lehetőséget nyújtva hazánknak a nyugat-európai piacokra történő szabadabb bejutására. Végezetül kiemelte: a közösség nem kívánja monopolizálni Európát, annál kevésbé, mivel Budapest és Varsó ugyanolyan tagja ennek a kontinensnek, mint Párizs vagy Brüsszel.

Jacques Delors ezután egy kérdésre válaszolva elmondta: a párizsi csúcsertekezleten alighanem szóba kerül annak lehetősége, hogy Magyarország különleges státushoz jusson az Európai Közösségeken belül. Az NDK esetleges EK-tagságával kapcsolatban részletezte a belépés feltételeit: plurális demokrácia, politikai és gazdasági nyitottság a külvilág felé, és minden, Nyugat-Európával szemben álló szövetségtől való tartózkodás. Aki ezeknek a feltételeknek nem felel meg, fölöslegesen jelentkezik, nem vehetik föl. Más kérdés, hogy az EK-hoz való kapcsolódásnak több formája van, ennek lehetőségét keresik most Magyarország számára.

[...]

Népszabadság, 1989. november 18. 1, 3.
A dokumentumot közli: Vincze Hajnalka.



A FRANCIAORSZÁGBAN ÉLŐ MAGYARSÁG A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI RENDSZERVÁLTÁSOK IDEJÉN

1989. DECEMBER 27.

A Magyar Köztársaság párizsi nagykövetségén készült alább közölt feljegyzés jól szemlélteti, hogyan változott a Franciaországban élő, viszonylag nagyszámú magyar szülőhazájával kapcsolatos magatartása, továbbá hogy a nagykövetség viszonya hogyan alakult a helybeli emigrációval a magyarországi politikai fordulat idején. A franciaországi magyar kulturális és közélet számos képviselőjének igénye volt arra, hogy bekapcsolódjon a magyarországi politikai-szellemi fordulatnak az 1980-as évek végén zajló folyamatába. A dokumentumból is kiderül, hogy a rendszerváltozás és annak előzményei a Franciaországban élő magyarok között is élénk érdeklődést váltottak ki.

Párizsi nagykövet

004632, a KüM iktatás dátuma: 1989. december 27.

116/SZT/1989

A Franciaországban élő magyarok, az ún. magyar–magyar párbeszéd alakulása

A Franciaországban élő magyarok szám szerinti nagyságát – hivatalos statisztikák hiányában – félhivatalos becslések alapján reálisan 18 000–20 000 főben (ún. első generáció) állapíthatjuk meg. Figyelembe véve az ún. másodgenerációt, valamint a környező országok magyarlakta területeiről származókat, a magyarságukat vállalók és ápolók összlétszáma kb. 45 000–50 000 főre tehető. Mintegy 60 százalékuk rendelkezik francia, illetve kettős állampolgársággal, kb. 35 százalékuk menekült vagy hontalan státusú, és csupán az itt élők 5 százalékának helyzete tekinthető a franciaországi tartózkodásuk szempontjából rendezetlennek. 1500-an érvényes magyar útleveél birtokosai.¹

1 A párizsi nagykövetségen készült feljegyzéssel összhangban áll Borbándi Gyula megállapítása is, miszerint a Franciaországban élő magyarok száma a becslések alapján 50 ezer főre tehető. Lásd: Borbándi Gyula: *Emigráció és Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995*. Basel–Budapest, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1996. 70.

A földrajzi és társadalmi megoszlás tekintetében meghatározó a fővárosban, illetve környékén élő értelmiség részaránya. Elsősorban a különböző művészeti ágak, a humán tudományok, részben a gazdaság és közélet, a sajtó egyes területein tevékenykednek bizonyos befolyással rendelkező, nevet és tekintélyt szerzett honfitársaink. Vidéken – legnagyobb számban Lille, Bordeaux, Nice, Montpellier, Strasbourg környékén – zömmel kisvállalkozók, szakmunkások, nagyszámú nyugdíjas él.

A Franciaországban élő magyarok túlnyomó többsége környezetében megbecsülést élvez, beilleszkedett, rendszeresen látogat haza, ápolja rokon, baráti, szakmai kapcsolatait. Különösen pozitív szerepet töltenek be a magyar nyelv és kultúra ápolásában és főleg vidéken (Halluin, Tourcoing, Strasbourg) történő megismertetésében.

Az 1988 májusában elkezdődött, s azóta gyors ütemben folyó hazai változások, valamint ezzel párhuzamosan a nagykövetség aktivitásának fokozódása következtében jelentősen kiszélesedett kapcsolatrendszerünk az itt élő magyarság politikai, egyházi szervezetei, vezető, véleményt formáló személyiségei körében. Érdeklődésük, kezdeményező- és segítőkészségük fokozódott. Az 1956-os események megítélésében bekövetkezett változás, valamint a magyar kormányzati politika határozottsága, felelősségvállalása a kisebbségi sorsban élő magyarság jövője iránt oldotta a korábbi ellentéteket, előítéleteket. Rendszeressé váltak a találkozók, a kiutazó magyar politikai személyiségekkel szervezett szűkebb körű véleménycserék (Tabajdi Csaba, Pozsgay Imre).

Franciaországban észak-amerikai értelemben vett ún. „magyar tőke – magyar lobbí” nincs. Az itt élő magyarok ugyanakkor „szellemi tőkében”, s ezáltal francia és nemzetközi személyes, valamint szakmai kapcsolatokban rendkívül gazdagok. A magyar–francia kulturális kapcsolatok fejlesztésében hagyományosan jelentős szerepet betöltő világhírű magyar származású művészek (Vasarely, Cziffra, Székely, Trauner stb.) mellett érzékelhetően megnőtt a politikai, gazdasági és sajtókapcsolatokkal rendelkezők pozitív, közvetítő szerepvállalása (Fejtő Ferenc, Tom Sebestyén, Marie-Pierre de Gerando, Tar Pál, Gabriel Farkas, Philippovich Tamás, Thomas Schreiber, Márton László stb.). Egyre határozottabb mértékben jelentkezik egyrészt *igényük* a hazai folyamatok részben közvetítésünkkel történő mélyebb megismerésére, másrészt *készségük*, hogy az európai és magyar realitások figyelembevételével, kettős lojalitásuk tiszteletben tartásával elősegítsék a magyar–francia kapcsolatok jelentős fejlesztését, hazánknak a fejlett Európához történő kapcsolását. A fenti személyiségek közül többen eddig is sokat tettek a határainkon kívül egységes nemzeti tömbben élő magyarság emberi jogai érvényesülésének javítása, a jelenlegi helyzet megismertetése érdekében. Tevékenységüket a jövőben – megfelelő keretek között, figye-

lembe véve a speciális francia közeget – készek a magyar kormányzattal is koordinálni. Új elemként értékelhető néhány vidéken élő személyiség (Nagy Ernő² – Giromagny, Hunyadi István – Strasbourg) kezdeményezése, mely városi, illetve regionális együttműködésekre irányul. Az ún. „magyar kapcsolatokon” keresztül bővült együttműködésünk a Franciaországban jelentős befolyással bíró nem kormányközi emberi jogi és humanitárius szervezetekkel (Fédération Internationale des Droits de l’Homme, Médecin du Monde).

A leírtak figyelembevételével javaslom:

1. François Mitterrand elnök látogatása során, a magas szintű tárgyalásokon hívjuk fel a figyelmet a Franciaországban élő magyarok közvetítő, összekötő szerepére, az e területen meglévő, kölcsönösen előnyös lehetőségekre.

2. Neves, itt élő magyar származású személyiségeket, szakembereket – a nagykövetséggel szorosan együttműködve – kérjük fel és vonjuk be általános, illetve konkrét célú kormányzati, miniszteriális, esetleg parlamenti szintű tanácsadó testületekbe, illetőleg ilyen jellegű testületeket hozunk létre. A kétoldalú kapcsolatokat érintő egyes kérdésekben előzetesen kérjük ki a véleményüket.

3. Nagykövetségi szinten célszerűnek tartjuk egy többé-kevésbé rendszeresen összeülő, szűk körű, konzultatív kör létrehozását politikai, gazdasági, tömegkommunikációs kérdésekben.

Dr. Nagy Gábor
nagykövet

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1989, Franciaország, 35. doboz, 45-2-004632/1989 (az eredeti nagykövetségi iktatószám: 116/SZT/1989). A Franciaországban élő magyarok, az ún. magyar-magyar párbeszéd alakulása, Nagy Gábor párizsi magyar nagykövet jelentése Horn Gyula külügyminiszternek, készítette Szathmáry György (a külügyminisztériumi iktatás dátuma: 1989. december 27.).

A dokumentumot közli: Kiss András.

2 Nagy Ernőt kérték fel, hogy készítse el a Père-Lachaise temetőben 1988. júniusban a Nagy Imre jelképes eltemetésének alkalmára felavatott emlékművet.

**EGY RENDSZERVÁLTÁS KÖZELRŐL
FRANÇOIS MITTERRAND KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK
ISMÉT MAGYARORSZÁGRA KÉSZÜL**

1990. JANUÁR 12.

A Francia Köztársaság elnöke, François Mitterrand felesége kíséretében 1990. január 18–19-én hivatalosan Magyarországon járt. A francia Külügyminisztérium által készített, alább közölt összegző dosszié, amely az államfő látogatását volt hivatva előkészíteni, jól tükrözi, hogyan látták a rendszerváltás nyomán viharos gyorsasággal átalakuló országunkat. 1990 elején a magyarországi belpolitikai helyzetet teljesen bizonytalan-nak értékelték, amit a gazdasági nehézségek, vagyis eladósodottság, munkanélküliség és infláció terheltek. Magyarország nemzetközi pozícióit viszont kedvezőnek ítélték, és úgy vélekedtek, hogy az 1989-ben végbement politikai változások következtében a szocialista táboron belüli elszigeteltsége is megszűnt. Párizsban ugyanakkor világosan érzékelték, hogy a korábban meglévő problémák, illetve az újonnan jelentkező anomáliák (a romániai magyar kisebbség helyzete, a bős–nagygyarosi gát miatti vita Prágával, a PHARE-programban való részvétel kérdésében Lengyelországgal megerősödött rivalizálás), de a Varsói Szerződés és a KGST jövője kérdésben is teljes mértékben bizonytalanság. A dokumentum a belpolitikai helyzet felvázolása után a rendkívül dinamikus magyar diplomácia lépéseinek adatokban gazdag, helytálló elemzését adja.

**A francia Külügyminisztérium előzetes feljegyzése
François Mitterrand köztársasági elnök magyarországi
látogatásáról**

Párizs, 1990. január 12.

Összegző dosszié

A köztársasági elnök úr az 1982. júliusi útja után másodszor látogat Magyarországra. Formálisan ezt a látogatást az MSZMP első [!] titkárának, Grósz úrnak 1988. novemberi látogatása alkalmával fogadták el, de valójában már egy magyar és nemzetközi vonatkozásban, valamint a kétoldalú kapcsolatot illetően egyaránt teljesen megváltozott helyzetben valósul meg.

I. A látogatás összefüggései

A) A helyzet Magyarországon

1. Magyarország már nincs egypárti irányítás alatt, mint ahogy 1982-ben volt. Az MSZMP a reformisták (Nyers [Rezső], Pozsgay [Imre], Németh [Miklós], Horn [Gyula]) hatására átalakult – Grósz első titkár úr akarata ellenére – MSZP-vé. Az MSZMP marxista szárnya december végén tartotta kongresszusát Thürmer [Gyula] úr elnöksége alatt, és Grósz úr a Központi Bizottság tagja lett. Az MSZMP-nek jelenleg kb. 100 000 tagja van, míg az MSZP mintegy 35 000 tagot tudott magához vonzani.

A sztálinista intézményeket megváltoztatták:

- az 1949-es alkotmány megváltoztatása és az új alkotmány kihirdetése 1989. október 23-án, amely az 1956-os forradalom emléknapja és a Magyar Köztársaság kikiáltásának dátuma.
- A párt vezető szerepének feladása és a többpártrendszer bevezetése.
- 1947 óta az első szabad választási kampány elkezdése, mely választásokra 1990. március 25-én kerül sor, és ha szükséges, lesz második forduló is április 1-jén.
- Az új parlamentet két fordulóban vegyes szavazással választják meg. (172 hely közvetlenül, 152 hely listán, 58 hely országos listán. Az új parlament fogja megválasztani a köztársasági elnököt (a közvetlen elnökválasztás lehetősége a népszavazás után már nem merül fel kérdésként¹⁾) és a kormányfőt, és kudarc esetén megbuktathatja a kormányt, vagy annak egy-egy tagját.

2. A többpártrendszer bevezetése után (1988. február) az alábbi ellenzéki kezdeményezések alakultak.

Új pártok lehetnek:

MDF: 1987-ben alakult Pozsgay úr szervezésében [!], az MSZMP alapján, kb. 2000 tagot számlál, populista irányzatot mutat, keresztény és szociáldemokrata, elnöke: Antall [József] úr.

SZDSZ: 6500 tag, 1988 novemberében alapították, szociáldemokrata és liberális, kollektív vezetés alatt (név szerint Kis [János] és Tamás Gáspár [Miklós] urak).

1 Az 1989. november 26-i „négy igenes” népszavazásról van szó, amelyet Magyarország köztársasággá válásának folyamán, négy párt kezdeményezésére írtak ki. Kérdései között szerepelt a köztársasági elnök választásának módja, a Munkásörség megszüntetése, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) (később a Magyar Szocialista Párt [MSZP]) vagyonszámolása és a munkahelyi pártszervezetek megszüntetése.

Fidesz: 1988 májusában alapítva, a szabad demokratákhoz közeli, kollektív vezetés (Deutsch [Tamás], Németh [Zsolt]² és Rockenbauer [Zoltán] urak).

Régi pártok, feloszlatta 1948-ban:

SZDP, 1987 novemberében újra alakult, 17 000 tagot számlál, elnöke Petrasovics (!) [Anna] asszony.

Kisgazdapárt: 1988 októberében alakult újjá, 2000 tagot számlál, elnöke Vörös [Vince] úr.

Nemzeti Kereszténydemokrata Munkáspárt, alakult 1989-ben, elnöke Mészáros [?] úr, 45 000 tagot számlál.

Néppárt: egykori Parasztpárt, elnöke Marton úr, mintegy 10 000 taggal.

Egyéb kicsi pártok.

Azt leszámítva, hogy mindannyian megegyeznek a demokratikus értékek hangoztatásában (véleménynyilvánítás szabadsága, piacgazdaság, szociális igazságosság, parlamentarizmus) és egy semleges Magyarországon hisznek, a programok nagyon képlékenyek, eltérnek egymástól, és számos személyes vita figyelhető meg. A most alakult pártok viszont sokkal dinamikusabbak, mint a régiek. Az ellenzéki oldalon mindenki a szabad választásokban bíz, amely meghatározhatja a későbbi jövőjüket is.

3. Németh [Miklós] úr kormánya forduloponthoz érkezett.

A miniszterelnök lemondott az MSZP-n belüli posztjáról, mikor a költségvetés kérdésében kritikát kapott, és nyíltan hangoztatja, hogy kormánya a parlamentnek és nem a pártnak felelős.

Politikai értelemben támogatta Nagy Imre újratemetését, megszüntette a Munkásörseget,³ kikiáltotta az új Köztársaságot, szabaddá tette a véleménynyilvánítást és a vallásgyakorlást.

A *gazdaság területén* elfogadtatott egy szigorú, az állami támogatásokat korlátozó költségvetést, az árak már csaknem teljesen szabadok 1990. január 1-je óta. A vegyesvállalatokról szóló törvény lehetővé teszi, hogy a külföldi fél többséget szerezzen, és a profitot kivigye az országból. Megalapították az értéktőzsdét.

4. *Mindazonáltal az ellenzék* (név szerint az MDF, amely nagyon szorosán Pozsgay úrhoz kötődik) *minden – választások előtti – megegyezést elutasít a kormánnyal*. Ugyanis nem akar a lengyelországi Szolidaritáshoz hasonló helyzetbe kerülni, és a kommunizmus örökségével kapcsolatban alkudozni.

2 Az eredeti szövegben Zoltánnak írták. Érdekes, hogy Orbán Viktort, a szervezet vezetőjét nem említik.

3 1989. október 20-án fogadta el a parlament az 1989. évi XXX. törvényt, amely megszüntette a szervezetet.

A lakosság eddig nem támogatta a kormányt, de nem is fejezte ki ellenkezését. A lakosság azonban megmozdult a nemzeti kérdésekben, a magyar történelem és Nagy Imre rehabilitálása, a környezetvédelem, a romániai magyar kisebbség védelme ügyében. Az elmúlt nyáron öt időközi választás volt, és november 26-án népszavazást tartottak, amelyek során a lakosság nem támogatta a hatalom képviselőit és programját. A részvétel azonban gyenge maradt (4,4 millió szavazó a 8 millióból, és a népszavazást 6000 szavazatkülönbséggel nyerték meg, és így az elnökválasztást a választások után tartják meg). *A magyarok számára a kommunizmus elutasítása – úgy tűnik – mindent megelőzően elsődlegességet élvez.* Mindazonáltal a kormány szigorításai (az alapvető élelmiszerek árának 40 százalékos növekedése, a terhek és bérleti díjak növekedése) alapvetően társadalmi robbanáshoz vezethetnek, amelyet az nem tud megfelelően kezelni.

*

A Köztársaság elnöke számára a magyarországi út számos nyitott kérdést tartogat:

Így tehát meglehetősen bizonytalan belpolitikai helyzetet talál a Köztársaság elnöke Magyarországon.

- Az MSZP és a kormány, minden „gesztusuk” ellenére meglehetősen bizonytalan helyzetben találhatják magukat a március 25-ei választások után.

- Az ellenzék nem egységesen vág neki a választásoknak.

A leginkább hangoztatott elképzelések az alábbiak:

- MSZP–MDF-koalíció, amely meghagyja a kormányt és Pozsgay urat, és Antall úr lesz a miniszterelnök.

- Nagyon széles koalíciót felölelő kormány, amely magában foglalná az MSZP-t és a legfontosabb ellenzéki pártokat, amely így bizonytalanabb lenne, és kimaradnának olyan radikálisabb ellenzéki formációk, mint az SZDSZ és a Fidesz.

Ezek azok a változatok, amelyeket Kovács [László] úr, külügyminisztériumi államtitkár, 1990. január 12-én az európai igazgató előtt kifejtett.

Egyáltalán nem zárhatjuk ki azonban azt a feltételezést, hogy az MSZP elveszíti a választásokat, mivel a közvélemény szemében egyet jelentenek az MSZMP-vel.

Egyre inkább érzékelhető a közeli vereség, mivel egyre több közvélemény-kutatás az MSZP és az MDF, illetve Pozsgay úr népszerűségének a csökkenését mutatja.

Október végén az MSZP és az MDF a szavazatok 25 százalékára számíthatott, ez az arány 20 százalékra változott az MDF és 15 százalékra az

MSZP esetében 1990 januárjában. A Fidesz és az SZDSZ egyaránt 10 százalékon áll. A többi párt – közöttük az MSZMP – nem lépi túl az 5 százalékot. Mit lehet várni a valaha nagynak számított pártok (SZDP, Kiszgazdapárt) esetében? Ami Pozsgay úr esélyeit illeti az elnöki pozícióra, ez a november 26-ai népszavazással minimálisra csökkent. Pozsgay urat valószínűleg megválasztották volna abban az esetben, ha közvetlen szavazást tartottak volna a parlamenti választások előtt. (Pozsgay urat jelenleg heves támadások érik az ún. Dunagate-ügyben⁴ tanúsított magatartása miatt).

Mindenesetre egyre növekszik Magyarországon erős kormány iránti igény. A nacionalista tendenciák újraéledtek, még ha azok korlátok között is vannak. A Szabad Demokratákkal szemben látens antiszemitizmus tapasztalható, mivel többségük zsidó származású. (A magyarországi zsidó közösség száma kb. 100 000 fő.)

B) Nemzetközi helyzet

1. A kelet-nyugati feszültséget 1982-ben párbeszéd váltotta fel.

2. Keleten Magyarország már nincs egyedül a reformok tekintetében. Korábban Románia, az NDK és Csehszlovákia keményen kritizálta Magyarországot, amely a gorbacsovi Szovjetunió mellett a reformok kezdeményezőjének számított. Ezen országok 1989 őszétől szintén a reformok útjára léptek, de a problémák nem szűntek meg.

A romániai rendszer változása megkönnyebbülést hozott Magyarországon az erdélyi magyar kisebbség helyzetére vonatkozóan (több mint másfél millióan vannak Erdélyben, és közülük harmincezren menekültek Magyarországra). Horn úr december 29-én Bukarestbe utazott. Az új román hatóságok megszüntették az elnyomást, de a bizonytalanság megmaradt, amit Kovács külügyi államtitkár úr megerősített január 12-én az európai igazgatónak. Horn úr látogatása után Celac román külügyminiszter úrral üzenetet cseréltek arra a rémhírre vonatkozóan, hogy az erdélyi magyar városokban a román tisztviselők a forradalom alatt lincselésnek estek volna áldozatul. Ne felejtjük el, a magyarok nagyon kértek minket, hogy em-

⁴ Az SZDSZ és a Fidesz képviselői 1990. január 5-én feljelentést tettek a Fővárosi Főügyészségen ismeretlen tettes ellen hivatali visszaélés és más bűncselekmény miatt. A feljelentés szerint a Belügyminisztérium Állambiztonsági Szolgálat titkos eszközökkel és módszerekkel nyomozást folytatott ellenzéki pártokkal, szervezetekkel szemben, annak ellenére, hogy az 1989. október 23-án elfogadott új alkotmány alapján ez már alkotmány sértő tevékenységnek minősült. A feljelentéshez csatolták a BM III/III-7. osztályának 219. számú, 1989. november 10-ei napi jelentését. A Bányász Moziban tartott sajtótájékoztatón pedig nyilvánosságra hozták az 1989. december 6-ai, december 20-ai és december 22-ei napi jelentést is. A botrány hatására Horváth István belügyminiszter 1990. január 23-ai hatállyal kénytelen volt lemondani.

lékeztessük a románokat arra, magyar részről milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy az erdélyi magyar kisebbség helyzete rendeződjön.

Prágával a nagymarosi gát kérdése maradt vitás, Lengyelországgal pedig most már rivális helyzetben van az ország a PHARE-program miatt. Németország vonatkozásában a magyarok az egyesülést támogatják. Horn úr kijelentette, hogy „amíg Németország megosztott lesz, nem lehet egyesült Európáról beszélni”.

3. Egyértelmű, hogy Magyarország továbbra is a Varsói Szerződéshez tartozik: Németh miniszterelnök a Védelmi Miniszterek Bizottsága előtt novemberben kijelentette, hogy „Magyarország a Paktum tagja kíván maradni, de mindent megtesz annak a modernizálása érdekében”. A Magyarországon tartózkodó 60 000 szovjet katona kivonása már megkezdődött (10 000 katonát 1989-ben kivontak, és egy újabb 6000-es kontingens távozását jelentették be 1990 elejétől).

A magyar közvélemény azonban a szovjet erők teljes kivonását várja, és az ország semlegességében reménykedik, amit az új prágai kormány éppen meghozott döntése is megerősített. Prága ugyanis tárgyalásokat javasolt Moszkvának a Csehszlovákiában állomásozó szovjet csapatok teljes kivonására vonatkozóan. (A szovjet–csehszlovák tárgyalások január 15-én kezdődnek Prágában.)

4. Magyarország a külkereskedelmét továbbra is 45 százalékban a KGST országaival bonyolítja, ebből a Szovjetunió 1/3-dal részesedik. (A Szovjetunió 50 százalékban látja el olajjal, gázzal és szénnel, és 30 százalékban elektromos árammal.) A rubel zóna országaival a kereskedelem csökken az OECD és az Európai Közösségek országai javára. A Szovjetunió azonban továbbra is az első kereskedelmi partnere Magyarországnak, de az eladás 31 százalékról 25 százalékra csökkent, míg a vásárlás 30 százalékról 27 százalékra. Az NSZK megerősítette a második helyét, Franciaország a növekedés ellenére is csak a 10. helyen található mint vásárló, és 11. helyen mint eladó.

Szófiában a KGST összejövételén (1990. január 9–10.) Magyarország határozottan elítélte a csehszlovákoknak azon javaslatát, hogy függesszék fel a szervezet működését. Magyar részről ismételten kérték, hogy a KGST-n belüli kereskedelem konvertibilis valutában történjen, és a bilaterális kereskedelem kiemelt helyre kerüljön. Eddig mintegy 700 vegyes vállalatot alapítottak a nyugati partnerekkel, és ez mintegy 364 millió dollár befektetést jelent. A privatizációs bevételek mintegy félmilliárd dollár bevételt jelentenek a kormány számára.

5. A magyar diplomácia egyre nagyobb aktivitást mutat:
– az európai intézményekhez való közeledésben.

- Az Európa Tanács kulturális egyezményéhez történő csatlakozás november 16-án, a hivatalos felvételi kérelem benyújtása 1990. január végén történik, amikor - a következő közgyűlés alkalmával - Németh miniszterelnök bemutatja országa gazdasági helyzetét.
- A kapcsolatok mélyítése az Európai Közösségekkel. 1988-ban kereskedelmi szerződést írtak alá.
- Bécs és Budapest kiválasztása a következő világkiállítás helyszínéül.
- Szélesíti a politikai kapcsolatait (Bush elnök látogatása 1989 júliusában, Kohl kancellár látogatása 1989 decemberében, Olaszországgal, Ausztriával és Jugoszláviával történő négyoldalú együttműködés).

Kezdeményezéseket tesz:

- Dél-Korea irányába (1989. február 12-től a diplomáciai kapcsolatok felvételével).
- Japán irányába: A japán miniszterelnök (Kaifu úr) éppen most érkezett Budapestre, és bejelentette egy 1,8 milliárd dolláros segítségnyújtását Magyarország és Lengyelország számára. A Mitsubishi [!] Magyarországra fog települni, és megalapítja az első személygépkocsi-összeszerelő üzemét Kelet-Európában.
- A Vatikán hamarosan ismét diplomáciai szintre emeli az 1945-ben megszakított kapcsolatait, 1991-ben II. János Pál Magyarországra látogat.⁵
- Dél-Afrika miniszterelnöke, Pik Botha úr 1990. január 3-án látogatott Budapestre.
- Horn külügyminiszter 1990. január 7-10. között Izraelbe látogatott, a diplomáciai kapcsolatok 1989. szeptember 18-ai újrafelvétele után.

C) Bilaterális kapcsolatok

Az elmúlt 10 évben tett erőfeszítéseknek köszönhetően a politikai kapcsolataink megjavultak Magyarországgal (Kádár úr 1978-as és 1984-es párizsi látogatása, a köztársasági elnök 1982-es, a miniszterelnök 1983-as budapesti útja, amit számos látogatás követetett, amelyből öt (Dumas,⁶ Rausch,⁷ Dele-

5 1944. október 16-án jogilag megszűnt a diplomáciai kapcsolat Magyarország és a Vatikán között. Magyarország államfőjének személyében bekövetkezett változás - Horthy Miklós lemondása - miatt ugyanis a nemzetközi jog szerint megszűnt a diplomáciai kapcsolat a Vatikán és az illető ország között, és ezt a viszonyt a kommunista rendszer alatt nem volt kivel megújítani.

6 Roland Dumas (1922-): francia szocialista párti politikus, Mitterrand elnök közeli barátja, 1988 és 1993 között külügyminiszter.

7 Jean-Marie Rausch (1929-): francia szocialista párti politikus, 1988-1991-ben külkereskedelmi miniszter.

barre,⁸ Joxe,⁹ Curien¹⁰) 1989-ben realizálódott. Trianon emléke – úgy tűnik – mostanra elhalványult, de a magyarok – szemben a lengyelekkel és a románokkal – kételkednek abban, hogy a figyelmünket ismételten az irányukba fordítjuk.

A tárgyalópartnereink erősen tartanak attól, hogy politikai kapcsolataink megfelelő színvonalát nem követi az üzletembereink érdeklődése, akiket meglehetősen félnéknek tartanak. Ez igaz, de kereskedelmi kapcsolataink 3-ról 4 milliárd frankra növekedtek 1989-ben, és eddig 25 vegyes vállalatot hoztunk létre, amelyek száma – a bankjainkkal együtt – hamarosan 35-re növekszik Budapesten.

Végül pedig meg kell említeni, hogy a kulturális, tudományos és technikai együttműködésünk megfelelően alakult, a vegyes vállalatok megfelelő háttérrel jelentenek ehhez (irányítás, információ, banki háttér), de a velük szembeni elvárás meglehetősen nagy. Emlékezzünk Németh úrnak a köztársaság elnökéhez írt levelére, amelyben a budapesti Francia Gimnázium megnyitását kérte.

II. Lehetséges tárgyalási témák

A) Magyarország: politikai és gazdasági helyzet

A politikai bizonytalanság a választások előtt és a nehéz gazdasági helyzet:

- A külső adósság 20 milliárd dollár, amelynek egy főre eső aránya a legnagyobb Európában.
- Politikai keserűség: az áremelkedés, az ártámogatások rendszerének megszüntetése, amelyet az 1989-es 190 milliárd forintról 90 milliárd forintra kíván Németh úr csökkenteni 1990-ben, és már csak a legfontosabb költségeket vállalja: az egészségügyet és az oktatást.
- A munkanélküliség megjelenése. (Jelenleg 20–25 ezer munkanélküli van az 5 millió aktív munkavállalóból, és ennek aránya Németh úr szerint 50 és 100 ezer között lesz 1990-ben.)

A köztársasági elnök úr tárgyalópartnerei arra törekszenek, hogy ismeressék a magyar politikai és gazdasági helyzetre vonatkozó elképzeléseiket, és egyértelműen ki kívánják nyilvánítani, hogy Magyarország továbbra

8 Michel Delebarre (1946–): francia szocialista párti politikus, 1988 és 1990 között közlekedés- és tengerügyi miniszter.

9 Pierre Joxe (1934–): francia szocialista párti politikus, belügyminiszter 1988–1991-ben.

10 Hubert Curien (1924–2005): francia fizikus, tudománypolitikus. 1984–1986-ban és 1988–1993-ban kutatási és technológiai miniszter.

is a reformok éllovasa kíván maradni, és nem szeretnék, hogy országukat Franciaország, az Európai Közösség és a 24-ek¹¹ elfelejtsék:

- Miközben a többi kelet- és közép-európai állam követi őket a nemzetközi sajtóban (Csehszlovákia, NDK, Románia),¹²
- és Gorbacsov úr egyre növekvő gazdasági nehézségekbe ütközik. A Szovjetunió bukása a magyarok reménye szerint nem jelentené a saját demokratikus átalakulásuk végét.
- Ebből a szempontból nézve a tárgyalópartnereink (elsődlegesen a hivatalosak) azon lesznek, hogy az államfő támogatását megszerezzék.

A lehetséges kérdések:

A Köztársaság elnöke – amennyiben óhajtja – az alábbi témák iránt érdeklődhet:

- Az új politikai egyensúly megteremtése Magyarországon.
- A parlament jövőbeni szerepe.
- A köztársasági elnök jövőbeni szerepe. (Jelenleg ez meglehetősen szimbolikus.) A március 25-ei választások után új alkotmányt dolgoznak ki.
- A magyaroknak a saját jövőjükre vonatkozó jóslataik. (Szűrös ideiglenes köztársasági elnök az 1989-es történelmi év után a „a nehézségek általános növekedéséről” beszélt újévi üzenetében.)
- A belpolitikai események következményei befolyással vannak Magyarországra és a Szovjetunióra, illetve a Varsói Szerződés és a KGST tagállamaival kialakítandó kapcsolatokra (a magyar-szovjet párt- és kormánykapcsolatok átrendeződése, a magyar társadalom vitája az ország „semlegességéről”, a magyarok kritikája a KGST rossz működése és annak közvetlenül a gazdasági teljesítményt befolyásoló következményei miatt, a magyarok igénye arra vonatkozóan, hogy a KGST-n belüli kereskedelmet dollárárfolyamon folytassák. A magyar kormány 1990-re vonatkozó kereskedelmi terve a szocialista országok tekintetében 20 százalékos export- és 4 százalékos importcsökkenéssel számol. 1989-ben első alkalommal az OECD-országok aránya meghaladta a 45 százalékot. Ezzel túllépték az összes KGST-ország arányát.).

11 Magyarország és Lengyelország pénzügyi-gazdasági-technikai támogatásának előkészítéséről az Európai Közösségek Bizottsága által 1989. augusztus-szeptemberre szervezett brüsszeli tárgyalások 24 részt vevő országa.

12 Vagyis már egyre kevésbé számít Magyarországra a reformok éllovasának.

B) Változások a Szovjetunióban és Kelet-Közép-Európában

[...] ¹³

Románia: *A köztársaság elnöke (és az államminiszter) kérdésekre számíthatnak a román változások kapcsán.*

Miután a magyar kormány december 23-án az elsők között ismerte el a Nemzeti Frontot, arra törekszik, hogy Románia irányában olyan politikát folytasson, amely

- tiszteletben tartja Románia területi egységét és szuverenitását,
- megvédi a magyar kisebbség jogait, és
- segít Romániának az ország újjászervezésében.

Budapest szeretné újranyitni kolozsvári főkonzulátusát és egy kulturális intézetet is nyitni, amit egy 15 éve megkötött magyar–román megegyezés tesz lehetővé.

Érdemes lenne utalni arra, hogy

- a románok saját magukat is úgy értékelik, hogy országuk helyzete „komplikált és instabil” maradt, az elsődleges probléma számukra az, hogyan teremtsenek közbizalmat.
- A gazdasági helyzet nagyon nehéz, túltervezett ipar, a valóságban nem – csak a statisztikában létező – eszközök, az élelmiszer és a fűtés kérdései elsődlegességet élveznek. A Szovjetunió – minden igyekezte ellenére – nem képes növelni az ellátásukat a gázvezetéken.
- A külpolitikában Románia arra törekszik, hogy nyisson a külvilág felé, és bizonyos egyensúlyt tartson fenn a szomszédjaival, hogy a fejlődés „baráti és kölcsönösen hasznos” legyen.

[...]

D) Európa jövője

Magyarország egy évvel ezelőtt fejtette ki arra vonatkozó félelmeit, hogy az Európai Közösség olyan „gazdasági erőközpontot” hoz létre, amelynek megvalósulása új megosztottságot eredményezne Európában.

A keleti demokratikus változások és az a szolidaritás, amit a közösség és tagállamai Magyarország felé mutatnak, eloszlatják a félelmet, mint ahogy *a tizenkettek*¹⁴ és *Magyarország között kialakult dialógus is*. (Az első miniszteri találkozók Bécsben, a közösség elnöki posztját is betöl-

¹³ A többi szocialista országgal foglalkozó elemzést nem közöljük.

¹⁴ Ennyi volt ekkor az Európai Közösség taglétszáma.

tő Dumas úr, valamint magyar és lengyel partnereinek megbeszélései New Yorkban.)

Az „európai konföderáció” gondolata, amelyet az Elnök úr az újévi üzenetében fogalmazott meg, komoly érdeklődést váltott ki és számos kérdés várható a tárgyalópartnerek részéről.

[...]

Bilaterális kérdések

A magyarok aggódnak amiatt, hogy a kelet-európai konkurencia megerősödik, és emiatt szeretnék, hogy minden szinten intenzívvé és rendszeressé váljanak a kapcsolataink.

[...]

AMAE, Europe 1944-, Hongrie, carton 6341, Politique étrangère (1986–1990). *Visite d'Etat de Monsieur le Président de la République en Hongrie (18–19 janvier 1990)*. A francia Külügyminisztérium által készített összegző dosszié (1990. január 12.).

A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Garadnai Zoltán. Korábbi közlés: Garadnai Zoltán: Francia vélemények a magyarországi átalakulásról (1988–1990). *Levéltári Közlemények*. 82. évf. 2011/1. 177–184.



**A FRANCIA JOBBOLDALI ELLENZÉK
ÉS A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI RENDSZERVÁLTÁSOK**

1990. FEBRUÁR 6.

A Franciaország irányában képviselt általános külpolitikának megfelelően a magyar diplomácia a kormánypártokon túl a fontosabb ellenzéki pártokkal is törekedett a kapcsolatok építésére. A párizsi magyar nagykövetség alábbi jelentése az ekkor éppen ellenzékben lévő, de korábban hosszú ideig a kormányzati hatalmat birtokló francia jobboldal főbb irányzatainak a kelet-európai átalakulási folyamathoz fűződő viszonyát taglalja. E tömörülések, akárcsak a francia közvélemény és a politikai osztály egésze, nagy jelentőséget tulajdonítanak e változásoknak. A kormányzó Szocialista Párthoz hasonlóan „kedvezően ítélik meg” a fejleményeket, és „kinyilvánítják segítőkészségüket”. Az ellenzéki és kormánypárti értékelés továbbá abban is megegyezik, hogy „kiemelik Magyarország úttörő szerepét”, hangsúlyozzák az európai határok sérthetetlenségének és a nemzeti kisebbségek jogi védelmének jelentőségét. Végül közös a féltelmük az egyesülő Németország veszélyes megerősödésétől is.

Magyar Köztársaság Nagykövetsége (Párizs)

1990. február 6.

Készítette: Újvári Sándor¹

00800/1990.

Tárgy: A fontosabb francia ellenzéki pártok viszonya a kelet-európai átalakuláshoz

Az egész francia közvéleményt jelentős mértékben foglalkoztatják a kelet-európai országokban lejátszódó demokratizálódási folyamatok. A tömegtájékoztató minden fóruma kiemelten tudósít az eseményekről.

1 Újvári Sándor (1932-): politikus, diplomata. A budapesti közgazdaság-tudományi egyetemen, majd az Idegen Nyelvek Főiskoláján tanult, francia fordító és újságírói szakot végzett. 1954-től a DISZ, majd a KISZ nagykanizsai járási bizottságának titkára, 1958–1961-ben az MSZMP nagykanizsai városi bizottságának osztályvezetője, 1963-tól az MSZMP Zala megyei bizottsága agitációs és propaganda osztályának vezetője, 1966–1968-ban a pártbizottság titkára. 1968–1988-ban a Zala megyei tanács elnöke, 1980–1989-ben országgyűlési képviselő. 1989–1990. augusztusban a párizsi nagykövetség tanácsosa.

Természetesen a politikai pártok tevékenységében is nagy teret kap az ezzel kapcsolatos kérdések megítélése és elemzése. Így a nagyobb ellenzéki tömörülések, mint az RPR² és az UDF³ is kialakították viszonyukat a kelet-európai országok demokratikus átalakulásával kapcsolatosan. Közös jellemzőjük, hogy kedvezően ítélik meg a folyamatokat, kinyilvánítják segítőkészségüket. Mindkét részről több küldöttség járt már néhány kelet-európai országban és a Románia megsegítésére szervezett akciókban is aktívan közreműködtek.

Az RPR (Rassemblement pour la République) jelentős erőket képviselő ellenzéki párt, amely tevékenységében a De Gaulle-i elveket érvényesíti. Ez jellemző nemzetközi politikájára is, ezen belül a kelet-európai országokban lejátszódó folyamatokra. Az ezen országokban bekövetkezett demokratikus irányzatú változásokat törvényszerűnek ítélik.

Az egész folyamat elindításában döntő szerepet tulajdonítanak Gorbacsov személyének, akinek politikája bátorította cselekvésre a kelet-európai országok ellenzéki mozgalmait. Kiemelik Magyarország úttörő szerepét, amely lényegében elindította és lelkesítette a többi ország demokratikus erőit. Véleményük szerint ebben a folyamatban nem lehet elvitatni az MSZMP haladó szárnyának, reformköreinek szerepét, hiszen a forradalom Magyarországon nem a tömegektől, hanem innen indult.

Úgy látják, hogy a kelet-európai országok közül leghamarabb Magyarországon és Csehszlovákiában következhet be a konszolidáció, mivel ezeknek az országoknak van a legkedvezőbb politikai struktúrájuk, vannak felkészült, tekintélyes vezetők.

A többi országban – szerintük – sokkal nehezebb lesz a kibontakozás. Nehezen lehet megérteni politikai elgondolásaikat, és kapkodás is tapasztalható. Ezekben az országokban nem találtak számukra jó, hiteles politikai partnereket sem. Túl sok a jobboldali párt, amelyektől félnek. Nem akarnak beavatkozni egy párt ügyeibe sem, de keresik azokat, amelyek közel állnak hozzájuk, és ezeknek tanácsokat kívánnak adni.

Az új Európa kialakításában számukra meghatározó elv a jelenlegi határok sérthetetlensége. Hiszen a kelet-európai országok mindegyikét érintené ez a kérdés, amelyhez igen veszélyes lenne hozzányúlni. A nemzeti ki-

2 RPR, Rassemblement pour la République (Tömörülés a Köztársaságért): önmagát gaulle-istának tekintő francia jobboldali párt. 1976-ban Jacques Chirac ösztönzésére jött létre. A brit Konzervatív Párt francia megfelelőjének tartják. 2002-ben ebből a szervezetből jött létre a Chirac köztársasági elnökké választását támogató Union pour un mouvement populaire (Unió egy Népi Mozgalomért).

3 UDF, Union pour la démocratie française (Unió a Francia Demokráciáért): kereszténydemokrata és laikus indíttatású, centrum jellegű francia politikai párt, illetve párttömörülés. 1978-ban alapították. 1988–1996-ban elnöke Giscard d'Estaing volt.

sebbségek helyzetét nem a határvitákkal, hanem jogilag kell megoldani, biztosítva számukra az őket megillető mindenféle jogokat. Remélik, hogy az erdélyi magyarok problémája is rövidesen megoldódik.

Támogatni kell, hogy ezek az országok megtalálják helyüket Európában, hogy a Szovjetunió „volt csatlósai” csatlakozhassanak az európai közösségekhez, amelyeket demokratikusabbá kell tenni. Fenn kell tartani az Atlanti Szövetséget, az USA jelenlétét Európában és az NSZK aktív szerepét a szövetségben.

Az NDK-ban zajló eseményekkel⁴ kiemelten foglalkoznak. A két Németország egyesülésével kapcsolatban az a véleményük, hogy az jelenleg veszélyes lenne. Félnék attól, hogy a németek „eluralják Európát” és azt a maguk „gazdasági gyarmatává” teszik.

Michel Noir⁵ szerint: „Németországnak kell európaivá válnia és nem Európának németté válnia. Nem szabad megelégedni azzal, hogy mint szemlélők asszisztáljunk a két német állam dialógusában.”

Jacques Chirac álláspontja, hogy „Franciaországnak az NSZK oldalán kell állni, és állandó párbeszédet kell vele fenntartani. Európa jelenlegi és jövőbeni stabilitása nagymértékben e két ország kapcsolatától függ”.

Alain Juppé⁶ pedig azt vallja: „Lehetővé kell tenni a német nép számára, hogy szabadon választhassa meg sorsát a jelenlegi határok között, amelyek megváltoztathatatlanok.”

A maguk lehetőségei szerint anyagilag is támogatni kívánják a kelet-európai reformfolyamatokat. Elsősorban az új vezető gárda kinevelése terén. Ilyen jellegű együttműködési megállapodást kötöttek a múlt év decemberében, Alain Juppé magyarországi látogatása idején a budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen.

4 1989. december 6-án az NDK Államtanácsa először választott nem kommunista politikust ideiglenes államfővé. December 7-én 12 szervezet (a kormánykoalíció pártjai és az ellenzékiek) részvételével kerekasztal-tárgyalások kezdődtek a gazdasági és politikai válság megoldásáról. Már az első ülésen megegyeztek a szabad választások kiírásáról, az új alkotmány kidolgozásáról, valamint az állambiztonsági szervezet felszámolásáról. December 8-án az NDK Legfelsőbb Ügyészsége eljárást indított Erich Honecker, az NSZEP volt főtitkára és öt volt PB-tag ellen.

5 Michel Noir (1944-): francia jobboldali politikus. 1978-tól Lyon nemzetgyűlési képviselője (RPR). 1979-től az RPR országos titkára. 1986–1988-ban külkereskedelmi miniszter. 1989–1995-ben Lyon polgármestere. 1996-ban egy elmarasztaló bírósági ítélet miatt elhagyta a politikai életet.

6 Alain Juppé (1945-): francia jobboldali politikus. 1983–1995-ben Párizs polgármester-helyettese. 1986–1988-ban a gazdasági, a pénzügy- és a privatizációs ügyek minisztere melé rendelt, a költségvetés ügyeivel megbízott miniszter, valamint a kormány szóvivője. 1988–2002-ben nemzetgyűlési képviselő. 1993–1995-ben külügyminiszter, 1995–1997-ben miniszterelnök.

A kelet-európai helyzettel összefüggésben aggódnak a Jugoszláviában lejátszódó események miatt is. Nyugtalanítják őket az ott tapasztalható nacionalista jellegű megnyilvánulások, Szlovénia és Koszovó elszakadási törekvései⁷ és az ország katasztrofális gazdasági helyzete. Nem kis aggodalommal figyelik a Szovjetunióban zajló eseményeket, a rossz gazdasági helyzetet, a nemzeti, nemzetiségi megmozdulásokat, az ezekre történő reagálást, a vezetésen belül lappangó ellentéteket. Véleményük, hogy támogatni kell Gorbacsovot, mert bukása katasztrofális hatással lehet a kelet-európai országokra is.

A francia politikai ellenzék másik meghatározó és egyre befolyásosabb szervezete az UDF (Union pour la Démocratie Française), amely 5 párt csúciszervezete, melyek közül legjelentősebb a Parti Républicain (PR)⁸ és a Centre des Démocrates Sociaux (CDS).⁹ A Parti Radical,¹⁰ a Parti Social

7 Tito 1980-ban bekövetkezett halálát követően a gyenge kollektív vezetés képtelen volt Jugoszlávia gazdasági és nemzetiségi problémáinak megoldására. Egyre nagyobb szerephez jutottak a nacionalista mozgalmak. 1990. január 20–23. között Belgrádban 1654 küldött részvételével ülésezett a Jugoszláv Kommunista Szövetsége XIV., rendkívüli kongresszusa. A szlovén küldöttek a párt föderatív átszervezését, önálló köztársasági pártok szabad szerveződését javasolták, amit a kongresszus többsége elutasított. A szlovén delegáció ezért kivonult a kongresszusról, amit „határozatlan időre” elnapoltak. Február 4-én a Szlovén Kommunista Szövetsége konferenciája a JKSZ-ből való kilépés mellett döntött. Koszovóban az 1980-as években megszorodtak a köztársasági státust követelő tüntetések, amelyeket a szerbek elfojtottak, politikai perekben ítélve el a tüntetőket, és egyre szorosabb ellenőrzés alá vonták a tartományt. 1989–1990-re Belgrád *de facto*, majd *de jure* is megszüntette a tartomány autonómiáját. 1989-ben megalakult az ország-rész albán lakosságára támaszkodó Koszovói Demokratikus Liga. 1990-ben kikiáltották a Koszovói Köztársaságot, a nemzetközi közösség azonban nem támogatta a koszovói függetlenségi törekvéseket.

8 Parti Républicain (Köztársasági Párt): 1997 óta Démocratie libérale (Liberális Demokrácia) néven működő francia jobboldali politikai párt. Liberális elveket vall: szorgalmazza az állam kivonulását a gazdaság és a szociális gondoskodás számos területéről. Egy korábbi pártformációból 1977-ben alakult meg a Parti Républicain et Républicain Indépendant (Köztársasági és Független Köztársasági Párt), amelyet Köztársasági Párt néven tartottak számon. Aktívan támogatták Giscard d'Estaing köztársasági elnök politikáját. 1978-tól az UDF tagja.

9 Centre des Démocrates Sociaux (Szociális Demokraták Központja): jobbközép irányultságú, kereszténydemokrata elveket valló francia politikai párt. 1976-ban jött létre a Centre démocrate (Demokrata Központ) és a Centre Démocratie et Progrès (Demokrácia és Haladás Központ) egyesülésével. Az UDF alapító tagja. 1988-ban önálló parlamenti csoportot hozott létre.

10 A Valois-inak mondott Parti Radical (Radikális Párt) a legrégebbi francia politikai párt, a történelmi Radikális Párt jogutódja az 1971-ben végbement pártszakadás óta. Csatlakozott az UDF-hez.

Democrate¹¹ és az Adhérent Direct¹² nem rendelkezik jelentős befolyással, alig hallatja hangját a közéletben.

Az UDF vezetői is nagy szimpátiával, sokoldalúan és számos fórumon foglalkoztak és foglalkoznak a Kelet-Európában végbemenő demokratikus folyamatokkal.

Kifejezik, hogy ezek támogatása érdekében az UDF-ben tömörülő pártoknak egységesen kell fellépniük, és arra kell törekedni, hogy az egész ellenzék is egységes legyen ebben a kérdésben, továbbá hogy nem szabad magukra hagyni ezeket a népeket, hanem meg kell találni a segítség módját, amellyel nem szabad késlekedni.

Javasolják, hogy elsősorban az Európai Gazdasági Közösség nyújtson hathatós támogatást számukra. Helyeselték, hogy Mitterrand elnök e célból ebédre hívta meg az érintett országok kormányfőit, ellentétben Jacques Chirackal, aki aggályait fejezte ki ezzel kapcsolatban. A sürgős segítségnyújtás érdekében egy olyan európai bank létrehozását javasolták, amely hathatós segítséget tud nyújtani ezen országok gazdaságának talpra állításához, fejlesztéséhez és modernizálásához.

Valéry Giscard d'Estaing, az UDF elnöke¹³ azt is felvetette, hogy létre kellene hozni egy európai új Marshall-tervet¹⁴ a kelet-európai országok megsegítésére. Ugyanakkor François Léotard, a PR elnöke¹⁵ ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy ma más a helyzet, mint abban az időben volt, nem lenne helyes semmiféle állami beavatkozás ezen országok belügyeibe. Pierre Méhaignerie, a CDS elnöke¹⁶ kijelentette, hogy hibás politika lenne és nem szolgálná Franciaország hosszú távú érdekeit, ha a kelet-európai országok gazdasági megsegítését egyedül Nyugat-Németor-

11 Parti Social Démocrat (Szociáldemokrata Párt): francia politikai mozgalom, amely a Szocialista Pártnak az 1970-es években végbement szakadásai nyomán jött létre. Tagjai nem fogadták el, hogy a Szocialista Párt a Baloldali Unió keretében az FKP-vel szövetkezett.

12 A Les adhérents directs de l'UDF (Az UDF közvetlen tagjai) (UDF-AD rövidítéssel) az UDF azon tagjait tömöríti, akik nem tagjai a pártszövetséget alkotó egyik pártnak sem.

13 Valéry Giscard d'Estaing (1926-): francia mérsékelt jobboldali politikus. 1978-ban az FNRI-ből megalapította az Unió a Francia Demokráciáért (UDF) nevű jobbközép pártot, illetve párttömörülést, 1988-1996-ban az UDF elnöke. 1989-1993-ban az Európai Parlament tagja.

14 Utalás a George Marshall amerikai külügyminiszter által 1947. június 5-én a Harvard Egyetemen bejelentett, az európai államoknak nyújtandó kollektív segélytervezetre.

15 François Léotard (1942-): francia jobboldali politikus. 1982-1988-ban a Köztársasági Párt főtitkára, 1988-1990-ben és 1995-1997-ben elnöke, illetve 1990-1992-ben tiszteletbeli elnöke. 1978-1986-ban és 1988-1992-ben nemzetgyűlési képviselő. 1977-1992-ben Fréjus polgármestere.

16 Pierre Méhaignerie (1939-): francia jobboldali politikus. 1976-tól a Szociális Demokraták Központjának alapító tagja, 1982-től elnöke. 1977-től Vitré polgármestere.

szágra hagynák. Hangsúlyozta, hogy a gazdasági segítségen túl a szakemberképzés a legfontosabb. Ezért ösztöndíjakat kell alapítani a fiatalok számára. Továbbá a kapcsolatok szélesítése érdekében az egyes megyék és városok között együttműködési kapcsolatokat kell kialakítani.

Az UDF vezetését is erőteljesen foglalkoztatják az NDK-ban végbemenő események, kiemelkedően a két Németország egyesítésének kérdése, amellyel kapcsolatban bizonyos aggály is kifejeződik. Tartanak egy egyesült, gazdaságilag Európa legerősebb hatalmává váló Németországtól.

[...]

A Kelet-Európában lejátszódó demokratikus folyamatokkal kapcsolatban hangsúlyozzák a Szovjetunióban végbemenő változások jelentőségét. Ugyanakkor azt is kifejezik, hogy Európa számára továbbra is veszélyt jelent a Szovjetunió katonai ereje, ezért erősíteni kell Franciaország védelmi képességeit.

A kelet-európai eseményekkel összefüggésben jelentős szerepet kapott egy új Európa-kép kialakítása. Elhangzott, hogy az Európai Közösségnek federációvá kell válnia, be kell fogadnia azokat az országokat, amelyek csatlakozni kívánnak hozzá. Ezzel fel lehetne gyorsítani az Európai Unió létrejöttének folyamatát. Ezért újra kell értékelni az Európa Tanács politikáját is, amelyet az egyesített Európa szolgálatába kell állítani. Javasolják, hogy ennek érdekében kormányközi konferenciákat kell tartani, először a gazdasági és pénzügyi együttműködés lehetőségeiről, majd a jövő Európája alkotmányos megteremtésének kérdéseiről.

Az UDF Országos Tanácsa külön is foglalkozott a kelet-európai országokhoz fűződő viszonyával. Az erről kiadott nyilatkozat többek között kiemeli a további konkrét segítségnyújtás fontosságát, amely elengedhetetlen a nyugati demokráciák részéről. Hangsúlyozza, hogy az UDF a jövőben is napirenden tartja a kérdést és egy külön csoportot hozott létre, amely összehangolja a következő időszak ez irányú teendőit.

Dr. Nagy Gábor
nagykövet

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1990, Franciaország, 26. doboz, 45-10-00800/1990. *A fontosabb francia ellenzéki pártok viszonya a kelet-európai átalakuláshoz*, Nagy Gábor párizsi magyar nagykövet jelentése, készítette Újvári Sándor (1990. február 6.).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.

A FRANCE–HONGRIE ÉS A MAGYARORSZÁGI RENDSZERVÁLTÁS

1990. MÁRCIUS 7.

A magyar állam röviddel a rendszerváltozás után megszüntette a már évtizedek óta – gyakorta már az alapítástól kezdve – nagy veszteséggel működő külföldi propagandaszervezetek anyagi támogatását. A számára mind nagyobb terhet jelentő befektetés a szervezetek szűk hatóköréből kifolyólag nemcsak hogy nem térült meg, de felesleges pazarlásnak tűnhetett. A France–Hongrie az 1960-as évek második felétől folyamatosan nagy – 1985-re közel 800 ezer frank – adósságot halmozott fel a magyarországi IBUSZ és EXPRESS utazási irodákkal szemben. Mivel a Külügyminisztérium, majd a Nemzetközi Kulturális Intézet által folyósított összeg időközönkénti emelése sem bizonyult elegendőnek a tartozás kiegyenlítéséhez, a párizsi követség több ízben kénytelen volt azt saját költségvetéséből rendezni. A társaság vezetősége végül, hogy megszabaduljon az adósságtól, a rendszerváltozás küszöbén, 1987-ben feloszlatta a France–Hongrie-t, és megalapította helyette az Amitiés France–Hongrie szervezetet. Az új társaság vezetőségében mindössze ketten voltak a korábbi szervezet tagjai. A Nemzetközi Kulturális Intézet 1990 tavaszán döntött hivatalosan a France–Hongrie társaság anyagi támogatásának megszüntetéséről.

Dr. Koppányi Vilmos¹
főosztályvezető

Külügyminisztérium

A Nemzetközi Kulturális Intézet megbízott főigazgatójának levele a Külügyminisztériumba a France–Hongrie anyagi támogatásának megszüntetéséről

Kedves Koppányi Úr,

Kérem, szíveskedjék megfelelő úton tájékoztatni párizsi nagykövetségünket, hogy a Nemzetközi Kulturális Intézet devizaellátásában és költségve-

¹ Koppányi Vilmos (1942-): diplomata. 1964-től a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztály előadója. 1965–1968-ban a La Paz-i követség attaséja, 1968–1973-ban a Santiago de

tésében 1990-ben bekövetkező változások miatt a jövőben az NKI-nak nem áll módjában a France-Hongrie működéséhez devizában támogatást nyújtani.

1990 januárjában, a folyó költségekhez és korábbi elkötelezések miatt – kivételes jelleggel – még tudunk fedezetet szerezni, de 1990 második felében erre már nincs kilátás.

Sajnálatos, hogy kölcsönös tájékoztatási késedelem miatt a France-Hongrie-nak nyújtott támogatás ügyében számos félreértés adódott. Itt, legalább utólagos információ gyanánt szeretnénk elmondani, hogy az NKI tavalyl elhunyt főigazgatója személyesen elkötelezte magát a France-Hongrie legnagyobb magyarországi hitelezője, az EXPRESS vezetősége irányában: ugyanis az utazási irodával szemben 1990-re olyan súlyos pénzügyi eljárást helyezett kilátásba az MNB,² amely gyakorlatilag az iroda felszámolásához vezetett volna. Így megállapodott velük, hogy 1990 januárjában még egy utolsó támogatási részletet kap a France-Hongrie, 100 000 frank értékben és ezt azonnal és azonnalmód tartozása fejében elszámolja az EXPRESS-nek.

Az NKI-nak természetesen a továbbiakban is szándékában áll a külföldön működő baráti társaságok munkájának sokoldalú segítése, sőt amennyire lehetséges, a támogatását fokozni szeretné. Ennek módozatairól a társaságok vezetőivel a jövőben folytatandó megbeszéléseken szeretnénk tájékozódni.

Kérem, szíveskedjék párizsi nagykövetségünket felkérni, hogy e tájékoztatás lényegét megfelelő alkalommal és módon szíveskedjék a France-Hongrie vezetői tudomására hozni.

Budapest, 1990. március 7.

Dr. Borha Zoltán
mb. főigazgató

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1990, Franciaország, 27. doboz, 45-71-001354/1990.
A Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének telexe. (1990. március 13.)
A dokumentumot közli: Klenjánszky Sarolta.

Chile-i nagykövetség másodtitkára, 1973–1976-ban a Buenos Aires-i nagykövetség első beosztottja, 1976–1979-ben a Külügyminisztérium állományában maradv a MSZMP Politikai Főiskola hallgatója, 1979–1982-ben a Külügyminisztérium Európán Kívüli Szocialista Országok Főosztálya kubai referense, 1982–1986-ban a madridi nagykövetség első beosztottja, 1986–1990-ben a Külügyminisztérium Dél-európai Főosztály vezetője, 1990–1995-ben Mexikóvárosban nagykövet, 1995–1999-ben a Külügyminisztérium Latin-amerikai Főosztály vezetője, 1999–2003-ban havannai nagykövet, 1994-ben nyugdíjba vonul.

2 Magyar Nemzeti Bank.

**EGY FRANCIA „GAZDASÁGI VÉLEMÉNY”
AZ ÁTALAKULÓ KELET-KÖZÉP-EURÓPÁRÓL**

1990. MÁJUS 22.

A párizsi magyar nagykövetség távirata a Külügyminisztérium számára röviden összefoglalja a francia gazdaság egyik lényeges szereplőjének, a Munkáltatók Országos Szövetsége vezetőjének véleményét a kelet-közép-európai térség átalakulásában rejlő gazdasági lehetőségekről. A magyar külügy érdeklődése érthető: a kétoldalú gazdasági együttműködés a rendelkezésre álló szerződéses keretek ellenére igen alacsony szinten állt. Márpedig az új Magyar Köztársaságnak éppen gazdasági téren volt a legnagyobb szüksége a külső segítségre.

Nagykövetség (Párizs) távirata a Külügyminisztériumba

Érkezett: 1990. május 22. (16.23)

002017/1990.

François Perigot, a CNPF (Gyáriparosok Szövetsége) elnöke¹ szűk körű előadásában a francia vállalatok keleti stratégiájáról elmondta:

A francia vállalatok régóta jelen vannak Kelet-Európában, korábban azonban – elsősorban politikai megfontolásból – főleg „nagy egyezményekre törekedtek, melyek előkészítésében a kormányzati szervek szerepe meghatározó volt”.

A mai viszonyok között ez módosul, s a hangsúly a közvetlen vállalatközi együttműködésen van.

Megítélése szerint a kelet-közép-európai változások legmegdöbbentőbb jelensége a minden eszközzel rendelkező „adminisztrált gazdaságok hihetetlen csődje”, mely bizonyítja, hogy korunk működőképes gazdasága csak a piacgazdaság lehet. A francia vállalatok minél aktívabb jelenléte e térségben – különösen a német egyesítés időszakára figyelemmel² – sürgető

1 François Perigot (1926–): francia gazdasági vezető. 1986–1994-ben a Francia Munkáltatók Országos Tanácsának (CNPF) elnöke.

2 1989. november 9-én megnyílt a berlini fal. 1990. június 25–26-án az EK állam-, illetve kormányfőinek dublini csúcstalálkozóján az NDK miniszterelnöke is részt vett. Július 1-jén érvénybe lépett az NSZK és az NDK közötti pénzügyi, gazdasági és szociális unió. Október 3-án létrejött az egyesült Németország.

szükségszerűség, tekintve hogy Németország egy ideig „önmagával lesz elfoglalva”, s ez a francia vállalatoknak esélyt ad az előrelépésre. A célzott országok között első helyen Csehszlovákiát és Magyarországot említette, ahol leginkább adottak a feltételek a piacgazdaságra való áttérésre. A CNPF célszerűnek tartja valamennyi térségbeli ország irányában külön, „testre szabott” stratégia kidolgozását, amelyben a vegyes vállalati, harmadik piaci együttműködési formák mellett a klasszikus formáknak is szerepet kell kapniuk.

A CNPF a francia vállalatok részéről tömegében jelentkező ösztöndíj-felajánlások koordinálására saját körében egy ad hoc csoportot hozott létre, s célja a rövid ösztöndíjak helyett célzott, teljes képzési ciklusok szervezése részben az érintett országokban, részben Franciaországban. Ez ugyan kevesebb személyt érinthet, azonban valóban használható, alapos ismereteket nyújthat, szemben a néhány hetes ösztöndíjakkal.

Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a francia vállalatoknak e térségben óvatosan kell eljárniuk, mivel a politikai és gazdasági kockázat határa nehezen határozható meg. Ennek ellensúlyozására a francia vállalatoknak a kormányzat részéről nagyobb biztosítékokkal kell rendelkezniük.

Négyszemközi beszélgetésben megerősítette, hogy szeptemberben gazdasági küldöttség élén Magyarországra látogat.

MNLOL, KüM, XIX-J-1-j, 1990, Franciaország, 26. doboz, 45-50-002017/1990. Tárgy: a francia vállalatok keleti stratégiájáról, a párizsi magyar nagykövetség távirata (érkezett 1990. május 22, 16.23).

A dokumentumot közli: Kecskés D. Gusztáv.



**ANTALL JÓZSEF MAGYAR MINISZTERELNÖK
PÁRIZSI LÁTOGATÁSA**

1990. JÚNIUS 22–23.

Párizsban az 1990. április 8-ai választások eredményét a magyar demokrácia sikerének tartották. Lényeges változást jelentett a korábbi időszakhoz képest, hogy a francia és a magyar tárgyalópartnerek egyaránt a kétoldalú kapcsolatok elmélyítéséről beszéltek. A budapesti kormány számára Párizs fontos egyensúlyozó szerepet töltött be Moszkva és Bonn között, miközben a francia külpolitika elsősorban Magyarország demokratikus állammá válását és az ország európai integrációs törekvéseinek a támogatását tűzte ki célul. Ez megegyezett a nyugati polgári demokratikus fejlődést kívánó magyar vezetők elképzeléseivel is. A miniszterelnöki úttal magyar részről egyértelművé kívánták tenni, hogy új korszak kezdődött nemcsak Magyarországon, hanem a magyar–francia kapcsolatok történetében is. A francia Külügyminisztériumban született alábbi dokumentum a rendszerváltás nyomán hatalomra jutott magyar miniszterelnök első párizsi látogatását volt hivatva előkészíteni.

**Feljegyzés Antall József magyar miniszterelnök
párizsi látogatásáról**

Külügyminisztérium
Európai Igazgatóság
Kelet- és Közép-Európai
Aligazgatóság
Feljegyzés

Francia Köztársaság
Párizs, 1990. június 20.

Tárgy: Antall úr, Magyarország miniszterelnökének munkalátogatása (1990. június 22–23.)

1. Bonnból érkezvén (június 20–21.) a magyar miniszterelnök Párizsban tartózkodik (június 22–23.), mielőtt Moszkvába menne (június 28.). Ezek az első nemzetközi látogatások, melyeket májusi kinevezése óta megvalósított, és amelyek jól mutatják kormányának alapvető külpolitikai súlypontjait:

- jó kapcsolatok ápolása Németországgal, melynek egyesülésében Budapesten nem kételkednek;
- jó kapcsolatok fenntartása Moszkvával, amely gazdasági és stratégiai értelemben *fogja* Magyarországot, még ha az igyekszik is kitörni ebből a szorításból;
- intenzív kapcsolatépítés minden területen Franciaországgal, és ezzel egyértelművé tenni azt, hogy Magyarország a demokratikus Európához kíván tartozni, és kellő egyensúlyt kíván teremteni magának a szovjetekkel és a németekkel szemben.

[...]¹

2. Egyértelműen jeleznünk kell Antall úr számára, hogy nagyra értékeljük azon szándékát, amit a Franciaországgal kiépítendő kapcsolatok érdekében tesz, és azt is, hogy együtt kívánunk működni Magyarországgal az európai változások és az új európai biztonsági politika megteremtése érdekében (leszerelési tárgyalások, európai biztonság és együttműködés megteremtése, európai egyensúly megőrzése).

Számos területen érdeklődünk Budapest véleményéről. Példának okáért gazdasági területen (a makroökonómia, a közművesítés és a decentralizáció, a közszolgáltató vállalatok, illetve a gazdasági vezetők képzése), az adminisztráció (rendőrség, helyi képviseletek), alkotmányozás, igazságszolgáltatás és még a katonai területen is. (A francia kivonulás a NATO integrált katonai szervezetéből nagy érdeklődést váltott ki Magyarországon, és az új csapat kifejezte azon szándékát, hogy ezen a területen szakértői szinten együtt kíván működni a stratégiai kérdésekben. Mi erre késznek mutatkoztunk, és Antall úr tudomására kell hozni, hogy a folytatás a magyaroktól függ.) Joxe úr találkozni fog Antall úrral: együttműködés indult a rendőrség és a biztonság területén. A magyarok valószínűleg javasolni fogják, hogy kölcsönösen függesszük fel a vízumkötelezettséget.

3. Antall úr június 1-jén azt írta a miniszterelnöknek, hogy kormánya programjának sikere *nagymértékben függ* Nyugat-Európa *megértő támogatásától*. Értékeljük a sikeres magyarországi demokratikus változásokat, érdemes lenne érdeklődni Antall úrtól, hogy hogyan látja a jövőbeni magyarországi változásokat.

A magyarok a mi szoros támogatásunkat várják, és kapcsolataink elmélyítése és kiszélesítése a cél – leginkább gazdasági téren –, és a kapcsolatok színvonalának *minőségi emelését* szeretnék elérni.

Erre mi készek vagyunk és már tényleges lépések is történtek: 1989-ben a külföldi befektetések tekintetében 10 százalékos a részará-

1 Antall József miniszterelnök párizsi programjának ismertetését nem közöljük.

nyunk – negyven és ötven közötti a vegyes vállalatok száma –, amelyek mintegy 300 millió frank értéket jelentenek.

Szükséges, hogy tájékoztassuk Antall urat arról is, hogy igyekszünk levetetni Magyarországot a COCOM-listáról, hogy modern berendezésekhez juthassanak.

1989-ben a kétoldalú kereskedelmünk 3 milliárd frankról 4 milliárdra emelkedett.

Értelmiségiként, katolikusként, illetve a két világháború közötti magyar politikus fiaként Antall úr azt reméli, hogy képesek leszünk *újra felvállalni a kelet-közép-európai francia kulturális történelmi szerepet* (június 7-én a külügyminisztere, Jeszenszky² úr ezt javasolta Párizsban).

E tekintetben meg kell győznünk Antall urat a törekvéseink komolyságáról (megnégyszereztük 1990-ben a Magyarországgal kapcsolatos kulturális, tudományos és technikai együttműködésre vonatkozó költségvetésünket), és azt szeretnénk elérni, hogy ez ne a háború előtti szinten maradjon (pl. a magyar kérés teljesítése a budapesti Francia Gimnázium újbóli megnyitására, amelyet azonban szeretnénk a két tannyelvű képzés fejlesztésével és az egyetemen egy francia egyetemi részleg létrehozásával kiegészíteni). A modern lehetőségek (tv, rádió, francia könyvek terjesztése) szintén érdekelnek minket, és e tekintetben ugyancsak vannak javaslatunk a magyarok felé.

4. A következő nemzetközi kérdéseket vetjük fel:

- Magyarország kivonulása fokozatosan, tárgyalásos alapon a Varsói Szerződés és a KGST szervezetéből, és ami a *Tábor* megmaradt részét illeti, bár Jeszenszky úr kijelentette: *a magyar nemzet sohasem gondolta, hogy helye lenne a Varsói Szerződésben*. A magyar diplomácia nem felejtette el, hogy az európai folyamatokat egységben figyelje, és ettől még a Szovjetunió érdekei sem tudták teljesen *elszigetelni*. Amennyiben azonban a Varsói Szerződés átalakulása lassan történne, Magyarország *szükségét érezné, hogy érdekeit egyoldalúan is érvényre juttassa*.
- A regionális kezdeményezések, amelyekben Magyarország részt kíván venni (Pentagonálé).³

2 Jeszenszky Géza (1941–): történész, egyetemi tanár, az Antall-kormány külügyminisztere 1990 és 1994 között.

3 A Közép-európai Kezdeményezés gyökereit az ún. Quadragonáléban kell keresnünk, amely 1989 novemberében az olasz, a jugoszláv, a magyar és az osztrák állam külügyminiszteri találkozásának eredményeként jött létre. A résztvevők kinyilvánították akaratukat a helsinki folyamat erősítésére, az európai légkör javítására, és kiemelték a gazdasági, a tudományos és a kulturális együttműködés fontosságát, a kisebbségek országok közötti összekötő ere-

- Magyarország közeledése a nyugat-európai intézmények felé. (Európa Tanács, tárgyalások az Európai Gazdasági Közösséggel, a *10 éven belüli csatlakozás* kinyilatkoztatása Antall úr által, illetve az európai biztonsági és együttműködési folyamat folytatása.)
- Végül pedig Antall úr bizonyára ki fogja fejteni a véleményét a romániai magyar kisebbség Magyarországot érzékenyen érintő kérdéséről.
- Mi megértjük ezt a problémát. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet párizsi összejövetelén ezt a kérdést rendezni kell. Úgy gondoljuk azonban, hogy ezt az egyéni jogok tiszteletben tartásának elvén keresztül kell rendezni.
- Antall úr valószínűleg szeretné megismerni a mi álláspontunkat a legutóbbi romániai fejleményekkel kapcsolatban, amelyek jelentős visszalépésről tanúskodnak. A Nemzeti Üdvfront⁴ legutóbbi rendelkezéseit senki sem veszi figyelembe, de úgy gondoljuk, hogy folytatnunk kell – anélkül, hogy ez kormányzati szinten látható lenne – azt a politikát, amely lehetővé tenné a sokoldalú együttműködést, az egyensúly megeremtését a hatalom és az emberi jogok, a szociális jogok, illetve a román politika érdekei között.

J. Faure⁵

AMAE, Europe 1944–, Hongrie, carton 6340, Politique étrangère (1986–1990). *Visite de travail de M. Antal, Premier Ministre de Hongrie (22–23 juin 1990.)*. A francia Külügyminisztérium által készített rendező feljegyzés (1990. június 20.).

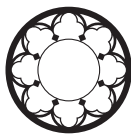
A dokumentumot közli és francia nyelvről fordította: Garadnai Zoltán. Korábbi közlés: Garadnai Zoltán: Francia vélemények a magyarországi átalakulásról (1988–1990). *Levéltári Közlemények*, 82. évf. 2011/1. 184–186.

jét. Csehszlovákia felvételével 1990-ben jött létre a Pentagonálé, majd Lengyelország 1991-es csatlakozásával a Hexagonálé.

⁴ Vélhetően a romániai Nemzeti Felszabadítási Frontról van szó.

⁵ Jacques Faure (1947–): francia karrierdiplomata, a Quai d'Orsay egyik legtapasztaltabb keleti szakértője, 2008–2011-ben Franciaország nagykövete Kijevben.

FÜGGELÉK



TÖRTÉNETI KRONOLÓGIA

1944

JÚNIUS 6. Binder-Kotrba Károly, a párizsi magyar főkonzulátus vezetője a szövetségeseket nyíltan támogató franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM), a francia ellenállási mozgalom keretében 1943-ban kommunista irányítással létrejött emigráns szervezet tagja lesz.

AUGUSZTUS 21. Egyes források szerint a Magyar Függetlenségi Mozgalom héttagú csoportja elfoglalja és kifosztja a párizsi Magyar Házat, ahonnan 102 000 frankot visznek magukkal. A ház a szervezet székháza lesz. Így az épület, amely Horthy Miklós kormányzó rendszerét jelképezte Párizsban, a kommunisták irányítása alá kerül. (Az ügygel kapcsolatban a mai napig nem világos minden részlet: annyi bizonyos, hogy azon a napon rablás történt a Magyar Házban; és az elkövetők azt jelentették be, hogy ők az ellenállás tagjai. Az MFM azonban nem ismerte el a fosztogatás tényét; továbbá a becsületes ember hírében álló Binder-Kotrba főkonzul közbenjárásával rendőrségi nyomozás nélkül elrendeződött az ügy.)

AUGUSZTUS 22. Walleshausen Zsigmond, a Magyar Ház főtitkára bejelenti az intézmény csatlakozását az MFM-hez.

AUGUSZTUS 28. Bobrik Arnó rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter – aki 1943. szeptember 10-től Vichyben vezette a magyar követséget – munkatársai-val, a Vichy-követség irattárával és pénzállományával együtt csatlakozik a Franciaországot felszabadító angol-amerikai katonai alakulatokhoz, és erről jegyzékben értesíti a francia külügyi szerveket. Ugyanezen a napon Apor Gábor egykori vatikáni magyar követen keresztül jelzi csatlakozási szándékát a Barcza György korábbi londoni követ által alapított, Bernben székelő „Követek Tanácsához”. E lépéséről is tájékoztatta a Francia Köztársaság Ideiglenes Kormányát. A testület azonban – mely a semleges országokban szolgáló magyar követe-
ket volt hivatva tömöríteni Magyarországon német uralom alóli felszabadítása érdekében – Bobrikot nem fogadja tagjai sorába. Binder-Kotrba Károly főkonzul levélben szintén csatlakozik a „Követek Tanácsához” (az ő kérelmét elfogadják), és még aznap levélben fordul Charles de Gaulle tábornokhoz, értesítve őt döntéséről.

AUGUSZTUS 30. Binder-Kotrba Károly párizsi magyar főkonzult Charles de Gaulle tábornok ideiglenes kormánya – további intézkedésig – de facto elfogadja a magyar érdekek franciaországi képviselőjének.

SZEPTEMBER 2. Noël Clavel őrnagy, a budapesti francia katonai attasé titkára, Bejrúton keresztül rádióan eligazítást kér a Francia Ideiglenes Kormánytól, a magyarországi érdekképviselő jövőjével kapcsolatban.

SZEPTEMBER 13. Megszűnik Vichyben a magyar külképviselő.

- SZEPTEMBER 29. A *Gazette de Lausanne* című lap teljes terjedelmében közli Bobrik Arnó rendkívüli követ és meghatalmazott miniszternek a franciaországi magyarokhoz intézett felhívását. Eszerint Bobrik már augusztus 20-án csatlakozott a magyar disszidens követek csoportjához, hogy együttműködjön velük Magyarország felszabadítása érdekében. Honfitársait pedig felszólította, hogy késlekedés nélkül álljanak a francia felszabadító hatóságok szolgálatába.
- OKTÓBER 10. Bejrútból rádión megérkezik a válasz Noël Clavel őrnagy kérdésére: Párizs a De Gaulle Bizottság elnökét, Paul Giraud budapesti gyárost ismeri el a francia érdekek magyarországi képviselőjének mindaddig, míg a volt követ, Robert de Dampierre gróf akadályoztatva van.
- DECEMBER 7. Christian Desplaces de Charmasse budapesti francia ügyvivő elhagyja Budapestet, és a magyar kormány által kijelölt helyre, Magyaragensre utazik. A külképviselet őrzésével Jean Nugues-Brouchat konzult bízza meg.
- DECEMBER 19. A Francia Rádió magyar szekciója Aurélien Sauvageot, Schöngut László és Kelemen Imre irányításával megkezdi adásait.
- DECEMBER 20. Jean Nugues-Brouchat konzult a Gestapo letartóztatja azzal az ürüggyel, hogy szökött francia hadifoglyoknak útlevelet állított ki.
- DECEMBER FOLYAMÁN Budapesten és Szegeden újrakezdi tevékenységét az Alliance Française. A francia nyelv és kultúra oktatását és terjesztését célul kitűző szervezet 1937-ben nyitotta meg magyarországi szekcióját kölcsönkönyvtárral és nyelvtanfolyamokkal, ám a második világháború éveiben már nem működött.

1945

- JANUÁR 6. A Franciaországban működő Magyar Függetlenségi Mozgalom üdvözlí az 1944. december 22-én Dálnoki Miklós Béla elnökletével Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormányt. Áprilistól a mozgalom elnöke Bölöni György nemzetgyűlési képviselő lesz.
- JANUÁR 18. A budapesti szovjet katonai hatóságok engedélyezik a De Gaulle Bizottság budapesti ágának a működését.
- MÁRCIUS 12–16. Megtartják a Magyar Függetlenségi Mozgalom I. kongresszusát Párizsban.
- ÁPRILIS 17. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) elnöke, Kliment Vorosilov marsall személyesen közli Paul Giraud-val, hogy a De Gaulle Bizottságot nem ismeri el a francia érdekek képviselőjének, és a szervezet megszüntetését kéri.
- AUGUSZTUS 23. Megtartja első közgyűlését a Magyar–Francia Baráti Társaság, melynek alakuló közgyűlésére szeptember 4-én kerül sor. Oltványi Imre pénzügyminisztert választják elnökül. 1946 tavaszától jelenik meg lapja, a *Nagyvilág*, melynek főszerkesztője Gereblyés László lesz.
- SZEPTEMBER 4. A budapesti szovjet hatóságok értesítik Paul Giraud-t, hogy elismerik a francia érdekek magyarországi képviselőjének. (A Szövetséges Ellenőrző Bizottság végleges jóváhagyását csak 1945. november 1-jén kapja meg.)
- SZEPTEMBER 11. Budapesten megalakul a Francia–Magyar Baráti Társaság.
- SZEPTEMBER 19. Paul Giraud de facto átveszi a francia érdekek magyarországi képviseletét. Hivatalos francia elnevezése: Représentation des intérêts français en Hongrie.
- SZEPTEMBER 20. A sajtó közli, hogy Kossa István, a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének és Politikai Bizottságának tagja, a Szakszervezeti Tanács főtitkára, továbbá Ratkó Anna, a textilipari szakszervezet főtitkára, a Szakszer-

- vezeti Tanács, illetve a Szakszervezetek Országos Tanácsa alelnöke és Harastyák József, a vegyészszakszervezet elnöke, a SZOT tagja, a Szakszervezeti Világszövetség Főtanácsának tagja részt vettek Párizsban a szakszervezeti világkonferencián. A látogatás alkalmával a francia Külügyminisztérium államtitkárával folytatott megbeszélés során Kossa Istvánnal közlik, hogy a francia kormány hajlandó elismerni a magyar kormányt.
- NOVEMBER 1. Paul Giraud hivatalosan is megkapja a SZEB engedélyét a francia érdekek magyarországi képviseléséhez.
- NOVEMBER 22. A SZEB engedélyezi, hogy 2 fő – Nemestóthy Dénes tanácsos és Marschall László őrnagy – Párizsba menjen Magyar Bizottságként az ott élő magyarok hazahozatalának megszervezésére. A SZEB ahhoz is hozzájárult, hogy Gyöngyösi János külügyminiszter a párizsi magyar követség ideiglenes ügyvivőjévé nevezze ki Nemestóthy Dénest, beosztva mellé Marschall Lászlót.
- DECEMBER 17. Robert Faure francia diplomata, a Quai d'Orsay budapesti megbízottja katonai áruházban átlépi a magyar határt, de szovjet katonai járőrök elfogják, és kitoloncolják Magyarországról.

1946

- JANUÁR 16. Robert Faure a moszkvai francia nagykövet segítségével értesül a SZEB engedélyéről, és Budapestre utazik.
- JANUÁR 17. A magyar kormány elismeri Robert Faure-t mint megbízott francia ügyvivőt.
- JANUÁR 22. Nemestóthy Dénes magyar ügyvivő megérkezik Párizsba.
- JANUÁR 28. Franciaország elismeri a magyar kormányt, s ezzel hivatalosan is helyreáll a két ország közötti diplomáciai kapcsolat.
- FEBRUÁR 27. A francia kormány megvizsgálja a magyar hadifoglyok hazatelepítésének ügyét, egyetért azzal, de időpontját még nem jelöli ki.
- MÁRCIUS 6. A budapesti francia ügyvivő átadja megbízólevelét.
- ÁPRILIS 4. Hivatalosan megkezdődik a magyar foglyok hazatelepítése Franciaországból. Az első hadifoglyokat szállító vonat ezen a napon hagyja el Strasbourgot, azaz Franciaországot.
- ÁPRILIS 17. A párizsi rádió kedd esti magyar nyelvű híradásában Gabányi Andor személyében új íróat avat. A híradásban felolvassák egy rövidebb novelláját, amely a franciaországi magyarok háborúban való részvételét idézi fel.
- ÁPRILIS 20. A párizsi rádió nagypénteki ünnepi műsorában Kulifay Imre, a párizsi magyar református egyház lelképásztora beszédet intéz a magyarországi magyarokhoz. Beszédében hangsúlyozza, hogy „a párizsi magyarok mindenkor mélyszégyenűleg együttérzéssel és forró szeretettel gondolnak a hazai magyarokra”.
- ÁPRILIS 22. A párizsi rádió jelenti: „A hazahozatali kormánybiztosság és a Magyar Vöröskereszt franciaországi kirendeltsége közli, hogy a franciaországi magyar hadifoglyok hazaszállítása május havában is rendszeresen folytatódik. Minden csütörtökön 1600 személy indul útnak a rendelkezésre álló szerelvényeken.”
- ÁPRILIS 24. Helyreállítják a magyar-francia kereskedelmi kamarát.
- ÁPRILIS 25. A tavaszi francia könyvpiacon megjelenik Haraszi Emil, Párizsban élő magyar zenetörténész könyve: *Berlioz et la Marche Hongroise* [Berlioz és a magyar induló]. A mű az egyik legtekintélyesebb párizsi zenei kiadó vállalat, az Édition de la Revue Musicale megrendelésére készült.

- ÁPRILIS 26. Szakasits Árpád államminiszter fia, Szakasits György a magyar kormány követségi tanácsosaként Párizsba utazik.
- ÁPRILIS 27. Nemesstóthy Dénes, a magyar kormány franciaországi ügyvivője magyar művészek anyagából kiállítást rendez a párizsi magyar követség épületében. A modern magyar művészetet Pór Bertalan képei és rajzsorozatai, valamint Csáky József szobrai képviselik. Az ünnepélyes megnyitón megjelenik a francia irodalmi, művészeti és tudományos élet több jelentős alakja, így Frédéric Joliot-Curie. A kiállítás alkalmából április 30-án Nemesstóthy ünnepi beszédet tart, melyben a magyar-francia művelődési kapcsolatok folytonosságát hangsúlyozza.
- MÁJUS 7. Auer Pál magyar követ átadja megbízólevelét Félix Gouin francia miniszterelnöknek (1947-ben lemond).
- JÚNIUS 15. Henry Gauquié francia követ megérkezik Budapestre.
- JÚNIUS 19. Henry Gauquié átadja megbízólevelét.
- JÚNIUS 22. A Nagy Ferenc miniszterelnök, Rákosi Mátvás miniszterelnök-helyettes, Ries István igazságügy-miniszter és Gyöngyösi János külügyminiszter által alkotott magyar kormányküldöttség – Washington és London után – Párizsba látogat, ahol a francia kormánnyal politikai és gazdasági megbeszéléseket folytat.
- JÚNIUS 27. Az Association France-Hongrie bemutatkozó sajtótájékoztatót tart Párizsban, az Operaház melletti Café de la Paix nevű előkelő kávéházban. Az egyesület elnökévé Louis Martin-Chauffier író-t választják.
- JÚLIUS 9. Az Egyesült Államok és Franciaország kormánya értesíti a magyar kormányt, hogy visszaadja az 1944. október 15. és 1945. január 20. között elhurcolt magyar javakat.
- JÚLIUS 12. Egyes források szerint a franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom hat vezető tagja – Moskovics Károly, Marsovszky Miklós, Kacsóh Sándor, Dr. Haas Hugó, Klur Albert és Gruber Miklós – nyilatkozatot tesz közzé, melyben bejelentik, hogy átveszik a Magyar Ház vezetését.
- JÚLIUS 26. Magyarország elismeri a Franciaország területén tartózkodó spanyol köztársasági kormányt.
- AUGUSZTUS 22. Gyöngyösi János külügyminiszter, Gerő Ernő közlekedésügyi miniszter, Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettes és Károlyi Mihály Párizsban a békeszerződésről tárgyal Georges Bidault francia miniszterelnökkel.
- AUGUSZTUS 24. Párizsban megkezdődik a magyar békeszerződés tervezetének tárgyalása.
- SZEPTEMBER 1–6. Párizsban tartózkodik Nagy Ferenc miniszterelnök, és tárgyal Georges Bidault francia miniszterelnökkel a magyar békeszerződésről.
- SZEPTEMBER 2. Szakasits Árpád a párizsi rádióban beszédet intéz a világ magyarjaihoz a békeszerződés kilátásairól és az igazságos nemzetközi politikáról. Felkéri a külföldön élő magyarokat, hogy segítsék Magyarország újjáépítését, és térjenek haza, ha módjukban áll.
- SZEPTEMBER 7. Párizsban aláírják a francia-magyar gazdasági egyezményt.
- SZEPTEMBER 28–OKTÓBER 1. A Magyar Kommunista Párt megtartja III. kongresszusát, melyen a Francia Kommunista Párt képviselőiben részt vesz Marcel Cachin, a *L'Humanité* főszerkesztője, parlamenti képviselő.
- OKTÓBER 4. Rónai Sándor kereskedelmi és szövetkezetiügyi miniszter aláírja Franciaországgal a kereskedelmi és pénzügyi megállapodást.
- OKTÓBER 12. A párizsi békekonferencia elfogadja a magyar békeszerződést.
- OKTÓBER 17. Hazaérkezik Párizsból a magyar békeküldöttség.

DECEMBER 7. A Magyar–Francia Baráti Társaság meghívására Magyarországon tartózkodó Tristan Tzara a Fórum Klubban előadást tart a modern francia költészetéről.

1947

FEBRUÁR 23. Első ízben indulnak magyar sportolók a Francia Kommunista Párt napilapja, a *L'Humanité* által Párizsban szervezett nemzetközi mezeifutó-versenyen. Ezt követően a magyar közép- és hosszútávfutók minden évben eljönnek a rendezvényre, noha az 1940-es évek végétől magyar sportolók egyre ritkábban mehetnek Nyugat-Európába versenyezni. 1947-ben a magyar csapat a 2. helyet szerzi meg. 1948. február 29-én a női versenyben Zubeck Ilona győz, míg a férfiak küzdelmében Izsóf Lajos ezüstérmes lehet, s a csapatversenyt is fölényesen nyerik a magyarok. Magyar atléták a legjobban 1949-ben és 1950-ben szerepelnek. A férfiak mezőnyében 1949-ben az 1–4. helyen magyar atléták végeznek: Szilágyi Jenő, Szegedi Ferenc, Bácsfalvi László, Csépany Pál sorrendben. A nők viadalában a későbbi világcsúcstartó Bleha Anna diadalmaskodik, a magyar válogatott pedig a női csapatok versenyében az ezüstérmes szerzi meg. 1950-ben a magyar atléták valamennyi számban győznek.

FEBRUÁR 28–MÁRCIUS 7. Párizsban megrendezik az asztalitenisz-világbajnokságot, a második világháború utáni első nagy sportversenyt. A magyar Farkas Gizi kiemelkedően szerepel: világbajnok lesz női egyesben, női párosban (az osztrák Pritzivel) és vegyes párosban (Soós Ferencsel); természetesen a 2. helyen végzett női csapatban is szerepel. Sidó Ferenc a férfi egyesben lesz ezüstérmes. A magyar férfi csapat csak az 5. helyet szerzi meg, mert 1947. február 28-án nagy meglepetésre 5:2-re kikap a házigazda franciáktól.

MÁRCIUS 11. A párizsi rádió francia nyelvű műsorában „Magyarország lelke” címmel félórás programot sugároz Magyarországról és a magyar kultúráról, mely az első ilyen témájú program. Az adást Aurélien Sauvageot állítja össze, aki Roger Richard-ral, Madách Imre: *Az ember tragédiája* című művének francia fordítójával beszélget a magyar irodalom és a magyar nyelv értékeiről.

MÁRCIUS 28. Párizsban francia–magyar árucere-forgalmi egyezményt írnak alá.

ÁPRILIS FOLYAMÁN Megkezdí működését a budapesti Francia Intézet, bár ünnepélyes megnyitóra és a működésének jogi alapot biztosító kulturális egyezmény aláírására nem kerül sor.

MÁJUS 3–4. A Magyar Függetlenségi Mozgalom kongresszusán annak nevét Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesülete elnevezésre változtatják. Az Egyesület díszelnöke Bölöni György író, elnöke pedig Pór Bertalan festőművész lesz.

JÚNIUS 1. A budapesti Francia Intézet megnyílik a nagyközönség számára.

JÚNIUS 7–15. Magyarországon tartózkodik Louis Martin-Chauffier író, az Association France–Hongrie elnöke.

JÚNIUS 17. A párizsi rádió jelentése szerint a *Réforme* című francia református hetilap elismerő szavakkal ír a magyar református egyháznak az iskolák államosításával kapcsolatban tanúsított megegyezést kereső állásfoglalásáról. Sauvageot professzor a párizsi rádióban szintén foglalkozik az iskolák államosításával, azt hangsúlyozva, hogy Franciaországban az iskolák államosítása kedvezően befolyásolta az oktatás fejlődését.

- JÚNIUS 17–26. Budapesten jár a magyar származású Georges Altman, a *Franc-Tireur* újság szerkesztője, és több előadást tart, melynek témái közt szerepel a kortárs francia film is.
- JÚNIUS 19. A magyar Minisztertanács elfogadja a magyar–francia kulturális egyezmény szövegének végleges változatát (a szerződést végül nem írják alá).
- JÚNIUS 25. Rákosi Mátyás Prágában nyilvános beszédben bírálja a Marshall-segélyt elfogadó Franciaországot. Később jegyzékben magyarázkodik a „félreértés” miatt.
- JÚNIUS 27–JÚLIUS 1. Az FKP kongresszusán részt vesz Gerő Ernő, Apró Antal és Kovács István.
- JÚLIUS 1. Budapestre érkezik Louis Aragon és felesége, Elsa Triolet.
- JÚLIUS 20–26. A Párizsban első ízben megrendezett francia nemzetközi teniszbajnokságon Asbóth József megnyeri a férfi egyest, és Körmöczy Zsuzsával az oldalán a 3. helyen végez vegyes párosban. Körmöczy 1958-ban első lesz női egyesben (1959-ben a 2., 1961-ben a 3. helyet szerzi meg.). A francia teniszbajnokság további magyar győztesei: Taróczy Balázs (férfi páros, 1981) és Temesvári Andrea (női páros, 1986).
- JÚLIUS 28. Ortutay Gyula kultuszminiszter vacsorát ad Henry Gauquié francia követ tiszteletére a Gundel étteremben, melynek során az bejelenti, hogy a Sorbonne-on magyar tanszék fog alakulni.
- AUGUSZTUS 27. Károlyi Mihály követ átadja megbízólevelét Párizsban.
- AUGUSZTUS FOLYAMÁN Mikes Imre – a *Magyar Nemzet* háború alatti tudósítója – Párizsban elindítja a helyi magyar emigránsok egyik sajtóorgánumát, a *Nyugati Hírnököt*, melynek magyar és francia változata 1952 őszéig jelenik meg. – Aláírják a magyar–francia rádióegyezményt.
- SZEPTEMBER 10–14. A Monte-Carlóban rendezett 6. úszó Európa-bajnokságon a francia és a magyar sportolók egyaránt kitűnően szerepelnek. Alexandre Jany megnyeri a 100 méteres gyorsúszást; a 400 méteres gyorsúszásban több mint 15 másodperccel megelőzi a magyar Mitró Györgyöt. Jany tagja a 2. helyezett francia 4×200 méteres gyorsváltónak is. Georges Vallerey a 100 méteres hátúszásban, Roger Heinkelé a férfi műugrásban, Madeleine Moreau a női műugrásban, Nicole Péllissard – nagy csatában a magyar Zságot Irénnel – a női toronyugrásban végez az első helyen. A magyar versenyzők közül Mitró György Vörös Ferenc előtt megnyeri az 1500 méteres gyorsúszást, 2. helyezett 400 méter gyorsan, s szerez egy bronzérmet is a 4×200 méteres gyorsúszó váltó tagjaként. Székely Éva, a későbbi olimpiai bajnok, második lesz női 200 méter mellen, míg a férfiak hasonló versenyszámában Németh Sándor kap ezüstérmét. Szathmáry Elemér a 100 méter gyorsan végez a 3. helyen. Hídvégi László műugrásban 3. helyezett lesz.
- OKTÓBER 11. A modern francia festészetet bemutató kiállítás nyílik *Francia Művészet* címmel a budapesti Szépművészeti Múzeumban Renoir, Monet, Manet, Degas, Cézanne és Gauguin képeivel.
- OKTÓBER 17. Francia küldöttség Budapesten tárgyalásokat folytat új fizetési megállapodásról és az árucseré-forgalomról.
- NOVEMBER 9. Rövid látogatásra Magyarországra érkezik Pierre Emmanuel író, és előadást tart *Valéry és Claudel* címmel.
- NOVEMBER 11. Budapesten aláírják az egy évre szóló magyar–francia árucseré- és pénzügyi egyezményt. Az október 20-án kezdődő tárgyalásokon megállapod-

nak, hogy Franciaország műtrágyát, autóbuszokat, teherautókat, textilanyagokat és gépeket fog szállítani. Magyarország cserébe Franciaországba, illetve a tengerentúli francia területekre mezőgazdasági fogyasztási cikkeket, húst, vetőmagot és traktort szállít. Tárgyalnak a két ország függő pénzügyi kérdéseiről is.

NOVEMBER 16. Károlyi Mihály párizsi magyar követ ellátogat Észak-Franciaországba, a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületéhez, hogy „beszámoljon a magyar demokráciáról” és a francia–magyar kapcsolatokról. Károlyit Szabó Zoltán követségi tanácsos, Havas Endre követségi titkár, továbbá Pór Bertalan, a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületének elnöke és Breuer István főtítkár kíséri el. Az eseményről Görög Erzsébet, a párizsi *Magyar Szemle* főszerkesztője számol be a párizsi rádióban.

NOVEMBER 20. A francia rádióállomások ünnepi műsor keretében modern magyar zenét közvetítenek. Az egyes zeneművekhez a párizsi rádió külön zenei kommentárokat fűz. Először adják elő Párizsban Lajtha László *Divertissement* [mulatozás, szórakozás] című művét és Harsányi Tibor *Figurák és ritmusok* című zenei kompozícióját. – Károlyi Mihály követ Párizsban magyar képkiallítást nyit meg, melyen magyar festőművészek reprezentatív alkotásait mutatják be.

1948

JANUÁR 2. Dinnyés Lajos miniszterelnök az 1848-as forradalom centenáriumának éve alkalmából kihallgatáson fogadja a francia ellenállási mozgalomban egykor részt vett franciaországi magyarok héttagú küldöttségét.

JANUÁR 3. A magyar és a francia kormány közti levélváltás értelmében megállapodás jön létre a háború alatt Magyarországra került francia javak, illetve a németországi és ausztriai francia megszállási övezetben lévő elhurcolt magyar javak kölcsönös kicseréléséről.

JANUÁR 7. Az Országos Magyar Cecília Egyesület és az Egyházkarnagyok Egyesülete sajtófogadást tart a Budapesten tartózkodó párizsi zeneművészek, így Auguste le Guennant, a párizsi Gregorián Főiskola igazgatója, Olivier Messiaen zeneszerző, orgonaművész és Yvonne Loriot zongoraművész nő tiszteletére.

FEBRUÁR 13. Magyarország és Franciaország képviselői Párizsban egyezményt írnak alá a két ország között függőben lévő gazdasági és pénzügyi kérdések rendezéséről.

MÁJUS 15–17. A tenisz legjelentősebb csapatverseny-sorozata, a Davis Kupa keretében Párizsban mérkőzik a magyar és a francia csapat, melyek az 1940-es évek végén a korabeli Európa legerősebb teniszválogatottjainak számítanak. Magyarország 4-1-re legyőzi Franciaországot. A mérkőzés hőse Ádám András, aki mindkét egyesét megnyeri, s párosban Asbóthtal is diadalmaskodik. A visszavágóra 1949. július 9–13-án kerül sor Budapesten: a változatlan összetételű magyar válogatott 3-2-re kikap. Veresége ellenére Magyarország 1949-ben a Davis Kupa Európai Zóna 3. helyén végez.

MÁJUS 30. Megnyílik a párizsi magyar követség konzuli osztálya.

JÚNIUS Peyer Károly és köre Párizsban megalakítja az Emigráns Magyar Szociáldemokrata Pártot. Ugyanebben a hónapban létrejön a párt emigráns ifjúságát tömörítő Magyar Ifjűmunkások Szövetsége. – A Francia Rádióban rádiójáték formájában bemutatják Petőfi Sándor *János vitéz* című művét.

- JÚNIUS 12–14. Megtartják a Magyar Dolgozók Pártja IV. kongresszusát (egyesületi kongresszus), melyen az FKP képviselőiben részt vesz Jacques Duclos, az FKP Politikai Bizottságának tagja, a Központi Bizottság titkára.
- JÚNIUS 19. A *Réforme* című párizsi református hetilap csaknem egész oldalt szentel a magyarországi egyházak kérdésének. A bevezetőben úgy vélekednek, hogy „egyes katolikus körök minden erejükkel ellenállnak a kormány államosító politikájának”. A magyar református egyházi oktatás visszaszorítását „a nyugati és a keleti egyházak számára” egyaránt „érdekes kísérletnek” nevezik.
- JÚNIUS 23. A Párizsban tárgyalt magyar-francia gazdasági vegyes bizottság visszaérkezik Budapestre. A magyar küldöttség beszámolója szerint felemelik a Franciaországból behozatalra kerülő tenyészállatok mennyiségét, Magyarország pedig további új iparcikkeket szállít Franciaországnak. – A francia kormány közel 400 értékes francia könyvet ajándékoz a magyar népi kollégiumok könyvtárai számára. A könyvadományt a kultuszminisztériumban ünnepélyes keretek között Henry Gauquié budapesti francia követ adja át Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternek.
- JÚNIUS 24. A Lille-ben megjelenő *Liberté* című lap Hintz Gyulának, a lille-i egyetem magyar lektorának elbeszélése alapján cikksorozatot kezd a magyarországi népi kollégiumokról.
- JÚNIUS 28. A *L'Éducation Nationale*, a francia Közoktatásügyi Minisztérium hetilapja terjedelmes cikkben ismerteti a magyar iskolaügy aktuális kérdéseit. Meltatják a francia minta szerint működő Eötvös Kollégium tudósképző tevékenységét.
- SEPTEMBER 30. Károlyi Mihály párizsi magyar követ levélben kéri Trygve Halvdan Lie főtítkárt, hogy az ENSZ Közgyűlése tűzze napirendre Magyarország felvételét.
- OKTÓBER 5. A Peyer Károly elnökletével 1948 őszén Párizsban létrejött Szabad Magyar Szakszervezeti Tanács tagja lesz a Menekült Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Központjának. Ebben a szervezetben a magyarokat Peyer Károly elnökként és Hanzéli Győző főtítkárhelyettesként képviseli.
- OKTÓBER 9. Párizsban az SFIO szocialista párt székházában, Peyer Károly elnökletével, összeül az emigráns magyar szociáldemokraták kongresszusa.
- OKTÓBER 10–21. Budapesten Bartók Béla Nemzetközi Zenei Emlékversenyt rendeznek 184 zenész, köztük 46 zongoraművész részvételével. A zeneszerzők második díját a francia Jean Martinon kapja. Kodály Zoltán francia nyelven mondja el köszöntőjét.
- OKTÓBER 23. Klagenfurtban megalakul a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) nevű katonai jellegű emigráns szervezet, mely célul tűzi ki, hogy feltérképezze, nyilvántartsa és támogassa a Horthy-korszak honvédségének volt tagjait. Ezt követően hamarosan megalakul a franciaországi főcsoport, amelyet vitéz Bak András, egykori vezérkari százados kezdeményez.
- DECEMBER 9. Francia–magyar pénzügyi megállapodás megkötésére kerül sor.
- DECEMBER 20. A párizsi magyar követségen Szabó Zoltán kulturális attasé kezdeményezésére „kulturális otthon” (foyer culturel) nyílik, amely jelentős kulturális központként működik 1949 márciusáig. – Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter védnöksége alatt francia képzőművészeti albumokat bemutató kiállítás kezdődik a Nemzeti Múzeumban.
- DECEMBER 21. A francia belügyminiszter betiltja a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületét.

1949

- JANUÁR 3. Visszavonják a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületét betöltő végzést.
- JANUÁR 10. A francia hatóságok elrendelik a Francia Rádió magyar adásának felfüggesztését, attól tartva, hogy az csupán a magyar propaganda szócsöve lesz. A magyar szekciót ezután magyar emigránsok (Bolgár László és Dessewffy Gyula) vezetik.
- JANUÁR 15. Auer Pál közreműködésével és az európai egység magyar támogatóinak részvételével Párizsban megalakul a Magyar Európa Tanács.
- JANUÁR FOLYAMÁN Mindszenty József esztergomi érsek letartóztatása miatti tiltakozásként lemond Nagy György, a párizsi magyar követség tanácsosa és Erdélyi József, a konzuli iroda tanácsosa.
- JANUÁR-FEBRUÁR FOLYAMÁN Párizsban tartózkodik Lukács György, melynek során filozófiai vitát folytat Jean-Paul Sartre-ral.
- FEBRUÁR 8. Vita zajlik a francia Nemzetgyűlésben a Mindszenty-perről tudósító újságíró kiküldésével kapcsolatban.
- FEBRUÁR 10. A francia Külügyminisztérium sajtónyilatkozatot ad ki a Mindszenty-per elleni tiltakozásul.
- MÁRCIUS 25. Kiállítás nyílik Jean Cassou rendezésében a párizsi Musée d'Art Modernben, mely átfogóan bemutatja a 20. századi magyar művészetet. A kiállított képek között van Csontváry Kosztká Tivadar tíz festménye. Az esemény jelentőségét növeli, hogy ez az utolsó nagyszabású magyar vonatkozású kulturális rendezvény Franciaországban a magyarországi sztálinista diktatúra teljes bevezetése előtt. Csontváry-képeket csak egy 1963-as kiállítás során láthat újra a francia közönség.
- ÁPRILIS 5. Az ENSZ Közgyűlésében Franciaország is azok között az államok között van, amelyek elítélik a magyar kormány Mindszentyvel szemben követett politikáját.
- ÁPRILIS 8. Bejelentik, hogy a francia kormány a párizsi békekongresszusra utazó magyar küldöttség csupán nyolc tagjának adott beutazási engedélyt. A delegációban részt vett Losonczy Géza kultuszminister-helyettes és Lukács György is.
- AUGUSZTUS 14–28. 81 országból jött közel 10 ezer fiatal részvételével Magyarországon rendezik a II. Világifjúsági Találkozót. Az eseményre mintegy 1500 francia vendég utazik. A VIT során tartják a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség kongresszusát is, melyre francia delegáció is érkezik Guy de Boysson, a DIVSZ főtitkára vezetésével. Szintén a VIT keretében kerül sor 1949. augusztus 14. és 21. között Budapesten a X. Főiskolai Világ bajnokságra, melyre a nyugati országok közül csak Franciaország küldött jelentős számban sportolókat (150 fő). A francia résztvevők kitűnően szerepeltek: 14 arany-, 13 ezüst- és 9 bronzérmert nyertek, így Franciaország a pontverseny 3. helyén végzett.
- SZEPTEMBER 12. A magyar hatóságok letartóztatják a budapesti francia követség sajtószolgálatának magyar állampolgárságú titkárnőjét, Tauszki Mártát.
- SZEPTEMBER 29. Feloszlik a budapesti Magyar-Francia Baráti Társaság.
- OKTÓBER 1. A magyar hatóságok felszólítják François Gachot-t, a budapesti francia követség sajtóattaséját, hogy 24 órán belül hagyja el az országot. A lépés előzményeként a Rajk-perben vádlottként szereplő Justus Pál, a Magyar Rádió alelnöke azt „vallotta”, hogy Gachot közvetítésével folytatott kémtevékenységet a

- Deuxième bureau számára. Az eset ürügyül szolgált a Franciaország elleni sajtótámadásokra és további francia személyek kiutasítására.
- NOVEMBER 15. Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország kormánya jegyzéket intéz a Szovjetunió, Jugoszlávia, Bulgária, Magyarország, Románia és Csehszlovákia kormányaihoz, mely szerint nem ismerik el az 1945-ben kötött Duna-egyezményt.
- DECEMBER 2. Budapesten aláírják az 1950-re érvényes magyar-francia árucserre- és pénzügyi egyezményt, melynek értelmében a két ország hatmilliárd francia frank értékű árucserét fog lebonyolítani.
- DECEMBER 28. Az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletével államosítja a tíz munkánál többet foglalkoztató és a külföldi tulajdonban lévő üzemet. A rendelkezés a francia érdekeltségeket is érinti.

1950

- JANUÁR 15. Hivatalosan megalakul a Magyar Menekültügyi Iroda, melynek működését a francia hatóságok 1951. január 26-án engedélyezik. Vezetője Gácsér Imre bencés szerzetes, a párizsi magyar katolikus misszió egyik papja.
- FEBRUÁR FOLYAMÁN Párizsban megjelenik a *Szabad Világ*, a Peyer Károly vezette szociáldemokrata párt központi lapja. A szerkesztőség Peyert követve átkerül New Yorkba, ahol 1953-ban megszűnik.
- MÁRCIUS 30. Vas Zoltán, Horváth Márton és Lajti Tibor nem tud kiutazni az FKP kongresszusára, mert a francia hatóságok megtagadják a vízumot.
- MÁRCIUS FOLYAMÁN Párizsban elindul az *Emigráns Szabad Száj*, az emigráció első vicclapja. 1951 nyaráig jelenik meg.
- ÁPRILIS 8. A magyar kormány felmondja az 1947 augusztusában kötött magyar-francia rádióegyezményt.
- ÁPRILIS 20. Az Association France–Hongrie újjászervezésekor az elnöki tisztséget Pierre Cot, a titkári feladatokat Claude Morgan vállalja el.
- ÁPRILIS FOLYAMÁN Párizsban megjelenik a *Talpra Magyar*, melyet Király Ernő és Ekecs Géza szerkesztésében a Magyar Felszabadítási Mozgalom nevű szervezet ad ki.
- MÁJUS 14. Párizsban megalakul a Szabad Magyar Újságírók Egyesülete, melynek élére Bolgár László, a párizsi rádió magyar adásainak vezetője kerül.
- JÚNIUS 5. Georges Barazer de Lannurien őrnagyot, a budapesti francia követség ideiglenes katonai és légügyi attaséját a magyar kormány kémkedés vádjával felszólítja, hogy 24 órán belül hagyja el az országot. Helyébe ideiglenesen Paillet kapitány lépett.
- JÚNIUS 5–12. Párizsban magyar-francia tárgyalások folynak a magyarországi államosítások és a háború okozta károk megtérítéséről, amelyek megállapodáshoz vezetnek.
- AUGUSZTUS FOLYAMÁN A francia szociáldemokrata CGT-Force Ouvrière szakszervezet támogatásával Párizsban létrejön a Menekült Demokrata Újságírók Uniója.
- SZEPTEMBER 16. A párizsi magyar követség tiltakozik a francia kormánynál „magyar állampolgárok önkényes letartóztatása” miatt.
- OKTÓBER 31. A magyar hatóságok otthonában letartóztatták Szelényi Editet, a budapesti francia követség kereskedelmi tanácsosának magyar állampolgárságú gépíronőjét.

- DECEMBER 12. Az emigrációban élő magyar katolikusok a közvetlenül a Szentszék által kinevezett Zágon József – majd utódai – egyházi joghatósága alá kerülnek. A franciaországi Magyar Katolikus Misszió hivatalos kapcsolata a magyarországi egyházi és állami hatóságokkal ezzel megszűnik.
- DECEMBER 15. A Minisztertanács elhatározza, hogy a Franciaországban üldözött spanyol emigránsoknak Magyarország menedékjogot biztosít.
- AZ ÉV FOLYAMÁN Franciaországban a Magyar Nemzeti Bizottmány diplomáciai képviselőjét Auer Pál látja el.

1951

- JANUÁR 19. A magyar kormány a külföldi diplomaták mozgásterét Budapeستől 30 kilométerre terjedő sávra korlátozza.
- FEBRUÁR 4. A francia hatóságok Párizs és környéke elhagyását a magyar külképviselet beosztottai számára külön engedélyhez kötik.
- FEBRUÁR 25-MÁRCIUS 2. Megtartják az MDP II. kongresszusát, melyen az FKP képviselőjében részt vesz François Billoux, a Politikai Bizottság tagja.
- MÁRCIUS FOLYAMÁN Vincze István vezetésével Franciaországban megalakul az emigráns magyar parasztszövetség érdekképviselete, a Független Magyar Szakszervezet, amely tagjává válik a Francia Független Szakszervezeti Szövetségnek.
- AUGUSZTUS 1. A francia külügyminiszter a magyarországi kitelepítéseket a magyar békeszerződés emberi jogokra vonatkozó záradéka megsértésének minősíti.

1952

- JANUÁR 26. A Magyar Tudományos Akadémia megemlékezik Victor Hugo születésének 150. évfordulójáról. A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának határozata értelmében a XIII. kerületi Wahrman utcát Victor Hugóról nevezik el.
- FEBRUÁR 17. Államosítják a bérházakat Magyarországon, amely rendelkezés – egy 1954-es felmérés szerint – több mint 17 francia esetet érint.
- MÁRCIUS 21. A magyar kormány jegyzékben tiltakozik Jean Delalande budapesti francia követnél amiatt, hogy a Francia Rádió március 16-án közvetítette Zákó András volt vezérőrnagy, „háborús bűnös” magyar nyelvű felhívását a Néphadsereg tagjaihoz.
- ÁPRILIS 1. A felszabadulási ünnepekre Budapestre érkezik az FKP küldöttsége, Waldeck Rochet, a PB és Jean Pronteau, a KB tagja.
- ÁPRILIS 13. Paul Reynaud volt francia miniszterelnök felszólal a párizsi rádió magyar műsorában a Francia Szabad Európa Bizottság megalakulásával kapcsolatban.
- MÁJUS 3. Egy évvel meghosszabbítják a magyar-francia kereskedelmi egyezményt.
- MÁJUS 26. Bonnban az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország kormányai külön megállapodásban keretszerződést írnak alá, amely megszünteti a hadiállapotot a Német Szövetségi Köztársasággal. „A magyar dolgozók országszerte röpgyűléseken tiltakoznak a szerződés aláírása ellen.”
- MÁJUS 27-31. Magyarországon tiltakozó röpgyűléseket szerveznek André Stilnek, a *L'Humanité* főszerkesztőjének, majd Jacques Duclos-nak, az FKP PB tagjának, a kommunista nemzetgyűlési frakció vezetőjének letartóztatása miatt.
- JÚNIUS 11. Hajdúszoboszlón, Kecskeméten, Hajdúszálláson és Földesen utcát neveznek el Jacques Duclos-ról.

- JÚNIUS 15. A sajtó közli, hogy a magyar PEN Klub vezetősége tiltakozó táviratot küldött Antoine Pinay francia miniszterelnökhöz, mivel kormánya visszautasította a klub 24. nemzetközi kongresszusára Nizzába készülő Lukács György beutazási kérelmét.
- OKTÓBER 3. A francia belügyminiszter engedélyezi, hogy a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének 1952. márciusban alapított francia szekciója működjön.
- OKTÓBER 5. Ujlaki József, Franciaországban élő magyar labdarúgó, csatár, jobb-szélső és jobbösszekötő első ízben játszik francia válogatottként. Az 1947-ben Magyarországot elhagyó játékos 1960. október 30-ig 21-szer szerepel a francia válogatottban. 438 mérkőzést játszik a francia bajnokságban (1947–1964: 189 gól). A francia bajnokság 7. legeredményesebb góllövője. 1955/56-ban az Olympique Nice csapatával megszerzi a francia bajnoki címet.
- OKTÓBER 10. Budapestre érkezik Roger Vailland progresszista író, akinek *Foster ezredes bűnösnek vallja magát* című darabját műsorára tűzte a Néphadsereg Színháza. A színmű mindössze egy napig szerepelhetett a párizsi Amigüe Színház műsorán, mert betiltották. Magyarországon október 11-én mutatják be. A magyar előadás főrendezője Várkonyi Zoltán, az egyetlen női szereplője Ruttkai Éva. Foster ezredest Szabó Sándor alakítja.

1953

- MÁRCIUS 29–ÁPRILIS 1. „A magyar dolgozók tiltakozó táviratokban követelik” a francia rendőrség által letartóztatott André Stilnek, a *L'Humanité* főszerkesztőjének és a CGT szakszervezet több vezetőjének szabadon bocsátását.
- ÁPRILIS 2. A felszabadulási ünnepségekre Budapestre érkezik az FKP képviselőiben Michel Vandel, a KB tagja.
- JÚNIUS 15. A Békevilágtanács Irodája 300 résztvevővel, 70 ország képviselőiben megkezdí ülését Budapesten. A 31 francia résztvevő között szerepel Jean Lafite, Laurent Casanova és Claude Morgan író, Jacques Denis, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség elnöke, Eugénie Cotton, a Demokratikus Nők Nemzetközi Szövetségének elnöke, Louis Saillant, a Szakszervezetek Világszövetségének főtítkára, továbbá Gabriel d'Arboussier és Frédéric Joliot-Curie atomfizikus.
- SEPTEMBER 12–14. Budapesten tartják a Tudományos Munkások Világszövetségének III. közgyűlését, amelyen Frédéric Joliot-Curie is felszólal.

1954

- MÁRCIUS 15. A Párizsban alakult magyar diákszövetség (MEFESZ) – az egykori magyar diákszövetség utódeként – gyűlést tart, és az emigráns magyarsággal és Magyarországgal kapcsolatban megfogalmazza céljait: követelik a megszálló szovjet csapatok kivonulását és szabad választások megtartását. – A párizsi Magyar Házban ünnepélyt rendeznek a magyar kolónia számára.
- MÁRCIUS 25–ÁPRILIS 9. Első ízben képviselteti magát magyar film a cannes-i filmfesztiválon (Keleti Márton: *Kiskrajcár*, 1953), s ebből az alkalomból Darvas József népművelési miniszter Cannes-ba látogat. Az esemény után kerül megalapításra a Francia–Magyar Baráti Társaság Alpes-Maritimes megyei bizottsága.
- ÁPRILIS 3. A párizsi magyar követség által este rendezett ünnepi fogadáson mintegy 430 személy jelenik meg, köztük Édouard Corniglion-Molinier és Edmond Barrachin államminiszterek, valamint Pierre July miniszterelnökségi államtit-

- kár és René Pleven hadügyminiszter képviseletében Charles-Jean-Roger Noiret tábornok. A fogadáson részt vesz Joseph Laniel miniszterelnök felesége is. Az FKP részéről Marcel Cachin, François Billoux, Raymond Guyot, Étienne Fajon, a CGT-től Pierre le Brun vannak jelen. A francia kulturális és társadalmi élet képviselői közül Pierre Courtade, André Kedros, Dominique Desanti, Jean Marcenac, Tristan Tzara, Fougeron és Jacques Nicolle jönnek el. Megjelennek a diplomáciai testület képviselői is.
- ÁPRILIS 4. A párizsi magyar követség a Magyar Intézet helyiségében fogadást rendez a franciaországi magyarok részére. A fogadáson több mint háromszázan vesznek részt.
- MÁJUS 24–30. Megtartják a Magyar Dolgozók Pártjának III. kongresszusát, melyen az FKP képviseletében részt vesz Étienne Fajon, a PB tagja.
- MÁJUS 28. A budapesti rádió „A nemzeti függetlenség és a béke hangja” címmel napi másfél órás arab nyelvű rádióműsor sugárzását kezdi meg. A francia uralom ellen harcoló FLN-nek az algériai néphez intézett kiáltványát is leközlök. A műsor szerkesztésében a Maghreb-országok kommunista pártjainak képviselői vesznek részt William Sportisse, az Algériai Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja vezetésével. A magyar–francia kapcsolatok javítása érdekében az MDP PB 1955. október 6-án az adások megszüntetéséről határoz. Az utolsó adás 1955. október 26-án hangzik el. A műsor szerkesztői 1955. decemberben távoznak Magyarországról.
- JÚNIUS 3–7. Megtartják az FKP XIII. kongresszusát, melyen az MDP képviselői is részt kívánnak venni. A francia hatóságok azonban megtagadják tőlük a beutazási engedélyt.
- JÚNIUS 12–13. Budapesten a Népstadionban magyar–francia válogatott atlétikai versenyt tartanak. A magyar női atlétikai válogatott 75-38 arányban jobbnak bizonyul. A magyar atlétanők fölényére jellemző, hogy a 11 versenyszámból (100 m, 200 m, 800 m, 80 m gát, 4×100 m, 3×800 m, magasugrás, távolugrás, súlylökés, diszkoszvetés, gerelyhajítás) 10-ben győznek, s többnyire a 2. helyet is megszerzik. Egyedül a magasugrásban születik francia siker.
- JÚLIUS 24–26. A franciaországi Mâconban megrendezik a 4. kajak-kenu világbajnokságot, mely a magyar sporttörténet kimagasló eseménye lesz. A szerény eredménnyel útnak induló magyar csapat 6 aranyérmet szerez, megkezdve a magyar kajak-kenu sport azóta is tartó sikersorozatát.
- SZEPTEMBER 23. Az 1953-ban egy évre megkötött árucserre-forgalmi megállapodást a francia és a magyar kormány 1955. augusztus 14-ig meghosszabbítja.

1955

- FEBRUÁR 16. Grenoble-ban francia–magyar zenekari hangversenyt rendeznek.
- FEBRUÁR FOLYAMÁN A Magyar Állami Népi Együttes fellép a párizsi Empire Színházban.
- MÁRCIUS 20. Franciaországban meghal Károlyi Mihály.
- MÁRCIUS VÉGE Francia tudósok – René Bernas atomfizikus, Charles Devillers biológus és Evry Schatzman csillagász – előadást tartanak a párizsi Magyar Intézetben.
- ÁPRILIS 3. Magyarország felszabadulásának 10. évfordulója alkalmából a párizsi Magyar Házban művészeti estet rendeznek Kozma József zeneszerző, Claude Devos énekes, Kondor Ibolya énekesnő és Arató Éva táncművésznő fellépésével.

- OKTÓBER 3. A párizsi Magyar Házban megalakul a „Magyarország barátainak kultúrköre”, mely célul tűzi ki a magyar kultúra megismertetését és a fiatalok bekapcsolását a Magyar Ház kulturális életébe.
- OKTÓBER 23. Arany János-émlékünnepélyt rendeznek Párizsban a „Magyarország barátainak kultúrköre” szervezésében.
- DECEMBER 5. Magyar–francia gazdasági és kereskedelmi tárgyalások kezdődnek Párizsban.
- DECEMBER FOLYAMÁN Francia nyelvű József Attila-kötetet adnak ki Párizsban.

1956

- FEBRUÁR 8. A sajtó közli, hogy magyar–francia árucseré-forgalmi megállapodást írtak alá Párizsban.
- ÁPRILIS 17. Emlékestet tartanak az Eötvös Loránd Tudományegyetemen Pierre Curie halálának 50. évfordulója alkalmából.
- MÁJUS 9. A Rajk-per kapcsán letartóztatott Tauszki Mártát, a francia követség alkalmazottját szabadon engedik.
- MÁJUS 25. Bemutatják Budapesten a *Vörös és fekete* című filmet.
- JÚNIUS 8. Jean Paul-Boncour budapesti francia követ átadja megbízólevelét. Ennek alkalmából békülékeny hangú beszédet mond, melynek fő témája „a Kelet és a Nyugat közti viszony olvadása, valamint Magyarország és Franciaország közt mindennemű kapcsolatok megújítása”.
- JÚNIUS 10–17. Francia filmhetet tartanak Budapesten, amelyre június 8-án és 9-én francia küldöttség érkezett. A delegáció vezetője Jacques Flaud, a Francia Országos Filmközpont főigazgatója, tagjai többek között Jean Aurenche, a *Vörös és fekete* forgatókönyvének írója, Micheline Presle színésznő, Nicole Courcelle színésznő és Ignac Morgenstern, a Cocinor Filmforgalmazó Vállalat vezérigazgatója. Az ünnepi megnyitót június 9-én az Uránia moziban tartották, amelyen jelen volt Darvas József népművelési miniszter és Sík Endre, a külügyminiszter első helyettese.
- JÚNIUS 30. A francia követség személyzete a viszonzosság elve alapján hat hónapra szóló, többszöri ki- és beutazásra feljogosító vízumot kap. Július 1-jén további közlekedési kedvezményekben részesülnek.
- JÚLIUS 14. A francia követség fogadásán a teljes magyar kormány és Rákosi Mátyás is személyesen megjelenik.
- AUGUSZTUS FOLYAMÁN A Központi Statisztikai Hivatal elnöke, Péter György Párizsban jár. – Francia filmesek első alkalommal forgatnak filmet Magyarországon (magyar–francia–osztrák koprodukció).
- SZEPTEMBER 6. A besançoni karmesterversenyen két fiatal magyar karmester is indul: Rozsnyai Zoltán és Kemény Endre.
- SZEPTEMBER 10–25. A Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraversenyen Budapesten a fiatal francia zongoristák nagy sikert érnek el.
- SZEPTEMBER 15–19. A reklám- és propagandafilmeik Cannes-ban megrendezett fesztiválján magyar reklámfilmek is részt vesznek.
- SZEPTEMBER 19. Jacques Lafon de Lageneste őrnagy, francia katonai attasé a külföldi képviseltek személyzete számára tiltott zónák jelentős csökkentését bemutató térképet vesz át.
- SZEPTEMBER–NOVEMBER FOLYAMÁN A budapesti cirkusz Franciaországban vendégszerepel. Szeptember 7-én mutatkoznak be a párizsi Medrano cirkuszban. Hét

- hétig lépnek fel Párizsban, majd Bordeaux-ban, Lyonban és Marseille-ben adnak előadást.
- OKTÓBER 7. Párizsban a Colombes-stadionban a magyar és a francia labdarúgó-válogatott mérkőzésen találkozik: Magyarország–Franciaország 2-1 (0-0). Gól: Kocsis S., Machos, valamint Cisowski.
- OKTÓBER 22–24. A franciaországi Sèvres-ben angol-francia-izraeli titkos egyeztető tárgyalásokra kerül sor, melynek során véglegesen rögzítik a szuezi háború forgatókönyvét. Christian Pineau francia külügyminiszter az izraeliek megnyugtatóására említi a Szovjetunió lekötöttségét a lengyel és magyar válság miatt.
- OKTÓBER 23. A francia követ a magyarországi tiltott zónák teljes eltörléséről szóló határozatról jelent.
- OKTÓBER 24. Hajnali 2 órakor Jean Paul-Boncour budapesti francia követ elküldi első táviratát az október 23-i tüntetésekről.
- OKTÓBER 26. Christian Pineau francia külügyminiszter Párizsban sajtóebéden kijelenti, hogy „A szovjet kormány súlyos hibát követett el, amikor hadseregét Magyarország parasztjainak és munkásainak leverésére küldte. Mindazonáltal nem szabad [a Szovjetunió ellen] kihasználni a helyzetet... Franciaország nem kíván állást foglalni a kelet-európai országokban zajló eseményekkel kapcsolatban.”
- OKTÓBER 28. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország kérelmére napirendre tűzi a magyarországi helyzet megvitatását.
- NOVEMBER 4. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának rendkívüli ülése és az ENSZ Közgyűlés II. rendkívüli sürgősségi ülészaka Franciaország által is támogatott határozatot hoz, amely sürgeti a szovjet haderők kivonását, a szabad választások megtartását Magyarországon és az ENSZ-megfigyelők beengedését.
- NOVEMBER 5. Egyetemista tüntetések kezdődnek Párizsban a magyar forradalom leverése elleni tiltakozásul. Több száz egyetemista gyűlik össze a Sorbonne előtt, és a boulevard Saint-Germain-en keresztül a szovjet nagykövetség felé vonulnak. A rendőrség erőyes fellépés nélkül felosztatja a menetet. Ezzel egyidejűleg gyűlés zajlik a Tudóstársaságok Termében (rue Danton), melynek résztvevői közül az egyik csoport a *L'Humanité*, míg a másik a Francia Kommunista Párt székházát próbálja megtámadni. Anyagi károk keletkeznek, míg a rendőrség ezúttal határozottabb beavatkozására a tüntetők szétszélednek.
- NOVEMBER 6. Párizsban mintegy ezer egyetemista újabb támadást intéz a *L'Humanité* székháza ellen „Engedjétek el Magyarországot!”, „Thorez gyilkos!” kiáltásokkal, majd a Marseillaise-t énekelve. Még aznap este mintegy 200 egyetemista betöri a Francia–Szovjet Társaság (rue d'Anjou) kirakatait. November 7-re virradó éjszaka kifosztják a Renaissance elnevezésű kommunista könyvesboltot. A vidéki egyetemi városok többségében hasonló események zajlanak. Az FKP helyi székházait mindenütt megtámadják.
- NOVEMBER 7. A francia kormány a magyar menekültek korlátozás nélküli befogadása mellett dönt. – A francia Nemzetgyűlés határozatot hoz, melyben kifejezi a magyar néppel való szolidaritását. – 18 órától Párizsban a Diadalívnél az Atlanti Közösség Francia Társulata szervezésében mintegy 30 000 fő részvételével szolidaritási tömegtüntetés zajlik le, melyen rész vesz a Guy Mollet-kormány több tagja, számos nemzetgyűlési képviselő és volt miniszterelnök. E rendezvény végén a tömegből kivált mintegy 5000, zömében fiatalokból álló

tüntető megostromolja a Francia Kommunista Párt és a *L'Humanité* székházát. – Budapesten Bibó István, Nagy Imre utolsó kormányának államminisztere átadja Guy Turbet-Delof budapesti francia kulturális attasénak magyar nyelvű nyilatkozatát és kísérvélevelét, kérve őt, hogy e dokumentumok fordításait juttassa el a francia és a brit követségre. Még azon a napon 19 órakor Bibó telefonon közli vele a „Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására” című írásának szövegét.

NOVEMBER 8. Az Észak-atlanti Szövetség Tanácsa a Kádár-kormány ellen alkalmazandó diplomáciai bojkott módjait latolgatja. Úgy vélik, hogy a NATO-országok követségeinek budapesti jelenléte nem jelenti az új kormány automatikus elismerését. A magyar hatóságokkal való kapcsolatok 1956. novemberétől megfigyelhető szándékos leépítésével a szövetség kifejezte, helyteleníti a szovjet katonai beavatkozást, a Kádár-kormány létrehozását és annak elnyomó politikáját. A Quai d'Orsay előírta a budapesti francia külképviselet számára, hogy tagjai – a helyi NATO-követségekkel egyeztetve – csak esetenként vegyenek részt a magyar kabinet által adott fogadásokon, és ne keressék a magyar pártvezetéssel és kormányzattal való érintkezést. – Párizsban a Francia Kommunista Párt, válaszul az előző napi kommunistaellenes tömegdemonstrációra, ellentüntetést szervez.

NOVEMBER 9. Az SFIO szocialista párt a magyar forradalom leverése ellen tiltakozó gyűlést szervez a párizsi Wagram Teremben, melyen Mireille Osmin, a seinei szocialista föderáció titkára és Daniel Mayer, a Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságának vezetője elnököl. Felolvassák Kéthly Anna üzenetét.

NOVEMBER 10. Bibó István levelet küld Jean Paul-Boncour budapesti francia követségnek, melyben kéri, hogy használja fel „Tervezetét” a diplomáciai fórumokon mindarra, amit hasznosnak lát, de ne adja át a sajtónak. A magyar politikus még aznap eljuttatja a dokumentum végleges változatát Turbet-Delofnak.

NOVEMBER 13. A volt deportáltak társasága és más szervezetek kezdeményezésére, a Koncentrációs Rendszer Elleni Nemzetközi Bizottság védnöksége alatt nagygyűlést tartanak mintegy 15 ezer fő részvételével a Téli Kerékpárverseny-pályán (Vélodrome d'Hiver) a magyar felkelők tiszteletére. A tribünön megjelenik a magyar menekültek küldöttsége a felkelők véérébe mártott magyar zászlóval. Felolvassák Kéthly Anna üzenetét. A szervezők nyugalomra intó felhívása ellenére fiatalok egy csoportja megtámadja a Kommunista Ifjúság székházát (rue Humblot).

NOVEMBER 18. A francia Belügyminisztérium országos nemzeti gyásznapot és gyűjtést szervez Magyarország lakosságának és a magyar menekülteknek a megsegítésére.

NOVEMBER 19. A Magyar Forradalmi Tanács kiadja első nyilatkozatát. A nyilatkozat aláírói a Független Kisgazdapártot, a Magyar Parasztszövetséget, a volt Politikai Üldözöttek Szövetségét, a MEFESZ-t, a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságát, valamint a Kilián-laktanya harcosait képviselik. A szervezet állandó központja Párizs lesz. Magyar külügyi források szerint 1958 tavaszára megszűnik.

NOVEMBER 20. A budapesti francia követség feljegyzést küld a magyar Külügyminisztériumnak, melyben kéri diplomáciai előjogaik védelmét, és hogy forintot schillingre válthassanak ausztriai bevásárlásaik érdekében.

NOVEMBER 28. A párizsi Wagram Teremben a Francia Ifjúsági Mozgalmak és Egyesületek Koordinációs Bizottsága (23 egyesület) gyűlést tart a magyar ifjúság

tiszteletére. A hatalmas francia és magyar zászlóval díszített emelvényen felolvassák David Rousset és Albert Camus üzenetét.

DECEMBER 18. Christian Pineau külügyminiszter a francia Nemzetgyűlésben Magyarországnak semleges státust javasol.

1957

ELEJÉN A francia Külügyminisztériumban úgy ítélik meg, hogy „a Magyarországgal való diplomáciai kapcsolatok megszakításához szükséges feltételek, úgy tűnik, kétségkívül megérlelődtek”. Mindazonáltal a diplomáciai viszony fenntartása mellett döntenek, mivel szerintük a követség Budapesten hagyása nem jelenti a Kádár-kormány kifejezett elismerését, a szakítás viszont úgy tűnhetne a magyar lakosság szemében, hogy a Nyugat elhagyta őt, továbbá egy értékes megfigyelőhely feladását vonná maga után, és nehezebben tudnák védeni a Magyarországon lévő kettős állampolgárokat is.

JANUÁR 5–7. A franciaországi Strasbourghban lezajlik a Magyar Forradalmi Tanács kongresszusa, az 1956-os magyar forradalom leverését követő időszak legfontosabb emigrációs politikai eseménye.

JANUÁR 18. Csou En-laj, a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke és külügyminisztere budapesti látogatása során rövid megbeszélésre fogadja Jean Paul-Boncour budapesti francia követet. A francia diplomata kifejti nézeteit, mely szerint a magyar helyzet konszolidálásához szükség lenne a szovjet katonai megszállás megszüntetésére és Magyarország semlegesítésére. A kínai politikus elutasítja az indítványt, mondván, hogy Nagy Imre miniszterelnökként a semlegesség színe alatt a Nyugattal való szövetséget támogatta, és ezt „egyetlen szocialista ország sem tudja tolerálni”.

JANUÁR 31. A *France-Observateur* című párizsi hetilap hírt ad a *Hungaricus*ról, vagyis Fekete Sándor *Cikksorozat a magyar nemzeti demokratikus forradalom néhány tanulságáról* című kéziratáról, melyet Georgiosz Vasziliu, Magyarországon tanuló görög emigráns juttatott el Fejtő Ferenchez Párizsba.

FEBRUÁR 8. Sor kerül az 1956-os magyar forradalom utáni első kontaktusra a francia Külügyminisztérium és a párizsi magyar követség között: Ujlaki Kálmán első titkár jegyzéket ad át Étienne Manac’h-nak, a kelet-európai aligazgatóság vezetőjének azon Franciaországba menekült magyar állampolgárok kilépő vízumának ügyében, akik haza kívánnak térni Magyarországra. A magyar diplomata továbbá kifejtette az „ellenforradalommal” kapcsolatos hivatalos magyar álláspontot.

FEBRUÁR 21. A magyar sajtó közli, hogy a párizsi magyar követség jegyzéket intézett a francia Külügyminisztériumhoz a Petőfi Népi Együttes tagjaival szemben alkalmazott „provokációs eljárás” miatt.

FEBRUÁR 25–MÁRCIUS 2. A magyar hatóságok a francia követség épületénél rendőrségi ellenőrzéseket tartanak vélhetően a magyar látogatók elriasztására. A francia diplomáciai misszió ez ellen jegyzékben tiltakozik. Mire a Külügyminisztérium azt válaszolja, hogy a magyar hatóságok pusztán „az ellenforradalom” idején a börtönökből megszökött elítélteket keresik.

MÁRCIUS 9. Magyarországra érkezik Yves Montand és felesége, Simone Signoret. A világhírű szanzenékes március 11-én, 12-én, 13-án és 14-én teltházas koncertet ad a budapesti Erkel Színházban. (A művész magyarországi népszerűségére jellemző, hogy *Csupa napfény a szívem* című önéletrajzát, miután 1956-ban

- magyar nyelven megjelentetik, 1957 elején még kétszer kiadják közel százezer példányban.)
- ÁPRILIS 4. A párizsi magyar követség által a magyar nemzeti ünnep alkalmából adott fogadáson – a magyar kormány elleni diplomáciai bojkott jegyében – a francia hatóságok részéről senki nem jelenik meg. Csupán a Francia Kommunista Párt és a szocialista országok diplomáciai misszióinak képviselői mennek el.
- MÁJUS 30–JÚNIUS 4. Pártközi tárgyalások folynak Budapesten a Magyar Szocialista Munkáspárt és az FKP Raymond Guyot PB-tag vezette küldöttsége között az 1956. október–novemberi eseményekről, a nemzetközi helyzet és a nemzetközi kommunista mozgalom kérdéseiről, valamint a két párt kapcsolatáról. Kifejezték, hogy támogatják az FKP-nek az algériai kérdés megoldására irányuló békés erőfeszítéseit.
- SZEPTEMBER 5. Megkezdődik az első francia–magyar koprodukciós film, a *Fekete szem éjszakája* (La Belle et le Tzigane) forgatása Magyarországon. A film Rigó Jancsi életének egy epizódját, Chimay hercegnő és a híres magyar cigányprímás szerelmét dolgozza fel. A bemutatóra 1958-ban kerül sor.
- SZEPTEMBER 11. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Tunéziai Köztársaságot független államként ismeri el.
- SZEPTEMBER 16–28. A Párizsban tartott vívó-világbajnokság Magyarország jelentős sikerét hozza. Pedig az 1955-ös római világbajnokságon elszenvedett kudarc után a franciák készültek a visszavágásra. (A vívósport első évtizedeit 1955-ig a francia tör- és a magyar kardvívóiskola hegemoniája jellemezte.) Az egyéni versenyben Fülöp Mihály végez az első helyen, és a férfi tör csapatok küzdelmét is a magyar válogatott nyeri. A Fülöp Mihály, Czvikovszky Ferenc, Gyuricza József, Kamuti Jenő, Tilli Endre összeállítású magyar válogatott a döntőben 9-7-re legyőzi a rendező Franciaországot. Először fordul elő, hogy mind az egyéni, mind a csapatversenyben Magyarország győz. A magyarok valamennyi fegyvernemben érmet szereznek, mindazonáltal kard egyéniben nem sikerül az elsőség.
- OKTÓBER ELEJE Borsos Sándor volt parasztpárti képviselő, valamint Bolgár László és Thomas Schreiber újságírók konferenciát szerveznek Párizsban az Európa Mozgalom védnöksége alatt. Nem valósul meg a tanácskozás azon törekvése, hogy az emigrációban baloldali értelmiségi szervezetet hozzanak létre.
- OKTÓBER 5. A *L'Humanité* beszámol arról, hogy a 60. születésnapját ünneplő Louis Aragont Illés Béla és Bölöni György írók, Kutas Imre párizsi magyar követ, az *Élet és Irodalom*, valamint a *Nagyvilág* szerkesztősége is köszönti.
- OKTÓBER 19. Párizsban magyar–francia kereskedelmi megállapodást írnak alá 1957–1958-ra, mely a kereskedelmi forgalom 60 százalékos emelését írja elő.
- OKTÓBER 21. Párizsban véget ér a Pablo Casals-gordonkaverseny, melyen magyar fiatalok is részt vesznek.
- OKTÓBER 21–24. A Szabad Magyar Egyetemisták Szövetsége – a francia hatóságok engedélyével – kongresszust tart Párizsban. A megnyitó ünnepi szónoka Gabriel Marcel filozófus. A következő kérdéseket tárgyalják meg: a magyar diákok helyzete a forradalom előtt; a diákok helyzete 1956. október 23-a után; a menekült egyetemisták helyzete. Megfigyelőként jelen van Albrecht Dezső, a Szabad Európa Kollégium titkára. A forradalom első évfordulóján megrendezett közgyűlés a legjelentősebb esemény a szervezet történetében.

- OKTÓBER 23. Ünnepi megemlékezéseket, nagygyűléseket tartanak Párizsban és Franciaország-szerte a magyar forradalom első évfordulóján. Azt a párizsi teret, melyen az FKP székháza áll, Kossuth Lajosról nevezik el.
- OKTÓBER 26. A francia föderalista mozgalom nagyszabású tanulmányi napot szervez, melyen a magyar forradalom ideológiai és társadalmi jelentőségét vitatják meg. A résztvevők a magyar forradalom tapasztalataiból arra a következtetésre jutnak, hogy a marxista-leninista elmélet politikai és ideológiai tekintetben egyaránt túlhaladott.
- OKTÓBER 27. A francia városi és községi képviselők szövetségének felhívására csaknem minden francia faluban és városban – mintegy húszezer helységben – a város polgármestere, illetve a község bírója a francia hősi halottak emlékműve előtt koszorút helyez el az 1956-os magyar forradalom hősi halottainak emlékére. Nizzában éjjel többezres tömeg fáklvás menetben vonul végig és tüntet a magyar forradalom vérbe fojtása ellen.
- OKTÓBER 29. 25 éves jubileumát ünnepli a párizsi keleti nyelvek főiskolájának magyar tagozata. Ennek alkalmából emlékfüzetet bocsátanak ki, melyben Aurélien Sauvageot professzor emlékezik meg a párizsi magyar oktatás 25 esztendejéről.
- OKTÓBER 31. Egyes francia lapok tudósítanak a budapesti Köztársaság téri pártház előtt október 30-án lezajlott ünnepségről. A *L'Humanité* tudósítója Marosán Györgynek, a budapesti pártbizottság titkárának beszédét idézi. Hírügynökségi tudósítás alapján a *Libération* és a *Parisien Libéré* is megemlékezik a budapesti nagygyűlésről.
- NOVEMBER 1. Párizs utcáin plakátok jelennek meg „1957. november 4. – a tömegmészárlás évfordulója, a magyar nép szabadságharcának 365. napja” felirattal. A plakáton rácsok mögött imára kulcsolt két kéz látható. Alatta a szöveg: „Egy istentelen országban mi az ember?”
- NOVEMBER 15. A francia színész-szakszervezet kiadványban ismerteti a magyar színészek forradalom alatti tevékenységét.
- NOVEMBER 21. Gaston Viens-nak, az FKP KB titkárának vezetésével héttagú pártküldöttség érkezik Budapestre.
- NOVEMBER 22–24. Borsos Sándor és Presser István, miután megnyerték André Philip volt miniszter, francia szocialista (SFIO) politikus támogatását, és biztosították a szocialisták Európa-mozgalmának (Mouvement Socialiste pour les États-Unis d'Europe) közreműködését, a párizsi Európa Házban mintegy harminc fő részvételével megrendezik a Magyar Népiérek Találkozóját. Az esemény a francia Gauche Européenne (Európai Baloldal) védnöksége alatt zajlik.
- NOVEMBER 26. A Halperine-Kaminsky-díjat, az év legművészebb fordításáért járó francia irodalmi díjat Imre Lászlónak ítélik oda Déry Tibor *Niki* című kisregényének fordításáért. (Imre László írói álnév, mely Gara Lászlót fedi.)
- NOVEMBER 28. A *Le Figaro* című francia napilap közli, hogy a francia Nemzetgyűlés Közoktatási Bizottsága határozati javaslatot fogadott el, amely felhívja a kormányt, szervezzenek egyes középiskolákban a külföldi, különösen pedig a menekült magyar diákok számára különoktatást. A cél, hogy rövid időn belül megismertessék őket a francia kultúrával, de saját hazájuk kultúrájával is.
- DECEMBER 4. A Magyar Szocialista Munkáspárt és az Algériai Kommunista Párt budapesti tárgyalásaik eredményeként közös közleményt adnak ki. A francia dip-

lomácia ennek kapcsán nem ad át tiltakozó jegyzéket. Mindazonáltal a budapesti francia követség sajtószolgálatán keresztül a francia kormányzat által Algériáról készített broszúrákat kezd küldeni budapesti és vidéki újságoknak, a Magyar Rádióknak, a távirati irodának és a Kádár-rendszer fő kulturális és politikai szerveinek.

DECEMBER 5. Kádár János, az MSZMP KB első titkára megbeszélést folytat az FKP Gaston Viens vezette Magyarországon tartózkodó küldöttségével.

1958

JANUÁR FOLYAMÁN Kéthly Anna az SFIO francia szocialista párt lapjában, a *Populaire*-ben a szélsőbaloldaliság vádjával illeti a Magyar Népiérek Találkozóját.

FEBRUÁR 9–19. Az MSZMP KB vendégeként Magyarországon tartózkodik az FKP négytagú értelmiségi küldöttsége, Guy Besse-nek, a PB tagjának vezetésével. Fogadja őket Nemes Dezső, az MSZMP PB tagja, a pártfőiskola igazgatója és Aczél György, a KB tagja, művelődésügyi miniszterhelyettes.

FEBRUÁR 15. Az MSZMP KB képviselőjében Párizsba utazik Kiss Károly, a PB tagja, a KB titkára Marcel Cachinnek, a *L'Humanité* igazgatójának temetésére.

MÁRCIUS 15. A Művelődésügyi Minisztérium nem engedélyezi a magyar színházak részvételét a párizsi színházi fesztiválon.

ÁPRILIS 4. A párizsi magyar követség által a nemzeti ünnep alkalmából adott fogadáson a Quai d'Orsay protokoll osztályának egy alacsony rangú diplomatája részt vesz. A gesztus jelzi, hogy a francia diplomácia fenn kíván tartani bizonyos szintű kapcsolatot Magyarországgal.

MÁJUS 1. Párizsban egy Mozart-hangversennyel veszi kezdetét a magyar diákok mozgalmá a felépítendő Collegium Hungaricumért.

JÚNIUS 3. A budapesti francia követség jegyzékben tiltakozik az algériai háborúval kapcsolatos magyarországi sajtókampány miatt.

JÚNIUS 13. Megkezdődik a IV. Magyar Békekongresszus, melynek elnökségében az indiai küldött mellett helyet kap Fernand Vigne, a Francia Béketanács főtitkára is.

AUGUSZTUS 14. Meghal Frédéric Joliot-Curie atomfizikus, az FKP KB tagja, a Békevilágtanács elnöke. Az MSZMP KB részvétáviratot küld az FKP-nek. Joliot-Curie temetésén az MSZMP képviselőjében Fock Jenő, az MSZMP KB PB tagja, a KB titkára, valamint Jánossy Lajos akadémikus, a Központi Fizikai Kutatóintézet igazgatója vesz részt.

SZEPTEMBER 5. Magyar emigránsok merényletet követnek el a párizsi magyar követség ellen. A magyar Külügyminisztérium szeptember 6-án jegyzéket ad át az ügyben a budapesti francia követségnek.

SZEPTEMBER 18. Magyar emigránsok újabb támadást hajtanak végre a párizsi magyar követség ellen.

SZEPTEMBER 20. A magyar sajtó közli a Külügyminisztérium nyilatkozatát és a párizsi magyar követség tiltakozó jegyzékét az újabb merénylettel kapcsolatban. A francia hatóságok ígéretet tesznek, hogy megerősítik a követség védelmét, és rendőrségi vizsgálatot rendelnek el.

OKTÓBER 23. Párizsban a városházán tartott 1956-os emlékünnepegen francia részről Jean Louis Vigier főpolgármester, magyar részről Péntek Róbert mond beszédet. Este többezres tömeg koszorúzza meg az ismeretlen katona sírját.

OKTÓBER 23–26. Párizsban kongresszust tart a Magyar Írók Szövetsége Külföldön elnevezésű szervezet. Elhatározzák, hogy a két kongresszus közötti időben a

szervezet legfőbb döntéshozó szerve a választmány lesz, melynek tagjai a következők: Kovács Imre, Borbándi Gyula, Faludy György, Fejtő Ferenc, Gömöri György és más írók. Döntenek a könyvkiadás, valamint a Magyar Könyves Céh megszervezésének ügyében is.

NOVEMBER FOLYAMÁN Albert Camus előszavával francia nyelven megjelenik *Az igazság a Nagy Imre-ügyben* című dokumentum-összeállítás, melynek készítői: Kende Péter, Méray Tibor, Molnár Miklós, Thomas Schreiber, Becski Hanna, Gara László és Gérard Spitzer.

1959

ÁPRILIS 17. Budapesten magyar–francia kereskedelmi megállapodást írnak alá 1959–1960-ra. – Párizsban Déry-bizottság alakul a bebörtönzött Déry Tibor író kiszabadítására.

MÁJUS 24–28. Megtartják az FKP XV. kongresszusát, amelyen az MSZMP-t Kállai Gyula, az MSZMP PB tagja, a KB titkára, államminiszter és Lajti Tibor, a KB Külügyi Osztályának helyettes vezetője képviseli.

JÚNIUS 16. A párizsi Salle de Horticulteurs-ben emlékünnepeket tartanak Nagy Imre és társai kivégzésének első évfordulóján. A megnyitóbeszédet Louis de Villefosse nyugalmazott tengerészkapitány, író, történész, valamint magyar részről Kende Péter mondja.

JÚLIUS 14–26. Vívó-világbajnokságot rendeznek Budapesten, melyen Magyarország három aranyérmét szerez, míg Franciaország egyet sem. Kárpáti Pál kard egyéniben világbajnoki címet nyer, akárcsak a párbajtőrscapat – Bárány Árpád, Gábor Tamás, Kausz István, Sákovics József – és a női tőrscapat Juhász Katalin, Nyári Magda, Rejtő Ildikó, Sákovicsné Dömölky Lídia, Székelyné Marvalits Györgyi összeállításban. 1975. július 11–20-án ugyancsak Budapesten tartanak világbajnokságot, ahol viszont a magyarok szerepelnek gyengén, és a franciák törnek előre: míg Magyarország egyetlen versenyzője sem kerül első helyre, Christian Noël a férfi törvívás egyéni versenyében diadalmaskodik, s a francia tőrscapat is megszerzi a győzelmet Christian Noël, Bernard Talvard, Frédéric Pietruszka, Daniel Revenu, Bruno Boscherie összeállításban.

OKTÓBER 23. Párizsban több száz magyar emigráns megkoszorúzza az ismeretlen katona sírját. A Magyar Szabadságharcos Szövetség ünnepségén Párizs alpolgármestere mond beszédet.

OKTÓBER 24–NOVEMBER 8. Francia könyvkiállítást tartanak Budapesten. Az esemény sikere – mintegy negyvenezer látogató – felhívja a francia diplomácia figyelmét a magyar–francia kulturális kapcsolatok fejlesztésének fontosságára.

NOVEMBER ELEJÉN Az Országos Béketanács meghívására Magyarországra látogat Jean Boulier apát, a Békemozgalom francia irodájának tagja. Ezzel jelképesen helyreáll a forradalom miatt megszakadt kapcsolat a magyar és a francia Béketanács között.

NOVEMBER 6. A Magyar Állami Népi Együttes megkezdzi nyugati vendégszereplését Párizsban, a Maurice Chevalier nevét viselő Alhambra színházban.

NOVEMBER 8. A párizsi Magyar Intézetben zeneestet rendeznek. A műsorban Antal Livia Bartók- és Kodály-népdalfeldolgozásokat, valamint új magyar dalokat ad elő, Micheline Lemoine hegedűművész pedig Kodály és Weiner Leó műveit tolmácsolja.

NOVEMBER 30–DECEMBER 5. Megtartják az MSZMP VII. kongresszusát, amelyen az FKP képviseletében rész vesz Jacques Duclos, az FKP PB tagja, a KB titkára és Léon Lavallée, az FKP gazdasági szakértője.

1960

MÁJUS 2. Párizsban aláírják a francia–magyar légügyi egyezményt, amelyet a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa július 22-én elfogad.

JÚLIUS 22. Az MNK Elnöki Tanácsa elismeri a francia uralom alól felszabadult Mali Államszövetséget, Ghánát és Madagaszkárt.

NOVEMBER 9. Letartóztatják Földes L. Péter újságíró, majd a Legfelsőbb Bíróság Katonai Tanácsa 13 évi börtönre ítéli, mert 1957-ben a magyar politikai életről készített memorandumát a budapesti francia követnek átadta.

1961

FEBRUÁR 1–9. A Magyar Állami Hangversenyzenekar először mutatkozik be Párizsban. A műsoron Bartók *Kékszakállú herceg vára* és egyéb Bartók- és Kodály-művek szerepelnek.

MÁRCIUS 16. Michel Lejeune, a CNRS igazgatóhelyettese levélben közli, hogy a francia hivatalos szervek nem gördítenek akadályt a Magyar Tudományos Akadémia és a CNRS közötti szerződés megkötése elé.

MÁRCIUS 17–22. Jacques Rozner, a *Les Échos* című gazdasági lap szerkesztője Budapesten tartózkodik. Látogatásának célja a lap májusban megjelenő nyolcoldalas magyar számának előkészítése.

MÁRCIUS 28–ÁPRILIS 8. Rónai Sándornak, az Országgyűlés elnökének meghívására tizenegy tagú francia parlamenti küldöttség tartózkodik Magyarországon Raymond Joyon vezetésével.

MÁJUS 8. A Budapesti Ipari Vásár és a Párizsi Vásár alkalmából Párizsban megjelenik a *Les Échos* különszáma.

MÁJUS 10–15. Párizsban összeül a magyar–francia pénzügyi vegyes bizottság. A tárgyalás témája a korábban francia tulajdonban lévő államosított házak miatti kártalanítás kérdése.

MÁJUS 13. A cannes-i filmfesztiválon bemutatják a Fábri Zoltán által rendezett *Dúvad* című magyar filmet.

MÁJUS 16. Max Fléchet, külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár ebédet ad Vincze József párizsi magyar követ, valamint a francia–magyar kereskedelmi tárgyalásokon részt vevő magyar küldöttség tiszteletére.

MÁJUS 18. Magyar–francia kereskedelmi megállapodást írnak alá Párizsban.

MÁJUS 19–29. A Külügyminisztérium sajtóosztályának meghívására öttagú francia újságírócsoport tartózkodik Magyarországon (*Le Monde, Europe I, Combat, Libération, Démocratie Nouvelle*).

JÚNIUS 12. A párizsi Magyar Intézetben – a hagyományoknak megfelelően – találkoznak a Keleti Nyelvek Főiskoláján tanuló diákok. Az iskola hivatala a találkozó sikerének megakadályozására pontosan erre a napra tűzött ki vizsgákat.

JÚNIUS 27. Budapesten magyar–francia kulturális tárgyalások folynak a Kulturális Kapcsolatok Intézetében.

OKTÓBER 16. Budapesten magyar–francia tudományos együttműködési egyezményt írnak alá.

- OKTÓBER 17. Párizsban megnyílik az úgynevezett Rab Nemzetek Szövetségének konferenciája, amelyen Nagy Ferenc elnököl. A tanácskozáson a francia kormány képviselői is részt vesznek.
- OKTÓBER 23. A Rab Nemzetek Szövetsége Párizsban az 1956-os eseményekről megemlékezve – mintegy 100-150 fő jelenlétében – megkoszorúzza az ismeretlen katona sírját.
- OKTÓBER 25. Párizsban befejezik az öt napig tartó magyar–francia kulturális tárgyalásokat, és aláírják az 1962. évre szóló kulturális csereprogramot. A program aláírása után a magyar küldöttség vezetője ebédet ad a francia küldöttség tiszteletére.
- DECEMBER 27. Megjelenik a *Combat* magyar különszáma.
- DECEMBER 28. Róbert László magyar újságíró a francia hatóságok kiutasítják Franciaországból.

1962

- JANUÁR 20–25. A kulturális csereprogram alapján magyar filmnapokat tartanak Párizsban, melynek során a következő filmeket mutatják be: *Alba Regia* (rendezte: Szemes Mihály), *Katonazene* (rendezte: Marton Endre) és *Hannibál tanár úr* (rendezte: Fábri Zoltán).
- FEBRUÁR 3. Az addigi egyezmény módosítása nélkül befejezik a magyar–francia légügyi tárgyalásokat. A függelék azonban kiegészítik: a francia fél engedélyt kap a magyar légtér leszállás nélküli átrepülésére, a magyar fél Frankfurt–Párizs közti kereskedelmi jogáért cserébe, de nem kapja meg a kereskedelmi jogot a Prága–Budapest vonalra.
- FEBRUÁR 26. Plasztikbombás merényletet követnek el a France–Hongrie párizsi székháza ellen.
- FEBRUÁR 28. Jean Paul-Boncour távozó budapesti francia követ búcsúvacsorát ad a Külügyminisztérium három képviselője számára. – Vincze József párizsi magyar követ emlékeztetőt ad át a francia Külügyminisztériumnak Paul-Boncour követ és felesége „meg nem engedhető tevékenységéről”.
- FEBRUÁR FOLYAMÁN Az *Irodalmi Újság* London helyett ezután Párizsban jelenik meg Enczi Endre és Méray Tibor, majd Enczi halála után Méray Tibor szerkesztésében, megszakítás nélkül 1989-ig.
- MÁRCIUS 10. Hattagú francia kommunista polgármester-küldöttség érkezik Magyarországra az MSZMP meghívására a helyi tanácsok munkájának tanulmányozására.
- MÁRCIUS 17. A sajtó közli, hogy Michel Vandel KB-tag vezetésével francia pártmunkás-küldöttség érkezett Magyarországra.
- MÁRCIUS 27. A Külügyminisztérium a budapesti francia követség közvetítésével jegyzékben tiltakozik az NSZK kormányánál a „militarista-revansista politika” miatt.
- ÁPRILIS 11. A kulturális csereprogram keretében – francia delegáció részvételével – francia filmnapok kezdődnek Budapesten.
- ÁPRILIS 27. Szecsódi Márton, a párizsi Magyar Kereskedelmi Kirendeltség vezetője jegyzéket ad át az illetékes francia hatóságoknak, melyben az érvényben lévő árucseré-forgalmi megállapodások meghosszabbítását kéri további 12 hónapra.
- MÁJUS 17. A cannes-i filmfesztiválon a *Menekülés a börtönbe* című magyar tévéjáték (rendezte Mihályfi Imre) Eurovízió-nagydíjat nyer.

- MÁJUS FOLYAMÁN Az *Új Látóhatár* fiatal írói az irodalmi ízlésben mutatkozó eltérések nyomán kiválnak, és Párizsban *Magyar Műhely* néven Márton László, Nagy Pál, Papp Tibor és Parancs János szerkesztésében új folyóiratot alapítanak. A lap első száma 1962. májusban jelent meg.
- JÚNIUS 5. Aláírják a Magyar Rádió és Televízió és az RTF közötti egyezményt.
- JÚLIUS 16. Párizsban a francia Nemzetgyűlés Elnöksége jóváhagyja a francia-magyar parlamenti csoport megalakításáról szóló javaslatot.
- JÚLIUS 18–23. A Marie Bell Színház vendégjátéka Budapesten.
- SZEPTEMBER 25–OKTÓBER 5. Magyarországon tartózkodik a francia televízió ötagú csoportja Thomas Schreiber vezetésével.
- SZEPTEMBER FOLYAMÁN Magyarországra látogat Vercors (eredeti nevén Jean Bruller) francia író, grafikus.
- OKTÓBER 10. Megalakul a magyar-francia parlamenti baráti csoport, melynek elnöke Pesta László, a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke, budapesti országgyűlési képviselő lesz.
- NOVEMBER 2. A KKI-ben aláírják az 1963. évre szóló magyar-francia kulturális csereprogramot.
- NOVEMBER 12. A Magyar Rádió és Televízió Zenekara koncertet ad a Salle Pleyelben a Nemzetközi Ünnepi Hetek keretében.
- NOVEMBER 13. Vincze József követ emlékeztetőt ad át a francia Külügyminisztérium főtitkárának Kádár János könyve ügyében. Ezt követően „barátságos beszélgetést folytattak”, amelynek során szóba kerül, hogy a franciák a „magyarkérdést” az ENSZ-ben már nem tekintik fontosnak.
- NOVEMBER 20–24. Megtartják az MSZMP VIII. kongresszusát, amelyen az FKP képviseletében részt vesz Raymond Guyot, az FKP PB tagja és André Merlot, a KB tagja.
- NOVEMBER 23. A Malév menetrend szerint Párizsba közlekedő utasszállító gépe Párizsban leszállás előtt lezuhan. A gép 13 utasa és személyzete életét veszti.
- NOVEMBER 27. Pierre Francfort budapesti francia követ telefonon közli, hogy az illetékes francia szervek hozzájárulnak Kádár János könyvének franciaországi terjesztéséhez.
- DECEMBER 7–27. A kulturális csereprogram keretében magyar íródelegáció tartózkodik Párizsban Darvas József vezetésével. Tagjai: Gereblyés László, Nemes Nagy Ágnes és Váci Mihály (december 12-én a Société des Gens de Lettres, december 20-án a Szerzők és Zeneszerzők Nemzetközi Szövetsége ad ebédet tiszteletükre).

1963

- JANUÁR 10. Budapesten magyar-francia gazdasági megbeszélések kezdődnek a két ország közötti árucserre-forgalom további fejlesztésének lehetőségeiről.
- FEBRUÁR FOLYAMÁN A francia Nemzetgyűlésben megalakul a francia-magyar parlamenti csoport, amelyhez több mint 60 képviselő csatlakozik az UNR, az FKP, a Függetlenek és Parasztk Pártja, valamint a radikális párt tagjai közül. A csoport elnökévé Edmond Bricout UNR-képviselőt választják meg.
- MÁRCIUS 6. A *Magyar Nemzet* közli, hogy francia kitüntetést kapott Török Gábor, a Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet Kossuth-díjas igazgatója.

- ÁPRILIS 3. A *Népszabadság* közli, hogy Maurice Thorez, az FKP főtitkára és felesége, Jeannette Vermeersch rövid látogatásra Magyarországra érkezett (11-én utaztak vissza).
- ÁPRILIS 4. A *Népszabadság* közli, hogy Jean és Françoise Aubin iranisták az MTA és a CNRS közötti egyezmény alapján két hónapos tanulmányútra Magyarországra érkeztek. Továbbá, hogy Abel Brion professzor, az alforti École Nationale Vétérinaire klinikájának igazgatója és Marc Ancel professzor, büntetőjogász, az Akadémia meghívására néhány napot Magyarországon töltött.
- ÁPRILIS 23. A *francia grafika* címmel kiállítás nyílik a Műcsarnokban a Kulturális Kapcsolatok Intézetének rendezésében. – Vincze József párizsi magyar követ a párizsi nemzetközi diplomataakadémián előadást tart a magyar kormány külpolitikájáról.
- ÁPRILIS 27–MÁJUS 3. A francia Nemzetgyűlés Kulturális és Szociális Bizottságának nyolctagú küldöttsége Magyarországon tartózkodik.
- MÁJUS ELEJÉN Magyar építészeti kiállítás nyílik Párizsban.
- MÁJUS 9. A párizsi magyar követségen átnyújtják a magyar belügyminiszter kitüntetéseit azoknak a francia tűzoltóknak, akik 1962. november 23-án önfeláldozó munkát végeztek a Malév-repülőgép katasztrófájánál a párizsi repülőtéren.
- MÁJUS 10. Elutazik Párizsba a Szakszervezetek Országos Tanácsának küldöttsége, Bugár Jánosnének, a SZOT titkárának vezetésével, hogy részt vegyen a CGT május 12-én összeülő XXXIV. kongresszusán.
- MÁJUS 16. Párizsba érkezik a Magyar PEN Klub küldöttsége. A delegációt Sötér István, a Magyar PEN Klub elnöke vezeti; tagjai Fodor József költő és Rónay György író (két hétig tartózkodnak Franciaországban).
- MÁJUS 19. A *Népszabadság* közli, hogy május 30-án Magyarországra érkeznek a Théâtre de la Cité francia színtársulat.
- MÁJUS 21. Szirmai Jenőnek, a SZÖVOSZ elnökének vezetésével földműves-szövetkezeti küldöttség utazik Franciaországba. A küldöttség részt vesz a francia központi szövetkezeti szervek, valamint az észak-franciaországi bányavidék szövetkezeteinek kongresszusán.
- JÚNIUS 8. Pierre Wurmser, a francia vidéki újságírók szövetségének főtitkára eredeti Kossuth-levelet nyújt át Vincze József párizsi magyar követnek. (A kétoldalas levél 1851. november 18-án kelt Londonban, Kossuth Lajos saját kezűleg írta Calais és St. Pierre les Calais polgáraihoz.)
- JÚLIUS 4–13. Héttagú magyar parlamenti küldöttség tartózkodik Franciaországban.
- JÚLIUS 5. Magyar–francia kereskedelmi tárgyalások kezdődnek Budapesten.
- JÚLIUS 9. Francia pártmunkás-küldöttség érkezik Budapestre.
- JÚLIUS 25. Első ízben nagy létszámú francia kommunista értelmiségi delegáció érkezik Magyarországra. Tagjai: Jacques Chambaz, Victor Lafitte, Serge Magnien, Boris Taslitzky, Charles Dobzinsky, Pierre Daix és Simone Gardes. Az MSZMP nevében Szirmai István, a PB tagja, a KB kulturális és ideológiai titkára és Bogár Géza, az MTA főtitkár-helyettese fogadja a delegációt.
- JÚLIUS 29. Francia pedagógusok Magyarországon tartózkodó csoportja látogatást tesz a Pedagógusok Szakszervezetének székházában.
- AUGUSZTUS 2–17. A Szaktanács meghívására Budapesten tartózkodik a CGT 15 tagú tanulmányi küldöttsége.

- AUGUSZTUS 4. A *Népszabadság* közli, hogy Jean de Beer, a Francia PEN Klub főtítkára és Eugène Guillevic francia költő, számos magyar vers francia tolmácsolója, a magyar PEN Klub meghívására Budapestre érkezett.
- SZEPTEMBER 9–22. Petőházi Gábor földművelésügyi miniszterhelyettes vezetésével magyar mezőgazdasági küldöttség jár Franciaországban, amelyet szeptember 11-én fogad Edgard Pisani francia földművelésügyi miniszter.
- SZEPTEMBER 17. B. N. Halpern, a Collège de France professzora és Joseph Cathala, a toulouse-i egyetem tanára, az Institut de Génie Chimique igazgatója, Budapestre érkeznek. Több előadást tartanak Magyarországon.
- SZEPTEMBER 18. A *Népszabadság* közli, hogy a Nehézipari Minisztérium vendégeként Bernard Rauline iparügyi minisztériumi államtitkár vezetésével négytagú francia delegáció tartózkodik Magyarországon.
- OKTÓBER 3. Maurice Maréchal francia gordonkaművész és zenepedagógus Budapestre érkezik és részt vesz a budapesti nemzetközi zenei versenyek gordonkaszűrijének munkájában.
- OKTÓBER 6. A *Népszabadság* közli, hogy Jean Robin, a Théâtre des Champs-Élysées művészeti igazgatója a Budapesti Zenei Hetek alkalmából a KKI meghívására Budapestre érkezett.
- OKTÓBER 22–31. Először látogat MSZMP tanulmányi küldöttség az FKP meghívására Franciaországba. A Gáspár Sándor vezette magyar delegáció és az FKP PB közti megbeszélések során döntenek a két párt között lebonyolítandó cserelátogatások alapelveiről. Gáspár javasolja Kádár János hivatalos meghívását Franciaországba.
- OKTÓBER 23. A francia Külügyminisztériumban magyar–francia kulturális tárgyalások kezdődnek.
- OKTÓBER 25. A francia–magyar kulturális csereegyezmény alapján íróküldöttség utazik Franciaországba. Tagjai: Vas István, Mesterházi Lajos és Gerelyes Endre. A küldöttséghez Párizsban csatlakozik Illyés Gyula.
- OKTÓBER 29. Blaha Béla, a bányászszakszervezet főtítkára a francia bányászszakszervezet meghívására nyolcnapos látogatásra Franciaországba utazik.
- NOVEMBER 19. A Magyar Állami Operaház balettegyüttese és zenekara négynapos vendégszerelésre Párizsba utazik. A Théâtre des Champs-Élysées-ben rendezett párizsi balettfesztiválon a magyar együttes elnyeri a fesztivál „Aranycsillag” Díját.
- NOVEMBER 23. A Francia–Magyar Baráti Társaság kongresszust tart Párizsban. A kongresszus újra Ernest Petit tábornokot választja meg a társaság elnökévé, Louise Mamiacot főtítkárává.
- DECEMBER 17. A két ország külképviseleteit nagykövetségi szintre emelik.

1964

- JANUÁR 3. Pierre Francfort budapesti francia követ tiltakozó jegyzéket ad át a Külügyminisztériumban diplomatáik követése miatt.
- JANUÁR 6. A párizsi magyar követség ügyvivője tiltakozó jegyzékkel fordul a francia Külügyminisztériumhoz a követség alkalmazottainak követése miatt. Ugyanabban az ügyben Barta Lajos, a Külügyminisztérium V. Területi Osztályának helyettes vezetője szóban tiltakozik a budapesti francia követség I. titkáránál.
- JANUÁR 9. Vincze József átadja nagyköveti megbízólevelét a francia Külügyminisztérium protokoll osztálya vezetőjének.

- JANUÁR 11. A Magyar Filmtudományi Intézet rendezésében francia filmnapok kezdődnek Budapesten a Filmmúzeumban. Ebből az alkalomból Budapestre érkezik Henri Langlois, a párizsi Cinémathèque igazgatója.
- JANUÁR 15. Pierre Francfort átadja nagyköveti megbízólevelét Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének.
- JANUÁR 24. Kádár János, az MSZMP KB első titkára, miniszterelnök bemutatkozó látogatáson fogadja Pierre Francfort nagykövetet.
- FEBRUÁR 12. Kádár János interjút ad André Fontaine-nek, a *Le Monde* külpolitikai rovatvezetőjének. Az interjú február 18-án jelenik meg.
- FEBRUÁR 28. A Francia Rádió és Televízió háromtagú küldöttségének vezetője, Plaud és a Magyar Rádió és Televízió vezetője, Tömpe István kétéves megállapodást írnak alá.
- MÁRCIUS 7. Királyi Ernő földművelésügyi miniszterhelyettes vezetésével háromtagú küldöttség utazik Párizsba a mezőgazdasági gépkiallítás megtekintésére és utána tíznapos tanulmányútra.
- MÁRCIUS 30. Léo Hamon jogászprofesszor, az UNR-UDT vezetőségének tagja a kulturális csereprogram keretében a KKI vendégeként tíznapos látogatásra Magyarországra érkezik.
- ÁPRILIS 3. A *Le Monde*-ban nyolcoldalas magyar melléklet jelenik meg.
- ÁPRILIS 10. Tíznapos látogatásra Magyarországra érkezik Aurélien Sauvageot professzor. Április 16-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem díszdoktorává avatja.
- ÁPRILIS 21. A Külügyminisztérium sajtóosztályának meghívására négytagú francia újságíró-küldöttség érkezik Budapestre egyhetes látogatásra.
- ÁPRILIS 25. Párizsban a Colombes-stadionban a magyar és a francia labdarúgó-válogatott Európa-bajnoki selejtezőmérkőzést vív, melynek eredménye: Magyarország-Franciaország 3-1 (2-0). Gól: Tichy (2), Albert, illetve Cassou. A visszavágóra május 23-án kerül sor Budapesten a Népstadionban: Magyarország-Franciaország 2-1 (1-1). Gól: Sipos, Bene, valamint Combin. A két mérkőzés alapján a magyar csapat jut tovább. Magyarország végül bejut a négyes döntőbe, s ott a 3. helyen végez.
- ÁPRILIS 27. Párizsban magyar-francia kereskedelmi vegyes bizottsági tárgyalások kezdődnek.
- MÁJUS 13. Vincze József párizsi magyar nagykövet vacsorát ad Jacques Marette francia posta- és távközlési miniszter tiszteletére. – Kállai Gyula, az MSZMP KB PB tagja, miniszterelnök-helyettes vezetésével magyar pártküldöttség utazik Párizsba az FKP május 14-én kezdődő XVII. kongresszusára. A küldöttség tagja Cservenka Ferencné.
- MÁJUS 15-18. Jacques Marette francia posta- és távközlési miniszter Magyarországra látogat.
- MÁJUS 23. Budapesten megalakul a Magyar Kereskedelmi Kamara francia tagozata. Ennek alkalmából Magyarországra érkezik Max Fléchet, volt külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár és Hubert Rousselier, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke.
- JÚNIUS 3. Maurice Couve de Murville francia külügyminiszter búcsúlátogatáson fogadja Vincze József párizsi magyar nagykövetet. A francia Külügyminisztérium közli, hogy megadták az agrément-t Valkó Márton leendő nagykövet számára.

- JÚNIUS 4. Jacques Marette francia postaügyi miniszter ebédet ad a távozó magyar nagykövet tiszteletére, aki aznap búcsúfogadást rendez a nagykövetségen.
- JÚNIUS 9. Kádár János, a MSZMP KB első titkára Biszku Béla, a PB tagja, a KB titkára jelenlétében fogadja az FKP kéthetes magyarországi látogatáson levő tanulmányi küldöttségét. A delegációt Georges Marchais, a PB tagja vezeti.
- JÚNIUS 12. Kovács István, a kohó- és gépipari miniszter első helyettese vezetésével jószolgálati küldöttség utazik Franciaországba a magyar exportlehetőségek növelésének tanulmányozása céljából.
- JÚNIUS 18. Francfort budapesti francia nagykövet ebédet ad Valkó Márton új párizsi magyar nagykövet tiszteletére.
- JÚNIUS 26. A francia Nemzetgyűlés francia-magyar baráti csoportjának nyolctagú küldöttsége egyhetes látogatásra Magyarországra érkezik. - Lőrinc Imre, a nehézipari miniszter helyettesének vezetésével küldöttség utazik Párizsba a gázipari kérdések tanulmányozására.
- JÚLIUS 11. Valkó Márton új párizsi magyar nagykövet átadja megbízólevelét Charles de Gaulle tábornoknak, a Francia Köztársaság elnökének.
- JÚLIUS 17. André Hirschfeld, a Nemzetközi Munkaügyi Iroda munkatársa a Szövetkezeti Tudományos Tanács vendégeként egyhetes látogatásra Magyarországra érkezik.
- JÚLIUS 21. Pierre Abraham, az *Europe* című lap főszerkesztője a KKI meghívására tíznapos látogatásra Magyarországra érkezik.
- AUGUSZTUS 21. Házi Vencel külügyminisztériumi főosztályvezető emlékeztetőt ad át Francfort budapesti francia nagykövetnek a francia vízumgyakorlat, a párizsi magyar nagykövetség létszámának korlátozása és a Magyar Intézet státusának kérdésében.
- SZEPTEMBER 11. Magyar filmhét kezdődik Párizsban. A francia Külügyminisztérium Kulturális és Műszaki Igazgatóságának vezetője és a francia Állami Filmfőigazgatóság vezetője szeptember 17-én ebédet ad a megnyitóra kiutazott, Kondor István által vezetett, magyar küldöttség tiszteletére. A gálaesten a *Sodrásban* című filmet mutatják be.
- SZEPTEMBER 17. A budapesti francia nagykövetség ideiglenes ügyvivője, Pierre Sazarin tanácsos emlékeztetőt ad át Vadász Frigyesnek, a Külügyminisztérium V. Területi Osztálya helyettes vezetőjének, amelyben javasolják a két ország között évek óta függőben lévő pénzügyi tárgyalások lezárását.
- OKTÓBER 8. A francia Kereskedelmi Kamara magyar tagozatának megalakulása alkalmából Kallós Ödön vezetésével Párizsba utazik a Magyar Kereskedelmi Kamara küldöttsége.
- OKTÓBER 27-30. Jacques Marette francia posta- és távközlésügyi miniszter meghívására Csanádi György postaügyi miniszter Párizsban tartózkodik. Látogatása alatt fogadja őt Maurice Couve de Murville külügy-, Marette postaügyi és Marc Jacquet közmunka- és közlekedésügyi miniszter.
- NOVEMBER 3. Sarlós Istvánnak, a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökének meghívására háromnapos látogatásra Budapestre érkezik Párizs Város Tanácsának elnöke, Jean Legaret és három helyettese. - A KKI meghívására háromnapos látogatásra Magyarországra érkezik Marc Blanpain, az Alliance Française főtitkára.
- NOVEMBER 30. Jean Basdevant, a francia Külügyminisztérium kulturális és műszaki főigazgatóságának vezetője irányításával francia kulturális küldöttség érke-

- zik Budapestre az 1965–1966 évre szóló magyar–francia kulturális csereprogram kidolgozása céljából. A magyar küldöttséget Rosta Endre, a KKI ügyvezető elnöke vezeti. December 2-án aláírják a kétéves csereprogramot.
- DECEMBER 2. Valkó Márton párizsi magyar nagykövet fogadást ad Párizsban a francia Nemzetgyűlés francia–magyar baráti csoportja tiszteletére. – Magyar–francia kulturális csereprogram-tárgyalások kezdődnek Budapesten, melynek eredményeként két évre szóló szerződést írnak alá.
- DECEMBER 4. A párizsi magyar nagykövetség fogadást ad Jean Roche, a Sorbonne rektora tiszteletére, és átadja neki a Magyar Tudományos Akadémia díszdoktori oklevelét.

1965

- JANUÁR 11–13. Péter János külügyminiszter a francia kormány meghívására hivatalos látogatáson Párizsban jár.
- JANUÁR 30–FEBRUÁR 3. Az MSZMP KB meghívására Magyarországon tartózkodik az FKP küldöttsége, melyet Georges Séguy, az FKP PB tagja vezet. A delegáció fogadja Nemes Dezső, az MSZMP PB tagja és Szurdi István, a KB titkára.
- FEBRUÁR 24–MÁRCIUS 3. Francia filmhetet tartanak Budapesten.
- MÁRCIUS 29–ÁPRILIS 3. Bacsoni Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes gazdasági megbeszéléseket folytat Párizsban hosszú lejáratú kereskedelmi megállapodás előkészítéséről. Tárgyal Maurice Bokanowski ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel és André Walsszal, a Pénzügyminisztérium külkereskedelmi igazgatóságának vezetőjével.
- ÁPRILIS 8. Az ASTEF magyar–francia vegyes bizottság Budapesten megtartja első ülését.
- MÁJUS 14. Budapesten magyar–francia pénzügyi egyezményt írnak alá, amely véglegesen rendezi a két ország közötti vagyoni jogi kérdéseket.
- MÁJUS 20. A CGT XXXV. kongresszusán a magyar dolgozók nevében Brutyó János, a SZOT főtitkára üdvözlöi a fennállásának 70. évfordulóját ünneplő „testvérszakszervezetet”.
- MÁJUS 29. A Magyar Kereskedelmi Kamara meghívására a Francia Munkaadók Szövetsége magyar szekciója szervezésében 36 tagú francia ipari küldöttség érkezik Budapestre. A delegáció vezetői: Max Fléchet, volt külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár, a szövetség kelet-európai tagozatának elnöke, Hubert Rousselier, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke és Pierre Robert Sudreau, volt oktatásügyi miniszter, a Francia Gördülőanyag-ipari Szövetség elnöke.
- AUGUSZTUS 7. A SZOT elnökségének meghívására Magyarországra érkezik a CGT 15 tagú delegációja.
- AUGUSZTUS 9–11. Félix Kir kanonok, a Francia Békeiroda vezetőségének tagja, a Nemzetgyűlés tagja és Dijon polgármestere az Országos Béketanács meghívására Magyarországon tartózkodik. A hivatalos megbeszélések középpontjában Dijon és egy magyar város közti kapcsolatok „testvérvárosi” rangra emelése áll.
- SZEPTEMBER 3–14. MSZMP-küldöttség jár Párizsban.
- SZEPTEMBER 4–10. Francia parlamenti küldöttség látogat Magyarországra.
- SZEPTEMBER 16–20. Marc Jacquet francia közmunka- és közlekedésügyi miniszter Magyarországon tartózkodik.

- SZEPTEMBER FOLYAMÁN Tardos Tibor író politikai menedékjogot kér a francia kormánytól.
- OKTÓBER 10. Waldeck Rochet, az FKP főtitkára válaszol a *Népszabadság* kérdéseire.
- NOVEMBER 17-19. Magyar-francia kereskedelmi tárgyalások zajlanak hosszú lejáratú árucserforgalmi megállapodás megkötéséről. Megegyeznek abban, hogy az 1965. december 31-én lejáró kereskedelmi megállapodás érvényességét három hónappal meghosszabbítják.
- DECEMBER 4. Raymond Gastambide, új francia nagykövet átadja megbízólevelét.

1966

- JANUÁR 4. A Gaz de France és a Magyar Kőolaj- és Gázipari Tröszt technikai együttműködési egyezményt ír alá.
- FEBRUÁR 1. A francia kormány könnyítéseket léptet életbe a szocialista országokkal, így Magyarországgal folytatott kereskedelmében. Eddig a szocialista országokból származó árucikkek 85 százalékának behozatalát kontingensek korlátozták. Ezek a jövőben csak az árucikkek 30 százalékánál maradnak érvényben.
- FEBRUÁR 11. Kádár János fogadja Raymond Gastambide budapesti francia nagykövetet.
- FEBRUÁR 15. Hosszú lejáratú magyar-francia kereskedelmi megállapodást írnak alá Budapesten.
- ÁPRILIS 4. Charles de Gaulle francia köztársasági elnök üdvözlő táviratot küld a magyar nemzeti ünnep alkalmából.
- ÁPRILIS 15. Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága 21. ülészakán a francia és a szovjet delegáció javaslatára egyhangúlag ismét Szarka Károly külügyminiszter-helyettest, a magyar küldöttség vezetőjét választják meg az ülészak elnökévé.
- ÁPRILIS 19. Magyar-francia közgazdász-konferencia nyílik Párizsban.
- ÁPRILIS 23. *A magyar művészet tíz évszázada* címmel kiállítás nyílik a Petit Palais-ben. Aczél Györgyöt, a művelődési miniszter első helyettesét fogadja André Malraux francia kulturális miniszter.
- ÁPRILIS 29. Sarlós Istvánnak, a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökének vezetésével háromtagú küldöttség utazik Párizsba.
- MÁJUS 1. A *Comédie française* Budapestre érkezik.
- MÁJUS 6. Kiss Árpád, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke megbeszélést folytat François Ortolival, a Francia Állami Tervbizottság elnökével. Kiss Árpád a Francia Külkereskedelmi Kamara francia-magyar vegyes bizottságának meghívására a műszaki fejlesztés kérdéseit tanulmányozza Franciaországban.
- MÁJUS 28. Kortárs francia festészeti kiállítás kezdődik Budapesten.
- MÁJUS FOLYAMÁN Magyar-francia földrajztudományi konferenciát tartanak Párizsban.
- JÚNIUS 9. Evremund Gene, a Guadeloupe-i Kommunista Párt főtitkára az MSZMP KB meghívására néhány napos látogatásra Magyarországra érkezik.
- JÚNIUS 15. Jacques Médecin, Nizza polgármestere a Kulturális Kapcsolatok Intézetének meghívására tíznapos látogatásra Budapestre utazik.

- JÚLIUS 4. Waldeck Rochet, az FKP főtitkára, az MSZMP KB meghívására, pihenéssel egybekötött „baráti látogatásra” családjával együtt Budapestre érkezik. Fogadja őt Kádár János, az MSZMP KB első titkára. Az eseményről július 14-én megjelent sajtóközlemény hangsúlyozza, hogy a két párt vezetői határozottan elítélik „az amerikai imperializmus vietnami agresszióját” és teljes szolidaritást vállalnak a vietnami néppel.
- JÚLIUS 28–30. Maurice Couve de Murville, francia külügyminiszter látogatást tesz Magyarországon. Július 28-án magyar–francia kulturális, műszaki-tudományos együttműködési és konzuli egyezményt írnak alá Péter János külügyminiszterrel. Július 29-én Kállai Gyula miniszterelnök, július 30-án Kádár János, az MSZMP KB első titkára fogadja a francia külügyminisztert.
- AUGUSZTUS 30–SEPTEMBER 4. Budapesten tartják a 8. szabadtéri atlétikai Európa-bajnokságot, melyen – a korabeli szakírók szerint – a francia futók és a magyar dobóatléták nagy szerepet játszanak. A francia rövidtávfutók közül Roger Bambuck győz 200 méteren és ezüstérmes 100 méteren; vezetésével a 4×100 méteres francia váltó is első helyezést ér el. A korszak kimagasló közép- és hosszútávfutója, Michel Jazy fölényesen győz 5000 méteren és a 2. helyen véggez 1500 méteren. A magyar sportolók elsősorban a dobószámokban jeleskednek: Varjú Vilmos súlylökésben aranyérmes lesz, a későbbi olimpiai bajnok Zsivótzky Gyula kalapácsvetésben a 2., Kulcsár Gergely a gerelyhajításban a 3. helyre kerül.
- OKTÓBER 23. Vasárnap délelőtt a rue Notre Dame des Champs-i Sion-nővérek templomában gyászmise keretén belül franciaországi magyarok megemlékezést tartanak az 1956-os magyar forradalomról. A Montparnasse-on levő Rotonde filmszínházban 11 órától nagygyűlés zajlik. Felszólal Daruvári Imre és Fónagy Dezső. Az összejövetelek magyar nemzeti karszalagos rendezők irányításával folynak. Este fél hétkor a légionisták, valamint a Magyar Szabadságharcos Szövetség szervezésében mintegy 300 főnyi tömeg a Diadalívnél megköszorúzza az ismeretlen katona sírját.
- OKTÓBER FOLYAMÁN Budapesten magyar–francia megállapodást írnak alá a közúti szállítás szabályozásáról.
- NOVEMBER 3. Este háromnegyed kilenckor a Mutualité nagytermében a Francia–Magyar Bizottság 20 perces filmbemutatót szervez az 1956-os magyar forradalom emlékére, melynek során egykor Magyarországon járt újságírók és fotóriporterek felvételeit tekintik meg. Másnap magyar emigránsok a párizsi Lutetia Szállóban zártkörű vacsorát és gyűlést rendeznek.
- NOVEMBER 17. Magyar napok kezdődnek Poitiers-ben.
- NOVEMBER 19. Párizsban a Cercle Républicain helyiségeiben megtartja évi kongresszusát a Francia–Magyar Baráti Társaság. A kongresszuson magyar küldöttség is részt vesz, melynek vezetője Pesta László, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének alelnöke.
- NOVEMBER 28–DECEMBER 3. Az MSZMP megtartja IX. kongresszusát, melyen az FKP képviselőiben részt vesz Gaston Plissonnier, a PB póttagja.
- DECEMBER FOLYAMÁN Jegyzőkönyv készül a magyar–francia légügyi egyezmény kibővítéséről, melynek alapján 1967. májustól hetente háromszor a Malév és kétszer az Air France indít járatot Budapest és Párizs között.

1967

- JANUÁR 2. Az FKP KB meghívására Szirmai Istvánnak, az MSZMP PB tagjának vezetésével küldöttség utazik Párizsba az FKP XVIII. kongresszusára.
- JANUÁR 9. Az Országos Tervhivatal küldöttsége Gadó Ottó osztályvezető vezetésével Párizsba látogat.
- JANUÁR 13-23. A SZOT meghívására a CGT küldöttsége látogatást tesz Magyarországon. A küldöttséget Benoît Frachon, az FKP PB tagja, a CGT főtitkára vezeti. Január 21-én fogadja a küldöttséget Kádár János, az MSZMP KB első titkára.
- MÁRCIUS 14. Francia műszaki hét kezdődik Budapesten a Technika Házában, amelyet Csanádi György közlekedés- és postaügyi miniszter nyit meg. Ennek keretében mintegy száz előadás hangzik el és harminc műszaki filmbemutató zajlik le az MTESZ szervezésében Budapesten, Miskolcon, Szegeden, Győrött és Székesfehérvárott.
- ÁPRILIS 9. Kiállítás nyílik Budapesten Pablo Picasso rajzaiból Aczél Györgynek, a kulturális miniszter első helyettesének jelenlétében.
- MÁJUS 4. Az UNESCO oktatási programjáról folytatandó tárgyalások céljából Magyarországra érkezik Raymond Poinant.
- MÁJUS 10-22. René Piquet-nek, az FKP PB tagjának, a KB titkárának vezetésével Magyarországon jár az FKP öttagú pártmunkás-küldöttsége.
- MÁJUS 26. Tömpe István, a Magyar Rádió és Televízió elnöke és Jacques-Bernard Dupont, a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság vezérigazgatója aláírja a két intézmény közötti együttműködési egyezményt, valamint az annak végrehajtását szolgáló 1967-1968. évi munkatervet.
- MÁJUS 27-28. Magyarországra látogat Roland Nungesser pénzügyi és gazdasági államtitkár.
- JÚNIUS 1. A kulturális csereprogram keretében Magyarországra jön Bernard Gastambide, a Reimsi Egyetem vegyészprofesszora, hogy előadásokat tartson.
- JÚLIUS 18. Az Országgyűlés meghívására egyhetes látogatásra Magyarországra érkezik a francia Nemzetgyűlés hattagú küldöttsége. A delegációt Jacqueline Thome-Patenôtre, a Nemzetgyűlés alelnöke vezeti. Fogadja őket Kállai Gyula, az Országgyűlés elnöke.
- AUGUSZTUS 25. A francia Ifjúsági és Sportminisztérium szervezésében iskoláscsoport jön Poitiers-ből háromhetes magyarországi tartózkodásra.
- SZEPTEMBER 8-13. Magyarországon van a *Témoignage Chrétien* című újság szimpatizánsokból és újságírókból álló 130 tagú csoportja. A főszerkesztő, Georges Montaron nyilatkozatot tesz, melyben elégedettségét fejezi, ki látva „az egyház és az állam jó kapcsolatait Magyarországon”.
- OKTÓBER 16-20. Bíró József külkereskedelmi miniszter megbeszéléseket folytat Párizsban a magyar-francia gazdasági kapcsolatok továbbfejlesztésének lehetőségeiről. Tárgyal Couve de Murville francia külügyminiszterrel, Edgar Faure földművelésügyi miniszterrel, Roland Nungesser gazdasági és pénzügyi államtitkárral, Hubert Roussellier-vel, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnökével és Georges Villiers-vel, a francia Munkáltatók Országos Tanácsa nemzetközi kapcsolatok bizottságának elnökével.
- OKTÓBER 27. Kádár János, az MSZMP KB első titkára fogadja Hubert Beuvméryt, a *Le Monde* igazgató-főszerkesztőjét, aki október 26-31. között Magyarországon jár.

- NOVEMBER 15. Szilágyi Béla külügyminiszter-helyettes és Házi Vencel, a Külügyminisztérium főosztályvezetője a francia Külügyminisztériummal folytatandó konzultációs megbeszélésekre Párizsba utazik.
- DECEMBER 2-5. A francia Külügyminisztériumban ülésezik a francia-magyar gazdasági és ipari együttműködési bizottság. A tárgyalások eredményeként megállapodást írnak alá.
- DECEMBER 26-28. Az MSZMP KB meghívására Budapesten tartózkodik Raymond Guyot, az FKP PB tagja. Megbeszéléseket folytat a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű problémáiról és a két „testvérpártot” kölcsönösen érintő kérdésekről Biszku Bélával és Komócsin Zoltánnal, az MSZMP PB tagjaival, a KB titkáraival.

1968

- JANUÁR 18. A Charles de Gaulle francia köztársasági elnök által adott vacsorán De Gaulle, Georges Pompidou miniszterelnök és Maurice Couve de Murville külügyminiszter beszélgetést folytat Valkó Márton párizsi magyar nagykövettel.
- FEBRUÁR 6-18. A Grenoble-ban megtartott X. Téli Olimpiai Játékokon Magyarország mindössze három sportág – mű- és gyorskorcsolya, valamint sielés – 13 versenyszámában 8 férfi és 2 női versenyzővel áll rajthoz. Az úgynevezett nem hivatalos (bemutató) sportágak között szereplő jégtáncban elindul a Mató Edit-Csanádi Károly páros is. A magyarok közül a legjobb eredményt a műkorcsolyázó Almássy Zsuzsa éri el, aki a női versenyben a 6. helyet szerzi meg. A francia Jean-Claude Killy az olimpia legeredményesebb sportolójaként valamennyi alpesisí-versenyszámban (lesiklás, műlesiklás, óriás-műlesiklás) győz.
- FEBRUÁR 9-19. Az MSZMP KB meghívására Magyarországon tartózkodik az FKP négytagú értelmiségi küldöttsége. Kulturális és művelődéspolitikai kérdéseket tanulmányoznak. A delegációt Guy Besse, a PB tagja vezeti.
- MÁRCIUS 2. Budapest Főváros Tanácsa tagjaiból megalakul a Budapest-Párizs baráti csoport. Öttagú vezetőséget választanak, melynek elnöke dr. Bakács Tibor, az Országos Közegészségügyi Intézet főigazgatója lesz.
- MÁRCIUS 7-21. Magyar mezőgazdasági küldöttség tartózkodik Párizsban Gergely István mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszterhelyettes vezetésével a francia mezőgazdasági gépszalon kiállításának megtekintésére, s a mezőgazdaság gépesítésének tanulmányozására.
- MÁRCIUS 11-18. A magyar Külügyminisztérium sajtóosztályának meghívására öttagú francia újságírócsoport tartózkodik Magyarországon. Találkoznak Szilágyi Béla külügyminiszter-helyetessel és Brezanóczy Pál egri püspökkel is.
- MÁRCIUS 18. A párizsi kommun 97. évfordulóján a Père-Lachaise temetőben, a párizsi magyar kolónia tiszteletadása mellett, kihantolják Frankel Leó „nemzetközi forradalmár” tetemét. A kommunárok fala előtt tartott rövid tiszteletadás után Frankel Leó hamvait szülőföldjére, Budapestre szállítják.
- MÁRCIUS 18-21. Magyar-francia történésztalálkozót tartanak Párizsban. A magyar küldöttséget Köpeczi Béla vezeti.
- MÁRCIUS 21. A Ganz-MÁVAG szerződést ír alá a Neypric et Alsthom elnevezésű vállalattal a Tisza II-duzzasztómű turbináinak elkészítéséről.
- MÁRCIUS 25-30. Fock Jenő miniszterelnök hivatalos látogatást tesz Franciaországban. A magyar kormányfőt elkíséri Péter János külügyminiszter. Megbeszéléseket folytatnak Charles de Gaulle köztársasági elnökkel (március 29.), Georges

- Pompidou miniszterelnökkel és Maurice Couve de Murville külügyminiszterrel. Március 30-án a magyar miniszterelnök Péter Jánossal és kíséretével együtt találkozik a párizsi magyar kolónia tagjaival.
- MÁRCIUS FOLYAMÁN Valkó Márton párizsi magyar nagykövet és Gilbert de Chambrun, a francia Külügyminisztérium igazgatója aláírja a magyar–francia polgári eljárásjogi egyezményt Párizsban az 1954. évi hágai egyezmény alkalmazásának megkönnyítéséről.
- ÁPRILIS 4–5. Komócsin Zoltán, az MSZMP PB tagja, a KB titkára Párizsban tárgyal az FKP vezetőivel: Waldeck Rochet főtítkárral, Georges Marchais-val, a PB tagjával és Jean Kanapával, a KB tagjával a nemzetközi helyzetről.
- ÁPRILIS 17–24. Lyonban megrendezik a 6. asztalitenisz Európa-bajnokságot, melyen a magyar asztaliteniszsport hagyományaihoz képest méltatlanul szerepel: Magyarország mindössze egy ezüst- és egy bronzérmét szerez. Börzsey János a férfi egyesben a 2., míg Belezna Máttyás Jónyer Istvánnal férfi párosban a 3. helyen végez.
- MÁJUS 3–10. Budapesten magyar–francia kereskedelmi vegyes bizottság ülésezik, és aláírják az 1968. évi forgalmat szabályozó jegyzőkönyvet.
- JÚNIUS 15–20. Párdi Imrének, az Országos Tervhivatal elnökének meghívására hazánkban jár a René Montjoie terv-kormánybiztos által vezetett francia delegáció, mely a népgazdaság- és a műszaki fejlesztés tervezésének tudományos módszereit tanulmányozza. A Technoimpex és a Braud elnevezésű francia cég egyezményt ír alá, amely lehetővé teszi, hogy egyes mezőgazdasági gépeket francia technológia alapján gyártsanak Magyarországon.
- AUGUSZTUS 1. Hatályba lépett a Külügyminisztérium és a Kulturális Kapcsolatok Intézete közötti szerződés, melynek értelmében a francia–magyar kulturális kapcsolatokat magyar részről teljes egészében a párizsi Magyar Intézet hatáskörébe utalták. Az intézetet a KKI általános fennhatósága alá helyezték, és autonóm igazgatási szervvé nyilvánították.
- OKTÓBER 8. A *Le Monde*-ban magyar melléklet jelenik meg, melyben Thomas Schreiber a magyar gazdaság szovjetektől való függőségéről ír.
- OKTÓBER 14. Andor László államtitkár, a Magyar Nemzeti Bank elnöke Párizsba látogat a Banque de France kormányzója, Jacques Brunet meghívására.
- OKTÓBER 15. Nyerges János, a Külkereskedelmi Minisztérium nemzetközi és vámpolitikai főosztályának vezetője Párizsba utazik.
- OKTÓBER 22–24. Ivan Chèret, a franciaországi vízgazdálkodási állandó bizottság vezetője Dégen Imre államtitkárnak, az OVF elnökének meghívására Magyarországon tárgyal.
- NOVEMBER 20. A magyar–francia kulturális csereprogram keretében Franciaországba érkezik Illyés Gyula, Déry Tibor és Nagy László.
- NOVEMBER 21–27. Budapesten ülésezik a magyar–francia kulturális vegyes bizottság. 1969–1970-re vonatkozó kulturális, tudományos és technikai munkatervet írnak alá.
- NOVEMBER 25–29. Magyar Műszaki Napokat szervez Párizsban az MKK és az MTESZ. Fővédnök Robert Galley, a tudományos kutatásokkal, atom- és űrkérdésekkel megbízott francia miniszter és Kiss Árpád, az OMF elnöke, az MTESZ elnöke.
- NOVEMBER 26. Kallós Ödön, a Magyar Kereskedelmi Kamara elnöke emléklapokat ad át Noreau budapesti francia kereskedelmi tanácsosnak, Max Fléchet

egykori miniszternek, Hubert Rousselier-nak, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnökének és Douteau egykori budapesti kereskedelmi tanácsosnak.

NOVEMBER 27. Párizsban tartja évi rendes közgyűlését a Francia Kelet-európai Bizottság magyar tagozata. A tagozat új elnökei Jean Regis és Salusinszky István, a Magyar Külkereskedelmi Bank vezérigazgatója lesznek.

DECEMBER 2-5. Magyar-francia gazdasági és ipari együttműködési megállapodást parafálnak Párizsban vegyes bizottság létrehozásáról. A küldöttségeket Nyerkes János, a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője és Christian d'Aumale, a francia Külügyminisztérium gazdasági ügyekkel foglalkozó helyettes főigazgatója vezeti.

1969

JANUÁR 28. Magyar-francia vegyes vállalat alakul 60 százalékos francia részesedéssel a Technoimpex-Transelektro és a Ferrailles elnevezésű francia vállalat részvételével.

JANUÁR FOLYAMÁN Az Elektroimpex, a Magyar Rádió és Televízió, valamint a Magyar Posta a szabadalom tulajdonosával és az Intersecam szervezettel Párizsban megállapodást ír alá, mely szerint Magyarország színes-televízió-programját a francia SECAM rendszerrel valósítja meg.

MÁRCIUS 20. Az ORTF delegációja – Raymond Poussard főigazgató-helyettes és Henri de France, a SECAM színes televíziós rendszer feltalálója – Budapestre látogat. Részt vesznek az első magyarországi adáspróbákon.

ÁPRILIS 23. A kilenc – angol, kanadai, francia és olasz – bankból alakult Bolsa konzorcium öt évre 15 millió dolláros hitelt nyújt a Magyar Nemzeti Banknak a magyar alumíniumipar fejlesztésére.

MÁJUS 9. Az MSZMP és az FKP küldöttsége Párizsban megbeszéléseket folytat. Az MSZMP képviselőjében jelen van Komócsin Zoltán, a PB tagja, a KB titkára, Aczél György, a KB titkára és Várkonyi Péter, a KB külügyi osztályának helyettes vezetője. Az FKP részéről Georges Marchais, a PB tagja és a KB titkára, René Piquet, a PB tagja, valamint George Gosnat, Jean Fabre és Jean Kanapa KB-tagok tárgyalnak.

JÚLIUS 19. Lukács György átveszi a Joliot-Curie-emlékérmet.

JÚLIUS FOLYAMÁN Magyar-francia mezőgazdasági és élelmiszeripari együttműködési megállapodást parafálnak Budapesten.

AUGUSZTUS 10. Az MSZMP meghívására FKP-küldöttség érkezik Magyarországra, melyben részt vesz Gustave Ansart, Paul Laurent és Léon Mauvais, a PB tagjai.

SZEPTEMBER 5-14. MSZMP tanulmányi küldöttség tartózkodik az FKP KB meghívására Párizsban. Tagjai: Komócsin Zoltán, a PB tagja, a KB titkára, Pullai Árpád, Katona Imre és Garamvölgyi József, a KB kulturális osztályának helyettes vezetője. Francia tárgyalópartnereik Georges Marchais és Raymond Guyot, a PB tagjai, valamint Jean Kanapa és Victor Joannes KB-tagok.

OKTÓBER 5. Magyar-francia gazdasági és ipari vegyes bizottság ülészik Budapesten.

OKTÓBER 22-30. Magyar parlamenti delegáció jár Franciaországban. A küldöttség vezetője Bencsik István egyetemi tanár, a Debreceni Agrártudományi Intézet vezetője, a Parlament Mezőgazdasági Bizottságának elnöke. A küldöttséget fogadta Achille Peretti, a francia Nemzetgyűlés elnöke.

NOVEMBER 11. Magyar kulturális hét kezdődik Le Havre-ban.

NOVEMBER 29. A CGT XXXVII. kongresszusán a magyar szakszervezetek képviselőiben részt vesz Beckl Sándor és Krajcár István. Krajcár István személyes megbeszélést is folytat Georges Séguy-vel, a CGT főtitkárával, az FKP PB tagjával.

DECEMBER 17. Magyar–francia kereskedelmi és gazdasági tárgyalások folynak Párizsban. Piackutatási célokból magyar ipari delegáció jár Franciaországban, majd ezt követően a francia munkaadók küldöttsége látogat Magyarországra a vásárlási lehetőségek felkutatására.

1970

JANUÁR 5. Bíró József külkereskedelmi miniszter és Valéry Giscard d'Estaing francia gazdasági és pénzügyminiszter öt évre szóló magyar–francia hosszú lejáratú kereskedelmi és gazdasági megállapodást ír alá Párizsban.

JANUÁR FOLYAMÁN Pogány András, az amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetség vezetője levélben szólítja fel Veress Lajost, hogy függesse fel a franciaországi Magyar Szabadságharcos Szövetséget, mivel abban szerinte szélsőjobboldali hangok uralkodtak el.

FEBRUÁR 4–8. Az FKP XIX. kongresszusán az MSZMP képviselőiben részt vesz Nyers Rezső, az MSZMP PB tagja, a KB titkára és Sándor József, a KB tagja.

MÁRCIUS 19–23. André Bettencourt francia terv- és területrendezési miniszter Bondor József, építésügyi és városfejlesztési miniszter meghívására hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodik.

ÁPRILIS 12–18. Georges Villiers-nek, a Francia Munkálatók Szövetsége tiszteletbeli elnökének, a francia–kelet-európai kereskedelem fejlesztésével foglalkozó bizottság elnökének vezetésével az ipar és a kereskedelem valamennyi ágát képviselő 43 tagú francia kooperációs és bevásárló delegáció tartózkodik Magyarországon. A küldöttség az 1969. májusban Franciaországban járt magyar kereskedelemfejlesztési delegáció látogatását viszonzozza.

MÁJUS 7. A párizsi vásáron magyar napot tartanak, melynek keretében Hubert Roussellier, a francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke megbeszélést folytat a vásár megtekintése céljából Párizsban tartózkodó Baczoni Jenővel, a magyar külkereskedelmi miniszter első helyettesével.

SZEPTEMBER 4–9. Bondor József építésügyi és városfejlesztési miniszter vezetésével magyar építésügyi küldöttség hivatalos látogatást tesz Franciaországban.

SZEPTEMBER 7–15. Gáspár Sándornak, a SZOT főtitkárának, az MSZMP PB tagjának vezetésével SZOT-küldöttség látogat Franciaországba.

SZEPTEMBER 21–25. Az FKP küldötteként Magyarországon tartózkodik Roland Leroy, az FKP PB tagja és Louis Aragon, a KB tagja.

DECEMBER 30–1971. JANUÁR 9. Georges Marchais, az FKP főtitkárhelyettese Magyarországon jár. December 31-én fogadja őt Kádár János, az MSZMP KB első titkára.

1971

MÁRCIUS 23. Marjai József külügyminiszter-helyettes Párizsban megbeszélést folytat Jacques de Beaumarchais-val, a francia Külügyminisztérium főigazgatójával.

MÁRCIUS 29–ÁPRILIS 1. A Párizsban megtartott főlelkészi konferencia úgy dönt, hogy az emigráns magyar papság a hivatalos magyar szervekkel semmiféle kapcsolatot nem vesz fel. Az állásfoglalás előzménye volt, hogy megélné a

magyarok kölcsönös látogatása, és gyakorivá vált a magyar hivatalos szervek kapcsolatkeresése az emigráns szervezetekkel. Tartottak attól, hogy a magyar katolikus papi békemozgalom papjai átveszik az emigrációban élő katolikusok lelki vezetését, és ezáltal a nemzeti öntudat fenntartására irányuló erőfeszítések megszűnnek.

ÁPRILIS 4–14. Henri Krasucki, az FKP PB tagja vezetésével a CGT küldöttsége Magyarországra látogat.

ÁPRILIS 24. Budapesten a Népstadionban a magyar és a francia labdarúgó-válogatott Európa-bajnoki selejtező mérkőzést vív, melynek eredménye: Magyarország–Franciaország 1-1 (0-0). Gól: Kocsis L., illetve H. Revelli. A visszavágót október 9-én Párizsban tartják: Magyarország–Franciaország 2-0 (2-0). Gól: Bene, Zámbo. A két mérkőzés alapján a magyar csapat jut tovább. Magyarország végül bejut a négyes döntőbe, és ott a 4. helyen végez.

ÁPRILIS 28–MÁJUS 3. Tímár Mátyás, a Minisztertanács elnökhelyettese Valéry Giscard d'Estaing francia gazdasági és pénzügyminiszter meghívására Franciaországban tartózkodik.

MÁJUS 3–13. Gustave Ansart, az FKP PB tagja vezetésével tanulmányi küldöttség tartózkodik Magyarországon gazdaságpolitikai kérdések megvitatása céljából. A delegációt fogadja Nyers Rezső, az MSZMP PB tagja, a KB titkára.

MÁJUS 26–30. Bálint József, az MSZMP KB tagja, a KB gazdaságpolitikai osztályának vezetője az FKP meghívására Párizsban tartózkodik.

JÚNIUS ELEJE Nyerges János, a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság magyar elnöke Christian d'Aumale-nak, a bizottság francia elnökének meghívására megbeszéléseket folytat Párizsban a vegyes bizottság 1971 szeptemberében Budapesten tartandó ülésének előkészítéséről.

SZEPTEMBER 8–10. Maurice Schumann francia külügyminiszter hivatalos látogatáson Budapesten tartózkodik. Fogadja őt Kádár János, Losonczy Pál és Fock Jenő. Találkozik Vályi Péterrel, a Minisztertanács elnökhelyettesével, Bondor József építésügyi és városfejlesztési, valamint Szurdi István belkereskedelmi miniszterrel. A francia külügyminiszter tárgyalásokat folytat Péter János külügyminiszterrel is, akit franciaországi látogatásra hív meg.

OKTÓBER 8. A magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság IV. ülését Budapesten tartja.

OKTÓBER 21–23. Bondor József építésügyi és városfejlesztési miniszter meghívására Magyarországra látogat Albin Chalandon francia építés- és lakásügyi miniszter. Megbeszéléseket folytat a két ország építőipari együttműködésének kiszélesítéséről. A tárgyalások eredményeként külön műszaki-tudományos együttműködési dokumentumot írnak alá.

1972

FEBRUÁR 28–MÁRCIUS 6. Az FKP KB meghívására a „Marxista könyvhét” alkalmából Párizsban tartózkodik Aczél György, az MSZMP PB tagja, a KB titkára. Fogadja őt Georges Marchais, az FKP főtitkár-helyettese. Az FKP székházában megbeszélést folytat Roland Leroy-val, az FKP KB titkárával, továbbá a PB és a KB több tagjával. Találkozik Jacques Duhamel kulturális miniszterrel is.

MÁRCIUS 11–12. Grenoble-ban rendezik a 3. fedett pályás atlétikai Európa-bajnokságot. A magyar atléták közül a magasugró Major István szerepel a legjobban, megvédve Európa-bajnoki címét. A francia atlétika a magyarokénál jobb ered-

- ményt ér el: két számban is győznek. Jacques Boxberger nyeri az 1500 méteres síkfutást, míg Guy Drut az 50 méteres gátfutást.
- MÁJUS 12. Tömpe István, a Magyar Rádió és Televízió elnöke, valamint Raymond Poussard, a Francia Rádió és Televízió vezérigazgató-helyettese Párizsban aláírják a két intézmény 1972–1973. évi együttműködési munkatervét, mely a korábbinál több műsorcsere-t irányoz elő. Így megállapodnak, hogy a Francia Rádió Kodály születésének 90. évfordulója alkalmából, valamint a Petőfi-évfordulóval kapcsolatban emlékműsort sugároz majd; a Magyar Rádió pedig a Molière-, Rousseau-, Zola-, Goncourt- és Éluard-évfordulókkal összefüggésben közvetít emlékműsorokat.
- MÁJUS 26. Ilku Pál művelődésügyi miniszter megnyitja a bordeaux-i szépművészeti galéria termeiben a francia–magyar kulturális egyezmény keretében rendezett kiállítást. A tárlaton a budapesti Szépművészeti Múzeum régi képtárának 83 festményét és grafikai gyűjteményének 40 rajzát mutatják be. Május 27-én Jacques Chaban-Delmas miniszterelnök, Bordeaux polgármestere a városházán fogadja Ilku Pált és Mód Péter nagykövetet, majd ebédet ad tiszteletükre.
- JÚNIUS 8–10. Csanádi György közlekedés- és postaügyi miniszter az Egyesült Államokban tett látogatásáról hazatérőben Párizsban tartózkodik. Megtekinti a Párizst és az elővárosokat összekötő földalatti gyorsvasút új átadott szakaszát, majd a Párizsban megnyílt erőáramú elektromos kiállításra látogat. Megbeszélést folytat Bernard de Fontgalland-nal, a Nemzetközi Vasúti Szövetség főtítkárával is. Csanádi június 9-én látogatást tesz Jean Chamant közlekedésügyi miniszternél, majd ebédet ad tiszteletére Robert Galley postaügyi miniszter.
- AUGUSZTUS FOLYAMÁN Az MSZMP KB meghívására Magyarországon tölti egy hónapos nyári szabadságát George Marchais, az FKP főtítkárhelyettese. Augusztus 2-án fogadja őt Kádár János. Elutazása előtt az FKP és a francia Szocialista Párt közös kormányprogramjáról ad nyilatkozatot a *Népszabadságnak*.
- OKTÓBER 15. Bordeaux-ban Jacques Chaban-Delmas volt miniszterelnök, Bordeaux polgármestere és Mód Péter párizsi magyar nagykövet védnökségével Magyar Gazdasági, Műszaki és Kulturális Hetek kezdődnek. Kiállítást rendeznek Bordeaux legnagyobb áruházában, valamint legnagyobb élelmiszer-áruházában, amelynek során száz különféle magyar könnyűipari terméket és fogyasztási cikket mutatnak be. Levetítik Jancsó Miklós *Így jöttem* című filmjét, továbbá Makk Károly *Szerelem* és Gaál István *Magasiskola* című alkotását. 1972. október 24-én Magyar Műszaki Napok kezdődnek, melyet Nyerges János, a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője nyit meg. Idegenforgalmi napot is tartanak. Orbán Lászlónak, a művelődésügyi miniszter első helyettesének és Rosta Endrének, a Kulturális Kapcsolatok Intézete elnökének vezetésével 1972. október 28-án magyar kulturális küldöttség érkezik Bordeaux-ba.
- OKTÓBER FOLYAMÁN A SZOT elnökségének meghívására először tartózkodik Magyarországon a CFDT francia keresztény szakszervezet küldöttsége. A delegációt Laurent Lucas, a szakszervezeti egyesülés elnöke vezeti. A küldöttség tagja André Soulat, a CFDT országos titkára és Félix Nicolo, a CFDT bretagne-i területi szövetségének titkára. A SZOT vezetőivel folytatott tárgyalások mellett, a francia vendégek ellátogatnak az Ikarus és a Videoton gyárba is, és tanulmányozzák a magyar szakszervezetek munkáját. A küldöttséget fogadja Kisházi Ödön, az Elnöki Tanács elnökhelyettese és Gáspár Sándor, a SZOT főtítkára.

- NOVEMBER 23. Az MSZMP KB táviratban üdvözli a Guadeloupe-i Kommunista Párt Központi Bizottságát a párt november 24-én kezdődő V. kongresszusa alkalmából.
- DECEMBER 7-9. Jean Charbonnel, francia tudomány- és iparfejlesztési miniszter tárgyalásokat folytat Budapesten a két ország kapcsolatairól.
- DECEMBER 13-17. Biszku Bélának, az MSZMP PB tagjának, a KB titkárának vezetésével magyar pártküldöttség vesz részt az FKP XX. kongresszusán Párizsban.

1973

- JANUÁR 24. Budapesten Szurdi István belkereskedelmi miniszter, az Országos Idegenforgalmi Tanács elnöke és Jean-Pierre Dannaud francia idegenforgalmi főbiztos öt évre szóló magyar-francia kormányközi idegenforgalmi egyezményt ír alá.
- FEBRUÁR 3-9. A Magyar Kereskedelmi Kamara meghívására Magyarországon tartózkodik a francia Gazdasági Minisztérium külkereskedelmi igazgatóságának küldöttsége, élén Jacques Pouchard, a minisztérium regionális osztályának igazgatója.
- FEBRUÁR 24-MÁRCIUS 2. A SZOT meghívására Georges Séguy főtitkár, az FKP PB tagja vezetésével a CGT küldöttsége Budapestre látogat.
- ÁPRILIS 29. A *Népszabadság* hírül adja, hogy az MSZMP Politikai Főiskolájának meghívására látogatást tesz Magyarországon az FKP oktatási delegációja. A küldöttséget Henri Martin, a KB tagja vezeti. A delegációt fogadja Nemes Dezső, a PB tagja, a főiskola rektora és Óvári Miklós, a KB titkára.
- MÁJUS 10. A párizsi kereskedelmi kiállításon magyar napot szerveznek, melyre küldöttség utazik Tordai Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes vezetésével. Tordai tárgyal a francia Külügyminisztérium és az Iparügyi Minisztérium képviselőivel is.
- MÁJUS 12-13. A Grenoble-ban megrendezett torna Európa-bajnokságon Magyar Zoltán (a későbbi kétszeres olimpiai bajnok) lólengésben a sportág első magyar aranyérmét szerzi. Molnár Imre lóugrásban a 3. helyen végez.
- MÁJUS 21-28. Az MSZMP KB meghívására Jean Capievicnek, a KB tagjának vezetésével az FKP pártmunkás-küldöttsége tanulmányúton Magyarországon jár.
- JÚLIUS 18-20. Pierre Messmer francia miniszterelnök hivatalos látogatást tesz Magyarországon. A második világháború óta először jár Budapesten francia kormányfő. Elkíséri Michel Jobert külügyminiszter. Július 19-én Messmert fogadja Kádár János.
- JÚLIUS 21. A *Magyar Nemzet* beszámol arról, hogy az MSZMP KB meghívására Magyarországon tartózkodott Roland Leroy, az FKP PB tagja, a KB titkára és François Hincker, a KB tagja. Megbeszéléseket folytattak Aczél Györggyel, az MSZMP PB tagjával, a KB titkárával „időszzerű ideológiai, kulturális és tudományos kérdésekről”.
- AUGUSZTUS 21. Georges Marchais, az FKP főtitkára fogadja a szabadságát Franciaországban töltő Aczél Györgyöt.
- SZEPTEMBER 5-10. A Francia Demokratikus Jogász Szövetség küldöttsége a Magyar Jogász Szövetség meghívására Magyarországon tartózkodik.
- SZEPTEMBER 6. Katona Istvánnak, az MSZMP KB tagjának, a KB osztályvezetőjének vezetésével küldöttség vesz részt Párizsban az FKP sajtóünnepségén.

NOVEMBER 13. Louis Baillot-t, az FKP KB tagját fogadja Bodnár László, az MSZMP Fejér megyei bizottságának titkára és Strasszer György, a megyei pártbizottság oktatási igazgatóságának vezetője.

1974

FEBRUÁR 21–25. Budapesten tartják a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság tárgyalásait, melyeket Baczoni Jenő külkereskedelmi államtitkár és Christian d'Aumale meghatalmazott miniszter vezet.

MÁRCIUS 25. René Duhamel, a CGT titkára megbeszélést folytat Budapesten Gáspár Sándorral, a SZOT főtitkárával a nemzetközi szakszervezeti mozgalom időszzerű kérdéseiről.

ÁPRILIS 6. Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke részt vesz a Georges Pompidou francia köztársasági elnök emlékére rendezett gyászszertartáson.

MÁJUS 8. Hazaérkezik Magyarországra a Keserű Jánosné könnyűipari miniszter vezetésével Franciaországban járt könnyűipari küldöttség. A delegáció részt vett a strasbourg-i Magyar Hetek ünnepélyes megnyitására. Keserű Jánosné tárgyalásokat folytatott a francia iparügyi miniszterrel és a külügyi államtitkárral is.

SZEPTEMBER 5–11. Az FKP KB meghívására magyar pártmunkásküldöttség tesz látogatást Párizsban.

SZEPTEMBER 23–30. Jean-Claude Parutto, megyei párttitkár vezetésével francia pártmunkásküldöttség jár Magyarországon.

OKTÓBER 16. Nagy János külügyminiszter-helyettes megbeszéléseket folytat Párizsban a francia Külügyminisztérium több vezető munkatársával a magyar–francia kapcsolatokról és időszzerű nemzetközi kérdésekről.

NOVEMBER 25. Budapesten 1984-ig érvényes hosszú lejáratú gazdasági, ipari és műszaki együttműködési egyezményt ír alá Baczoni Jenő külkereskedelmi államtitkár és Bernard Destremau francia külügyi államtitkár.

DECEMBER 12–14. Berecz János, az MSZMP külügyi osztályának vezetője megbeszéléseket folytat Jean Kanapával, az FKP KB külügyi osztályának vezetőjével.

1975

JANUÁR 28–FEBRUÁR 4. Francia parlamenti küldöttség hivatalos látogatáson Magyarországon jár.

FEBRUÁR 12–14. Küldöttség élén Budapesten tartózkodik Robert Galley francia építésügyi miniszter.

MÁJUS 24–25. Mindszenty József a francia katolikus egyház meghívására Párizsba látogat.

JÚNIUS 3–6. Jean-Michel Catalának, a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom főtitkárának vezetésével francia ifjúsági delegáció tartózkodik Magyarországon.

JÚNIUS 5–7. Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos látogatást tesz Franciaországban. Vendéglátójával, Jean Sauvagnargues külügyminiszterrel tárgyalásokat folytatnak a kétoldalú kereskedelmi, gazdasági és ipari kapcsolatok fejlesztéséről, kiemelve az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet jelentőségét. Puja Frigyest fogadja Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök is.

JÚLIUS 27. Roland Leroy, az FKP PB tagja, a KB titkára, Magyarországon töltve szabadságát, interjút ad a Magyar Televízió *Hét* című műsorának.

AUGUSZTUS 6–8. Gáspár Sándor, az MSZMP PB tagja, a SZOT főtitkára részt vesz Párizsban Benoît Frachon temetésén.

- SZEPTEMBER 5–7. A francia Szenátus külügyi és honvédelmi delegációja látogatást tesz Magyarországon.
- SZEPTEMBER 18–21. Magyarországon tartózkodik Bernard Destremau, a francia Külügyminisztérium államtitkára.
- OKTÓBER 5–10. Gáspár Sándornak, az MSZMP PB tagjának, a SZOT főtítkárának vezetésével magyar szakszervezeti delegáció látogat Franciaországba.
- OKTÓBER 14. A *Népszabadság* hírül adja, hogy az MSZMP KB meghívására Budapestre érkezett az FKP pártmunkás-küldöttsége.

1976

- JANUÁR 8–15. Az Országos Béketanács küldöttsége Franciaországba látogat.
- FEBRUÁR 2–10. Fock Jenőnek, az MSZMP PB tagjának vezetésével az MSZMP KB küldöttsége részt vesz az FKP XXII. kongresszusán.
- FEBRUÁR VÉGÉN A francia televíziónak a második világháború utáni történelemről szóló dokumentumfilm-sorozata keretében az 1956-os magyar forradalommal önálló rész foglalkozik. A műsor készítéséhez addig ismeretlen dokumentumfelvételeket is felhasználnak.
- MÁRCIUS 11–14. Jacques Leprette, a francia Külügyminisztérium politikai igazgatóhelyettes konzultációt folytat Nagy János külügyminiszter-helyetttessel Budapesten.
- ÁPRILIS 9. A Magyar Rádió megállapodást ír alá a Radio France-szal. A szerződés előzménye, hogy a Magyar Rádió és a Magyar Televízió egyezményes kapcsolata az ORTF-fel annak megszűnése miatt 1975. január 1-jén felbomlott.
- MÁJUS 3–6. Párizsban tartják a magyar–francia gazdasági, ipari és műszaki együttműködési megállapodás keretében működő kormányközi vegyes bizottság ülészakát. A magyar küldöttség vezetőjét, Török István külkereskedelmi miniszterhelyettest fogadja Raymond Barre külkereskedelmi miniszter és Bernard Destremau külügyi államtitkár.
- MÁJUS 10–15. A CGT meghívására Franciaországban tartózkodik a Szakszervezetek Országos Tanácsának küldöttsége Gáspár Sándor, az MSZMP PB tagja, a SZOT főtítkára vezetésével. A delegáció találkozik Georges Séguvel, a CGT főtítkárával. Május 11-én Gáspár Sándor az FKP KB párizsi székházában megbeszéléseket folytat Georges Marchais-vel, az FKP főtítkárával.
- MÁJUS 24–29. Az MSZMP meghívására François Mitterrand, a francia Szocialista Párt első titkára küldöttség élén Budapesten tartózkodik. Május 26-án tárgyal Kádár Jánossal. A francia küldöttségben részt vesz Robert Pontillon és Gaston Defferre, a végrehajtó bizottság tagjai.
- MÁJUS FOLYAMÁN Párizsban felhívást tesznek közzé „A nyugati közvéleményhez” címmel, melyben a polgári jogok tiszteletben tartását követeli számos ismert kelet-európai származású személyiség, így Fejtő Ferenc, Eugène Ionescu, Kende Péter, Király Béla, Arthur Koestler, Méray Tibor és mások.
- JÚNIUS 13–16. Lázár György miniszterelnök hivatalos látogatást tesz Franciaországban. Tárgyal Jacques Chirac miniszterelnökkel, Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnökkel, továbbá a francia gazdasági élet képviselőivel. Ezzel egyidejűleg megbeszéléseket folytat Bíró József magyar és Raymond Barre francia külkereskedelmi miniszter, valamint Marjai József külügyminisztériumi államtitkár és francia kollégája, Bernard Destremau. A tárgyalásokon gazdasági és kulturális kérdéseket egyaránt megvitatnak. Június 15-én együttműködési ke-

retmegállapodást írnak alá, egyrészt a Nikex és Creusot–Loire képviselői, másrészt a Chemolimpex magyar és a Rhone Poulenc francia vállalat vezetői. A Nikex és a Creusot–Loire közötti megállapodás környezetvédelmi, építőipari, nyersanyagipari és bányaiipari, továbbá kohászati berendezések közös gyártására, illetve egymásnak, valamint harmadik félnek történő szállítására vonatkozik. A Chemolimpex és a Rhone Poulenc 3 éves megállapodást kötött meghatározott terméklista szerinti kölcsönös áruszállításokra, továbbá műszaki és tudományos együttműködésre.

JÚNIUS 16–19. Gaston Plissonnier-nek, az FKP PB tagjának, a KB titkárának vezetésével francia pártküldöttség tartózkodik Magyarországon. A delegáció tagjai: Guy Hermier, a PB tagja, Marie-Thérèse Goutmann, a KB tagja, a szenátus kommunista csoportjának elnöke, Jacques Denis, a KB tagja és Martin Verlet, a KB külügyi osztályának munkatársa. Fogadja őket Kádár János, és megbeszéléseket folytatnak Óvári Miklóssal, a PB tagjával, a KB titkárával, Gyenes Andrással, a KB külügyi titkárával, Berecz Jánossal és Horn Gyulával, a KB külügyi osztályának munkatársaival „a nemzetközi kommunista mozgalom és a nemzetközi helyzet időszerű kérdéseiről”.

SZEPTEMBER VÉGÉN Párizsban háromnapos történelmi és politikai konferenciát tartanak a magyar forradalom huszadik évfordulója alkalmából magyar, cseh és lengyel emigránsok részvételével. A tanácskozás iratait 1978-ban francia nyelvű kötetben jelentetik meg (*1956, Varsovie–Budapest: la deuxième révolution d'octobre*. Textes réunis par Pierre Kende et Krzysztof Pomian. Paris, Le Seuil, 1978.).

OKTÓBER 11–16. Az Európában és a világ különböző tájain a magyar katolikus híveket pasztoráló papság először tartja évi plenáris gyűlését Franciaországban, melyen mintegy 50 magyar lelkész vesz részt.

OKTÓBER 25–29. Francia üzletemberekből és nagyiparosokból álló küldöttség jár Magyarországon, melyet Jean Myon, a Francia Munkaadók Országos Tanácsának elnöke vezet. Jean Myont fogadja Bakos Zsigmond könnyűipari és Török István külkereskedelmi miniszterhelyettes.

OKTÓBER 27–NOVEMBER 3. Joseph Trehelnek, az FKP yvelines-i pártbizottsága titkárának vezetésével pártmunkásküldöttség tartózkodik Magyarországon az üzemi pártmunka elvi és gyakorlati kérdéseinek vizsgálata céljából.

DECEMBER 12. Rácz Pál külügyminisztériumi államtitkár konzultációt folytat Párizsban.

DECEMBER FOLYAMÁN A Francia Szocialista Párt „Action Féminine” bizottsága fogadja az MSZMP nőküldöttségét. A küldöttséget Erdei Lászlóné, az MSZMP vezetőségi tagja és a Magyar Nők Országos Tanácsának elnöke vezeti.

1977

JANUÁR FOLYAMÁN Párizsba emigrál Kemény István szociológus.

ÁPRILIS 8–12. Jean Kanapa, az FKP PB tagja látogatást tesz Magyarországon.

MÁJUS 16–23. Magyar parlamenti küldöttség Apró Antalnak, MSZMP PB tagjának, az Országgyűlés elnökének vezetésével hivatalos látogatáson Franciaországban tartózkodik. Apró Antal tárgyal Edgar Faure-ral, a francia Nemzetgyűlés és Alain Poherrel, a Szenátus elnökével, valamint Raymond Barre miniszterelnökkel. A küldöttség ellátogat Marseille-be, Biarritzba és francia Baszkföldre is.

- JÚNIUS 20–25. Magyarországon tartózkodik az FKP pártmunkásküldöttsége Daniel Henri Wirznek, az FKP KB osztályvezető-helyettesének vezetésével. A delegációt fogadja Aczél György, az MSZMP PB tagja, miniszterelnök-helyettes.
- OKTÓBER 27–29. Raymond Barre francia miniszterelnök hivatalos látogatást tesz Magyarországon. Kíséretében Budapestre érkezik magyar származású felesége, Evé Barre, André Rossi külkereskedelmi miniszter, Jean-François Deniau külügyi államtitkár és Roger Vours, a Külügyminisztérium kulturális és műszaki-tudományos igazgatóságának főigazgatója. A francia kormányfőt fogadja Kádár János, az MSZMP KB első titkára – akinek Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök nevében franciaországi látogatásról szóló meghívást ad át – és Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke is. Vendéglátójával, Lázár György miniszterelnökkel hivatalos tárgyalásokat folytat a magyar–francia kapcsolatok alakulásáról és a nemzetközi helyzetről. Barre a Hősök terén megkoszorúzza a Magyar Hősök Emlékművét, és meglátogatja a budapesti Francia Intézetet. Eva Barre megtekinti a Szépművészeti Múzeumot, sétát tesz a Belvárosban, és ellátogat a szentendrei Kovács Margit Múzeumba is.
- NOVEMBER 20. A Párizs környéki Bezons városában megtartják a Francia–Magyar Társaság tizedik jubileumi kongresszusát, melyen a testület fennállásának 30. évfordulóját is ünneplik. A társaság főtitkára: Maurice BlaizEAU. Veress Péter párizsi magyar nagykövét esti fogadást ad a kongresszus tiszteletére, melyen bejelentik, hogy a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Béke és Barátság Érdemrenddel tüntette ki a szervezetet.
- NOVEMBER 22–30. Pesta Lászlónak, az Országgyűlés jegyzőjének vezetésével magyar országgyűlési küldöttség tartózkodik Franciaországban. A november 23-án délelőtt a szenátusba látogató delegációt René Chazelle, a Szenátus francia–magyar csoportjának elnöke, míg délután François Le Douarec, a Nemzetgyűlés első elnökhelyettese fogadja. November 30-án a Petit Palais termeiben a 20. század elejének magyar művészetét bemutató kiállítás nyílik a Kulturális Kapcsolatok Intézetének rendezésében.
- NOVEMBER 24–27. Georges Marchais, az FKP főtitkára és Jean Kanapa, a PB tagja „baráti látogatáson” Budapesten tartózkodik.
- DECEMBER 8. Budapesten, a Kulturális Kapcsolatok Intézetében aláírják az 1978–1980-as évekre szóló magyar–francia kulturális és műszaki-tudományos együttműködési munkatervet.
- DECEMBER 12–15. Rácz Pál külügyi államtitkár Párizsban tárgyal Pierre-Christian Taittinger francia külügyi államtitkárral. Eseményét folytatnak az európai biztonság és együttműködés kérdéseiről. Rácz Pált fogadja Louis de Guiringaud francia külügyminiszter.

1978

- MÁJUS 16–20. A MSZMP KB meghívására az FKP pártmunkásküldöttsége tartózkodik Magyarországon Jan Chaulet, a Gard megyei pártbizottság titkárának vezetésével a tömegpolitikai munka magyar tapasztalatainak megismerése céljából.
- JÚNIUS 4–10. Magyar katonai küldöttség utazik hivatalos látogatásra Franciaországba Oláh István altábornagy, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke, honvédelmi miniszterhelyettes vezetésével.
- JÚNIUS 10. Az argentinai labdarúgó-világbajnokság csoportmérkőzésén Mar del Platában Franciaország–Magyarország 3-1 (3-1). Gól: Lopez, Berdoll, Rocheteau,

- illetve Zombori. Ez az utolsó csoportmérkőzés tét nélkül zajlik, mivel mindkét csapat ekkorra már kiesett.
- JÚNIUS 12–14. Gyenes András, az MSZMP KB külügyi titkára látogatást tesz Párizsban az FKP-nál.
- JÚLIUS 21–23. Párizsban ülésezik a magyar–francia gazdasági, ipari és műszaki együttműködési vegyes bizottság.
- JÚLIUS FOLYAMÁN Párizsban Kende Péter szerkesztésében és kiadásában megindul a *Magyar Füzetek* című folyóirat, mely évenként rendszertelenül két-három alkalommal jelenik meg a „szabad magyar gondolkodás archívumaként”.
- SZEPTEMBER 18–23. Hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodik a CFDT francia szakszervezet küldöttsége.
- SZEPTEMBER 28–OKTÓBER 4. Magyarországon tartózkodik az FKP megyei titkárokból álló háromtagú küldöttsége Paul Rochass-nak, a KB tagjának, az Isere megyei pártbizottság első titkárának vezetésével, az MSZMP tömegpolitikai tevékenységének tanulmányozása céljából.
- OKTÓBER 9–13. Simon Pál nehézipari miniszter tárgyalásokat folytat Franciaországban.
- OKTÓBER 16–21. Magyarországon jár a CGT küldöttsége.
- OKTÓBER 23–26. Bíró József külkereskedelmi miniszter Franciaországban tárgyal.
- OKTÓBER FOLYAMÁN A Hazafias Népfrent Országos Tanácsának képviselőtében Párizsban Pehr Imréné találkozik a francia Béketanács részéről Yves Choler-val.
- NOVEMBER 15–17. Kádár János, az MSZMP KB első titkára, az Elnöki Tanács tagja Valéry Giscard d'Estaing köztársasági elnök meghívására hivatalos látogatást tesz Franciaországban. Kíséretében van Puja Frigyes külügyminiszter, Bíró József külkereskedelmi miniszter és Katona István, a KB osztályvezetője. Kádár János a párizsi magyar nagykövetségen találkozik Georges Marchais-val, az FKP főtitkárával és François Mitterrand-nal, a francia Szocialista Párt első titkárával. A magyar és a francia külkereskedelmi miniszter megállapodást ír alá a két ország gazdasági, ipari és műszaki együttműködésének fejlesztéséről.
- NOVEMBER 26–DECEMBER 2. Gáspár Sándor, az MSZMP PB tagja, a SZOT főtitkára, a Szakszervezeti Világszövetség elnöke részt vesz Grenoble-ban a CGT kongresszusán.

1979

- MÁRCIUS 2–7. Maróthy László, az MSZMP PB tagja, a KISZ KB első titkára látogatást tesz Franciaországban.
- MÁRCIUS 8–11. Maxime Gremetz, az FKP PB tagja és Yves Serdenif, a KB munkatársa Magyarországon tartózkodnak. Megbeszélést folytatnak Gyenes Andrással, a KB titkárával Berecz János, a KB külügyi osztályának vezetője és Horn Gyula osztályvezető-helyettes jelenlétében.
- MÁRCIUS 11–12. Jean-Philippe Lecat francia kulturális és hírközlési miniszter Budapesten tárgyal.
- ÁPRILIS 9. Budapesten tartják a magyar–francia gazdasági együttműködési vegyes bizottság kétnapos elnöki találkozóját.
- ÁPRILIS 23. A párizsi Kereskedelmi Kamara dísztermében ünnepélyes keretek között megnyílik a Raymond Barre francia és Lázár György magyar miniszterelnök védnöksége alatt rendezett Magyar Gazdasági és Műszaki Napok rendez-

- vénysorozata. Ennek keretében kezdi meg működését a párizsi Magyar Dokumentációs Központ, amely a Budapesten már működő Francia Dokumentációs Központ párjaként a francia üzletemberek és szakemberek számára nyújt felvilágosítást a magyar iparról. Marjai József miniszterelnök-helyettes április 23–28-án részt vesz a Párizsban és Lyonban megrendezett Magyar Gazdasági és Műszaki Napok programjának megnyitásán. Párizsi tartózkodása során megbeszélést folytat a francia miniszterelnökkel.
- ÁPRILIS 24–26. Francia és magyar közgazdászok tanácskoznak Párizsban a világgazdaság legutóbbi fejlődési szakaszáról és a francia–magyar gazdasági kapcsolatokról. A vitában részt vevő magyar szakembereket Simai Mihály akadémikus, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének igazgatóhelyettese vezeti.
- MÁJUS 8–15. Óvári Miklós, az MSZMP PB tagja, a KB titkára vezetésével pártküldöttség vesz részt az FKP XXIII. kongresszusán. Óvári Miklós 11-én felszólal a Saint-Étienne-ben tartott nagygyűlésen. A magyar küldöttség tagja volt Berecz János.
- AUGUSZTUS 16. Nágel Nemes Lajos magyar származású francia könyvkiadónak a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetését adományozza.
- SZEPTEMBER 26. Puja Frigyes külügyminiszter New Yorkban az ENSZ Közgyűlés XXXIV. ülészakán konzultál Jean François-Poncet francia külügyminiszterrel.
- OKTÓBER 21–22. Norbert Ségard, francia postaügyi és távközlési miniszter hivatalos látogatáson Magyarországon jár.
- NOVEMBER 20–22. Lázár György, az MSZMP KB PB tagja, a minisztertanács elnöke hivatalos látogatást tesz a Francia Köztársaságban.
- DECEMBER 11–13. Az európai kommunista és munkáspártok nemzetközi konferenciát tartanak Tihanyban a kommunista és a szociáldemokrata pártok között nemzetközi szinten kiépülő kapcsolatokról. A konferencia jelentős figyelmet kap a francia szocialista sajtóban.

1980

- JANUÁR 13–19. A Magyar Televízió küldöttsége Nagy Richárd vezetésével Párizsban tárgyal. A delegáció találkozik a három francia tévétársaság vezetőivel, és ennek során televíziós együttműködési jegyzőkönyv aláírására is sor kerül.
- FEBRUÁR 21. Budapesten megnyílik a legnagyobb francia kereskedelmi bank, a Banques Nationale de Paris magyarországi képviseleti irodája. A pénzügyintézet kiterjedt hálózatával segít a magyar vállalatoknak kereskedelmi és kooperációs partnereket keresni.
- MÁRCIUS 17–19. Bertrand Dufourcq, a francia Külügyminisztérium igazgatója konzultációt folytat Budapesten a Külügyminisztériumban.
- ÁPRILIS FOLYAMÁN Faluvégi Lajos pénzügyminiszter Párizsban Maurice Papon költségvetésügyi miniszterrel és René Monory gazdasági miniszterrel folytat eszmecsere-t. A költségvetési miniszterrel megállapodást ír alá a kettős adóztatás elkerüléséről.
- JÚNIUS 2–7. A FKP KB meghívására Párizsban tartózkodik a MSZMP gazdaságpolitikai kérdéseket tanulmányozó pártmunkás-küldöttsége, Szikszay Bélának, a KB osztályvezető-helyettesének vezetésével. A delegációt fogadja Gaston Plissonnier, az FKP PB tagja, a KB titkára.

- JÚNIUS 26–27. Jean-François Deniau francia külkereskedelmi miniszter Budapesten tárgyal.
- JÚLIUS 3–6. Kádár János meghívására Georges Marchais, az FKP KB főtitékára, felesége és Jean-François Gau, a KB tagja kíséretében Magyarországon tartózkodik. Kádár Jánossal két ízben folytatnak megbeszélést a nemzetközi helyzetről és a kétoldalú kapcsolatok alakulásáról.
- JÚLIUS 17–19. Maurice Papon francia költségvetésügyi miniszter hivatalos látogatáson Magyarországon jár.
- JÚLIUS 30–31. Jean François-Poncet francia külügyminiszter hivatalos látogatást tesz Magyarországon. Fogadja őt Kádár János, az MSZMP KB első titkára és Aczél György miniszterelnök-helyettes. A látogatás során magyar-francia jogsegélyegyezményt írnak alá.
- OKTÓBER 1–3. Pozsgay Imre művelődésügyi miniszter hivatalos látogatásra Franciaországba utazik.
- NOVEMBER 5. Fekete János, a Magyar Nemzeti Bank első elnökhelyettese Párizsban előadást tart a nemzetközi monetáris rendszerről, a Bank- és Pénzügyi Tanulmányok Intézete és a Francia Bankok Szövetsége által rendezett konferencián.

1981

- MÁRCIUS 5. Egyhetes látogatás után elutazik Budapestről a francia Ifjúsági, Sport- és Szabadidőügyi Minisztérium Jean-Louis Langlais ifjúsági főigazgató vezette delegációja, mely az Állami Ifjúsági Bizottság meghívására érkezett Magyarországra.
- ÁPRILIS 13–14. Magyarországon jár Jean-Baptiste Doumeng, a francia Interagra csoport elnöke. Találkozik néhány nagyvállalat vezetőjével, és megbeszéléseket folytat a Külkereskedelmi, az Ipari, valamint a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumban.
- JÚLIUS 7–9. Szarka Károly külügyminiszter-helyettes konzultációt folytat Franciaországban a Külügyminisztériumban.
- SZEPTEMBER 7–9. Berecz János, az MSZMP KB titkára, a KB külügyi osztályának vezetője Párizsban tárgyal Gaston Plissonnier-vel és Maxime Gremetzcel, az FKP PB tagjaival, a KB titkáraival. Találkozik a Szocialista Párt vezetőivel is.
- SZEPTEMBER 17–OKTÓBER 5. Puja Frigyes külügyminiszter részt vesz az ENSZ Közgylés XXXVI. ülészakán, s közben találkozik Claude Cheysson francia külügyminiszterrel.
- SZEPTEMBER 27–30. Gaston Plissonnier, az FKP PB tagja, a KB titkára látogatást tesz Magyarországon.
- OKTÓBER A párizsi *Irodalmi Újság* és a *Magyar Füzetek* különszámot adnak ki az 1956-os magyar forradalomról.
- OKTÓBER 5–14. A Kulturális Kapcsolatok Intézetének meghívására Magyarországra látogat Louise Mamiac asszony, a Francia–Magyar Baráti Társaság elnöke. Fogadja őt Óvári Miklós, az MSZMP PB tagja és Pozsgay Imre művelődési miniszter.
- OKTÓBER 21–27. Katona Imrének, az MSZMP KB tagjának vezetésével az MSZMP küldöttsége Valence-ban részt vesz a francia Szocialista Párt kongresszusán.
- OKTÓBER 26–30. Az FKP KB meghívására Kornidesz Mihállyal, az MSZMP KB tagjával, a KB tudományos, közoktatási és kulturális osztályának vezetőjével az élen

magyar pártküldöttség látogat Franciaországba. A delegáció, amely az FKP kulturális tevékenységét tanulmányozza, megbeszéléseket folytat Guy Hermierrel, az FKP PB tagjával.

OKTÓBER 29. Befejezi magyarországi látogatását a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom küldöttsége, melyet Pierre Zarka főtitkár vezet.

1982

A francia Renault cég és az Ikarus együttes fellépésének eredményeként a Renault Algériában versenytárgyalást nyer, amelynek értelmében Algéria a következő másfél évben 600 autóbust vásárol 28 millió frank értékben. A megállapodás alapján a Renault szállítja Magyarországra az autóbuszok alvázat, és azokat az Ikarus szereli össze. – A szamizdat AB Független Kiadónál megjelenik Méray Tibor *„Miért kellett meghalniuk?” Jegyzetek a Nagy Imre-perhez* című kötete.

JANUÁR 18–21. Párizsban tartózkodik Horn Gyula, az MSZMP KB külügyi osztályának helyettes vezetője. Találkozik Jacques Huntzingerrel, a francia Szocialista Párt Végrehajtó Bizottságának tagjával, külügyi titkárral, Maxime Gremetzcel, az FKP PB tagjával, a KB titkárával, továbbá a francia Külügyminisztérium képviselőjével.

FEBRUÁR 2–9. Korom Mihály, az MSZMP PB tagja, a KB titkára – küldöttség élén – részt vesz az FKP XXIV. kongresszusán. Február 5-én Bobignyben szolidaritási gyűlésen beszédet mond.

MÁRCIUS 11–12. Michel Rocard francia tervezési és területrendezési miniszter tárgyalásokat folytat Budapesten.

MÁRCIUS 16–22. Francia parlamenti küldöttség tesz látogatást Magyarországon Pierre Joxe-nak, a Szocialista Párt parlamenti frakciója elnökének, a Nemzetgyűlés francia-magyar baráti csoportja elnökének vezetésével.

ÁPRILIS 9. Délkelet-ázsiai körútját befejezve Párizsban megszakítja útját Puja Frigyes külügyminiszter, és megbeszéléseket folytat Claude Cheysson francia külügyminiszterrel.

ÁPRILIS 23–29. Aczél György, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnökhelyettese látogatást tesz Franciaországban *Beszélgetés a szocializmusról* című interjúkönyvének franciaországi megjelenése alkalmából. Fogadja őt François Mitterrand köztársasági elnök.

ÁPRILIS 25–29. Lionel Jospin, a francia Szocialista Párt első titkára – küldöttség élén – Magyarországon jár. Érkezésük másnapján fogadja őket Kádár János.

ÁPRILIS 26–28. Ábrahám Kálmán építésügyi és városfejlesztési miniszter Franciaországba látogat.

MÁJUS 3. Maxime Gremetz, az FKP PB tagja, a KB titkára Magyarországra jön. Fogadja őt Berecz János, az MSZMP KB külügyi osztály vezetője.

MÁJUS 10–13. Magyarországon tárgyal François Ceyrac, a Francia Munkaadók Országos Szövetségének tiszteletbeli elnöke, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara alelnöke, aki a Magyar Kereskedelmi Kamara francia tagozatának elnökével, Kovács Istvánnal megállapodást ír alá. Ezzel újabb öt évre meghosszabbítják a két kamara között 1976-ban kötött szerződést.

MÁJUS 20. A Joseph Sanguedolce, az FKP KB tagja vezetésével Magyarországon tartózkodó francia pártküldöttséget fogadja Korom Mihály, a MSZMP PB tagja, a KB titkára, Rácz Sándornak, az MSZMP KB osztályvezetőjének jelenlétében.

- JÚNIUS 10. Párizsban felavatják Varga Imre Kossuth-díjas szobrászművész Bartók-szobrát. Jacques Chirac, Párizs polgármestere az avatási ünnepségen beszédet mond.
- JÚNIUS 10–11. Michel Jobert francia külkereskedelmi miniszter tárgyalásokat folytat Budapesten.
- JÚNIUS 11–16. Gáspár Sándor, az MSZMP PB tagja, a SZOT főtitkára, a Szakszervezeti Világszövetség elnöke Franciaországban részt vesz a CGT XLI. kongresszusán.
- JÚNIUS 30–JÚLIUS 2. A KISZ meghívására a Francia Szocialista Ifjúsági Mozgalom küldöttsége Gilbert Veron vezetésével Magyarországon tartózkodik. A küldöttség tagjai: Farouk Medouni és Didier Martinet. A KISZ nevében fogadja őket Kovács Jenő és Fejti György, valamint Horn Gyula, a KB külügyi osztályának helyettes vezetője.
- JÚNIUS FOLYAMÁN Budapesten vendégszerepel a Théâtre National de l'Est Parisien.
- JÚLIUS 6. Két francia vonatkozású kiállítás nyílik a Nemzeti Galériában: a magyar könyvkiadók francia szerzők műveinek Magyarországon megjelent fordításait mutatják be. A másik kiállítást Théodore Gericault francia romantikus festő képeiből rendezik.
- JÚLIUS 7–9. François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke hivatalos látogatást tesz a Magyar Népköztársaságban. A kíséretében lévő Michel Jobert külkereskedelmi miniszter megállapodást ír alá Magyarország és Franciaország harmadik piaci együttműködéséről.
- JÚLIUS 19–29. Ernest Milcent, az *Informations Catholiques Internationales* című francia katolikus folyóirat főszerkesztője vezetésével papokból, orvosokból, tanárokból álló 40 tagú csoport tesz látogatást Magyarországon, hogy megismerkedjen az ország politikai, gazdasági és kulturális helyzetével, az állam és egyház kapcsolatával, az egyházak működésével. Az Állami Egyházügyi Hivatalban beszélgetést folytatnak Straub István elnökhelyetttel.
- AUGUSZTUS 5–6. Charles Fiterman francia állam- és közlekedési miniszter, az FKP KB PB tagja, a KB titkára Budapesten megbeszéléseket folytat Pullai Árpád közlekedés- és postaügyi miniszterrel. Fogadja őt Németh Károly, az MSZMP PB tagja, a KB titkára, valamint Marjai József, a Minisztertanács elnökhelyettese is.
- SZEPTEMBER 20–OKTÓBER 3. Puja Frigyes külügyminiszter részt vesz az ENSZ Közggyűlés XXXVII. ülészakán, s közben konzultál Claude Cheysson francia külügyminiszterrel.
- SZEPTEMBER 24. Kiállítás nyílik a Múcsarnokban Nicolas Schöffer magyar származású francia szobrászművész műveiből.
- SZEPTEMBER 30–OKTÓBER 6. Az MTA meghívására Magyarországra látogat a franciaországi Tudományos Kutatások Országos Központjának (CNRS) küldöttsége Wladimir Mercouroffnak, a CNRS külügyi igazgatójának vezetésével. A küldöttség tárgyalásokat folytat az MTA vezetőivel.
- OKTÓBER 19. Párizsban szerződést ír alá a Hungarotex és a Pierre Cardin divatcég. Ennek értelmében a magyar vállalat a francia cég modelljei alapján ruházati cikkeket és kiegészítő termékeket gyárt Magyarországon, és azokat hazai, valamint külföldi piacokon értékesíti. A hazai forgalmazás érdekében Pierre Cardin márkájú cikkeket árusító butik megnyitását tervezik Budapesten 1983 első felében.

- OKTÓBER 26–30. Az FKP KB meghívására Kornidesz Mihállyal, az MSZMP KB tagjával és kulturális osztályának vezetőjével az élén pártküldöttség tartózkodik Franciaországban kulturális tevékenység tanulmányozása céljából. A delegáció tárgyal Guy Hermier-vel és Gaston Plissonnier-vel, a PB tagjaival.
- DECEMBER 10. Horn Gyula, az MSZMP KB külügyi osztályvezető-helyettese a francia Szocialista Párt meghívására Párizsban tartózkodik. Megbeszéléseket folytat a párt vezetőivel a nemzetközi helyzetről és a kelet-nyugati kapcsolatok alakulásáról. Találkozik az FKP vezetőivel és kormánypolitikuskokkal is.

1983

- JANUÁR 24–25. A Magyar Külügyi Intézet és a Francia Nemzetközi Kapcsolatok Intézete kerekasztal-konferenciát tart Budapesten. Az európai biztonság és együttműködés, valamint a kelet-nyugati kapcsolatok aktuális kérdéseit vitatják meg.
- JANUÁR 26–28. Várkonyi Péter, az MSZMP KB külügyi titkára látogatást tesz Párizsban az FKP-nál. Megbeszéléseket folytat Maxime Gremetzcel, a FKP PB tagjával.
- FEBRUÁR 9–11. Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos látogatáson Franciaországban jár.
- MÁRCIUS 23–26. André Henry francia szabadidőügyi miniszter Budapesten tárgyal.
- ÁPRILIS 18–22. Marjai József miniszterelnök-helyettes a Magyar Gazdasági Napok keretében Franciaországban tartózkodik. Fogadja őt François Mitterrand köztársasági elnök és Pierre Mauroy miniszterelnök.
- MÁJUS 25–29. Edwige Avice, francia szabadidő- és ifjúságügyi miniszter Budapesten tárgyal.
- JÚNIUS 2–3. Claude Estier, a francia Szocialista Párt Központi Bizottsága elnöke látogatást tesz Magyarországon.
- JÚNIUS FOLYAMÁN A párizsi *Irodalmi Újság* különszámot jelentet meg Nagy Imre és társai halálának 25. évfordulója alkalmából.
- JÚLIUS 10–13. Pierre Mauroy, a Francia Köztársaság miniszterelnöke hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodik. Fogadja őt Kádár János, az MSZMP KB első titkára.
- AUGUSZTUS 19. Paul Laurent, az FKP PB tagja, a KB titkára látogatást tesz Magyarországon.
- SZEPTEMBER 25. Várkonyi Péter külügyminiszter az ENSZ Közgyűlésének XXXVIII. ülészakán New Yorkban tartózkodva kétoldalú megbeszélést folytat Claude Cheysson francia külügyminiszterrel.
- OKTÓBER 1. Losonczi Pál, az MSZMP KB PB tagja, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, New Yorkból hazatérőben, Párizsban megszakítva útját, találkozik Alain Pohér francia szenátusi elnökkel.
- OKTÓBER 17–21. Varga Péter, az MSZMP KB osztályvezetője küldöttség élén Franciaországba látogat.
- OKTÓBER 24–29. Köpeczi Béla művelődési miniszter hivatalos látogatáson Franciaországban tartózkodik. – A KISZ KB küldöttsége Fejti György első titkár vezetésével Párizsban tárgyal.
- NOVEMBER 23–25. Budapesten Roland Carraz francia idegenforgalmi államtitkár tárgyalásokat folytat Juhár Zoltán belkereskedelmi miniszterrel, az Országos Idegenforgalmi Tanács elnökével a szervezett turistaforgalom növeléséről.

- NOVEMBER FOLYAMÁN Gonda György államtitkár, az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnöke és Huguette Bouchardeau államtitkár, a francia környezetvédelmi és életminőségi államtitkárság vezetője Budapesten együttműködési megállapodást ír alá a két ország környezet- és természetvédelmi kapcsolatainak továbbfejlesztéséről.
- DECEMBER 12–15. Havasi Ferenc, az MSZMP PB tagja, a KB titkára látogatást tesz Párizsban a francia Szocialista Pártnál. Franciaországi tartózkodása során találkozik az FKP képviselőivel is.

1984

- JANUÁR 16–19. Anicet Le Pors francia államigazgatási és közigazgatási-reformügyi államtitkár tárgyalásokat folytat Budapesten.
- MÁJUS 18–19. Maxime Gremetz, az FKP PB tagja, a KB titkára Magyarországra látogat.
- NYÁR Nagy Ernő kiadásában megjelenik a *Forradalom sajtója* című reprint dokumentumkötet Franciaországban. – A párizsi *Magyar Füzetek* sorozatában újból megjelennek Nagy Imre 1955–1956-os vitairatai.
- JÚLIUS 8–9. Michel Rocard francia mezőgazdasági miniszter Budapesten tárgyal. Fogadja őt Lázár György, a Minisztertanács elnöke.
- SZEPTEMBER 6–10. Szűrös Mátyás, az MSZMP KB titkára látogatást tesz Franciaországban az FKP-nél és a francia Szocialista Pártnál. Fogadja őt Georges Marchais, az FKP KB főtitkára.
- SZEPTEMBER 20–23. Esztergályos Ferenc külügyminiszter-helyettes konzultációt folytat Párizsban a Külügyminisztériumban.
- OKTÓBER 15–16. Kádár János az MSZMP KB első titkára, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja hivatalos munkalátogatást tesz Franciaországban. Több négy szemközti tárgyalást folytat François Mitterrand köztársasági elnökkel. Szeptember 15-én találkozik Georges Marchais-val, az FKP KB főtitkárával, valamint Lionel Jospinnel, a francia Szocialista Párt első titkárával. A Francia Munkaadók Országos Szövetségének székházában találkozik a francia gazdasági és pénzügyi élet vezető képviselőivel. Október 16-án a francia televízióban sugározzák nyilatkozatát. Kádár János és François Mitterrand sajtóértekezletet tart az Élysée-palotában.
- NOVEMBER 19–24. Kovács Antal államtitkárnak, az Országos Vízügyi Hivatal elnökének vezetésével magyar küldöttség tárgyal Párizsban Huguette Bouchardeau francia környezetvédelmi miniszterrel a kétoldalú vízügyi együttműködés fejlesztéséről.
- DECEMBER 1–6. René Piquet, az FKP PB tagja Magyarországon pihen. Fogadja őt Kádár János, az MSZMP KB első titkára.
- DECEMBER 19. Chemol–France néven magyar–francia közös vállalat alapító okmányait írják alá Budapesten.

1985

- FEBRUÁR 5–11. Aczél György, az MSZMP PB tagja, a KB titkára Párizsban részt vesz az FKP XXV. kongresszusán. Február 7-én átadja a kongresszusnak az MSZMP üdvözlését.
- FEBRUÁR 10–15. A Magyar Kereskedelmi Kamara küldöttsége Beck Tamás elnök vezetésével Párizsban francia üzletemberekkel ipari kooperációs kapcsolatokat

- kialakításáról folytat megbeszéléseket. A küldöttségben képviselt vállalatok mintegy 50 millió frank értékben megállapodásokat is kötnek.
- FEBRUÁR 22. Róbert László újságíró Párizsban találkozik Jean-Christophe Romerrel, a francia Szocialista Párt vezetőségének tagjával.
- MÁRCIUS 25-28. Az MSZMP XIII. kongresszusán első ízben képviselteti magát a francia Szocialista Párt, Marcel Debarge személyében.
- ÁPRILIS 22-25. Hetényi István pénzügyminiszter hivatalos látogatást tesz Franciaországban. Tárgyalópartnere Pierre Béregovoy, gazdasági, pénzügyi és költségvetési miniszter.
- MÁJUS 2-4. Kopolyi László ipari miniszter Párizsban Édith Cresson francia iparfejlesztési és külkereskedelmi miniszterrel tárgyal.
- AUGUSZTUS 1-5. Schöffner Miklós szobrászművész meghívására Kalocsán *Magyar Műhely*-tanácskozássra kerül sor. Ez a párizsi magyar folyóirat első ilyen rendezvénye Magyarországon.
- SZEPTEMBER 4-5. Jean-Michel Baylet francia külügyminisztériumi államtitkár konzultációt folytat Budapesten a Külügyminisztériumban.
- SZEPTEMBER 8-11. Gaston Plissonnier, az FKP PB tagja, a KB titkára Magyarországra látogat. Tárgyal Havasi Ferencsel, az MSZMP PB tagjával, a KB titkárával. Fogadja öt Németh Károly, az MSZMP főtitkárhelyettese.
- OKTÓBER 2-6. Juhár Zoltán belkereskedelmi miniszter megbeszéléseket folytat Párizsban Michel Crépeau francia kereskedelmi, kézműipari és idegenforgalmi miniszterrel.
- OKTÓBER 11-13. Borbély Gábor, az MSZMP KB tagja – küldöttséggel – az MSZMP képviseletében részt vesz Toulouse-ban a francia Szocialista Párt kongresszusán. Párizsi útutazásakor fogadja Maxime Gremetz, az FKP PB tagja, a KB titkára.
- OKTÓBER 21-25. Sarlós István, az MSZMP PB tagja, az Országgyűlés elnöke látogatást tesz Franciaországban. Tárgyalópartnerei: Alain Poher, a Szenátus elnöke és Louis Mermaz, a Nemzetgyűlés elnöke.
- OKTÓBER FOLYAMÁN Az MSZMP KB meghívására Magyarországon tartózkodik az FKP tanulmányi küldöttsége az FKP Fővárosi Bizottsága VB tagjának vezetésével.
- DECEMBER 3-6. Az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének meghívására Budapesten tartózkodik Colette Audry író, a francia Szocialista Tanulmányok és Kutatások Intézetének (ISER) elnöke. Találkozik Aczél Györggyel, az MSZMP PB tagjával.
- DECEMBER 13-16. Köpeczi Béla művelődési miniszter – kulturális program keretében – Franciaországban tartózkodik. Megbeszélést folytat Jean-Pierre Chevènement közoktatási miniszterrel és Jack Lang kulturális miniszterrel. December 13-án Párizsban a Paris III Sorbonne Nouvelle Egyetemen Jean-Pierre Chevènement és Köpeczi Béla felavatja az Egyetemközi Hungarológiai Központot (CIEH). Az ünnepségen jelen van Henri Behar, az egyetem elnöke.

1986

- FEBRUÁR 1-5. Balla Lászlóval, az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályának vezetőjével az élen magyar pártmunkás-küldöttség tartózkodik Franciaországban. A küldöttséget fogadja Pierre Blotin, az FKP PB tagja.
- MÁJUS 12-17. Az Interparlamentáris Unió magyar csoportja magyar-francia baráti tagozatának küldöttsége Pesta László elnök vezetésével Franciaországba láto-

- gat. A magyar képviselőket Hubert Martin, a francia Szenátus francia–magyar baráti csoportjának elnöke hívta meg.
- JÚNIUS 9. A mexikói labdarúgó-világbajnokság csoportmérkőzésén Leonban Franciaország–Magyarország 3-0 (1-0). Gól: Stopyra, Tigana, Rocheteau. Érdekeség, hogy Dominique Rocheteau az 1978-as mérkőzésen is gólt szerzett. A francia válogatott jut tovább, sőt a világbajnoki bronzérmét is megszerzi.
- JÚNIUS 24–27. François Plaisant, a francia Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának vezetője konzultációt folytat Budapesten a Külügyminisztériumban.
- SZEPTEMBER 3–5. Somogyi László építésügyi és városfejlesztési miniszter Párizsban részt vesz az ott szeptember 3. és 11. között „Pillantás Magyarországra” címmel megrendezett program megnyitásán. Megbeszélést folytat Pierre Mèhaignerie lakásügyi, területrendezési és közlekedési miniszterrel.
- SZEPTEMBER 20–OKTÓBER 5. Várkonyi Péter külügyminiszter New Yorkban részt vesz az ENSZ Közgyűlés XLI. ülészakán. Ott-tartózkodása során konzultált Jean-Bernard Raimond francia külügyminiszterrel.
- OKTÓBER 23. Párizsban a Magyar Szabadságharcosok Szövetsége megkoszorúzza az ismeretlen katona sírját. – Az Auditorium des Halles-ban ünnepi koncertet adnak. – A Szenátus épületében az Emberi Jogok Magyar Ligájának rendezésében tanácskozást szerveznek tekintélyes francia értelmiségiek részvételével. Az ülésen Fejtő Ferenc és Maurice Schumann elnököl. Határozatban szólítják fel a Kádár-kormányt az 1956-os kivégzettek végtisztességének megadására. Határozatot hoznak egy sírhely megvételéről a Père-Lachaise temetőben, amely a végtisztesség megadásáig a mártírok jelképes sírja lesz.
- OKTÓBER FOLYAMÁN Az 1956-os események 30. évfordulóján a legtekintélyesebb francia lapok, így a *Le Figaro*, a *Le Monde*, a *Libération* számos cikket szentel a magyar forradalomnak és a korabeli magyar helyzetnek. Egyedül a *L'Humanité* itéli el 1956-ot, és interjút közöl Kádár Jánossal. A francia állami televízió mindhárom csatornáján több napon keresztül dokumentumfilmeket vetítettek. – Az Emberi Jogok Magyar Ligájának felkérésére Kilár István szobrászművész elkészítette Nagy Imre mellszobrát. A művet kiállítják Párizsban.
- NOVEMBER 28. Markója Imre igazságügy-miniszter, átutazóban útját Párizsban megszakítva, tárgyal Albin Chalandonnal, Franciaország igazságügy-miniszterével.
- DECEMBER 16. Köpeczi Béla művelődésügyi miniszter Párizsban felavatja a Magyar Intézet új épületét. Az ünnepségen részt vesz François Léotard kulturális miniszter, Palotás Rezső magyar nagykövet, Berényi Pál, az intézet igazgatója és a francia kulturális közélet számos személyisége.

1987

- ELEJÉN A párizsi *Magyar Füzetek* teljes terjedelmében közli az 1986. december 5–6-án Eörsi István író budapesti lakásán mintegy 60 meghívott jelenlétében tartott 1956-os konferencia szövegét.
- JANUÁR 5–7. Horn Gyula külügyminisztériumi államtitkár konzultációt folytat Párizsban, a Külügyminisztériumban.
- FEBRUÁR 10–14. Szűrös Mátyás, az MSZMP KB titkára látogatást tesz Párizsban az FKP-nél. Tárgyal Gaston Plissonnier-val és Maxime Gremetzcel, az FKP PB tagjaival. Párizsi tartózkodása idején találkozik a francia Szocialista Párt országos titkáraival, valamint a párt parlamenti csoportjának elnökével. Megbeszéléseket folytat továbbá Jacques Chaban-Delmasszal, a francia Nemzetgyűlés

- elnökével és Jean-Bernard Raimond külügyminiszterrel. Fogadja őt François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke.
- FEBRUÁR FOLYAMÁN Az Elnöki Tanács a Magyar Népköztársaság Zászlórendjét adományozza Jacques Chalander-nek, a francia Pénzügyminisztérium főigazgatójának, a magyar-francia pénzügyi együttműködés terén kifejtett tevékenysége elismeréseként.
- ÁPRILIS 3–5. Antalóczy Albert, az MSZMP KB tagja – küldöttség élén az MSZMP képviselőjében – Lille-ben részt vesz a francia Szocialista Párt kongresszusán.
- ÁPRILIS 7–11. Gáspár Sándor, az MSZMP PB tagja, a SZOT elnöke, a Szakszervezeti Világszövetség elnöke, a CGT meghívására látogatást tesz Franciaországban.
- MÁJUS 28–JÚNIUS 2. Magyarországon tartózkodik a francia Szocialista Párt küldöttsége Roland Lomme vezetésével. A hivatalos tárgyalások mellett találkoznak a magyar demokratikus ellenzék tagjaival is.
- MÁJUS FOLYAMÁN Az Elnöki Tanács a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetésben részesíti Aurélien Sauvageot professzort 90. születésnapja alkalmából, a magyar-francia tudományos kapcsolatok terén kifejtett tevékenysége elismeréseként.
- JÚNIUS 16–18. Urbán Lajos közlekedési miniszter Franciaországba látogat. Tárgyalópartnere Jacques Douffiagues francia közlekedési miniszter.
- AUGUSZTUS 26–28. Pierre Méhaignerie, Franciaország építési minisztere Magyarországon jár, ahol tárgyal Somogyi László építésügyi és városfejlesztési miniszterrel.
- SZEPTEMBER 12–13. Az FKP meghívására Lakatos Ernő vezetésével MSZMP-küldöttség vesz részt a *L'Humanité* hagyományos ünnepségén, a Párizs melletti La Courneuve-ben. Tárgyalásokat folytatnak az FKP részéről Henri Krasuckival, Roland Leroy-val és Charles Fitermannal.
- SZEPTEMBER 19–OKTÓBER 3. Várkonyi Péter külügyminiszter New Yorkban részt vesz az ENSZ Közgyűlés XLII. ülészakán. Ott-tartózkodása során konzultál Jean-Bernard Raimond francia külügyminiszterrel.
- OKTÓBER 30. Kovács László külügyminiszter-helyettes Párizsban megbeszéléseket folytat a francia Külügyminisztériumban Jacques Blot európai igazgatóval. Tárgyalnak a magyar-francia gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális és idegenforgalmi kapcsolatok bővítéséről, a fegyverkorlátozás, valamint a helsinki folyamat időszzerű kérdéseiről, továbbá a Magyarország és az EGK közötti megállapodásról.
- NOVEMBER 22–25. Kótai Géza, az MSZMP KB tagja, a KB külügyi osztályának vezetője küldöttség élén látogatást tesz Párizsban a francia Szocialista Pártnál. Megbeszélést folytat Pierre Béregovoy, Jean-Pierre Chevènement, Louis Mermaz, Louis Le Penec, Pierre Guidoni szocialista párti vezetőkkel. Találkozik a Külügyminisztérium vezető képviselőivel is. November 23-án tárgyal Roland Leroy-val, az FKP PB tagjával, valamint Jacques Denis-vel, az FKP KB külügyekkel foglalkozó tagjával.
- DECEMBER 2–6. Aczél György, az MSZMP PB tagja, a KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatója, küldöttség élén az MSZMP képviselőjében részt vesz az FKP XXVI. kongresszusán. Párizsi tartózkodása idején megbeszélést folytat Roland Leroy-val, René Piquet-vel és Maxime Gremetzcel, az FKP PB tagjaival; továbbá találkozik Alain Póherrel, a francia Szenátus elnökével, Jean-Pierre Chevènement-nal, a francia Szocialista Párt Végrehajtó Irodájának tagjával, valamint Hubert Martin szenátorral, a Francia-Magyar Baráti Társaság elnökével.

1988

- JANUÁR FOLYAMÁN Az Emberi Jogok Magyar Ligája felhívást tesz közzé a párizsi *Irodalmi Újságban*, melyben a Nagy Imre-per és az 1956-os forradalom mártírjainak tiszteletére a párizsi Père-Lachaise temetőben felállítandó emlékmű támogatására szólít fel. Ennek nyomán az Egyesült Államokban megalakul a Nagy Imre és Vértanú Társai Emlékbizottság.
- MÁRCIUS 24–25. Jean-Bernard Raimond francia külügyminiszter hivatalos látogatást tesz a Magyar Népköztársaságban. Tárgyalópartnere Várkonyi Péter külügyminiszter. Megbeszélést folytat Marjai József miniszterelnök-helyettessel és kereskedelmi miniszterrel. Találkozik Szűrös Mátyással, az MSZMP KB titkárával, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnökével. Fogadja őt Kádár János, az MSZMP főtitkára, valamint Grósz Károly, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke.
- JÚNIUS 16. A magyarországi politikai fordulat Franciaországban is élénk érdeklődést vált ki. Párizsban ennek egyik leglátványosabb megnyilvánulása Nagy Imre 1988. júniusi jelképes eltemetése. A szimbolikus sír helyét a párizsi városi tanács és Jacques Chirac miniszterelnök bocsátja az Emberi Jogok Magyar Ligája rendelkezésére. Az emlékmű, melynek tervezője ifj. Rajk László, kivitelezője Nagy Ernő, felavatására a Père-Lachaise temető 44-es parcellájában kerül sor. A sírhelynél beszédet mond Méray Tibor, Fejtő Ferenc, Gilles Martinet a francia Szocialista Párt nevében, Claudio Martelli az Olasz Szocialista Párt nevében, Pierro Fassino az Olasz Kommunista Párt nevében, Vásárhelyi Miklós vádlott-társ és Sulyánszky Jenő a felkelők nevében. – Este a Musée Social nagytermében rendeznek ünnepséget, ahol beszédet mond Nagy Erzsébet, felszólal Lőcsei Pál, Kárász Artúr, valamint Nagy Alajos a Magyar Szabadságharcos Világszövetség nevében. Halda Alíz felolvassa a TIB felhívását.
- JÚLIUS 4–7. Bartók Béla hamvai mellett – az Egyesült Államokból való hazaszállításának útvonalán – Nagy-Britanniában, Franciaországban, az NSZK-ban és Ausztriában közéleti személyiségek leróják kegyeletüket.
- AUGUSZTUS 22–23. Maxime Gremetz, az FKP PB tagja, a KB titkára látogatást tesz Magyarországon. Megbeszélést folytat Szűrös Mátyással, az MSZMP KB titkárával. Fogadja őt Grósz Károly, az MSZMP főtitkára, a Minisztertanács elnöke.
- SZEPTEMBER 29–30. Jacques Blot, a francia Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának vezetője – a gazdasági együttműködési vegyes bizottság társelnöki találkozóján Budapesten tartózkodva – konzultációt folytat a magyar Külügyminisztériumban.
- OKTÓBER 26–27. Kovács László külügyminiszter-helyettes Párizsban Franciaország Külügyminisztériumában tárgyal.
- NOVEMBER 17–19. Grósz Károly, az MSZMP KB főtitkára, a Minisztertanács elnöke hivatalos látogatást tesz a Francia Köztársaságban. Tárgyalópartnerei: François Mitterrand köztársasági elnök, Michel Rocard miniszterelnök és Roland Dumas külügyminiszter. Grósz Károly találkozik továbbá Alain Poher szenátusi elnökkel és Laurent Fabius nemzetgyűlési elnökkel. Ugyancsak találkozik a francia politikai és üzleti élet vezető személyiségeivel, valamint a Franciaországban élő magyar emigráció képviselőivel. November 18-án Grósz Károly megbeszélést folytat André Lajoine-nel, az FKP KB titkárával, a párt nemzetgyűlési csoportjának elnökével.

DECEMBER FOLYAMÁN Párizsban megjelenik a *Magyar Füzetek* 20., utolsó száma, amely teljes terjedelmében a magyarországi politikai válsággal foglalkozik.

1989

FEBRUÁR 22-25. Straub F. Brunó, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke Hirohito japán császár temetése alkalmából Tokióban tartózkodik, ahol találkozik François Mitterrand-nal, a Francia Köztársaság elnökével.

FEBRUÁR 23-24. Laurent Fabius, a francia Nemzetgyűlés elnöke parlamenti küldöttség élén látogatást tesz Magyarországon. Tárgyalópartnerei: Stadinger István, az Országgyűlés elnöke, valamint Szűrös Mátyás, az MSZMP KB titkára, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke. Találkozik Pozsgay Imre államminiszterrel. Fogadja őt Grósz Károly, az MSZMP főtitkára és Németh Miklós, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke.

MÁRCIUS 3. A Magyar Népköztársaság hat más állammal – köztük Franciaországgal – együtt hivatalosan felkéri az ENSZ-t, hogy Emberi Jogi Bizottsága útján végezzen vizsgálatot Romániában az emberi jogok érvényesülésének helyzetéről.

MÁRCIUS 10-11. Németh Miklós, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke Hollandiában környezetvédelmi témájú nemzetközi csúcskonferencián vesz részt, melynek során megbeszélést folytat Michel Rocard francia külügyminiszterrel.

MÁRCIUS 15. Négy párizsi magyar egyesület – a Corvinus Irodalmi Kör, az Emberi Jogok Magyar Ligája, a Szabadságharcos Szövetség és a Demokrata Klub – a korábbiaknál nagyobb méretű ünnepélyt rendez, amelyen Nagy Imre egykori miniszterelnök leánya, Nagy Erzsébet is beszédet mond.

ÁPRILIS 17-18. Jean-Marie Rausch, francia külkereskedelmi miniszter látogatást tesz Magyarországon. Tárgyalópartnere Beck Tamás kereskedelmi miniszter.

ÁPRILIS 24. Beck Tamás kereskedelmi miniszter Lyonban a Magyar Árubemutató és Gazdasági Napok megnyitásakor mondott beszédében felhívja a francia partnerek figyelmét az új magyar társasági törvényre és a külföldiek magyarországi beruházásairól szóló törvényre, melyek a korábbinál nagyobb lehetőséget teremtenek francia cégek közvetlen megjelenésére a magyar piacon.

ÁPRILIS 26. Beck Tamás kereskedelmi miniszter Párizsban tárgyal Roger Fauroux ipari miniszterrel, François Perigot-val, a Francia Munkaadók Országos Tanácsának (CNPF) elnökével, valamint a Francia Külkereskedelmi Központ, továbbá a Kereskedelmi és Iparkamara vezetőivel.

JÚNIUS 16. A franciaországi magyarok nagy számban jelennek meg Nagy Imre és a kivégzett ötvenhatosok ünnepélyes budapesti temetésén, melyen beszédet mond az 1957 óta Párizsban élő író, Méray Tibor.

JÚLIUS A hét legfejlettebb gazdaságú állam (G7) párizsi csúcsertekezletén francia kezdeményezésre elfogadja a PHARE (Poland-Hungary: Action for Restructuring of the Economy) programot, amely kezdetben a két, reformokban élenjáró országra, Lengyelországra és Magyarországra korlátozódott, később kiterjedt további közép- és kelet-európai államokra is.

AUGUSZTUS FOLYAMÁN A *Magyar Műhely* Budapesten hivatalosan bejegyzett folyóirat lesz.

SEPTEMBER 22-30. Horn Gyula külügyminiszter részt vesz New Yorkban az ENSZ Közgyűlés XLIV. ülészakán. Ott-tartózkodása idején konzultál Roland Dumas francia külügyminiszterrel.

- SZEPTEMBER 24. Egész oldalal összeállítással emlékezik meg a *Le Monde* Rajk László és társai 40 évvel korábbi elítéléséről.
- OKTÓBER 14. A *Képes* 7 és a *Paris Match* című lapok közös akciót indítanak: keresik a *Paris Match* fotóriporterei által készített 1956-os képsorozat szereplőit.
- OKTÓBER 24. Pierre Joxe, francia belügyminiszter munkalátogatást tesz Magyarországon, ahol tárgyal Horváth István belügyminiszterrel.
- NOVEMBER 16–17. Roland Dumas francia külügyminiszter és az Európai Közösségek Miniszteri Tanácsának soros elnöke, valamint Jacques Delors, az Európai Közösségek Bizottságának (francia) elnöke Magyarországra látogatnak. Tárgyalópartnerük Horn Gyula, az MSZP Elnökségének tagja, külügyminiszter.
- NOVEMBER 23. Párizsban megjelenik az *Irodalmi Újság* utolsó száma, élén Méray Tibor „Harcunkat megharcoltuk” című vezércikkével.
- DECEMBER 4–5. Pozsgay Imre, az MSZP Elnökségének tagja, államminiszter Franciaországba látogat. Fogadja őt Laurent Fabius, a francia Nemzetgyűlés elnöke, valamint Roland Dumas külügyminiszter. Részt vesz a televízió (*Antenne-2*) „L’heure de vérité” című nyilvános vitaprogramjában.
- DECEMBER 11–12. A francia Szocialista Párt küldöttsége Pierre Guidoni külügyi titkár vezetésével Magyarországon tartózkodik, hogy tanulmányozza a magyar belpolitikai változásokat.

1990

- JANUÁR 18–19. François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke és felesége, továbbá Roger Fauroux ipari miniszter, hivatalosan a Magyar Köztársaságban jár. Tárgyalópartnerai: Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök, Németh Miklós, a Minisztertanács elnöke, Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettes, Pozsgay Imre államminiszter, Kovács László külügyminisztériumi államtitkár.
- FEBRUÁR 5–7. Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettes Párizsban francia kormányzati tényezőkkel konzultál.
- FEBRUÁR 26–27. Antall József, az MDF elnöke Párizsban tárgyal a magyarországi politikai helyzetről és a francia–magyar kapcsolatokról. Találkozik Laurent Fabiusszal, a Nemzetgyűlés és Alain Poherral, a Szenátus elnökével, Pierre Béregovoy gazdasági és pénzügyi államminiszterrel, Valéry Giscard d’Estaing-nel, az UDF elnökével, a korábbi köztársasági elnökkel, valamint Jacques Chirac párizsi főpolgármesterrel, az RPR elnökével.
- MÁRCIUS 14. Párizsban társaság alakul a francia–magyar együttműködés elősegítésére, melynek főtitkára Hubert Dubois, korábbi budapesti francia nagykövetség lesz.
- MÁRCIUS 28. Budapesten a Népstadionban magyar–francia válogatott labdarúgó-mérkőzésre kerül sor, melynek eredménye: Magyarország–Franciaország 1-3 (1-1). Gól: Pintér, illetve Cantona (2) és Sauzée. A francia válogatott szövetségi kapitánya Michel Platini, a háromszoros aranylabdás labdarúgó, aki épp Magyarország ellen szerepelt először a francia válogatottban (1976. május 22.).
- ÁPRILIS 11. A francia szenátusban beszámol tapasztalatairól az a különbizottság, amely az előző hetekben Magyarországon, Lengyelországban és Csehszlovákiában járt. Arra a megállapításra jutnak, hogy Magyarországnak és Csehszlovákiának vannak a legjobb esélyei arra, hogy viszonylag rövid időn belül áttérjen a piacgazdaságra.

- ÁPRILIS 17. A Centrista Unióhoz tartozó szenátorok küldöttsége munkalátogatásra Magyarországra érkezik. A parlamenti választások tapasztalatairól, a magyar külpolitikai törekvésekről és gazdasági elképzelésekről tájékozódnak.
- MÁJUS 29. A közép- és kelet-európai országok gazdasági támogatása céljából negyven ország, valamint az Európai Közösség és az Európai Beruházási Bank (EIB) képviselői Párizsban aláírják az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) alapító okmányát.
- JÚNIUS 6. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) rendezésében a párizsi Katolikus Misszióban sor kerül az európai magyar emigránsok találkozójára. A találkozón több magyarországi párt, így a Magyar Demokrata Fórum, a Független Kisgazdapárt és a Kereszténydemokrata Néppárt is képviselteti magát.
- JÚNIUS 6-7. Jeszenszky Géza külügyminiszter Párizsban részt vesz a Nyugat-európai Unió nyitó közgyűlésén. Ott-tartózkodása idején megbeszélést folytat Roland Dumas francia külügyminiszterrel.
- JÚNIUS 11. Olivier Stirn, francia idegenforgalmi miniszter a Francia Ház (Maison de la France) megnyitása alkalmából Budapesten tartózkodik.
- JÚNIUS 22-23. Antall József miniszterelnök hivatalos látogatást tesz a Francia Köztársaságban. Tárgyalópartnere Michel Rocard miniszterelnök. Találkozik Jacques Chirac párizsi főpolgármesterrel, az RPR elnökével. Előadást tart a Francia Munkaadók Országos Tanácsának összejövetelén. Fogadja őt François Mitterrand köztársasági elnök.
- JÚLIUS 4. A Magyar Köztársaság és a Francia Köztársaság között diplomáciai levélváltással megállapodás jön létre a vízumkötelezettség megszüntetéséről.
- SZEPTEMBER 19-21. Győriványi Sándor munkaügyi miniszter Franciaországba látogat, ahol tárgyal Jean-Pierre Soisson foglalkoztatásügyi miniszterrel.
- SZEPTEMBER 24-25. Antall József miniszterelnök nem hivatalos látogatást tesz Franciaországban a magyar demokratikus jogok védelmére alakított bizottság meghívására. Találkozik Valéry Giscard d'Estaing (UDF) és Jacques Chirac (RPR) pártelnökökkel. Megbeszélést folytat továbbá Michel Rocard francia miniszterelnökkel.
- SZEPTEMBER 25-OKTÓBER 4. Jeszenszky Géza külügyminiszter részt vesz New Yorkban az ENSZ Közgyűlés XLV. ülészakán. Ott-tartózkodása idején konzultál Roland Dumas francia külügyminiszterrel.
- OKTÓBER 25-27. Nagy Ferenc József földművelésügyi miniszter Franciaországba látogat, ahol tárgyal Louis Mermaz mezőgazdasági és erdőgazdasági miniszterrel.
- OKTÓBER 28-30. Horváth Balázs belügyminiszter Franciaországban jár. Megbeszélést folytat Pierre Joxe belügyminiszterrel.
- NOVEMBER 27-28. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter Párizsban részt vesz a francia sajtó fesztiválján.
- DECEMBER 11. Horváth Balázs belügyminiszter Franciaországba látogat, ahol tárgyal Pierre Joxe belügyminiszterrel.
- DECEMBER 18. Jean-Pierre Chevènement, francia védelmi miniszter látogatást tesz Magyarországon. Tárgyal Für Lajos honvédelmi miniszterrel, és együttműködési szándéknyilatkozatot írnak alá.

Források

- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, KüM, XIX-J-1-j, Franciaország, 3. doboz, szám nélkül/1965, *Magyar–francia kapcsolatok 1945–1965*.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, 288. fond, 22. csoport, 1958, 6. ő. e. Magyar vonatkozású nyugati nyilatkozatok, állásfoglalások (1957. december 1.), bizalmas összeállítás, készült 100 példányban, Külügyminisztérium, dokumentációs osztály.
- A magyar külpolitikai eseménynaptár 1944. december 21–1962. december 31.* Kézikönyv belső használatra, Magyar Külügyminisztérium dokumentációs osztály, 1985. (Kézirat.)
- A magyar külpolitika dokumentumai* 1961 és 1967 közötti kötetei. (Kézirat.)
- Magyar Külpolitikai Évkönyv* 1968 és 1990 közötti kötetei. Összeállította a Külügyminisztérium. Bp., Kossuth Könyvkiadó.
- A magyar külpolitika 1956–1989. Történeti kronológia.* Összeállította Nagy Miklós. Bp., MTA Jelenkorkutató Bizottság, 1993.
- Borbándi Gyula személyes adatközlése a franciaországi magyar emigrációról (2006. május 8-án Münchenben kelt levél).
- 1956 Kézikönyve. Kronológia.* A kötetet írta és összeállította Hegedűs B. András, Beck Tibor és Germuska Pál. A kézikönyv főszerkesztője Hegedűs B. András, munkatársai Beck Tibor és Germuska Pál. Bp., 1956-os Intézet, 1996.
- Fejérdy Gergely: A francia érdekképviselet nehézségei Magyarországon a II. világháború után az első követ megérkezéséig. *Öt kontinens. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei.* Szerk. Majoros István. Bp., ELTE, 2004. 61–72.
- Fejérdy Gergely: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956.* PhD doktori disszertáció. Université Paris IV, Université Catholique Pázmány Péter, két kötet, 953 p. 2009.
- Garadnai Zoltán: *Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában. A francia „détente-entente-coopération” politika lehetőségei, külső és belső korlátai.* PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Program, Bp., 2005.
- Izickné Hedri Gabriella: Magyarország felkészülése az Európai Unióhoz való csatlakozásra. *A magyar forradalom eszméi. Eltíprásuk és győzelmük.* Szerk. Király Béla és Lee W. Congdon. Bp., Atlanti Kutató és Kiadó Társulat-Alapítvány, 2001. 405–422.
- J. Nagy László: A nemzeti függetlenség és a béke hangja. A Magyar Rádió arab nyelvű adása (1954. május–1955. október). *Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára.* Szerk. Fischer Ferenc, Majoros István, Vonyó József. Pécs, University Press, 2000. 301–305.
- Kiss András adatgyűjtése a Magyar Távirati Iroda dokumentációjából: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, XXVI-A-14, 1944–1980. MTI-tudósítások, 3., 5., 32., 53., 71., 76., 90., 203., 464–465., 529–530., 565–567., 634., 1025–1026., 1028., 1033. és 1036. doboz. Továbbá: MNLÓL, Országgyűlési

- Könyvtár, MTI Világpolitikai és Magyar dokumentáció 1966–1967, 1970–1990.
- Kiss András adatgyűjtése a franciaországi magyar emigrációról, melynek forrásai: Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1985.; Borbándi Gyula: *Emigráció és Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995*. Basel–Budapest, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1996.; Borovi József: *A franciaországi magyar katolikus lelkészségek története II. 1945–2000*. Bp., Szent István Társulat, 2001. Továbbá: Bölöny József: *Magyarok a nagyvilágban. Életpályák századunkból*. II. kötet, Bp., 1981. (kézirat az Országgyűlési Könyvtárban elhelyezve).
- Klenjánszky Sarolta adatközlései az MSZMP és az FKP kapcsolatára, valamint a nemzetközi békemozgalomra vonatkozóan.
- Open Society Archives (Budapest), HU-OSA 300-40-1 Subject Files (Klenjánszky Sarolta kutatásai alapján).
- Fondation Jean Jaurès (Archives du Parti Socialiste Français, Párizs), Secteur des relations internationales, dossier Hongrie 432-RI/1-12 (Klenjánszky Sarolta kutatásai alapján).
- Kozák Péter személyes adatközlései a magyar–francia kulturális kapcsolatokról.
- Kozák Péter személyes adatközlései a magyar–francia sportkapcsolatokról, melynek forrásai: Antal Zoltán: *Világ- és Európa-bajnokságok. 1893–1973*. Bp., Sport Könyvkiadó, 1974.; Dénes Tamás–Peterdi Pál–Rochy Zoltán–Selmeczi József: *Kalandozó magyar labdarúgók*. Bp., Aréna 2000 Kiadó, 1999.; Dénes Tamás–Rochy Zoltán: *A 700. után. A magyar labdarúgó-válogatott története*. Bp., Rochy és Társa Bt., 1996.; *Ria! Ria! Hungária! Magyarország labdarúgó-válogatottjának története*. Szerk. Hofmann Péter. Bp., Futball 93 Kft., 2000.
- Macher Anikó: *L'histoire de la diplomatie culturelle franco-hongroise de 1945–1950*. Mémoire de DEA. Institut d'Études Politiques de Paris, Cycle supérieur d'Histoire du XXe siècle, 1997–1999.
- Müller Viktória adatközlései *A magyar–francia kapcsolatok 1940–1944* címmel írt doktori disszertációjából, témavezető Ormos Mária, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola Történettudományi Doktori Program (18–20. század), 2007.
- Pók Attila: *A nemzetközi élet krónikája, 1945–1997*. Bp., História-MTA Történettudományi Intézete, 1998.
- Várallyay Gyula: *„Tanulmányúton”. Az emigráns magyar diákmozgalom 1956 után*. Bp., Századvég Kiadó–1956-os Intézet, 1992.



KISLEXIKON A KÖTETBEN SZEREPLŐ FONTOSABB SZEMÉLYEKRŐL

- Ábrahám Kálmán** (1931–1998): politikus. 1974–1977-ben a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium államtitkára, 1977–1984-ben építésügyi és városfejlesztési miniszter, 1984–1987-ben államtitkári rangban az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnöke, 1987–1989-ben a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium államtitkára, 1989–1991-ben a Környezetgazdálkodási Intézet főigazgatója. 1981-től címzetes egyetemi tanár.
- Abraham, Pierre; Bloch, Pierre Abraham** (1892–1974): francia író, újságíró. Mérnökdiplomát szerzett, ám 1926-ban művészi és irodalmi pályára lépett. 1933–1939-ben a *Revue de l'Encyclopédie française* és az *Art et Littérature de l'Encyclopédie française* köteteinek szerkesztője. 1945–1949-ben a kommunistákhoz közeli *Europe* szerkesztője, 1949-től főszerkesztője.
- Aczél György; Appel Henrik** (1917–1991): politikus. 1957–1958-ban művelődésügyi miniszterhelyettes, 1958–1967-ben a művelődési miniszter első helyettese, 1967–1974-ben és 1982–1985-ben az MSZMP KB titkára, 1974–1982-ben a Minisztertanács elnökhelyettese; 1956–1989-ben az MSZMP KB, 1970–1988-ban az MSZMP PB tagja. 1974–1976-ban és 1980–1982-ben az Országos Közművelődési Tanács elnöke. 1985–1989-ben az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete igazgatója.
- Ádám András; 1945-ig Stolpa III.** (1921–2010): teniszező. 1949-ben háromszoros főiskolai világbajnok (egyes, páros, vegyes páros), 1948–1960-ban a magyar Davis Kupa-csapat tagja.
- Adenauer, Konrad** (1876–1967): NSZK politikus, 1949–1963-ban az NSZK első kancellárja, egyúttal 1951–1955-ben külügyminiszter is. 1950–1966-ban a kereszténydemokrata Unió (CDU) elnöke.
- Ailleret, Charles** (1907–1968): francia tábornok. 1958–1961-ben a speciális fegyverek hadsereggközi parancsnoka, 1961-ben hadseregpáncsnok, 1961–1962-ben az algériai fegyveres erők parancsnoka, 1962–1968-ban a francia vezérkar főnöke, 1956–1959-ben vezérőrnagy, 1959-től altábornagy.
- Albert Flórián** (1941–2011): labdarúgó. 1952–1974-ben a Bp. Kinizsi, illetve az FTC tagja. 1960-ban olimpiai 3.; 1962-ben és 1966-ban a vb-döntő résztvevője; 1964-ben Eb 3., 1972-ben Eb 4.; 1964/65-ben VVK-győztes, 1967/68-ban VVK 2., 1962/63-ban VVK 3.; 1971/72-ben UEFA Kupa 3.; 1962/63-ban, 1964-ben, 1967-ben és 1968-ban magyar bajnok. 1959–1974-ben 75-szörös magyar válogatott, 1967-ben első és egyetlen magyarként Európa legjobb labdarúgója (Aranylabda).
- Almássy Zsuzsa** (1950–): műkorcsolyázó. 1972-ben olimpiai 5., 1968-ban olimpiai 6.; 1969-ben vb 3., 1972-ben vb 4., 1970-ben vb 5.; 1971-ben Eb 2., 1967-ben és

- 1970-ben Eb 3.; 1968-ban, 1969-ben és 1972-ben Eb 4., 1966-ban Eb 6.; 1970-ben a téli Universiade győztese.
- Alphand**, Hervé (1907–1994): francia diplomata. 1950–1956-ban Franciaország állandó képviselője a NATO Tanácsában, 1956–1965-ben washingtoni francia nagykövet, 1965–1972-ben a francia Külügyminisztérium főtitkára.
- Altman**, Georges (1901–1960): magyar származású francia újságíró és filmkritikus. 1920–1929-ben a Francia Kommunista Párt tagja. Az ország német megszállása idején a *Franc-Tireur* elnevezésű ellenállási mozgalom, illetve 1945–1957-ben az azonos nevű lap főszerkesztője, 1958–1959-ben a *Figaro* munkatársa, 1959–1960-ban André Malraux kulturális miniszter sajtóosztályának vezetője, 1960-ban a cannes-i filmfesztivál alelnöke.
- Amanrich**, Gérard (1921–): francia diplomata. 1947–1949-ben a francia külügyminisztériumi központban szolgált, 1949–1955-ben a francia állandó ENSZ-delegáció követségi attaséja, majd másodtitkár. 1959–1962-ben a miniszterelnökségi kabinet szaktanácsadója, 1962–1967-ben a belgrádi követség első tanácsosa, 1967–1971-ben Milánó főkonzulja, 1971–1974-ben Franciaország budapesti, 1974–1976-ban vatikáni nagykövete.
- Ancel**, Marc (1902–1990): francia jogász, társadalomtudós. 1952–1957-ben az Összehasonlító Jog Francia Központjának főtitkára, elnöke, 1957–1962-ben az Európai Bűnügyi Problémák Bizottságának elnöke, 1968–1972-ben a Semmítőszék (Cour de Cassation) tanácselnöke. A hagyományos büntetőjogi gondolkodás egyik átformálója, az úgynevezett társadalmi védelmi irányzat vezéralakja. 1970-től a Francia Tudományos Akadémia tagja, 1979-től az MTA tiszteleti tagja.
- Andrásfalvy** Bertalan; 1938-ig *Andráscsik* (1931–): etnográfus, politikus. 1977–1985-ben a pécsi Janus Pannonius Múzeum néprajzi osztályvezetője, 1985–1989-ben az MTA Néprajzi Kutatóintézete tudományos főmunkatársa és csoportvezetője. 1990–1993-ban művelődési és közoktatási miniszter, 1993-tól egyetemi tanár.
- Ansart**, Gustave (1923–1990): francia politikus. 1956–1964-ben az FKP PB póttagja, 1964–1990-ben rendes tagja és 1970-től az FKP KB Központi Ellenőrző Bizottságának elnöke. 1979–1990-ben az Európai Parlament kommunista csoportja irodájának elnökhelyettese.
- Antal** Livia (1929–): előadóművész, hangverseny-énekesnő. 1974–1981-ben az Országos Filharmónia szólistája. Elsősorban Franciaországban koncertezett; a 20. századi és kortárs magyar komolyzene (például Lajtha László, Bartók, Kodály stb.) franciaországi megismertetője. A párizsi Académie du Chant Français rendes tagja.
- Antall** József, ifj. (1932–1993): politikus. 1964-ben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár tudományos főmunkatársa, 1964–1967-ben igazgatója, 1967–1984-ben megbízott főigazgatója, 1984–1990-ben főigazgatója. 1989–1993-ban az MDF elnöke, 1990–1993-ban Magyarország miniszterelnöke. 1996-ban posztumusz Magyar Örökség-díjat kapott.
- Antalóczy** Albert (1933–): politikus. 1963–1980-ban az MSZMP Komárom Megyei Bizottság titkára, 1980–1989-ben megyei első titkára. 1985–1989-ben az MSZMP KB tagja.
- Apor** Gábor, báró (1889–1969): politikus, diplomata. 1927–1934-ben a Külügyminisztérium osztályvezetője, 1934–1935-ben bécsi követ, 1935–1938-ban a külügyminiszter állandó helyettese, 1938–1944-ben Magyarország vatikáni követe.

- A II. világháború után Rómában telepedett le; 1952–1958-ban a Szuverén Máltai Lovagrend nagykancellárja, 1958–1969-ben a rend olaszországi követe és 1967–1969-ben a Magyar Máltai Lovagok Szövetségének elnöke.
- Apró Antal** (1913–1994): politikus. 1952–1953-ban építőanyag-ipari miniszter, 1953–1956-ban az építésügyi miniszter első helyettese; közben 1954-ben a koncepciók perek áldozatainak rehabilitálásával megbízott bizottság vezetője. 1956-ban Nagy Imre második kormányában építésügyi miniszter, 1956–1957-ben iparügyi miniszter, 1957–1958-ban, 1961–1971-ben a Minisztertanács elnökhelyettese, 1958–1961-ben első elnökhelyettese. 1971–1984-ben az Országgyűlés elnöke. 1976–1989-ben a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnöke. 1946-ban az MKP, illetve az MDP PB póttagja, 1946–1953-ban, 1953–1956-ban tagja és 1946–1952-ben a KV szervezőbizottságának tagja. 1948–1952-ben a SZOT főtítkára, 1949–1952-ben és 1953-ban az Elnöki Tanács tagja, az Országgyűlés elnöke. 1956–1988-ban az MSZMP KB tagja, 1957–1980-ban a PB tagja.
- Arafát, Jasszer; Abu-Ammár** (1929–2004): palesztin politikus. 1968–2004-ben a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) elnöke, 1989–1994-ben az úgynevezett palesztin állam, 1994–2004-ben a palesztin hatóság elnöke.
- Aragon, Louis** (1897–1982): francia költő, író. 1922-ben A. Bretonnal a szürrealista mozgalom egyik elindítója, a mozgalom kiáltványának megfogalmazója (*Une vague de rêves*, 1924). 1927-től az FKP tagja, majd az I. szovjet írókongresszuson (Moszkva, 1934) elkötelezte magát a szocialista realizmus mellett. Az ország német megszállása idején a francia ellenállás egyik szervezője, 1941–1949-ben a *Ce Soir*, illetve 1953–1972-ben a *Lettres Françaises* c. lapok szerkesztője. 1956-tól az FKP KB tagja, a párt első számú kulturális szakértője. Fontosabb művei: *A bázelei harangok* (1933); *Úri negyed* (1936); *Az omnibusz utasai* (1942).
- Asbóth József** (1917–1986): teniszező. 1947-ben a francia nemzetközi bajnokság győztese (egyes) és 3. helyezette (vegyes páros), 1948-ban az angol nemzetközi bajnokság (Nottingham) 3. helyezette (egyes). 1938–1957-ben a magyar Davis Kupa-csapat tagja.
- Aubin, Jean** (1927–1998): francia történész, orientalista, iranista. Az École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) tanára.
- Audry, Colette** (1906–1990): francia író. 1945–1955-ben J.-P. Sartre lapjának, a *Temps Modernes* szerkesztőségének munkatársa, filmkritikusa. 1971–1981-ben a francia Szocialista Párt vezetőségének tagja, a Francia Szocialista Kutatások és Tanulmányok Intézetének (IRES) igazgatója.
- Auer Pál** (1885–1978): politikus, diplomata, publicista, jogász. 1919-ben Magyarországot képviselte a Nemzetek Szövetségét előkészítő nemzetközi konferencián. A két háború között ügyvédi irodája volt Budapesten, 1923-ban a Magyar Békeegyesület elnöke lett, később (1924) a Páneurópai Unió magyar osztályának elnöke, a francia követség jogtanácsosa volt. 1926-ban a frankhamisítási ügyben a francia államot képviselte. 1936-ban a Nemzetek Szövetsége reformját célzó javaslat kidolgozója. A *Journal de Genève* magyarországi munkatársa. Németellenes nézetei miatt 1944-ben illegálisba kényszerült. A II. világháború után parlamenti képviselő, majd a Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságának lett az elnöke. 1946–1947-ben Magyarország párizsi követe, 1947. június 2-án, Nagy Ferenc miniszterelnök eltávolítása után lemondott és Franciaországban maradt. 1949–1957-ben a Magyar Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottságának tagja és fran-

- ciaországi képviselője. 1951-től a Maurice Schumann által vezetett Önrendelkezési Jog Ligájának főtitkára. Az emigrációban a *Francia Rádió magyar szekciójának* egyik vezetője, ill. kiterjedt politikai írói tevékenységet folytatott.
- Aumale**, Christian d' (1918–): francia diplomata. 1943-tól a Külügyminisztérium munkatársa, 1945–1948-ban a koppenhágai nagykövetség másodtitkára, 1948–1953-ban a francia külügyminisztériumi központban teljesített szolgálatot, 1953–1956-ban a tokiói nagykövetség másodtanácsosa, 1963–1968-ban a bonni nagykövetség minisztertanácsosa, 1968–1978-ban a francia Külügyminisztérium gazdasági ügyekkel megbízott igazgatóhelyettese és a magyar–francia gazdasági és ipari együttműködési vegyes bizottság francia elnöke.
- Avice**, Edwige (1945–): francia szocialista politikus. 1981–1984-ben a szabadidőügyi miniszter mellé rendelt megbízott ifjúsági- és sportminiszter, 1984–1986-ban hadügyminisztériumi államtitkár, 1988–1991-ben a külügyminiszter mellé rendelt megbízott miniszter, 1991–1992-ben úgynevezett együttműködés- és fejlesztésügyi miniszter.
- Bácsfalvi László**; *Balgovics* (1925–): atléta, közép- és hosszútávfutó. 1949-ben a *L'Humanité* mezcifutó-versenyének győztese (csapat) és 3. helyezettje (egyéni).
- Bacsoni Jenő** (1907–1996): politikus. 1954–1968-ban a külkereskedelmi miniszter helyettese, 1968–1973-ban első helyettese, 1973–1975-ben a minisztérium államtitkára. A Külkereskedelmi Bank alapító elnöke.
- Baillot**, Louis (1924–2007): francia politikus. 1951–1956-ban az FKP ifjúsági szervezetének vezetője, 1953–1956-ban az FKP Szajna megyei titkára. 1972–1989-ben az FKP KB tagja, 1979–1989-ben a párt európai parlamenti képviselője.
- Bakács Tibor**, id. (1912–1977): orvos. 1945–1947-ben Budapest tisztiorvos-helyettese, 1948–1951-ben tisztifőorvosa, 1951–1957-ben a budapesti János Kórház igazgató főorvosa, 1957–1974-ben az Országos Közegészségügyi Intézet főigazgatója. 1962-től egyetemi tanár.
- Bakos** Zsigmond (1924–2010): politikus. 1953–1956-ban az MDP Pártfőiskolán a Társadalomtudományi Kabinet vezetője, 1957–1962-ben a Lőrinci Fonó miniszteri biztosa és igazgatója, 1963–1978-ban könnyűipari miniszterhelyettes, 1977–1981-ben könnyűipari államtitkár, 1981–1986-ban a Könnyűipari Műszaki Főiskola igazgatója.
- Bálint József** (1930–): politikus, közgazdász. 1967–1973-ban az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályvezetője, 1973–1979-ben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke. 1970-től az MSZMP KB tagja.
- Bambuck**, Roger (1945–): francia (guadeloupe-i) atléta, rövidtávfutó, sportpolitikus. 1968-ban olimpiai 3. (4×100 m) és olimpiai 5. (200 m), 1966-ban, a budapesti Eb-n Európa-bajnok (200 m és 4×100 m), Eb 2. (100 m), 1965–1968-ban nyolcszoros francia bajnok (100 m és 200 m). 1988–1991-ben ifjúsági és sportügyekkel foglalkozó államtitkár.
- Bárány Árpád** (1931–): párbajtőrívó. 1964-ben olimpiai bajnok (csapat), 1960-ban olimpiai 4. (csapat); 1959-ben világbajnok (csapat), 1957-ben (egyéni és csapat) és 1958-ban vb 2. (csapat), 1963-ban vb 3. (csapat).
- Barcza György** (1888–1961): politikus, diplomata. 1925–1927-ben a Külügyminisztérium politikai osztályfőnöke, 1927–1938-ban Magyarország vatikáni, 1938–1941-ben londoni követe. 1943-ban Rómában és Svájcban tárgyalta a szövetség-

- ges nagyhatalmakkal, Magyarországnak a világháborúból való kilépésének lehetőségeiről. 1944–1945-ben az ország német megszállása után a kezdeményezésére megalakított németellenes magyar diplomatákat tömörítő Követi Bizottság alapító vezetője. 1945–1951-ben Svájcban, 1952–1961-ben Ausztráliában élt. A Magyar Nemzeti Bizottmány tagja és ausztráliai képviselője, illetve a Szuverén Máltai Lovagrend rendkívüli követe.
- Barrachin**, Edmond (1900–1975): francia gaulle-ista politikus, publicista. 1953–1954-ben az úgynevezett Reformügyi Minisztérium államtitkára, 1959–1975-ben a Szenátus tagja.
- Barre**, Raymond (1924–2007): francia közgazdász és jobboldali politikus. 1959–1962-ben az iparügyi miniszter kabinetfőnöke. 1967–1972-ben az Európai Bizottság alelnöke gazdasági és pénzügyekkel megbízva. 1976-ban külkereskedelmi miniszter, 1976–1981-ben miniszterelnök és 1976–1978-ban gazdasági és pénzügyminiszter. 1978–2002-ben nemzetgyűlési képviselő. 1988-ban a Francia Köztársaság párton kívüli elnökjelöltje. 1995–2001-ben Lyon polgármestere. 1988-tól a Banque Paribas Budapest elnöke.
- Bartók** Béla (1881–1945): zeneszerző, zongoraművész, zenetudós. A modern zene egyik legjelentősebb 20. századi egyénisége. A romantikus hagyományokkal szakítva, részben a népzeneire támaszkodva zenéjét teljesen megújította, új magyar zenei stílust, a modern életérzés kifejezésére egyetemes zenei nyelvet alakított ki. 1920 után kezdődő hangversenykörútjai során világszerte elismert és ünnepelt előadó és komponista lett. A fasizmus elől családjával együtt 1940-ben az USA-ban telepedett le. Hamvait 1988-ban szállították haza New Yorkból. 1935-től az MTA levelező, 1945-től rendes tagja. 1930-ban Corvin-koszorút, 1948-ban posztumusz Kossuth-díjat, 2001-ben posztumusz Magyar Örökség-díjat kapott. Ismertebb zenekari művei: *Négy zenekari darab* (1912); *Táncszvit* (1923); *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára* (1936); zongoraművei: *Allegro barbaro* (1911); színpadi művei: *A kékszakállú herceg vára* (1911); *A fából faragott királyfi* (1916); *A csodálatos mandarin* (1919); zenekari-vokális művei: *Cantata profana* (1930).
- Basdevant**, Jean (1912–1992): francia politikus, diplomata. 1956–1960-ban a Külügyminisztérium marokkói és tunéziai igazgatóságának, 1960–1966-ban a Külügyminisztérium kulturális és műszaki főigazgatóságának vezetője, 1966–1968-ban a Kulturális Kapcsolatok Intézete főigazgatója. 1971–1977-ben a francia diplomáciai és konzuli posztok felügyelője. 1981-től az Arab Világ Intézete tiszteletbeli elnöke.
- Basev**, Ivan Hrisztov (1916–1971): bolgár politikus. 1957–1961-ben kulturális és művelődésügyi miniszterhelyettes. 1961–1971-ben külügyminiszter.
- Baylet**, Jean-Michel (1946–): francia baloldali radikális politikus. 1984–1986-ban külügyi államtitkár, 1988–1990-ben a helyhatóságok ügyével megbízott államtitkár, 1990–1993-ban megbízott idegenforgalmi miniszter.
- Beckl** Sándor (1924–2006): politikus, sportvezető. 1951–1970-ben a SZOT titkára, 1970–1973-ban a Magyar Testnevelési és Sportszövetség, 1973–1978-ban államtitkári rangban az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnöke. 1966–1970-ben az MSZMP KB tagja.
- Beer**, Jean de; *Debeer*, Ernest (1911–1995): francia író, a francia PEN Club főtítkára, 1973–1976-ban a Francia Írók Szövetsége alelnöke.

- Beck Tamás** (1929–): politikus. 1973–1988-ban a Budaflax Lenfonó és Szövőipari Vállalat vezérigazgatója, 1988–1990-ben kereskedelmi miniszter. 1981–1982-ben a Magyar Kereskedelmi Kamara alelnöke, 1982–1988-ban elnöke. 1987–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1985-ben Állami Díjat kapott.
- Behar, Henri** (1940–): francia irodalomtörténész. 1971–1977-ben a Szürrealizmus Kutatóközpont alapító vezetője, 1977-től a párizsi egyetem tanára, 1982–1986-ban a Paris III Sorbonne Nouvelle Egyetem elnöke. 1980–1992-ben a CNRS Lexikológiai és Irodalomtechnológiai Kutatási Egységének vezetője.
- Beleznay Máttyás** (1945–): asztaliteniszező. 1971-ben Eb 5. (csapat); 1968-ban Eb 3. (férfi páros) és Eb 4. (csapat), 1972-ben Eb 4. (csapat); 1966–1973-ban a magyar válogatott tagja.
- Bell, Marie; Bellon, Marie-Jeanne** (1900–1986): francia színésznő. 1927–1953-ban a Comédie Française tagja, majd tiszteletbeli titkára, 1958–1986-ban a párizsi Théâtre Gymnase igazgatója, halála után az intézményt róla nevezték el.
- Bencsik István** (1910–1998): politikus, felsőoktatási vezető. 1948–1953-ban és 1963–1975-ben országgyűlési képviselő, az Országgyűlés mezőgazdasági bizottságának elnöke. 1962–1965-ben, valamint 1968–1970-ben a debreceni Agrártudományi Főiskola, később Egyetem rektora. 1970–1974-ben a Hazafias Népfront főtitkára. A Nemzeti Parasztpárt, az MDP, majd az MSZMP tagja.
- Bene Ferenc** (1944–2006): labdarúgó. 1961–1978-ban az Újpesti Dózsa labdarúgója. 1964-ben olimpiai bajnok és a torna gólkirálya; 1966-ban a vb-döntő résztvevője; 1973/74-ben BEK 3.; 1961/62-ben KEK 3.; 1968/69-ben VVK 2., 1965/66-ban VVK 3.; 1969–1978-ban nyolcszoros magyar bajnok. 1962–1979-ben 76-szoros magyar válogatott.
- Beneš, Eduard** (1884–1948): csehszlovák (cseh) politikus. 1916–1918-ban a Csehszlovák Nemzeti Tanács főtitkára, 1918–1935-ben Csehszlovákia külügyminisztere és 1921–1922-ben miniszterelnök is, ő vezette a csehszlovák delegációt a párizsi béketárgyalásokon. Jelentős szerepet játszott a *kisantant* megalkotásában. 1935–1938-ban a csehszlovák köztársaság elnöke, a *müncheneri egyezmény* után lemondott és Angliába emigrált. 1940–1943-ban a londoni emigráns csehszlovák kormány vezetője, 1945–1948-ban ismét köztársasági elnök. A kollektív bűnösség elvére támaszkodva támogatta a Szudéta-vidéki németek kitelepítését, majd 1945. augusztusban a csehszlovákiai magyarság nagy részét megfosztotta állampolgárságától (*beneši dekrétumok*).
- Bényi József** (1928–2000): diplomata, politikus. 1948-tól a Magyar Nemzeti Bank előadója, 1950-től a Pénzügyminisztérium főelőadója. 1953-tól a Külügyminisztérium munkatársa. 1954–1957-ben pozsonyi alkonzul, 1961–1966-ban Genfben az állandó ENSZ-képviselő helyettese; 1970–1975-ben Rómában, 1979–1984-ben Párizsban nagykövet, közben a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztály vezetője csoportfőnöki beosztásban. 1985–1990-ben a Külügyminisztérium V. Területi Főosztálya vezetőjeként külügyminiszter-helyettes. 1990–1991-ben a Külügyminisztérium helyettes államtitkára. 1991-től a Magyar Hitelbank elnökének képviselője nemzetközi ügyekben. Nemzetközi jogot tanított az ELTE-n. A stockholmi iparjogvédelmi és szerzői jogi diplomáciai konferencia elnöke. 1985-ben a budapesti európai kulturális fórum egyik szervezője és a magyar küldöttség helyettes vezetője. 1988-tól a Magyarok Világszövetsége elnökségi tagja. A svájci Burghardt Akadémia tagja, az ex-marseille-i jogi és közgazdasági egyetem díszdoktora.

- Berecz János** (1930–): politikus. 1966–1972-ben a Külügyminisztérium pártbizottságának titkára, 1972–1974-ben az MSZMP KB külügyi osztályának helyettes vezetője, 1974–1982-ben vezetője, 1982–1985-ben a *Népszabadság* főszerkesztője. 1980–1989-ben az MSZMP KB tagja és 1985–1989-ben ideológiai titkára, egyúttal 1985–1988-ban a KB agitációs és propaganda bizottság, illetve 1988–1989-ben a társadalompolitikai bizottság elnöke. 1987–1989-ben az MSZMP PB tagja. 1967-ben a történelemtudományok kandidátusa.
- Béregovoy, Pierre** (1925–1993): francia szocialista politikus. 1971-től F. Mitterrand közvetlen munkatársa, 1981–1982-ben a köztársasági elnöki hivatal főtítkára, 1982–1984-ben a szociális ügyek minisztere, 1984–1986-ban és 1988–1992-ben gazdasági, pénzügyi és költségvetési miniszter, 1991–1992-ben külkereskedelmi miniszter is, 1992–1993-ban miniszterelnök. Megteremtette az erős frankot, és minimálisra csökkentette az inflációt. 1983–1993-ban Nevers polgármestere.
- Berlioz, Hector** (1803–1869): francia zeneszerző. Az úgynevezett nagyromantika úttörője, a romantikus nagyzenekari stílus s az ehhez kapcsolódó drámai és leíró programszimfónia megteremtője. Ismertebb zenekari művei: *Fantaszttikus szimfónia* (1830); *Rómeó és Júlia* (1839); *Római karnevál* (1840); operái: *Benvenuto Cellini* (1838); *A trójaiak* (1859); *Béatrice és Bénédict* (1862); vokális-zenekari művei: *Faust elkárhozása* (a *Rákóczi-indulóval*, 1846); *Krisztus gyermekkora* (oratórium, 1855).
- Besse, Guy** (1918–2003): francia politikus, filozófus. 1959–1979-ben az FKP KB tagja; 1970–1979-ben a PB tagja is. 1955–1969-ben az Éditions Sociales kiadóvállalat, 1969–1979-ben a Marxista Kutatások Központja vezetője.
- Bettencourt, André** (1919–2007): francia pártönkívüli politikus. 1966–1967-ben közlekedésügyi minisztériumi államtitkár, 1967–1968-ban külügyminisztériumi államtitkár, 1968–1969-ben iparügyi miniszter, 1969–1972-ben úgynevezett terv- és területrendezési miniszter, 1972–1973-ban a külügyminiszter mellé rendelt megbízott miniszter. 1965–1989-ben Saint-Maurice-d'Ételan polgármestere.
- Beuve-Méry, Hubert** (1902–1989): francia jogász, újságíró. 1918–1939-ben a prágai Francia Intézet tanára, 1944–1969-ben a *Le Monde* alapító igazgató-főszerkesztője. Híres vezércikkeit *Sirius* álnéven írta.
- Bibó István** (1911–1979): jogász, politikus, szociológus. 1956. novemberben Nagy Imre második kormányának államminisztere, 1957. májusban elkészítette a *Magyarország helyzete és a világhelyzet* c. híres emlékiratát. Politikai tevékenysége miatt letartóztatták, 1958-ban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték, 1963-ban amnesztia révén szabadult. Temetése 1979. május 21-én többeszes tüntetés volt a Kádár-rendszer ellen.
- Bidault, Georges** (1899–1983): francia politikus. Az ország német megszállása után a nemzeti ellenállás tagja, 1943–1944-ben az Ellenállás Nemzeti Tanácsa (CNR) elnöke. 1944-ben a kereszténydemokrata Republikánus Népi Mozgalom (MRP) alapító tagja, 1949–1952-ben elnöke. 1944–1946-ban, 1947–1948-ban és 1953–1954-ben külügyminiszter; 1947-ben megkötötte a németellenes brit-francia szövetségi szerződést, 1948-ban az úgynevezett brüsszeli szerződést. 1946-ban az ideiglenes kormány elnöke, 1949–1950-ben miniszterelnök, 1951–1952-ben miniszterelnök-helyettes és védelmi miniszter. 1958-ban nagy szerepet játszott Ch. de Gaulle teljhatalmú miniszterelnökké választásában, de annak algériai politikája miatt szembefordult az V. Köztársasággal. Miután

- 1959-ben kizárták az MRP-ből, megalapította a Franciaország Keresztény Demokráciája Pártot.
- Billoux**, François (1903–1978): francia politikus. 1921-től az FKP tagja, 1926–1972-ben a KB, 1932–1972-ben a PB tagja; 1954–1956-ban a KB titkára. 1936–1940-ben és 1946–1972-ben nemzetgyűlési képviselő; közben 1943-ban az algériai Nemzeti Felszabadítási Bizottság tagja. 1944–1945-ben közegészségügyi, 1945–1946-ban nemzetgazdasági, 1946-ban újjáépítési, illetve újjáépítési és várostervezési, 1946–1947-ben hadügyminiszter. A *France Nouvelle* című politikai folyóirat igazgatója.
- Binder-Kotrba** Károly (1883–?): diplomata. 1921-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1921–1922-ben a bécsi Felszámoló Hivatalnál teljesített szolgálatot, 1922–1929-ben a Külügyminisztérium elnöki osztályon dolgozik, 1929-től a párizsi követségen megbízzák a követség konzuli joghatóságára kiterjedő konzuli teendők ellátásával (1939. december 31-től II. osztályú főkonzul). 1940. májustól Franciaország német lerohanása után a párizsi követség „további intézkedésig” főkonzulátussá alakul, melynek vezetésére ő kap megbízást.
- Bíró** József (1921–2001): politikus. 1957–1960-ban a Külkereskedelmi Minisztérium kereskedelmi tanácsosa és a londoni magyar kirendeltség vezetője, 1960–1961-ben a minisztérium pártbizottságának titkára, 1962–1963-ban külkereskedelmi miniszterhelyettes, 1963–1979-ben külkereskedelmi miniszter. 1966–1980-ban az MSZMP KB tagja.
- Biszku** Béla (1921–): politikus. 1951–1953-ban az MDP budapesti X. kerületi, 1955–1956-ban XIII. kerületi bizottságának titkára, 1956–1957-ben a Budapesti Pártbizottság elnöke, 1957–1961-ben belügyminiszter. 1966–1989-ben a Vas-, Fém- és Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezete KV tagja. 1956–1985-ben az MSZMP KB, 1956–1980-ban a PB tagja; 1962–1978-ban a KB adminisztratív és pártszervező titkára.
- Blaha** Béla (1915–1970): politikus. 1951–1966-ban a Bányászipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkára, 1966–1970-ben elnökségi tagja és 1966–1970-ben a SZOT elnöke is. 1959–1966-ban az MSZMP KB tagja.
- Blaizeau**, Maurice (1928–): francia kommunista újságíró. A II. világháború után három éven keresztül dolgozott Budapesten a Petőfi Rádió francia adásának munkatársaként. 1960–1987-ben a Francia–Magyar Társaság titkára, majd főtitkára.
- Blancpain**, Marc (1909–2001): francia író és újságíró. 1944–1978-ban az Alliance Française főtitkára, 1978–1994-ben elnöke.
- Bleha** Anna; *Bácskai* (1925–): atléta, közép- és hosszútávfutó. 1949-ben főiskolai vb 3. (800 m); 1950-ben és 1951-ben a *L'Humanité* mezeifutó-versenyének győztese (1950: egyéni és csapat; 1951: csapat), 1954-ben a világcúcstartó 3×880 yardos magyar váltó tagja. 1947–1955-ben magyar válogatott.
- Blot**, Jacques (1939–): francia diplomata. 1968–1975-ben Franciaország római nagykövetségének első titkára, másodtanácsosa, 1975–1979-ben a francia külügyminisztériumi központban teljesített szolgálatot. 1979–1981-ben a Köztársasági Elnökség Főtitkárságának szaktanácsadója, 1984–1987-ben ugyanott az általános adminisztratív és személyzeti osztály igazgatóhelyettese. 1987-től a Külügyminisztérium Európai Igazgatóságának vezetője.
- Blotin**, Pierre (1939–): francia politikus. 1957-től az FKP tagja, 1977–1985-ben a párt Val-d'Oise-i titkára. 1979–2000-ben az FKP KB és 1985–2000-ben a PB tagja is, 2000-től a pártellenzék képviselője.

- Bobrik** Arnó (1891–1976): diplomata. 1917-ben kerül az Osztrák–Magyar Monarchia közös Külügyminisztériumába, 1919. januárban kezd dolgozni a magyar Külügyminisztériumban, 1920-ban a Bulgáriával kötendő békét tárgyaló magyar delegáció tagja, 1920–1923-ban a Külügyminisztériumban szolgál; 1923–1925-ben a szófiai, 1925–1928-ban a varsói, 1929–1932-ben a vatikáni követségen dolgozik (1930. szeptember 13-tól II. osztályú követségi tanácsos); 1932-től a bukaresti, 1933-tól a berlini, 1936-tól a bécsi követségen állomásozik. Miután az Anschluss nyomán a bécsi követség főkonzulátussá alakul, 1938. áprilisban vezetésével őt bízzák meg. 1939. januártól a prágai követségen szolgál. E misszió a német megszállás után szintén főkonzulátussá alakul, melynek vezetője 1939. áprilistól ő lesz. 1939. októbertől 1941. decemberig Buenos Aires-i követ (Chilében, Paraguayban és Uruguayban is akkreditálva). 1943. szeptember 10-től a vichyi követség vezetője, a német megszállás után is állomáshelyén marad. A háború után a Magyarországra való hazatérésre történő felszólításának nem tett eleget, Argentínába emigrált.
- Bognár** Géza (1909–1987): politikus, gépészmérnök. 1950–1970-ben a Távközlési Kutatóintézet igazgatóhelyettese, 1970–1977-ban a *Valóság* szerkesztője. 1956–1960-ban az MTA titkára, 1960–1964-ben főtítkárhelyettese, 1964–1967-ben az MTA Elnökség tagja, 1973–1976-ban alelnöke; 1964–1970-ben az MTA Műszaki Tudományok Osztálya titkára, 1970–1973-ban, 1976–1979-ben elnöke. 1970–1975-ben az MSZMP KB tagja. 1949-ben és 1956-ban Kossuth-díjat, 1976-ban Akadémiai Aranyérmét kapott. 1949-től az MTA levelező, 1958-tól rendes tagja.
- Bolgár** László (1911–1990): újságíró, szerkesztő. 1935–1945-ben Belgrádban, Zágrábban és Szófiában sajtóattasé, 1945–1947-ben a Magyar Rádió tudósítója. 1948-ban Franciaországban telepedett le. 1948–1958-ban Párizsban a Francia Rádió magyar nyelvű adásainak vezetője, 1958–1969-ben a kelet-európai osztály helyettes vezetője, majd vezetője. 1950-től a Szabad Magyar Újságírók Egyesülete elnöke. Magyar irodalmi műveket is fordított francia nyelvre.
- Bondor** József (1917–1981): politikus. 1961–1963-ban a Fővárosi Tanács főmérnöke, 1963–1965-ben Budapest tanácselnök-helyettese, 1965–1967-ben miniszterhelyettesi rangban az Építésügyi Minisztérium építőipari főigazgatóságának vezetője, 1967–1968-ban építésügyi és városfejlesztési miniszterhelyettes, 1968–1977-ben építésügyi és városfejlesztési miniszter. 1963–1967-ben az Országgyűlés Ipari Bizottságának elnöke. 1975–1978-ban az MSZMP KB tagja.
- Borbándi** Gyula (1919–): író, történész, politikus. 1941–1949-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium előadója, 1949–1951-ben Svájcban, 1951-től Németországban (NSZK) él. 1951–1984-ben a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa (Gyulai Ernő néven); 1979–1984-ben a rádió magyar osztályának igazgatóhelyettese. 1945–1949-ben a Nemzeti Parasztpárt tagja, 1946–1948-ban a párt nagybudapesti kerületi titkára. 1957–1960-ban a Magyar Írók Külföldön választmányi tagja. 1970–1980-ban a Hontalan Írók PEN Központja német nyelvterületi alelnöke. 1957–1958-ban a *Látóhatár* társszerkesztője, 1958–1989-ben az *Új Látóhatár* felelős szerkesztője. 1999-ben Széchenyi-díjat, 2000-ben Magyar Örökség-díjat kapott.
- Borbély** Gábor (1937–): politikus. Az MSZMP Budapesti Bizottságának titkára, az MSZMP KB tagja. 1985–1989-ben a *Népszabadság* főszerkesztője.

- Borsos Sándor** (1920–1984): politikus. 1947–1948-ban a Nemzeti Parasztpárt országos vezetőségének tagja és a párt országgyűlési képviselője. 1948–1951-ben Svájcban, 1951-től Franciaországban élt. 1954–1965-ben a Francia Rádió magyar nyelvű adásának szerkesztője. 1950–1952-ben a *Látóhatár*, 1953–1956-ban a *Válóság* szerkesztője.
- Boscherie, Bruno** (1951–): francia törvívó. 1980-ban olimpiai bajnok (csapat); 1971-ben és 1975-ben a budapesti vb-n világbajnok (csapat), 1978-ban vb 2. (csapat).
- Bouchardeau, Huguette** (1935–): francia szocialista politikus. 1979–1981-ben az Egyesült Szocialista Párt titkára, 1981–1983-ban a környezetvédelmi és életminőségi államtitkárság vezetője, 1983–1986-ban környezetvédelmi miniszter.
- Bouissounouse, Janine** (?): francia történész, újságíró és író. A II. világháború után a *Ce Soir* és a *Démocratie Nouvelle* munkatársaként gyakran utazott kelet-közép-európai országokba. Az 1956-os magyar forradalom leverése után szakított a Francia Kommunista Párttal.
- Boulier, Jean** (1894–1980): francia jogász, politikus és pap. Az úgynevezett haladó keresztény irányzathoz tartozott. A párizsi Katolikus Jogtudományi Kar tanára, s a Francia Békemozgalom egyik alapítója és Országos Irodájának tagja.
- Boxberger, Jacques** „Jacky” (1949–2001): francia atléta, középtávfutó. 1972-ben fedettpályás Európa-bajnok (1500 méter); 1972-ben és 1973-ban (1500 méter), 1977-ben és 1982-ben (5000 méter), 1977-ben (10 000 méter), 1976-ban és 1983-ban (mezei futás) és 1985-ben (félmaratoni) francia bajnok; 1983-ban és 1986-ban a párizsi maratoni győztese.
- Boysson, Guy de** (1918–): francia jogász, kommunista politikus. 1949–1952-ben a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (DIVSZ) titkárságának tagja, 1952–1957-ben a DIVSZ főtitkára, 1957–1965-ben az Észak-európai Kereskedelmi Bank igazgatója, majd 1965-től elnök-vezérigazgatója.
- Böloni György** (1882–1959): író, irodalomtörténész, kultúrpolitikus. 1918–1919-ben a Károlyi-kormány svájci sajtóattaséja, 1919–1920-ban a *Bécsi Magyar Újság* szerkesztője, 1923-tól Párizsban élt, a *Párizsi Hírlap*, majd 1932–1940-ban a *Monde Magyar Könyvei* című könyvsorozat szerkesztője. A II. világháború után hazatelepült, 1948–1950-ben Magyarország hollandiai nagykövete, 1951–1956-ban az Irodalmi Alap igazgatója, 1957–1959-ben az *Élet és Irodalom* fő-szerkesztője. 1955-ben Kossuth-díjat kapott.
- Börzsey János** (1943–): asztaliteniszező. 1975-ben vb 5. (csapat); 1968-ban Eb 2. (egyes) és Eb 4. (csapat); 1972-ben Eb 3. (férfi páros), 1970-ben és 1972-ben Eb 4. (csapat).
- Brandt, Willy; Frahm, Herbert Ernst Karl** (1913–1992): NSZK politikus. 1957–1966-ban Nyugat-Berlin polgármestere, 1966–1969-ben külügyminiszter és alkancellár, 1969–1974-ben kancellár, 1976–1992-ben a Szocialista Internacionálé elnöke. 1962–1974-ben Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD) elnöke.
- Braudel, Fernand** (1902–1985): francia történész, a modern történeti iskolát megeremtő Annales-kör tagja. 1946–1956-ban az *Annales* folyóirat társszerkesztője (L. Febvre-rel), 1956–1968-ban szerkesztője. 1949–1972-ben a Collège de France tanára, 1956–1972-ben az École Pratique des Hautes Études VI. (társadalomtudományi) szekciójának elnöke. 1964-től a Francia Tudományos Akadémia tagja. Fontosabb magyar nyelven megjelent művei: *Anyagi kultúra, gaz-*

- daság és kapitalizmus a XV–XVIII. században* (1985); *A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában* (1996).
- Bressier**, Raymond (1919–1989): francia diplomata. 1951–1957-ben Franciaország bécsi és berlini nagykövetségének attaséja, 1959–1966-ban a római nagykövetség első titkára, illetve a moszkvai nagykövetség másodtanácsosa. 1972–1974-ben a francia Külügyminisztérium személyzeti főigazgatója, 1974–1980-ban Franciaország budapesti, 1981–1983-ban bécsi nagykövete.
- Breznóczy** Pál (1912–1972): egri érsek. 1941–1943-ban Kassán püspöki titkár, 1943–1946-ban pápai kamarás, 1946–1951-ben a kassai egyházmegye magyarországi részének általános helynöke, 1951–1956-ban a roznányi egyházmegye magyarországi részének apostoli kormányzója, 1956–1969-ben egri káptalani helynök, 1969–1972-ben egri érsek. 1964-től rotariai címzetes püspök. Részt vett a II. vatikáni zsinaton, majd 1964-ben az állam és az egyház megállapodásának egyik előkészítője.
- Breznjev**, Leonyid Iljics (1906–1982): szovjet politikus. 1956–1960-ban az SZKP KB titkára, 1960–1964-ben és 1977–1982-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke (államfő), 1964–1966-ban az SZKP KB első titkára, 1966–1982-ben főtitkára.
- Bricout**, Edmond (1904–1973): francia gaullista politikus és nemzetgyűlési képviselő. 1963–1973-ban a Nemzetgyűlés francia-magyar baráti csoportjának elnöke.
- Brion**, Abel (1906–1976): francia állatorvos. 1955–1972-ben az alföldi École Nationale Vétérinaire professzora, majd az intézmény igazgatója. A Francia Orvostudományi Akadémia és a Francia Állatorvosi Akadémia tagja.
- Brunet**, Jacques (1901–1992): francia gazdasági vezető. 1946–1948-ban a Tunéziai és az Algériai Bank vezérigazgatója, 1949–1960-ban a Crédit National elnök-vezérigazgatója, 1960–1969-ben a Banque de France kormányzója, 1970–1972-ben az ügynevezett Telekommunikációs Terjeszkedés Pénzügyi Társasága (Finax-tel) vezérigazgatója, 1972-től tiszteletbeli elnöke. 1975-től a Chimio Pénzügyi Társulat, a Roussel-Uclaf és a Roussel-Nabel nevű gazdasági társaságok vezérigazgatója.
- Brutyó** János (1911–1987): politikus. 1950–1951-ben az Építő-, Fa- és Üvegipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkárhelyettese, 1951–1955-ben építésügyi miniszterhelyettes, 1955–1959-ben az Építő-, Fa- és Építőanyag-ipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke, 1959–1965-ben a SZOT főtitkára, 1965–1966-ban elnöke, 1966–1982-ben az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának elnöke. 1957–1966-ban, 1982–1987-ben az MSZMP KB tagja, 1962–1966-ban a PB tagja. 1959–1964-ben az Elnöki Tanács tagja. 1958–1962-ben az Országgyűlés Építésügyi Bizottságának elnöke.
- Bugár** Jánosné Végh Katalin (1921–1983): politikus. 1954–1956-ban az Országos Béketanács titkára, 1956–1964-ben alelnöke és a SZOT titkára, 1964–1972-ben a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának főtitkárhelyettese, 1972–1976-ban alelnöke. 1966–1980-ban az MSZMP KB tagja. 1969-től a Békevilágtanács magyar tagja.
- Cachin**, Marcel (1869–1958): francia politikus, filozófus. 1921–1958-ban az FKP KB és PB tagja, 1924–1942-ben a Komintern végrehajtó bizottságának és elnökségének tagja. 1918–1958-ban a *L'Humanité* igazgató-főszerkesztője.

- Camus, Albert** (1913–1960): francia író és újságíró. 1934-től az FKP tagja, de nemsokára szakított a mozgalommal. 1938-ban saját szintársulata, a *Théâtre de l'Équipe* számára írta első drámáját, a *Caligulát*. *Közöny* című műve megjelenése (1942) után Franciaország-szerte ismertté vált. 1944–1946-ban a *Combat* című lap szerkesztője. A háború után nonkonformista álláspontot képviselt a marxizmus és az egzisztencializmus vonzásában élő értelmiséghez képest. További ismertebb művei: *A pestis* (1947); *A lázadó ember* (1951) és *A bukás* (1956).
- Cantona, Éric** (1966–): francia labdarúgó. 1981–1985-ben és 1986–1988-ban az AJ Auxerre, 1985–1986-ban a Martigues, 1988–1989-ben és 1990–1991-ben az Olympique Marseille, 1989-ben a Girondins Bordeaux, 1989–1990-ben a Montpellier, 1991–1992-ben a Nîmes, 1992–1993-ban a Leeds United (angol), 1993–1997-ben a Manchester United (angol) labdarúgója. 1987–1994-ben 45-szörös francia válogatott. 1991/92-ben, 1992/93-ban, 1993/94-ben, 1995/96-ban és 1996/97-ben angol bajnok; 1993/94-ben, 1995/96-ban angol kupagyőztes; 1988/89-ben, 1990/91-ben francia bajnok; 1989/90-ben francia kupagyőztes; 2005-ben strandlabdarúgásban világbajnok.
- Capievic, Jean** (1924–): francia politikus. 1944-től az FKP tagja, 1961–1979-ben az FKP KB tagja. 1977–1985-ben Vaulx-en-Velin polgármestere.
- Carraz, Roland** (1943–1999): francia történész és szocialista politikus. 1979–1983-ban a bourgogne-i regionális tanács tagja, 1983–1984-ben a Külkereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium államtitkára, 1984–1986-ban az Oktatásügyi Minisztérium technológiai és műszaki ismeretek oktatásával megbízott államtitkára. 1981–1983-ban nemzetgyűlési képviselő.
- Carter, James Earl**; „Jimmy” (1924–): amerikai demokrata politikus. 1971–1975-ben Georgia állam kormányzója, 1977–1981-ben az USA 39. elnöke. 2002-ben Nobel-békedíjat kapott. 1982-től az atlantai Emory Egyetem professzora.
- Casals, Pablo Carlos Salvador** (1876–1973): spanyol gordonkaművész, 1895–1898-ban a párizsi Opera szológordonkása, 1898-tól Párizsban és Londonban koncertezik, 1905-ben triót alapított, 1919-ben Orquesta Pau néven Barcelonában saját zenekart szervezett. A spanyol polgárháború után 1939-től Prades-ban (Dél-Franciaország), 1956-tól Puerto Ricóban élt. 1957-ben a San Juan-i Ünnepi Játékok, 1959-ben a Puerto Ricó-i Szimfonikus Zenekar, 1960-ban a Puerto Ricó-i Konzervatórium megalapítója. A gordonkajáték technikai megújítója, szuggesztív, virtuóz előadóművész.
- Casanova, Laurent** (1906–1972): francia író, politikus. 1945–1961-ben az FKP KB, 1954–1961-ben az FKP PB tagja és a francia Országos Béketanács tagja. 1960-ben Nemzetközi Lenin-békedíjat kapott.
- Cassou, Jean** (1897–1986): francia író, költő, művészettörténész. 1943-ban Toulouse köztársasági biztosa, 1945–1965-ben a Modern Művészetek Múzeumának főigazgatója, a francia békemozgalom tagja.
- Catala, Jean-Michel** (1942–): francia politikus. 1965–1972-ben a Francia Kommunista Diákmozgalom főtíkárhelyettese, főtíkára, 1972–1979-ben a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom főtíkára, 1976-tól az FKP KB tagja.
- Cathala, Joseph** (1892–1970): francia kémikus. 1931–1966-ban a toulouse-i egyetem tanára, 1949–1966-ban a Toulouse-i Institut de Génie Chimique intézetigazgató egyetemi tanára.

- Ceaușescu, Nicolae** (1918–1989): román politikus. 1948–1950-ben földművelésügyi miniszterhelyettes, 1950–1954-ben honvédelmi miniszterhelyettes és a hadsereg főcsoportfőnöke, 1954–1965-ben a Román Kommunista Párt KB titkára, 1965–1969-ben az RKP első titkára, 1969–1989-ben főtitkára; 1967–1974-ben az Államtanács elnöke (államfő), 1974–1989-ben köztársasági elnök; 1945–1948-ban és 1952-től a KB, 1955-től a PB tagja.
- Ceyrac, François** (1912–2010): francia gyáros. 1952–1968-ban a Bánya- és Kohóipari Szövetség ügyvezető elnöke, 1969–1973-ban elnöke. 1946–1967-ben a Francia Munkaadók Országos Tanácsa (CNPF) vezetőségének tagja, főtitkára, 1967–1968-ban alelnöke, 1968–1972-ben a CNPF szociális bizottságának elnöke, 1972–1981-ben elnöke, 1981-től tiszteletbeli elnöke.
- Cézanne, Paul** (1839–1906): francia festőművész. A modern európai művészet egyik nagy hatású egyéniségéeként korai képeit még erőteljes színek jellemezték, később formavilága egyszerűsödött, színei világosabbakká váltak. Az 1870-es években az impresszionistákkal állított ki, később azonban velük szemben a térbeliséget hangsúlyozta, s a dolgok lényegének, a formák állandóságának kifejezésére törekedett. Kései művei miatt a kubizmus előfutárának tekintik. Ismertebb művei: *Az akasztott ember háza* (1873); *Piros karosszékben* (1877); *A tenger l'Éstaque-nál* (1883–1885), *Mont Sainte-Victoire* (1885–1887); *Húshagyókedd* (1888); *Kártyázók* (1890–1892).
- Chaban-Delmas, Jacques** (1915–2000): francia politikus. 1947–1953-ban a Francia Népi Összefogás, 1958–1967-ben az Új Köztársaságért Szövetség, 1967–1976-ban a Demokraták Szövetsége a Köztársaságért, 1976-tól az Összefogás a Köztársaságért tagja, vezetőségi tagja. 1954-ben újjáépítési és lakásügyi, 1954–1955-ben közmunkaügyi és közlekedési, 1956–1957-ben tárca nélküli, 1957–1958-ban védelmi miniszter. 1958–1969-ben, 1978–1981-ben és 1986–1988-ban a Nemzetgyűlés elnöke. 1969–1972-ben miniszterelnök, ő hirdette meg az úgynevezett új társadalom programját. 1944–1977-ben és 1983–1995-ben Bordeaux polgármestere.
- Chalandon, Albin** (1920–): francia gaulle-ista politikus. 1968-ban iparügyi miniszter, 1968–1972-ben építés- és lakásügyi miniszter, 1986–1988-ban igazságügyi miniszter.
- Chalendard, Jacques de; comte** (1920–): francia gazdasági vezető. 1954–1955-ben miniszterelnökségi államtitkár, 1963–1966-ban a tudományos kutatás minisztere mellé rendelt megbízott miniszter, 1968–1969-ben az oktatásügyi miniszter kabinetjének szaktanácsadója. 1973–1989-ben pénzügyi főellenőr, egyúttal 1976–1986-ban a Gazdasági és Pénzügyminisztérium együttműködési ügyosztályának vezetője. 1979–1990-ben a Francia Vöröskereszt igazgatótanácsának tagja. 1994-ben az Initiatives France-Hongrie nevű szervezet elnöke.
- Chamant, Jean** (1913–2010): francia jobboldali politikus, jogász. 1954–1977-ben nemzetgyűlési képviselő (köztársasági független vagy független), 1959–1967-ben a Nemzetgyűlés alelnöke. 1977–1995-ben a Szenátus tagja (RPR), alelnöke. 1955–1956-ban a Külügyminisztérium államtitkára. 1965-től Yvonne megye főtanácsosa, 1970–1992-ben a Főtanács elnöke. 1967–1969-ben és 1971–1972-ben közlekedésügyi miniszter, támogatta a Concorde, az Airbus és a TGV kifejlesztését. 1977–1983-ban Avallon polgármestere.
- Chambaz, Jacques** (1923–2004): francia történész, politikus. 1964–1979-ben az FKP KB, 1976–1979-ben a PB tagja, egyúttal 1974–1979-ben a párt értelmiségi osztályának vezetője.

- Chambrun de Pineton, Gilbert** (1909–2009): francia diplomata. 1945–1955-ben nemzetgyűlési képviselő. 1956-tól a Külügyminisztérium munkatársa, 1956–1960-ban a minisztérium párizsi központjának aligazgatója, 1960–1964-ben a hivatali szerződések osztályvezetője, 1965–1975-ben a hivatali szerződések és konzuli ügyek igazgatóságának vezetője. Mint az úgynevezett haladó keresztény irányzat képviselője a Békevilágtanács tagja.
- Charbonnel, Jean** (1927–): francia gaulle-ista politikus. 1966–1967-ben a volt gyarmatokkal való együttműködésért felelős külügyminisztériumi államtitkár, 1972–1974-ben tudomány- és iparfejlesztési miniszter.
- Charmasse de Desplaces, Christian** (1895–1968): francia diplomata. 1922–1930-ban a madridi és a vatikáni francia követségek attaséja, 1930–1938-ban a francia Külügyminisztérium párizsi központjában teljesít szolgálatot. 1938–1942-ben a budapesti francia követség első titkára, illetve megbízott vezetője. 1945–1953-ban Baden-Badenben a francia katonai közigazgatás mellé kirendelt politikai főtanácsadó, majd követ a Dominikai Köztársaságban, 1953–1958-ban ismét a párizsi központban szolgál.
- Chauvel, Jean** (1897–1979): francia diplomata. 1921-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1945–1955-ben Franciaország moszkvai, 1955–1962-ben londoni nagykövete, 1962–1963-ban a kormány diplomáciai tanácsadója és a Nyugat-európai Unió állandó bizottságában Franciaország képviselője.
- Chazelle, René** (1917–2006): francia szocialista politikus, 1974–1983-ban a Szenátus francia–magyar csoportjának elnöke.
- Chéret, Ivan** (1924–1999): francia mérnök, hidrológus. 1954–1958-ban a Hidraulikai Tanulmányok Afrikaközi Bizottságában a Francia Nyugat-afrikai Hidraulikai Osztály vezetője, 1958–1961-ben a bizottság főtítkára, 1959–1971-ben a franciaországi vízgazdálkodás állandó bizottságának vezetője, egyúttal 1961–1971-ben a vízügyi problémák tanulmányozása állandó titkárságának vezetője is. 1971–1973-ban az Iparfejlesztési Minisztérium szén, elektromosság és gáz részlegének vezetője.
- Chevalier, Maurice** (1888–1972): francia énekes, színész. 1909–1913-ban a Folies-Bergère-ben lépett fel, az 1920-as évektől filmezett. Sokszínű egyénisége bonvivánként, táncos-komikusként és jellemszínészként egyaránt kibontakozott. 1956-ban életművére Oscar-díjat kapott. Ismertebb filmjei: *A nap hőse* (1935); *Hallgatni arany* (1947); *Délutáni szerelem* (1957); *Kánkán* (1960); *A botrány szele* (1960).
- Chevènement, Jean-Pierre** (1939–): francia politikus. 1971–2002-ben a francia Szocialista Párt alapító tagja. 1981–1982-ben technológia- és kutatásügyi miniszter, 1982–1983-ban kutatás- és iparügyi miniszter, 1984–1986-ban oktatásügyi miniszter, 1988–1991-ben védelmi miniszter, 1997–2000-ben belügyminiszter. 1993–2002-ben a Köztársasági és Állampolgári Mozgalom (2002-től párt) tagja. 1983–1997-ben Belfort polgármestere.
- Cheyssou, Claude** (1920–2012): francia szocialista politikus, diplomata. 1948-tól a Külügyminisztérium munkatársa, 1949-ben a bonni német szövetségi hatóságok mellé rendelt összekötő szolgálat vezetője. 1952-ben a vietnami elnök tanácsadója. 1954–1955-ben a miniszterelnök kabinetfőnök-helyettese, majd kabinetfőnöke. 1956-ban a marokkói és afrikai ügyekkel megbízott államtitkár kabinetjének szaktanácsadója. 1957–1962-ben a Technikai Együttműködési Bizottság főtítkára Afrikában. 1962–1965-ben a Szaharai Szervezet főigazgatója.

- 1965-től követ. 1966-ban az Ipari Együtműködés Szervezetének főigazgatója. 1966–1969-ben dszakartai nagykövet. 1973–1981-ben az Európai Bizottságnak a fejlődő országokkal való kapcsolatokért felelős tagja. 1981–1984-ben a külkapcsolatok minisztere. 1985–1988-ban az Európai Bizottságnak a földközi-tengeri politikával és az Észak-Dél kapcsolatokkal foglalkozó tagja. 1989–1995-ben európai parlamenti képviselő.
- Chirac, Jacques** (1932–): francia politikus, államférfi. 1967–1968-ban foglalkoztatósi, 1968–1971-ben gazdasági és pénzügyi államtitkár, 1971–1972-ben a parlamenti kapcsolatok minisztere, 1972–1974-ben mezőgazdasági miniszter, 1974-ben belügyminiszter. 1974–1976-ban és 1986–1988-ban miniszterelnök. 1976-ban a gaulle-ista Demokraták Egyesülete a Köztársaságért (UDR) pártból megalapította a Tömörülés a Köztársaságért (RPR) elnevezésű pártot, 1976–1994-ben az RPR elnöke. 1979–1994-ben az Európai Parlament tagja. 1977–1995-ben Párizs főpolgármestere. 1981-ben és 1988-ban köztársaságielnök-jelölt, 1995-től köztársasági elnök.
- Chnoupek, Bohuslav** (1925–2004): csehszlovák politikus. 1970–1971-ben Csehszlovákia moszkvai nagykövete, 1971–1988-ban Csehszlovákia külügyminisztere.
- Cisowski, Thadeusz „Thadée”** (1927–2005): lengyel származású francia labdarúgó. 1948–1952-ben az FC Metz, 1952–1960-ban a Racing Club de Paris, 1960–1961-ben az US Valenciennes, 1961–1962-ben az FC Nantes labdarúgója. 1956-ban, 1957-ben és 1959-ben a francia bajnokság gólkirálya. 1956–1958-ban 13-szoros francia válogatott.
- Clavel, Noël** (1913–?) a budapesti katonai attasé titkára, hírszerző tiszt. Speciális rádióadón keresztül 1942-től kapcsolatban állt a Bejrútban működő BCRA-val (Bureau Central de Renseignement et d'Action) – De Gaulle tábornok hírszerző irodájának közel-keleti fiókjával, amely egyúttal a balkáni és a közép-európai információk gyűjtésével is foglalkozott.
- Combin, Nestor** (1940–): argentin származású francia labdarúgó. 1959–1964-ben az Olympique Lyon, 1964–1965-ben a Juventus, 1965–1966-ban a Varese, 1966–1968-ban a Torino, 1968–1970-ben az AC Milan (olaszok), 1970–1973-ban az FC Metz, 1973–1975-ben a Red Star labdarúgója. 1969-ben Világkupa-győztes; 1968/69-ben BEK-győztes; 1963/64-ben francia kupagyőztes; 1964/65-ben olasz kupagyőztes. 1964–1968-ban 8-szoros francia válogatott.
- Cornignon-Molinier, Édouard** (1898–1963): francia baloldali politikus. 1954-ben államminiszter, 1955–1956-ban idegenforgalmi, közlekedési és közmunkügyi miniszter, 1957-ben igazságügyi miniszter, 1958-ban a Szaharáért felelős államminiszter.
- Cot, Pierre** (1895–1977): francia politikus. 1932–1933-ban a Külügyminisztérium államtitkára, 1933–1934-ben és 1936–1938-ban légügyi miniszter. 1928–1940-ben úgynevezett radikális képviselő, 1944–1945-ben az ideiglenes nemzetgyűlés tagja, 1946–1958-ban és 1967–1968-ban párton kívüli képviselőként csatlakozott a kommunista frakcióhoz. Az Air France állami légitársaság alapítója. Az Association France-Hongrie elnöke.
- Cotton, Eugénie; Feytis** (1881–1967): francia politikus, fizikus. A Saint-Cloud-i École Normale Supérieure és a párizsi egyetem Természettudományi Kar tanára. 1944-ben a Francia Nőszövetség (UFF) alapító tagja, 1945-től a Demokratikus Nők Nemzetközi Szövetsége elnöke, a Békevilágtanács alelnöke és a francia Országos Béketanács tagja.

- Courcelle, Nicole; Andrieux, Nicole, Marie-Anne** (1931–): francia színésznő. Az első francia–magyar koprodukciós film, a *Fekete szem éjszakája* (La Belle et le Tsigane, 1957) főszereplője.
- Courtade, Pierre** (1915–1963): francia író, újságíró. 1946–1963-ban a *L'Humanité* külpolitikai rovatvezetője, 1954–1963-ban az FKP KB tagja.
- Couve de Murville, Maurice** (1907–1999): francia politikus, diplomata. 1943–1944-ben Ch. de Gaulle Francia Nemzeti Felszabadító Bizottságában a pénzügyek irányítója, 1945–1950-ben a Külügyminisztérium főtitkára, 1950–1954-ben Franciaország kairói, 1955–1956-ban washingtoni, 1956–1958-ban bonni nagykövete. 1958–1968-ban külügyminiszter, 1968-ban pénzügyminiszter, 1968–1969-ben miniszterelnök. Külügyminiszterként 1963-ban aláírta a francia–német megbékélést megpecsételő úgynevezett Élysée-szerződést, ezzel jelentős szerepet vállalt az európai integráció előremozdításában.
- Craxi, Benedetto** „Bettino” (1934–2000): olasz politikus. 1976–1993-ban az Olasz Szocialista Párt főtitkára, 1983–1987-ben Olaszország első szocialista miniszterelnöke.
- Crépeau, Michel** (1930–1999): francia politikus. 1978–1981-ben a Baloldali Radikálisok Mozgalmának (RGR) elnöke. 1981–1983-ban környezetvédelmi miniszter, 1983–1986-ban kereskedelmi és kézműipari miniszter, egyúttal 1984–1986-ban idegenforgalmi miniszter, 1986-ban igazságügyi miniszter.
- Cresson, Édith; Campion** (1934–): francia politikus. 1975–1981-ben a francia Szocialista Párt igazgatótanácsának tagja. 1981–1983-ban mezőgazdasági miniszter, 1983–1984-ben külkereskedelmi és idegenforgalmi miniszter, 1984–1986-ban iparfejlesztési és külkereskedelmi miniszter, 1988–1990-ben az európai ügyek minisztere, 1991–1992-ben Franciaország első női miniszterelnöke. 1979–1981-ben az Európai Parlament képviselője, 1981–1988-ban nemzetgyűlési képviselő.
- Crouy-Chanel, Étienne de** (1905–1990): francia diplomata. 1931-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1937–1951-ben Montréalban, Buenos Airesben, Luxemburgban és Batariában, 1951–1954-ben a francia Külügyminisztérium párizsi központjában szolgált, 1954–1957-ben Franciaország állandó képviselője a Latin-Amerikai Gazdasági Bizottságban, majd 1958-tól a NATO Tanácsában. 1958–1961-ben Franciaország bécsi, 1961–1965-ben hágai, 1965–1970-ben brüsszeli nagykövete.
- Csáky József** (1888–1971): szobrászművész. 1908-tól Párizsban élt, 1914-től francia állampolgár. Archipenko, Modigliani és más avantgárd művészek hatására elsősorban kubista és konstruktivista szobrokat készített. Ismert műve a Rákóczi-emlékmű (Grosbois, 1937). 1973-ban és 1980-ban a párizsi Rodin-múzeumban műveiből emlékkiállítás rendeztek.
- Csanádi György; Czípszer** (1905–1974): politikus, mérnök. 1947–1949-ben a Közlekedésügyi Minisztérium vasúti műszaki osztályvezetője, 1949–1956-ban és 1962–1963-ban vasúti főosztályvezetője és a MÁV vezérigazgatója, 1956-ban, 1963–1974-ben közlekedés- és postaügyi miniszter, illetve 1956–1957-ben közlekedés- és postaügyi kormánybiztos, 1957-ben a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium megbízott vezetője, 1957–1963-ban a miniszter első helyettese. 1951–1963-ban tanszékvezető egyetemi tanár. 1952-ben a műszaki tudományok kandidátusa, 1955-ben doktora, 1958-ban az MTA levelező, 1970-ben rendes tagja. 1956-ban Kossuth-díjat, 1973-ban Állami Díjat kapott.

- Csanádi Károly** (1939–): műkorcsolyázó, edző. Jégtáncban 1968-ban a grenoble-i téli olimpia résztvevője; 1966-ban a téli Universiade győztese; 1966-ban, 1967-ben, 1968-ban és 1969-ben magyar bajnok.
- Csernyenko**, Konsztantyin Usztyinovics (1911–1985): szovjet politikus. 1965–1976-ban az SZKP KB általános osztályának vezetője, 1976–1984-ben a KB titkára, 1984–1985-ben az SZKP KB főtitkára, a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke (államfő). 1971–1984-ben az SZKP KB tagja, 1978–1985-ben a PB tagja.
- Cservenka** Ferencné Székely Ilona (1918–2010): politikus. 1956–1957-ben az MSZMP KB agitációs és propaganda osztályának helyettes vezetője, 1957–1963-ban a budapesti pártbizottság titkára, 1963–1984-ben az MSZMP Pest megyei bizottságának első titkára, 1957–1988-ban az MSZMP KB tagja. 1980–1988-ban az Országgyűlés alelnöke.
- Csontváry Kosztka** Tivadar (1853–1919): festőművész. Sajátos, a plein airen alapuló, a valórt, a színek világításbeli fokozatait kereső művészetét „napút-festészetnek” nevezte. 1958-ban a brüsszeli világkiállításon az 50 év modern művészete tárlatán posztumusz Aranyérmert nyert. Életmű-kiállítását 1963-ban Székesfehérvárott és 1994-ben Budapesten, a Magyar Nemzeti Galériában rendezték meg. Ismertebb képei: *Őnarckép* (1896–1900); *Római híd Mosztárban* (1903); *Magányos cédrus* (1907); *Mária kútja Názáretben* (1908).
- Csou En-laj**; *Zhou En-lai* (1898–1976): kínai politikus. 1949–1976-ban a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke, egyúttal 1949–1958-ban külügyminiszter is. 1928–1956-ban a Kínai Kommunista Párt KB titkára, 1945-től elnökhelyettese, 1927-től a PB tagja.
- Cyrankiewicz**, Józef (1911–1989): lengyel politikus. 1947–1952-ben és 1954–1970-ben Lengyelország miniszterelnöke, 1952–1954-ben köztársasági elnök-helyettes, 1970–1972-ben az Államtanács elnöke (államfő).
- Czvikovszky** Ferenc (1932–): tör- és párbajtőrívó. 1960-ban olimpiai 4. (tör, csapat); 1957-ben a párizsi vb-n világbajnok (tör, csapat) és vb 2. (párbajtör, csapat); 1958-ban vb 2. (tör, egyéni) és vb 4. (tör, csapat); 1961-ben vb 2. (tör, csapat); 1959-ben a budapesti vb-n 3. (tör, csapat); 1957-ben a párizsi Universiade győztes (tör egyéni és csapat). 1965–1970-ben a Magyar Vívószövetség főtitkára.
- Czyrek**, Józef (1928–): lengyel politikus. 1971–1980-ban külügyminiszter-helyettes, 1980–1982-ben külügyminiszter.
- d’Aumale**, Christian lásd *Aumale, Christian d’*
- Daix**, Pierre (1922–): francia író, újságíró, kritikus. 1939–1974-ben az FKP tagja. 1948–1950-ben a *Lettres Françaises* irodalmi és művészeti folyóirat, 1950–1953-ban a *Ce Soir* napilap főszerkesztője.
- Dampierre**, Robert de gr. (1888–1974): francia diplomata. 1917–1924-ben a Külügyminisztérium ázsiai aligazgatóságának munkatársa, 1924–1933-ban a római követség első titkára, majd római követ, 1933–1940-ben Franciaország belgrádi, 1940–1942-ben budapesti követe.
- Dannaud**, Jean-Pierre (1921–1995): francia diplomata. 1948–1956-ban francia Indonéziában hírközlési és kulturális misszióvezető, 1961–1964-ben a volt gyarmatokkal való együttműködés minisztériumában a kulturális és műszaki kapcsolatokért felelős államtitkár, 1964–1966-ban külügyminisztériumi államtitkár, 1967–1968-ban a belügyminiszter kabinetigazgatója, 1970–1974-ben úgynevezett idegenforgalmi főbiztos. 1980-tól a Felső- és Középfokú Oktatási Intézmények Országos Központjának elnöke.

- Darvas József**; 1932-ig *Dumitras* (1912–1973): író, politikus. 1947–1949-ben építés- és közmunkaügyi, 1949–1950-ben építésügyi, 1950–1951-ben vallás- és közoktatásügyi, 1951–1953-ban közoktatásügyi, 1953–1956-ban népművelési miniszter. 1951–1954-ben és 1959–1973-ban a Magyar Írók Szövetsége elnöke.
- David, Václav** (1910–1996): csehszlovák politikus. 1949–1951-ben a Nemzetgyűlés elnökhelyettese, 1953–1968-ban külügyminiszter.
- de Boysson, Guy** lásd *Boysson, Guy de*
- de Chalendar, Jacques** lásd *Chalendar, Jacques de*
- de Chambrun, Gilbert** lásd *Chambrun, Gilbert de*
- de Crouy-Chanel, Étienne** lásd *Crouy-Chanel, Étienne de*
- de Dampierre, Robert** lásd *Dampierre, Robert de gr.*
- de Fontgalland, Bernard** lásd *Fontgalland, Bernard Heurard de*
- de Gaulle, Charles** lásd *Gaulle, Charles de*
- de Goncourt, Edmond** lásd *Goncourt, Edmond Hout de*
- de Goncourt, Jules** lásd *Goncourt, Jules Hout de*
- de Guiringaud, Louis** lásd *Guiringaud, Louis de*
- de Lannurien, Georges Barazer** lásd *Lannurien, Georges Barazer de*
- de Villefosse, Louis** lásd *Villefosse, Louis de*
- Debarge, Marcel** (1929–): francia szocialista politikus. 1981–1984-ben oktatásügyi államtitkár, 1992–1993-ban a volt gyarmatokkal való együttműködésért felelős fejlesztésügyi miniszter. 1977–2004-ben a Szenátus tagja.
- Debré, Michel** (1912–1996): francia mérsékelt jobboldali politikus. 1958–1959-ben igazságügy-miniszter, az V. Köztársaság alkotmányának megfogalmazója, majd 1959–1962-ben első miniszterelnöke. Ő készítette elő Algéria függetlenné válását. 1966–1968-ban gazdasági és pénzügyminiszter, 1968–1969-ben külügyminiszter, 1969–1973-ban nemzetvédelmi miniszter. 1948–1958-ban szenátor, 1963–1988-ban nemzetgyűlési képviselő, 1981-ben köztársaságielnök-jelölt. 1966–1989-ben Amboise polgármestere.
- Defferre, Gaston** (1910–1986): francia szocialista politikus. 1950–1951-ben hajózási miniszter, 1956–1957-ben a tengerentúli megyék minisztere, 1981–1984-ben iparügyi miniszter, 1984–1986-ban terv- és területrendezési miniszter. 1944–1945-ben és 1953–1986-ban Marseille polgármestere. 1959–1962-ben szenátor, illetve 1973–1986-ban nemzetgyűlési képviselő; 1973–1981-ben a Nemzetgyűlés szocialista frakciójának vezetője.
- Degas, Hilaire Germain Edgar** (1834–1917): francia festőművész. Az 1870-es évektől, miután megismerkedett Manet-val, elsősorban az impresszionistákra jellemző hétköznapi élet jeleneteit festette meg: a leginkább pasztellel készített képeiről a színházak, kávéházak, lóversenyek világát ismerhetjük meg. Kompozícióinak szokatlan, a látvány sűrítését szolgáló merész képkivágásai, feszített rövidülései az emberi test ábrázolásának gazdagságát jeleníti meg. Késői korszakában fésülködő, öltözködő, mosakodó nőkről készített pasztellsorozatokat. 1890-től viaszból szoborfigurákat is készített. Ismertebb művei: *Vasalólány* (1869 k.); *Táncvizsga* (1880); *Abszintívók* (1894); *Két táncosnő a korlátnál* (1896–1898).
- Dégen Imre** (1910–1977): politikus, vízépítőmérnök. 1946–1948-ban az Országos Szövetkezeti Hitelintézet vezérigazgató-helyettese, 1948–1955-ben a Magyar

- Országos Szövetkezeti Központ, illetve a SZÖVOSZ elnöke, 1955–1968-ban az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője, 1968–1976-ban államtitkári rangban az Országos Vízügyi Hivatal elnöke. Az 1965. évi dunai és az 1970. évi tiszai árvíz kormánybiztosa.
- Dejean, Maurice** (1899–1982): francia diplomata. A II. világháború után, 1945-től a Külügyminisztérium politikai osztályának munkatársa; 1945–1949-ben Franciaország prágai, 1952–1953-ban tokiói, 1953–1954-ben indokínai, 1954–1959-ben moszkvai nagykövete.
- Delalande, Jean** (1895–1962): francia diplomata. 1920–1925-ben a montréalai konzul helyettese, 1925–1939-ben dubrovnikai, newcastle-i, illetve jerseyi konzul, 1939–1941-ben milánói, 1941–1943-ban New Orleans-i főkonzul, 1945-ben a francia Külügyminisztérium miniszteri titkárságának vezetője, 1950–1956-ban Franciaország budapesti követe.
- Delarue Caron de Beaumarchais, Jacques** (1913–): francia diplomata, 1942-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1943–1946-ban Algírban és Rómában, 1949–1953-ban a Külügyminisztérium párizsi központjában szolgál; 1951–1958-ban a Külügyminisztérium európai igazgatóságának egyik aligazgatója. 1958–1962-ben a külügyminiszteri kabinet aligazgatója, 1962–1964-ben igazgatója, 1965–1972-ben ismét a Külügyminisztérium európai igazgatóságának egyik aligazgatója.
- Delors, Jacques** (1925–): francia politikus, közgazdász. 1976–1981-ben a francia Szocialista Párt nemzetközi gazdasági kapcsolatokkal foglalkozó szakértője. 1981–1984-ben gazdasági és pénzügyminiszter, 1983–1984-ben költségvetési miniszter is. 1985–1994-ben (három mandátumon át) az Európai Bizottság elnöke. 1996-tól a *Notre Europe* elnevezésű kutatóműhely vezetője.
- Deniau, Jean-François** (1928–2007): francia diplomata, politikus, újságíró. 1973-ban az egykori gyarmatokkal való együttműködésért felelős külügyminisztériumi államtitkár, 1974–1975-ben a Földművelésügyi Minisztérium államtitkára, 1976–1977-ben madridi nagykövet, 1978–1980-ban külkereskedelmi miniszter és a Külügyminisztérium európai ügyekkel megbízott államtitkára, 1980–1981-ben úgynevezett közgazgatási reformügyi miniszter. 1992-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Denis, Jacques; Spiewak, Jacobusz** (1922–2008): lengyel származású francia politikus. 1938-tól az FKP tagja, 1950-től a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség főtitkára. 1964-től az 1970-es évek közepéig az FKP KB külügyi osztályának munkatársa.
- Déry Tibor** (1894–1977): író. A II. világháború után csak irodalommal foglalkozott, sorra adta ki regényeit. A *Felelet* című regényciklusával a magyar regényirodalom megújítója. 1952-ben, a *Felelet* 2. kötetének megjelenése után Révai József megtámadta (*Felelet-vita*), mert regénye az illegális párt ábrázolásában eltért a hivatalos ideológiától. 1953-tól Nagy Imre reformpolitikájának híve, egyik kezdeményezője és aláírója annak a memorandumnak, amely a Rákosi-féle művelődéspolitikai megváltoztatását hirdette. 1956. júniusban kizárták az MDP-ből, a forradalom idején a Magyar Írók Szövetsége Forradalmi Bizottságának tagja, a bukás után a Kádár-rendszerrel szembeni ellenállást hirdette meg. 1956-ban letartóztatták, 1957-ben az *íróper*ben 9 évi fogházra ítélték (1960-ban amnesztiával szabadult, 1962-ben büntetését eltörölték). 1947-ben Baumgarten-díjat, 1948-ban Kossuth-díjat kapott.

- Desanti**, Dominique; *Persky, Anne-Dominique* (1919–2011): francia baloldali író, újságíró. Az FKP tagja, s az 1947-ben alapított *Démocratie Nouvelle* munkatársaként gyakran utazott a kelet-közép-európai országokba. Az 1956-os magyar forradalom leverése után az alakuló pártellenzéki csoport tagja, majd az 1960-as évek elején kilépett a pártból.
- Dessewffy** Gyula, gr. (1909–2000): politikus, újságíró. 1939–1944-ben és 1945–1946-ban a *Kis Újság* főszerkesztője és a lap tulajdonosa. A II. világháború után 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1945–1947-ben a Nemzetgyűlés tagja; az FKGP-n belül elsősorban Kovács Béla és Nagy Ferenc közeli munkatársa. Nagy Ferenc letartóztatása után elmenekül az országból. 1947–1951-ben a *Francia Rádió magyar szekciója* egyik vezetője, a magyar adások igazgatója, 1951–1954-ben a müncheni Szabad Európa Rádió magyar osztályának vezetője, 1954–1961-ben a New York-i Szabad Európa Bizottságban a magyar ügyek előadója. 1961-től Curitibában (Brazília) élt.
- Destremau**, Bernard (1917–2002): francia diplomata, jobboldali politikus. 1945-től a Külügyminisztérium munkatársa; 1949–1954-ben Brüsszelben, 1955–1956-ban Kairóban, 1959–1964-ben Pretoriában teljesített szolgálatot. 1974–1976-ban a Külügyminisztérium államtitkára, 1978–1981-ben Franciaország argentinai nagykövete.
- Dinnyés** Lajos; *Dinnyés-Sáska* (1901–1961): politikus. 1945–1948-ban az FKGP Országos Intézőbizottságának tagja, 1946–1948-ban az FKGP PB tagja. 1947-ben honvédelmi miniszter, 1947–1948-ban Magyarország miniszterelnöke. 1958–1961-ben az Országgyűlés alelnöke.
- Dobi** István (1898–1968): politikus. 1945–1947-ben az FKGP és a Magyar Paraszt-szövetség alelnöke, 1947–1948-ban az FKGP és a Magyar Paraszt-szövetség elnöke. 1945–1946-ban, 1946–1947-ben államminiszter, 1946-ban és 1948-ban földművelésügyi miniszter, 1948–1952-ben Magyarország miniszterelnöke. 1949–1960-ban a Magyar Függetlenségi Népfront, illetve a Hazafias Népfront alelnöke. 1952–1967-ben az Elnöki Tanács elnöke (államfő), 1967–1968-ban tagja; 1956. november 4-én ő mentette fel a Nagy Imre-kormányt, s ő nevezte ki a Kádár János vezetésével megalakult úgynevezett Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt. 1968-ban az Országos Szövetkezeti Tanács tagja. 1959–1968-ban az MSZMP KB tagja. 1962-ben Nemzetközi Lenin-békedíjat kapott.
- Douffiagues**, Jacques (1941–2011): francia jobboldali politikus. 1980–1988-ban Orléans polgármestere. 1986–1988-ban megbízott közlekedési miniszter.
- Doumeng**, Jean-Baptiste (1919–1987): francia kommunista üzletember, a „Vörös Milliárdos” (*Le Milliardaire Rouge*). 1946–1949-ben a Délnyugati Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetségének elnöke, 1949–1987-ben a Szovjetunióval és a kelet-közép-európai országokkal tartós kereskedelmi kapcsolatokat kiépítő Interagra agrár-élelmiszeripari vállalatcsoport elnök-vezérigazgatója. 1976–1987-ben a New York-i Alliance internationale coopérative mezőgazdasági bizottságának vezetője.
- Dömölky** Lídia - *Sákovicsné Dömölky Lídia*
- Drut**, Guy (1950–): francia atléta, gátfutó, konzervatív politikus. 110 méteres gátfutásban 1976-ban olimpiai bajnok, 1972-ben olimpiai 2. 1995–1997-ben ifjúsági és sportminiszter.
- Dubois**, Hubert (1921–): francia diplomata. 1945–1956-ban a Francia Tengerentúli Hivatal vezetője, 1956–1963-ban a tuniszi követségben teljesített szolgálatot.

- 1963–1966-ban a washingtoni nagykövetség másodtanácsosa, 1966–1970-ben az abidjani (Elefántcsontpart) követség első tanácsosa. 1980–1983-ban a Francia Tengerentúli Műszaki és Tudományos Kutatási Hivatal párizsi központjának elnöke, 1983–1986-ban Franciaország budapesti nagykövete.
- Duby, Georges** (1919–1996): francia történész, a modern történetírói iskolát megeremlítő Annales-iskola tagja. 1951–1970-ben az Aix-en-Provence-i Egyetem, 1970–1991-ben a Collège de France tanára. Műveiben gazdaságtörténeti alapokról – az eseménytörténetet mellőzve – a középkori társadalom különböző tagjainak mindennapi életét, szokásait, eltérő mentalitását vizsgálta a történeti demográfia és a történeti antropológia módszerével. 1987-től a Francia Tudományos Akadémia tagja, 1986-tól az MTA tiszteletbeli tagja. Ismertebb magyarul is megjelent művei: *A francia civilizáció ezer éve* R. Mandrou-val (1975); *A katedrálisok kora* (1976); *A lovag, a nő és a pap* (1981).
- Duclos, Jacques** (1896–1975): francia politikus. 1920-tól az FKP tagja, 1926-tól az FKP KB, 1931-től a PB és a Titkárság tagja (az utóbbi 1964-ig), illetve a KB titkára is. 1935-ben a Komintern VB tagjaként nagy szerepet játszott a népfront megszervezésében 1926–1941-ben nemzetgyűlési képviselő, 1936-ban a Nemzetgyűlés alelnöke. 1944–1946-ban az ideiglenes, illetve az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja és alelnöke, 1946–1958-ban nemzetgyűlési képviselő és a kommunista frakció elnöke, 1959–1975-ben szenátor és a szenátusban a kommunista frakció vezetője. 1969-ben köztársaságielnök-jelölt. Magyarul megjelent művei: *Írások a börtönből* (1952); *A párizsi kommun* (1962).
- Dufourcq, Bertrand** (1933–): francia diplomata. 1962–1964-ben a francia Külügyminisztériumban a kulturális és műszaki ügyek igazgatója, 1964–1967-ben Tokióban, 1969–1972-ben műszaki, tudományos és kulturális osztályvezetőként Moszkvában teljesített szolgálatot. 1972–1976-ban a nyugat-európai igazgatóság, 1979–1984-ben az európai igazgatóság vezetője, 1984–1985-ben a Külügyminiszter kabinetvezetője, illetve megbízott miniszter, 1985–1988-ban Franciaország vatikáni nagykövete.
- Duhamel, Jacques** (1924–1977): francia jobboldali politikus volt. 1969–1971-ben földművelésügyi miniszter, 1971–1973-ban kulturális miniszter. 1968-ban Dole polgármestere.
- Dumas, Roland** (1922–): francia szocialista politikus. 1981–1983-ban az európai ügyek minisztere és kormány szóvivő, 1984–1986-ban és 1988–1993-ban külügyminiszter, 1986–1987-ben a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke is. 1995–2000-ben az Alkotmányjogi Tanács elnöke.
- Dupont, Jacques-Bernard** (1922–1992): francia diplomata. 1958-ban Couve de Murville külügyminiszteri kabinetfőnöke, 1961–1963-ban Franciaország dahomeyi nagykövete, 1963–1964-ben a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság (ORTF) igazgatóhelyettese, 1964–1968-ban vezérigazgatója, 1968–1969-ben az ORTF pénzügyi főellenőrzési osztályvezetője.
- Eisenhower, Dwight David** (1890–1969): amerikai republikánus politikus. 1945-ben a németországi amerikai megszállási övezet főparancsnoka; 1945. május 7-én Reimsben előtte írták alá a német kapitulációs okmányt. 1945–1948-ban az amerikai hadsereg vezérkari főnöke, egyúttal a Columbia Egyetem rektora. 1950–1952-ben a NATO-haderők főparancsnoka, 1953–1961-ben az USA 34. elnöke. 1956-ban módosította a bevándorlási törvényt: lehetővé tette 30 000 magyar emigráns letelepedését.

- Ekecs Géza; Cseke László (1927–):** újságíró, szerkesztő. 1946–1948-ban a Magyar Nemzet munkatársa, 1949-ben Párizsba emigrált. 1949–1951-ben a Francia Rádió magyar nyelvű adásainak szerkesztője. 1951-ben az NSZK-ban telepedett le, 1951–1992-ben a Szabad Európa Rádió magyar nyelvű adásainak szerkesztője; legnépszerűbb műsorai a *Tinédzserparti* és a *Délutáni randevú*.
- Éluard, Paul; Grindel, Eugène (1895–1952):** francia költő. 1920-ban részt vett a dadaizmus párizsi mozgalmban, 1924-ben hosszú, kalandos utazásra vállalkozott, többek között Óceániát is bejárta, hazatérése után a szürrealistákhoz csatlakozott. A spanyol polgárháború és a faszizmus előretörésének hatására érdeklődése a politikai kérdések felé fordult. Az ország német megszállásának idején az ellenállás egyik legendás hőse lett. 1942-től az FKP tagja. Verseinek lényege a kép, amely a gondolat foglalatja, a képeket pedig a tudattalant is felszínre hozó asszociációk kötik össze. Alkotó korszakának második szakaszát a II. világháború élményanyaga hatotta át. Költői nyelvének festőisége elárulja a képzőművészetek iránti vonzódását.
- Emmanuel, Pierre (1916–1984):** francia baloldali író, újságíró. 1973–1976-ban a francia PEN Club elnöke. 1968-tól a Francia Tudományos Akadémia tagja, 1975-ben egy tagjelölés elleni tiltakozásul lemondott tagságáról.
- Enczi Endre; Eisler (1902–1974):** író, újságíró. 1950–1954-ben az *Irodalmi Újság* munkatársa, 1954–1956-ban felelős szerkesztője. Az úgynevezett írói ellenzék tagjaként jelentős szerepet játszott a korszak politikai vitáiban. A forradalom bukása után, 1956-ban Ausztriába menekült, 1957–1958-ban Kanadában, 1958–1961-ben Angliában élt, 1961-ben Franciaországban telepedett le. 1962–1974-ban a párizsi *Irodalmi Újság* szerkesztője.
- Eörsi István (1931–2005):** író. Részt vett az 1956-os forradalomban, 1957-ben 8 év börtönbüntetésre ítélték (1960-ban amnesztiával szabadult, de kiszabadulása után sem publikálhatott). 1964-től szabadfoglalkozású író, 1967–1977-ben az *Élet és Irodalom* szerződéses munkatársa, 1977–1982-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgja, 1983–1986-ban Nyugat-Berlinben élt. 1986-tól részt vett a demokratikus ellenzék munkájában, 1986–1989-ben a *Beszélő* munkatársa. 2005-ben Kossuth-díjat kapott.
- Estier, Claude; Ezratty, Claude Hasday (1925–):** francia szocialista politikus, újságíró. 1986–2004-ben a Szenátus tagja és 1988–2004-ben a Szenátus szocialista frakciójának elnöke, illetve a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke.
- Fabius, Laurent (1946–):** francia politikus. 1981–1983-ban költségvetési, 1983–1984-ben kutatási és iparügyi miniszter, 1984–1986-ban miniszterelnök. 1976–1981-ben, 1988–1992-ben és 1995-től nemzetgyűlési képviselő, egyúttal 1988–1992-ben és 1997–1999-ben a Nemzetgyűlés elnöke is. 1989-től Európai Parlamenti képviselő. 1992–1993-ban a francia Szocialista Párt főtítkára és 1995–1997-ben a szocialista frakció vezetője. 2000–2002-ben gazdasági, pénzügyi és iparügyi miniszter.
- Fábrí Zoltán; 1938-ig Furtkovits (1917–1994):** filmrendező. 1943–1944-ben, 1945–1946-ban a Vígszínház, 1946–1948-ban a Művész Színház, 1947–1949-ben a Nemzeti Színház rendezője és díszlettervezője, 1949–1950-ben az Úttörő Színház igazgatója, 1950–1952-ben a Hunnia Filmgyár művészeti vezetője, 1952-től rendezője. 1970–1994-ben a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára. 1959–1981-ben a Magyar Film- és Televízióművészek Szövetségének elnöke. 1953-ban,

- 1955-ben és 1970-ben Kossuth-díjat kapott. Ismertebb filmjei: *Körhinta* (1955); *Hannibál tanár úr* (1956); *Két félidő a pokolban* (1961); *Húsz óra* (1965).
- Fajon**, Étienne (1906–1991): francia politikus. 1929-től az FKP tagja, 1932–1976-ban az FKP KB tagja, 1954–1956-ban és 1970–1976-ban a KB titkára; 1945–1976-ban az FKP PB tagja. 1952–1958-ban a *L'Humanité* igazgatóhelyettese, 1958–1974-ben igazgatója.
- Faludy** György (1910–2006): író. 1946–1950-ben a *Népszava* irodalmi szerkesztője, 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, 1950–1953-ban a kistarcsai, majd a recski kényszermunkatábor rabja, szabadulása után visszautasította a rehabilitációt. 1956-ban, a forradalom bukása után Londonba emigrált; 1957–1961-ben az *Irodalmi Újság* felelős szerkesztője. 1962–1967-ben Firenzében és Máltán, 1967-től Torontóban élt, 1989-ben hazaköltözött. Különösen jelentős műfordításai, Villon-átköltéseivel új műfajt teremtett. 1994-ben Kossuth-díjat kapott. Irodalmi önéletrajzai: *Pokolbéli víg napjaim* (1987); *Pokolbéli napjaim után* (2000); *Viharos évszázad* (2002); *Pokol tornácán* (2006).
- Faluvégi** Lajos (1924–1999): politikus. 1965–1968-ban a Pénzügyminisztérium költségvetési és mérleg főosztályának vezetője, 1968–1971-ben pénzügyminiszter-helyettes, 1971–1980-ban pénzügyminiszter, 1980–1986-ban az Országos Tervhivatal elnöke és a Minisztertanács elnökhelyettese. 1975–1988-ban az MSZMP KB tagja. Címzetes egyetemi tanár.
- Farkas** Gizi (1925–1996): asztaliteniszező. 1947–1954-ben tízszeres világbajnok. 1947, 1949: egyes, női páros, vegyes páros; 1948: egyes; 1950, 1954: vegyes páros; 1953: női páros; 1958-ban (vegyes páros) és 1960-ban (csapat) Európa-bajnok.
- Faure**, Edgar Jean (1908–1988): francia radikális, majd gaulle-ista politikus, jogász. 1945–1946-ban a nürnbergi nemzetközi katonai bíróság közzvádlója. 1949–1950-ban a Pénzügyminisztérium államtitkára, 1950–1951-ben költségvetési, 1951–1952-ben igazságügyi miniszter, 1952-ben és 1955–1956-ban miniszterelnök, 1953–1954-ben pénzügyi és gazdasági miniszter, 1955-ben külügyminiszter, 1958-ban pénzügyminiszter. 1966–1968-ban mezőgazdasági miniszter, 1968–1969-ben, a párizsi diáklázadások idején oktatásügyi miniszter, 1972–1973-ban a szociális ügyek minisztere. 1973–1978-ban a francia Nemzetgyűlés elnöke. 1962–1966-ban a dijoni egyetem professzora.
- Faure**, Robert (1904–?): francia diplomata. 1934–1941-ben Pekingben úgynevezett tolmáctitkár, 1941–1942-ben a szaloniki konzul helyettese, 1943–1945-ben a belgrádi követség másodtitkára, 1945–1946-ban a budapesti francia követség első titkára.
- Fauroux**, Roger (1926–): francia politikus. 1988–1991-ben kereskedelmi, területrendezési és ipari miniszter. 1986–1988-ban az École Nationale d'Administration (ENA) igazgatója.
- Fejti** György (1946–): politikus. 1980–1984-ben a KISZ KB első titkára, 1984–1987-ben a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei pártbizottság első titkára. 1980–1987-ben az MSZMP KB tagja, 1986–1987-ben a KB adminisztratív titkára. 1989-ben az MSZMP PB-t felváltó Politikai Intéző Bizottság (PIB) tagja.
- Fejtő** Ferenc; *Fischl* (1909–2008): író, újságíró, történész. 1937–1940-ben a *Népszava* munkatársa, 1938-tól párizsi tudósítója (2005-től a lap tb. főszerkesztője). 1944–1947-ben Franciaországban élt, az AFP hírügynökség közép-európai hírmagyarozója, 1950–1974-ben főszerkesztő-helyettese; közben rövid

- ideig Magyarországon élt, illetve 1947–1949-ben a párizsi magyar követség sajtóirodájának vezetője (1949-ben a Rajk-per miatt mondott le állásáról). 1955-től francia állampolgár, történelmi, irodalmi és politikai írásaiból él. 1972–1982-ben az Institut d'Études Politiques szovjet és kelet-európai szemináriumának igazgatója. 1988-ban, mint az Emberi Jogok Magyar Ligája elnöke fontos szerepet játszott Nagy Imre és mártírtársai jelképes père-lachaise-i sírjának felállításában. 2001-től az MTA külső tagja. 2003-ban Széchenyi-díjat kapott.
- Fekete Sándor** (1927–2001): író, újságíró, irodalomtörténész. 1951–1956-ban a *Szabad Nép* munkatársa, rovatvezetője, 1952–1953-ban az *Új Hang* szerkesztője. 1957–1958-ban az MTA Irodalomtörténeti Intézet munkatársa, *Hungaricus* álnéven kiadott, az 1956-os forradalmat elemző írásáért 1958-ban letartóztatták, 1959-ben 9 év szabadságvesztésre ítélték (1963-ban amnesztiával szabadult). 1963–1975-ben az MTA Irodalomtörténeti Intézet tudományos ügyintézője, 1976–1977-ben az *Új Tükör* szerkesztője, 1977–1986-ban főszerkesztő-helyettese, 1986–1989-ben főszerkesztője. 1985-ben Állami Díjat kapott.
- Fischer, Oscar** (1923–): NDK politikus. 1965–1973-ban külügyminiszter-helyettes, 1973–1975-ben a külügyminiszter első helyettese, 1975–1990-ben az NDK külügyminisztere.
- Fiterman, Charles** (1933–): francia politikus. 1963–1965-ben az FKP oktatási központjának igazgatója. 1972–1988-ban az FKP KB tagja és 1976-tól a KB titkára; 1976–1979-ben a PB póttagja, 1979-től tagja. 1981–1983-ban közlekedésiügyi miniszter, 1983–1984-ben államminiszter.
- Flaud, Jacques** (1914–1999): francia filmszakember, diplomata. 1952–1959-ben a Francia Országos Filmközpont főigazgatója, 1960–1962-ben a Rádióadások Pénzügyi Társaságának (Sofirad) elnök-vezérigazgatója, 1962–1969-ben a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság (ORTF) külügyi kapcsolatok osztályának vezetője, 1969–1972-ben az ottawai követség kulturális tanácsadója. 1979–1980-ban a párizsi Cinémathèque igazgatója.
- Fléchet, Max** (1901–1983): francia jobboldali politikus. 1959–1962-ben gazdasági államtitkár, egyúttal a külgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár is. 1948–1965-ben a Szenátus tagja.
- Fock Jenő** (1916–2001): politikus. 1947–1948-ban a Nehézipari Központ osztályvezetője, 1948–1951-ben gépipari főosztályvezetője, 1951–1954-ben kohó- és gépipari miniszterhelyettes, 1954–1955-ben az NDK-ban külkereskedelmi tanácsos, 1955–1957-ben a SZOT titkára. 1957–1961-ben az MSZMP KB gazdaságpolitikai titkára, 1961–1967-ben a Minisztertanács elnökhelyettese, 1967–1975-ben Magyarország miniszterelnöke. 1956-ban az MDP KV póttagja, 1957–1980-ban az MSZMP PB tagja. 1956–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1980–1990-ben az MTESZ elnöke.
- Fodor József** (1898–1973): költő. 1945–1947-ben az *Új Idők* szerkesztője, 1947–1949-ben a *Világ* és a *Haladás* című lapok munkatársa. A koalíciós korszakban a magyar irodalmi közélet aktív szereplője, a Rákosi-korszakban hallgatásra kényszerült. A forradalom után ismét szerepet vállalt az új irodalmi élet kialakításában. 1957-től az Irodalmi Tanács tagja és az *Élet és Irodalom* szerkesztőbizottságának tagja. 1943-ban Baumgarten-díjat, 1957-ben Kossuth-díjat kapott. Ismertebb verseskötetei: *Jelenések évei* (1957); *Idők útján* (1958); *Az emberiség tanúja* (1962).

- Fontgalland**, Bernard Heurard de (1917–1995): francia gazdasági vezető. 1945–1948-ban a kameruni vasúti társaság, 1949–1953-ban a Dakar–Niger-vasútvonal igazgatója. 1966–1971-ben a Francia Nemzeti Vasúti Társaság (SNCF) kutatási osztályvezetője, 1972–1980-ban az SNCF igazgatója, egyúttal a Nemzetközi Vasúti Szövetség főtitkára is.
- Fontaine**, André (1921–): francia újságíró. 1947-től a *Le Monde* munkatársa, 1951-től a külpolitikai rovat vezetője, 1969–1985-ben főszerkesztője.
- Ford**, Gerald; *King*, Leslie Lynch (1913–2006): amerikai republikánus politikus. 1949–1973-ban a Szenátus tagja, 1973–1974-ben az USA alelnöke, Nixon elnök kényszerű lemondása (*Watergate-ügy*) miatt 1974–1977-ben az USA 38. elnöke. 1975-ben aláírta az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmányát.
- Földes** L. Péter (1918–1997): újságíró. 1945–1949-ben az MKP, illetve az MDP sajtóosztályának munkatársa és a *Magyar Nap* újságírója, 1949–1953-ban szabadfoglalkozású újságíró, 1953–1955-ben a Magyar Rádió szerkesztője. 1953-tól a Nagy Imre körül kialakult ún. pártellenzék egyik meghatározó személyisége, a miniszterelnök bukása után eltávolították a rádióból. 1956-ban, a forradalom idején a Szabad Kossuth Rádió egyik vezetője. 1957-ben letartóztatták, 13 évi börtönbüntetésre ítélték (1960-ban amnesztiával szabadul, 1969-ben rehabilitálták).
- Frachon**, Benoît (1893–1975): francia politikus, szakszervezeti vezető. 1919-től a francia Szocialista Párt tagja, 1920-tól az FKP alapító tagja, 1924-től az FKP KB, 1928-tól a PB tagja és 1928–1932-ben a KB titkára. 1935-ben a Komintern VB póttagja. 1933–1936-ban a CGTU, illetve a CGT titkára, 1936–1939-ben és 1944–1945-ben a CGT főtitkárhelyettese, 1945–1967-ben főtitkára, 1967–1975-ben elnöke.
- Francfort**, Pierre (1908–?): francia diplomata. 1938–1939-ben a madridi, 1943–1948-ban a londoni, 1948–1950-ben a moszkvai és 1951–1953-ban a washingtoni francia követség titkára, illetve tanácsosa, 1953–1957-ben bukaresti rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1957–1958-ban a Külügyminisztérium kabinetfőnöke, 1962–1963-ban Franciaország budapesti rendkívüli követe és meghatalmazott miniszter, 1963–1965-ben budapesti, 1965–1970-ben belgrádi, 1970–1972-ben stockholmi nagykövet.
- François-Poncet**, Jean (1928–2012): francia diplomata, szocialista politikus. 1955-től a külügyminisztériumban szolgált; 1956–1958-ban a Közös Piac és az Euratom szerződéseinek tárgyalásaival megbízott francia delegáció vezetője, 1958–1961-ben a Külügyminisztérium európai szervezetekkel foglalkozó osztályának helyettes vezetője, 1963–1965-ben az afrikai osztály helyettes vezetője, 1968–1971-ben a teheráni követség tanácsosa. 1974–1976-ban a Külügyminisztérium államtitkára, 1976–1978-ban a köztársasági elnöki hivatal főtitkára, 1978–1981-ben külügyminiszter. 1983-tól a Szenátus tagja.
- Frankel** Leó (1844–1896): politikus. 1871-ben, a párizsi kommun idején a kommun munka- és kereskedelemügyi bizottság vezetője, 1878–1880-ban a Nemváltásztók Pártja, 1880–1890-ben a Magyarországi Általános Munkáspárt alapító vezetője.
- Froment-Meurice**, Henri (1923–): francia diplomata. 1950-től a Külügyminisztérium munkatársa; 1950–1953-ban Tokióban és Indokínában szolgált, 1956–1959-ben a moszkvai követség első titkára, 1959–1962-ben a Külügyminiszté-

- rium párizsi központjában dolgozott, 1962–1963-ban a Külügyminisztérium aligazgatója, 1963–1965-ben a kairói követség ügyvivője, 1965–1968-ban a Külügyminisztérium kulturális kapcsolatok osztályának vezetője, 1968–1969-ben a moszkvai követség első tanácsosa, 1969–1975-ben az ázsiai és óceániai ügyek igazgatója.
- Fülöp Mihály** (1936–2006): törvívó. 1956-ban olimpiai 3. (csapat); 1957-ben a párizsi vb-n világbajnok (egyéni és csapat); 1955-ben vb 2. (csapat); 1959-ben vb 3. (csapat).
- Für Lajos** (1930–): történész, politikus. 1956-ban a forradalom idején a debreceni Kossuth Kör Forradalmi Bizottmányának tagja, titkára; a forradalom leverése után letartóztatták és internálták. Szabadulása után 1956–1957-ben Franciaországban élt. 1964–1969-ben a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Agrártörténeti Osztályának tudományos munkatársa, 1969–1977-ben osztályvezetője, 1977–1978-ban az Agrártörténeti Főosztály vezetője és 1980–1987-ben a múzeum tudományos titkára. 1996–2000-ben a Ráday Gyűjtemény igazgatója. 1991–1993-ban az MDF alelnöke, 1993–1994-ben ügyvezető elnöke, 1994–1996-ban elnöke. 1990–1994-ben honvédelmi miniszter. 1990-től egyetemi tanár. 1971-ben a történelemtudományok kandidátusa, 1983-ban doktora.
- Gaál István** (1933–2007): filmrendező. 1959-től a Balázs Béla Stúdió alapító tagja, 1961-től a Híradó- és Dokumentumfilmgyár, majd a Budapest Filmstúdió rendezője. 1970-ben a cannes-i nemzetközi filmfesztiválon a zsűri díját kapta, 1991-ben Kossuth-díjat, 2003-ban Magyar Örökség-díjat kapott. Ismertebb filmjei: *Sodrásban* (1964); *Zöldár* (1965); *Magasiskola* (1970); *Legato* (1977).
- Gábor Tamás** (1932–2007): párbajtörvívó. 1964-ben olimpiai bajnok (csapat); 1959-ben, a budapesti vb-n világbajnok (csapat); 1957-ben és 1958-ban (csapat), 1962-ben vb 2. (egyéni); 1961-ben (egyéni) és 1963-ban vb 3. (csapat); 1954-ben főiskolai világbajnok (csapat). 1977–1980-ban a magyar vívóválogatott szövetségi kapitánya.
- Gachot, François** (1901–1986): francia irodalomtörténész, kritikus, műfordító. 1924–1949-ben Magyarországon élt, az Eötvös Collegiumban és a Képzőművészeti Főiskolán a francia nyelv és irodalom tanára, a *Nyugat* munkatársa. Több mint negyedszázadon át hathatós közvetítője volt a francia–magyar irodalmi és művészeti kapcsolatoknak. 1945–1949-ben a francia követség sajtóattaséja, 1949-ben a Rajk-per kapcsán koholt vádak alapján kiutasították Magyarországról.
- Gácsér Imre József OSB** (1915–1997): tanár, bencés szerzetes. 1934-ben lép a rendbe, 1939-ben tesz ünnepélyes fogadalmat, 1940-ben szentelik pappá. Pannonhalmán hitszónok. 1941–1942-ben Budapesten gyakorló tanár, 1941-ben doktorál, 1942-ben Győrben gimnáziumi tanár és cserkészparancsnok. 1945-ben Németországban a Magyar Menekültek Vatikáni Delegációjának tagja. 1946–1950-ben Párizsban a magyar katolikus misszió lelkésze és a Magyar Menekültügyi Iroda igazgatója. 1946. júniusban, amikor a francia idegenlégió toborozni kezdett a hadifogolytáborok feloszlátása után a magyar férfiak körében (mintegy 25 000 volt magyar hadifoglyot szerveztek be), Fekete Géza ferences szerzetessel együtt a francia főparancsnokságtól kérte, hogy engedélyezzék nekik a besorozottak lelki gondozását – de azt a választ kapták, hogy: „az idegenlégió nem szívgyárda”. 1960-ban érkezik Brazíliába, ahol 1967-ig a *Délamerikai Magyar Hírlap* főszerkesztője és kiadója. 1967–1971-ben São Paulóban a Szent Imre Kollégium tanára, 1967–1968-ban a São Pauló-i Katolikus Egyetem tanára,

- 1968–1981-ben alperjel, 1971–1984-ben a kolostor és a Szent Imre Kollégium gazdasági igazgatója. 1975-ben a Szent Placid Szeminárium tanára, a Simon Bálint Cserkészpark gondnoka, évekig a Magyar Cserkészszövetség II. kerületi vezető tisztje. 1970–1990-ben a Könyves Kálmán Szabadegyetem rektora. 1985-ben São Paulóban a brazíliai magyarok főlelkésze. Művei: *Az 1211. é. tihanyi összeírás helyesírása és hangtani sajátosságai*. Pannonhalma, 1941; 1961–1967-ben a *Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve* szerkesztője, 1970-től a Buenos Aires-i *Magyar Hírlap* főmunkatársa. Álnéve: Europaeus.
- Galley, Robert** (1921–2012): francia mérnök, politikus. 1966–1967-ben a tervezési kormánybiztosság elektronikai bizottságának elnöke, 1967–1968-ban az Automatizálási és Informatikai Kutatóintézet igazgatója, 1968–1969-ben a tudományos kutatásokkal, atom- és űrkérdésekkel megbízott miniszter, 1969–1972-ben távközlési és postaügyi miniszter, 1973–1974-ben hadügyminiszter, 1974–1976-ban építésügyi miniszter, 1976–1981-ben az egykori gyarmatokkal való együttműködésért felelős minisztérium vezetője, egyúttal 1980–1981-ben hadügyminiszter is. 1968–1978-ban és 1981–2001-ben nemzetgyűlési képviselő.
- Gara László; Imre László** (1904–1966): író, újságíró. 1947–1952-ben az MTI párizsi tudósítója, 1952–1956-ban hazatért Magyarországra, ahol szabadfoglalkozású újságíróként és szerkesztőként tevékenykedett. A forradalom bukása után végleg Párizsban telepedett le, 1956–1966-ban a *Vu*, a *Lu* és a *Marianne*, 1958–1966-ban a *Le Temps des Hommes* társszerkesztője.
- Garaudy, Roger** (1913–2012): francia filozófus. 1945–1964-ben az FKP KB, 1956–1970-ben a PB tagja és a párt hivatalos ideológusa, 1970-ben kizárták az FKP-ból. 1945–1958-ban nemzetgyűlési képviselő és 1956–1958-ban a Nemzetgyűlés alelnöke, 1959–1962-ben szenátor, 1960–1970-ben a Marxista Tanulmányi és Kutatóközpont vezetője. A havonta megjelenő *Cahiers du Communisme*, majd 1974-től az *Alternative Socialistes* című folyóiratok szerkesztője.
- Gáspár Sándor** (1917–2002): politikus, szakszervezeti vezető. 1952–1953-ban a SZOT főtítkárhelyettese, 1953–1954-ben titkára, 1955–1956-ban elnöke, 1956–1959-ben, 1965–1983-ban főtítkára, 1983–1988-ban ismét elnöke. 1978–1989-ben a Szakszervezeti Világszövetség elnöke. 1959–1961-ben, 1962–1965-ben az MSZMP Budapesti Pártbizottság titkára. 1946–1988-ban az MKP, illetve az MDP KV, majd az MSZMP KB tagja, 1961–1962-ben a KB gazdaságpolitikai titkára. 1956-ban az MDP PB póttagja, illetve rendes tagja, 1959–1962-ben az MSZMP PB póttagja, 1962–1988-ban rendes tagja. 1954–1988-ban az Elnöki Tanács tagja és 1963–1988-ban elnökhelyettese. 1960–1964-ben a Hazafias Népfront alelnöke.
- Gastambide, Raymond** (1910–1980): francia diplomata. 1937-től a Külügyminisztérium munkatársa; 1943–1947-ben Tangerben helyettes konzul, 1947–1950-ben Saint-Sébastienben konzul, 1950–1955-ben és 1958–1965-ben a Külügyminisztérium párizsi központjának munkatársa, 1955–1958-ban az ENSZ Menekülügyi Főbiztosságán Franciaország képviselője, 1965–1971-ben Franciaország budapesti nagykövete.
- Gauguin, Eugène Henri Paul** (1848–1903): francia festőművész. 1874-től fest, kezdetben impresszionista stílusban alkot, ám amikor 1886-ban a bretagne-i Pont-Avenban telepedett le, az ott élő művészek hatására szakít korábbi stílusával (új művészi irányzata az úgynevezett szintetizmus). Műveit ekkor a középkori üvegablakok és a japán fametszetek hatását mutató stílus jellemzi. 1889-ben Imp-

- resszionista és szintetista csoport néven nagy feltűnést keltő kiállítás keretén belül mutatja be új képeit, 1890–1891-ben Párizsban alkot, 1891–1903-ban zömmel Tahitin élt. Életének utolsó szakaszában a helyi ősi kultúra és életmód, az emberek, a táj és a különleges fényviszonyok megújították művészetét. Ismerőbb alkotásai: *Sárga Krisztus* (1889); *Két nő a parton* (1891); *Te matete* (1892); *Te Tamari No Atua* (1896); *Lovasok a tengerparton* (1902).
- Gaulle**, Charles de (1890–1970): francia politikus. 1940–1941-ben vezérőrnagyi rangban hadügyi államtitkár-helyettes, az ország német megszállása után, 1941–1943-ban a britek oldalán részt vett a libanoni és a szíriai harcokban. 1943-ban az Ellenállás Nemzeti Felszabadító Bizottságának, illetve 1943–1944-ben a Francia Nemzeti Felszabadító Bizottság vezetője. 1944–1946-ban az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke, 1947–1954-ben az általa alapított Francia Népi Tömörülés (RPF) elnevezésű párt elnöke. 1958–1969-ben az V. Köztársaság elnöke. Elnökként népszavazással fogadtatta el az elnöki jogkör kiszélesítését, 1962-ben aláírta az algériai háborút lezáró, úgynevezett eviani egyezményt, 1963-ban együttműködési szerződést kötött az NSZK-val. Az USA és a Szovjetunió közötti erőegyensúly és az enyhülés (*détente*) kialakítására törekedett, egyúttal Franciaországnak a két nagyhatalom közötti harmadik erő szerepét szánta. A köztársasági elnöki hivatalától a franciaországi diákmozgalmak következményeként vált meg.
- Gauquié**, Henry (1894–1961): francia diplomata. 1920–1925-ben a francia Külügyminisztérium közép-európai aligazgatóságának munkatársa, 1925–1942-ben Varsóban, Münchenben, Belgrádban, illetve Berlinben, 1942–1943-ban Stockholmban tanácsos, 1943–1944-ben az ideiglenes francia kormány londoni tanácsosa. 1946–1950-ben Franciaország budapesti, 1950–1953-ban dsakartai követe.
- Gereblyés** László (1904–1968): író, költő, szerkesztő. 1938–1940-ben Párizsban élt, francia kommunista és szocialista lapok munkatársa, 1940–1943-ban, az ország német megszállása idején a francia nemzeti ellenállás tagja. A II. világháború után Budapesten élt, 1945–1946-ban a *Szabadság* munkatársa, 1946–1948-ban, 1957–1959-ben és 1962–1968-ban a *Nagyvilág* szerkesztője. 1949–1956-ban a Kulturális Kapcsolatok Intézete munkatársa és a Magyar Írók Szövetsége külügyi osztályvezetője, 1959–1962-ben a Párizsi Magyar Intézet igazgatója. 1962–1968-ban a Magyar PEN Klub főtáskára.
- Gergely** István (1930–1980): politikus. 1965–1972-ben mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterhelyettes, 1972–1980-ban az MSZMP Szolnok megyei első titkára. 1975–1980-ban az MSZMP KB tagja. 1967–1980-ban a Magyar Agrártudományi Egyesület alelnöke. 1970–1980-ban az MTESZ társelnöke. 1970–1980-ban az MTA Műszaki Bizottság elnöke. 1966-tól a mezőgazdasági tudományok kandidátusa.
- Gerő** Ernő; *Singer* (1898–1980): politikus. 1943–1944-ben a Vörös Hadsereg Politikai Főcsoportfőnökségének munkatársa és a moszkvai Kossuth Rádió szerkesztője. 1944-ben részt vett az Ideiglenes Nemzeti Kormány létrejöttéhez vezető moszkvai tárgyalásokon. A II. világháború után a Nemzeti Főtanács tagja, 1945-ben kereskedelem- és közlekedésügyi, 1945–1949-ben közlekedésügyi miniszter; közben 1948–1949-ben pénzügyminiszter is, 1949–1952-ben államminiszteri rangban a Népgazdasági Tanács elnöke, 1950-ben külkereskedelmi miniszter, 1952–1953-ban a gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyet-

tes, 1953–1956-ban első miniszterelnök-helyettes és 1953–1954-ben belügyminiszter is. 1950–1953-ban Farkas Mihállyal és Rákosi Mátyással együtt az országot ténylegesen irányító titkos honvédelmi bizottság tagja. 1944–1956-ban az MKP, illetve az MDP KV tagja, 1945–1956-ban a PB tagja is. 1945-ben, 1948–1953-ban, 1956-ban az MDP KV Titkárság tagja, 1948–1951-ben az MDP főtitkárhelyettese, Rákosi leváltása után, 1956-ban az MDP főtitkára. 1956–1957-ben az Elnöki Tanács tagja. 1949–1957-ben az MTA tiszteleti tagja. 1949-ben Kossuth-díjat kapott.

Gierek, Edward (1913–2001): lengyel politikus. 1951–1970-ben a katowicei vajdasági pártbizottság első titkára, 1970–1980-ban a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB első titkára. 1976–1980-ban az Államtanács tagja. Miután elsősorban őt tették felelőssé a kialakult gazdasági és politikai válságért, 1980-ban a KB-ból, 1981-ben a LEMP-ből is kizárták.

Giraud, Paul (?): francia politikus, üzletember. A Danubia Textilelőkészítő Rt. igazgatója, a De Gaulle Bizottság magyarországi elnöke. 1944–1946-ban francia érdekvédelmi feladatokat látott el Magyarországon.

Giscard d'Estaing, Valéry (1926–): francia mérsékelt jobboldali politikus. 1959–1962-ben pénzügyi államtitkár, 1962–1966-ban pénzügyminiszter, 1969–1974-ben gazdasági miniszter. 1956–1962-ben, 1967–1989-ben és 1993-tól nemzetgyűlési képviselő, 1987–1989-ben és 1993–1997-ben a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke. 1966–1973-ban a Független Republikánusok Nemzeti Szövetsége (FNRI) alapító elnöke, 1978-ban az FNRI-ből megalapította az Unió a Francia Demokráciáért (UDF) nevű jobbközép pártot, 1988–1996-ban az UDF elnöke. 1974–1981-ben a Francia Köztársaság elnöke. 1989–1993-ban az Európai Parlament tagja. 1967–1974-ben Chamalières polgármestere. 1997-től az Európai Városok és Régiók Tanácsának elnöke. 2003-tól a Francia Tudományos Akadémia tagja.

Gomulka, Władisław (1905–1982): lengyel politikus. 1943–1948-ban a Lengyel Munkáspárt főtitkára, egyúttal 1944–1949-ben a miniszterelnök első helyettese és 1945–1949-ben az úgynevezett visszaszerzett területek minisztere. 1949-ben „jobboldali elhajlás” miatt minden tisztségéről lemondatták, 1951-ben a pártból is kizárták és letartóztatták. Rehabilitálása után 1956–1970-ben a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) első titkára; 1957–1971-ben az Államtanács tagja. 1970-ben ismét lemondása kényszerítették, 1971-ben KB-tagságát is felfüggesztették.

Goncourt, Edmond Hout de (1822–1896) és Jules Hout de (1830–1870): francia írók. Fivérek. Közösén írtak történelmi tanulmányokat (*A nő a XVIII. században*, 1862) és regényeket (*Germinie Lacerteux*, 1964). Az E. Goncourt végrendelete alapján 1902-ben létrehozott tíztagú Goncourt Akadémia évente kitünteti a legjobbnak ítélt francia prózai művet.

Gonda György (1923–2000): politikus. 1948–1952-ben az MDP Győr, illetve Győr-Sopron megyei titkára, 1952–1957-ben a helyiipari, illetve a könnyűipari minisztérium osztályvezetője, főosztályvezetője, 1957–1978-ban a Vas Megyei Tanács elnöke, 1978–1984-ben államtitkári rangban az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnöke.

Gorbacsov, Mihail Szergejevics (1931–): szovjet politikus. 1971–1991-ben az SZKP KB tagja, 1978–1985-ben a KB mezőgazdasági titkára, 1985–1991-ben az SZKP KB főtitkára, 1988–1991-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksé-

- gének elnöke, 1990–1991-ben a Szovjetunió elnöke. 1991. december 25-én minden tisztségéről lemondott, egyúttal bejelentette a Szovjetunió feloszlását. 1990-ben Nobel-békedíjat kapott.
- Gosnat**, George (1914–1982): francia politikus. 1956–1979-ben az FKP KB tagja. 1973–1979-ben a párt adminisztratív osztályának, 1974–1979-ben egyúttal a párt tájékoztatási és sajtóosztályának vezetője is.
- Goutmann**, Marie-Thérèse (1933–): francia politikus. 1972-től az FKP KB tagja. 1968-tól a Szenátus tagja, 1975–1978-ban a kommunista frakció vezetője.
- Gömöri** György (1934–): író, irodalomtörténész. 1956-ban részt vett forradalomban, a megtorlások elől Angliába menekült. 1963–1964-ben a kaliforniai Berkeley Egyetemen a lengyel és a magyar nyelv tanára, 1964–1965-ben a Harvard Egyetem, 1965–1969-ben a Birminghami Egyetem Kelet-Európai Intézetének tudományos munkatársa, 1969–2001-ben a Cambridge-i Egyetem Darwin College professzora.
- Gremetz**, Maxime (1940–): francia politikus. 1976-tól az FKP PB tagja; 1972-től a KB tagja, 1979-től az FKP KB titkára és 1978–1979-ben a KB külügyi osztályvezetője. 1978-tól nemzetgyűlési képviselő. 1978–1980-ban a *France-Nouvelle* című lap igazgatója.
- Gromiko**, Andrej Andrejevics (1909–1989): szovjet politikus. 1943–1946-ban washingtoni nagykövet, 1946–1949-ben külügyminiszter-helyettes, 1949–1952-ben és 1953–1957-ben a külügyminiszter első helyettese, 1952–1953-ban londoni nagykövet, 1957–1985-ben a Szovjetunió külügyminisztere, 1985–1988-ban a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke (államfő). Nagy szerepe volt az 1961. évi Hruscsov–Kennedy-csúcstalálkozó megszervezésében és a SALT-egyezmények megkötésében. 1973–1989-ben az SZKP PB tagja.
- Grósz** Károly (1930–1996): politikus. 1954–1958-ban az MDP, illetve az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén megyei bizottságának agitációs és propaganda osztályának vezetője, 1956-ban megyei párttitkára. 1979–1984-ben az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén megyei bizottságának első titkára, 1984–1987-ben az MSZMP budapesti bizottságának első titkára, 1987–1988-ban Magyarország miniszterelnöke, 1988–1989-ben az MSZMP KB főtitkára. 1980–1989-ben az MSZMP KB és 1985–1989-ben a PB tagja, 1989-ben a párt újonnan felállított Elnökségének tagja és a PB helyett létrehozott Politikai Intéző Bizottság (PIB) tagja, majd 1989–1990-ben a pártszakadás, illetve az MSZP megalakulása után a jogfolytonosnak nyilvánított új KB tagja.
- Guidoni**, Pierre (1941–2000): francia szocialista politikus. 1971–1975-ben a francia Szocialista Párt Igazgatóbizottságának, 1975–1981-ben Végrehajtó Irodájának, 1981–1991-ben Titkárságának tagja, 1991–1995-ben a párt nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője. 1997–2000-ben a francia Szocialista Tudományos Kutatóközpont (OURS) igazgatója.
- Guillevic**, Eugène (1907–1997): breton származású francia költő. 1942–1980-ban az FKP tagja. 1932-től írt verseket, lírája erőteljes, tömör nyelvezetű. Sokat tett a magyar líra franciaországi megismertetéséért, főleg József Attila verseit tolmácsolta.
- Guiringaud**, Louis de (1911–1982): francia diplomata, politikus. 1957–1961-ben Franciaország ghanai nagykövete. 1976–1978-ban külügyminiszter.
- Guyot**, Raymond (1903–1986): francia politikus. 1921-től az FKP tagja. 1928-tól az FKP KB, 1945–1972-ben a PB tagja; 1957–1972-ben a KB külügyi osztályve-

- zetője. 1935–1945-ben a Komintern VB tagja és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé főtitkárságának tagja.
- Gyenes András** (1923–1997): politikus. 1949–1953-ban az Élelmiszer-ipari Dolgozók Szakszervezete (ÉDOSZ) főtitkárhelyettese, majd főtitkára, 1985–1989-ben az ÉDOSZ elnöke. 1953–1958-ban a SZOT osztályvezetője és titkára, 1958–1962-ben a Magyar Testnevelési és Sporttanács (MTST) elnökhelyettese. 1962–1968-ban az MSZMP KB külügyi osztályvezető-helyettese, 1968–1970-ben osztályvezetője, 1970–1971-ben külügyminiszter-helyettes, 1974–1975-ben Magyarország berlini nagykövete. 1975–1982-ben az MSZMP KB tagja és külügyi titkára, 1982–1989-ben az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) elnöke.
- Gyöngyösi János**; 1919-ig *Heller* (1893–1951): politikus. 1944-ben részt vett az Ideiglenes Nemzetgyűlés előkészítő bizottságának munkájában. 1944–1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1945–1947-ben a Nemzetgyűlés képviselője, 1947–1951-ben országgyűlési képviselő. 1944–1947-ben Magyarország külügyminisztere, 1947. február 10-én a magyar kormány részéről ő írta alá a II. világháborút lezáró párizsi békeszerződést. Nagy Ferenc emigrációba kényszerítése után, 1947–1948-ban az FKGP főtitkára. 1947–1951-ben a Pénzügyi Központ elnöke. 1948–1951-ben a Magyar Nemzeti Bank Főtanácsának tagja.
- Győriványi Sándor** (1927–2007): politikus. 1989-ben részt vett az FKGP újjászervezésében, 1989–1990-ben a párt kulturális ügyeinek ügyvezető országos szaktitkára. 1994–1998-ban az FKGP frakcióvezető-helyettese és az Országgyűlés Szociális és Egészségügyi Bizottságának elnöke; 1993–1994-ben és 1997–1998-ban a párt alelnöke. 1990–1991-ben munkaügyi miniszter.
- Gyuricza József** (1934–): törvívó. 1956-ban olimpiai 3. (csapat); 1955-ben (egyéni) és 1957-ben a párizsi vb-n világbajnok (csapat); 1955-ben, 1961-ben, 1962-ben és 1966-ban vb 2. (csapat); 1953-ban, 1954-ben, 1959-ben vb 3. (csapat); 1954-ben főiskolai világbajnok (egyéni, csapat); 1955-ben ifjúsági világbajnok (egyéni). A férfi tőr szakág első magyar világbajnoka.
- Halda Alíz** (1928–2008): politikus. 1950–1955-ben és 1956–1957-ben a Magyar Rádió irodalmi osztályának szerkesztője, 1953-tól a Nagy Imre nevével fémjelzett új szakasz politikájának támogatója. Mint Gimes Miklós menyasszonya, 1957–1958-ban a börtönben gyakran meglátogatta a későbbi mártír-politikust. Gimes kivégzése után évtizedekig próbálta kideríteni, hogy hová temették el, ezzel kapcsolatban több levelet is írt. A megtorlások idején alkalmi munkákból élt, 1962–1983-ban a Fényes Elek Szakközépiskola és Kollégium igazgatója. 1988–1990-ben a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító vezetőségi tagja.
- Hamon, Léo** (1908–1993): orosz származású, francia politikus, jogászprofesszor. A gaulle-ista Demokratikus Dolgozószövetség (UNR-UDT) vezetőségi tagja. 1969–1972-ben kormányzóvivő, 1972-ben a dolgozók vállalatirányításban való részvételéért és érdekeltté tételéért felelős minisztérium államtitkára.
- Hanzéli Győző**: 1948–1950-ben a Menekült Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Központjának főtitkárhelyettese, 1950-től a Menekült Demokrata Újságírók Uniójának alelnöke.
- Harasztí Emil** (1885–1958): zene-történész. 1920–1927-ben a Nemzeti Zenede igazgatója; 1917-től a budapesti tudományegyetemen, illetve a Pázmány Péter Tudományegyetemen a zene-történet magántanára, 1941-től rk. tanára. 1927–1944-ben a párizsi magyar követség attaséja. 1927-től Franciaországban élt, a II. világháború után végleg Párizsban telepedett le.

- Harmel, Pierre** (1911–2009): belga kereszténydemokrata politikus. 1958-ban igazságügy-miniszter, 1958–1960-ban kulturális miniszter, 1960–1961-ben a civil szolgálatok minisztere, 1965–1966-ban Belgium miniszterelnöke, 1966–1968-ban külügyminiszter. Róla nevezték el az úgynevezett *Harmel-jelentést*, amely a NATO történetének egyik fontos okmánya lett.
- Harsányi Tibor** (1897–1954): zongoraművész, zeneszerző. 1920–1924-ben Hollandiában, 1924-től Franciaországban, Párizsban élt; 1932-től a Triton, illetve az École de Paris avantgárd zenei csoportosulások tagja. Egész Európára kiterjedő hangversenykörútjain elsősorban saját szerzeményeit adta elő. 1945–1946-ban a párizsi Magyar Függetlenségi Mozgalom vezetőségi tagja, 1946-tól a párizsi Magyar Zeneművészeti Csoport elnöke.
- Harustyák József** (1894–1970): politikus. 1945-ben a Vegyipari Dolgozók Szakszervezetének titkára, 1945–1948-ban az SZDP budapesti X. kerületi szervezetének titkára és a fővárosi VB tagja, 1948-ban a két munkáspárt egyesülését előkészítő közös MKP–SZDP szervezőbizottság tagja. 1949–1954-ben a Magyar Függetlenségi Népfront Országos Tanácsának tagja. 1948–1956-ban az MDP KV és 1948–1953-ban a PB tagja. 1948–1953-ban a SZOT elnöke és a *Népszava* főszerkesztője, 1953–1955-ben a Vegyipari Minisztérium Kereskedelmi Igazgatóságának vezetője.
- Havas Endre** (1909–1953): költő, műfordító, diplomata. 1939–1940-ben Párizsban, 1940–1942-ben, az ország német megszállása után Marokkóban, Casablancában és Marrákesben élt, 1942-ben Londonban telepedett le. A II. világháború után, 1945–1949-ben a Magyar Rádió külügyi osztályának munkatársa és gr. Károlyi Mihály mellett a párizsi magyar követség titkára. Hazatérése után, 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták és elítélték; a börtönben halt meg.
- Havasi Ferenc** (1929–1993): politikus. 1951–1952-ben az MDP tatabányai, 1952–1954-ben Komárom megyei bizottságának osztályvezetője, 1954–1966-ban a Komárom megyei pártbizottság másodtitkára, illetve titkára, 1966–1975-ben első titkára. 1966–1988-ban az MSZMP KB tagja, egyúttal 1980–1988-ban a PB tagja. 1975–1978-ban a Minisztertanács elnökhelyettese, 1978–1987-ben a KB gazdaságpolitikáért felelős titkára, 1985–1987-ben a Szövetkezeti politikai Munkaközösség elnöke. 1987–1988-ban a budapesti pártbizottság első titkára.
- Havel, Václav** (1936–2011): cseh politikus, író. 1960–1968-ban a prágai Divadlo Na Zábřadli színház dramaturgja, segédrendezője. 1968-ban, a „prágai tavasz” idején tevékenyen részt vett a reformmozgalomban, egyike volt a kulturális autonómiát és a cenzúra eltörlését követelő íróknak, ezért 1970-től nem publikálhatott, művei csak Nyugaton jelenhettek meg. 1977-ben a Charta 77 polgárjogi mozgalom, 1978-ban az Igazságtalanul Üldözöttek Védelmi Bizottságának alapító tagja; illegális tevékenysége miatt 1979–1983-ban és 1989-ben is bebörtönözték. 1989. novemberben, a „bársonyos forradalom” idején a Polgári Fórum vezető személyisége és szóvivője. 1989–1992-ben Csehszlovákia, 1993–2003-ban a Cseh Köztársaság köztársasági elnöke.
- Házi Vencel** (1925–2007): diplomata. 1950–1953-ban a londoni magyar követség sajtóattaséja, 1957–1958-ban a stockholmi követség tanácsosa, 1958–1961-ben bagdadi, 1961–1964-ben athéni nagykövet, 1964–1968-ban a Külügyminisztérium főosztályvezetője (nyugati országok), 1968–1970-ben külügyminiszter-helyettes, 1970–1976-ban londoni nagykövet, 1976–1983-ban külügyminiszter-helyettes, 1983–1989-ben washingtoni nagykövet.

- Hermier, Guy** (1940–2001): francia politikus. 1965–1970-ben a Kommunista Diák-szövetség főtitkára, 1970-től az FKP KB, 1976-tól a PB tagja, 1979–1987-ben a párt értelmiségi osztályának vezetője.
- Hetényi István** (1926–2008): politikus, közgazdász. 1950–1970-ben az Országos Tervhivatal osztályvezetője, főosztályvezetője, 1970–1973-ban elnökhelyettese, 1973–1980-ban államtitkári rangban első elnökhelyettese, 1980–1986-ban pénzügyminiszter. 1977–1986-ban az MTA Közgazdaság-tudományi Bizottság elnökhelyettese. Címzetes egyetemi tanár.
- Hídvégi László; Heckmann** (1916–): műugró. 1938-ban (toronyugrás) és 1947-ben a monte-carlói Eb-n (műugrás) Eb 3.; 1937-ben a párizsi főiskolai világbajnokságon (műugrás) főiskolai világbajnok.
- Hincker, François** (1937–1998): francia történész, politikus volt. 1976–1979-ben az FKP KB tagja. 1976–1980-ban a *Nouvelle Critique* című folyóirat főszerkesztője.
- Hindenburg, Paul von** (1847–1934): német politikus, katonai vezető. 1914–1918-ban, az I. világháború idején a német hadsereg, illetve 1916-tól a német szárazföldi haderők főparancsnoka. 1925–1934-ben Németország köztársasági elnöke, 1933. januárban ő nevezte ki Adolf Hitlert kancellárnak.
- Hirohito** (1901–1989) japán császár (uralkodott: 1926–1989). 1926. december 25-én lépett trónra a 123. *tennó*ként (császár); uralkodásának neve: *Sóva* 'fénylő béke'. Uralkodása idején 1931-ben Japán megszállta Mandzsúriát, 1937-ben az ország megkezdte a Kína elleni háborút, 1940-ben Japán csatlakozott a Berlin-Róma-tengelyhez és 1941-ben belépett a II. világháborúba, amely Japán számára teljes vereséggel ért véget. 1945. augusztus 15-én ő jelentette be az ország kapitulációját, később pedig ő vonta vissza azt, hogy a tennó isteni személy lenne.
- Hirschfeld, André** (1909–1981): francia politikus. 1945–1955-ben a mezőgazdasági miniszter kabinetfőnöke, 1956–1957-ben az ún. egykori frontharcosok minisztere kabinetjének igazgatóhelyettese. 1964–1978-ban a Nemzetközi Munkügyi Iroda (BIT) szaktanácsadója. A Szenátus tagja.
- Hodza, Enver; Hoxha** (1908–1985): albán politikus. 1943–1954-ben az Albán Kommunista Párt (1948-tól Albán Munkapárt) főtitkára, 1954–1985-ben első titkára, egyúttal Albánia első számú vezetője. 1944–1954-ben miniszterelnök, 1946–1953-ban külügyminiszter is, valamint hadügyminiszter és az ország hadseregének a főparancsnoka. Nevéhez fűződik Albánia sztálini átalakítása: 1947-ben bevezette az egypártrendszert, fokozatosan beszüntette a magántulajdont, 1967-ben betiltotta a vallást. Előbb a nyugati demokráciákkal, 1949-ben Jugoszláviával, 1961-ben a Szovjetunióval is szakított, 1976-ban, Mao halála után a Kínával korábban kiépített jó viszonyt is megszüntette, s a teljes bezárkózást választotta.
- Honecker, Erich** (1912–1994): NDK politikus. 1971–1976-ban a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) első titkára, 1976–1989-ben főtitkára, 1976–1989-ben az Államtanács elnöke (államfő), 1989-ben minden funkciójáról lemondott. 1946–1989-ben az NSZEP KB tagja, 1946–1955-ben az NSZEP ifjúsági szervezete, a Szabad Német Ifjúság (FDJ) alapító elnöke. 1961-ben az ő vezetésével folytak a *berlini fal* megépítésének titkos előkészületei.
- Horn Gyula** (1932–): politikus. 1969–1983-ban az MSZMP KB külügyi osztályának politikai munkatársa, osztályvezető-helyettese, 1983–1985-ben osztályvezetője,

1985–1989-ben a Külügyminisztérium államtitkára, 1989–1990-ben külügyminiszter, 1994–1998-ban Magyarország miniszterelnöke. 1985–1989-ben az MSZMP KB tagja, 1989-ben a PB feloszlatása után megalakított Politikai Intéző Bizottság (PIB) tagja. 1990–1998-ban az MSZP elnöke. 1990–1993-ban az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke. 1996–2003-ban a Szocialista Internacionálé alelnöke.

Horthy Miklós (1868–1957): politikus. 1909–1914-ben I. Ferenc József császár és magyar király szárnysegédje, 1914-ben, az I. világháború kitörésekor a *Habsburg* csatahajó sorhajókapitánya, 1914–1918-ban a *Novara* páncélos cirkáló parancsnoka; 1918. februárban, miután határozottan leverte a *cattarói felkelést*, az osztrák–magyar haditengerészet parancsnokává nevezték ki (ellentengernagyi rangfokozatban). 1919-ben a szegedi ellenkormány hadügyminisztere, 1919–1920-ban az ügynevezett Nemzeti Hadsereg fővezére, 1919. november 16-án serege élén bevonult Budapestre. 1920–1944-ben Magyarország kormányzója (jóllehet az ország államformája továbbra is a királyság maradt). 1945–1948-ban Németországban, 1948–1957-ben Portugáliában élt, 1993-ban hazaszállított hamvait Kenderesen újratemették.

Horváth Balázs (1942–2006): politikus. 1968–1990-ben Veszprémben ügyvéd. 1988-tól az MDF (2004-től a Nemzeti Fórum) tagja, 1989–1990-ben a párt Veszprém megyei, 1993–1995-ben, 1996–2004-ben az MDF veszprémi városi elnöke. 1990-ben belügyminiszter, 1990–1993-ban tárca nélküli miniszter. 1990–1991-ben az MDF ügyvezető alelnöke.

Horváth István (1935–): politikus. 1959–1968-ban az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottságának osztályvezetője, 1968–1970-ben titkára, 1970–1973-ban a KISZ KB első titkára, 1973–1980-ban a Bács-Kiskun megyei pártbizottság első titkára. 1980–1985-ben belügyminiszter, 1985–1987-ben ügynevezett adminisztratív KB-titkár, 1987-ben miniszterelnök-helyettes, 1987–1990-ben ismét belügyminiszter. 1970–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1971–1975-ben az Elnöki Tanács tagja.

Horváth Márton; 1945-ig *Schiller Marcell* (1906–1987): politikus. 1945–1950-ben a *Szabad Nép* felelős szerkesztője, 1954–1956-ban a szerkesztőbizottság vezetője; 1950–1954-ben az MDP KV agitációs és propagandaosztályának vezetője. 1945–1956-ban az MKP, illetve az MDP KV tagja, 1945–1946-ban és 1949–1953-ban a PB tagja, 1946–1949-ben póttagja, 1950–1951-ben a PB Szervezőbizottságának tagja. 1949–1953-ban az Elnöki Tanács tagja. Révai József mellett meghatározó szerepet játszott a sztálinista művelődéspolitikai alakításában: 1950-ben jelent meg a korszak ideológiai alapművének tekinthető könyve, a *Lobogónk: Petőfi*. 1956. októberben, a forradalom idején Nagy Imre mellé állt, november 4-e után a kádári vezetésben már nem vállalt szerepet.

Hoxha, Enver lásd *Hodzsza*, *Enver*

Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971): szovjet politikus. 1934-től az SZKP KB tagja, 1938-tól a PB póttagja, 1939-től rendes tagja és a Legfelsőbb Tanács Elnökségének tagja. 1938-tól az Ukrán KP első titkára. 1953–1964-ben az SZKP KB első titkára, 1958–1964-ben a Minisztertanács elnöke is. 1956. február 14–25-én az SZKP XX. pártkongresszus zárt ülésén előadott beszédében ő tárta fel és ítélte el a sztálini korszak bűneit, és kezdte el a desztalinizáció folyamatát. 1964. októberben, távollétében párton belüli ellenfelei belső puccsal eltávolították a hatalomból.

- Huntzinger, Jacques** (1943–): francia szocialista politikus, diplomata, egyetemi tanár. 1978–1986-ban a Párizsi, 1986–1988-ban a Perpignani Egyetem tanára. 1989-től a Külügyminisztérium munkatársa; 1991–1994-ben Franciaország tallinni követe, 1994–2003-ban szkopjei, illetve izraeli nagykövete. A francia Szocialista Párt VB tagja, 1981–1985-ben a párt nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője.
- Ilku Pál** (1912–1973): politikus. 1945–1948-ban az MKP pécsi szervezetének titkára, 1948-ban az MDP KV agitációs és propagandaosztály osztályvezető-helyettese, 1948–1949-ben a Honvédelmi Minisztérium agitációs és propagandaosztály osztályvezető-helyettese. 1949–1954-ben a Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnök-helyettese, 1956–1957-ben főcsoportfőnöke; a forradalom bukása után, 1956-ban a Magyar Néphadsereg Katonatanácsának tagjaként a Karhatalom egyik megszervezője, 1957–1958-ban honvédelmi miniszterhelyettes. 1958–1961-ben művelődésügyi miniszterhelyettes, 1961–1973-ban művelődésügyi miniszter. 1957–1958-ban az MSZMP KB póttagja, 1958–1973-ban tagja, 1962–1970-ben a PB póttagja.
- Illés Béla** (1895–1974): író. 1923-tól a Szovjetunióban, Moszkvában élt. 1944–1945-ben a *Ivovi Magyar Újság* szerkesztője, a II. világháborúban a Vörös Hadsereg tisztjeként szolgált, részt vett a budapesti harcokban, a II. világháború végén tovább szolgált, 1949-ben alezredesi rangban. 1945–1946-ban az *Új Szó* főszerkesztője, 1949–1950-ben az államosított Athenaeum vezérigazgatója, 1950–1956-ban az *Irodalmi Újság* főszerkesztője. A II. világháború után vezető szerepet játszott az új, „szocialista irodalom” megszervezésében. Szépprózai művei (*Kárpáti rapszódia; Honfoglalás* stb.) a szocialista realizmus igényei szerint, egy-egy konkrét politikai cél érdekében születtek. 1950-ben és 1955-ben Kossuth-díjat kapott.
- Illés Gyula**; 1925-ig *Illés* (1902–1983): költő, író, műfordító. 1922–1926-ban Párizsban élt. 1934-től a *Válasz* munkatársa, 1937–1941-ben Babits Mihállyal a *Nyugat* társszerkesztője, 1941–1944-ben a *Magyar Csillag* szerkesztője. A II. világháború után, 1946–1949-ben az újraindult *Válasz* szerkesztője. 1956-ban, a forradalom idején a Petőfi Párt irányító testületének tagja; nevezetessé vált versével (*Egy mondat a zsarnokságról* – a vers 2006-ban Magyar Örökség-díjat kapott) a szocializmust ígérő hatalommal szemben emelt szót. 1945–1949-ben az MTA tagja (tagságát 1989-ben visszaállították). 1931-ben, 1933-ban, 1934-ben, 1936-ban Baumgarten-díjat, 1948-ban, 1953-ban, 1970-ben Kossuth-díjat, 1970-ben Herder-díjat kapott. Ismertebb művei: *Puszták népe* (1936); *Hunok Párizsban* (1946); *Ozorai példa* (1952); *Fáklyaláng* (1953).
- Imre László** lásd *Gara László*
- Ionescu, Eugène**; Ionescu Eugen [*Ionesco, Eugène*] (1909–1994): francia író. Nyelvi felfedezéseivel, a szöveg dramaturgiai funkciójának átalakításával, sok esetben a gondolattansággal, a kommunikáció paródiájával a modern abszurd színház megteremtője. Színműveken kívül gyermekmeséket és regényt is írt. 1970-től a Francia Tudományos Akadémia tagja. Magyarul megjelent ismertebb művei: *A székek* (1959); *Az orrszaru* (1960); *A király halódik* (1964); *A kopasz énekesnő* (1965); *A légbenjáró* (1969); *Ketten félrebeszélnek* (1970).
- Jacquet, Marc** (1913–1983): francia politikus. 1953–1954-ben a szövetséges államokkal fenntartott kapcsolatokért felelős elnökségi államtitkár, 1959–1962-ben költségvetés, 1962–1966-ban közmunka és szállításügyi miniszter. 1950–1955-ben és 1958–1983-ban nemzetgyűlési képviselő; 1968–1973-ban a Nem-

- zetgyűlés pénzügyi bizottságának alelnöke, s 1977–1983-ban a Szenátus gaulle-ista (RPR) frakciójának vezetője.
- Jancsó Miklós** (1921–): színházi- és filmrendező. 1950–1958-ban a Magyar Filmhíradó munkatársa, 1958-tól játékfilmrendező. 1975–1979-ben a Huszonötödik Színház, 1979–1983-ban a Népszínház rendezője, 1983–1984-ben a kecskeméti Katona József Színház főrendezője. 1988-tól címzetes egyetemi tanár. 1986-tól a Magyar Film- és Tv-művészek Szövetsége elnöke. 1993-tól a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja, 1994-től elnöke. 1973-ban Kossuth-díjat kapott. Ismertebb filmjei: *Oldás és kötés* (1963); *Szegénylegények* (1965); *Fényes szelek* (1968); *Égi bárány* (1970); *Magánbűnök, közerkölcsök* (1976); *A zsarnok szíve* (1981).
- János Pál, II.**; *Wojtyła, Karol* (1920–2005): pápa (uralkodott: 1978–2005), 456 év után az első nem olasz (lengyel) katolikus egyházfő. XVI. Benedek pápa 2011. május 1-jén boldoggá avatta és ünnepét október 22-ére tette.
- Jánossy Lajos** (1912–1978): fizikus. 1950–1957-ben az ELTE Fizika Tanszék, 1957–1978-ban az Atomfizika Tanszék egyetemi tanára, egyúttal 1956–1970-ben az MTA Központi Fizikai Kutatóintézet (KFKI) igazgatója. 1958–1978-ban az MSZMP KB tagja. 1950-től az MTA rendes tagja; 1955–1960-ban az MTA titkára, 1960–1961-ben főtítkárhelyettese, 1961–1973-ban alelnöke. 1951-ben Kossuth-díjat, 1972-ben Akadémiai Aranyérmét kapott.
- Jany, Alexandre** (1929–2001): francia úszó. 1948-ban és 1952-ben olimpiai 3. (4×100 m gyors); 4-szeres Európa-bajnok (1947, 1950: 100 m gyors, 400 m gyors), 1947-ben és 1950-ben Eb 2. (4×200 m gyors).
- Jaroszewicz, Piotr** (1909–1992): lengyel politikus. 1952–1970-ben miniszterelnök-helyettes, egyúttal 1954–1955-ben bányászati, illetve 1955–1956-ban szénbányászati miniszter, 1970–1980-ban Lengyelország miniszterelnöke. 1948–1980-ban a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB, 1964–1980-ban a PB tagja.
- Jaruzelski, Wojciech Witold** (1923–): lengyel politikus. 1965–1968-ban vezérkari főnök, 1968–1983-ban nemzetvédelmi miniszter; 1981–1985-ben Lengyelország miniszterelnöke, 1981–1989-ben a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB első titkára. 1983–1990-ben a Nemzetvédelmi Bizottság elnöke és 1985–1989-ben az Államtanács elnöke (államfő), 1989–1990-ben Lengyelország köztársasági elnöke. 1964–1989-ben a LEMP KB, 1970–1989-ben a PB tagja.
- Jazy, Michel** (1936–): francia atléta, közép- és hosszútávfutó. 1960-ban olimpiai 2. (1500 m); 1962-ben (1500 m) és 1966-ban Európa-bajnok (5000 m), 1966-ban Eb 2. (1500 m).
- Jeszenszky Géza** (1941–): politikus, történész. 1987-től az MDF alapító tagja, 1988–1990-ben az MDF országos választmányának tagja, 1989–1990-ben az MDF külügyi bizottságának vezetője, 1990–1994-ben külügyminiszter, 1998–2002-ben Magyarország washingtoni nagykövete. 1994–1998-ban a Magyar Atlanti Tanács elnöke.
- Joannes, Victor** (1912–1972): francia politikus. 1950–1972-ben az FKP KB tagja. 1964–1972-ben a Maurice Thorez Intézet igazgatója.
- Jobert, Michel** (1921–2002): francia jobboldali politikus. 1963–1966-ban Georges Pompidou miniszterelnöki kabinetjének igazgatóhelyettese, 1966–1968-ban igazgatója, 1969–1973-ban a Köztársasági Elnöki Hivatal főtítkára. 1973–1974-ben külügyminiszter, 1981–1983-ban külkereskedelmi miniszter.

1966–1973-ban a francia Országos Erdészeti Hivatal igazgatótanácsának elnöke.

Joliot-Curie, Frédéric (1900–1958): francia fizikus. 1935–1937-ben a Collège de France, 1937–1958-ban a Sorbonne professzora. 1934-ben feleségével, Irène Joliot-Curie-vel felfedezte a mesterséges radioaktivitást, az atommaghasadás felfedezése után, 1939-ben pedig munkatársaival kimutatta a láncreakció megvalósíthatóságát. 1946–1950-ben a Francia Atomenergia Bizottság első főbiztosa, 1948-ban vezetésével épült fel az első francia atomreaktor, a ZOE. 1950-ben az egyik fő kezdeményezője az atomenergia háborús felhasználását elítélő, úgynevezett stockholmi békefelhívásnak. 1951–1958-ban a Békevilágtanács elnöke. 1956–1958-ban az FKP KB tagja. 1935-ben feleségével együtt Nobel-díjat kapott. 1953-tól az MTA tiszteleti tagja.

Jónyer István (1950–): asztaliteniszező. 4-szeres világbajnok (1971, 1975: férfi páros; 1975: egyes; 1979: csapat), vb 2. (1973, 1979: férfi páros), vb 3. (1983: csapat). 4-szeres Európa-bajnok (1972, 1974: férfi páros; 1978, 1982: csapat), Eb 2. (1972, 1978: egyes; 1974: csapat; 1982: férfi páros), Eb 3. (1970: férfi páros; 1972: vegyes páros; 1980: férfi páros, vegyes páros). 1996–2001-ben a Magyar Asztalitenisz Szövetség alelnöke.

Jospin, Lionel (1937–): francia politikus. 1971-től a francia Szocialista Párt tagja, 1973–1975-ben az országos titkárság tagja, a nemzetközi kapcsolatok, 1975–1979-ben az FKP-vel fenntartott kapcsolatok, 1979–1981-ben a külügyek felelőse, 1981–1989-ben a párt első titkára, 1995–1997-ben elnöke. 1988–1993-ban államminiszter, egyúttal közoktatási, ifjúsági és sportügyi miniszter, 1997–2002-ben miniszterelnök. 1981–1993-ban, 1997-től nemzetgyűlési képviselő. 1995-ben és 2002-ben köztársaságielnök-jelölt.

Joxe, Pierre (1934–): francia politikus. 1971–1973-ban a francia Szocialista Párt VB tagja, 1973-tól nemzetgyűlési képviselő; 1981–1984-ben és 1986–1988-ban a Nemzetgyűlés szocialista frakciójának vezetője. 1977–1984-ben európai parlamenti képviselő. 1981-ben ipari miniszter, 1984–1986-ban decentralizációs és belügyminiszter, 1988–1991-ben belügyminiszter, 1991–1993-ban védelmi miniszter. 1993–2001-ben a Számvevőszék elnöke. 2001-től az Alkotmányügyi Tanács tagja.

Joyon, Raymond (1905–1970): francia politikus. 1949–1970-ben Lezoux polgármestere; 1949–1961-ben és 1967–1970-ben ugyanott a megyei tanács (Puy-de-Dôme) tagja. 1958–1962-ben nemzetgyűlési képviselő.

Juhár Zoltán (1930–): politikus. 1969–1976-ban belkereskedelmi miniszterhelyettes, 1976–1982-ben a minisztérium államtitkára, 1982–1987-ben belkereskedelmi miniszter, 1987–1988-ban az új Kereskedelmi Minisztérium kormánybiztosa, 1988–1990-ben Magyarország ausztráliai, illetve új-zélandi nagykövete. 1982–1987-ben az Országos Idegenforgalmi Tanács elnöke.

Juhász Katalin; Tóth Gézné; Juhász Nagy Etelka (1932–): vívó. Törvívásban 1964-ben olimpiai bajnok (csapat), 1960-ban olimpiai 2. (csapat); 1959-ben, 1962-ben és 1967-ben világbajnok (csapat), 1961-ben és 1963-ban vb 2. (csapat), 1962-ben és 1963-ban vb 3. (egyéni); 1957-ben Universiade-győztes (csapat).

July, Pierre (1906–1982): francia jobboldali politikus. 1953–1954-ben miniszterelnökségi államtitkár, 1955-ben a marokkói és tunéziai ügyekkel megbízott miniszter, 1955–1956-ban a miniszterelnök mellé rendelt megbízott miniszter.

- Justus Pál** (1905–1965): politikus, költő, műfordító. 1945–1948-ban az SZDP országos vezetőségének tagja és 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője, 1945–1947-ben a párt nemzetgyűlési, illetve 1947–1949-ben országgyűlési képviselője; 1948–1949-ben az MDP KV tagja. 1948–1949-ben a Magyar Rádió és a Magyar Távirati Iroda alelnöke. 1949-ben az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, a Rajk-per nyolcadrendű vádlottjaként életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték (1955-ben rehabilitálták, 1956-ban szabadon engedték).
- Kádár János**; *Csermanek* (1912–1989): politikus. 1948–1950-ben belügyminiszter, 1951-ben letartóztatták, 1952. decemberben életfogytig tartó börtönre ítélték, 1954. júliusban szabadult, rehabilitálták. A forradalom idején, 1956. október 30-tól november 4-ig (formálisan) államminiszter, majd ő jelentette be az úgynevezett Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását, amelynek 1956–1958-ban elnöke. 1958–1961-ben államminiszter, 1961–1965-ben a Minisztertanács elnöke. 1957–1985-ben az MSZMP első titkára, 1985–1988-ban főtitkára, 1988–1989-ben elnöke. 1944–1951-ben, 1956-ban az MKP, illetve az MDP KB, 1956–1989-ben az MSZMP KB tagja, 1957–1989-ben az MSZMP PB tagja. 1965–1989-ben az Elnöki Tanács tagja.
- Kállai Gyula** (1910–1996): politikus. 1949–1951-ben külügyminiszter, 1951-ben letartóztatták, 1952. decemberben 15 évig tartó börtönre ítélték, 1954-ben szabadult, rehabilitálták. 1957-ben csatlakozott Kádár Jánoshoz, 1957–1958-ban művelődési, 1958–1960-ban államminiszter, 1960–1965-ben miniszterelnök-helyettes, 1965–1967-ben miniszterelnök, 1967–1971-ben az Országgyűlés elnöke.
- Kallós Ödön** (1917–1989): közgazdász. 1948–1955-ben Magyarország kairói kereskedelmi kirendeltségének vezetője, 1956–1959-ben az indiai nagykövetség kereskedelmi tanácsosa. 1959–1981-ben a Magyar Kereskedelmi Kamara, illetve Magyar Gazdasági Kamara elnöke, 1981–1989-ben társelnöke.
- Kamuti Jenő** (1937–): vívó, sportvezető, orvos. Törvívásban 1968-ban, 1972-ben olimpiai 2. (egyéni); 1957-ben világbajnok (csapat), 6-szoros vb 2. (1961: egyéni és csapat; 1967: egyéni; 1962, 1966, 1970: csapat), 1959-ben vb 3. (csapat); 5-szörös Universiade-győztes (1959, 1963, 1965: egyéni; 1961: egyéni és csapat). 1992–1996-ban a Nemzetközi Vívó Szövetség főtitkára. 2005-től a Magyar Olimpiai Bizottság főtitkára. 1997-től a MÁV Kórház igazgató-főorvosa.
- Kanapa, Jean** (1921–1978): francia politikus, filozófus. 1957–1961-ben a *La Nouvelle Revue internationale* című nemzetközi kommunista folyóirat főszerkesztője, 1961–1967-ben a *L'Humanité* moszkvai tudósítója. 1964–1978-ban az FKP KB, 1975–1978-ban a PB tagja is. 1972–1978-ban a párt külügyi osztályvezetője.
- Kapolyi László** (1932–): politikus, közgazdász. 1976–1980-ban nehézipari miniszterhelyettes, 1980–1983-ban ipari államtitkár, 1983–1987-ben ipari miniszter, 1987–1988-ban energiapolitikai kormánybiztos, 1988–1989-ben a Minisztertanács Tanácsadó Testületének társelnöke. 1985–1988-ban az MSZMP KB tagja. 1994-től az MSZDP elnöke. 1979-től az MTA levelező, 1985-től rendes tagja. 1983-ban Állami Díjat kapott.
- Kárász Artúr** (1907–1992): gazdaságpolitikus. 1945–1946-ban a Magyar Nemzeti Bank elnöke, 1946–1947-ben a párizsi béketárgyalások előkészítésére kinevezett gazdasági főmegbízott, 1947–1949-ben a Magyar Közgazdaság-tudományi Egylet egyetemi tanára. 1949-től az USA-ban, majd Franciaországban élt.

- 1968–1972-ben a Világbank európai igazgatója, 1974–1975-ben a Siemens France alelnöke, 1976–1979-ben elnöke.
- Károlyi Mihály, gróf (1875–1955):** politikus. A II. világháború után, mint „kiemelkedő közéleti személyiség” 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1945–1947-ben a Nemzetgyűlés képviselője; 1946-ban a Nemzetgyűlés törvénybe iktatta érdemeit. 1947–1949-ben Magyarország párizsi, egyúttal 1948–1949-ben brüsszeli, illetve 1949-ben luxemburgi követe. Rajk László perbe fogása után lemondott követi posztjáról, és végleg emigrációba vonult. 1949. októberben távollétében „a népi demokrácia árulójává” nyilvánították. 1962-ben hamvait hazaszállították, és a budapesti Kerepesi temetőben helyezték el.
- Kárpáti Rudolf; Krausz (1920–1999):** vívó. Kardvívásban 6-szoros olimpiai bajnok (1956, 1960: egyéni; 1948, 1952, 1956, 1960: csapat); 7-szeres világbajnok (1954, 1959: egyéni; 1953, 1954, 1955, 1957, 1958: csapat), vb 2. (1955, 1957: egyéni; 1959: csapat), vb 3. (1953: egyéni; 1961: csapat). Főiskolai világbajnok (1949: egyéni és csapat). 1990–1999-ben a BBTE tb. elnöke. 1991–1999-ben a Halhatatlanok Klubjának alapító elnöke. 1990-től nyugalmazott vezérőrnagy.
- Katona Imre (1921–):** politikus. 1963–1965-ben a budapesti VI. kerületi pártbizottság első titkára, 1965–1974-ben az MSZMP budapesti bizottsága titkára, 1974–1978-ban első titkára. 1966–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1975–1978-ban az Elnöki Tanács tagja.
- Kausz István (1932–):** vívó, orvos. Párbajtőrívásban 1964-ben olimpiai bajnok (csapat); 1959-ben (csapat) és 1962-ben világbajnok (egyéni), 1957-ben és 1958-ban vb 2. (csapat), 1963-ban vb 3. (csapat). 1954-ben főiskolai világbajnok (csapat), 1959-ben Universiade-győztes (egyéni). 1979–1993-ben a Flór Ferenc Kórház sebész főorvosa és a kórház igazgatóhelyettese, 1993-tól a Szent Rókus Kórház osztályvezető főorvosa és a kórház igazgatóhelyettese.
- Kedros, André; Maspaign, André (1917–1999):** francia történész, regényíró. Műveit *André Maspaign* álnéven jelentette meg. Az FKP tagja.
- Kemény István (1925–2008):** szociológus. A forradalom bukása után 1957-ben tartóztatták, négy év börtönre ítélték (1959-ben amnesztiával szabadult). 1969–1972-ben az MTA Szociológiai, 1972–1974-ben az MTA Történettudományi Intézet munkatársa, miután minden kutatástól és publikációtól eltiltották 1977-ben Franciaországba emigrált. 1978–1981-ben a párizsi Maison des Sciences de l’Homme, 1983–1990-ben az École des Hautes Études en Sciences Sociales tudományos munkatársa, egyúttal 1980–1990-ben a Szabad Európa Rádió munkatársa. Hazatérve Magyarországra, 1990–1992-ben az MTA Szociológiai Intézet tudományos tanácsadója, 1992–1995-ben igazgatója. A magyarországi cigányság, a munkásság, majd a szegény népesség vizsgálatával foglalkozott. 2003-ban Széchenyi-díjat kapott.
- Kende Péter (Pierre) (1927–):** politológus. 1956-ban, a forradalom idején a *Magyar Szabadság* és az illegális *Október Huszonharmadika* szerkesztője, a forradalom bukása után Párizsban telepedett le. 1959–1964-ben a brüsszeli Nagy Imre Intézet tudományos főmunkatársa, egyúttal 1960–1993-ban a Francia Tudományos Kutatás Állami Központjának (CNRS) tudományos munkatársa, kutatási igazgatója. 1989–1994-ben az 1956-os Dokumentációs és Kutató Intézet kurátora és társelnöke, 1994-től elnöke. 1993-tól az MTA külső tagja. 1962–1988-ban a párizsi *Irodalmi Újság*, 1978–1991-ben a párizsi *Magyar Füzetek*

- című könyvsorozat szerkesztője, 1999-től a *Politikatudományi Szemle* szerkesztőbizottságának elnöke. Az 1956. évi forradalom és szabadságharc történetével, Bibó István munkásságával foglalkozik.
- Keserű** Jánosné Bérci Etelka (1925–): politikus. 1967–1971-ben belkereskedelmi miniszterhelyettes, 1971–1980-ban könnyűipari miniszter, 1981–1986-ban a Magyar Kereskedelmi Kamara társelnöke. 1975–1985-ben az MSZMP KB tagja.
- Kéthly** Anna (1889–1976): politikus. 1922–1948-ban az MSZDP országos vezetőségének tagja, 1922–1926-ban a párt országgyűlési, 1927–1944-ben nemzetgyűlési képviselője. A II. világháború után az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, 1945–1947-ben az SZDP nemzetgyűlési, 1947–1948-ban országgyűlési képviselője; 1945–1947-ben a Nemzetgyűlés, 1947–1948-ban az Országgyűlés alelnöke. 1948-ban kizárták a párt vezetőségéből, és megfosztották alelnöki posztjától is. 1950-ben az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, hosszú, ítélet nélküli fogvatartás után 1954-ben koholt vádak alapján életfogytiglani szabadságvesztésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték (a nemzetközi tiltakozás hatására egyéni kegyelemmel szabadult, de 1956-ig rendőri felügyelet alatt tartották). 1956-ban, a forradalom idején az újjászervezett MSZDP elnöke, a Nagy Imre-kormány államminisztere. 1956. november 1-jén a Szocialista Internacionálé bécsi ülésén tájékoztatta a testületet a magyar forradalomról, néhány nappal később az ENSZ BT-t tájékoztatta a magyarországi eseményekről. 1958-tól az MSZDP Emigrációban elnöke. 1990-ben hamvait hazaszállították, 1994-ben jogilag is rehabilitálták.
- Kilár** István (1935–): szobrászművész. 1956-ban, a forradalom után Párizsban telepedett le. 1961-ben a II. Párizsi Biennálén első díjat nyert *Cosmos* című, nagyméretű szobráért. 1986-ban elkészítette a világ legelső *Nagy Imre*-szobrát (amely jelenleg a balatonöszödi Balaton Akadémia előtt áll). Szobrok mellett kollázsokat és sokszorosított technikával készített grafikákat is alkot.
- Killy**, Jean-Claude (1943–): francia alpesi síelő, sportvezető. 1968-ban a grenoble-i téli olimpia 3-szoros olimpiai bajnoka (lesiklás, műlesiklás, óriás-műlesiklás); 6-szoros világbajnok (1966: lesiklás, alpesi összetett; lesiklás, műlesiklás, óriás-műlesiklás, alpesi összetett); 1967-ben és 1968-ban az összetett Világkupa győztese.
- Kir**, Félix (1876–1968): francia kanonok, politikus. 1940-től Dijon önkormányzatának tagja, 1944-ben a város polgármestere. 1945–1962-ben nemzetgyűlési képviselő. A Francia Békeiroda vezetőségének, 1952-től a Testvérvárosok Világszövetségének alapító elnöke.
- Király** Béla (1912–2009): politikus, honvéd tábornok, egyetemi tanár. 1950–1951-ben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia alapító parancsnoka (1950-től vezérőrnagyi rangban), 1952-ben államellenes összeesküvés koholt vádjával tartóztatták, elsőfokon halálra, másodfokon életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték (1956-ban rehabilitáció nélkül szabadult). 1956. október 31-étől november 4-ig, a forradalom idején a Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöke és a Nemzetőrség főparancsnoka. A forradalom bukása után, 1957–1958-ban a strasbourgi Magyar Forradalmi Tanács alelnöke, 1958–1966-ban a Magyar Bizottság tagja és a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség alapító tagja. 1958-tól az USA-ban él, 1963–1983-ban a New York-i Egyetemen a hadtörténet professzora. 1990. júliustól altábornagy, augusztustól vezérőrnagy.

- 1990–1994-ben országgyűlési képviselő (1991-től SZDSZ), az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának alelnöke. 2004-től az MTA külső tagja.
- Kirillin,** Vlagyimir Alekszejevics (1913–1999): szovjet politikus. 1954–1955-ben a Szovjetunió felsőoktatási miniszterhelyettese, 1955-ben a Műszaki Fejlesztési Állami Bizottság elnökhelyettese, 1955–1963-ban az SZKP KB tudományos osztályvezetője, 1963–1965-ben a Szovjet Tudományos Akadémia alelnöke, 1965–1980-ban miniszterelnök-helyettes és 1965–1981-ben a Minisztertanács Tudományos és Műszaki Állami Bizottságának elnöke. 1956–1961-ben és 1966–1981-ben az SZKP KB tagja, 1961–1966-ban pótagja. 1962–1979-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának tagja.
- Kiss** Árpád (1918–1970): politikus. 1950–1954-ben könnyűipari, 1954–1956-ban vegyipari és energiaügyi miniszter, 1956. októberben, 1957–1961-ben az Országos Tervhivatal elnöke, 1961–1970-ben az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, egyúttal 1967–1970-ben az Országos Atomenergia Bizottság elnöke. 1954–1956-ban az MDP KV, 1956–1970-ben az MSZMP KB tagja. 1954-ben Kossuth-díjat kapott.
- Kiss** Károly (1903–1983): politikus. 1946–1956-ban az MKP, illetve az MDP Központi Ellenőrző Bizottságának elnöke, 1949–1951-ben az Elnöki Tanács elnökhelyettese. 1951–1952-ben külügyminiszter, 1952–1953-ban a Minisztertanács elnökhelyettese. A forradalom idején, 1956. októberben a hattagú pártelnökség tagja, 1956–1957-ben az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottsága, 1956–1962-ben az MSZMP PB tagja és 1956–1961-ben az MSZMP KB titkára. 1957–1967-ben az Elnöki Tanács tagja; 1958–1961-ben ismét elnökhelyettese, 1961–1967-ben titkára. 1967–1983-ban a SZOT alelnöke.
- Kocsis** Lajos (1947–2000): labdarúgó. 1960–1964-ben a Szegedi VSE, 1965–1966-ban a Salgótarjáni Bányász, 1967–1977-ben a Bp. Honvéd labdarúgója. 1968-ban olimpiai bajnok, 1972-ben olimpiai 2.; 1972-ben Eb 4.; 1974/75-ben Közép-Európai Kupa 2. 1969–1975-ben 33-szoros válogatott.
- Kocsis** Sándor (1929–1979): labdarúgó. 1947–1950-ben az FTC, 1950–1956-ban a Bp. Honvéd, 1957-ben a Young Boys (svájci), 1958–1966-ban az FC Barcelona (spanyol) labdarúgója. 1952-ben olimpiai bajnok; 1954-ben vb 2. és a torna gólkirálya; 1960/61-ben BEK 2.; 1948/49-ben, 1950-ben, 1952-ben, 1954-ben, 1955-ban és 1956-ban magyar bajnok; 1958/59-ben és 1959/60-ban spanyol bajnok; 1958/59-ben és 1962/63-ban spanyol kupagyőztes. 1948–1956-ban 75-szörös magyar válogatott.
- Kodály** Zoltán (1882–1967): zenetudós, zeneszerző, népzenekutató. A modern magyar zene egyik legjelentősebb képviselője. Művészete kereteit elsősorban a magyar népdal, illetve az abból kibontható lehetőségek határozták meg, de a századelő francia zenéje is hatott rá. 1925-től a magyar zenei művelődés, az iskolai zeneoktatás reformja is foglalkoztatta (*Kodály-módszer*), egy új kóruskultúra megteremtésére törekedett. 1907–1942-ben a Zeneakadémia rendes tanára. 1943-tól az MTA levelező, 1945-től rendes tagja, 1946–1949-ben az MTA elnöke. 1930-ban Corvin-koszorút, 1948-ban, 1952-ben és 1957-ben Kossuth-díjat, 1996-ban posztumusz Magyar Örökség-díjat kapott. Ismertebb zenekari művei: *Marosszéki táncok* (1929); *Galántai táncok* (1933); színpadi művei: *Háry János* (daljáték, 1927); *Székellyfonó* (életkép, 1932); vokáliszenekari művei: *Psalmus Hungaricus* (1923); *Budavári Te Deum* (1936); *Kál-lai kettős* (1950).

- Koestler, Arthur (1905–1983):** magyar származású író, történész, politológus. 1931–1938-ban a Német KP tagja; 1932–1933-ban mint német újságíró Moszkvában tartózkodott, 1936–1937-ben a spanyol polgárháború idején a köz-társaságiak oldalán harcolt. A II. világháború idején a francia hatóságok internáltak, Nagy-Britanniába szökött, a brit hadseregben szolgált, a világháború után az USA-ban, illetve ismét Franciaországban élt, utóbb Londonban telepedett le. 1950-ben kezdeményezte a Congress for Cultural Freedom megalakítását, amelynek az általa megszervezett manifesztuma a háború utáni értelmiség egyik legfontosabb dokumentuma lett. A magyar forradalom bukása után vezető szerepet játszott a magyar újságírók életének megmentéséért indított nemzetközi szolidaritási akciókban. Legfontosabb műve a *Sötétség délben* (1940) című regénye, amelyben a sztálinista perek miatt a kommunizmussal meghasonlott író bemutatja a diktatúra és az elnyomás történelmi és pszichológiai hátterét.
- Kohl, Helmut (1930–):** német (NSZK) politikus. 1982–1990-ben a Német Szövetségi Köztársaság, 1990–1998-ban az egységes Németország első szövetségi kancellárja. 1990–1998-ban az össznémet Kereszténydemokrata Unió (CDU) első elnöke, 1998–2000-ben tiszteletbeli elnöke.
- Komócsin Zoltán (1923–1974):** politikus. 1957–1974-ben az MSZMP KB, 1962–1974-ben a PB tagja, 1965–1974-ben a KB titkára; 1957–1961-ben a KISZ KB első titkára, 1961–1965-ben a *Népszabadság* főszerkesztője.
- Kondor István (?–2001):** közgazdász. 1975–1983-ban a Filmfőigazgatóság vezetője.
- Kornidesz Mihály (1930–):** politikus, pedagógus, neveléstörténész. 1961–1970-ben az MSZMP KB tudományos osztályának főelőadója, 1970–1973-ban osztályvezető-helyettese, 1973–1983-ban osztályvezetője, 1983–1987-ben az MTV elnöke. 1988–1989-ban Magyarország phenjani, 1989–1990-ben tiranai nagykövete. 1980–1988-ban az MSZMP KB tagja.
- Korom Mihály (1927–1993):** politikus. 1954–1955-ben az MDP KV alapszervezeti párttitkára, a forradalom bukása után, 1956. november–decemberben a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány védelmét ellátó kormányórság helyettes parancsnoka. 1958-ban az MSZMP KB párt- és tömegszervezeti osztály munkatársa, 1958–1960-ban a Belügyminisztérium (BM) vizsgálati osztályvezetője, 1960–1963-ban a BM Határőrség országos parancsnoka (1962-től vezérőrnagyi rangban). 1962–1963-ban az MSZMP KB pótagja, 1963–1989-ben rendes tagja, egyúttal 1963–1966-ban a KB adminisztratív titkáráként a fegyveres testületek felügyelője; 1978–1985-ben a KB titkára és 1980–1985-ben a PB tagja. 1966–1978-ban igazságügy-miniszter.
- Kossa István (1904–1965):** politikus. 1945–1948-ban a Szakszervezeti Tanács főtitkára; 1945–1947-ben a Nemzetgyűlés alelnöke. 1948–1949-ben iparügyi, 1949–1950-ben pénzügyminiszter, 1950-ben az Országos Munkügyi Bizottság elnöke, 1950–1951-ben a kohó- és gépipari miniszter első helyettese, 1951–1952-ben az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. 1952-ben kohó- és gépipari, 1952–1953-ban általános gépipari miniszter, 1953–1954-ben a Munkaerőtartalékok Hivatalának elnöke, 1954–1956-ban az Országos Tervhivatal első elnökhelyettese. 1956. októberben, a forradalom idején a Nagy Imre-kormány pénzügyminisztere, a forradalom bukása után, az új Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányban 1956. november–1957-ben ismét pénzügyminiszter, 1957–1963-ban közlekedési és postaügyi miniszter. 1945–1950-ben az MKP, illetve az MDP KV tagja és 1945–1951-ben a PB tagja, 1957–1965-ben az MSZMP KB tagja.

- Koszigin, Alekszej Nyikolajevics** (1904–1980): szovjet politikus. 1940–1964-ben a Népbiztosok Tanácsa (1946-tól Minisztertanács) elnökhelyettese, 1948-ban pénzügyminiszter, 1948–1953-ban könnyűipari, 1953–1954-ben élelmezésügyi miniszter, 1959–1960-ban az Állami Tervbizottság elnöke, 1966–1980-ban a Szovjetunió Minisztertanácsa elnöke (miniszterelnök). 1946–1948-ban és 1957–1960-ban az SZKP PB póttagja, 1948–1952-ben, 1964–1980-ban tagja, 1952–1964-ban a KB elnöksége tagja.
- Kótai Géza** (1943–2009): politikus, diplomata. 1974–1982-ben az MSZMP KB külügyi osztályának politikai munkatársa, 1982–1985-ben osztályvezető-helyettese, 1985–1988-ban vezetője, 1989–1990-ben főosztályvezetője. 1990–1996-ban Magyarország lagosi nagykövete, 1996–1998-ban a Külügyminisztérium főosztályvezetője, 1999–2004-ben szentpétervári főkonzul. 1985–1989-ben az MSZMP KB tagja.
- Kovács Antal** (1925–): politikus. 1953–1956-ban a DISZ budapesti titkára, 1960–1966-ban a budapesti XXI. kerületi pártbizottság titkára, 1966–1976-ban a Vas megyei pártbizottság első titkára, 1976–1980-ban az MSZMP KB ipari, mezőgazdasági és közlekedési osztályának vezetője. 1980–1985-ben az Országos Vízügyi Hivatal elnöke (államtitkári rangban) és 1981–1987-ben az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács elnökhelyettese. 1975–1987-ben az MSZMP KB tagja.
- Kovács Imre** (1913–1980): író, politikus. 1945–1946-ban a Nemzeti Parasztpárt (NPP) főtitkára, 1946–1947-ben alelnöke és az Országos Nemzeti Bizottság társelnöke. 1947-ben kilépett az NPP-ből, a Független Magyar Demokrata Párt tagja. 1947–1949-ben Svájcban élt, 1949-ben az USA-ban telepedett le. 1949–1951-ben a Szabad Európa Bizottság (SZEB), illetve 1951-ben a SZEB New York-i központjának, 1954–1961-ben és 1963–1980-ban a Szabad Európa Rádió sajtóosztályának munkatársa. Nevét az ország egészségtelen birtokszerkezetéről és a magyar parasztság elégedetlenségéről szóló, földreformot sürgető *Néma forradalom* (1937) című műve tette ismertté. Emigrációban írt további művei: *Magyarország helyzete és a világhelyzet* (1964); *Magyarország megszállása* (1979).
- Kovács István; Rosner Jenő** (1911–2011): politikus. 1945–1949-ben a MKP, illetve az MDP szervezési osztályvezetője és 1948–1951-ben a Titkárság tagja. 1949–1950-ben a budapesti pártbizottság első titkára, 1950–1952-ben az MDP KV káderosztálya, 1952–1953-ban a párt- és tömegszervezetek osztálya vezetője és 1951–1953-ban a KV titkára. 1953–1954-ben az MDP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bizottsága első titkára, 1954–1955-ben ismét a budapesti pártbizottság első titkára. 1949–1957-ben az Elnöki Tanács tagja, 1951–1953-ban elnökhelyettese. 1945–1956-ban a MKP KB, illetve az MDP KV tagja; 1955–1956-ban a PB és a KV Titkárság tagja, a forradalom idején a KV Katonai Bizottságának tagja, vezetője. 1945–1946-ban a PB tagja, 1946–1949-ben póttagja, 1949–1953-ban ismét PB-tag. 1956–1958-ban a Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány rendkívüli moszkvai megbízottja, 1958–1974-ben a Könnyűipari Szervezési Intézet igazgatója.
- Kovács László** (1939–): politikus. 1971–1975-ben a KISZ KB nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője, 1975–1976-ban az MSZMP KB külügyi osztályának konzultánsa, 1976–1983-ban alosztályvezetője, 1983–1986-ban osztályvezető-helyettese. 1986–1989-ben külügyminiszter-helyettes, 1989–1990-ben

- külgügyi államtitkár. 1989-ben az MSZMP KB tagja, 1990-tól az MSZP elnökségi tagja, 1990–1994-ben külgügyi ügyvivője, 1993–1994-ben az Országgyűlés Külgügyi Bizottságának elnöke, 1994–1998-ban és 2000–2004-ben Magyarország külgügyminisztere. 1998–2000-ben az MSZP frakcióvezetője, 1998–2004-ben az MSZP elnöke. 1997-től a Szocialista Internacionálé Közép- és Kelet-Európai Bizottságának társelnöke. 2004-ben, az európai parlamenti választásokon az MSZP listavezetője, 2004-től az Európai Bizottság adó- és vámpolitikai biztosa.
- Köpeczi Béla** (1921–2010): irodalomtörténész, kultúrpolitikus. 1953–1954-ben a Kiadói Tanács elnökhelyettese, 1954–1955-ben a Kiadói Főigazgatóság helyettes vezetője, 1955–1963-ban vezetője, 1963–1966-ban az MSZMP KB tudományos és kulturális osztályának vezetője, 1982–1988-ban művelődési miniszter. 1965–1988-ban az ELTE egyetemi tanára és 1967–1970-ben az egyetem rektorhelyettese. 1967-től az MTA levelező, 1976-tól rendes tagja; 1970–1971-ben, 1975–1982-ben az MTA főtítkárhelyettese, 1971–1972-ben megbízott főtítkára, 1972–1975-ben főtítkára. 1980-ban Állami Díjat kapott. Kutatóként elsősorban a magyar-francia történelmi és művelődéstörténeti kapcsolatokkal foglalkozott.
- Körmöczy Zsuzsa** (1924–2006): teniszező. 1958-ban wimbledoni bajnoki 3. (egyes); 1958-ban francia bajnok (egyes), 1959-ben francia bajnoki 2. (egyes); 1947-ben (vegyes páros), 1948-ban (női páros), 1953-ban, 1956-ban és 1961-ben (egyes) francia bajnoki 3.; 1949-ben (vegyes páros), 1951-ben (női páros és vegyes páros) főiskolai világbajnok. Az első magyar női teniszező, aki Grand Slam-tornát nyert, 1958-ban a nem hivatalos tenisz-világranglista 2. helyezettje. 1964–1971-ben a magyar női teniszválogatott szövetségi kapitánya, 1971–1985-ben a Testnevelési Főiskola nemzetközi osztályvezetője. 1985–1990-ben a Vasas teniszszakosztályának vezetője, 1990–2004-ben elnöke.
- Kövágó József**; 1934-ig *Küronya* (1913–1996): politikus. 1945–1947-ben az FKGP nemzetgyűlési képviselője. 1945. május–decemberben Budapest alpolgármestere, 1945. december–1947. júniusban polgármestere, Nagy Ferenc emigrációba kényszerítése után lemondott. 1950-ben az Államvédelmi Hatóság letartóztatta és koncepciók per során életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték (1956. szeptemberben szabadult). A forradalom idején, 1956. október–novemberben a részben általa is újjáalakított FKGP főtítkára és a Fővárosi Nemzeti Bizottság elnöke (tkp. ismét Budapest polgármestere). A forradalom bukása után az USA-ban telepedett le. 1957–1958-ban a Magyar Forradalmi Tanács társelnöke és a Szabad Magyarország Nemzeti képviselőének alelnöke, 1958–1960-ban a Magyar Nemzeti Bizottmány helyébe lépő Magyar Bizottság alelnöke.
- Krasucki, Henri**; *Krasucki, Henoch* (1924–2003): francia politikus, szakszervezeti vezető. 1964-től az FKP PB tagja, 1964–1967-ben az FKP értelmiségi osztályának vezetője. 1961–1982-ben a CGT titkára, 1982–2003-ban főtítkára. 1962-től a *La vie ouvrière* című hetilap igazgatója.
- Kulcsár Gergely** (1934–): atléta, gerelyhajtó. Gerelyhajtásban 1964-ben olimpiai 2., 1960-ban olimpiai 3., 1968-ban olimpiai 4.; 1958-ban és 1966-ban Eb 3., 1962-ben Eb 5.; 1961-ben Universiade-győztes. Az olimpiai játékokon 1964-ben, 1968-ban és 1972-ben a magyar csapat zászlóvivője. 1972–1980-ban a magyar atlétikai válogatott dobószakágának vezetője.

- Kulifay Imre** (1908–1986): református lelkész. 1930–1933-ban segédlelkész Budapesten, majd 1933–1934-ben Sárbogárdon és Pestszentlőrincen. 1934. szeptembertől a párizsi református egyház missziói lelkésze. Emellett mint taxisofőr tartja el magát és családját. Cikkei hazai és külföldi egyházi és világi lapokban jelennek meg. Lefordította Marc Boegner könyvét *Isten az ember örök gyötrő kérdése* címmel (Debrecen, 1932). Fő művei: *A Párizsi Magyar Református Misszió Egyház emlékkönyve* (Budapest, 1939); *Rapports entre protestants français et protestants hongrois 1935–1946* (Párizs, 1946).
- Kutas Imre** (1906–1985): politikus, diplomata. 1945–1948-ban a Belügyminisztérium politikai rendészeti osztályának munkatársa, 1949–1950-ben a Külföldieket Ellenőrző Országos Hivatal vezetője. 1953–1958-ban Magyarország berni, majd párizsi, 1958–1960-ban brüsszeli, 1962–1969-ben ankarai követe, illetve nagykövete, 1969–1972-ben a Diplomáciai Testületeket Ellátó Igazgatóság vezetője. 1973–1974-ben a Magyar Eszperantó Szövetség alelnöke, 1974–1981-ben főtitkára.
- Lajoine, André** (1929–): francia politikus. 1948-tól az FKP tagja, 1963–1976-ban a KB mezőgazdasági osztályának munkatársa, 1976-tól az osztály vezetője, egyúttal a PB tagja. 1988-ban az FKP köztársaságielnök-jelöltje.
- Lajtha László** (1892–1963): zeneszerző, népzenekutató. 1913–1924-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Hangszergyűjteményének őre, Népzenei Osztályának vezetője. 1919-től a Nemzeti Zenede rendes tanára, 1946–1948-ban igazgatója, 1948–1949-ben főigazgatója. 1945–1946-ban a Magyar Rádió zenei igazgatója, 1946-ban a Magyar Néprajzi Múzeum megbízott igazgatója. 1929-ben III. vonásnégyesével elnyerte a Coolidge-díjat; 1951-ben Kossuth-díjat, 2001-ben Magyar Örökség-díjat kapott. 1955-től a Francia Tudományos Akadémia levelező tagja. 1910-től bekapcsolódott Bartók és Kodály népzenei gyűjtőmunkájába. A francia iskola stílusát a magyar népzenei kutatások eredményeivel egyeztetve össze alkotásaiban, amelyek között egyaránt szerepelnek szimfonikus és kamarazeneművek, filmzenék és népzenei feldolgozások.
- Lajti Tibor** (1908–1975): politikus, szakszervezeti vezető. 1960–1963-ban Magyarország brüsszeli követe, 1964–1965-ben nagykövete, egyúttal 1960–1965-ben Magyarország luxemburgi és 1968–1970-ben hágai nagykövete.
- Laloy, Jean** (1912–1994): francia diplomata. 1937–1940-ben a tallinni, 1940-ben a moszkvai konzulátus attaséja, 1943–1944-ben helyettes konzul Genfben, 1943–1945-ben az Ellenállás Egyesült Mozgalmai és a Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya svájci delegációjának tagja, 1944. januárban a Vichy kormány visszahívja, 1945–1947-ben a külügyminisztériumi központban szolgál (európai ügyek), 1947–1949-ben a német és osztrák ügyek főigazgatóságának rendelkezésére áll, 1949–1955-ben újra a külügyminisztériumi központban szolgál (Főtitkárság), 1955–1956-ban a moszkvai nagykövetség miniszter-tanácsosa, 1956–1961-ben a Külügyminisztérium európai igazgatóságának vezetője, 1961–1964-ben a politikai igazgatóság helyettes vezetője, 1964–1968-ban a francia kormány külügyi tanácsadója, 1968–1974-ben a Külügyminisztérium dokumentációs és diplomáciai levéltárának igazgatója, 1974–1977-ben a kulturális, tudományos és műszaki főigazgatóság vezetője. 1975–1983-ban a Franciaország és az NSZK közötti együttműködés tárcaközi bizottságának elnöke. 1975-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.

- Lang, Jack** (1939–): francia szocialista politikus. 1976-tól a nancyi egyetemen a nemzetközi jog professzora, 1997-től a párizsi egyetem professzora. 1981–1986-ban kulturális miniszter, 1988–1992-ben kulturális és távközlési, egyúttal 1988–1989-ben közmunka- és ügynevezett bicentenáriumiügyi miniszter, 1992–1993-ban közoktatási és kulturális, 2000–2002-ben oktatási, kutatási és technológiaügyi miniszter. 1986–1988-ban, 1993-ban és 1997-től nemzetgyűlési képviselő. 1994–1997-ben az Európai Parlament tagja. 1989–2001-ben Blois polgármestere. 2004-től az Európai Színházi Unió elnöke.
- Langlais, Jean-Louis** (1939–): francia politikus. 1979–1984-ben az Ifjúsági, Sport- és Szabadidőügyi Minisztérium ifjúsági főigazgatója. 1993–1994-ben a drog- és kábítószer-fogyasztás elleni harc céljával létrehozott kormánybizottság vezetője, 1994–2001-ben ügynevezett közigazgatási főellenőr, 2002-től az ügynevezett szektás elhajlások megelőzésére létrehozott tárcaközi bizottság vezetője.
- Langlois, Henri** (1914–1977): francia kulturális vezető. 1936–1977-ben a világ első és legnagyobb filmmúzeumának, a párizsi Cinémathèque-nek alapító igazgatója.
- Laniel, Joseph** (1889–1975): francia politikus. 1948-ban gazdasági és pénzügyi államtitkár, 1951-ben postaügyi miniszter, 1951–1952-ben államminiszter, 1953–1954-ben a Francia Köztársaság miniszterelnöke.
- Lannurien, Georges Barazer de** (1915–1988): francia katonatiszt. 1940-ben német fogságba esett, de a sziléziai fogolytáborból megszökött és Magyarországon talált menedéket: 1942. december–1944. augusztusban a balatonboglári francia menekülttábor lakója. A keleti front közeledtével Szlovákiában több honfitársával tevékenyen részt vett a németek elleni fegyveres ellenállásban. 1947. március–1950. júniusban ideiglenes budapesti katonai és légügyi attasé, 1950. június 5-én a magyar hatóságok a hidegháború elmélyülésével járó retorziós intézkedések részeként kiutasították az országból.
- Laurent, Paul** (1925–1990): francia politikus. 1956–1990-ben az FKP KB, 1964–1990-ben a PB tagja, 1973–1990-ben a pártszervezeti osztály vezetője és a KB titkára. 1967–1968-ban és 1973–1981-ben nemzetgyűlési képviselő.
- Lázár György** (1924–): politikus. 1958–1970-ben az Országos Terhivatal elnökhelyettese, 1970–1973-ban munkaügyi miniszter, 1973–1975-ben miniszterelnök-helyettes és az Országos Terhivatal elnöke, egyúttal az Állami Tervbizottság elnöke. 1975–1987-ben Magyarország miniszterelnöke, 1987–1988-ban az MSZMP főtitkár-helyettese. 1970–1988-ban az MSZMP KB, 1975–1988-ban a PB tagja.
- Le Brun, Pierre** (1906–1970): francia politikus, szakszervezeti vezető. 1952–1959-ben a Francia Elektromos Művek igazgatóbizottságának és a gazdasági költségvetési és számviteli bizottságnak tagja, 1959–1970-ben a Gazdasági és Szociális Tanács tagja.
- Le Douarec, François** (1924–2008): francia jobboldali politikus, jogász. A francia Nemzetgyűlés első elnökhelyettese, 1959–1963-ban az Ügyvédek Országos Szakszervezetének elnöke, 1961–1962-ben a Gazdasági és Szociális Tanács tagja. 1962–1981-ben a Köztársasági Nemzeti Szövetség nemzetgyűlési képviselője: előbb a Demokraták Szövetsége az V. Köztársaságért (UDR), majd a Köztársaságért Összefogás (RPR) tagjaként; 1968–1977-ben a Nemzetgyűlés alelnöke, 1977–1978-ban első tiszteletbeli elnökhelyettese.
- Le Pen, Jean-Marie** (1928–): francia szélsőjobboldali politikus. 1956-tól 1958-ig a poujadista Francia Szövetség és Testvériség tagja, 1972-től a Nemzeti Front ala-

- pító elnöke. 1956–1962-ben nemzetgyűlési képviselő, 1986–1988-ban nemzetgyűlési képviselő és pártjának frakcióvezetője. 1984–2000-ben európai parlamenti képviselő. 1974-ben, 1988-ban, 1995-ben és 2002-ben köztársaságielnök-jelölt.
- Le Pensec**, Louis (1937–): francia szocialista politikus. 1981–1983-ban a tengeri területekkel megbízott miniszter, 1988–1993-ban a tengerentúli megyékkel és területekkel (DOM-TOM) megbízott miniszter, 1997–1998-ban halászati és mezőgazdasági miniszter. 1998-tól a Szenátus, illetve a Szenátus francia–magyar baráti csoportjának tagja.
- Le Pors**, Anicet (1931–): francia kommunista politikus. 1981–1984-ben államigazgatási és közigazgatási-reformügyi miniszter.
- Lecat**, Jean-Philippe (1935–2011): francia jobboldali politikus. 1966–1968-ban a miniszterelnökségi hivatal munkatársa, 1968–1972-ben nemzetgyűlési képviselő. 1972–1973-ban a miniszterelnökségi hivatal államtitkára és a kormány szóvivője, 1973–1974-ben a Gazdasági és Pénzügyminisztérium államtitkára, 1978–1981-ben kulturális és hírközlési miniszter.
- Legaret**, Jean (1913–1976): francia politikus. 1953–1964-ben Párizs Város Tanácsának tagja, alelnöke, 1964–1965-ben elnöke. 1958–1962-ben a Nyugat-európai Unióban Franciaország képviselője és ugyanott a költségvetési bizottság elnöke. 1968–1976-ban szenátor. 1972–1974-ben a párizsi idegenforgalmi iroda alelnöke, 1974–1976-ban az Alliance Française igazgatótanácsának tagja.
- Lejeune**, Michel (1907–2000): francia nyelvész. 1946-ban a Sorbonne, majd 1947-től az École Pratique des Hautes Études oktatója. 1948–1959-ben a Deutsch de la Meurth Alapítvány igazgatója, 1955–1963-ban a CNRS igazgatóhelyettese, 1963–1978-ban bölcsészettudományi kutatásvezetője. 1970–1977-ben a Francia Nyelvészeti Társaság titkára. 1962-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Lemnitzer**, Lyman Louis (1899–1988): amerikai tábornok. 1948–1950-ben a Hadügyminisztérium tanácsadója, 1952–1955-ben ugyanott a tervezési-kutatási osztály helyettes vezetője. 1955–1957-ben az ENSZ-csapatok távol-keleti és dél-koreai főparancsnoka és a Ryukyu-szigetek kormányzója, 1957–1959-ben az ENSZ-csapatok vezérkari főnökhelyettese, 1960–1962-ben a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke. 1962–1969-ben az amerikai csapatok főparancsnoka Európában és Észak-Afrikában, 1963–1969-ben a NATO európai haderőinek főparancsnoka.
- Lemoine**, Micheline (1919–1998): francia hegedűművésznő, zenepedagógus. 1948–1985-ben a francia Nemzeti Zenekar első hegedűse.
- Lenárt**, Jozef (1923–2004): csehszlovák politikus. 1963–1968-ban Csehszlovákia miniszterelnöke, 1968–1970-ben a Csehszlovák KP KB titkára, 1970–1987-ben a Szlovák KP KB első titkára.
- Léotard**, François (1942–): francia jobboldali politikus. 1986–1988-ban hírközlési és kulturális miniszter, 1993–1995-ben védelmi miniszter. 1982–1988-ban a Köztársasági Párt főtitkára, 1988–1990-ben és 1995–1997-ben elnöke, illetve 1990–1992-ben tiszteletbeli elnöke. 1983–1984-ben az UDF alelnöke, 1996–1998-ban elnöke. 1978–1986-ban és 1988–1992-ben nemzetgyűlési képviselő. 1977–1992-ben Fréjus polgármestere.
- Leprette**, Jacques (1920–2004): francia diplomata, politikus. 1947-től a Külügyminisztérium munkatársa; 1976–1982-ben az ENSZ-ben, 1982–1985-ben az Európai Közösségben, 1987–1990-ben az ENSZ Emberi Jogok Bizottságában

- Franciaország állandó küldöttségének vezetője. 1999-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Leroy**, Roland (1926–): francia politikus. 1960-tól az FKP KB tagja, 1961–1979-ben a KB titkára, 1964–1994-ben a PB tagja, egyúttal 1967–1974-ben a párt értelmiségi osztályának vezetője. 1959–1974-ben a Francia-Szovjet Baráti Társaság elnöke. 1974–1994-ben a *L'Humanité* és a *L'Humanité Dimanche* igazgatója.
- Lie**, Trygve Halvdan (1896–1968): norvég munkáspárti politikus. 1935–1939-ben igazságügyi, 1939–1940-ben gazdasági miniszter, Norvégia német megszállása után Londonba menekült, 1940–1944-ben az emigráns norvég kormány külügyminisztere. 1945–1952-ben az ENSZ első főtítkára, 1952. novemberben lemondott. 1963–1964-ben ipari, 1964–1965-ben kereskedelmi miniszter.
- Liszt** Ferenc (1811–1886): zeneszerző, zongoraművész. A 19. századi romantikus zenei élet egyik legjelentősebb képviselője, korának egyik lejelesebb zongoraművésze. 1842-től Weimarban élt, 1875-ben a budapesti Zeneakadémia alapító tagja. Legnagyobb liturgikus kompozíciója (miséje) az esztergomi bazilika felszentelésére készült mise (1856). További művei: *Les Préludes* (1853); *Missa coronationalis* (Koronázási mise, 1867).
- Lopez**, Christian (1953–): francia labdarúgó. 1969–1982-ben a Saint-Étienne, 1982–1985-ben az FC Toulouse, 1985–1986-ban a Montpellier labdarúgója. Vb 4. (1982); 1975/76-ban BEK 2.; 1973/74-ben, 1974/75-ben, 1975/76-ban és 1980/81-ben francia bajnok; 1973/74-ben, 1974/75-ben és 1976/77-ben francia kupagyőztes. 1975–1989-ben 39-szeres francia válogatott.
- Losonczi** Pál (1919–2005): politikus. 1948–1960-ban a barcsi Vörös Csillag Tsz elnöke, 1960–1967-ben földművelésügyi miniszter, 1967–1987-ben az Elnöki Tanács elnöke, 1987–1989-ben tagja. 1954–1956-ban az MDP KV póttagja, 1957–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1975–1987-ben az MSZMP PB tagja. 1963–1965-ben a Termelőszövetkezeti Tanács (TT) elnökhelyettese, 1965–1967-ben a TT elnöke. 1954–1989-ben a Hazafias Népfront (HNF) Országos Tanácsának tagja, 1968–1989-ben a HNF elnökségi tagja. 1956-ban Kossuth-díjat kapott.
- Losonczi** Géza (1917–1957): politikus, újságíró. 1945–1948-ban a *Szabad Nép* belpolitikai főmunkatársa, 1948–1949-ben a miniszterelnökség, 1949–1951-ben a Népművelési Minisztérium politikai államtitkára, 1951-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója. 1951-ben koholt vádak alapján letartóztatták (a börtönben tüdővérzés érte, 1954-ben súlyos betegen szabadult; 1955-ben rehabilitálták). 1946–1951-ben az MKP, illetve az MDP KV póttagja. 1954–1956-ban a *Magyar Nemzet* főmunkatársa, a forradalom idején a Nagy Imre-kormány államminisztere. A forradalom bukása után a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjának szánták, de éhségsztrájkja miatti mesterséges táplálás következtében tüdőgyulladást kapott, és a börtönben meghalt (1989-ben mártírtársaival együtt ünnepélyesen újratemették).
- Lőcsei** Pál; 1947-ig *Lerner* (1922–2007): politikus, újságíró, szociológus. 1946–1947-ben a *Magyar Alföld* felelős szerkesztője, 1947–1948-ban a *Szabad Nép* fővárosi kiadásának szerkesztője, 1948–1954-ben az agrár-, a külpolitikai, illetve az elméleti rovat vezetője, 1954-ben az úgynevezett újságíró-lázadás után elbocsátották (1956-ban jelképesen rehabilitálták). A forradalom idején a *Magyar Szabadság* című napilap szerkesztője, 1957-ben letartóztatták, 1958-ban nyolc év börtönre ítélték (1962-ben szabadult). 1965–1982-ben az MTA Szociológiai Ku-

- atatóintézete tudományos munkatársa. 1988-ban a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja.
- Lőrinc Imre** (1910–1995): politikus. 1947–1951-ben a Fővárosi Gázművek igazgatója, illetve vezérigazgatója, 1951–1955-ben a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium főosztályvezetője, 1955–1956-ban miniszterhelyettes, 1957–1960-ban a KGST berlini Vegyipari Titkárságának szakértője. 1961–1963-ban a Nehézipari Minisztérium iparpolitikai főosztályvezetője, 1963–1968-ban a nehézipari miniszter helyettese, 1968–1975-ben a Nehézipari Minisztérium államtitkára. 1963-tól a kémiai tudományok kandidátusa, 1987-től doktora.
- Lucas, Laurent** (1920–2004): francia szakszervezeti vezető. 1956–1959-ben a vas- és fémipari területi szakszervezet titkára, 1959–1963-ban főtitkárhelyettese és kincstárnoka, 1963–1969-ben a Francia Keresztény Dolgozók Szövetségének (CFTC) főtitkárhelyettese, 1971–1973-ban a Francia Dolgozók Demokratikus Szövetségének (CFDT) elnöke.
- Lukács György** (1885–1971): politikus, filozófus. 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején a négy közoktatási népbiztos egyike, 1956. október 27-től november 3-ig népművelési miniszter. A 20. századi filozófia egyik legjelentősebb egyénisége, művészetfilozófiája a 20. századi művészetelmélet egyik legkiemelkedőbb teljesítménye. Fontosabb művei: *Az esztétikum sajátossága*. 1–2. (1965); *A társadalmi lét ontológiájáról*. 1–3. (1976).
- Machos Ferenc** (1932–2006): labdarúgó. 1947–1952-ben a Tatabányai Bányász, 1953-ban a Szegedi Honvéd, 1954–1959-ben a Bp. Honvéd, 1960–1965-ben a Vasas labdarúgója. 1955-ben, 1960/61-ben, 1965-ben magyar bajnok; 1961/62-ben, 1965-ben Közép-európai Kupa-győztes; 1955–1963-ban 28-szoros magyar válogatott.
- Madách Imre** (1823–1864): író. 1841–1843-ban Balassagyarmat megyei aljegyzője, 1842–1846-ban ügyvéd, 1846–1848-ban Nógrád vármegye főbiztosa, a szabadságharc bukása után Kossuth titkárának rejtegetése után 1852–1853-ban bebörtönözték, 1854-től haláláig Sztregován élt. 1861-től országgyűlési képviselő. 1863-tól az MTA levelező tagja. Fő művei, *Az ember tragédiája* (1861) és a *Mózes* (1860) mellett elsősorban magyar történelmi témájú drámákat írt: *Nápolyi Endre* (1842); *Csák végnapjai* (1843).
- Magyar Zoltán** (1953–): tornász. Lólengésben 1976-ban és 1980-ban olimpiai bajnok; 1974-ben, 1978-ban és 1979-ben világbajnok; 1973-ban, 1975-ben és 1977-ben Európa-bajnok; 1977-ben Universiade-győztes. Nevéhez fűződik a lólengésben, edzőjével kialakított eredeti elem, az úgynevezett Magyar-vándor. 1986–1989-ben a Magyar Olimpiai Bizottság alelnöke. 1997-ben Magyar Örökség-díjat kapott.
- Major István** (1949–): atléta, magasugró. Magasugrásban 1971-ben, 1972-ben és 1973-ban fedettpályás Európa-bajnok, 1974-ben fedettpályás Eb 2.; 1973-ban és 1975-ben Universiade 2. Az első, úgynevezett Fosbury-stílusban ugró magyar magasugró (legjobb eredménye 1973: 2,24 m).
- Makk Károly** (1925–): filmrendező. 1946-ban a Sarló Filmvállalat operatőre, 1952–1954-ben a Mafilm társrendezője, 1954-től rendezője. Az Új Dialóg Stúdió igazgatója. 1993-tól a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja. 1973-ban Kossuth-díjat kapott. Ismertebb filmjei: *Liliomfi* (1954); *Mese a 12 találatról* (1956); *Elveszett paradicsom* (1962); *Macskajáték* (1974); *Egy másra nézve* (1982); *Magyar rekviem* (1990).

- Mamiac**, Louise (1901–1990): francia kommunista újságíró, politikusnő. Az 1950-es évek elejétől a Francia–Magyar Baráti Társaság főtársa, 1971-től elnöke.
- Manac’h**, Étienne (1910–1992): francia diplomata. 1933–1941-ben Törökországban, 1942–1943-ban a balkáni országokban szolgált, 1945–1951-ben pozsonyi főkonzul. 1953–1957-ben a francia Külügyminisztérium kelet-európai aligazgató-ságának vezetője, 1957–1958-ban a külügyminiszteri kabinet szaktanácsadója, 1958–1969-ben a közmunkaügyi államminiszter kabinetfőnöke, 1969–1975-ben Franciaország kínai nagykövete.
- Mănescu**, Corneliu (1916–2000): román politikus. 1955–1960-ban az Állami Tervbizottság elnökhelyettese, 1960-ban Románia budapesti nagykövete, 1961–1972-ben külügyminiszter, 1972–1977-ben a Román Szocialista Egységfront Országos Tanácsának alelnöke.
- Mănescu**, Manea (1916–2009): román politikus. 1965–1972-ben a Román Kommunista Párt KB titkára, egyúttal 1967–1972-ben a Gazdasági Tanács elnöke és 1969–1972-ben az Államtanács alelnöke, 1972–1974-ben miniszterelnök-helyettes és az Állami Tervbizottság elnöke, 1974–1979-ben Románia miniszterelnöke.
- Manet**, Édouard (1832–1883): francia festőművész, grafikus. A modern festészet nagy hatású képviselője, akit az impresszionisták mesterüknek tekintettek, jól lehet távol tartotta magát mozgalmuktól. A klasszikus tradíciók megőrzése mellett nagy fontosságot tulajdonított a közvetlen látványélménynek és a plein air jelenségeknek, ezáltal új felfogást alakított ki. Ismertebb művei: *Olympia* (1863); *Reggeli a szabadban* (1863); *Baudelaire szeretője* (1862); *Balkon* (1868).
- Marcel**, Gabriel (1889–1973): francia egzisztencialista filozófus, író. Perszonalizmusnak is nevezett filozófiájának lényege, hogy a tudás a fogalmakban megragadott világ rendszerezett alapja, illetve a személyes Istene, mint dramaturg egyetlen pillantással átlátja és irányítja a személyek közötti kapcsolatok valóságát.
- Marcenac**, Jean (1913–1984): francia költő, műfordító. 1934-ben belép az FKP-be. A *Les Lettres française* egyik szerkesztője. Több Ady-verset fordított. Az Ellenállás fegyveres harcait énekelte meg. Főbb művei: *La marche de l’Homme* (‘Az ember menetelése’, 1949), *Un combat pour la vérité* (‘Harc az igazságért’).
- Marchais**, Georges (1920–1997): francia politikus. 1947–1994-ben az FKP KB tagja, illetve 1956–1959-ben a KB póttagja, 1961–1994-ben a PB tagja és a KB titkára; 1970–1972-ben az FKP főtársa, 1972–1994-ben főtársa. 1973–1994-ben nemzetgyűlési képviselő. 1981-ben köztársaságielnök-jelölt. Vezetése idején valósult meg a kommunista-szocialista együttműködésen alapuló úgynevezett Baloldali Egység, illetve az ő irányításával csatlakozott a párt az „eurokommunizmus” mozgalomhoz.
- Maréchal**, Maurice (1892–1964): francia gordonkaművész, zenepedagógus. 1942–1963-ban a párizsi konzervatórium tanára.
- Marette**, Jacques (1922–1984): francia gaulle-ista politikus. 1959–1962-ben iparügyi miniszter, 1962–1967-ben posta- és távközlési miniszter. 1959–1962-ben a Szenátus tagja.
- Marjai** József (1923–): politikus. 1956–1959-ben Magyarország svájci, 1959–1963-ban prágai, 1976–1978-ban moszkvai nagykövete; közben 1970–1973-ban kül-

- ügyminiszter-helyettes, 1973–1976-ban külügyi államtitkár. 1978–1988-ban miniszterelnök-helyettes, 1987–1988-ban kereskedelmi miniszter és a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottságának elnöke. 1976–1989-ben az MSZMP KB tagja.
- Markója Imre** (1931–2008): politikus. 1958–1963-ban az MSZMP KB adminisztratív osztály alosztályvezetője, 1963–1973-ban igazságügyminiszter-helyettes, 1973–1978-ban az Igazságügyi Minisztérium államtitkára, 1978–1988-ban igazságügy-miniszter.
- Marosán György** (1908–1992): politikus. Mint szociáldemokrata politikus 1947–1948-ban vezető szerepet játszott a két munkáspárt egyesülésében, 1948. júniusban, a pártegyesítés után az MDP első főtítkárhelyettese, 1949–1950-ben könnyűipari miniszter, 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, első fokon halálra ítélték, majd büntetését életfogytig tartó szabadságvesztésre módosították, 1956-ban szabadult, és rehabilitálták. 1956. júliustól októberig miniszterelnök-helyettes, 1956–1960-ban államminiszter; 1957–1959-ben az MSZMP KB titkára, 1961–1962-ban az Elnöki Tanács elnökhelyettese. 1962-ben Kádár Jánossal folytatott vitái után minden tisztségéről lemondott.
- Maróthy László** (1942–): politikus. 1973–1980-ban a KISZ KB első titkára, 1980–1984-ben az MSZMP budapesti bizottságának első titkára, 1984–1987-ben a Minisztertanács elnökhelyettese. 1986–1987-ben az Országos Tervhivatal, 1987–1988-ban az Állami Tervbizottság elnöke. 1987–1989-ben környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter. 1973–1989-ben az MSZMP KB, 1975–1988-ban a PB tagja.
- Marschall László** (1916–1949): politikus, újságíró. 1936–1939-ben a spanyol polgárháborúban a Nemzetközi Brigádok tagjaként a köztársaságiak oldalán harcolt. 1939-ben, a köztársaságiak veresége után Franciaországba menekült, ahol internálták. 1939–1941-ben a gurs-i és verenet-i táborok foglya. Az ország megszállása után a francia nemzeti ellenállás tagja, 1944-ben vezető szerepet játszott a Magyar Függetlenségi Front létrehozásában. A II. világháború után, 1945–1948-ban a Belügyminisztérium nevelési osztályvezetője, 1948–1949-ben a *Népsport* főszerkesztője. Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, a Rajk-ügy egyik mellékperében 1949-ben első- és másodfokon is halálra ítélték és kivégezték (1954-ben rehabilitálták).
- Marshall, George Catlett** (1880–1959): amerikai politikus, katonai vezető. 1939–1945-ben az USA vezérkari főnöke, 1947–1949-ben az USA külügyminisztere, 1950–1951-ben hadügyminisztere; nevéhez fűződik a *Marshall-terv* és a *Marshall-segély* meghirdetése. 1953-ban Nobel-békedíjat kapott.
- Martelli, Claudio** (1943–): olasz szocialista politikus. 1984-től európai parlamenti képviselő. 1989–1992-ben igazságügy-miniszter.
- Martin, Henri** (1927–): francia politikus. 1951-ben az indokínai háború elleni fellépése miatt öt év börtönbüntetésre ítélték (a széles körű nemzetközi tiltakozás nyomán 1953-ban szabadult). 1956–1964-ben a francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom főtítkárhelyettese, 1964-től az FKP KB tagja, 1970–1974-ben és 1976–1979-ben az FKP oktatásügyi osztályának vezetője.
- Martin, Hubert** (1912–1995): francia jobboldali politikus, orvos. 1974–1992-ben a Szenátus tagja és a testület francia-magyar baráti csoportjának elnöke. 1987–1990-ben a Francia-Magyar Baráti Társaság elnöke.

- Martin-Chauffier**, Louis (1894–1980): francia újságíró, író, politikus. A II. világháború előtt a *Lu*, a *Vu* és a *Vendredi* című lapok főszerkesztője, az ország német megszállása után részt vett a nemzeti ellenállásban, s 1944-től a *Figaro* szerkesztőségének tagja. 1946–1957-ben a *Figarón* kívül a *Parisien Libéré* és a *Paris-Match* munkatársa, kelet-közép-európai tudósítója. 1946–1949-ben a Francia–Magyar Baráti Társaság elnöke. A francia békemozgalomban az úgynevezett haladó keresztény irányzat képviselője. Az 1956-os magyar forradalom leverése után szakított a kommunistákkal, és megalapította az Írók Szövetsége a Szabadságért elnevezésű szervezetet. 1964-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Martinet**, Gilles (1916–2006): francia szocialista politikus, újságíró. 1950–1964-ben az *Observateur* (1954-től *France-Observateur*) című folyóirat alapító igazgatója. 1960–1967-ben az Egyesült Szocialista Párt (PSU) alapító főtítkárhelyettese. 1972-től az új Szocialista Párt (PS) tagja, s 1973–1979-ben a PS Végrehajtó Iroda, 1973–1981-ben a PS Igazgatóbizottság tagja. 1981–1984-ben a Francia Köztársaság római nagykövete.
- Márton** László (1934–): író, költő. 1956-ban, a forradalom bukása után külföldre menekedett le. 1958-ban, Oxfordban az *Eszmélet* című lap kiadója, 1958–1962-ben a Szabad Európa Rádió munkatársa, 1962–1973-ban a párizsi *Magyar Műhely* szerkesztője, 1973–1978-ban a londoni *Irodalmi Újság* és a müncheni *Új Látóhatár* munkatársa. 1960-tól Párizsban élt, 1995-ben hazatért.
- Marty**, André (1886–1956): francia politikus. 1932–1952-ben az FKP PB tagja, 1935-től a Komintern Végrehajtó Bizottsága elnökségének tagja. Személyes ellentétei miatt Maurice Thorez főtítkár kezdeményezésére 1952-ben rendőrügynökség koholt vádjával elítélték és kizárták a pártból.
- Marvalits** Györgyi lásd *Székelyné Marvalits Györgyi*
- Mató** Edit (1947–): műkorcsolyázó. Jégtáncban 1968-ban a grenoble-i téli olimpia résztvevője; 1966-ban a téli Universiade győztese; 1966-ban, 1967-ben, 1968-ban és 1969-ben magyar bajnok.
- Maurer**, Ion Gheorghe (1902–2000): román politikus. 1946–1947-ben nemzetgazdasági, 1947–1948-ban iparügyi, 1957–1958-ban külügyminiszter, 1958–1961-ben a Nagy Nemzetgyűlés elnökségének elnöke, 1961–1965-ben az Államtanács alelnöke, 1961–1974-ben Románia miniszterelnöke.
- Maurice-Bokanowski**, Michel (1912–2005): francia gaulle-ista politikus. 1959–1960-ban a Belügyminisztérium államtitkára, 1960–1962-ben postaügyi miniszter, 1962–1966-ban iparügyi miniszter. 1968–1995-ben a Szenátus tagja.
- Mauroy**, Pierre (1928–): francia politikus. 1963–1969-ben az SFIO szocialista párt vezetőségének tagja, 1966–1967-ben a párt főtítkárhelyettese, 1989–1992-ben az újjáalakult párt első titkára. 1973–1981-ben és 1986–1992-ben nemzetgyűlési képviselő, 1992-től szenátor. 1979–1981-ben az Európai Parlament tagja. 1981–1984-ben miniszterelnök. 1992–1999-ben a Szocialista Internacionálé elnöke. 1984-től a Testvérvárosok Világszövetsége elnöke.
- Mauvais**, Léon (1902–1980): francia politikus. 1929–1972-ben az FKP KB, 1945–1964-ben a PB tagja; 1944–1950-ben a pártszervezeti osztály, 1950–1953-ban az úgynevezett káderellenőrző osztály vezetője. 1931-től a CGT vezetőségének tagja.
- Mayer**, Daniel (1909–1996): francia politikus, újságíró. 1933–1939-ben a *Le Populaire* című lap rovatvezetője, az ország német megszállása után, 1942–

- 1944-ben az illegális lap főszerkesztője. 1943–1946-ban az SFIO szocialista párt főtítkára, 1958-ban az Autonóm Szocialista Párt (PSA) alapító tagja, 1970-től az új Szocialista Párt (PS) tagja. 1946–1949-ben társadalombiztosítási és munkaügyi miniszter. 1945-től nemzetgyűlési képviselő, 1953–1957-ben a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke. 1958–1975-ben az Emberi Jogok Ligája elnöke, 1975-től tiszteletbeli elnöke. 1977–1983-ban az Emberi Jogok Nemzetközi Szövetsége, 1983–1986-ban az Alkotmányjogi Tanács elnöke. A Szocialista Internacionálé tiszteletbeli elnöke.
- Mazowiecki**, Tadeusz (1927–): lengyel politikus. 1989–1990-ben Lengyelország miniszterelnöke, 1991–1994-ben a liberális Demokratikus Unió, 1994–1995-ben a Szabadság Unió elnöke.
- Médecin**, Jacques (1928–1998): francia független politikus. 1966–1990-ben Nizza polgármestere, 1967-től az Alpes-Maritimes megyei tanács tagja, 1973–1990-ben elnöke. 1976–1978-ban az Idegenforgalmi Minisztérium államtitkára.
- Medgyessy** Péter (1942–): politikus. 1970–1976-ban a Pénzügyminisztérium ár-és forgalmiadó-osztály vezetője, 1976–1980-ban a nemzetközi pénzügyek főosztálya főosztályvezető-helyettese, 1980–1982-ben a közgazdasági és költségvetési főosztály vezetője. 1982–1986-ban pénzügyminiszter-helyettes, 1986–1987-ben pénzügyminiszter, 1987–1990-ben miniszterelnök-helyettes, 1988–1989-ben a Tervgazdasági Bizottság, 1989–1990-ben a Minisztertanács Gazdasági Kollégiumának elnöke. 1987–1989-ben az MSZMP KB tagja. 1990–1994-ben a Paribas Bank, 1994–1996-ban a Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank elnök-vezérigazgatója, 1998–2001-ben az Inter-Európa Bank Rt. igazgatóságának elnöke. 1996–1998-ban ismét pénzügyminiszter, 2002–2004-ben miniszterelnök.
- Méhaignerie**, Pierre (1939–): francia jobboldali politikus. 1969–1976-ban a Demokrácia és Haladás Központ tagja, 1976-tól a Szociális Demokraták Központjának alapító tagja, 1982-től elnöke. 1976-ban mezőgazdasági ügyekkel megbízott államtitkár, 1977–1981-ben mezőgazdasági miniszter, 1986-ban lakásügyi és területrendezési miniszter, 1987-ben építésügyi miniszter, 1988-ban közlekedésügyi miniszter, 1993–1995-ben államminiszter és igazságügyi miniszter. 1977-től Vitré polgármestere.
- Méray** Tibor (1924–): író. 1947–1949-ben a *Csillag* szerkesztője, 1953–1954-ben a Magyar Írók Szövetségének párttitkára, 1954–1955-ben a *Szabad Nép* szerkesztőbizottságának tagja. Nagy Imre reformpolitikájának támogatója, 1955-ben, az úgynevezett újságíró-lázadásban való részvétele és a párt művelődéspolitikája ellen tiltakozó *Memorandum* aláírása miatt eltávolították a Szabad Néptől. 1956-ban a *Béke és Szabadság* munkatársa, a forradalom bukása után Jugoszláviába menekült, 1957-ben Párizsban telepedett le. 1959–1963-ban a brüsszeli *Szemle* munkatársa, 1963–1971-ben az *Irodalmi Újság* szerkesztője, 1971–1989-ben főszerkesztője. 1989-ben Nagy Imre újratemetésén ő mondta a mártír-miniszterelnökre emlékező beszédet. Az első *Nagy Imre*-monográfia (1958) és a forradalomról szóló első népszerű összefoglaló munka (*Tisztító vihar*, Aczél Tamással, 1959) szerzője. A PEN Exil párizsi csoport alelnöke, a pontoise-i Pissarro Múzeum alapítója. 1953-ban Kosuth-díjat kapott.
- Mercouroff**, Wladimir (1934–): francia politikus. 1970–1974-ben az Oktatásügyi Minisztérium informatikai államtitkára, 1971–1975-ben a CNRS tudományos

- igazgatója, 1975–1980-ban a Külügyminisztérium informatikai osztály vezetője, 1980–1982-ben a CNRS külügyi igazgatója. 1985–1995-ben az École Normale Supérieure igazgatója, 1995–2001-ben külügyi igazgatója.
- Mermaz, Louis** (1931–): francia szocialista politikus, történész. 1971-től a francia Szocialista Párt vezetőségi tagja. 1981–1986-ban a Nemzetgyűlés elnöke, 1988–1990-ben a Nemzetgyűlés szocialista frakciójának vezetője, 2001-től szenátor. 1988-ban közlekedési miniszter, 1990–1992-ben mezőgazdasági és erdőgazdasági miniszter.
- Messiaen, Olivier** (1908–1992): zeneszerző, orgonaművész. A párizsi konzervatórium tanára, ugyanott a világhírű zeneműelemző osztály, illetve zeneszerző osztály vezetője. 1967-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Messmer, Pierre** (1916–2007): francia gaulle-ista politikus, diplomata. 1951-ben a Tengerentúli Ügyek Minisztériuma adminisztratív igazgatója, 1952–1953-ban Mauritánia, 1954–1956-ban Elefántcsontpart kormányzója, 1956–1960-ban Kamerun, illetve Francia Kelet-Afrika főbiztosa. 1960–1969-ben hadügyminiszter és a francia nukleáris program irányítója, 1971–1972-ben a tengerentúli megyék és területek államminisztere, 1972–1974-ben miniszterelnök. 1974-től nemzetgyűlési képviselő.
- Mesterházi Lajos; Hoffstaedter** (1916–1979): író. 1947–1948-ban az MTI, 1949-ben a Magyar Rádió irodalmi osztálya munkatársa, 1950–1954-ben a Művelt Nép Könyvkiadó, 1957–1958-ban az *Élet és Irodalom*, 1966–1979-ben a *Budapest* című képes magazin szerkesztője. Fontosabb művei: *Fényes szellők*. Regény (1956); *Pesti emberek*. Színmű (1958); *Pár lépés a határ*. Regény (1958); film, Keleti Márton rendezésében: 1959). 1962-ben Kossuth-díjat kapott.
- Mihajlovics, Dragoljub „Drazsa”** (1893–1946): jugoszláv (szerb) katonatiszt. 1941–1944-ben a csetnikek (szerb nacionalista katonai egységek) parancsnoka, 1942-ben az emigráns jugoszláv kormány hadügyminisztere. Szemben állt a Tito vezette partizánmozgalommal. Kivégezték.
- Mikes Imre**; álneve: *Gallicus* (1900–1990): újságíró. 1938–1947-ben *Az Ujság* és a *Magyar Nemzet* párizsi tudósítója; 1946–1947-ben Magyarország párizsi nagykövetségének sajtóelőadója, Nagy Ferenc lemondatása után, 1947-ben Párizsban telepedett le. 1947–1952-ben a *Nyugati Hírnök*, illetve a *Courrier de l'Occident*, 1952–1967-ben a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa, a *Reflektor* című műsor szerkesztője.
- Miklós Béla, dálnoki** (1890–1948): politikus, honvéd tábornok. 1942–1944-ben Horthy Miklós katonai irodájának főnöke és főhadsegéde, vezérezredesként 1944. augusztus–októberben az Északkeleti Kárpátokban harcoló 1. hadsereg parancsnoka, 1944. október 16-án Kéri Kálmán ezredessel együtt, Ökörmező körzetében átment a fronton a szovjet csapatokhoz. 1944–1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány élén Magyarország miniszterelnöke és a Nemzeti Főtanács tagja. Kormányra 1944. december 28-án hadat üzent Németországnak, 1945. január 20-án Moszkvában aláírta a fegyverszüneti egyezményt, 1945. augusztusban elfogadtatta az addigi legdemokratikusabb választójogi törvényt.
- Mikojan, Anasztasz Ivanovics** (1895–1978): szovjet politikus. 1926–1930-ban kereskedelmi, 1930–1934-ben közellátási, 1934–1938-ban élelmiszer-ipari népbiztos, 1937–1946-ban a Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese és külügyi népbiztos, 1946–1955-ben miniszterelnök-helyettes és 1946–1949-ben külkereskedelmi, ill. 1953–1955-ben kereskedelmi miniszter. 1955–1964-ben

- a Minisztertanács első elnökhelyettese. 1964–1965-ben a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke (államfő). 1923–1976-ban az SZKP KB, 1935–1966-ban a PB tagja.
- Mindszenty József**; 1942-ig *Pehm* (1892–1975): esztergomi érsek, hercegprímás. 1927–1944-ben a szombathelyi egyházmegye zalai részének püspöki biztosa, 1944–1945-ben veszprémi püspök; 1944. november 27-én a nyilas hatóságok letartóztatták, 1945. áprilisban a szovjet csapatok bevonulásakor szabadult. 1945–1974-ben esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása. 1948. december 26-án az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, koncepció per keretében, koholt vádak alapján, 1949. július 9-én életfogytiglani fegyházra ítélték. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején szabadult, a forradalom bukása után, november 4-én az amerikai nagykövetségre menekült. 1971-ben a Szent-szék és a magyar kormány titkos megállapodása alapján elhagyhatta az országot; rövid vatikáni tartózkodás után Bécsben telepedett le. 1973-ban VI. Pál pápa az esztergomi érseki széket megüresedettnek nyilvánította. Földi maradványait 1991. májusban, az esztergomi kriptában helyezték el. A Legfelsőbb Bíróság 1990-ben rehabilitálta, 1994-ben megindult boldoggá avatása.
- Mitró György** (1930–2010): úszó. 1948-ban olimpiai 2. (4×200 m gyors) és olimpiai 3. (1500 m gyors); 1947-ben Európa-bajnok (1500 m gyors) és Eb 3. (4×200 m gyors); 1949-ben a párizsi Grand Prix győztese (4×200 m gyors). Európa-csúcstartó, örökös bajnok.
- Mitterrand**, François (1916–1996): francia szocialista politikus. 1946–1953-ban az Ellenállás Demokrata és Szocialista Uniója nevű párt egyik vezetője, 1953–1958-ban elnöke, 1965–1969-ben a Demokratikus és Szocialista Baloldali Szövetség (FGDS), 1970–1971-ben a Köztársasági Intézmények Konvenciója alapító elnöke, 1971–1981-ben az új francia Szocialista Párt (PS) első titkára. 1947–1948-ban a volt frontharcosok ügyeivel foglalkozó tárca nélküli miniszter, 1950–1951-ben a tengerentúli megyék és területek minisztere, 1952–1953-ban az Európa Tanáccsal megbízott államminiszter, 1953–1954-ben belügyminiszter, 1956–1957-ben igazságügyi miniszter. 1965-ben és 1974-ben köztársaságielnök-jelölt, 1981–1995-ben Franciaország köztársasági elnöke. 1946–1958-ban és 1962–1981-ben nemzetgyűlési képviselő; 1959–1962-ben szenátor.
- Mladenov**, Petar Tosev (1936–2000): bolgár politikus. 1971–1989-ben külügyminiszter, 1989–1990-ben a Bolgár Kommunista Párt (BKP) főtitkára és az Államtanács elnöke, 1990-ben Bulgária elnöke, 1971–1989-ben a BKP KB, 1977–1989-ben a PB tagja.
- Mód Péter**; 1945-ig *Oszkó* (1911–1996): politikus, diplomata. 1947–1949-ben a Külügyminisztérium miniszteri tanácsosa, 1949-ben az Államvédelmi Hatóság a Rajk-ügy kapcsán letartóztatta, koholt vádak alapján életfogytig tartó fegyházra ítélték (1954-ben szabadult; 1955-ben rehabilitálták). 1954–1955-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója, 1956–1962-ben nagyköveti rangban Magyarország New York-i állandó ENSZ-képviselőjének vezetője, 1962–1968-ban a külügyminiszter első helyettese, 1968–1974-ben Magyarország párizsi nagykövete, 1975–1983-ban az UNESCO mellett működő magyar képviselő vezetője. 1975–1988-ban az MSZMP KB tagja.
- Mollet**, Guy (1905–1975): francia szocialista politikus. 1946–1969-ben az SFIO szocialista párt főtitkára. 1946–1947-ben, 1950–1951-ben és 1958–1959-ben államminiszter; 1951-ben és 1958-ban miniszterelnök-helyettes, 1956–

- 1957-ben Franciaország miniszterelnöke. 1969–1975-ben a francia Szocialista Párt elméleti kutatóintézetének igazgatója. 1948-tól a Szocialista Internacionálé alelnöke.
- Molnár Imre** (1949–): tornász. 1976-ban olimpiai 4. (összetett csapat) és 6. (lógárás); 1974-ben vb 4. (összetett csapat), vb 5. (lólengés) és vb 6. (lógárás); 1979-ben vb 6. (összetett csapat); 1971-ben Eb 4. (lógárás); 1973-ban a gre-noble-i Eb-n 3. (lógárás), 1975-ben Eb 6. (lólengés).
- Molnár Miklós** (1918–2003): író, történész. 1946–1950-ben a *Szabad Nép* színházi kritikusa és a kulturális rovat vezetője, 1950–1955-ben az *Irodalmi Újság* felelős szerkesztője. A forradalom bukása után Svájcban, Zürichben telepedett le, 1964–1988-ban a Genfi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének professzora. 1971–1978-ban a Jelenkori Európai Történészek Nemzetközi Egyesületének főtákará. Az 1956-os forradalommal kapcsolatos művei (*Nagy Imre útja*, 1961; *Reformátor vagy forradalmár volt-e Nagy Imre?*, 1983; *Egy vereség diadala*, 1988) alapvetően befolyásolták a forradalom külföldi tudományos megítélését. 1995-től az MTA külső tagja.
- Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics; Szkrjabin** (1890–1986): szovjet politikus. 1930–1941-ben a Népbiztosok Tanácsának elnöke, 1939–1946-ban külügyi népbiztos, illetve 1946–1949-ben külügyminiszter; 1939-ben ő írta alá, s ezért (részben) róla is nevezték el a német-szovjet megemtamadási egyezményt (*Ribbentropp–Molotov-paktum*), majd 1945-ben szovjet részről ő írta alá az ENSZ alapokmányát. 1953–1956-ban ismét külügyminiszter és első miniszterelnök-helyettes, 1956-ban az úgynevezett állami ellenőrzés minisztere, 1957-ben valamennyi állam- és párttiszttségétől megfosztották, 1962-ben a pártból is kizárták (1984-ben visszavették). 1921-től az SZKP KB tagja, a PB póttagja, 1926–1957-ben a PB tagja.
- Monory, René** (1923–2009): francia jobboldali politikus. 1977–1978-ban iparügyi, illetve kézműipari és kereskedelmi miniszter, 1978–1981-ben gazdasági miniszter, 1986–1988-ban oktatásügyi miniszter. 1968–1977-ben szenátor, 1992–1998-ban a Szenátus elnöke. 1959–1999-ben Loudun polgármestere.
- Montand, Yves; Livi, Ivo** (1921–1991): francia énekes, színész. 1944-től a párizsi Moulin Rouge énekes Édith Piaf partnereként. Jellegetesen francia stílusu szanzonekat énekelt szenvedélyes előadásmódban. A II. világháború után az FKP „útitársává” szegődött, a nemzetközi békemozgalom egyik meghatározó személyisége. Különösen jó kapcsolatot tartott Magyarországgal, 1957-ben nagy visszhangot kiváltó koncertsorozatot tartott Budapesten. Ismertebb filmjei: *Az éjszaka kapui* (1946); *A félelem bére* (1953); *Salemi boszorkányok* (1957); *Emberok és farkasok* (1957); *Z, avagy egy politikai gyilkosság anatómiája* (1969); *Ostromállapot* (1973). Magyarul is megjelent önéletrajza: *Csupa napfény a szívem* (1956).
- Montjoie, René** (1926–1982): francia jobboldali politikus. 1962–1967-ben Georges Pompidou miniszterelnök kabinetjének szaktanácsadója, 1967–1974-ben úgynevezett terv-kormánybiztos.
- Moreau, Madeleine „Maddy”** (1928–1995): francia műugró. Műugrásban 1952-ben olimpiai 2.; 1946-ban és 1950-ben Európa-bajnok.
- Morgan, Claude; Lecomte, Claude** (1898–1980): francia író, újságíró. 1937–1958-ban az FKP tagja, az ország német megszállása idején rész vett a nemzeti ellenállási mozgalomban. 1942–1950-ben a *Lettres Françaises* című irodalmi fo-

- lyóirat igazgatója, 1950–1958-ban a nemzetközi békemozgalom lapjának, az *Horizons*-nak főszerkesztője. Elítélte az 1956-os magyarországi szovjet beavatkozást és az FKP ezzel kapcsolatos állásfoglalását, s 1958-ban szakított a kommunizmussal.
- Nágel Lajos**; *Nemes Lajos* (1908–1997): könyvkiadó. 1935–1941-ben a *Gondolat* című folyóirat alapítója és a híres, budapesti Galamb utcai Nágel Kiadó vezetője. 1941-ben Dél-Franciaországban, Cap Martinben telepedett le, az ország német megszállása után részt vett a nemzeti ellenállásban. 1946-tól a párizsi Édition Nagel alapító igazgatója, 1952-től genfi fiókot is nyitott. Európa-hírű, különleges szépségű klasszikus könyvsorozatokot, négy nyelvű (angol, német, olasz, francia) régészeti albumokat adott ki. Leghíresebb kiadványai azonban az enciklopédikus igényű Nagel-útikönyvek. 1966–1970-ben a Nemzetközi Idegenforgalmi Akadémia elnöke.
- Nagy Ernő** (1918–2005): könyvkiadó, szerkesztő. 1956-tól Franciaországban élt, az 1980-as években Szikra néven nyomdát alapított Giromagnyban. 1986–1989-ben az *Irodalmi Újság* kiadója.
- Nagy Erzsébet**, *Jánosi Ferencné*; *Vészi Jánosné* (1927–2008): szerkesztő, műfordító, Nagy Imre miniszterelnök leánya. 1945–1949-ben a Külügyminisztérium, majd a Földművelésügyi Minisztérium, 1949–1952-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézete munkatársa, 1952–1955-ben a *Vengrija–Hungary* című lap szerkesztője, 1955-ben, az apja elleni támadás idején kizárták a MÚOSZ-ból. 1955–1956-ban az Akadémiai Kiadó szerkesztője. A forradalom után apjával együtt menekült, majd őt is Snagovba hurcolták. Hazatérése után, 1959–1978-ban műfordítóként, szerkesztőként, 1978–1982-ben a Népművelési Propaganda Intézet munkatársaként tevékenykedett. 1990–1991-ben a *Revue de Hongrie* szerkesztője. 1988-tól a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja, 1992-ben elnöke.
- Nagy Ferenc** (1903–1979): politikus. 1945. május–novemberben újjáépítési miniszter, 1945. november–1946. januárban a Nemzetgyűlés elnöke, 1946–1947-ben Magyarország miniszterelnöke, 1946. augusztusban ideiglenesen honvédelmi miniszter is; 1945–1947-ben a Független Kisgazdapárt (FKgP) elnöke. Miután megváltották az úgynevezett köztársaságellenes összeesküvésben való részvételről, lemondott, és az FKgP-ből is kizárták. 1947-ben az USA-ban telepedett le, 1949–1956-ban a Magyar Nemzeti Bizottmány alapító tagja és a végrehajtó bizottság tagja, 1955–1956-ban alelnöke is, 1958–1970-ben a szerepét átvevő emigráns Magyar Bizottság elnöke. 1949–1964-ben a Nemzetközi Parasztunió alelnöke, 1964–1970-ben elnöke.
- Nagy Ferenc József** (1923–): politikus. 1989–1994-ben és 2000-tól a Független Kisgazdapárt (FKGP) tagja, 1989–1990-ben alelnöke, 1990–1991-ben, 2000–2002-ben elnöke; 1990–1991-ben földművelésügyi miniszter, 1991–1994-ben tárca nélküli miniszter. 1994-ben az Egyesült Kisgazdapárt (EKGP) alapító tagja.
- Nagy Imre** (1896–1958): politikus. 1944. december–1945. novemberben földművelésügyi miniszter, az általa kidolgozott program alapján hajtották végre a *földreformot*, 1945–1946-ban belügyminiszter, 1947–1949-ben az Országgyűlés elnöke, 1950–1952-ben élelmezési, 1952-ben begyűjtési miniszter, 1952–1953-ban miniszterelnök-helyettes, 1953–1955-ben Magyarország miniszterelnöke. A forradalom idején, 1956. október 23-án a tüntetők egyik fő követelése volt újabb kormányfői kinevezése: 1956. október 24-étől november 4-ig ismét miniszterelnök. November 1-jén az újabb szovjet egységek bevonulásakor bejelentette

- Magyarország semlegességét és a Varsói Szerződésből való kilépését, november 4-én drámai rádióbeszédet intézett a nemzethez, majd családjával együtt a jugoszláv nagykövetségre menekült. 1958. június 15-én koholt vádakkal halálra ítélték, másnap kivégezték. 1989. június 16-i újrateremtése a magyarországi demokratikus átmenet meghatározó eseménye volt. 1944–1955-ben, 1956-ban az MKP, illetve az MDP KV, 1945–1949-ben, 1951–1955-ben és 1956-ban a PB tagja. 1950-től az MTA levelező, 1953–1955-ben és 1956-tól rendes tagja.
- Nagy János** (1928–): politikus, diplomata. 1957–1960-ban Magyarország djakartai, 1963–1967-ben újdelhi, 1968–1971-ben washingtoni nagykövete. 1971–1980-ban külügyminiszter-helyettes, 1980–1988-ban külügyi államtitkár.
- Nagy Pál** (1934–): író, költő, tipográfus. 1956-tól Franciaországban él. 1962-től Papp Tiborral a párizsi *Magyar Műhely* alapítója, felelős szerkesztője és kiadója, 1972–1977-ben szintén Papp Tiborral a *d'atelier* lap- és könyvkiadó, 1987-ben a *p'ART* című magyar nyelvű irodalmi és videofolyóirat alapító tagja. Verseken, kisprózán kívül vizuális műveket és multimédiás munkákat is készít.
- Nagy Richárd** (1928–2009): politikus. 1957–1959-ben a KISZ KB titkára, 1959–1965-ben a KISZ budapesti bizottsága első titkára, 1965–1969-ben az MSZMP budapesti bizottsága agitációs és propagandaosztályának vezetője. 1969–1971-ben az MSZMP VIII. kerületi bizottsága első titkára, 1971–1974-ben budapesti bizottsága titkára, 1975–1985-ben a Magyar Televízió elnöke. 1975–1985-ben az MSZMP KB tagja.
- Nasszer, Gamál Abd en** (1918–1970): egyiptomi politikus. 1952–1954-ben miniszterelnök-helyettes és belügyminiszter, 1954–1956-ban a Forradalmi Parancsnoki Tanács elnöke (államfő), 1956–1970-ben Egyiptom köztársasági elnöke.
- Nemes Dezső** (1908–1985): politikus, történész. 1945–1948-ban a SZOT titkára, 1948–1950-ben a *Tartós Békéért, Népi Demokráciáért!* című nemzetközi lap szerkesztőbizottságának tagja, 1950–1953-ban a népművelési minisztérium népművelési osztályvezetője, 1953–1956-ban a Szikra Könyvkiadó, 1956-ban a Pártfőiskola igazgatója. 1957–1961-ben a *Népszabadság* szerkesztőségvezetője, 1977–1980-ban főszerkesztője. 1965–1966-ban az MSZMP KB Párttörténeti Intézet főigazgatója, 1967–1975-ben az MSZMP Politikai Főiskola igazgatója, 1975–1977-ben és 1980–1983-ban rektora. 1957–1985-ben az MSZMP KB tagja, 1961–1965-ben a KB titkára. 1957–1959-ben az MSZMP PB pótagja, 1959–1980-ban rendes tagja. 1958-ban az MTA levelező, 1964-ben rendes tagja. 1954-ben Kossuth-díjat, 1975-ben Állami Díjat kapott.
- Nemes Lajos** lásd *Nágel Lajos*
- Nemes Nagy Ágnes** (1922–1991): költő. 1946-tól a *Köznevelés* című folyóirat munkatársa, 1954–1958-ban a budapesti Petőfi Sándor Gimnázium tanára, 1958-tól szabadfoglalkozású költő. 1946–1948-ban az *Újhold* című irodalmi folyóirat szerkesztője, 1948-ban, a lap betiltása után a lap jelképe lett a Babits Mihály és a *Nyugat* eszmeiségét és szellemi örökségét ápoló írói-irodalmi törekvéseknek. A korszak meghatározó, nemzedékjelző alkotója, inspirálója a modern magyar líra további fejlődésének. 1983-ban Kossuth-díjat kapott.
- Nemestóthy Dénes** (1909–1982): magyar diplomata, miniszteri osztálytanácsos. 1944-ben részt vett az ellenállásban, ezért letartóztatták. 1945. novemberben a franciaországi és a belgiumi magyar követségek átszervezésével bízták meg. 1947 nyarán, Nagy Ferenc lemondása után emigrált.

- Németh Károly** (1922–2008): politikus. 1954–1960-ban az MDP, illetve az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága első titkára. 1956-ban az MDP KV, 1957–1988-ban az MSZMP KB tagja; 1959–1962-ben a KB mezőgazdasági osztályvezetője, 1962–1965-ben a KB titkára, 1974–1978-ban gazdaságpolitikai, 1978–1987-ben párt-szervező titkára. 1985–1987-ben az MSZMP főtitkárhelyettese. 1966–1970-ben az MSZMP PB póttagja, 1970–1988-ban rendes tagja. 1967–1987-ben az Elnöki Tanács tagja, 1987–1988-ban elnöke.
- Németh Miklós** (1948–): politikus. 1977–1981-ben az Országos Tervhivatal, 1981–1983-ban az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztály politikai munkatársa, 1983–1986-ban osztályvezető-helyettese, 1986–1987-ben osztályvezetője. 1987–1989-ben az MSZMP KB, 1988–1989-ben a PB tagja, 1989-ben az MSZMP négyfős elnökségi tagja és a PB helyett felállított Politikai Intézőbizottság (PIB) tagja. 1989-ben az MSZP alapító elnökségi tagja. 1988–1990-ben a Minisztertanács elnöke (kormányfő).
- Németh Sándor** (1925–1993): úszó. 1947-ben a monte-carlói Eb-n 2. (200 m mell); 1947-ben a párizsi főiskolai vb (3×100 m vegyes), 1949-ben a budapesti főiskolai vb győztese (100 m pillangó, 200 m pillangó, 3×100 m vegyes); 1947-ben a párizsi Grand Prix-n 2. (3×100 m vegyes). A 100 m-es és a 200 m-es pillangóúszás első magyar országos csúcstartója.
- Nicolle, Jacques** (1901–1971): francia fizikus. Louis de Broglie asszisztense a Collège de France-ban, majd az izomerek biokémiai laboratóriumának igazgatója a párizsi École pratique des hautes études-ön. Műve: Szimmetria a természetben és az emberek munkái (1955).
- Nicolo, Félix** (1925–): francia szakszervezeti vezető. 1947-től a Francia Keresztény Dolgozók Szövetsége (CFTC) egyik vezetője. 1947–1958-ban a CFTC bretagne-i területi szövetségi titkára, 1958–1969-ben a képzésért felelős országos szövetségi titkára. 1970–1976-ban a Francia Dolgozók Demokratikus Szövetsége (CFDT) országos vezetőségi tagja, illetve a Gazdasági és Szociális Tanács tagja.
- Noël, Christian** (1945–): francia törvívó. Törvívásban 1968-ban olimpiai bajnok (csapat), 1964-ben olimpiai 3. (csapat), 1972-ben olimpiai 3. (egyéni és csapat), 1976-ban olimpiai 3. (csapat), 1968-ban olimpiai 4. (egyéni). 1971-ben világbajnok (csapat), 1973-ban világbajnok (egyéni), 1975-ben a budapesti vb-n világbajnok (egyéni és csapat); 1965-ben és 1974-ben vb 3. (csapat).
- Noiret, Roger** (1895–1976): francia tábornok. 1950–1955-ben a Legfelsőbb Háborús Tanács tagja, 1955-től tábornoki rangban. 1958-tól nemzetgyűlési képviselő, 1959–1962-ben a Nemzetgyűlés nemzetvédelmi bizottságának alelnöke.
- Nugues-Brouchat, Jean** (1895–1985): francia diplomata. 1921–1946-ban Magyarországon teljesített szolgálatot; 1921–1929-ben a konzulátus attaséja, 1929–1930-ban ügyvivője, 1930–1933-ban a konzuli iroda igazgatója, 1933–1943-ban a konzul helyettese, 1943–1945-ben úgynevezett másodosztályú konzul, 1945–1946-ban a Francia Köztársaság Ideiglenes Kormányának képviselője mellett szolgált.
- Nungesser, Roland** (1925–2011): francia gaulle-ista politikus. 1966–1967-ben lakásügyi államtitkár, 1968. április–májusban nemzetközi ügyekkel megbízott gazdasági és pénzügyi államtitkár, 1968. május–júliusban ifjúsági és sportminiszter. 1958–1997-ben nemzetgyűlési képviselő; 1969–1974-ben és 1977–1978-ban a Nemzetgyűlés alelnöke.

- Nyári Magda**, *Kovács Lajosné* (1921–2005): törvívó. Törvívásban 1960-ban olimpiai 2. (csapat); 1952-ben, 1954-ben, 1955-ben, 1959-ben és 1962-ben világbajnok (csapat), 1948-ban, 1951-ben, 1961-ben és 1963-ban vb 2. (csapat), 1951-ben (egyéni) és 1956-ban vb 3. (csapat); 1949-ben főiskolai világbajnok (csapat).
- Nyerges János** (1918–1992): közgazdász, diplomata. 1946–1950-ben a berni külkereskedelmi kirendeltség tanácsosa, 1950–1952-ben a Külkereskedelmi Minisztérium nyugat-európai államközi osztály vezetője, 1952–1964-ben főosztályvezető-helyettese, 1964–1985-ben a nemzetközi- és vámpolitikai főosztály vezetője, egyúttal 1968–1985-ben a magyar kormány különmegbízottja nemzetközi gazdasági szerveknél. Az ENSZ EGB kereskedelemfejlesztési bizottságának elnöke. Címzetes főiskolai tanár.
- Nyers Rezső** (1923–): politikus, közgazdász. 1951–1954-ben a Belkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője, 1954–1956-ban a Szövetkezetek Országos Szövetsége (SZÖVOSZ) Igazgatóságának elnökhelyettese, 1957–1960-ban a SZÖVOSZ elnöke. 1956-ban élelmiszer-ipari miniszter, a forradalom leverése után, 1956–1957-ben a közellátási kormánybizottság vezetője, 1960–1962-ben pénzügyminiszter. 1974–1981-ben az MTA Közgazdaság-tudományi Intézet igazgatója. 1948–1954-ben az MDP KV póttagja, 1954–1956-ban rendes tagja, 1957–1989-ben az MSZMP KB tagja; 1962–1974-ben a KB gazdaságpolitikai titkára. 1962–1966-ban az MSZMP PB póttagja, 1966–1975-ben, 1988–1989-ben rendes tagja, 1988-ban a Minisztertanács Tanácsadó Testületének tagja, 1988–1989-ben államminiszter. 1988–1989-ben az MSZMP elnöke, egyúttal a párt négyfős elnöksége és a Politikai Intézőbizottság elnöke. 1989–1990-ben az MSZP alapító elnöke.
- Oláh István** (1926–1985): politikus, honvéd tábornok. 1947–1954-ben a MADISZ titkára, politikai munkatársa, 1954–1957-ben a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola parancsnoka. 1966–1973-ban a Magyar Néphadsereg kiképzési főcsoportfőnöke, 1973–1984-ben vezérkari főnöke. 1966–1973-ban honvédelmi miniszterhelyettes, 1984–1985-ben honvédelmi miniszter. 1973-tól altábornagy, 1980-tól vezérezredes, 1985-től hadseregtábornok. 1975–1985-ben az MSZMP KB tagja.
- Oltványi Imre**; 1936-ig *Ártinger* (1893–1963): politikus. 1932-től a Független Kisgazdapárt (FKgP) tagja, 1943–1945-ben és 1947–1948-ban a párt polgári tagozatának alapító tagja és társelnöke, 1945-ben az FKgP budapesti elnöke. 1945–1946-ban a Magyar Nemzeti Bank és 1945-ben az Országos Gazdasági Tanács elnöke. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány pénzügyminisztere. 1947–1948-ban Magyarország berni követe, 1948–1950-ben a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, 1950–1952-ben az Országos Szépművészeti Múzeum főigazgatója. 1935–1938-ban a *Magyar Művészet* című folyóirat szerkesztője, 1947–1948-ban a *Politika* című lap szerkesztője.
- Orbán László** (1912–1978): politikus. 1945–1948-ban az MKP, illetve MDP KV propagandaosztály, 1948–1950-ben agitációs osztály vezetője, 1950–1951-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, 1951–1953-ban az Oktatásügyi Minisztérium csoportfőnöke, 1953–1954-ben uo. a marxizmus-leninizmus főosztály vezetője. 1955–1956-ban oktatásügyi miniszterhelyettes, 1956-ban az MDP KV tudományos osztály helyettes vezetője. 1957–1959-ben az MSZMP KB tudományos és kulturális osztály, 1959–1967-ben agitációs és propagandaosztály

- vezetője, 1967–1973-ban a művelődésügyi miniszter első helyettese, 1973–1974-ben művelődésügyi államtitkár, 1974–1976-ban kulturális miniszter. 1974–1976-ban az Országos Közművelődési Tanács alelnöke, 1976–1978-ban elnöke. 1946–1951-ben az MKP, illetve az MDP KV tagja; 1946–1948-ban a KV Szervezőbizottságának póttagja, 1948–1950-ben rendes tagja. 1957–1978-ban az MSZMP KB tagja.
- Ortoli**, François-Xavier (1925–2007): francia politikus, üzletember. 1962–1966-ban Georges Pompidou miniszterelnök kabinetigazgatója, 1966–1967-ben az Állami Tervbizottság elnöke, 1967–1968-ban lakásügyi miniszter, 1968. május–júliusban oktatásügyi miniszter, 1968. július–1969. júniusban gazdasági és pénzügyminiszter, 1969–1972-ben kutatásügyi és iparfejlesztési miniszter. 1973–1977-ben az Európai Közösségek Bizottságának elnöke, 1977–1981-ben alelnöke. 1984–1990-ben a Total multinacionális vállalat elnök-vezérigazgatója.
- Ortutay Gyula** (1910–1978): etnográfus, politikus. 1945–1947-ben a Magyar Központi Híradó Rt. elnöke, 1947–1950-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1950–1952-ben a Múzeumok Országos Központjának vezetője. 1946–1961-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem, illetve az ELTE BTK Folklór Tanszék egyetemi tanára, 1957–1963-ban az egyetem rektora. 1967–1978-ban az MTA Néprajzi Kutatócsoport igazgatója. 1945-től az MTA levelező, 1958-tól rendes tagja, 1970–1973-ban az MTA I. Osztályának elnöke. 1948–1949-ben a Magyar Tudományos Tanács társelnöke. 1949–1978-ban a Magyar Néprajzi Társaság elnöke. 1964–1978-ban a TIT elnöke. 1943–1944-ben a Független Kisgazdapárt (FKgP) közművelődési bizottságának elnöke, 1945–1946-ban a párt országos intézőbizottságának tagja, 1947–1948-ban a polgári tagozat társelnöke. 1947–1948-ban a Magyar Kollégiumi Egyesület elnöke. 1957–1964-ben a Hazafias Népfront főtitkára, 1964–1978-ban alelnöke. 1958–1978-ban az Elnöki Tanács tagja. 1970–1978-ban az Országgyűlés Kulturális Bizottságának elnöke. 1975-ben Állami Díjat, 1978-ban Akadémiai Aranyérmét kapott.
- Óvári Miklós**; *Manninger* (1925–2003): politikus. 1958–1961-ben az MSZMP KB agitációs és propagandaosztály alosztályvezetője, osztályvezető-helyettese, 1961–1966-ban a tudományos, kulturális és közoktatási osztály vezetője, 1962–1966-ban az MSZMP KB póttagja, 1966–1988-ban rendes tagja; 1970–1985-ben a KB titkára, 1985–1988-ban a KB agitációs és propagandabizottság és a kultúrpolitikai munkaközösség, illetve a KB Iroda elnöke. 1975–1988-ban az MSZMP PB tagja.
- Palotás Rezső** (1928–2008): diplomata, fotóművész. 1964-ben a Külügyminisztérium nemzetközi főosztályán, 1965–1969-ben a genfi állandó magyar ENSZ-képviselőn másodtitkár, 1969–1973-ban a Minisztertanács nemzetközi gazdasági kapcsolatok részlegének munkatársa, 1973–1975-ben az Európai Biztonsági Konferencián (Helsinki, Genf) tanácsos, a magyar delegáció gazdasági kérdésekkel foglalkozó egyik vezetője, 1975–1980-ban római nagykövet, 1980–1984-ben a Külügyminisztérium dél-európai főosztályának vezetője, 1985–1989-ben párizsi nagykövet.
- Papon, Maurice** (1910–2007): francia jobboldali politikus. 1958–1967-ben Párizs rendőrfőnöke. Nemzetgyűlési képviselő, 1972–1978-ban a Nemzetgyűlés pénzügyi bizottságának elnöke, 1978–1981-ben költségvetési miniszter volt. 1998-ban „emberiség elleni bűncselekményben” való részvétel vádjával a francia bíróság elítélte a vichyi kormány tisztviselőjeként hozott intézkedéseikért

- (több száz zsidó letartóztatására adott ki parancsot), de egészségi állapotára való tekintettel 2001-ben felmentették.
- Papp Tibor** (1936–): író, költő, tipográfus. 1957-től Liège-ben, 1961-től Párizsban él. 1960–1961-ben a *Dialogue* című francia nyelvű belga irodalmi folyóirat szerkesztője, 1962-től Nagy Pállal a párizsi *Magyar Műhely* alapító felelős szerkesztője, 1972–1977-ben szintén Nagy Pállal a *d'atelier* lap- és könyvkiadó kiadója. 1985-től a párizsi nemzetközi Polyphonix modern költői fesztivál alelnöke. 1989-től az *Alire*, a világ első számítógépes irodalmi folyóiratának alapító szerkesztője. A Francia Írók Szövetsége vezetőségi tagja.
- Parancs János** (1937–1999): író, költő. 1962–1964-ben a párizsi *Magyar Műhely* szerkesztője, hazatérése után, 1966–1975-ben a Petőfi Irodalmi Múzeum muzeológusa, 1975–1985-ben a Magvető Kiadó szerkesztője, 1985–1986-ban a francia Kulturális Minisztérium ösztöndíjasa. 1992–1999-ben az *Új Ember* című katolikus hetilap főmunkatársa.
- Párdi Imre** (1922–): politikus. 1950–1951-ben az MDP Komárom megyei titkára, 1952–1956-ban Veszprém megyei első titkára. 1956–1957-ben az MSZMP Komárom megyei intézőbizottságának elnöke, 1959–1962-ben az MSZMP KB államgazdasági osztályának osztályvezető-helyettese, 1962–1967-ben osztályvezetője, 1967–1973-ban az Országos Terhivatal elnöke és a Minisztertanács tagja, 1973–1978-ban az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályának vezetője. 1962–1985-ben az MSZMP KB tagja.
- Parisot, Serge Henri** (1895–1984): francia diplomata, politikus. 1948-tól 1950-ig a bukaresti francia követség katonai attaséje. 1952-től a Szenátus és a Köztársasági Tanács Védelmi Bizottságának tagja.
- Parodi, Alexandre** (1901–1979): francia főtisztviselő és politikus. 1929-től az Államtanács ülnöke. 1929–1938-ban az Országos Gazdasági Tanács főtítkárhelyettese. 1933–1936-ban kormánybiztos. A második világháború idején a Nemzeti Felszabadítási Bizottság fő küldötte az elfoglalt Franciaországban: közvetített az Ellenállás Országos Tanácsa, az Algírban székelő kormány és a helyi ellenállási szervezetek között. 1944–1945-ben munka- és társadalombiztosítás-ügyi miniszter. 1946–1949-ben Franciaország állandó képviselője az ENSZ Biztonsági Tanácsában, 1949–1954-ben a Külügyminisztérium főtítkárá, 1954–1957-ben Franciaország állandó képviselője a NATO Tanácsában, 1957–1960-ban marokkói nagykövet. 1960–1970-ben az Államtanács alelnöke és a francia kormány képviselője a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal igazgatótanácsában. 1971-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.
- Paul-Boncour, Jean** (1898–1973): francia diplomata. 1922-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1925–1935-ben a minisztérium párizsi központjában teljesített szolgálatot, 1935–1938-ban a bukaresti követség első titkára, 1938–1939-ben Genfben alkonzul, 1940–1943-ban a pekingi követség tanácsosa. A II. világháború után, 1945–1947-ben az ideiglenes kormány diplomáciai képviselője Romániában. 1956–1962-ben Franciaország budapesti követe.
- Péllissard, Nicole** (1931–): francia műugró. Négy olimpián indult (1948, 1952, 1956, 1960); 1947-ben és 1950-ben Európa-bajnok (toronyugrás), 1950-ben Eb 2. (műugrás).
- Peretti, Achille** (1911–1983): francia jobboldali politikus. 1945–1951-ben Korzika Főtanácsának alelnöke. 1947–1983-ban Neuilly-sur-Seine polgármestere és des Hauts-de-Seine megye főtanácsosa. 1952–1958-ban a Francia Unió taná-

- csosa. 1958-tól nemzetgyűlési képviselő (UNR és más későbbi gaulle-ista pártok), 1969–1973-ban a Nemzetgyűlés elnöke. 1977–1983-ban az Alkotmánytanács tagja.
- Perigot**, François (1926–): francia gazdasági vezető. 1981–1986-ban a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara francia bizottságának alelnöke, 1986–1994-ben a Francia Munkaadók Országos Tanácsának (CNPF) elnöke, 1994–1998-ban az Európai Munkaadók és Ipari Társulások Egyesülete (UNICE), 1997-től a Nemzetközi Vállalati Mozgalom elnöke.
- Pesta** László (1902–1998): politikus, orvos. 1945-től a Független Kisgazdapárt (FKgP) tagja, 1945–1947-ben a párt újpesti, 1948–1949-ben Pest megyei szervezetének elnöke, 1949-ben a párt igazgatója. 1947–1949-ben a Miniszterelnökség politikai államtitkára és a Jóvátételi Hivatal vezetője, 1949–1950-ben a Pénzügyminisztérium államtitkára. 1950–1965-ben a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökhelyettese, 1965–1974-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézetének alelnöke. 1954–1989-ben a Hazafias Népfront (HNF) Országos Tanácsának tagja, 1954–1979-ben a HNF budapesti bizottságának alelnöke. 1955–1990-ben az Országgyűlés Szociális és Egészségügyi Bizottságának elnöke.
- Péter** György; 1952-ig *Pikler* (1903–1969): közgazdász. 1945-ben Szeged alpolgármestere, 1945–1948-ban az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) vezérigazgatója, 1948–1968-ban a Központi Statisztikai Hivatal elnöke. 1951–1969-ben a Magyar Közgazdaság-tudományi Egyetem, illetve a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem Statisztika Tanszék egyetemi tanára. 1959–1968-ban az MTA Demográfiai Bizottságának elnöke, 1967-től a közgazdaságtudományok doktora. 1946–1950-ben az MKP, illetve az MDP Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) tagja. 1949–1968-ban a *Statisztikai Szemle* főszerkesztője.
- Péter** János (1910–1999): politikus, református püspök. 1949–1956-ban a tiszántúli egyházkerület püspöke, 1956. október 31-én lemondott; 1956–1957-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézete kormány megbízottja, 1957–1958-ban elnöke. 1958–1961-ben a külügyminiszter első helyettese, 1961–1973-ban külügyminiszter, 1973–1988-ban az Országgyűlés alelnöke. 1973–1988-ban a Politikatudományi Társaság alelnöke. 1966–1980-ban az MSZMP KB tagja.
- Petit**, Ernest Émile (1888–1971): francia tábornok, politikus. 1928–1934-ben a közel-keleti francia vezérkarban, 1934–1938-ban a párizsi régió vezérkarában szolgált, 1938–1940-ben a paraguayi, 1942–1945-ben a szovjet katonai missziók vezetője. 1948–1968-ban szenátor. 1954–1968-ban a Francia–Magyar és a Francia–Szovjet Baráti Társaság elnöke.
- Petőházi** Gábor; 1947-ig *Póczek* (1922–1978): agrárpolitikus. 1949–1952-ben a Zalalövői Állami Gazdaság főagronómusa, igazgatója, 1952–1955-ben az Állami Gazdaságok Minisztériuma takarmány-ellenőrzési csoport vezetője, főosztályvezető-helyettese, 1955–1957-ben a Baranya Megyei Állami Gazdaságok Igazgatóságának igazgatója. 1957–1964-ben földművelésügyi miniszter-helyettes, 1964–1978-ban a Gödöllői Kisállattenyésztő Intézet igazgatója. 1960–1978-ban a Magyar Agrártudományi Egyesület (MAE) elnöke. 1945-től a Nemzeti Parasztpárt (NPP) tagja, 1945–1950-ben az országos választmány tagja.
- Peyer** Károly (1881–1956): politikus. 1927–1944-ben a Szakszervezeti Tanács tagja, a II. világháború végén, 1944-ben a Gestapo letartóztatta, és Mautausenbe deportálták. 1945–1947-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, illetve a

- Nemzetgyűlés tagja. Miután tiltakozott pártjának az MKP-vel történő egyesülése ellen, kilépett az SZDP-ből. 1947-ben a Magyar Radikális Párt jelöltjeként szerzett mandátumot, de a várható letartóztatás elől elmenekült az országból. 1948–1949-ben Párizsban, 1949-től New Yorkban élt. 1948-tól a Magyar Szociáldemokrata Párt Emigrációban nevű szervezet és a Szabad Magyar Szakszervezeti Tanács elnöke. 1949-től a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja, 1950-től a munkaügyi és szakszervezeti tagozat vezetője.
- Philip**, André (1902–1970): francia szocialista politikus, közgazdász, jogász. 1946–1947-ben gazdasági miniszter.
- Pietruszka**, Frédéric (1954–): francia törvívó. Törvívásban 1980-ban olimpiai bajnok (csapat), 1976-ban és 1984-ben olimpiai 3. (csapat). 1975-ben a budapesti vb-n világbajnok (csapat), 1978-ban vb 2. (csapat), 1982-ben vb 2. (csapat) 1974-ben vb 3. (egyéni és csapat), 1982-ben vb 4. (egyéni). 2005-től a Francia Vívó Szövetség elnöke.
- Pinay**, Antoine (1891–1994): francia mérsékelt jobboldali politikus. 1948–1949-ben a Gazdaságügyi Minisztérium államtitkára, 1950–1952-ben idegenforgalmi, közlekedési és közmunkaügyi miniszter. 1952–1953-ban miniszterelnök, egyúttal pénzügyi és gazdasági miniszter, 1955–1956-ban külügyminiszter, 1958–1960-ban ismét gazdasági és pénzügyminiszter. 1929–1977-ben Saint Chamond polgármestere.
- Pineau**, Christian (1904–1995): francia szocialista politikus, közgazdász. 1947–1950-ben gazdasági és kereskedelmi miniszter, 1955-ben miniszterelnök, 1956–1958-ban külügyminiszter, 1958-ban gazdasági és pénzügyminiszter.
- Pintér** Attila (1966–): labdarúgó, edző. 1984–1989-ben és 1990–1991-ben az FTC, 1990-ben a Beerschot (belga), 1991–1992-ben a BVSC, 1992-ben a Dunajská Streda (szlovák) és a Budafok, 1993–1994-ben a Rába ETO, 1994-ben a Bajai FC, 1995-ben a Vasas, 1996-ban a Diósgyőr FC labdarúgója, hátvéd. 1997/1999-ben a Sárvár FC, 2000–2002-ben a Celldömölki VSC, 2002–2003-ban a Pápa, 2003-ban, 2004–2005-ben a Matáv Sopron, 2004-ben az FTC, 2005–2006-ban a Vasas SC, 2009-től a Győri ETO FC vezetőedzője. Játékosként 1991-ben magyar kupagyőztes; 1984-ben ifjúsági Európa-bajnok; 1986–1991-ben 20-szoros válogatott. Edzőként az FTC-vel 2003/04-ben magyar bajnok és kupagyőztes, a Sopronnal magyar kupagyőztes.
- Piquet**, René (1932–): francia politikus. 1947-től az FKP tagja, 1961-től a KB, 1967-től a PB tagja; 1964–1979-ben a KB titkára és az agitációs és propagandaosztály vezetője.
- Pisani**, Edgard (1918–): francia baloldali politikus. 1961–1966-ban földművelésügyi miniszter, 1966–1967-ben közmunkaügyi, 1967-ben az infrastrukturális ügyekkel megbízott lakásépítés-ügyi miniszter is. 1985-ben Új-Kaledónia minisztere, 1986–1992-ben a köztársasági elnök mellé rendelt új-kaledóniai misszióvezető. 1966–1974-ben nemzetgyűlési képviselő, 1974–1981-ben a Szenátus tagja.
- Plaisant**, François (1932–): francia diplomata. 1960–1964-ben az államtitkár mellé rendelt, az algériai ügyekkel megbízott kiküldött, 1964–1966-ban Franciaország NATO-küldöttségének másodtitkára, 1966–1968-ban első titkára, 1968–1971-ben a bonni követség első titkára, 1971–1973-ben másodtanácsosa, 1974–1978-ban a Külügyminisztérium európai igazgatóság egyik aligazgatója, 1978–1980-ban igazgatóhelyettese, 1980–1981-ben a washingtoni nagykövetség miniszter-tanácsosa, 1981–1984-ben pretoriai nagykövet, 1984–1987-ben az euró-

- pai igazgatóság vezetője, 1987–1989-ben athéni nagykövet, 1989–1991-ben Franciaország képviselője az európai hagyományos fegyveres erőkről és a bizalomerosztó és biztonsági intézkedésekről Bécsben folytatott tárgyalásokon, 1991–1993-ban berni nagykövet, 1993-ban a francia Külügyminisztérium főtítkárhelyettese, 1993-ban a kormány diplomáciai tanácsadója, 1993–1996-ban pekingi nagykövet.
- Planinc**, Milka (1924–2010): jugoszláv politikusnő. 1971–1982-ben a Horvát Kommunista Szövetség KB elnöke, 1982–1986-ban Jugoszlávia miniszterelnöke.
- Platini**, Michel (1955–): francia labdarúgó, edző, sportvezető. 1965–1972-ben az AS Jovicienne, 1972–1979-ben az AS Nancy, 1979–1982-ben az AS St. Étienne, 1982–1987-ben a Juventus (olasz) labdarúgója, csatár. 1986-ban vb 3., 1982-ben vb 4.; 1984-ben Európa-bajnok; 1985-ben Világ Kupa-győztes; 1985-ben Szuper Kupa-győztes; 1984/85-ben BEK-győztes; 1983/84-ben KEK-győztes; 1980/81-ben francia, 1983/84-ben és 1985/86-ban olasz bajnok; 1977/78-ban és 1982/83-ban francia kupagyőztes. 1976–1987-ben 72-szeres francia válogatott. 1983-ban, 1984-ben és 1985-ben Európa legjobb labdarúgója (Aranylabda). 1988–1992-ben a francia válogatott szövetségi kapitánya, 1994–1998-ban a franciaországi labdarúgó-vb szervezőbizottságának elnöke. 1998-tól a Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (FIFA) technikai igazgatója. 2007-től az Európai Labdarúgó Szövetség (UEFA) elnöke.
- Pleven**, René (1901–1993): francia jobboldali politikus. 1943–1944-ben a Nemzeti Felszabadítási Bizottságban gyarmatügyi miniszter, 1944–1946-ban gazdasági és pénzügyminiszter, 1950–1951-ben és 1951–1952-ben miniszterelnök, 1952–1954-ben hadügyminiszter, majd 1958-ban külügyminiszter, 1969–1973-ban igazságügyi miniszter. 1945–1969-ben nemzetgyűlési képviselő, 1959–1969-ben európai parlamenti képviselő. 1974–1976-ban a bretagne-i tanács elnöke.
- Plissonnier**, Gaston (1913–1995): francia politikus. 1950–1990-ben az FKP KB tagja és 1964–1972-ben a KB titkára, 1956–1990-ben a PB tagja. 1972–1976-ban a párt mezőgazdasági, 1979–1990-ben tagfelvételi osztályának vezetője.
- Podgornij**, Nyikolaj Viktorovics (1903–1983): szovjet politikus. 1957–1963-ban az Ukrán Kommunista Párt KB első titkára, 1960–1977-ben az SZKP KB Elnökség, illetve PB tagja és 1963–1965-ben a KB titkára, 1965–1977-ben Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke.
- Pogány** András (1919–1995): író, jogász. 1956-tól az USA-ban élt. 1963–1970-ben a New Jersey-i Seaton Hall University könyvtárigazgatója és történelemtanára. 1971–1995-ben az Amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetség, 1976-ban a Magyar Szabadságharcos Világszövetség vezetője.
- Pohér**, Alain (1909–1996): francia konzervatív politikus. 1945–1948-ban Robert Schumann miniszterelnök kabinetigazgatója, 1950–1952-ben a Ruhr-vidék ügyeit intéző nemzetközi bizottságban Franciaország képviselője. 1946–1948-ban és 1952-től a Szenátus tagja, 1954–1957-ben és 1959–1960-ban a Republikánus Népi Mozgalom (MRP) szenátusi csoportjának elnöke, 1968–1992-ben a Szenátus elnöke. 1955–1957-ben az Európai Gazdasági Közösség bizottsági elnöke, 1957–1958-ban a fegyveres erők (tengerészet) minisztériuma államtitkára. 1958-tól Európai Parlamenti képviselő, 1958–1966-ban az európai parlament kereszténydemokrata frakciójának elnöke, 1966–1969-ben az Európai Parlament elnöke. 1969. április–júliusban ideiglenes köztársasági elnök.

- Pompidou, Georges** (1911–1974): francia jobboldali politikus. 1956–1962-ben a Rothschild Bank főigazgatója. 1947–1953-ban Charles de Gaulle legfőbb tanácsadója, 1958-ban részt vett az V. Köztársaság alkotmányának kidolgozásában. 1958–1962-ben De Gaulle kabinetfőnöke, 1962–1968-ban miniszterelnök, 1969–1974-ben a Francia Köztársaság elnöke. 1977-ben az ő kezdeményezésének eredményeképp nyílt meg halála után a róla elnevezett Pompidou-központ.
- Poniatowski, Michel** (1922–2002): francia jobboldali politikus. 1967–1973-ban a Valéry Giscard d'Estaing által alapított Független Köztársaságiak párt főtitkára, 1975–1977-ben elnöke, 1977-től tiszteletbeli elnöke. 1973–1974-ben közegészségügyi és társadalombiztosítási miniszter, 1974–1975-ben belügyi államminiszter, 1975–1977-ben belügyminiszter. 1977–1980-ban nagyköveti rangban a köztársasági elnök személyes képviselője, 1980–1981-ben tanácsadója.
- Pontillon, Robert** (1921–1992): francia szocialista politikus. A francia Szocialista Párt tagja, a párt nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője. 1977–1992-ben a Szenátus tagja.
- Pór Bertalan** (1880–1964): festőművész. 1908-tól a MIÉNK csoport tagja és részt vett a Nyolcak tevékenységében. 1938–1948-ban Párizsban élt és alkotott. Szimbolikus értelmű, expresszionista állatrajzokat, különös, feszült hangvételű tájképeket készített. 1966-ban a Magyar Nemzeti Galériában rendezték meg az emlékkiállítását. 1951-ben Kossuth-díjat kapott.
- Poussard, Raymond** (1910–1986): francia diplomata. 1945–1954-ben Franciaország bécsi, illetve a bonni nagykövetségén szolgált, 1955–1963-ban a Külügyminisztérium párizsi központjának aligazgatója, 1963–1969-ben ugyanott a műszaki és kulturális kapcsolatok igazgatóhelyettese, 1969–1973-ban a Francia Állami Rádió és Televízió Társaság (ORTF) vezérigazgató-helyettese.
- Pozsgay Imre** (1933–): politikus. 1969–1971-ben az MSZMP KB agitációs és propagandaosztályán a sajtó alosztály vezetője, 1971–1975-ben a *Társadalmi Szemle* főszerkesztő-helyettese, 1975–1976-ban kulturális miniszterhelyettes, 1976–1980-ban kulturális, 1980–1982-ben művelődési miniszter, 1982–1988-ban a Hazafias Népfront (HNF) Országos Tanácsának főtitkára, 1988–1990-ben államminiszter. 1980–1989-ben az MSZMP KB, 1988–1989-ben a PB, 1989-ben az MSZMP négyfős elnöksége és a PB helyébe életre hívott Politikai Intézőbizottság tagja. 1989–1990-ben az MSZP elnökségi tagja, 1990-ben alelnöke és az Országgyűlésben a párt frakcióvezetője. 1991–2003-ban a Debreceni Egyetem, 2003-tól a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi tanára. 2003-ban Magyar Örökség-díjat kapott.
- Presser István** (1897–1972): politikus, újságíró. 1938-tól és 1946-tól Belgiumban élt. 1938-tól a Világosság szocialista csoport belgiumi titkára. 1961–1962-ben a *Szocialista Élet* című folyóirat társszerkesztője. A szocializmussal kapcsolatos elemzéseit *Theoreticus* és *Europaecus* álnevek alatt jelentek meg.
- Pronteau, Jean** (1919–1984): francia politikus. 1951–1961-ben az FKP gazdasági osztályának vezetője és az *Économie et Politique* című folyóirat szerkesztője. Az FKP pártellenzékének ismert személyisége, 1970-ben kizárták a pártból.
- Puja Frigyes** (1921–2008): politikus, diplomata. 1949–1951-ben az MDP KV káderosztály alosztályvezetője, 1953-ban a Külügyminisztérium osztályvezetője, 1953–1955-ben Magyarország stockholmi, egyúttal 1954–1955-ben oslói és koppenhágai, 1955–1959-ben bécsi követe. 1959–1963-ban külügyminiszter-helyettes, 1963–1968-ban az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője, 1968–1973-ban

- a külügyminiszter első helyettese, 1973-ban a Külügyminisztérium államtitkára, 1973–1983-ban külügyminiszter, 1983–1986-ban helsinki nagykövet. 1966–1985-ben az MSZMP KB, 1989–1992-ben az újjászervezett MSZMP KB tagja.
- Pullai Árpád** (1925–): politikus. 1947–1950-ben az MKP, illetve az MDP szervezési osztály, 1950–1952-ben a párt- és tömegszervezési osztály munkatársa, 1952–1955-ben az MDP Központi Pártiskola tanszékvezető tanára, 1955–1956-ban az MDP debreceni és Hajdú-Bihar megyei titkára. 1956–1957-ben az MSZMP debreceni városi első titkára, 1957-ben a *Pártélet* főszerkesztője, 1957–1961-ben a KISZ KB titkára, 1961–1964-ben első titkára. 1964–1966-ban az MSZMP KB párt- és tömegszervezetek osztálya vezetője, 1966–1976-ban a KB ideológiai és alsó szintű pártszervezési titkára. 1976–1983-ban közlekedési és postaügyi, 1983–1984-ben közlekedési miniszter. 1961–1962-ben az MSZMP KB póttagja, 1962–1985-ben rendes tagja.
- Quioc, Henri, Émil** (1915–): francia diplomata. 1945-ben követségi attasé Berlinben, majd még attól az évtől a Külügyminisztérium munkatársa, 1948–1950-ben a bogotái követség másodtitkára, 1951–1956-ban a Külügyminisztérium párizsi központjában szolgál, 1956–1959-ben a budapesti francia követség másodtanácsosa.
- Rácz Pál** (1928–1986): politikus, diplomata. 1948-ban a Külügyminisztérium költségvetési osztály előadója, 1949–1950-ben a politikai osztályon az albán és a román ügyek előadója, 1950–1953-ban Magyarország berni követségének attaséja, 1953-ban a Külügyminisztérium politikai osztályán a francia ügyek előadója, 1953–1955-ben a belgrádi, 1955–1957-ben a washingtoni követség titkára, 1957–1960-ban a párizsi magyar követség tanácsosa, 1960–1963-ban a Külügyminisztérium osztályvezetője, 1963–1968-ban Magyarország kairói nagykövete. 1968–1970-ben a Külügyminisztérium főosztályvezetője, 1970-ben, 1974–1976-ban külügyminiszter-helyettes, 1970–1973-ban belügyminiszter-helyettes, 1976–1980-ban a Külügyminisztérium államtitkára, 1980–1986-ban a New York-i magyar ENSZ-képviselőt vezetője.
- Rácz Sándor** (1925–): politikus. 1958–1962-ben a Belügyminisztérium főosztályvezető-helyettese, 1962–1966-ban az MSZMP KB adminisztratív osztályának vezetője, 1966–1973-ban a belügyminiszter első helyettese, 1973–1974-ben a Belügyminisztérium államtitkára, 1974–1983-ban az MSZMP KB közigazgatási és adminisztratív osztályának vezetője, 1983–1986-ban honvédelmi miniszter-helyettes és a Magyar Néphadsereg személyügyi főcsoportfőnöke (altábornagyi rangban). 1975–1985-ben az MSZMP KB tagja.
- Raimond, Jean-Bernard** (1926–): francia diplomata, politikus. 1967–1969-ben a miniszterelnökségi kabinet aligazgatója, 1969–1970-ben szaktanácsadója, 1970–1973-ban a Köztársasági Elnökség Főtítkársága szaktanácsadója, 1973–1977-ben Franciaország rabati, 1982–1985-ben varsói, 1985–1986-ban moszkvai nagykövete; közben 1979–1982-ben a kulturális kapcsolatok főigazgatóságának vezetője. 1986–1988-ban külügyminiszter.
- Rajk László, id.; Reich** (1909–1949): politikus. 1945-ben az MKP nagy-budapesti területi pártbizottságának titkára, 1945–1946-ban az MKP főtítkárhelyettese. 1945–1946-ban a Nemzeti Főtanács tagja, 1946–1948-ban belügyminiszter, 1948–1949-ben külügyminiszter, 1949-ben a Magyar Függetlenségi Népfront főtítkára. 1949. május 30-án őrizetbe vették, minden tisztségétől megfosztották, az 1950-es évek leghírhedtebb koncepciók perében (*Rajk-per*) halálra ítélték.

- ték és kivégezték. 1945–1949-ben az MKP, illetve az MDP KV és a PB tagja, 1945–1946-ban és 1947–1948-ban a KV Titkárság tagja. 1955. júliusban rehabilitálták, 1956. október 6-án ünnepélyesen újratemették.
- Rajk** László, ifj. (1949–): politikus, belsőépítész. 1972–1975-ben a Lakóterv, 1976–1986-ban az Iparterv tervező építész. 1989-től a Mafilm díszlettervezője, 1992-től a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, illetve Egyetemen a díszlettervezés tanára. 1995-től a Köztigon Építész Stúdió tulajdonosa és ügyvezetője. – Az 1980-as években a demokratikus ellenzék tagja, 1985-ben indulni kívánt az országgyűlési választásokon, de a hatalom ezt megakadályozta. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózata, illetve az SZDSZ alapító tagja, 1989–1991-ben az SZDSZ ügyvivője, 1991-től az országos tanács, 1992–1997-ben az országos tanács elnökségének tagja, 2000–2001-ben az SZDSZ budapesti választmányának elnöke.
- Rákosi** Mátyás; 1904-ig *Rosenfeld* (1892–1971): politikus. 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején kereskedelmi népbiztos-helyettes, majd a szociális termelés öt népbiztosának egyike. A proletárdiktatúra bukása után Bécsbe menekült, Budapestre visszatérve elfogták, 1926-ban nyolc és fél év börtönre ítélték, 1934-ben ismét perbe fogták, ezúttal életfogytig tartó börtönre ítélték; 1940-ben a cári csapatok által 1849-ben zsákmányolt honvédszászlókért cserébe a Szovjetunióba távozhatott. 1945-ben a Nemzeti Főtanács tagja, 1945–1952-ben miniszterelnök-helyettes és 1945–1949-ben államminiszter is, 1952–1953-ban a Minisztertanács elnöke. 1945–1948-ban az MKP KV, ill. 1948–1953-ban az MDP főtitkára, 1953–1956-ban első titkára. 1945–1956-ban az MKP, ill. az MDP KV tagja, 1945–1946-ban a KV Titkárság, 1946–1953-ban a KV szervezőbizottság tagja. 1955–1956-ban az Elnöki Tanács tagja. 1956. júliusban minden párttiszttségéről lemondatták.
- Rakowski**, Mieczysław (1926–2008): lengyel politikus. 1981–1985-ben a Minisztertanács elnökhelyettese, 1985–1988-ban a szejm alelnöke, 1985–1989-ben a Társadalmi és Gazdasági Tanács elnöke. 1987–1990-ben a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB PB tagja és 1988–1989-ben a KB titkára, 1989–1990-ben első titkára. 1988–1989-ben Lengyelország miniszterelnöke.
- Ralite**, Jack (1928–): francia politikus. 1979-től az FKP KB tagja, 1981–1983-ban egészségügyi miniszter, 1983–1984-ben a Szociális és Egészségügyi Minisztérium munkaügyi miniszteri biztosa. 1995–2004-ben szenátor.
- Rapacki**, Adam (1909–1970): lengyel politikus. 1950–1956-ban felsőoktatási, 1956–1968-ban külügyminiszter. 1957. október 2-án az ENSZ Közgyűlésén javaslatot tett közép-európai atommentes övezet létrehozására, mely tervet róla neveztek el *Rapacki-terv*nek. 1948–1954-ben és 1956–1968-ban a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) PB tagja.
- Ratkó** Anna, *Bíró Károlyné* (1903–1981): politikus. 1945–1949-ben a Textilipari Dolgozók Szakszervezete főtitkára és a Szakszervezeti Tanács, illetve a SZOT alelnöke. 1949–1950-ben jóléti, 1950–1953-ban egészségügyi miniszter. Hivatali ideje alatt széles körű hatósági kampány indult az abortusztilalom szigorítására (*Ratkó-korszak*). 1953–1957-ben a SZOT titkára, 1957–1975-ben a Textilipari Dolgozók Szakszervezete elnöke, 1975–1981-ben tiszteletbeli örökös elnöke. 1945–1946-ban az MKP, illetve az MDP KV póttagja, 1946–1956-ban rendes tagja.

- Rauline, Bernard** (1926–): francia politikus, bányamérnök. 1959–1964-ben a Francia Országos Gázhivatal vezetője, 1964–1970-ben vegyipari igazgató, 1970–1974-ben a Tudomány- és Iparfejlesztési Minisztérium államtitkára.
- Rausch, Jean-Marie** (1929–): francia centrista politikus. 1980–1988-ban a Gazdasági és Tervbizottság tagja, 1988–1991-ben külkereskedelmi miniszter, 1991–1992-ben megbízott postaügyi és távközlési miniszter, 1992-ben megbízott kézműipari és kereskedelmi miniszter. 1974–1988-ban és 1992–2001-ben a Szenátus tagja.
- Reagan, Ronald** (1911–2004): amerikai republikánus politikus. 1967–1975-ben Kalifornia kormányzója, 1981–1989-ben az USA 40. elnöke. 1937–1964-ben több mint ötven hollywoodi filmben szerepelt.
- Regis, Jean** (1928–1986): francia mérnök, gazdasági vezető. 1968–1973-ban a Sovirel cég televíziós osztályának vezetője, 1973–1976-ban a Sovirel elnök-vezérigazgatója, 1976–1986-ban a nemzetközi Corning Glass alelnöke.
- Rejtő Ildikó, Ujlaki Jenőné, Sági Györgyné** (1937–): törvívó. Törvívásban 1964-ben olimpiai bajnok (egyéni és csapat), 1960-ban, 1968-ban és 1972-ben olimpiai 2. (csapat), 1968-ban (egyéni) és 1976-ban olimpiai 3. (csapat). Ötszörös világbajnok (1959, 1962, 1967, 1973: csapat; 1963: egyéni), hétszeres vb 2. (1961, 1963, 1966, 1974, 1975: csapat; 1971: egyéni és csapat), vb 3. (1965, 1970, 1977: csapat); ifjúsági világbajnok (1956, 1957: egyéni).
- Renoir, Pierre-Auguste** (1841–1919): francia festőművész. Az impresszionizmus kiemelkedő mestereként korai műveit a barbizoni iskola és a plein air festés-mód jellemzi. Művészetének újszerűsége, hogy az impresszionizmus esztétikáját alakos kompozíciókra, aktokra és portrékra alkalmazta. Festményein kora polgári társadalmának életörömét fejezte ki. Ismertebb művei: *Le Moulin de la Galette* (1876); *Evezősök reggelije* (1881); *Nagy fürdőzők* (1884–1887).
- Revelli, Hervé** (1946–): francia labdarúgó. 1966-ban a Gardenne, 1966–1971-ben és 1973–1977-ben az AS St. Étienne, 1971–1973-ban és 1977–1978-ban az OGC Nice, 1978–1979-ben a Le Chênois, 1982-ben az AS Cobeil-Essonnes labdarúgója, csatár. Hétszeres francia bajnok (1966/67, 1967/68, 1968/69, 1969/70, 1973/74, 1974/75, 1975/76) és gólkirály (1966/67, 1969/70). 1966–1975-ben 30-szoros francia válogatott.
- Reynaud, Paul** (1878–1966): francia mérsékelt jobboldali politikus, ügyvéd. 1930-ban pénzügy-, 1931–1932-ben gyarmatügyi, 1932-ben igazságügyi miniszter. A Népfront bukása után 1938-ban ismét igazságügyi, 1938–1940-ben pénzügyminiszter. 1940. március–júniusban miniszterelnök és egyidejűleg külügyminiszter, illetve hadügyminiszter is. Az ország német megszállása után internáltak, majd 1942–1945-ben a sachsenhauseni, illetve a buchenwaldi koncentrációs táborokban tartották fogva. A II. világháború után, 1946–1962-ben független republikánusként nemzetgyűlési képviselő. 1948-ban pénzügyminiszter, 1953–1954-ben miniszterelnök-helyettes. 1958–1962-ben az Alkotmányjogi Tanácsadó Bizottság elnöke.
- Richard, Roger** (1917–): francia műfordító. Több magyar klasszikus irodalmi művet, köztük Madách Imre drámáját, *Az ember tragédiáját* tolmácsolta francia nyelvre.
- Ries István** (1885–1950): politikus. 1943–1945-ben az MSZDP, illetve az SZDP öt fős elnökségének tagja, 1945–1948-ban az SZDP PB tagja; támogatta a két munkáspárt fúzióját, 1948–1950-ben az MDP KV tagja. 1945–1948-ban a Legfelső

- Ötös Sporttanács tagja, majd a Sportfőtanács elnöke, 1948–1950-ben az MLSZ elnöke. 1945–1950-ben igazságügy-miniszter, 1950. július 7-én koholt vádak alapján letartóztatták, a Szakasits-perben kívánták bíróság elé állítani, ám a per kezdete előtt a kínzásokba belehalt (1956-ban rehabilitálták).
- Rigout, Marcel** (1928–): francia politikus. 1961-től az FKP KB tagja és a Nemzetgyűlés kommunista frakciójának helyettes vezetője. 1981–1984-ben a szakmai képzés minisztere.
- Róbert László** (1926–): újságíró. 1954–1956-ban a Magyar Rádió francia, olasz és spanyol adásainak felelős szerkesztője, 1956–1962-ben a *Népakarat*, illetve a *Népszava*, 1962–1965-ben a Magyar Rádió római tudósítója, 1966–1975-ben a Magyar Rádió főmunkatársa és 1971–1973-ban párizsi tudósítója, 1975–1982-ben a Mafilm dramaturgja. 1983–2000-ben az *Hungria* című spanyol nyelvű folyóirat főszerkesztője, egyúttal a *Le Monde Diplomatique* magyar kiadásának szerkesztője. 1989–1990-ben a MÚOSZ elnöke és 1989–1994-ben az elnökség tagja.
- Robin, Jean** (1918–): francia kulturális vezető. 1945–1951-ben a Champs Élysées balett-társulata igazgatótanácsának tagja, 1954–1967-ben a Théâtre des Champs Élysées művészeti igazgatója, 1963–1989-ben a párizsi nemzetközi táncfesztivál vezérigazgatója, egyúttal 1967–1976-ban a párizsi szimfonikus zenekar főtítkára, illetve 1978–1988-ban az Île-de-France-i fesztivál vezérigazgatója. 1975-től a Nemzetközi Táncművészeti Tanács (CID) tagja, 1984–1986-ban vezérigazgatója, 1986-tól alelnöke. 1992-től a Nemzetközi Nizsinszkij Bizottság elnöke.
- Rocard, Michel** (1930–): francia politikus. 1967–1973-ban az Egyesült Szocialista Párt főtítkára, 1974-től az új Szocialista Párt tagja, 1975–1981-ben és 1986–1994-ben a végrehajtó iroda tagja, 1975–1979-ben a párt állami szektorral foglalkozó országos titkára, 1993–1994-ben első titkára. 1981–1983-ban tervezési és regionális fejlesztési miniszter, 1983–1985-ben mezőgazdasági miniszter, 1988–1991-ben miniszterelnök. 1969–1973-ban, 1978–1981-ben és 1986–1988-ban nemzetgyűlési képviselő, 1995–1997-ben szenátor. 1994-től az Európai Parlament képviselője, 1997–2002-ben a fejlesztési bizottság, 2002-től a kulturális bizottság elnöke. 1977–1994-ben Conflans-Sainte-Honorine polgármestere.
- Roche, Jean** (1901–1992): francia orvos. 1947–1972-ben a Collège de France professzora, 1961–1969-ben a Sorbonne rektora. 1969–1972-ben az Oktatásügyi Minisztériumban a nemzetközi felsőoktatási ügyek államtitkára. 1963-tól a Francia Tudományos Akadémia tagja, 1964-től az MTA tiszteleti tagja.
- Rochet, Waldeck** (1905–1983): francia politikus. 1934-től az FKP tagja, 1937–1976-ban a KB, 1945–1972-ben a PB tagja. 1961–1964-ben az FKP főtítkárhelyettese, 1964–1972-ben főtítkára, 1972-től tiszteletbeli elnöke. 1946–1972-ben nemzetgyűlési képviselő, 1946–1947-ben a Nemzetgyűlés mezőgazdasági bizottságának elnöke, 1954–1958-ban a kommunista frakció helyettes vezetője, 1958–1964-ben vezetője.
- Rocheteau, Dominique** (1955–): francia labdarúgó. 1972–1980-ban az AS St. Étienne, 1980–1987-ben a Paris Saint-Germain, 1987–1989-ben az FC Toulouse labdarúgója, csatár. 1986-ban vb 3., 1982-ben vb 4.; 1984-ben Európa-bajnok; 1975/76-ban KEK 2.; 1973/74-ben, 1974/75-ben, 1975/76-ban és 1985/86-ban francia bajnok; 1976/77-ben, 1981/82-ben és 1982/83-ban francia kupagyőztes. 1975–1986-ban 49-szeres francia válogatott.

- Rónai Sándor** (1892–1965): politikus. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány közellátásügyi minisztere, 1945–1949-ben kereskedelem- és szövetkezetügyi, 1949–1950-ben külkereskedelmi miniszter, 1956–1957-ben a kereskedelmi ügyek vezetésével megbízott miniszter. 1945–1948-ban az SZDP PB tagja, támogatta és előkészítette a két munkáspárt fúzióját, 1948–1965-ben az MDP, illetve az MSZMP KB tagja, 1948–1953-ban a PB póttagja, 1956–1965-ben rendes tagja; 1951–1953-ban a KV szervezőbizottságának tagja. 1950–1952-ben az Elnöki Tanács elnöke (államfő), 1956–1965-ben tagja. 1952–1962-ben az Országgyűlés elnöke. 1960–1965-ben a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnöke.
- Rónay György** (1913–1978): költő, író, műfordító. 1937–1944-ben a Révai Könyvkiadó lektora, 1943–1944-ben az *Ezüstkor* című folyóirat szerkesztője. 1945–1969-ben a *Vigília* szerkesztőbizottságának tagja, 1969–1978-ban felelős szerkesztője. A neokatolikus költészet egyik legjelentősebb magyar képviselője, akire elsősorban a francia Paul Claudel munkássága gyakorolt nagy hatást. Bibliikus témájú mítoszverseket és liturgikus témájú műveket alkotott. Műfordítóként elsősorban klasszikus és modern francia irodalmat tolmácsolt, illetve jelentősek a műfordítás elméletével foglalkozó esszéi.
- Rosta Endre** (1909–?): politikus. 1945–1948-ban az MKP KV munkatársa, 1948–1949-ben a miniszterelnökség sajtóosztály-vezetője, 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatták (1954-ben rehabilitálták). 1955–1961-ben a Központi Döntőbizottság bírója, elnökhelyettese, 1961–1970-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézete ügyvezető elnöke, 1970-től elnöke.
- Rouillon, Fernand** (1920–2000): francia diplomata. 1947–1951-ben a tuniszi Főrezidentúra munkatársa, 1951–1952-ben az NATO londoni, úgynevezett Helyettesek Tanácsánál nagykövetségi attasé, 1952–1956-ban az ottawai nagykövetség attaséja, majd másodtitkára, 1956–1958-ban a Külügyminisztérium kelet-európai aligazgatóságának magyar referense, 1958–1960-ban a kulturális és műszaki ügyek felelőse, 1960–1963-ban a rabati nagykövetség első titkára. 1963–1968-ban Franciaország állandó ENSZ-képviselőének másod-, illetve első tanácsosa, 1968–1970-ben az athéni nagykövetség első tanácsosa, 1971–1975-ben a Külügyminisztérium afrikai ügyekben illetékes egyik aligazgatója, 1975–1981-ben damaszkuszi nagykövet, 1981–1985-ben ankarai nagykövet.
- Rousselier, Hubert** francia politikus. 1963–1971-ben a Francia Országos Külkereskedelmi Tanács elnöke. 1968-ban kezdeményezésére alakult meg a párizsi Külkereskedelmi Főiskola (École Supérieure du Commerce Extérieur).
- Rudnyev, Konsztantyin Nyikolajevics** (1911–1980): szovjet politikus. 1961–1965-ben a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökhelyettese (miniszterelnök-helyettes), 1965–1980-ban a tudományos kutatásokkal foglalkozó miniszter.
- Ruttkai Éva, Gábor Miklósné; Rusz Éva** (1927–1986): színész. 1945–1948-ban, 1960–1986-ban a Vígszínház, 1948–1951-ben a Nemzeti Színház, 1951–1960-ban a Magyar Néphadsereg Színháza tagja. 1960-ban Kossuth-díjat kapott. Fontosabb szerepei: *Zília* (Heltai: *A néma levente*, 1956); *Natasa* (Tolsztoj: *Háború és béke*, 1959); *Annie* (Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*, 1961); *Júlia* (Shakespeare: *Rómeó és Júlia*, 1963). Ismertebb filmjei: *Éjféلكor* (1957); *Álmatlan évek* (1959); *Butaságom története* (1965); *Szindbád* (1971).
- Saillant, Louis** (1910–1974): francia baloldali politikus, szakszervezeti vezető. Az ország német megszállása idején a nemzeti ellenállás tagja, 1944-ben az Ellenállás Nemzeti Tanácsának (CNR) elnöke. 1938–1974-ben a CGT VB tagja, a

- CNR-ben a CGT képviselője is. 1944–1948-ban a CGT titkára, 1969–1974-ben tiszteletbeli főtitkára. 1945–1969-ben a Szakszervezeti Világszövetség alapító főtitkára, 1969–1974-ben tiszteletbeli elnöke.
- Sákovics József; Szecsődi** (1927–2009): vívó. Párbajtőrívásban 1956-ban olimpiai 2. (csapat), 1960-ban olimpiai 4. (egyéni és csapat), 1952-ben olimpiai 5. (egyéni); 1953-ban világbajnok (egyéni, a szakág első magyar világbajnoka), 1959-ben világbajnok (csapat), 1955-ben vb 3. (csapat); 1954-ben főiskolai világbajnok (csapat). Törvívásban 1952-ben és 1956-ban olimpiai 3. (csapat), 1960-ban olimpiai 4. (csapat); 1953-ban vb 3. (csapat). 1963–1968-ban és 1979–1980-ban a magyar vívóválogatott szövetségi kapitánya.
- Sákovicsné Dömölky Lídia** (1936–): törvívó. Törvívásban 1964-ben olimpiai bajnok (csapat), 1960-ban és 1968-ban olimpiai 2. (csapat); 1955-ben (egyéni és csapat), 1959-ben és 1967-ben világbajnok (csapat), 1961-ben (csapat), 1963-ban (egyéni és csapat) és 1966-ban vb 2. (csapat), 1956-ban vb 3. (csapat); 1963-ban Universiade-győztes (egyéni) és 2. (csapat). 1976–1983-ban a *Képes Sport* újságírója.
- Salusinszky István** (1918–1984): gazdasági vezető, jogász. 1945–1947-ben a Magyar Nemzeti Bank tisztviselője, 1947–1950-ben a moszkvai magyar kirendeltség tanácsosa, 1950–1958-ban a Külkereskedelmi Minisztérium osztályvezetője, főosztályvezetője, 1958–1963-ban a római magyar kereskedelmi kirendeltség vezetője, 1964–1980-ban a Magyar Külkereskedelmi Bank vezérigazgatója.
- Sándor József** (1911–1985): politikus. 1948–1956-ban az MDP KV pártgazdasági osztály alosztályvezetője, osztályvezető-helyettese, 1956–1957-ben az MSZMP KB gazdasági osztály, 1957–1963-ban a tömegszervezetek osztály vezetője, 1963–1977-ben az MSZMP KB Iroda (tkp. Kádár János titkársága) vezetője. 1951–1954-ben az MDP KV póttagja, 1956–1980-ban az MSZMP KB tagja.
- Sanguedolce, Joseph** (1919–2010): olasz származású francia politikus. 1954-től az FKP KB tagja. 1950–1977-ben a CGT Loire megyei szakszervezetek titkára, 1977–1983-ban Saint-Étienne polgármestere.
- Sarlós István** (1921–2006): politikus. 1945–1948-ban az SZDP budapesti II. kerületi titkára, 1948–1950-ben az MDP nagy-budapesti bizottságának osztályvezetője, 1950–1954-ben a Magyar–Szovjet Társaság propaganda osztályának vezetője, 1954–1956-ban a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség munkatársa. 1957–1959-ben az MSZMP budapesti bizottságának politikai munkatársa, 1959–1963-ban az MSZMP VI. kerületi bizottságának első titkára, 1963–1970-ben a Fővárosi Tanács végrehajtó bizottságának elnöke, 1970–1974-ben a *Népszabadság* főszerkesztője. 1968–1974-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke, 1974–1982-ben főtitkára, 1982–1984-ben a Minisztertanács elnökhelyettese, 1984–1988-ban az Országgyűlés elnöke, 1988–1989-ben az Elnöki Tanács elnökhelyettese. 1966–1989-ben az MSZMP KB, 1975–1987-ben a PB tagja.
- Sartre, Jean-Paul** (1905–1980): francia író, filozófus. A francia egzisztencializmus egyik megalapítója. Műveiben a magánvalóként létező dolgok és a rájuk intencionálisan irányuló tudati aktivitások viszonyán keresztül vezeti le a szükségképp létező szabadságot, amely azonban csak a szorongást, a magányt és azt az eleve kudarcra ítélt törekvést eredményezi, hogy az ember azonossá váljék saját létalapjával. Irodalmi alkotásai is e feloldhatatlan ellentmondások, illetve emberi helyzetek megjelenítései. 1964-ben Nobel-díjat kapott, amit azonban visszautasított. Ismertebb művei: *Az undor* (1938); *Egzisztencializmus* (1947);

Férfikor (1948); *Az ördög és a jóisten* (1963); *A legyek* (1968); *Mi az irodalom? Válogatott tanulmányok* (1969).

Sauvageot, Aurélien (1897–1988): francia nyelvész, irodalomtörténész, műfordító. 1923–1931-ben a budapesti Eötvös Collegium franciatanára, 1931–1967-ben a párizsi École des Langues Orientales-on az első finnugor nyelvészeti tanszék alapító tanszékvezető professzora. 1944–1947-ben Dobossy Lászlóval a Francia Rádió magyar nyelvű műsorainak szerkesztője. Műfordítóként több klasszikus magyar irodalmi művet (például *A kőszívű ember fiaí*) tolmácsolt francia nyelvre.

Sauvagnargues, Jean (1915–2002): francia politikus, diplomata. 1945–1946-ban De Gaulle kabinetirodájának tagja, 1946-tól a Külügyminisztérium munkatársa; 1946–1949-ben a német, 1949–1954-ben a közép-európai ügyek referense, 1956–1960-ban Franciaország addisz-abebai, 1962–1970-ben tuniszi, 1970–1974-ben bonni nagykövete, közben 1960–1962-ben a Külügyminisztérium afrikai és közel-keleti ügyekkel megbízott igazgatója. 1974–1976-ban külügyminiszter, 1977-ben a kormány diplomáciai tanácsadója, 1977–1981-ben londoni nagykövet.

Sauzée, Franck (1965–): francia labdarúgó. 1983–1988-ban a Socheaux, 1988–1990-ben, 1991–1993-ban az Olympique Marseille, 1993–1994-ben az Atalanta Bergamo (olasz), 1994–1996-ban a Strasbourg, 1996–1999-ben a Montpellier, 1999–2002-ben a Hibernian (skót) labdarúgója, csatár. 1992/93-ban BEK-győztes, 1988/89-ben, 1989/90-ben és 1991/92-ben francia bajnok; 1988/89-ben és 1990/91-ben francia kupagyőztes.

Sazarin, Pierre (1923–): francia diplomata, 1946-tól a Külügyminisztérium munkatársa; 1947–1959-ben Marokkóban, 1959–1962-ben és 1966–1971-ben a Külügyminisztérium párizsi központjában szolgált. 1962–1964-ben Franciaország budapesti nagykövetségének másodtitkára, 1964–1966-ban másodtanácsosa.

Schatzman, Evry Léon (1920–2010): francia csillagász. 1965–1976-ban a párizsi egyetem (Sorbonne) professzora, 1976–1989-ben a CNRS kutatóközpont kutatóvezetője. 1977-től a Francia Fizikusok Társasága elnöke. 1985-től a Francia Tudományos Akadémia tagja.

Schöffner, Nicolas; *Schöffner Miklós* (1912–1992): magyar származású francia szobrászművész. 1936-tól Franciaországban, Párizsban, az ország német megszállása után Auvergne-ben élt. 1948-ban felhagyott a festéssel, és csak szobrászattal foglalkozott. A térdinamika, a kinetikus művészet egyik legjelentősebb képviselője, különleges modulokat, fény-, hang- és színeffekteket használt. 1979-ben életművét átadta Kalocsának, ahol emlékmúzeumot rendeztek be. 1982-től a Francia Akadémia Szépművészeti Tagozatának tagja.

Schreiber, Thomas, *Schreiber Tamás* (1929–): magyar származású francia újságíró. 1948. decemberben menekült el Magyarországról, 1949. májusban érkezett Párizsba. 1954-ben gyakornok a *L'Express* című újságnál, az 1956-os magyar forradalom idején a *Le Monde* és a *Radio-France* kiküldött tudósítója Budapesten, 1994-ig a *Radio France Internationale* vezércikkírója. A *Documentation française* által publikált L'Europe centrale et orientale sorozat társszerkesztője, a *Le Monde Diplomatique* munkatársa. A Saint-Cyr-Coëtquidan katonai főiskola vendégprofesszora. A *168 Óra* című hetilap tudósítója. Közép- és Kelet-Európa szakértő.

- Schuman**, Robert (1886–1963): francia konzervatív politikus, jogász. 1919–1940-ben nemzetgyűlési képviselő, az ország német megszállása idején a Gestapo letartóztatta; miután megszökött, csatlakozott a nemzeti ellenállási mozgalomhoz. A II. világháború után, 1945-ben a Republikánus Népi Mozgalom (MRP) alapító tagja. 1946–1947-ben pénzügyminiszter, 1947–1948-ban miniszterelnök, 1948–1952-ben külügyminiszter. 1950-ben a francia és a nyugatnémet nehézipar egyesítését javasló *Schuman-tervvel* megalapozta az európai egységet és a francia–német kiegyezést, 1952-ben létrehozta az Európai Szén- és Acélközösséget. 1955–1956-ban igazságügyi miniszter. 1958–1960-ban az Európai Parlament első elnöke.
- Schumann**, Maurice (1911–1998): francia jobboldali politikus. Az ország német megszállása idején a nemzeti ellenállás tagja, a londoni rádióban a Szabad Franciaországért Mozgalom szóvivője, 1944–1946-ban az ideiglenes, illetve az alkotmányozó nemzetgyűlés, 1946–1973-ban a Nemzetgyűlés tagja. 1945-ben a Republikánus Népi Mozgalom (MRP) alapító tagja, 1945–1949-ben elnöke és a nemzetgyűlési frakció vezetője. 1951–1954-ben a Külügyminisztérium államtitkára, 1962–1967-ben területrendezési miniszter, 1967-ben a tudományos kutatásokkal megbízott államminiszter, 1968-ban a szociális ügyek államminisztere, 1969–1973-ban külügyminiszter. 1974-től szenátor, 1977–1983-ban a Szenátus alelnöke.
- Ségard**, Norbert (1922–1981): francia jobboldali politikus, fizikus. 1974–1975-ben külkereskedelmi államtitkár, 1975–1976-ban külkereskedelmi miniszter, 1976–1980-ban távközlési és postaügyi miniszter, 1980–1981-ben a miniszterelnök mellé rendelt megbízott miniszter.
- Seghers**, Pierre (1906–1987): francia költő, könyvkiadó. 1945-től a párizsi Seghers Kiadóvállalat alapító igazgatója. 1940-ben szervezte az ellenálló írók csoportját. A Comité national des écrivains alapító tagja, a PEN Club tagja. 1958-ban a *Poésie 84* című folyóirat szerkesztője. Fordított és kiadott József Attila-verseket. Kötetei: *Pierres* (Kövek, 1958); *Dialogue* (Párbeszéd, 1966) stb.
- Séguy**, Georges (1927–): francia politikus, szakszervezeti vezető. 1961–1967-ben a CGT vasutas szervezetének főtitkára, 1956-tól a CGT országos vezetőségének tagja, 1967–1982-ben a CGT főtitkára. 1954-től az FKP KB, 1956–1982-ben a PB tagja. 1970-től a Szakszervezeti Világszövetség Főtanácsa elnökségi tagja.
- Sidó** Ferenc (1923–1998): asztaliteniszező. Kilencszeres világbajnok (1949, 1952: vegyes páros, csapat; 1950: férfi páros, vegyes páros; 1953: egyes, férfi páros, vegyes páros), kilencszeres vb 2. (1947: egyes; 1950: csapat; 1951: férfi páros, csapat; 1953, 1957: csapat; 1959: egyes, csapat; 1961: férfi páros), nyolcszoros vb 3. (1948: vegyes páros; 1950, 1951: egyes; 1955: egyes, férfi páros, csapat; 1957: férfi páros; 1961: csapat). Háromszoros Európa-bajnok (1958: csapat; 1960: férfi páros, csapat), Eb 2. (1958: vegyes páros); angol bajnok (1948: vegyes páros); háromszoros főiskolai világbajnok (1951: férfi páros, vegyes páros, csapat).
- Signoret**, Simone; *Kaminker*, *Simone* (1921–1985) francia színésznő. Az 1940-es évektől szerepelt francia színpadon, 1965–1968-ban Hollywoodban dolgozott. A francia filmművészet jelentős alakja, szerepformálását drámai erő és szuggesztivitás jellemezte. 1960-ban Oscar-díjat kapott. Magyar nyelven megjelent önéletrajza: *Már a nosztalgia sem a régi* (1990). Ismertebb filmjei: *Körbekerbe* (1950); *Aranysisak* (1952); *Ördögösök* (1954); *Salemi boszorkányok* (1957); *Hely a tetőn* (1958); *Bolondok hajója* (1965).

- Simai Mihály** (1930–): közgazdász. 1961–1971-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Világgazdasági Tanszék egyetemi docense, 1971–2000-ben egyetemi tanára. 1973–1987-ben az MTA Világgazdasági Kutatóintézet igazgatóhelyettese, 1987–1991-ben igazgatója, 1991-től kutatóprofesszora. 1959–1960-ban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága, 1964–1968-ban az ENSZ New York-i Fejlesztéstervezési, Gazdaságpolitikai és Prognosztikai Központ munkatársa. 1992–1995-ben az ENSZ helsinki Világgazdasági-fejlesztési Intézet főigazgatója. 1976-tól az MTA levelező, 1985-től rendes tagja.
- Simon Pál** (1929–): politikus, vegyészmérnök. 1960–1962-ben a Magyar Ásványolaj és Földgázkísérleti Intézet igazgatóhelyettese, 1962–1973-ban a Dunai Kőolajipari Vállalat igazgatója, 1973–1974-ben az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt (OKGT) vezérigazgatója, 1974–1975-ben nehézipari miniszterhelyettes, 1975–1980-ban nehézipari miniszter. 1981–1985-ben Magyarország belgrádi nagykövete, 1985–1991-ben a Prodinform Műszaki Tanácsadó Vállalat vezérigazgatója. 1980-tól címzetes egyetemi tanár.
- Sipos Ferenc; Sipszky** (1932–1997): labdarúgó. 1950–1952-ben a Goldberger SE, 1952–1956-ban a Szolnoki Légierő, 1957–1963-ban az MTK, 1964–1968-ban a Bp. Honvéd labdarúgója; fedezet, hátvéd. 1964-ben Eb 3.; 1961/62-ben VVK 3.; 1957/58-ban magyar bajnok; 1964-ben magyar kupagyőztes.
- Soisson, Jean-Pierre** (1934–): francia jobboldali politikus. 1978–1981-ben szabadidőügyi, ifjúsági és sportminiszter, 1988–1991-ben foglalkoztatásügyi miniszter, 1991–1992-ben közszolgálatügyi miniszter, 1992–1993-ban a mezőgazdasági és regionális fejlesztéssel megbízott miniszter.
- Somogyi László** (1932–): politikus, építészmérnök. 1954–1963-ban a Fejér Megyei Állami Építőipari Vállalat tervezőmérnöke, 1963–1978-ban főmérnöke és műszaki igazgatóhelyettese, 1978–1984-ben a Középvületépítő Vállalat vezérigazgatója, 1984–1988-ban építésügyi és városfejlesztési miniszter, 1989–1990-ben a Budapest–Bécs Világkiállítás Előkészítő Bizottságának vezetője, 1990-től a Hungaroswiss Rt. igazgatóságának elnöke. Címzetes főiskolai tanár.
- Soós Ferenc** (1919–1981): asztaliteniszező. Négyszeres világbajnok (1938, 1949: csapat; 1947: vegyes páros; 1950: férfi páros), négyszeres vb 2. (1937: csapat; 1948: férfi páros; 1950: egyes és csapat), négyszeres vb 3. (1936: egyes és férfi páros; 1937 és 1949: egyes).
- Soulat, André** (1922–): francia politikus, szakszervezeti vezető. 1956-tól a Francia Keresztény Dolgozók Szövetsége (CFTC) tagja, s 1964–1971-ben a Francia Dolgozók Demokratikus Szövetsége (CFDT) országos titkárságának alapító tagja. 1971–1982-ben a CFDT területi szövetségek nemzetközi kapcsolataival megbízott szövetségi titkára és a Szociális és Gazdasági Tanács tagja.
- Soutou, Jean-Marie** (1912–2003): francia diplomata. 1945–1950-ben a belgrádi követség másodtitkára, 1950–1956-ban a francia Külügyminisztérium párizsi központjában szolgált (gazdasági ügyek), 1956–1958-ban a moszkvai nagykövetség miniszter-tanácsosa, 1958–1961-ben milánói főkonzul, 1961–1962-ben a francia Külügyminisztérium európai igazgatóságának vezetője, 1962–1966-ban az afrikai és madagaszkári ügyek igazgatója az afrikai és a közel-keleti ügyekkel megbízva, 1966–1971-ben a diplomáciai és konzuli állomáshelyek főinspektora, 1971–1975-ben algíri nagykövet, 1975–1976-ban Franciaország állandó képviselője az Európai Közösségek előtt Brüsszelben, 1976–1979-ben a Külügyminisztérium főtítkára.

- Sóter István** (1913–1988): író, irodalomtörténész. 1946–1948-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium külföldi kapcsolatok főosztályának helyettes vezetője, 1948–1952-ben a Szegedi Tudományegyetem, 1952–1983-ban az ELTE egyetemi tanára; 1955–1956-ban és 1963–1966-ban az ELTE rektora. 1956-ban oktatásügyi miniszterhelyettes, 1957–1983-ban az MTA Irodalomtudományi Intézet igazgatója. 1960–1970-ben a Magyar PEN Klub elnöke. 1955-től az MTA levelező, 1965-től rendes tagja; 1959–1963-ban az MTA I. Osztályának titkára. 1974–1985-ben a *Literatura* című folyóirat szerkesztője. 1950-ben Kossuth-díjat kapott.
- Špiljak, Mika** (1916–2007): jugoszláv politikus. 1963–1967-ben a horvát kormány elnöke; 1966–1978-ban a Jugoszláv Kommunista Szövetsége (JKSZ) KB Elnöksége tagja, 1967–1969-ben a jugoszláv szövetségi kormány elnöke, 1969–1974-ben a tartományok és Köztársaságok Tanácsa (szövetségi parlament) elnöke.
- Stadinger István** (1927–): politikus. 1948-ban az MDP Zala vármegyei, 1949–1951-ben Baranya vármegyei, illetve megyei szervező titkára, 1951–1954-ben a Gázkészülékgyártó Vállalat, 1954–1956-ban a törökszentmiklósi Mezőgazdasági Gépgyár, 1956–1962-ben a Szállítóberendezések Gyára igazgatója, 1962–1978-ban a Fővárosi Gázművek vezérigazgatója. 1978–1988-ban a Fővárosi Tanács elnökhelyettese, 1988-ban általános elnökhelyettese. 1980–1985-ben az Országgyűlés Ipari Bizottságának titkára, 1985–1988-ban az Építési és Közlekedési Bizottságának elnöke, 1988–1989-ben az Országgyűlés elnöke.
- Stil, André** (1921–2004): francia kommunista író, újságíró. 1950-től az FKP KB tagja, 1950–1959-ben a *L'Humanité* főszerkesztője. Munkástárgyú regényeket, novellákat írt, irodalomelméleti munkásságot is kifejtett. Ismertebb művei: *Bányászok dicsérete* (1950); *A „Szajna” kifut a tengerre* (1951); *Az első összecsapás. A víztoronynál. Az ágyú* (regény-trilógia, 1952–1953); *Párizs velünk van* (1954); *Majd holnap szeretjük egymást* (1959).
- Stirn, Olivier** (1936–): francia politikus. 1974–1978-ban a tengerentúli megyék és területek államtitkára, 1988-ban a tengerentúli megyékkel és területekkel megbízott miniszter, 1989–1990-ben idegenforgalmi megbízott miniszter, 1991–1993-ban Franciaország állandó képviselője az Európa Tanácsban, 2005-től Nicolas Sárközy tanácsadója.
- Stopyra, Yannick** (1961–): francia labdarúgó. 1979–1983-ban az FC Sochaux, 1983–1984-ben a Stade Rennes, 1984–1988-ban az FC Toulouse, 1988–1989-ben a Girondins Bordeaux, 1989–1991-ben az AS Cannes, 1991–1992-ben az FC Metz labdarúgója, csatár. 1986-ban vb 3.; 1980–1988-ban 33-szoros francia válogatott.
- Straub F. Brunó, Straub Ferenc Brunó** (1914–1996): biokémikus. 1949–1970-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem, illetve az ELTE TTK egyetemi tanára és az Orvosi Kémiai Intézet igazgatója. 1960–1970-ben az MTA Biokémiai Intézet igazgatója, 1970–1978-ban az MTA Szegedi Biológiai Központ (SZBK) főigazgatója, 1978–1986-ban az SZBK Enzimológiai Intézet igazgatója. 1970–1978-ban az Országos Atomenergia Bizottság, 1978–1988-ban az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács elnöke. 1985–1990-ben az Országgyűlés Településfejlesztési és Környezetvédelmi Bizottságának elnöke. 1988–1989-ben az Elnöki Tanács elnöke. 1946-tól az MTA levelező, 1949-től rendes tagja; 1949–1958-ban az MTA Elnökség tagja, 1962–1967-ben az MTA VIII. Osztályának titkára, 1967–1973-ban és 1985–1990-ben az MTA alelnöke. 1983–1988-ban a *Magyar*

- Tudomány* főszerkesztője. 1948-ban és 1958-ban Kossuth-díjat, 1981-ben Akadémiai Aranyérmét kapott.
- Štrougal**, Lubomír (1924–): csehszlovák politikus. 1959–1961-ben mezőgazdasági, 1961–1965-ben belügyminiszter, 1965–1970-ben a CSKP KB titkára, 1968–1988-ban a KB Elnökségének tagja, 1970–1988-ban Csehszlovákia miniszterelnöke. 1990-ben kizárták a CSKP-ból.
- Sudreau**, Pierre Robert (1919–2012): francia jobboldali politikus, gazdasági vezető. 1958–1961-ben építésügyi miniszter, 1962-ben oktatásügyi miniszter. 1967–1981-ben nemzetgyűlési képviselő. 1963–1996-ban a Francia Gördülőanyag-ipari Szövetség elnöke.
- Sujánszky** Jenő (1929–): politikus. 1949–1955-ben a Mezzartín fedőnevű ellenlási csoport vezetője, 1956-ban 17 év fegyházban letöltendő büntetést kapott, a forradalom idején a forradalmárok a Kőbányai Gyűjtőfegyházból szabadították ki. A forradalom idején részt vett a Corvin közli harcokban, majd Franciaországban telepedett le. 1957-től a Magyar Szabadságharcos Szövetség főtitkára, elnöke. 1993–1994-ben az Európai Magyar Szabadságharcos Szövetség elnöke; 1992-ig a Vitézi Rend törzskapitánya.
- Szabó** Sándor (1915–1997): színész. 1937–1945-ben a Nemzeti Színház, 1946–1949-ben a Vígszínház és a Művész Színház, 1949–1950-ben a Miskolci Nemzeti Színház, 1950–1951-ben az Úttörő Színház, 1952–1956-ban a Magyar Néphadsereg Színháza művésze. 1956–1967-ben New Yorkban, 1967–1976-ban Los Angelesben élt. Hazatérése után, 1976-ban Pécsen játszott, 1977–1983-ban a Vígszínház, 1983–1988-ban a Madách Színház tagja. 1991-ben Kossuth-díjat kapott. Fontosabb szerepei: *Rómeó* (Shakespeare: *Rómeó és Júlia*, 1940); *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*, 1952); *Trigorin* (Csehov: *Sirály*, 1956). Ismertebb filmjei: *Machita* (1943); *Forró mezők* (1948); *Janika* (1949); *Déryné* (1951).
- Szabó** Zoltán (1912–1984): író, újságíró, szociográfus, szerkesztő. A népi mozgalom egyik szervezője, falukutató. *A tardi helyzet* (1936) című szociográfiájáért perbe fogták. 1939-től a *Magyar Nemzet* publicistája. 1945-től a Nemzeti Pártszpart egyik vezetője, a *Képes Világ* szerkesztője, a MADISZ elnöke. 1947–1949-ben párizsi kulturális attasé. Lemondása után Párizsban, majd Londonban, 1980-tól Bretagne-ban élt. 1951–1974-ben a Szabad Európa Rádió munkatársa, 1957–1961-ben az *Irodalmi Újság* rovatvezetője, 1958–1964-ben az *Új Látóhatár* főmunkatársa. 1957-ben a Magyar Írók Szövetsége Külföldön főtitkára, 1958–1960-ban irányította a Magyar Könyves Céh kiadványállalatot. Művei: *Cifra nyomorúság* (1938); *Összeomlás, útinapló* (1940) stb.
- Szaharov**, Andrej Dmitrijevics (1921–1989): szovjet fizikus, polgárjogi harcos. 1948-tól részt vett az első szovjet hidrogénbomba tervezésében, nevéhez fűződik a szabályozott termonukleáris kísérletek egyik alapeszközének, a *tokamak*nak a kidolgozása. Az 1960-as évektől egyre jelentősebb szerepet játszott az emberi jogi mozgalmakban: 1967-ben a fegyverkezési verseny folytatása ellen lépett fel, 1970-ben a Polgári Jogvédő Bizottság alapító tagja. Nyílt ellenzéki tevékenysége miatt 1980-tól 1986-ig száműzetésben élt. 1975-ben Nobel-békedíjat kapott.
- Szakasits** Árpád (1888–1965): politikus. 1938–1939-ben és 1945–1948-ban az MSZDP, illetve az SZDP főtitkára, 1939–1944-ben és 1945–1948-ban a *Népszava* főszerkesztője. 1945-ben a Nemzeti Főtanács póttagja. 1945–1948-ban a buda-

- pesti törvényhatósági bizottság elnöke; 1945–1947-ben az Országos Nemzeti Bizottság társelnöke, 1947–1948-ban ügyvezető elnöke. 1945–1948-ban államminiszter, egyúttal 1948-ban iparügyi miniszter is, 1948–1949-ben a Magyar Köztársaság elnöke, 1949–1950-ben az Elnöki Tanács elnöke. 1948–1950-ben a két munkáspárt egyesülésével létrejött MDP elnöke és az MDP KV, PB és Szervező Bizottság tagja. 1950-ben letartóztatták, koholt vádak alapján életfogytiglani fegyházra ítélték (csak 1956-ban szabadult). 1958–1965-ben az Elnöki Tanács, 1959–1965-ben az MSZMP KB tagja. 1959–1963-ban a Magyarok Világszövetsége alelnöke, 1963–1965-ben az Országos Béketanács elnöke.
- Szántó Zoltán; Scheiber** (1893–1977): politikus. 1939–1944-ben a moszkvai rádió magyar nyelvű osztályának vezetője, 1947–1949-ben Magyarország belgrádi, 1949–1954-ben párizsi követe, 1954–1955-ben a Tájékoztatási Hivatal elnöke, 1955–1956-ban varsói nagykövet. 1956. október 31-én az ő kezdeményezésére mondták ki az MDP feloszlását. 1956. novemberben a Nagy Imre-csoport tagjaival együtt a szovjet hatóságok letartóztatták és a romániai Snagovba hurcolták. A romániai fogságban elhatárolódott Nagy Imre körétől, terhelő vallomást is tett ellenük. 1958-ban hazatért Budapestre és nyugdíjba vonult.
- Szarka Károly** (1923–2005): politikus, diplomata. 1951–1953-ban ügyvivő Indiában, 1953–1956-ban washingtoni követ, 1956–1968-ban külügyminiszter-helyettes, 1968–1970-ben nagykövet az Egyesült Arab Köztársaságban, 1970–1974-ben Magyarország állandó ENSZ-képviselője, 1972-től az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának elnöke, 1974–1983-ban külügyminiszter-helyettes, 1983–1988-ban tokiói nagykövet.
- Szathmáry Elemér** (1926–1971): úszó. 1948-ban olimpiai 2. (4×200 m gyors); 1947-ben Eb 3. (100 m gyors és 4×200 m gyors); 1947-ben főiskolai világbajnok (4×200 m gyors).
- Szegedi Ferenc; Szlamnik** (1924–): atléta, közép- és hosszútávfutó. 1947-ben a Balkán Játékok győztese (5000 m); csapatban 1949-ben a *L'Humanité* nemzetközi mezeifutó-versenyének győztese, 1947-ben 2., 1952-ben 3.
- Székely Éva** (1927–): úszó. 1952-ben olimpiai bajnok (200 m mell), 1956-ban olimpiai 2. (200 m mell), 1948-ban olimpiai 4. (200 m mell), 5. (4×100 m gyors) és 6. (400 m gyors); 1947-ben Eb 2. (200 m mell); összesen tízszeres világ- és tizenkétszeres Európa-csúcstartó. Nyolcszoros főiskolai világbajnok (1947: 200 m mell, 4×100 m gyors, 3×100 m vegyes; 1951: 1000 m gyors, 100 m pillangó, 200 m pillangó, 4×100 m gyors, 3×100 m vegyes); a párizsi Grand Prix négyszeres győztese (1947: 200 m mell, 3×100 m vegyes; 1949: 400 m gyors, 3×100 m vegyes). A világon az első nő, aki a 200 m-t végigpillangózta.
- Székelyné Marvalits Györgyi** (1924–2002): törvívó. Törvívásban 1960-ban olimpiai 2. (csapat); 1959-ben világbajnok (csapat), 1961-ben vb 2. (csapat), 1956-ban vb 3. (csapat).
- Szilágyi Jenő** (1910–1992): atléta, közép- és hosszútávfutó. 1938-ban Eb 4. (10 000 m), 1934-ben Eb 5. (10 000 m); 1942-ben 10 000 m-en világranglista-vezető; 1947-ben a Balkán Játékok győztese (10 000 m).
- Szirmai István** (1906–1969): politikus. 1944–1945-ben a szegedi *Délmagyarország* című napilap szerkesztője, 1945-ben felelős szerkesztője, 1945–1947-ben főszerkesztője. 1945–1947-ben az MKP KV tömegszervezeti osztályának vezetője, 1947–1949-ben az MKP, illetve az MDP Szervező Bizottsága Titkárságának vezetője, 1949–1953-ban a Magyar Rádió elnöke. 1953-ban Péter Gáborral együtt le-

- tartóztatták, egy kreált cionista per fővádlottjának szánták, de Sztálin halála után szabadon engedték (1955-ben rehabilitálták). 1956-ban az *Esti Budapest* főszerkesztője, 1956–1957-ben a Tájékoztatási Hivatal elnöke, 1957–1959-ben az MSZMP KB agitációs és propagandaosztályának vezetője, 1959–1966-ban a KB ideológiai és kulturális ügyekért felelős titkára. 1948–1953-ban az MDP KV póttagja. 1957–1969-ben az MSZMP KB tagja, 1959–1962-ben a PB póttagja, 1962–1969-ben rendes tagja.
- Szirmai Jenő** (1921–): politikus. 1948–1950-ben az MDP marcali járási bizottságának első titkára, 1950–1951-ben a Somogy megyei pártbizottság osztályvezető-helyettese, 1951–1952-ben a fonyódi járási pártbizottság első titkára, 1952–1953-ban a Somogy Megyei Tanács osztályvezetője, 1953–1956-ban a Komlói Szénbányászati Tröszt vezérigazgató-helyettese, 1956–1962-ben az MSZMP Somogy megyei bizottságának első titkára, 1962–1968-ban a SZÖVOSZ elnöke, 1968–1983-ban az OTP vezérigazgatója. 1962–1966-ban az MSZMP KB póttagja, 1966–1975-ben tagja.
- Szoldatics, Dalibor** (1909–): jugoszláv (szerb) diplomata. 1945 után a szövetségi parlament szervezőtitkára. Diplomataként az Egyesült Államokban, Argentínában és Olaszországban szolgált. 1953–1956-ban budapesti követ, 1956. októberben hívták vissza, de csak december elején utazott el Budapestről. 1957. januártól a jugoszláv Külügyi Államtitkárság protokollfőnöke.
- Sztálin, Jozsif Visszarionovics; Dzsugasvili** (1879–1953): szovjet politikus. 1917–1922-ben nemzetiségügyi népbiztos, 1919–1922-ben az állami ellenőrzés népbiztosa. 1922–1934-ben az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt, illetve 1934–1953-ban az SZKP KB főtitkára, 1941–1946-ban a Népbiztosok Tanácsa, illetve 1946–1953-ban a Minisztertanács elnöke (államfő), 1945-től „generálisszimusz” rangban. A nevéhez fűződő *sztálinizmus* államelméleti doktrína és diktatórikus rendszer kialakítója.
- Szurdi István; Fried Miklós** (1911–1987): politikus. 1944–1945-ben az SZDP gyöngyösi, majd megyei titkára, 1945–1946-ban vidéki titkárságának helyettes vezetője, 1946–1948-ban vezetője. A két munkáspárt egyesülése után, 1948–1950-ben az MDP KV szervezési osztályának munkatársa, 1950–1956-ban a Könnyűipari Minisztérium osztályvezetője, fősztályvezetője, 1957–1963-ban az MSZMP KB ipari és közlekedési osztályának vezetője, 1963–1966-ban az MSZMP KB titkára, 1966–1976-ban belkereskedelmi miniszter. 1948–1951-ben az MDP KV tagja. 1957–1980-ban az MSZMP KB tagja.
- Szűrös Mátyás** (1933–): politikus. 1965–1974-ben az MSZMP KB külügyi osztályának referense, 1974–1975-ben a külügyi osztály helyettes vezetője, 1975–1978-ban Magyarország berlini, 1978–1982-ben moszkvai nagykövete, 1983–1989-ben az MSZMP KB külügyi titkára. 1985–1989-ben az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke, 1989–1990-ben az Országgyűlés elnöke és ideiglenes államfő; 1989. október 23-án ő kiáltotta ki a Magyar Köztársaságot; 1990–1994-ben az Országgyűlés alelnöke. 2003-tól az úgynevezett Történelmi Szociáldemokrata Párt elnöke. 1978–1989-ben az MSZMP KB tagja.
- Taittinger, Pierre-Christian** (1926–2009): francia jobboldali politikus. 1976–1977-ben a Külügyminisztérium államtitkára. 1968–1995-ben a Szenátus tagja.
- Talvard, Bernard** (1947–): francia törvívó. Törvívásban 1972-ben (csapat) és 1976-ban olimpiai 3. (egyéni és csapat); 1971-ben és 1975-ben világbajnok (csapat); 1975-ben vb. 2. (egyéni); 1967-ben (egyéni) és 1974-ben vb 3. (csapat).

- Tardos Tibor** (1918–2004): író. A II. világháború idején Franciaországban élt, 1941–1944-ben a részt vett a francia nemzeti ellenállásban, 1945–1947-ben a *La Presse Nouvelle* és a *Fraternité* című lapok munkatársa, hazatérése után, 1947–1954-ben a *Szabad Nép* és a *Szabad Ifjúság* újságírója. 1956-ban részt vett a Petőfi Kör szervezésében, a forradalom után, 1957-ben börtönbüntetésre ítélték (1958-ban szabadult). 1963-tól ismét Párizsban élt és alkotott. Regényeket, elbeszéléseket, szatírákat és riportokat írt.
- Taróczy Balázs** (1954–): teniszező. 1982-ben, 1983-ban és 1986-ban nem hivatalos világbajnok (férfi páros), 1984-ben és 1985-ben vb 2. (férfi páros); 1974-ben Európa-bajnok (egyes), 1973-ban (férfi páros) és 1975-ben Eb 2. (egyes), 1973-ban (egyes) és 1974-ben Eb 2. (férfi páros); 1985-ben angol (wimbledoni) bajnok (férfi páros); 1984-ben amerikai bajnoki 3. (férfi páros); 1980-ban francia bajnoki 3. (férfi páros); 1982-ben a Mesterek Tornáján 3. (férfi páros). 1973–1986-ban a magyar Davis Kupa-csapat tagja. 1993–1994-ben a Magyar Tenisz Szövetség elnöke, 1997–2001-ben tiszteletbeli elnöke, 2001–2004-ben szakmai igazgatója.
- Taslitzky, Boris** (1911–2005): orosz származású, francia festőművész, grafikus. A koncentrációs táborok borzalmaival ábrázoló képei révén vált ismertté az 1950-es években.
- Tauszki Márta** (1920–): 1943-tól az Alliance Française budapesti könyvtárának munkatársa, 1945. szeptembertől letartóztatásáig a francia követség tájékoztatási osztályának titkára, irodai tisztviselő, François Gachot titkárnöje. 1949-ben a Legfelsőbb Bíróság államellenes összeesküvés vádjával 15 év szabadságvesztésre ítélt. Ezzel párhuzamosan megkapja a francia állampolgárságot. 1956. május 9-én szabadult és augusztus 11-én hagyja el Magyarországot Ausztria irányában, később Franciaországban telepedett le.
- Temesvári Andrea** (1966–): teniszező. 1986-ban a francia nemzetközi bajnokság győztese (női páros), 1985-ben és 1989-ben 3. (női páros); 1984-ben a nem hivatalos világranglistán 7. (egyes). 2001-től a magyar női Federation Kupa-csapat vezetője.
- Thatcher, Margaret Hilde**; 1951-ig *Roberts* (1925–2013): brit politikus. 1970–1974-ben oktatási miniszter, 1975–1990-ben Nagy-Britannia és Európa első női miniszterelnöke; 1975–1990-ben a Konzervatív Párt elnöke.
- Thome-Patenôtre, Jacqueline** (1906–1995): francia baloldali politikus. 1957-ben a Lakásügyi és Újjáépítési Minisztérium államtitkára. 1948–1958-ban a Szenátus tagja, 1960–1968-ban a Nemzetgyűlés alelnöke. 1947–1983-ban Rambouillet polgármestere.
- Thorez, Maurice** (1900–1964): francia politikus. 1919–1920-ban a francia Szocialista Párt, 1920-tól az FKP tagja, 1924–1964-ben az FKP KB, 1925–1964-ben a PB tagja. 1925–1930-ban az FKP titkára, 1930–1964-ben főtitkára. 1928–1943-ban a Komintern VB tagja, 1939–1943-ban a Komintern elnökségi tagja is. 1932–1939-ben nemzetgyűlési képviselő, 1936-ban a Népfront egyik vezetője. A II. világháború idején a Szovjetunióba emigrált, hazatérése után, 1944–1964-ben ismét nemzetgyűlési képviselő. 1945–1946-ban tárca nélküli miniszter, 1946–1947-ben miniszterelnök-helyettes.
- Tigana, Jean** (1955–): francia labdarúgó, edző. 1975–1978-ban a Sporting Toulon, 1978–1981-ben az Olympique Lyon, 1981–1989-ben a Girondins Bordeaux, 1989–1991-ben az Olympique Marseille labdarúgója, csatár. 1993–1995-ben az

- Olympique Lyon, 1995-1999-ben az AS Monaco, 2000-2003-ban az FC Fulham (angol), 2005-től a Besiktas (török) edzője. Játékosként 1986-ban vb 3., 1982-ben vb 4.; 1984-ben Európa-bajnok; 1983/84-ben BEK-győztes; 1983/84-ben, 1984/85-ben, 1986/87-ben, 1989/90-ben és 1990/91-ben francia bajnok; 1985/86-ban francia kupagyőztes. Edzőként 1996/97-ben francia bajnok. 1980-1988-ban 52-szeres francia válogatott.
- Tilli** Endre; *Tilly* (1922-1958): vívó. Törvívásban 1952-ben és 1956-ban olimpiai 3. (csapat); 1957-ben világbajnok (csapat), 1955-ben vb 2. (csapat), 1953-ban és 1954-ben vb 3. (csapat). Kardvívásban 1949-ben főiskolai világbajnok (csapat). 1957-1958-ban az egyiptomi vívóválogatott edzője. Repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett.
- Tillon**, Charles (1897-1993): francia politikus. 1932-1952-ben az FKP KB, 1945-1952-ben az FKP PB tagja. 1945-1947-ben fegyverkezési, illetve újjáépítési miniszter. 1952-ben a kelet-közép-európai országokban lefolytatott sztálini perek mintájára a pártvezetés koholt vádak alapján elítélte és kizárta a pártból.
- Tímár** Mátyás (1923-): gazdaságpolitikus. 1955-1957-ben, 1960-1962-ben pénzügyminiszter-helyettes, 1962-1967-ben pénzügyminiszter, 1967-1975-ben a Minisztertanács elnökhelyettese, 1975-1988-ban a Magyar Nemzeti Bank elnöke.
- Tito**, Joszip Broz; *Broz* (1892-1980): jugoszláv politikus. 1937-1952-ben a Jugoszláv Kommunista Párt, illetve 1952-1966-ban a Jugoszláv Kommunista Szövetsége főtitkára, 1966-1980-ban elnöke. 1945-1953-ban Jugoszlávia miniszterelnöke, egyúttal 1953-1974-ben köztársasági elnöke, 1974-1980-ban örökös elnöke.
- Tömpe** István (1909-1988): politikus. 1945-1946-ban Rajk László titkára, 1946-1948-ban Somogy vármegye alispánja, 1948-1950-ben a Belügyminisztérium közigazgatási főosztályának vezetője, 1950-1956-ban a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetője és az Országos Erdészeti Főigazgatóság vezetője. 1956-1958-ban a belügyminiszter első helyettese és a Honvédelmi Tanács tagja, 1958-1962-ben a földművelésügyi miniszter első helyettese, 1962-1974-ben a Magyar Rádió és Televízió, 1974-1983-ban az Állami Rádió és Televízió Bizottság elnöke. 1956-1988-ban az MSZMP KB tagja.
- Török** Gábor (1902-1966): vegyész-mérnök. 1943-1947-ben a magyardíószegei első magyar gyorsfagyasztó üzem vezetője, 1947-1949-ben a Mezőgazdasági Ipari Rt. gyorsfagyasztó üzemének vezetője, 1949-1950-ben az Országos Közellátási Hivatal Tartósító és Hűszipari Főosztályának, 1950-1959-ben az Országos Mezőgazdasági Ipari Kísérleti Kutató Intézet, 1959-1966-ban az ebből megalakult Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet (KÉKI) igazgatója. 1962-1966-ban a Felsőfokú Élelmiszeripari Technikum Kémia Tanszék tanszékvezető tanára. A BME Vegyész-mérnöki Kar címzetes egyetemi tanára. 1955-ben Kossuth-díjat kapott.
- Török** István (1925-1991): politikus, közgazdász. 1958-1963-ban a Külkereskedelmi Minisztérium nemzetközi főosztályának vezetője, 1963-1967-ben Olaszországban kereskedelmi főtanácsos, 1967-1975-ben a Chemolimpex vezérigazgatója, 1975-1980-ban külkereskedelmi miniszterhelyettes, 1980-1988-ban a Külkereskedelmi Minisztérium államtitkára.
- Triolet**, Elsa; *Kagan, Ella Jurjevna* (1896-1970): francia író. Vlagyimir Vlagyimi-rovics Majakovszkijjal részt vett a futurista mozgalomban. Műveit kommunista elkötelezettség és finom pszichológiai motiváció jellemzi, későbbi alkotásaiban a szürreális és a szocialista realista ábrázolásmódot próbálta ötvözni. Is-

- mertebb művei: *Milyen kár volt* (1946); *Művész a viharban* (1947); *Az emlékmű* (1958); *Az avignoni szerelmesek* (1960); *A romfelügyelő* (1962); *A fehér ló* (1965).
- Turbet-Delof**, Guy (1922–): francia diplomata, egyetemi tanár. 1947–1958-ban Franciaország budapesti követségén kulturális attasé és a Francia Intézet igazgatója. A Bordeaux III Egyetem tanára, a Magreb, Afrikai és Antillai Irodalmi Tanulmányi Központ (CELMA) alapítója.
- Tzara**, Tristan; *Rosenstock*, *Samuel* (1896–1963): francia költő, képzőművész. 1916-ban a *dadaizmus* nevű művészeti irányzat megalapítójaként a Cabaret Voltaire dada-estjein lépett fel. 1920-ban Párizsba költözött, a *Littérature* csoporttal vette fel a kapcsolatot. A konvencióktól való elszakadást hirdette, s az anarchista, pusztító törekvés jegyeit fogalmazta meg *Hét dada kiáltványában* (1924). Később figyelme a szürrealizmus felé fordult, próza- és képverseket, irodalomelméleti esszéket írt. Művei magyarul az *AA úr az antifilozófus. Dadaista kiáltványok és válogatott versek* (1992) című kötetben jelentek meg.
- Ujlaki** József (1929–2006): franciaországi magyar labdarúgó. 1938–1945-ben a Kőbányai TC, 1945–1947-ben a Ganz TE, 1947–1949-ben a Stade Français, 1949–1950-ben az FC Sète, 1950–1953-ban az Olympique Nice, 1953–1958-ban az OGC Nice, 1958–1964-ben a Racing Club de Paris, 1964–1965-ben az FC Metz, 1965–1966-ban az AS Aix-en-Provence labdarúgója; csatár, jobbszélső és jobbösszekötő. 1955–1956-ban francia bajnok, 1954-ben francia kupagyőztes (1954); a francia bajnokság 7. legeredményesebb góllövője. 1952–1960-ban 21-szeres francia válogatott.
- Urbán** Lajos (1934–): politikus. 1962–1963-ban a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium főmérnöke, 1963–1967-ben az Országos Tervhivatal, 1967–1973-ban az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztály munkatársa, 1973–1974-ben a MÁV vezérigazgató-helyettese, 1974–1977-ben vezérigazgatója, 1976–1977-ben közlekedés- és postaügyi miniszterhelyettes, 1977–1983-ban a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium, 1983–1984-ben a Közlekedési Minisztérium államtitkára, 1984–1988-ban közlekedési miniszter, 1989–1990-ben a MÁV elnök-vezérigazgatója.
- Váci** Mihály (1924–1970): költő. 1950–1954-ben az Oktatásügyi Minisztérium munkatársa, 1954–1960-ban a Tankönyvkiadó szerkesztője, 1960-tól az *Élet és Irodalom* munkatársa, 1963-tól az *Új Írás* szerkesztője. A *Tűztánc* nemzedék tagja. Dalszerű közvetlenséggel szólaltatta meg a betegség, a magány és a társkeresés gyötrelmeit, a közösségi és az egyéni életet egynek tartó ember harmóniáját. 1965-ben Kossuth-díjat kapott. Fontosabb verseskötetei: *Mindenütt otthon* (1961); *Szegények hatalma* (1964); *Eső a homokra* (1968); *A sokaság fia* (1970).
- Vailland**, Roger (1907–1965): francia író, esszéista, forgatókönyvíró és publicista. Az FKP soraiban részt vett az ellenállási mozgalomban, és íróként is „haladó” elkötelezettségű műveket alkotott. Az 1956-os magyar forradalom leverése és az FKP szovjeteket támogató állásfoglalása készítette arra, hogy feladja kommunista meggyőződését, s 1959-ben hivatalosan is kilépjen a kommunista pártból. Magyarul is megjelent művei: *Szép maszk* (1956), *A törvény* (1958) *Különös játékok* (1963), *Gonosz játékos* (1973).
- Valkó** Márton (1911–1996): politikus, diplomata, gazdasági vezető. 1953–1964-ben a Lenin Kohászati Művek vezérigazgatója, 1964–1968-ban Magyarország párizsi nagykövete, 1968–1974-ben a KÉV Metró vezérigazgatója. 1954–1956-

- ban az MDP KV póttagja, 1957–1966-ban az MSZMP KB tagja. 1949-ben Kossuth-díjat kapott.
- Vályi Péter** (1919–1973): politikus. 1950–1953-ban az MDP KV államgazdasági, illetve ipari és közlekedési osztály alosztályvezetője, 1953–1954-ben a Chinoin Gyógyszergyár vezérigazgatója, 1954–1955-ben a Nehézipari Minisztérium Szervesvegyipari Igazgatóságának vezetője. 1955–1961-ben az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, 1961–1967-ben első elnökhelyettese, 1967–1971-ben pénzügyminiszter, 1971–1973-ban a Minisztertanács elnökhelyettese. 1970–1973-ban az MSZMP KB tagja.
- Vandel, Michel** (1914–2004): francia politikus. 1950–1964-ben az FKP KB tagja, 1964–1976-ban a párt pénzügyi ellenőrző bizottságának tagja.
- Varga Béla** (1903–1995): politikus. 1945–1946-ban a Nemzeti Főtanács tagja, 1946–1947-ben a Nemzetgyűlés elnöke. 1945–1947-ben az FKgP fővárosi elnöke, illetve országos ügyvezető alelnöke és az FKgP PB tagja. New Yorkban telepedett le, 1949–1958-ban a Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke, 1958-tól az emigráns kormány szerepét felvállaló Magyar Bizottság vezetője. 1990-ben, a rendszerváltozás után részt vett a szabadon választott magyar Országgyűlés alakuló ülésén. 1991-ben végleg hazatelepült, a Magyar Nemzeti Ellenállási Szövetség díszelnöke, 1955-től pápai prelátus, 1990-től címzetes prépost.
- Varga Imre** (1923–): szobrászművész. Kisplasztikáiban, köztéri szobraiban a hagyományos mintázási módszert a 20. század művészeti irányzataival, leginkább a pop-art elemeivel ötvözte. Hangsúlyozott és megszerkesztett tárgyi környezete közvetlen, emberközeli megjelenítést eredményez. Pályája egy-egy szakaszában táblaképeket, grafikákat és gobelineket is készített. 1973-ban Kossuth-díjat, 1982-ben Herder-díjat kapott. Fontosabb művei: *Prométheusz* (Antwerpen, 1965); *Radnóti* (Salgótarján, 1969); *Lenin* (Mohács, 1974, 1990 után elbontották); *Madonna* és *Szent István* (Róma, Szent Péter-bazilika altemplomának magyar kápolnája, 1980); *Bartók* (Párizs, 1981).
- Varjú Vilmos** (1937–1994): atléta, súlylökő. Súlylökésben 1964-ben olimpiai 3.; 1962-ben és 1966-ban Európa-bajnok, 1971-ben Eb 4.; 1966-ban a fedettpályás Európa Játékok győztese; 1967-ben Európa Kupa-győztes; 1964-ben angol bajnok. 1960-ban Európa-csúcsot dobott.
- Várkonyi Péter** (1931–2008): politikus. 1958–1961-ben a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, 1961–1965-ben a Minisztertanács Titkárságának munkatársa és Münnich Ferenc titkárságvezetője, 1965–1969-ben az MSZMP KB külügyi osztályának osztályvezető-helyettese, 1969–1980-ban a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala vezetője (1969–1971-ben miniszterhelyettesi, 1971–1980-ban államtitkári rangban). 1980–1982-ben a *Népszabadság* főszerkesztője, 1983–1989-ben külügyminiszter, 1989–1990-ben Magyarország washingtoni nagykövete. 1975–1989-ben az MSZMP KB tagja, 1982–1983-ban az MSZMP KB külügyi titkára.
- Várkonyi Zoltán** (1912–1979): színész, rendező. 1934–1941-ben a Nemzeti Színház, 1941–1944-ben a Madách Színház művésze, 1945–1950-ben a Művész Színház igazgatója, 1950–1962-ben ismét a Nemzeti Színház művésze; közben 1951–1953-ban a Magyar Néphadsereg Színházának főrendezője, 1962–1971-ben a Vígszínház főrendezője, 1971–1979-ben igazgatója. 1949-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára, 1972–1979-ben rektora. 1953-ban és 1956-ban Kossuth-díjat kapott.

- Vas István** (1910–1991): költő, író, műfordító. Pályakezddőként Kassák Lajos avantgárd köréhez, majd a *Nyugat* táborához tartozott. Klasszikus formakultúrájú verseiben az értelemnek és a 20. századi ember nyugtalan világának intellektuális szintézisét kívánta megvalósítani. A humanista morál, a közösségi felelősségvállalás és a hazaszeretet élménye költészetének alapvető tartalmi vonása. 1962-ben és 1985-ben Kossuth-díjat kapott. Ismertebb verseskötetei: *Kettős örvény* (1947); *A teremtett világ* (1956); *Rapszódia egy őszi kertben* (1960); *Ráérünk* (1983); *Mégis* (1985). Önéletrajzi írásai: *A félbeszakadt nyomozás* (1967); *Miért víjog a saskeselyű?* (1981).
- Vas Zoltán; Weinberger** (1903–1983): politikus, író. 1925-ben a KMP KB tagja, még ebben az évben illegális kommunista tevékenység miatt letartóztatták, 6 év fegyházra ítélték, amelyet 1929-ben 13 és fél évre súlyosbíttak, 1940-ben Rákosi Mátyással együtt a Szovjetunióba távozhatott. 1945-ben Budapest polgármestere, 1945–1949-ben a Gazdasági Főtanács főtitkára, 1949–1953-ban az Országos Tervhivatal elnöke, 1954–1955-ben Nagy Imre kormányának titkárságvezetője, 1955–1956-ban külkereskedelmi miniszterhelyettes, az 1956-os forradalom idején a közellátási kormánybizottság elnöke. 1945–1956-ban az MKP, illetve az MDP KV tagja, 1948–1951-ben az MDP PB póttagja, 1951–1953-ban rendes tagja. 1953-ban tisztségeiből leváltották. Nagy Imre köréhez csatlakozott. 1956-os szerepvállalása miatt kiszorult a politikából. Ezután csak írói tevékenységet folytatott.
- Vásárhelyi Miklós** (1917–2001): politikus, újságíró. 1945–1949-ben a *Szabadság*, illetve a *Szabad Nép* munkatársa; 1946-ban részt vett a párizsi béketárgyalásokon. 1950-ben a Magyar Rádió igazgatója, 1951–1952-ben a *Művelt Nép* felelős szerkesztője, 1952–1954-ben a *Hungary–Vengrija* című kétnyelvű folyóirat főszerkesztője. 1954–1955-ben a Tájékoztatási Hivatal elnökhelyettese. Nagy Imre szűkebb köréhez tartozott, az 1956-os forradalom idején a Nagy Imre-kormány sajtófőnöke. A forradalom leverése után a Nagy Imre-csoport tagjaival együtt Romániába hurcolták, letartóztatták, 1958-ban a Nagy Imre és társai per kilencedrendű vádlottjaként öt év börtönre ítélték (1960-ban amnesztiával szabadult). 1961–1964-ben a Képzőművészeti Kiadó lektora, 1965–1972-ben az *Élet és Tudomány* munkatársa, 1972–1990-ben az MTA Irodalomtudományi Intézet munkatársa.
- Védrine, Hubert** (1947–): francia szocialista politikus, diplomata. 1971-től a francia Szocialista Párt tagja, 1979–1980-ban a Külügyminisztérium közel-keleti koordinátora, 1980–1981-ben a minisztérium tudományos, műszaki és fejlesztési igazgatója, 1981–1988-ban Mitterrand elnök diplomáciai tanácsadója, 1988–1991-ben szóvivője, 1991–1995-ben a Köztársasági Elnöki Hivatal főtitkára, 1997–2002-ben külügyminiszter.
- Vercors; Bruller, Jean** (1902–1991): francia író, grafikus. Művészi pályáját grafikusként kezdte, rajzait albumokban adta ki, az 1920-as évektől elsősorban irodalommal foglalkozott, első könyvei saját illusztrációival jelentek meg. 1932-től negyedévente adta ki szatirikus írásait *Relevés trimestriels* címmel. A II. világháború idején a nemzeti ellenállás tagja, a mozgalom kiadójának, az *Éditions de Minuit*-nek a megalapítója. Regényei, háborús élményeit feldolgozva, a német megszállókkal szembeni harcról szóltak. Ismertebb művei: *A tenger csendje* (1946); *Út a csillag felé* (1948); *Azon a napon* (1958); *Amerre a szél fúj* (1958); *A csend csatája* (1973); *Farkascsapda* (1982).

- Veress Péter** (1928–): politikus, diplomata. 1958–1960-ban Magyarország damaszkuszi, 1960–1962-ben tel-avivi külkereskedelmi képviselőjének vezetője, 1962–1971-ben a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezető-helyettese, főosztályvezetője, külkereskedelmi miniszterhelyettes. 1974–1979-ben Magyarország párizsi nagykövete, 1979–1987-ben külkereskedelmi miniszter, majd 1987–1988-ban kormánybiztosként ő irányította az összevont Kereskedelmi Minisztérium megszervezését, 1988–1989-ben a Minisztertanács Tanácsadó Testületének titkára, 1989–1990-ben a kormány Világgazdasági Tanácsadó Testületének tagja. 1980–1988-ban az MSZMP KB tagja.
- Vermeersch, Jeannette; Vermeersch, Julie Marie** (1910–2001): francia politikus. 1945–1947-ben az FKP KB póttagja, 1947–1968-ban tagja; 1950–1954-ben az FKP PB póttagja, 1954–1968-ban tagja, 1968-ban nem értett egyet a párt Csehszlovákiával kapcsolatos álláspontjával, ezért mind KB-, mind PB-tagságáról lemondott. 1945–1946-ban az alkotmányozó nemzetgyűlés, 1946–1958-ban a Nemzetgyűlés, 1958–1968-ban a Szenátus tagja. 1945–1974-ben a Francia Nőszövetség (UFF) alelnöke és a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség VB tagja. Maurice Thorez felesége.
- Viens, Gaston** (1924–): francia politikus. 1950–1964-ben az FKP KB tagja és 1956–1959-ben a KB titkára; 1989-ben kizárták a pártból. 1967–2001-ben a Val-de-Marne megyei önkormányzat vezetőségi tagja, 2001-től tiszteletbeli elnöke. 1994-től az úgynevezett Franciaországi Progresszista Választottak Mozgalmának tagja.
- Vigier, Jean Louis** (1914–1992): francia politikus. 1947-től Párizs Város Tanácsának tagja, majd elnöke. 1951–1955-ben és 1956–1958-ban nemzetgyűlési képviselő (RPF, majd Függetlenek és Parasztok Szociális Indíttatással). 1959–1980-ban a Szenátus tagja.
- Villefosse, Louis de** (1900–1984): tengerészkapitány, író, történész. Az 1956-os magyar forradalom leverése után kilépett a kommunista befolyású Francia Írók Szövetségéből és szakított a kommunista mozgalommal.
- Villiers, Georges** (1899–1982): francia politikus, gazdasági vezető. 1946–1966-ban a Francia Munkaadók Országos Tanácsának (CNPF) elnöke.
- Vincze József** (?) diplomata. 1959–1963-ban párizsi követ, 1963–1964-ben ugyanott nagykövet, 1965–1969-ben bukaresti nagykövet, 1970–1973-ban prágai nagykövet, 1975–1979-ben brüsszeli nagykövet, ugyanakkor Luxemburg és Belgium területén főkonzul. 1979-ben nyugdíjba vonul.
- Vorosilov, Kliment Jefremovics** (1881–1969): szovjet politikus, katonai vezető. 1925–1934-ben hadügyi és haditengerészeti népbiztos, 1934–1940-ben honvédelmi népbiztos, 1940–1946-ban a Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese. 1924–1925-ben a Moszkvai Katonai Körzet parancsnoka, 1925–1934-ben a Forradalmi Katonai Tanács elnöke, 1935-ben a Szovjetunió egyik első marsallja, az ország német megtámadása után, 1941-től az Állami Honvédelmi Bizottság tagja, 1941–1945-ben az Északnyugati Front főparancsnoka, illetve a partizánmozgalom legfőbb irányítója. 1945–1947-ben a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) elnöke. 1953–1960-ban a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke. 1921-től az SZKP KB, 1926-tól a PB tagja.
- Vörös Ferenc** (1922–): úszó. 1947-ben a monte-carlói Eb 2. (1500 m gyors); 1947-ben a Balkán Játékok győztese (1500 m gyors).

- Vrhovec, Josip** (1926–2006): jugoszláv (horvát) politikus. 1972–1978-ban Zágráb polgármestere; 1974–1978-ban a Jugoszláv Kommunista Szövetsége (JKSZ) KB Elnökség tagja, 1978–1982-ben Jugoszlávia külügyminisztere.
- Wałęsa, Lech** (1943–): lengyel politikus. 1980–1990-ben a kormánytól független szakszervezet, a Szolidaritás elnöke, 1990–1995-ben a Lengyel Köztársaság elnöke. 1983-ban Nobel-békedíjat kapott.
- Weiner Leó** (1885–1960): zeneszerző. 1908–1957-ben a Zeneművészeti Főiskola rendes tanára. A verbunkosra épülő késő romantikus zenei stílus egyik legjelentősebb képviselője. 1950-ben és 1960-ban Kossuth-díjat kapott. Zenekari műveket (*Farsang*, 1907; *Pasztorál, fantázia és fuga*, 1934; *Toldi* – szimfonikus költemény, 1952); színpadi kísérőzenét (*Csongor és Tünde*, 1913) írt. Zeneelméleti írásai: *Elemző összhangzattan* (1944); *A hangszeres zene formái* (1955).
- Wojtaszek, Emil** (1927–): lengyel politikus. 1972–1976-ban Lengyelország párizsi nagykövete, 1976-ban közigazgatási, területgazdasági és környezetvédelmi, 1976–1980-ban külügyminiszter; 1980–1981-ben a Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) KB titkára.
- Wurmser, André** (1899–1984): francia kommunista író, újságíró, kritikus. 1947–1972-ben a *Lettres Françaises* irodalmi és művészeti folyóirat és a *L'Humanité* munkatársa. Ismertebb művei: *Budapesti levelek* (Louise Mamiackal, 1955); *Születő legendák földjén* (1959); *A gyilkos az első számú áldozat* (1965); *Az elegáns fekete autó* (1978).
- Zágon József** (1909–1975): római katolikus főpap. 1949-től Olaszországban élt, 1950–1956-ban a magyar emigráció úgynevezett apostoli vizitátora, valamint az elvándorlás és turizmus pápai bizottságának titkára. 1956-tól pápai prelátus, 1967-től a római konzisztoriális kongregáció altitkára.
- Zákó András, Zakó András** (1898–1968): honvéd tábornok, vezérőrnagy. 1940–1942-ben vezérkari ezredesi rangban a Hadiakadémián a hadművelési vezérkari szolgálat rendes tanára, 1943–1944-ben a marosvásárhelyi 27. székely könnyű hadosztály parancsnoka, 1944. október–1945. májusban vezérőrnagyi rangban a vezérkar 2. hadosztályának parancsnoka. 1945-ben amerikai hadifogságba esett. 1945–1948-ban az Innsbruck melletti Absam helységben a menekülttábor őre, 1948–1968-ban a klagenfurti Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének alapító vezetője.
- Zámbó Sándor** (1944–): labdarúgó. 1962–1980-ban az Újpesti Dózsa, 1980–1981-ben a Chinoin, 1981–1982-ben a Balassagyarmati SE, 1982–1985-ben a Gödi SE, 1985–1988-ban az UFC Pama, 1988–1990-ben az UFC Kittsee (osztrákok) labdarúgója. 1972-ben Eb 4.; 1973/74-ben BEK 3.; 1969–1974/75-ben, 1977/78-ban és 1978/79-ben összesen 9-szeres magyar bajnok; 1970/71-ben magyar kupagyőztes; 1969–1975-ben 33-szoros magyar válogatott.
- Zarka, Pierre** (1948–): francia politikus. 1979–1984-ben a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom főtitkára. 1978–1986-ban nemzetgyűlési képviselő. 1991-től az FKP KB titkára, 1994–2000-ben a *L'Humanité* igazgatója.
- Zhou En-lai** lásd *Csou En-laj*
- Zombori Sándor; Talián** (1951–): labdarúgó, újságíró. 1959–1973-ban a Pécsi Dózsa, 1973–1975-ben a Pécsi MSC, 1975–1982-ben a Vasas, 1982–1985-ben a Montpellier (francia) labdarúgója. 1978-ban vb-résztvevő; 1976/77-ben magyar

bajnok; 1980/81-ben magyar kupagyőztes; 1975–1982-ben 26-szoros magyar válogatott. 1987-től a *Nemzeti Sport*, illetve a *Népsport* munkatársa.

Zságot Irén (1924–1999): műugró. Toronyugrásban 1947-ben Eb 2., műugrásban 1954-ben Eb 4., 1947-ben és 1958-ban Eb 5.; 1949-ben műugrásban és toronyugrásban főiskolai világbajnok. A sportág első örökös magyar bajnoka.

Zsivkov, Todor Hrisztov (1911–1998): bolgár politikus. 1950–1954-ben a Bolgár KP titkára, 1954–1989-ben első titkára, 1962–1971-ben Bulgária miniszterelnöke, 1971–1989-ben az Államtanács elnöke (államfő).

Zsivótzky Gyula; Zsivoczky (1937–2007): atléta, kalapácsvető. Kalapácsvetésben olimpiai bajnok (1968), olimpiai 2. (1960, 1964), olimpiai 5. (1972); Európa-bajnok (1962), Eb 2. (1966), Eb 3. (1958), Eb 4. (1969); Európa Kupa 2. (1967); Európa-Amerika-verseny 2. (1967); Universiade-győztes (1959, 1961, 1965), Universiade 2. (1963), Universiade 3. (1957). Világcúcstartó (1965: 73,74 m; 1968: 73,76 m). 2000-ben Magyar Örökség-díjat kapott, 2004-től a Nemzet Sportolója.



BIBLIOGRÁFIA

I. Franciaország és Kelet-Közép-Európa kapcsolatai, 1944–1990

1. KÖNYVEK

a) Publikált források

Charles de Gaulle: *Discours et messages*. Tome II. *Dans l'Attente (février 1946–avril 1958)*. Paris, Plon, 1970.

Charles de Gaulle: *Discours et messages*. Tome III. *Avec le Renouveau (mai 1958–juillet 1962)*. Paris, Plon, 1970.

Charles de Gaulle: *Discours et messages*. Tome IV. *Pour l'Effort (août 1962–décembre 1965)*. Paris, Plon, 1970.

Charles de Gaulle: *Discours et messages*. Tome V. *Vers le Terme (janvier 1966–avril 1969)*. Paris, Plon, 1970.

Documents diplomatiques français, 1944. Tome II. 9 septembre–31 décembre. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1996.

Documents diplomatiques français, 1945. Annexes, 11 septembre–2 octobre. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1996.

Documents diplomatiques français, 1945. Tome I. 1^{er} janvier–30 juin. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1998.

Documents diplomatiques français, 1945. Tome II. 1^{er} juillet–31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Réd. par Michèle Galdemar, Sylvie Lefèvre, Sylvain Wagnon-Charpy. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 2000.

Documents diplomatiques français, 1946. Annexes, 25 avril–12 décembre. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1996.

Documents diplomatiques français, 1946. Tome I. 1^{er} janvier–30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou, réd. par Michèle Galdemar, Sylvie Lefèvre, Sylvain Wagnon-Charpy. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin, PIE-P. Lang, 2003.

Documents diplomatiques français, 1947. Annexes, 10 mars–15 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou, réd. par Michèle Galdemar, Edouard Husson, Sylvain Wagnon-Charpy. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission

- de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin, PIE-P. Lang, 2003.
- Documents diplomatiques français, 1954.* Tome I. 21 juillet-31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1987.
- Documents diplomatiques français, 1955.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1987.
- Documents diplomatiques français, 1955.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1988.
- Documents diplomatiques français, 1956.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français. Paris, Impr. nationale, 1988.
- Documents diplomatiques français, 1956.* Tome II. 1^{er} juillet-23 octobre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1989.
- Documents diplomatiques français, 1956.* Tome III. 24 octobre-31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1990.
- Documents diplomatiques français, 1957.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1990.
- Documents diplomatiques français, 1957.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1991.
- Documents diplomatiques français, 1958.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1992.
- Documents diplomatiques français, 1958.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1993.
- Documents diplomatiques français, 1959.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Georges-Henri Soutou. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1994.
- Documents diplomatiques français, 1959.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Jean-Baptiste Duroselle et Maurice Vaisse. Paris, Ministère des Affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1995.
- Documents diplomatiques français, 1960.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1995.
- Documents diplomatiques français, 1960.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse, avec la collab. de Colette Barbier, Paulette Enjalran, Philippe Husson, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1996.
- Documents diplomatiques français, 1961.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse, avec la collab. de Colette Barbier, Antoine Daveau, Paulette

- Enjalran, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1997.
- Documents diplomatiques français, 1961.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Antoine Daveau, Philippe Husson, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1998.
- Documents diplomatiques français, 1962.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Antoine Daveau, Philippe Husson, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1998.
- Documents diplomatiques français, 1962.* Tome II. 1^{er} juillet-30 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 1999.
- Documents diplomatiques français, 1963.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Antoine Daveau, Philippe Husson, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 2000.
- Documents diplomatiques français, 1963.* Tome II. 1^{er} juillet-30 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, 2001.
- Documents diplomatiques français, 1964.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Nathalie Buffet, Antoine Daveau, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, PIE-P. Lang, 2002.
- Documents diplomatiques français, 1964.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Nathalie Buffet, Antoine Daveau, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin: PIE-P. Lang, 2002.
- Documents diplomatiques français, 1965.* Tome I. 1^{er} janvier-30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Nathalie Buffet, Antoine Daveau, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin: PIE-P. Lang, 2003.
- Documents diplomatiques français, 1965.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse, réd. par Colette Barbier, Marie-Pierre Geoffroy, Guillaume Stora, et al. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, PIE-P. Lang, 2004.
- Documents diplomatiques français, 1966.* Tome I. 1^{er} janvier-31 mai. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2006.
- Documents diplomatiques français, 1966.* Tome II. 1^{er} juillet-31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2006.
- Documents diplomatiques français, 1967.* Tome I. 1^{er} janvier-1^{er} juillet. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de

- publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2008.
- Documents diplomatiques français, 1967*. Tome II. 1^{er} juillet–29 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2008.
- Documents diplomatiques français, 1968*. Tome I. 1^{er} janvier–29 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2009.
- Documents diplomatiques français, 1968*. Tome II. 2 juillet–31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français, Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2010.
- Documents diplomatiques français, 1969*. Tome I. 1^{er} janvier–30 juin. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2011.
- Documents diplomatiques français, 1969*. Tome II. 1^{er} juillet–31 décembre. Sous la dir. de Maurice Vaisse. Paris, Ministère des affaires étrangères, Commission de publication des documents diplomatiques français; Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, PIE-P. Lang, 2012.
- Documents sur les relations politiques entre la France et la Tchécoslovaquie*. Vol. 1.: 1945–1948. Sous la dir. de Pavol Petruf. Bratislava, Institut d'histoire de l'Académie des Sciences (SAV) Slovaque – e-Collegium Institut (France&Hongrie), 2002.

b) Monográfiák

- Averous, Valérie: *Le Parti communiste français et les crises de l'automne 1956*. Mémoire de DEA, Histoire du XX^e siècle, Paris, Institut d'études politiques, 1998.
- Bartosek, Karel: *Les aveux des archives: Prague–Paris–Prague, 1948–1968*. Paris, Seuil, 1996.
- Brard, Yves: *Les relations franco-roumaines*. Paris, La documentation Française, Notes et études documentaires, 3696, 9 juin 1970.
- Buda, Dirk: *Ostpolitik à la française: Frankreichs Verhältnis zur UdSSR von de Gaulle zu Mitterrand*. Marburg, Arbeit und Gesellschaft, 1990.
- Chavigny, Régis: *La spécialisation internationale des pays d'Europe de l'Est lors du passage du plan au marché: l'évolution de leurs échanges avec la Communauté européenne*. Thèse d'économie. Nancy, Université de Nancy II, décembre 1994.
- Deli Péter: *De Budapest à Prague. Les sursauts de la gauche française*. Paris, Antropos, 1981.
- Dufoix, Stéphane: *Politiques d'exil: Hongrois, Polonais et Tchécoslovaques en France après 1945*. Paris, PUF, 2002.

- Eisterer, Klaus: *La présence française en Autriche, 1945–1946*. Vol. I.: Occupation, dénazification, action culturelle. Publications de l'Université de Rouen, Centre d'études et de recherches autrichiennes, 1998.
- Eisterer, Klaus: *La présence française en Autriche, 1945–1946*. Vol. II.: Relations humaines, questions économiques, prisonniers de guerre, le problème du Tyrol du Sud. Publications de l'Université de Rouen, Centre d'études et de recherches autrichiennes, 2005.
- Garadnai Zoltán: *Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában (1958–1969). A francia „détente-entente-coopération” politika lehetőségei, külső és belső korlátai*. PhD-értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Program, 2005.
- Godin, André: *Une passion roumaine: histoire de l'Institut français de hautes études en Roumanie, 1924–1948*. Paris-Montréal, L'Harmattan, 1998. (Coll. Culture et diplomatie française).
- Gomart, Thomas: *Double détente, les relations franco-soviétiques de 1958 à 1964*. Paris, Publication de la Sorbonne, 2003.
- Grandsenne, Florence: *Les intellectuels français face aux crises du communisme. Réception et interprétation des mouvements et de leur répression (1956–1981)*. Thèse de doctorat sous la dir. de Serge Berstein. IEP de Paris, Cycle supérieure d'Études Soviétiques et Est-Européennes, 1998.
- Grémion, Pierre: *Paris-Prague. La gauche face au nouveau et à la régression tchécoslovaques, 1968–1978*. Paris, R. Julliard, 1975.
- Guénard-Maget, Annie: *La présence culturelle française en Europe centrale et orientale avant et après la guerre (1936–1940; 1940–1949)*. Lille, Anrt - Atelier National de, 2004.
- Hatschikjan, Magarditsch: *Jenseits der Westpolitik: die Aussenpolitik der osteuropäischen Staaten im Wandel*. Opladen, Leske und Budrich, 2000.
- Henser, Beatrice: *Western Containment Policies in the Cold War: the Yugoslav Case, 1949–1954*. London, Routledge, 1989.
- Jalabert, Laurent: *Le grand débat: les universitaires français, historiens et géographes, et les pays communistes de 1945 à 1991*. Groupe de Recherche en Histoire immédiate, Toulouse, 2001.
- Dariusz, Jarosz-Maria, Pasztor: *Conflits brûlants de la guerre froide, les relations franco-polonaises de 1945 à 1954*. Panazol, Lavauzelle, 2005.
- Karbowska, Monika: *La détente en Europe. Les relations entre la France et la Pologne de 1956 à 1963*. Mémoire de DEA en Histoire des Relations Internationales sous la dir. de Robert Frank. Université de Paris I - Institut Pierre Renouvin, 1995.
- Keckés D. Gusztáv: *Franciaország Közép-Kelet-Európa politikája 1918-tól napjainkig*. Az OM NKFP 5/020/2001. számú projekt keretében készült tanulmány. *Grotius*. A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Tudományos Folyóirata: <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=LZEOHF>
- Landau, Alice: *La diplomatie internationale en Europe centrale*. Paris, L'Harmattan, 1999.
- Lomellini, Valentina: *Les relations dangereuses. French Socialists, Communists and the Human Rights Issue in the Soviet Bloc*. Bruxelles, Peter Lang, 2012.
- Markewicz, Władysław: *Przeobrażeni świadomości narodowej reemigrantów polskich z Francji*. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, 1960.

- Petruf, Pavol: *Politické vzťahy medzi Francúzskom a Československom a Francúzskom a Slovenskom (1939–1948): Vyber z dokumentov*. Martin, Matica slovenska, 2003.
- Pistorius, Georges: *Destin de la culture française dans une démocratie populaire. La présence française en Tchécoslovaquie (1948–1956)*. Paris, Les Iles d'Or, 1957.
- Popa, Ioana: *La politique extérieure de la littérature. Une sociologie de la traduction des littératures d'Europe de l'Est (1947–1989)*. Thèse de sociologie sous la dir. de Frédérique Matonti. Paris, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 2004.
- Porpaczy, Barbara: *Frankreich–Österreich, 1945–1960. Kulturpolitik und Identität*. Innsbruck, Wien, Studien-Verlag, 2002.
- Roskin, Michael: *The Rebirth of East Europe*. Englewood Cliffs, Prentice Hall International, 1994.
- Sacker, Richard: *A radiant future: the French Communist Party and Eastern Europe, 1944–1956*. Bern, Peter Lang, 1999.
- Santamaria, Yves: *Le Parti de l'ennemi? Le Parti communiste français dans la lutte pour la paix (1947–1958)*. Paris, Armand Colin, 2006.
- Schreiber, Thomas: *Les actions de la France à l'Est ou les absences de Marianne*. Paris–Montréal, L'Harmattan, 2000. (korábbi változat: *Les relations de la France avec les pays de l'Est (1944–1980)*). Paris, La documentation Française, 1980.
- Semelin, Jacques: *La liberté au bout des ondes. Du coup de Prague à la chute du mur de Berlin*. Paris, Belfond, 1997.
- Stolojan, Sanda: *Avec de Gaulle en Roumanie. Mémoire de l'interprète du général*. En annexe le compte rendu inédit de l'entretien de Gaulle–Ceaucescu du 14 mai 1968. Paris, l'Herne, 1991.
- Streiff, Gérard: *Jean Kanapa, 1921–1978. Une histoire singulière du PCF*. Thèse sous la dir. de Jean-Noël Jeanneney. Institut d'Études Politiques de Paris, 2001. (Chapitre 2.: Divergences avec l'Est.)
- Szeptycki, Andrzej: *La place de l'Europe Centre-Orientale dans la conceptions européenne du général de Gaulle*. Thèse de doctorat. Université de Sorbonne – Paris IV, 2002.
- Wettig, Gerhard: *Die Frage des französische Einflusses auf die Europa-Politik des Ostblocks*. Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 1966.
- Wurmser, André: *Fidèlement Vôtre. Soixante ans de vie littéraire et politique*. Paris, Bernard Grasset, 1979.

c) Tanulmánykötetek

- „Ein Frühling des kein Sommer folgte“? *Französisch–österreichische Kulturtransfers seit 1945*. Hrsg. von Thomas Angerer, mit der Mitarbeit von Barbara Porpaczy. Wien, Böhlau Verlag, 1999.
- Frankreich und die böhmischen Länder im 19. und 20. Jahrhundert. Beiträge zum französischen Einfluss in Mitteleuropa*. Hrsg. von Seibt, Ferdinand. München, Oldenbourg Verlag, 1990.

- La Pologne et l'Europe du partage à l'élargissement (XVIIIe-XXIe siècles)*. Sous la direction d'Isabelle Davion, Jerzy Kloczowski, Georges-Henri Soutou. Paris, PUPS, 2007.
- Le Paris des étrangers depuis 1945*. Sous la direction d'Antoine Marès et de Pierre Milza. Paris, Public de la Sorbonne, 1994.
- Le printemps tchécoslovaque: 1968*. Sous la dir. de François Fejtó et de Jacques Rupnik. Bruxelles-Paris, Éditions Complex, 1995.
- Les intellectuels de l'Est exilés en France*. Sous la direction d'Antoine Marès et Wojciech Falkowski. Paris, Institut d'études slaves, 2011.
- L'Europe de l'Est et de l'Ouest dans la guerre froide, 1948-1953*. Actes du colloque organisé à Paris les 19-21 novembre 1998 par le Centre d'Histoire des Relations internationales et de l'Europe au XXIe siècle, Université de Paris IV. Sous la direction de Saki Dockrill, Robert Frank, Georges-Henri Soutou et Antonio Varsori. Paris, Presses de l'Université de Paris Sorbonne, 2002.
- Regards sur l'indomptable Europe du Centre-Est du XVIIIe siècle à nos jours*. Actes du colloque de Villeneuve d'Ascq 2-23 septembre 1993, Villeneuve d'Arcq, Revue du Nord, 1996.
- Socialisme, cultures, histoire: itinéraires et représentations*. Mélanges offerts à Miklós Molnár. Textes réunis par Jasna Adler et Lubor Jílek. Bern-Berlin-Frankfurt am Main, New York-Paris-Wien, Peter Lang, 1999.
- The International Politics of Eastern Europe*. Ed. by Charles Gáti. New York, Washington, Praeger Publishers, 1976.

2. TANULMÁNYOK, CIKKEK, FORRÁSKÖZLÉSEK

- Alexander, Manfred: Die französische Politik gegenüber Polen und der Tschechoslowakei nach 1918. In *Frankreich und die böhmischen Länder im 19. und 20. Jahrhundert*. Hrsg. von Ferdinand Seibt und Michael Neumüller. München, Oldenbourg Verlag, 1990.
- Allard, Matthieu: La France face à la soviétisation de l'Europe de l'Est: le cas Tchécoslovaque (1944-1948). In *Relations internationales et stratégie de la guerre froide à la guerre contre le terrorisme*. CRHIA. Rennes, Presse Universitaire de Rennes, 2005.
- Berteau, Maria-Niara: Bref aperçu francophone d'un pays de l'est de l'Europe. Numéro thématique: Roumanie. *Transitions et sociétés*, 9, décembre 2005. 195-207.
- Borhi László: A nagyhatalmak kelet-közép-európai politikája 1918 után. In *Unitás kihívások az ezredfordulón*. Szerk.: Rácz Margit. Budapest, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 2005. 51-59.
- Bouillon, Pierre: Grandeur et décadence d'un partenariat européen: les relations entre la France et la Roumanie sous Georges Pompidou (1969-1974). *Revue d'Histoire Diplomatique*, 2010. 2. 132-145.
- Bouillon, Pierre: La Roumanie et la Hongrie dans la politique française à l'Est: une évolution parallèle ou convergente? *Arhivele totalitarismului*, anul XIX, n° 70-71, 2011. 1-2. 93-104.
- Carrère d'Encausse, Hélène: La politique du Général de Gaulle à l'Est. *Espoir*, mars, 1988. 29-39.

- Castagné, Jadwiga: Les relations franco-polonaises (1945–1972). Les relations politiques entre la France et la Pologne de 1945 à 1972. *Notes et études documentaires*, 3922. La documentation Française, septembre 1972. 5–47.
- Chavigny, Régis: Le commerce entre la France et les pays d'Europe centrale et orientale en 1990. *Le courrier des pays de l'Est*, Paris, 362, septembre 1991. 32–41.
- Couve de Murville, Maurice: De Gaulle et la fin de l'Europe de Yalta. *Espoir*, 90, mars 1990. 23–29.
- Couve de Murville, Maurice: L'ouverture des pays de l'Est: L'Europe de l'Atlantique à l'Oural. *Espoir*, 70, mars 1993. 29–32.
- Domenach, Jean-Marie: L'intelligentsia française et la perception de l'Est communiste. La perception de l'Europe de l'Est en Occident. Textes réunis par Jacques Freymond et André Reszler. *Cadmos*, 4, printemps 1981. 18–27.
- Dufoix, Stéphane: Ennemis intérieurs ou étrangers amis. Le contrôle politique des ressortissants d'Europe centrale et orientale en France 1950–1960. *Les Cahiers européens de la Sorbonne Nouvelle*, 2 intitulé De l'Europe divisée à la 'grande Europe?', printemps 2002. 19–32.
- Durandin, Catherine-Cazacu, Matei: La Roumanie, cap à l'Ouest. *Perspectives stratégiques*, Fondation pour les Études de Défense, 1998.
- Durandin, Catherine: La Roumanie, une ligne de faille entre la Russie et l'Occident. *Esprit*, mars-avril 1999. 255–262.
- Emmanuel, Pierre: Les tribulations d'un intellectuel français face à l'Est. La perception de l'Europe de l'Est en Occident. Textes réunis par Jacques Freymond et André Reszler. *Cadmos*, 4, printemps 1981. 8–17.
- Faragó Béla: La France et les révolutions manquées à l'Est. *Histoire, Économie et Société*, 1^{er} trimestre, 1994. 151–167.
- Ficek, Isabelle: Le virage manqué de la politique du général de Gaulle à l'Est à la lumière de sa visite en Pologne du 6 au 12 septembre 1967. *Relations internationales*, 106, été 2001. 247–266.
- Fortino, Nicolas-Popisteanu, Christian: L'image du général Charles de Gaulle en Roumanie. *Espoir*, 89, décembre 1992. 43–47.
- Froment-Meurice, Henri: La politique de la France envers l'URSS et l'Europe centrale et orientale. *Les Cahiers de la fondation du futur*, 1990. 67–71.
- Fülöp Mihály: Franciaország és Közép-Kelet-Európa. *Külpolitika*, 1981. (8) 5. 72–89.
- Gajewski, Stanislaw: Conversations avec le général de Gaulle (1955–1961): Pologne, France, Europe. *Espoir*, 82, juin 1992. 86–88.
- Gambiez, Fernand: Le Général de Gaulle et 'L'Europe de l'Atlantique à l'Oural'. *Revue des Deux Mondes*, novembre 1981. 289–300.
- Garadnai Zoltán: A De Gaulle-i keleti nyitás politika első lépései (1963. január 14.–1963. december 31.). *Külügyi Szemle*, 2007. (6) 1. 172–194.
- Garadnai Zoltán: Francia diplomaták helyzetértékelése és a keleti nyitási politika lehetőségei. *Archivnet* 2008. 3. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: Franciaország és Kelet-Európa kapcsolatai a „békés egymás mellett élés”-től az „enyhülés” kezdetéig (1958–1962). *Levéltári Közlemények*, 2005. (76) 2. 23–49.
- Garadnai Zoltán: Franciaország keleti nyitási politikája 1966-ban. In *A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*.

- Szerk.: Baráth Magdolna és Molnár Antal. Budapest, Győr, Magyar Országos Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2012. 703–717.
- Garadnai Zoltán: Franciaország keleti nyitási politikája és a magyar-francia kapcsolatok jellegzetességei (1963–1968). In *Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves*. Szerk.: Háda Béla, Ligeti Dávid, Majoros István, Maruzsa Zoltán, Merényi Krisztina. Budapest, ELTE, Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tan-szék, 2010. 161–175.
- Garadnai Zoltán: Kelet-Európa helye De Gaulle tábornok Európa-koncepciójában (1958–1962). *Külföldi Szemle*, 2010. (9) 2. 173–193.
- Garadnai Zoltán: Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe Franciaország külpolitikájában. *Grotius*, Budapest, 2007. www.grotius.hu/Garadnai-Zoltan
- Garadnai Zoltán: La place des pays de l'Europe centrale et orientale dans la politique européenne de Charles de Gaulle (1963–1968), le cas hongrois. *Cahiers de la Nouvelle Europe*. Sous la direction de Judit Maár, Traian Sandu, Patrick Renaud. Hors de série. Paris, L'Harmattan, CIEH, 2011.
- Guénard, Annie: Art et diplomatie. La France en Pologne et en Tchécoslovaquie entre 1945 et 1951. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, n° 24, le 16 décembre 2006. <http://ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article342>
- Guénard, Annie: De la reconstruction à l'éviction. Entre 1944 et 1949, une politique culturelle française en Europe centrale et orientale confrontée à l'organisation du Bloc communiste. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, édité par l'Association des Amis de la BDIC et du Musée, 36, octobre–décembre 1994.
- Guénard, Annie: La présence culturelle française en Europe centrale et orientale avant et après la Seconde Guerre mondiale, 1936–1940, 1944–1949. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, édité par l'Association des Amis de la BDIC et du Musée, 36. octobre–décembre 1994.
- Guénard, Annie: La vision française de l'Europe centrale et orientale dans la construction d'une politique culturelle extérieure (1936–1940 et 1944–1951). *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, Université Paris I Panthéon-Sorbonne, printemps–automne 1996.
- Guénard, Annie: Réalisme et illusions d'une politique culturelle française en Europe centrale et orientale de 1945 à la fin de 1947. In *Regards croisés et coopération en Europe au XX^e siècle*. Sous la dir. de Elisabeth du Réau. Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1996. 87–102.
- Guénard, Annie: Les attentes de l'Est européen: sincérités et ambiguïtés observées. In *Europe des élites? Europe des peuples? La construction de l'espace européen 1945–1960*. Sous la dir. de Elisabeth du Réau. Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1998. 151–161.
- Hayat, Cécile: Les relations culturelles franco-tchécoslovaques. La stratégie française, entre espérances et désillusions (1948–1969). *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, Université Paris I Panthéon-Sorbonne, 8. automne 1999. (elérhető interneten: ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article78).
- Henser, Beatrice: Yugoslavia in Western Defence Strategy, 1948–1955. In *Yugoslavia's Security Dilemmas*. Ed. by Marko Milivojevic, John Alcock and Pierre Maurer. Oxford, Berg, 1988. 126–163.

- Jarosz, Dariusz-Pasztor, Maria: Les colonies de vacances pour les enfants d'émigrés polonais en France: un problème épineux dans les relations polono-françaises (1948-1955). *Revue d'histoire diplomatique*, 2004. 4. 333-349.
- Jarosz, Dariusz-Pasztor, Maria: La culture et la science dans les relations franco-polonaises (1944-1950). *Revue d'histoire diplomatique*, 2006. 4. 352-360.
- Jiru, Jaroslav: De Gaulle et la Tchécoslovaquie. *Espoir*, 89. décembre 1992. 16-18.
- J. Nagy László: A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában, 1954-1965. *Múltunk*, 2004. 2. 130-154.
- J. Nagy László: L'attitude des pays communistes (Hongrie) et les relations entre la Tunisie et la France de 1952 à 1962. In *Histoire orale et relations tuniso-françaises de 1945 à 1962, la parole aux témoins*. Université de Tunis, 1998. 120-131.
- J. Nagy László: Le bloc des pays communistes et la récomposition géopolitique du Proche-Orient arabe dans les années 1950, d'après des archives officielles hongroises. *Chronos. Revue d'histoire de l'Université de Balamand* (Libanon), 2004. 10. 145-164.
- J. Nagy László: Le bloc socialiste et la décolonisation en Méditerranée. In *L'Europe et la Méditerranée*. Édité par Gilbert Meynier et Maurizio Russo. Paris, L'Harmattan, 1999. 155-166.
- Kecskés D. Gusztáv: Franciaország és Kelet-Közép-Európa kapcsolata De Gaulle elnöksége idején (1958-1969). *Világtörténet*, 2009. (31) ősz-tél. 22-35.
- Kecskés D. Gusztáv: Franciaország, Kelet-Közép-Európa és Magyarország Georges Pompidou elnöksége idején, 1969-1974. *Múltunk*, 2011. 3. 129-136.
- Kecskés D. Gusztáv: Les relations entre la France et l'Europe centrale et orientale des années 1860 à nos jours. In *Öt Kontinens. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2009. 39-43.
- Kende, Pierre: Que peut faire la France en Europe de l'Est? *L'Année Internationale*, 1990-1991. 538.
- Kolář, František: La Mission militaire française en Tchécoslovaquie dans l'entre-deux-guerres. L'amitié franco-tchécoslovaque. *Bulletin de l'Association fondée en 1949*. 1995. (45) 2. 2-15.
- Lacaze, Yvon: Les rapports franco-tchécoslovaques de la Libération au coup de Prague, 1945-février 1948. *Revue d'histoire diplomatique*, 1998. 1. 3-35.
- Laforest, Christophe: La nationalisation des biens français en Pologne et ses conséquences sur les relations franco-polonaises (1946-1948). *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, Université Paris I Panthéon-Sorbonne, 6. automne 1998. (elérhető interneten: ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article43).
- Laptos, Jozef: La situation et le rôle de l'émigration politique polonaise en France à l'époque de la guerre froide (1944-1956). In *Les relations entre la France et la Pologne au XX^{ème} siècle*. Sous la direction de Bernard Michel et Jozef Laptos. Kraków, Eventus, 2002. 181-193.
- Marès, Antoine: De la connaissance et de l'intérêt pour les pays tchèques en France, du XIX^{ème} au XX^{ème} siècle. *Études tchèques et slovaques*, 1980. 1. 11-29.
- Marès, Antoine: La culture, avec ou contre la politique? L'exemple franco-tchécoslovaque dans la guerre froide (1948-1968). In *Culture et Guerre froide*. Sous la direction de Jean-François Sirinelli, Georges-Henri Soutou. Paris, PUPS, 2008.

- Marès, Antoine: La France Libre et l'Europe centrale et orientale (1940-1944). *Revue des études slaves*, Paris, Institut d'études slaves, tome 54^c, fascicule 3. 1982. 305-336.
- Marès, Antoine: La vision française de l'Europe centrale du XIX^c au XX^c siècle. Dossier: France et Europe centrale: Les Intermédiaires. *Cahiers du Centre de Recherches historiques*, 7. avril 1991. 55-70.
- Marès, Antoine: Nasim hlavním cílem zůstává uvolnění najeti Francie-Československo 1961-1968. *Soudobé dějiny*, 1998. (5) 4. 471-484.
- Marès, Antoine: Francouzsko-Československé vztahy v letech 1944-1948 neboli mnichovský syndrom. *Soudobé dějiny*, 1999. (6) 2-3. 187-207.
- Marès, Antoine: Munich dans les relations franco-tchécoslovaques 1938-1968. In *Mythos Munchen. Le mythe de Munich. The Myth of Munich*. Sous la dir. de Fritz Taubert. Munchen, Oldenbourg Verlag, 2002. 203-218.
- Marès, Antoine: La culture comme instrument de la politique extérieure des démocraties populaires: l'exemple franco-tchécoslovaque. *Relations internationales*, 115. automne 2003. 425-436.
- Matvejevic, Pedrag: Charles de Gaulle vu de la Yougoslavie. *Espoir*, 89. décembre 1992. 77-85.
- Michel, Bernard: Europe centrale: la mission de la France. *Politique internationale*, été 1986. 305-313.
- Moisi, Dominique: Mitterrand's foreign policy. The limits of continuity. *Foreign Affairs*, winter 1981. 2. (elérhető interneten: www.foreignaffairs.org/19811201faessay8274/dominique-moisi/mitterrand-s-foreign-policy-the-limits-of-continuity.html)
- Moisi, Dominique: French Policy Toward Central and Eastern Europe. In *Central and Eastern Europe: The Opening Curtain?* Ed. by William E. Griffith. San Francisco, London, Westview Press Boulder, 1989. 353-371.
- Pasztor, Maria: Problème de la collaboration culturelle entre la France et la Pologne dans les années 1954-1970. In *Culture et politique étrangère des démocraties populaires*. Sous la direction d'Antoine Marès. Paris, Institut d'études slaves, 2007.
- Pavelescu, Serban Liviu: Entre suspicion et confiance: les relations franco-roumaines dans les deux premières décennies de la guerre froide. *Revue Historique des Armées*, 2006. 244. 98-107.
- Petruf, Pavol: Povojué Slovensko z pokladu francúzsky diplomacie. In *Od diktatury k diktature*. Bratislava, VEDA, 1995. 71-79.
- Petruf, Pavol: Post-War Slovakia from the Perspective of French Diplomacy. *Human Affairs*, 1995. (5) 2. 159-169.
- Petruf, Pavol: Francúzska diplomacie a niektoré aspekty volieb roku 1948 v Česko-Slovensku. *Historicky časopis*, 1997. (45) 3. 472-486.
- Petruf, Pavol: French Diplomacy and Some Aspects of the 1946 Elections in Czechoslovakia. *Human Affairs*, 1997. (7) 1. 47-63.
- Petruf, Pavol: Voľby roku 1946 a vývoj Československých vzťahov očmi francúzskych diplomatov. In *Prvé povojné voľby v strednej a juhovýchodnej Európe*. Bratislava, Veda vydateľstvo SAV, 1998. 89-99.
- Petruf, Pavol: Československo-francúzske vzťahy v rokoch 1945-1948. In *Europa mezi Němečkom a Ruskem*. Sborník prací sedmdesátinám Jaroslava Valenty. Praha, Historický ústav AV ČR, 2000. 545-554.

- Philippovich Tamás: Közép-Európa helye a francia külpolitikában. *Külpolitika*, 1998. (Új folyam, 4) 2. 3–18.
- Popa, Ioana: Dépasser l'exil. Degrés de médiation et stratégies de transfert littéraire chez des exilés de l'Europe de l'Est en France. *Genèses*, 38. mars 2000. 5–32.
- Popa, Ioana: Un transfert littéraire politisé. Circuits de traduction des littératures d'Europe de l'Est en France 1947–1989. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 144. septembre 2002. 55–59.
- Prokš, Petr: Poválečná rekonstruha hospodárských vzťahu Československa s Francií v letech 1945–1948. *Slovansky prehled*, 1997. (83) 4. 389–402.
- Prokš, Petr: Dokumenty k jednání o nové spojenecké smlouve Československa s Francií v letech 1946–1947. *Slovansky prehled*, 1998. (84) 1. 57–77.
- Prokš, Petr: Pokus a nové spojenectví. Příspěvek k dějinám Československo-francouzských vzťahu v letech 1945–1948. *Česky časopis historický*, 1998. (96) 2. 344–379.
- Raflik, Jenny: L'Europe centrale est-elle occidentale pour les dirigeants français? De la guerre froide à l'OTAN. In *L'Europe médiane au XX^e siècle. Fractures, décompositions-recompositions-surcompositions*. Sous la direction de Paul Gradwohl. Prague, CEFRES, 2011. 147–161.
- Robin Hivert, Émilia: La France et l'Europe de l'Est, 1945–1949: entre méfiance et renouveau. *Euro-Atlantic Studies*, 2009. 103–117.
- Rougemont, Denis de: L'apport culturel de l'Europe de l'Est. La perception de l'Europe de l'Est en Occident. Textes réunis par Jacques Freymond et André Reszler. *CADMOŠ*, 4, printemps 1981. (13) 119–126.
- Salgó László: De Gaulle Európa-(tér)képe. *Társadalmi Szemle*, 1990. (45) 11. 42–50.
- Schramm, Thomas: La transition du pouvoir en Pologne et la France. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, Université Paris I Panthéon-Sorbonne, 8, automne 1999. (elérhető interneten: ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article97).
- Schreiber, Thomas: A francia külpolitika és Kelet-Európa. *Külpolitika*. 2001 (Új folyam, 7) 1–2. 99–111.
- Seidl-Hohenveldern, Ignaz: De Gaulle, die europäische Integration und Österreich. Die völkerrechtlichen Voraussetzungen. *Jahrbuch für Zeitgeschichte*, 1990–1991. 69–76.
- Soutou, Georges-Henri: La France et les bouleversements en Europe, 1989–1991, ou le poids de l'idéologie. *Histoire, Économie et Société*, 1^{er} trimestre, 1994. 199–213.
- Soutou, Georges-Henri: La politique française envers la Yougoslavie, 1945–1956. *Relations internationales*, 104. hiver 2000. 431–452.
- Syruczek, Milan: Charles de Gaulle vu par des Tchécoslovaques. *Espoir*, 89. décembre 1992. 56–61.
- Tirapolski Anita: Le commerce extérieur de la France avec les Pays de l'Est en 1970–1976. Évolution et structure. *Le Courrier des pays de l'Est*, Paris, 210. septembre 1977. 3–37.
- Tőkés, L. Rudolf: Eastern Europe in the 1970's: Détente, Dissent and Eurocommunism. In *Eurocommunism and Detente*. Ed. by Rudolf L. Tőkés. New York, New York University Press, 1978. 437–511.

- Vaïsse, Maurice: L'Europe centrale et orientale dans la politique du général de Gaulle de 1958 à 1969. *Cahiers de la Fondation Charles de Gaulle*, 1999. 6. 129–133.
- Vassilieva, Natalia: L'URSS et le développement des relations de la France avec les pays de l'Est (Pologne et Roumanie). In *De Gaulle et la Russie*. Paris, CNRS Editions, 2006. 205–211.
- Vion, Antoine: L'invention de la tradition des jumelages (1951–1956): mobilisation pour un droit. *Revue Française de la Science Politique*, Vol. 53. 4. août 2003. 559–582.
- Willenz, Eric: Eurocommunist perceptions of Eastern Europe: Ally or Adversary? In *Eurocommunism between East and West*. Ed. by Vernon V. Aspaturian, Jiri Valenta, David P. Burke. Indiana University Press, 1980. 254–270.
- Wolff, Alexandre: Francophonie et pays d'Europe centrale: les logiques d'un rapprochement. Numéro thématique: Roumanie. *Transitions et sociétés*, 9. décembre 2005. 185–193.
- Yankovitch, Paul: Les relations franco-yougoslaves (1945–1972). *Notes et études documentaires*, 3773. La documentation Française, mars 1971. 5–31.

II. Franciaország és Magyarország kapcsolatai, 1944–1990

POLITIKAI, GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI KAPCSOLATOK

1. KÖNYVEK

a) Publikált források

- Budapestről jelentjük... Az 1956-os forradalom az egykorú nemzetközi sajtóban, válogatás.* Szerk. Tischler János. Budapest, 1956-os Intézet, 2006.
- Garadnai Zoltán: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez, 1957–1962. Forráskiadvány.* Magyarország és a világ. Diplomáciatörténet sorozatban, sorozatszerk.: Ormos Mária, Gecsényi Lajos és Vida István. Budapest, Magyar Országos Levéltár, Gondolat Kiadó, 2011.
- Garadnai Zoltán: *Iratok a magyar–francia kapcsolatok történetéhez, 1963–1968. Forráskiadvány.* Magyarország és a világ. Diplomáciatörténet sorozatban, sorozatszerk.: Ormos Mária, Gecsényi Lajos és Vida István. Budapest, Magyar Országos Levéltár, Gondolat Kiadó, 2008.
- Ungarn 1956. Reaktionen in Ost und West* (Dokumente und Schriften der Europäischen Akademie Otzenhausen, 91). Hrsg. von Heiner Timmermann, László Kiss. Berlin, Ducker & Humblot, 2000.

b) Naplók, önéletrajzi írások

- Auer Pál: *Fél évszázad, események, emberek.* Washington, Occidental Press, 1971.
- Bajomi Lázár Endre: *Ego sum gallicus captivus.* Magyarországra menekült francia hadifoglyok emlékezései (válogatás). Budapest, Európa Könyvkiadó, 1980.
- Boldizsár Iván: *Don–Buda–Párizs.* Budapest, Magvető, 1982.

- Bouissounouse, Janine-Villefosse, Louis de: *Printemps sur le Danube. La Hongrie que nous avons vue*. Paris, Les Éditions de Minuit, 1955.
- Bouissounouse, Janine: *La nuit d'Autun. Le temps des illusions*. Paris, Calmann-Lévy, 1977. (Chapitre IX: Le printemps de Budapest).
- Desanti, Dominique: *Ce que le siècle m'a dit*. Paris, Plon, 1997.
- Duhamel, René: *Aux quatre coins du monde*. Paris, Éditions Sociales, 1981.
- Fejtő Ferenc-Serra, Maurizio: *Le passager du siècle. Guerre, révolutions, Europes*. Paris, Hachette Littératures, 1999.
- Fejtő Ferenc: *Mémoires. De Budapest à Paris*. Paris, Calmann-Lévy, 1986.
- Károlyi Mihály: *Hit, illúziók nélkül*. Angolból fordította Litván György. Budapest, Magvető, 1977.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel: *Paris–Montpellier. P.C.-P.S.U. 1945–1963*. Paris, Gallimard, 1982.
- Leroy, Roland: *La quête du bonheur*. Paris, Bernard Grasset, 1995.
- Turbet-Delof, Guy: *Napló*. Budapest–Paris, Magyarországi Francia Intézet–Ibolya Virág Kiadó–1956-os Intézet, 1996. (Francia nyelvű kiadás: *La Révolution hongroise de 1956. Journal d'un témoin*, préfacé par François Fejtő, Paris, Institut français en Hongrie. Éditions Ibolya Virág, 1996.)
- Wurmser, André: *Fidèlement vôtre, soixante ans de vie politique et littéraire*. Paris, Bernard Grasset, 1979.

c) Monográfiák

- Jelentés Honti Ferenc a Független Kisgazda Párt külföldi megbízottja 1943. szeptember eleje és 1946. november vége között Svájcban és Franciaországban folytatott tevékenységéről*. Genf, 1946. november.
- Aczél György: *Beszélgetések Magyarországról, szocializmusról*. Készítette Francis Cohen. Budapest, Kossuth–Magvető, 1982.
- Aczél György: *Egy elmaradt vita helyett*. Kérdező Jacques de Bonis. Budapest, Magvető, 1976.
- Bloch, Gérard: *Difficultés et perspectives de la coopération industrielle entre les entreprises françaises et celle d'Europe de l'Est. Un exemple: la coopération franco-hongroise*. Mémoire 3^e année H. E. C. Paris, Centre national du commerce extérieur, 1967.
- Bouteiller, Paul: *La révolution française de 1848 vue par les Hongrois*. Paris, PUF, 1949.
- Dampierre, Robert de (comte): *La Hongrie entre l'Orient et l'Occident*. Paris, Hachette, 1944.
- Déli, Péter: *De Budapest à Prague. Les sursauts de la gauche française*. Paris, Anthropos, 1981.
- Demény-Dittel Lajos: *Magyar-francia kapcsolatok a történelem tükrében a kezdetektől 1995-ig*. Hatvan, 1999.
- Diener, Georges: *Les prisonniers de guerre français évadés en Hongrie, 1940–1945*. Mémoire de maîtrise. Éd. par l'Université de Toulouse le Mirail, 1987.
- Fejérdy Gergely: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. Thèse en cotutelle pour obtenir le grade de Docteur de l'Université Paris IV et l'Université Catholique Pázmány Péter, 2009, Tome I–II.

- Fülöp Mihály: *A befejezetlen béke. A Külügyminiszterek Tanácsa és a párizsi magyar békeszerződés, 1947.* Budapest, Héttorony Könyvkiadó, 1994. (francia változat: *La paix inachevée.* Budapest, Association des Sciences Historiques de Hongrie, 1998.)
- Garadnai Zoltán: *Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában (1958–1969). A francia „détente-entente-coopération” politika lehetőségei, külső és belső korlátai.* PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Program, 2005.
- Garadnai Zoltán: *Franciaország keleti nyitási politikája és a magyar-francia kapcsolatok története (1963–1968). A francia „détente-entente-coopération” politikai lehetőségei, külső és belső korlátai.* Budapest, Gondolat, 2013.
- Grandsenne, Florance: *Analyse de l’insurrection hongroise de 1956 par quatre revues françaises: Les temps modernes, Esprit, Preuves, Socialisme ou Barbarie.* Mémoire de DEA sous la dir. de Jacques Rupnik. Institut d’Études Politiques de Paris, Cycle supérieure d’Études Soviétiques et Est-Européennes, 1990.
- Grandsenne, Florence: *Les intellectuels français face aux crises du communisme. Réception et interprétation des mouvements et de leur répression (1956–1981).* Thèse de doctorat sous la dir. de Serge Berstein. Institut d’Études Politiques de Paris, Cycle supérieure d’Études Soviétiques et Est-Européennes, 1998.
- J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség: kapcsolatok, vélemények, álláspontok, 1947–1975.* Szeged, JATEPress, 2006.
- Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956.* Budapest, História-MTA Történettudományi Intézete, 2007. (História Könyvtár, Monográfiák, 22.)
- Kecskés D. Gusztáv: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956.* Thèse de doctorat sous la dir. de Mária Ormos et Élisabeth du Réau. (3 volumes) Sorbonne Nouvelle Paris III-Pécsi Tudományegyetem, Paris, 2003.
- Kecskés D. Gusztáv: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956.* Sous la dir. de Sándor Csernus et Paul Gradwohl, Paris-Budapest-Szeged, Publications de l’Institut hongrois de Paris en collaboration avec École doctorale Espace Européen Contemporain (EEC) de l’Université Paris III Sorbonne Nouvelle, 2005. (série: Dissertations, vol. III).
- Klenjánszky Sarolta: *Les relations du gouvernement hongrois avec le Parti Communiste Français dans la guerre froide (1949–1970).* Mémoire de DEA en histoire contemporaine, sous la dir. de Didier Musiedlak. Université Paris X Nanterre, École Doctorale Économie, Organisations, Sociétés, 2004.
- Klenjánszky Sarolta: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981).* Thèse d’histoire soutenue en 2013 à l’Université Eötvös Loránd- Institut d’études politiques de Paris sous la direction d’István Majoros et Marc Lazar.
- Komjáth Irén-Pécsi Anna: *A szabadság vándorai, a magyar antifasiszták Franciaországban 1934–1944.* Budapest, Kossuth, 1973.
- Le Colloc’h, Bernard: *Un épisode oublié de la guerre froide: le défi hungaro-yougoslave 1945–1955.* Paris, L’Harmattan, 1988.
- Lefèbvre, Henri-Tort, Patrick: *Lukács 1955.* Paris, Aubier, 1986.
- Martelli, Roger: *1956 communiste. Le glas d’une espérance.* Paris, La Dispute, 2006.

- Pécsi Anna: *Magyarok a franciaországi forradalmi munkásmozgalomban, 1920–1945*. Budapest, Kossuth, 1982.
- Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2006.
- Sirinelli, Jean-François: *Intellectuels et passions françaises. Manifestes et pétitions au XX^{ème} siècle (Chapitre VIII: Un automne 1956)*. Paris, Fayard, 1990.
- Tarczai Béla: *Magyarok a nyugati hadifogolytáborokban*. Budapest, Kereskedelmi és Szervező Kft., 1992.
- Tocqueville, Olivier: *„L’Humanité” face au coup de Prague de 1948 et à la révolution hongroise de 1956*. Mémoire de maîtrise. Institut d’Études Politiques de Paris, octobre 1980.

d) Tanulmánykötetek

1956. *Varsovie, Budapest: la deuxième révolution d’octobre*. Textes réunis par Pierre Kende et Krzysztof Pomian. Paris, Le Seuil, 1978.
1956. *Le commencement de la fin*. Actes du colloque „Budapest 1956–1996” tenu à Paris, au Palais du Luxembourg, le 28 et le 29 octobre 1996. Paris, Association pour la Communauté Culturelle Européenne, 1997.
- A szabadság győzelemre vezet a népet!...: a magyar forradalom és a franciák: 1996. október 16–november 15. La Liberté menant le peuple!...: la révolution hongroise de 1956 et les Français*. A budapesti Francia Intézetben 1996. október 16. és november 15. között megrendezett kiállítás anyaga. Budapest, Budapesti Francia Intézet, 1996.
- Budapest*, dossier spécial de la revue *Autrement*, hors-série 34, octobre 1988.
- Évolutions parallèles et relations bilatérales France–Hongrie XX^e siècle. [Communications]. Introduit par Paul Gradwohl. *Cahiers d’études hongroises*, 1994. 133–227.
- La Hongrie dans l’Europe moderne et contemporaine. *Le bulletin de la Société d’histoire moderne et contemporaine*, 1996. 3–4.
- L’image de la Hongrie en France*. Actes du colloque international tenu du 13 au 15 juin 1994, réunis et présentés par Jean Rohr et Árpád Vígh. Paris, Institut hongrois, 1995.
- Les intellectuels et l’opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956* című, 1996. október 17-, 18-, 19-én a Magyarországi Francia Kulturális Intézetben tartott tudományos konferencia, melynek francia nyelvű jegyzőkönyvét és annak magyar fordítását Csapodi Csaba készítette 2000-ben. (A kézirat a Francia Kulturális Intézet könyvtárában van elhelyezve.)
- Les relations économiques franco-hongroises*. Étude présentée par la section de l’expansion économique extérieure et de la coopération du Conseil économique et social. Paris, 19, 23 août 1984.
- Les relations économiques Hongrie–France et Pays africains francophones. *Revue du commerce hongrois (Hungarian Trade Journal)*, Budapest, 1989, spécial en français.
- Magyar-francia kapcsolatok*. Szerk.: Ségner Andrea közreműködésével Benda Kálmán és Gál István. Budapest, Teleki Pál Tudományos Intézet, 1946.
- Magyar-francia kapcsolatok, 1945–1972*. Szerk.: Berényi Pál. Budapest, Magyar Külügyi Intézet, 1973.

- Magyarország a nyugati világ tükrében 1938–1958.* Közreadja a Gábor Áron Munkaközösség. (2. jav. kiad.) Budapest, Püski, 1998.
- Les partis communistes occidentaux et les événements de Hongrie. Articles & documents.* Paris, 431, 11 décembre 1956.
- Régulation et division internationale du travail: l'expérience hongroise. Travaux du colloque franco-hongrois.* Paris, Economica, 1979.
- Relations franco-hongroises hier et aujourd'hui.* Paris, Bureau hongrois de Presse et de Documentation, 1978.
- Sur les relations franco-hongroises. *Nouvelle de Hongrie*, Paris, 1978. 19 f.

2. TANULMÁNYOK, CIKKEK, FORRÁSKÖZLÉSEK

- Békés Csaba: Die ungarische Revolution von 1956 und die westlichen Grossmächte. In *Das Jahr 1956 in Ostmitteleuropa*. Hrsg. von Hans H. Hahn und Heinrich Olschowsky. Berlin, Akad. Verlag, 1996. 98–107.
- Békés Csaba: A magyarkérdés az ENSZ-ben. *Rubicon*, 1996. (7) 8–9. 20–22.
- Bernard, Jean-Pierre: Novembre 1956 à Paris. *Vingtième siècle*, 30. avril–juin 1991. 68–81.
- Boros Zsuzsanna: Német fogságból menekült francia hadifoglyok Magyarországon a második világháború alatt. *Történelmi Szemle*, 1973. (15) 3–4. 64–81. (francia változat: Les prisonniers de guerre français évadés d'Allemagne en Hongrie pendant la Seconde Guerre mondiale. *Nouvelles Études Hongroises*, 1974. 177–188.)
- Bouillon, Pierre: Egy párbeszéd kezdete: magyar–francia kapcsolatok az enyhülés hajnalán. *Múltunk*, 2011. (56) 3. 116–128.
- Bouillon, Pierre: La Roumanie et la Hongrie dans la politique française à l'Est: une évolution parallèle ou convergente? *Arhivele totalitarismului*, anul XIX. 70–71, 2011. 1–2. 93–104.
- Boulouque, Sylvain: Les anarchistes et la révolution hongroise de 1956. *La nouvelle Alternative*, 46. juin 1997. 56–57.
- Daruvar, Yves de: Relations franco-hongroises à travers l'histoire. Dossier: La Hongrie et l'Europe. Ungarn und Europa. Magyarország és Európa. *Les Enjeux de l'Europe*, 1993. (12) 22–23.
- Deli Péter: *De Budapest à Prague. Les sursauts de la gauche française*. Paris, Antropos, 1981.
- Fázy Anikó: Budapest nem hazudott. 1956 a francia lapok tükrében. *Élet és Tudomány*, 2001. október 19. (elérhető interneten: www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/lm/et_tart/frame?kat=Agbp&id=120014208).
- Fejérdy Gergely: Egy elfelejtett kapcsolat, Robert Schuman és Magyarország. *Valóság*, 2004. (47) 9. 57–68. (Francia változat: Une relation oubliée, Robert Schuman et la Hongrie. *Lettres de la Fondation Robert Schuman*, 194, janvier 2005. Elérhető interneten: www.robert-schuman.org/lettre/lettre194.htm.)
- Fejérdy Gergely: A francia érdekképviselőlet nehézségei a II. világháború végétől a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételéig. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetem Történelmi Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2004. 61–72. (Francia változat: Les problématiques de la représentation des intérêts français en Hongrie après la seconde guerre mon-

- diale jusqu'à l'arrivée du premier diplomate. *Revue d'histoire diplomatique*, 2005. 2. 165–185.)
- Fejérdy Gergely: A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között. *Külügyi Szemle*, 2011. (10) 2. 53–75.
- Fejérdy Gergely: Magyarország a Quai d'Orsay szemével (1944–1949). *Külügyi Szemle*, 2007. (6.) 1–2. 153–163.
- Fejérdy Gergely: La place de la Hongrie dans la politique étrangère française 1944–1949. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2006. 7–24.
- Fejérdy Gergely: La révolution hongroise de 1956 dans les archives françaises. *Cahiers d'études hongroises*, 14, tome 2, 2007/2008. Temps, espaces, langage. La Hongrie à la croisée des disciplines. Sous la direction de Patrick Renaud. Centre interuniversitaire d'études hongroises, L'Harmattan. 459–464.
- Fejérdy Gergely: La vision européenne de Pál Auer. In *Quelles architectures pour quelle Europe? Des projets de l'Europe unie à l'Union Européenne 1945–1992*. Sous la direction de Schirmann Sylvain. P.I.E. Peter Lang, Bruxelles, 2011. 43–55.
- Fejérdy Gergely: Les relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones de l'Europe occidentale et leurs rapports avec la Hongrie de 1944 à 1956. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, 31. 2010. 1. 141–149.
- Fejérdy Gergely: Les relations franco-hongroises à la veille de l'insurrection de 1956. *Cahiers d'études hongroises*, 14, tome 2, 2007/2008. Temps, espaces, langage. La Hongrie à la croisée des disciplines. Sous la direction de Patrick Renaud. Centre interuniversitaire d'études hongroises, L'Harmattan. 417–426.
- Fejérdy Gergely: Les visites de Robert Schuman dans le bassin du Danube. In *Robert Schuman et les pères de l'Europe: Cultures politiques et années de formation*. Sous la direction de Schirmann Sylvain. Bruxelles, Bern, Berlin, Peter Lang Verlag, 2008. 69–84.
- Fejtő Ferenc: L'affaire Rajk, 40 ans plus tard. *Vingtième siècle*, janvier–mars 1990. 75–83.
- France-Hongrie. Communiqué commun publié au terme de la visite de M. György Lázár, président du Conseil des ministres (Paris, 22. 11. 1979). *Documents d'actualité internationale*, 52, 31 décembre 1979. 1013–1016.
- Fülöp Mihály: Les relations franco-hongroises depuis 1945. *Cahiers d'études hongroises*, 1994. 217–227.
- Fülöp Mihály: „Késői bűnbánat” Trianonért. Nagy-Britannia és Franciaország szerepe a magyar békeszerződés kidolgozásában 1945–1946-ban. *Külpolitika*, 1997. (Új folyam, 4) 3. 51–74.
- Garadnai Zoltán-Schreiber, Thomas: Antall József miniszterelnök külpolitikai törekvései francia szemmel (1990–1991). *Archivnet*, 2009. 3. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: A békés egymás mellett élés „értelmezése”. Kádár János és Pierre Francfort francia nagykövet négyesemközi beszélgetése (1964. január 24.). *Archivnet*, 2002. 5. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: A de Gaulle-i keleti nyitás politika első lépései (1963. január 14.–1963. december 31.). *Külügyi Szemle*, 2007. (6) 1. 172–194.
- Garadnai Zoltán: A francia-magyar kapcsolatok története (1975–1985). *Külügyi Szemle*, 2011. (10) 2. 38–52.

- Garadnai Zoltán: A magyar–francia diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése 1963-ban. *Archivnet*, 2001. 2. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: A magyarországi rendszerváltozás dokumentumai a francia Külügyminisztérium levéltárában. *Levéltári Szemle*, 2009. (59) 1. 3–12.
- Garadnai Zoltán: A „békés egymás mellett élés értelmezése...” Kádár János és Pierre Francfort francia nagykövet négy szemközti beszélgetése (1964. január 24.). In *Közel-múlt. Húsz történet a 20. századból*. Szerk.: Majtényi György és Ring Orsolya. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2002. 65–73.
- Garadnai Zoltán: A Kádár-rendszer nemzetközi restaurációjának első lépései a magyar–francia kapcsolatok tükrében. In *Távolodás és közelítések. Rendszerváltás és Kádár-korszak*. Szerk.: Szabó Csaba és Majtényi György. Budapest, Kossuth Kiadó, 2008. 143–162.
- Garadnai Zoltán: A magyar–francia diplomáciai kapcsolatok története, 1945–1966. *Külpolitika*, 2001. (Új folyam, 7) 1–2. 113–158.
- Garadnai Zoltán: A magyar–francia kapcsolatok története De Gaulle tábornok elnöksége alatt (1958–1969). *Külügyi Szemle*, 2011. (10) 4. 157–172.
- Garadnai Zoltán–Schreiber, Thomas: A magyarországi rendszerváltozás a Quai d’Orsay szemével. *Külügyi Szemle*, 2008. (7) 2. 129–149.
- Garadnai Zoltán: A békés egymás mellett élés politika lehetőségei a magyar–francia kapcsolatok változásain keresztül (1957–1962). In *Eszmék, forradalmak, háborúk. Vadász Sándor 80 éves*. Szerk.: Háda Béla, Ligeti Dávid Ádám, Majoros István, Maruzsa Zoltán, Merényi Krisztina, Petneházi Margit. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 2010. 155–174.
- Garadnai Zoltán–Schreiber, Thomas: A rendszerváltozás Magyarországon és Lengyelországban. *Archivnet*, 2009. 1. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: Fock Jenő miniszterelnök franciaországi útja (1968. március 25–30.). *Külügyi Szemle*, 2013. (12) 1. 116–140.
- Garadnai Zoltán: Franciaország keleti nyitási politikája és a magyar–francia kapcsolatok jellegzetességei (1963–1968). In *Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves*. Szerk.: Háda Béla, Ligeti Dávid, Majoros István, Maruzsa Zoltán, Merényi Krisztina. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 2010. 161–175.
- Garadnai Zoltán: Francia vélemények a magyarországi átalakulásról (1988–1990). *Levéltári Közlemények*, 2011. (82) 1. 161–180.
- Garadnai Zoltán–Schreiber, Thomas: François Mitterrand elnök második budapesti útja – 1990. január 18–19. *Archivnet*, 2009. 2. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: Iratok a magyar–francia kapcsolatok 1963–1965 közötti történetéhez. *Múltunk*, 2004. (49) 3. 216–250.
- Garadnai Zoltán: Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe Franciaország külpolitikájában. *Grotius*, Budapest, 2007. www.grotius.hu/GaradnaiZoltan
- Garadnai Zoltán: La place des pays de l’Europe centrale et orientale dans la politique européenne de Charles de Gaulle (1963–1968), le cas hongrois. *Cahiers de la Nouvelle Europe*. Sous la direction de Judit Maár, Traian Sandu, Patrick Renaud. Hors de série. Paris, L’Harmattan, CIEH, 2011.
- Garadnai Zoltán: Les relations franco-hongroises (1963–1968). In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Szerk.: Majoros István. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2011. 121–140.

- Garadnai Zoltán: L'interprétation de la politique européenne du Général de Gaulle en Hongrie (1963–1968). In *Les Deux Europe*. Sous la direction de Chantal Delsol et Máté Botos. Paris, Sandre, 2007. 369–390.
- Garadnai Zoltán: Magyarország egy francia diplomata szemével. Pierre Francfort követ „első benyomásai” (1962. április 11.). *Archivnet*, 2003. 2. www.archivnet.hu.
- Garadnai Zoltán: Nyitási kísérlet a magyar–francia kapcsolatokban. In *Magyar külpolitika a 20. században*. Szerk.: Gazdag Ferenc és Kiss J. László. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2004. 173–192.
- Garadnai Zoltán: Péter János külügyminiszter franciaországi útja. (A de Gaulle-i Európa-politika magyarországi értelmezései.) *Levéltári Közlemények*, 2003 (74) 1–2. 135–158.
- Garadnai Zoltán: Couve de Murville francia külügyminiszter magyarországi tárgyalásai (1966. július 28–30.). *Levéltári Közlemények*, 2004. (75) 2. 75–92.
- Garadnai Zoltán: Nyitási kísérlet a magyar–francia kapcsolatokban. In *Magyar külpolitika a 20. században*. Szerk.: Gazdag Ferenc és Kiss J. László. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2004. 173–192.
- Garadnai Zoltán: Iratok a magyar–francia kapcsolatok 1963–1965 közötti történetéhez. *Múltunk*, 2004. (49) 3. 216–250.
- Garadnai Zoltán: La Hongrie de János Kádár et le processus d'Helsinki. In *Vers la réunification de l'Europe. Apports et limites du processus d'Helsinki de 1975 à nos jours*. Sous la dir. de Élisabeth du Réau et Christine Manigand. Paris, L'Harmattan, 2005. 123–139.
- Garadnai Zoltán: Vigyázó szemüket Budapestre vetették? (A Magyarország-kép alakulása a francia diplomáciai iratok tükrében, 1963–1968). *Történelmi Szemle*, 2008. (50) 4. 565–592.
- Gazdag Ferenc: La personnalité et la politique du général de Gaulle vues de Hongrie. *Espoir*, 89, décembre 1992. 38–42.
- Gradwohl, Paul: 1947/1949: le 'tournant' vécu par deux partis communistes. *Cahiers d'études hongroises*, 1990 (2) 35–55.
- Hajdu Tibor: Károlyi Mihály párizsi követsége, 1947–1949. *Múltunk*, 2003. (48) 2. 3–57.
- Holub Krisztina: A Le Monde tudósításai Magyarországról 1947-ben. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2004. 73–91.
- Horel, Catherine: L'opinion publique française face à la révolution de 1956. In *Actes du colloque Les intellectuels et l'opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956*. 17, 18, 19 octobre 1996, Institut Français en Hongrie. A konferencia jegyzőkönyvét készítette Csapodi Csaba, 2000. (A kézirat megtalálható a budapesti Francia Intézet könyvtárában.)
- Horel, Catherine: L'image de la Hongrie et des Hongrois en Europe sur la longue durée (XIX^e–XX^e siècles). In *La formation des images historiques des peuples et l'histoire des relations internationales*. Milan/Paris, Edizioni Unicopli/Publications de la Sorbonne, 2002.
- Horel, Catherine: Frankreich und die Ungarnkrise 1956. In *Die Ungarnkrise 1956 und Österreich*. Hrsg. von Erwin A. Schmidl. Wien, Böhlau Verlag, 2002. 175–186.
- Hunyadi István: 1956 francia szemmel. *História*, 1991. (13) 1. 33–34.

- Izard, E.: France-Hongrie, un manque à gagner. *Économie et politique*, 285. 1978. 18.
- J. Nagy László: „A nemzeti függetlenség és a béke hangja”. A Magyar Rádió arab nyelvű adása (1954. május–1955. október). In *Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében*. Szerk.: Fischer Ferenc, Majoros István, Vonyó József. Pécs, University Press, 2000. 301–305.
- J. Nagy László: L'affaire de Hongrie et la question algérienne à l'ONU. In *La crise des empires. Suez–Budapest 1956*. Sous la direction de László J. Nagy László et Péter Ákos Ferwagner. Szeged, JATEPress, 2007. 7–13. (Magyar változat: Az algériai háború és a magyar ügy az ENSZ-ben. *Mediterrán Világ*, 2007. 4.)
- J. Nagy László: L'affaire de l'émission en langue arabe de la Radio Budapest. *Revue d'histoire maghrébine*, 2004. 116. 169–173.
- J. Nagy László: L'attitude des pays communistes (Hongrie) et les relations entre la Tunisie et la France de 1952 à 1962. In *Histoire orale et relations tuniso-françaises de 1945 à 1962, la parole aux témoins*. Université de Tunis, 1998. 120–131.
- J. Nagy László: Les relations franco-hongroises à l'époque de la guerre d'Algérie (1954–1962). *Revue d'histoire diplomatique*, 2003. 1. 3–12.
- J. Nagy László: Magyarország és az algériai háború: Ferhat Abbasz budapesti látogatása. *Világtörténet*, 2002. tavasz-nyár. 80–86.
- J. Nagy László: Magyarország és az arab térség (1955–1957). *Századok*, 2006. (140) 5. 1149–1162.
- J. Nagy László: Opinion publique en Hongrie et la guerre de libération nationale du peuple algérien. In *Le retentissement de la révolution algérienne*. Alger-Bruxelles, EMAL-GAM, 1985. 262–267.
- Kecskés D. Gusztáv: De l'autre côté du 'rideau de fer'. La révolution hongroise de 1956 et la politique étrangère française à la lumière de quelques entretiens avec d'anciens diplomates. *Specimina Nova*, 1999. 155–171.
- Kecskés D. Gusztáv: Franciaország politikája az ENSZ-ben a „magyar ügy” kapcsán, 1956–1963. *Századok*, 2000. (134) 5. 1171–1194.
- Kecskés D. Gusztáv: A szuezi válság és az 1956-os magyar forradalom. Utószó Denis Lefebvre *A szuezi ügy* című könyvének (Denis Lefebvre: *L'Affaire de Suez*. Paris, Bruno Leprince Éditeur, 1996) magyar kiadásához, Budapest, Osiris Kiadó, 1999. 135–148. (Angol nyelvű verzió: The Suez Crisis and the 1956 Hungarian Revolution. *East European Quarterly*, volume XXXV, Spring 2001. 1. 47–58.)
- Kecskés D. Gusztáv: A francia diplomácia és 1956-os magyar forradalom. *Történelmi Szemle*, 2002. (44) 1–2. 99–114.
- Kecskés D. Gusztáv: A forradalmi Tanács és a francia diplomácia. In *Iratok az emigrációról*. Szerk.: Király Béla, Balogh Piroska és Vitek Tamás. Budapest, Atlanti Kutató és Kiadótársulat Közalapítvány (ARP), 2003. 105–117.
- Kecskés D. Gusztáv: Az 1956-os magyar menekültek és Franciaország. *Múltunk*, 2003. (48) 4. 115–148.
- Kecskés D. Gusztáv: A francia tömegsajtó és az 1956-os magyar forradalom. In *Évkönyv XI. 2003. Magyarország a jelenkorban*. Szerk.: Rainer M. János és Ständeisky Éva. Budapest, 1956-os Intézet, 2003. 197–207.
- Kecskés D. Gusztáv: La politique étrangère de la France envers l'Europe centrale et orientale de 1946 à 1956. Le cas hongrois. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori*

- Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2004. 25–34.
- Kecskés D. Gusztáv: La politique étrangère française face à la révolution hongroise de 1956. *Relations internationales* (Nouvelles recherches), 122, avril–juin 2005. 87–103.
- Kecskés D. Gusztáv: Franciaország, Kelet-Közép-Európa és Magyarország Georges Pompidou elnöksége idején, 1969–1974. *Múltunk*, 2011. 3. 129–136.
- Kecskés D. Gusztáv: Franciaország Közép-Kelet-Európa politikája Guiscard d'Estaing elnöksége idején, 1974–1981. Európa és a magyarság a 18–20. században. Történelem Doktori Téma. In *Kutatási Füzetek, 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2005. 194–209.
- Kecskés D. Gusztáv: A magyar kérdés a francia Nemzetgyűlésben. *Aetas. Történettudományi folyóirat*, 2006. (21) 1. 5–18.
- Kecskés D. Gusztáv: Les démocraties occidentales face à la révolution hongroise (1956 à partir des documents d'archives de l'OTAN). In *1956, une date européenne.* Sous la direction de Georges Mink, Marc Lazar et Mariusz J. Sielski. Lausanne, La Société historique et littéraire polonaise/Les Éditions Noir sur Blanc, 2010. 281–308.
- Kecskés D. Gusztáv: Les relations diplomatiques franco-hongroises après la révolution de 1956. La politique étrangère française dans le bloc soviétique à propos de l'affaire hongroise. *Cahiers d'études hongroises.* 14, tome 2, 2007/2008. Temps, espaces, langage. La Hongrie à la croisée des disciplines. Sous la direction de Patrick Renaud. Centre interuniversitaire d'études hongroises, L'Harmattan, 427–438.
- Kecskés D. Gusztáv: Nagy Imre kormánya és a francia diplomácia. In *Nagy Imre és kora. Tanulmányok és források IV.* Összeállította: Sipos József, Szerk.: Sipos Levente. Budapest, Nagy Imre Alapítvány, 2006. 206–222.
- Kecskés D. Gusztáv: Tartózkodó szolidaritás. Franciaország és a magyar forradalom. *História*, 2006. (XXVIII) 10. 26–28.
- Kecskés D. Gusztáv: Újságíró és értelmiségi: Fejtő Ferenc szerepe az 1956-os magyar forradalom franciaországi fogadtatásában. *Cahiers d'Études Hongroises et Finlandaises*, 16, Hommage à François Fejtő, Actes des colloques organisés par la Fondation Károlyi à Fehérvárurgó et par le Centre Interuniversitaire d'Études Hongroises à Paris, sous la direction de Judit Maár. Paris, CIEH, Université de la Sorbonne Nouvelle Paris 3 – L'Harmattan, 2010. 113–116.
- Kecskés D. Gusztáv: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek...” A francia külügyminisztérium belső irata az 1956-os magyar forradalomról. Bevezetést írta, a dokumentumot fordította és közli Kecskés D. Gusztáv. *Rubicon*, 1999. (10) 8. Melléklet. XIII–XIV.
- Kemenes Egon: Le commerce franco-hongrois. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, Paris, T. 7, 4, décembre 1976. 189–198.
- Klenjánszky Sarolta: Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja a francia kommunista mozgalomban. *Aetas. Történettudományi folyóirat*, 2006. (21) 1. 19–37. (Francia változat: Klenjánszky Sarolta: L'impact de la révolution hongroise de 1956 et de sa répression sur le mouvement communiste en France. *Communisme. Revue du centre d'étude d'histoire et de sociologie du communisme*, 2006. 88–89. 185–204.)

- Klenjánszky Sarolta: Az MSZMP és az eurokommunizmus. Párbeszéd a francia kommunistákkal. *Régió*. Teleki László Intézet, Budapest, 2006. (17) 4. 141–163.
- Klenjánszky Sarolta: „Egységbe forrva...”: magyar és francia szakszervezetek „békeharca” a sztálinizmusban 1947–1956. In *Atelier iskola. Társadalomtörténeti tanulmányok Granasztói György 70. születésnapjára*. Szerk.: Czoch Gábor, Sonkoly Gábor, Klement Judit. Budapest, Atelier, 2008.
- Klenjánszky Sarolta: Le PCF et l'intervention soviétique en Hongrie. In *Le PCF et l'année 1956. Actes des Journées d'étude organisées par les Archives départementales de la Seine-Saint-Denis les 29–30 novembre 2006 à Bobigny*. Fondation Gabriel Péri, 2007. 95–103.
- Krasznai Zoltán: La position des exportations hongroises sur le marché français. *Chronique d'actualité de la SEDEIS*, 17. 1979. 532–540.
- Lachaise, Bernard: Le voyage de François Mitterrand en Hongrie en 1990. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2009.
- Lachaise, Bernard: Un Français en Hongrie 1947–1958: Guy Turbet-Delof. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2010.
- La France vue de Budapest. *B. E. I. P. I.*, 121, 16–31 décembre 1954. 16–19.
- Lagzi István: Militaires français réfugiés en Hongrie 1942–1945. *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest, 1980.
- Lemaire, Paul: L'hospitalité hongroise vue par un évadé français. *Revue historique des armées*, 1984. 156. 110–111.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel: 1956 et l'évolution politique d'une génération. In *Hommage à Ferenc Fejtő: A 90 éves Fejtő Ferenc köszöntése emlékezésekkel és tanulmányokkal*. Szerk.: Jacqueline Cherruault-Seper, Kende Péter, Litván György és mások. Budapest, Világosság Alapítvány, 1999.
- Litván György: Francia dokumentumok 1956-ról. In *Évkönyv III. 1994*. Szerk.: Bak M. János, Hegedűs B. András, Litván György, Rainer M. János és S. Varga Katalin. Budapest, 1956-os Intézet, 1994. 139–147.
- Litván György: Az 1956-os forradalom szerepe a magyarságkép változásában. In *Magyarságkép és történeti változásai*. Szerk.: Pataki Ferenc, Ritoók Zsigmond. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1999. 115–121.
- Litván, György: 1956: crise de Hongrie, crise de Suez. Dossier: La Hongrie dans les conflits du XX^e siècle. *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2001. (200) 99–114.
- L'opposition hongroise et la gauche occidentale. *L'Alternative*, 4–5, mai-août 1980. 16–17.
- Macher Anikó: La première rencontre des capitales européennes (Budapest, 1972): quelle coopération possible? In *Vivre et construire l'Europe à l'échelle territoriale de 1945 à nos jours*. Sous la direction d'Yves Denéchère et Marie-Bénédict Vincent. Bruxelles, P.I.E. Peter Lang, 2010. 231–247.
- Marès, Antoine: Entretien d'Antoine Marès avec Thomas Schreiber, 27 janvier 2007. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, 26 hiver 2007, <http://www.cairn.info/revue-bulletin-de-l-institut-pierre-renouvin-2007-2-page-169.htm>.
- Maria, Roger: La visite à Paris de M. János Péter. *Revue France–Hongrie*, 84. avril 1965. 6–12.

- Mészáros István: Károlyi Mihály legnagyobb dilemmája. *Valóság*, 2006. (XLIX) 2.
- Michel, Bernard: L'image de l'insurrection hongroise de 1956 dans l'opinion française. In *Actes du colloque Les intellectuels et l'opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956*. 17, 18, 19 octobre 1996, Institut Français en Hongrie. A konferencia jegyzőkönyvét készítette Csapodi Csaba, 2000. (A kézirat megtalálható a budapesti Francia Intézet könyvtárában.)
- Milch, R. Paul: Eurocommunism and Hungary. In *Eurocommunism between East and West*. Ed. by Vernon V. Aspaturian, Jiri Valenta, David P. Burke. Bloomington, Indiana University Press, 1980. 223–253.
- Morelle, Chantal: Les relations franco-hongroises à l'époque du Général de Gaulle. *Revue d'Histoire diplomatique*, 112. 1998. 63–78.
- Morelle, Chantal: A francia-magyar kapcsolatok De Gaulle elnöksége idején. *Magyar Szemle*, 1999. (Új folyam, 8) 3–4. 63–77.
- Morelle Chantal: La Pologne et la Hongrie dans la diplomatie française (1958–1969). *Cahiers de la Fondation Charles de Gaulle*, 6. 1999.
- Müller Viktória: L'action d'André Hallier en Hongrie en faveur des évadés français (Souvenirs d'un attaché militaire) 1942–1945. *Specimina Nova*, Pécs, 2000. (*e-Paper 2002*. Sous la direction de Bruno Hamard et de Pavol Petruf. e-Collegium Institut.)
- Naaritsens, André: Les relations économiques franco-hongroises. Quatre questions à Maurice Gastaud. *Analyses et documents économiques. Confédération Générale du Travail (CGT)*, Paris, octobre 1984. 59–61.
- Nádory István: Les possibilités de développement des relations économiques hungaro-françaises. *Cahiers économiques hongrois, revue de la Chambre de commerce de Hongrie*, Budapest, 1986. 1. 43–46.
- Paris–Budapest, commémoration simultanée des martyrs de juin 1958. *La nouvelle Alternative*, 11 septembre 1988. 35–36.
- Rafael, R: „Eurokommunismus” aus ungarischer Sicht. *Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa*, 1977. 3. 67–71.
- Rainer M. János: Egy (politikai) hazatérés viszontagságai. K. P. és a „Magyar Füzetek”. *Világosság*, 1998. 2. 26–35. (Elérhető interneten: www.rev.hu/html/hu/tanulmanyok/kadarrendszer/kende.html)
- Rainer M. János: Szimbolikus sír Párizsban *História*, 2004. 5. 24–25.
- Réau, Élisabeth de: Les socialistes français, l'Europe et la Hongrie, 1956–1957. In *Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében*. Szerk.: Fischer Ferenc, Majoros István, Vonyó József. Pécs, University Press, 2000. 511–520.
- Richet, Xavier: Coopération entre firmes occidentales et est-européennes: l'exemple des relations franco-hongroises. *Chroniques d'Actualité de la SEDEIS*, T. 38, 7–8. mai 1988. 205–214.
- Roos, René: Evadé en Hongrie (1943–1945). *Revue historique des armées*, 156, 1984. 96–109.
- Salgó István: Faiblesses des échanges technologiques entre la France et la Hongrie. Un point de vue hongrois. *Le courrier des pays de l'Est*, Paris, 342, août–septembre, 1989. 31–39.
- Schreiber, Thomas: A francia-magyar nyitás: egy szemtanú emlékeiből. *Le Monde diplomatique*. Magyar kiadás, 2007. szeptember. 10–11.
- Szebeni M. Géza: Nyitott dossziék. Szemelvények a francia–magyar kapcsolatok történetéből. *Külvügyi Szemle*, 2006. (5) 2–3. 264–308.

- Szebeni M. Géza: Szemelvények a magyar–francia kapcsolatok történetéből. *Külvügyi Szemle*, 2008. (7) 2. 150–186.
- Szebeni M. Géza: Kádár János és François Mitterrand három találkozója. *Múltunk*, 2009. 1. 4–25.
- Umbrecht, Bernard: Mitterrand en Hongrie. *Révolution*, Paris, 123. 1982. 9–19.

KULTURÁLIS KAPCSOLATOK

1. KÖNYVEK

a) Publikált források

Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948. Összeáll., bev.: Gönyei Antal. Budapest, Téka, 1988.

b) Naplók, önéletrajzi jellegű írások

- Albert Pál: *Alkalmak*. Budapest, Kortárs, 1997.
- Bassola Zoltán: *Ki voltam. Egy kultuszminisztériumi államtitkár vallomásai*. Szerk.: Jáki László és Kardos József. Közreadja az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Budapest, 1998.
- Boldizsár Iván: *Rokonok és idegenek*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1963.
- Boldizsár Iván: *A filozófus oroszlán*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.
- Boldizsár Iván: *A szárnyas ló*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.
- Boldizsár Iván: *A sétáló szobor*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978.
- Boldizsár Iván: *Don – Buda – Párizs*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1982.
- Boldizsár Iván: *A korona napja*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983.
- Boldizsár Iván: *Keser-édes*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1987.
- Borbándi Gyula: *Nem élünk hiába. Az Új Látóhatár négy évtizede*. Budapest, Európa Kiadó, 2000.
- Dobossy László: *Válságok és változások*. Budapest, Magvető, 1988.
- Gyergyai Albert: *A Nyugat árnyékában*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1968.
- Gyergyai Albert: *A várostól a viláig*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986.
- Illyés Gyula: *Franciaországi változatok*. Budapest, Nyugat, 1947.
- Illyés Gyula: *Szellem és erőszak*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1978.
- Illyés Gyula: *Magyarok. Naplójegyzetek 1946–1960*. Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1986.
- Illyés Gyula: *Magyarok. Naplójegyzetek*. Szekszárd, Babits, 1994.
- Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1961–1972*. Szerk.: Illyés Gyuláné, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989.
- Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1973–1974*. Szerk.: Illyés Gyuláné és Illyés Mária. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990.
- Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1977–1978*. Szerk.: Illyés Gyuláné és Illyés Mária. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1992.
- Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1979–1980*. Szerk.: Illyés Gyuláné és Illyés Mária. Budapest, Századvég Könyvkiadó, 1994.

- Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1981–1983*. Szerk.: Illyés Gyuláné és Illyés Mária. Budapest, Osiris Könyvkiadó, 1995.
- Illyés Gyula: *Egy magyar Párizsban. Illyés Gyula antológia*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002.
- Illyés Gyula: *Franciországi változatok: öt hét Páris*. Budapest, Osiris Könyvkiadó, 2003.
- Keresztury Dezső: „Csak tettem a dolgom...” *Keresztury Dezső a magyar művelődés szolgálatában: beszélgetések, riportok*. Szerk.: Kis Kádi Géza. Zalaegerszeg, Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium, 1998.
- Sauvageot, Aurélien: *Souvenirs de ma vie hongroise*. Budapest, Corvina, 1988.
- Somlyó György: *Önéletrajzaimból*. Budapest, Enciklopédia Kiadó, 2001.
- Sótér István: *L'esprit français en Hongrie*. Budapest, Officina, 1944.
- Sótér István: *Játék és valóság*. Budapest, Hungária, 1946.
- Sótér István: *Magyar–francia kapcsolatok*. Budapest, Teleki Pál Tudományos Intézet, 1946.

c) Monográfiák

- Bruézière, Maurice: *L'Alliance Française, histoire d'une institution*. Paris, Hachette, 1983.
- Cserépfalvi Imre: *Egy könyvkiadó feljegyzései 1945–1963*. Budapest, Gondolat, 1989.
- Diener, Georges: *A Francia Intézet Magyarországon 1947–1989. Francia–magyar kulturális kapcsolatok*. Párizs, L'Harmattan; Budapest, Magvető, 1990. (Francia nyelvű kiadás: *Une histoire de l'Institut français en Hongrie 1947–1989*. Paris, L'Harmattan; Budapest, Magvető, 1990.)
- Eckhardt Sándor: *Le Collège Eötvös*. Budapest, Édition de l'Amicale des anciens élèves du Collège Eötvös, 1947.
- Fejérdy Gergely: *Relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones d'Europe (Belgique, France, Suisse) et la Hongrie 1944–1956*. Thèse en cotutelle pour obtenir le grade de Docteur de l'Université Paris IV et l'Université Catholique Pázmány Péter, 2009. Tome I–II.
- Gaubert, Serge: *Lire Guillevic*. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1983.
- Guénard, Annie: *La présence culturelle française en Europe centrale et orientale avant et après la guerre (1936–1940; 1940–1949)*. Paris, Anrt-Atelier National de, 2004.
- Klenjánszky Sarolta: *Les relations politiques et culturelles du régime communiste hongrois avec la gauche française à la période de la guerre froide (1945–1981)*. Thèse d'histoire soutenue en 2013 à l'Université Eötvös Loránd – Institut d'études politiques de Paris sous la direction d'István Majoros et Marc Lazar.
- Köpeczi Béla: *Trente années de la culture hongroise*. Budapest, Corvina, 1982.
- Macher Anikó: *La diplomatie culturelle franco-hongroise (1945–1950)*. Mémoire de DEA sous la dir. de Pierre Milza. Institut d'Études Politiques de Paris, 1997–1999.
- Nagy Péter: *Vous et nous, Essais de la littérature hongroise dans un contexte européen*. Budapest, Corvina, 1980.
- Pálfalvi Anikó: *Littérature et enseignement du français dans les lycées hongrois*

- de 1951 à nos jours*. Thèse de doctorat. Paris, Université de Sorbonne – Paris III, 1999.
- Popa, Ioana: *La politique extérieure de la littérature. Une sociologie de la traduction des littératures d'Europe de l'Est (1947–1989)*. Thèse de doctorat en sociologie sous la dir. de Frédérique Matonti. Paris, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 2004.
- Pour Tibor Déry et les 24 intellectuels hongrois en prison*. Paris, Comité Tibor Déry, 1959.
- Sirinelli, Jean-François: *Intellectuels et passions françaises. Manifestes et pétitions au XX^{ème} siècle*. Chapitre VIII: Un automne 1956. Paris, Fayard, 1990.
- Szabó N. József: *Hungarian Culture – Universal Culture, Cultural Diplomatic Endeavours of Hungary, 1945–1948*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999.
- White, Anne: *De-stalinization and the House of Culture*. London and New York, Routledge, 1990.

d) *Tanulmánykötetek*

- Ablonczy László: *Bartók Béla kertjében: Marosszentimrétől Párizsig: tanulmányok, beszélgetések, jegyzetek*. Budapest, Püski, 2003.
- '56 és a franciák. Francia gondolkodók a magyar forradalomról*. Vál.: Philippe Cappelaere, előszót írta: Molnár Miklós. Budapest, Font, 1993.
- Cahiers d'études hongroises*, 2, 1990. Sous la direction de Pál Berényi et Jean Perrot; rédacteur en chef: Miklós Magyar. Paris, Centre interuniversitaire d'Études Hongroises, Université de Paris III et Institut Hongrois de Paris. (A francia-magyar kulturális kapcsolatoknak szentelt szám.)
- Culture et Guerre froide*, sous la direction de Georges-Henri Soutou et Jean-François Sirinelli. Paris, PUPS, 2008.
- Culture et pouvoir en Hongrie depuis 1945: Éclairages franco-hongrois*. Sous la direction de Michel A. Prigent. Cahiers du Centre d'Étude de l'Europe médiane: Studia Gallo-Hungarica, 2002. 12. (Coll. Europe Médiane.)
- Eszmei és irodalmi találkozások: tanulmányok a magyar-francia irodalmi kapcsolatok történetéből*. Szerk.: Köpeczi Béla és Sötér István. Budapest, Akadémia kiadó, 1970.
- Une Europe malgré tout. Les échanges culturels, intellectuels et scientifiques entre Européens dans la guerre froide*. Sous la direction d'Antoine Fleury et Lubor Jilek. Bruxelles, P.I.E. Peter Lang, 2009.
- Intellectuels français, intellectuels hongrois XIII^e–XX^e siècles*. Colloque Franco-Hongrois d'Histoire sociale, Mátrafüred, 1980. Sous la dir. de Béla Köpeczi et Jacques Le Goff. Budapest, Akadémia kiadó; Paris, CNRS, 1985.
- Magyar Mérleg II. Nyugati magyar kulturális élet a II. világháború után, 1945–1979*. Szerk.: Saáry Éva. Zürich, 1979.
- Paris „capitale culturelle” de l'Europe centrale?* Sous la dir. d'Antoine Marès. Paris, Institut d'Études Slaves, 1997.
- Párizs, Isten hozzád! Magyar írók párizsi novellái és feljegyzései*. Vál.: Kőrössi P. József. Budapest, Noran, 2000.
- Tanulmányok az Eötvös Kollégium történetéből*. Szerk.: Szijártó István. Budapest, Eötvös József Kollégium, 1989.

2. TANULMÁNYOK, CIKKEK, FORRÁSKÖZLÉSEK

- Alten, Michèle: La découverte de Bela Bartok en France après 1945: enjeu et controverses. *Le Mouvement social*, 208. 2004. 3. 145–165.
- Revue France–Hongrie*. A Francia–Magyar Baráti Társaság havonta megjelenő lapja. 1950. október (1)–1970 nyara (100)
- Albert Pál: Bánatos mérleg: J-P. Sartre halálára. *Irodalmi Újság*, 1980. (31) 5–6. 4–5.
- Allaire, Françoise: Les relations culturelles franco–hongroises depuis 1989. *Revue d'Europe Centrale*, 2^{ème} semestre 1995. 217–227.
- Bene Adrián: A magyar Sartre-recepció torzulásának ideológiai gyökerei. *Kutatási füzetek*, 15. Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának kiadványa, 2005.
- Benke, Zsófia: L'ancien Institut Hongrois de Paris et ses archives. Trad. par Émilie Molnos Malagui. *Cahiers d'études hongroises*, 1997–1998. 9. 308–318.
- Bernard, Roger: Mes souvenirs d'Aurélien Sauvageot. *Cahiers d'études hongroises*, 1994. 6. 313–317.
- Bodri Ferenc: Camus és a magyarok, 1956–1960. *Forrás*, 1992. (24) 10. 47–63.
- Deli Péter: Jean-Paul Sartre and Hungary 1956. *Survey*, 1979. (24) 1. 32–44.
- Desné, Roland: Aperçus sur l'enseignement du français en Hongrie. *Revue France–Hongrie*, 94. printemps 1968. 23–33.
- Emmanuel, Pierre: La perception de l'Europe de l'Est en Occident. *Cadmos*, 1981. 4. 8–17.
- Fejérdy Gergely: A francia kultúrdiplomácia főbb törekvései és lehetőségei Magyarországon 1945 és 1990 között. *Külvügyi Szemle*, 2011. (10) 2. 53–75.
- Fejérdy Gergely: Les relations diplomatiques et culturelles entre les pays francophones de l'Europe occidentale et leurs rapports avec la Hongrie de 1944 à 1956. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, 2010. 31. vol. 1. 141–149.
- Gachot, François: Egy elmúlt ország emlékei. *Irodalomtörténet*, 1971. 4. 910–925.
- Győri János: Le livre français en Hongrie depuis 1945. *Livres de Hongrie*, Budapest, 1959. 3. 1–2.
- Karádi Zsolt: François Gachot és a magyar kultúra. *Kortárs*, 1998. 3. 89–97.
- Karátson, André: La poésie hongroise présentée aux Français. *Études finno-ougriennes*. Paris, 1966. Vol. 3. 153–181.
- Klenjánszky Sarolta: Culture et propagande dans la guerre froide: le cas de l'Association France-Hongrie (1945–1975). In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2006. 211–234.
- Klenjánszky Sarolta: Rákosi Magyarországnak irodalomdiplomáciája a francia kapcsolatok tükrében. *Múltunk*, 2009. 2. 123–161.
- Köpeczi Béla: Culture française, culture hongroise au XX^e siècle. *Cahiers d'études hongroises*, 2. 1990.
- Macher Anikó: Hungarian Cultural Diplomacy, 1957–1963. Echos of Western Cultural Activity in a Communist Country. In *Searching for a Cultural Diplomacy*. Ed. by Jessica C. E. Gienow-Hecht, Mark C. Donfried. Oxford, Berghahn Books, 2010. 78–108.
- Macher Anikó: La diplomatie culturelle entre la France et la Hongrie de 1945 à

- 1949, vue de Hongrie. *Mélanges de l'École française de Rome. Italie et Méditerranée*, Tome 114. 2002. 1. 251–262.
- Macher Anikó: L'institutionnalisation de la présence culturelle occidentale en Hongrie de 1945 à 1963. In *Les relations culturelles internationales au XX^e siècle. De la diplomatie culturelle à l'acculturation*. Sous la direction d'Anne Dulphy, Robert Frank, Marie-Anne Matard-Bonucci, Pascal Ory. Bruxelles, P.I.E. Peter Lang, 2010.
- Macher Anikó: Les paradoxes de la politique culturelle étrangère de la Hongrie de 1956 à 1963. In *Les Politiques Culturelles Étrangères des Démocraties Populaires*. Sous la direction d'Antoine Marès. Paris, Institut d'études slaves, 2007.
- Macher Anikó: Politique culturelle internationale de la Hongrie de 1957 à 1963. In *Culture et politique étrangère des démocraties populaires*. Sous la direction d'Antoine Marès. Paris, Institut d'études slaves, 2007.
- Magyar Miklós: Table ronde sur les échanges littéraires franco-hongrois au XX^e siècle. *Cahiers d'études hongroises*, 1991. 3. 169–170.
- Martonyi Éva: La Réception d'Aragon en Hongrie. Groupe de recherche sur Aragon et Elsa Triolet. CNRS. ARAGON 1956. *Actes du colloque d'Aix-en-Provence*, septembre 1991. Publications de l'Université de Provence, 1992.
- Müller Viktória: Francia–magyar kulturális kapcsolatok a második világháború alatt. In *Öt kontinens. Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2004. 249–262.
- Nagy Péter: Histoire des relations littéraires franco-hongroises. *Nouvelles études hongroises*, Budapest, 1974. 9. 129–138.
- Nyéki Lajos: Aurélien Sauvageot et les écrivains hongrois. *Études finno-ougriennes*, 32. 2000. 53–69.
- Nyéki Mária: Quelques aspects de la réception de la musique hongroise du XX^e siècle dans la presse française. *Cahiers d'études hongroises*, 1996. 8. 167–176.
- Perrot, Jean: Jean Gergely (1911–1996). *Cahiers d'études hongroises*, 1997–1998. 9. 305–307.
- Pomogáts Béla: Külpolitika és irodalom. *Kritika*, 1998. 8. 28–30.
- Racine, Nicole: L'action européenne des PEN Clubs de 1945 aux années soixante. In *Les Intellectuels et l'Europe de 1945 à nos jours*. Sous la dir. de Andrée Bachoud, de Josefina Cuesta et de Michel Trebitsch. Actes du colloque international, Université de Salamanque, 1–18 octobre 1997. Publications universitaires Denis Diderot, 2000. 103–120.
- Racine, Nicole: Le PEN Club français et les exilés des années trente aux années soixante-dix. *Exils*. Colloque international de Herstmonoeux (Sussex, Grande-Bretagne). L'exil politique. Textes réunis par Tivadar Gorilovics. *Studia Romanica de Debrecen, Bibliothèque française*, 4. Debrecen, 2002. 135–152.
- Rappai Zsuzsa: Relations scientifiques et techniques franco-hongroises depuis 1966. *Nouvelle études hongroises*, Budapest, T. 9. 1974. 203–210.
- Sebe-Madácsy, Piroska: Aurélien Sauvageot à Budapest d'après sa correspondance inédite. *Cahiers d'études hongroises*, 1992. 4. 165–171.
- Standeisky Éva: A Kreml csendje – Vercors a magyar írókért 1957-ben. In *Évkönyv III. 1994*. Budapest, 1956-os Intézet, 1994. 149–165.
- Szabó N. József: Az emigráció szerepe a II. világháború utáni magyar kultúrdiplomáciában, 1945–1947. *Magyar Könyvszemle*, 1996. 2. 251–258.

- Szabó N. József: Nemzetközi irodalmi kapcsolatok. Magyarország irodalom-diplomáciája, 1945–1947. *Valóság*, 1999. (42) 4. 48–61.
- Szabolcsi Miklós: Sőtér István: Magyar–francia kapcsolatok. *Magyarok*, 1946. 636–637.
- Szántó Lajos–Vas-Zoltán Péter: Relations scientifiques internationales de la Hongrie. *Nouvelles études hongroises*, Budapest, T. 12. 1977. 121–134.
- Szávai János: Albert Camus és a magyar forradalom. *Magyar Szemle*, 1996. (Új folyam, 5) 10. 962–969.
- Turbet-Delof, Guy: Az 1956-os magyar forradalom François Mauriac szemével. Bev.: Litván György, ford.: Litván Katalin. *Világosság*, 1994. (35) 10. 57–60.
- Villefosse, Louis de: Dossier d'une rupture. *Preuves*, 79. septembre 1957.
- Villefosse, Louis de: Une journée franco-hongroise. *Les Lettres Nouvelles*, 66. décembre 1958.
- Voinesson, A.: Septièmes journées juridiques franco-hongroises (Budapest, 14–18 juin 1989). *Revue internationale de droit comparé*, T. 41. 4, octobre-décembre 1989. 1037–1044.

FRANCIAORSZÁGI MAGYAR EMIGRÁCIÓ

I. KÖNYVEK

a) Monográfiák

- Aranyossy, Georges: *Ils ont tué ma foi. Un itinéraire communiste*. Paris, Robert Laffont, 1971.
- Bajomi Lázár Endre (André Lazar): *Hongrois de la résistance*. Paris, Éd. du Bateau Ivre, 1946.
- Bajomi Lázár Endre: *Párizs nem ereszt el*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.
- Bajomi Lázár Endre: *A magyar Párizs*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1978.
- Bajomi Lázár Endre: *Árpádine*. Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1980.
- Bajomi Lázár Endre: *Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaországban*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1984.
- Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. Bern, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása, 1985.
- Borovi József: *A franciaországi magyar katolikus lelkészségek története*. 2. kötet: 1945–2000. Paris–Lille–Strasbourg–Metz–Lyon. Budapest, Szent István Társulat, 2001.
- Cs. Szabó László: *Hunok Nyugaton*. München, Auróra Kiskönyvek, 1968.
- Dobo, Nicolas: *Orvos a fegyverek között. Emlékek a francia ellenállásból*. Ford.: Majtényi Zoltán, utószavát írta: Pálffy József. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1975.
- Dobo, Nicolas: *Itinéraire d'un enfant hongrois: médecin dans l'armée française*. Paris, Éd. Lettres du monde, 1997.
- Dufoix, Stéphane: *Exil et politique. Le cas hongrois en France après 1956*. Mémoire de DEA sous la dir. de Marc Lazar. Université de la Sorbonne – Paris I, 1992–1993.

- Dufoix, Stéphane: *Exil et politique. Éléments pour une sociologie de la politique en émigration. L'exemple des Hongrois, des Polonais et des Tchécoslovaques en France de 1945 à nos jours*. Thèse pour le doctorat en science politique sous la dir. de Marc Lazar. Université de Sorbonne - Paris I, Département de science politique, 1997, Tomes 1-2.
- Dufoix, Stéphane: *Politiques d'exil: Hongrois, Polonais et Tchécoslovaques en France après 1945*. Paris, PUF, 2002.
- Dr. Harsányi László: *Gallföldön, rabságban*. Budapest, Mundus Kiadó, 2000.
- Hor, Ivan: *Artiste à Saint-Tropez: et les souvenirs de son enfance „Hor” de France*. Juan-les-Pins, Marianne & Michel, 1998.
- Janicaud, Benjamin: *La vie politique et associative au sein de l'immigration hongroise en France de 1919 à 1956*. Mémoire de DEA sous la dir. de Ralph Schor. Université de Nice - Sophia Antipolis, Département d'histoire, octobre 2001.
- Komját Irén-Pécsi Anna: *A szabadság vándorai. A magyar antifasiszták Franciaországban, 1934-1944*. Budapest, Kossuth, 1973.
- Laroche, Gaston: *On les nommait des étrangers. Les immigrés dans la Résistance*. Paris, Les Éditions françaises réunies, 1965.
- Rónai Mihály András: *Yvette levelesládája: magyar emigránsok levelei Yvette Lebashoz*. Budapest, Glória, cop. 2004.
- Szekeress-Varsa Vera: *Szalamandra a tűzben*. Budapest, Magvető, 1985.
- Tálás Géza: *Illegális magyar sajtó a francia ellenállási mozgalomban*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1960.
- Tarcai Béla: *Piros volt a parolím. Hadifogságom naplója, 1944. október-1946. április*. Miskolc, FK Kiadó, 1993.
- Tarcai Béla: *Magyarok a nyugati hadifogolytáborokban*. Budapest, Kötés, 1992.
- Vince József: *Évek és küzdelmek nyomában*. Budapest, Magvető; Szombathely, Sylvester, 1987.

b) Tanulmánykötetek

- Az „Állj fel” torony árnyékában. Magyarok francia földön. Egy század tükörce-repei. Szerk. és a jegyzeteket írta: A. Szabó Magda és Ablonczy László. Az előszót írta: Mádl Ferenc. Veszprém, Új Horizont, 2003.
- Ego sum gallicus captivus – Magyarországra menekült francia hadifoglyok emlékezései*. Az emlékezéseket és a dokumentumokat vál., az utószót írta: Bajomi Lázár Endre. Ford.: Szoboszlai Margit. Szerk.: Antal László. Illyés Gyula előszavával. Budapest, Európa, 1980.
- Le Paris des étrangers depuis 1945*. Sous la dir. d'Antoine Marès et de Pierre Milza. Paris, Public de la Sorbonne, 1994.

2. TANULMÁNYOK, CIKKEK, FORRÁSKÖZLÉSEK

- Életünk. Az európai magyar katolikusok lapja*. Felelős szerk.: Vecsey József, szerk.: Matyasovich Henrik. Mission Catholique Hongroise, Paris, (1) 1979.
- Van-e, legyen-e magyar politikai emigráció? *Magyar Füzetek*, 1984. 14-15. 13-14.
- Bajomi Lázár Endre (André Lazar): Les Hongrois dans l'histoire du Nord de la France. *Revue du Nord*, Tome LXVII. 267. octobre-décembre 1985. 955-966.

- Borbándi Gyula: Magyar–magyar kapcsolatok. *Új Látóhatár*, 1985. (36) 2. 229–247.
- Dufoix, Stéphane: Pour une sociologie de l'exil. Quelques pistes sur l'exemple hongrois. *Cahiers d'études hongroises*, 1995. 7.
- Dufoix, Stéphane: Écrire ou faire parler. Les modes d'énonciation de l'expérience individuelle hongroise en France. *Cahiers d'études hongroises*, 1997–1998. 9. 229–234.
- Dufoix, Stéphane: Réfraction: 1956 en exil. *Communisme. Revue du Centre d'étude de l'histoire et de la sociologie du communisme*, 2006. 88–89. 107–134.
- Fejtő Ferenc: Les exilés hongrois en France. In *L'émigration politique en Europe aux XIX^e et XX^e siècles. Actes du colloque de Rome (3–5 mars 1988)*. Rome, École française de Rome, 1991.
- Janicaud, Benjamin: A franciaországi magyar emigráció változásai a negyvenes években. *Acta Historica, Acta Universitatis Szegediensis*, Szeged, 2003 (143).
- Janicaud, Benjamin: Entre guerre mondiale et guerre froide: l'influence communiste en question au sein de l'immigration hongroise en France (1940–1949). *Méditerranée Tanulmányok, études sur la région méditerranéenne*, 12. Szeged, 2003.
- Janicaud, Benjamin: L'immigration hongroise en France au XX^{ème} siècle. Vie politique et associative. *Historiens et géographes. L'immigration en France au XX^e siècle – Première partie*, 383. juillet–août 2003.
- Kecskés D. Gusztáv: Az 1956-os magyar menekültek és Franciaország. *Múltunk*, 2003. (48) 4. 115–148.
- Marès, Antoine: Entretien d'Antoine Marès avec Thomas Schreiber, 27 janvier 2007. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, 26. hiver 2007. <http://www.cairn.info/revue-bulletin-de-l-institut-pierre-renouvin-2007-2-page-169.htm>.
- Molnár Ottó: Beszámoló a Párizsi Misszió életéből. *Életünk* című újság több számában 1986-tól.
- Racine, Nicole: Le PEN Club français et les exilés des années trente aux années soixante-dix. *Exils*. Colloque international de Herstmonoeux (Sussex, Grande-Bretagne). L'exil politique. Textes réunis par Tivadar Gorilovics. *Studia Romanica de Debrecen, Bibliothèque française*, Debrecen, 4. 2002. 135–152.
- Rinaudo, Christian–Ryvlin, Sandra: L'immigration hongroise en France: quelques caractéristiques sociologiques. *Cahiers d'études hongroises*, 1993. 5. 229–236.
- Sulyánszky Jenő: Az 1956-os magyar forradalom. A francia társadalom és a magyar emigráció reagálása. In *Az 1956-os forradalom és szabadságharc. Szimpózium, 1997. október 11–12*. Bev.: Balás Piri László. Budapest, A Konrad Adenauer Alapítvány Budapesti Képviselése, 1997.

KONZULTÁCIÓK, INTERJÚK LISTÁJA

1. FRANCIAORSZÁGBAN

- Batho, Jack (2005. március 14.)
Bouchez, Aurélie (2003. szeptember 16., 2004. február 17.)
Bozsóki, Paul (1996. augusztus 5. és november 3.)
Chevalier, Jean-Yves (1996. október 31.)
Csernus Sándor (2004. február 18.)
Daridan, Jean (1996. november 5.)
Dianoux de la Perrotine, Hugues Jean de (1998. augusztus 27.)
Dubois, Hubert (2005. március)
Egal, Georges (1998. június 26.)
Erdős André (2003. szeptember 15.)
Esmein, Isabelle (1998. január 8.)
Farkas, Gabriel (1996. november 5.)
Faure, Maurice (1996. november 7.)
Fejtő, Ferenc (1998. március 18.)
Fontaine, André (1996. október 30.)
Lakits, Étienne (2004. február 17.)
Lignièrès-Counathe, Claire (2004. február 13.)
Marès, Antoine (2004. február 16.)
Marie, Jean-Jacques (1999. június 21.)
Martinet, Gilles (1998. május 26.)
Mérillon, Jean-Marie (1996. november 6. és 1997. november 10.)
Quioc, Henri (1998. augusztus 5.)
Raimond, Jean-Bernard (1998. január 20.)
Rinbon, Natacha (2003. szeptember 16.)
Rouillon, Fernand (1996. november 5. és 1998. június 24.)
Schreiber, Thomas (1996. november 7., 1997. szeptember 25. és november 19.)
Sury, Arnauld de (2004. február 17.)
Vaillant, Albéric (1996. november 6.)
Wald, Paul (1998. május 12.)

Levelezés útján

- Basdevant, Marie-Louise (1996. november 15.)
Dufourcq, Bertrand (2005. március 5.)
Faucon, Louis (1996. november 6.)
Fejtő, Ferenc (2002. február 18.)
Froment-Meurice, Henri (2005. március 8.)

Jacolin, Henry (2005. május 23.)
Labouret, Vincent (1996. november 6.)
Nardin, Denis (2005. március 3.)
Omnes, Yvon (2005. május 19.)
Pagniez, Yves (2005. március 12.)
Plaisant, François Marcel (2005. április 6.)
Rouillon, Fernand (1996. október 11.)
Schumann, Maurice (1997. március 4.)
Turbet-Delof, Guy (1996. augusztus 12.)
Vedel, Georges (1996. november 6.)

2. MAGYARORSZÁGON

Bányász Rezső (2005. június 29.)
Berecz János (2005. szeptember 2.)
Borsi Kálmán Béla (2003. december 16.)
Combles de Nayves, Dominique de (2003. december 15.)
Delsol, Chantal (2003. november 11.)
Göloncsér József (2005. május 3.)
Granasztói György (2004. január 15.)
Házi Vencel (2005. június 28.)
Király Béla (1998. szeptember 10.)
Klein Márton (2005. június 28.)
Kosáry Domokos (1998. október 14.)
Köpeczi Béla (2005. június 3.)
Lakos Anna (2005. február 16.)
Lázár György (2005. május 19.)
Marjai József (2005. május 3.)
Nagy János (2005. június 17.)
Németh Borbála (2003. december 11., 2004. június 7.)
Palotás Rezső (2003. szeptember 15.)
Puja Frigyes (2005. június 27.)
Turbet-Delof, Guy (1996. október 17.)
Veres Péter (2005. május 3.)

Levelezés útján

Király Béla (1998. augusztus 12.)



UTÓSZÓ

Franciaország és Kelet-Közép-Európa viszonya a 20. században

Kelet-Közép-Európa helyét a francia külpolitika koordináta-rendszerében – a kora újkor óta eltelt évszázadokhoz hasonlóan a 20. században is – a térségen kívüli tényezők határozták meg. A Franciaországot ért – elsősorban nemzetbiztonsági jelleű – kihívások adták az impulzusokat, míg a nemzetközi kapcsolatok adott szerkezete határozta meg a kereteket. Ennek megfelelően az 1871. évi frankfurti békétől 1944-ig elsősorban a Németország felől jövő fenyegetésre igyekeztek Párizsban választ találni. Mivel 1917 őszéig az Oroszországgal való szövetség alkalmasnak bizonyult ennek elhárítására, térségünk francia részről ez időben főként csak tudományos érdeklődés tárgya volt. A bolsevik forradalom nyomán az „európai koncertből” kieső Oroszország szerepének pótlása motiválta a francia döntéshozókat, hogy – még az első világháború idején – Németország hátában újabb szövetségeket keressenek, melyeknek később a bolsevikok elleni segéderő, majd a Szovjet-Oroszország elszigetelésére szolgáló „egészségügyi övezet” szerepét is szánták. A világháború után megkötött békeszerződések nyomán létrejött, illetve megerősödött új „baráti államok” – Lengyelország, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia – azonban nem töltötték, egymás közti ellentéteik, szerény gazdasági és katonai erejük miatt nem is tölthették be ezt a funkciót. A koncepció csődje már az 1930-as évek elejétől jól látszott, a náci Németország térnyerésével, majd 1940-es katonai győzelmével pedig gyakorlati bizonyítást is nyert. Franciaország és Kelet-Közép-Európa a két világháború közti időszakban volt egymással a legintenzívebb kapcsolatban. Miután a második világháború hadi eseményei elszigetelt kivételektől eltekintve – így például a magyar-francia kapcsolatok esetében – megszakították a kontaktust, 1945 és 1947 között rövid életű felvirágzásnak lehetünk tanúi. Az 1947-től térségünk szovjetizálása következtében a „népi demokráciák” által Franciaországgal tudatosan megrontott viszonyt két hullámban normalizálták: 1953–1955-ben a szovjet blokk kezdeményezésével és nagyobb aktivitásával, majd az 1960-as évek első felétől a De Gaulle-i francia külpolitika tudatos lépései nyomán. Az ekkoriban kialakuló keretek azonban a legtöbb kelet-közép-európai ország, így Magyarország esetében is főként csak a kommunista rendszerek összeomlása után az 1990-es években telnek meg tartalommal.

Franciaország – minden látszat ellenére – sohasem volt Kelet-Közép-Európával valóban erőteljes, mély és szerves kapcsolatban. Kulturális téren mutatható ki a legmaradandóbb hatás: Franciaország „kulturális kisugárzása” térségünkben napjainkig jelentős tekintélynek örvend a frankofón értelmiségnél jóval szélesebb körökben. A gazdasági és politikai kötődés ennél sokkal szórványosabb. Mivel régióink egymás közt megosztott kis országok zónája vagy más nagyhatalmak – mint a náci Németország, majd a Szovjetunió – által dominált terület volt, nem játszhatott lényegi szerepet Franciaország kihívásainak – a Szovjetunió visszaszorulásáig,

illetve megszűnéséig főként biztonságpolitikai jellegű problémáinak megoldásában. A Kelet-Közép-Európa egyes országaival a két világháború között kialakított szövetséges viszony illúzió alapult. Lengyelország és a kisantant államai nem voltak hatékony szövetségesek Németország ellen. Másrészt Franciaországnak nem volt elegendő gazdasági és katonai ereje a térség kézben tartására. Hasonló jelenségnek lehettünk tanúi De Gaulle elnöksége idején is: politikai indíttatásból néhány évig erőteljes kapcsolatépítés zajlott régióink országaival, ezek az erőfeszítések azonban nem vezettek valóban mély és tartós eredményre. Németország (illetve Nyugat-Németország) ezzel szemben, miután az első, majd a második világháborúban elszenvedett vereségeiből felerősödött, és a nemzetközi kapcsolatok alakulása lehetővé tette számára – tehát 1925-től, majd 1933-tól gyorsuló ütemben, valamint az 1960-as évek végétől – Franciaország nyomdokain járva, de annál sokkal módszeresebben, tartósabban és sikeresebben meg tudta vetni lábát a térségben, visszaszorítva a franciákat. A régió gazdasági adottságai, kis országokra tagolt politikai szerkezete miatt nem volt és ma sem ideális partner Franciaország számára, és amikor nem éri Németország részéről biztonságpolitikai kihívás, illetve azt az orosz, majd szovjet szövetséggel kivédhetőnek véli, kevésbé tartja fontosnak Kelet-Közép-Európát. A francia elit érdeklődése a térség iránt a valós vagy vélelmezett német veszély periódusaiban erősödött fel, vagys 1870–1871 után a francia szlavisták tevékenysége nyomán, 1917 ősztől az orosz háborús szövetséges kiesése következtében, valamint a német egység 1989–1990-es létrejöttékor. Mindhárom esetben Németország hátában kerestek szövetségeseket. Amennyiben a francia vezetés nem érzi elég nagyra a veszélyt, nem aktivizálódik, ahogyan ezt az 1960-as évek végén kezdődő Willy Brandt-féle *Ostpolitik* esetében is megfigyelhetjük, melyet Párizsból ugyan rossz szemmel néztek, mégsem léptek fel ellene erőteljesen.

Franciaország Kelet-Közép-Európa-politikájának nagy váltásai a biztonságpolitikai kihívásokon túl a nemzetközi kapcsolatok 20. századi történetének három nagy korszakhatárához kapcsolódnak. 1917–1918-ban Oroszország kiesése megbontotta az európai nagyhatalmak egyensúlyát. Miközben Franciaország ennek következtében megszűnt a korábbi értelemben vett nagyhatalomnak lenni, Kelet-Közép-Európa látszólag felértékelődött Párizs számára. 1945–1947-től 1989–1990-ig a második világháború nyomán kialakult európai *status quo*, majd az amerikaiak és a szovjetek által dominált kétpólusú világrend keretei között a szuperhatalmakhoz képest mindössze középhatalomnak számító Franciaország elszigetelődött térségünkötől, s annak fejlődésére csak igen csekély mértékben lehetett hatással. Határozottabb fellépésre csak a szovjet blokk bomlásakor szánja el magát, s akkor is igen óvatosan – tekintettel a Szovjetunió katonai jelenlétére. 1990 után, a hidegháború lezárultával Franciaország és régióink viszonya az európai integráció perspektívájába került.

Kelet-Közép-Európa országainak Franciaország irányában tanúsított politikáját – a nemzetközi kontextus imént leírt változásain kívül – főként az határozta meg, hogy a régió hatalmi elitjeinek megítélése szerint Franciaország mennyire volt képes elősegíteni a nemzeti célok megvalósulását. Ebből következik, hogy a két világháború között, különösen az első világháborút követő időszakban Lengyelország, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia viszonylag nagy jelentőséget tulajdonított a francia kapcsolatnak. 1945–1947-től a szovjet érdekszférába kerülve térségünk kormányai számára Franciaország szükségszerűen leértékelődött, hogy azután az enyhülés megindulásával – különösen az 1960-as évek első felé-

tól – a többi nyugati országhoz képest fontos orientációs ponttá váljon. A Szovjetunió meggyengülése, majd 1991-es felbomlása után kialakuló globális amerikai dominancia az európai integráció erős vonzása ellenére is viszonylagossá tette Párizs helyét a kelet-közép-európai államok nagy részének nemzetstratégiájában.

A ma is gyakran emlegetett sztereotípiákkal ellentétben tehát Franciaország és Kelet-Közép-Európa országainak kapcsolatait nagyrészt nem a hagyomány, hanem a tisztán politikai-stratégiai indítékok határozták meg. A tradíciónak a vizsgált korszak nagy részében alárendelt jelentősége volt. Franciaországról felhasználták az erre utaló retorikát a kisantantállamokkal és Lengyelországgal való kapcsolatok alátámasztására. De a francia kormányzat lépéseit nem ez mozgatta, mint ahogyan kelet-közép-európai partnereiét sem. A hagyományok, illetve az érzelmi affinitás hangsúlyozása mindkét oldalról mögöttes politikai szándékokat erősített csupán. De Gaulle elnöksége tűnik az egyetlen olyan időszaknak, amikor az érzelmi megközelítés nagyobb jelentőséget kapott: Lengyelország és Románia prioritásként való kiemelésénél a tábornok részéről vélhetően nagy szerepe volt a hagyományos kötődéseknek. A francia Kelet-Közép-Európa-politika 1980-as évek elején kezdődő átalakulása, valamint az 1990-es évek közepére végrehajtott pragmatizálása következtében e tényezők hatása mára szinte teljesen megszűnt.



FÖLDRAJZINÉV-MUTATÓ

A

Absam 775
Afganisztán 507, 524, 576
Afrika 84, 87–88, 243, 273, 283, 292,
322, 342, 370–371, 391, 486, 488,
493, 498, 522, 703
Aisne 489
Akabai-öböl 409
Albánia 23, 72, 308, 410, 482–483, 722
Alexandria 285
Alfort 346, 700
Alföld 22
Algéria 15, 18, 47, 87–88, 263–266, 274,
276, 279, 322, 342–343, 498, 650,
677, 707
Algír 150, 159, 246, 589, 708, 751
Alsace 210
Altötting 232
Amboise 707
Amerikai Egyesült Államok 15–17, 19,
32, 41, 47, 50–51, 53–54, 56–58, 67,
69, 77, 82–84, 90, 102, 127, 142,
144–145, 151, 153, 176, 193, 221,
232, 245, 264, 277–278, 281–283,
292, 300, 311–312, 337, 341, 375,
379–380, 383, 387, 391, 407, 409–
410, 421, 427, 438–439, 440–441,
453–454, 456–457, 471, 496, 502,
509, 511, 516, 521, 524, 559, 570,
634, 640–641, 645, 668, 684, 768
lásd még USA
Amman 284
Anglia 82, 150–151, 232, 283–284, 428,
457, 695, 711, 719 lásd még
Nagy-Britannia
Angola 482–483
Annecy 161
Argentína 698, 768

Athén 567
Atlanti-óceán 59
Ausztrália 387, 440, 694
Ausztria 16, 69, 135, 149, 151–153, 155,
157, 181–182, 239, 252, 338–340,
376, 381–382, 387, 400, 502, 508,
530, 547, 563, 570, 594, 609, 684,
711, 769
Auvergne 210, 762
Avallon 702
Ázsia 243, 273,
292, 300

B

Badacsony 164
Baden bei Wien 339
Baden-Baden 703
Bahamák 381
Bajorország 232
Balassagyarmat 738
Balaton 34
Balatonboglár 735
Balatonöszöd 729
Balti-tenger 411
Bánát 22
Barcelona 567, 701
Baskföld 672
Bataria 705
Bécs 29, 79, 205, 215, 219, 249, 252,
301, 310, 312, 328, 338, 381, 387,
440–441, 452, 466, 496–497, 559–
560, 569–570, 594, 609, 612, 744,
754, 757
Bejrút 87–88, 522,
631–632, 704
Belfort 703
Belgium 11, 150, 232, 336, 401, 592,
721, 755, 774

- Belgrád 54, 80, 151, 199, 203, 215, 254–255, 283, 305–307, 331, 334, 447, 457, 492, 498, 617, 698, 717
 Benelux országok 418
 Berlin 40, 79, 151, 153, 215, 292–293, 380, 447, 454–455, 480–481, 484–485, 597, 622, 717, 756
 Bern 215, 238, 631
 Besançon 161, 644
 Bezons 673
 Biarritz 672
 Blois 568, 735
 Bobigny 677
 Bolívia 507
 Bonn 67, 83, 341, 377, 381, 505, 624, 641
 Bordeaux 161, 231, 431, 435, 601, 645, 668, 702
 Borsod-Abaúj-Zemplén megye 450, 712
 Bős 587
 Bouches-du-Rhône 355–356, 430, 476
 Bourgogne 210
 Brazília 387, 709, 715
 Bretagne 351–352, 766
 Brion 195
 Bruges 592
 Brüsszel 79, 206, 238, 311, 384, 401, 419, 443, 577, 589–590, 597–599, 709, 764
 Buenos Aires 386, 567, 621, 705
 Bugac 249
 Bukarest 70, 76, 82, 151, 165, 215, 292–293, 313, 403, 447, 576, 607
 Bulgária 23, 26, 33, 75, 92, 99, 102, 110–111, 121, 128, 130–131, 134, 137, 308, 370, 445, 461, 479, 481, 543, 579, 640, 698, 744
 Bükkszék 185
- C**
- Caen 548, 564
 Calais 655
 Cannes 396, 642, 644
 Cap Martin 746
 Carmaux 161
 Casablanca 721
 Celldömölk 163
 Chamalières 718
- Champagne 210
 Chartres 210
 Chile 507, 698
 Ciprus 266–267, 456–457
 Clermont-Ferrand 161
 Conflans-Sainte-Honorine 562, 759
 Coventry 370
 Crna Gora 213
 Curitiba 709
- Cs**
- Csallóköz 156
 Csehország 152–154, 157, 411, 721
 Csehszlovákia 20, 26, 33, 73, 75, 77, 80–82, 92, 99, 101–102, 104, 111, 121, 128–130, 134, 137, 142, 149–152, 155–156, 173, 181, 187, 246, 261, 294, 308, 319, 321, 370, 407, 461, 479, 481, 529, 543, 570, 607–608, 611, 615, 623, 627, 640, 686, 695, 704, 721, 736, 766, 774, 811–812
- D**
- Dakar 371
 Dallas 261
 Damaszkusz 284
 Dánia 86, 569
 Debrecen 157, 226, 249, 331, 431, 450, 632
 Dél-Afrika 462, 493, 609
 Dél-Amerika 232, 251, 273
 Dél-Európa 484, 567
 Dél-Franciaország 163, 701, 746
 Delhi 87
 Délkelet-Ázsia 382–383, 409, 429, 438, 525
 Délkelet-Európa 154
 Dél-Korea 484, 575, 578, 609
 Dél-Libanon 522
 Dél-Tirol 152
 Dél-Vietnam 104, 382, 391, 409, 438, 442, 457
 Dijon 537, 548, 659, 729
 Dimitrovgrad 370
 Djakarta 369
 Dnyeper 214
 Dole 710
 Dominika 391, 703

Drezda 372, 417-418
 Dublin 622
 Duna 149, 151-153, 157,
 587
 Dunakiliti 587
 Dunaújváros 370, 372
 Duna-völgy 151
 Dunkerque 590

E

Eger 254, 450
 Egyesült Arab Köztársaság 767
 Egyiptom 18, 42, 47, 274-278, 280-285,
 292, 321, 382, 409, 439, 456, 557,
 747
 Elefántcsontpart 710, 743
 Elzász-Lotaringia 155
 Erdély 566, 586, 607
 Észak-Afrika 35-36, 59, 264, 276, 278,
 322, 428, 440, 736
 Észak-Algéria 428
 Észak-Amerika 601
 Észak-Franciaország 159
 Északkeleti-Kárpátok 233, 743
 Észak-Korea 381
 Észak-Morvaország 411
 Észak-Vietnam 381, 409, 438
 Esztergom 551
 Európa 32, 77, 149, 152, 171, 204, 206,
 219, 227, 265, 310-312, 318-319,
 322, 341-342, 352, 371, 378-380,
 382-383, 391, 393, 405, 407-408,
 410-412, 419-421, 429, 431, 437,
 440-441, 445, 448, 450, 453-454,
 457, 463, 471-472, 477, 484-485,
 492, 497-498, 502, 521, 535-536,
 546, 552-553, 556, 559-560, 562,
 569-572, 575-577, 579, 581, 585,
 590, 592, 594, 597, 599, 601, 608,
 610, 612, 614-616, 618-619, 625-
 626, 736, 769

F

Felvidék 157
 Finnország 291, 576
 Firenze 712
 Flins 351
 Formoza 380

Földes 27, 641
 Földközi-tenger 427-428, 559
 Francia Kelet-Afrika 743
 Francia Köztársaság 173-174, 180, 266,
 427, 437, 447, 452-453, 458, 461, 483,
 488, 508, 513, 519, 568, 574, 593,
 603, 624 lásd még Franciaország
 Franciaország 11-13, 15-25, 27, 29-32,
 35-36, 38, 40-43, 45-51, 53-61,
 66-73, 74-107, 109-120, 122-127,
 129-130, 132-137, 139-144, 149-
 155, 157-162, 165-167, 169-170,
 172-174, 176, 179, 183, 190, 193,
 196, 200-201, 204, 212, 217, 219,
 221, 230-246, 250, 259, 261-269,
 273-276, 278-279, 282-284, 290,
 292, 294-296, 300, 302, 309-311,
 319, 322-323, 325, 329, 336-337,
 341-342, 344, 346-350, 353-358,
 360-361, 365-368, 375-377, 379,
 381, 383-387, 389-392, 395-397,
 399-409, 413-414, 418-419, 421,
 423, 425-444, 447, 449, 451-452,
 454-464, 466-468, 471, 473-475,
 477-478, 482-484, 486-488, 490-
 491, 493-506, 508-512, 514-517,
 519-522, 524-525, 528, 530, 532-
 539, 542, 544-546, 548-549, 552-
 564, 566, 568-571, 573, 578, 585-
 586, 590-593, 597, 600-602, 608,
 611, 614, 616, 618-619, 621, 623,
 625, 627
 Frankfurt 653
 Fréjus 618, 736

G

Gambia 589
 Genf 382, 409-410, 456, 466, 498, 521,
 559, 695, 734, 750-751
 Gent 577
 Georgia állam 701
 Ghána 652
 Giromagny 602, 746
 Givors 355
 Görögország 86, 267, 457, 521, 569
 Grenoble 159-160, 231, 643, 663, 667,
 669, 674
 Grosbois 705

- Gy**
 Győr 260, 271, 288, 370, 374, 397, 662, 715, 718
 Győr-Sopron megye 718
- H**
 Hága 569, 580
 Hajdúszállás 27, 641
 Hajdúszoboszló 27, 641
 Halluin 601
 Hanoi 457, 583
 Hauts-de-Seine megye 751
 Havanna 621
 Helsinki 40, 410–411, 441, 444, 453, 455, 472, 482, 489, 491, 498, 546, 559, 750
 Heves megye 254, 354
 Hollandia 150, 336, 401, 685, 721
 Hollywood 763
- I**
 Île-de France 210
 Ille-et-Vilaine 448
 Ille-et-Vilaine megye 351
 India 300, 382, 384
 Indokína 409, 438, 462, 706, 714
 Indonézia 442
 Innsbruck 232, 252, 775
 Irak 87, 334
 Írország 86
 Isztambul 165
 Izland 533
 Izmalia 281, 285
 Izrael 42, 87–88, 274–275, 280–284, 292, 409–410, 439, 456, 462, 493, 522, 575, 578, 586, 609
- J**
 Jalta 411
 Japán 382, 533, 609, 722
 Jeddah 284
 Jordán folyó 409
 Jordánia 284, 334, 409, 439
 Jugoszlávia 20, 54, 79–80, 90, 92, 97–98, 101–102, 107–111, 120, 142, 145, 150, 155, 187, 197, 199–200, 203, 213, 218, 224, 246, 304–308, 319, 370, 376, 401, 403, 428, 449, 461, 476, 479, 609, 617, 640, 722, 754, 770, 775, 811–812
- K**
 Kairó 280–281, 284–285, 452, 709
 Kalocsa 551, 681, 762
 Kambodzsa 409, 438, 525, 583
 Kamerun 743
 Kanada 232, 410, 441–442, 453, 524, 711
 Karagyorgyevó 334
 Karlsruhe 195
 Kárpátalja 156
 Kárpátok 23, 156
 Kassa 700
 Kecskemét 27, 249, 370, 641
 Kelet-Afrika 743
 Kelet-Berlin 51, 93, 99, 131, 447
 Kelet-Európa 53, 156, 181, 221, 253, 258, 261–263, 278, 286, 289–290, 293, 297, 301, 304, 306–310, 312–313, 336–337, 359, 361, 375, 377, 379–380, 399–402, 404–405, 407–408, 461, 477, 479, 496, 514–515, 525, 528, 561, 563, 566, 571, 573, 585–586, 590, 594, 598, 609, 613–619, 622
 Kelet-Közép-Európa 12–13, 16, 18–21, 32–33, 41, 53–55, 59–61, 67–68, 70–71, 77, 79–81, 83–85, 88, 90, 92–93, 95–96, 99, 103, 108–109, 111–112, 122, 124, 126–127, 129–131, 133–134, 136–137, 140–143, 145, 155, 181, 222, 239, 390, 402, 461, 479, 505, 550, 600–601, 612, 614–615, 617, 619, 622–623, 626, 811–812
 Kelet-Magyarország 449
 Kelet-Németország 479
 Kenderes 723
 Kijev 627
 Kína 308, 354, 380, 383, 409, 439, 454, 462, 482–483, 525, 543, 557, 576, 722 lásd még Kínai Köztársaság, Kínai Népköztársaság
 Kínai Köztársaság 380
 Kínai Népköztársaság 57, 67, 321, 391, 647, 706

- Klagenfurt 638
 Knesszet 88
 Kolozsvár 571
 Komárom 156, 271
 Korzika 61
 Koszovói Köztársaság 617
 Közel-Kelet 42, 88, 251, 264, 278–279, 284, 297, 335, 418, 427, 429, 439, 441, 454–456, 462, 488, 507, 522, 524
 Közép-Amerika 522
 Közép-Európa 11, 150–151, 153–154, 156–158, 293, 310, 322, 382, 411, 429, 440, 461, 496, 569, 762
 Közép-Kelet 279, 282–284, 292, 322, 524
 Kuba 476, 481
- L**
- La Courneuve 540, 683
 La Paz 620
 Lakitelek 576
 Laosz 409, 438, 486, 525
 Latin-Amerika 243, 342, 391, 485, 507
 Le Havre 666
 Lengyelország 20, 23–24, 26, 33, 54, 59–60, 70–71, 75, 81, 90–92, 95–97, 101–102, 104, 106–107, 109–113, 117–120, 125, 128–129, 131, 133–137, 141, 143, 150, 154–156, 173, 261, 291, 293, 296, 307–308, 370, 391, 407, 411, 420, 428, 442, 461, 463, 479, 481, 496, 505, 507, 512, 517, 520, 522, 524, 543, 570, 575, 578–579, 586, 590, 594, 598, 603, 605, 608–609, 611, 627, 685–686, 725, 742, 757, 775, 811–813
 Leningrád 370–371
 Lens 231
 Leon 682
 Lezoux 726
 Libanon 334, 522
 Líbia 86–87
 Liège 751
 Lille 179, 231, 396, 601, 638, 683
 Ljubljana 371
- London 30, 54, 149–150, 152, 158, 215, 250, 261, 263, 281–283, 297, 385, 428, 452, 457, 505, 522, 634, 653, 655, 701, 712, 721, 731, 737, 766
 Los Angeles 153, 397, 531, 766
 Loudun 745
 Lubernac 161
 Luxemburg 150, 380, 401, 569, 705, 774
 Lyon 161, 179, 435, 548, 564, 616, 645, 664, 675, 685, 694
- M**
- Mâcon 643
 Madagaszkár 652
 Madrid 498, 524–525, 552, 621
 Magyar Királyság 514
 Magyar Köztársaság 173–174, 180, 298, 589, 600, 604
 Magyar Népköztársaság 181, 247, 323, 342, 345–346, 348, 353, 373, 408, 422, 438, 488–489, 493–494, 501, 503, 513, 554, 557, 578, 585
 Magyarörs 163, 632
 Magyarország 11–13, 16, 19–22, 24–27, 29–31, 34–40, 42–47, 49–52, 54, 59–66, 68–69, 72–74, 78–79, 82, 90, 92–94, 99, 101, 103–105, 108, 110–117, 122–126, 128–129, 131, 133–138, 141–143, 149, 155–157, 162–166, 169–171, 173, 176, 179, 181–189, 195, 199, 201–205, 209, 211–212, 215–218, 220, 222–223, 225, 227–228, 231–234, 236–237, 239, 243, 245, 247–249, 251, 253–255, 257–259, 261, 263–268, 270–276, 278–280, 286–287, 289–302, 304–309, 311–315, 317–321, 323, 326–327, 333–334, 336–338, 340–346, 349, 351, 353, 355–361, 365–369, 375–379, 383–385, 388, 392–397, 399–409, 413–415, 420, 429–437, 442, 444–451, 453, 458–459, 461–463, 465, 468–469, 471, 473–477, 479, 481–483, 486, 488, 491, 493–496, 499–500, 502–505, 508, 511, 514–517, 519–520, 523, 526–532, 536, 539, 542–543, 545–546,

FÖLDRAJZINÉV-MUTATÓ

- 548, 550–554, 556–563, 565–567, 569–573, 575–581, 583, 585–591, 593–595, 597–600, 604, 606–607, 609–612, 614–616, 620–621, 623–627 lásd még Magyar Királyság, Magyar Köztársaság, Magyar Népköztársaság
- Mali Államszövetség 652
- Málta 567, 712
- Mandzsúria 722
- Mar del Plata 673
- Marignane 356
- Marokkó 87–88, 243, 246, 266, 428, 721, 762
- Marosvásárhely 232
- Marrákes 721
- Marseille 161, 165, 231, 356, 473, 645, 672, 707
- Martonvásár 450
- Mátra 184
- Mátyásföld 305
- Mauritánia 88, 743
- Mauthausen 752
- Mexikóváros 621
- Milánó 691
- Miskolc 397, 450, 662
- Molliges 356
- Monaco 161
- Mongólia 543
- Monte-Carlo 636
- Montevideo 567
- Montigues 355
- Montpellier 236, 601
- Montréal 705
- Moszkva 17, 19, 22, 32, 35, 39, 46, 49, 54, 58, 61–63, 67, 69, 72, 79, 81, 85, 87, 90–91, 95–96, 102, 106, 111–112, 128, 133, 149, 152–153, 156, 204, 211, 215, 222–223, 227–228, 239, 243, 250, 253, 255–256, 258, 261, 271, 273, 282, 291–294, 298–299, 304–308, 331, 334–335, 354, 382, 385, 402, 417, 419, 428, 441, 445, 447, 449, 507, 509, 531, 559–560, 570, 576, 608, 624–625, 692, 724, 731, 743
- Mulhouse 231
- München 152, 156, 387, 717
- N
- Nagy-Britannia 20, 42, 47, 50–51, 54, 57, 69, 86, 127, 143, 151, 155, 173, 176, 193, 245, 266–267, 269, 274–275, 278, 282–284, 292, 300, 336, 375, 400, 409, 454, 457, 640–641, 645, 684, 731, 769 lásd még Anglia
- Nagymaros 587, 608
- Namíbia 493
- Nanterre 427
- Nassau 381
- Német Demokratikus Köztársaság, NDK 59, 68, 82–83, 321, 370, 373, 378, 380–381, 411–412, 417, 421, 461, 463, 481, 531, 578–579, 607, 611, 616, 619, 622 lásd még Kelet-Németország
- Neisse 411, 417, 419
- Német Birodalom 151, 154–155, 157, 296
- Németország 16–18, 20, 31, 33, 60, 76, 131, 135, 142, 144–145, 150–152, 154–155, 164, 218, 232, 380–382, 387, 403, 405, 407–408, 411, 419, 444, 471–472, 514, 608, 614, 616, 619, 622–623, 625, 698, 715, 722–723, 731, 743, 811–812
- Neuilly-sur-Seine 751
- Nevers 161, 696
- Nèves 357
- New York 215, 232, 263, 265–269, 282, 300, 312, 387, 397, 452, 516, 525, 577, 613, 640, 675, 679, 682–683, 685, 687, 694, 753, 766, 772
- Nicaragua 507
- Nizza, Nice 159, 161, 195, 231, 284, 596, 601, 642, 649, 660, 742
- Norvégia 86, 150, 737
- Nottingham 692
- Német Szövetségi Köztársaság, NSZK 53, 57–60, 62, 69, 76, 80, 82–86, 239, 247, 322, 360, 380–382, 385, 400–401, 407, 411–412, 419, 428–429, 441, 444–445, 454, 497, 499, 508, 516, 521, 530–531, 547, 554, 563, 570–571, 573, 586, 590, 608, 616, 622, 641, 684, 690, 699, 717,

- 731, 734 lásd még Nyugat-Németország
- Ny**
 Nyugat-Bejrút 522
 Nyugat-Berlin 104, 441, 454, 699, 711
 Nyugat-Európa 17, 53, 85–86, 186, 190, 328, 345, 379, 405, 407–408, 454, 461, 468, 471–474, 476, 478–479, 484, 496, 507, 520, 524, 548, 552, 554, 562, 569–571, 577, 579, 586, 598–599, 625, 627
 Nyugat-Németország 83, 296, 319, 321, 341, 407, 412, 618, 812
 Nyugat-Szajnai Federáció 356
- O**
 Óceánia 711
 Odera 411, 417, 419
 Odessza 165
 Olaszország 151, 314, 400–401, 444, 484, 508, 521, 569, 609, 705, 768, 770, 775
 Orgovány 249
 Orléans 709
 Oroszország 153, 156, 223, 228, 291, 471–472, 477, 811–812
 Osztrák Birodalom 514
 Osztrák–Magyar Monarchia 153–154, 182, 406
 Oxford 741
- P**
 Pakisztán 384
 Paks 555
 Pankow 380
 Pannonhalma 715
 Pápa 163
 Paraguay 167, 567, 698
 Pas-de-Calais 159, 161
 Pécs 370, 374, 766
 Peking 447, 712
 Périgord 210
 Perros-Guirec 352
 Perzsa-öböl 456
 Pestszentlőrinc 734
 Phenjan 578
 Ploiești 372
- Poitiers 661–662
 Poitou 210
 Pont-Aven 716
 Port-Szaíd 47, 277, 281, 283, 285
 Portugália 454, 484, 723
 Potsdam 156, 380, 411
 Poznań 39, 255–258, 328
 Pozsony 156
 Prades 701
 Prága 33, 153, 155–157, 199, 202, 204, 215, 292–293, 403, 447, 581, 603, 608, 636, 653
 Pressbaum 252
 Pretoria 709
 Provence 595
 Puerto Rico 701
 Pula 306
- R**
 Radome 351
 Rajna 152
 Rajna-vidék 296
 Rambouillet 769
 Reims 710
 Rennes 350–351
 Róma 151, 153, 322, 692–693, 695, 708
 Román Népköztársaság 321
 Románia 20, 22–23, 26, 61, 70, 75–76, 80–82, 90–92, 95, 97–98, 101–102, 104, 109–111, 113, 121, 126, 128, 130–131, 137, 140–142, 150, 154–156, 213, 246, 271, 305–308, 319, 331–333, 370, 407, 420, 428, 449, 461, 463, 475–476, 479, 482, 496, 505, 512, 520, 531, 570–571, 574–576, 586, 603, 606–607, 611–612, 615, 627, 640, 685, 739, 741, 751, 773, 811–812 lásd még Román Népköztársaság
 Rombach 231
 Roubaix 159, 161, 231
 Rouen 31
 Ruhr-vidék 754
 Ryukyu-szigetek 736
- S**
 Sadowa 182
 Saigon 457–458, 482

- Saint Chamond 753
 Saint-Brieux 351
 Saint-Étienne 675, 761
 Saint-Maurice-d'Ételan 430, 696
 Sain tonge 210
 Saint-Sébastien 716
 San Marino 567
 Santiago de Chile 620
 São Paulo 715
 Sárbogárd 734
 Seine et Oise megye 351
 Seine megye 231, 435
 Seine-Saint-Denis 356
 Sèvres 42, 275, 645
 Sigmaringen 163
 Sínai-félsziget 409-410
 Snagov 746, 767
 Sochaux 231
 Somogy vármegye 770
 Spanyolország 484, 521, 533,
 579-580
 St. Andiol 356
 St. Ouen 355-356
 St. Pierre les Calais 655
 Stockholm 40, 219, 552-553, 717
 Strasbourg 46, 309, 311, 577, 590-591,
 594, 596, 601-602, 633, 647
 Svájc 11, 260, 400, 693, 698, 732, 745
 Svédország 477
 Sydney 387
- Sz**
- Szahara 704
 Szajna 350
 Szajna megye 317-318, 355, 363, 541
 Szardínia 314
 Szaúd-Arábia 87, 284
 Szczecini-öböl 411
 Szeged 208, 236, 370, 372, 374, 397,
 551, 632, 662, 752
 Székesfehérvár 397, 662, 706
 Szenegál 589
 Szíria 284, 439, 522
 Szlovákia 154, 156, 587, 735
 Szlovénia 617
 Szófia 75, 215, 313, 403, 447, 608, 698
 Szolnok megye 717
 Szovjet-Oroszország 154, 299, 477, 811
 Szovjetunió 17, 19-21, 25, 29, 31-33,
 39, 41-42, 45-51, 54, 58-60, 63,
 65, 67, 69, 71-72, 76-77, 79-82,
 84, 88-91, 93, 96-97, 101-102,
 104, 106-107, 109-112, 118, 126-
 127, 130, 132-135, 145, 149, 151,
 156, 167, 176, 182, 186-187, 191,
 200, 212, 216-218, 227, 239, 250,
 253, 255-257, 259-261, 264, 268,
 270, 272-274, 276-278, 280, 282,
 287, 289-293, 295-296, 298-300,
 304, 306-308, 313-314, 319, 321-
 323, 336-338, 340-341, 354, 370,
 373, 375-376, 379, 383, 385, 390-
 391, 407, 409-410, 420-422, 428,
 438-441, 445, 449, 454, 456, 460-
 463, 471-473, 475-477, 479, 481-
 482, 496, 502, 507, 509, 512, 521,
 524-525, 530-531, 542-543, 552,
 556, 559, 570, 572, 575-576, 586,
 597, 607-608, 611-612, 616-617,
 619, 626, 640, 645, 709, 717-719,
 722, 724, 730, 757, 769, 773-774,
 812-813
 Szöul 578
 Sztregova 738
 Szudéták 152
 Szuéz 15, 259, 261, 264-265, 275-278,
 280-283, 285, 292, 335, 388
 Szuézi-csatorna 42, 275-276, 280-281,
 283, 409, 439
- T**
- Tahiti 717
 Tajvan 457
 Tanger 716
 Távol-Kelet 409
 Tel-Aviv 369, 578
 Terni 370
 Tihany 675
 Tirana 23, 72, 447
 Tokió 685, 714
 Torontó 712
 Toulouse 159, 161, 681
 Tourcoing 231, 601
 Törökország 457, 597, 739
 Trianon 406, 420, 437, 444, 469, 610
 Tunézia 87-88, 266, 428, 648

Tunisz 243, 246, 328, 589
Tura 165

U

Újdelhi 284
Új-Kaledónia 753
Új-Zéland 440
Ukrajna 271
Urál 59
Uruguay 698
USA 412, 421, 427, 441, 462, 472, 496,
507, 509, 552, 559, 586, 616, 694,
701, 710, 714, 717, 727, 729, 731–
733, 740, 746, 754, 758 lásd még
Amerikai Egyesült Államok

V

Val-de-Marne megye 435
Valence 676
Valois 489
Varsó 75–76, 215, 293, 314, 370–371,
388, 447, 597, 599, 717
Vas megye 354
Vatikán 24, 295, 609
Vaulx-en-Velin 701
Versailles 472
Veszprém 271, 551, 723, 744
Veszprém megye 163, 751
Vichy 162, 164, 631, 734

Vietnam 35, 51, 57, 83–84, 90, 94, 213,
246, 391, 393, 405, 409, 418, 438,
441–442, 454, 457, 482, 525, 543,
583 lásd még Vietnami Demokrati-
kus Köztársaság, Vietnami Köztársaság,
Vietnami Szocialista Köztársaság
Vietnami Demokratikus Köztársaság
409, 438, 446, 457
Vietnami Köztársaság 409, 438, 457
Vietnami Szocialista Köztársaság 446,
482
Villeneuve 370
Vitré 548, 618, 742

W

Washington 17, 41, 57, 67, 83–85,
87–88, 215, 263–264, 292, 377,
552, 570, 634
Weimar 737

Y

Yvonne megye 702

Z

Zágráb 698, 775
Zaire 88
Zala megye 614
Zimbabwe 493
Zürich 745



SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A

Ábrahám Kálmán 677, 690
Abraham, Marcel 175
Abraham, Pierre 361, 658, 690
Aczél György 78, 396, 417, 470, 650,
660, 662, 665, 667, 669, 673,
676–677, 680–681, 683, 690
Ádám András 637, 690
Adenauer, Konrad 50, 341, 690
Afaneszjev, Viktor 543
Ailleret, Charles 58, 690
Ajtai Miklós 404, 416, 435
Alapi Gyula 196
Albert Flórián 657, 690
Albrecht Dezső 648
Almássy Zsuzsa 663, 690
Alphand, Hervé 50, 691
Altman, Georges 636, 691
Amanrich, Gérard 93, 691
Ámos Imre 195
Ancel, Marc 346, 655, 691
Andor László 664
Andrásfalvy Bertalan 687, 691
Andropov, Jurij Vlagyimirovics 307, 531
Anna Margit 195
Anouilh, Jean 177
Ansart, Gustave 317, 665, 667, 691
Antal Livia 651, 691
Antal Zoltán 689
Antall József 604, 606, 624–627, 686–
687, 691
Antalóczy Albert 683, 691
Apor Gábor 631, 691
Apró Antal 416, 448, 451, 470, 636,
672, 692
Arafát, Jasszer 87, 692
Aragon, Louis 29, 78, 177, 436, 636,
648, 666, 692

Arany János 644
Arató Éva 643
Archipenko, Alexander 705
Arboussier, Gabriel d' 642
Arnt, Rudi 577
Aron, Raymond 388
Asbóth József 636–637, 692
Aubin, Françoise 346, 655
Aubin, Jean 346, 655, 692
Auclairs, Dominique 388
Audry, Colette 681, 692
Auer Pál 25, 174, 230, 232, 309–311,
388, 641, 692
Aumale, Christian d' 459, 665, 667, 670,
693, 706
Aurenche, Jean 644
Autant-Lara, Claude 236
Avice, Edwige 679, 693

B

Babits Mihály 724
Babrak Karmal 507
Baby, Jean 181, 189
Baczoni Jenő 383, 431, 659, 666, 670,
693
Bácsfalvi László 635, 693
Baillot, Louis 670, 693
Baillou, Jean 174–175
Bak András 638
Bakács Tibor, id. 663, 693
Bakos Zsigmond 672, 693
Balázs Béla 250
Bálint József 667, 693
Balla László 681
Ballanger, Robert 350, 352
Balogh Piroska 46
Bambuck, Roger 661, 693
Bányász Rezső 810

- Bárány Árpád 651, 693
 Barcza György 631, 693
 Barcs Sándor 398
 Bargès, Louis 209
 Bariéty, Jacques 514
 Barrachin, Edmond 642, 694
 Barre, Eve 488, 673
 Barre, Raymond 12, 435, 488–490, 493, 495, 515, 533, 545, 568, 572, 671–674, 694
 Barta Lajos 656
 Bartha Ferenc 566–567, 573
 Bartha László 176
 Bartók Béla 177, 558, 638, 651–652, 678, 684, 691, 694, 734
 Basdevant, Jean 658, 694
 Basdevant, Marie-Louise 809
 Basev, Ivan Hrisztov 68, 694
 Batho, Jack 809
 Baylet, Jean-Michel 681, 694
 Beaucourt, Daniel 320
 Beaumarchais, Jacques Delarue Caron de 431, 434, 666, 708
 Beaumont, Maurice 397
 Beck Tamás 564, 680, 685, 695
 Beck Tibor 688
 Becker, Jacques 236
 Beckl Sándor 666, 694
 Becski Hanna 651
 Beer, Jean de 656, 694
 Behar, Henri 681, 695
 Békés Csaba 9, 38, 48, 51
 Beleznyay Mátyás 664, 695
 Bell, Marie 654, 695
 Bencsik István 431, 665, 695
 Bene Ferenc 657, 667, 695
 Benedek, XVI. 725
 Beneš, Eduard 150, 154–156, 695
 Benjámín László 213
 Bényi József 103, 695
 Berdoll, Marc 673
 Berecz János 468, 470, 478, 517–518, 670, 672, 674–677, 696, 810
 Béregovoy, Pierre 681, 683, 686, 696
 Berényi Pál 682
 Berija, Lavrentij 227
 Berlioz, Hector 633, 696
 Bernard, Daniel 575, 579, 581, 583–584
 Bernard, Jean-Pierre 43
 Bernas, René 643
 Bernáth Aurél 195
 Bernert, Philippe 388
 Besse, Guy 650, 663, 696
 Bettencourt, André 430, 666, 696
 Beuve-Méry, Hubert 662, 696
 Bibó István 646, 696, 729
 Biczó György 370
 Bidault, Georges 22, 53, 150, 158, 634, 696
 Billoux, François 28, 641, 643, 697
 Binder-Kotrba Károly 631, 697
 Bíró József 392, 402, 430, 489, 495, 500, 662, 666, 671, 674, 697
 Birtsch, Geneviève 165
 Biszku Béla 416, 470–471, 478, 529, 658, 663, 669, 697
 Blachier, René 245–247
 Blaha Béla 656, 697
 Blaizeau, Maurice 673, 697
 Blancpain, Marc 658, 697
 Bleha Anna 635, 697
 Blot, Jacques 546, 683–684, 697
 Blotin, Pierre 681, 697
 Bobrik Arnó 631–632, 698
 Bodnár László 670
 Boegner, Marc 734
 Bognár Géza 655, 698
 Bokanowski, Maurice 383, 659
 Bokor Hanna 367
 Boldizsár Iván 196
 Boldoczki János 238
 Bolgár László 178, 639–640, 648, 698
 Bondor József 430, 666–667, 698
 Bonenfant, C. 350
 Bonnard, Pierre 178
 Borbándi Gyula 600, 651, 688–689, 698
 Borbély Gábor 681, 698
 Borha Zoltán 621
 Borhi László 9, 22, 31, 125
 Boros Lajos 249
 Borovi József 689
 Borsi Kálmán Béla 810
 Borsos Sándor 648–649, 698
 Boscherie, Bruno 651, 699
 Bossuat, Gérard 15

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Botha, Roelof Frederik „Pik” 609
 Bottoni, Stefano 9
 Bouchardeau, Huguette 680, 699
 Boucher, René 250
 Bouchez, Aurélie 809
 Bouillon, Pierre 63, 69, 74
 Bouissounouse, Janine 29, 326, 699
 Boulrier, Jean 65, 651, 699
 Bourdeles, M. 352
 Bourdet, Claude 361
 Bouteiller, Paul 209
 Boxberger, Jacques „Jacky” 668, 699
 Boysson, Guy de 639, 699, 707
 Bozo, Frédéric 15, 57–58, 72, 81, 83, 87
 Bozsóki, Paul 809
 Bölöni György 632, 635, 648, 699
 Bölöny József 689
 Börzsey János 664, 699
 Brandt, Willy 83, 699, 812
 Braudel, Fernand 699
 Bressier, Raymond 447, 451, 516, 700
 Breton, André 692
 Breuer István 637
 Brévié, Jules 162
 Brezanóczy Pál 663, 700
 Brezsnyev, Leonyid Iljics 72, 385, 441, 445, 453, 496, 521, 700
 Bricout, Edmond 349–350, 352–353, 654, 700
 Brinon, Fernand de 163
 Brion, Abel 346, 655, 700
 Broglie, Louis de 748
 Bruller, Jean 654
 Brun, Pierre le 643
 Brunet, Jacques 664, 700
 Brutyó János 417, 659, 700
 Bugár Jánosné Véghe Katalin 655, 700
 Bulganyin, Nyikolaj Alekszandrovics 254, 292
 Buron, Robert 311
 Bush, George 505, 609
- C, CS**
 Cabannes, Jean 174
 Cachin, Marcel 28, 634, 643, 650, 700
 Camus, Albert 177, 647, 651, 701
 Cantona, Éric 686, 701
 Capievic, Jean 669, 701
 Capitant, René 343
 Carraz, Roland 534, 679, 701
 Carter, James Earl „Jimmy” 498, 509, 701
 Casals, Pablo Carlos Salvador 648, 701
 Casanova, Laurent 642, 701
 Caspar, F. 163–164
 Cassou, Jean 178, 639, 657, 701
 Catala, Jean-Michel 670, 701
 Cathala, Joseph 656, 701
 Ceaușescu, Nicolae 76, 80, 82, 505, 571, 702
 Celac, Sergiu 607
 Ceyrac, François 517, 677, 702
 Cézanne, Paul 636, 702
 Chaban-Delmas, Jacques 350, 431, 434, 668, 682, 702
 Chalander, Jacques 683
 Chalandon, Albin 435, 667, 682, 702
 Chalendar, Jacques de 702, 707
 Chamant, Jean 668, 702
 Chambaz, Jacques 655, 702
 Chambrun de Pineton, Gilbert de 29, 664, 703, 707
 Charbonnel, Jean 669, 703
 Charmasse de Desplaces, Christian 162–163, 632, 703
 Chaulet, Jan 673
 Chauvel, Jean 50, 149, 703
 Chazelle, René 673, 703
 Chéret, Ivan 664, 703
 Chevalier, Jean-Yves 809
 Chevalier, Maurice 651, 703
 Chevènement, Jean-Pierre 519–520, 526, 593, 681, 683, 687, 703
 Cheysson, Claude 516, 519, 523, 525, 676–679, 703
 Chinh, Truong 213
 Chirac, Jacques 458, 495, 501, 533, 545–546, 548, 551, 553, 568, 572, 593, 615–616, 618, 671, 678, 684, 686–687, 704
 Chnoupek, Bohuslav 99, 704
 Cholnoky Olga 9
 Cholier, Yves 674
 Cholley, André 174
 Christian-Jaque 210

- Cisowski, Thadeusz „Thadée” 645, 704
 Claudel, Paul 760
 Clavel, Noël 631–632, 704
 Clemenceau, Georges 154
 Clercq, Willy 577
 Combin, Nestor 657, 704
 Combles de Nayves, Dominique de 810
 Comiti, Joseph 430
 Comte-Offenbach, Pierre 350, 352
 Congdon, Lee W. 45, 688
 Cornignon-Molinier, Édouard 642, 704
 Cornut-Gentille, Bernard 266
 Cot, Pierre 640, 704
 Cotton, Eugène 642, 704
 Coulet 150
 Courcel, Geoffroy Chodron de 457
 Courcelle, Nicole 644, 705
 Courtade, Pierre 196, 200, 643, 705
 Couve de Murville, Maurice 61, 71–73,
 75–77, 80, 171, 331, 377–386, 403,
 405, 413, 415, 418, 420–421, 430,
 657–658, 661–664, 705
 Craxi, Benedetto „Bettino” 505, 530, 705
 Crépeau, Michel 534, 681, 705
 Cresson, Édith 681, 705
 Crouy-Chanel, Étienne de 49, 705,
 707
 Curie, Pierre 644
 Curien, Hubert 610
 Cyrankiewicz, Józef 71, 307, 706
 Cziffra György 601
 Czinege Lajos 416
 Czóbel Béla 195
 Czikovszky Ferenc 648, 706
 Czyrek, Józef 119, 706
 Csáky József 634, 705
 Csanádi György 376, 392, 658, 662,
 668, 705
 Csanádi Károly 663, 706
 Csapodi Csaba 44
 Csépany Pál 635
 Csernus Sándor 9, 41, 809
 Csernyenko, Konsztantyin Usztyinovics
 111, 706
 Cservenka Ferencné Székely Ilona 657,
 706
 Csontváry Kosztká Tivadar 178, 639, 706
 Csou En-laj 48, 647, 706, 775
- D**
 Daix, Pierre 655, 706
 Dalloz, Jacques 15
 Dálnoki Miklós Béla 157, 632
 Dampierre, Robert de gr. 162, 164, 632,
 706–707
 Dampierre, Leila de 164
 Dannaud, Jean-Pierre 669, 706
 Daridan, Jean 809
 Daróczy Tasziló 338–340
 Daruvar, Yves de (Daruvári Imre) 389,
 661
 Darvas József 66, 238, 642, 644, 654,
 707
 David, Václav 68, 707
 Davion, Isabelle 53
 Debarge, Marcel 681, 707
 Debré, Michel 72, 77, 707
 Defferre, Gaston 473, 478, 671, 707
 Degas, Hilaire Germain Edgar 636, 707
 Dégen Imre 664, 707
 Dejean, Maurice 32, 149–150, 158, 708
 Delalande, Jean 25, 27, 34–35, 204,
 206, 210, 212, 214–215, 218, 223,
 229, 236, 249, 641, 708
 Deleau, Olivier 39, 249
 Delebarre, Michel 590, 610
 Delors, Jacques 589, 597–599, 686, 708
 Delsol, Chantal 810
 Demszky Gábor 529
 Dénes Tamás 689
 Deniau, Jean-François 489, 673, 676,
 708
 Denis, Jacques 27, 642, 672, 683, 708
 Déry Tibor 195, 255, 329, 464, 649,
 651, 664, 708
 Desaix, Jean-Frédéric 235
 Desanti, Dominique 643, 709
 Deshusses, Georges 162
 Dési Frigyes, dr. 350
 Desplaces de Charmasse, Christian 632
 Dessewffy Gyula 178, 639, 709
 Destremau, Bernard 670–671, 709
 Deutsch Tamás 605
 Devillers, Charles 643
 Devos, Claude 643
 Dianoux de la Perrotine, Hugues Jean
 de 809

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Diener, Georges 173
Dinnyés Lajos 637, 709
Dobi István 657, 709
Dobossy László 175
Dobzinsky, Charles 655
Dockrill, Saki 53
Doise, Jean 15, 55–56, 84
Donáth Ferenc 332
Douffiaques, Jacques 683, 709
Doumeng, Jean-Baptiste 676, 709
Douteau, Robert 665
Droerch, Maurice 29
Drut, Guy 668, 709
Dubois, Hubert 686, 709
Dubois, Juliette 318
Duby, Georges 710
Duclos, Jacques 27–28, 213, 638, 641, 652, 710
Dufoix, Stéphan 11
Dufourcq, Bertrand 675, 710
Dufy, Raoul 178
Duhamel, Jacques 435, 667, 710
Duhamel, René 670
Dulles, John Foster 261
Dulphy, Anne 15
Dumas, Roland 568, 571, 589, 596–598, 609, 613, 684–687, 710
Dupont, Jacques-Bernard 394, 662, 710
Durand, Anna Maria 250
Duroselle, Jean-Baptiste 16
Duverger, Maurice 290–291, 293
- E**
Eden, Sir Robert Anthony 261, 281–284, 292
Egal, Georges 809
Eisenhower, Dwight David 50, 262, 292, 322, 710
Ekecs Géza 640, 711
Elgey, Georgette 275
Éluard, Paul 668, 711
Emmanuel, Pierre 636, 711
Enczi Endre 653, 711
Engels, Friedrich 486
Eörsi István 682, 711
Erdei Ferenc 287
Erdei Lászlóné 672
Erdős André 809
- Erhard, Ludwig Wilhelm 385
Escarpit, Robert 397
Esmein, Isabelle 809
Estier, Claude 679, 711
Esztergályos Ferenc 680
- F**
Fabius, Laurent 568, 571, 575, 590, 593, 684–686, 711
Fabre, Jean 665
Fábri Zoltán 652–653, 711
Faucon, Louis 809
Fajon, Étienne 40, 643, 712
Faludy György 651, 712
Faluvégi Lajos 675, 712
Faragóné, tolmács 350
Farkas Ferenc, vitéz kisbarnaki 232
Farkas Gizi 635, 712
Farkas Mihály 197, 214, 217, 226, 718
Farkas, Gabriel 601, 809
Fassino, Pierro 684
Fatras, Monique 311
Faure, Edgar Jean 223, 229, 238, 404, 451, 672, 712
Faure, Jacques 627
Faure, Robert 633, 662, 712
Faure, Maurice 809
Fauroux, Roger 685–686, 712
Fauvet, Jacques 398
Fazekas György 332–333
Febvre, Lucien 699
Fehér Lajos 404, 416
Fehér Margit 422
Feix, Léon 356
Fejérdy Gergely 9, 11, 19–27, 30, 33–36, 53–54, 69, 93, 688
Fejti György 678–679, 712
Fejtő Ferenc (François) 77, 196, 601, 647, 651, 671, 682, 684, 712
Fekete Géza 715
Fekete János 676
Fekete Sándor 647, 713
Ferenc József, I. 182, 723
Ferenczy Noémi 195
Fernandel (Fernand-Joseph-Désiré Contandin) 236
Ferrand, Albert 320
Fischer Ferenc 688

- Fischer, Oscar 713
 Fiterman, Charles 543, 678, 683, 713
 Flaud, Jacques 644, 713
 Fléchet, Max 345, 652, 657, 659, 664, 713
 Flouret, Jacques 191
 Fock Jenő 73–74, 82, 399, 402, 406, 408, 413–417, 421, 430–431, 434, 437–438, 441–443, 446, 462, 515, 650, 663, 667, 671, 713
 Fodor József 655, 713
 Fónagy Dezső 389, 661
 Fontaine, André 16, 290, 360, 398, 657, 714, 777, 809
 Fontgalland, Bernard Heurard de 668, 707, 714
 Ford, Gerald 85, 714
 Fóti István 36
 Fouques-Duparc, Jacques 150
 Földes L. Péter 652, 714
 Földes László 256, 431
 Frachon, Benoît 662, 670, 714
 France, Anatole 177
 France, Henri de 665
 Francfort, Pierre 60, 62, 344, 360, 384–385, 654, 656–658, 714
 Franco, Francisco Franco Bahamonde 579
 François-Poncet, Jean 98–99, 106–107, 508, 516, 675–676, 714
 Frank, Robert 16, 44, 53
 Frankel Leó 74, 663, 714
 Froment-Meurice, Henri 20, 32, 359, 714, 809
 Fülöp Mihály 20–22, 59, 715
 Fülöp Mihály törvívó 648
 Für Lajos 687, 715
- G**
 Gaál István 668, 715
 Gabányi Andor 633
 Gábor István 313
 Gábor Tamás 651, 715
 Gachot, François 26, 193, 195–198, 201, 205, 639, 715, 769
 Gácsér Imre József 640, 715
 Gadó Ottó 662
 Gáli József 329
 Galley, Robert 401, 664, 668, 670, 716
 Gamarra, Pierre 242
 Gara László 649, 651, 716
 Garadnai Zoltán 9, 11, 52, 59–62, 68, 70, 72–74, 82, 106, 125, 134, 136, 138, 141, 386, 688
 Garai Róbert 369
 Garamvölgyi József 665
 Garaudy, Roger 78, 716
 Garcia, Jean 358
 Gardes, Simone 655
 Gary, Romain 397
 Gáspár Sándor 66, 256, 354, 356–357, 365, 416, 656, 666, 668, 670–671, 674, 678, 683, 716
 Gastambide, Bernard 662
 Gastambide, Raymond 660, 716
 Gau, Jean-François 676
 Gauguin, Eugène Henri Paul 636, 716
 Gaille, Charles de 15–16, 52, 55–65, 67–69, 71–84, 86–88, 90, 92, 95, 98, 102, 106, 109, 111, 121, 149–150, 165, 266, 341, 343, 355, 357, 359–360, 362, 377–378, 380, 385, 391, 396, 405–408, 414–415, 418–421, 427–430, 443, 462, 545, 578, 615, 631–632, 658, 660, 663, 688, 696, 704, 707, 717, 755
 Gauquié, Henry 27, 174, 176, 193, 197–198, 634, 636, 638, 717
 Gauthier, ANCC elnök 171
 Gecse Attila 567
 Gecsényi Lajos 61, 68
 Gene, Evremund 660
 Gerando, Marie-Pierre de 601
 Gereblyés László 632, 654, 717
 Gerelyes Endre 656
 Gergely István 663, 717
 Gericault, Théodore 678
 Germuska Pál 688
 Geró Ernő 214, 217, 227, 253, 256–257, 272, 287, 292, 334, 634, 636, 717
 Gierek, Edward 718
 Gillet, Patricia 49
 Gimes Ádám 333
 Gimes Miklós 332–333, 720
 Gimes Péter 333

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Giraud, Henri 150
 Giraud, Paul 164–165, 632–633, 718
 Giraudoux, Jean 177
 Girault, René 16
 Giscard d'Estaing, Valéry 67, 71, 84–89, 95–99, 102, 105, 107–108, 117, 121, 124, 430–431, 453, 458, 461–462, 483, 493–496, 499–500, 503, 533, 545, 561, 568, 570, 593, 615, 617–618, 666–667, 670–671, 673–674, 686–687, 718, 755
 Glatz Ferenc 9
 Goetschy, Henri 547
 Gombocz Zoltán 567, 573
 Gomułka, Władisław 54, 73, 76, 292, 307–308, 718
 Goncourt, Edmond Hout de 207, 397, 668, 701, 707, 718
 Goncourt, Jules Hout de 707, 718
 Gonda György 680, 718
 Gorbacsov, Mihail 505, 552, 569, 576, 597, 611, 615, 617, 718
 Gordey, Michel 361
 Gordon Ferenc 169, 172
 Gosnat, George 665, 719
 Gosset, pénztárnok 167
 Gosztonyi János 354, 417
 Goutmann, Marie-Thérèse 672, 719
 Göllöncsér József 9, 810
 Gömöri György 651, 719
 Gönyei Antal 173
 Görög Erzsébet 637
 Gradwohl, Paul 41
 Granasztói György 9, 810
 Grand, Jean 252
 Grecsko, Andrej 70
 Gremetz, Maxime 542–543, 674, 676–677, 679–684, 719
 Grenet, Henri 164, 209
 Grenier, Fernand 318
 Gromiko, Andrej Andrejevics 445, 719
 Grosser, Alfred 15–16
 Grosser, Pierre 16, 43
 Grósz Károly 545, 550–551, 553–554, 556, 562, 567–568, 570–572, 574, 586, 589, 603–604, 684–685, 719
 Gruber Miklós 634
 Guénard, Annie 20
 Guenday, francia pénzügyminisztériumi tisztviselő 171
 Guennant, Auguste le 637
 Guidoni, Pierre 683, 686, 719
 Guillevic, Eugène 656, 719
 Guiringaud, Louis de 497, 673, 707, 719
 Gurion, David Ben 292
 Guyot, Raymond 63, 74, 317, 324, 329, 355, 643, 648, 654, 663, 665, 719
- Gy**
 Gyáni Gábor 41
 Gyenes András 469–470, 485, 672, 674, 720
 Gyenyikin, Anton Ivanovics 154
 Gyergya, Jozzip 284
 Gyergyai Albert 174–175
 Győriványi Sándor 687, 720
 Gyöngyösi János 169, 172, 633–634, 720
 Gyulai Ernő 698
 Gyuricza József 648, 720
- H**
 Haas Hugó 634
 Habsburg Ottó 232
 Habsburgok 151, 514
 Hafizullah Amin 507
 Halda Alíz 684, 720
 Hallier, André 162–165, 338
 Halpern, Bernard N. 656
 Hammarskjöld, Dag 383
 Hamon, Léo 343, 657, 720
 Hanzéli Győző 638, 720
 Haraszi Emil 633, 720
 Haraszi Sándor 332–333
 Harding, John 267
 Harmel, Pierre 83, 721
 Harsányi Tibor 637, 721
 Harustyák József 633, 721
 Havas Endre 637, 721
 Havasi Ferenc 529–530, 680–681, 721
 Havel, Václav 131, 721
 Háy Gyula 259–260
 Hazai Jenő 256
 Házi Vencel 369, 390, 393, 658, 663, 721
 Hegedüs András 36, 223, 257

Hegedűs B. András 688
 Heinkelé, Roger 636
 Henry, André 679
 Hermier, Guy 672, 677, 679, 722
 Hetényi István 681, 722
 Hídvégi László 636, 722
 Hincker, François 669, 722
 Hindenburg, Paul von 59, 722
 Hintz Gyula 638
 Hirohito japán császár 685, 722
 Hirschfeld, André 658, 722
 Hitler, Adolf 154, 182, 295-296, 302, 322, 420, 722
 Hodzsa, Enver 722-723
 Hofmann Péter 689
 Holub Krisztina 9, 26-27
 Honecker, Erich 531, 616, 722
 Horn Gyula 470, 517-518, 589, 602, 604, 607-608, 672, 677-679, 682, 685-686, 722
 Horthy Miklós 164, 182, 197, 199, 212, 295, 609, 631, 638, 723, 743
 Horváth Balázs 687, 723
 Horváth Imre 236
 Horváth István 607, 686, 723
 Horváth Márton 28, 640, 723
 Hruscsov, Nyikita Szergejevics 59-62, 72, 227-228, 254, 308, 333, 354, 385, 723
 Hugo, Victor 210, 641
 Huntzinger, Jacques 517-518, 677, 724
 Hunyadi István 602
 Hunyadi Károly 350
 Huszár István 448
 Husszein jordán király 284
 Huxley, Aldous 202

I

Ignotus Pál 195
 Ilku Pál 416, 668, 724
 Illés Béla 648, 724
 Illyés Gyula 195, 326, 656, 664, 724
 Imre László 724
 Ionescu, Eugène 671, 724
 Iszajev, a „Leningrádi Városi Szovjet” elnöke 370
 Izikné Hedri Gabriella 688
 Izsóf Lajos 635

J

J. Nagy László 9, 35, 688
 Jacquet, Marc 377, 392, 658-659, 724
 Jancsó Miklós 396, 668, 725
 János Pál, II. 609, 725
 Jánosi Ferenc 332
 Jánossy Lajos 650, 725
 Jany, Alexandre 636, 725
 Jaroszewicz, Piotr 97, 103, 725
 Jaruzelski, Wojciech Witold 524, 578, 725
 Jazy, Michel 661, 725
 Jeszenszky Géza 626, 687, 725
 Joannes, Victor 665, 725
 Jobert, Michel 437-438, 440, 444-445, 519, 523, 525, 669, 678, 725
 Johnson, Lyndon Baines 385, 409, 421
 Joliot-Curie, Frédéric 66, 634, 642, 650, 665, 726
 Joliot-Curie, Irène 726
 Jónyér István 664, 726
 Jospin, Lionel 517-518, 528, 677, 680, 726
 Joxe, Louis 174-177
 Joxe, Pierre 590, 610, 625, 677, 686-687, 726
 Joyon, Raymond 652, 726
 József Attila 326, 644, 719
 Juhár Zoltán 534, 679, 681, 726
 Juhász János 354
 Juhász Katalin 651, 726
 July, Pierre 642, 726
 Juppé, Alain 616
 Justus Pál 193-200, 639, 727

K

Kacsoh Sándor 634
 Kádár János 39, 45-47, 49, 51, 62-63, 65-66, 68, 70, 73, 75, 78, 100, 106, 108-109, 113, 115, 123, 256, 280, 287, 299, 304-306, 309, 317, 319, 325, 333-334, 336, 344, 354, 357, 359-360, 376, 384-385, 388, 416-417, 422, 437-438, 443-444, 458, 468-469, 473-476, 480-481, 485-489, 493-496, 498-506, 508, 515-520, 522-523, 527-528, 532-533, 537, 543, 545-547, 550-553, 561-

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- 562, 568, 570, 579, 581, 609, 646-647, 650, 654, 656-658, 660-662, 666-669, 671-674, 676-677, 679-680, 682, 684, 709, 727, 740
- Kaifu, Tosiki 609
- Kalamár József 320
- Kállai Éva 320
- Kállai Gyula 64, 66, 256, 365, 384, 416, 651, 657, 661-662, 727
- Kállai József 244
- Kallós Ödön 658, 664, 727
- Kamuti Jenő 648, 727
- Kanapa, Jean 485, 664-665, 670, 672-673, 727
- Kapolyi László 681, 727
- Karamanlisz, Konsztantinosz 456
- Kárász Artúr 684, 727
- Kardos György 338-340
- Károlyi Mihály 25, 174-175, 383, 634, 636-638, 643, 721, 728
- Kárpáti Pál 651
- Kárpáti Rudolf 728
- Karsky, Serge 199, 203
- Kassák Lajos 195, 773
- Katona Imre 665, 676, 728
- Katona István 495, 669, 674
- Kausz István 651, 728
- Kazareczki Kálmán 431
- Kedros, André 643, 728
- Kelemen Gyula 288
- Kelemen Imre 178, 632
- Keleti Márton 642
- Kemény Endre 644
- Kemény Gábor 162
- Kemény István 672, 728
- Kende Péter (Pierre) 651, 671-672, 674, 728
- Kennedy, John F. 381
- Keresztury Dezső 195
- Kéri Kálmán 743
- Kerkai Andorné 350
- Keserű Jánosné Bérci Etelka 670, 729
- Kéthly Anna 44, 288, 311-312, 646, 650, 729
- Kilár István 682, 729
- Killy, Jean-Claude 663, 729
- Kir, Félix 659, 729
- Király Béla 45-46, 671, 688, 729
- Király Ernő 640
- Királyi Ernő 657
- Kirillin, Vlagyimir Alekszejevics 79, 730
- Kis János 581, 604
- Kisházi Ödön 668
- Kiss András 9, 688-689
- Kiss Árpád 660, 664, 730
- Kiss Gyula András 9
- Kiss Károly 256, 650, 730
- Klein Márton 378, 386, 417-418, 810
- Klenjánszky Sarolta 9, 19, 27-29, 40, 43, 63-65, 70, 75, 78, 689
- Kloczowski, Jerzy 53
- Klur Albert 634
- Kocsis Lajos 667, 730
- Kocsis Sándor 645, 730
- Kodály Zoltán 177, 526, 638, 651, 668, 691, 730, 734
- Koestler, Arthur 200, 671, 731
- Kohl, Helmut 530, 609, 731
- Koltai-Kovács Béla 175
- Komócsin Zoltán 74, 362, 416, 663-665, 731
- Kondor Ibolya 643
- Kondor István 658, 731
- Kónya Albert 236
- Kopácsi Sándor 331-332
- Koppányi Vilmos 620
- Kornidesz Mihály 534, 676, 679, 731
- Korom Mihály 517-518, 677, 731
- Korondi Béla 200
- Kosáry Domokos 810
- Kossa István 632-633, 731
- Kossuth Lajos 649, 655
- Koszigin, Alekszej Nyikolajevics 72, 385, 732
- Kótai Géza 683, 732
- Kovács Antal 680, 732
- Kovács Béla 24, 287-288, 709
- Kovács Imre 651, 732
- Kovács István 385-386, 517, 636, 658, 677, 732
- Kovács Jenő 678
- Kovács László 546, 562, 567, 574, 606-607, 683-684, 686, 732
- Kovács Margit 673
- Kozák Péter 9, 689
- Kozma József (Joseph) 314-315, 643

- Köpeczi Béla 176, 238, 663, 679, 681-682, 733
 Kőrmöczy Zsuzsa 636, 733
 Kóvágó József 733
 Krajcár István 666
 Krasucki, Henri 540, 667, 683, 733
 Kravcsenko, Viktor 178
 Kreisky, Bruno 381-382
 Kulcsár Gergely 661, 733
 Kulifay Imre 633, 734
 Kun Béla 212, 254
 Kutas Imre 35, 37, 234, 236, 238, 648, 734
- L**
 Laffite, Jean 642
 Lafitte, Victor 655
 Lageneste, Jacques Lafon de 248-249, 644
 Lajoine, André 541-542, 568, 572, 684, 734
 Lajos, XIV. 69, 514
 Lajtha László 637, 691, 734
 Lajti Tibor 28, 640, 651, 734
 Lakatos Emil 359-361
 Lakatos Ernő 539, 543-544, 683
 Lakits, Étienne 809
 Lakos Anna 810
 Laloy, Jean 21, 31-32, 48, 149, 253, 734
 Lang, Jack 520, 681, 735
 Langlais, Jean-Louis 676, 735
 Langlois, Henri 657, 735
 Laniel, Joseph 643, 735
 Lannurien, Georges Barazer de 27, 205, 640, 707, 735
 Lanternier, Lucien 318
 Larcaïn, Alain 60
 Laroque, Pierre 397
 Larosière de Champfeu, Jacques de 573
 Laurent, Paul 665, 679, 735
 Lavallée, Léon 652
 Lázár György 435, 443, 458, 483, 488-490, 493, 506, 508, 515, 671, 673-675, 680, 735
 Lazar, Marc 19
 Le Brun, Pierre 735
 Le Douarec, François 448, 673, 735
 Le Guennec, François 320
 Le Pen, Jean-Marie 541, 546, 563, 735
 Le Pensec, Louis 683, 736
 Le Pors, Anicet 736
 Leblond, J.-J. 388
 Lecat, Jean-Philippe 674, 736
 Lecaunet, Jean 389
 Lefebvre, Denis 42, 235
 Lefort, Jean-Claude 356
 Legaret, Jean 658, 736
 Lejeune, Michel 346, 652, 736
 Lelkes István 175
 Lemnitzer, Lyman Louis 58, 736
 Lemoine, Micheline 651, 736
 Lenárt, Jozef 75, 736
 Lenin, Vlagyimir Iljics 213
 Léotard, François 618, 682, 736
 Leprette, Jacques 671, 736
 Leroy, Roland 78-79, 436, 540-541, 543, 666-667, 669-670, 683, 737
 Lestocquoy, Eugène 249-250
 Lie, Trygve Halvdan 638, 737
 Liebner János 236
 Lignièrès-Counathe, Claires 809
 Liszkay Alisz 163
 Liszt Ferenc 737
 Lloyd, John Selwyn Brook, Baron Selwyn-Lloyd 281-282
 Lomme, Roland 683
 Lon Nol 583
 Loo, Charles-Émile 476
 Lopez, Christian 673, 737
 Lócsei Pál 684, 737
 Lőrinc Imre 658, 738
 Lőrincz Tamás 424
 Lorient, Yvonne 637
 Losonczi Pál 437-438, 443-445, 448-449, 489, 499, 519, 523, 667, 670, 673, 679, 737
 Losonczy Géza 287, 319, 332-333, 639, 737
 Lucas, Laurent 668, 738
 Lukács György 29, 464, 639, 642, 665, 738
 Lundborg, Osten 248-249
- M**
 Macher Anikó 9, 12, 21, 23, 25, 30, 35, 689
 Machos Ferenc 645, 738

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- MacMillan, Harold 381
 Macskásy Pál, id. 165
 Madách Imre 326, 635, 738, 758
 Magnien, Serge 655
 Magyar Zoltán 669, 738
 Majakovszkij, Vlagyimir Vlagyimirovics 770
 Major István 667, 738
 Major László 566
 Majoros István 19, 69, 688
 Majtényi György 60
 Makariosz, III. 267
 Makk Károly 668, 738
 Malenkov, Georgij Makszimilianovics 227–228
 Maléter Pál 331–332
 Malgrat kereskedelmi attasé 163
 Malraux, André 396, 415, 660, 691
 Mamiac, Louise 347, 656, 676, 739, 775
 Manac'h, Étienne 48, 311, 647, 739
 Mandrou, Robert 710
 Mănescu, Corneliu 91, 739
 Mănescu, Manea 739
 Manet, Édouard 636, 707, 739
 Mao, Ce-tung 354, 722
 Marcel, Gabriel 648, 739
 Marcenac, Jean 643, 739
 Marchais, Georges 43, 318, 356, 495, 501–502, 528, 543, 572, 658, 665–669, 671, 673–674, 676, 680, 739
 Marcilhacy, Pierre 389
 Maréchal, Maurice 656, 739
 Marès, Antoine 77
 Marette, Jacques 360, 376–377, 392, 403, 657–658, 739
 Marie, Jean-Jacques 809
 Marjai József 434, 523, 525, 550–551, 555, 570, 666, 671, 675, 678–679, 684, 739
 Markója Imre 682, 740
 Marosán György 63, 256, 324, 649, 740
 Maróthy László 674, 740
 Marschall László 633, 740
 Marshall, George Catlett 16–18, 181, 618, 636, 740
 Marsovszky Miklós 634
 Martelli, Claudio 684, 740
 Martin, Henri 669, 740
 Martin, Hubert 682–683, 740
 Martin-Chauffier, Louis 167–168, 634–635, 741
 Martinet, André 397
 Martinet, Didier 678
 Martinet, Gilles 388, 684, 741, 809
 Martinon, Jean 177, 638
 Marton Endre 653
 Márton László 601, 654, 741
 Marty, André 221, 741
 Marty, Paul 26
 Marvalits Györgyi 741
 Marx, Karl 486
 Massigli, René 149
 Mató Edit 663, 741
 Matthias, Paul 388
 Maulnier, Thierry 387
 Maurer, Ion Gheorghe 70, 76, 741
 Maurette, François 181
 Maurice-Bokanowski, Michel 741
 Mauroy, Pierre 506, 517, 532, 543, 568, 572, 679, 741
 Mauvais, Léon 665, 741
 Mayer, Daniel 646, 741
 Mazowiecki, Tadeusz 742
 Médecin, Jacques 660, 742
 Medgyessy Péter 557, 593, 686, 742
 Medouni, Farouk 678
 Medve László 449
 Méhaignerie, Pierre 116, 548, 618, 682–683, 742
 Méhes Lajos 417
 Méray Tibor 388, 651, 653, 671, 677, 684–686, 742
 Mercouroff, Wladimir 678, 742
 Mérillon, Jean-Marie 809
 Merlot, André 654
 Mermaz, Louis 681, 683, 687, 743
 Messiaen, Olivier 637, 743
 Messmer, Pierre 433, 437–438, 442–446, 458–459, 515, 669, 743
 Mesterházi Lajos 656, 743
 Metayer, André 212
 Meza, L. G. 507
 Mező Imre 256, 320
 Michel, Bernard 275
 Mihajlov, a BKP ideológiai titkára 543

- Mihajlovics, Dragoljub „Drazsa” (Dražica Mihajlović) 79–80, 743
 Mihályfi Imre 653
 Mikes Imre 636, 743
 Miklós Béla 743
 Mikojan, Anasztasz Ivanovics 39, 253, 256, 743
 Milcent, Ernest 678
 Mindszenty József 24, 28, 178, 186, 211, 260–261, 288, 639, 670, 744
 Miskolci László 237
 Miskolci Teréz 592
 Mitró György 636, 744
 Mitterrand, François 70, 84–85, 88, 108–109, 111–128, 130, 132–133, 135, 137–138, 140–143, 468–479, 482, 495, 502–503, 505, 508, 511, 514, 516–523, 525, 527–528, 532, 539, 541, 545–546, 549, 558, 561–562, 566, 568–571, 580, 585, 590, 593–594, 597, 602–603, 605, 607, 609, 611, 613, 618, 671, 674, 677–680, 683–687, 696, 744, 773
 Mladenov, Petar Tosev 744
 Mochovits-Mauvret 164
 Mód Péter 435, 668, 744
 Modigliani, Amedeo 705
 Molière 177, 236, 668
 Mollet, Guy 32, 36, 42, 44, 49–50, 243, 275, 281, 283, 292, 322, 645, 744
 Molnár Erik 174
 Molnár Imre 669, 745
 Molnár Miklós 651, 745
 Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics 31, 186, 294, 308, 745
 Monet, Claude 636
 Monnet, Sylvie 15, 55, 57–58, 85–87
 Monory, René 675, 745
 Montand, Yves 313–316, 647, 745
 Montaron, Georges 662
 Montesquieu, Charles Louis de Secondat 352
 Montjoie, René 404, 664, 745
 Moreau, Madeleine „Maddy” 636, 745
 Morelle, Chantal 61
 Morgan, Claude 640, 642, 745
 Morgenstern, Ignac 644
 Moskovics Károly 634
 Mourin, Maxime 59
 Mozart, Wolfgang Amadeus 650
 Musiedlak, Didier 19
 Mussolini, Benito 296
 Müller Viktória 9, 689
 Münnich Ferenc 334, 772
 Myon, Jean 672
- N**
 Naegelen, Marcel-Edmond 388–389
 Nágel (Nemes) Lajos 675, 746–747
 Nagy Alajos 684
 Nagy Ernő 602, 680, 684, 746
 Nagy Erzsébet 684–685, 746
 Nagy Ferenc 22, 24, 172, 186, 288, 634, 653, 692, 709, 720, 733, 743, 746–747
 Nagy Ferenc József 687, 746
 Nagy Gábor 596, 602, 619
 Nagy Imre 34–35, 38–39, 49, 222–228, 253–258, 267, 270, 286–290, 294–295, 298, 300, 304–307, 311, 319, 331–335, 602, 605–606, 646–647, 651, 677, 679–680, 682, 684–685, 692, 696, 708, 713–714, 720, 723, 742, 746, 767, 773
 Nagy János 446, 451, 504, 670–671, 747, 810
 Nagy Károlyné 350
 Nagy László 664
 Nagy Miklós 688
 Nagy Pál 654, 747, 751
 Nagy Péter 464
 Nagy Richárd 675, 747
 Nardin, Denis 810
 Nasszer, Gamál Abd en 42, 275, 283–284, 439, 747
 Nehru, Dzsaváharlál 284
 Nemes Dezső 416, 422, 479, 650, 659, 669, 747
 Nemes Nagy Ágnes 654, 747
 Nemesstóthy Dénes 633–634, 747
 Németh Borbála 810
 Németh Károly 416, 529, 678, 681, 748
 Németh Miklós 575, 579–581, 584, 587, 597–598, 604–605, 608–610, 685–686, 748

- Németh Sándor 636, 748
 Németh Zsolt 605
 Ngo Dinh Diem 409, 457
 Nguyen Van Thieu 457
 Nicolle, Fougeron 643
 Nicolle, Jacques 643, 748
 Nicolo, Félix 668, 748
 Nixon, Richard 449, 714
 Noël, Christian 651, 748
 Noir, Michel 616
 Noiret, Charles-Jean-Roger 643, 748
 Noreau kereskedelmi tanácsos 664
 Nugues-Bourchat, Jean Sylvestre 163, 632, 748
 Nungesser, Roland 403, 662, 748
- Ny**
 Nyári Magda 651, 749
 Nyekraszov, V. 282
 Nyerges János 664-665, 667-668, 749
 Nyers Rezső 417, 586, 604, 666-667, 749
- O**
 Obersovszky Gyula 329
 Obrad, Tsitsmil 194
 Oláh István 511, 673, 749
 Oltványi Imre 632, 749
 Omnes, Yvon 810
 Orbán László 668, 749
 Orbán Viktor 605
 Ormos Mária 61, 68, 688-689
 Ortoli, François-Xavier 660, 750
 Ortutay Gyula 21, 174, 177, 449, 636, 638, 750
 Osmin, Mireille 646
 Óvári Miklós 481, 669, 672, 675-676, 750
- P**
 Pagniez, Yves 810
 Paillet kapitány 640
 Pálffy József, gr. 252
 Pálffy (Österreicher) György 199-200, 339
 Palotás Rezső 567, 588, 682, 750, 810
 Papon, Maurice 675-676, 750
 Papp Tibor 654, 751
 Parancs János 654, 751
 Párdi Imre 404, 664, 751
 Parisot, Serge Henri 23, 751
 Parodi, Alexandre 33, 46-47, 751
 Parutto, Jean-Claude 670
 Paul-Boncour, Jean 37-39, 48, 236, 259-261, 270, 331, 334-335, 344, 644-647, 653, 751
 Paulin korrepetitor 165
 Pedrazzini, Jean-Pierre 388
 Pehr Imréné 674
 Péllissard, Nicole 636, 751
 Péntek Róbert 650
 Peretti, Achille 665, 751
 Perigot, François 685, 752
 Pesta László 349, 353, 449-450, 654, 661, 673, 681, 752
 Pétain, Philippe 163
 Péter Gábor 767
 Péter György 644, 752
 Péter János 60, 68, 369, 375, 377-386, 392, 399, 403, 405-406, 417-418, 430, 659, 661, 663-664, 667, 752
 Peterdi Pál 689
 Petit, Ernest Émile 29, 166-167, 347, 656, 752
 Petitjean, Jean 190
 Petőfi Sándor 637, 668
 Petőházi Gábor 361, 656, 752
 Petrasovits Anna 582, 605
 Peyer Károly 637-638, 640, 752
 Peyrefitte, Alain 80
 Pham Van Dong 446
 Philip, André 649, 753
 Philippovich Tamás 601
 Philips házaspár 251
 Piaf, Édith 745
 Picasso, Pablo 396, 662
 Pietruszka, Frédéric 651, 753
 Pinay, Antoine 238, 642, 753
 Pineau, Christian 33, 36, 48, 234-238, 243, 259-261, 273, 278, 297, 645, 647, 753
 Pintér Attila 686, 753
 Piquet, René 662, 665, 680, 683, 753
 Pisani, Edgard 361, 656, 753
 Plaisant, François 682, 753, 809
 Planinc, Milka 754
 Platini, Michel 686, 754
 Pleven, René 18, 643, 754

- Plissonnier, Gaston 661, 672, 675–676, 679, 681–682, 754
 Plumb, Charles Henry 577
 Podgornij, Nyikolaj Viktorovics 67, 754
 Pogány András 666, 754
 Poher, Alain 568, 571, 672, 679, 681, 683–684, 686, 754
 Poignant, Raymond 662
 Pók Attila 9, 689
 Pol Pot 525, 583
 Pomian, Krzysztof 672
 Pompidou, Georges 72, 84, 86–92, 95, 111, 404, 406, 412–413, 415, 419–420, 427, 430–432, 439, 443–444, 595, 663–664, 670, 725, 750, 755
 Poniatowski, Michel 97, 755
 Pontillon, Robert 473, 671, 755
 Popescu, Marcel 33
 Popivoda, Pero 213
 Pór Bertalan 634–635, 755
 Pors, Anicet le 680
 Pouchard, Jacques 669
 Pourchet, Maurice Édouard 167
 Poussard, Raymond 665, 668, 755
 Pozsgay Imre 575, 586, 601, 604–607, 676, 685–686, 755
 Presle, Micheline 644
 Presser István 649, 755
 Pritz Pál 9
 Pronteau, Jean 641, 755
 Prouff, Jean 191
 Puja Frigyes 362, 368–369, 452, 456, 460, 462, 466, 468, 495, 497, 513, 524, 527, 670, 674–679, 755, 810
 Pullai Árpád 350, 417, 529, 665, 678, 756
- Q**
 Quioc, Henri, Émil 51, 756
- R**
 Rác Pál 336, 489, 672–673, 756
 Rác Sándor 677, 756
 Radványi Géza 178
 Raimond, Jean-Bernard 550–560, 562, 682–684, 756
 Rajk László 26, 193, 196–197, 199–200, 203, 205, 220, 254, 332–333, 639, 644, 686, 713, 715, 727–728, 740, 744, 756, 770
 Rajk László, ifj. 529, 684, 757
 Rákóczi Ferenc, II. 514
 Rákos Ferenc 238
 Rákosi Mátyás 23, 28, 34–35, 37–39, 189, 211–214, 217, 222–228, 253–258, 288, 294, 319, 328, 332–334, 339, 634, 636, 644, 718, 757, 773
 Rakowski, Mieczysław 578, 757
 Raksányi Árpád 309–312
 Ralite, Jack 757
 Randé Jenő 452
 Raşit Denктаş, Rauf 456
 Ranković, Aleksandar-Leka 194–195
 Rapacki, Adam 75, 757
 Ratkó Anna 632, 757
 Rauline, Bernard 656, 758
 Rausch, Jean-Marie 590, 609, 685, 758
 Reagan, Ronald 85, 552, 758
 Réau, Elisabeth du 16, 38
 Regis, Jean 665, 758
 Rejtő Ildikó 651, 758
 Rejtő Rezső 350
 Renoir, Pierre-Auguste 636, 758
 Retourna(t), Paul 162–163
 Révai József 214, 256, 708, 723
 Revelli, Hervé 667, 758
 Revenu, Daniel 651
 Révész András 582–583
 Reynaud, Paul 641, 758
 Richard, Max 389
 Richard, Roger 635, 758
 Ries István 634, 758
 Rigout, Marcel 759
 Rinbon, Natasha 809
 Ring Orsolya 60
 Rioux, Jean-Pierre 276
 Rivière, de la 164
 Robák Ferenc 589, 596
 Róbert László 653, 681, 759
 Robin, Jean 656, 759
 Robrieux, Philippe 43
 Rocard, Michel 561–562, 567, 571, 580, 677, 680, 684–685, 687, 759

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Rochass, Paul 674
 Roche, Jean 659, 759
 Rochet, Waldeck 69, 641, 660–661, 664, 759
 Rocheteau, Dominique 673, 682, 759
 Rochy Zoltán 689
 Rockenbauer Zoltán 605
 Rogers, William P. 439
 Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics 292
 Romains, Jules 389
 Romer, Jean-Christophe 681
 Rónai Rudolf 489
 Rónai Sándor 256, 349, 652, 760
 Rónay György 655, 760
 Rossi, André 489, 673
 Rosta Endre 423, 659, 668, 760
 Rouillon, Fernand 48, 760
 Rouy, Rémy 388
 Rousseau, Jean-Jacques 668
 Rousselier, Hubert 345, 431, 657, 659, 662, 665–666, 760
 Rousselot, Jean 326
 Rousset, David 647
 Rozner, Jacques 652
 Rozsnyai Zoltán 644
 Rubin Péter 40
 Rudnyev, Konsztantyin Nyikolajevics 67, 760
 Rupnik, Jacques 77
 Ruttkai Éva 642, 760
- S**
 Sablich, Antonio 248–249
 Saillant, Louis 642, 760
 Sákovics József 651, 761
 Sákovicsné Dömölky Lídia 651, 709, 761
 Salgó László 82
 Salusinszky István 665, 761
 Sanders, Edgar 30
 Sándor József 666, 761
 Sanguedolce, Joseph 677, 761
 Sárközy, Nicolas 765
 Sarlós István 370, 393, 658, 660, 681, 761
 Sarrailh, Jean 175
 Sartre, Jean-Paul 66, 177, 220, 388, 639, 761
 Sauvageot, Aurélien 178, 632, 635, 649, 657, 683, 762
 Sauvagnargues, Jean 87, 447, 452, 458, 462, 466, 670, 762
 Sauzée, Franck 686, 762
 Sazarin, Pierre 658, 762
 Schatzman, Evry Léon 643, 762
 Schmidt, Helmut 516
 Schöffner Miklós (Nicolas) 678, 681, 762
 Schöngut László 178, 632
 Schreiber Tamás (Thomas) 12, 20–21, 23, 32–33, 54, 59–62, 67–68, 71, 73–77, 80–81, 89, 91, 104, 106–107, 112, 118, 120, 122, 124–126, 133, 136–137, 140, 290, 387, 601, 648, 651, 654, 664, 762, 809
 Schuman, Robert 18, 53, 754, 763
 Schumann, Maurice 75, 91, 403–404, 415, 431, 434, 667, 682, 693, 763, 810
 Sebestyén, Tom 601
 Ségard, Norbert 675, 763
 Seghers, Pierre 29, 763
 Séguy, Georges 659, 666, 669, 671, 763
 Selmeczi József 689
 Sepilov, Dmitrij 292
 Serdenif, Yves 674
 Seres Attila 597
 Sidó Ferenc 635, 763
 Signoret, Simone 313, 647, 763
 Sík Endre 644
 Simai Mihály 675, 764
 Simon István 350
 Simon Pál 674, 764
 Sipos Ferenc 657, 764
 Sipos Péter 9
 Smouts, Marie-Claude 15
 Soisson, Jean-Pierre 687, 764
 Somlai Katalin 48
 Somlyó György 176
 Somogyi László 556, 682–683, 764
 Soós Ferenc 635, 764
 Sötér István 655, 765
 Soulat, André 668, 764
 Soutou, Georges-Henri 15–16, 53
 Soutou, Jean-Marie 21, 764
 Speidel, Hans 321–322

Špiljak, Mika 80, 765
 Spitzer, Gérard 651
 Sportisse, William 643
 Stadinger István 575, 685, 765
 Stil, André 27, 641–642, 765
 Stirn, Olivier 687, 765
 Stoph, Willi 417
 Stopyra, Yannick 682, 765
 Strasszer György 670
 Straub F. Brunó 685, 765
 Straub István 678
 Štrougal, Lubomír 766
 Sudreau, Pierre Robert 659, 766
 Sujánszky Jenő 766
 Sulzberger, Arthur Hays 152
 Sulyánszky Jenő 684
 Surányi László 441
 Sury, Arnould de 809
 Süleyman Demirel 456

Sz

Szabady Egon 449
 Szabó Gyula 340
 Szabó Sándor 642, 766
 Szabó Zoltán 175, 178, 637–638, 766
 Szacski János 237
 Szadat, Anvar 439
 Szaharov, Andrej Dmitrijevič 111, 766
 Szakasits Árpád 634, 766
 Szakasits György 634
 Szálasi Ferenc 162–164, 171, 338
 Szántó Zoltán 28, 767
 Szarka Károly 390, 506, 660, 676, 767
 Szász Béla 196
 Szathmáry Elemér 636, 767
 Szathmáry György 602
 Szaúd király 284
 Szecsődi Márton 653
 Szegedi Ferenc 635, 767
 Székely Bertalan 601
 Székely Éva 636, 767
 Székelyné Marvalits Györgyi 651, 767
 Szélényi Edit 205, 640
 Széll Jenő 332
 Szemes Mihály 653
 Szeptycki, Andrzej 60
 Szerov, Ivan Alekszandrovics 328, 331
 Szijártó Lajos 237

Sziklai Sándor 320
 Szikszay Béla 675
 Szilágyi Béla 393, 663
 Szilágyi Jenő 635, 767
 Szilágyi József 331
 Szirmai István 416, 421, 655, 662, 767
 Szirmai Jenő 655, 768
 Szoldatics, Dalibor 768
 Szörényi Attila 30
 Sztálin, Joszif Visszarionovics 30,
 32–34, 38, 41, 53, 202, 213–214,
 222–223, 227, 239, 253, 256, 261,
 291, 768
 Sztáray Zoltán 311
 Sztójay Döme 171
 Szűcs Ernő 197
 Szuhács Jánosné 398
 Szurdi István 659, 667, 669, 768
 Szurovsky Oszkár 450
 Szűrös Mátyás 546, 550–551, 555–556,
 562, 575–576, 578, 611, 680, 682,
 684–686, 768
 Szuszlov, Mihail Andrejevics 253

T

Tabajdi Csaba 601
 Taittinger, Pierre-Christian 673, 768
 Talvard, Bernard 651, 768
 Tamás Gáspár Miklós 604
 Tánczos Gábor 332
 Tapolczai Jenő 370–371
 Tar Pál 601
 Tardos Tibor 255, 660, 769
 Taróczy Balázs 636, 769
 Taslitzky, Boris 655, 769
 Tatu, Michel 387
 Taubert, Fritz 77
 Tauszki Márta 205, 639, 644, 769
 Teleki Géza 176, 195
 Temesvári Andrea 636, 769
 Tétényi Pál 526, 573
 Thatcher, Margaret Hilde 505, 530, 769
 Thobie, Jacques 16
 Thome-Patenôtre, Jacqueline 662, 769
 Thorez, Maurice 28, 63, 65, 221, 357,
 364, 645, 655, 741, 769, 774
 Thürmer Gyula 604
 Tichy Lajos 657

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Tigana, Jean 682, 769
 Tildy Zoltán 286–288, 332
 Tilli Endre 648, 770
 Tillon, Charles 221, 770
 Tímár Mátyás 431, 434, 667, 770
 Tito, Joszip Broz 39, 79, 92, 98, 194,
 213, 217, 253–256, 306, 333–334,
 578, 617, 743, 770
 Tordai Jenő 669
 Tóth Dezső 470
 Tóth T. 390
 Tourcoing, Dewavrin de 26
 Tömpe István 360, 394, 657, 662, 668,
 770
 Török Gábor 654, 770
 Török István 671–672, 770
 Trauner Sándor 601
 Trehel, Joseph 672
 Triolet, Elsa 636, 770
 Turbet-Delof, Guy 23, 34, 48, 207, 209,
 250, 259, 261, 270, 273, 646, 771
 Tzara, Tristan 635, 643, 771
- U**
- Ujlaki József 642, 771
 Ujlaki Kálmán 647
 Újvári Sándor 614, 619
 Urbán Lajos 548, 683, 771
- V**
- Váci Mihály 654, 771
 Vadász Frigyes 658
 Vailland, Roger 29, 642, 771
 Vaisse, Maurice 15–16, 55–56, 59–60,
 68, 71, 75–77, 80–81, 84
 Valkó Márton 52, 384–385, 657–659,
 663–664, 771
 Vallerey, Georges 636
 Valliant, Albéric 809
 Vallin, Ninon 207
 Vallon, Louis 343
 Vályi Péter 667, 772
 Vandell, Michel 642, 653, 772
 Várallyay Gyula 689
 Varga Béla 310, 772
 Varga Gáborné 450
 Varga Imre 678, 772
 Varga Péter 679
- Varjú Vilmos 661, 772
 Várkonyi Péter 550, 560, 585, 665, 679,
 682–684, 772
 Várkonyi Zoltán 642, 772
 Varsori, Antonio 53
 Vas István 656, 773
 Vas Zoltán 28, 214, 217, 640, 773
 Vasarely, Victor 601
 Vásárhelyi István, dr. 171
 Vásárhelyi Miklós 332, 684, 773
 Vas-Witteg Miklós 350
 Vasziliu, Georgiosz 647
 Vaurs, Roger 489, 673
 Vedel, Georges 810
 Védrine, Hubert 133, 135, 773
 Veillon, Charles 242
 Verbavatz, Georges 247
 Vercors 66, 220, 326, 654, 773
 Veress Lajos 666
 Veress Péter 495, 525, 673, 774
 Verlet, Martin 672
 Vermeersch, Jeannette 65, 364, 655, 774
 Verók Istvánné (Edit) 354, 478, 544
 Veron, Gilbert 678
 Vida István 61, 68
 Viens, Gaston 649–650, 774
 Vigier, Jean Louis 650, 774
 Vigne, Fernand 66, 650
 Villard, Marcel 212
 Villefosse, Louis de 326, 651, 707, 774
 Villiers, Georges 662, 666, 774
 Vincze Hajnalka 9
 Vincze István 641
 Vincze József 337, 344–345, 350,
 652–657, 774
 Vincze József 657
 Vitek Tamás 46
 Vivien, Robert-André 435
 Vonyó József 688
 Vorosilov, Kliment Jefremovics 632, 774
 Vörös Ferenc 636, 774
 Vörös Vince 605
 Vranitzky, Franz 570
 Vrhovec, Josip 98, 775
- W**
- Wagner, Richard 351
 Wałęsa, Lech 118, 775

Walleshausen Zsigmond 631

Wald, Paul 809

Wals, André 383, 659

Warnier, Raymond 175,

177, 209

Weiner Leó 651,

775

Winock, Michel 196

Wirz, Daniel Henri 673

Wojtaszek, Emil 97, 775

Wolton, Thierry 59

Wormser, a gazdasági főigazgatóság
vezetője 385

Wurmser, André 29, 655, 775

Y

Yavorsky őrnagy 194

Young, John W. 15

Z

Zágon József 641, 775

Zákó András 232, 641,

775

Zámbó Sándor 667, 775

Zarka, Pierre 677, 775

Zinner Tibor 196

Zola, Émile 668

Zombori Sándor 674, 775

Zorghibe, Charles 16

Zorin, szovjet nagykövet 421

Zuazo, H. S. 507

Zubek Ilona 635

Zs

Zságot Irén 636, 776

Zsivkov, Todor Hrisztov 75, 776

Zsivótzky Gyula 661, 776

